

MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA

MISKOLC

ÉS

BORSOD GÖMÖR-KISHONT EGYELŐRE EGYESÍTETT
VÁRMEGYEBELI KÖZSÉGEK

SZERKESZTETTÉK:

DR. HALMAY BÉLA

MISKOLC THJ. VÁROS HELYETTES POLGÁRMESTERE

ÉS

LESZIH ANDOR

A MISKOLCI MÚZEUM ÓRE

KIADJA:

A MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, 1929

WODIANER F. ÉS FIAI
GRAFIKAI INTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT R.-T. KÖNYV- ÉS HIRLAPNYOMDÁJA
BUDAPEST IV., DALMADY-UTCA 3-5-7

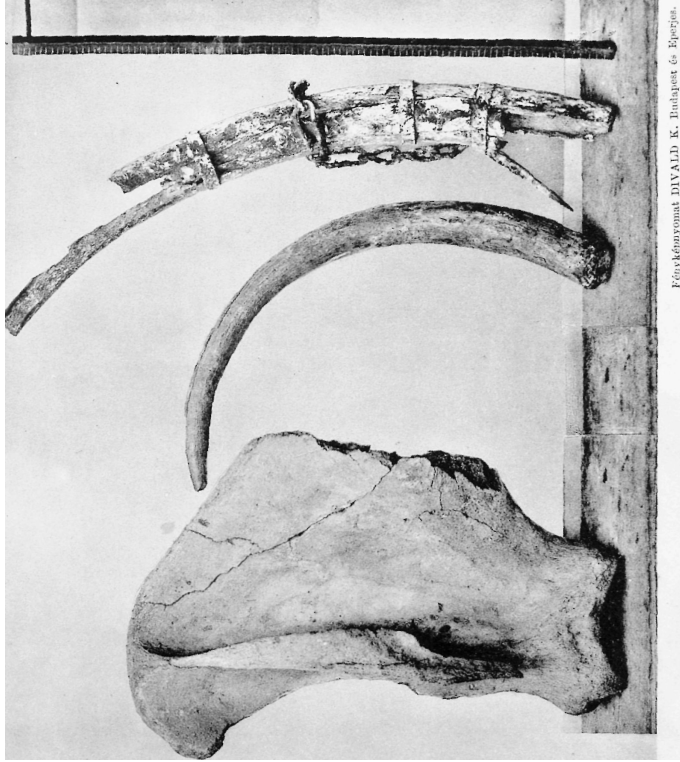
A FÉNYKÉPFELVÉTELEKET A MISKOLCI LUSZTIG-FÉLE FOTÓ FÉNYKÉPÉSZETI MŰTEREM
KÉSZITETTE

TARTALOM:

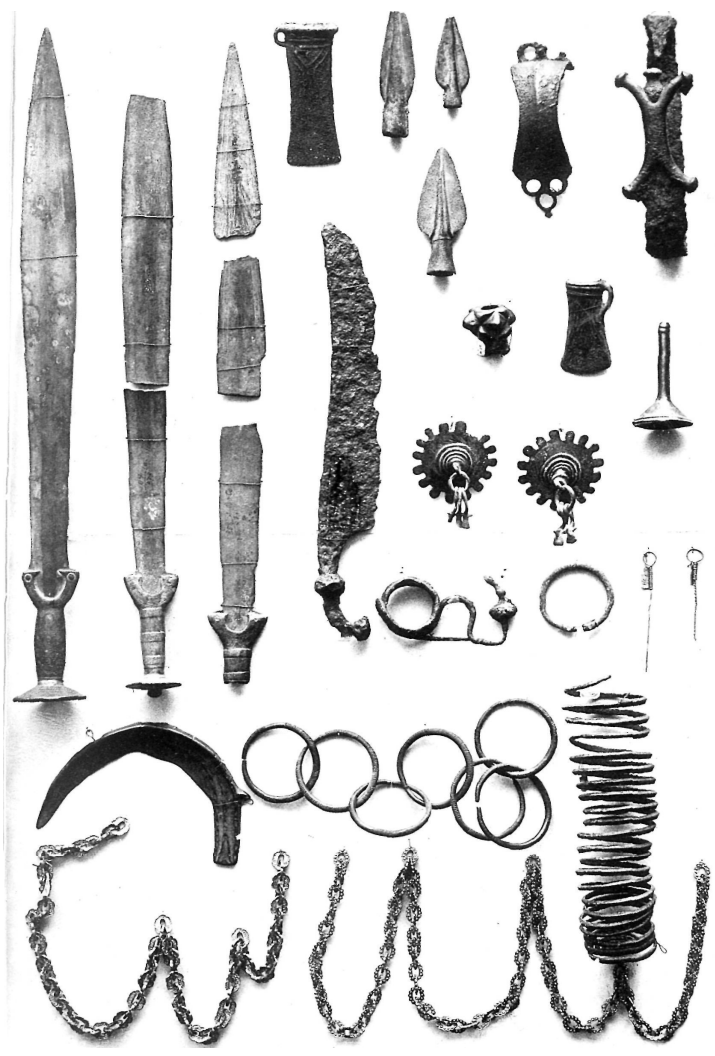
	Oldal
Előszó. Irta <i>dr. Hodobay Sándor</i> polgármester	VII
<i>Miskolc története</i>	1
Őskor I. Irta <i>Gálffy Ignác</i> , múz. biz. elnök	1
Őskor II. Irta <i>Leszih Andor</i> , múzeumőr.	7
<i>A 800 éves Miskolc</i> 1000-tól 178-ig. Irta <i>Leveles Erzsébet</i>	11
<i>Nagy-Miskolc</i> jelé 1878-tól máig. Irta <i>Sassy Csaba</i> , a Közműv. Egylet főtitkára	127
<i>Miskolc földje és népe, agatok és számok tükrében.</i> Irta <i>M. Kiss Lajos</i> tanár.....	102
X A város közigazgatása. Irta <i>dr. Halmay Béla</i> főjegyző, polgármesterhelyettes	170
<i>A miskolci egyházak története.</i>	184
Róm. kath. egyház. Irta <i>dr. Erős Andor</i> , múz. s.-őr.	184
Görög kath. egyház. Irta <i>Schirilla Andor</i> , gör. kath. kanonok	188
Görög kel. egyház. Irta <i>Leszih Andor</i> , múzeumőr.	189
Református egyház. Irta <i>Illyés Bertalan</i> , ref. püspöki titkár.....	190
Evangélikus egyház. Irta <i>Duszik Lajos</i> , ev. lelkész	191
Izraelita hitközség. Irta <i>dr. Spira Salamon</i> főrabbi	197
<i>Miskolc közoktatása.</i>	205
V E v. jogakadémia. Irta <i>dr. Bruckner Győző</i> , jogak. dáián	205
Ág. ev. tanítóképző. Irta <i>dr. Klein Gáspár</i>	209
kath. gimnázium. Irta <i>Vucskits Jenő</i> igazgató.	210
Ref. reálgimnázium. Irta <i>Csorba György</i>	213
Ref. leánygimnázium. Irta <i>Domby László</i>	216
Áll. Hunfalvy János-reáliskola. Irta <i>Galgói Rácz Viktor</i>	217
Áll. Deák Ferenc fiú felsőkoresk. iskola. Irta <i>Simon Sándor</i>	219
Városi női felső keresk. iskola. Irta <i>Bank Sándor</i>	222
Róm. kath. leánynevelő és tanítónőképző.	223
Áll. leány polg. iskola. Irta <i>Hesz Mátyásné</i>	223
I. sz. áll. polg. fiúiskola	224
II. sz. áll. polg. fiúiskola. Irta <i>Cseh Gusztáv</i> igazgató.	225
Izr. polg. fiúiskola. Irta <i>Bartos Norbert</i>	226
Izr. polg. leányiskola. Irta <i>dr. Serbu Adolf</i>	226
Városi női ipariskola. Irta <i>Nagy Sándorné</i>	227
Fa- és fémipari szakiskola. Irta <i>Kissházy Béla</i>	228
Miskolc népiskolái. Irta <i>Kolumbán Lajos</i> tanfelügyelő.	229
Óvodák. Irta <i>Gálffy Ignác</i> , az óvodai bizottság elnöke	233
Miskolc iskolán kívüli népművelése. Irta <i>Sztankovics Károly</i>	237

	Oldal
<i>Miskolc irodalmi és művészeti élete</i>	240
A miskolci hírlapírás története. Irta <i>Sassy Csaba</i> , a Küzműv. Egylet főtitkára.	242
Miskolc képzőművészete. Irta <i>Bartus Ödön</i> festőművész	251
Miskolc város zenei élete. Irta <i>Koller Ferenc</i> , zeneiskolai igazgató	271
Miskolc színházélete. Irta <i>Keresztény Sándor</i> , vármegyei főtisztviselő	284
Lévay József Közművelődési Egyesület. Irta <i>Leszih Andor</i> , múzeumőr	293
A múzeum alapítása. Irta <i>Gálffy Gyula</i>	298
A múzeum. Irta <i>Leszih Andor</i> , múzeumőr	300
<i>Miskolc műemlékei.</i> Irta <i>Leszih Andor</i> , múzeumőr	314
<i>Miskolc társadalmi élete.</i> Irta <i>dr. Máday Lajos</i> , városi tanácsnok	318
<i>Miskolc szociálpolitikai élete.</i> Irta <i>dr. Plank Miklós</i> , városi kultúr tanácsnok	335
Közegészségügy. Irta <i>dr. Szabó Ármin</i> , városi főorvos	355
Tűzoltók — mentők. Irta <i>Tury József</i> , tűzóráparancsnok	358
<i>Miskolc sporttörténelme.</i> Irta <i>Tóth Gyula</i> , a Magyar Jövő munkatársa	360
Miskolc mint turistaközpont. Irta <i>Tury József</i> , a B.-Bükk Egylet elnöke	370
Cserkészlet. Irta <i>Zsupán László</i> tanár, cserkészkerületi ügyv. elnöke	373
Leventeképzés. Irta <i>Gömöry Árpád</i> alezredes	374
<i>Miskolc katonasága.</i> Irta <i>Petrik Ernő</i> őrnagy	378
<i>Miskolc bíróságai és rendőrség.</i>	387
<i>A közgazdasági fejlődés rövid vázlatja.</i> Irta <i>Wittich Andor</i> , iparkamarai főtitkár.	397
<i>Miskolc mezőgazdasága.</i> Irta <i>Wittner Kálmán</i> , gazd. egyl. h. igazgató	431
Erdőgazdaság. írták <i>Lippóczy Béla</i> és <i>Radó Gábor</i> erdőtanácsosok	441
Bányászat. Irta <i>Gallov Károly min. tanácsos, bányakapitány</i>	451
<i>Miskolc környéke</i>	456
Az Avas. Irta <i>Tury József</i> , a Bükk Egylet elnöke.....	456
Tapolca. Irta <i>Tury József</i> , a Bükk Egylet elnöke	459
Diósgyőr és a vasgyár	461
A Bükk. Irta <i>Illyés Bertalan</i> püspöki titkár	472
A Szinva völgye.....	475
<i>Miskolc vidékének geológiai viszonyai.</i> Irta <i>Seemayer Vilmos</i> geológus	486
<i>Vízrajzi viszonyok.</i> Irta <i>Trummer Árpád</i> főmérnök	512
<i>Miskolci lakodalmi szokások.</i> Irta <i>dr. Óváry Zoltán</i> , leánygimn. tanár	521
<i>Társadalmi rész</i>	532
<i>Megyei mezővárosok és községek</i>	555
<i>Társadalmi rész</i>	688

Fotóképzőművészeti Múzeum, Budapest, 6. Ezeréves.

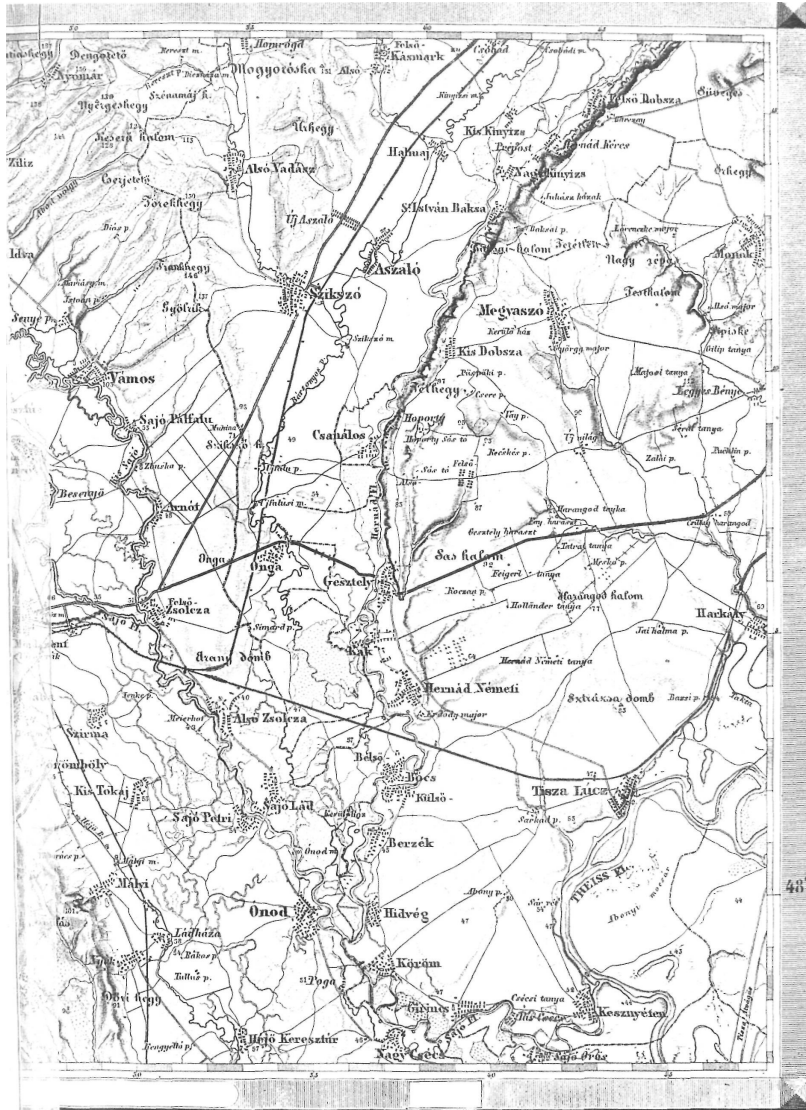

Fényképyomat DIVALD K. Budapest és Eperjes

Óskori régiségek Miskolcz város határából és környékéről

Miskolcz város kö

táborkari térképe.

ELŐSZÓ

Miskolc város multjáról és jelenéről kap tájékoztatást e könyv olvasója.

A tatár-török-labanc háborúk alatt sokat szenvedett, a nagy árvizek és tűzvészek által pusztított és a megváltásokkal agyonsanyargatott régi Miskolc mellett itt találjuk a hűséges beszámolót a jelenről, az új Miskolcra is. És mind a régi, mind az új idők történetéből előttünk áll a nagy igazság : a város, melynek igen szerencsés földrajzi helyzete van, szorgalmas iparos, kereskedő és gazdálkodó lakosságában olyan erőt jelentett, mely nem pusztulhatott el. Nem engedte elpusztulni ez az erő, mely ma is segíti fejlődése útján.

Miskolc lélekszám szerint ma az ország 5-ik városa, de ha a vele már jóformán egybeépült Diósgyőrt — a-hatalmas vasgyárral — és Hejőcsabát is hozzászámítjuk, mint tényt állapíthatjuk meg, hogy ha közigazgatásilag nem is, de kulturailag 85—90 ezer ember él itt együtt és dolgozik együttes, megfeszített erővel, hogy a háború s a forradalmak okozta nagy nyomorúság helyén békesség, boldogság és jólét támadjon.

Együtt élünk és állunk itt a trianoni végeken, mint egykor a török hódoltság idején : Ónod, Diósgyőr és Szendrő végvárai, az akkori magyarság erősségei. Miskolc ma végvár lett és aki e könyvet olvassa, a végzett munkát számba veszi, megállapíthatja, hogy hűen őrökdi a végeken.

Egykor a diósgyőri királyi vár és birtoknak része Miskolc mint falu, később mint kis város indult a fejlődés útjára. Ma mint önálló törvényhatóság él és erősen lüktető közigazdasági, ipari, kereskedelmi élete mellett egy új szerep is vár reá a szomorú Csonkamagyarország együttes munkájában. Gyönyörű vidéke idegenforgalmi várossá avatja, hol a Bükköt járó turisták és idegenek tízezrei fordulnak meg.

A városfejlődés munkája ezzel egyidejűleg halad a mostoha viszonyok közt is — tovább !

Miskolc érdekes történetírója: dr. Szendrey János öt kötetben megírta a város történetét 1910-ig. Ez a könyv a most letűnt közel két évtized szomorú eseményeit s az újjáépítés munkáját is tárgyalja, tehát amannak szerves kiegészítője.

Adja Isten, hogy rövidesen megírassuk a boldog és nagyra fejlődött Miskolc történetét és monografiáját is.

Dr. Hodobay Sándor
polgármester

MISKOLC TÖRTÉNETE

MISKOLC ÓSKORA

I.

Miskolc város, helyesebben Miskolc vidékének őskora tükörképe hazánk őskorának. Ez a vidék alkalmas volt mindig az ember számára, hiszen itt a föld első korától (primár) kezdve minden kor többé-kevésbé nyomot hagyott. Az ember kérdése a geológiai harmadkortól kezdődik, amely kor számos beszélő tanuját hagyta itt maga után. Hogy többet ne említsünk, az ember kortársai legérdekesebbjének, a mammutnak elődje, a mastodon is megtalálható a Szinvavölgy parti kaviczaiban és egyik régebbi ősenek (m. angustideus) fogzatát magunk hoztuk be múzeumunkba. Ezt követőleg a legkülönbözőbb ősemmlősök maradványai írták be a természet nagy könyvének lapjaiba azt az igazságot, hogy ez a föld hátán hordozta az állatvilág számos oly faját, amelyeknek életfeltételei mindazt igénylik, ami feltétele és biztosítéka az emberi nem létezésének is. Amint azonban kimondotta a nagy Cuvier, hogy: a fosszilis ember nincs, éppen úgy kimondhatták egyes hazai tudósaink, hogy magyarországi fosszilis ember nem lehet. Amint nem állott meg Cuvier kijelentése, úgy nem engedték cáfolatlanul a reánk vonatkozó tételt sem. Az archeológiával foglalkozó összes elődök azon az állásponton voltak, hogy az életfeltételek adva lévén, nem lehet megnyugodni abban, hogy itt őskőkori ember nem lehetett, hanem kutatni kell s hisszük, hogy meg is találjuk azt, ami eddig nem volt felszínen. Dícséret illeti összes kutatóinkat, de legnagyobb hálát itt is a legszerencsésebb, a véletlen érdemel, mert ez hozta napvilágra a legbizonyítóbb tanút, amely végleg és teljesen, de sokáig tartó nehéz küzdelem után eldöntötte javunkra a kérdést. A kövült ember és kőszerszáma megkerült és pedig itt Miskolcon és vidékén. Az ősember itt tehát élt és ennek bizonyítékait többé nem lehetett eldisputálni. Dícséret adassék nagy tudósunknak, *Herman Ottó*-nak, aki a Borsod-miskolci múzeum ásatásai és leletei megismerése és a bársonyházi leletek (két nagy dárda vég. 1891.) ismertetése után a mi erőnket összefogva, diadalra vitte ezt a kérdést.

Herman Ottó a Szinvavölgyén élte át gyermekkorát, idejött férfi- és aggkorában dolgozni a tudományért. A nap minden órájában foglalkozott pihenés nélkül fürkésző szeme, nyughatatlan, termelő lelke, makacs, semmitől vissza nem rettenő akaratereje. Így vezette diadalra hazai és külföldi kétkedők hatalmas támadásai között a mi küzdelmünket.

Megállapíthatjuk, hogy e környék emberlakta múltja visszanyúlik a legrégebb ősidőkbe. Amit az ősemberből felkutattunk, az leginkább eszközökből áll ugyan, de emberi kövült maradvány is van. A Bükkhegységben lévő Répáshuta község határában fekvő *Ballabarlangban, dr. Hillebrand Jenő*, múzeumunk lelkes barátja s hosszú időn át a mai napig legfőbb kutatója által talált ősgyermek koponyája. Ama sok évezreden át tartó színjátéknak, amely az ősember fellépésétől kezdve a geológiai jelenkor hajnaláig itt a mi földünkön lefolyt, legutolsó tanúja volt ez a gyermek, és annak a nagy embertörténetnek — amely az ember megtalált eszközei alapján megállapíthatólag éppen úgy folyt le mint Európa többi részein — alkonyára ő tette le itt a zárókövet, hogy utána felviruljon az újabb kőkor új műveltségű korszaka.

Itt is kellett lenni az ember paradicsomi kora ifjú, még nem emberi tulajdonsággal ékes folyamatának, aztán itt is le kellett folyni annak a rettenetes harcnak, amit a lassanként tökéletesedő ember a borzalmas ellenségekkel, óriás kortársakkal megvívott és amely harcok győztese eszével és aránylagosan hatalmas erejével ő lett. Sok emberöltő, sok emberifaj múlt el ez alatt a hosszú idő alatt, sokáig tartott az emberi élet eme hajnala, sokkal hosszabb ideig, mint amennyi azóta elmúlt ezen a földön. Ahhoz, hogy az ember a közönséges kődarab és fadorong helyébe kőbaltát és fegyvert készíthessen, sok találgatás, tapasztalat, ügyesség kellett s hogy a feltornyosuló természeti tűnemények (tűzhányók, földrengések, vízáradások, hegyomlások stb.) megsokasodó hatalmas állati ellenség tömegek irtó hatásai elkerültessenek, sokszor ide-oda vándorlásnak kellett történni. A természet adományai (gyümölcsök, magvak, gyökerek, ehető állatok stb.) is időnként meg-megrítultak, máshová kellett vándorolni, ahol ezek kellő bőséggel termettek és könnyebben megszerezhetők voltak. Mindez nyomot hagyott az ember fejlődésén. Az ember fejlődése átment mindazon a fejlődési fokokon, amelyeken az egész állatvilág átment, ezt a mostani kisgyermek fejlődése is igazolja, hiszen ő ismétli mindazokat a fejlődési fokozatokat, amelyeken az ősember s így az egész állatvilág áthaladt. Szervei is ezt igazolják. A bélrendszer igazolja az ember egykori növényevő voltát, annak elcsökevényesedő részei és ezzel párhuzamosan a fogazat átalakulása tanúbizonyságai annak, hogy lett az ember a növényevőből mindenevővé, amely két nagy korszak között kellett lenni oly időszaknak, amikor a föld terményei megszűntek táplálni »önként« az embert, amikor a zorddá vált éghajlat alatt nem termett, illetve nem fejlődött ki magától az életet adó gyümölcs és más termény, amikor rá kellett fanyalodni az állati táplálékra és amikor termelni is kellett a növényi tápanyagot adó terményeket is. A megtalált kőeszközök és nyomok mutatják azt, hogy amikor az ősember itt Miskolc körül megjelent, akkor már hosszú vándorutat kellett megtennie, sok tapasztalatot kellett gyűjtenie. Nem találjuk ugyan nyomát még az első időknek, pedig a Sajó völgyében, itt a miskolci pályaudvar körül lefolytatott földászati munkálatok

alkalmával kiásott óriási mammutagyar körül talált hatalmas mammutcsont breccia réteg bizonyítása alapján nem zárkozhatunk el attól a gondolattól, hogy az a rettenetes tömegcsont, amelynek elhordására vonatok kellettek, nem volt mentes annakidején az ember kezemunkájától. Csakhogy már a múlt század derekán, amikor az első vasúti munkálatok történtek, lehordatott a rétegek nagyobb része és most mi nem látunk mást, mint a diluviális rétegbe lenyomuló vermek, veremlakások maradványait, amelyeknek alján semmi emberi maradvány, csak itt-ott egy-két mammut és a felsőbb rétegekben ősszarvas, legfelül pedig neolitikori maradványok voltak. Ezekből biztos véleményt nem alkothatunk és mivel szegényes anyagi eszközeink nem engedték, hogy bővebb ásatást végezzünk, a Nemzeti Múzeum tudós öre, dr. Hampel József kijelentette ugyan, hogy nagyon érdekesek a dolgok, de a szükséges kutatások — sajnos — a mostoha viszonyok miatt jobb időre kell, hogy maradjanak, halaszthatatlan sürgős és fontos kutatások miatt, így nem vonhattuk le e munkálatok tanulságait.

Az itt felkutatott emberi eszközök nyomán tehát az ú. n. *prechellesi* korból, s éppen úgy a *chellesi* korból bizonyítékaink nem lévén, ezidőszerint meg kell állapítanunk, hogy az ember ókőkorszaki léte első szakaszának kezdetéből itt nyomokat nem mutathatunk fel. Elsőízben Hermann Ottó és többen is a Bársonyházi leleteket ebbe a korba helyezték, de később az a megállapítás nyert győzelmet, hogy ezek a tárgyak nagyságuk után ugyan ebbe az időbe volnának tehetőek, de a kidolgozás módja sokkal későbbi korba, a paleolitikor második szakaszának közepébe utasítja. A chellesi kor Franciaország fővárosától keletre eső Chelles városától vette nevét és Boucher de Perthes volt az első kutató, aki ott a mi Herman Ottónk elődeként kiverelkedte az ember létének bizonyítékaira vonatkozó diadalt. Az akkori ember még a meleg klíma alatt szabadban élt közel a folyókhoz, veremlakások fölé sátrakat épített és úgy élt a természet adományaiból. Amint látjuk, ehhez hasonló lehetett a Sajóvidéken lévő életlehetőség is. Vízek, növényi és állati táplálékok, veremlakások nem hiányoztak, tehát ez a kérdés reánk nézve nyílt kérdés marad. Nem zárható le, mert az élet lehetőségei mellett rendelkezésre állottak az eszközök készítésére szolgáló anyagok is. A kalcedon, jaspis, kova stb. az Avason ; az obsidian a Hegyalján. Igaz ugyan, hogy a mi kalcedónunk réteges hasadású, nem készíthettek oly marokköveket, szakócákat mint a chellesi ember mandulaalakú hatalmas kövei, de hisz az anyag is meghatározza a készítmény alakját és azt sem hihetjük, hogy ha az obsidian az ősember kezébe került valahol, azt eldobta, mivel Chelles-en ilyen nem volt.

Már a következő, Amiens külvárosáról, Saint-Acheulról elnevezett *acheuli* periódusból származónak ismerik a Garadna-patak körüli hegyoldalban fekvő *Háromkúti barlang* egy leletét. Azonban többen, köztük O. Hauser híres tudós, ebbe a korba helyezik a miskolci Bársonyház építésnél talált két nagy dárdavéget és némelyek a Petőfi-utcai bámulatos szép lándzsahegyet. A hazai tudósok azonban ezt későbbi periódusba, a *solutreiba* helyezik. Az Avas oldalát s innen a vasúti töltésig vonuló terepet, többször átvizsgáltuk, a sírásásokat figyelemmel kísértük, azonban bizonyítékul semmit sem találtunk, ami a technika kérdését a situs alapján erre- vagy arra felé támogatná, tehát ezt a kérdést is nyílt kérdés-

nek kell hagyni. Amikor a Petőfi-utcai gyönyörű kis jaspis lánzsahegyet egyik tanítványunk atyja nekünk adta, azonnal elmentünk a helyszínére, kavicsnál egyebet nem találtunk, amit a kútból kiástak, semmi más nyom nem volt. Külföldi kavicsbányák leletei is ilyenek, de szerencsésebb sorsra mutatnak, de a külföldiek kavicsbányák voltak, ahol lehetett tovább bányászni és találtak fontos leleteket, ellenben a mi leletünk kútásásból kerülő magányos lelet, amely körül semmi más nem jelentkezett.

A paradicsomi édenkert meleg napjaiban eltöltött szép napok verőfényes egét azonban felváltotta a zordonabbá vált következő folyton hidegülő periódus, sűrű viharok, tomboló orkánok következtek, el-eltűntek a régi lakók, elváltak, alkalmazkodtak a változó körülményekhez s új emberek is jöttek. Az eddigi *állcsontnélküli* embereket *fejlettebb állcsúsú* s értelmiségű új utódok váltották fel. Bekövetkezett a *moustieri* periodus, amikor a zord klíma miatt az új nemzedék a *barlangokban*, *odukban* keresett menedéket. Ennek a periodusnak is vannak nyomai. Az ú. n. *Mexikó-barlangban*, továbbá a miskolci leletek némelyikében jelentkezik e kor eszközeinek hasonmása és Miskolc belterületén is került most, csatornaásás közben hatalmas kalcedon- és kovarögekkel e periodusra mutató néhány eszköz. Ezt a kutatást is folytatni kell, mert teljes bizonyítékokat eddigi leleteink nem nyújtanak, azonban látszik, hogy a Szinva- és Garadnavölgye Hámoron, Diósgyőrön és Miskolcon át végig az ősember országán vonul keresztül és a folyó terrasán az Avas-hegytől a Szinva mellett menve az újon nyitott *Csengery-utcán* át, a *Petőfi-utcán* végig a *rendező pályaudvarig* mindenütt paleolit-leletek vannak a föld mélyébe elrejtve.

A monstieri periodussal végződik az *őskorszak régebbi szakasza*. Ezzel kihalt a régebbi ember, a *homo primigenius*, aki hazánkban Krapinán, Tatán és Erdélyben több helyen nyomot hagyott s *itt nálunk is élt*.

A hosszú zord jégkorszak alatt az emberen lényeges változás állott be. Lehet, hogy kipusztult a régi ember, és más ember vándorolt ide helyébe, lehet azonban, hogy a viszonyok miatt a hosszú idő alatt külsőleg, belsőleg lényegesen átalakult. Az új ember a *homo sapiens fossilis* már sok tekintetben különbözött a megelőző emberfajoktól. A koponyán feltűnő rézsútosan hátradúló homlok, a járomív mély fekvése, a szemüregek nagysága, az arcnak állatiasan való előnyúlása (a fogtartó részek hossza miatt) s az állcsontnak hiánya, amely a paleolitikor régebbi szakaszának emberét (a heidelbergi embert, a *homo primigeniust*) a laikus szemében is felismerhetővé teszi az új embernél a *homo sapiens fossilis*nál már helyet adott a mai ember képmásának. A paleolitikor második szakasza tehát már az ember testi és szellemi nagy fejlődéséről számol be. Már az első szakasz ősemberé ismert a tűz készítésének módját, s a moustieri jégkorszak zordonságai rákényszerítették a tűz használatára a tartózkodóhely melegítése, a táplálék részbeni elkészítése, a vadállatok elleni védekezés és az eledelül szolgáló állatok vadászása alkalmával kifejtett tevékenysége segítségével. A tűz ismeretének nyomát a miskolci fűtőházi ásatáskor mi is megtaláltuk égetett agyagdarabokban, amelyeket a feltárt diluvialis réteg kavicsai közül, lősz réteg alul vettünk ki, s amely rögöket beszolgáltattunk az általunk kiásatott 3.40, sőt eredetiben 3.60 m. hosszú mamutaggyarral kapcsolatban. A tűz ismerete az

ember művelődésének leghatalmasabb emelőjévé lett. Ennek nyoma a Miskolc vidéki kutatások alatt is feltűnedezett. Maga az a körülmény, hogy az Avas terasszairól és a Sajó partjáról éjjeli és téli szállásra a barlangokba menekült ember a tűz melege által tűrhető szállást és tartózkodást biztosított a primitív embernek, lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy lelki ereje mind jobban-jobban magasabbra fejlődhessen. Míg a zord hideg arra kényszerítette, hogy állati bőrökbe burkolózva, egymással szorosan összebújva, kezei, lábai tétlenségre kárthatva legyenek, addig a meleg barlangok tüze mellett egyfelől a biztonság nagyobb érzetében, másfelől a már fejlettebb léleknek tevékenysége által serkentve, szabadabbá lett kezével munkához fogott, munka-, harci- és védőeszközöket készített, valóságos műhelyeket alakított, ahol a különféle eszközöket csodálatos szépséggel és aránylagosan megfelelő célszerűséggel készítette, úgy látszik nemcsak egy-egy ember, hanem ezeknek szabad mozgását visszanyert egész társasága. Ennek a fejlődésnek egyik eredménye lett az is, hogy a barlangjaikban való munkálkodásban a munkamegosztásnak is megláthatók a nyomai. Már játékszereket, ékszereket is készítettek, amiből nemcsak az ízlés fejlődését, hanem a gyermekek és így a családi élet szeretetének bizonyos nyomait állapíthatjuk meg.

A tudósok ennek az új embernek megjelenését bevándorlásból magyarázzák meg, szerintük az előző ember a jégkorszak alatt kihalt, ellenben a föld olyan tájain, ahol a jégvilág nem gyilkolta ki az embert, ahol még a rettenetes vízáradások, mondhatjuk vízözön pusztításai után is maradt fenn ember, a kedvezőbb klíma és viszonyok következtében elszaporodtak a megmaradtak szórványos csapatai s ezek, hogy megélhetésüket könnyebben biztosíthassák, szülőhelyükről a szélrózsa minden irányában el-elvándoroltak, magukkal vitték tudásukat és azt kedvező helyen, bőséges anyagok birtokában továbbfejlesztették, tökéletesítették. Hogy a mi vidékünkön ez hogy történt, azt egyelőre nem állapíthatjuk meg. Kutatásunk még sokkal újabb s ami fő, csekélyebb, hogy e vidéknek minden kínálkozó lelőhelyét feltárhattuk volna.

Ha egy pillantást vetünk a jégkorszak legnagyobb kiterjedésére, azonnal szembejön, hogy a Kárpátok kerítette földet a jégvilág nem hódította meg, itt nem szüntette meg a mindent megőző jégrétegek tömege az ember működését, sőt ha nem is volt meleg nyár, némileg enyhe tél volt s barlangi leleteink igazolása szerint a *barlangi medve* társaságában az egész idő alatt fennmaradhatott az ember. Az a kérdés, hogy a monstieri periódus után bekövetkezett lassan melegedő *aurignaci* periódusnak barlangjainkban (Ballabarlang, Istállóskő stb.) működő és szép kőeszközöket készítő embere máshonnan vándorolt-e ide, átmentette-e magát a nagy korszakon, a moustierin, állcsúcs nélküli embere itt alakult-e, fejlődött-e magasabban álló homlokú, állcsúccsal bíró *homo sapiens*, vagy máshonnan és honnan vándorolt ide. Vajon az ezt követő periódus, a solutrei, az előbbi emberből fejlődött-e, vagy más helyről és honnan vándorolt ide, vagy az őslakók más helyről idevándorolt jövevényekkel osztották meg a lakást, táplálkozást stb. s cserélték ki egymással saját műveltségük elemeit ?

Az új embernek, a *homo sapiens fossilis*-nek, a mi közvetlen elődünknek, négy alakját (rasszát) különbözteti meg a tudomány. Az *aurignaci*, a *grimaldi*, a *cro-magnoni* és a *furfoari* rassz. A mi vidékünkön az egész felső diluviumon végig

élt az aurignaci és cro-magnoni emberrassz. Az aurignaci embert a Ballabarlangban talált ősgyermek csontváza mutatja be a solutrei periódust követő magdaleni periódusból, a cro-magnoni embert abból következtethetjük, hogy az a gyönyörű iparművészeti kultúra, amely a mi leleteinket ebben a minőségben és ebből a periódusból világhírűvé, páratlanná tette, legnagyobb valószínűséggel a cro-magnoni ember, esetleg ennek az itteni őslakossággal való keveredésből származó népének munkája. Eddig lefolytatott kutatásaink, amelyekben dr. Kadic Ottokár, dr. Hillebrand Jenő hosszú és fáradságos kutatásaival (amelyeket a Magyar Földtani Intézet, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Miskolci Múzeum közösen végeztek) ahol, a mi hozzájárulásunkon kívül még dr. Saad Andor lelkes munkásságát kell megjelölnünk, sikerült kimutatni, hogy a régi kőkorszak első részében az ember itteni élete valószínű és több nyoma bizonyítja itteni lételetét, a második rész négy periódusából, az első háromban az aurignaciban, solutreiben, magdaleniben nemcsak hogy élt és virágzott az ember, jelesen a homo sapiens foszilis (két rassa, az aiu-ignaci cro-magnoni), hanem a virágzásnak oly fokára emelkedett, hogy soutrei kultúrájában a legelső polcot foglalta el és már a külföld is elfogadja, hogy ez a kultúrfok először itt fejlődött ki leghatalmasabban és innen terjedt tova. Csupán a barlangi képábrázolások az ősember rajzai nem kerültek elő még eddig, de az előzmények után ezek is előkerülhetnek, ha barlangjaink teljesen kiásatnak.

Nagy feladat vár tehát reánk. Tovább menni az elért eredmények után, azon az úton, ahol meg kell találnunk a feltett kérdésekre a feleletet. Itt alakult-e ki a mi homo primigeniusunk folytatásaként a mi homo sapiens fossilisünk vagy itt is kihalt teljesen az előbbi típus? Ha igen, honnan és mikor jött az új ember? Miként alakult ki? Kapcsolatban gyűjteni tovább az egykorú állatvilág maradványait s nyomozni a folytonos fejlődés és átalakulás útjait. Különösen *lehető kimerítően* kiásni a megkezdett barlangokat s kutatni az újabbakat, felkeresni, *feltalálni az ősember temetkező helyét*, mert abból még semmit sem találtunk meg. Tovább kutatni a fejlődést és a barlangokban a paleolit kultúra felett jelentkező újabb kőkori holocen rétegekben található eszközök és állati és emberi maradványok nyomán megrajzolni az összeköttetést, az esetleges átfejlődést, amikor az ember kikerül a barlangból és újból leszáll a Szinva, Hejő, Sajó, Boldva, Hernád és Tisza partjaira s fejleszti azt a gyönyörű kultúrát, amiről jelentést tettünk a Sajó, Hejő, Boldva, Tisza és a többi folyók mentén végzett kutatásunkban, továbbá Sály, Geszt, Kisgyőr, Vatta s általában a Bükkben végzett ásatásainkban, amelyekben múzeumunk köréből Leszih Andor múzeum örünk, M. Kiss Lajos könyvtárosunk, Nyíry Dániel városi levéltárosunk és mi vettünk részt.

Az újabb kőkorszak ipara kapcsolatos a barlangi iparművészet kerámiájával, ennek folytatása is oly kiváló jelenség, hogy ezt dr. Tompa Ferenc, a Nemzeti Múzeum őre, Bella Lajos és dr. Hillebrand Jenő kezdeményezésére Bükki kultúráneven önálló kultúrának tekintvén, bécsi előadásán bemutatta a tudományos világnak dr. Hillebrand Jenő, dr. Tompa Ferenc, m. Clark Cambridgei múzeumi igazgatóval együtt a Leszih Andor által már a múlt évben megkezdett Borsodi határban fekvő derékegyház hegyen, múzeumunkkal kapcsolatban folytatólagos ásatást rendeztek, aminek folyománya lesz a Bükki kultúráról dr. Tompa

Ferenc igazgató monográfiája és a leleteknek Leszih Andor múzeumőrünk által való publikálása.

II.

A jégkorszak (diluvium) elmúltával az ember életlehetőségei is megváltoztak. Enyhébbre fordult az idő, az ősember félelmes ellenségei: a barlangi medve, oroszlán, hiéna, meg a mammoth, rinocérosz kipusztultak, — most már kimerészkedhetett meleget és védelmet nyújtó barlangjából s élhetett folyók partján, domboldalakon ; szóval egy új kultúra vette kezdetét, melynek a szerszámkészítés módja után a csiszolt kőkorszak (neolith) nevet adta a régészeti tudomány.

Miskolcon, magában a város területén, mint általában minden beépített helyen, nehéz már számot adni az őskori települések biztos nyomairól. Régebbi építkezések alkalmával az esetleges leletek nyomtalanul elkallódtak, de nem is igen lakott még az újabb kőkorszakban sem az ember egészen a síkon, — a Szinva medre jóval magasabban volt és természetesen, hogy a települő helyeket a védettebb részekben, az Avason s a Bábonyi bércen kell keresnünk. Az Avast már a jégkorszakban jól ismerte az ember, a kőszerszámok anyagát (kalcedon, kvarc) is innen hordta a barlangokba s esetleg az Avason is voltak lakóhelynek használható hasadékok, üregek.

De ott volt a kovakőbányája és kőszerszámkészítő műhelye is. 1928. év nyarán a város az Avastetőn a Pfliegler-villa előtt egy kilátó-terraszt építtetett, melynek földmunkálatai alkalmával tömérdek kovaszilánkot ástak ki. A miskolci múzeum a Nemzeti Múzeum régészeti osztályával együttesen ásatásokat végzett e helyen, ahol megtaláltuk a kova kibányászása végett áttört anderit tufarétegeket, a jókora terjedelmű bányagödröket s több ezer számra előforduló kovaszilánk, kinagyolt szerszámforma, kőanyag és öt méter mélységben az anderit szikla felhasználásával készült padféle — ülőhely került napfényre, amelyen az ősember a köveket formálhatta, előtte egy gödörben egy tömegben több száz kovaszilánk, ezeken egy ütőkőnek használt kő feküdt. Hogy műhely volt ott és körülötte is, huzamosabb időn át, azt igazolja az a körülmény, hogy az ütés kétségtelen nyomait mutató darabok és szilánkok ezreit tartalmazta a föld.

A műhelynek, mondhatni érintetlensége már egymagában nevezetessé teszi a leletet. Az előkerült leletek jó része forma szerint a régebbi és újabb kőkorszak közötti átmeneti idő (Campignien) szerszámainak formájához mutat nagy hasonlatosságot. Az ásatás s a rétegek geológiai korának megállapítása folyamatban van s a hazai régészek és Bayer, a bécsi múzeum igazgatójának megállapítása szerint a kovabánya és a feldolgozó műhelyek igen nagy jelentőségű és idáig páratlan értékű adatok e kor megismeréséhez. A leletek nagy tömege miatt nem gondolhatunk arra, hogy ezek otthagytott, vagy raktározott kész szerszámok volnának. Azt hisszük, hogy ez a bánya mellett afféle előkészítő, szerszámkinagyoló műhely lehetett.

Hogy ilyen műhely az Avason s az Avas oldalában több volt, az kétségtelen. 1928-ban a Mindszent- és Kálvin-utca között nyitott új (Csengey-) utca földmunkálatainál is előkerültek ilyen műhelymaradványok, a Zöldfa-utcán pedig, nem messze a Petőfi-utcai gyönyörű nyílveg lelőhelyéhez, egy ugyanolyan, marokba

fogható félkör ívben kiélezett vágókő került ki a földből, mint aminőt Gálffy Ignác az avasi temetőben végzett ásatásai során napfényre hozott s amihez hasonló az avastetői műhelynél is volt. Mindezek, úgy látszik, egy korból valók és nem lehetetlen, hogy amint a miskolci és a hámori barlangleletek alapján sikerült megoldani a magyarországi jégkori ősember létezésének kérdését, úgy ezek a leletek is tisztázzák a jégkor, és az átmeneti idő egyes szakaszainak még kérdéses pontjait. Megnehezíti a tisztánlátást ma még az, hogy csak műhelymaradványok és szórványos leletek fordultak elő, — lakótelep nem.

A fejlettebb kőkornak (Kr. e. 3—2000.) az eddiginél jóval kisebb-méretű kovaszerszámai az Avason (Tűzköves, Csermőke, Sashegy stb.), továbbá a mai ref. főgimnázium építkezésekor és Hejőcsaba felé kerültek elő. A késpengének, nyílvégnek s a bőrfejtéshez való vakarónak alkalmas követ ebben az időben is az Avasról szerezte be az ember. — A hámori völgy barlangjaiban (Szeleta, »Herman Ottó« és Büdöspeszt) ebben az időben szintén lakott az ember, hogy miért, azt ma még nem tudjuk, talán az időjárási viszonyok kényszerítették arra, hogy ismét a barlangokban húzódjon meg, vagy a barlanglakók leszármazottai voltak ezek? Minket a kérdés azért érdekel nagyon, mert az edénykészítésnek erre a vidékre (a Bükk környékére) jellemző sajátos művészetét, az ú. n. »bükki kultúrát« Miskolc közvetlen környékének leleteiben idáig nem tudjuk kimutatni. A legújabb kutatások már meglehetősen körülhatárolják azt a területet, amelyen ez a csodálatos szépségű kerámia virágzott. A Garam felső folyásától a Tiszáig, beleértve a Bodrogtót is. És ennek a kultúrának idáig a legszebb emlékeit Felsőborsodban Borsod község határában a Derékegyházi kőkori telep szolgáltatta. A Szeleta és különösen a Büdöspeszt barlangban igen szép fejlődési fokot ért el az edénykészítés művészete, annál feltűnőbb, hogy itt, az Avas környékén idáig nem kerültek napfényre azok a gyönyörű díszítésű edények, amelyeket már a külföldi szakirodalom is ismer és pedig bükki kultúra elnevezés alatt. Lehet, hogy az a népfaj, amelyik ezeket az edényeket készítette, ebben az időben nem találta meg itt a letelepülés feltételeit s talán csak szerszámanyagért járt az Avasra, vagy ugyanabban az időben másféle nép tanyázott itten.

A tiszai (személy) pályaudvar melletti fűtőház építésekor (1900.), midőn a 3 m. 38 cm. hosszú mammutagyarat találták, Gálffy Ignác ásatást végzett annak az őskori telepsorozatnak egy részén, amely úgy látszik, messze elágazik Hejőcsaba felé. Földbevéajt $2\frac{1}{2}$ —3 m. átm. veremlakásokat, hamu- és szénrétegeket, tűzpadokat talált s ezekben obsidián és kova késpengéket, magköveket, amelyekről a késnek használt pengéket ütással lepattintották, — vakaróköveket, csiszolt kőbalta töredéket, őrlő köveket, durva edényeket, ujj benyomással díszített edény-töredékeket, átlukasztott felületű kiöntőcsöveket s a kunyhó vesszőfonatos sár-tapaszájának kiégett darabjait.

Ez a telep, illetve telepsor úgy látszik, a bronzkorban is lakott volt, e korra valló cserepeken kívül egy formás kis füles bögre is tanúskodik emellett.

A réz- és bronzfémek használata valószínűleg egy ide bevándorolt más népfaj révén lett általánossá. (Kr. e. 2—1000 év).

Abronzkorban a Bükk-hegységnek a síkság felé eső dombjai s a völgyek lakottak voltak és öntőműhelyek látták el a földvárakkal, sáncokkal, őrhalmokkal

védett telepek lakóit. Miskolcon csak szórványos leletek : bronzkardok, balták, fibulák, hamvvedrek ismereteseek, magát a telepet, ahol ezeket használták, még nem tudjuk hol lehetett. Mindenesetre mint fontos települési hely itt a Bükk elején, a fémöntéshez szükséges anyagokhoz közel, ez a vidék is bekapcsolódhatott a Bükk szélét övező telephelyek sorába. Ennek a kornak az elején a szegényebb nép csakúgy használta tovább is a könnyebben készíthető kovakéspengét, tehát az Avast, ezt a fontos helyet, e korban is sűrűn felkereshették.

A vaskorszakban (Krisztus szül. előtti évezred) ismét jelentős központ a város környéke. Azzá tette földrajzi helyzete és a természeti viszonyok nyújtotta előnyök. A mai nagy Diósgyőri vasgyár őseinek kell tekintenünk azokat az egyszerű kohókat, amelyeket a vaskorban az óhutai Nagysáncon, vagy a Bükk más részén állítottak fel a vasbányászattal és fegyverkészítéssel foglalkozó kelták. Tacitus Germániájából tudjuk, hogy a cotinusok, akik felső Magyarországon e táján, az erdős-hegyes vidéken laktak és híres fegyverkovácsok voltak az északra lakó kvádok s az Alföldön tanyázó jazig-szarmaták között csak úgy tudtak békességben megmaradni, hogy egyiknek is, másikkal is szállították a fegyvert.

A markoman háborúk idején (Kr. u. 180) a rómaiakkal kötöttek szerződést, de mivel azt megszegték, Marcus Aurélius kiírtotta őket. Az Óhután, Gyertyánvölgyben és Miskolcon talált vastag ezüst pénzeikből, illetve az ezek adta elterjedési területről megállapítható volt, hogy a kelták itt lakó törzse : a cotinus volt s az óhutai Nagysáncon lehetett egyik legnagyobb telepük. Ezenkívül a mai Ujdiósgyőrben is napfényre került egy kelta temető, a vasgyári kerekdombon pedig még a vaskor első feléből (Hallstatti kor) egy lelet, hozzá teljesen hasonló Mezőnyéken. A Sajó partján, Hejőcsaba felé a szőlőkben, a személypályaudvarnál, a Ruzsinfark dűlőn, Miskolc és Zsolca közt szintén keltakori leletek : fegyverek, ékszerek kerültek elő. Mindezek a település nyomaira és kiterjedésére adnak adatokat.

A Krisztus születése előtti évezred egy másik igen jelentős népének, a szkítáknak borsodmegyei emlékeit itt a város őstörténetének tárgyalásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül. A közeli Szirmabessenyőn egy szkítalelet s Miskolctól 25 kilométernyire fekvő Zöldhalompusztán 1928-ban egy 409 gr. súlyú, valószínűleg vezéri jelvénynek használt pompás aranyszarvas, továbbá lánc (204 és fél gr.), 136 db aranygomb (56-20 gr.) és csüngődísz (1 gr.) kerültek napvilágra.

A 37 cm. hosszú aranyszarvas a maga nemében páratlan az egész világon s az ötvös, aki készítette, nem a másik (tápiószentmártoni és oroszországi) két — eddig ismert — aranyszarvas stilizáló modorában dolgozott, de inkább a természetességre törekedett. A futtában megtámadott, leroskadó és visszatekintő szarvas mestere a maga módja és korának ízlése szerint a való életet akarta érzéltetni és e kor legértékesebb ilyenmű alkotása, melyet a hozzánk közeli borsodi föld őrzött meg számunkra, ami arra is bizonyosság, hogy ez a vidék a szkíták idejében is jelentős települési hely lehetett. A lelet — mely úgy látszik egy vezérember sírjából való a Kr. szül. előtti IV—V. századból, — a Nemzeti Múzeum ékessége.

A honfoglalás koráig aztán régészeti lelettel nem tudjuk igazolni, hogy a népvándorlás egymást követő népeiből melyik élhetett itt a város közvetlen környezetében. Feltételezzük, hogy a város területe, az Avas alja s a Szinva völgye meglehetősen erdős és vizes volt, és a síkot lakó kora középkori nomád lovas népek (szarmaták, hunnok, avarok Kr. u. V—IX. század) részére letelepülésre, tanyázásra nem volt alkalmas. A Sajó partján kiástak ugyan egy germán stílusban készült almandinos aranyfüggőt, de ebből s az Edelény melletti sírban talált 2 ugyanilyen aranyfüggőből még korai volna a germánok (V—VII. sz.) tényleges letelepülését régészeti alapon bebizonyítotttnak tekinteni.

A síkon a jazig és hun-szarmata nép tanyázott, a közeli Mezőnyéken 18 sírból álló temető adott becses leleteket. Egy sírban a vitéz lovával együtt volt eltemetve, övdíszekkel, szíjcsattokkal, késsel, edényekkel. Az asszonyok sírjában 1—1 orsógomb volt.

Az avarokról, frankokról (VI—IX. század) leletek hiányában nem szólhatunk. Régebben az avaroknak tulajdonított földvárak túlnyomó részéről kiderült, hogy őskori. A szomszédos diósgyőri vár helyén is ilyen avarvárat tétéleztek fel, de ennek bizonyítására adatunk nincsen.

A szlávok, ha éltek is itt az erdős-hegyes vidék rengetegében, emléket maguk után nem hagytak.

Nincsen tárgyi emlékünk a honfoglalás korából sem, pedig a történetíró a Névtelen jegyző után megállapítja, hogy ez a föld az ős magyaroktól megszállott és lakott volt.

A jövő kor szerencsésebb régésze bizonyosan a honfoglalók sírjait is napfényre hozza majd és így a leletek adatait összerakva, jobban megrajzolhatja az őskori és népvándorláskori idők itt lakó népeinek kultúráját.

Nyilvég (Petőfi-utcai lelet)

A 800 ÉVES MISKOLC

A BORS ÉS MISKOLC NEMZETSÉG KORA

honfoglaláskor Magyarország lakott területein a magyarság törzsek szerint helyezkedett el. A törzsek nemzetségekre, a nemzetségek ágakra, az ágak családokra oszlottak. Amikor a hét törzsbe szervezett magyarság Etelközben a besenyő támadás elől nyugat felé menekült, a kazár birodalomtól elszakadt kabarokat is magával ragadta. Ez az eredetileg töröknyelvű néptöredék nyolcadik törzsként csatlakozott a magyarokhoz, s a honfoglaláskor a Tisza északi mellékfolyóinak völgyét szállta meg a sárosi és tornai erdős hegységeig. A Sajótól, a Tisza egyik északi mellékfolyójától, nyugatra a Büngér és Bors had vagy nemzetség, a Nyárad és Eger vize között Ócsád és Örsúr hada telepedett le. E nemzetségeket P. mester, Béla király Anonymusnak hívott jegyzője, a magyarokhoz Kievnél csatlakozott kunoknak tartja. Tudjuk, hogy a kunokat jóval a honfoglalás után a királyi uralom fogadta be Magyarországra. Erre a tényre alapozva, történetíróink nagyrésze Anonymus kunjaiban a kazár birodalomtól elszakadt kabarokat jelölte meg. Ilyenformán a honfoglalás korában a mai Miskolc területét kabar népek, közelebbről a Büngér és Bors had szállta meg.

A honfoglaló magyarok mindennek előtt a határok védelméről gondoskodtak. Magyarországot még az Árpádok korában is roppant szélességben rengeteg erdőségek övezték. A behatolásra alkalmas, nyílt területeken védekezésül gyepeket létesítettek. Őrzését határőrzéssel foglalkozó népekre, kabarokra, besenyőkre, bízták.

Borsod vármegyében a Bódva, Sajó és Eger vize között gyepe vonult keresztül. Északról az egykori Borsod várától, körülbelül a mai Borsod községtől, a Tiszáig terjedt. A gyepevonalban a Bors és Örsúr nemzetség teljesített határőri szolgálatot. Más szóval a Bódva, Sajó és Eger vize között megszállt, honfoglaló népek határőrök voltak. E honfoglaló határőröknek a védelmi vonalban saját birtokaik is feküdtek. Árpád Büngérnek, Bors atyjának, a Tapolca vizétől a Sajó vizéig terjedő földet és Győr várát adományozta, amely utóbbi alatt földerődít-

ményt s nem a későbbi, diósgyőri várat kell értenünk. Az Őrsurak a Nyárad és Eger vize között őrúr várat, Kács és környékét nyerték adományul. A királyság szervezésével, illetve a magántulajdon elvének érvényesülésével birtokaik a nemzetség közös jószágának, ősi szállásföldröknek tekintettek. A Bors és Őrsúr nemzetség szállásföldrökből s a védelmi vonal további területeiből alakult Borsod vármegye.

A két nemzetség közül a Borsok voltak jelentősebbek. Ők lakták és őrizték Borsod várat, illetve a gyepű külső, fontosabb vonalát. Közülök kerültek ki a vármegye első ispánjai. Tőlük nyerte nevét a vármegye központját alkotó, névadó vár.

A királyi házzal is rokonságban álló Borsok 1129-ig bírták szállásföldröket egészében. Ekkoriban ugyanis, amíg II. István halálos betegen feküdt Egerben, összeesküvők Borsot, Borsod vármegye ispánját és Ivánt királlyá választották. II. István azonban minden reményen felül meggyógyult, Ivánt lefejeztette, Bors ispánt Görögországba száműzte, sarjadékait pedig kitiltották a királyi udvarból.

A honfoglaló nemzetségek szállásföldröket a nemzetségi jog biztosította. Erre csak hűtlenség esetében terjedt ki a királyi jog. A pártütés folytán a Borsok elvesztették birtokaik egy részét. Győr vára és környéke a koronára szállott, s a borsodi ispánságból, mint nemzetségi örökségükből, távoznok kellett. Szállásföldrök keleti felében, a Tapolca és Sajó vize között, a XII. században új, családfáján Bors, Csaba pogányeredetű személyneveket, illetve Nyék, Kaza ágneveket viselő nemzetség, a Miskolc nem tűnt fel. E nemzetség a Tapolca és Sajó vize között ősi birtokosként szerepelt, amely tényből s a családfa pogány - neveiből arra következtetünk, hogy a Miskolcok nemzetségi vonatkozásban állottak a honfoglaló Borsokkal.

A Miskolc nemzetség eredetének kérdését megoldhatjuk a Bécsi Képes Krónika vizsgálatával. Bors ispán pártütésére vonatkozó feljegyzés szerint a lázadó Bors ispánnak csupán sarjadékait s nem az egész nemzetségét száműzték a királyi udvarból. A Krónikát támogatja, hogy a Borsok szállásföldröknek csak egy részét veszítették el, s a borsodi ispánságból kellett távoznok. A nemzetségek rendszeresen az alapító őstől nyerték nevüket. A Miskolc nem eredetére az a magyarázatunk, hogy a pártütéstől gondolatban és tettben távol álló Miskolc főúr a királyi ház gyanúját magáról és népéről mindenben el akarván hártani, kivált, kiszakadt a Borsok hadából és a megtartott, ősi birtoktesten új nemzetséget alapított. E folyamatnak a XII. században kellett végbemennie, mert P. mesternek a század utólján keletkezett feljegyzései úgy emlékeznek meg a Tapolca és Sajó vize közötti területről, mint amelyet most, tehát az ő korában Miskolc-nak hívtak. Ezek szerint a Miskolc nemzetség a Borsoknak kiszakadt, a XII. században önálló nemre emelkedett ága volt, származására nézve tehát kabar eredetű, így a honfoglaló nemzetségek közt van a helye.

A Miskolc név az Árpádok korában nemzetség-, személy- és helynévül szolgált. Eredetileg Miskócnak ejtették. Miskolc nevébe az »l« betű a XIV. század elején került, használata a XV. és XVI. században vált általánossá.

A Miskolc nemzetség szállásföldrö körülbelül 27 ezer kat. hold területet foglalt magában. Északi határa megfelelt Miskolc város északi határának. Nyugati

határvonala átvonult a Bükk-hegység előhegyeinek tetőin és völgyein, jelesül a Lyukón, Mélyvölgyön, a már elpusztult Sziget falu határánál, a Nyíresen, Kisgalyán, a Poklostető felett, a Nagygalya egy ösvényén át lefutott a Kékmezőre, keresztezte az egykori Woylára, továbbá a Kisgyőrbe vezető utat, majd délen Kisaranyos (Bükkaranyos) határát érintve, bezárta Nyék (Mezőnyék) és Tokaj (Kistokaj) déli határait. Keleti határa Arnóttól Nolajszerig (mai Nolaj, Alsózsolca és Sajólád között) vonult. E határok közötti birtoktest telepekre oszlott. A terület belsejében Miskolc, Csaba, Mályi, Nyék, Tokaj, Szirma telepek feküdtek, írott emléküket már a XIII. századból fenmaradt. Általában török eredetű nevüket alapítójuk személynevétől nyerték. Az Árpád-kori Miskolc alatt tehát a Miskolc nemzetség telepekre oszlott szálláshelyét értjük, amelynek központját a névadó Miskolc földje képezte.

A szállásföld belsejében épült a nemzetség tapolcai monostora. Mint nemzeti monostorról a XIII. század elején értesülünk. Minden valószínűséggel a Miskolcok temetkezési helyül szolgált.

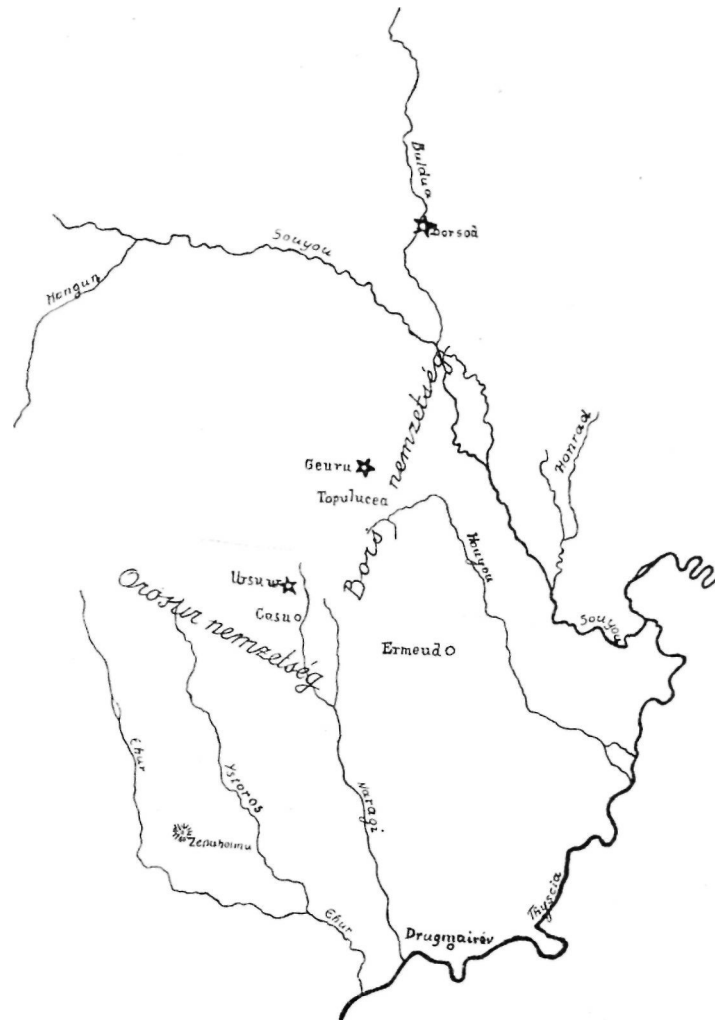
A település a vizek mentén folyt le. Miskolc a Szinva partján, Csaba, Mályi, Nyék a Hejő mellett, illetve közelében, Tokaj, Szirma a Szinva mentén alakult ki. A Sajó és Tapolca vize közötti szállásföld vízrajza ugyanis eltért e terület mai vízrajzától. A Sajó egykori főága, az Arnót melletti holt ág, az úgynevezett Kis Sajó medrében folyt. Az Ecseg és Felsőzsolca közötti mai főágat még a XVIII. században Előérnek hívták. A mai főág úgy keletkezhetett, hogy az Arnót melletti, egykori főág átcsapott az Előérbe. A Szinva nemcsak keleti, hanem déli irányban is vonult. Miskolc alatt nem torkolt a Sajóba, mint manapság, hanem az Előér közelében déli irányba fordult és Szirma, az elpusztult Farkaskorki s azzal szomszédos Ónod határában elhaladva, Hejőkeresztúr felé vette útját. Minden valószínűség szerint a Sajó mai főágának keletkezésekor hagyta el déli folyammedrét. A Hejő folyásmiránya ugyanaz volt a középkorban is, mint amelyet ma ismerünk.

Ha a szállásföldeken az ősi telepek nem bírták el lakóikat, újabb telepek keletkeztek. A kihalt ágak telepeit a régebbiek örökölték. Miskolc szállásföldön az adatok megindultával kifejlett teleprendszert találunk, ahol a telepeket a nemzetség ágak szerint birtokolta. A központot alkotó Miskolc-telepen a Panyitfi, Mikolai, majd ismét a Panyitfi ág, Csabán a csabai, kazai, gergelyföldi, Mályiban a Mikolai, Panjdtfi ág, stb. volt birtokos.

A Miskolcok túlnőttek szállásfészkük határain. Borsod vármegyében több jószágukat ismerjük. Miskolc nemzetségi birtokok voltak : Vadna, Iván, Harnóc, Karácsonyfalva, Barca, (Barca helyett később csere folytán Pély), Böcs, Bala, Aranyos, Vámoson részirtok, Farkaskorki, Kaza, Németi, Petri egy része, Keresztúr, Besenyő, Visnyó és attól délnyugatra Éleskő vára. Füle prépost, a nemzetség egyik tagja, adományul nyerte a bódvai monostor kegyúri jogát. A felsorolt birtokok közül több elpusztult, csak régi határjárásukból tudjuk, hol feküdtek. A Miskolcoknak terjedelmes jószáguk volt még Sáros, Gömör vármegyében és a Dunántúl, amelyeket hadi- és közéleti érdemeikért királyi adományként szereztek.

Miskolc szállásföld belsejében zálogosítás vagy eladás útján változtak a telepek urai. Az ősi földet a nemzetségi tagok elsősorban egymásközt és csakis a

A BORS ÉS ÖRÖSÜR NEMZETSÉG HONFOGLALÁSKORI SZÁLLÁSHELYE
A BÓDVA, SAJÓ ÉS EGER VIZE KÖZÖTT ANONYMUS SZERINT

Szerző Anonymus értelmezése szerint

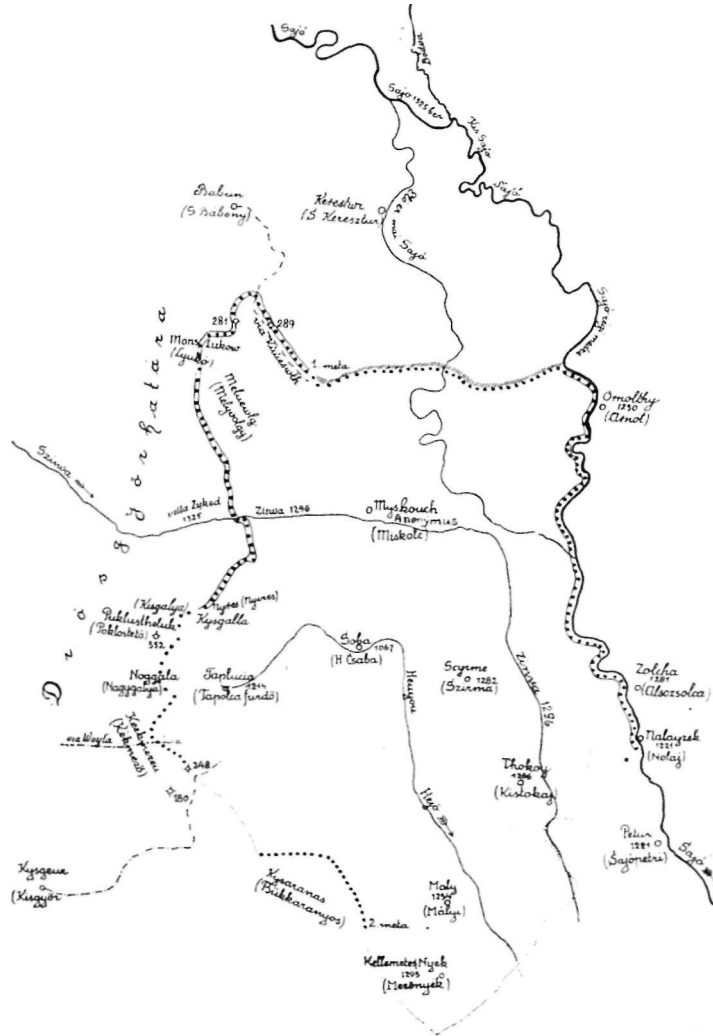
Marjalaki K. Lajos tervezte.

Tóth László rajzolta.

Névmagyarázat.

Borsod = Borsod vára, Buldua = Bódva vize, Drugmai rév = Tiszadorogmai rév, Ehur = Eger vize, Ermeud = Emőd, Geuru = Győr vára (Disószyör), Houyou = Hejő vize, Hongun = Hangony patak, Honrad = Hernád vize, Istoros = Ostoros vize, Casu = Kács falu, Naragy = Nyárad vize, Souyou = Sajó vize, Thyscia = Tisza vize, Topolucea = Tapolca vize, Ursu ur = Örsúr v. Örsúr vára, Zenuholmu = Szihalom.

A MISKOLC NEM SZÁLLÁSFÖLDÉNEK TÉRKÉPVÁZLATA

Szerző okleveles adatai alapján

Marjalaki K. Lajos tervezte.

Tóth László rajzolta.

Jelmagyarázat.

- ▬ Miskolc mai határa, a Sajó mellett a szállásföld határa.
- A szálláshely határa.
- ▬ Valószínű határ északon.
- ▬ Valószínű határ délen.
- Út.
- ~ Folyó.
- ☞ Forrás.
- ◆ Magassági pont a katonai térképen.

1. méta az 1325-ik évi határjárás kiinduló pontja.
2. méta az 1325-ik évi határjárás végpontja.

A mai nevek zárójelben.

A helyneveknél jelzett évszám legkorábbi ismert, okleveles előfordulás.

nembeli tagok hozzájárulásával idegeníthették el. Példánk van, amikor királyi adomány folytán egyik ág birtoka a másikra szállott. István ifjabb király, a későbbi V. István 1265-ben elvette a Mikolai ágtól miskolci birtokait, mivel egyik tagja, Szőke Miklós, megszökött azzal a 300 márka ezüstrrel, amelyet atyafiának, Panyitnak kellett volna átadnia a tatár követség céljaira. A Mikolai ág a Dunántúlra, IV. Béla területére menekült a súlyosabb büntetés elől. Jóságait István 1268-ban a Panyitfiaknak adományozta. A hűtlen Mikolai ág ezzel megszűnt szerepelni a szállásföld területén.

A honfoglaló Miskolc nemzetség az előkelő és nagy hatalmú nemzetségek közé tartozott. Borsmonostori ága a királyi házzal is rokonságban állott. Szállásföldünk urai közül a Panyitfi és Mikolai ág tagjai magas állásokba emelkedtek. A hős Panyit bán vitéz katona és kiemelkedő politikai egyéniség, aki szörényi bánig vitte. Füle zágrábi prépost, Kálmán volt orosz király jegyzője, majd kancellárja. Panyit fia, Jakab, Borsod vármegye ispánja és királyi főlovászmester lett.

A Miskolcok nemzetségi szervezetben éltek. A szállásföldhöz a nemzetség minden férfitagjának egyenlő joga volt. A nőket férjhezmenetelükkor leánynegyed és hitbér illette, amelyet többnyire pénzben, ingóságokban, esetleg szerzett birtokban elégitettek ki. Társadalmi életük az Árpád-kori társadalmi élethez igazodott. A nembeli tagoknak szervienseik, jobbágyaik, szolgálkák voltak, amely utóbbiakkal műveltették földeiket.

Az 1241. évi tatárjárás alkalmával a szállásfölddel szomszédos Mohi város körül lezajló ütközet után a tatárok állítólag elpusztították az egész környéket. Miskolc is szenvedhetett a vad hordáktól. A pusztítás fokát megállapítani nem lehet. Bizonyos, hogy 1244-ben Füle prépost és fivérei egyességet kötöttek, hogyha Muhor fia, Jakab, a tatár fogságból kiszabadul, Mályi birtokban részesedik. 1245-ben a Panyitfi ág Miskolcon fekvő földét eladta a Mikolai ágnak. Az is igazolható, hogy az 1241. évi tatárjárás előtt ismert, nembeli tagok a mohii csata után életben maradtak. Teljes pusztulásról tehát nem beszélhetünk.

A nemzetség Miskolc szállásföldét 1312-ig bírta egészében. Ekkoriban ugyanis a Miskolc nembeli Sándor fia, János, Csák Mátéhoz csatlakozott I. Károly királlyal szemben. Ezzel kapcsolatos, többrendbeli hűtlenségéért Károly elvette birtokait, s 1320-ban Miskolc, Csaba és Mályi földét a Balog nemzetség Szécsy ágának adományozta.

János hűtlensége véget vetett a Miskolcok emelkedésének is. Magas állásokban nem találkozunk többet velük. A XIV. században a nemzetségnevet sem használták. A szállásföldön megmaradt tagokat birtokaik nevével különböztették meg az oklevelek.

A SZÉCSYEK MISKOLCON

A Miskolcon birtokossá vált Balog nemzetség, Kézai Simon mester krónikája szerint, német eredetű. Ősök Friedburgi Altmann, türingiai páncélos vitéz, aki Magyarországra jövet, az akkor népesedő Gömör vármegyében nyert birtokot. Egyik ivadékát, akitől a nemzetség név származott, testi hibájáról Balognak hívták. Ő építtette Balog várát, a nemzetség ősi fészket.

A Balogok az Árpádok korában nem nagy szerepet játszottak. A később magasra emelkedett Szécsy-ág ekkor még Gömörben egyenetlenkedett szomszédaival. Lehet, hogy az ellenségeskedés vette rá Ivánka fia, Miklós fiait, hogy az Árpád-ház kihaltával odahagyják Gömör megyét, s az ország déli részére vonulva. I. Károly királyhoz csatlakozzanak. Az ősi fészekben maradt Athfy-ág ellenben Csák Máté pártjára állott, s Balog várát megnyitotta annak zsoldosai előtt.

A pártállás megválasztásában a szerencse a Szécsy ágnak kedvezett. Hadi érdemeikért I. Károly rövidesen a hűtlen Miskolc nembeli János birtokaival jutalmazta őket. Csák Máté halála után bevonultak Balog várába. 1323-ban a jószágvesztett Athfy ág javaiba léptek.

Miskolc szállásföldén 1320-ban kezdtek szerepelni, amikor I. Károly Dénes mester, zsidóvári várnagynak és fivéreinek hű szolgálataikért Miskolc, Csaba és Mályi birtokokat adományozta. Sándor fia, János, jószágait már 1312-ben megszerezték. Ujabb adományozásra bizonyára a szállásföldön maradt Miskolc nembeliek miatt volt szükség. A Miskolcok ugyanis nem nyugodtak bele ősi földük elvesztésébe. Tagjaik közül a Visnyón lakó Jarosló-ág hamarosan perbe szállt a Szécsyekkel. 1324-ben a nádori bíró elhalasztotta a perlekedők ügyét, mivel az ország határán katonáskodó Szécsy Dénes nem jelenhetett meg a tárgyaláson. 1325-ben Szécsy Péter és Dénes a böcsi, csabai és visnyói Miskolcok, a zemplénmegyei szolgabíró és néhány érdekelt jelenlétében, a nádori kiküldöttel megjáratták a szállásföld határait Diósgyőr felől.

A Miskolcokkal nem szűnt meg az ellenségeskedés azután sem. Amikor a csabai nemesek és a Keresztúrtban (Sajókeresztúr), továbbá Tokajban lakó Miskolcok pereskedtek, Szécsy Dénes, Csaba egyik földesura, vállalta ügyükben a prókátorságot. Szécsyék mindent elkövettek, hogy a Miskolc nemzetséget kiszorítsák ősi birtokaikból. Vétel vagy csere útján sikerült ez nekik. Amikor Nagy Lajos királlyal elcserélték a miskolci uradalmat, az egykori szállásföldön Tokaj, a Miskolcok borsodvármegyei jószágaiból Éleskő vára, Visnyó, Besenyő, Bala és a tapolcai apátság kegyúri joga az ő kezükön volt.

A királyi szolgálatban álló Szécsyék miskolci földesuraságuk idejében magas méltóságokba emelkedtek. A miskolci határjárást kérelmező Péter nógrádi főispán és szandai várnagy, Dénes mihálydi és zsidóvári várnagyból királyi főasztalnok, majd szőrényi bán lett. 1347-ben már egyikük sem élt. Fiaik közül Miklós, Ivánka, Domokos, illetve Balázs a Szécsy-ág hatalmának bővítői. Miklós nógrádi főispán és főasztalnok, Horvát- és Tótország bánja, országbíró, végül szőrényi bán. Ivánka gimesi várnagy, főasztalnokmester. Domokos erdélyi prépostságig, majd püspökségig vitte. Dénes fia, Balázs, királyi testőr volt.

A Szécsyék felhasználták politikai befolyásukat Miskolc fejlesztésére. 1347-ben Szécs, Balog és Miskolc birtokaikban büntetőbíráskodási szabadalmat nyertek. I. Lajos király ugyanis megengedte Miklós szlavyon-horvát bánnak, Ivánka főasztalnoknak, Jakab féltestvérüknek és Dénes bán fiainak, Balázs, Tamás, Péter és Jánosnak, hogy felsorolt javaikban a tolvajokat, latrokat és bármiféle gonosztevőket elfogathassák, megkínóztathassák és elítéltethessék. E célból joguk volt kínzóeszközöket tartani és akasztófát állíttatni. Miskolc, az egykori nemzetségi jószág, amelyen nemzetségi bíráskodás folyt, a Szécsyék büntető-

bíráskodási szabadalma folytán a földesúri birtokok sorába lépett. A Szécsycsalád földesúri kiváltsága vásár tartására és hegyvám, vagyis a termésből kilenced szedésére is kiterjedt.

Miskolcot a Szécsyek korában jobbágy nép lakta. Főfoglalkozásuk a szőlőművelés volt. Őstermeléssel saját szükségletük kielégítésére foglalkoztak.

A hitélet bizonyosságaként a Szécsyek idejében feltűnt az első, miskolci plébános, aki 9 garas tizedet fizetett a pápai adószedőnek (1333–1337). Az egyházi adózásból nem következtethetünk nagyszámú lakosságra. A Szécsyek azonban népesíthették Miskolcot, mert az egykori telep 1360-ban nagyobb faluként említették.

Miskolc környékén a XIV. század első felétől bő úthálózat bonyolította le a közlekedést. A környékbeli útvonalak közül legfontosabb volt a Mohiból Miskolcra vezető közút, melyen át Nagy Lajos korában a kereskedelmi központtá emelt Kassára irányult a forgalom.

1360-ban a Szécsyek megosztották birtokaikon. Dénes bán fiainak, Baláznak és Tamásnak, a gömörmezei Balog vára, Szécs, Doboka és Balog falu, Péter fiának, Miklós horvát-dalmát bánnak, Éleskő vára, Miskolc, Szentsimon, Urai, Valk (Tiszavalk), Várad (Szilvásvárad), Tard, Bala és Bós falu jutott. Miklós bán néhány év múlva, 1365-ben, Nagy Lajos királlyal elcserélte osztályrészét és egyéb borsodvármegyei birtokait. Szécsy Miklós Éleskő vára, Miskolc, Várad, Besenyő, Tokaj, Tard, Bala, Mályi, Csaba falu fele, Bós és Visnyó helységekért, továbbá a tapolcai apátság kegyúri jogáért, a vasvármegyei Alsóindva várát, 73 falut és majorságot kapott. A csereként felsorolt Szécsy-uradalom arra vall, hogy Miskolc földesurai fél évszázad alatt szép birtokot gyűjtöttek Borsod vármegyében.

I. Lajos király és a horvát-dalmát bán közötti szerződés folytán a Szécsyek megszűntek szerepelni az egykori szállásföldön. Jelentőségük Miskolc fejlődésében, néhány évtizednyi földesuraságuk dacára, lényeges. Büntetőbíráskodási szabadalmat nyervén, földesúri birtokká emelték a nemzetségi jószágot, vásárai-val a városi fejlődés útjára terelték. Az Árpádok korabeli Miskolc a cserével darabolódott szét. Falvakká fejlődött telepei királyi tulajdonná váltak. Nagy Lajos a csere évében diósgyőri várához csatolta a Miskolcok volt birtokait.

MISKOLC KIRÁLYI, MAJD KIRÁLYNÉI VÁROS

A diósgyőri várhoz szülő kapcsolat 1365-től a legújabb időkig befolyásolta Miskolc fejlődését.

Diósgyőr vára körülbelül annak a Győr nevű földterületnek helyén épült, amelyet Árpád a Tapolca és Sajó vize közötti birtoktesttel Büngér vezérnek adományozott. A krónikás szerint Büngér fia, Bors, Győr várát Borsoddal, a maga várával egy vármegyévé tette. Egyik ivadéka, Bors ispán, hűtlensége folytán Győr vára a koronára szállott. 1248-ban Nagy-Győr földje néven a borsodi, királyi vár tartozéka. 1271-ben az Ákos nemzetségbeli Erne tűnt fel Győr birtokosaként. Eme ispán, majd bán, valószínűleg IV. Bélától nyerte adományul Győr

földét, egyesek felfogása szerint, mert megmentette a mohii csatából menekülő király életét, mások azt állítják, hogy hadi érdemeiért jutalmaztatott a királyi birtokkal. Az új földesúr várat építtetett az adományozott területen, amelyet terjedelmes uradalom központjává tett. Az Ákos nemzetség idejében a vár tartozékai voltak : Győr, Felsőbarcika, Ludna, Varbó, Parasznya, Kondó, Ecseg, Arnót, Alsószolca, Felsőszolca, Kisgyőr, Aranyas, Poga, Ernőd, Szalonta, Nagycsécs, Öros, Szederkény, Kisfalud, az elpusztult Tullos, Mohi, Isztring, Odolmány, Zelpeste és Zemplén vármegyében Kesznyéte. Miskolc nem tartozott Erne bán, sem fia, István nádor, birtokaihoz.

Az Árpádház kihaltával Erne fia, István, a cseh Vencelhez csatlakozott. Amikor Vencel magyar király lett, nádorrá tette Ernefi Istvánt. Vencel, majd Ottó király bukása után István nádor meghódolt Róbert Károlynak. Meghalt 1315 körül. Hét fia a régi nemzeti párthoz szított. Károly király ellen előbb Csák Mátéhoz szegődtek, majd amikor a rokon Barsa nemzetségbeli Kopasz nádor, Borsod vármegye volt ispánja, 1316-ban nyílt lázadásban kelt fel, ehhez csatlakoztak. A felkelést Debrecennél levertek, váraikat, birtokaikat a királyi hadak elfoglalták. Erne bán unokái Dédes várukban kísérelték meg az ellenállást, de legyőzték őket, s jószágaitól megfosztva, verpadon végezték életüket. Győr vára és uradalma királyi tulajdonná vált, amelyet sok diófájáról ekkoriban kezdtek Diósgyőrnek hívni.

I. Károly Diósgyőr várát megtartotta magának. Védelmét várnagyaira bízta. Minden alapot nélkülöz, hogy 1319-ben Debreceni Dózsa nádor adományul nyerte és rövid ideig birtokolta. I. Károly halála után fia, Nagy Lajos király örökölte. Fényes mulatóvárrá építtette át, a hozzátartozó uradalmat kibővítette. Ezzel a céllal csatolta a várhoz a Szécsy Miklóssal elcsereált jószágokat is. Nagy Lajos után leánya, Mária királynő és férje, Zsigmond birtokában látjuk Diósgyőrt. Zsigmond később Borbálának, második nejének, adományozta Cserép és Dédes várakkal együtt. Ettől fogva a középkori királyok hitvesük udvartartási költségeire adományozták, vagy jegyajándékkul lekötötték a diósgyőri uradalmat. Zsigmond utóda, Albert, Borbála folyton megújuló fondorlatairól értesülvén, 1439-ben elvétette azt az özvegy királynétól és nejének, Erzsébetnek adományozta. Mátyás király Podjebrád Katalin jegyajándékkul Diósgyőrt is megjelölte. Amikor nőül vette Aragóniai Beatrix nápolyi királyleányt, többek között a diósgyőri uradalmat adta neki, aki azt sajátjaként kezelte Mátyás halála után is. II. Lajos 1522-ben nejének, Máriának adományozta. Az ifjú királyné a mohácsi vész után nemsokára külföldre költözött. Az uradalomra azonban külföldi tartózkodása alatt is fentartotta jogigényét. Fivére, I. Ferdinánd, nem engedte át többet Máriának az 1514-ben koronajószágnak nyilvánított diósgyőri uradalmat. 1540-ben elzalogosította gyarmati Balassa Zsigmondnak.

Az uradalom koronás urai és úrnői közül legtöbbet Nagy Lajos király tartózkodott Diósgyőrben, amelyet a Velencével kötött turini béke ottani ratifikálása nagy hírre emelt. Leánya, Mária, kedvenc tartózkodási helyéül választotta a vadregényes fekvésű várat. Erzsébet, Lajos özvegye, Zsigmond király, Borbála királyné, Erzsébet. Albert neje és Mátyás király gyakrabban megfordultak Diósgyőrben. Zsigmond két ízben, 1411 március 3-án és április 25-én, Miskolcon járt.

Az uradalom következő királyi birtokosai nem rándultak fel várunkba. Vár nagyai útján kormányoztatták az uradalmat. Rávonatkozó rendeleteiket, szabadalmaikat Budán adták ki.

Diósgyőr királyi földesurai városi szabadalmakkal ruházták fel a fejlettebb falvak jobbágylakosságát. Az uradalom keretében így keletkeztek a királyi és királynői városok. Miskolc legfontosabb privilégiumait Nagy Lajostól nyerte. A városi jelleg első követelményét, bíróválasztási és vásártartási jogot, Nagy Lajos adományozott Miskolcnak. Ugyanő engedte meg, hogy Miskolc lakossága s az odatelepedett vendégnépek szabadon hordjanak az erdőből fát házépítésre, mész és szénégetésre, valamint házi szükségletükre. I. Lajos korában a polgárság a városi szokásjog alapján szabadon végrendelkezett ingó és ingatlan javairól. Miskolc iparosait Nagy Lajos mentette fel első ízben a szárazon és vizen adózástól.

A város privilégiumait Zsigmond két lényeges, a büntetőbíráskodási és plébánosválasztási szabadalommal bővítette. A büntetőbíráskodást a király diósgyőri, földesúri széke gyakorolta. Zsigmond 1395-ben megengedte, hogy Miskolc város a tolvajokat, latrokat és nyilvánvaló gonosztevőket saját területén elfogathassa, megkínóztathassa, elítélhesse, felakasztathassa, vagy kerékbe törethesse. A kegyúri jog ugyancsak az uradalmat illette. A Szent István tiszteletére emelt avasi templom falainak megalapozása után Miskolc polgárai a kegyúri jogért esedeztek Zsigmondnál, s azt 1411-ben el is nyerték. A plébánosválasztási szabadalom egyházi bíráskodással járt. 1411-től a lakosság egyházi ügyekben saját bíróját, a plébánost »papszéke« elé tartozott.

Zsigmond után következő királyaink és királynőink szabadalmi jogainak csak megerősítésére, vagy némi bővítésére szolgáltak. Nagyrésztük, mint Mátyás király privilégiumai, a város népesítését célozták, a lakosság ipari érdekeit és borszabadalmait védelmezték. Így bővítette Anna királyné Miskolc kiváltságait, amikor 1503-ban oklevélbe foglalta polgárainak szokásokon alapuló, végrendelkezési jogát. Ugyanebben az évben megengedte, hogy a város bírái elfogathassák az egyházba, addig kiváltságos területre menekült gonosztevőket. Miskolc szabadalmainak szélesítésére szolgált II. Ulászló 1512-ik évi privilégiuma, amely szerint kiadványainál, leveleinél, a városok példájára, zöld pecsétet használhatott II. Lajos király a büntetőbíráskodási szabadalmat 1519-ben pallosjoggal bővítette.

Miskolc városi rangra emelkedésével kezdett pecsétet használni. Legrégibb pecsété, amelyet 1389-ből töredékben ismerünk, sárga viaszba nyomott koronás főt ábrázol. 1433-ból épségben fenmaradt, sárga viaszba nyomott, piros-zöld selyemzsinóron függő pecsétén koronás, szakállas fő látható, amelyet jobbról csillag, balról félhold vesz körül. Körirata két gyöngyözött kör között : Sigillum Civitatis Miskolz. (Miskolc város pecsété.) A pecsétén látszó, koronás főt Szendrei János Zsigmond király képének tartja, azzal az indokolással, hogy Miskolcot Zsigmond emelte városi rangra.

A középkori Miskolc jogfejlődése 1519-ben befejeződött. Jelölése felváltva királyi város, királynői város, kiváltságolt mezőváros (civitas, civitas reginalis, oppidum). Tulajdonképpen a király vagy királyné birtokán lakó jobbágyok

szabadalmait jelentette. Miskolc a középkorban nem nyerte el a szabad királyi város címét és jellegét. A szabad királyi városok ugyanis a szokásos kiváltságokon felül, testületileg nemeseknek tekintettek, szabadon rendelkeztek fallal körülvett területükkel, saját bíráiktól a tárnokmesterhez vagy közvetlenül a királyhoz fellebbezhettek. Ezzel szemben Miskolc jobbágyul adózott, vagyis fizetett a föld és telek használatáért, terményeiből a királyi földesúrnak kilencedet, egyházának tizedet adott, robotmunkával tartozott a diósgyőri várnak, fellebbviteli ügyekben a király vagy királyné diósgyőri, földesúri széke elé járult. Magszakadás esetén polgárának vagyona nem a városra, hanem a királyra szállott.

1405-ben a főurakkal szemben a városokat istápoló Zsigmond az országgyűlésre meghívta a szabad királyi és kiváltságolt városokat, továbbá szabad falvakat. Miskolc az 1405-ik évi országgyűlésen mint a királyi földesúr kiváltságolt városa jelent meg. Zsigmond meghívásából és a város 1433-ik évi pecsétjén olvasható »Sigillum civitatis Miskolz« köriratból tehát Miskolc szabad királyi városi minősége nem állapítható meg.

Miskolc határa az Árpádok korabeli teleprendszerből a XIV. század folyamán bontakozott ki. Az egykori szállásföldi telepek ugyanis megállapíttatván határait, önálló helységekké váltak. A határmegállapítással létesült határvonalak, másrészt a szálláshely régi határai megszták a középkori Miskolc város terjedelmét is. Északon Bábonyt, Keresztet 1325-ben a szállásföldi határok választották el Miskolctól, Kelecsény, Besenyő (mai Szirmabesenyő) 1336-ban saját határaikkal bíró helységek. Miskolc és Zsolca között a Sajót, mint keleti határvonalat, 1399-ben ismét megjelölték. Délről Szirma és Jenke 1394-ben vettek fel önálló határokat. Csaba 1356-ban Miskolctól elválasztott falu. Tapolca már a Szécsyek alatt különálló birtok. Nyugaton Tapolcától Bábonyig az 1325-ben megállapított, szállásföldi határvonalak maradtak meg.

A beépített középkori várost csak halvány vonásokban ismerjük. Mai határpontokkal jelölve, északon a minoriták temploma környékétől az igazságügyi palota tájáig, nyugaton a Sörház- és Tizeshonvéd-utca találkozási pontjáig, délen az alsóvárosi plébániaépület környékéig terjedhetett, keleti határa elérhette a Szentpály István-utcát. Valószínűleg már városi rangra emelkedésekor árokkal kerítették be, ezzel jelezvén, hogy szabadalmi az árkon belül lakókra vonatkoznak. A város fejlődésével az árkot egyes helyeken kitolták. Miskolc város a középkorban két részből állott : az Óvárosból, amely az Avas körül, az egykori Miskolc telepből fejlődhetett és az Újvárosból, amelyet Nagy Lajos király telepített. Ez utóbbi központja a Szűz Mária tiszteletére emelt Boldogasszony egyház volt, amelynek helyén a minoriták temploma áll.

A polgárság Ó- és Ujmiskolc élére külön bírót és esküdteket választott, akik mindkét városrész érdekeit egyöntetűen képviselték. A bíró mellett két esküdt működött. Miskolc első, ismert bírója 1376-ban Arnold, esküdtek Lukács fia, Tamás, Kézsmíves Egyed, Újvárosi Mátyás és Szabó Miklós. Második bíránk 1389-ben Bakos István, esküdtei Szabó Péter és Szűcs Simon. Harmadik bíró 1416-ban Bálint, esküdtek Bakos Miklós, Keleméry Albert. Negyedik bíró 1453-ban Pető János, esküdtei Karlai János és Molnár István. 1458-ban Kézsmíves Sebestyén a bíró, Kazay Imre és Gombos Simon az esküdtek. 1461-ben

Ómiskolc bírása Kun András, esküdtek Molnár Demeter, Fazekas Bálint. Ujmiskolc bírása Kazay Imre, esküdtek Német Pál és Szabó Tamás. 1503-ban Szabó Demeter Ómiskolc, Tóth Lőrinc Ujmiskolc bírása, esküdtek Fülöp Tamás és Olajos Gergely. A bíró és esküdtei jártak elől a lakosság szabadalmainak szerzésében, erkölcsileg támogatták az iparosokat céhleveleik elnyerésében. Ők terjesztették a királyi földesúr elé a város sérelmeit, intézték a közigazgatást, a polgárság előttük végrendelkezett, adás-vételi szerződéseket kötött, a birtokos polgárt a bíró és esküdtei vezették be javaiba. 1395-től az ő kezükben összpontosult a büntetőbíráskodási hatalom, 1411-től a kegyúri jogot is gyakorolták.

A középkori Miskolc várost a királyi uralom népesítette. Nagy Lajos a település előmozdítására a vendégnépeknek is megengedte a faizást. Zsigmond ezt a szabadalmat 1399-ben megerősítette. I. Mátyás, Miskolc népesebbé tételére, 1467-ben lakosságának vámmmentességet adományozott. 1471-ben ugyanezzel a céllal felmentette a betelepülő vendégnépeket mindennemű adózástól. Mátyás privilégiumát 1495-ben átírta II. Ulászló, 1503-ban Anna királyné, azzal a hozzáadással, hogy bizonyos napokon 12 munkást tartoznak adni a diósgyőri várnak. Ezt a kiváltságot 1516-ban megerősítette II. Lajos, 1524-ben Mária királyné. Nem állapítható meg, milyen arányú volt a település. Valószínű, hogy a királyi uralom korában, az Ujváros telepítésétől eltekintve, Miskolc nyugat felé, vagyis Diósgyőr irányában bővült. Lehetséges, hogy a Hunyadi Mátyás király vendégnépeivel települt. Az Ujváros bírásának és esküdteinek vezetékneve között előforduló Német és Tót nevekből ítélve, a vendégek sorában németek és tótok is voltak. Ezeknek emlékét őrizte írott adattal 1563-ból és 1577-ből kimutatható Tót-utca, illetve Német-utca.

A lakosság rétegződése szerint civis, concivis, azaz polgár és hospes, vagyis vendég. Az előbbi a benszülött, szabadalmakkal bíró jobbágyot, az utóbbi a betelepített jövevényt jelentette. A szabadalmakat a vendégek is élvezték, sőt I. Mátyás idejétől nem fizettek házuk, illetve földük után telek- és földbért, továbbá időnként kivetett, királyi adókat. Ez az állapot Anna királyné korában annyiban változott, hogy bizonyos napokon ők tartoztak 12 munkással a várnak.

A nemesítést a királyi uralom már a középkorban megkezdte. Első adatunk Mátyás király korából ismeretes, aki 1460-ban Herczeg Péter hű szolgálataiért őt, László, Gergely, János és Mihály nevű testvéreit nemesítette, az Óváros piacán álló kőházukat felmentette a jobbágyadózástól. A Herczeg-család egyik tagja, János plébános révén, nagy szerepet játszott városunkban. Emelkedésükkel nagyon is szaporodott. Kőházukon felül a város végén malmuk (későbbi Bükkmalom), Csabán másik malmuk volt. II. Lajos király 1521-ben Kormosi Tamás diósgyőri alvárnagyot és jegyesét nemesítette miskolci kőházukkal együtt.

A lakosság főjövödelmét ipar, bor- és őstermelés képezte. Miskolcnak korábban is lehetett iparossága. A Diósgyőrben gyakran időző udvar elsősorban igényelte az ipari készítményeket. Így a királyi telepítések bizonyára növelték az ősiparosok számát. Az iparoselem hamarosan a társadalom döntő tényezőjévé vált. A város első bírái és esküdtei a kovács, szabó, szűcs, molnár, gombos, fazekas, stb. mesteremberekből kerültek ki.

Királyi, majd királynéi Miskolc iparosai közül a mészárosok 1508-ban, a vargák

1521-ben, a szabók 1531-ben céhekbe tömörültek. Kezdetől nagy szerepet játszottak a mészárosok. Az ő kezükön fordult meg a hús, a legfontosabb élelmiszer. A húst székekben mérték. A székelállítás királyi kiváltság volt. 1478-ban Mátyás király megengedte Kovács Istvánnak, a miskolci gyalogok kapitányának, hogy ő és fivére, Miklós miskolci pap, saját használatukra mészárszéket állítsanak fel. Mátyás korában három mészárszék volt Miskolcon : a városi polgároké, a plébánosé és a Kovács testvéreké.

Jövedelmező iparág volt a malomipar. A malmok a belőlük befolyó gabonavám következtében a földesurak, egyházi testületek és városok egyik gazdag jövedelmi forrásául szolgáltak. A malmok vízierőre voltak berendezve, egy, két vagy három kőre, sőt a nagyobb malmok el voltak látva kendertörő kölyűvel és kárlóval. Ez utóbbiakon verték a szőrposztót és darócot. Miskolc malmai a Szinva patakon épültek. A XV. században a Szinván három malom őrlött. A Herczeg-családé, illetve Kovács testvéreké, az egyház háromkerekű malma (későbbi Pap-malom) és a diósgyőri pálos szerzeteseké.

Iparosaink részint a Miskolcon tartott vásáron, illetve piacon, részint Mohi, Keresztes, Szentpéter, Kaza, Kassa, Debrecen és Buda vásárain értékesítették készítményeiket. Az ipari fejlődést erősen akadályozta a vámszedés és az árucikkek utáni adózás. Miskolc ipari fejlődését Nagy Lajos, Mátyás király és II. Lajos előmozdította, amikor lakosságát felmentette a szárazon és vízen adózástól.

A polgárság másik főjövedelmét bortermelésből húzta. A szőlőművelés már a Szécsyek korában virágzott. A megművelt szőlő olyan értéket képviselt, hogy végrendelkezés és adás-vétel tárgyául szolgált. Értékes szőlőink a középkorban a Szent György hegyen (Avas) és Bábonyi Bércen feküdtek. A szőlőművelést fejlesztették Miskolc borszabadalmi, amelyeket városi rangra emelkedésekor nyert. Ezek szerint idegen nem vihetett be és nem korcsmáltathatott bort a városban. Mátyás király nem ismervén a polgárság idevágó jogait, 1472-ben megengedte a diósgyőri pálosoknak, hogy évenként 10 akó bort eladhassanak miskolci házukban. Amikor az uralkodó a miskolciak borszabadalmairól értesült, visszavonta az engedélyt. A diósgyőri uradalom borkilenced sedői többízben vétettek a polgárság borszabadalmi ellen. A város panaszára azonban a királyi földesurak megszüntették a visszaélést.

Miskolc őstermelésére a legrégebb időktől van adatunk. A termőföld a királyi uralom korában szűk tért foglalt el. A határ nagyrészt erdős, cserjés terület és legelők töltötték ki, amely előbbi a lakosság a szükség növekedtével irtott és fogott művelés alá. A termőföld és rét a beépített város telkeinek számarányában volt felosztva. Minden telek után bizonyos számú szántóföld és rét járt. A telepítéssel szaporodott a telkek, illetve termőföld mennyisége. A települők ugyanis javarészt új telkeken építettek, új területet műveltek meg. A legelő- és erdőhasználat közös volt.

A jobbágyadózás szerint a lakosság a föld használatáért földbért, cenzust, a telek használatáért telekbért, taksát fizetett. A város területi felosztása folytán a két adónem együtt járt. A lakosság adózott terményeiből, állataiból kilenceddel a földesúrnak, tizeddel az egyháznak. Fizetett időnként kivetett, királyi adókat. 1503-tól bizonyos napokon szolgálattal tartozott a diósgyőri várnak. Az adó-

szedés a várból kiküldött adószedők útján történt. Az egyházi adót az egri egyházmegye szedette. Nemes ember nem adózott. 1504-ben Anna királyné a Szent István egyházat, a kápolnákat és javaikat mentesítette a jobbágyadózástól.

A középkori Miskolc város műveltségi fokának értékmérője, hogy két temploma volt, a régebbi, újvárosi Boldogasszony és a XV. században épült, avasi Szent István templom. Szent István temploma mellett a Szent Mihály kápolna, ismeretlen helyen Szent Benedek kápolnája állott. A városon kívül Minden Szentek tiszteletére emelt, ispotályos egyházzól, a Szent György hegyen Szent György kápolnájáról tudunk. Templomain és kápolnáin felül 1453-ban a miskolci iskolamesterről értesülünk. A városháza, az Óváros piacán a plébánosi kőház, nemesi kúriák, a kápolnákhöz tartozó házak, három malom s ugyanannyi mészárszék emelte a középkori Miskolc városias külsejét.

Az Árpád-kori nemzetségi szállásföldből a Szécsyek idejében földesúri jósággá vált Miskolcra a királyi uradalom tehát gazdag fejlődési folyamatot jelentett. Az egykori telepet koronás urai városi rangra emelték, felruházták kiváltságokkal, népesítették, előmozdították ipara, szőlőművelése fejlődését, biztosították szabaddalmi békés élvezését, amennyiben megvédték várnagyait, adószedőit, a portyázó katonaság, sőt egyháziak zsarolásaival és zsarnokoskodásaival szemben. A királyi kegy és védelem során Miskolc a középkor végére, virágzó iparos-bortermelő várossá fejlődött.

A ZÁLOGBIRTOKOSOK KORA

Amikor Mária királyné a mohácsi vész után elhagyta Magyarországot, a diósgyőri uradalmat Pempflinger Sebestyénre bízta. A hű száz főúr, aki mint diósgyőri várnagy Borsod vármegye főispáni tisztét is betöltötte, Ferdinánd és Szapolyai János ellenkirályok küzdelmei alatt 1536 tavaszáig tudta megőrizni a királyné javait. »A polgárháborúban kiállott szenvedései» következtében ugyanis ez év május 6-án meghalt. Özvegye, Fánchy Borbála, Szapolyai János hívéhez, gyarmati Balassa Zsigmondhoz ment nőül. Fánchy Borbála házassága megnyitotta Diósgyőr várát János király hadainak. A vár elfoglalása után az uradalom az új házaspárnak adatott át. Amikor János király meghalt, a királyi ügyek igazgatója hűtlenségi perbe fogta Balassát. A per egyességgel végződött. Balassa Ferdinánd hűségére tért, s a király 1540-ben elzálogosította neki és nejének, megszakadás esetén Balassa Zsigmond fivéreinek Diósgyőr várát tartozékaival 20.000 arany forintért. A zálogosítással a diósgyőri koronajószág magánosok kezére jutott, akik másfél év kivételével 1703-ig birtokolták azt.

Balassa Zsigmond nejével hosszabb ideig lakott Diósgyőrben, s korlátlan hatalommal zsarnokoskodott a jobbágyokon. Halála után özvegye az uradalom zálogbirtokosa. Balassáné 1561 július 28-án kelt végrendeletében Ferdinándnak hagyta a várat és uradalmát, elengedvén a rajtalévő zálogösszeget. 1563 február 5-én bekövetkezett halálával a király biztosai május havában átvették az uradalmat. Ekkor a vár tartozékai voltak: Diósgyőr, Kápolna, Radistyán, Bábonny, Parasznya, Csaba, Kisgyőr, Petri, Varbó, Miskolc, Mohi, Mezőkövesd és Keresztes.

Másfél évig a királyi kamara kezelte a diósgyőri koronajószágot. Ferdinánd utóda, Miksa király, 1564 novemberében háborús költségei fedezésére 63 ezer magyar forintért elzálogosította Perényi Gábornak. Az abaujvármegyei főispán, aki 20 éves korában Felsőmagyarország főkapitánya, tárnokmester, 1554-ben Ferdinánd tanácsosa, 1563-ban országbíró, ekkor már elbetegesedett ember volt. Még a zálogosítás évében elkészítette végrendeletét, amelyben Diósgyőrt szerelmes feleségének, Gúthi Országh Ilonának, hagyta mindaddig, amíg a király ki nem váltja. Forgács Ferenc írja róla, hogy féltékenytermészetű ember volt, s amikor hazulról távozott, bepecsételtette az ablakokat, hogy Ilona asszony ki ne kandikálhasson rajtuk. Állítása szerint Perényi Gábor halála előtt szerelemféltésből megmérgeztette nejét. A rágalom mende-mondákon alapult. Országh Ilona férje után 2 év múlva halt meg. Amikor megözvegyült, övé lett a vár, s mivel gyermekei nem voltak és a kamara sem tudta azt kiváltani, királyi beleegyezéssel hugának, Borbálának, enyingi Török Ferencnének hagyományozta.

A kor szokásai szerint a feleség várát férje kormányozta és védelmezte. Országh Borbála férje a törökverő hős enyingi Török Bálint fia, vitéz katona, aki Hunyad vármegye főispánságán felül a Dunán inneni részek főkapitányi tisztét is viselte, 1569-ben Pozsonyban reverzálist adott, hogy a várat erődként fentartja, szabadságaiban, a király iránti hűségében megtartja. 1570-ben az esztergomi székeskáptalan beiktatta Törökéket az uradalom birtokába.

Török Ferencnek István nevű fia és három leánya maradt, Zsuzsanna, bedegi Nyáry Pálné, Eufrozina, Homonnai Drugeth Istvánné és Ilona, aki 1570-ben még hajadon volt, de nemsokára pártában meghalt. Országh Borbála férje halála után nőül ment gróf Salm-Eck győri kapitányhoz, ennek rövid házasság után történt halálával kishófi Geszty Ferenchez. A harmadik férj ügyes hadvezér és politikus, aki Báthory Zsigmond uralkodása alatt nagy szerepet játszott Erdély politikai mozgalmában. Neje halála után Török Ferenc leányai átadták neki anyjuk drágaságait, ékszereit s a várat. Geszty Ferenc 1582-ig volt Diósgyőr ura, amely idő alatt sokat tevékenykedett az uradalom érdekében. Ezután Erdélybe költözött, ahol a politikai küzdelmek és a török elleni hadviselés foglalták el.

Geszty távozásával Diósgyőrben enyingi Török István, Homonnai Drugeth István és Nyáry Pál közösködtek. Török István királyi tanácsos, pápai várkapitány és Hunyad vármegye örökös főispánja, 1618-ban magtalanul hunyt el Pápán. Sógorai sokat zaklatták Debrecen város birtoklása miatt, amelyet a Török-család női ága révén ők is igényeltek. Homonnai Istvánnak, Zemplén és Ung vármegye főispánjának, Török Eufrozinával kötött házasságából két fia született, László és Bálint. László korán elhunyt. Bálint öreg Rákóczy György, a későbbi erdélyi fejedelem veje, Zemplén és Máramaros vármegye főispánja, tanácsos, huszti kapitány, Magyarország főgenerálisa, országbíró. Fia, István, utód nélkül szállt sírba, ezzel az erdélyi, fejedelmi székbe törekvő Homonnai Drugeth Bálintnak magva szakadt. Bedegi Nyáry Pál, Török Zsuzsanna házastársa, 1596-ban egri kapitány, aki Eger elestével török fogságba jutott, de a mezőkeresztési ütközet alkalmával, mialatt a keresztény csapatok a szultán főhadiszállására rohantak, kiszabadult Ibrahim basa sátorából. Bocskay István híve, mint váradi kapitány,

Bihar, Kraszna s Középszolnok vármegyék főispánja, a fejedelem diadalmas zászlói alatt harcolt. 1606-ban aláírta a békekötést, s nemsokára meghalt. Török Zsuzsannával kötött házasságából 4 fia, István, Miklós, Pál, Zsigmond és Borbála leánya származott. Ez utóbbi Varkocs Györgynek, majd özvegyiségre jutván, Haller Györgynek lett a felesége. Török Zsuzsanna halála után Nyáry Pál újból megházasodott. Kisvárdai Várday Katalint, özvegy Telegdy Pálnét vette nőül, akinek tőle két gyermeke lett, Ferenc és Júlia.

Nyáry Pál és Török Zsuzsanna fiai közül Pál és Zsigmond fiatalon, utódok nélkül elhaltak. István 1609-ben aranysarkantyús vitéz, 1614-ben II. Mátyás étkeinek kóstolója, szentelt vitéze és komornyikja, 1620-ban Bethlen Gábor híve, főudvarmestere, Kálló várának kapitánya, Szabolcs vármegye örökös főispánja, Diósgyőr várának örökös ura. Ekkoriban portyázó törökök közül felsőgyőri Nagy János mentette ki. Nemsokára III. Ferdinánd híve, 1632-ben grófi rangot nyert. 1633-ban császári és királyi tanácsos, kamarás, főajtónállómester, stb., utóbb Felsőmagyarország főkapitánya (kassai generális) lett. Egyetlen fia, Ferenc, 11 éves korában húnyt el, maga István 1643-ban, Zsuzsanna leányáról 1633-ban értesülünk. Nyáry Miklós Pápa, Gesztes, Diósgyőr ura. Neje, alsó-lindvai Bánffy Judit, 1613-ban özvegy Nyáry Miklósnénak írta magát. Gyermekei Miklós, Zsigmond, Mária, Szűnyogh Andrásné és Krisztina, nagybossányi Bossányi Lászlóné. Miklós és Zsigmond magtalanul szálltak sírba, bennük a Nyáryak Lőrinc ága fiágon kihalt.

Nyáry Borbála férje, hallerkői Haller György, Haller Péternek, a szászok grófjának ifjabbik fia, övé volt a kapjoni uradalom, III. Ferdinánd tanácsosa, Szatmár és a Tiszán inneni részek főkapitánya, stb. Bethlen Gábornak nem volt különös jóakarója. Homonnai Bálint nyugtalankodása idején úgy látszik, ő is szövetkezett Bethlen megbuktatására, mert a fejedelem meghagyta Rhédei Ferenc váradi kapitánynak, hogy mihelyt Homonnai megindul a tervezett támadásra, Haller Györgyöt mindjárt vitesse be Váradra és fogja jól őrizet alá. 1621-ben mégis Bethlen táborában harcolt a morva határon, s ezer lovasnak volt a kapitánya. 1629-ben a fejedelem iránti hűsége ismét ingadozott, résztvett számos, ellene irányuló fondorlatban, ami napfényre jutván, hűtlenségi perbe fogták, de 1630-ban felmentették. 1633-ban halt meg. Egyetlen fia, Sámuel, Diósgyőr főkapitánya, szomorú véget ért. 1643-ban az egri török portyázó csapata rábukant kisdud csapataira, s őt hatodmagával lekasabolták 30 éves korában. Nővére, Ilona, Lónyay Zsigmond felesége lett. Haller Sámuel neje Károlyi Éva volt, egyetlen fia maradt, II. Haller György, aki tanácsos, majd Szolnok vármegye főispánja. Ennek első neje losonci Bánffy Anna, második Bethlen Éva. Két fia maradt, Sámuel és György. II. Haller Sámuel 1700-ban Diósgyőr és Sirok várának örökös ura. Tőle perelte vissza a királyi fiskus a diósgyőri uradalmat, amely után nemsokára, a Rákóczy felkelés alatt a rákényszerített táborozás szenvedései következtében meghalt. Neje gróf Barkóczy Julianna volt. Hat gyermeke közül Zsigmondot, Imrét és Sámuelét ismerjük.

A királyi uralom a XVII. században sem tudván kiváltani Diósgyőrt, a Török-család leányágának házassága révén a Nyáry- és Haller-család örökölte azt. A Nyáryak és Hallerek egy évszázadnál több ideig voltak a koronauradalom

részbirtokosai. A század első évtizedétől már tulajdonjogot formáltak hozzá, s kivétel nélkül a vár örökös urának tekintették magukat.

Az öröklés folytán az uradalomnak egyidőben több zálogbirtokosa volt. A XVII. század első felében enyingi Török István, Homonnai Drugeth Bálint, Nyáry István, Miklós, Pál, Zsigmond, I. Haller György, 1627-től fia, I. Haller Sámuel, Nyáry Miklós gyermekei, Miklós, Zsigmond, Mária, Szunyogh Andrásné, Krisztina, illetve férje, Bossányi László és Haller Ilona férje, Lónyay Zsigmond az uradalom zálogbirtokosai. Kihalván a Nyáryak fiága, a század második felében II. Haller György, II. Haller Sámuel, Lónyay Anna, Kemény János erdélyi fejedelem özvegye, Bossányi László gyermekei, László és Krisztina, Diósgyőr urai.

A két családon felüli zálogbirtokosok zálogosítás folytán jutottak részjóságokhoz az uradalomban. Így Nyáry Pál és Török Zsuzsánna fia, Zsigmond, 1614-ben 3000 magyar forintért elzálogosította egész részbirtokát Rákóczy Györgynek és fivérének, Zsigmondnak. A Rákóczyak 1617 okt. 1-én kötött osztályegyezsége szerint Pál fivérüknek 600 forintot és 13 hordó bort adtak, aki annak fejében lemondott az uradalombeli birtoklásról György és Zsigmond javára. Rákóczy György 1622-ben ónodi udvari tisztjének, chernelházi Chernel Györgynek, a későbbi abaujvármegyei főispánnak, adományozta a Nyáry Zsigmondtól 3000 frt-ban elzálogosított, diósgyőri részjóságát. Chernel György javait három fia, Bálint, György és Pál örökölték. Az utóbbi lakóhelyéhez közelebb fekvő birtokot akarván szerezni, 1660 augusztus 16-án diósgyőri, mohii, petrii, kisgyőri, kövesdi, keresztesi, miskolci, varbói és parasznyai osztályrészét 2000 frt-ért 6 esztendőre elzálogosította Szepessy Pálnak és nejének, Csuda Zsuzsannának. Chernel Györgynek csak Diósgyőrben volt részjósága, amelyet 1666 április 17-én 110 forintért 25 évre zálogba adott Szepessy Pálnak. Chernel Bálint Jászy Jánosnak adta el örökrészét 1000 tallérért. Jászy utódok nélkül elhalálozván, atyafiaitól Szepessy Pál szerezte meg az uradalombeli birtokait ugyancsak 1000 tallérért. Szepessy azonban nem sokáig élvezhette javai jövedelmét. Résztvett a Wesselényi összeesküvésben, amiért Erdélybe kellett menekülnie. A királyi kamara 1670-ben elkobozta jóságait. Ezek magában Borsod vármegyében tekintélyes uradalmat alkottak. Birtokrészei voltak Varbón, Miskolcon, Diósgyőr várában, Berente, Parasznya, Visnyó, Keresztes, Sály, Kövesd, Szuhogy falvakban, Pély, Fejéregyház és Négyes pusztákban. Ugy látszik, több borsodi nemessel együtt ő is kegyelmet kapott, mert 1672-ben visszatért Magyarországra. Mivel az udvar felszólítására nem tette le Lipót királynak a hűségesküt, újból bujdosni kényszerült. Ekkor a Thököly felkeléshez csatlakozott és Thökölynek egyik főembere lett. A felkelés leverése után, 1686-ban ismét elkobozták az időközben elhalálozott Szepessy Pál birtokait. III. János lengyel király közbenjárására és ifjabb Szepessy Pál kérelmeire 1000 köböl buza fejében az uralkodó visszaadatni rendelte, a Szepessy árvák élete végéig, a miskolci, ongai, ujfalusi részjóságokat a szikszói házzal és szőlőkkel együtt. Később Csuda Zsuzsánna és ifjabb Szepessy Pál tekintélyes értéken visszanyerték az elkobzott jóságok nagyrészét a kamarától.

A diósgyőri uradalomban a Dőry-család is zálogosítás révén jutott terjedel-

mesebb birtokhoz. 1694-ben Bossányi László, Nyáry Krisztina fia, 556 tallérért 8 esztendőre elzálogosította Dőry Andrásnak és feleségének, Persy Annának Borsod vármegyében, illetve Diósgyőrben, Abaujban és Gömörben fekvő örök-részt. A Chernelék és Bossányiak nem váltották ki javaikat a zálogosoktól. E birtokokat hívták később Chernel vagy Szepessy és Bossányi vagy Dőry részeknek, amelyek Miskolc város megváltásakor külön szerződés tárgyát képezték. A diósgyőri zálogbirtokosok korábban is zálogosítottak ingatlanokat a Szepessy és Dőry család tagjainak. 1621-ben Haller György és Nyáry Borbála Szepessy Györgynek, 1631-ben Nyáry Miklós Szepessy Jánosnak, 1635-ben Haller Sámuel Szepessy Mátyásnak, 1639-ben Nyáry István Szepessy Pálnak, 1650 és 1666 között özv. Kemény Jánosné, Lónyay Anna Dőry Ferencnek, 1652-ben Nyáry Zsigmond és Chernel György Dőry Istvánnak Miskolcon fekvő ingatlanokat zálogosítottak.

A zálogbirtokosok rendszerint osztályegységben állapodtak meg részjószaikra nézve. Miskolcon, a diósgyőri vár legértékesebb tartozékán minden osztályosnak voltak nemesi kúriái, telkei és jobbágiai. A részbirtokok nem egy darabban, hanem több utcában, sokszor szétszórtan feküdtek.

A Nyáryak és Halieriek közül nem mindegyik lakott diósgyőri jóságán. Hivatásuk vagy házasságuk másfelé szólította őket. Csak időnként látogattak el a várba, ahol tárgyaltak jószaik kezelőjével, s jobbágaik eléjük járulhattak. 1600. és 1627. között Nyáry Pál és Török Zsuzsanna fiai, Miklós, Pál, Zsigmond, egyes években István tartózkodott Diósgyőrben. 1627-től 1643-ig I. Haller Sámuel Diósgyőr főkapitánya és állandó lakosa. 1640-től a várba költözött özvegy Nyáry Miklósné, Bánffy Judit fiaival, Miklóssal és Zsigmonddal. Haller Sámuel halála után Nyáry Zsigmond Diósgyőr főkapitánya 1654-ig, amikor Kisvárdára tette át lakhelyét. 1658. és 1659-ben Bossányi László és neje, Nyáry Krisztina, a vár lakói. 1659-ben a zálogbirtokosok elmenekültek Diósgyőrből. A török, a hadas idők veszélyessé tették az ottani tartózkodást, de meg a zálogos uralom alatt leromlott vár sem szolgált megfelelő lakhelyükül. Távollétükben a császári katonaság egyik tiszte volt a vár főkapitánya. 1665-ben ónodi Pap Jánost, 1673-ban Korláth Zsigmond főkapitányt ismerjük. 1668. és 1670. között II. Haller György több ízben ellátogatott Miskolcra, amikor a várépületet javíttatta. A török kiűzése után II. Haller Sámuel költözött az uradalomba. Előbb Miskolcon, a század utolsó éveitől a várban lakott.

A távollévő zálogosok várnagyaikkal vagy tisztartóikkal kezeltették birtokrészüket. A Bogyiszló és Telegd várában, Kassán és Gyulafehérvárt tartózkodó I. Haller György idejében Szőke Gerő volt a várnagy, akit még Nyáry Pál, a neves egri kapitány, a gróf apósa, helyezett oda többrendbeli hűségének jutalmazására. Ötven csatlós volt alatta, akik részben hadi, részben gazdasági szolgálatokra osztattak be. 1623-ban Haller Györgyék jóságának Kömlei Török János a gondviselője. 1615-ben a Debrecenben és Pápán lakó Török Istvánnak Szabó János a tisztartója. A század első két évtizedében a távollévő Nyáryak várnagya Csorvássy János volt. 1630-ban a hivatását Kisvárdán teljesítő Nyáry István jóságának Czene János a porkolábja. 1650-ben a Nagyugroc várában lakó Bossányi László és Nyáry Krisztina diósgyőri és siroki jóságának Rimai István a gondviselője.

Ónodban, majd Sárospatakon tartózkodó Chernel György részjóságát 1651-ben Septei Boldizsár kezelte. 1656-ban, amikor Nyáry Zsigmond Kisvárdára költözött, Kun István várnagyra bízta Diósgyőrt. 1666-ban a Potheringben és Kapjon várában tartózkodó II. Haller Györgynek Kovács György a tiszttartója és udvarbírája. 1700-ban Szilágyi Mihály II. Haller Sámuel diósgyőri birtokának gondviselője.

A zálogbirtokosok a várnagyokon és tiszttartókon felül jobbágybírákat tartottak jobbágyaik számontartására és azok munkájának irányítására. Miskolcon 1591-ben Török István, Nyáry Pál, Homonnai Drugeth István s nejük, 1647-ben Lónyay Zsigmond, Chernel György s a Nyáryak tartottak külön jobbágybírákat.

A zálogos idő alatt, különösen a XVII. évszáz folyamán a diósgyőri vár teljesen leromlott. Zálogbirtokosai igyekeztek minél nagyobb hasznot húzni az uradalomból, a várépület karbantartásáról azonban keveset nem gondoskodtak. Súlyosbíttotta a helyzetet, hogy nem tudták megvédeni azt és tartozékait a török, majd kuruc-labanc katonaság pusztításaitól. Már 1563-ban, amikor a király biztosai átvették a diósgyőri uradalmat, a bécsi haditanácsnak küldött jelentésükben többek között azt is írták, hogy bejárták és megszemlélték a várat, bizony elég elhanyagottnak és pusztának találták, a házak tetőzete, az ostromfedél, gerendázat nagyrészt elpusztult, helyreállításuk nem kis összeget emésztene fel. Balassa Zsigmond és neje ugyanis csak az uradalom hasznát nézték, a vár karbantartásáról mitsem gondoskodtak. 1597-ben, a mezőkeresztesi ütközetet követő esztendőben Diósgyőr erőtlen végház, amelynek egyik zálogos ura, Homonnai István, a felsőmagyarországi főkapitánytól kért segítséget Diósgyőrbe. De a főkapitány nemhogy adott volna segítséget, hanem azt üzenté, hogyha vagyon váruk, oltalmazza, ahol nem elégségesek rá, adják Őfelségének, Őfelsége nevével ő majd megoltalmazza. A XVII. század első évtizedében Melith Péter, a szepesi kamara kiküldötte, jelentése szerint a vár teljesen romlásnak indult. Házainak zsindelezése, tornyainak, kápolnájának vakolása szakadozott. Külső bástyái elváltak egymástól és attól lehetett tartani, hogy a halastóba omlanak. Ajánlotta, hogy meg kellene inteni a birtokos urakat, hogy mindegyik a maga részét építené fel, amennyiben a vár urai nem akarnák teljesíteni az építkezést, királyi kapitányt kellene beállítani, aki a jóságok jövedelméből rendbehozná a várat.

Ilyen állapotok mellett országos törvényeknek kellett intézkedniök Diósgyőr karbantartásáról. Az 1602. évi 14. tc. Borsod és Torna megyéket kötelezte a vár kijavítására. 1618. évi 53. tc. Diósgyőr védelmét országos érdeknek jelentette ki s a várszolgálat ellátására állami őrséget rendelt. Több ízben a borsodmegyei járássok megadóztatásából és közmunkával kellett javítani. Birtokosai is igyekeztek valamelyest helyreállíttatni. 1629-ben Nyáry István, Diósgyőr építése céljából, 200 magyar forintért házhelyet zálogosított Miskolcon. Mindennek dacára a vár oly gyenge állapotban volt, hogy az 1638. évi 1. tc. kívánatosnak tartotta, hogy birtokosai építtessék fel, vagy a király romboltassa le, mire a 12. tc. elrendelte újraépítését. Az újraépítés javításokban merült ki. Lórántffy Zsuzsánna, Rákóczy György, Borsod vármegye főispánja, majd erdélyi fejedelem neje végrendeletében 10.000 forintot hagyott a vár restaurálására. Építését így is folyton sürgetni kellett. Pethő Zsigmond, ónodi főkapitány 1665-ben írja Csáky Ferencnek, hogy Pap János, Őfelsége diósgyőri főkapitánya járt nála és jelenté, minémű pusztá

és romlott állapotban volna mind a vár, mind a város és keservesen panaszkodott mind egy, mind más állapotokkal. 1661-ben Diósgyőr helyzete annyira tarthatatlan, hogy az őrség csak az esetben volt hajlandó tovább maradni a várban, ha a megye rövidesen védhető állapotba hozza, 1665-ben az őrség aziránt folyamodott, hogy megadhassa magát a töröknek s inkább fizessen bizonyos adót, semhogy a legnagyobb bizonytalanságnak nézzen elébe. II. Haller György megkísérelte, hogy helyreállíttassa a várat. 1667-ben Diósgyőr vára épületére és ruináiból való renovációjára telket zálogosított Miskolcon. 1669-ben Diósgyőr várabeli porciójának épületére ugyanott zálogba adott egy pusztá házhelyet 100 magyar forintért.

Diósgyőr sorsa néhány év múlva végleg eldőlt. A várban ugyanis 1662-től a magyar őrség mellett német őrséget is elhelyeztek. A magyarok, akik az előnyben részesülő német őrséget egyébként sem állták, a kurucoktól felbújtvá, 1673-ban kiverték a németeket a várból, s utánuk eredve, Diósgyőr és Miskolc között levágták őket, mindössze egy öreg zsoldos tudott Kassára menekülni. Telekesi kassai császári kapitány 1500 emberrel vonult Diósgyőr ellen a magyar őrség megbüntetésére. Hamarosan bevette és kirabolta a várat, amely alkalommal a várépület leégett. Diósgyőr ettől fogva két évtizedig nem számított hadászati szempontból. A század végén II. Haller Sámuel javíttatta. 1697-ben elpusztult diósgyőri vára építése kedvéért 360 forintért házat zálogosított Miskolcon. A helyreállítás valamennyire sikerült. Egy évvel később ugyanis Haller Sámuel családjával együtt a várban lakott, őrséget tartott benne, sőt amikor Rákóczy kurucai elfoglalták, a Kassán időző Haller neje és gyermekei a várból menekültek.

A 160 évig elzálogosított Diósgyőr sorsából tartozékainak, köztük Miskolcnak is kijutott. II. Lajos király halálát követő zűrzavarban néhány megye elkésett zászlóalja, számos úr és nemes Miskolcon gyűltek össze tanácskozni, miképp lehetne megmenteni az országot a töröktől és mi történjék azokkal az egyházi kincsekkel, amelyeket II. Lajos pápai engedéllyel összeszedett, hogy az ország céljaira pénzzé veresse. Szapolyai János és öt megye követeket küldtek a gyűlésre. A tanácskozó nemesek abban állapodtak meg, hogy minél előbb és minél többen táborba szálljanak, Verpelétnél várják be Szapolyai Jánost, az egyházaktól elszedett ezüstneműek pedig Kassára szállíttatván, ott pénzzé veressenek. János király halála után Miskolcon zajlott le az a részleges országgyűlés, amelyen 13 vármegye, köztük Borsod, Ferdinándhoz csatlakozott.

Néhány évvel később városunk megismerkedett a törökkel. Buda eleste után Mehmed basa felszólította Borsod vármegyét, mindenek előtt Miskolcot, hogy hódoljon meg a török uralomnak. Mivel évekig hiábavalóan fenyegette a rá sem hederítő lakosságot, fegyverrel akart érvényt szerezni követelésének. 1544-ben 8000 emberrel indult Miskolc ellen. Városunkon kívül végigrabolta és felégette a vármegye 45 helységét, 4000 rabot hurcolván el onnan. Miskolc ezt a pusztítást még 1550-ben sem heverte ki. I. Ferdinánd, hogy épülését előmozdítsa s lakosságát szaporítsa, három évre mindennemű adózástól felmentette azokat, akik a leégett házak helyébe újakat építenek. Ugyanakkor a városnak adományozta a piac melletti utcában fekvő, Deák János halálával a koronára szállott jobbágytelket, hogy azon mészárszéket állíthasson fel. Az 1544. évi pusztítás után a be-

ütések, a hatvani, majd füleki bég hadisarcai és a súlyos adóztatás emlékeztették a miskolciakat a törökre. 1563-ban Kalmár Kelemen főbíró a királyhoz intézett panaszlevelében többek között előadta, hogy a török folyton a város nyakán van, legutóbb elhajtotta a lakosság 250 darab marháját. Ugyanezen évben a tanács kiküldöttei a királyi udvarban tettek panaszt, hogy a törökök vadak, kegyetlenek, rablók, halálra kínozzák az embereket, mint Bacsó Jánost, akit 300 botbüntetéssel fenyítettek és három polgárt karóba húztak. Más alkalommal a miskolciak a kamarához küldött iratukban azt panaszolták, hogy csak sanyarú fizetés árán tudják megvédeni fejüket, feleségüket, gyermekeiket és javaikat a töröktől.

1596-ban Eger elestét követő mezőkeresztesi ütközet döntő kihatással volt az egész országra. A csatátvesztett Miksa főherceg Miskolcon át Kassának vette útját. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Kornis Gáspár és Huszár Péter kapitányai társaságában Diósgyőrrre szaladt és ott töltötte az éjszakát. Ide menekült Báthory István, Thurzó György, Czobor Mihály és Nyáry Pál is. A győztes török végigrabolta és felégette a fél vármegyét, a lakosság nagyrészt rabszjára fűzve, elhurcolta. E törökjáráskor Miskolc annyira elpusztult, hogy előljárói és vénei az avasi Szent István templomban egybegyűltek tanácskozni, hogyan szervezzék újjá a lerombolt és feldúlt helységet. Eger elestével Borsod vármegye véglegesen hódolt területté vált, amely időtől Miskolc az egri basa hatalmi körébe tartozott.

A következő században sem javult sokat a város helyzete. Az Egerben megfészelt török portyázó csapatai be-beütöttek a közeli helységekbe, s pusztították, rabolták az adózó jobbágyok javait. A portyázó katonaságot lekaszabolták, vagy apró harcokat kezdtek vele. Megjelenésük legtöbbször hadisarccal járt. De sarcot vetett ki a török rendszeres adóztatás idejében is ha nagyobb hadművelet előtt állott. A sarcoltatást súlyosbította, hogy a török kívánta élelmiszert a lakosoknak a táborba kellett szállítania, ahonnan, sokszor szekerei és marháik odavészesésével, hetek múlva került elő. 1663 augusztusában Muszli bég 4000 kila (a kila török űrmérték) árpát követelt a miskolciaktól, amelyet a szultán táborába kellett szállítaniok. November 2-án Hasam basa 2000 kila árpát, december 31-én Helit basa 3012 kila árpát és 19.019 kila kölest követelt Érsekújvár alá. 1682-ben, amikor a Thökölyt támogató török szultán a fejedelem segítségére Kassa alá rendelte Ibrahim budai basát, az egri basa előremenvén, megszállta és megsarcolta Miskolc városát. 1686-ban, Budavár visszafoglalását megelőzőleg, tetszés szerint 1000 kila búzát vagy lisztet kellett szolgáltatnunk Budára.

A török kívánta nagy élelmiszermennyiséget természetesen csak a lakosság élete fenyegetésével, bírának, vezető embereinek megkínóztatásával vagy bebörtönzésével tudták kiszorítani. 1663 december 31-én Helit basa így ír a miskolciaknak: »Ti megnevezett, miskolci bírák és polgárok, fejetek, életetek vesztese alatt parancsoljuk, se éjet, se napot ne várjatok, mihelyt ez úri címeres levelünket látjátok, ottan hamar sietséggel 3019 kila árpát és az 19019 kila kölest szekerekre rakván, vitest vigyétek Ujvárra és Ujvárból levelet hozzatok, azt el ne hallgassátok, mertha öt-hat napig az élést el nem indítjátok, bizonyosan elhigy-

jétek, hogy a várostok közepén tizet közületek nyársba vonatunk.« 1656-ban, amikor a törököt a szomszédos Csabánál megverték, Miskolc bíráit szorongatták, bizonyára élelmiszerért. 1682-ben a sarc kiszorítása érdekében az egri basa megkínóztatta a város főbíróját és tanácsstagjait. Sok esetben még ilyen áron sem lehetett sarcot szedni a hadas időkben anyagilag teljesen kimerült lakosságtól, Ónod és Fülel ostroma alkalmával a város nem tudván előteremteni a török kívánta élelmiszert, prédikátorait, deákjait, bíráit szekerekre rakva, a táborba hurcolták, s csak váltságdíj fejében engedték el őket. Az elhurcoltak közt volt Köpeczi Balázs, a gályarabságot szenvedett miskolci prédikátor, Pápai János szendrői prédikátor, Szigyártó András, Dóry Bálint, Majoros Pál és Török István. A török kiűzése előtt, mert a rendes, búzabeli adón felül kívánt 1200 kila búzát és 200 kila zabot a szegénység a nagy szükségben hirtelen meg nem adhatta, hites emberei ki nem szakadtak az egri tömlöcből, egyik a másikat váltotta ki. Némelyek közülük életével pecsételte meg a közért teljesített szolgálatát. 1686-ban Török István főbírórt börtönözték be, aki majd egy esztendeig sínylődött »az egri bűdös tömlöcben.«

A szekerezés, várak javítása és megerősítése körüli munka is nagy terhet jelentett a lakosságra. Érsekújvár ostroma idején a miskolciaknak soron kívül kellett szállítaniok a török császár búzáját Szolnokról Érsekújvár alá. Budavár visszafoglalása előtt ősztől tavaszig 9 szekeret és 33 szarvasmarhát foglalkoztattunk a vár erődítési munkálatai körül.

Amikor a katonai beszállások és hadisarcok terheitől a város már pusztulófélén volt, nagy költséggel a szultánhoz küldött követek panaszára, a török oltalmába vette a lakosságot. 1663-ban Ahmed szultán utasította fiát, Ahmedgiráj kánt, hogy Miskolc mellett elvonuló hadserege ne bántalmazza az adózó jobbágyokat. 1674-ben az egri basa megparancsolta a császár köntöséhez ragaszkodó, saruja alá fejet hajtó alsó hadaknak, lovasoknak és hajdúságnak, hogy ne bántsák a térdet-fejet hajtó, adófizető Miskolc városi jobbágyokat, hanem valamely csatabélieknek útjuk odafordul, a város kapuja előtt megszálljanak, s ami ételt-italt a szegénység adhat, azzal megelégedjenek.

A török ellen hadakozó császári katonaság a töröknél is nagyobb mértékben élte ki városunkat. A stratégiailag kitűnő fekvésű Miskolc már a XVI. század hadjárataiban nagy szerepet játszott. A buda—egri—kassai út keresztezőjében feküdvén, a megfigyelő hadtest állandó táborhelyül szolgált. 1528-ban Kacziáner János, Ferdinánd vezére, 4000 német és magyar vitézzel Miskolcon várta a bécsi haditanács utasításait. Csapatai élelmezése annyira kimerítette a várost és környékét, hogy rövidesen tovább kellett vonulnia. A beszálló csapatokon felül a közeli várak katonasága zaklatta a lakosságot, úgy hogy királyi védelemhez kellett folyamodnia. Királyaink katonai erővel nem védelmezhetvén meg Miskolcot, parancslevelekkel igyekeztek segíteni rajta. 1563-ban Ferdinánd Innsbruckból utasította az egri püspököt és a felsőmagyarországi főkapitányt, hogy oltalmazzák meg Miskolc városát. Miksa király ugyanazon évben az egri kapitányokat utasította városunk védelmére, majd Zay Ferenc kassai kapitányhoz intézett parancslevelet, hogy ne engedje zaklatni a miskolciakat az egri és diósgyőri katonáktól. Az írásos oltalomnak nem sok ereje volt. Még ennek az évnek júliusá-

ban a lakosság aziránt esedezett, hogy a király védelmezze meg a hatvani török bég, az ónodi hadak és Pesthy Ferenc kapitány túlkapásai ellen.

A következő évszázadban az átvonuló helyőrségek és csavargó katonák a város rémei lettek. Miskolc népe a közelben állomásozó, császári tisztekhez fordult oltalomért. Bornemissza János, a végek alkapitánya, három ízben is, 1636-ban, 1638-ban és 1640-ben megparancsolta, hogy senki se merészeljen zászlóstól, csapatostól, a töröktől, a hatalmaskodó s csavargó katonáktól elpusztított Miskolcra szállni, a lakosságot személyükben bántalmazni vagy marháiban megkárosítani. Hasonló parancslevelet adott ki 1644-ben Serényi Pál szendrői várkapitány a mezei és végbeli hadaknak, de különösen a füleki s putnoki helyőrségnek. 1645-ben Knöring Bernát, 1648-ban Móré István szendrői végkapitányok vették oltalmukba a várost a garázdálkodó katonákkal szemben. 1649-ben, amikor Borsod vármegyei várak az erdélyi fejedelmek fenhatósága alól ismét a magyar király uralma alá jutottak, III. Ferdinánd utasította Wesselényi Ferenc felsőmagyarországi főkapitányt, az ónodi, szendrői, diósgyőri, putnoki és füleki kapitányokat, hogy oltalmazzák meg Miskolc várost a hatalmaskodók ellen.

A helyzet, a királyi védelem dacára is, súlyosbodott. A bécsi udvar abbéli félelmében, hogy az erdélyi fejedelmek részeket szakíthatnak el az ország területéből, német katonaságot helyezett el az uralkodó kezén lévő várakban. Ezek élelmezéséről a vármegyéknek kellett gondoskodniuk. Ha a kivetett élelmiszer mennyiség idejében nem folyt be, a német zsoldosok ráütöttek a helységre és elvitték a lakosságnak mindenét. 1662-ben Miskolc és Szentpéter városokra 9000 köből gabonát róttak ki, a német parancsnok azonban többet követelt. A vármegye követői panaszára a hadbiztos szüntette be a további követeléseket. A szegény nép nem bírván a katonaság élelmezésével járó terheket, elbujdosott lakóhelyéről, hogy a kegyetlenkedésektől, erőszaktetelektől és öldöklésektől szabaduljon. Miskolc tanácsa ismét a császári tisztekhez fordult. 1660-ban Homonnai Drugeth György kassai, 1670-ben Pető Zsigmond ónodi főkapitányok, 1672-ben Schöning György német ezredes adott oltalomlevelet a városnak. 1675-ben Strassoldó Károly ezredes tiltotta meg a német, magyar, horvát vitézeknek, az ide s tova járó, kóborló talpasoknak és fizetetlen szabad hajduknak, hogy Miskolcra szálljanak.

A császári katonaság még követelőbb lett, még többet pusztított a Thökölyfelkeléskor és az azt követő időkben. 1678-ban Miskolcon és kapui előtt megszálló csapataik élelmezési költségei felüljártak 500 forinton. Ugyanakkor városunk élelmezte az ónodi és szendrői várbelieket, időnként élelmet küldött Diósgyőrbe, Putnokra, Fülekre s a táborra is. Az élelmezés arányairól némi fogalmat ad, hogy csak Ónodba 1653 köből búzát szállítottunk, nem beszélve a bor és abrakbeli szállítmányokról. A zsoldosok azonban ilyen áldozatok mellett is folytatták kártételeiket és öldökléseiket. 1685-ben Ragályi János szendrői kapitány meglepte és az avasi templomba szorította a városban időző kurucokat. A németek a templom ajtaját sarkaiból kiemelve, a kurucokat levágták, feltörték és kirabolták a templom ládáit, amelyekben a lakosság a kor szokásai szerint, értékeit tartotta. Majd rátörték a magánházakra és azokat rabolták ki. Röviddel

ezután Murányi István hadnagy katonáival éjnek idején beütött Miskolcra, mivel a lakosság az elmúlt évi sarcot nem fizette meg. Murányi a várost feldúlatta, a szolgabíró, esküdteit és néhány hites emberét elfogatta s mindaddig fogva tartotta, amíg a 250 forint sarcot meg nem fizették. 1686-ban Schultzs generális parancsot küldött Rozsnyó alól, hogy a város 12 ezer kenyert szállítson táborába, A tanács nagyhirtelen nem tudván előteremteni ezt a mennyiséget, Janka Péter tanácsstagot küldte Rozsnyóra, hogy egyezkedjék a tábornokkal. Schultzs generális a tanácsstagot elfogatta, Lőcsén börtönbe vettette, s csak ezer és néhány tallér váltságdíj fejében adta ki. Ugyanebben az évben Ónod várát ostromló labancok egy része betört Miskolcra, felverte a házakat és kifosztotta a városházát. Valamennyi élet, búza, tavaszi és zálogok ott voltak, mindeneket elvittek, éppen üresen hagyván a városházát — jegyezte fel a város nótáriusa. Majd Ónod, Eperjes és Szolnok elfoglalására induló osztrák hadak élték ki a várost. Alighogy az osztrákok elvonultak, Caprara tábornok 12 ezer kenyert és többszáz köböl bort követelt, melyet a lakosoknak szekerei és marháik odaveszesével, Kassa alá kellett szállítania. Ónod bevétele után Balassa Ádám végbeli labanckapitány öt zászlóaljjal Miskolc alá jött, s mert a kapukat őrző zsoldosok nem bocsátották be, elhajtatta a legelőről a lakosság 500 darab marháját, sertését, kecskáját, stb.

Nagy áldozatokat követelt Miskolctól a Bocskay, Bethlen, I. Rákóczi György és Thököly felkelés. Tudjuk, hogy Rudolf császár kormánya meg akarta fosztani Magyarországot önállóságától és függetlenségétől, hogy az osztrák tartományokhoz hasonlóvá tegye. Ez a körülmény készítette 1604. őszén Bocskay István erdélyi nemes, hogy hívei élén fegyvert fogjon a nemzet jogainak védelmére. A hajduk lelkesedéssel csatlakoztak hozzá s novemberben elfoglalták Ónod, Diósgyőr és Szendrő várakat. Básta György császári tábornok azonban Osgyánnál megverte a hajdúkat, nagyobb részüket pedig Edelénynél szórta szét. Az edelényi ütközet után Szendrő megnyitotta kapuit Básta előtt. Innen a tábornok Kassa ellenindult, de a várost nem tudta bevenni. 1605. februárjában serege fellázadt, mire feladta a csatateret és Pozsony felé hátrált. Bocskay vezérei újból meghódították a felvidéket. Ettől fogva Borsod vármegye Bocskayt ismerte el urának.

A szerencsi országgyűlésen Magyarország fejedelmévé választott hadvezér 1606 decemberében erőszakos halállal múlt ki. Ferdinánd és Bocskay között létrejött bécsi békét, amely biztosította a szabad vallásgyakorlatot, s a magyar alkotmányt erős védbástyákkal vette körül, a törökkel kötött zsitvatoroki béke követte. A békeszerződés értelmében a király megtartotta a visszahódított várakat, a török kezén maradtak többek között Eger és az ahhoz szolgáló községek, így Borsod vármegye nem szabadult fel a török uralom alól. Bocskay halála után a fejedelem adományából kiforgatott hajdúság, Nagy András hajdúgenerálissal az élén Miskolcra fészkelte be magát. Innen leveleztek, tárgyaltak erdélyi barátaikkal, különösen Illésházy Istvánnal és Thurzó Györggyel. Később Báthory Gábor fejedelem alkudozván velük, Nagy Andrásnak nagyságos címet, tanácsosi méltóságot, megfelelő jószágokat s Váradon szabad lakást kötöttek ki. A hajdúgenerális utóbb mégis miskolci birtokára vonult vissza.

A vallás és alkotmány érdekében fogott fegyvert Bethlen Gábor erdélyi fejedelem. Tervei kivitelében hathatósan támogatta Rákóczy György, Borsod vár-

megye főispánja, aki Bethlen ellenfelét, a bécsi udvartól támogatott Homonnai Györgyöt, Lengyelországba szalasztotta. 1619 szeptember 17-én Bethlen átkelt a Tiszán, amikor az útjába eső várak, közöttük Szendrő is, meghódoltak neki. A harc 1621-ben szakadatlanul folyt. Az 1622 január 7-én kötött nikolsburgi békében Ferdinánd átengedte Bethlen Gábor élete végéig Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Abauj, Zemplén és Borsod vármegyét, Szendrő vára kivételével. Az udvar azonban nem tartotta meg a békét, úgyhogy a fejedelem 1629-ben bekövetkezett haláláig, még két ízben indított háborút II. Ferdinánd ellen.

Özvegye, Brandenburgi Katalin, egy évig ült a fejedelmi székben. Amikor lemondott, az erdélyi rendek Rákóczy Györgyöt választották meg. Borsod vármegye egyhangúlag mellé állott és csatlakozott hozzá 1644-ben is, amidőn fegyvert fogott a protestáns vallás védelmére. Az 1645-ik évi linzi békében III. Ferdinánd biztosította a protestánsok szabad vallásgyakorlatát, az országos sérelmek orvoslását azonban az országgyűlésre bízta. Rákóczy Györgynek élete végéig átengedte a Bethlen Gábor bírta hét vármegyét, jelesül Borsodot is, ezenfelül elismerte nemzetsége örökösödését a fejedelmi trónon. Rákóczy 1648 október 11-én halt meg. Novemberben a vármegye követei letették Ferdinándnak a hűség esküt. Ezzel a negyedszázadnál hosszabb ideig Erdélyhez tartozott Borsod vármegye újból visszakerült a magyar király uralma alá.

A lakosságnak nem sok öröme tellett a változásban. A bécsi kormányzat megrakta várainkat német katonasággal, amelynek ellátása, szakadatlan rablásai és fosztogatásai elviselhetetlen teherré váltak. A politikai sérelmek mellett a vallásszabadság folytonos megsértése okozott nagy elkeseredést. A közbiztonság is teljesen meglazult. A mindenében felprédált paraszt kőbor-életre adta magát és ott szerzett pénzt, ahol lehetett. A vármegyének meglehetősen sok dolga akadt ezekkel a »szegény legényekkel«. Minthogy a szolgabíráknak nem volt elég hatalmuk az üldözésükre, a megyei magisztrátus külön kapitányokat és hadnagyokat alkalmazott, hogy kinyomozzák, s elfogassák a malefaktórokat. Ilyen kapitány volt Miskolcon és a körülfekvő helységeken Tilaj Bálint, aki alatt három hadnagy szolgált. A sokféle politikai és vallásügyi visszaélés eredményezte, hogy a borsodi nemesség tekintélyes része csatlakozott a Wesselényi összeesküvéshez. Az összeesküvés vérbefojtását követő elnyomatás éveiben a jobbérzelműek gyakran összegyűltek tanácskozni, mikép lehetne szabadulni a szörnyű helyzetből. Az összejövetelekről tudomást szerzett a bécsi udvar is. 1672 nov. 5-én a király maga írt le a vármegye főispánjához, hogy el ne szédíttesse magát a lázadóktól és ne engedje meg a titkos összejöveteleket. Lázadók alatt a kormányzat azokat a bujdosó kurucokat értette, akik a Wesselényi összeesküvés után Apafi Mihály erdélyi fejedelem és a török pártfogása mellett remélték a németek hatalmának megtörését. A miskolci nemesség és hajdúság egyetértett velük. Sőt Miskolc a végbeli bujdosók főgyűlhelye volt, dacára, hogy az egri basa egyidőben megtiltotta a lakosságnak az alsópártiak, vagyis a bujdosók támogatását, s a császári tisztek is megintették a kurucbarát várost.

A német katonaság és bujdosók között hamarosan nyílt összetűzésre került a sor. A felkelők eleinte Teleki Mihályt vallották vezérüknek. 1678 őszén Thököly Imre állott a kuruc hadak élére. Erélyes kézzel összeszedte a már-már szét-

zülött és kedveszegett csapatokat. 1679-ben bevette Putnok várát, Aszalónál megverte La Borde sárospataki német parancsnokot. 1682-ben hadai elfoglalták Eperjest, Lőcsét, Szádvárt és Tokajt, a vezért támogató törökök pedig Kassára menet, hatalmukba kerítették és átadták neki Ónodot. 1684-ben Thököly szerencsecsillaga hanyatlóban volt. 1685-ben a lovas és gyalog hadak Borsodban ütötték fel szállásukat. Terzi generális és Ragályi János szendrői kapitány április 8-án megtámadták és teljesen szétverték a Miskolcon szállásoló 500 főkelőt. Legnagyobb részük ott veszett, akik életben maradtak, átpártoltak a császáriakhoz. Szeptemberben Ónodot is visszafoglalták Thökölytől, s Caprara császári tábornok figyelmeztette Borsod vármegyét, hogy térjen vissza a király hűségére. A kurucokból, amikor vezérük végzete betelt, ha nem akartak a császáriaknak meghódolni, szegénylegények, hazátlan csavargók lettek, akik ellen 1686-ban gróf Csáky Ferenc felsőmagyarországi főparancsnok fölkelésre szólította fel a vármegyét. Thököly bukása után német generálisok intézték Magyarország sorsát. Az egykor kuruc Borsod a körülmények változásával megváltoztatta elveit. A gonosztevők és pártütők kiirtására 150 fegyverest készenlétbe helyezett, még pedig Edelénybe 50, Miskolcra 50 és Ónodra is 50 embert.

Az alkotmányért és vallásszabadságait folytatott harcokban városunk lerotta kötelességét. Az erdélyi fejedelmek elrendelte személyes felkelésekben, a vármegyére kivetett hadi adókban elsősorban részesedett. Tudjuk, hogy Bocskay seregében miskolciak is szolgáltak. Bethlen első hadjáratakor a fejedelem rendeltére a megyei hatóság parancsot adott ki, hogy minden nemes személyesen és teljes készenlétben keljen fel, minden hódoltságbeli két porta egy gyalogot, a hódoltságtól mentes porták egy-egy jól felfegyverzett gyalogot állítsanak ki, a katonák zsoldjára a nemesek fejenként 4 frtot fizessenek. 1623-ban minden porta után 10 kenyeret és 1 kassai köből bort adtak. 1626-ban, Bethlen harmadik támadásakor, 1645-ben, Rákóczy György háborúja idején, személyes felkelést rendeltek el, ezenfelül a vármegye kocsit, lovat szolgáltatott az ágyúk vontatásához.

Sok kiadást és szerencsétlenséget okozott a Thököly felkelés. 1678-ban a bujdosók, a hadakozó magyar tábor és beszálló csapataik ellátása majdnem 500 forintba került. Ez év július 10-én Teleky Mihály kíséretével, szept. 11-én és dec. 1-én, majd 1681 aug. 13-án és 1684 május 27-én Thököly Imre hadaival megszállt Miskolcon, illetve annak határában. A Thököly felkelés alkalmával történt, hogy Petneházy Dávid és Sepetzka kuruc hadnagyok lovas s gyalogos csapataikkal késő este megérkeztek a város kapuja elé. Busa Mihály főbíró a tanáccsal eléjük ment, hogy a lakossággal szépen bánjanak. Az előlnyargaló, beitalozott katonák egyike a főbíróra lőtt, hogy az mindkét lábán megsebesült. Másikben a város főbírája Ónodba tartván, útközben Tardi Imre kuruc hadnagy annyira megkínóztatta, hogy majd félesztendeig nem tudott lábraállni. Ezért a lakosság az aznap Miskolcra érkező Tardit őrbe vette, aki nevével s ötödmagával egy pincébe menekült. A nép azonban rágyújtotta a pincét, amelyből Tardi neje és egy kuruc a sűrű füstön át kimásztak, Tardi negyedmagával bennefulladt. A kuruc hadnagy atyafiai megtudván a dolgot, a kezükbe került miskolciakat megcsigázták és sokáig fenyegették a várost.

Thököly, aki mint borsodi birtokos is jóindulattal viseltetett a vármegye iránt, igyekezett lakosságát megvédeni a hatalmaskodókkal szemben. 1680 nov. 29-én megparancsolta, hogy a kóborlókat a városba be ne eresszék, vitézei se szálljanak zászlóستól Miskolcra, hanem elkerüljék, s onnét mielőbb elmenjenek. Ámde a vármegye annyira kimerült a hadas idők és súlyos adóztatás terheitől, hogy 1683-ban már csak nagy huzavonával teljesítette a fejedelem elrendelte személyes felkelést. Korábban, 1672-ben, a sok rendkívüli megszállás és kvártélyozás folytán a katonaság számára szükséges élelmiszerek Miskolcon egyáltalán nem voltak előteremthetők. 1686-ban pedig, három tábor átvonulása után, a lakosság annyira kifogyott marháiból, hogy a szántóföldeket kapákkal kapáltatták, a fát háton hordták az erdőről, a bírák gyalog jártak Egerbe és más véghelyekre. Ilyen állapotokban csak rossz termés hiányzott. Amikor ez elkövetkezett, olyan drágaság köszöntött be, hogyha egyáltalán kapható volt, négy forinton felül járt a búza szapuja, a nagy drágaságban sokan éhenhaltak, sokan kutyát, macskát ettek.

A török kiűzése, illetve Thököly bukása után, a német katonaság lett az úr Magyarországon. Az idegen zsoldosok aztán megfosztották a lakosságot attól a kis vagyonától is, ami a szakadatlan háborúskodás alatt megmaradt. A kormányzat mind nagyobb és nagyobb adókat rótt a vármegyére. A kormányzati rendszerhez tartozott az ú. n. neoacquistica commissio megalakítása is. Az abszolútizmusnak ugyanis az volt a felfogása, hogy amely birtokokat a király fegyveres ereje visszavett a töröktől, azok a kincstár tulajdonába mentek át, s régi birtokosaik csak úgy tarthatnak azokra igényt, ha bizonyos összegben megváltják. A megváltási összeget a neoacquistica commissio vagy újszerzeményi bizottság állapította meg. Borsod vármegye nemessége 1689-ben kapott felszólítást birtokai megváltására. Költséges követjárással évekig húzódtak a tárgyalások. Végül 1698-ban Aszalai András és Csiszár Mihály Bécsbe küldetvén, megajánlottak 6000 frtot, ennek fejében az egész borsodi nemesség kivételével a bizottság hatósága alól. A katonai beszállás és adóterhek mellett a bécsi udvar emberanyagot is követelt. 1694-ben és 1695-ben formális sorozás volt Miskolcon a császári csapatok számára, amikor 175 gyalogost és 104 lovast, illetve 188 gyalogost és 142 lovast szolgáltatunk. A török kiűzése utáni állapotok rövidesen odafejlődtek, hogy csak Miskolcra 30–40 polgár elbujdosott évenként. A magisztrátus, más védelem híján, ismét a hatalmasokhoz fordult oltalomért. A legkülönbözőbb helyeken táborozó hadvezérektől, várparancsnokoktól eszközölt ki védlevelet, noha azok nem sok biztonságot nyújtottak a lakosságnak. Már a Thököly felkelés idején, 1680-ban, Caprara Aeneas fővezér Kassáról, 1683-ban Szobieszky János lengyel király vágmelletti táborából, 1684-ben Lotharingiai Károly, 1686-ban gróf Csáky István felsőmagyarországi főkapitány Ónodból, Carafa Antal tábornok Belgrádból bocsátott ki oltalomlevelet a város számára. A török kiűzése után, 1694-ben, Spok János gróf, majd Heissler Donát generális Bécsben adtak ki védlevelet.

A hódoltság és hadas idők szenvedéseit súlyosbította, hogy a diósgyőri koronauradalom elzálogosításával Miskolc és földesúrá közötti viszony megváltozott. A zálogbirtokosok ugyanis minél nagyobb jövedelmet akarván húzni városunkból, a vár legértékesebb tartozékából, zsarnokoskodtak a polgárokon. A dús szabadal-

makkal felruházott lakosság bizonyos napokon 12 emberrel tartozott szolgálni a várnak. Balassa Zsigmond idejében éjjeli őrszolgálatot teljesítettek, hordókat készítettek, gabonát arattak, őröltek, szénát gyűjtöttek, szekereztek, szőlőt kapáltak, erdőn fát vágtak, drabantot adtak, vadászatokon hajtók gyanánt szolgáltak. A megváltozott helyzet a városra oly terheket rótt, hogy 1560-ban, Balassa halála után, Miskolc bírái és esküdei könyörögtek a királynál, hogy immár teljes rabszolgaságukból szabadítaná meg őket.

Balassáné, Fánchy Borbála, különösen luteránusságuk miatt üldözte az ekkor már nagyrészen protestáns lakosságot. A földesasszony hatalmaskodása annyira fajult, hogy a tanács Bécsben panaszt emelt ellene a királynál. Amíg a küldöttségben résztvevő Iszkora Márton és Tejfeles Gergely bírák odajártak, Balassáné Miskolcon Sándor Benedek nevű hadnagyával feldúlatta és elpusztította mindenkiket. De ezzel nem elégedett meg, hanem elhatározta, hogy Iszkora Mártont ártalmatlanná teszi. A várúr nő kora hajnalban megjelent vitézeivel a városban, Iszkora bírót lefogatta, szekérre vettette és kíséretével lóhalálában vágatott Diósgyőrré. Miskolc népe azonban észbekapott, s fegyvert ragadva, Fánchy Borbála serege után vetette magát. Véres harcra került a sor, özvegy Balassáné csak nagynehezen juthatott be várába. Miután a miskolciak minden utat elálltak s a várat is erősen fenyegették, Borbála asszony kénytelen volt a rab bírót szabadon bocsátani. Egyéb zsarnokoskodásaira is emlékezve, tartott a lakosság bosszújától. Sürgős levélben kérte a nádorispánt, hogyha a miskolciak megölnék őt, vére díját vegye meg rajtuk, hogy az unokáik is megemlegessék.

A háborúság után Fánchy Borbála tovább zsarnokoskodott jobbjáin. Ujváry Mátyás és neje szőlőjét erőszakosan elvette, Kovács Domokos lovait várbeli szolgálói közt kiosztatta, búzáját elhordatta a tarlóról. Más alkalommal egy szőlőt gyökerestől kiirtatott, nagymennyiségű bort, gabonát elvitetett a lakoságtól, a bírót bebörtönöztette, s fél évig hóhér módjára kínoztta, majd 40 embertől térítvényt csikart ki, hogy az okozott kár és igazságtalanság miatt panaszt soha nem emelnek. A miskolciaknak a királyi kamarához intézett egyik panaszlevele is rávilágít Balassáné bánásmódjára: »És mindezek felette — írják többek között — az elmúlt esztendőben minemű nyomorúságokat és számtalan károkat törvénytelen, méltatlan az nagyságos asszony, Fánchy Borbála rajtunk mívelt és kétszázhuszonöt félakó bort, ezer forintnál többet vett rajtunk és sok gyötrelmeket, ki miatt az szegény város teljességgel elfogyatkozott és teljességgel elfogyatkoztunk.« Balassáné zsarolásai, halála után is, királyi intézkedésre adtak okot. I. Ferdinánd parancslevelet intézett a néhai földesasszony ingóságait öröklő fivéreihez, Fánchy Jánoshoz és Gergelyhez, hogy nővérük által a miskolciaktól hatalmasul elvett 68 akó bor árát adják meg. Amikor Miksa király 1564-ben elzálogosította az uradalmat Perényi Gábornak, Perényi december 2-án kelt iratában kötelezte magát, hogy törvénytelen adókkal és szolgáltatásokkal nem fogja terhelni a várhoz tartozó alattvalókat, amelyekre valamikor Balassa kényszerítette őket.

További zálogbirtokosaink, ha nem is közvetlenül, gyakran beleavatkoztak a bíróválasztásba. Bírának ugyanis csak olyan polgárokat akartak választatni, akik az ő érdekükben működjenek, s Miskolc számos kiváltsága mellett úgy-

szólván névleges jobbágyi köteléket szorosabbra vonják. Mivel 1623-ban a bírójelölés nem az ő kívánságuk szerint történt, Haller György és Nyáry Pál az egribasát szólították fel, hogy a nemességből tegyen ő bírót. Amikor a török fenyegető leveleket küldött a városra, a miskolci nemesség írást és panaszt tett ellene, kijelentvén : » . . . annak okáért, ha mi jövődében is esik a török miatt rajtunk, őnagyságok miatt esik, kiért mind Ófelségét, az mi kegyelmes urunkat, mind pedig az nemes országot jövődében alázatos panaszunk által requiráljuk.«

A zálogos uralom korában Miskolc terjedelmét pontosabban ismerjük, mint a középkorban. Határa a XIV. században kialakult határvonalainak felelt meg. Keleten az Arnót és Zsolca mellett vonuló Sajó, nyugaton a Bükk-hegység nyúlványainak tetői és völgyei, északon Bábony, Keresztúr, Kelecsény, Besenyő, délen Jenkepuszta, Szirma, Csaba és Tapolca határolták. Területe külsőségekre és belsőségekre oszlott. Külsőségei a művelés alatt álló földet, szőlőhegyeket, továbbá a legelőt, irtványokat, cserjés, berkes és erdős részeket foglalta magában. Belsősegei alatt az árokkal bekerített várost, borházakat, általában a belterületet értették.

Külsőségein a *szántóföldek* 3 csoportban, különböző dűlőkben feküdtek. Első csoport az Előér és Csaba között az ú. n: *Alsónyomás*, amelyen a Szőlők alatt, Borsószér, Fövényszer, Félholdas, Kallószér, Borjúszer, Ujvárosiföldek, Kövecsesdomb, Kövecsesdombnál, Kereszt-faszer, Ujosztás, Szinvaszög, Szinvárajáró, Vízközött, Keskenyfarkú, Pástrajáró nevű dűlőkben úgyszólván kizárólag szántóföldek terültek el. Második csoport az Előér, Kakas-alja, Széphegy, Rózsás és Bábonyibérc között a *Felsőnyomás*. Összefüggő dűlői: Fábíankapunkivül, Ujvárosiföldekvégében, Szentpéterikapunál, Szentpéterikapunalul, Szentpéterfelé, Akasztófaalatt, Akasztófánkivül és felül, Akasztófamellett a pástrajáró, Kövecsesdombon és alatta, Kövecsesdombrajáró, Halicka, Halickárajáró, Nádszögelött, Nádszögben, Nádszögönfelül, Nádszögtőláltal a Széphegyig, Harasztalatt, Harasztalatt általmegyen az úton, Harasztarjóró, Előérremegyenvéggel, Hidlábelött, Hidlábalján, Usztatónál, Örvényszögben, Marócutnál, Marócutalatt, Nagyúton, Nagyútalatt és kívül, Besenyőfelé, annak a végében, Bebekalatt. Harmadik csoport a beépített várostól nyugatra *Győr felé*, Kapuelőtt, Malomradűlőben, Vízmellett, Vízközött, Szinvárajáró, Szinváninnen, Szinvántúl a Cseréig, Szinvántúl a két út között, Füzesvégében, Felsőrévnél a szőlőig, Kövecsesréten, Kövecsesrétátellenében, Középjárás, Kallószér, Kőporospincékrajáró, Bodóvölgyrajáró. Szőlőhegyalatt, Harasztalatt, Harasztalájáró, Harasztarjóró, Bábonyibérc, Fermező, Csattosorra, Határban, Határmellett nevű dűlőkkel. *Győr felé* a szántóföldeken felül rétek és kenderföldek is voltak. Legtöbb szántóföld a *Felsőnyomáson*, legkevesebb, az összesnek mintegy 20%-a, *Győr felé* mutatható ki.

A *rétek* sík területen az Előér s az Arnót mellett vonuló Sajó között a Nádszög, Kövestóhát, Besenyeihatárban, Nagyásvány, Kisásvány, Bugyik. Bugyikláb, Sajószög, Sajószögönalul, Nyesettnyárfánál, Nyárfántúl, Nyesettnyárfánél a Sajó felé, Óhídszög. Perbaj, Rakatytásszög, Barátrét, Gyaloghídelött, Gyalogpallónál, Játékhely, Borjúdűlő, Péterréve, Görbe-érmellett, Keringőtómellett dűlőkben terültek el.

A *közlegelők* a várostól északnyugatra fekvő szőlőhegyek oldalán, másik részük síkon, az Előértől Szirma és Jenkepuszta határáig, az ú. n. Nagypáston nyúltak el.

A *szőlőhegyek* a belterületől délnyugatra és északnyugatra feküdtek. A délnyugatiakon 1577-ben szőlőtelepek voltak a Szentgyörgyhegyen, Középszeren, Ruzsinban, Örömhegyen, az északnyugatiakon Győr felé, Kerekhegy, Bedegvölgy, Lyukó, Kálnás, Nagyágazat, Kiságazat, Istenhegy, Bábonyibérc és Fermeze hegyen. A 14 szőlőhegyből 1702-ben nem volt betelepített szőlő az Istenhegyen és Fermezén, de szőlőtelepek voltak az Avastető, Széphegy, Kőbánya, Csattosorra hegyen, amelyekkel 16-ra emelkedett a szőlőhegyek száma.

A város külsőségein a XVI. és XVII. sz.-ban folyt az erdő, berek, cserjés irtásával a par-

lag, rétek és szántóföld gyarapítása. 1702-ben a Pece és Szinva mellett, Fermezén, Forrásvölgyön, Széphegyen, Széphegyalatt s átellenében az úton, Válósútnál, Bebekalatt, Bábonyibércen, Kőbányán, Csattosorrán, Ágazaton a Kővágónál, Bedegvölgyön, Kerekhegyen és alatta, Pipisdombon és alatta, Kisavasalatt, Kövecsesrétnél, Szentpéterfelé az útnál, a Csöremellett, Sajópart előtt összesen 45 darab *irtvány* volt.

A belterület 1702-ben körülbelül 244 kat. holdat ölelt fel.*) Mai határpontokkal jelölve keleten a Szirma és Licktenstein József-utcáig, ill. Búzatérig, északon a gróf Apponyi Albert, Jókai, Fazekas, Kun József-utcáig, nyugaton az Ágnes-utcától az Irányi-utcán át az Avasig terjedt, délen magában foglalta az avasi pincéket és a Zöldfa-utcát. A belterülethez tartoztak még pincék a Bábonyibércen, a Kóporoson s a Deszkatemető. A város árok fölött húzódó kerítéssel volt körülvéve, 1688-ból van egy jegyzőkönyvi bejegyzésünk, amely Miskolc városfalairól (moenia) beszél. Minden más forrásadat árkot, illetve sáncot és kerítést említ. A közlekedés kapukon át történt. Három kapu bonyolította le a főforgalmat. A Boldogasszony temploma mellett kivezető utcán a Boldogasszony- vagy Szentpéteri-kapu, amelyen át a felvidék felé, az egykori Hunyad-utca végén (a Serház és Tizeshonvéd-utca kereszteződése táján) a Hunyad-utcai vagy Győri-kapun Diósgyőr felé, a mai Zöldfa és Szemere-utca találkozási pontján a Mindszenti- vagy Csabai-kapun át Eger és Buda felé irányult a közlekedés. Volt Miskolcnak még egy főkapuja, a Zsolcai-kapu. Ennek meglétét azonban írott adattal csak 1742-ből tudjuk kimutatni. Gazdasági forgalmat közvetített a mai törvényszéki palota tájékán a Fábián-kapu, amely a Bábonyibérc pincéihez s e tájon művelt szőlő és szántóföldekhez, a Meggyesalja-utcai kapu a mögötte fekvő pincékhez, gyümölcsöskertek és kenderföldekhez vezetett. A kapukon a legrégebb időktől őrkök, ú. n. kapusok álltak, hogy szemmel tartsák a városba jövő-menő idegent és szekereket, megvigyék a tanácsnak a kapuk elé érkező katonák hírét. Hadas időkben vagy a közeli várak helyőrségeinek vonulásakor a tanács magyar, német, sőt török katonákkal őriztette a város kapuit, akiket zsolddal és élelemmel láttak el. Ezeket az őrköt salvagvardiáknak, népiesen salagvárdáknak hívták. A XVIII. században strázsa volt a kapusok neve.

A XVI. évszázadban összeforrt Ó- és Ujmiskolcnak a zálogos uralom korában 22 utcáját ismerjük. Még 1376-ból, tehát a középkorból mutatható ki a *Fábián-utca*. A XVI. és XVII. század folyamán állandóan szerepelt. 1460-ban említetik először az *Óváros piaca*, amelyből a *Piac és Derék-utca*, Miskolc főútvonala fejlődött. 1500-ban Óváros piaca, 1516-ban Derék alias Piac-utca, 1548-ban Piac, 1562-ben Felsőpiac, 1572-ben Alsópiac, Derékpiac, Piac, 1609-ben Derék-utca, 1613-ban Piac-utca, A két utóbbi olykor Derékpiac és Nagy-utca néven fordul elő a XVII. sz. folyamán. Írott emlékeinkben 1544-ben tűnik fel először a *Meggyesalja*, *Hunyad-utca*. *Kis Kassa*, *Nagy Sebestyén*, *Boldogasszony-utca* és a városon kívül eső *Mindszent*. A Nagy Sebestyén-utca nem szerepelt többet, a Derék-utca felső végével szomszédos Kis Kassa 1646-ban említetik utoljára. 1563-ban

*) A régi Miskolc belterületének számadatait *Szűcs Sándor* műszaki főtanácsos, Miskolc város mérnöki hivatalának főnöke szíveskedett megállapítani. Írott emlékek és egykorú térképek egybevetésével ugyanő tervezte meg az 1702. és 1817. évek közötti belterület fejlődés munkánkhoz mellékelt vázrajzát. A rajzot *Vass Zoltán* főmérnök készítette.

a *Papszer* és annak végén a *Tót-utca*, továbbá a *Pece-mente*, mint utca fordul elő. 1577-ben *Német-utca*, ugyanez 1617-ben *Német avagy Cikó-utca*. 1621-ben *Cikó-utca*, a század folyamán több ízben *Német avagy Cikó-utca*, 1702-ben *Cikó-utca*, 1590-ben a *Szirma-utca*, 1601-ben a *Mészár-utca*, később felváltva *Mészár*, *Mészáros és Szék-utca*, 1607-ben *Oh-utca* említetik. 1607-től szerepel az *Egyházszer*, amelyet a városi tanács ekkoriban kezdett telepíteni. 1626-ban az *Ujváros-utca* (itt külön utca és nem a középkori egész Ujvárosrész értendő), 1638-ban *Szinvaszeg-utca*, 1641-ben *Kandia-utca*, 1656-ban a Piac-utcával szomszédos *Szabari-utca*, 1665-ben a *Tiboldszer*, 1691-ben a *Toronyalja-utca*, 1702-ben a *Vargaszög* tűnik fel forrásainkban.

A beépített város portákra volt felosztva. Porta alatt olyan telek értendő, amelyen legalább négy, saját földével bíró jobbágycsalád lakott. A portákat kötelek szerint csoportosították. Egyes porták azonban, különösen az egyháznak szolgáló jobbágyoké, nem voltak kötelekben. Az 1702-ik évi »Kötélcönyvet«, Miskolc város ingatlanainak legrégebbi összeírását véve figyelembe, egy kötélen általában 4 porta, illetve akkori neve szerint 4 fundus, 2200–2400 quadrától foglaltatott.*) A város külsőségeiből a szántóföldek és rétek a kötelekben lévő fundusok tartozékait, appertinenciáit képezték. Egy-egy fundus után a szántóföldek három összefüggő csoportjában, de különböző dűlőkben elszórtan fekvő 14–15 drb. szántóföld és ugyancsak különböző dűlőkben 6 drb. rét járt. A fundus járuléka kivételesen kevesebb és több is volt. Az erdő és legelőhasználat közös maradt. A szőlő és pince nem képezett fundusjárulékot. A fundusok, illetve porták száma a zálogosuralom korában állandóan változott. 160 év alatt a török, kuruc-labanc pusztítások, elemi csapás, jelesül árvíz, tűzvész befolyásolta több-kevesebb voltukat. De befolyásolta a porták számát a pestis, éhínség, amely folytán az elhaltak házai elárulván, nagyrészüket pusztulásra jutott. 1549-ben 98, ebből 8 leégett porta és 31 ház iratott össze. 1552-ben 100 porta, 1553-ban 164 porta, 6 malom, 26 új és 8 leégett ház, 1554-ben 123 porta, 61 új és 12 elpusztult ház, 1555-ben 115 porta volt Miskolcon. 1563-ban, amikor a király biztosai átvették a diósgyőri uradalmat, 323 portát, 21 nemesi kúriát, a városon kívül fekvő Mindszenten 22 zsellér portát, az előbbieket között 21 elpusztult portát írtak össze. 1564-ben. Izkora Márton bírósága alatt, 274 portát, 17 házat és 7 malmot számláltak, amelyből 14 porta és 11 ház a pestis miatt elárult és elpusztult. 1566-ban a török dúlás folytán mindössze 190, 1570-ben 193, 1572-ben már 200, 1574-ben ismét 155, 1576-ban 180, 1578-ban 150 az épülettel bíró porták száma. 1599-ben 309 portát, 1600-ban 285 házat írtak össze. A XVII. sz.-ban a török kiűzéséig 150 és 180 között változott a portaszám. A század folyamán ugyanis a török, kuruc-labanc több ízben elpusztította a várost, de nagy rombolást vittek véghez az elemi csapások is. Így 1672-ben erős szélben hirtelen tűz támadt, amikor a *Cikó* és *Derék-utca* nagyrésze, a *Szirma-utca* egészen

*) A kötélen quadrátölekenbeli számadatához úgy jutottunk, hogy az 1727-ben Miskolcon épült vármegyeháza az 1732-ik évi ingatlanösszeírás szerint 4 összefüggő funduson feküdt. Az eredetiben megmaradt terület telekkönyvünkben megállapítva, a tagosítás előtt, tehát bemondás alapján 2406 quadrátötlet, a tagosítás után, tehát a tényleges felmérés szerint 2242 quadrátötlet foglalt magában.

leégett. 1691-ben, áldozócsütörtökön, felhőszakadás rontott a városra, ez alkalommal a megáradt Pece és Szinva elöntötte Miskolcot. Az árvíz házakat emelt ki fundamentumaiból és kivitte a mezőre. A lakosság kerteit, sövényeit, edényeit, szekereit elhordta, marhát megölte. A Toronyalja és Papszer kivételével a házakat megtöltötte vízzel. Éppen vásár lévén, nemcsak bennlakók, hanem sok idegen is elpusztult. Ami megmaradt, s amit a lakosság pótolni tudott, a következő évben tűz martaléka lett. E két egymást követő csapás után olyan nyomor sújtott le a lakosságra, hogy a tanács a tized elengedését kérte a kamarától. De az annyiszor elpusztult Miskolc újból felépült. Az 1702-ik évi Kötélcönyv 479³/₄ fundust sorol fel, amelyek között alig-alig volt pusztá, azaz beépítetlen telek.

A zálogos uralom idejében Miskolc állandó telepítése vált szükségessé, hogy a város vesztett erejét pótolhassa. A hadas állapotok, éhínség, döghalál, elemi csapások, továbbá a súlyos adóztatás elől szokásba jött elbújdosás nemcsak a porták, de a lakosság számát is apasztotta. Már a XVI. században Miskolc népe több ízben királyi védelmet kért a török rablásaival szemben, akitől csak sanyarú fizetés árán tudta személyét, családját és javait megmenteni. 1585-ben nagy éhínségben gyermekek, öregek, jómagabíró emberek meghaltak. A század második felében a pestis fel-felütötte fejét. 1635-ben a tanács azzal kérte a török adó leszállítását, hogy 300 ház gazdája elhalálozott. 1648-ban, Rákóczy György német hadai pusztítása után, 40–50 ház népe elköltözött Miskolcra. A XVII. sz. folyamán sokan másfelé mentek lakni a töröktől félelemből. 1679–1680-ban olyan pestis dúlt, hogy csak akiknek harangoztak, többet temettek 1500-nál. 1686-ban nagy éhínség fogyasztotta a lakosságot. Az 1691-ik évi árvíznek és az 1692-ik évi tűzvésznek is sok gyermek, öreg, beteg és munkabíró ember áldozata volt. A török kiűzése utáni adóztatás és a császári katonaság beszállásolása elől, évenként 40–50 adózó polgár bújdosott el.

Hogy a több ízben elpusztult Miskolc fenmaradt, részben a királyi uralom, a diósgyőri zálogbirtokosok, sőt a török népesítésének tudható be. Régi városokban a betelepedést a király vagy a földesúr engedélyezte. A telepítés célja rendszerint az adózók számának növelése volt. Miskolc népesedését I. Ferdinánd, Rudolf király és Bocskay István előmozdította Mátyás király a jövevényeket minden teher alól mentesítő szabadalmának megerősítésével. A XVII. század nehéz viszonyaiban megszorult zálogbirtokosok, hogy anyagi helyzetükön javítsanak és hű embereiket jutalmazták, az elpusztult és elárvult házhelyeket, de házakat is elzálogosították vidéki nemeseknek, papságnak, várnagyaiknak, udvari tiszteiknek, katonáknak, iparosoknak, stb. Elősegítették a város települését azzal is, hogy a már bennlakóknak, illetve a polgárcsaládokból kiszakadó tagoknak ugyancsak zálogosítottak. Miskolc zálogbirtokosai kivétel nélkül telepítettek. 160 év alatt 286 esetben idegenítettek el vagy adtak zálogba házhelyet és házat. A telepítés főideje 1609 és 1670 közötti évekre esett. Ebben az időben 204 házhely és 61 ház jutott a lakosság s települők kezére. Amikor Miskolcon a török is földesúri jogokat gyakorolt, hozzájárult a város népesítéséhez. 1647-ben a magisztrátus ama panaszára, hogy a hódolt helyekről Miskolcra telepedett embereket földesuraik évek múlva visszakövetelik, a szolgálatra beállt özvegyasszonyokat, mesterség tanulására jövő legényeket a pribékek, vagyis törökké

lett keresztények, állandóan fenyegetik, Mehmet egri basa megengedte, hogy hódolt és hódolatlan helyekről mindenki szabadon, hitlevél nélkül, jöhessen lakni Miskolcra, hogy a török császár városa épüljön. A szablyaviselő katonáknak azonban csak úgy engedte meg a szabad lakást, ha előbb hitlevelet váltottak a basától.

A XVI. és XVII. században a lakosság lélekszámára adólajstromainkból következtethetünk. 1548-ban 235 személy fizetett egyházi bortizedet. 1576-ban 249 személy fizetett gabonatedet. A város szükségére szedett adót, amelyet nemes, szabad, jobbágy, zsellér leróni tartozott, 1681-ben 736, 1693-ban 872, 1694-ben 885, 1699-ben 680, 1700-ban ismét 710 egyénre vetették ki. Az adózóalany és porta számból kiindulva, Miskolc lakosságát a XVII. sz. nyugalmasabb éveiben 5–6 ezerre tehetjük, a XVI. században körülbelül a felére. A lakosság számbeli gyarapodása, minden szenvedés és pusztulás dacára, kimutatható. De fejlődött a város területileg is. Középkori terjedelméből kilépve, 1702-ben alsó végén a mai Búzatérig terjedt, felső végén a Hunyad-utcai és Fábíán kapun kívül egyenként 10 - 12 telekkel, illetve fundussal bővült.

A zálogos uralom korában Miskolc jelölése oppidum, oppidum privilegium, kiváltságolt mezőváros. Uj uralkodó trónraléptekor, mint a középkorban, a zálogbirtokosok idejében is sietett megerősíttetni szabadalmait, súlyos esetekben az uralkodóhoz fordult oltalomért. Mindazáltal csak ama másfél év alatt tekintették a király városának, amíg a diósgyőri uradalmat a kamara kezelte. Jogilag 1514-től koronajóság volt. XVII. századi zálogbirtokosai kivétel nélkül saját tulajdonuknak tartották, a török ellenben hadi jogon a szultán városának tekintette. A török kiűzése után, Lipót király 1696-ban kelt privilégiumában Miskolcot Haller Sámuel báró városának, Haller Sámuel Miskolc örökös urának nevezte, a lakosságról, mint hű nemesekről, polgárokról és bennlakókról emlékezett meg.

A XVI. században egybeforró Ó- és Ujmiskolc élén a főbíró és tanács állott. Miskolc hatósági szervezete a XVII. század végéig állandó fejlődésen ment keresztül, s szemben a magyarországi szász városok német mintájú szervezetével magyar intézménynek bizonyul. 1573-ban a bíró mellett négy adószedő esküdtbíró szerepelt, 1574-ben a város elöljárósága először neveztetik tanácsnak. 1580-ban a főbíró mellett 10 esküdt polgár, 1585-ben 10 esküdt és 4 adószedő esküdtbíró működött. A XVII. században 6 és 18 között változott az esküdt polgárok, azaz tanácstagok száma. 1609-ben a tanács mellett először szerepelt a nótárius, vagyis jegyző, aki 1649-ben hites jegyző néven említették. 1614-ben a tanácstagok száma 18-ra, az adószedő esküdtbíráké 5-re emelkedett. Mivel a török adót a város szedte be a lakosságtól, az 5 adószedő bíró sem bizonyult elégnek. 1616-ban kincstartót választottak, akinek kezéhez folyt be a város jövedelme, készpénze, búzája, árpája, stb., ő szedte be a késedelmezőktől az adót, ő teljesítette a fizetendőségeket. Mellette 1642-ben csak 2 adószedő bíró szerepelt, 1649-ben az esküdtbírák eltűntek, helyettük 4 kapitányt választottak, akik javarészt rendőri felügyeletet gyakoroltak. A vásárbíró 1647-ben említették először. 1658–1659-ben kiépített hatósági szervezetként a főbíró mellett 13 tanácstag, kincstartó, vásárbíró, 4 kapitány, nótárius működött, itt szerepelt először a város szolgája. 1684-től 2 egyházfi és harangozó a város alkalmazottai, 1686-tól 7 félesztendő

kapitányt választottak, s ekkor emelkedett 18-ra, mint legmagasabbra a tanács-tagok száma. A város tisztviselői voltak még a borbíró, tolmács, a város borát mérő korcsmáros, a ménespásztor, cselédei a futosó kapitányok, kisbírák, szolgálói a drabantok, hajdúk, kerülők. A főbíró, tanácsstagokat és tisztviselőket az avasi templomban összegyűlt lakosság minden évben Szent György napkor, 1692-től az év kezdetén közfelkiáltással választotta.

A város egykori tisztviselői közül a ma már nem létező vásárbíró kiadta a hiteles mértékeket, ügyelt a vásári rendre és a tanácstól megszabott árak betartására, beszedte a vásárpénzt, helypénzt. A borbíró a városi korcsmák számára bort vásárolt, kimérés céljából kiadta, s ellenőrizte a korcsmárosokat. A tolmács a török és német nyelven küldött levelek fordítója, az üzenetek levelezője, szabad idejében a katonák beszállásolója volt.

A főbíró, tanácsstagok, tisztviselők, de a város cselédeinek munkaköre is, a hadas időkben sok teherrel és felelősséggel járt. Éppen azért igyekeztek elhárítani magukról a választást. 1679-ben a közgyűlés elhatározta, hogy aki a választást el nem fogadja, ha főbíró 200 forintot, tanácsbeli 100 forintot fizessen a város szükségére. Ám, mivel a polgárok inkább kiizzadták a nagy összeget, mintsem vállalják a terhes és sokszor veszélyes tisztséget, 1686-ban az összegyűlt lakosság olyan statutumot alkotott, hogy akit az Ur Isten a főbírósnak tisztire közönséges suffragium által mutatand, 200 forinttal magát meg ne mentesse, hanem tartozik felvállalni a bíróságot, ellenkező esetben minden jószágát lefoglaltatik a város szükségére. A tanácsstagságtól, kincstartóságtól a megválasztott továbbra is megválthatta magát. A megváltással befolyt pénzbeli és borbéli adományok a város tekintélyes jövedelmét képezték.

A főbíró, úgyszintén a tanácsbeliek nem húztak fizetést, de kiküldetéseik alkalmával, vagy hivatalos időn felüli, fontos munkáknál a város természetben ellátta őket, fedezte kiadásait. A magisztrátus tagjai közül csak a nótáriusnak volt fizetése, évenként 60 magyar forint, 12 miskolci szapu búza és két pár csizma, 1690-től 50 forint, a búza- és csizmajárandóság. Fizetése volt továbbá a tolmácsnak, ménespásztornak, kerülőknek, stb.

A tanács, élén a főbíróval, intézte a város közigazgatását, ennek érdekében statutumokat, rendeleteket hozott. A magisztrátus terjesztette a király vagy magasabb hatóságok elé a lakosság sérelmeit, ő erősítette meg a privilégiumokat. A polgárság továbbra is előtte kötötte az adás-vételi szerződéseket, egyességeket, megállapodásokat, stb. Amíg ezekről Miskolc középkori előjárása latinnyelvű kiadványt adott, 1554-től beírták azokat a város magyarul vezetett könyvébe. E jegyzőkönyv első lapjai elkallódtak, ténylegesen 1569-től maradt fenn. Ugyanide jegyezték be a várost érdeklő fontosabb eseményeket, a tisztviselőválasztások eredményét, a polgári és büntetőügyekben hozott ítéleteket, stb. A XVII. században, az ügyek felszaporodásával, az adás-vételi szerződések és ítéletek nagyrészeről ismét kiadványt készítettek. A város kiadványainál másfél század folyamán különböző pecsétet használt. Az 1563-ból ismert, rányomott viaszpecsét a középkortól eltérően, kezében jogart és az országalmát tartó, álló királyalakat ábrázol. Jobboldalán a csillag, baloldalán a félhold megmaradt. Kőrirata : Sigillum Oppidi Miskolz. Ennek nyomán készültek a XVII. század

első felében használt pecsétek. 1677-ből fenmaradt pecsétünk címerrontás folytán hajlik a hajdúalak felé. Az 1694-ik évi pecséten megjelenik a címerpajzsba vésett, jobbjában búzakalászt, balkezében szőlőfürtöt tartó hajdúalak, a címerpajzs fölé helyezett, ötágú nyílt koronával. Körirata: Sigillum Oppidi Miskolcz.

A város közigazgatásához tartozott az ekklezsia, templom, iskola gondozása, amelyekre, Miskolc kegyúri jogánál fogva, a tanács ügyelt fel. A közigazgatáson felül a tanács kezében összepontosult a bírói hatalom. A magisztrátus bíraskodási jogkörébe általában magánjogi, köztük az örökösödési ügyek is, tartoztak. Büntetőbíráskodási jogköre főleg büntetőügyekre terjedt. Ez utóbbinak alapját a város pallosjoga képezte, amelynél fogva élet és halál felett fellebbezhetlenül s azonnali végrehajtás terhe mellett ítélt. A tanács bírói joggyakorlatát az országos törvények, Verbőczy Hármaskönyvének jogi elvei és a Biblia irányították, amely utóbbit tételes törvénynek tekintettek. Kondai Kis Mihály főbíró az országos törvényekre, Mózes II. könyve 20. részének 14. pontjára és a Leviták könyve 20. részének 17. pontjára hivatkozva, ítélte halálra a magisztrátus.

A bűncselekmények elbírálása szigorúbb volt a mainál. Akasztófával, kerékbetöréssel, illetve fővéttel büntették a betöréses lopást, Istenkáromlást, templomrablást, paráznaságot, házasságtörést. Megégetéssel az állatokkal paráznaságot, boszorkányságot, becsületsértőknek, rágalmazóknak a nyelvét metszették ki. Enyhébb büntetés volt, s inkább feslettéletű nőkre szabták ki a hóhér általi megcsapatást és városbóli kiűzést. A halálbüntetés mellett az ítélet gyakran a bűnös megkínzására, tolvajlás esetében jobbkeze elvágására is szólt. Az emberölést, valószínűleg még a középkori királyi dekrétumok alapján, vérbírsággal büntették. Vérbírságot szabtak ki továbbá a súlyos testisértésre. 1593-ban kelt tanácsi határozat szerint, ha valamely ember vért teszen a másikon és perbe szállnak, közben azonban kibékülnek, nem tartoznak vérbírsággal, hanem $2\frac{1}{2}$ girával. Ha pedig a bírónak vért és kéket mutatnak, de perbe nem mennek, s a bíró híre nélkül megbékélnek, 5 girával tartoznak.

Nemes ember kivégzési módja fővétel, jobbágyé és szabadé akasztás, kerékbetörés s megégetés volt. A tanács halálos ítéleteit a Tetemvártól északra fekvő Akasztóbércen, illetve a Búzatér tájékán lévő egykori Égetőpáston, a hóhér hajtotta végre. Ugyanő megkínozta, tüzes vassal megfogdosta, lófarkon meghordozta, megcsonkította, megbotozta, vagy a városból kiűzte az arra ítélt bűnöst. A XVI. sz.-ban és a XVII. évszázad elején a tanács halálos ítéletei végrehajtására a kassai hóhért hívta meg. A XVII. sz. második felében városi hóhéra volt. Péter mester, aki házzal, földdel, szőlővel bírt Miskolcon. A magisztrátus régi jogainál fogva kalodát és börtönt tartott fenn, pallost, kínzóeszközöket őriztetett. A kaloda a városháza előtti téren, a börtön azzal szemben, a mai villamosmegálló körül állott. A város régi pallosát a Borsod-Miskolci Múzeum őrzi. Egészében $1\text{ m } 1\frac{1}{2}\text{ cm.}$ hosszú. Tompahegyű, sima széles pengéje közepén széles vércsatorna fut. Keresztvasa sárgarézéből készült, egyenes, sima, két végén kis kerek gomb van. Rovátkolt barna bőrrel bevont, két kézre való markolata Jánusfőtt ábrázoló gombban végződik. A penge egyik lapjába akasztófa, a másikba kerék (a kerékbetörés jelvénye) van sárgarézzel beverve. A pallosjog jelvénye általá-

ban kezében pалlost tartó kar volt, amelyet vásárok és ünnepélyes alkalmakkor a városházára volt szokás kitenni.

Előkelő pártfogók közbenjárására a büntetést felfüggesztették. 1633-ban a tanács halálra ítélte a lopásban találtatott Tekse Istvánt és ki is harangozták a büntetőhelyre, amikor a földesasszony, Nyáry Miklósné, erővel kivette őt a tanács kezéből, hazaszállította a városba és keresztülvitte, hogy megkegyelmeztek neki. A bűnös azonban reverzálist adott magáról, hogyha mégegyszer csak két pénz érő lopásban is találtatnék, haladék nélkül felakasztassék. 1643-ban Máthé Istvánnának halállal kellett volna lakolnia. Haller Sámuel közbenjárására a tanács megengedett neki oly feltétellel, hogyha ismét gonosz életre adná magát és megbizonyosodnék, minden kedvezés nélkül megölessék. 1676-ban a vármegye némely becsületes emberek közbenjárására elengedte a házasságtöréssel vádolt nemes Uj Andrást, de 4 hordó bort kellett adnia, felét a vármegyének, felét az alispánnak.

A rágalmozóknak 5 gira vagy 20 forint nyelvbírság fejében elengedték a büntetést. 1583-ban Kóródi László, aki valamelyes hivatalt viselt a városnál, mások előtt megsértette a tanácsot. Erre perbe idéztetvén, »nyelvére kötötte magát, hogy soha még él, sem tanácsa, sem bírása ellen fel nem indul, ha pedig felindulna, avagy ez dologgal kérkednék valahol, tulajdon nyelvével érje meg, ne fizetéssel«. 1585-ben Bányai Péter főbíró, feleségét és cselédét rágalmozó Kádas Pétert nyelvbírságra ítélték, kimondván, hogyha mégegyszer gyalázatot tenne bíró uramon, feleségén vagy cselédén, az ő nyelve válságos ne legyen, hanem tulajdon nyelve metessék ki érte.

Ha a bűnös javulása remélhető volt, nem főbenjáró eseteknél, a magisztrátus megkövetése után nem került ítéletre a sor. 1585-ben nagykőrösi Kun Mátyás, aki azzal kérkedett, hogy törökké leszen, vagy oda rabot viszen, valakit égetéssel fenyegetett és Szeder Péternek egy szablyáját elvitte, szigorú reverzálist adott magáról, hogy ha hasonló bűnbe esnék, minden törvény nélkül, valahol kézben akad, azon helyen halált szenvedjen.

Sokszor az ekklézsia megkövetése megmentette a bűnöst a haláltól. 1650-ben a halálra ítélt Szűcs János megszökött a börtönből és néhány esztendei bujdosás után visszatért Miskolcra. Miután megkövette az ekklézsziát, szabad lakást engedtek neki a városban. Az ekklézsziakövetés érdekes külsőségekkel járt. Néhány vasárnapi istentisztelet alkalmával a bűnös hajadonfővel, fejét lehajtva, fekete köntösben felállt az avasi templomban e célra tartott fekete székbe és megkövette az ekklézsziát, vagyis bevallotta megbánt bűneit és erős reverzálist adott magáról, hogy hasonló bűnben többet nem találtatik. Utána a prédikátor istenes beszédet tartott neki.

A tanács bíraskodásán felül más bíraskodási folyamat is volt Miskolcon. Egyházi ügyekben, az avasi templom lelkészével az élén, a papszéke ítélkezett. Szabadon választott bíróság volt a »becsületes polgári szék«, amely a város polgárainak és a szomszéd helységek lakosainak ügyében ad hoc bíraskodott. Erkölcsi bíraskodást gyakoroltak a céhek tagjaik felett. 1624-ben Szabó György mondotta volt el »az lelkét«, a céh ezért megbüntette 5 forintra. Innen a városhoz fellebbezett, ahol megbüntették 11 forintra. A szabók ekkor próbára vitték ügyét a diósgyőri úriszékre, ahol a miskolci törvényt helybenhagyták. Az orszá-

gos törvények és a város bírójának mellőzésével, önmaguk közt hosszú idő óta megállapított jogszokásaik alapján, egymás felett ítéleztek a templomokhoz szolgáló Papszer és Tót ucca jobbágysai. 1635-ben, amikor a városi tanács megtudta, hogy nevezett jobbágyok szitokért, lopásért és más bűncselekményekért megbüntették egymást egy forintra, megtiltotta a két ucca lakósainak a bírászkodást. Ugyanakkor megengedte, hogy régi szokásaik szerint, egy pint bor árág megbírságozhatják azt a társukat, aki az ucca tizedesének felhívására elmarad a prédikátor szőlőjének és malom gátjának munkálatairól.

Büntetőperekben és közigazgatási ügyekben a tanács fellebbezhetlenül ítelt. Polgári perekben a magisztrátustól a diósgyőri, földesúri székhez történt a fellebbezés. Nemes ember ügyében a vármegye ítélezett, ahonnan a nádorhoz fellebbezhettek. A zálogbirtokosok jobbágysait a földesúri szék ítélte. A város, mint testület, egyházi ügyekben az egri szentszékhez, a hatalmaskodó zálogbirtokosokkal szemben a királyhoz fordult. Nemesekkel vízály esetén a vármegyétől kért ítéletet, ahonnan a nádorhoz fellebbezhetett. Török alattvalókkal támadt ügyében az egri kádi vagy a díván bírászkodott.

A vármegye székhelye a XV. sz. közepétől 1579-ig Miskolc volt. Ekkor a töröktől való félelem miatt áttette székhelyét Mohi városába. Ugy látszik, ez sem volt alkalmas hely, mert még ez év utolsó negyedében visszahelyezte azt Miskolcra. A XVII. sz. folyamán a vármegye felváltva Miskolcon, Aszalón, Szendrőn, Ónodon és Sajószentpéteren székelte. Megyegyűléseket tartottak Boldván, Edeleányban, Vámoson, Szirákon, stb.

Miskolc lakossága a zálogbirtokosok korában erősebben rétegződött, mint a királyi uralom idején. Nemesekből, szabadokból, jobbágyokból és zsellérekkel állott. A középkori város néhány nemes lakójával szemben 1563-ban 21 nemesi kúriája volt. 1689-ben a vármegye 545 Miskolcon lakó nemest iratott össze. Számukat a betelepülő vidéki nemesek, a királyi és zálogos uralom nemesítései növelték meg erősen. A török elől nagyobb biztonságot nyújtó városunkba a vidéki nemesség már a XVI. században kezdett beköltözni. 1552-ben, Eger ostroma után, betelepedett a később oly nagy szerepet játszó négyesi Szepessy, a század nyolcvanas éveiben a felsőpulyai Bük és Bárczay család. A XVII. században a Dőry, Borsy, Fáy, Móré, Chernel, Szirmay, Jászy, stb. család szerzett birtokot Miskolcon. Az uralkodó hatalom nemesítette 1561-ben Szerafin Kristóf, 1563-ban a Győry-család házáat, 1582-ben Pap Istvánt és leányait, 1592-ben nemes Cziko István házáat, 1606-ban Her György főbírákat. A zálogbirtokosok 1641. és 1666. között 12 családot emeltek ki a jobbágyi sorból.

Az uralkodó hatalom hadi és közszolgálati érdemekért nemesített. A zálogbirtokosok rendszerint pénzért szabadították fel jobbágyaikat oly módon, hogy bizonyos összeg fejében felmentették lakóházával és földével együtt az adózástól és szolgálattól. A felszabadított jobbágyok, a földesúr engedélyével, címerlevelet, armálist szerezhettek a királynál. Az ilyen nemeseket hívták armalistáknak. Idővel éles különbség fejlődött a régi vagyonos, a XVII. sz.-ban possessionátusoknak hívott donációs nemesség és az újabb armális nemesek között. A vármegye a kettő közötti viszony szabályozására 1698-ban olyan statutumot alkotott, hogy csak azokat tekinti possessionátusoknak, akik legalább egy portának negyed

részét, vagyis egy saját földét felmutatni tudó jobbágyot, avagy négy zsellért mondhatnak magukénak. Ekkor a miskolci járás 23 possessionátust számlált. Nevesebbek voltak : a tapolcai apát, a pálos remeték, Haller Sámuel, Szirmay István, Dőry András, özv. Szepessy Pálné, ifj. Szepessy Pál, Szepessy István, Bük László, Szentmiklóssy György, Danka Balázs, stb.

A nemeseken kívül a lakosság főtényezője a szabad, libertinus, a XVII. századi Miskolc tulajdonképpem polgára, aki a zálogos uralomtól magához váltván házát és tartozékait, felszabadult a jobbágyadózástól s szolgálattól. Mint a királyi uralom idején a civis, most ő a közelet szereplője, a főbíró, tanács, általában a város tisztviselői a polgárokból, illetve libertinusokból kerültek ki. Nagyjából a szabadok közé tartoztak a XVII. század elején betelepített hajdúk, akiket előbb Bocskay, majd Bethlen Gábor felmentett az adózás alól. A jobbágy lakóháza és járulékaikért a földesúrnak adózó lakos volt. Zsellérek voltak azok a szegény emberek, akik a földesúrtól valamely jobbágy házában kaptak szállást, földek művelésére nem voltak barmaik, s másoknak dolgoztak pénzért, vagy természetbeni járulékaikért.

A zálogbirtokosok korában a lakosság protestáns vallású. A reformáció első évtizedeiben Luther vallása terjedt Miskolcon, később Kálvin tanait fogadták el. A város, mint testület, valószínűleg 1554-ben tért át az új hitre. A XVII. sz. folyamán a kálvinista hit az uralkodó vallás.] 728-ban a nemesek közt 5, a köznép sorában 4 katolikus család volt. A század 80-as éveiben beszivárgott néhány német- és tótajkú evangélikus család.

Nemzetiségüket illetőleg a lakosság színmagyar. A királyi uralom telepítette, középkori német iparosok és tót zsellérek beolvadtak. Legrégibb jegyzőkönyvünk és XVI. századi adólajstromainkban szereplő vezetéknevek legnagyobbbrészt iparosfoglalkozást jelölnek, amilyenek Szabó, Szűcs, Gombos, Varga, Fésűs, Szappanos, Borbély, Molnár, Mészáros, Kovács, Lakatjártó, Szíjártó, Kannajártó, Sarlójártó. Pajzsjártó, Csiszár, Ötvös, Késmíves, Aranymíves, Fazekas, Hordójártó, stb., személynevek: mint Simon, Beke, Vince, stb., melléknevek : Veres, Keserű, Lassú, Puha, Kis, Nagy, Balog, stb., főnévből képzett melléknevek : Talpas, Sós, Tőkés, stb., helynévből képzett melléknevek : Csizi, Szécsi, Arnóti, Szuhai, Szendi, Győri, Budai, Tornai. Akadt köztük több Kalmár és néhány Tót vezetéknev. XVII. századi adólajstromainkban a helynevekből képzett vezetéknevek az iparosfoglalkozást jelölő vezetéknevekkel úgyszólván egyenlő számarányúak. A helynevekből képzett vezetéknevek nagyrésztben a közeiszomszédos vármegyék helyneveiből származtak. Az iparosfoglalkozást jelölő vezetéknevek közt a régiak mellett újabbak jelentek meg, amilyenek Hentes, Takács, Esztergáros, Ács, Kádas, Bodnár, Teknőmíves, Csizmadia, Tapasztó, Gombkötő, Cimbalmos, Asztalos, Seres, stb. Feltűntek a Török nevek, szerepelt két Német, több Tót, 1692-ben egy Görög, 1700-ban egy Kalmár vezetéknev. Írott emlékeink szerint Miskolc lakossága a zálogos uralom korában színmagyar volt. A XVII. század folyamán keresztyénné lett és városunkban letelepedett török, a beszivárgó német, tót és görög családokat extráneusnak, idegennek tekintették.

Foglalkozási tekintetben a társadalom vezető elemét, mint a királyi uralom idején, a zálogbirtokosok korában is az iparosok teszik. Ők a szabad polgárok,

akik betöltik a főbírói széket, bennülnek a városi tanácsban, vezetőszeret játszanak a város és egyház előljáróinak választásánál. Bár kis számban jelentkeztek, új és értékes helyet foglaltak el a szellemi foglalkozást űzők : egyháziak, iskolamesterek, írástudók, deákok, továbbá a zálogbirtokosok várnagyai és tisztjei. Új társadalmi tényezők voltak a kalmárok, akik a XVI. század első felében kezdtek betelepülni. 1548-ik évi adólajstromunk 7 Kalmár nevű adózó jobbágyot sorol fel, ebből kettő a piacon lakott. A többízbeni török pusztítás után eltűntek kalmáraink, s csak a török kiűzésével jelentek meg ismét. 1692-ben Görög Dániel, 1698-ban Buchwald Gáspár és Jósvai Péter kereskedő, 1700-ban Fekete István kalmár szerepelt. Nagyobb számmal voltak a zsellérek, gazdasági cselédek és a városba szolgálat vagy mesterség tanulása céljából betelepedett vagyontalanok.

A lakosság főjövedelmét a zálogbirtokosok korában ipar és bortermelés képezte, de értékes jövedelmet húzott az őstermelésből és állattenyésztésből is. Miskolc fejlődésével az ipar nagyobb arányokat öltött. A mészárosok, vargák és szabók céhe után 1637-ben a szűcsök, 1667-ben a csizmadiák, 1675-ben a lakatosok nyertek céhlevelet. A szabók céhlevelét I. Ferdinánd 1550-ben, a mészárosokét 1563-ban megerősítette. Ugyanez az uralkodó előmozdította iparunk fejlődési lehetőségét, amikor 1550-ben megerősítette Mátyás király ama privilégiumát, amely a miskolciakat árúik után járó mindennemű adózástól felmentette. 1561-ben pedig parancslevelet adott ki, hogy seholy tartóztassák fel a miskolciak árúit, s ha valakinek peres ügye támad miskolci polgárral, azt a miskolci bíró előtt tárgyalják. A város lakosságának általában harmadrésze foglalkozott iparral. 1695-ben 314 armalista és libertinus között 93 iparos, éspedig 13 mészáros, 10 varga, 22 csizmadia, 9 szűcs, 8 lakatos, 7 kovács, 13 ács és bodnár, 11 szabó volt. 1698-ban 355 önálló háztartással bíró személy, illetve adófizető közül 113 élt iparból. A polgárokon kívül nemesek is űzték ipart. A zálogbirtokosok és egyház jobbágyainak körülbelül harminc százaléka ugyancsak mesterségével szolgálta földesurát. A telepítések növelték az iparosok számát. A zálogbirtokosok több jobbágytak mesterségükkel évekig teljesített, vagy jövedő szolgálataikért zálogosítottak házhelyet Miskolcon. A miskolci iparosokat a török is igénybe vette. Egy alkalommal azért engedte el a kivetett sarcot, mert a lakosság ágyúszerszámokat készített a szultán serege számára, molnárokat, bodnárokat, kerékgyártókat adott Egerbe. A miskolci kagylós, vagyis gyöngyháznyelű kés elmaradhatatlan volt a töröknek vitt ajándékok között. Miskolci csizmát az egri basa többízben kért a várostól.

Iparosaink a heti piacokon, helyi és vidéki vásárokon értékesítették készítményeiket. Miskolcon régi időktől fogvást tartottak szerdai napon heti piacot. 1580-ban Rudolf király kishói Geszty Ferenc, a diósgyőri zálogbirtokos kérelmére két vásártartási jogot engedélyezett. A két vásárt áldozócsütörtökön és Szent Lukács napján tartották meg. Az előbbi jövedelmét a város, az utóbbiét a zálogbirtokosok húzták. A vásárosok sátrakban rakták ki áruikat. A vargák már 1661 előtt a piacon épült szin alatt árultak. Miskolcon népes vásárok estek, s így a jó sátorhelynek nagy értéke volt. 1667-ben Németi János deák, tokaji kalmár, három sing hernácot adományozott az avasi templom javára, hogy az első sátorhelyet kapja.

A XVII. században a vásárokra annyi ember gyűlt be, hogy sokszor üstökhúzással és egymást agyonszúrással fenyegetve, harcoltak a sátorhelyért. A civódásnak elejét veendő, 1669-ben a magisztrátus több debreceni kalmárnak sátorhelyet jelölt ki 3 tallér bérért. A kívánt rend így sem állott be, amiért 1685-ben vásári rendtartást szabályozó rendeleteket alkottak. A szabályok betartására a vásár-bíró ügyelt fel. A mindinkább fejlődő városi élet szükségleteinek az évenkénti két vásár a statutumok dacára sem volt elegendő. 1696-ban I. Lipót király a földesúr, báró Haller Sámuel kérelmére két újabb vásártartási jogot engedélyezett, az egyiket február 16-ára, Szent Júlianna, a másikat augusztus 26-ára, vagyis Sámuel napjára. A miskolci iparosok Buda, Kassa, Debrecen és a közeli helységek vásárait keresték fel. Nyers anyagot és a divatbajótt török iparcikkeket Kassán, Eperjesen, Bártfán, Budán és Egerben szereztek be. Összekötésben állottak külföldi kereskedőkkel is. 1579-ben Hans Stenichel bressloui, Fisanzer Márton és Guttetter Gáspár krakkói kereskedők beperelték miskolci vevőiket a városi tanács előtt.

A magisztrátus időnként megsabta az iparcikkek árát. 1634-ben árszabást vagy limitációt adott ki, melyben a hús árát fontonként $3\frac{1}{2}$ dénárban állapította meg, meghatározta a kovácsok, kerékgyártók, szabók, szűrszabók, vargák, bodnárok készítményeinek árát és a napszámosok napi bérét. Újabb árszabást 1684-ben adtak ki. A nemesek kiváltságaikra hivatkozva, nem akarták alávetni magukat az árszabásnak. A tanács ekkor a vármegye hozzájárulását kérte árszabásaihoz, amelyet el is nyert.

A lakosság másik főjövendelme a bortermelés és abból folyó korcsmáltatási jog volt. A XVI. században erősen fejlődő szőlőművelésünk a hódoltság idején hanyatlott, s csak a török kiűzése után lendült fel ismét. 1577-ben Miskolc 14 szőlőhegyén 627 gazdának volt szőlője, legtöbbszörnek, 117 gazdának az Avason, 105-nek a Bábonyibércen, 83-nak a Bedegvölgyön, stb. Ebben az évben a miskolciak 53.760 liter bort fizettek tizedbe. 1603-ban 198 szőlősgazda fizetett bortizedet. 1702-ben 16 szőlőhegyen 716 gazdának 6431 emberkapáló szőlője volt, amelyből az Avason 194 gazdának 2189, a Bábonyibércen 132 gazdának 1217, a Bedegvölgyön 106 gazdának 954 emberkapáló szőlőjét írták össze.

A bor kimérése a középkortól szabadalomhoz volt kötve. Rendesen a földesúr bírt korcsmáltatási joggal. Ahol a lakosság sok bort termelt, a földesúr nem foglalhatta le teljesen magának a kimérés jogát. A korcsmáltatási szabadalmat az 1550-ik évi 36. törvénycikk szabályozta. Miskolcon Szent György napjától Szent Mihály napjáig a földesurakat illette a bormérés joga. 1632-ben a nemesek, polgárok, zsellérek és hajdúk közötti perben a korcsmáltatásra vonatkozólag Borsodvármegye úgy határozott, hogy Szent Mihály napjától Kis-Karácsony napig szegénynek, gazdagnak, nemesnek, parasztnak, hajdúnak válogatás nélkül szabad legyen bort árulni. Kis-Karácsony nap után Szent György napig a városé legyen a korcsmáltatás. Ahol bort mértek, ott cégért tűztek ki. Voltak állandó korcsmáltatási joggal bíró kúriák. Szabadkorcsmájú nemesi udvarháza volt Nyáry Milósnak a Boldogasszony uccában, amelyet 1627-ben 400 forintért elzálogosított Szabary Péternek. A Szabary-familia a XVII. század utolsó tizedében, mint tulajdonát, eladta azt Csiszár Mihálynak, Borsod vármegye szolgabírár-

jának. Szabadkorcsmájú kúriája volt Nyáry Zsigmondnak a Derék-utcában, amelyet 1652-ben zálogba adott Dőry Istvánnak. Ilyen volt Nyáry Zsigmond és Miklós kúriája, az úgynevezett »Kazay ház«, amelyet 3 szőlő és 1 pince tartozékaival 1645-ben 500 forintért elzálogosítottak Kecskeméthy Istvánnak és Forgó Pálnak oly feltétellel, hogy mivel a korcsmájukat odaadták, Miskolcon ne szabadon korcsmát kezdeniök a kiváltás napjáig. Ezt a kúriát korcsmájával és mészárszékével együtt 1651-ben, 100 tallér toldalékot lefizetvén, véglegesen megvette Kecskeméthy István. Szabadkorcsmájú kúriája volt továbbá a Derék-utcában a tapolcai apátságnak és a sajlóádi pálosoknak. A XVII. században a városháza épületében és a város alsó végén a tanács is tartott korcsmát.

A bor értékesítése alkalmával a földesurak tisztartói gyakran visszaéltek hatalmukkal és sok bajt okoztak a lakosságnak. 1564-ben a miskolci jobbágyok bepanaszolták a diósgyőri tisztartókat, hogy ezek csekély áron elszedik jó boraikat s drágábban idegeneknek eladják, vagy szerfelett magas áron velük korcsmáltatják. Ezenfelül igen olcsó, bűzös és romlott bort visznek a nyakukra, s pintenként az egyes házak közt kiosztva, rájuk tukmálják. Megteszik azt is, hogy idegeneknek régebben eladott boraikat azok szekereiről lerakatják és lefogalják.

A lakosság nemcsak Miskolcon, hanem vidéken, sőt külföldre, főleg Lengyelországba adta el borait. Kassa, Eperjes, Bártfa különösen szerette a miskolci bort. Nemcsak vásárolta, hanem a tanácsnak vagy előkelő polgároknak adott kölcsönöknél többször bort kötöttek ki kamatba. A lengyel borkereskedők gyakran személyesen jöttek le Miskolcra bort venni. A borkereskedelemmel kapcsolatban fejlődött ki a korcsolyások mestersége. Azt a létraszerű alkotmányt, amelyen a teli hordókat a kocsira fel- és lerakni szokták, hívják ma is korcsolyának. Az ezzel életcél gyanánt foglalkozó s egyszersmind pincekezeléshez értő emberek voltak a korcsolyások, kikről a város 1573-ban külön statutumot alkotott. Eszerint, ha vidéki ember jött Miskolcra bort venni, legelsőben a korcsolyásokat kellett megkeresnie. A borokat csak velük rakathatta fel, amikor egy fél régi magyar akó bortól, ha azt pincéből vonták fel, 8 dénár, ha kamarából, 6 dénár járt. A vevő mással is felrakathatta a bort, de a megszabott díj felét, meg kellett fizetnie a korcsolyásoknak. A bor bőségével függött össze az áldomásivás, mely az adásvételi szerződéseknek elengedhetetlen kelléke volt. Hol a vevő, hol az eladó fizette az áldomást. 1621-ben Csintalan János vett egy szőlőt a Kálnáson, ennek áldomását Csintalan János itatta. 1639-ben a »város törvényei szerint« itatták meg az áldomást.

A miskolci bor jóhírét nemcsak szerencsésfekvésű szőlőhegyeinek, hanem a kitűnő bortartó, illetve borjavító pincéknek, legrégebb nevükön, kőlyukaknak is köszönhetette. Ilyen kőlyukak még a középkorból fenmaradtak az Avason és Bábonyibércen. A szükség növekedtével a lakosság, vagy erre a célra hívott mecenzéfiek mind több és több pincét létesítettek. Bizonyos összeg lefizetése mellett, a tanács hozzájárulásával, áshatták a pincéket. Előfordult, hogy elhagyott kőlyukakat fogtak fel, amelyeket tovább mélyítettek. A pincék rendszerint rejtekekkel bírtak, ahol háború vagy veszély esetén a bort, élelmiszert, stb., tartották. 1702-ben az Avason, a Papszer felett, a Jézus kútjánál, illetve fölötté,

Középszeren, Hóhérbátyán, Angyalvölgyön, Bábonyibércen, Kőporoson, Betegvölgyön 558 pincét írtak össze, amelyből 53 vidékieké volt.

Miskolc az őstermelésből közepes jövedelmet húzott. Ennek oka a középkorban kialakult szűk határban keresendő, amelyet a város népe szívós munkával változtatott termőföldre. A régi Miskolc két nyomásos rendszer szerint gazdálkodott. A polgár egyéb foglalkozásától eltekintve, maga termelte saját szükségletét. A többlet a vagyonos nemesség földeiből került ki. Legnagyobb mennyiségben búzát termeltek, kisebb körre szorult a rozs, árpa, zab, köles és kender termelése. 1576-ban 249 gabonatizedet fizető lakos 2640 kalangya őszi búzát termelt, tavaszt 270-et. 1702-ben 45 drb kenderföldet számláltak.

Az őstermeléssel kapcsolatban fejlődött a malomipar. A XVI. század második feléből fenmaradt adólajstromok 6–7 malmot tüntetnek fel. 1563-ban Miskolc alsó végén a város malmáról értesülünk, amely magszakadás folytán szállt a lakosságra. A malmot hamarosan elfoglalták a magisztrátustól. 1574-ben Olajosné, Balog Zsófia nyert rá új donációt. Úgylátszik, a rajta befolyó vámból szép jövedelmet hajtott, mert 1580-ban Lórántffy Kristóf, Szerafin Kristóf és Gombos Pál elkérték a királytól. A kéréssel szemben Olajosné és fivére, Balog Boldizsár, sürgős felfolyamodással éltek. A diósgyőri pálosok még középkori eredetű, kőből épült malmát 1570-ben enyingi Török Ferenc bérebevette. Malommal bírt a Mindszinten álló ispotály vagy szegények háza. Ez az ú. n. ispotálymalom a reformáció után a tapolcai apátság tulajdonába ment át. 1616-ban Habardy László, tapolcai apát, tiltakozott a vármegyén, mert az ispotálymalom molnára nem akart jövedelméből vámot adni az apátnak. A XVII. században, a mészárosok mellette lévő vágóhelyéről, Vágómalomnak hívták. 1702-ben a város belterületén 5 malom állott a Szinván. Középkori eredetű volt az egykori Hunyad-utca, vagyis a város felső végén, a Herczeg-család malma, amelyet a XVI. század utolsó negyedében a Bük-család szerzett meg. A kétköví, kása- és kendertörővel ellátott malmot a legújabb időkig Bük-malom néven ismerték. Középkori eredetű volt, a mai Erzsébet-téren létezett, kétköví Pappalma. Ezt az egyháznak és molnárnak hasznothajtó malmot 1694-ben I. Lipót király a városnak adományozta, Eger ostrománál a császári katonaság ellátása körül szerzett érdemeiért. Az említett ispotálymalom, illetve a tapolcai apátság ötköví Vágómalma az Ispitály uccában (mai Rákóczi-u.) állott. A mai zsidó iskola előtt őrlött a város kétköví malma, az 1652-ben épült darázs-malom. Ez utóbbit a XVIII. században a város alsó, a Pappalmát a város felső malmának is hívták. Miskolc alsó végén, a mai Belgrád-utca 1. számú ház telkén, a Dőry-család háromköví malma állt.

Az állattenyésztés a nyugalmasabb években fejlettnak mondható. 1695-ik évi adólajstrom szerint 314 armalista és libertinusnak 335 ökre, 189 tehene, 52 tinója, 35 lova, 115 juha, 368 sertése, 1697-ben 537 adózónak 408 ökre, 386 tehene, 170 tinója, 76 lova, 133 juha és kecskéje, 789 sertése volt. Az ökrök feltűnő számának az a magyarázata, hogy a folytonos hadakozás az ország lóállományát állandóan lefoglalva tartotta. A háborús igénybevételektől a lakosság könnyebben mentesíthette az ökrösigát, mint a lovasfogatot. A nehéz közlekedési viszonyok is okozták, hogy teherhordásra és mezei munkára inkább használta az ökröt. Az állatállományt tápláló közlegelők és a Sajó-parti rétek gondozása, illetve őrzése,

a város feladata volt. A csorda és ménes vigyázására a város tartott ménespásztort. Élénk állatkereskedelmünkre vall, hogy a királyi kamara 1690-ben Miskolcot jelölte ki a tiszáninneri baromvásár színhelyéül.

A hús ára a zálogbirtokosok korában nagy időközökben változott. 1585-ben a báránycímer fontját, a tanács árszabása szerint, 6 pénzen mérték. 1634-ben a hús árát fontonként $3\frac{1}{2}$ denárban állapították meg. 1706-ban ismét 6 pénz volt az ökör- és tehénhús ára. Az egykori Miskolc főtápláléka hús lévén, a magisztrátus szigorúan ügyelt az árszabás betartására. A XVII. századi polgár levest nem igen fogyasztott, főzelékek közül a töltött káposztát, tésztákból a túrós galuskát készítették. Annál kedveltebb volt az erősen fűszerezett ökör-, tehénbús, sertéshús, bárány, malac, szárnyas és különösen bőjtüdőben, a hal. A népese-
désével kapcsolatban a középkorinál több mészárszék elégítette ki a lakosság szükségletét. Húst mértek az előkelőbb nemesi kúriákon. Mészárszék állott a Nyáryak Boldogasszony- és -Derék-utcai, a sajóládi pálosok Derék-utcai és Bük László udvarházában, a mészáros céh fundusán, amely telket 1571-ben a tanács adta a céhnek, de 1702-ben visszavette. A város 1550-ben és 1652-ben állított fel mészárszéket. Mészárszék volt továbbá Mindszenten, a tapolcai apátság »Szabadházam« telkén. A mészárszékeket a mészáros céh tagjai bérelték, s a céhen belől megállapodtak a húsmérő helyekre nézve. Egy-egy székben 2–3 mészáros dolgozott közös haszonra. A húson felül szalonnát, halat, vaját és túrót is mértek. Hentesek, hentellérek a céhenkívüli, vidéki kontárok voltak. A mészáros céh feladatát képezte az ú. n. levélszer. Mivel a postát még nem ismerték, futárok kézbesítették a leveleket. A költség a céhládát terhelte.

A lakosság kitűnt a méhtenyésztés terén is. 1579-ben 25 miskolci foglalkozott méhészettel. 1695-ben 314 adózó javai között 368 méhrajt írtak össze. 1697-ben 537 polgár 528 méhrajjal bírt. A méz és viasz szép jövedelmet biztosított. A mézet különösen a török fogadta szívesen ajándékba.

A gyümölcsstermelés régi keletű városunkban. A Meggyesalja elnevezés arra vall, hogy itt már a középkorban termeltek gyümölcsöt. Írott adataink szerint a XVII. században az alma, körte, barack, egres, dinnye, dió és mogyoró termelése virágzott. 1702-ik évi ingatlanösszeírásunk 16 kertet és 10 gyümölcsös kertet sorol fel Miskolc belterületén.

A zálogos uralom korában, helyesebben 1702-ben, a polgár átlagvagyonra 1 fundus, annak járulékai: 12–14 darab szántóföld, 6 drb rét, 1–2 drb szőlő, 1 pince. Ingó javai : 1 ökör, 1 tehén, 2–3 drb sertés, kevés esetben 1 ló, néhány köből élet, bor, stb. 1697-ben az ismertetett állatállományon felül az 537 adózónak $1071\frac{1}{2}$ hordó bora, 1476 köből gabonája, 368 köből árpája, 379 köből zabja és 12 köből kölese volt. A vagyonos osztály a nemesekből került ki, akiknek jövedelmét őstermelés, korcsmáltatás, húskimérési jog és malomipar képezte. 1702-ben Dőry Andrásnak malma, $8\frac{1}{2}$ fundusa, 56 drb szántóföldre, 36 drb réte, 1 parlaga, 1 kerte, 78 emberkapáló (naponta) szőlője és 6 pincéje. Bük Lászlónak malma, 6 fundusa, mészárszéke, 44 emberkapáló szőlője és 3 pincéje, Aszalay Andrásnak $5\frac{1}{2}$ fundusa, 90 drb szántóföldre, 28 drb réte, 8 emberkapáló szőlője, 1 pincéje, Boldisár Zsigmondnak $4\frac{1}{2}$ fundusa, 11 drb szántóföldre, 2 kenderföldre, 13 réte, 7 irtványa, 135 emberkapáló szőlője és 4 pincéje,

Szepessy Pálnénak 4 fundusa, 2 háza, halastava, gyümölcsösökerte, 26 drb földe, 8 réte, 49 emberkapáló szőlője és 3 pincéje, ifj. Szepessy Pálnak 2 fundusa, 28 drb földe, 12 drb réte, parlagja, 131 emberkapáló szőlője és 2 pincéje, Váczy András főbírónak 4 fundusa, 20 drb földe, 12 drb réte, 13 emberkapáló szőlője és 2 pincéje volt. A viszonyokhoz mérten e nagy értékeket tulajdonosaik legnagyobbbrészt a diósgyőri zálogbirtokosoktól szerezték. A városnak 2 malma, 2 mézárszéke, 2 korcsmája, $11\frac{1}{2}$ fundusa, 2 háza, 5 drb összesen 100 emberkapáló szőlője, 4 parlagja és 1 pincéje volt. Belsősegei közül csak a $2\frac{1}{2}$ funduson fekvő városházához tartoztak járulékok, 28 drb szántó föld és 18 drb rét. A tanács, a nehéz viszonyok dacára, növelte a város javait. 1698-ban Szeraffi Bálint maradékaitól megszerezte azt a kúriát, amely a Cikó-utca (mai Kossuth-u.) sarkán a Pecétől a piacig, mai Széchényi-utcaig terjedt, s amelyen később a Lengyel ház állott. 1700-ban a Szeraffi ház mellett vett három nagy fundust. 1699-ben megvásárolta Ládházán a Bodolai testvérek, 1701-ben a Veres Miklós jussát.

A magisztrátus házilag kezelte az ingatlanok, malmok, húsmérési és korcsmáltatási jog hasznát. A város húzta az áldozócsütörtöki vásár jövedelmét, helypénzt szedett a heti piacon is. 1685-től az árús szekerek ki- és bemenetkor 1 poltúrát fizettek, a sós szekerek minden 500 kósó után 1 drb. sót adtak le. A tanács pénzbeli és terménybeli házi adót rótt ki a lakosságra. A szekerezés, tisztségek megváltása is szépen jövedelmezett a városnak. A XVII. század 70-es éveiben kibérelte a töröktől a besenyői pusztát évi 90 kara gurus és két tucat kagylós kés fejében. 1675-ben I. Rákóczy Ferenc től zálogba vette, de csak rövid ideig birtokolta a szomszédos Arnót, Besenyő, Kelecsény és Felsőzsolcán fekvő birtokait. Az utóbbi bérletén 1678-ban dézsmából 700 köböl búzát vett be a magisztrátus. Ugyanebben az évben, a töredékesen fenmaradt adatok szerint, a város kiadása 9281 frt 89 denár, amelyben a török adó is befoglaltatott. 1693-ban 2463 frt a bevétele, 2617 frt a kiadása, ezenfelül beszedett 22 hordó bort, 176 köböl árpát és zabot. 1694-ben 3562 frt a bevétel, 3534 frt a kiadás, beszettek 1404 $\frac{1}{4}$ köböl búzát, 1116 $\frac{1}{2}$ köböl árpát és zabot, 19 hordó bort, mely utóbbit ki is adták. 1699-ben 928 frt készpénzt, 795 köböl búzát, 424 köböl árpát és zabot, 38 $\frac{1}{2}$ hordó bort szedett be a tanács, kiadott 1759 frt-ot, 717 $\frac{1}{2}$ köböl életem, 38 $\frac{1}{2}$ hordó bort.

A zálogbirtokosok idejében a lakosság a királynak, egyháznak, a földesúrnak, a töröknek és a városnak adózott. A régi királyi adózás porták szerint történt. A porta vagy kapuadót még Róbert Károly hozta be, s abban állott, hogy minden olyan jobbágykaputól, amelyen egy szénásszekér befért, a bennlakó jobbágnak 18 denárt kellett fizetnie. A nemesek mentesek maradtak a portaadó alól, de a jobbágytalan nemesnek fizetnie kellett. 1544-ben 2 magyar forintra emelkedett a portaadó, azonkívül a háborús költségek fedezésére subsidiumot, rendkívüli adót is kivetettek. Ebben az évben Balassa Zsigmond miskolci javaiért, továbbá a lakosság 186 frt-ot fizetett portaadóba, ugyanakkor subsidium címén 188 frt-ot róttak ki. 1552-ben 187 frt a rendkívüli adó, a II. negyedben 100 porta, a III-ban 20 porta adózott. Ekkor már előfordult, hogy a város egyik utcája a királynak, a másik a töröknek fizetett adót. 1555-ben Balassától csak 75 frt 49 denár adó

volt behajtható. 1572-ben Miskolc teljesen a töröknek lévén alávetve, nem fizetett királyi adót. 1578-ban Varga Demeter főbíró 75 frt-ot fizetett be, 1599-ben, vagyis néhány évvel Eger eleste után, 3 porta adózott a királynak. Nagyobb török pusztítás után a lakosság anyagi viszonyai oly nehezekké váltak, hogy a királyi adószedő' alig tudott némi adót behajtani. 1549-ben 50 frt-ot sem lehetett beszedni a miskolci járásban. A szegényeknek nem volt miből fizetniök, a nemesek szabadalmaikra hivatkozva, megtagadták az adózást. 1605-ben 45 ház, 1609-ben 12 ház, 1620-ban 4 porta fizetett királyi adót.

A hódoltság megszűntével ismét megkezdődött a királyi adóztatás. A kapuadó tulajdonképpen hadiadó volt, amelyet az uralkodónak a honvédelem céljaira kellett fordítania. I. Lipót alatt a bécsi főhaditanács a katonaság eltartásának terhéért egészen az országra hárította. Eleinte csak téli szállásra osztotta szét az országban a német katonaságot, melynek élelmezését a vármegyék köteleességévé tette. A megye élelmiszerszükségletét adó alakjában kirótták a helységeire. Ez volt a portió-adózás, amely csakhamar elviselhetetlen súlyként nehezedett a lakosságra. Miatta egész vidékek elnéptelenedtek. A császári katonaság ugyanis, ha a kivetett portióhoz hozzá nem juthatott, executiót vezetett az ellenszegülők, vagy ha ezek elszöktek, a vármegye tisztviselői ellen. 1687-ben a katonai beszállásolás helyett adót vetettek ki. A szepesi kamara ráparancsolt a vármegyére, hogy a megszabott határidőre mennyi élelmiszert szolgáltatson be. 1690-ben 1000 köből rozst vetett ki, amelybe Miskolc 177 köblöt tartozott adni. 1694-ben az országra kirótt 2 millió frt adóból Miskolcra 1036 frt esett. 1695-től új adókulcsot állapítottak meg. Az új adókulcs szerint havonként egy személyre 60 denárt, ökorre 10, tehénre 12, tinóra 4, juhra 2, lóra 6, sertésre 8, egy akó borra 24, egy köből búzára 3, árpára 2, zabra 1, kölesre 3, méhrajra 2, sörházra 60, pálinkás üstre 21 denárt vetettek ki. Ugyancsak megadóztatták a mesterembereket és pedig mészáros, varga, takács 60 denárt, kerékgyártó, lakatos, kovács 40 csizmadia, szűrszabó, borbély, gombkötő 21, ács, esztergályos, asztalos, kosárfonó 30 denárt fizetett. 1697-ben az új adókulcs szerint Miskolcon 537 nemes, szabad és jobbágy 629 frt 46 kr-t fizetett.

A katonai terhekből a possessionátus nemesség épűgy kivette részét, mint a szegényebb nemesek. 1699-ben Dőry András 234.50, Haller Sámuel 238, Szirmay István 217.50, az egrí káptalan 313.50, az egrí püspök 351, báró Buttler János 148.50, Gyürky Pál 143.50, Rákóczy Ferenc fejedelem 33.50 frt-ot fizetett a katonai terhek költségeire. A nemesek a közteherviselésben is résztvettek. Őket a vármegye adóztatta. Már 1549-ben 25 denár az egytelkű nemesek adója. 1603-ban taksának nevezik az adójukat. A vármegye szükségére 1630-ban új taksát vetettek ki. 1655-ben portánként 5 frt volt az adó, amelynek kétszeresét rótták ki a mágánásokra, prelátusokra, nemesekre és malmokra, behajtásával a szolgabíró bízta meg. A jelentékeny adókat a szegénység terhének könnyítésére vetették ki. A század végefélé a szegény nép anyagilag annyira kimerült, hogy leggyakrabban nem volt mit behajtani rajta. Ilyenkor elengedték az adót. 1695-ben Rákóczy Ferenc kérelmére a vármegye minden indokolás nélkül elengedte Miskolc adóját.

A város jobbágynépe a közterhek mellett adózott az egrí egyházmegyének A XVI. század első évtizedeiben évenként 170 frt-t fizetett gabonatedbe, 600

frt-t bortizedbe. A reformáció után, illetve a hódoltság korában, amikor az uralkodó hatalom világiaknak adományozta az egri püspökség jövedelmeit, az egyházi adó csak nehezen, vagy egyáltalán nem volt behajtható. A török kiűzésével a visszatelepített püspökség királyi rendelettel tudta adózásra szorítani a teljesen kálvinista várost. Ettől fogva az egyházi tizedet királydézsmának hívták. Évenkénti megegyezés alapján Miskolc 400–500 frt-t és 2 hordó bort fizetett királydézsmába.

A földesúri adóztatás a zálogbirtokosok idejében terheesebb volt, mint a királyi uralom korában. A város szabadalmi dacára, a zálogbirtokosok mind több szolgáltatással terheltek a lakosságot. 1563-ban, amikor a diósgyőri uradalom a kamara kezelésébe ment át, Miskolc következőleg adózott: az Óvárosban 143 jobbágytelek fizetett Szent György napkor 6 denár híjján 7 frt-t, ugyanennyit Szent Mihály napkor és Gyertyaszentelőkor. Adott egy denár értékű sajtot 7 drb-t, 52 tojást, karácsonkor 4 ökröt, 4 sertést vagy 16 frt-t, 52 köből árpát vagy zabot, 52 kenyeret, 27 tyúkot. Az Újvárosban 108 ház fizetett Szent György napkor 14 frt 50 dr-t, Szent Mihály napkor ugyanennyit, Gyertyaszentelőkor adott 1 ökröt, 2 sertést, 50 köből sört (ceravisia). Tartozott a lakosság 14 házanként egy szekér fát, a királyi rétekről egy szekér szénát beszállítani, a terményből, borból kilencedet fizetni. A Papszeren, Tót-utcában és Pecementén 53 zsellérház az egyháznak és lelkésznek szolgált. A Mindszenti ispotályos egyháznak 22 adózó zsellérháza volt. A nemesi kúriák mentesek maradtak a földesúri adóztatástól. Amikor Miskolcnak egyszerre több zálogbirtokosa volt, minden jobbágy saját földesurának adózott. A XVII. században a zálogbirtokosok jobbágyfelszabadításai, elidegenítései és zálogosításai folytán a földesúri adóztatás mind kevessebbre rúgott. A hetvenes évektől a lakosság úgyszólván teljesen felszabadult a várhoz adóztatástól. A török kiűzése után az uradalomba költöző Haller Sámuel illuzórius földesúri jogokat gyakorolt Miskolcon. 1702-ben Meggyesalja-utcai lakóháza, 2 pincéje és a határban csekély ingatlana volt.

Súlyosan nyomta a város népét a török adózás. Az 1544-ik évi pusztítás után a török rendszeresen adóztatott. Miskolc eleinte Budára, Hatvan elestével a hatvani bégnek, Eger elfoglalása után Egerbe fizetett adót. A hódoltságbeli alattvalók adóját évenként állapították meg. Ezt az eljárást summálásnak, a kivetett összeget summának hívták. Miskolc a szultán városa lévén, a summán felül fizetett porta adót, továbbá ipari munkával szolgált, fuvarozott és természetbeni adókat rótt le. A hódoltság kezdetén Mehmed budai basa 300 frt-ban állapította meg a summát, amelyet 900, majd 1100 frt-ra emelt. A hatvani bégnek 4000 frt évi adót fizettünk, külön rótták ki a császár adóját 500 porta után, noha ennyi portája Miskolcnak sohasem volt. Végül hosszas könyörgésre és ajándékok után, leszállították az adót 3000 frt-ra. Néhány évig fizették is ezt az összeget. 1616-ban azonban annyira kimerültek, hogy odahagyták a várost, teljes egy esztendeig bujdosnak, s csak akkor tértek vissza, amikor Ozmán bég közbenjárására 2000 frt-ra szállították le az adót, amelybe bele volt értve a császár adója, épületfa és minden járulék. Hogy a török a kivetett adó dacára, minden módon zsarolt, megállapítható a magisztrátus 1573-ban kelt feljegyzéséből: Fizettünk a hatvani bégnek 3000 frt-t, kiben az elvégzett summa volt. Efelett vett rajtunk 800

frt-t, hogy maradtunk volna adósa neki. A vajdája vett rajtunk 250 frt-t. A basa lisztért, árpáért 450 frt-t. Juzab deák vett rajtunk 200 frt-t régi adósságban. Virág Antal szekerét, lovát Hatvanban a vajda hatalommal elvette. Császár adójába adtunk egyszer 230 frt-t, emellett mindenféle sok ajándékot hordottunk.

A XVII. században különböző a török adó, bár az alap ekkor is a summa, császár adója, természetbeni szolgáltatás, ipari munka és fuvarozás. A basák igyekeztek minnél nagyobb összeget kizsarolni az adózó jobbágyokból. Amikor a lakosság teljesen kimerült az adózásban, nagy költség és ajándékok árán a szultánhoz fordult védelemért. 1621-ben a város panaszára II. Oszmán levelet intézett az egri beglerbéghez és kádihoz, melyben meghagyta, hogy miután a miskolciak pontosan befizették a harácsot, tizedet, ajándékot is küldöttek a beglerbég, defterdár és eminek részére, ne zaklassák őket túlkövetelésekkel, s a csizmapéNZ jogsZalan behajtásával. 1629-ben VI. Murad szultán athnamét adott a miskolciak részére, hogy a kiszabott ezer forinton felül egyéb adóval ne teheltessenek és a régi szolgáltatásokban megtartassanak. 1633-ban Ali ben Mohamed felmenti a lakosságot CseréP várához járó vízfordástól, mivel a szultánnak minden évben 10 ágyúszerszámot építettek, molnárokat, kovácsokat, kerékgYártókat küldtek Egerbe, azonfelül Szolnokról hordták a császár élését. A követeZő időkben kara gurusban szólt az adó. 1635-ben az egri diván 1150 kara gurus évi adóból 50 kara gurust elengedett, de a lakosságnak továbbra is 220 szekér takarmányt kellett szállítania és az egri fegyvergyárban 10 ágyútalpat kellett készítenie. 1648-ban a török ismét elengedett 15 kara gurust, de kötelezte a lakosságot a szokásos ágyútalpak készítésére s a szolnoki raktárból az egri éléstárba 300 kila búza szállítására. Ugy látszik, török adózásunk évtizedekig a felsorolt értékek és szolgáltatás körül mozgott. 1654-ben ugyanis az egri diván 1150 kara gurus évi adóból elengedett 50 ka-a gurust, de a város továbbra is tartozott 220 szekér takarmányt szállítani, a szolnoki emintői az egri raktárba 300 kila búzát fuvarozni és 10 darab ágyútalpat készíteni. 1667-ben a szécsényi vár bevétele folytán nagyobb-számú legénység elhelyezése válván szükségessé, a zsold fedezése céljából az egri kincstár bérleteire és adózó jobbágyaira újabb kivetést rendeltek el. Az egri diván Miskolc 1100 kara gurus adóját 1400 kara gurusra emelte azzal, hogy ez összesen felül semminemű követeléssel ne zaklassák a lakosságot.

Az adómegállapítás azonban nem volt végleges. Már a követeZő évtizedben újból folyt a summálás. Summáláskor a bíró néhány hites emberével megjelent Egerben »a basa hivatalán.« Ilyenkor bő ajándékokat, leginkább bort, vajat, mézet, mogyorót, diót, kalácsot, peracet, posztót vásznat, stb. vittek a basának, környezetét pénzzel, gyöngyháznyelű késsel ajándékozták meg, így remélvén, hogy a summálás rájuk nézve kedvezőbben üt ki. 1678-ban Miskolc török adó-ságba 2224 forint 7 denárt, régi summába 400 frt-t, az évi adóba 605 frt-t, porta adóba, vagyis a császár adójába 651 frt-t fizetett, az ajándékok és summálás költségei 797 frt 6 denárt tett ki, az egész kiadás 4678 frt 13 denárt emésztett fel. Ez összesen felül a császár és basa adójába 342¹/₂ köböl búzát szállított Egerbe. A török adót minden társadalmi réteg, nemes, szabad, jobbágy, zsellér fizetni tartozott. A magisztrátus a megállapított summát az adózók vagyona arányában pénzben és terményben vetette ki, behajtásáról maga gondoskodott. 1681-ben

a pénzbeli török adó 736 személyre 1164 frt 96 denárt tett ki, melyből a legalacsonyabb 50 denár, a legmagasabb 9 frt 33 denár volt.

A török adózás miatt sok súrlódás támadt a nemesek és jobbágyakosság között. Az előbbieket ugyanis kiváltságaikra hivatkozva, vonakodtak résztvenni az adózásban. 1610-ben a miskolciak panaszára, Thurzó György nádor ráparancsolt a nemesekre, hogy ők is fizessék a török adót. Sok baja volt a magisztrátusnak Szabary Péterrel, aki valami szolgálatot tett az egi töröknek, amiért adómentességet biztosító levelet nyert. Szabary e levélben bizakodván, nem fizette meg a török adót. Sőt, amikor a tanács hites emberei követelték tőle a rászabott összeget, szidalmazta őket és megfenyegette a várost, hogy nyakukba zúdíttja a terhes igát s szolgáltatásokat, amelyek alól a lakosságot már felmentették. Erre a város, illetve a vármegye, Eszterházy Miklós nádorhoz fordult, hogy szorítsa kötelességére a féktelenkedő nemest. Amikor a felsőbb parancs sem használt, a nádor hűtlenség címén, minthogy a törökkel szövetekezett, megfosztotta Szabaryt miskolci udvarházától és három szőlőjétől.

Súlyos adó volt a török fogságból váltságdíjért szabadulás. A harcokban sok magyar esett fogságba, akiket az ellenség csak megállapított díj fejében adott ki. Minél előkelőbb volt a rabságba esett magyar, annál nagyobb summát követelt érte.

A keresztény rab vagy hozzátartozói sokszor csak úgy tudták előteremteni a magas összeget, hogy birtokaikat idegenítették el. 1570-ben Földi Pál miskolci polgár Kálnás-hegyi szőlőjén adott túl, hogy a török rabságból szabadulhasson. 1686-ban Forgó Pál török rabságban sínylődő, 146 frt váltságdíja fejében Szent György-hegyi szőlőjét kötötte le saját nejének, Szép Pannának. Váltságdíj fejében szabadultak a magyar fogságba esett török rabok is. A szegény rabokat, úgy magyar, mint török részről, gyakran elengedték, hogy kéregetéssel szerezzék meg a váltságösszeget. A helységről-helysére járó rabok ételt-italt és fuvart is kívántak. Ha nem teljesítették kívánságaikat, követelöztek és garázdálkodtak. 1678-ban Mehmet egi basa, miskolci jobbágyai panaszára, oltalomlevelet adott ki, melyben meghagyta, hogy a lakosság csak az ő címeres levelével ellátott raboknak szolgáltatson fuvart. Egyben felhívta jobbágyait, hogy a garázdálkodók hírét megvigyék neki, hogy kézrekerítse és megbüntesse őket. A török fogságból szabadulás egyik módja volt, hogy a hozzátartozók török rabokat váltottak ki, s azt adták cserébe övéikért.

A többfelé adózás időnként teljesen leszegényítette a lakosságot. 1666-ban Wesselényi Ferenc nádor a portára küldött országos követeknek többek között azt is meghagyta, hogyha lehetséges, vigyék keresztül Miskolc város adójának tetemes leszállítását, mert különben Miskolc elpusztul. Az adózásban, sarcoltatásban végleg kimerült jobbágyait a török is igyekezett talpraállítani. Különösen a szultánok vették oltalmukba a lakosságot. 1621-ben Ozmán, 1629-ben Murad szultán adott ki ünnepélyes athnamét a török tisztek zaklatásai ellen. A felsőbb parancsra az egi diván 1629-ben és 1631-ben 100—100 kara gurust, 1635-ben, amint említettük, 50 kara gurust elengedett az adóból. 1633-ban a cserépi várnak járó terhes szolgálattól, 1683-ban Mohamed szultán parancsára 4000 kila gabona szállítása alól mentették fel a várost. 1684-ben a szerdái utasítására, beszün-

tették a liszt és árpa bevásárlásokat, az elfogott és bebörtönzött polgárokat szabadon bocsátották.

A magisztrátus közigazgatási szükségleteire házi adót szedett, amelyet a jobbágyon kívül a szabad ember, sőt a nemes is fizetni tartozott. A török adóhoz hasonlóan pénzben és terményben vetették ki, behajtásáról a magisztrátus gondoskodott. 1693-ban 888 személyre 635 frt 36 denár pénzbeli, 1629 köből búza és 287¹/₂ köből zab terménybeli adót róttak ki. 1699-ben 680 személyre 401 írt 49 denár készpénzt, 520¹/₂ köből búzát, 254 köből zabot, 1700-ban 710 személyre 486 frt-t, 685¹/₄ köből búzát, 229 köből zabot rótt ki a város. A házi adó általában 34 denár és 4 magyar forint, továbbá ¹/₄ és 2 köből termény között változott. A vagyonos nemesek jóval többet fizettek. 1700-ban Dőry Andrásra 12 forint, 8 köből búza és 2 köből zab adót vetettek ki.

A zálogbirtokosok korában Miskolc műveltségi viszonyaiban fejlődés észlelhető. A reformáció, a XVI. század szellemi életének nagyjelentőségű eseménye, már az ötvenes évek felé elterjedt. Az új vallást minden valószínűség szerint külföldi egyetemen járt, miskolci ifjak s a felvidékkel érintkező iparosok ismerték meg először. 1554-ben a város, mint testület protestánsná lett. Amikor a kegyúr csatlakozott az új hithez, az avasi Szent István templom is a protestánsok kezére jutott. A reformáció nem maradt következmények nélkül. Balassa Zsigmond, a diósgyőri uradalom birtokosa, nem sokat törődött vallásügyi kérdésekkel, sőt, ahol haszna volt belőle, rátette kezét a szerzetesek birtokaira. Felesége, Fánchy Borbála, azonban buzgó katolikus maradt, aki főleg luteránusságuk miatt üldözte a lakosságot. Halála után Pesthy Ferenc, királyi várnagy, az ő szellemében működött. Perényi Gábor, enyingi Török Ferenc és neje, gúthi Ország Borbála idejében, akik a protestantizmus buzgó ápolói voltak, a reformáció mélyebb gyökeret vert. 1566-ban a helvét hitvallást aláíró 16 esperesség között a borsodi is szerepelt. Ettől kezdve a kálvinizmus terjedt városunkban. A következő évszázadban uralkodó vallássá lett.

A reformáció következménye volt, hogy a várostól elfoglalták az egyház javakat. A hódoltság kezdetén, a török pusztítások alkalmával, leégett az avasi templom tornya, s épülete is erősen megrongálódott. Egyházi jövedelmek híján csak lassan tudták azt helyreállítani. 1557-ben külön harangtornyot építettek, amely napjainkig áll. A templom újrakezét 1569-ig befejezték, amikor az eredetileg csúcsíves bordázatra fektetett tetőszerkezet mai lapos mennyezetét nyerte. A XVI. század viharaiban indult pusztulásnak a Boldogasszony tiszteletére emelt, újbátori templom. A reformáció alkalmával a protestánsok csak az avasi templomot foglalták el. Boldogasszony egyháza a XVI. század hatvanas éveiben plébános nélkül, elhagyottan állhatott, mint ahogy ez akkoriban katolikus templomokkal országosan megtörtént. A városban azonban még számos katolikus volt. 1562-ben az egri püspök helyettes plébánost rendelt Miskolcra, Váraljai János ferencrendi szerzetes személyében. Valószínű, hogy a helyettes lelkész a Boldogasszony templomában misézett. Az újbátori egyház 1563-ban a magisztrátus birtokában volt. Ebben az időben Pesthy Ferenc, a diósgyőri, katolikus várnagy erőszakkal fel akarta szabadítani terheiktől a Szent István és Boldogasszony templomnak szolgáló jobbágyokat Ámde a tanács

kiküldöttjei felkeresték a királyt, Miskolc akkori földesurát, előadták sérelmeiket, mire I. Ferdinánd dec. 14-én utasította Pesthy Ferencet, hogy a Tót-utcai, papszeresi és az újvárosi templom körül lakó jobbágyok, a régi szokásjogalapján, az egyháznak szolgáljanak. 1593-ban Rudolf király megerősítette Ferdinánd levelét. A város a XVIII. évszázad első felében az uralkodóhoz intézett emlékiratában, ekét királyi oklevélre hivatkozva, úgy nyilatkozott, hogy I. Ferdinánd és Rudolf császár megerősítette a lakosságot a Boldogasszony temploma birtokában. Egyelőre nincs adat rá, hogy egyházunkban a XVI. sz. utolsó évtizedeiben istentiszteletet tartottak, vagy misét szolgáltatottak volna. Ellenben tény, hogy az a XVII. sz. fordulóján teljesen leromlott állapotban volt, mert az előtte álló teret 1607-től házhelyeknek kezdte kiosztani a magisztrátus.

A mindszeinti kápolna a reformáció után is a katolikusoké maradt. 1533-ban Bebek, Szapolyai híve és kapitánya, földig égetvén a szomszédos tapolcai apátság templomát, illetve zárdáját, Oláh Miklós püspök utasította Pempflinger Sebestyén diósgyőri várnagyot, hogy telepítse Miskolcra a hajléktalanná vált szerzeteseket. Pempflinger Mindszentén helyezte el a tapolcai bencés barátokat. Azontúl ők végezték a kápolnában az egyházi funkciókat. Az ő működésüknek tudható be, hogy a reformáció hullámai nem érintették a Mindszentek egyházát. A protestánsá lett Miskolctól különváltak, a kápolnát javaival együtt elfoglalták, amelyek a tapolcai apátság felügyelete és fenhatósága alatt állottak 1771-ig, a munkácsi görög püspökség felállításáig. Fánchy Borbála 1562-ben javította a kápolnát. A XVII. század folyamán Mindszentek oltárának több igazgatója volt, akik fentartották és hangoztatták igényüket Jenke, Valk, Nolaj és Tapolca pusztákhoz, mint a tapolcai apátság oltárjavadalmához. A kápolna körül idővel kis község fejlődött, mely csekély megszakítással, 1880-ig nem tartozott Miskolchoz. A zálogbirtokosok korában a város árkán kívül, a külső temetőben, volt még egy Istenszolgálatra rendelt hely, a ma is meglévő, kálvinista deszkatemplom, amely XVI. századi eredetű lehet. 1698-ban említetik először, amikor a tanács újból zsindelezte.

A protestáns hit felvételekor az egyházi jövedelmeken felül, elfoglalták a várostól a mindszeinti ispotályt és javait. Az egyház oltalma alatt álló szegények háza a XV. században keletkezett, s benne nemcsak szegényeket, hanem sántákat, bénákat, vakokat és némákat ápoltak. Az ispotály magánosok áldozatkészségéből számos birtokadományban részesült. 1507-ben Szirmai Mihály és Csabai Horváth Gergely Jenke nevű rétüket, minden rávonatkozó oklevelekkel s minden haszonvételeivel, a Mindszentek egyháza Miskolc város végén épített ispotályának és igazgatójának, Szikszai János baccalaureusnak örök alamizsnaképp adták azzal a feltétellel, hogy az időszerinti rector minden hét második napján az elhunytakért misét mondani tartozik. A tanács nagy gondot fordított az ispotály fentartására. Két esküdt polgárt rendelt ki, hogy felügyeljenek a szegények ellátására, Az ispotálynak 1563 előtt 57 lakója volt. 22 zselléren és egyéb jövedelmén felül Miskolcon a Szinva vizén malommal bírt. 1563-ban a magisztrátus visszakeréte az uralkodótól elfoglalt egyházi javait és az ispotályt. Középkori jószágából azonban csak a Pappalmát és avasi szőlőt tarthatta meg, s az egyház jobbágyainak szolgálatát biztosító levelet sikerült megszereznie.

Az avasi templommal egyidejűleg a protestánsok kezére jutott középkori iskolánk. A török pusztítások alkalmával az iskola épülete is megrongálódott. 1563-ban leendő újjáépítéséről van emlékezet. Néhány éven belül helyreállítatván, a protestáns városi iskolák szellemében működött. A XVII. században kiemelkedett az alsóbbfokú latin iskolák köréből. 1648-ban a Sárospatakon tartott részssinat a nagyobb városok iskolái közé sorozta, ahol felnőtt ifjak is összegyűltek, grammatikán, syntaxison, poézison felül retorikát, logikát, görög nyelvet tanítottak és a bibliát magyarázták. 1678-ban az elemi osztályok említettnek, bár azok természetszerűleg kezdettől megvoltak. Bennük az oktatást felsőbbosztályos tanulók látták el. Iskolánk szoros kapcsolatban működött a sárospataki kollégiummal, amelynek hallgatói gyakran vállaltak itt tanítóságot. Kegyura a város volt, amely azt az ekklézsiával közösen tartotta fenn.

Ebben a korban a protestánsok körében mind szokásosabbá vált külföldi egyetemek látogatása. Már a XVI. század elején tanultak miskolci ifjak a bécsi és krakkói egyetemen. A reformáció felvétele után ifjaink javarészt a wittenbergi egyetemet keresték fel, akiket a tanács és polgárság anyagilag támogatott. 1648-ban Szabó Erzsébet szőlőt hagyott a miskolci deákoknak. 1649-ben özvegy Vas Gergelyné a Derék-utcán álló kőházát külföldi akadémiákra szándékozó teológus ifjak segélyezésére testálta. A külföldön tanuló ifjak támogatása egyébként általános szokás volt. Több könyv ajánlása igazolja, hogy egy-egy teológusnak két-három helységben is akadt szellemi és anyagi pártfogója. Néhányat felsorolunk. Sz. Böszörményi Péter Magdeburgban 1608-ban kiadott *Disputatio Theologica De Vera Agnirione* című könyvét Szentpéteri Mihály szerencsi jószágfelügyelőnek és Ungvári András miskolci papnak, Egri Lázári Gáspár Heidelbergben 1619-ben *Theses Theologicae De Peccato Tam In Genere Quam In Specie* etc. és Magdeburgban 1620-ban *Theses Theologicae De Certitudine Salutis et Perseverentia Sanctorum* etc. címen megjelent könyvét atyjának, Egri Lázári Boldizsárnak, több miskolci s diósgyőri lakosnak, a miskolci tanácsnak, Sámsondi P. Márton miskolci és Szepsi N. András szatmári lelkészeknek, illetve atyjának, a tanácsnak, Szegedi Benedek borsodi esperesnek, Sámsondi P. Márton miskolci, Miskolci C. István lizskai, Bihari Mihály bihari, Nolanus Mihály sajkókeresztúri papoknak, stb., Miskolczi Mihály Franekerben 1653-ban kiadott *Miscellaneorum Theologicorum Disputatio* és *De Primogenitura Christi*, etc. című könyveit 7 lizskai, 3 miskolci előkelő polgárnak, Pap István lizskai és Bodnár János miskolci bírónak, mint pártfogóinak ajánlotta.

Az egyházi élet és iskola mellett a céhek terjesztettek bizonyos fokú műveltséget. Kebelükben a mestert a sokszor művészetig emelkedett kézműipar ápolására és közéleti ügyességre nevelték. Messze vásárokat is látogatván, ők a távolvidék és a város állandó összekötői. A művelt elemet növelte a török elől betelepített vidéki papság és törvénytudó nemesség.

A kor műveltsége valláserkölcsi alapon nyugodott. A vallás a lelkiélet főmozgatója. A lakosság kielégül, egyben kötelességet ró le a templombajárással. Istenes élete szűk városi környezetében pergett le, amelyben a vásár, a beszálló katonaság, vagy a bűnösökre kimondott ítélet nyilvános végrehajtása az esemény. A hódoltság hozott némi változást a viselet, általában az iparcikkek terén. A val-

lások világnézetben nem változtattak. Az előző korral szembeni fejlődés, hogy a városi iskolában szélesebb rétegek nyertek alsóbbfokú oktatást s a polgárság fiai középfokú tanulmányokat is végeztek. A külföldre küldött és miskolciaktól is támogatott főiskolások ifjak magasabb szellemi fokra emelkedtek: könyveket adtak ki külföldön.

A város régi képére a zálogbirtokosok korából sok emlékünknél van. 1702-ben Miskolc árokkal és fölötté vonuló kerítéssel körülfűrt, kapukon közlekedő helység volt. Az árkon kívül és a kapuk előtt szántóföldek, rétek, irtatlan terület, a Meggyesalja és Hunyad-utca mögött kendertáblácskák fekűdtek és gyűmölcsös-kertek díszlettek. Az alvégen túl, a mai Bűzatér és Zsolcai kapu pástból, posványos, cserjés földterületből állott. A Zsolcai-űt ekkor még a Szentpéteri-kaputól kiindulva hajolt kelet felé. Az Avashegy erdős és rendezetlen volt. A város felé eső oldalán értékes szűlőtelepeket művelt a lakosság. Ugyanott megvoltak a legregibb pincesorok. A pincék alatt a hegyoldal Szent István temploma emelkedett, közelében a külön épített harangtoronnyal. A templom lábánál a Papszer, a torony alatt a Toronyalja (korábbi Tóth-utca) vonult az egyháznak szolgáló taksások zsellérházaival. A paplak, a városi iskola a Papszeren állott, amelynek az apró házikók közötti folytatása a Mindszentre nyűló utca volt, fölötté az Angyalos-völgyi pincesorral. Mindszent központját a tapolcai apátság még torony nélküli kápolnája képezte, körülötté temetűvel. A város északi részén az árkon kívül a kisméretű deszkatemplom és temetű fekűdt. Volt Miskolcnak még egy, a Hunyad-utcai kapun túl, a diósgűyűri verűoldal 1680-ban felfogott temetkezű helye, amelyet ez idűtűjt nem használtak. Késűbb a Nagyleány temetű fejlődűtt belűle.

A lényegesen kisebb Miskolcon megtaláljuk mai központjának fontosabb utcáit. Fűűtvonala a Piac- és Derék-utca (mai Széchenyi és Hunyad egy része), ennek folytatása a Hunyad-utca (mai Tizeshonvéd-utca). Részben a fűűtvonallal párhuzamosan haladt a Szirma- (Arany János- és Szirma-utcák egyűtűvé) s Kandia-utca (Kálvin- és Szemere-utca). A Hunyaddal párhuzamosan vonult a Meggyesalja (Urak-utca és mai Meggyesalja egy része). A Városháztert Mészáros-utcának, a Szinva baloldalát a Pecétűl keletre a mai Bűza-térűg Ujvárosnak hívták. E városrész fontosabb útvonalai a Fábűán-, Boldogasszony- és Ujváros-utcák voltak. Mai határpontokkal jelűlve az első a minoriták templomától a törvényszűki épűlet tájékaig tartott, második a Szentpéteri kapunál vezetett ki, a legutűbbi a templomtól keletre vonult. Az 1702-ik évi Miskolcon az Ujvárosban, Szirma- és Kandia-utcán pusztá telkek mutathatók ki. Templomai, a deszkatemplom kivételével, a városháza, nemesi kűriák, tehetűsebb polgárok házai zszindelytetűvel kűből épűltek. A szegénynép, jelesűl jobbágyok, zsellérek, fából épűtették házukat, s náddal, zszűppal vagy gazzal fedték be. A fundusokon a pitvaros lakűházon felűl kamra, istállű, szűn és olak állottak. Csűr nyomára kétűzben találtunk. Mindkét esetben a vagyonos nemesember lakűfundusan kívül, önállű telken majorudvarban fekűdt. A bűzát, árpat, általában élelmet vermekben, a pincék rejtekeiben, élésládákban, sűt az avasi templomban tartották. A gabonafélűket a Fábűán-kapun kívül fekvű szűrűskertekben nyomtatták ki. A vízszűksűgletet részben az utcák mentén, részben azok forgalmasabb találkozási

pontján álló gémeskutak látták el, amelyek közkutakként használtattak. A forrásvizet tartalmazó Jézus-kútjára főleg az avasi gazdák jártak. A Szinva és Pece medre még szabályozatlan. A várost kettészelő Szinván a felvégtől az alvégig hat fából épült malom őrölt. A vízen át pallón vagy gyalogosan történt a közlekedés. A szekérforgalmat egyetlen, a Piac-utcából a Kandia-utcába, illetve Csabai-kapuhoz vezető, ú. n. Forgóhíd bonyolította le. A közlekedés nehézkes volt. Az utcák teljesen kövezetlenek. Esős időben a sár, száraz időben a por tengelyig ért. Közvilágítás ismeretlen. Az este, esetleg éjszaka járó kézilámpással világított maga előtt.

A város mozgalmasabb pontjait azok a nemesi kúriák képezték, amelyekben húst mértek és kocsmáitattak. A nemesi udvarházak nagyrészen a Derék- vagy Piac-utcán, Meggyesalján, Hunyadon, Boldogasszony-utcán, illetve Ujvárosban épültek. A Meggyesalján feküdt báró Haller Sámuel, Bük László, Szepessy Pál, özvegy Szepessy Pálné, stb. kúriája s ez utóbbi halastava. A tapolcai apátúr, a pálosok, a Dörtyek, gróf Szirmay István, stb. a Piac-utcán, Szepessy István, Váczy András az Ujvárosban birtak udvarházakkal. Szepessynek ugyanott sáfrányoskertje volt. A városháza ősidőktől a mai Városháztéren állott, előtte a kaloda, szemben vele a börtön sötétlett. A tanács a városháza épületében húst méretett és kocsmáltatott. Saját fundusán is székert tartott a mészáros céh, vágóhelye az apátsági malom mellett volt. A Várgaszögben a vargák maguk cserezték a Szinván az állati bőrt. A Szinva mentén két kovácsműhely, egyik fedeletlen házacskában dolgozott. A heti és országos vásárokat a piacon tartották, amely mai határpontokkal jelölve, a Városháztertől körülbelül a Pannonia-szállóig terjedt. Vásárok alkalmával az árusok sátrakban rakták ki áruikat. Ekkor még csak a városnak voltak boltjai, amelyeket egy görög és két felvidéki származású kereskedő bérelt.

Miskolc a zálogbirtokosok korában annyi szenvedéssel ment át, hogy több ízben végpusztulás előtt állott. Erre az időszakra estek a hódoltság, a török pusztítások, a reformáció, a Bocskay, Bethlen, Rákóczy György, Thököly felkelés, a török és a felkelések ellen hadakozó császári katonaság zsarolásai, pusztításai s az abszolutizmus, amely mind nagy áldozatot követelt Miskolc népétől. Tűzvész, árvíz, inség, pestis, hadisarcok és súlyos adóztatás szintén rombolta a várost, illetve apasztotta a lakosságot. A diósgyőri uradalom elzálogosításával is súlyosbodott Miskolc helyzete. Előzőleg királyi vagy királynői földesúra állandóan gyarapította szabadságait, s biztosította azok békés élvezését. A zálogosok, akik már a XVII. században Diósgyőr örökös urainak tekintették magukat, figyelembe sem véve a lakosság privilégiumait, jobbágyaiként kezelték azt, viszont nem tudták megvédeni a török, kuruc, labanc katonaság zaklatásaitól és pusztításaitól. Sőt, amikor diósgyőri várukban nem érezték magukat biztonságban, távoli birtokaikra menekültek, sorsára hagyván az uradalmat. Miskolc népe a királyhoz vagy hadvezéreihez fordult oltalomért, de védelmül csak parancsleveleket nyert, olykor egy-egy szabadságát erősítették meg. A sok szenvedés, a magárahagyatottság, az országos hangulattal Miskolcot is sodorta a felkelések támogatása felé. Amikor a Bocskay- és Bethlen szerelte békék Borsodot átengedték a töröknek, többször megkereste bajaiban idegen földesurát. A XVII. század ötvenes éveiben a vármegye ismét a magyar király fenhatósága alá került. Az uralkodó azonban csak a várakat tudta

megtartani egyideig, a városok és községek védelem híján, továbbra adóztak a töröknek. A lakosság azontúl gyakran kért oltalmat a padisahtól vagy az egri basáktól, akik megbecsülték benne az adóalanyt, s a lehetőség szerint megvédték saját alattvalóik zsarolásaival és a katonaság bántalmazásaival szemben. A török minden panaszos ügyben intézkedett, még bíraskodott is. Nem avatkozott nemzetiségi, vallási kérdésekbe, de törődött jobbágypolitikai pártállásával, a város belső rendjével s mindenekelőtt az adók pontos behajtásával. Terhes sarokokat inkább olyankor vetett ki, ha nagyobb hadművelet előtt állott. Miskolc a 70-es években, amikor egyedüli földesura a török, már megszokta a hódoltságot, jó viszonyban élt az egri basával és környezetével, amely utóbbi, ha a magisztrátus megszorult, kisegítette pénzkölcsönrel, kezeskedett érte kölcsönvételeknél. A földesúr Egerben lakván, Miskolc népe önálló életet kezdett élni. Az anyagilag megszorult zálogosoktól már korábban zálogba vette házáat, földét. A legtöbb esetben ki nem váltott jószágoknak idővel urává vált. Annyiszor elpusztult helységét újból felépítette. Szorgalmasan űzte az ipart és szőlőművelést, két ősi foglalkozását, a termőföld szaporításával, őstermelése is jelentékenyen emelkedett. Fáradhatatlan munkája, igénytelensége átsegítette a háromfelé adózás, a mérhetetlen kizsákmányolás és elemi csapások következményein. A nehéz viszonyokban fentartotta javait, sőt újakat szerzett. Egyháza, iskolája ápolásával műveltségben gazdagodott. A Thököly felkelést már csak a török engedélyével s a kényszerűség hatása alatt támogatta. A hódoltság megszűntével abszolutisztikus kormányrendszer, katonai beszállásolás, elemi csapás, stb. csökkentették a fejlődést. Bár nem az egykori jogokkal, keresztény földesura is visszaköltözött. Miskolc azonban minden akadály ellenére, tovább haladt az önállóság felé, amely önállóság a következő évszázadban a megváltással beteljesedett.

A VAROS IDŐNKÉNTI MEGVÁLTÁSA

A vázolt múlt után, a XV111. század legelején történt, hogy a szepesi kamara felszólította báró Haller Sámuel, igazolja a diósgyőri uradalom birtoklási jogcímét. Diósgyőr zálogbirtokosa, aki az uradalom örökös urának tekintette magát, oklevelek híján húzta-halasztotta a jogcím igazolását. Erre Meskó Jakab, a királyi ügyek igazgatója és a szent korona ügyésze, tulajdoni keresetet indított a volt koronajószág visszaszerzésére. Az ügy tárgyalására Dvornikovics János, az eperjesi kerületi tábla ítélmestere, 1702 május 2-ára határnapot tűzött ki, amelyről értesítette Haller Sámuel, Miskolc városát és a birtokos nemeseket.

Miskolc népét, amely 1564-től a zálogosokat ismerte keresztény földesurainak, váratlanul érte a fiskus fellépése. Olyan hírek jártak, hogyha a királyi ügyek igazgatója visszaperli a diósgyőri uradalmat, a szepesi kamara világi vagy egyházi hatalmasoknak fogja eladni a várost. Az önállóság útján elindult miskolciak nem akartak bizonytalan helyzetnek elébe nézni. Először arra gondoltak, hogy Haller Sámuellel közösen hárítsák el a nehézségeket. Ám, mert Diósgyőr zálogbirtokosa semmi jóval sem biztathatta a tanács nála járó kiküldötteit, prókátor -

ról gondoskodtak. Az éppen akkor Miskolcra érkező Pongrácz Pál ügyvédet fogadták fel. Közben a földesúr, ügye elintézése céljából, Kassán járt-kelt báró Thavonat Albert kamaraelnöknel. De a kassai tárgyalások sem kecsegtették reményekkel a bizonytalanságban élő lakosságot. A magisztrátus látván, hogy Hallerral közösen nem tudja megoldani a helyzetet, Borsy Mihályt, Borsod vármegye nótáriusát és Faragó János tanácsstagot báró Thavonáthoz küldték »a nehéz dolog első próbájára«. A kamaraelnök a kiküldötteknek nem adott határozott választ és esetleges megváltásra a várostól kért ajánlatot. A lakosság Miskolc területéért, a kerítésen belül fekvő Haller, Csernel és Bossányi részek kivételével, örök megváltásként 12 ezer rénes forintot ajánlott fel. Ugy látszik, ez az összeg nem elégítette ki Thavonát bárót, mert ismét tartózkodóan viselkedett, s az udvari kamarára hárította a döntést. A tanács nem rendelkezett a felajánlott összeggel, de a bizonytalan helyzet ellenére is igyekezett a pénzt megszerezni. Mivel a búza és bor olcsósága folytán a város népétől össze nem szedhették a 12 ezer forintot, akkori viszonyok közt óriási summát, Debreczeni Pált s a tanácsstagok közül Sárkány Istvánt Debrecenbe, továbbá Erdélybe küldötték, hogy az említett várostól, az erdélyi gubernátortól és főrendektől kölcsönt szerezzenek.

A benyújtott ajánlatra a kamaraelnök válasza mindinkább késvén, a magisztrátus újabb megváltási ajánlatot tett 14 ezer rénes forint erejéig. A kamara ezek után is hallgatott. Miskolc népe a földesúr elutasítását is latolgatva, mindenáron biztos helyzetben akarta megvárni az eperjesi ítélmesteri tárgyalást. 1702 áprilisában Váczy András főbíró és Székárossi Nagy Ferencet küldték Kassára, hogy végleg megállapodjanak a kamarával. A kiküldöttek nagy áldozat árán eredményt szereztek. 1702 április 12-én a kamaraelnök szerződést kötött a várossal, melyben a területet a Haller, Csernel, Bossányi részjóságok, továbbá a húskimérési, korcsmáltatási jog és a 4 országos vásár jövedelme kivételével 25 ezer magyar forintért 25 évre átengedte a lakosságnak. A megváltás összegének letételére a szerződés rövid határidőt tűzött ki. Debrecen, Erdély a szertelen adózás és porciózás folytán üres pénztárát mutatta Miskolc kiküldötteinek. A magisztrátus ekkor a császári katonaság tiszteivel s a felvidéki városok polgáraihoz fordult kölcsönért. Általában 10% kamat mellett Viard József ezredes 9000 ft, Nigrelli tábornok 3000 ft, Laport tábornok váradi parancsnok 2600, gróf Malvez szendrői várparancsnok 3000, Defigni kapitány 700, Besztercebányáról Vindt Mihály 3000, Brájer János 2000, Lehóczky Boldizsár podolini plébános 1200, idősebb Losonczy István rimaszombati lakos 3600 ft, stb. összeget kölcsönöztek.

Miskolc és a kamara közötti szerződés az uradalom visszaperlésével emelkedhetett jogerőre. A meghívottak tehát nagy felkészültséggel indultak a május 2-iki tárgyalásra. A város részéről Váczy András főbíró, Aszalai András, Muraközi Márton, Seres György és Pongrácz Pál prókátor érkeztek Eperjesre. A tárgyalás során Haller Sámuel nem tudván igazolni a birtoklás jogcímét, sőt megakadván családfája levezetésében is, az eperjesi tábla a fiskusnak ítélte a diósgyőri koronajóságot. Majd Dvornikovics János ítélmester szeptember 7-ére újabb tárgyalási határnapot tűzött ki annak megállapítására, milyen mértékben terheli a szavotosság Haller Sámuelt az uradalom, mindeneke előtt Miskolc birtokosaival szem-

ben. A táblai ítélet végrehajtásaként Malonyai Ferenc ónodi harmincados, továbbá Steissel István táblai jegyző, a kamara kiküldöttei, május 22-én a fiskus számára elfoglalták, s a kamarának átadták Diósgyőr városát és az uradalom ama tartozékait, amelyek még Haller Sámuel kezén voltak. Ugyanakkor birtokba vették Miskolcot is, amelyet a tárgyalás előtt kötött szerződés értelmében átadtak a lakosságnak. Ezzel a város népe javai tényleges urává lett. A szerződésben kikötött 25 ezer m. forint egy részét a főbíró a város megbízottaival még Eperjesre menet lefizette a kamarán. A későbbi fizetési határidőt már nehezen tudták betartani. Az utolsó részletet 1702 júniusában fizették meg.

A kamara kezén maradt haszonvételek, különösen a korcsmáitítás, nagy kárt okoztak a lakosságnak. Ezekre nézve, a közgyűlés megbízásából, Váczy András főbíró és Szkárossi Nagy Ferenc tárgyalni kezdtek báró Thavonát Alberttal, aki 1702 július 23-án 16 ezer magyar forint megváltási összegben megállapodott a várossal. A pótszerződés értelmében a lakosság megkapta a Haller, Bosányi, Csernel részjóságokat, a húskimérés, korcsmáitítás és vásártartás jogát 25 évi zálogos időre. A tanács azonban ismét csak részben rendelkezett a megváltási összeggel. Meghatalmazottai a summa letételére Koklács Vilmos kamaratisztától 730 aranyat kölcsönöztek, minden arany után 10 poltura, azaz 30 pénz kamatra. Ugyanebben az évben 1200 m. forintért 25 évre a város magához váltotta a csabai részjóságot is, amelyet még Nagy Lajos király csatolt a diósgyőri uradalomhoz. A lakossággal kötött kamarai szerződéseket I. Lipót 1703 április 11-én Bécsben kelt oklevelében jóváhagyta.

Miskolc első megváltása 41 ezer m. forintot emésztett fel. Ezenfelül a kamarával tárgyaló kiküldöttek költségei, Thavonát kamaraelnöknek, Meskó Jakab királyi fiskusnak s a kamaratiszteknek hordott ajándékok, kölcsönszerzés, stb. került nagy pénzébe a városnak. A megváltás azonban fejlődési lehetőségeket szült. Miskolc ugyanis teljesen felszabadult a jobbágyi terhek alól, amelyek a zálogos uralom elidegenítései és zálogosításai folytán nagyrésztben illuzóriussá váltak. Egész területén nemesi kiváltságokat gyakorolt, saját ügyeiben a szabad királyi városok jogával élt.

A tanács, hogy a megváltásra kölcsönzött összeget és kamatait fizethesse, a lakosság ingatlanaira váltságot, ú. n. quantumot vetett ki. Kötélben lévő taksás fundusra s járulékaikra 80 frt-t, szabad fundusra 60, járulék nélküli taksás fundusra 25, házas pincére 8, kőlyukra 3, szabad szőlőre egy-egy emberkapáló szerint 2 frt-t, dézsma-adókra 4 frt-t róttak ki.

Az eperjesi tábla ítéletében azonban nem nyugodtak meg a közben elhalálozott Haller Sámuel utódai. Nem beszélve Miskolc és Borsod vármegye levéltáraitól, a legtávolabb fekvő köz- és magánlevéltárakban kutattak jogaikat igazoló oklevelek után. A királyt pedig elárasztották kérelmeikkel, hogy a pert újból felvételtesse. Az újrafelvétel sikerült is nekik. A magisztrátus alig helyezte el a megváltás szerződési okleveleit a város ládjában, kitört a Rákóczy felkelés. Haller Sámuelné a fejedelemnél igyekezett dűlőre vinni ügyét. A gazdát cserélt kincstár felülvizsgálta a koronauradalom periratait, az ítélet megváltoztatására azonban nem került a sor. A néhai földesúr özvegye a szatmári békekötés után ismét kereste az igazát. Négy év múlva, az 1715-ik évi 104-ik törvénycikk intéz-

kedett, hogy az ügyet újból érdemileg megvizsgálják, s a Haller-özvegy bizonyítsa a bizonyítandókat. Viszont biztosította a vár ama tartozékait, amelyek »a kincstár és közjó előmozdítására bizonyos összeget fizettek«, kimondván, hogy addig nem kebelezhetők vissza az uradalomba, amíg a megváltási summát nekik vagy utódaiknak le nem tették.

Miskolc város attól tartott, hogy a Haller-család perújítás útján esetleg visszanyeri Diósgyőrt, s akkor régi állapotába helyezik a lakosságot. Követeket küldött a bécsi, pozsonyi és szepesi kamarára, hogy nagy áldozatok árán is megvédje szabadságát. Hallerék befolyásos pártfogóik útján évtizedekig felszínen tudták tartani igényeiket. Ez idő alatt a város kiküldöttei állandóan járták a kamarákat, miközben vagyonnal felérő összeget ajándékoztak és költöttek el. Így 1722-ben Bük Ferenc Pozsonyba küldetvén Aszalai Ferenc mellé a város dolgainak folytatására, 12 átalag asszúbert vitt magával a méltóságos úri rendeknek diszkrécióba, költségeire 100 rénes forintot utalt ki a tanács. Egy hónap múlva hasonló célra 1000 rénes forint vált szükségessé. 1727-ben Szentpétery János követünk Gyöngyössy Gábor referendáriusnak 100 aranyat, Grassalkovich Antal direktornak 50 aranyat, Erdődi György tanácsosnak s a kamaratiszteknek asszúbert adott diszkrécióba. Bécsi borraalókra 12 aranyat, költségeire 100 rénes forintot vitt magával, ezenfelül 100 arany adósságot csinált Neander János pesti görögnél, ő maga 1 frt 80 denár napidíjat húzott. A kassai kamarára Gyöngyössy Jó Istvánt küldték, ugyancsak ajándékokkal terhelten. 1728-ban Szentpétery János 56 napig egyfolytában volt Bécsben, amely alkalommal személyére 179 forint 52 denárt költött. A következő év májusában Szentpétery mellé Boldizsár Zsigmond főbírókat küldték ki tárgyalni Grassalkovich Antal kamaraelnökkel. Ez alkalomból 318 frt útiköltséget vittek magukkal, ajándékoknak 10 átalag asszúbert küldött utánuk a tanács, amelynek Bécsig szállításáért 40 frt 80 drt fizettek, a főbíróknak 3, Szentpéterynek 2 rénes frt napidíjat, az utóbbinak sok fáradságáért 50 frt jutalmat szavaztak meg.

A zálogos idő lejártával Miskolc népe arra törekedett, hogy nagy költségei után újabb megváltást eszközöljön ki. Ezzel a céllal tárgyaltak a fenti bécsi követeken felül a szepesi kamarára küldött meghatalmazottak is. A tanács legfeljebb 15 ezer forintot akart kiadni az újabb megváltásra. A bécsi követek azonban azzal tértek vissza, hogy 30 évi zálogos időre 25 ezer frt-t kellett ígérniök. A rengeteg költségekben anyagilag kimerült város nem tudta megfizetni az óriási összeget. Szentpétery Jánost tehát azonnal visszaküldték Bécsbe, aki Gyöngyössy Gábor referendáriusnak 50 aranyat, Grassalkovich kamaraelnök részére két átalag asszúbert vitt magával, a kassai követek pedig 40 aranyat és több hordó bort ajándékoztak el. A város területén felül a csabai részjószágra is folytak a tárgyalások, amit néhány csabai birtokos hírül vévén, ők is ajánlatot nyújtottak be a fiskusi javakra. A tanács erre sürgősen utasította bécsi követét, hogy a csabaiaktól ajánlott összegen felül ígérjen ezer m. forinttal többet. Hasonló utasítással küldött két megbízottat a szepesi kamarára.

Október végén érkezett vissza Szentpétery, de már december 3-án ismét visszament, újabb utasításokat és átalag asszúborokat vívén magával. 1730-ban még folytak a tárgyalások, amikor Szentpétery mellé 50 arany ajándékkal zsebében,

Ötvös Ferencet küldték ki második követül, Ugy látszik, Szentpétery az újabb követküldést bizalmatlanságnak tekintette, mert amikor legközelebb jelentéstétel végett visszajött, nem akart többé Bécsbe menni. Ámde a tanács szigorú határozatot hozott, hogy miután az egész dolgot ő kezdte, s neki van már ott ismeretsége, tehát fejezze is be. Egyben utasították a követeket, hogy Ófelsége részére ajándékképpen megajánlott 10.000 frt-t 2000 frt-tal s a 25.000 frt megváltási összeget 5000 frt-tal emeljék fel, úgy azonban, hogy akkor a zálogos idő 30 évre terjedjen. A szeptember 23-iki tanácsülés Máriássy Lászlót küldte ki Szentpétery mellé, sőt az új követet fölébe helyezte. Egy darabig csak megvoltak együtt, de az év vége felé annyira összevesztek, hogy a tanács felmentette Szentpéteryt a követségtől. Máriássyt pedig utasította, hogy fogadjon Bécsben állandó ágenst, akinek rendes évi fizetést fognak adni. Utóbb még Gáabri Mátyás és Nagy András tanácsstagokat küldték Bécsbe Máriássy segítségére. A következő év elején Nagy András, Zsóry György és Erdélyi István mentek Bécsbe. Végre 1731-ben hosszú évek küzdelme és temérdek költségek után, III. Károly a neki ajándékképpen felajánlott 12.000 s a kincstárnak fizetendő 25.000 forintért április 28-án 25 évre meghosszabbította a zálogos időt. A csabai részjóságot 1000 frtért adta zálogba ugyanannyi időre.

Közben a Haller-család sem hagyta a jussát. Haller III. Sámuel főstrázsamester a Nyáry-családdal szemben akarván igényt emelni, 1737 május 14-én főbírónkhoz fordult, hogy a diósgyőri zálogbirtokosoktól szerzett jóságot lajstromát küldje meg neki.

A város megváltása után a nyugalom nem sokáig tartott. 1744-ben, noha a kikötött 25 évből még csak 12 év telt el, a kamara azzal sürgetett újabb megváltást, hogy valamely uralkodó szerződése utódjára nem kötelező. A szabadságairól lemondani nem akaró város 48.000 m. frt-t kölcsönzött eperjesi Pulszky Sándortól, s az akkori értékek szerint óriási összeget Bécsbe küldte. A királyné erre augusztus 2-án a kincstárba fizetendő 40.000 forintért az atyja által biztosított 25 éven felül 40 évre terjesztette ki a zálogos időt. A csabai részjóságot pedig 1751-ben 3000 frtért engedte át.

A második és harmadik megváltás költségeinek fedezésére a város ismét quantumot rótt ki a lakosság ingatlanaira. A lakosság azonban nehezen fizette a váltságot. Már 1702-ben előfordult, hogy egyesek nem tudták viselni a rájuk kirótt terheket. Ezek vagy eladták ingatlanaikat, vagy a város vallotta azokat magáénak s mint földesúr, taksát szedett utánuk. A terhek növekedtével emelkedett a város taksás ingatlanainak száma. 1740-ben a magisztrátus 84 taksás fundusát és 140 taksás pincéjét íratta össze. Az előbbieket taksája 1 frt 80 denár és 4 frt között változott, az utóbbiaké 1 frt 24 denárra rúgott. A második és harmadik megváltásnál mind több ingatlan cserélt gazdát. De a város is kezdte eladogatni jóságait. 1744-ben a 40.000 frt váltságösszeggel szemben csak 30.582 frt quantumot rótt ki a leszegé nyedett lakosságra, ellenben eladóra bocsátotta minden taksás és kötélben fekvő fundusát s az ú. n. Majorság szőlőt. 1718-tól borban is elfogadták a váltságot. Miskolc népe mindazáltal lassan fizetett. A város, hogy törleszthesse súlyos adósságait és azok kamatait, újabb kölcsönöket vett fel, vagy bérbe adogatta jövedelmeit. 1729. és 1731. között jolsvai Balló Imrétől 4000, nagyváradi lakos Bucsi

Mihálytól 6000, Országh Máriától 2000, Kubinyi Miklósnétól 1500, beszercebányai Brájer Jánostól 11.786 forint 96 denárt, Békéssy Mihálytól 1000, a gyöngyösi barátoktól 5000 forint-t kölcsönzött. 1740-ben 7000 magyar forintért 5 esztendőre árendába adta a serházat és pálinkakorcsmát Steinicher Andrásnak. 1747-ben, hogy »a királyi udvarnak auctionaliter harmadrendben fizetett negyvenezer rénes forintból álló adóssága terhe alól minél hamarabb szabaduljon«, sankfalusi Steinicher Jánosnak 30.000 forintért 6 évre bérbe adta 9 miskolci korcsmáját, ser- és pálinkafőző házát, a Csabai-kapunál lévő vendégfogadóját, csabai korcsmáját, minden ottani hasznát, az áldozó és Lukács-napi vásár, az egész piac, kávéház s a négy vásáron az italmérés jövedelmét, a város majorjában fekvő borházát és jégvermét.

A háromszori megváltással járó kiadások folytán így is megtörtént, hogy a tőkét csak hosszú évek múlva fizették meg. 1714 január 26-án Váczy András főbíró és Laksai János négy puskás kíséretében vitték vissza Váradra azt a 4316 rénes forintot, amelyet még 1702-ben a megváltáskor kölcsönöztek. 1715-ben Lossonczy István deák írásban megkereste a magisztrátust, hogy régi adósságát vagy fizesse meg, vagy adjon egy fundust érte. Ugy látszik, több ízben sürgette a várost, mert 1718-ban elhatározták, hogy Lossonczy István minél hamarabbi kifizetésére káptalanban vagy egyebütt bizonyos számú ezer forintok szereztessenek. A beszercebányai lakos Brájer Jánosnak és Windt Mihálynak a megváltásra kölcsönzött pénzüket úgy adta meg a város, hogy 1725 január 14-én 8 korcsmáját a pálinkakorcsmával együtt bérbeadta nekik 3 évre 12.000 magyar forintért. Pulszky Sándortól 1744-ben felvett 48.000 forint utolsó részletét 1756 január 23-án egyenlítették ki.

A megváltásokkal járó áldozaton felül az országos állapotok merítették ki a lakosság erejét. A török kiűzése után a törvénytelen adóztatás, az udvar alkotmányosértő rendeletei, a német katonaság zsarolásai és fosztogatásai, végül a vallásszabadság folytonos megsértése a XVIII. század elején ismét felkelésre ragadták a nemzetet. Az elégtelenség II. Rákóczy Ferencet választották vezérükül. 1700-ban Rákóczy sárosi jószágán időzván, a francia király követe érkezett hozzá, aki pénzbeli és hadi támogatás ígéretét hozta. Ezt a tárgyalást elárulták Bécsben. Rákóczyt 1701 április 28-án elfogták, s Németujhelybe börtönbe zárták. Vele együtt fogták el párthíveit : Szirmay Endrét, a három Vay testvért, Ádámot, Lászlót és Mihályt. Sárosból jövet Solani tábornok őrizete alatt kétnapi pihenőt tartottak városunkban, amely alkalommal a tanács megvendégelvén őket, 478 forint 50 denárt költött »a fogoly urakra«. Miskolc már ekkor Rákóczy lelkes híve volt. Ez okozta, hogy Rabutin megsarcolta, s a kimenekült lakosságot oda visszautzte.

Rákóczyt hathónapi rabság után nejének sikerült kiszabadítania. A későbbi fejedelem Lengyelországba menekült, ahonnan 1703 nyarán hadsapatok élén tért vissza, s csakhamar meghódította egész Felsőmagyarországot. Miskolc lelkesedéssel csatlakozott hozzá. A felkelés kezdetén 66 lovas és 190 gyalogot küldött táborába. Katonáink résztvettek Tokaj ostrománál, amely alkalommal kilencen estek el. Egyes parancsnokok több harcost követeltek, mire maga a fejedelem vette pártfogásába a lakosságot. Tokajban november hó 12-én kelt levelében

meghagyta, hogy miután Miskolc városában felesszámú százan a nemes ország szabadítására kiáltottak, akik még alkalmasak volnának a fegyverkedésre, ki ne menjenek, mert az Eger várába szorult ellenség miatt odahaza is megkíván-
tatik az ember. Tokaj bevétele után Borsod vármegyében csak Szendrő és Eger tartották magukat. Diósgyőr mindjárt a forradalom kezdetén a felkelők kezére jutott. 1704-ik évi szigorú telet Rákóczy hadaival Miskolcon töltötte. Ugyanakkor innen intézte a felkelés ügyét. Miskolci időtöltése alatt 11 mázsa rezet tartalmazó, tört ágyút ajándékozott a városnak, amelyet a lakosság és az ekkélsia dirib-
darab fêmeivel összeolvasztatván, Podolinszky György lengyel harangöntővel belőle öntették az avasi templom nagyharangját. Február 1-én kelt oklevelében megerősítette Miskolcnak még Nagy Lajos királytól nyert ama privilégiumát, mely szerint a Bükkben lévő Feketeerdőből szabadon hordhatott fát tüzelésre, építkezésre, mész- és szénégetésre. Ebben az évben magához váltotta a szendrői várparancsnokságtól a város 2500 forint-os kötelezvényét. Amikor a magisztrátus erről értesült, megkérte a fejedelmet, hogy ne hajtsa be rajta ezt az összeget, hanem számítdójék be a palotás hajdúk quantumába. Rákóczy 1704 január 19-től március 4-ig tartózkodott városunkban. Ezután Eger ostromára indult. Miskolcra minden fegyverfogható polgár követte. Ebben az évben 567 vitézünk szolgált zászlai alatt. Eger elestével Terczy generális Miskolcon kvártélyozott hadaival, noha előzőleg a fejedelem seregét láttuk el élelemmel, s a Tisza felől menekülőknél adtunk szállást.

Az erdélyi hadjárat előtt a fejedelem felhívást intézett a vármegyékhez, hogy »valaki hazájához való igaz hűségét akarja megmutatni, minden késedelem nélkül idősbí Barkóczy Ferenc uram őnagysága commandója alá menvést menjen«. Ebben az évben 55 polgár állt a felkelés zászlaja alá, akik közül többen megsebesültek, Bencsik János vicehadnagy és Lakatos János zászlótartó elestek. 1706 elején Rákóczy ismét Miskolcon ütötte fel főhadiszállását. Január 19-én szállott be a városba. Itt tartózkodása alatt környezetében voltak Bercsényi Miklós, Eszterházy Antal és Forgács Simon generálisok, ez utóbbi, mint Borsod vármegye főispánja s néhány napig Telekessy Imre egri püspök. Január 30-án nyitották meg a tanácsüléseket, amelyek február 16-ig tartottak. A tárgyaláso-
kon a bécsi udvar nem képviseltette magát. Rákóczy készséggel hajlott a békére, de tanácsosaival együtt követelte, hogy Magyarország alkotmányos szabadsága biztosíttassék, Erdély a Tiszántúllal együtt szabad fejedelemség legyen, az idegen katonaságot vigyék ki az országból, s a haza védelmére állandó, nemzeti hadsereget szervezzenek. A szabadsághős február 19-ig tartózkodott Miskolcon, innen Egerbe ment. Amint a felkelők kivonultak, március 9-én Begányi Sándor kapitány 68 lovas és 188 gyalogost szedett össze, s magával vitte Károlyi Sándor táborába. Augusztus 16-án újból személyes felkelés rendeltetik el. A lakosság még mindig tudta támogatni a felkelést. Nem kevesebb, mint 277 gyalogos szedelőzködött össze és sietett a tábornok után.

Időközben Rabutin császári generális erős hadsereggel kiindult Erdélyből Kassa megvételeire s Miskolc felé tartott. Károlyi Sándor, hogy megnehezítse a hadvezér előrehaladását, Szolnoktól Egerig felégette a vidéket, a városunkon lévő malmokat felgyújtatta, minden takarmányt, élelmiszert elpusztított,

a kutakat ahol lehetett, betömte. Az ellenséget pedig folytonosan csipkedte, tartóztatta. Miskolc népe elmenekült a császári hadak elől. 1706 szeptember 17-én Rabutin a város alá érkezett és annak alsó végén tábort ütve, ötnapi pihenőt rendelt. Amikor a német és rác csapatokból összeállott hadsereg észrevette, hogy a város üres, a malmok felgyújtva, a takarmányt, élelmiszert a lakosság elrejtette, tőből felforgatott mindent. Feltörték az elzárt házakat, pincéket, feltúrták a vermeket. Ami nem megenni, meginni vagy könnyen elvinni való volt, azt tönkrezúzták, megsemmisítették. A pincék között és egyebütt lappangókat, akik tolvajkodni maradtak odahaza, leöldösték, többeket közülök elevenen megnyúztak, majd pénzzel, drágasággal, ruhaneművel, borral, búzával megrakodva, indulásra készültek. Az indulást megelőző este házról-házra, pincéről-pincére járva, szövétnekekkel felgyújtották a várost, meghagyván a katolikus és kálvinista templomot, harangokat és iskolát. Másnap aztán, mint akik dolgukat jól végezték, elvonultak Kassa felé.

Az elmenekült lakosság Szendrő vára alatt állapotodott meg, de mert ott sem volt biztonságban, tovább mentek a Bódva völgyén felfelé és a tornamegyei Szögligetnél ütöttek tanyát. Október havában tértek vissza Miskolcra, de csakhamar ismét menekülniök kellett, mert Rabutin nem tudta bevenni Kassát és onnan a Duna felé tartott. A miskolciak már nem mehettek Szögligetre, mert az ellenség torkába futottak volna. Tehát a Sajó völgyén Gömör felé igyekeztek, de Barcikánál megállottak. Rabutin ezúttal elvonult a város mellett. A lakosság november 15-én kezdett csapatostól hazaindulni. A nagy pusztulás után sokan falura költöztek. Akiket össze lehetett szedni, azok egybe gyűltek az iskola nagy auditoriumában, s megválasztották Váczy Andrást főbíróul. Majd a fejedelemhez fordultak, hogy elpusztult állapotukra tekintettel, mentsék fel a várost minden teher fizetése alól.

Katonát ilyen szerencsétlenség után is adtunk a táborra, noha már Rákóczy is sokalta a rengeteg áldozatot. 1707 januárjában 40 gyalogost szolgáltatunk. Június havában a harcolni nem képes, előregedett gazdák Lökös Mátyás kapitányt bízták meg, hogy vidékről fogadjon és szereljen fel zsoldos hajdúkat, amely célra 1190 frt-ot és 4 puskást szedtek össze maguk között. A hajdúknak nagyrésze azonban megszökött, kettő és Lökös kapitány elesett. A szökevények visszavitelére az ezred Szőke Ferenc főstrázsamestert küldte ki. A szökevényeket a miskolci gazdáknak kellett előállítaniok, amikor megfogyatkozott öltözetükre, fegyverükre s egynéhány havi fizetésükre 664 frt 23 denárt adtak. Ugyanebben az évben a fejedelem szomolyavölgyi táborában 46 lovas és 61 gyalogosunk harcolt.

Rákóczy szerencsecsillaga 1708-ban a trencsényi csatavesztéssel hanyatlani kezdett. A sok áldozatban a nemesség kifáradt és elkedvetlenedett. 1709-ben előfordult, hogy egyesek formálisan megtagadták a személyes felkelést. 1710 nyarán már igen rosszul állottak a fejedelem ügyei. A császáriak mind több és több tért hódítottak. Rákóczy augusztus 5-én még egyszer személyes felkelést rendelt el. A sárospataki végzés értelmében büntetés terhe alatt megparancsolta, hogy vármegyénk nemesei aug. 8-án a miskolci mezőn jelenjenek meg. A rendekben nem volt már semmi lelkesedés, mindent elkövettek, hogy kivonják magukat

a testestül-lelkestül megunt katonáskodás alól. A fejedelem azonban nem engedte el a felkelést, sőt élelmiszerek beszolgáltatását is elrendelte, amikor a miskolci járás 3000 kenyeret, 25 mázsa vágómarhát, 230 köből zabot, 18 szekeret adott a szükséges kaszásokkal. Ez volt az utolsó áldozat, amellyel a Rákóczy-felkelést támogattuk. December 1-én Eger vára megnyitotta kapuit a császáriak előtt, s vele együtt Borsod vármegye örökre elveszett a fejedelemre nézve. 1711 február 14 -én már Scheer de Thoss osztrák ezredes hadosztálya »postirungizál« Miskolcon. Ezután egyik császári sereg a másikat követte városunkban. A tanács a felkelés alatt, de továbbra is szerzett oltalomlevelet a különböző hadvezérektől. 1709-ben báró Sickingen császári tábornoktól, 1710-ben De Viard ezredestől, 1712-ben Pálffy János szendrői parancsnoktól. Ám ezek époly kevéssé védelmezték a várost, mint korábbi védlevelei. Épen ezért, ha új csapatok vagy kvártélymester érkezett Miskolcra, a magisztrátus ajándékokkal sietett megnyerni jóindulatukat. A zsoldos katonaság az ajándékok ellenére is állandóan zsarolt. A tanács számtalanszor emelt panaszt a császári hadak túlkapásaival szemben. 1722-ben végre vizsgálatot rendeltek el. Két követünk fel is ment Budára, de anyagi kárpótlást nem hoztak magukkal.

Három évtizeddel a szatmári békekötés után az osztrák örökösödési háború keltette fel a hadi mozgalmakat. 1741-ben Mária Terézia trónja védelmére fegyverre szólította a nemzetet. A pozsonyi országgyűlésen megszavazott ujoncok és nemesi fölkelés kiállítására a vármegyék sürgősen felhívtak. A csapatok kiállításában Borsod vármegye járt elől. A mozgalom fősziere Miskolc volt. Itt lévén a vármegyei székhely, itt folyt a katonaság sorozása, felszerelése, ide szállították a szükséges élelmiszereket. A vármegye már december 14-én jelentette Andrássy Péter tábornoknak, hogy tiszteiket megválasztották, s a nemesiség 110 emberből álló zsoldos csapata és 82 főből álló portális katonaság a legközelebbi napokban fel lesz szerelve. 1742 március 2-án báró Splényi generálist tudósították, hogy 182 lovas Miskolcon megmustráltatott, s hamarosan útnak indul. A Borsod vármegyétől kiállított hadi kontingens a tiszteken kívül 192 lovast és 330 gyalogost tett ki. A csapatok el is jutottak a harctérre, azonban 83-an szégyenletesen visszaszöktek. A megye mindent elkövetett, hogy a szökevényeket ismét a hadvonalba küldje. De csak 18 embert sikerült rábírnai a visszatérésre, annál is inkább, mert időközben tiszteik egy része is visszajött, amint október 30-án gróf Pálffy János nádorhoz intézett jelentésből kitűnik, főleg azért, mert »Norinbergától Prága alá commandiroztatván, ötödnapiig sem magoknak, sem lovaiknak semmi portiója nem lévén, s még negyednapig való várakozásra halasztatván, a nagy koplalást tovább ki nem győzhették«.

A megváltások idejében Miskolc területén állandó a fejlődés. Külsőségein az erdő, berek, cserjés irtásával mindjobban bővült a termőföld, valamelyest belterülete is nagyobbodott. A város középkori teleprendszerből kialakult határa évszázadokon keresztül a tényleges állapoton alapult. A királyi és zálogos uralom korában ugyanaz a hatalom bírván Miskolcot és környékét, határvillongásokra nem került a sor. A megváltás után, amikor a terület a lakosság birtokába ment át, a szomszédos Bábonny, Arnót, Zsolca és Szirma helységek határigényekkel léptek fel. A bábonnyiakkal a határmenti erdőség egy részéért folyt a harc.

Az arnótiak és zsolcaiak a Sajó vonalától befelé akarták szorítani a miskolciakat, hogy a Sajó-parti kövér legelőkön szabadon legeltethessék gyakran tilosban járó barmaikat. A szirmaiak a délkeleti határt vitatták magukénak. A tanács minden alkalommal megvédte a város területét, sőt Szirma felől keskeny föld-sávot szerzett. Miskolc város hivatalos határait Borsod vármegye 1759. június 25-én kelt határjáró oklevele állapította meg. Ebből az évből ismerjük első térképünket. A kezdetleges rajzon keleten az Arnót és Zsolca mellett vonuló Sajó, északon egy darabon a Sajó, Besenyő, a Tőkésér, Pápatető, Kelecsény, Keresztúr, Bábonny, nyugaton a Nyerges kúttal Diósgyőr, délen Tapolcapuszta, Csaba, Szirma, Jenkepuszta, a hivatalos határvonalak. Miskolc vízrajza annyiban változott, hogy a Szinva elhagyta déli folyammedrét és keleti irányban beletorkolt a Sajó Előérnek hívott ágába. Viszont a Szinvából kiindulva, keskeny ér, a Bábasara kanyargott dél felé. A Sajó főága mellett annak gyakori kiöntése folytán a Péter tava és Kerek-tó képződött.

A külterületet úgyszólván mindenütt irtották. 1744-ben 302 darab, összesen 705 köblös irtványt és 462 árok irtványrétet írtak össze. Nagyobbszámú irtvány volt a Kerekhegy felé, Bedegvölgyön, Bábonnyibércen, Bömbösön, Széphegyen, Győrioldalon, Győr felé a víz mellett, Bodóvölgnél, a Sajónál a Bugyikon, Ivándombon, Várdombon, Berken, stb. Ekkoriban kezdtek irtani a Rókalyuknál, Kakasalján. De nemcsak a külsőségek távolabbi részein, hanem a belterület közelében is találunk irtványokat. Így a város alsó végén a Tobolyföldön vagy Tubulykán, Égetőpáston, a felvégnél a Malomútjánál, Kőporos pincéknél, délen a Pipisdombon, Tűzköves pincéknél, északon a Forrásvölgyön, Forrásoldalban, Akasztófánál, az Ujtemető felett, Pece mellett, stb. Az irtást részben a lakosság, részben mecenzofok végezték. 1754-ben a tanács a város rétein tett irtásért 102 forintot fizetett a mecenzéfiaknak. A szőlőhegyek száma kilencel emelkedett. Az 1702-ben felsorolt 16 szőlőhegygel szemben 1744-ben 25 szőlőhegyünk volt. Az évszáz első felében kezdtek szőlőt telepíteni a délnyugati hegycsoportból a Tűzkövesen, Csermőkén, Fülke, Csabai és Varga oldalakon, az északnyugati hegycsoportból a Szabadka, Istenhegy, Pápa és Kakashegyen.

A belterület a XVIII. sz. első felében sem fejlődött rohamosan, de nem maradt előző fejlődésmenete mögött. 1759-ben körülbelül 295 kat. hold, tehát 1702-től, vagyis 57 év alatt 51 kat. hold területtel növekedett. A területnövekedés a város északi, nyugati és kis mértékben déli oldalán észlelhető. Mai határpontokkal jelölve, a Jókai-utcától a Temetőaljáig s a Tetemvár egy részéig, a Kun József-utcától a Pecéig, illetve Tóth és Szent Anna-utcákig, nyugaton az Ágnes-utcától a Tizeshonvéd-utcai telkek végéig, az Irányi-utcától a Szent István-utcáig terjedt, délen a Vörösmarty-utca területével bővült. A belsőségek fejlődtek továbbá a Pipisdomb, Kőporos, Bábonnyibérc pincéknél s a Győri-kapuban egy telekkel feljebb megvolt a Fáskert. Miskolc ebben a korszakban is bekerített, kapukon közlekedő zárt hely. 1703-ban a Rákóczy-felkelés alkalmával tövissel kerítették be a várost. A töviskerítés a Rabutin-járaskor elpusztult, s állítólag csak a kuruc-háborúk lezajlása után újjátették meg. 1739-ben az Erdélyből közelgő nagy pestis hírére, a város nyugati felén és a Csabai-kapunál kitolták az árkot. A régi kapuk mellett 1742-ben a Zsolcai-kapuról van emlékezet. A kapukat rendszerint két-két

strázsa őrizte. A fejlődés következményeként a belterületen új utcák nyíltak. Összeírásainkban 1732-ben szerepel először a Temető alatt (Temetőalja-u.), Vízköz-utca (Urak-utca északi oldala), 1744-ben a Gyöngyvirág és Kenő (Zöldfa-u.) utcák. Ezidőtájt kezdett épülni a Tetemvár, tovább települt a Fábián s Hunyad-utcai kapun kívüli rész és a Csabai kapunál fekvő kis telep, a Szirma-utca a mai Vörösmarty-utca területével Mindszentig bővült. 1758-ban az Ispitály- (Rákóczi-u.), 1759-ben a Kishunyd (Kun József-u.), Kisarnót (Kun József-u. felső vége és Tóth-u. között), Malomszög (legújabb Sörház-u.) és Kádas (Palóczy-u.) utcák említettnek első ízben. Teljesen eltűntek az Oh-utca, Egyházszer, Tiboldszer, Szinvaszeg, Német, Tót és Szabari-utca nevek.

A területfejlődés ellenére az útvonalhálózaton nehéz a közlekedés. Nagy esőzések vagy árvizek után a pincék és szőlőhegyekhez vezető utakon s a város utcáin tengelyig ért a sár. Az útjavítás közmunkával és úgy történt, hogy gallyakat hánytak a megrongált úttestre, amelyek megkötötték a sarat.

A belterület továbbra is fundusokra volt felosztva. Kötelekben azonban csak az ősi telkek feküdtek. 1744-ben 579 fundust írtak össze, vagyis 100-al többet, mint 1702-ben. A telekszám csekély növekedése azzal magyarázható, hogy hadas idők, elemi csapás, pestis rombolták a várost s apasztották a lélekszámot. Rabutin járásakor Miskolc templomai és iskolája kivételével, egészen elpusztult. 1723-ban olyan esőszakadás rontott a városa, hogy a szőlőkbeni kárt nem lehetett felbecsülni. Néhány embei elpusztult, sok ház összeomlott, sok megrongálódott a malomokkal együtt. A tanács a Szinva és Pece medrének szabályoztatásával s mélyíttetésével igyekezett az árvizek elejét venni. 1714-ben, amikor Szinvánk kicsapott a Sajó-parti legelőkre és szántóföldekre, a város a folyómeder kitisztítására mecenzéfiak felfogadását határozta el. A Szinva árkanak mélyítéséért 280 frtot és naturáliákat fizettek a felvidéki bányamunkásoknak. Korábban a Pece medrét a Lyukóftól szabályoztatták. 1753-ban a Szinva Meggyesalja-utcai ágyát ásták meg a mecenzófiak. Nagy pusztításokat okozott a tűzvész. A sűrű, nagyrészt fából épült s gyúlékony fedelű házak között kiütött tűz, a kezdetleges tűzoltás mellett, gyakran egész utcasorokat hamvasztott el. 1746-ban a Papszer-utca, az Avas- és Jézus-kútja mentén fekvő pincék égtek le. Ugyanakkor elpusztult a város kvártélyháza, istállója, konyhája, két korcsmája, pálinkásboltja s a tapolcai apátság mindszei serfőzőháza. A tanács a tűzrendészet és éjjeli őrködés szabályozásával igyekezett segíteni a dolgon. 1724-ben elrendelte, hogy minden tulajdonos házában vizet tartson, s mindenkit elfogjanak, aki harangozás után lámpás nélkül jár az utcán. 1742-ben a város területét tizedekre osztották. Az egyes tizedek lakói felváltva teljesítették az őrködést. Az éjjeli őrköt a tizedes jelölte ki, tűzeset alkalmával övé volt a vezénylő szerep. A tizedességtől csak a főbírósgot viselt polgár maradt mentes. Az 1746-ik évi nagy tűz után két vízpuska vételét határozták el, egyben megtiltották, hogy a fazekasok a városban égessék fazekaiikat, a főbíró pedig megbízták 12 éjjeli ór felfogadásával, akik közül 6 a házak, 6 a pincék közt őrködjék.

A lélekszám lassan emelkedett. A zárt városi rendszer nem volt alkalmas tömegek telepítésére. A bennlakós népet hadviselésen és egyéb veszedelmen felül pestis tizedelte. 1710 és 1711 között az országosan fellépő döghalál, ifj. Szepessy Pál

naplója szerint, 6 ezer embert ragadott el Miskolcra. Ha figyelembe vesszük a pestis aratását, a lassan folyó települést, adó- és telekösszeírásainkat, az 1750-es évek táján legfeljebb 8–9 ezerre tehetjük a lélekszámot.

A magisztrátus, hogy pótolja elvesztett adózóit, utat engedett a településnek. Ekkoriban különösen nemzetiségek kerültek új elemekként Miskolc társadalmába. A tótok már a XVII. században kezdtek beszivárogni. A beszivárgás a Rákóczy-felkelés után állandósult. A települők leginkább a nemesek birtokain, malmokban, serfőzőházban, gazdasági- és cselédmunkára helyezkedtek el. Voltak köztük egyszerűbb ipart űzők, tapasztók, kővágók, stb. Ezek a Tetemvárbán, a Kishunyad felső végén, továbbá a Fábán-kapun kívüli részeken építettek maguknak házacskát. Ebben az időtáiban költözött be a Felvidékről néhány sváb iparos. Összeírásaink 2 német vargát, 2 német kovácsot, 3 német kerékgyártót, 1 német kötélgyártót, stb. sorolnak fel.

A század első negyedében tűntek fel nagyobb számmal a Görögországból és Macedóniából ideszakadt görög vagy arnót kereskedők. Az adólajstromokban 1692-ben szerepel Görög Dániel, az első ismert görög kalmár neve. 1700-ban Fekete Kalmár Istvántól a boltbér fejében a város gazdája abaposztót vásárolt a tolmács részére. A következő század elején Pantad Görög Pál deák bérelte a város boltját, amelyet 1714-ben Görög Tamás szerzett meg tőle. 1716-ban Görög Pál deák a város új, kettős boltját bérelte. 1720-ban a tanács 9 forintról 10 forintra emelte a görögök boltbérét. Boltjaikban velencei és török gránátot, angliai vagyis selyemposztót, atlatot, selyemszoknyát, stb., továbbá török árúcikket, skófiomot, sodratlan selymet, veres karmasint, törökországi veres kordovánt, szattyánt, papucsot, paplant, török pokrócot, selyem keszkenőt, kék bagaziát, veres abaposztót, patyolatot, rizskását, citromot, mazsolaszőlőt, stb. árúsítottak. Ugy látszik, szép forgalmat érthettek el, mert 1724-ben 60 forintban állapították meg boltjaik bérét. Egy-egy boltban később többen társultak, viszont a megüresedett helyiséget hitsorsosaiknak szereztek meg. 1741-ben Karsay János házában Semsey Rósa, Naumi és György nevű fiaival, Sárkány János egyik boltjában Bulya Ferenc, másikában Kozma György és Mihály Ferenc, Szepessy András bolthelyiségében Fodor Ferenc, Ballaor György, Kozma Ádám, a tapolcai apátság egyik boltjában Kona Tamás, Pap Demeter és Dezsőfi Ferenc, a másikban Bulya György és ugyanilyen nevű fia, továbbá Antal György, a város egyik boltjában Theophil Tamás, másikában Theophil Márton, János és Koka Demeter, Dőry Andrásné egyik boltjában Belányi Demeter, Sambigó Tamás, Pap György, másikában Koissor Antal, György Tamás, harmadikban ifj. Belányi Demeter és Tamás Ferenc görögök kereskedtek, bolt nélküli kereskedők voltak Muszi Ferenc, Gargulicz Tamás, Ballaor Tamás.

A görögök a borkereskedelemre is rávetették magukat, s hamarosan ők lettek Lengyel- és Oroszország felé irányuló kivitelünk közvetítői. Jövedelmük fokozásában a város szabadalmaira sem voltak tekintettel. 1722-ben a tanács rendeletet hozott ellenük, amelyben megtiltotta, hogy az itt kereskedő rácok, görögök vagy arnótok telerakják pincéiket vidékiektől vásárolt boraikkal. A tiltakozás nem sokat használt. 1727-ben kelt statutum szerint a görögök, arnótok, zsidók annyira elmerültek a borkereskedésben, hogy a lakosság alig tudta tőlük elhelyezni

termését. Görögjeink bortermeléssel is kezdtek foglalkozni. 1744-ben Görög Tamásnak az Avastetőn 8 árok, Görög Pál deáknak a Csabai-hegyen 20 árok, Görög Demeternek ugyanott 6 árok szőlője volt. 1744-ben György Tamás megnyitotta az első görög kávéházat a város helyiségében. Jövedelmeikre féltékenyen őrködtek. 1747-ben azzal a kérelemmel fordultak a tanácshoz, hogy az örmények a négy országos vásáron kívül a hetivásárokon és házaknál ne árulhassanak, továbbá az egri görög kompániába tartozó Görög Antal az országos vásárokon az egri kompániától külön ne árulhasson a miskolci görögök sátora előtt. A magisztrátus teljesítette az utóbbi kérésüket. Az örményeknek azonban a következő évben megengedte a bőrkkel hálalást, mivel a város javára ők is adózni kívántak.

A görögök kompániában, kereskedőtársaságban egyesültek. A kompánia pecsége két virágág között szívformából kinövő, kereskedői jelvényt ábrázol, mely a kettős keresztből van kombinálva s célzással a borkereskedelemre, alsó ágának két végéről apró szőlőfürtök lógnak le. Ily jelvényeket és jegyeket a nagyobb kereskedelmi társulatok mindenütt használtak s eleinte az árúcsomagokat jegyezték meg velük. A jelvény fölött nyílt koronát, két oldalt a 16—87. évszámot látjuk. Körirata : Miskolczi Görög Compania. A társulat pecsétének 1687. évi keltezésből Szendrei János valószínűnek tartja, hogy az a megalakulás idejét jelzi. Amint felsoroltuk, forrásainkban nincs adat rá, hogy Eger felszabadítása korában Miskolcon nagyobb számú görög, vagy kereskedőtársaságuk volt. A kompánia antedatált pecsége egyébként kizárólag XVIII. századi iratokon szerepel. Írott emlékeinkben 1740-ben tűnik fel a görög kompánia, amely a piactól 60 frt taksát fizetett.

Telepeseink a görögkeleti egyházhoz tartoztak. A megváltás éve alatt beköltözött 32—35 család a Piac-utcán lakott. Ugyanott a Vay-házban imaházuk és papjuk, a Deszkatemető mögött temetkezési helyük volt, mely utóbbi, bár nem használják, napjainkban is megvan. 1725-től kezdték vezetni anyakönyvüket. A görögök tulajdonképpen török alattvalók voltak, akik felett elsőfokon saját bírójuk ítélkezett. A bíró rendszeren a kereskedőtársaság élén is állt, s felelős volt a városban lakó vagy náluk megszálló görögökért. 1724-ben Görög János a hites bírójuk. A bíró tartozott bejelenteni az itt időző görögöket. Ha valamelyikük megakart telepedni, a bíró, illetve a kompánia igazolta, hogy az illető közjük tartozik és derék ember. Ekkor letette a polgáresküt s ha az eskü után öt évig nem esett ellene kifogás, polgárlevelet nyert. Ezt követőleg ingatlant szerezhetett. A puritán szellemű lakosság eleinte ellenszenvvel nézte a világlátott, kereskedelmileg mozgékony s élvágyó görögöket, akik behozták a drága divatcikkeket és megfosztották a bortermelő várost jövedelme egy részétől. Később megszokták őket, sőt a módosabb polgárság jó kamatra nagyobb összegeket kölcsönzött nekik. A korabeli adólajstromokban mint extráneusok, idegenek szerepelnek, akiket kétszeresen adóztattak. Taksáikon felül 1725-ben 200, 1752-ben 570, 1753-ban 500, 1754-ben 800 rénes forint hadiváltságot fizettek a vármegye pénztárába.

A XVIII. század elején a görög kereskedőkkel egyidőtájtban tűntek fel a Lengyelországból beszivárgó zsidók. 1717-ben Szepessy Pálné Meggyesalja-utcai telkén pálinkafőző zsidókról értesülünk, akiket a tanács ki akart lakoltatni, mert károsították az égettbor árusítását regáléként kezelő várost. Szepessyné,

a vármegyei hatóság segélyével, megvédte őket. 1732-ben még a Meggyesalján főzték a pálinkát. A kereskedés és borkereskedelem terén a zsidók csakhamar a görögök versenytársaivá váltak. A negyvenes évek táján kereskedőtársaságba egyesültek. A magisztrátus 1740-ben elhatározta, hogy »mivel a városban com-moráló zsidók a város beneficiumában nem kevésbé participálnak, azért a jelen-tett zsidó compánia 14 frt 40 denárt fizessen a város javára«. Ebben az évben a zsidó kompána 3 frt 60 denárt adott a Szinván épített szekérhíd javítására. 1744-ben 14 frt 40 denár quantumot vetettek ki rá. 1740-ben említetik Ádám zsidó, az első névszerint ismert boltos, aki lakóházával együtt 67 frt 32 denár taksát fizetett. A Szerafi fundus boltjai egyikét bérlő Ádámot a görögök nem tűrték maguk között. Görög Theophil Pál deák ráverte a boltbért, így ő kapta meg a boltot. 1742-ben 4 zsidó boltost írtak össze, Márkus Jakabot, Mózes Lőrincet, Jakab Ádámot, Opett Mózeset, ezenfelül 5 zsidót, Simon Mózeset, Hersli Izsákot, Izsák Márkust, Izsák Mózeset, Levita Jakabot. A zsidók felett első fokon közülök választott bíró ítélkezett, aki tartozott bejelenteni beköltözött társultat, s felelős volt a zsidóságért. A görögöktől eltérően, ingatlant nem sze-rezhettek. Az első települők taksás fundusokon helyezkedtek el a Piac-utcában, a város főútvonalán, ahol imaházuk az Avastetőn máig is használt temetőjük volt. Mint idegenek kétszeresen adóztak. 1725-ben még nem szerepeltek a váltságfizetők között. 1752-ben 91 frt, 1753-ban 71, 1754-ben 100 frt hadiváltságot fizettek.

A megváltások éve alatt cigánykovácsok is betelepedtek. Az 1706-ik évi árszabás megszabta munkájuk bérét. Ebből megállapítható, hogy csizmát pat-koltak, patkót, zsendelyszeget, fűröt, vésőt, sarokvasat, eke- és szántóvasat, serpenyőt, a szekerekhez szükséges vasazást, stb. készítettek. Az oláh cigányok vajdájuk alatt éltek, aki eskütteivel bíraskodott felettük, s felelt értük a ható-ságnak. A vajdaválasztás úgy történt, hogy a magisztrátus a városházára be-gyűjtött cigányokból több jelöltet állított, akik közül a cigányság választott. A vajdát a tanács megerősítette és hittel kötelezte. 1752-ben Oláh Pesta volt a vajda, illetve cigánybíró. Miskolcon a legrégebbi cigánysor a Szirma-utcán települt. Az adózásban ők is résztvettek. Taksáikon felül 1754-ben 27 frt hadiváltságot fizettek.

Az idegenek száma 5–6%-ot tett ki a magyar lakosságéval szemben. Társa-dalmi jelentőségüket az adta meg, hogy nagyrészüket a kereskedelmet ragadta kezébe. Egyébként a tótokat és svábokat kivéve, zárkózottan, egymás közt éltek. A város népe csak a következő században kezdte felszívni a betelepült idegeneket.

A társadalom ugyanúgy tagozódott, mint a zálogos uralom korában. Nemesekre, szabadokra, parasztokra és zsellérekre oszlott. A számarány eltolódott, amennyi-ben a nemesek és szabadok felszaporodtak. 1711-ben 243, 1744-ben 335, 1755-ben 564 nemeset írtak össze. A szaporulatot a beköltözött, előkelő nemesi családok is növelték. A XVIII. század első felében telepedtek be a Vay, Almássy, Melczer, Máriássy, Szemere, Vadnay, Szatmáry-Király, Diószeghy, Ragályi, Szontagh, sankfalusi Steinicher család, stb. Az adózó libertinusok száma 1712-ben 118, 1744-ben 590. A parasztok és zsellérek nagyrészen a nemesek birtokain jobbágyi sorban szolgáltak.

Vallási tekintetben a katolicizmus bontogatta szárnyait. A század elején a katolikusok egyházi ügye gyengén állott. Egyházi anyakönyvüket 1702-ben kezdték újból vezetni. A kereszteltek anyakönyvét 1717-ben, a halottakét 1724-ben kezdték meg. 1729-ben több katolikus nemes, különösen Borsy Mihály vármegyei alispán és veje, Melczer György főjegyző támogatása mellett, III. Károly király engedelmével, a református város ellenzése közben betelepédtek a Szent Ferenc-rendi minoriták. A nekik adományozott Boldogasszony temploma helyén 1735-ig felépítették mai templomukat a kolostor két szárnyépületével együtt. Azután erélyesen hozzáfogtak a miskolciak rekatholizálásához. Amint a későbbi népszámlálás eredménye mutatja, sikeresen működtek. Az újavárosin felül Mindszenten is épült katolikus templom. A mai díszes egyház alapját 1728-ban gróf Althán Mihály Frigyes váci püspök vetette meg, építését 1743-ban Máriássy Sándor felszentelt tinini püspök és tapolcai apát fejezte be. 1738-ban a templom közelében álló, fogadalmi oszlop emeltetett, annak emlékére, hogy az ezidőtájt dühöngő pestis megkímélte a lakosságot.

A város népe régi foglalkozási ágain, ipar-, bor- és őstermelésen, továbbá állattenyésztésen felül, kereskedésből húzta jövedelmét. Az ipar terén új céhek alakultak, korábbiak új céhszabályokat nyertek. A mesterségek száma is bővült. A gombkötők 1702-ben, a szűrcsapók és gubások 1732-ben, a bodnárok vagy kádárok 1749-ben Kassa városától szereztek céhlevelet. A pékek 1749-ben a lócsi pékmesterek szabályait nyerték. 1712 júliusában a szűcsök, 1716-ban a vargák, 1718-ban a lakatosok, 1754-ben a csizmadiák céhlevelét újíttották meg. Az utóbbiakét a mindszei csizmadiákra is kiterjesztették. A török hódoltság idején céheink, bizonyos összeg fizetése mellett, gyakran más városoktól kértek céhszabályokat, noha azok a kor szellemének már nem feleltek meg. Az iparosok a török kiűzése után is éltek e szokással, mert még fizetés árán is olcsóbban jutottak céhlevélhez, mint az uralkodóhoz intézett kérvényezés útján. Ez az eljárás azonban sértette a felség jogait. A helytartótanács tehát szigorú rendeletet bocsátott ki a céhszabályok megvizsgálására. Borsod vármegye 1720-ban szedte be vizsgálatra a céhleveleket.

Ipparral nemes, szabad és jobbágy foglalkozott. 1709-ben 280 nemesből 53, 200 szabad és jobbágy adózóból 42 iparos, és pedig 9 szabó, 5 szűcs, 7 varga, 18 csizmadia, 2 takács, 4 gombkötő, 22 mészáros, 1 molnár, 9 lakatos, 4 kovács, 7 kerékgyártó, 3 borbély és sebész, 1 késműves, 1 kőműves, 2 bodnár, 1711-ben, a nagy pestis évében, 243 nemesből 42, 115 szabad és jobbágyból 31 foglalkozott iparral. 1712-ben az iparosok száma valamelyest emelkedett, 214 nemesből 50, 118 szabadból 36 iparos. 1735-ben 142 iparost sorolnak fel az összeírások : 11 mészároset, 21 szabót, 37 csizmadiát, 4 kovácsot, 7 bodnárt, 15 vargát, 11 takácsot, 4 lakatosot, 3 kerékgyártót, 7 szűcsöt, 9 gombkötőt, 3 asztalost, 2 esztergályost, 1 kötélgyártót, 3 szűrcsapót, 2 ötvöst. Korábról kevésbé vagy egyáltalán nem ismert mesterséggel tűntek fel : 1702-ben Festő Sámuel, 1744-ben Buda János festő, 1732-ben Kálmáncsainé mézeskalácsosné, 1752-ben fia, Kálmáncsai József mézeskalácsos, 1741-ben 1 tímár, Sillinger József üveges, 1744-ben Fazekas János szappanos és egy »boroskötő«, azaz borkötő, hordókötő mester. A magisztrátus bizonyos kötelezettség mellett engedélyezte

idegen iparos betelepítését. 1745-ben egy nagyváradai szappanfőző és gyertyamártó beköltözési engedélyt kért a várostól azzal, hogy fizet árendát, de ugyanolyan foglalkozású iparost be ne engedjenek. 1754-ben Nesticius Pál tett instanciát mángorlónak való hely iránt. A tanács a Pappalma előtt jelölt ki helyet, hogy ott saját költségén mángorlót építsen és ha benne a munka megkezdődik, esztendőnkint 40 vonás forintot, továbbá taksát fizet, viszont mángorlóépítést másnak nem engedélyeznek.

Egyes iparágak fellendültek. Jó névnek örvendett a miskolci vászonszövés, amelyet nagyrészen az asszonyok házilag végeztek. Emlékét a város felső végén a Vászonszövő-utca őrzi. 1732-ben a Borsy-malmán felül régi kallóhely említetik. 1752-ben a szűrcsapó-céh kallóépítésre kért engedélyt, ahol a szűrők készítéséhez szükséges fehér és fekete posztót kallatás útján előállíthassa. A tanács a város felső végén kívül, egy darab szántóföldön, 40 esztendőre évi 10 rénes forint taksáért engedélyezte a kallóépítést. A felvégesi Kalló-utca nevében a régi kallatás emléke maradt fenn. Ugyanott a Salétrom-utca a salétromfőzőkre emlékeztet, akik 1754-ben a salétromfőző helyért 5 frt 4 denár taksát fizettek. A városnak ezidőtájt téглаégető színe volt, mai határponttal jelölve a Pallós-utcában, amelyről a század második felében a Téглаégető-utca nyerte nevét. A tanács 1746-ban bérbeadta téglaszínét Fazekas Jakabnak, oly feltétellel, hogy minden kemence téглаégetés után 1000 téglát ad a városnak, s ha még szükség lenne rá, megtoldja 100 vagy 150 darabbal. Ugy látszik, Fazekas uram téглаégető művészete s az előállított mennyiség nem elégtette ki a magisztrátust, mert a következő évben házi kezelésbe vette a téглаégető színt. Téглаégetőnek Podraczky Jakabot szerződtette, akinek kötelességévé tette, hogy »elegendő s alkalmas hosszúságú és szélességű téglákat jó materiából készítsen, a boltozni való téгла 9 coll hosszú, 2 coll széles, a kőfalba való 12 coll hosszú és 6 coll széles legyen«, fizetését minden 1000 téгла után két rénes forint, ezenfelül évenként egy hordó lőre s egy köből gabona járandóságban állapították meg. Tovább fejlődött a malomipar. 1732-ben a régi 5 malom mellett a kétkövű, kettős Borsy-malom említetik. Mai határponttal jelölve a Vászonszövő- és Szent István-utca sarkán állott. 1741-ben Borsy Mihály elhalálozván, leányai: Anna, Almásy Jánosné és Katalin, Melczer Györgyné örökölték utána. A miskolci malom közösre maradt. Az osztály miatt Borsy Katalin perbe szállt a Fáyakkal. Utóbb Fáy Lászlóhoz menván nőül, a malomból Fáy is részesedett. Ezután Almásy-Fáy, végül a legutóbbi időkig Fáy-malom néven volt ismeretes. Malmaink száma még eggyel bővült. 1715-ben Althán váci püspök, tapolcai apát Simon Jánossal, a Vágómalom molnárával, felépíttette az apátság alsó, ú. n. Kismalmát az akkori Szirma-, mai Arany János-utcában, a nemrégiben még ismert halaspiacnál. A Borsy malmán felül is volt malomhely a Szinván, amelyre Dőry András tartott számot. 1732-ben, amikor Dőry malmot akart emeltetni, Borsy Mihály tiltakozott ellene. Dőry erre igazolta, hogy joga van a malomhelyhez, mert megfizette tőle a quantumot. A malmot azonban nem építtette fel. A Pappalom egy ideig más néven volt ismeretes. Az ötvenes években a város teljesen átengedte azt az egyháznak. Ekkoriban Csay Márton lévén az avasi templom prédikátora, a Pappalmot hosszú ideig Csay-malomnak hívták. Mind jobb hírnévre tett szert a kenyérsütés. A pereg-, kalács- és kenyérsütő asszonyok

már a török idejében kitűntek ízes készítményeikkel. A piacon a vargák és csizmadiák színe alatt árultak, amiért taksát fizettek. 1740-től a városnak taksáltak. 1738-ban zsemlesütő asszony is árult a piacon. 1741-ben a Mindszenten lakó Márter Sámuel zsemlesütőre piaci árulóhelyéért 2 frt 40 denár taksát szabtak ki. 1755-ik évi árszabásunk szabályozza a kenyér, zsemle és szarvas, vagyis kifli árát. Az árszabás szerint 1—2 font 10 unciás búzakenyér a legfehérebb lisztből 3 rénes krajcárba, 4 font 20 unciás búzakenyér ugyanolyan lisztből 6 krajcárba, 2 font búzakenyér feketébb lisztből 2 krajcárba, egy 16 unciás zsemle vagy szarvas a legfehérebb lisztből 1 krajcárba, egy 18 unciás alsóbbrendű lisztből 1 krajcárba került. Szép hasznot jelentett a sernevelés. A ser különösen a német katonaság kedvenc itala volt. A város Hunyad-utcai serfőzdéjét, amelyről a mai Tizeshonvéd-utca korábban Serház-utca nevet viselt, 1712-ben Bosilóth Jakab serfőző bérelte. Néhány évvel később a tapolcai apát is építtetett serfőzőházat Mindszenten. 1714-ben Holler János 600 rénes frt bért fizetett a városnak a serházért. 1716-ban Áver János serfőzővel évi 1000 magyar forintban és 3 hordó serben alkudtak meg. 1717-ben Bosilóth Jakab 1400 frt árendát kínált, amire neki adták bérbe a serházat. Bosilóth azonban becsapta a várost. A következő évben 1800 írtért vette ki a serházat a pálinkafőzőházzal együtt, de hamarosan emelni akarta a ser árát. 1721-ben, amikor Áver Jánost akarták tenni a serházba, a vizsgálat alkalmával kitűnt, hogy az csaknem teljesen tönkrement és a pálinkaház is rommá vált. A város kára körülbelül 7143 forintra rúgott. Dőry András főbíró kiegyezett az időközben elhalt Bosilóth özvegyével olymódon, hogy a fenti összeget elengedték neki, az özvegy viszont néhai férje tulajdonát képező serfőzőeszközöket, üstöket, stb. otthagya a városnak.

Az iparosokra nem a lakossággal együtt vetették ki a közterheket. 1712-ben 700 rénes forint, 1725-ben 800, a miskolci serfőző 50, a mindszei 30, 1728-ban az előbbi 70, az utóbbi 25, 1752-ben az iparosok 984, 7 malom 53 frt 28 kr., 1753-ban az iparosok ugyanannyi, a malmok 37 frt 08 denár hadiváltságot fizettek. Az adóztatással túlterhelt iparosok, a régebbi árszabások ellenére, emelni akarták az árakat, ami sértette az őstermelésből élő lakosság érdekeit. A nemesek mozgalmára a vármegye 1706-ban árszabást adott ki. Amikor az árak továbbra is emelkedtek, 1728-ban a vármegye olyan statutumot alkotott, hogy amely kézművesek és munkások illő bérért vonakodnak dolgozni, a szolgabírák által 12 botbüntetéssel sújtassanak, a nemes származású iparosok pedig 12 rénes forintra bírságotassanak.

Az iparosok készítményeinek még mindig a vásár a főpiaca. Iparosaink féltékenyen őrizték vásárjogukat a vidéki mesterekkel, különösen debreceniekkel és kassaiakkal szemben. A vidéki vásárokon felül a főforgalmat a helyi vásárokon érték el. A heti piacokat szerdán és szombaton az Óvárosban, a négy országos vásárt az Ujváros tágasabb terén tartották. Több árulósín épült. A csizmadiák a vargák régi színe mögött emeltek árulósínt. 1742-ben mindkét céh színeknek bizonyulván, emeletet húztak fölébe. A földszint a vargáké maradt, az emelet a csizmadiáké lett. 1739-ben a város a szabócéhnek jelölt ki színhelyet a piacon álló nagy kvártélyház előtt.

A vásártartási jog a megváltás éve alatt a város jövedelmét képezte. A tanács

nemcsak helypénzt, vásárpénzt, álláspénzt szedett, hanem 1712-től minden terhes szekértől 4 polturát, deszkás szekértől minden 50-ik szál deszkát, vasaktól minden 50-ik drb.-t, a sós szekerektől minden 100-ik kősót, fazekaktól minden 20-ik edényt, stb. A vásár jövedelmét bizottság szedte és számolta el a Szentpéteri-kapura menő utcában az egykori cédulaháznál. 1710-ben 320 frt, 1718-ban 612, 1730-ban 610 frt és 17 kősó, 1735-ben 997 frt és 22 kősó jövedelmet szedett be a város. A vásárok közül rendszerint az áldozó napi volt a legforgalmasabb.

A heti és országos vásárok mellett boltok állottak a vásárlók rendelkezésére. 1732-ben 8 boltot, 1741-ben 11 görög, 1742-ben 4 zsidóboltot írtak össze. Ezenfelül a pálosoknak, továbbá a városnak volt sós, dohányos és vasárús boltja. 1747-ben a tanács évi 600 frt-ért 3 évre bérbeadta a só- és dohányárulást Böller Mihálynak s Zontagh Jakabnak. Ugyanakkor a vas árulási jogát Sárkány Mihály árendálta egy évre 200 forintért. A következő évben a város arra rendeltetett boltjában 3 esztendőre évi 800 frt összegért Szepessi Szabó György bérelte a só- és dohányárulási engedélyt. A vas árulási engedélyét Sárkány Mihálynak adták bérbe egy évre 120 forintért. Szepesi Szabó György 1754-ben és 1755-ben 760 m. frtot fizetett a só és dohány árulásáért. A görög boltok elegáns külsővel bírtak. 1755-ik évi feljegyzés szerint négyfelé nyíló, bécsi üveg karikákkal ellátott két nagy ablakuk vörös fenyőből készült, az ablakfelek faragott kővel, a boltok alja zöldmázú, négyszögletű kövekkel volt kirakva, bennük négy-gombú, kályhás kemence állott, hamuszín firnajszos festékekkel befestett, angolai sarokvassal és rézzel borított pléhvel díszített ajtaik francia rigelekkel felszerelt zárrakkal voltak ellátva. A város boltjai sem maradtak a görögöké mögött. 1747-ben, a nagy tűzvész után, a tanács a Szerafi funduson kezdett boltok, korcsmák és egyéb épületek felépítéséhez Szepessy Istvántól 6 százalékos kamatra 2000 rénes forintot kölcsönözve, megalkudott Tapolcán lakos Resincsek Ferencsel, hogy a szekérkapuhoz, pincék, házak és boltok ajtaihoz s ablakaihoz szükséges faragott követ, továbbá a város címerét jó nagyságú kőre kimetszem és kifaragni tartozik. Az épület asztalosmunkáját a Miskolcon lakos, eredetileg török származású Asztalos Imre, a század díszítő iparának egyik jelentős képviselője, készítette.

A szőlőművelés terén eltolódások állapíthatók meg. Az 1702-ik évi viszonyokhoz mérten a szőlősgazdák és telepek száma emelkedett, de az utóbbiak nagyrésztben a nemesek kezére jutottak. 1744-ben 25 szőlőhegyen 760 gazdának 8435 árok szőlője és 1023 árok pariaga volt. A nemesek körében nagy szőlőművelők voltak báró Dőry Andrásné, Szakmáry János, Fáy László, Nagy András, a szepesi káptalan, Szepessy János, stb. Amikor a termés elhelyezése mind nehezebbé vált, s a munkabérek is növekedtek, egyesek nem tudván műveltetni telepeiket, elhagyták azokat. Így hagyott el a Bárczy-familia 30 árok szőlőt a Bábonyibércen, a Forray-örökösök ugyanannyit a Kerekhegyen, a Gellérfi-család 10 árokkal a Kőbányán, stb. Az elhagyott szőlőket a tanács hozzájárulásával más gazda fogta fel, vagy művelés híján teljesen elpusztultak. Szőlő-, illetve bortermelésünket a döghalál és a nagy esőzések is befolyásolták, amely utóbbiak óriási károkat okoztak. 1709-ben 480 nemes, szabad és nem igazolt nemesnek 1858 hordó bora, 1712-ben a nagy pestis után 422 nemes, szabad és parasztnak 366 hordó bora volt. Ebben az időben a miskolci hegyeken asszúbert is termeltek.

A megváltás évei alatt a korcsmáltatást a város foglalta le magának. 1725-ben 8, 1748-ban 10 korcsmánk volt. Tovább korcsmáltattak a Piac-utcán a sajlóádi pálosok és a tapolcai apátság. A harmincas években a Csabai-kapun kívül a szőlők alatt korcsmát tartott gróf Althán váci püspök, tapolcai apát. A város jogait sértő bormérés megszüntetésére a tanács több ízben lépéseket tett a püspöknél. A mindszei korcsmán azonban még 1747-ben is mértek bort. A lakosság a régi törvények szerint árusította borát, amelyek 1700-ban megerősítést nyertek. Nemcsak a helyi s vidéki fogyasztás volt bőséges, hanem külföldre is szállítottak. A bor értékelésénél az egység a gönci fa, azaz gönci hordó volt. A pálinka vagy égettbor főzését és árusítását szintén regáléként kezelte a város. A pálinkafőző házat a tanács rendszerint a sörházzal kapcsolatban adta bérbe. A pálinka mérésére külön korcsmákat tartott. 1719-ben szigorú rendeletet adtak ki, hogy aki a város pálinkakorcsmáján kívül égett bort mer polturánként árulni, 12 forintra büntetik. 1729-ben a tapolcai apát a Vágómalomban pálinkát méretett, amelynek megszüntetését kérte a város. 1741-ben mégis megengedte Steiner Andrásnak, hogy a két abbáciális malomban reggeli italokat árulhasson, amíg a tapolcai apátság jószágainak ő az intézője. Az italmérési joggal szoros összefüggésben állottak a vendégfogadók, amennyiben korcsmákkal voltak egybekötve. A város maga épített s tartott fenn vendéglőket, vagy azok bérbeadásával szaporította jövedelmeit. 1718-ban a Zöldfa, 1746-ban a Szerafi funduson fekvő, nagy emeletes vendégfogadót emeltette, amely utóbbiban a városi jegyzőkönyv felül hét palotákat, alul boltokat említ.

A bortermeléssel kapcsolatban növekedett a pincék száma. 1725-ben a Bábonyibérc régi és új pincéi sorában, az Avasfarkon, Angyalvölgy, eredeti nevén Angyalosvölgy (mai Mélyvölgy) felső és alsó sorában, Hóhérbástyán, Jézuskútjánál és felette, Kiskövesen, vagyis Tűzkövesen és Tetemvárban összesen 84 újonnan ásott s felfogott pincét írtak össze. 1744. évi összeírás szerint az Angyalvölgyben 126, Angyalvölgy felett 56, Papszer felett 28, Templom felett 25, Hóhérbástyán 74, Kiskövesen 35, Jézuskútjánál 48, Meggyes alatt 242, Avasfarkon 50, Bábonyi bércezen 183, a Tetemvárban 30, összesen 897 pince volt, amelyek közül 147 háznélküli, 750 házas pince. Pincék említetnek még a Kőporoson, Bedegvölgyön, 1759-ben a Pipisdombon, bár ezeket nem számlálták meg. Az 1702-es állapotokhoz viszonyítva tehát 339-el emelkedett a pincék száma. A pincékben rejteket is vájtak. 1736-ban a Hóhérbástyán négy öl hosszú és két öl széles kőlyuk pincének egy öl széles és egy öl hosszú rejteke, 1738-ban a Bábonyibércezen öt öl hosszú pincének két öl hosszú rejteke volt. A pince állandó érték, amelyet vidékiek is szívesen vásároltak. Gyakran előfordult, hogy az ingatlanbirtokosok csak pincével, vagy pincével és szőlővel bírtak. A borkereskedők többnyire saját pincéikben tárolták a bort. A vagyonos nemesek, különösen a Dóry, Szepessy, Fáy-család, stb. az Avason halmozták pinceingatlanaikat.

Az őstermelés terén a búzatermelés általános. 1709-ben 519 adózónak 1660 köből búzáját és 67 köből árpáját, 1712-ben a pestis után 422 személynek 314 köből búzáját, 77 köből árpáját, 11¹/₂ köből zabját írták össze. A termőföldet elsősorban a nemesek szaporították, akik rendelkezvén munkaerővel, jelesül

jobbágyaikkal, zselléreikkel, állandóan irtatták a határt. Nagyobb arányokat öltött a kendertermelés. A településsel a Meggyesaljáról, Ujvárosról, általában a város belterületéről eltűntek a kenderföldek. A kendert ezidőtájt a határban a Sajó mellett és a felvégen túl a Szinva mentén termesztették. 1744-ben 158 árok kendert számláltak, amelyből a Sajónál az Ivándombon $56\frac{1}{2}$ árok, Várdombon 5, Berken 84, Bugyikon $2\frac{1}{2}$, a Szinvánál, illetve Malomútjánál 10 árok feküdt. Ugyanakkor a Sajó partján $7\frac{1}{2}$ árok kukoricaföld, a belterületen 2 sáfrányos és több gyümölcsös kert volt. A gyümölcsstermeléssel kapcsolatban az alma, körte, barack s dinnyetermelés fejlődött.

Az állattenyésztés nyugalmasabb időkben fellendült. A város irtás útján bővítette rétei számát, hogy a szükséges téli takarmányt biztosítsa. Ezenfelül az ökörcsorda számára legelőt bérelt a tapolcai földön. 1744-ben az apátság mindszei tiszttartója az egy körmöciarany legelőbért 24 polturával és egy krajcárral feljebb verte. 1709-ben 480 nemes, szabad és nem igazolt nemesnek 487 ökre, 228 tehene, 115 lova, 116 tinója, 22 juha, 200 sertése, 1712-ben a pestis után 422 nemes, szabad és parasztnak 238 ökre, 78 tehene, 46 tinója, 130 juha, 736 kecskéje, 13 lova s 102 sertése volt. Szorgalmasan foglalkoztak méhésztel. Az előbbi évben 393, az utóbbiban 267 méhrajt tartottak.

A húskimérés kiváltság maradt. A megváltással ez a szabadalom a városé lett, csupán a pálosok, a tapolcai apát Piac-utcai székében és Szepessy György fundusán mértek húst. A tanács rendszerint bérbeadta mészárszékeit a mészáros céhnek, amelyek mindegyikében a céh tagjai négyen-ötven közös haszonra dolgoztak. 1755-ben 8 mészárszéke volt a városnak, amelyeket évi 30 forintjával a céh bérelt. Az első öt céhes mészárszékben 5–5 céhtag, a hatodikban 3, a hetedikben és nyolcadikban a nemes céh macelláltatott. A tanács ügyelt arra, hogy a lakosságnak idejében és kellő mennyiségű hús álljon rendelkezésére. Külön rendtartást állapított meg a mészárosok számára, amelynek betartására a szék-bíró ügyelt fel. A hús árát szabályozták. 1706-ban 1 font ökör- vagy tehénhús 6, borjúhús 8, bárányhús 6 pénzbe került.

A lakosság vagyoni viszonyaiban lényeges változások álltak elő. 1727-ben 196 nemes és ugyanannyi szabad, 1730-ban 197 nemes és 119 szabad lakott a saját telkén. 1732-ben 1307 személynek, köztük 66 vidékinek, 1744-ben 1275 belakosnak és 57 vidékinek, illetve idegennek volt Miskolcon ingatlana. Az ingatlanbirtok alatt nem minden esetben fundust és járulékait, hanem fenti összekadások szerint szőlőt, pincét, a telek egy részét vagy csekély tartozékait is kell értenünk. A megváltások terhei, hadas idők és elemi csapások súlya alatt a leszegényedés, az ingatlanok elidegenítése mind nagyobb arányokat öltött. Az egész pertinenciájú telkek egy része elvesztette járulékait s az újabb fundusok, a határ szűk volta miatt, nem jutottak arányosan termőföldhöz. 1744-ben összeírt 579 fundusból 281 az egész pertinenciájú, a többi taksás, járuléknélküli vagy részben bírt pertinenciával. Az egészjáruléku fundus, 1–2 drb. szőlő és pince nem a polgári átlagvagyon többé, mint 1702-ben. A polgárnak a telek felével, harmadával, negyedével, ötödével, sőt hatodával és nyolcadával is meg kellett elégednie. Szőlőjétől, pincéjétől sok adózó megvált. Ezek egy részét vidékiek s idegenek szereztek meg. Erősen felszaporodott a nemesek vagyona. Az egész pertinenciájú

fundusok, kevés híjján, az ő kezükben voltak, ők az ortványok tulajdonosai, ők halmozzák a szőlő-, pinceingatlant, stb. 1732-ben Dőry Andrásnak 13¹/₂ fundusa, 12 pincéje, 174 árok szőlője, 25¹/₄ köblös földje, az alsó malomban része, a piacon 8 bérbeadott boltja, Boldizsár Zsigmondnak 5¹/₄ fundusa, 2 pincéje, az alsó malomban része, 44 árok szőlője, Bük Andrásnak ugyancsak a malom terciálisa, 3 fundusa, 3 pincéje, parlaga, 61 árok szőlője, Szepessy Gyögynek egy malom terciálisa, a Meggyes alatt 1¹/₂ rezidenciális fundusa, egy kovácműhely-féle, a pálinkafőző zsidó fundusa, a mézsárszékkal bíró fundus, 3 egészjáruléku fundusa, pincéje és 18 árok szőlője volt.

Az adózásból a vármegyére fizetett közterhek voltak a legsúlyosabbak. A hadiváltságot külön rótták ki a városra, nemesekre, a mesteremberekre, görögökre, zsidókra, stb. 1725-ben Miskolc 272 rénes forintot, a nemesek és armalisták 1416, 1732-ben az utóbbiak 1000, 1753-ban Miskolc 3803, a nemesek 806, 1754-ben a város 3754, a nemesek 781, 1755-ben 3879, illetve 750 rénes forintot fizettek. Az iparosok, görögök, zsidók, stb. terheiről fentebb szóltunk. Az egyházi adót a régi alapon szabták ki, amelyet az egri püspök u. n. királydézsmása szedett. 1748-ban gróf Szalai Barkóczy Ferenc egri püspök 2000 frt királydézsmát követelt, mire a város elhatározta, hogy a szerződéses 500 frt. helyett 600 frt-ot és 2 hordó bort ígér, amelybe azonban csak az adózó nép számíttassék, a nemesség külön egyezkedjék a püspökkel. Ezenfelül a tanács háziadót, kivételes közigazgatási szükségleteknél rendkívüli adót vetett ki.

Miskolc jelölése a megváltások évei alatt privilégiált Miskolc városa. Amióta az uradalomtól megvált, jelentőségben emelkedett. Diósgyőr erőd jellege hamarosan megszűnt. A megyei hatóság a királyi kamara felszólítására 1736-ban megvizsgáltatván a várat, tetőzete annyira hiányos volt, hogy az emeletek több helyt átszakadtak s körfalai is omladoztak. 1727-től, amikor 4 összefüggő telken felépült a faragott kőszobrokkal díszített, kétemeletes vármegyeháza, Miskolc Borsodvármegye állandó székhelyévé vált. A város élén a tanács állott, amelyet a tisztviselőkkel együtt újesztendő napján az építőszéken a lakosság választott. A tisztségek, illetve állások betöltésénél az elmúlt időkkel szemben állandóság tapasztalható. Váczy András főbíró, aki az első megváltásnál s Rabutin generális pusztítása után fáradhatatlanul és nagy körültekintéssel tevékenykedett, 1701 és 1744 között, több ízbeni megszakítással, 13 évre választották meg. Szalay András 7 évig, Barkassy András három ízben 15 évig töltötte be a főbírói széket. Vetéssy Sámuel 1700-tól 1714-ig volt a város főjegyzője. A kincstartóságra még mindig nehéz volt embert kapni. A jelöltek különösen háborús időkben, 30—50 frt készpénzzel vagy 2 hordó borral megváltották magukat a kincstartóságtól. A közigazgatási ügyek felszaporodtával új állásokat szerveztek. 1712-ben aljegyzőt választottak, majd ügyészt, fiskálist tartott a város. 1754-ben a fiskálisságra Gábrriel Miklós megmarasztatott. A korcsmákra 2 borbíró ügyelt fel, a vásárok jövedelmét 2 vásárbíró szedte. Megmaradt a katonasággal érintkező s egyben kvártélymester tolmács állása. 5—6 szolga, kocsis, 2 ménespásztor, 2 tehénpásztor, kerülők, éjjeli őrök s a város dajkája tartoztak az alkalmazottak létszámához. A főbíró 100 frt fizetést húzott. A főjegyző fizetése 1714-ben 80 frt, 1740-től 100 frt, 6 köből búza és 2 pár kordován-

csizma, az aljegyzőé 40 frt volt. A főbíró és tanács tagjai nagyrészen a birtokos nemességből kerültek ki. A törvénytudó és kamarai előkelőségekkel simábban érintkező nemesség bevált a megváltások tárgyalásainál. Közszolgálatával, műveltségével kiszorította az iparos polgárságot a város és egyház vezető állásaiból, amelyet az évszázadokon át betöltött. A közgyűléseken számos nemes jelent meg, akik irányították annak lefolyását.

A tanács kezében a bírói és közigazgatási hatalom összpontosult. A polgári- és büntetőbíráskodást, a bírói hatalom mindkét ágát, szigorú felfogással gyakorolta. Polgári pereknél úgyszólván minden esetben elmarasztalta az adóst. A város büntetőbíráskodási joggyakorlatát az országos törvényeken, Verbőczy Hármaskönyvén és a biblián felül a XVIII. században használt Praxis Criminalis irányította. A káromkodókra külön statutumot is alkottak. 1714-ben kimondták, hogy a káromkodók, tekintet nélkül nemesi voltakra, 6 magyar forintra megbüntettessenek, vagy nyilvánosan keményen megcsapattassanak. Szigorúan bírálták el az erkölcs ellen vétőket. 1724-ben Böszörményi Kata megszökött egy férfivel az urától, de Püspökiben elfogták és visszahozták Miskolcra. Férje, hogy megmentse, a bíróság előtt megbocsátott neki és visszafogadta. Ennek ellenére kimondatott, hogy a városban meg nem tűretnek és ha három nap alatt el nem hagyják Miskolcot, hóhérral veretnek ki. Másik esetben az asszonyt hagyta el a férje, mire a tanács megparancsolta, hogy keresse fel az urát, másképp a városban nem engednek lakást neki. A házasságtöréssel kapcsolatos paráznaságot 1728-ban két esetben fővétellel büntették. Más alkalommal, amikor leányt találtak paráznaságban, megvesszőztetésre és hóhér általi kiűzetésre ítélték. Ugyanilyen súlyosan büntették a tolvajokat. 1729-ben Ballabás János 12 éves inast, mert Kanizsai Borbély Andrásné, Dőry Julianna ládáját feltörte és belőle ezüst gombokat, kanalakat, mazsolaszőlőt s egyebet ellopott, hóhér általi megkínóztatás útján vallomástételre és azutáni kivégzésre ítélték. Idejének gyengeségére nézve azonban az ítéletet háromszori kemény megvesszőztetésre változtatták, szüleinek pedig meg kellett téríteniök az okozott kárt. 1738-ban egy lúdlopó asszony 100 korbácsütéssel bűnhődött. 1740-ben az Istent súlyosan káromló Sára asszonyt, József kocsis feleségét, mások rettentő példájára, halállal megegyező büntetéssel, 160 kemény korbácsütéssel és a városbéli kiűzetéssel büntették. Rendkívül szigorúsággal és nagy számban folytak a boszorkányperek. 1709-ben Szabó Pálné, Krasznay Zsuzsánna, Tóth Istvánné és Nagy Boris ellen folyt a per, amikor a két utóbbi ügyben 42 tanút hallgattak ki. A vádlottakat a hóhér a legembertelenebbül megkínózta, így mezítelenül tüskeágyba fektette, hogy vallomást csikarjanak ki belőlük. És mert »bebizonyosodott«, hogy Krasznay Zsuzsánna és Nagy Boris harmadik társukkal a mezőn Demeter Miklós szekeréhez bujdosnak, a szekérre ültek, onnan eltűntek, majd a szekeret az egyenes úton feldöntötték, Nagy Boris Demeter Mártonnak egy meggyógyulást nem remélhető, beteg ökrét 2 óra alatt meggyógyította, Diószeghi Tamásnak kígyó képében a csecset kiharapván, amikor hasából kikergette, az utcán megrázkódván, a kígyóból maga személyére változott, Krasznay Zsuzsánna bement és ajtónyílás nélkül kiment Török Istvánné ajtaján, Nagy Erzsók gyermekét megforgatván, a tejét elvesztette, s a magáét azzal bővítette, Iván Tamást felkantározván, megnyergelte,

Tóth Jánosné gyakran nyargalózott rajta, Diószeghi Tamásné szemeláttára kigyó képében megkísértette, a halálos beteg addig meg nem holt, amíg hozzá nem ment és kezét meg nem fogta, a mezőn egy sereg lúd mellett megjelenván, csakhamar eltűnt lúdastól együtt, Németi Jánosné gyermekét megrontván, nyomorulttá tette, a negyednapig halva feküdt macskát felelevenítette, Nagy Boris és Krasznay Zsuzsánna hóhér általi megégettetésre ítéltetett.

A tanácson felül az egyház papszékén bíraskodtak. A céhek továbbra erkölcsi felügyeletet gyakoroltak tagjaik felett. Megmaradt a papszeresi lakosok jogszo-
kásokon alapuló bíraskodása. Nemesek fölött a vármegye ítélkezett. A város, mint testület, az egyházzal vagy nemesekkel szembeni ügyében, a kamarához fellebbezhetett.

A megváltás évei alatt a tanács erősen tevékenykedett a közigazgatás terén.. A Szinva, Pece szabályozása, útjavítás, tűzrendészet mellett gondot fordított a szegény- és lelencügyre. Az ekklezsiával közösen ispotályt tartott fenn az Ispotály (mai Rákóczy-u.) utcában. A katolicizmus terjedésével 1740-ben a katolikusok Felsőpulyai Bük András alispán útján ispotály felállítására helyet kértek a várostól, amelyet a magisztrátus a Csabai-kapunál jelölt ki. A katolikus szegények ápolóját Fáy Ferenc, volt miskolci plébános, nagyvárad kanonok korában, mint a tapolcai apátság tejhatalmú megbízottja, erős, tömör anyagból a mindsze-
nti templom tőszomszédságában építtette fel. A nyilvános kórházi ápolásnak a két ispotály volt az alapja. Ekkoriban még a legelőkelőbb betegeket is legtöbbször sebész-borbélyok és javasasszonyok gyógyították. Híres miskolci borbélyok és sebészek voltak 1709-ben Onodi Borbély János és András, 1730-ban Pirner Ignác. 1743-ban Jósvai András fundusán borbélyműhely volt. Az orvosságokat a lakosság és javasasszonyok házilag készítették és otthon tartották az orvosságos ládá-
kban. 1731-ben a tanács 12 frt segélyt adott a külföldre szándékozó Matolcsi Bíró Pál apothecariusnak, valószínűleg tudománya gyarapítása céljából, vagy éppen gyógyszerek beszerzése végett. Néhány évvel később gyógyszertárat állít fel egy tanult orvosdoktor. 1735-ben Trangus Illés orvos azzal a kéréssel fordult a városhoz, hogy saját telkén patikát állíthasson. Trangus doktor a gyógyszertár engedélyen felül reggeli italok és rozsólis árusítására is szabadalmat nyert.

A koldulás ügyét a tanács úgy szabályozta, hogy a város területén csak annak engedte meg a koldulást, aki erre koldulólevelet kapott. A város elsősorban saját szegényeit látta el.

A lelencügyről úgy rendelkeztek, hogy amint kitett gyermeket találtak, annak azonnal dajkát kerestek. 1721-ben Szabó Mártonné, Tarcali Anna volt a város dajkája.

1715-ben rendezték a börtönügyet. A város legrégebbi börtöne a Derék-utcán, a piac felső végén állott. Az említett évben a vármegye börtönt építtetett. A telket a város adta, amiért az általa elfogott gonosztevőket együvé zárathatta a vármegye rabjaival. Ezután a város hóhéra a vármegyét is szolgálta. A magisztrátus a rabokat tisztességesen ellátta. Hetenként 2–3 ízben húst kaptak. Nagy drágaságban a könnyebb bűnösöket szabadon bocsátották, hogy mentesítsék a várost a rabtartás költségeitől.

Már a megváltás évei alatt rendezve volt a város levéltára. A megváltással

kapcsolatban felszaporodott a levéltári anyag. A hivatalos és magánlevelezés, a polgárság ingatlanairól szóló oklevelek beszerzett hiteles, másolatai, elszámolások, kölcsönök nyugtái, quantumlajstromok, ingatlanösszeírások, stb. magukban is kis levéltárat képeztek. A tanács a felgyűlt anyagot tárgyak szerint csoportosítva csomagokba osztatta. Miskolc levéltárának első, a privilégiumokat felsoroló leltári jegyzékét 1700-ból ismerjük. Az 1714-ben készült leltár rövid tartalmuk szerint ismerteti a csomagokat, megemlíti, hogy a városnak négy pecsége van és felsorol 18 függő pecsétű, királyi privilégiális, továbbá függő pecsét nélküli, hét más pergamen oklevelet. Ezeket a féltve őrzött privilégiumokat sokat kellett Bécsbe, Pozsonyba, Kassára hordani a megváltás ügyében. Így esett meg aztán, hogy Ulászló királynak a zöld pecsét használatát biztosító oklevele elveszett. Nemsokára azonban megkerült. Valahogy Szepessy János kezébe jutott, aki 1718-ban visszaadta azt a városnak. A levéltár 'egy veresfiókos, egy zöld és egy pártázatlan ládában állott.

Miskolc város régi pecsétjei

A város a régebbi állapotokkal szemben nagy jövedelmet élvezett. Övé volt a korcsmáltatás, húskimérés, vásártartás joga, hasznot húzott a ser- és pálinkafőzésből, a só, dohány, vas, kávé árulásból, a boltok kiadásából, jövedelmezett a ládházi és csabai részjóság, volt malma, tégláégető színe, szőlői, pincéje, 2 vendégfogadója, továbbá taksás ingatlanai. 1710-ben a város teljes bevétele 5636 frt 77 denárt tett ki. Nagy jövedelmeit, amint említettük, súlyos adósságainak fedezésére többnyire bérbeadta. Hogy a kamarára szóló fizetéseit könnyebben kiegyenlíthesse, 1704-ben II. Rákóczi Ferentől 1800 forintért zálogba vette ónodi jóságához tartozó Besenyőt, Arnótot, Kelecsényt és Zsolcát, amely birtokokat I. Rákóczi Ferentől már az előző évszázadban is bérelte.

A város vagyoni helyzetét illetőleg 1755-ben a következő javait írták össze : a serház pálinkaházzal együtt, előtte korcsma kőpincével és faházzal, a Jézuskútjánál kőépülettel pince, korcsma házzal együtt, a városháza boltos pincéjével, a piacon vendégfogadó, a mészárszékek hátamögött korcsma házzal és kőpincével, a nagy kvártélyház, kis kvártélyház, strázsaház, mellette korcsma pincével, a malom két kőre kőházzal, nyolc mészárszék, a győri pálosok kúriájával szemben faház pincével, a Csabai-kapun ál vendégfogadó kőállással és boltos pincével, az Ujvároson korcsma kőpincével, faházzal, a Tetemvárbán kőből vágott pince kőházzal, a cédulaház kőből, a verbunkház, négy telken a major (mai tűzoltó laktanya) és a ládházi jóság. A város appertinenciás fundusai voltak: a városháza $2\frac{1}{2}$ funduson, a Szirmai fundus, a piaci vendégfogadó 3 funduson, a mészárszékek egy telken, a nagy kvártélyház 2 telken, a serházból $2\frac{1}{2}$ fundus, 4 különböző fundus és 11 öl föld az utca felől. Ezenfelül 15 taksás fundus, amelyekhez még a Vay Ábrahám-féle, a vármegyeház, a papszeresi és Kalla fundusai tartoztak. A ládházi jóságot hosszas küzdelem után szerezte meg a város. 1715-ben ugyanis báró Meskó Jakab Ládháza egy részére királyi adományt nyert. A város,

mint ottani birtokos, ellene mondott a beigtatásnak s ezért a kir. tábla elé idéztetett. A pör hosszú ideig folyt, végre az adományos báró a miskolciakat egyesleggel kínálta meg s az általa kért 800 frt lefizetése után 1754-ben minden lehető ládházi jussát átadta.

A város műveltségi viszonyaiban nagy változások álltak be. A nemesek és szabad polgárok a megváltás tárgyalásaival kapcsolatban az ország távoli részeire, sőt külföldre jártak. A világlátott görög kereskedők behozták és hozzáférhetővé tették a művészi iparcikkeket. Az iskoláztatás ügye erősen fellendült. 1735-ben a magisztrátus a ref. egyház és iskola gondozását egyháztanácsra bízta, noha azoknak évszázadokon keresztül kegyura volt. Kovács Gábor, a miskolci ev. ref. főgimnázium monografusa valószínűnek tartja, hogy a város ezt a döntő lépést a megindult ellenreformációtól félelemből tette meg. Ugyanabban az évben megkezdtek a régi földszintes és megrongált iskolaépület korszerű újr építését. 1732-ben a Papszeren lakos Beregszászy Varga István, a lányok tanítója is említetik. Az egyháztanács, hogy az iskolának állandó tanárokat biztosítson, a magasabbosztályú tanulókat külföldi egyetemekre küldötte. Állandósult a protestáns főiskolás ifjúság és az ősi sárospataki kollégium támogatása. 1727-ben Szerencsi István sárospataki kollégiumbeli ifjúnak akadémiákra menetele előtt a város 6 magyar forint megadását rendelte. 1738-ban Ujhelyi Sámuel és Lisznyai Mihály Pozsonyban az augustana confession lévő kollégiumban tanuló ifjaknak 12 rénes forintot ad a város. 1729 előtt Csuda Zsuzsánna a sárospataki kollégiumnak 150 m. frt-ot hagyományozott. A katolikusok, illetve minoriták 1729-ben felállítják az első katolikus elemi iskolát. 1753-ban rendházuk mellett új iskolaépületet emeltek. 1742-ben Máriássy Sándor tapolcai apát építtetett katolikus elemi iskolát. A lakosság körében könyvekkel is találkozunk. A könyvműveltség úgyszólván teljesen vallásos irányú. 1729-ben Serczy Lőrinc prédikátor hagyatékában egy új Magyar Biblia, egy görög Uj Testamentum, Siclus című magyar könyv, Sulpitius Severus Históriaja s bizonyos rakás prédikációk soroltattak fel. 1737-ben Szabó Istvánnak többek között egy Biblia jutott osztályrészül.

A város megváltásával járó eredményeket összefoglalva, bizonyos, hogy Miskolc a XVIII. század első felében egy addig sohasem élvezett szabadságra emelkedett. Rendelkezett a város területével, mentes volt a földesúri adózástól és robottól, saját ügyeiben fellebbezhetetlenül döntött. Egykori polgárságunk azonban ezt a szabadságot kockázatos úton nyerte el. Nem rendelkezvén készpénzzel, kölcsönösszeggel fedezte a megváltások véget nem érő kiadásait, amelynek visszafizetése nyugalmas állapotokban is nagy terhet jelentett. Ám, amikor a szerződések jóváhagyása után rövidesen a Rákóczi-felkelés követelt rengeteg áldozatot, a Haller-család jogigényei, majd újabb, költséges megváltások zúdultak a város nyakába, amikor a pestis elragadta az adózók felét, egy évtized múlva az árvíz tett mérhetetlen károkat a lakosság szőlőiben, amikor a városnak szerződés biztosította jogait meg kellett osztania az egyháziakkal, különösen a tapolcai apátság terjeszkedésével szemben volt tehetetlen, amikor a tanácsot több ezer forintokkal megkárosította Gábel György quantumszedője, majd Bósilóth Jakab bérlője, a kockázatos lépést csak az a félelem menti, hogy Miskolc idegen földesúr kezébe juthatott volna s ezzel a lakosság előtt bezárult volna a szabadság és ön-

állóság kapuja. A megváltás végeredményében leszegényedést és balszerencsét hozott. Az új korszakot megnyitó Grassalkovich-szerződés változtatott gyökereken a város helyzetén.

A KAMARAI FENHATÓSÁG

Miskolc harmadik megváltása után alig mult el tíz esztendő, midőn a várost a királyi tábla elé idézték és Grassalkovich Antal gróf, kamaraelnök, kijelentette, hogy Mária Terézia királynőnek eltökélt szándéka a koronajóságok visszaszerzése. Igaz ugyan, hogy Miskolc 1744-ben adott 40 ezer forintért még számos esztendőig el van zálogosítva. De a törvények keményen tiltják a koronajavak elidegenítését, Igy az uradalom birtokosai elégedjenek meg a letett összegeknek az 1715. évi törvény nyújtotta biztosításával, hogy a kiváltást barátságos úton eszközölhessék.

A magisztrátus nem akart perbeszállni a királynővel. Sankfalusi Steinicher Jánostól 1000 rénes forintot kölcsönzött s követeket küldött Bécsbe. A kiküldöttek azt kérelmezték, hogy a város a jogerős, szerződésszerű egységek alapján még 32 évig régi állapotában megmaradhasson, amelynek fejében hajlandó évenként 1000 körmöci aranyat fizetni az uralkodónő nevenapjára.

A kamara javaslatára Mária Terézia nem fogadta el az ajánlatot. Röviddel ezután Grassalkovich különválasztotta a miskolci nemeseket. A lakosság másik részét jobbágyoknak minősítette. Majd a jobbágyvárosnak szerződéstervezetet adott át, amelyben cenzus, vagyis taksa fejében évi 1500 forintot kötött ki, a miskolci, ládházi és csabai határ terményeiből kilenced, illetve nyolcad fizetésére s az uradalom építkezéseinél szekerezésre kötelezte őket. A város jövedelmeit a kamara hasznának nyilvánította, javaiból mindössze egy malmot, két dézsmaadó szőlőt, két pincét s egy korcsmát hagyott meg. A lakosság évszázados faizási szabadalmát elvette, viszont megszüntette a katonai beszállásolást. A katonák beszállásolására a piacon álló, nagy vendégfogadót jelölte ki, s megengedte, hogy fűtésére 120 öl fát vághassanak a diósgyőri erdőből. Ezenfelül belenyúlt Miskolc minden ügyébe. Megállapította a tanács tagjainak számát és fizetését s a jelölés jogát a kamarai megbízottnak tartotta fenn. Meghatározta a magisztrátus bíraskodási jogkörét. Megszüntette a borbíró és vásárbíró állását, akiknek munkakörét az uradalom tiszteire ruházta. Előre jelezte, hogy telepíteni fog. A vendégnépek taksáját 4 forintban állapította meg. Hogy a város fizetőképességét biztosítsa, a quantumot nem az ingatlanokra, hanem a személyekre, azok mesterségére és terménybeli javaira vetette ki. A tanácsnak megtiltotta, hogy kölcsönt vegyen fel az uraság jóváhagyása nélkül. Ellenben közigazgatási költségek fedezésére az uradalmi pénztárból 300 forint kiutalását engedélyezte.

A szerződéstervezet Miskolc közterheinek nagyrészét az uradalomra hárította s megakadályozta az adósságok tengerében úszó város további kölcsönvételeit. Másrészről a kamarával kötött szerződésai ellenére megfosztotta függetlenségétől és visszahelyezte jobbágyi sorba, amelyből évszázados fejlődés után, nagy áldozatok árán már egyszer kiemelkedett. A lakosság félve a megindult rekatolizációtól

s mert újabb egyességet nem tudott kieszközölni, 1755 augusztus 24-én elfogadta a szerződéstervezetet. Aláírásáért Grassalkovich azzal akarta kárpótolni Miskolc népét, hogy másnap kiadta a királynőnek még május hó 24-én kelt oklevelét, amely a reformátusokat meghagyta és biztosította minden javaik birtokában s vallásuk szabad gyakorlásában. A kamaraelnök saját érdekében kötötte az egyességet. 1755 december 21-én ugyanis Mária Terézia 16 évre elzálogosította neki a diósgyőri uradalmat, amelynek akkoriban a győri erdőségeken felül legértékesebb része Miskolc volt.

A nemességgel 1761 január 1-től számítandó 32 évre 24 ezer forint fejében kötött szerződést a kamara. Az oklevél biztosította a zálogösszeget, kikötötte, hogy megváltás esetén a nemesek az úrijog elismerése címén egy telek után hozzátartozó pincével és zsellérekkel 6 forintnál többet nem fizetnek. Ha Miskolc eladóvá tétetnék, a nemesség számára elővételi jogot tartott fenn s biztosítást nyújtott a nem nemeseknek 41.889 rénes frt. és 14.200 magyar frt. követelésükre.

Amikor Grassalkovich távozott az uradalomból, a kamara megkísérelte az úrbér behozatalát. Az egyesek kezén lévő, nem nemesi birtokokat úrbéri táblába írták össze. Ám azok az $\frac{1}{8}$ telket sem ütvén meg, nem akadtak vállalkozók, Így az uradalom átengedte a lakosságnak a nemesektől kiváltott jószágokat is. És mert földük szaporodott, a cenzust évi 1500 forintról 2202 forintra emelte fel. Ez az u. n. Szöllősy-féle úrbéri szabályzat a Grassalkovich szerződéssel szemben súlyosbította a város helyzetét. A tanács 1772-ben folyamodott a kamarához, hogy Miskolc kamarai, adófizető népe inkább az 1755. évi Grassalkovich szerződés, mint a Szöllősy-féle úrbéri szabályzat mellett kíván maradni.

Már korábban, az úrbér behozatalának megkísérlése előtt, panaszt emeltek amiatt, hogy az uradalom kiirttatta és magának rétvül megtartotta a Sajó melletti, erdős területet, amelyből a hátaló szegénynép fát hordott, a város nyugati oldalán pedig a Diósgyőrig terjedő földeket, továbbá réteket szintén magának foglalta le, azon ürügy alatt, hogy azokat belhelyekül osztja ki. A lakosság panaszára a diósgyőri uradalom 1767-ben az úriszék előtt pert kezdett. Az ú. n. quantuális per évtizedekig húzódott. Miskolc 10 pontban foglalta össze sérelmeit, amelyek közül mint legjelentékenyebbet panaszolta, hogy régi határjárási levelek szerint a város határához tartozott erdők részint Diósgyőr-, részint Kisgyőrhöz foglaltattak, Rottenstein diósgyőri prefektustól a Várdomb és Ivándomb alatt kiirttatott Sajóparti területet, valamint Miskolc nyugati oldalán egy egész nyomást az uradalom majorsági haszonvételeire fordította, noha kötelezte magát, hogy majorságot nem tart fenn, hanem a nemesektől kiváltandó ingatlanokat is a városnak engedi át. Kérelmezte végül a miskolci határhoz tartozott s az uraságtól elzálogosított Jenkepuszta visszakapcsolását. Az uradalom ezzel szemben felhozta, hogy a városnak van korcsmája, vízimalma s vérbírótságot élvez. Urbéri terhek alól mentesítő kiváltságleveleit nem ismerte el. A haszonvételekre fordított földekről azt állította, hogy azok nem városi, hanem uradalmi földek, Jenkepuszta pedig sohasem tartozott Miskolc határához.

Az úriszék ítélete úrbéri terhek alá vetette a nem nemeseket. A parasztmunka teljesítésére nem képesített mesterembereket szabad egyezkedésre utasította. A város minden egyéb követelését elvetette. A megyei törvényszék annyiban változ-

tatott az ítéleten, hogy egy korcsmában egész éven át meghagyta a bormérési szabadalmat. Fellebbezés folytán a helytartótanács 1783 január 9-én úgy döntött, hogy az uradalom a nagyjából kalmárokból és mesteremberekből álló lakossággal azok helyzetéhez s a viszonyokhoz alkalmazott szerződést kössön. A korcsmára nézve helybenhagyta a megyei törvényszék ítéletét. A lakosság igényeit illetőleg utasította a vármegyét, hogy az uradalom adja vissza az elfoglalt területeket s az esetleges károkért teljes kárpótlást szolgáltatson a haszonvételekkel egyetemben. Rendelkezett továbbá, hogyha a felek között szabad alku útján szerződés létre nem jönne, a városokra fennálló rendszabályokhoz alkalmazkodva, a vármegye készítsen rendbeszedési szerződést, valamint a múlt, jelen és jövő állapotot kifejtő kombinatóriumot s mindkettőt terjessze fel a helytartótanácsához.

Az úrbéri ügyekben végérvényes fórumon tehát Miskolc megnyerte a pert. Az örökös szerződés megkötésével s a foglalások visszaadásával azonban az uradalom nem sietett. 3 évvel később a helytartótanács gyorsabb eljárásra sürgette a vármegyét. Végre 1787 január 17-én felterjesztették a szerződés szövegét és kombinatóriumot. De az uradalom is lépéseket tett érdekei védelmére. 1787 július 24-én Szöllösy Ferenc diósgyőri prefektus felterjesztést intézett saját igazgatóságához, melyben kikelt a megyei törvényszék ellen, hogy a helytartótanácsához küldött szerződésszövegben két korcsma engedélyezését véleményezte, az uradalmi tervezetben egy forintban megállapított pincetaksát 30 krajcárra szállította le, az azelőtt csak tövist termelt s nagy költséggel kiirttatott Sajó-parti tért visszaadni, a Grassalkovich-szerződésben csak ideiglenes használatra átengedett csabai és ládházi fiskalitásokat örökösen a lakosság kezénhagyni határozta, stb.

E felterjesztésre 1788-ban a szerződéskötési ügy újból visszakerült tárgyalás végett. Viszont még abban az évben báró Schilson diósgyőri prefektus, de Miskolc is, felterjesztéssel élt a helytartótanácsához. Schilson báró előadta, hogy a város terjeszkedésére csupán a diósgyőri határnál mutatkozott hely, s az elvett területen máris 12 ház épült. Az urasági terv szerint a jobbágylakosság évenként 818 ft 20 krral többet fizetne ugyan, de ebben bennfoglaltatik a nyolcad, illetve kilenced megváltási ára minden 14 házhely után, valamint a legutóbbi szerződéskötés óta 201-el szaporodott zsellérek terhe. A város ellenben felhozta, hogy 45 lakos kezén mindössze 273 hold föld és rét van, amely után az uradalom 15 krajcárjával számította a dézsmaváltságot, továbbá, hogy egy zsellértől 2 ft 30 kr. taksánál több nem számítható. Nem ajánlhatott tehát a követelt 1277 ft 18 krral több fizetést. A 4-ik nyomást és az ortásrétet visszaadni, illetve évenként kiadni kérelmezte. Kérte még a Grassalkovich-szerződésben a városnak biztosított, ám a kamaraelnöktől már 1765-ben beszüntetett 300 ft évi segély kiutalását, a nemesektől visszaváltott földek ingyen átengedését, újabb korcsma engedélyezését s hogy a csabai és ládházi földek, rétek, valamint malom élvezetében meghagyassék.

Ilyen ellentétek mellett a lakosság és uradalom között egység nem jöhetett létre. Az ügy ismét a vármegyei törvényszékhez került, amely 1789-ben Ragályi József aláírásával német nyelven újabb véleményes felterjesztést intézett a helytartótanácsához. Az úrbéri perek legfőbb fóruma húsz év múlva, 1809-ben, küldte le a szerződés tervét az uradalmi tisztséggel közlés céljából, amelyre Borsod vármegye azonnal válaszolt, a város kívánságait a helytartótanács pártfogásába

ajánlva. Ezek után azt lehetett várni, hogy az ügyet a miskolciakra nézve kedvezően döntenek el. Ahelyett 1810 március 10-én a helytartótanács értesítette a vármegyét, hogy miután az udvari kamara átirata szerint Miskolc város dolgában az örökös úrbéri szerződéssel kapcsolatban végrehajtás van készülőben, a legközelebbi észrevételekig szüntesse be a további lépéseket. A helytartótanácsi rendeletet Borsod vármegye 1810 március 30-án tartott kis gyűlésében kihirdették. Ugyanakkor Kulin József uradalmi fiskális az úrbéri pertest kiadását kérte, amit a vármegye meg is engedett. 1811-ben új fordulat állott be. A helytartótanács királyi meghagyásra utasította Borsod vármegyét, hogy a miskolci úrbéri szerződésben hozott ítélet elidősült, az örökös szerződéssel kapcsolatban álló ügyek az úriszéken új s beható tárgyalás alá vétessenek és ha az a megyei törvényszék felülvizsgálatán is átment, hozzá felterjesztessék. Amikor azonban a vármegye az 1809-ben felküldött iratokat visszakérte, az ügy végleg megakadt. 1832-ben, 1841-ben és 1868-ban Borsod vármegye lépéseket tett a végrehajthatlan úrbéri per kikeresésére, de az az uradalmi levéltárból nem került többet vissza.

Aváros nem tudván visszanyerni a kvantuális pertestet az uradalomtól, 1857-ben az uralkodóhoz, 1868-ban az igazságügyminisztériumhoz folyamodott. Az első folyamodványra a koronaügyészség véleményes jelentése szerint az 1783-ban megítélt, de vissza nem adott 4-ik dűlőre és ortásra nézve az ítélet a magyar törvények szerint jogérvényes és végrehajtható volt. Az 1868-ban benyújtott kérvényre Borsod vármegye tiszti ügyésze oda nyilatkozott, hogy a megítélt foglalások visszaadátását haszonvételeikkel egyetemben nem akadályozhatja az úrbériszerződés meg nem kötése, minthogy annak létrejötte az 1848. évi törvények után nem szükséges. Szerinte nem lehetett akadály a végrehajtás elmaradása sem, mert világos, hogy az a város hatalmán kívül álló okokból maradt el. A várost tehát mulasztás nem terheli, sőt ellenkezőleg, minden körülmény arra mutat, hogy a kamara illetéktelen nyomást gyakorolva a helytartótanácsra, ki tudta eszközölni, hogy a végérvényes határozattal befejezett ügy végrehajtását nemcsak felfüggeszék, hanem valamely kamarai levéltár porában a feledékenységnek adják át. A felsőfolyamodványra, a borsodmegyei császári főnökség útján, a város azt a határozatot kapta, hogy a 4-ik dűlő és ortásrét iránti kérelmével törvény útján kereskedjék, a kvantuális perben pedig egyezkedésre utasított. Az 1868-ban benyújtott folyamodványra az uradalom és város közötti ügyekben egységet kíséreltek meg, melyre nézve a pénzügyminiszter Buday Sándor tanácsost küldte ki.

Az úrbéri szerződés megkötésének halogatásából érthető, hogy a város nagyobb és több terhet nem akart vállalni, mint amelyet a kiindulási alapul szolgáló Graszalkovich-szerződés tartalmaz. Az uradalom ellenben a Szöllösy-féle úrbériszabályzathoz ragaszkodott. Pénztári tisztsége folytonosan vezette a cenzushátralékok kimutatását, míg 1845-ben az uradalmi ügyész pert indított 13,096 frt. hátralék megvételére. A város azzal érvelt, hogy a Szöllösy-féle úrbéri szabályzatot soha el nem ismerte. A szabályzat külalakja sem olyan, hogy hitelesként lehetne elfogadni, mert csak a jegyző írta alá. Így a 702 frt. többletből felszaporodott követelés nem kötelezheti a lakosságot. Egyébként is az uradalom maga mellett kiállított hátralékkimutatása ítélelhozatalra elegendő jogalapot nem szolgálhat. Az ügy a kvantuális perhez csatoltatván, 1856-ban azzal az ellenvetéssel éltek, hogy

az úrbér, vagy azt pótló szerződésekből folyó tartozásokat minden évben be kellett hajtani. Ha a földesúr elmulasztotta a behajtást, a felhalmozott hátralék meg nem ítélnélhető. A befejezetlenül maradt pert 1858-ban a miskolci, császári törvényszék áttette a szolgabírói hivatalhoz s mai napig függőben maradt.

A közigazgatási hatóság előtt az uradalomnak még egy követelése feküdt, a csabai és ládházi földek után 1867-ig levezetve, 781 pozsonyi mérő rozsrá és 968 p. m. zabra. Követelését arra alapozta, hogy az említett földek kuriális természetűek. A város a Grassalkovich szerződéssel igazolta, hogy azok dézsmaadó földek voltak. A dézsmakötelezettség pedig 1848 január 1-től megszűnvnél, az esetleges hátralékok csakis 1848 előtti időről követelhetők. Egyébként mindkét helyen befejezték az úrbéri, rendezési és tagosítási pereket, anélkül, hogy az uradalom követelésével fellépett volna, holott a kérdés felett abban a perben kellett volna tüzetesen határozni. Mert a követelés jogalapja nem volt bizonyítható, ez az ügy is eldöntetlen maradt.

A szabad királyi városság elnyerésére 1783-ban indult meg az első mozgalom. Midőnl a lakosság látta, hogy a Szöllősy-féle úrbéri szabályzat mindinkább nehezíti sorsát, sz. kir. városságért folyamodott. Ugy látszik, 1789-ben a kamara előkészületet tett, hogy Miskolc városi szervezetét a sz. kir. városok mintájára átalakítsa. Április 30-án tartott közgyűlésen a diósgyőri, kamarai prefektus kijelentette, hogy az uralkodó parancsára a sz. kir. városok példájára, polgármesterrel és 24 választottal kívánja kormányozni Miskolc városát. Május 1-én a választás ily alapon történt. Első polgármesterünk Téthy Lajos, főbíró Barkassy Pál, vicebíró Mezey József lett. 1792-ben gróf Török József elnöklte alatt, újból megindult a sz. kir. városság iránti tanácskozás. A mozgalom 1818-ban öltött nagyobb arányokat, amikor a nemesség is csatlakozott hozzá. A kamarával kötött szerződés lejártával ugyanis a nemesség 1796-ban újabb megváltás címén 20 ezer forintot fizetett a kincstárba. 1814-ben 50 ezer forintot ajánlott fel örökváltása fejében. Kedvező válasz helyett a királyi fiskus pert indított, amelynek célja a nemesség úriterhek alávételése volt. És mert a nemesi birtokok majorsági telkekből álltak, nem az úrbéri törvény, hanem szabad tetszés szerint akarták őket robotolásra és adózásra hajtani. A pert nagy sürgetéssel folytatták. A nemesség ellenben annak megszüntetését kérte és egyességet szorgalmazott. A kamara ekkor két feltételt szabott : Mondjon le a nemesség az uradalommal közös birtoklásról, amit az azonnal meg is tett. Ha Ófelsége Miskolcot a sz. kir. városok sorába akarná emelni, eme akaratát ne hátráltassa. Ez utóbbira vonatkozólag 1818-ban Sztarméry Király József elnöklte alatt nagy nemesi gyűlést tartottak, amelyben elhatározták, hogy Miskolc királyi várossá emeltetését köszönettel fogadják.

Abban az időben valamely község csak akkor emelkedhetett sz. kir. városi rangra, ha előbb megváltotta magát az úrbéri viszonyból, ha a király és haza iránt érdemeket tudott felmutatni, s beigazolta, hogy képes a közterhek hordozására. Miskolc 1818-ban benyújtott kérvényében ama fő érveket sorolta fel, hogy a régibb századokban nyert privilégiumai hűségének és érdemeinek bizonyítékai, a megváltások alkalmával, valamint a később befizetett, kvantuális summák a királyi kincstár s közjó előmozdítására adattak, a város kebeléből csaknem példanélküli számmal keltek a király és haza védelmére. Hivatkozott továbbá arra, hogy

a Grassalkovich-szerződés után, csekély szabadsága ellenére, félszázad alatt csaknem kétannyira szaporodott, ipara, kereskedelme, műveltsége emelkedett. Végül kérte a fiskust és kamarát, szabja meg, mennyit kell fizetnie, mert a szabadság megnyeréséért semmi áldozat sem lehet drága. 1829-ben a sz. kir. városság kieszközlésére külön állandó bizottságot alakítottak. Ez a bizottság a város nevében folyamodott s felajánlotta a királyi haszonélvezetek kárpótlását, katonaszállásolást, esetleg kaszárnyaépítést, azzal a kikötéssel, hogy a nemesek saját házukban nem kvártélyoznak. A kamara elnöke ellenben 3000 aranyat kért megváltás címén. 1840-ben Lónyay János királyi biztost, 1841-ben Szilassy József helytartósági tanácsost küldték ki a sz. kir. városság ügyében. Az utóbbi határjárást tartatott s a megváltás összegéül 451.637 rénes forintot számított ki. Miskolc 300.000 frtot és 1000 aranyat ajánlott fel, kikötvén, hogy a megváltandó területbe Mindszent község is beleértendő. 1848-ban a helytartótanács az uralkodóhoz küldött véleményes jelentésében Miskolcot, mint az önállóságra teljesen megérettet és érdemet ajánlotta.

A század közepén a katonai beszállásolás olyan terheket rótt a városra, hogy az állami adó minden forintja után 300 százalék pótdadót kellett kivetni. A lakosság kétségbeejtő helyzetében kérvénnyel fordult az uralkodóhoz, hogy a lovasságot váltsa fel gyalogsággal. 1853-ban a kérvény átnyújtása alkalmával Albrecht főherceg, kormányzótól kérte a sz. kir. városi címet és jelleget. Az akkori politikai viszonyok között Miskolc nem nyert választ. A mozgalom ezután szünetelt egy ideig. Húsz év múlva Losonczy Farkas Károly polgármester vetette fel újból a kérdést. Fő érvei a fokozódó népesedés, emelkedő ipar, kereskedelem, az értelmiség szaporodása, stb. voltak. Miskolc sz. kir. városságra főleg azért törekedett, hogy a közterheket ne csak a leszegényedett adózó-osztály, hanem az egész lakosság viselje. 1871-től, mint rendezett tanácsú város, a vármegye felügyelete alá tartozott. Borsod vármegye elutasította kérvénye támogatását, az elutasítást azzal indokolva, hogy Miskolc szellemi és anyagi haladásának addig sem szegte útját, viszont törvényhozásában nem tudja nélkülözni a vármegyei székhely értelmiségét, adóját, stb. A város emlékiratára válasz sohasem érkezett.

Nemsokára azonban döntő fordulat állott be. 1873-ban nagy pénzügyi bukás érte az országot. 1874-ben Ghyczy Kálmán pénzügyminiszter a pénzügyi bajok orvoslására az állami javak s földesúri tartozékainak eladását hozta javaslatba. Amikor a város erről értesült, sürgős folyamodványt intézett a pénzügyminiszterhez, mire Buday Sándor miniszteri tanácsost küldték ki kormánybiztosul. Vele folytatott tanácskozás után a maradványúri jogok megváltásáért megfelelő levonásokkal 337.772 frtot állapítottak meg. A város és Buday Sándor kormánybiztos közötti megállapodásokat Széli Kálmán pénzügyminiszter magáévá tette. 1876 októberében az országgyűlésen a következő év állami költségvetésének tárgyalásánál javaslatba hozta a miskolci, földesúri jogok eladását, amit az országgyűlés jóváhagyott. A megváltott haszonélvezetek közt volt két malom, a serház, a Zöldfa-és Korona-vendéglő, a vásártartás s korcsmáltatási jog. Az úriterhek megváltásával Miskolc örökre elszakadt a diósgyőri uradalomtól, noha ez a tény a sz. kir. városi cím és jelleg megszerzésének csak egyik feltétele volt. Az önállóság kivívása még sok küzdelmet igényelt. A mozgalmat erősen támogatta Losonczy Farkas

Károly polgármester, Horváth Lajos országgyűlési képviselővel együtt, akik érdekeket szereztek az úrijogok megváltása körül is. 1878-ik évi tisztújítás alkalmával Losonczy Farkas Károly váratlanul kisebbségben maradt. Soltész Nagy Kálmán, az új polgármester, híve a sz. kir. városság ügyének. Ámde még abban az évben nagy árvíz katasztrófa következett be. A romok eltakarítása egy évtizedig minden más kérdést kikapcsolt. 1890-ben, majd 1897-ben, illetve 1904-ben indult meg újból a mozgalom. Miskolc csak 1907 decemberében vált meg a vármegyétől, amikor törvényhatósági joggal felruházott város lett.

Az önállóság kivívása elé az országos állapotok is akadályokat gördítettek. Különösen a hadas idők kötötték le a város erejét. A hétéves háborút Miskolc főleg anyagiakkal támogatta. 1797-ben, a francia háború alkalmával, egész svadron lovasságot, 1809-ben, a Napoleon ellen újból megindult hadakozás idején, kevés híján két kompánia gyalogságot állított ki. Ugyanebben az évben 41 napszámot küldött Komárom vára sürgős megerősítési munkálataihoz. Az utolsó nemesi felkeléskor kiállított csapata a győri csatában vitézül harcolt. 1799-ben az osztrákokkal szövetséges orosz seregből 3672 embert és 2000 lovat szállásoltak be, amikor 20 köböl gabona, 57 köböl árpa és egyéb naturáliákon felül 1000 csomagdobányt s 2000 porció szénát, 1800-ban ugyancsak az oroszoknak 158 lovat, 17 szekeret, 1833-ban és 1835-ben 6251 kenyeret, 926 porció zabot s ugyanannyi porció szénát szolgáltatott az átvonuló katonaság részére.

A szabadságharc idején Miskolc, mint fontos hadászati pont, nagyjelentőségű események színhelye volt. 1848 telén innen vonultak fel a magyar csapatok Schlick hadteste ellen a szikszói és kassai csatákba, később innen intézték a tiszai vonal védelmét. A város és környékén Mészáros, Dembinszky, Görgey s Klapka táboroztak, miközben történelmi események folytak le falaink között. 1849 nyarán Miskolc szomszédságában, Görömbölyön és Zsolcán, az orosz hadakkal ütközetek folytak. Szemere Bertalan kormánybiztos, a honvédelmi bizottmány tagja, innen adta ki Felsőmagyarország védelmére irányuló rendeleteit. A hadi mozgalmak alatt hol a magyar, hol a német és orosz csapatok tartották megszállva a várost. A katonaság ellátása nagy áldozatokat követelt. Miskolc mindazáltal páratlan lelkesedéssel szolgálta a szabadságharc ügyét. Honvéd vagy nemzetőr volt minden épkézláb lakosa, 15 éves ifjútól kezdve a 70 éves aggastyánokig.

Az országgyűlési követek leveleiben megérkezett márciusi események hírére a megye kisebb termében összehívott közönség, a kerekkalapban és kokárdával megjelent Szatmáry Király József elnöklete alatt, leírhatatlan lelkesedéssel fogadta. Örömkönnyek csillogtak a szemekben, hogy a Bécsbe küldött feliratot a felség jóváhagyta. A gyűlés elhatározta, hogy nemzetőrséget alakít a rend fenntartására. Már az első alkalommal 700 ember írta alá a fogadalmat. Az őrállást április 1-én Szatmáry Király József, főispáni helyettes, kezdte a városháza előtt, nagy tömeg jelenlétében. A nemzetőrség tartotta fenn a közbiztonságot, teljesítette az őrszolgálatot a postán, sóháznál, ágyúknál, kísérte a transportokát, stb. Két századát lőfegyverekkel június 30-ára, a követválasztás napjára, Dédesre rendelték. Majd Görgey beszédette fegyvereiket a honvédek számára. Az igen rosszul, csakis dárdákkal felfegyverzett, általános nemzetőrség Schlick ellen megindított csapatait a császári katonaság szétkergette, másik részük el sem

jutott a harctérre. A hölgyek is előljártak az áldozatkészségben. 152 pár kész fehérruhát ajándékoztak a honvédség részére, 1000 párnak a szabását és 762 párnak a varrását végezték el.

Miskolc és Borsod vármegye fiai a miskolci önkéntes vagy márciusi nemzetőrség, a történelmi hírű 9-ik zászlóalj, amelybe 400-an állottak be városunkból, az általános nemzetőrség, a tízhetesek, veresszalagosok és guerillák csapataiban küzdöttek. Az általános nemzetőrségből kivált tízhetesek dicsőséget arattak 1848 szept. 29-én Jellasicz bán ellen vívott pákozdi-sukorói harcban, báró Vay Lajos vezérlete alatt jól viselkedtek a schwecháti csatában. Szemere Bertalan két plakátja szerint a veresszalagosok 1849 január 4-én a kassai ütközetben kitüntették magukat. Egyik osztályuk január 22-én a Hegyalján Schlicknek adta vissza a kölcsönt. A guerillák rettegett háborgatói voltak az ellenségnek.

Röviddel a szabadságharc kitörése után különösen arra ügyeltek, hogy a környékbeli szláv bujtogatások veszélyessé ne váljanak. Október 22-én a bécsi tanulók 90 tagja érkezett 6 ágyúval. Két nap múlva herceg Voronyieczky vezetése alatt számos lengyel legionárius szállt be. Az országos hadműveletek mindinkább közeledtek a város felé. Schlick Ferenc altábornagy egy osztrák hadtest élén Kassáig nyomult, amikor az útját feltartóztató magyar sereget Budamér mellett megszalasztotta. A szétvert had Pulszky Sándor ezredessel és Irányi Dániel kormánybiztossal december 13-án Miskolcra fészkelte be magát, 3 nappal később Szemere Bertalan kormánybiztos ide tette székhelyét. Dec. 18-án Mészáros Lázár, a Schlick ellen indítandó csapatok kizemelt fővezére, érkezett meg s Pulszky megvert hadának maradványa fölött átvette a parancsnokságot. Serege 14.000 gyalogosra, 1500 lovasra és 23 ágyúra szaporodott. Dec. 28-án Szikszóig nyomulva előre, Schlick támadása elől csakhamar visszahúzódott Miskolcra. Mészáros a honvédelmi bizottmány parancsára, a Kassára vonult Schlick után indult, de január 4-én vereséget szenvedett s Miskolcra hátrált. Amikor újból hadügyminiszter lett, a felsőtiszai hadtest parancsnokságát Klapka György ezredesre bízta, aki Miskolcon megkezdte seregteste szervezését. Távozása után a város védelmére Szikszónál Desseffy dandárát hagyta hátra, amelyet Schlick előnyomulásakor ismét magához vont. Szemere Miskolcnak nagy hadászati jelentőséget tulajdonítván, helytelenítette ezt a hadmozdulatot. A későbbi miniszterelnököt igazolták az események. A védtelenül maradt várost január 25-én Schlick támogatására siető Schultzig altábornagy dandára Kriegern és Parrot tábornokok vezetése alatt megszállta. Az örsön álló nemzetőröket hazaküldték. A tisztikartól hódolatot vettek ki Ferenc József számára, a nemzetőrséget feloszlatták, a lakosságra élelmiszer, 1000 pár csizma és bakkancs hadisarcot vetettek ki. A kiragasztott plakátokon Kossuth Lajost pártütőnek, az országgyűlést feloszlottnak, a honvédelmi bizottmányt és kormánybiztosokat földönfutóknak nyilvánították, a tornyokra császári zászlókat, a postára kétféjűsast húztak fel. Délután megérkezett Schultzig is. Ekkor a vármegye tisztikarától erőszakoltak ki hűségnyilatkozatot. Báró Vay Lajos főispán és a másod alispán jóelőre eltávozván, kinevezték a vezető tisztviselőket, Dominovics Lajos, Bárczay László és Sütő János személyében. A császáriak kivonulása után a két utóbbi ellen a magyar kormány vizsgálatot indított.

Időközben Klapka Tarcal, Bodrogeresztúr, majd Tokaj tájékán Schlicket meg-

verte, aki Kassa felé hátrálva, Miskolcon is keresztül vonult. Január 30-án Klapka felszólította Dembinszky Henrik altábornagyot, hogy siessen Tokajnak, mert Schlick már egyesült Schultziggal és a kassa—debreceni úton nyomul előre. Dembinszky nem fogadta meg a tanácsot, hanem Polgárnak Miskolc felé vette útját. Eltérő mozdulata folytán Schlick becsúszott Tokaj és Miskolc közé s mindkét hadvezért külön támadta meg. Klapka hadteste harmadával Schlick után sietett. Dembinszky pedig február 6-án, a lakosság leírhatatlan lelkesedése között, bevonult az osztrák seregtől előző nap kiűrtett Miskolcra. Amikor már az első huszárok beszállingóztak, a fekete-sárga lobogókat letépték, a postáról a kétféjűsast az elmúlt éjszaka ellopták, a piaci örs hely fekete-sárga színeit gyermekesereg iszonyú lelkesedéssel ledörzsölte, a házakra nemzetiszínű zászlókat tűztek ki. Az utakra kivonult nép a megérkező katonákat üdvöztőknek, megváltónknak nevezte, Szemere Bertalan mellett lovagló huszárnak még a köpönyegét is csókolták. Dembinszky február 12-én indult ki Miskolcra, a visszarendelt Klapkát hátrahagyva. Egyidejűleg Görgey Artúr tábornokot utasította, hogy haladéktalanul Miskolcra vonuljon. Február havában Dembinszky és Görgey csapatai váltották fel egymást. Március 3-án Ramberg György császári tábornok serege szállta meg a várost, amikor a tisztikartól ismét hódoló nyilatkozatot vettek ki az uralkodó számára és kihirdették az ostromállapotot. Március 8-án kiűrtették a várost, amelyben néhány nap múlva a magyar sereg lett úrrá.

Április 30-án a vármegyei bizottmányi ülésben kihirdették a függetlenségi nyilatkozatot. A megyeházáról eltávolították az uralkodó-család arcképeit s minden jelt megsemmisítettek, ami az ausztriai házzal kapcsolatos viszonyra emlékeztetett. Szemere guerilla serege megalakult. A guerillák fehér szűrt hordtak. Szemere maga is abba öltözött, midőn beszédet tartott hozzájuk. Majd Visóczy tábornok vezérlete alatt lengyel csapatot szerveztek. Május 7-én a minisztérium vezetésére meghívott Szemere távozott Miskolcra, ahol mint Felső-magyarország teljhatalmú kormánybiztosa, az előző év dec. 16-ika óta működött. Távozásakor a honvédek fáklyás zenével tisztelték meg. Válaszában többek között így szólt: »Vigyétek a szabadság magvait Bécs falai alá és legyetek az egész világ szabadságának eszközlői«. Május havában itt történt a lengyel sereg újabb rendezése.

Nemsokára azonban megérkezett a kormány hivatalos értesítése, hogy a régóta rebesgetett muszkabetörés valószínűvé kezd válni. Paskievics herceg közvetlen parancsnoksága alatt álló főszereg zöme június közepén csakugyan átlépte a határt és Eperjesen, Kassán át Miskolc tájékára előnyomult. A magyar sereg Visóczy és Kazinczy vezetése alatt lassan hátrált a túlnyomó orosz csapatok elől, sőt a kormány rendelete ellenére, miközben összeköttetése Kazinczyval is megszakadt, Visóczy Hatvanig visszahúzódott. Anrep orosz tábornok ellenállásra nem találva, Görömbölyig nyomult előre. Miskolcot az 5. gyaloghadosztály szállta meg. Az orosz főszereg nagyrésze Miskolc tájékán táborozott. A megszállók beszédtek a fegyvereket, a guerillák elfogatására parancsot adtak ki, az elmenekült városi tisztviselők helyett újakat állítottak, megszüntették a Kossuth-bankjegyek forgalmát, gróf Szirmay István Tamás és gróf Palavicini Rogernak a magyar kormánytól elkobzott ingóságait visszahozatni parancsolták, stb. Ez idő alatt Görgey tábornok

Vácról Losoncon át Miskolcra tartott. Útjában Paskievics herceg mindenütt sereggel követtette. Ám Rüdiger, orosz hadvezér, béketárgyalásokat kezdett vele, amelyre Görgey július 24-én Alsózsoltáról válaszolt. Amikor Görgey értesült, hogy Miskolcot az oroszok tartják megszállva, elhatározta, hogy megvételére indul. Hírszerző csapata azzal tért vissza, hogy az oroszok július 20-án odahagyták a várost és környékét. A hadvezér még aznap megszállta Miskolcot, elővédét Csaba és Görömböly között állította fel.

A turai ütközet után az oroszok ismét Görgeyre irányíthatták figyelmüket. Nagyobb hadoszlopot toltak Miskolc felé. A harcolva hátráló magyarok Zsolcánál és Görömbölynél rendben megállottak. Görgey Pöltenberg hadtestével Miskolcon, Mindszenten és Csabán helyezkedett el. Közben az oroszok a tábornok szándékai felől tisztában nem lévén, oly tétova menetet vittek végbe, hogy a magyar csapatoknak sikerült Miskolcra át a Sajó túlsó partjára átkelniük. Így a tiszai hadakkal Vácnál elakadt egyesülés lehetővé vált. Augusztusban ismét az oroszok tartották megszállva a várost. Azután a tragédia gyorsan közeledett vége felé. A világosi fegyverletétel után már csak Komárom volt a reménykedés horgonya. Seregünk utolsó állásának feladása eloszlatta a halvány reményeket is. Augusztus 25-én, Sámuel-vásárkor, kihirdették a Kossuth-bankjegyek érvénytelenségét. November 17-én katonai fedezet mellett, a nép ingerült érzelmei közt, 700.000 pengő forintot Kossuth-bankjegyet égettek meg a piacon. Borsod vármegye elnökévé Mátyás Pál, orosz rendjeles, miskolci ügyvédet nevezték ki, aki megalakította a városi és megyei tisztikart. Megérkezett még az elmúlt télen Schultzig tábornok seregével, majd az oroszokkal elment Nagy Ferenc, diósgyőri uradalmi prefektus is. Az oroszok szeptember 2-án vonultak ki Miskolcra. Szeptember 15-én megkezdték a volt honvédek császári seregbe sorozását. A városparancsnok Brönnert őrnagy volt.

Az október 6-iki kivégzések nagy elcsüggedést keltettek. De már október 19-én a Mindszenti templomban hálaadó istentiszteletet tartottak a béke helyreállításáért. Az utcák I. Ferenc József arcképével voltak díszítve, a város kivilágítva és a katonaságnak őrmestertől lefelé, fejenként egy icce bor és egy font hús rendeltetett. Dec. 2-án az uralkodó trónralépésének első évfordulóját megünnepezték, a várost kivilágították. Még az oroszok kivonulása után, Bathó István tiszteletbeli tanácsnok indítványára, a tanács felterjesztést intézett a felséghez, melyben többek között megköszönte, hogy »a csak néhány hónapokra terjedt, törvénytelen kormányzati-rendszer alatti, szomorú helyzetéből kiszabadította az országot.« Ám a behódolás a hivatalos körök ténye volt. A lakosság szívében a szabadságharc rendkívüli nyomokat hagyott. Vereskövi egyik rajzában kifejezte a kor hangulatát : »Sok baja volt akkor Miskolcra. Hol a muszka, hol a német, hol a magyar zászló lengett a piacon végig. Az egyiknek kellett iborka, a másiknak sárca, a harmadiknak koszorú. Mintha most is látnám a Kraudi-féle ház erkélyéről hullani a nemzeti pántlikás koszorúkat az alatt harsogó zenével tovamonuló, zöldmentés és verescsákójú huszárokra és veressinórú honvédfiúkra. Hogy öleltük őket, mint vettük le lovaikról, tartva őket csókkal, kaláccsal és kotyogó kulacsokkal. Aztán nemsokára elcsendesedett minden. Jó muszka vitézek visszamentek hazájukba. A magyar fiúk hová lettek? Némelyik ott feküdt a Sajó, Tisza, a Duna

fenekén, némelyik ott aludta örök álmát Segesvár, Debrecen, stb. bokrai között, mások pedig bujdosnak kietlen utakon, erdőkön s idegen országok idegen partjain. Nem maradt nekünk csak a német, hogy az Isten áldja meg. Tehát elcsendesedett minden. Érezte mindenki, hogy most baj van. A miskolci polgár bezárta ajtaját s azt mondta, hogy nem vagyok itthon, majd akkor jövök haza, ha tavasz lesz».

A tavasz azonban késett. Miskolc erősen érezte a szabadságharc leverését követő elnyomatást. December 12-én báró Reischach tábornagy szigorúan meghagyta, hogy a katonaságot négy nap alatt kaszárnyákba helyezték el, s az őröket bundákkal felszereljék. A tanács könyörgő levelet írt a tábornagynak, hogy a katonai terhek miatt pénztára egészen üres, tehát nem felelhet meg a parancsoknak. 1850 április 5-én a főispán kölcsönt ajánlott fel a katonai terhek fedezésére. A város 12 ezer frt. kamat nélküli kölcsönt kért, amelynek fejében lekötötte ládházi 200 hold földét, miskolci 300 hold szántó és 200 hold kaszálóját, malmát és korcsmáját. Ebben az évben 1200 gyalog és lovas volt állandóan beszállásolva, 8263 átutazó katonát, 1472 lovat láttunk el, laktanyát, kórházat és tiszti szállásokat rendeztünk be. De már május 31-én Reischach őrnagy becsukással fenyegette a főbíró és tanács tagokat, ha a katonákat mielőbb laktanyákba nem szállásolják. Aug. 20-án megérkeztek a zsandárok, akik éles szemmel figyeltek minden politikai megmozdulást. Még január 23-án kelt rendelet értelmében beszedték a fegyvereket. A súlyos katonai terhek folytán a város az állami adó háromszorosára emelte az adót.

Az alkotmány visszanyeréséért folytatott küzdelmek talán sehol az országban nem keltettek olyan visszhangot, mint Miskolcon. 1860 okt. 20-án a császári diploma új fordulatot adván a politikai eseményeknek, nov. 23-án báró Vay Lajos főispán Alsószolcáról Miskolcra jött. A Korona-vendéglőben tartott közebéd végeztével az abszolutizmus elleni érzelmek demonstrációkban törtek ki. A Csehországból jött, magyarfaló államügyész, a járásbíró és közjegyző ablakait beverték, a kétféjű sasokat leütötték, viszont a főispánt fáklyászenével tisztelték meg s a várost kivilágították. November 24-én a főispán elnöklete alatt lefolyt értekezleten az átalakulás talpkövéül az 1848-ik évi törvényeket mondották ki. Az 1848-iki bizottmányi tagok közül megholtaknak nyilvánították azokat, akik császári hivatalban állottak, vagy állanak. Dec. 3-án báró Vay Lajos főispán, a bandériumos, zászlós bevonulás után, az 1848. évi eskümintát újjította meg. A városi tanács 1861 április 11-én, Jekelfalusy Lajos főbíró javaslatára, kimondotta, hogy az abszolut-kormány hivatalnokainak ellenszegül, azok hivatalos eljárásaihoz segédkezet nem nyújt. Utasította rendőri közegeit, hogy intézkedéseiket a legszigorúbban akadályozzák meg s a lakosság utolsó leheletéig védelmezze nemzeti alkotmányosságát. Szent István napját tüntetésre használták fel és fényes kivilágítást rendeztek. November 3-án a főispánt felmentették, mert a megyei bizottmány magatartását nem akadályozta meg. Helyébe Máriássy Ádám királyi biztost küldték ki. Erre a tisztviselői kar lemondott, amit nemsokára a városi tisztikar lemondása követett.

A politikai viszonyok megváltozván, 1865 szeptember 12-én Borsod vármegye főispánjává idősebb báró Vay Miklóst, egykori adminisztrátorát, az 1860–61. évi kancellárt nevezték ki, akinek kívánságára bevonulása egyszerűen ment végbe. 1867-ben a korszakalkotó politikai változások élénken foglalkoztatták a város

közönségét. Február elején, amikor híre jött az alkotmányos minisztérium kinevezésének, kivilágították a várost, a nyomdából alkalmi verseket szórtak szét, a nemzeti kaszinóból Deák Ferenchez táviratot küldtek. A kivilágított ablakok betörése azonban arra mutatott, hogy a kiegyezés sokakat nem elégített ki. Február 23-án olvasták fel az országgyűlésen a teljes minisztérium kinevezését. Márciusban városunkban hálaünnepeket tartottak, a polgáregylet üdvözlő táviratot intézett Deák Ferenchez s elhatározta, hogy megszerzi arcképét. A miniszterek eskütételét a színház díszelőadással ünnepelte meg. Főispánná újból báró Vay Lajost nevezték ki. 1868-ban a Fő-utcán a Vay-házban a baloldali párt gyűlékezési helyet, a tímárok árulóhelyén összejöveteleket tartottak, amit az ablakon kitűzött, az ország címerét korona nélkül ábrázoló, nemzetiszínű zászlóval adtak hírül. A zászlót a képviselőtestület a városházára felvitetvén, utóbb koronás-címerű zászlót tűztek ki.

I. Ferenc József hadviseléseiből az 1866. évi porosz háború is hagyott nyomot Miskolcon. A königréti csata után a hadvezetőség számos sebesültet helyezett itt el. 1878-ban, Bosznia és Hercegovina okkupációjában, a város és megye fiai közül többen résztvettek.

A XIX. század folyamán uralkodó családok tagjai, a politikai és íróvilág vezéralakjai fordultak meg városunkban. 1806 április 11-én Ferdinánd trónörökös fogadták nagy ünnepséggel. 1821-ben Sándor orosz cár, 1835 július 15-én a bajor trónörökös utazott keresztül. 1840 augusztus 16-án Kossuth Lajos időzött itt, akit fáklyás zenével tiszteltek meg. 1844 szeptember végén gróf Széchenyi István, 1845 május 1-én Deák Ferenc és Vörösmarty Mihály szálltak be a városba. Petőfi Sándor kétízben járt Miskolcon. 1843-ban, amikor «Keresztúton állok» című versét írta és 1847 július 8-án. Ez utóbbi alkalommal fogamzott meg benne «Alkony» című költeménye. Számos kötelék fűzte városunkhoz Tompa Mihályt, aki különösen hamvai lelkész korában gyakran megfordult Miskolcon. Állítólag itt születtek meg virágregéi is. Tény, hogy 1851-ben Miskolcon adta ki azokat. 1847 szeptember 3-án István herceg, helytartó érkezett meg fényes lovassereg kíséretében. A megyeház lépcsőinél a főispáni helytartó üdvözölte, a nagyterem előcsarnokában fehér ruhás lányok virágot hintettek az útjára. Tiszteletére díszebédet, népünnepélyt és kivilágítást rendeztek. 1851 okt. havában Albrecht főherceg, kormányzó, 1857 szept. 3-án, országos körútja alkalmával, I. Ferenc József látogatta meg Miskolcot. Amikor a város határában a polgármester épen üdvözölni akarta az uralkodót, a felség kíséretében lévő gróf Szirmay István Tamás halva bukott le lováról. A hódolatok fogadása után Ferenc József Szirmabesenyőre hajtattott az elhunyt családjához, ahol a gyermekágyban fekvő özvegygel maga tudatta a csapást s egyszersmind elvállalta fia keresztapaságát. Szirmay Alfréd gróft azontúl a nép mindvégig a király fiának hívta. Az uralkodó onnan Miskolcra érkezett a megyeházán díszesen felszerelt szállására. Az ünnepélyes ebéd után megnézte Hámort. Este kivilágítás, fáklyászene, az Avastetón tűzijáték s az új színház megnyitása tette emlékezetessé a felség látogatását. Ez alkalommal a város 9 pontban összefoglalta a Bach-korszakban rajta esett sérelmeket és kérvényben terjesztette Ferenc József elé. Októberben a folyamodvány elintézésének sürgetésére küldöttséget menesztett Albrecht főherceghez, amelyet azonban a

kormányzó nem fogadhatott, mert Olaszországba utazott Radeczky temetésére. 1860 július 17-én Benedek Lajos kormányzó, 1871 április havában József főherceg, a honvédség főparancsnoka, időzött a városban.

Miskolc területét először a kamarai hatóság mérette fel. A város területe 1773-ban 9101 kat. hold, 1817-ben 9141 kat. hold, vagyis az utóbbi esztendőben 48 holddal volt kevesebb, mint az 1892. évi kataszteri felmérés alkalmával. Régi határvonalai megmaradtak, csupán déli határánál Tapolcapuszta mellett Csermőkepuszta alakult ki. A kamara több ízben megrajzoltatta Miskolc térképét. Az uradalom átvétele után, 1759-ből ismerjük az első, még kezdetleges térképet. 1773-ban, az úrbér behozatalának megkísérlésekor, kiadták a kül- és belterület pontosnak nevezhető, úrbéri térképét. 1817-ben, amikor a sz. kir. városságért megindult mozgalom nagyobb arányokat öltött, Domby István uradalmi földmérő megrajzolta a kül- és belterület szakszerű térképét, amelyhez telekkönyvet is készített. 1861-ben Domby rajza alapján csekély belterületi fejlődés feltüntetésével újabb térképet adtak ki. Az 1773. és 1817. évi külterületi térképen a Sajó főága mai medrében vonul, bár még Előér nevet visel. Az utóbbin a holt folyammeder közeléből eltűntek az ismert tavak. Ugyanott a Gömösér, az Előérhez közel Ivánere van feltüntetve. Mindkét térkép mutatja a Bábasara eret. A külterületet, különösen a Sajó mellett és a város Diósgyőr felé eső oldalán, a XVIII. sz. második felében is irtották. A régi dűlőnevekből egyesek eltűntek. Szántódűlők gyanánt újjáként szerepeltek : Bodóoldal vagy Varbóipiac, Birsalmás, Fecskeszög, Baromállás, Holtszinvamelléke, Volttéglasszínhely, Kisfővényszer vagy Kutyakaparó, Szilfák vagy Tűzkövesalja. Új rétdűlők voltak : Bikás, Sütőér, Holtsajórajáró és Farkasszög. A szőlőtelepek 45 szőlőhegyen terültek el. Az északnyugati hegycsoportban új telepek létesültek a Kártyás, Darvas, Bogdán, Bikás, Gallér, Bunda, Bandsalgó, Győrimelegoldal vagy Potszem, a délnyugatiban a Kutvás, Mendikás és Papishegyen. Több szőlőhegy, így a Kálnás, Ágazat, Ruzsin, Szentgyörgy, stb. alsó, közép s felső részre oszlott. A tagosítás Miskolcon 1863-ban kezdődött és 1879-ben nyert befejezést. A 16 évet igénylő munkálatok költsége 38.232 forintot emésztett fel. A telekkönyvi intézmény 1856 okt. 1-én lépett életbe.

A kamarai fenhatóság alatt a belterület addig nem tapasztalt mértékben fejlődött. 1773-ban 430, 1817-ben 684 kat. hold, 1861. évi térkép szerint a Búzatér mögött két telekkel bővült. Viszont 1817-ben 454 holddal volt kevesebb, mint az 1892. évi kataszteri felméréskor. 1773-ig északon és nyugaton jelentékenyen növekedett. Mai határpontokkal jelölve északon a Szegfű, Álmos, Árok, Mátyás király és Szent Anna, nyugaton a Klapka és Damjanich-utcáig terjedt, délen a Petőfi-utca egy részével, keleten a Lichtenstein József-utcánál és a Belegrád-utca egy részével bővült. 1817-ig a belterület minden oldalán fejlődött. Keleten a katonai laktanyáig, gőzmalomig és Vörösmarty-utca végéig, északon a legújabb állapotoknak megfelelően, nyugaton a plébániaföldekig s a volt honvédkörparólótérig, délen a Népkertig terjedt és kiépült az Avasig. A belterülethez számítottak a nagyszámban felszaporodott pincék és a temetők. A növekedési területen, de a város belsejében is új utcák nyíltak. Miskolcnak 1817-ben 72 utcája volt, amelyek közül 44 utca 1759-től kezdett szerepelni, már korábban megvolt és új nevet nyert 4.

A város árka, kerítése, kapui elpusztultak. Az uradalomnak nem vágott tervébe

a fejlődést akadályozó, zárt belterület. Így a sáncot nem tisztították, a romlásnak indult kerítést, kapukat nem javították ki. A telkek, illetve házak száma emelkedett. 1780-ban 2400 házat, 1817-ben 3263 telket, 1857-ben 2972 házat, 1880-ban, a nagy árvíz után, 2979 házban 5516 lakást írtak össze. A házakat 1784-ben számozták meg először. A Bach-korszak alatt, 1850-ben, az utcák nevét németül is felírták s az épületeket számokkal jegyezték meg. Az elemi csapások időközönként visszavetették a fejlődés menetét. 1781-ben nagy tűzvész 569 épületet, köztük 204 házat, 108 ólat, kamrát és 257 pincét hamvasztott el. 7633 frt. elolvadt, a többi kár 260.387 forintot tett ki. 1843-ban 1947 épület égett le, köztük 815 ház, 514 kamara, 258 ól, 291 szin, 69 pince. Az elhamvadt értéket 2–3 millió forintra becsülték fel. A felejtetetlen pusztuláskor úgyszólván minden fontosabb középület leégett, iparunk, kereskedelmünk évekre visszaesett, a lakosság nyomorba jutott. A károsultak felszegélyezésére nemcsak az országból, hanem Bécsből, Grácból, Triesztből és Mantua városából érkeztek adományok, amelyek 1844 végén meghaladták a 100.000 váltóforintot. A város felépítésére özönnel jöttek a mesteremberek. Az inségesek javára Halászy József szerkesztésében *Szivárvány* címen albumot adtak ki, amelybe Petőfi Sándor és Tompa Mihály is írt. A politikai lapok s szépirodalmi folyóiratok vetélkedtek a segélygyűjtésben. 1865-ben újabb tűzvész 48 házat pusztított el. Miskolc az uralkodóhoz fordult, aki 500 frt. segélyt küldött. Egyúttal országos gyűjtést is indítottak.

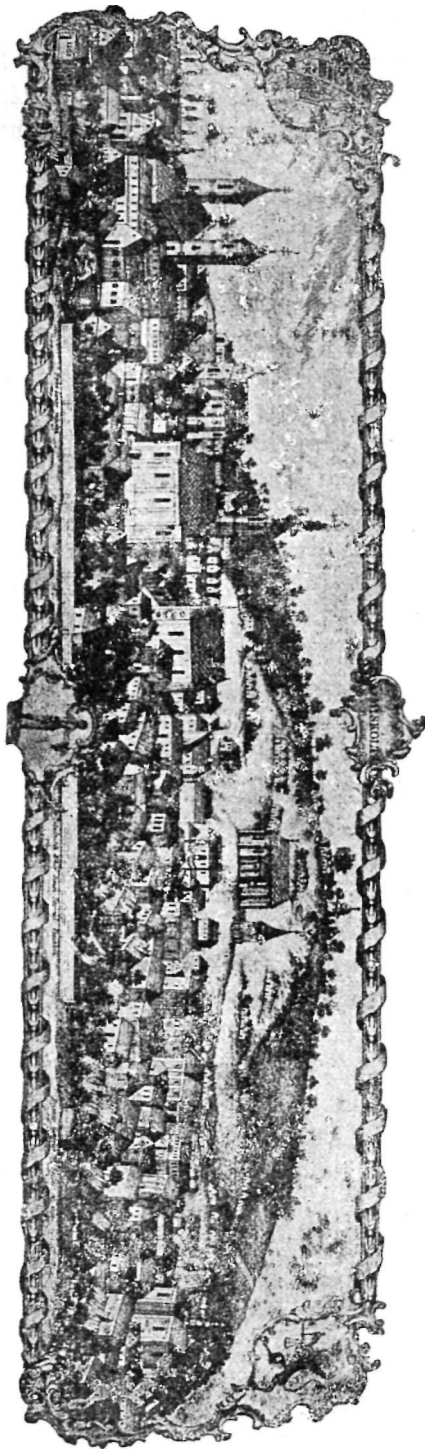
A tanács a tűzokozta veszedelemnek a tűzrendészet fejlesztésével igyekezett elejét venni. A kezdetleges tűzoltás mellett a zsúp-, nád- vagy zszindelytetős házakat állandó veszély fenyegette. 1777-ben vizihordók és szekerek a tűzoltás legfőbb eszközei. Az 1781. évi tűzvész után vizipuskákat és létrákat szerzett be a tanács. Kiepitették az éjjeli őrködést. Az alabárdal felfegyverzett 10 őr kötelezték, hogy éjszaka bizonyos versek mondásával bejelentsék az órákat. 1794-ben egy kapitányt, egy strázsamestert, két káplárt és 24 őr választottak. Ettől kezdve az avasi toronyban 2–2 strázsa állandóan figyelte a várost. 1822-ben a magisztrátus 190 veres rocskát osztott szét a lakosság közt. 1862-ben 9 vizipuskája volt a városnak, amelyhez 100 drb bőrvedret szerzett be. Volt még 10 vasas rocskája, 25 tűzhorogja és 2 vízhordó szekere. 1870-ben két fecskendőt és egy kocsit vásároltak. Már 1826-ban kibővítették a korábbi tűzrendészeti szabályokat. Eltiltották a fából építkezést. Kimondták, hogy az épületek kőből, téglából vagy vályogból állíthatók fel, fedőanyagul zszindely, habarcsmunka vagy legalább gyékény használható. Tűzfal emelését, kéménynek az általában szokásos faanyag helyett kőből vagy téglából építését tették kötelezővé. Minden beköltözőnek egy bőrvedret kellett adnia tűzoltás céljára. 1868-tól fedőanyagul csak cserép és zszindely alkalmazását engedélyezték. Építkezéseket vagy átalakításokat az építészeti szakosztály véleményezésével kiadott hatósági engedéllyel eszközölhettek. Több ízben büntetés terhe alatt elrendelték a kémények tisztántartását s az időközönkénti kéményseprést. Fejlődésnek indult a tűzoltás, amelynél a cég tagjai vitték a főszerepet. A mesterré lett céhtag ugyanis bőrvedret, fejszét beszerezni és a tűzoltásnál segédkezni tartozott. Az 1868. évi tűzrendészeti szabályok körvonalazták az önkéntes tűzoltóegyesület szervezetét is. Az önkéntes tűzoltóegyesület, élén Losonczy Farkas Károllyal, 1873-ban alakult meg. Tény, hogy nagy tűzvész

után egy-egy darab eltűnt a régi városból. Helyébe a modern Miskolc kezdett emelkedni. 1872. évi polgármesteri jelentés szerint 1867-től százakra menő építkezések történtek.

A felhőszakadás és árvíz is leírhatatlan rombolást végzett. 1788-ban a Szinva s Pece áradása 13.156 r. frt. kárt okozott. 1822-től 1856-ig 14-szer pusztított az árvíz. Az 1845. évi árvízkor a városban 300.000 frt., a határban felbecsülhetetlen kár esett. Mindezeknél szerencsétlenebb kimenetelű volt 1878 augusztus 31-re virradó éjjel fellépő árvíz, amely néhány óra alatt elpusztította a lakosság több évtizedes szorgalmának gyümölcsét. 277 ember meghalt, 698 ház rombadőlt, 1484 megrongálódott. Elveszett 396 lábasszóság és számos aprómarha. A kár meghaladta az 1,700.000 forintot. A romok eltakarításán közel 3000 katona dolgozott. Dobsina 60 bányamunkást, a közoktatásügyi miniszter 42 fővárosi rendőrt, a vármegye 675 szekeret és 1600 napszámot adott rendelkezésre. Az inségesek s károsultak segélyezésére országosan megindult gyűjtés majdnem 100.000 forintot eredményezett, amelyhez I. Ferenc József 5000, Erzsébet királyné 500, a kormány 5000, a vármegye 3000 forinttal járult. Ezenfelül nagymennyiségű élelmiszer- és ruhaneműadományok érkeztek. A város legnyomasztóbb kiadásaira 20.000 frt. kölcsönvétel megszavazását kérte a közgyűléstől. Árvízbizottság alakult, amely az árvizet okozó akadályok elhárítása iránt kívánt intézkedni. A Szinva s Pece medrének szabályozására 150.000 forintot szavaztak meg. Elpusztították a veszélyt okozó lábashidakat, beszüntették a Vágómalom, a városi és kismalom működését. Az árvíz magasságát egyes házakon emléktáblákkal jelölték meg. Ám még ebben az évben, szept. 17-én s nov. 3-án, majd 1879-ben újabb veszély támadt. Ha a lábashidak és malomgátak nem lettek volna elpusztítva, az árvíz ismét nagy csapást idézett volna elő, de így a szabad folyómederben aránylag rövid idő alatt lefutott.

Hogyan nézett ki az elemi csapásoktól lerombolt, egykori Miskolc, arra nézve leírások és látképek tájékoztatnak. A városunkban járt Korabinsky 1786-ban írja, hogy az utcák szélesek, a házak egyenes vonalban, egymással összefüggően, többnyire kőből vannak építve. Egyes főúri családok palotája, a város, a megye, az alispán háza Miskolc ékességei közé tartoznak. Fényes Elek szerint 1851-ben a főutcák tágasak, az udvarok a város belső részein szűkek, a házak a széleken többnyire nádasok, az új részeken, különösen a Piac-utcán cserepes és emeletes épületek is vannak. A templomokról azt írja, hogy egynek sincs tornya, csak a görögöké szép sugártornyú. Beszédesebbek a miskolci céhek felszabadító leveleiről ismert látképek, amelyek közül legkorábbi 1800-ból maradt fenn. Virágdíszes alapú, szalaggal körülfont keret fogja be. A keret jobb- és baloldalán barokk - stílusú motívumokkal ékes. Legfelül középen Miskolc felirat, balra korona nélkül az ország címere, jobbra Borsod vármegye, az elválasztó keret közepén a város címere van barokkeretű térközpontban elhelyezve. A kép északról felvéve ábrázolja Miskolcot. A magánépületekre és utcáisorokra nem nyújt biztos tájékoztatást, de jól kivehető rajta a minoriták kéttornyú temploma, rendháza, gimnáziuma, háttérben a toronynélküli, mindszenti templom, elől a görögöké, közelében a szintén toronynélküli kakastemplom s a Cikó-utca egy része. Az Avasalján a házak között kis tornyos épület áll, a torony tetején kereszttel. A rajzoló valószínűleg a tornyocs-

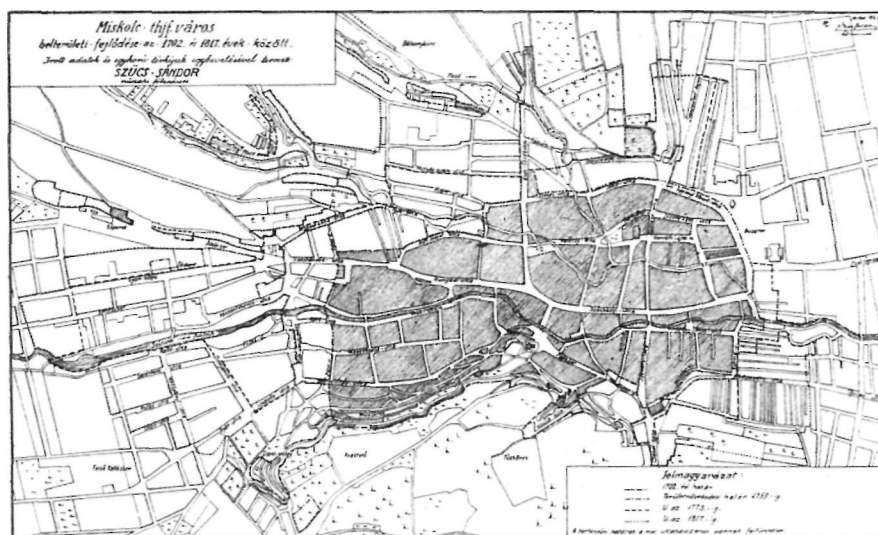
A város látképe 1800-ban

kával ellátott ref. gimnázium (ma múzeum) épületét akarta feltüntetni s így tévedésből rajzolta rá a keresztet. Az Avason ott emelkedik Szent István temploma, a külön épített toronnyal, az utóbbin kakasszélzászló. A megyeháza és városháza látszólag a helyükre vannak rajzolva. A megyeháza udvari emeletes, a mult század végén lebontott épületén innen tornyos építmény van, bizonyára a Synagoga Judeorum. A megyeháza előtt mansardtetős, emeletes épület áll, a tető két szélén toronyszerű véggel. Ha ez a városháza, feltűnő rajta a kardot és jogart tartó, kétfejűsasos címer. Lehetséges, hogy a rajzoló ezzel akarta kifejezni Miskolc koronavárosi rangját. A kép jobb-oldali részén az evangélikusok tornyocskás temploma, az Avas oldalán pincesorok s néhány ház, a tetőn a Zelenka-féle borház látszik. A hegy baloldala szőlővel, jobboldala fákkal, bokrokkal van tele, középső része majdnem fánélküli. A képet Norkó János rajzolta, Prixner Gottfried metszette és Wéber Simon Péter adta ki Pozsonyban. A következő látképeket a Sajó hídján mellől rajzolva 1853-ból, az Avas felől 1860-ból és 1862-ből ismerjük. Van még egy évszámnélküli, valószínűleg 1865 után készült látképünk.

Miskolc közlekedési nehézségeit a kamara is örökölte. Az uradalom az utak javításával igyekezett segíteni. 1764-ben még a szokásos módszer szerint, a sárbanhánt galyakkal, megkötötték a Derék-, Fábán-, Kisarnót- és

Kenő-utcát, valamint a Szepessysort. 1770-ben a főbb útvonalakat kikövezték. 1851-ben Fényes Elek írja, hogy Miskolc utcái nagyrésztben ki vannak köveztve, éjjelenként több lámpa világítja, az órészen azonban az utcák szűkek, rendetlenek, sárosak és főleg a minoriták zárdája körül kocsival gyakran járhatatlanok. 1874-ben a Fő-utcát nagy költséggel kikövezték. Ugyanebben az évben cementjárdát építettek. Aszfaltot 1879-ben alkalmaztak először a járdák burkolására. 1814-ben a szentpéteri töltés 1314 frt., 1876-ban teljesített alkotások 40.339 frt. költségre rúgtak. Az utak építéséről s fentartásáról közmunka, közmunkaváltás és kövezetvám útján a város mérnöki hivatala gondoskodott. Az 1890. évi I. t.-c. megszüntette a közmunkát, helyette útdóként az állami adó 10%-át róttta ki az adózókra. Sok alkotás történt a hídépítés terén. 1702-ben egy szekérhíd említették a Szinván, 1744-ben szekérhíd volt a város alsó végén is. 1759-ben a Forgóhidat faragott kövekből újból építették. 1878. évi árvízkor a Szinván és Pecén 16 nagyobb, továbbá 10 kisebb híd állott, amelyből 24-et elragadott az ár. Az elpusztult hidak helyett három vas- és négy faszerkezetű szekérhidat s öt faanyagú gyaloghídat építettek, ezenfelül kisebb, ideiglenes hidakat is vertek.

Miskolc thjfi. város térképe az 1702—1817-es években

Az utcák tisztántartására már a XVIII. században intézkedtek. 1761-ben Rottenstein prefektus elrendelte, hogy a hetivásárookra bejövő szekeresek nyáron kihajtsák marháikat a mezőre, télen szállásukról gondoskodjanak. 1813-ban a város alkalmazottai között utcatisztítót is találunk. A húsz- és harmincas években rabok tisztították az utcákat. 1836-ban szigorú test- és pénzbüntetés terhe alatt eltiltották a szemét s moslék utcára kiöntését. Az 1870-es évek elejétől vállalkozónak adták ki az utcák tisztántartását. 1874-ben ezen a címen Vandrák Józsefnek 4620 frt. évi díjat fizettek. Ugyanakkor az utcák öntözésére 700 frt.-ért 4 egylovas, ötakós vízfordókocsit szereztek be.

Közvilágításról 1793-ban esett szó, de a költségek kiszámítása után a tanács

elállt a terv megvalósításától. 1839-ben az egri káptalan 100 váltóforint adományából, továbbá a nemzeti kaszinó és polgáregylet báli jövedelméből 44 lámpát szerzett be a város, amelynek világítási költségeit a háztulajdonosok 3 évre megajánlották. Az első lámpákkal csak télen világítottak. 1854-ben a megyefőnök ajándékképpen 12 lámpát, 1863-ban a város 30, 1875-ben 11 új petróleumlámpát állított fel. 1866-ban a tanács légszuszvilágítás létesítéséről tárgyalt egy angol társaság bécsi ügynökével. A szerződést meg is kötötték, de a gázgyár felállításából semmi sem lett. Gázgyár csak 1882-ben létesült Miskolcon.

A város csinosításának tervszerű előrevitelére 1855-ben szépészeti építőbizottság alakult. A tanács 1867-ben városszépítészeti szabályokat fogadott el s azok vérehajtását a szépészeti bizottság feladatává tette. Céljuk volt, hogy az utcák, közök zugai és szögletei az építkezések vagy átalakítások alkalmával fokozatosan eltűnjenek, az új építések, valamint utcakövezések az egész város területére megállapítandó szabályozási vonalakkal s színtezési hálózathoz alkalmaztassanak. 1875-ben határozatilag kimondták, hogy minden háztulajdonos lakóháza előtt ültetett fát öntözni és védeni tartozik. A következő évben kijelölték a Népkert helyét, amelynek rendezésére és szakszerű befásítására 1877-ben 1500 forintot fordított a tanács. 1897-ben, az árvíz után, új építkezési szabályokat alkottak, amikor a belterületet bel- és külvárosra osztották. A belváros körülbelül az 1759. évi állapotoknak felelt meg (v. ö. mellékelt térképet). Ezen kívül eső utcák a külvároshoz számítottak. 1881-ben megkezdődött az Avas rendezése. A munkálatok körül nagy érdemeket szerzett Musitzky százados, amiért Miskolc díszpolgárává választották.

A lélekszám megállapítására népszámlálás indult meg. 1780-ban 13 ezer, 1817-ben, a francia háború után, 12.013, 1857-ben 17.913, 1870-ben 21.535, 1880-ban 24.343 a lélekszám. A lassú fejlődés oka, hogy a hadviselésen felül különösen a pestis tizedelte a lakosságot. 1831-ben, az országos járványkor, Miskolcon 600, az egész vármegyében 10.000 ember húnyt el. A halotti szertartásokat eltiltották, az úton-útfélen elhalt szerencsétlenek befogadására nagy koporsót készítettek és külön temetőket jelöltek ki. A rend fentartására polgárőrség alakult. A szabadságharc alatt a pestis és egyéb betegségek ijesztő módon szedték áldozataikat. Naponta 1000-nél több embert kellett kórházba szállítani. A rémítő kolerát az oroszok hozták magukkal, amelyet közöttük a nyers ugorka és tök fogyasztása csak tetézt. 1849 jún. 29 és júl. 5-ike közt 2000 ember pusztult el. 1855-ben kisebb mértékben lépett fel a járvány. 1872-ben és 1873-ban dühöngött legnagyobb mértékben, amikor 3109 embert ragadott el.

Az uradalom, főleg a XVIII. század második felében, állandóan népesítette Miskolcot. Előljárt gróf Grassalkovich Antal, kamaraelnök, aki a város nyugati oldalán egész utcákat telepített. 1755 és 1773 között települt a Szepessy újsor (Szepessy-u.) Tót, Kisarnót, Kishunyad, Nagyleánytemető (Szent Anna-u. egy része), Svábházak sora (Győri kapu), Uj oskola-u. (Bársony János-u.), Felvégesi kertek (Kertészsor), Tizenháromváros (Vászonféhéritő-u.), Fűzes-utca (Fűzes- és Nagy Sándor-u.), Pipisdombalja (Lovagda-u.), Tisztház sora (Szent István-u.), Patkánysor (Csalogány-u.), Gordon (Petőfi u. egyrésze). A települők nagyrészen tót és sváb úrbéres iparosok s gazdasági munkások voltak. 1768-ban a Tizen-

háromváros utcában Zittó Mátyás, Novák Márton, Szlávik Jakab, Vig László, Budai Lőrinc, Hideg József, Szlávik Györgyné, Prusz János tót lakosok említettek. 1770-ben az úrbéri összeírásban 1100 felsorolt név között 97 a kimutathatólag sváb vagy tót név, amilyen Czotter, Lefner, Polik, Hankó, Zachár, Praczer, Hulik, Gajzler, Vozár, Brúnner, Gotthard, Lechmann, Fúrmann, Szvaroda, stb. 1782-ben az evangélikusok közt 61 német és 128 tót család volt, akik nagyrészen a felvégyben laktak. A megjelölt területen az 1817. évi telekkönyvben is találunk sváb és tót telkeseket. A települőknek, az uradalmi prefektus utasítására, a tanács mérette ki a házhelyeket. 1768-ban, Névery Ignác parancsára, a város Szirma felőli sáncán kívül a tanács házhelyeket méretett ki Krausz Kristófnak, Benyei Ferencnek, Krausz Mihálynak, Kopcsó Jánosnak, Tót Andrásnak, Putnoki Istvánnak, Czenczel Jánosnak és Felföldi Jakabnak. 1773-ban az uradalmi földmérő jelenlétében jelölt ki házhelyeket a magisztrátus, egyet a Kenő-utca előtti sáncra, másikat a Tizenháromváros-utca végén.

Egy hollandiai arany vagy egy bőrveder fejében a város is telepített. A beköltözők közt több idegen és felvidéki iparos volt. 1758-ban Csehország Radnicza nevű városából Adolniczki Ferdinánd ifjú szabómester, a lakosság közé történt felvételért, 1 hollandiai aranyat fizetett. 1772-ben Ritter Salamon János keztyűs vagy bőrvedret vagy egy aranyat tartozott letenni »a concivisságért«. Olyan iparosokat, akik mesterségükkel hiányokat pótoltak, pénzzel támogattak a beköltözésben, vagy elengedték neki a fizetségeket. 1795-ben Andresz Krisztián »magyarországi gyapjából mindenféle matériáknak mívese« Lőcséről Miskolcra költözvén, a kamara két svábházat bocsátott rendelkezésére s 4 frt. útiköltséget küldtek neki. Ezenfelül 600 frt. segílyt kért, de a tanács csak 300 frtot ajánlott. 1796-ban Lőcséről Tékus András zsemlesütő-mestert azért fogadták be a városba, mert csak egy zsemlesütő mesterünk volt.

Tovább terjeszkedtek a görögök. A kamarai fenhatóság alatt kitűnően meggyeztek az uradalommal. Ők bérelték a boltok, korcsmák nagy részét, kávéházakat nyitottak, az uradalmi tiszték az ő boraikat vásárolták. Jó fizetők lévén, mint megbízható jövedelmi forrásra alapoztak rájuk. A város jogi helyzetének megváltozásakor a görögöket nem számították a jobbágyokhoz, hanem évenként egyeztek meg velük a fizetendősegekre. A borkereskedelem útírányát illetőleg állandó összeköttetésben álltak a lengyelekkel. 1771-ben a miskolci görög kompániasor bírāja, Szambik Tamás és nótáriusa, Rósa Naum, bizonyították, hogy Kapossa Tamás lengyelországi görög 600 arannyal tartozik Belányi Tamás kompániabeli kereskedőnek. 1783-ban Vretorszky Tamás 50 aranyért egy varsói kereskedőt perelt. 1789-ben Tupó Athanáz varsói kereskedőnek háza és pincéje volt Miskolcon. Többen foglalkoztak szőlőműveléssel. 1817. évi telekkönyv szerint Dimcsó Tamásnak, Pompéry Jánosnak, stb. nagy szőlőtelepeik voltak.

A kereskedést jórészt maguknak foglalták le. 1756-ban megvolt a »Fekete kutyához« címzett fűszerkereskedés. 1758-ban Signanter Vero, Sambik Tamás és Rósa Tamás az eddig bérelt 2 boltért 3000 r. frt. évi bért fizettek. A görög kompánia

1781-ben több görög materialista és tubakos is volt.

pecsége

1793-ban a Feketesas vendéglő melletti két boltot Csuka Antal és Rósa Demeter görögök árendálták egyenként évi 130 r. frt.-ért. Amikor a lengyelekkel megszűnt a borforgalom, főleg a helyi kereskedelemre és az uradalmi bérletekre vetették magukat. 1784-ben az uradalom szerződést kötött a kompániával, mely szerint boltjaiban évi 2200 r. frt.-ért szabadon árulhatnak. A szerződést 12 görög kereskedő írta alá. 1810-ben az uradalomnak 21 görög bérlője volt. A görögök árendája nagy jövedelmet hajtott a kamarának. 1793-ban a miskolci, diósgyőri, csabai, aranyosi és felsőgyőri görögök $1\frac{3}{4}$ évre 29.750 r. frt. árendát fizettek.

Ők honosították meg Miskolcon a kávéházbajárást. Az első görög kávéházat 1744-ben a város helyiségében nyitották. Ez csak rövid ideig állván fenn, az apátság Piac-utcai épületében rendeztek be újabb kávéházat, amelynek bérlője 1760-ban 6 r. frt. váltságot fizetett. 1764-ből Girgt Antal, az árendáló nevét is ismerjük. 1765-ben az uradalom egyik házában nyílt görög kávéház. A dominális kávéházat 1767-ben 6 esztendőre évi 340 r. frt.-ért Sambik Tamás vette ki. Nemsokára azonban versenytársakra akadtak. 1781-ben a Piac-utcán 2 görög és Baumgartner Mihály kávéháza, a Csabaikapuban Vencelkőműves, kiskávés említetik. 1788-ban az uradalom sóházának alsó részében, ahol előbb a görög imaház volt, Novák Jakab tescheni polgár rendezett be kávéházat. Szerződése szerint tartozott tekeasztalt felállítani, a vendégek számára kávé, csokoládét, limonádét, rozsólist, kétszersültet, stb. tartani. 1805-ben Malagetz Ferenc 530 r. frt.-ért bérelte a kávéházat. 1781-ben az uradalom Nagyhunyad-utcai korcsmáját Csolta György, 1818-ban a csizmadiaszín melletti kávéházat és u. n. Koplaló korcsmát Zinzifa Ádám árendálta. Ugy látszik, a kávéházakban nemcsak kártyázás, kockázás, szórakozás, hanem éjszakai mulatozás is folyt, mert 1869-ben a tanács elrendelte, hogy a kávéházak este 11 óráig tarthatók nyitva, kivéve a Korona és Pest városához címzettek, amelyek szállodával kapcsolatosak.

A görögök többnyire egységesen léptek fel a bérletek kötésénél vagy a hatóság előtt. Ilyenkor a kompánia bírása, esetleg még 1–2 görög képviselte érdekeiket. 1789-ben, amikor az átvonuló katonaságot náluk is be akarták szállásolni, hat évre szerződtek a várossal, amely megállapodásban a beszállásolás alóli felmentésért évi 225 r. frt. fizetésére kötelezték magukat. A kompániát Demcsa János bírójuk, Peszkár Athanázius és Gyemandy Emánuel kereskedők képviselték. A közterhekhez rendszeresen járultak. 1760-ban 300, 1764-ben ugyanannyit, 1765-ben a kávéházzal együtt 350 forintot, 1771-ben 300, 1773-ban 373 forintot fizettek váltsággént a vármegye pénztárába. 1796-ban, a francia háború alkalmával, szeptember 2-án 1200 kila zabot, október 26-án 474 kilát, a következő év február 6-án 6 katona felszerelésére 200 forintot, 1799-ben ismét 200 r. forintot adtak. Ebben az esztendőben a város is adózásra akarta őket hajtani, de szerződéseikre hivatkozva, a megye elé vitték ügyüket, amely úgy ítélte, hogy fizetésre nem kötelezhetők. Miskolc ekkor a helytartótanácsához fellebbezett, de a felsőbb hatóság helyben hagyta a vármegye ítéletét.

1784-ben templomépítésre kértek és nyertek engedélyt II. Józseftől. Az alapkövet 1785-ben tették le, az építkezés csak 1806-ban nyert befejezést. Az építés költségeit a helybeli hívek és Galícia, Orosz- és Lengyelországból lejött görög borkereskedők adományjaiból fedezték. A Batthyány- és Jókai-utca között ma is

álló templom a barokkstil remeke. Hazai görög egyházaink között fényre nézve első helyen említhető. Díszítésén orosz művészek is dolgoztak, akik közül Theodosius Janinka neve ismeretes. Az orosz művészeket a gazdag családok házaik díszítésével is foglalkoztatták. 1849 július 7-én az orosz cár születésének évfordulóját az oroszok nagy ünnepséggel tartották meg a görög egyházban és annak téres udvarán. A templom körül temető fejlődött, amelyet az utolsó hívek napjainkig használnak. A görögöknek a XVIII. sz. végétől külföldön is neves iskolájuk volt. Élén 30 évig a smyrnai főiskolán tanult, tudós Apostolovics János állt. 1843-ban kórházuk a tűz martaléka lett.

A görög nem egyesült lakosságot az 1790. évi 27. t.-c. egyenjogusította. Telepeseink azonban csak a következő században olvadtak be. A Piac-utcán kívül a Cikó-utcán, Malomszögben (mai Serház-u.), templomuk felépítése után a kompániasor a Szelesen (gróf Apponyi Albert-u.) helyezkedett el. Később a Szemere- és Batthyány-utcában is laktak. Többek kapuboltozata fölé szőlőfürt, a borkereskedés jele volt kifaragva. A XIX. sz. második felében számuk egyre apadt. 1773 és 1781-ben 35 önálló görög adózott. 1880-ban 67, 1896-ban 45 a lélekszámuk. Ekkor már 9–10 családból állottak. Megfogyatkozásuk főoka, hogy a jómóduak nagyrésztben nőtlen emberelvként haltak meg s újabban mások nem települtek.

A zsidóság a Grassalkovich-szerződés után nagyrésztben elszéledt Miskolcra. A kamaraelnök ugyanis nem adott bérbe zsidónak kincstári javakat s így nem volt módjuk megélhetésre. Két-három család tengődött itt, zsellérsorban. 1765-ben Lőrinc, Sámson és Lévi Ábrahám zsidózselléreket sorolja fel az adóajstrom. Amikor Grassalkovich távozott az uradalomból, a diósgyőri prefektusok utat engedtek a zsidók településének. 1773-ban 25 személy adózott. 1780-ban lélekszámuk 70-re emelkedett. A következő évben 14 kéményüket írták össze. Piac-utcai imaházuk közelében metsző is lakott. A görögökkel szívós küzdelmet folytattak az uradalmi regálék bérletéért. 1784-ben Szöllösy Ferenc prefektus 6 zsidónak 6 korcsmát adott árendába évi 6000 forintért. 1793-ban Izdenczy Antal prefektus 6 esztendőre évi 500 forintért bérbeadta Kovanitz Antal materialistának és Falk Ehrmann zsidónak az urasági kávéházat. Ugyanannyi időre ők bérelték ki évi 4475 forintért a 4 országos- és a hetivásárok jövedelmét, évi 12.325 forintért a serházat, az ottlévő kasznári lakással, 3 vendégfogadót, 11 korcsmát, a kőporosi pincét és a diósgyőri pálinkaházat. 1795-ben Weintraub Jakab az uradalom bábonyi korcsmáját árendálta évi 170 forintért.

A XIX. században főjövedelmüket kereskedésből és iparból húzták. 1806-ban Izdenczy prefektus megengedte Altmann Mózesnek, hogy taksa fejében árulósint állíthasson a katonai laktanya előtt. 1810-ben az uradalomnak 11 zsidóbérlője volt. 1838-ban 13, 1843-ban 21 zsidóboltos állott a dominális helyiségekben. Az iparosok 1836-ban céhbe tömörültek. A zsidócéh megalakulásakor 32 tagot számlált. Később a taglétszám 70–80-ra szökkent fel. Fehér- és vöröstímársággal foglalkozókat, gyertyaöntőket, cipészeket, szappanosokat, gombkötőket, pékeket, festőket, asztalosokat, szűcsöket, pipakupakolókat, stb. foglalt magában. Párhuzamosan zsidó legénytársaság is alakult. A céhbe csak fedhetetlen erkölcsű iparosokat vettek fel. Breuer Adolf szabót 1851-ben ismételten visszautasították,

mert házánál állítólag szabad személyeket tartott. A zsidócéh körülbelül 1864-ben szűnt meg.

A közterhekhez 1760-ban 50 forint, a következő évben ugyanannyi, 1764-ben 60, 1765-ben 70, 1768-ban 100, 1771-ben 150, 1773-ban 127 forint összeggel járultak. A városnak 1799-ben 228, 1835-ben 700, 1847-ben 1900 forint türelmi adót fizettek. Adózásuk fejében a hatóság oltalma alatt álltak. 1809-ben Stern Lébl kender- és lenvásárlás céljából Lembergbe utazván, bizonyságlevelet adtak neki. 1807-ben Srempel Gottlieb kereskedő Spisák Simon nevű szolgáját lóháton Krakóba akarta küldeni, részére bizonyságlevelet kért a várostól. Idegen hitsorsosait nem szívesen jelentették be. 1848-ban a tanács utasította a zsidó előljáróságot, hogy idegen helyről jött zsidókat ne rejtegensenek, itteni egybekelésüket megakadályozzák, a lappangókat bejelentésük. Ebben az évszázadban erősen felszaporodtak. 1835-ben 215, 1847-ben 361 személy adózott. 1857-ben 3412, 1880-ban 5984 a lélekszámuk. A Piac-utcán, első települési vonalukon, megmaradtak. Többen laktak a Szirma- és Kádas (Palóczy-u.) utcában.

A XVIII. sz. végén a Kádas-utcában zsinagógájuk volt. Korábban, állítólag 1767-ben, szentegyletet alapítottak. 1820-ban a szentegylet kórházat építtetett, amelyben a königrézi csata után Miskolcon elhelyezett sebesülteket is gyógyítottak. A Kazinczy-utcai imaház alapkövét 1861-ben rakták le. Az uralkodó hatalom előtt a többi egyházközséggel együtt hódoltak. 1828-ban, gróf Reviczky Ádám főispán bevonulásakor, a rabbinus a szentírással és 26 zsidó is ott álltak a diadalkapu alatt, 26 zsidólányka virágbetűkből a főispán és az installátor nevét tartotta. Elemi iskolájuk 1846-ban kezdte meg működését. A tanítótestületnek egyidőben keresztény tagja is volt. 1848-ban Strausz Móric tanító magánkereskedelmi iskolát nyitott. A zsidókat az 1867. évi XVII. t.-c. egyenjogúsította. A miskolciak egyenjogúsítási ünnepélye 1868 január 14-én folyt le a Kazinczy-utcai templomban. Azontul ingatlant is szerezhettek. Kaszinójuk feloszlott és beolvadt a nemzeti kaszinóba.

A cigányok a XVIII. sz. II. felében főleg a Szirma-utcán laktak. A következő évszázadban fölhúzódtak a Gordonba. A kovácsmunkával fokozatosan felhagytak és muzsikusságból éltek. Miskolcon nagy ünnepségekkor rendszeren az Egerből hozatott muzsikások játszottak. A cigányok a XIX. sz.-ban átvették a magyar muzsikások szerepét. A szabadságharc idejéből Győri Gyuri bandája ismeretes. A nemzetiségek felsorolásában az 1780. évi népszámlálás 157 szakadárt is említ, amely alatt cigányokat és a hódoltság idejéből ittmaradt törököket értjük.

A magyar lakosság települése a kiegyezés koráig lassan folyik. Leginkább a közeli helységekből iparosok és gazdasági munkások települtek. Korabinsky a nemzetiségek számarányára vonatkozólag azt írja, hogy Miskolc népe nagyrészen magyar, de vannak szlovákok, rácok, kevés német, görög, zsidó, török és cigány. Ebben az időben a nemzetiségek a bennlakosok számának körülbelül 10%-át képviselték, Bach-korszakbeli számarányuk 30%-ot tett ki.

Vallási tekintetben a katolikusok felszaporodtak. Mária Terézia uralkodása alatt a rekatolizáció nagyobb hullámokat vert, ami a lakosság körében gyűlöletet és izgalmat okozott. Az ellenreformációt különösen a céhek útján igyekeztek diadalra juttatni. A kamara a városi tanácsba is bevásztatott katolikusokat.

Apostázia vádjába keveredett személyek visszatérítési eszközül több ízben bőrtönbüntetést alkalmaztak. 1766-ban gróf Grassalkovich kamaraelnök a botránkozató gyűlölködésért megintette Miskolc népét. II. József korában enyhültek a vallási viszonyok. A XIX. sz.-ban megszűnt a rekatolizáció s az engesztelhetetlen gyűlöletet békés együttműködés váltotta fel.

A kamarai fenhatóság alatt új egyházközségek keletkeztek, új templomok épültek. 1777-ben Bacsinszky András görög katolikus püspök Mindszenten felállítandó plébánia engedélyezését, egyúttal a mindszenti templomnak és klostornak a görög katolikusok számára leendő átengedését kérelmezte a helytartótanáctól. A kiküldött bizottság csak kápolna felállítását indítványozta. 1778-ban a kincstár felépíttette a plébánia épületét. A politikai bonyodalmak, majd a munkácsi egyházmegye kettéválasztása elodázta a g. kath. plébánia felállítását. A helytartótanács csak 1847-ben intézkedett újból, de a szabadságharc eseményei hosszú időre visszavetették annak létesítését. 1796-ban a Jézus-társaság terjesztette be artikulusait a városi tanácshoz. A magisztrátus a szabályok egy részének megváltoztatása után kommisszáriusul a főbíróvá nevezte ki. A XIX. sz.-ban a katolikusok száma annyira megnövekedett, hogy a felsővárosban újabb templomot és plébániát állított fel a kincstár. A templom alapkövét 1816-ban tették le. A kész épületet 1827-ben Szent Anna tiszteletére szentelték fel. 1863-ban a mindszenti templomra tornyokat építettek, amelyek közül egyik építési költségeit I. Ferenc József miskolci látogatásakor ajánlotta fel. 1878-ban a fogadalmi oszlop egyik alakjának fejét elorozták és fazekat helyeztek a törzsre. Az egyház ekkor a három alakot eltávolíttatta. Azontul csak Szűz Mária alakja áll a fogadalmi oszlopon. A katolikusok iskolaügye is fejlődésnek indult. A minoriták rendházuk szomszédságában új iskolát emeltek, amelyet 1773 és 1777 között szilárdabb anyagból építettek fel. A gimnáziumi tanítást eleinte a *Ratio Studiorum*, a jezsuiták tanrendszere, 1776-tól a *Ratio Educationis*, 1851-től az *Organisations—Entwurf*, 1879-től a *Pauler Tivadar-féle tanterv* irányította. Az oktatás latinul, 1844-től 4 tárgyat kivéve, magyar nyelven folyt. A kath. gimnázium 1791-ben 5, 1807-ben 6, a nemzeti elnyomás korától 4 osztályból állott. 1885-ben, a minoriták 152 évi működése után, államosították. A felsővárosi elemi iskolát 1816-ban adták át rendeltetésének. Az alsóvárosi plébániához tartozó normális iskolát 1833-ban kibővítették. 1878-ban érseki leánynevelőt és apácázárdát alapítottak. Felszaporodott a kath. temetők száma. 1817-ben régi temető volt a Patkánysoron (Csalogány-u.), használatban lévő a Pipisdombon és az egykori Szirma-u. végén, amely utóbbinak helyén, a Vörösmarty-utcai Csorba-ház áll. Az újabb temetőket a következő időkben nyitották.

A főleg felvidéki tótokból és németekből álló ág. evangélikusok 1783-ban önálló egyházközséggé alakultak, amikor II. Józseftől templomépítési engedélyt nyertek. Az egyházközség mai épületén ideiglenes imaházat rendeztek be. A templom alapkövét 1789-ben rakták le, építése 1797-ben nyert befejezést. 1817-ben tetőzete, mennyezete, belszerkezete leégett. Toronnyal 1863-ban látták el. Az első imaházban német, tót és magyar nyelven tartottak istentiszteletet. Iskolát már egyházközséggé alakulásuk előtt létesítettek. 1762-ben ugyanis, amikor az evangélikusok egyrésze a református, másrésztük a katolikus hitre tért, az egyházukhoz húek

magániskolát alapítottak, amelyben az elemi tárgyakon felül a latin nyelv elemeit, magyar, német és tót nyelvet tanítottak. Gimnáziumuk alapját egyházközséggé alakulásuk után vetették meg. Szükségépületét 1806-ban emelték. 1836-ban esperesi főiskola nevet nyert. A XIX. sz.-ban több ízben elhatározták, hogy egyesítik a reformátusok gimnáziumával, de a terv nem ment teljesedésbe. Közel 100 évi fennállás után, 1888-ban, alaphiány miatt a kormány beszüntette. 1876-ban a Török Sándor-féle könyvtár az egyház birtokába jutott. 1806-ban az elemi fiú- és leányiskolát különválasztották. A lutheránusoknak eleinte nem lévén temetőjük, a ref. egyház kőporosi és pipisdombi temetőjét kérték s nyerték temetkezési helyül. 1792-ben az uradalomtól kaptak temetőhelyet a gordonosi út mellett. Előző temetőjükre a ref. egyházzal nem tudván megegyezni, a Kőporos tetején jelöltek ki részükre temetőhelyet, amelyet 1842-ben elcseréltek a reformátusok Nagyleánytemetője folytatásában fekvő 10 vékás földdel. 1817-ben a Bábonyibércen is említetik lutheránus temető. A Mindszenti temetőföldet 1822-ben szerezték meg az uradalomtól.

A XVIII. sz. végén a református egyház oly népes volt, hogy egyes utcák lakói új templom felállítására kértek és nyertek engedélyt. A mai Kossuth-utcai templomot 1786-ban kezdték építeni, de csak 12 év múlva jutott tető alá. Az 1843-ik évi tűzvész megsemmisítette tetőzetét és megrongálta falait is. Tornyot 1865-ben építettek rá. Nagy fejlődést mutat a reformátusok iskolaügye. Gimnáziumi tanításukra befolyást gyakorolt a Ratio Educationis, Mária Terézia alatt kidolgozott, tanügyi rendszer. A királynő és II. József németesítő törekvései elől nem tudván elzárkózni, 1778-ban a német nyelvet is felvették a tantárgyak sorába. 1787-ben a sárospataki iskola tanrendszere alapján új tantervet hoztak be. Azontúl 3 tanár és 3 tanító 10 osztályt tanított, amelyek közül az alsó 5 elemi, a felső 5 gimnáziumi tankörbe tartozott. 1791-ben az iskola épületét emeletesre bővítették. 1796-tól az egyháztanács felügyelete alatt álló iskolatanács intézte az iskola ügyét. 1798-ban átvették a sárospataki iskola teljes tanrendszerét. Az intézet 1835-ben lyceumi rangra emeltetett. Az oktatás a XVIII. sz. folyamán latinul, a következő időkben hol magyarul, hol latinul folyt. 1837-től minden tárgyat magyarul tanítottak. A nemzeti elnyomatás korában az Organisations-Entwurf irányította az oktatást, de már 1862-ben ismét a sárospataki iskola tantervét fogadták el. Gondot fordítottak a leányok nevelésére is. Már a XVIII. sz.-ban volt elemi leányiskolájuk. 1806-tól nagyobb leányok oktatásával is foglalkoztak. 1846-ban »leánynevelő intézetet«, azaz felsőbb leányiskolát alapítottak, amelynek vezetésére Karacs Terézt, a jeles írónőt és nevelőnőt hívták meg. A lyceumtól az elemi csak 1880-ban különült el. A XIX. sz.-ban még 4 elemi iskolát létesítettek. Avasi és deszka-temetőjükön felül a Nagyleánytemetőt, a pipisdombi és kőporosi temetőhelyeket használták.

A hívek lélekszáma : 1780-ban 8433 ref., 3980 kath., 508 evang. ; 1857-ben 7188 ref., 4066 kath., 1171 evang. ; 1880-ban 8025 róm. kath., 7915 ref., 1829 ág. evang., 460 gör. kath., unitárius 5, anglikán 1, felekezetenlküli 57.

A társadalom a Grassalkovich-szerződés értelmében nemesekre és jobbágyokra oszlott.

A nemesség nem tartozott a város joghatósága alá, de résztvett a tisztújí-

tásokon, s használta a középületeket. Az uradalommal közösen birtokolt. Jóságain, amelyeket az 1773-ik évi urbáriális térkép is feltüntet, jobbágyaitól taksát szedett. *Szóllósy* Ferenc diósgyőri prefektus, Borsod vármegye volt alispánja, adózásra akarta hajtatni a nemességet. Kiváltságaik megtartásáért évtizedekig folytatott pereskedés és a korábbi megváltások nagy összeget emésztettek fel. A nemesség vagyoni viszonyai mindazáltal emelkedtek. *Kun* Miklós, Miskolc város egykori főbírája, 1842-ben írja, hogy a nehéz viszonyok folytán az adózók elvesztegetik csekély vagyonukat, »s ki vevője jószágának? a nemes ember, mert ennek áll inkább tehetségében». Egy évvel később, az 1843-ik évi tűzvész alkalmával kibocsátott, segélykérő körlevélben, a tanács állapítja meg, hogy a város határában fekvő birtok, vagyis termőföld csaknem kizárólag a nemesek kezén van. Őstermelés, szőlőművelés, malomipar képezte a nemesek fő jövedelmét. Kiváltságaikat az 1848-ik évi törvények szüntették meg. Magas műveltségük, előnyös gazdasági helyzetük s nagy összeköttetések folytán már a XVIII. sz. végére leszorították az iparos polgárságot a közélet teréről. A város és vármegye közéletében vezető szerepet játszottak a *Palóczy, Szemere, Bük, Gombos, Lónyay, Ragályi, Vay, Vadnay, Szatmáry Király, Gencsy, Garas, Kun, Nagy, Máriássy, Melzer, Rácz, Dominkovich, báró Orczy*, gróf *Csáky, Fáy, Almássy, Okolicsányi, Szepessy, Szalay*, stb. család. Általában Miskolcon, a megyei központban tartózkodván, jelentékenyen hozzájárultak annak gazdasági s különösen közművelődési fellendüléséhez. Miskolc művelt urait országosan ismerték. Számosan közülük összeköttetésben állottak a korabeli tudomány és irodalom jeles úttörőivel.

A jobbágyváros lakóinak jelölése *incolae, inquilini, zsellériké subinquinini*. Fő jövedelmi forrásuk ipar, kereskedés, bortermelés, kisebb mértékben őstermelés. 1851-ben *Fényes Elek* a lakosság kereseti forrásaként a kertművelést és fuvarozást is említi. A gazdasági viszonyok nyomása alatt az ősi foglalkozási ágak elváltak egymástól. Külön iparos, kereskedő és földművelő osztály fejlődött ki.

Az iparosok számát az uradalom, később a tanács telepítései erősen megnövelték. 1770-ben 1100 úrbéresből 247 foglalkozott iparral, éspedig 57 csizmadia, 3 varga, 19 timár, 14 szűcs, 10 takács, 21 szabó, 12 bodnár, 18 mészáros, 8 fazekas, 5 asztalos, 3 borbély, 3 kerékgyártó, 3 kötélverő, 2 süveges, 1 *könyvkötő*, 9 kőműves, 2 kőfaragó, 1 építész, 1 cserepes, stb. 1879-ik évi adóösszeírás szerint 1039 család élt iparüzésből. Nagyobb számmal a következők voltak: 302 csizmadia, 75 cipész, 78 szabó, 56 asztalos, 41 timár, 33 lakatos, 22 gubás, 21 mészáros. Az ipar fejlődésével új céhek keletkeztek. 1767-ben a miskolci és mindszei fazekasok, 1773-ban a kőművesek, építőmesterek, kőfaragók együttesen, 1795-ben a cipészek, 1799-ben az asztalosok, ugyanebben az évben a kovácsok és kerékgyártók, 1805-ben a bádigosok, rézöntők és esztergályosok, 1819-ben a kalaposok, 1820-ban a viaszöntők, 1822-ben a festők, 1823-ban a hentések nyertek céglevelet. Régi céhek a kor kívánalmainak megfelelő céhszabályokat kérelmeztek. A szabók 1767-ben és 1833-ban, a szűcsök 1799-ben, a kőművesek, ácsok s kőfaragók 1822-ben, az asztalosok ugyanekkor, a kovácsok, a kádárok 1826-ban, a sarkantyúsok, bádigosok, rézöntők és tűcsinálók 1828-ban, a var-

gák tímárcéh név alatt 1833-ban, az órássok, lakatosok, puskaművesek és ötvösök 1836-ban nyertek új céhlevelet.

A XIX. sz. elején nagy számmal léptek fel a kontárok és landmeisterek, akik ellen iparosaink szívós küzdelmet folytattak. Az iparszabadság elve azonban feltartóztatlanul terjedt. Az 1848-ik évi törvények számos újítást alkottak az iparügyek terén. A céhrendszer hanyatlását siettetette az abszolút kormánytól kibocsátott 1852-ik évi ipartörvény, amely többek között a remeklést szükségtelennek nyilvánította és a mesterréavatás jogát kivette a céhek hatásköréből. 1872. évi VIII. t.-c. az elavult céhrendszert megszüntetvén, a társulás és ipargyakorlat korlátlan szabadságát mondta ki. A céhek ipartársulatokká alakultak. Elsőfokú iparhatóság a városi tanács lett. Ámde az iparszabadság folytán nagy lendületet nyert a gyáripar, ami a kézműipart jelentékenyen kisebb térre szorította. A kézműipar felkarolására rendezett kiállítások sem tudtak említésre méltó sikert teremteni. 1871-ben a borsodmegyei gazdasági egyesület kiállításán leginkább a szűcsmunka volt képviselve. Egyes iparágak ellenben teljesen távolmaradtak. A háziipar fellendítésével is kísérleteztek. 1879-ben háziipar-egyesület alakult, amelynek keretében női ipartanműhelyt állítottak fel.

Legrégibb gyári üzemünk kőedény előállítására 1833-ban létesült. A század első felében 2—3 tégláégető volt. 1855-ben *Furmamn Testvérek* létesítettek tégláégető szint. A diósgyőr—miskolci egyesült téglagyár az 1870-es években indította meg üzemét. 1842-ben burnótygár, 1845-ben keményítőgyár dolgozott Miskolcon. Szesz- és vattagyártással 1844-ben *Weisz Móric* kezdett foglalkozni. Az első, tulajdonképeni szeszgyár 1870-ben keletkezett. 1860 körül a *Leszih* testvérek gépgyárat alapítottak. 1870-ben harisnyakötőgyár, 1871-ben vattagyár, 1873-ban kesztyűgyár, a következő évtizedben sörgyár létesült.

A kamarai fenhatóság alatt virágzott a malomipar. A Grassalkovich-szerződés után a város csak egy malmot tarthatott meg. A Pappalma teljesen az egyház birtokába ment át. 1760 után a Szirma-utcai apátsági malmot a Dőry-örökösök szerezték meg. Az uradalom a város felső végén, a később róla nevezett Királymalma (mai Thököly-u.) utcában malmot emeltetett. A hetvenes évektől a Királymalmától feljebb az uradalmi kásamalmot építették fel. Ezzel 9-re emelkedett a vízimalmok száma. A XIX. sz.-ban épült fel a Dvorszky-féle első gőzmalom, amely 1863-ban leégett. 1860-ban *Kohn* Salamon alapított malmot. Vízimalmainkat az 1864-ben 8 pár kőre létesített gőzmalom szorította kisebb jelentőségre, amelyet rövidesen 20 pár kőre építettek át. A vízimalmok nagy részének működését az 1878-ik évi árvízzel kapcsolatban szüntették be. 1—2 évtizeden belül végleg eltűntek a Szinvárról. 1877-ben a két uradalmi és a Szirma-utcai Kismalmot, 1879-ben a Vágómalmot, 1891-ben a Pappalmát, 1898-ban a város alsó végén álló malmot a tanács megszerezte és elbonttatta.

A kereskedelem a XVIII. sz. második felében jelentékeny. A következő században állandóan fejlődött. 1838-ban Miskolcot a tiszáninneri Magyarország fő kereskedővárosának mondták. 1839-ben az uradalom 54 kereskedővel pereskedett. 1876-ban 179, 1877-ben 31 kereskedésre szóló igazolványt szolgáltatott ki a tanács. 1879-ben 236 kereskedő és 352 olyan család volt Miskolcon, amely életfentartási eszközeit kisebb kereskedés vagy közvetítés útján szerezte meg.

A kereskedelmi szükségletet a boltok és vásárok elégitették ki. Az 1775-ben felépített, diósgyőri vashámor készítményei részére a hámor tisztai 1780-ban Miskolcon fiókot nyitottak és a vasnak a tőlük megállapított árjegyzék szerinti elárusításával *Sermaul* Péter kereskedőt bízták meg. Ugyanakkor *Kopsander* János vasárús és sósboltos is állott a Piac-utcában. A következő évszázad első felében legforgalmasabb vaskereskedése *Lichtenstein* Józsefnek, fűszerkereskedése *Furmann* B. Ferdinándnak volt. 1838-ban a gácsi gyár, a Koburg hercegi cukorraktár és a diósgyőri, gyertyánvölgyi huta tartott lerakatot városunkban. A kisebb kereskedők között fűszeres, egyvelges, könyv-zenemű, posztó, selyem, férfiruha, művirág, órás, cukorkás és cukrászbolt, sőt pipereárúsnő boltja említetik. Különösen divatcikkekkel, megjelentek a női boltosok. A bor-, termény-, állat-, nyersbőr- és gyapjúkereskedelmet főleg a vásárokon bonyolították le. Borral az ország belterületén is kereskedtek. A Lukács-napi gabonavásárra messze vidék hordta össze terményeit. 1816-ban egy pozsonyi mérő liszt 13 frtba, rozs 9 frt 30 krba, 1842-ben egy köből búza 15–16 frtba, rozs 12 frtba került. Forgalmasak voltak állatvásáraink. 1882-ben a februári és májusi vásárra 6000 lovat, 6950 ökröt, 1700 tehenet, 104 borjút, 1125 sertést, 225 pár juhot hajtottak fel. A nyersbőr-üzletnél jelentékenyebb volt a gyapjúkereskedelem. 1842-ben az Orbán-napi gyapjúvásáron 900 mázsa gyapjút adtak el. A két nyírású gyapjú mázsánként 38–54, az egynyírású 50–70 frton kelt.

A vásárok rendkívül népeseek. A négy országos vásárra az Alföld és Felvidék iparosain, kereskedőin felül külföldiek is jártak. Hetivásárainkról *Vályi* András 1799-ben azt írja, hogy a pesti hetivásárokat felülmulják. 1838-ban V. Ferdinánd Orbán-napjára újabb vásári szabadságot adományozott. Az Orbán-napi vásárok célja főleg a gyapjúvásárok állandósítása volt. A hetivásárokat 1866-ban szerdára és szombatra helyezték. Az utóbbit később péntekre tették át. 1868-ban a tanács új piacrendőri szabályokat alkotott, amelyeket némi módosítással 1876-ban ismét kiadtak. Az iparcikkek és élelmiszerek árát 1755-ben, 1790-ben és 1813-ban szabályozták. 1860-ban bénítólag hatott a kereskedelemre egyeseknek a váltópénzzel való üzérése. A baj országos jellegű volt, s mert a helytartótanács erélyes intézkedése sem használt, a város 4000 frtnyi váltópénz-utalvány kibocsátására kért engedélyt. Az engedélyt elnyervén, 10 és 15 kros szükségpénzt adtak ki, amely azonban csak néhány napig volt forgalomban, mert a helytartótanács elrendelte annak bevonását.

A vásártartási jog az uradalmat illette, amely a vámszedés elvégzésére harmincadost tartott. Később a vásárok jövedelmét bérbeadták. 1862-ben *Kiss* Joachim és neje az országos s hetivásárok 3 óra terjedő vámszedési jogáért 1415 r. frt fizetésére kötelezték magukat. A magánosoknál a város megbízhatóbb bérlőnek bizonyult. Az úrijogok megváltása előtt a tanács évi 3666 frtért árendálta a vásárok jövedelmét. 1877-ben 73.326 frtért váltotta meg a vásártartás jogát. Két évvel utóbb a kereskedelem és ipar érdekeinek megvédésére a ker. s iparkamara megkezdte működését. Ugyanakkor iparbizottság alakult, melynek célja az iparosok, kereskedők, gyárosok, valamint ezek segédei, munkásai s tanoncai között felmerült surlódások, vagy pereskedések békés kiegyenlítése volt.

A kereskedelem fellendülésével átalakultak a forgalom eszközei. A forgalom

lebonyolítását fuvarosok végezték. 1813. évi limitáció megszabta a személy- és teherszállítás díját. 1837-től Pest—Eperjes irányában a gyorskocsi érintette városunkat, amely nagy haladást jelentett a korábbi, szerény közlekedési eszközökkel szemben. A miskolc-tiszavidéki vasutat 1859 május 24-én adták át a forgalomnak. A következő évben a Felvidékkel nyertünk összeköttetést. 1870-ben a hatvan—miskolci vasútvonalat nyitották meg. A helyi forgalom lebonyolítására az 1850-es évektől kezdve omnibuszok és bérkocsik szolgáltak. 1876-ban 36 bérkocsi volt Miskolcon. A levélhordás közmunkát képezett, amelyet a mészárosceh s egyes utcák lakói, az ú. n. levélszeresek, láttak el. A postakocsi a vasút létesítése előtt Miskolcon keresztüljárt, sőt városunk jelentős postaállomássá fejlődött. A XIX. sz. elején a postahivatal a Régiposta (mai Bizony Ákos-u.) utcában állott. 1870-ben a Fő-utcára helyezték át.

Intézményesen megindult a hitelezés. 1829-ben gróf Reviczky Ádám 2000 pengő frt tőkével megalapította a róla nevezett magtárat, amelyből a szűkölködőknek kamatra gabonaneműeket kölcsönöztek. 1874-ben pénzüintézeté szervezték át. Mai értelemben vett, első pénzüintézetünk *Miskolci Takarékpénztár* néven 1845-ben nyílt meg. Az 1867-ben létesült *Iparsegély Egylet* két évi fennállás után *Miskolci Hitelintézet* címen részvénytársasággá alakult. 1869-ben a *Borsod—Miskolci Hitelbank*, 1871-ben *Önsegélyző Filléregylet* név alatt létesült a későbbi *Miskolci Takarékegylet*. A biztosítási ügy is elég korán részesült méltánylásban. A XIX. sz. első felében tűzkár-, életbiztosító-, 1869-ben kiházásítóegylet működött, amely utóbbi azonban nagy botrányba fűlt. 1842-ben a kassai sorsjáték (lottó) igazgatósága megbízottat nevezett ki Miskolcra a második sorsjáték részleteinek beszedésére.

A bortermelést illetőleg 1817-ben 45 szőlőhegyen 1100 gazdának 1174 kat. hold szőlője volt, amelyhez 355 hold kaszáló, szilvás, helyesebben szőlőalja tartozott. 1879-ben a szőlő és szilvás 1613 holdon feküdt. Borainkat különösen cukor- és szesztartalma, valamint kitűnő zamata tette híressé. Ebben az időben aszúbort is termeltek. Több régi író a hegyaljai mellé helyezte a miskolci bort. Korabinsky 1786-ban bizonyos fokig gyógyhatásúnak mondja. A bor a XVIII. sz. közepéig legfontosabb kiviteli cikkünk. Amikor a poroszok Sziléziát elfoglalták s nagy vámokkal zárták el a borkereskedelem útját, amikor Lengyelországot feldarabolták s az alsóausztriai bortermelést mesterségesen felvirágoztatták, a borkivitel is csökkent. Nem áll azonban, hogy bortermelésünk hanyatlásnak indult és a szőlőhegyek egy részét felszántották. A miskolci bortermelésben a XIX. sz. nyolcvanas éveitől fellépő filokszéra okozott mérhetetlen károkat, amely után nem tudták többé pótolni a telepeket. Borainkat főleg a belföldi piacon helyezték el. Nagy mennyiségben fogyasztotta a lakosság is. Korabinsky szól a bőséges borfogyasztásról, sőt olyat említ, hogy itt a gyakori nektárfogyasztás folytán szép számmal voltak tüdőbajosok. Ha valaki beteg lett, először borral kúrálta magát és csak ha az nem segített, fordult más eszközökhöz. Az általános borfogyasztást a rossz víz is okozta. Miskolc egykori vízszükségletét gémeskutak látták el, amelyek vize nagy esőzések idején gyakran megromlott. A szivattyús kutakat a XIX. sz. harmincas éveitől kezdték alkalmazni.

A Grassalkovich-szerződés értelmében a lakosság bortermése után dézsmát

adott. 1817-ben 442 kat. hold szőlő és 165 hold szőlőalja volt dézsmaadó. A korcsmáltatás az uradalmat illette. A város egy korcsmában mérethette a borát. 1767-ben 17 uradalmi korcsmát írtak össze. Ezenfelül az apátsági funduson és a mindszei Kisbáránka korcsmában a tapolcai apátság korcsmáltatott. Tekintve, hogy az uradalom magának foglalta le a bormérés jogát, Miskolc népe titokban korcsmáltatott. 1793-ban a diósgyőri prefektus megintette a lakosságot, hogy tartózkodjék a bor és pálinka sokszor tilalmazott, házankénti árulásától. A tilalom ellenére 1803-ban 107 jogtalan bormérőt, ú. n. kurtakorcsmárost jelentettek fel. Az uradalom rendszerint bérbeadta korcsmáit és a Grassalkovich-szerződés után tulajdonába vett sör- s pálinkaházat. 1840-ben a görögökön és zsidókon felül Draskóczy Sámuel kibérelt 5 korcsmát 6 esztendőre évi 10.200 frtért. 1830-ban Honer András árendálta a kincstári sörházat és pálinkafőzést 6 esztendőre évi 1262 frtért. Később a város bérelte, 1877-ben pedig a maradvány úri jogok közt 200.361 frtért megváltotta a korcsmáltatás jogát, a sörház épületéért a regále joggal együtt 16.629 frtot fizetett. A vendégfogadók közül a Zöldfa és Korona az uradalomé volt, amelyeket a város szintén magához váltott. Ebben az időben szerepeltek a Háromrózsa, Pest szálloda, Csillag vendégfogadó, korábban a Tambur fogadó. 1835-ben a Cifra vagy Országkemenceház említették, ahol a bérlőnél kereskedők szoktak volt megszállani.

A pincék száma felszaporodott. 1780-ban 1424 pincét írtak össze. 1817-ben a Tetemváron, Bábonyibércen, Bedegvölgyön, Közdombon, Bandsalgóban, Embertelensoron, Kőporoson, Birsalmáson, Danyivölgy, Pipisdomb, Avasfark, Avastető, Jézuskútja felett, Szemszúróalján, Papszer fölött, Hóhérbástyán, Mélyvölgyben, Tűzkövesen 1779 pince feküdt. 1849-ben, a nagy tűzvész után, 1438-ra esett le a pincék száma. Legértékesebbek az avasi és tetemvári pincék voltak, amelyeknek nagyrészt a nemesek és a módosabb lakosság birtokolta. A Kőporoson feküdt a ma is ismert, ú. n. királypince, amelyet a város a sörház szükségleteire még a XVIII. sz. elején csináltatott s a Grassalkovich-szerződés után az uradalom tulajdonába ment át.

Az őstermelés terén a modernebb gazdálkodást űző lakosság minden talpalatnyi földet kihasználta. 1880-ban már egyáltalán nem volt erdő vagy nádas Miskolc külterületén. A határ azonban oly szűk, hogy a gabonatermés nem tudta kielégíteni a szükségletet. Miskolc népe már a XVIII. SZ. nyolcvanas éveiben idegen helyről szerzett be búzát, sőt állatai számára szénát is. Annál kevésbé jutott termőföld kukorica-, káposzta-és kendertermelésre. 1817-ben 2420 kat. hold, 1880-ban 3085 hold a szántóföld, az utóbbi esztendőben 595 hold kertet írtak össze. A termőföldet nemesi, vagyis szabad és úrbéres, tehát dézsmát fizetők szerint csoportosították. Az uradalom 1773-ban kiadott térképe 1314 drb urbáriális földet tüntet fel. 1817-ben 1686 kat. hold quantuális, 577 cenzuális és 157 hold uradalmi szántó volt. A termelők csoportjában is változás állott be. Az iparososztály, amely korábban saját szükségletére földműveléssel is foglalkozott, felhagyott az őstermeléssel. Az újonnan telepített, úrbéres iparosok nem nyertek földet művelésre. Az uradalom az úrbéresek földművelő csoportjának osztotta ki a termőföldet. Nagyobb mértékben a város közösségéből kiszakított nemesség vette át a termelést. Az ősi foglalkozások kezdtek elkülönülni, s már a XVIII. sz. végén iparos- és földművelőosztály állott egymással szemben. Búzánk kitűnő minőségű volt. II. József ural-

kodása alatt, amikor az egész ország gabonatermését megvizsgálták, a bánáti mellett Miskolc határában termelt búzát ítélték a legszebbnek és legsikeresebbnek.

Állattenyésztéssel nagyobb mértékben a nemesség foglalkozott. 1765-ben 544 úrbéresnek 72 lova, 46 ökre és 40 tehene volt. A XIX. sz.-ban a lótenyésztésre irányult a figyelem. 1877-ben lóversenyt is rendeztek Miskolcon, bár az inkább katonai jellegű volt. Az ősi telkek után megmaradt a közlegeltetési jog. A telektulajdonos 6 marhát hajtathatott a közlegelőre. 1817-ben 1761 kat. hold rét, 2275 hold legelő, 1880-ban 1714 hold legelő, 1880 hold rét volt. A húсарак nagy időközönként változtak. 1755-ben 1 font ökr- vagy tehénhús 2, borjúhús 3 rénes krajcár, 1790-ben a tehénhús fontja $4\frac{1}{2}$ r. kr, 1813-ban a marhahús 6 kr. a borjúhús mindig 2 krajcárral drágább a marhahúsénál. A sertéshús 7, bőrös pecsenye 10, a zsír iccége 30 kr.-ba került. A régi városi mészárszékeket az uradalom vette birtokába, amelyeket rendszerint a mészároscéhnek adtak bérbe. Később egyes mészárosok is árendáltak uradalmi mészárszéket. 1784-ben 6, 1811-ben 8 uradalmi szék volt. Ebben az időben zsidómészárszék, 1813-ban halszék is létesült. A hentesek céhbe tömörülésük előtt fejenként fizettek az árulóhelyért. A mészárszékek ellenőrzését két városi inspektor végezte. A kor kívánalmainak megfelelőbbé vált az állatvágás. 1787-ben a helytartótanács meghagyta a városnak, hogy a barmokkal bánás mesterségének megtanulása céljából 3 hónapra a pesti univerzitásra valaki kiküldessék. 1875-ben 1198 frt költséggel vágóhidat állítottak. 1880-ban a levágott marhák száma 2802 db volt. 1891–92-ben 75.000 frt költséggel modernebb közvágóhidat építettek a Sajó partján s hozzá állatorvosi állást rendszeresítettek.

Szép jövedelmet hajtott a gyümölcsstermelés. A szőlő mellett, amelyből állítólag 90 fajtát termeltek, a dinnye, alma, körte, szilva termelése nagyobb méretű. 1859-ben megalakult a miskolcvidéki gyümölcsészeti társulat, amely még abban az évben gyümölcskiállítást rendezett. Ugyanakkor létesült a borsodmegyei gazdasági egyesület, amelyet 1867-ben újjászerveztek. Az egyesület 1869-ben állat-s borkiállítást, két évvel később szépen sikerült gazdasági kiállítást, 1872-ben arató és kaszáló gépversenyt rendezett.

A lakosság vagyoni viszonyaiban nagysüllyedés állott be. 1770-ben 1100 adózó közül 41 lakott a sajátjában. 1880-ban 3629 ingatlanbirtokost írtak össze. Ebben az időben polgári átlagvagyonról már nem beszélhetünk. A termőföld-, szőlő-, pinceingatlan nagyrészen a nemesség kezére került. Egy-egy darab föld, távolabb fekvő szőlő, vagy pince, egy viskó a polgár vagyona. A tömegek árendában laktak és napi keresetükből éltek. Különösen a XIX. sz.-ban az adóterhek s általában a nehéz gazdasági viszonyok annyira leszegényítették a lakosságot, hogy kifejlődött a nincstelen, életét napszámból tengető proletárosztály. Az adózók vagyoni helyzetére vonatkozólag Kun Miklós írja, hogy azok nagyrésze földhözragadt szegény, napszámmal tengeti családját s jó, ha egy nyomorult sárviskója van, amelyben magát az idő viszontagságai ellen meghúzhatja.

A felvilágosodás hatása alatt nagy lendületet vett a társadalmi élet. A céhek nem a társadalmi érintkezés melegágyai többé. A XIX. sz.-ban politikai, kulturális és jótékony célból egyesületek alakultak, amelyek a társadalmi életre jelentékeny befolyást gyakoroltak. Több lelkes ember alapította a nemzeti kaszinót, amely

sok hazafias mozgalom színhelye, pártolója, előmozdítója volt. Kossuth Lajos törvényhatósági tudósításait ott olvasták fel a polgárságnak. Kazinczy Ferenc évszázados emlékünnepevényének egy része itt zajlott le. Az október 20-i diploma megjelenése után a megye vezérferfiái a kaszinó termében gyűltek össze, kiindulási pontul az 1848. évi törvényeket tűzvén ki. Az abszolutizmus évei alatt sokat időzött itt Palóczy László. Körülötte csoportosultak mindazok, akikre a nemzet sorsa mélyebb hatást gyakorolt. 1868-ban, amikor a zsidók kaszinója feloszlott s tagjai beléptek a nemzeti kaszinóba, Mocsáry Lajos újjászervezte. A nyolcvanas években tágas billiárdszobája, két oldalszobája és két olvasószobája volt, amelyek közül az egyiket főleg a katonatisztek használták. A hazai lapokon kívül német és francia lapokat járatott a kaszinó vezetősége. A nemzet nagyjai közül gróf Széchenyi Istvánt dísztaggá választották.

A miskolci polgári kaszinóegyesület alapját állítólag a nemzeti kaszinóból kilépő néhány iparos vetette meg. A vezetőséget egyházi és mesteremberekből óhajtották választani. 1845-ben az egyesület vezetőségében a jogi egyenlőség eszméje kerekedett felül s az utóbbi pontot módosították. 1846-ban vásárolták meg azt a telket, illetve háznak egy részét, amely az egyletnek ma is otthonát képezi. A polgár-egylet kebelében sok nemes és hasznos cél, pl. a város csatornázása, az utcai világítás, óvoda, kölcsönös tűzkármentesítő társulat, tűzoltóegylet alakítása, színház, Miskolc királyi várossá emeltetése, stb. lett kezdeményezve és megvitatva. Az özvegyeket, árvákat, sorstól sújtott tagjait állandóan támogatta. 1845-ben a Miskolcon tartózkodó Széchenyi István tiszteletére fáklyászenét rendezett. A szabadságharc alatt az összejövetelek és hazafias lelkesedés központja volt. Az abszolutizmus alatt bezárták s csak 1851-ben nyílt meg újból. Újonnan épített helyiségeit 1876-ban avatták fel. A nemzet nagyjainak arcképével egy-egy szobáját díszítették, amelyekről azok Széchenyi-, Kossuth- és Deák-terem nevet nyertek.

A társadalmi élet e két nagy központján kívül szakemberek, egyes érdekcsoportok, sportkedvelők alakítottak egyesületet. A borsodmegyei gazdasági egyesülettől és gyümölcsészeti társulatról fentebb szóltunk. 1850-ben a borsodmegyei orvos-és gyógyszerész-egyesület, 1869-ben a miskolci ügyvédek egyesülete, 1861-ben a borsodmegyei honvédegyelet, 1873-ban a miskolci aggharcosok egylete, 1867-ben tornaegylet, 1874-ben korcsolyaegylet létesült. Vadászatról már 1759-ben történt emlékezet. Vadászni csak nemes embernek volt szabad. 1870-ben polgári lövölde alakult. A vadászatot kedvelő polgárokat később a miskolci vadásztársulat gyűjtötte maga köré. A nyomor enyhítésére nőegyletek alakultak. 1859-ben az ág. ev. nőegylet, 1860-ban a zsidó nőegylet, 1867-ben a helvét hitvallású árva és szegény gyermekek nevelése s oktatása céljából a miskolci ref. női filléregylet, ugyanakkor a borsodmegyei nőegylet, 1891-ben a kath. nőegylet tartotta alakuló közgyűlését.

A társadalmi érintkezés módja volt a bálozás, amely 3—4 napig is tartott. A bálók többnyire a színházban és Koronában zajlottak le. Leginkább kiváltak a nőegyletek, kaszinók s a helybeli katonatisztek táncmulatságai. Egyidőben a városok hivatalból meghívták egymást táncmulatságaikra, amelyeken Miskolc rendszerint kiküldöttekkel képviseltette magát. Sok jókedv, mulatság színhelyei voltak a híres, miskolci szüretnek. A pincék borházaiban is nap-nap mellett összejöttek az emberek s víg poharazás közben megbeszélték a napi eseményeket.

A mulatóhelyek közé tartoztak a kávéházak és a sok korcsma. A XVIII. sz. végén a legszűkebb néposztály hirhede mulatóhelye volt a Bárány-korcsma. Rossz híre volt a Sodoma korcsmának, ellenben a jobbak közé számított a Három Rózsza. A XIX. sz. első felében a Korona-vendéglő emelkedett mind nagyobb jelentőségre. A bálakat kivéve, színházban, társas összejöveteleken, lakomákon, stb. nők nem jelentek meg, körülbelül a kiegyezés koráig. 1846-ban a színház leégvén, a színészek a fogadóban játszottak s mint Csatóry Ottó írja, az előadáson egyetlen hölgy-néző sem volt jelen. A korabeli egyik miskolci írónk főurainktól adott ebédekre jegyezte meg, hogy nők hiányában a legízesebb fűszert nélkülözik.

A közszellem magyar. 1846-ban Berecz Károly olyan valódi magyar közszellemre vágyott a haza minden városában, amilyen Miskolcon uralkodott. Városunk a nemzet nagyjai emlékének megörökítésében s végtisztességük ünnepélyesebbé tételében mindenkor kivette részét. Gróf Széchényi István halálakor érzett megrendülését költői szárnyalású szavakkal örökítette meg jegyzőkönyvében. Deák Ferenc temetésén küldöttség képviselte Miskolc városát. Palóczy Lászlót, Szemere Bertalant az avasi templom mellé helyeztették örök nyugalomra.

A műveltségi viszonyokra nézve a XVIII. sz. végén 3 felekezeti gimnáziumban és 4 elemi iskolában folyt az oktatás. 1880-ban a felekezeti iskolák száma 17-re emelkedett. 1842-ben példányóvoda, 1869-ben felekezeten kívüli nép- és kereskedelmiiskola, 1867-ben népnevelési egylet alakult. 1872-től a ref. gimnáziumban évekig foglalkoztak a felnőttek oktatásával. 1875-ben polgári fiú- és leányiskola nyílt. Ebben az időben a felsőbb leányiskolát is számítva, 20 helyen 56 tanerő végezte a népoktatást. 1879-ben 4344 tanköteles gyermek közül 2580 járt iskolába, nem iskolázott 1764. 1880-ban 14022 az írni-olvasni tudók száma, ami a lakosság 52%-át képezte.

A XVIII. sz.-ban a társadalom könyvműveltsége valláserkölcsi alapon állott. Egyházi férfiak, tanítók, módos iparosok a könyvolvasók, akiknek hagyatékában vallásos irányú munkákat, itt-ott tankönyveket találunk. 1762-ben Kiss Mátyás gazdag csizmadiamester hagyatékában 1 ócska biblia, 1 »hitvány« zsoldár, Romlottság Kútfeje, Liliomvölgye, Martírok Koronája, Judas Lebbaeus apostol leveleinek magyarázata, Bod Péter : Szent História és Apollógia című könyvek, 1763-ban Tokay György prédikátor és neje hagyatékában 250 forint értékű könyvek soroltatnak fel. 1766-ban Tóth István hagyatékában egy zsoldár, Hubner Geográfiaja, latinnyelvű Új Testamentum Béza Tódor interpretációjával, darabban lévő írások, Traianus Oratóriája, Ajtai Mihály Grammatikája, 1768-ban Vámosi György vargásterében egy magyar Apollógia, 1772-ben Nyéki Faragó István vargáéban egy amsterdami biblia, egy Graduál, 1774-ben Guth Jakab kerékgyártó hagyatékában egy biblia, nagy prédikációs könyv, 4 énekes könyv, 4 drb Kónya, 1779-ben Nemes Iván Mihály szűcsmasterében egy biblia, egy zsoldár, Szentek Hegedűje, Szent Hilárius, egy énektanítómester, leveles ládacska, 1785-ben Kirchhof Krisztián kereskedőben Luther Márton német Teológiája, egy német geográfia, egy igaz keresztény, 1787-ben Mile Jakab és neje hagyatékában tót biblia és más tót könyv találtatott. A következő század első negyedében az ima- és tankönyvek, továbbá valláserkölcsi neveléshez megkívántató nyomtatványok mellett meséskönyvek, néhány szívderítő rabhistória s egyéb ponyva képezte a miskolci polgár szellemi

szükségletét. 1830 körül Kraudy József megalapította az első könyvkereskedést. 1844-ben kölcsönkönyvtár is volt. Ebben az időben Grossmann J. Ferenc könyv-
-s zeneműkereskedése gazdasági és tudományos könyveket is árúsított. 1770-ben Gyöngyösy István, az első könyvkötő, 1812-ben Szigethy Mihály nyomdája működött Miskolcon. 1862-ben 2 könyvnyomda és 3 könyvkereskedés szolgálta a szellemi szükségletet.

A XIX. sz.-ban megindult az időszaki sajtó. Az első orgánus 1842-ben jelent meg *Miskolci Értesítő* címen. Jobbára hirdetési közlöny volt, hírlapnak csak a sajtó felszabadulása után nevezhető, amikor ismeretterjesztő cikkekkel, politikai híreket, sőt szépirodalmi dolgozatokat közölt. 1852-ben újabb, hirdetési közlöny, a *Borsodi Értesítő*, 1860-ban a *Miskolci Tudakozó Intézeti Értesítő* látott napvilágot, amely utóbbi kisebb hírek közlése folytán átmenetet képezett a rendszeres hírlapokhoz. A mai értelemben vett hírlapírás megalapítója és hivatott művelője Rácz Ádám nyomdász s lapszerkesztő volt. 1866-ban indította meg a *Borsod-Miskolci Értesítőt*, az első társadalmi hetiközlönyt. 1875-ben a *Miskolc*, ipari, kereskedelmi és gazdasági lap, 1878-ban a *Magyar Iparosok Lapja* jelent meg, Első napilapunkat, a *Miskolczi Társalgót*, 1880-ban Berzay Albert alapította.

Már a XIX. század elejétől helyi irodalom fejlődött ki. Szépíróink a verselés, széppróza, színműirodalom és műfordítás terén működtek, bár munkásságuk csak egyes dilettantizmusnak tekinthető. Egyetlen nagytehetségű költőnk az országos hírre emelkedett Lévay József volt. A tudományos irodalomnak is akadtak művelői. Egyesek Miskolc multja iránt kezdtek érdeklődni. Benkő Sámuel, a városunkban lakó, európai hírű orvostudor és bölcész *Topographia oppidi Miskoltz* című munkájában már 1782-ben foglalkozott Miskolc rövid történetével. 1842-ben Kun Miklós *Miskolc multja, jelenje, tekintettel jövőjére* címen több, ma is értékes adatot közölt. Egykorú visszaemlékezéseket írt Szűcs Sámuel. A képzőművészetet illetően a képművészet nyomait már a XVIII. sz.-ban megtaláljuk. 1818 táján telepedett le Miskolcra Wántza Mihály, első jelentősebb festőművészünk. A hetvenes években Latkóczy Lajos volt a legismertebb festő. A zenei élet bevezetője 1874-ben a daláregylet megalakulása volt.

Az irodalom és közművelődés terjedésére szellemi alakulatok is befolyást gyakoroltak. Gróf Török Lajos elnöke alatt 1781-ben »az erényes vándorok, vagy világpolgárok« név alatt szabadkőműves páholy létesült, amelynek több borsodi, művelt nemesen felül tagja volt Kazinczy Ferenc is. 1840-ben a nemzet újjáébredésének korszakában alakult meg a «Major-utcai tudós társaság», amely üléseit Kun János elnöknek Major-utcai házában tartotta. Ez a minden szépért, jóért, főként a szabadság eszméjéért lelkesülő társaság úgy az irodalom terén, mint a megyei gyűléseken erélyesen harcolt az uralmon lévő, fontolva haladó párt ellen. Tagjai közül többen a helyi közélet vezető emberei lettek, mások elkerültek Miskolcra és az irodalomban jeles nevet vívtak ki maguknak. Az irodalmi életnek új lendületet adott az 1859-ben nagy ünnepséggel megtartott Kazinczy évszázados emlékűnnep. Ekkor szervezték át a ref. gimnázium korábbi önképzőkörét, amely Kazinczy Önképzőkör nevet nyert.

A színjátszás kezdeményezője a minoriták gimnáziuma volt, ahol a jezsuita gimnáziumokban szokásos színelőadások divatoztak. A latinul, ha nagyobb kö-

zönségre akartak hatni, magyarul előadott színművek vallásos, történeti vagy alkalmi darabok voltak. Időnként a városháza nagytermében tartották az előadást, amelyet a szülőkhöz és növendékeken felül a város és megye értelmisége is végignézett. Iskolánkban a színjátszást 1794-ben betiltották. Valószínű, hogy vándorkomédiások is megfordultak Miskolcon, akik részére állandó színpadról gondoskodtak. Egykorú naplóban olvassuk, hogy 1797-ben a Tambur vendégfogadó állása meggyúlván, a Theátrum is megégett. A következő század fordulóján báró Wesselényi Miklóstól megteremtett társaság játszott városunkban. Majd a pesti színjátszó társaságnak adott hajlékot a vármegye a Korona vendéglő kocsiszinében. Az első, állandó színházat 1823-ban nyitották meg, amely az 1843-ik évi nagy tűzvész alkalmával elpusztult. Az újonnan felépített színház megnyitó előadását 1857-ben, a király látogatásakor, tartották.

A társadalomnak csak az alsóbb osztályai éltek helyi életet. A művelt nemesség és vagyonosabb lakosság, különösen a XIX. sz.-ban, élénk összeköttetést tartott fenn a fővárossal. Miskolc kiváló embereket adott az országnak. Városunk szülőttei voltak, s innen származtak el Dayka Gábor, Tarkányi Béla, a kitűnő egyházi író, Vadnay Károly, a jelentékeny szépíró és finomízlésű szerkesztő, Bródy Zsigmond, a neves publicista s lapkiadó, Pompéry János, Szerdahelyi Kálmán színész, Klein Gyula Lipót színműírók, az utóbbi ismert irodalomtörténész is, Lonovich József, az érseki székbe emelkedett egyházi író, Kruspér István, a jeles mérnök és tudós, dr. Kovács Gábor, dr. Kovács Gyula, a ker. múzeum igazgatója, Aranyi Lipót, a kiváló hírlapíró, stb. Reményi Ede hegedűművészt világhír övezte körül. Többeket közülük a magy. tudományos akadémia tagjai sorába választott.

Miskolc a kamarai fenhatóság alatt 1765-ben oppidum coronale, 1770-ben oppidum privilegiatum coronale, később mezőváros, koronajószág, koronaváros, V. Ferdinánd 1838 április 10-én kelt oklevelében camerale oppidum, kamarai város, amely elnevezésnek Borsod vármegye közgyűlése ellentmondott. A Bach-korszakban a megyefőnök joghatóságába tartozó császári és királyi szolgabírószág, Az 1871. évi XVIII. t.-c. értelmében rendezett tanácsú város. 1793-ig négyrendbeli pecséttel élt. Dec. 8-án tartott közgyűlés határozatából 3 pecsétet összetörtek, csak az 1727-ben készült pecsétet hagyták meg. 1842-ben legfelsőbb jóváhagyással az eddigi latin körirat helyett magyar körirat : »Miskolcz város pecsége« használatára nyert engedélyt. A város területileg is növekedett. A Mindszentiek tiltakozása ellenére 1880 január 1-re szóló hatállyal Mindszent községet Miskolccal egyesítették.

A város szervezetében változást hozott a Grassalkovich-szerződés. A tanács tagok számát 12-ben állapította meg. Megszüntette az aljegyzői állást, amelyet csak 1766-ban szerveztek újból. A fiskus, vásárbíró, borbíró tisztségét az uradalom ügyészére, illetve tiszteire ruházta. A város alkalmazottai közül 3 kocsiszt hagyott meg. Ezzel szemben bíróhelyettest állított, a főbíró, tanács tagok és tisztviselők részére fizetést állapított meg. A főbíróé 120 r. frt, a bíróhelyettesé, akti tanács tagként is működött, 60 r. frt, a 11 tanácsbelié együttesen 260, a nótáriusé 100, a számvevőé vagy pénztárnoké 100, a város gazdájáé 60, a kocsisoké együttesen 100 frt volt. 1865-ben a főbíró megyei címzetes főszolgabíró is és fizetését 800 frt-ra emelték. A főbíró, tanács tagok és tisztviselők választása újesztendő napján

az uradalmi prefektus elnöklete alatt az építőszéken folyt le. A megválasztásra kerülő tisztkart a prefektus jelölte ki. 1833 jún. 3-án a közgyűlés kimondta, hogy miután Miskolc a királyi városok sorába leendő emeltetéséhez közeledik, az előjáróságot e célra megválasztott 100 tagú tanács válassza. Miskolc rendezett tanácsú város szervezetét 1872-ben 100 választott, 100 legtöbb adót fizető képviselőből és az előjáróság tagjaiból alakították meg. A városi közigazgatást azontúl a képviselőtestület, a tanács, árvaszék, polgármester, a rendőrkapitány és az önálló választmányok gyakorolták. A tisztviselői kar megválasztása minden 6 évben történt. A város tanácsüléseit 1771-ben rendszeresítették. Szöllősy Ferenc diósgyőri prefektus elnöklete alatt az építőszék elhatározta, hogy hetenként két napon minden tanácsbeli a városházán, a tanács gyűlésében megjelenni tartozik. 1790-ben határozták el, hogy a tanácsülés kedden és pénteken tartassék.

1848-ban városunk az ország házában is érdekképviselőt nyert. A várost két kerületre osztották. Május 19-én volt a követek választása, amely alkalommal az északi kerületben Szemere Bertalant, a déliben Palóczy Lászlót választották meg. Szemere Borsod vármegye szülötte, megyei követ, alispán, az első magyar minisztériumban belügyminiszter, a szabadságharc alatt a honvédelmi bizottmány fáradhatatlan tagja, Kossuth Lajos kormányzósága alatt miniszterelnök, az 1848. évi átalakulásnak egyik főtényezője, akinek tolla adott nagyrészen törvényalakot ama vívmányoknak, amelyek Magyarországot az európai kultúra s az önálló államok magaslatára emelték. A szabadságharc leverése után külföldre menekült. Az emigrációban főleg politikai és szépirodalmi munkák írásával foglalkozott. Miskolc fejlesztésére minden tőle telhetőt megtett. Az utcák egy részét önkéntes adózás útján kiköveztette, az állandó színházra 40 ezer frt-ot gyűjtött, ő indította meg a tárgyalást a központi vasúttársasággal, hogy Miskolc Pestte Kassával összekötessék. A budai sírkertben fekvő hamvait Borsod vármegye közönsége 1871-ben hazaszállíttatta és az avasi temetőben helyezték el.

A miskolci születésű Palóczy László a megyei szolgálat terén az alispánságig vitte, országgyűlési követ, kétízben Miskolc képviselője, kiváló szónok és törvényszerkesztő, a szabadság s magyar alkotmány híve, a szabadságharc leverése után fogságba került. Kötél általi halálra ítélték, de több társával együtt kegyelmet kapott. Az 1861. évi országgyűlést, mint korelnök, ő nyitotta meg. Még abban az évben meghalt. Holttestét Miskolcra szállították s az Avason helyezték örök nyugalomra. Halálának évfordulójára képviselőtársai emléktáblát készítettek, melyen a következő felirat olvasható: Palóczy László az 1848. és 1861-iki országgyűlés képviselőháza korelnökének emlékéül, ki a képviselőház 1861. évi április hó 19-én kelt határozata szerint *A haza hálóját kiérdemelte*. Az emléktáblát az avasi templomban díszes helyen befalazták. Palóczy halálával idősebb Szatmáry Király Józsefet választották meg Vadnay Lajos mellé. 1865-ben Vadnay és Horváth Lajos lettek Miskolc követei. 1869-ben Kun János és Mocsáry Lajos, 1872-ben Horváth és Dálnoky Nagy Barnabás, 1875-ben Horváth mellett Lichtenstein József a képviselő. Az előbbi 7 országgyűlésen összesen 27 éven át képviselte Miskolcot.

A Grassalkovich-szerződés a tanács bírói hatalmát is megszorította. Kimondta, hogy a bíró a tanácsstagokkal tartozik az igazságot kiszolgáltatni. Hetedmagával is ítélezhetnek, de ha valamelyik fél az uradalomhoz fellebbez, a magisztrátus a

maga ítéletét az uraság elébe terjessze. Polgári és büntető perekben a tanács bíraskodhatott vidékiek ügyében is. A pénzbüntetésből befolyt jövedelmet a magisztratusnak és nótáriusnak biztosította, de meghagyta, hogy a szegényeket ne pénzre, hanem rabsággal, vagy megvesszőztetéssel büntessék. A tehetősebbekre szabható pénzbüntetés nem rúghatott magasabbra 20 frtnál.

A tanács bírói joggyakorlatában a büntetésnek enyhültek. Becsületsértés, vagy könnyű testisértést pénzbüntetéssel, káromkodás, paráznság, éjjeli csendháborítás, tivornyázás, verekedés, varázslás, babonáskodás, lopás bűncselekményét 24-től 150-ig terjedő bot- vagy korbácsütéssel sujtották. Becsületsértés, éjjeli tivornyázás súlyosabb eseteire tömlöcbüntetést is kiróttak. A bűnösök és büntetés nemük nyilvántartására 1800-tól 1861-ig a *Liber Niger* nevű, feketekötésű könyvet vezették. A könyv adatai szerint a különböző bűncselelményekre botbüntetés mellett gyakori a tömlöcbüntetés. A rabok ellátása a város költségén történt. 1838-ban rabdolgoztató-intézetet létesítettek.

A várostól az úriszékhez ment a fellebbezés. Nemesek felett a vármegye bíraskodott. A város mint testület az uradalommal szemben a vármegyéhez fordulhatott, onnan a helytartótanácshoz fellebbezhetett. A tanácson kívül a céhek tagjaik felett, az egyháztanács, az egykori »papszéke« maradványaként, híveik erkölcsi ügyeiben ítélkezett. A zsidóknál és görögöknél a XIX. sz. első negyedében még folyt alsóbbfokú bíraskodás.

1851-ben a tanács folyamodott tartományi törvényszéknek Miskolcon leendő felállításáért. Amikor kérelmét teljesítették, 1863-ban váltótörvényszéket kérelmezett, amelyet azonban nem nyert el. A hetvenes években az igazságszolgáltatás intézményei korszerűleg átalakítatván, a polgári büntetőbíraskodás a kir. törvényszék és járásbíróság kezébe került. Mellettük a kir. ügyészség, mint vádhatóság szerveztetett. A város csupán kihágási ügyekben tartotta meg büntető hatalmát. A jogvédelmet ügyvédek látták el. Már a század elején tekintélyes számú ügyvéd volt. 1875-ben ügyvédi kamara alakult. A kir. közjegyzői intézmény 1860 január 1-én lépett életbe.

Közigazgatási tekintetben a város csekély anyagi ereje ellenére is tevékenykedett. A rend- és közbiztonságra a XVIII. sz. végétől strázsák ügyeltek fel, akik tűzvigyázók és éjjeli őrök is voltak. 1830-ban néhány pandúrlegényből őrkapitány vezetése alatt rendőrséget létesítettek. A mai értelemben vett rendőrség felállítása Kun Miklós főbíró érdeme. 1842-ik évi bizottsági ülésben felvetette a számokkal jegyzett, egyenruhával ellátott s éjjel-nappal őrködő rendőrkatona felállításának tervét s annak keresztülvitele érdekében sokat fáradozott. 1873-ban a közgyűlés új rendőri szabályzatot fogadott el, amely nagyjában a legújabb időkig érvényben maradt.

A XIX. században nagy lépéssel haladt előre a közegészségügy. Korábban a reformátusok és katolikusok ápodájában szegény hitsorsosaik nyertek gondozást. Nyilvános közkórház sokáig ismeretlen volt. Korabinsky feljegyezte, hogy a betegek nagyrésze kuruzslókhoz és javasasszonyokhoz fordult, noha már akkor egyes orvosok és gyógyszertárak állottak rendelkezésre. A városnak még a század ötvenes éveiben sem volt egészségügyi szakközege. A vagyontalan, hajléktalan betegekkel nem törődött senki. Korcsmákban, lebujokban kerestek azok menedéket, s a

kellő felügyelet nélkül álló elmebetegek utcai botrányokat rögtönöztek. Az elhagyott betegek különösen az egykori »Luczi korcsmában« ütötték fel tanyájukat, s gyakran előfordult, hogy a korcsma mögötti szemétdombon holtan találtak egy-egy embert. Az első felekezeti kórházakat a görögök és zsidók állították fel. Ezeken felül a rabok számára a törvényszék felügyelete alatt 2 szoba volt kórházul berendezve. Az első, nyilvános közkórház dr. Schnirch Emil, Borsod vármegye főorvosa, kezdeményezésére 1856-ban nyílt meg a tetemvári katonai ispotály volt épületében. Amikor az szűknek bizonyult, a kórházat a Fáy-féle kúriába költöztették át, amelynek helyén a mai nemzeti jegyintézet palotája áll. A kórház fennállása első évében 185 beteget részesített gyógykezelésben. 1859-ben a polgármesteri jelentés szerint 1200 beteg talált a kórházban gyógyulást. 1878-ban Gebauer Frigyes és társa temetkezési intézetet alapított.

Az első fürdőházat Resovszky Jakab nevű zsidó építtette 1829 körül. A miskolciak fürdője ekkoriban a szomszédos Görömböly-Tapolca volt, amelynek hévizei gyógyhatásúak. Két fürdőből állott : a belsőből a tehetősebbek számára és a szabad ég alatt lévő forrásból a köznép részére. A városban a század közepén gőzfürdő épült, amely 1861-ben megszűnt. 1875-ben uszodát létesítettek. Magánvállalatok voltak a Telegdy-féle fürdő és az ú. n. sárga fürdő.

A mindinkább szaporodó koldusoknak a város kolduspecsétet, azaz koldulási engedélyt adott. A XIX. sz. első negyedében találkozunk a koldulás eltörlésére irányuló törekvéssel. Pócsy Elek munkácsi püspök, gróf Csáky János özvegye, stb. adományoztak nagyobb összeget erre a célra. Kun Miklós a kóborlók, lazarónik, tolvajok koldulását rendőrség felállításával vélte megszüntetni, ugyanakkor egy szegényekre ügyelő bizottság kinevezését is javaslatba hozta. 1847 telén különösen sok vidéki, éhező ember és koldus lepte meg Miskolcot, ami ellen a tanács több ízben intézkedett. A reformátusok ápolója 1879-ben a város kezelésébe ment át. Az ápoltak létszáma 72 volt. A nyomor enyhítésében előljártak az áldozatkész és fáradhatatlan nőegyletek.

A városház épületét 1762-ben Mária Terézia uralkodása idején, az újabb városházát 1870-ben építtették. A városi levéltár mai értelemben vett rendezése XVIII. sz. utolsó negyedében indult meg. 1787-ben külön helyiséget nyert. 1793-ban Szrógh Sámuel megbízták a levéltár regisztrálásával.

Miskolc vagyoni állását illetőleg 1794-ben 421¹/₂ köblös szántóföldre, malma, korcsmája, pincéje, 1842-ben az utóbbiakon felül 364¹/₂ köblös szántóföldre volt. 1872-ben 167 hold szántóföldét és 230 hold rétét írták össze. 1793-ban a város összjövedelme 1453 rénes frt, kiadása 4632 frt. A kiadási többletet az adózókra kivetett rugtatás útján fedezték. 1840-ben 3391 frtot vett be a tanács, kiadása 8075 frtot tett ki. 1878-ban a kiadás 133.023 frt összegben szerepelt, amelyre pótdobban 61.532 frtot, vagyis 46%-ot hajtottak be.

Az adózás alapja a Grassalkovich-szerződésben kikötött dézsma és évenként 1500 frt cenzus. Az utóbbit 1773-ban 2202 frtra emelték. Az adókat 1765-ben 856, 1788-ban 1634, 1841-ben 1812 személy viselte. A következő évben 80-al esett az adózók száma. Ekkor már oly nehéz volt az adókat behajtani a csekély számú adózótól, hogy a város cenzustartozása 9000 frtra rúgott, állami adóba 10.000 frton felül tartozott. Az adótárgyak azért sem szaporodtak megfelelően, mert

sokan tőkepenzt gyűjtöttek, hogy vagyonukat kivonják az adóztatás alól. Az uradalmi adókon kívül országos hadiadót, egyházi adót és városi háziadót vetettek ki a lakosságra. Az állami adó esztendőnként 4–5000 frt között változott. Külön adóztatták a nemeseket, mesterembereket, malmokat, görögöket, zsidókat, stb. A város háziadója, főleg a kémények és pincék után kirótt füstpénz, 1808-ban 1139 rénes frtot tett ki. 1848-ban a jobbágyadózás megszűnt. Ettől fogva az állami adó és pótdó szökött fel. 1860-ban az államiadó 50.000, 1872-ben 137.918, 1875-ben 129.200 frt volt. Az ötvenes években Miskolc 300% pótdót fizetett, 1866-ban 123%-ot.

A kamarai fenhatóság alatt Miskolc mint koronabirtok ismét jobbágyi sorba jutott. A felügyelettel megbízott, diósgyőri prefektusok gazdasági és kulturális tekintetben fejlesztették a várost. Ebben az időszakban Miskolc erőteljesebben népesedett, ipara, kereskedelme nagyobb arányokat öltött, kulturális intézményei felszaporodtak. A fejlődés teljes lehetősége azonban csak a nemeseknek maradt meg, megvagyonosodtak a betelepedett görögök és zsidók, az adózó jobbágylakosság ellenben leszorult a közélet színteréről, teljesen leszegényedett s a kultúra legelemibb eszközeit sem tudta megszerezni. A város társadalmának ilyen tagozódása mellett új korszakot nyitottak az 1848-ik évi törvényalkotások. A következő időkben ezeknek szellemében épült fel a modern Miskolc.

Források : Miskolc város, Borsod vármegye, a Borsod-Miskolci Múzeum, a református egyház, a négyesi Szepessy-család, az Országos Levéltár, a Nemzeti Múzeum, az Egyetemi Könyvtár, a herceg Batthyány-család körmendi levéltára, stb. A bibliográfiai forrásokból haszonnal forgattam Szendrey János : Miskolc város története, 5 kötet, Borovszky Samu : Borsod vármegye története, 1 kötet, című munkákat, Miskolc város kiadásában, Nyíry Dániel s Leszih Andor szerkesztésében megjelenő »Történelmi és Régészeti Közleményeket«.

Leveles Erzsébet

NAGY-MISKOLC FELÉ

SOLTÉSZ NAGY KÁLMÁN ÉS SZENTPÁLY ISTVÁN KORA

Az 1878-i árvízkatasztrófa vagyonban és emberáldozatban felmérhetetlen kárt okozott Miskolc városának. Következményeiben mégis addig soha nem remélt lendülettel vitte előre a városépítés programját. Talán mindjárt az árvíz másnapján fogalmazott meg Nagy-Miskolc gondolata Soltész Nagy Kálmán polgármester elhatározásában. A romokból újjáépülő Miskolc egy évtized alatt nemcsak kiheverte az árvízkárokat, de megszépülve és megcsinosodva valósággal újjászületett. Intézményekkel erősödött, iskolákkal gazdagodott. Sietős, lázas igyekvéssel épült, hogy behozza a multak minden mulasztását, pótolja minden hiányát. Nagy-Miskolc mai fejlettségét, kereskedelmi elevenségét, a gazdasági életben elfoglalt vezetőszerpét Soltész Nagy Kálmán polgármester jövőbelátó gondosságának köszönheti. Romjaiból ő építette újra Miskolcot és ő vonta meg energikus kontúrokkal Nagy-Miskolc kereteit, határait is.

Polgármesterségének első tíz esztendeje alatt munkaprogramja a következő volt :

Legelső és legfontosabb tendője a Szinva és Pece medrének szabályozása, a partfalak kiépítése és a vízduzzasztó malmok megvásárlása és eltávolítása volt, hogy egy újabb árvízveszedelemnek mégcsak a lehetőségét is kizárja.

A városfejlesztés fontosabb momentumai — az első tíz év alatt — a következők:

1879 december 14-én megalakul a Kereskedelmi és Ipar-kamara. 1879 november 2-án nyílik meg a »Női ipartanműhely«, melyből a most fennállása félszázéves jubileumát ünneplő városi női ipariskola fejlődött. 1880-ban a »Magyar államvasutak« miskolci üzletvezetősége kezdi meg messzehatású munkásságát.

1882-ben helyezték üzembe a gázgyárat, mely egyszeriben megoldotta Miskolc közvilágításának kérdését. Működésének első évében 222 lámpa számára szolgáltatva a gázt. Emellett még 128 kőolajlámpa világította meg Miskolc utcáit. 1884

Soltész Nagy Kálmán

május 14-én megalakul a Miskolci Ipartestület. (Első elnöke Kulcsár Károly volt.) 1884 október 13-án leég a Borsod—Miskolci Gőzmalom, de 1885 szeptemberében már átadják a használatnak a mostani monumentális ipartelepét. 1886 szeptember havában megnyílik a fiú felsőkereskedelmi iskola. 1888-ban az Osztrák-Magyar Bank nyit Miskolcon fiókkintézetet. Ugyanez évben kapnak a telefonhálózat felállítására engedélyt Jenei és Wilhelm Hermann miskolci lakosok. Ez évben helyezkedik el Miskolcon végkép a sóhivatal. Graf és Feszty műépítészek megépítik a »Rudolf« gyalogsági és a »Ferenc József« lovassági laktanyát. Ugyancsak ők építik meg a városháztéri zárdakápolnát, a zárdaépület kibővítését, a kétemeletes városi bérházat, mely ma a három különálló épületben elhelyezett városháza legmodernebb része. Ők építik meg a Kun József-utcai polgári fiú- és leányiskolát. 1889-ben épült fel a Serház-utcai »József« honvéd gyalogsági lak-

Barlanglakás a Danivölgyben. Kiss Lajos rajza

tanya, melyet 1889 július 23-án adtak át a használatnak, míg a közös gyalogság 1889 április 25-én költözött be a Rudolf-laktanya épületébe. 1889 augusztus 18-án avatták fel ünnepélyesen az Erzsébet-kertet, az eddigi »Lövölde-kert« hátamögött, Kozma Andor prologusával. A régi Lövölde-kertből és az Erzsébet-kertből lett azután a mai népkert, melyből pár évvel ezelőtt ismét lehasítottak egy részt a footballpálya elhelyezésére. Az Erzsébet-kert építése körül örökös érdemeket szerzett Musitzky közös gyalogsági százados, aki úgy a népkert, mint az Avas utainak építéséhez olcsó katonai munkaerőt adott és a munkálatok legnagyobb részét az ő utászkatonái végezték. Az Erzsébet-kert felavatása után Miskolc társadalma ezért meleg ünneplésben részesítette és egy ezüst kulaccsal ajándékozta meg.

1889 december 14-én alakult meg a Miskolci Attléta Kör is, melynek első elnöke ugyancsak Soltész Nagy Kálmán polgármester volt. A cs. és kir. 15. hadosztályparancsnokságot 1888-ban helyezték el Miskolcon, ahol 1919-ig állomásozott.

Az újabb decennium még inkább fokozta Soltész Nagy Kálmán munkakedvét.

Közel egy negyedszázadig ült Soltész Nagy Kálmán Miskolc polgármesteri szé-
kében és ezalatt az idő alatt a várost egészen átépítette. 1893-ban fogtak hozzá
a rendező-pályaudvar kiépítéséhez. Évről-évre nagyobbarányú lett az építkezés,
mely tulajdonképpen csak 1901-ben ért véget. A Máv. miskolci műhelyének épít-
kezését pedig 1897-ben fejezték be. Valóságos kis gyárváros épült itt, mely cél-
tudatos, előrelátó munkával olyan hatalmas üzemmé fejlődött, hogy ma már
ezer munkást foglalkoztat. Az Erzsébet-fürdő építéséhez 1892-ben fogtak hozzá
és 1894-ben már átadták a közhasználatnak Magyarország egyik legmodernebb,
legtöbb kényelemmel berendezett vidéki gőzfürdőjét.

1893. év őszén alakult meg a Borsod—Miskolci Közművelődési és Múzeum
Egyesület, melynek első elnöke Soltész Nagy Kálmán polgármester volt.
Majd amikor 1898 tavaszára elkészült a ref. főgimnázium mostani — új — épü-
lete, az Avas aljában meghúzódó régi épületet 1898-ban Miskolc városa vette meg
és ebben az épületben nyert elhelyezést a Borsod—Miskolci Múzeum is. Egyideig
a városi női ipariskolával, majd a városi női felsőkereskedelmi iskolával osztozott
a múzeum a helyiségeken, míg végre 1926-ban, mikor a női felsőkereskedelmi
iskola is új székházába költözött, az egész épületet a múzeum foglalhatta el.
1898—99-ben épült az igazságügyi palota. 1897-ben a miskolci villamos vasút.
A villanytelep pedig 1900 március 15-től szolgáltat áramot a magánháztartások
részére világítási célokra. 1898 május 30-án ment végbe országos érdeklődés
mellett a Kossuth-szobor leleplezése. Egy évvel később, 1899 június 17-én pedig
a Népkerthben felállított Erzsébet-szobrot leplezte le Miskolc város közönsége.
1899 májusában fogtak az Erzsébet-kórház építéséhez és 1900 december 2-án
már átadták rendeltetésének a nagyarányú építkezést, mely a vidék egyik leg-
jobb felszerelt egészségügyi intézete volt már akkor is. 1900-ban épült meg az
Erzsébet izr. iskola modern palotája, melynek díszterme Miskolc egyik legnagyobb
előadótermét képezi. 1901 szeptemberében készült el a kereskedelmi fiúiskola
részére ideiglenes otthont nyújtó toldalék-építkezés, melyet a polgári iskola Dayka
Gábor-utcai részén építettek meg. 1899 szeptemberében a ref. felsőbb leány-
iskola tornacsarnoka épült meg, hogy állandó elhelyezést nyújtson az intézeti
előadásoknak. 1895-ben fogtak hozzá a Kereskedelmi
és Iparkamara mai díszes székházának építéséhez és
1896-ban adták át rendeltetésének a stílusos köz-
épületet. A népkerti Vigadó épülete szintén a kilenc-
venes években épült. 1900 a miskolci posta történe-
tében nevezetes esztendő, mert ekkor nyert Miskolc
Budapesttel közvetlen telefonösszeköttetést.

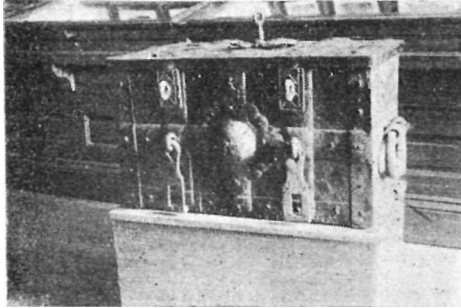
1901 október elsején nyílt meg a városi zene-
iskola, melynek létesítése szintén a Soltész Nagy
Kálmán nevéhez fűződik.

Polgármesteri működése utolsó évében, 1901-ben
épül fel a Tiszai pályaudvar (Miskolc személypálya-
udvar) új, emeletes felvételi épülete és a Gömöri pá-
lyaudvar (Miskolc pályaudvar) indóháza. Ezek az
alkotások még mind az ő városépítő programjának-

Szentpály István dr.

alkotórészei. 1878 nyarától 1901. év őszéig volt Soltész Nagy Kálmán Miskolc város polgármestere. Ez alatt az idő alatt Miskolc empóriummá épült, modern, nagy város lett. Gáz- és villanyvilágítása, közúti vasútja, jó kövezete lett, iskolái, fürdője, kórháza épült, kultúr-egyesülete, múzeuma alakult, telefon, távíró, postaellátás létesült, tágas, laktanyákat kapott, szóval a modern nagy, vidéki centrumok minden szervét kiépítette Soltész Nagy Kálmán 23 éves polgármestersége alatt.

Miskolc város XVIII. századbeli
pénztári vasládája

Utóda — Szentpály István dr. — 1890-ben került Miskolcra, mint a Kereskedelmi és Iparkamara titkára. Nyugateurópai ízlést, széles látókörű tudást, modern városfejlesztési programot hozott magával és szerencsés kezekkel folytatta Soltész Nagy Kálmán városépítő munkáját. Szentpály István dr. két ízben volt Miskolc polgármestere. Első polgármestersége 1902-től 1912-ig terjedt, amikor a város

országgyűlési képviselőjévé választották. Majd 1917-ben Nagy Ferenc dr. polgármester távozása után újból személye felé hajolt a közbizalom. Ekkor másodízben választotta meg Miskolc törvényhatósága polgármesteréül. A közszeretetben álló népszerű polgármester 1922-ben másodszer lett a város képviselője. 1924-ben hunyt el, mélységes részvétet és pótolhatatlan veszteséget okozva halálával. 1902-től 1912-ig — polgármestersége első ideje alatt — a következő, városfejlődést jelentő események fűződnek polgármesteri működéséhez :

1903-ban a Miskolci Ipartestület emeletes székházat vásárol a Kossuth-utcán s ugyanabban az évben megalakul az Iparoskör. 1906 októberében elkészül a ref. felsőbb leányiskola emeletes új épülete. Ugyanez év november havában Szemere Bertalan szobrának leleplezésére gyűl Miskolcra az ország politikai és íróvilága. 1906-ban adják át rendeltetésének a személypályaudvaron épült emeletes postahivatalt is. 1906 július 11-én indul meg a villamosjárat Miskolc—Diósgyőr között, november 4-én pedig megindul a Miskolc—mezőcsáti vasút.

1904-ben készül el Egri Miksa dr. »Miskolci Szanatórium és Vízgyógyintézete.« 1907 november 30-án terjeszti Miskolc város parlamentje elé Szentpály István dr. Tapolca-fürdő megvételét. A vízterületet — 48 katasztrális holdat — a fürdővel együtt 200.000 korona vételárért akkor vásárolta meg a város, hogy vízműveit Tapolcán megépítse. 1907 tavaszán államosítja a kultuskormány Miskolc város és az ev. egyház elemi iskoláit. Az iskolák államosítása és a tanítói kinevezések 1907 nyarán történnek meg, a következő évben pedig már kezdetét veszi a Kun József-utcai kétemeletes és Szent István-utcai egyemeletes elemi iskolák építése. 1907 november 15-én nyújtja be Andrássy Gyula gróf belügyminiszter »Miskolcnak önálló törvényhatósági joggal leendő felruházásáról« szóló törvényjavaslatot, mely a december 14-i szentesítés után december 16-án jelenik meg a hivatalos lapban. 1908 december 11-én — megyegyűlésen — búcsúzik el Miskolc a vármegye törvényhatóságától és december 14-én igtatja be első főispánját, Kubik Bélát.

Majd pár nap múlva tisztújító közgyűlést tart, melyen megválasztja első tisztikarát. A tisztújító közgyűlés meleg ünneplése volt Szentpály Istvánnak, akinek a törvényhatósági jog elnyerése körül örökös érdemei vannak.

Hogy Miskolc valaha is Nagy-Miskolccá fejlődhesse, ennek a törekvésnek úgyszólván alapfeltétele volt az önállósítás bekövetkezése. Amíg a város a vármegye gyámsága alatt állott, egységes városvezetési program nem érvényesülhetett, mert a vármegye urainak nézőpontja sok esetben különbözött a város vezetőségének álláspontjától. A vármegye érdeke nem volt mindig összeegyeztethető a város érdekeivel, ezért voltak Borsod vármegye miskolci vezetői ellene Miskolc önállósági törekvéseinek. Ezért nyilatkozott csak a nyolcvanas és a kilencvenes években is az önállósági mozgalom ellen Lévay József, Borsod megye aranytollú főjegyzője és Melczér Gyula alispán is.

Az avasi ref. templom tornyán levő feliratos tábla

Évszázados vágya ment teljességbe Miskolcnak az önállóság elnyerésével és ez az időpont az, amikortól a város vezetői komolyan foglalkozhattak Nagy-Miskolc kiépítésének grandiózus elgondolásával, terveivel.

Az önállósítás évében a városépítés nagy lendületet mutat. 1908 szeptemberében elkészül az állami felsőkereskedelmi fiúiskola új épülete, 1909-ben pedig a kath. főgimnázium arányaiban is nagyszerű palotája. 1909-ben nyitnak kaput a Szent István-utcai és Kun József-utcai állami elemi iskolák. 1909 őszén döntött az új törvényhatóság a vízvezetéki és csatornázási munkálatok felett és 1910-ben már az építéshez is hozzáfognak.

1910 július 7-én megindul a Miskolc—hejőcsabai villamos vasút, mely Hejőcsabát teljesen bekapcsolta Miskolc forgalmába és úgyszólván Miskolc külvárosává tette.

1907-ben városi jéggyárat és szemétegető telepet épít a város, majd veresbugyiki tagbirtokán 1911-ben megépíti a városi téglagyárat.

Szentpály István dr. polgármester mellett, hogy új intézményeket létesített Miskolcon, a város részére eszközölt ingatlanvagyon vásárlással is rendkívüli eredményeket szerzett. Igen előnyös áron vásárolta meg a Liebermann-féle tagbirtokot és a Martin-tagot, az előbbin a város a világháború szűkös esztendői alatt a közlelemezés megjavítására bulgár-rendszerű zöldségtermelést rendezett be, s újabban pedig virágkertészetet és svájci tehenészetet állított fel. Szentpály István birtokvásárlásai előtt Miskolc városának csak 167 hold szántója és 230 hold rétje volt, tehát mindössze is 397 hold földbirtoka. Szentpály István megvásárolta a 48 katasztrális holdat kitevő Tapolca-fürdőt, a 96 hold kiterjedésű Martin-tagot és a 170 hold kiterjedésű Liebermann tagbirtokot, a Munkásoldal aljában pedig a Posta-féle földeket, miáltal a város birtokállományát csaknem a kétszeresére emelte.

El sem képzelhető a város további fejlődése, gyárvárossá épülése, ipartelepekkel

való kibővülése, ha szerencsés előrelátással és városépítő programjának átgondolt-ságával Szentpály István dr. idejében meg nem vásárolja a Martin-tagot. Ebből kapott gyárépítés céljaira 1600 négyszögöl területet 1910-ben Zartl István, kinek lágyvas öntödéjéből fejlődött ki a Fried-gépgyár. Itt kapott gyártelepe elhelyezé-sére 16 hold 800 négyszögöl területet Deichsel Adolf myslovitzi gyáros, aki 1911-ben fogott hozzá hatalmas telepe kiépítéséhez. Ugyancsak a Martin-tagból kaptak 4000 négyszögölet az asbest-palagyár építésének céljaira Lukács Géza dr. és társai ungvári lakosok 1912-ben. Ezenkívül itt helyeztek el fatelepeket, itt helyezték el a Miskolci Vasutas Sport Club sporttelepét és ha a Sajó-szabályozás valamikor mégis csak valósággá válik, itt épül meg Miskolc-gyárváros kikötője és közelében az újabb és újabb gyártelepek. A Posta-féle földeken pedig — amelyeket ugyancsak a Szentpály István előrelátása szerzett meg a városnak — 1917-ben megépült a Guttmann és Zeilendorf kötszövőgyár hatalmas telepe.

Szentpály István dr. gazdálkodására jellemző, hogy mielőtt ő Miskolc polgár-mestere lett volna, 1901-ben a város vagyona képviselt 8,959.724 koronát. Ezen 2,715.040 korona teher volt, a város tiszta vagyona tehát 1901-ben 6,944.683 korona volt. 1910-ben pedig a város vagyona 13,856.130 koronát képviselt, melyen 5,566.143 korona teher volt. A tiszta vagyon így 8,289.987 koronát ért, ami azt jelenti, hogy Szentpály István dr. elsőízben való polgármestersége alatt közel hárommillió aranykoronával gyarapodott a város tiszta vagyona. Ezek a számok minden betűnél élesebben mutatják, hogy sáfárkodott Szentpály István dr. Miskolc város vagyonával, pénzével. Mit épített és mit szerzett Miskolcnak.

Polgármestersége utolsó három esztendejének eseményei közül a következőket jegyezzük fel :

1910-ben hozzák be a miskolci városházán is az egyhuzamban való hivataliidőt, reggel 8 órától déli 2 óráig. Ugyanez év egyéb eseményei :

Február ötödikén — a koalíciós uralom bukásával — a Khuen-Héderváry gróf kormánya felmenti főispáni állásától Kubik Bélát és február 17-én kinevezik báró Vay Elemért, akit főispáni méltóságába március 9-én igtat be Miskolc város törvényhatósági bizottsága.

Február 24-ki közgyűlésében Miskolc — Bizony Ákos indítványára — bizalmat-lanságot szavaz Khuen-Héderváry Károly gróf miniszterelnöknek. Ugyanez a köz-gyűlés határozza el a városi vegyvizsgáló állomás felállítását.

Március 22-én Miskolc díszpolgárává választja Horváth Lajos főrendiházi tagot — a városnak évtizedeken át volt országgyűlési képviselőjét — és Lévy Józsefet, június 27-én pedig Kun Bertalan ref. püspököt, aki 60 évig Miskolcon lelkészke-dett és 44 évig — mint püspök — innen intézte egyházkerülete kormányzását. Ugyanekkor határozta el a törvényhatóság Széchenyi István gróf arcképének díszterme számára való megfestését. A vas- és fémipari szakiskola felállítását is ez a közgyűlés határozta el.

A szeptember 24-i közgyűlésen pedig Zeilendorf Sándor lipótszentmikósi és Guttmann Jenő rózsahegy-i lakosok részére helyez kilátásba városi segélyt Miskolc, hogy itt kötszövőgyárat létesíthessenek.

Az 1910-es év Miskolc társadalmának sok veszteséget okozott. Meghalt Kun Bertalan ref. püspök és Zelenka Pál ev. püspök, — aki 44 évig lelkészkedett Mis-

kolcon. Elhunyt Vay Béla báró, aki több mint húsz évig volt Borsod főispánja. Meghalt Lipcsey Ádám, az északi választókerület képviselője. A következő év március 30-án Miskolcnak újból nagy halottja van : Horváth Lajos főrendiházi tag, aki 28 évig volt Miskolc országgyűlési képviselője, 100.000 koronát hagyott a városra szépészeti célokra. Október 31-én pedig Görgey László, a déli kerület országgyűlési képviselője — nyugalmazott máv. üzletvezető — hunyt el, akit Miskolcon eltöltött húsz éve alatt, a város egész közönsége megszeretett egyenes jelleméért, megértő magatartásáért.

Görgey László örökébe még 1911 év végén Szentpály István dr.-t választotta meg a déli választókerület Miskolc egyik országgyűlési képviselőjéül. Az 1912. év február 29-én megtartott közgyűlés nyugdíjazta Szentpály Istvánt, aki az április 30-i közgyűlésen vett búcsút Miskolc város törvényhatóságától.

Szentpály István dr. polgármesteri működésének egyik eredménye, hogy az addig Hejőcsabához tartozó tisztviselőtelepet és a mellette elterülő Nádpataki-féle földeket — melyeken 1926—29-ben az új-Miskolc épül — az ő közbenjárására csatolták a miskolci határhoz. A kath. algimnázium főgimnáziummá fejlesztése, a részvénytársasági színház átvétele, a járványkórház városi kezelésbe vétele, jéggyár felállítása és modern hűtővel való berendezése, a Széchenyi-utca meghosszabbítási vonalába eső két Király-utcai ház megvásárlása, a Luther-tér megnagyobbítása és a megyeháza melletti terület parkká való kiképezése mind az ő munkásságának az eredménye.

Soltész Nagy Kálmán és Szentpály István dr. polgármesterségének három évtizedet meghaladó ideje alatt a miskolci városházán patriarchális kedélyesség, a táblabíróvilágból itt felejtett kellemes hivatali élet uralkodott. Sem a lelkek, sem az egyéniséget adó külsőségek, sem a hivatali szellem nem volt uniformizott. Típus volt minden tisztviselő és a hivatali vezetőség nem azon igyekezett, hogy kinek-kinek jellegzetes tulajdonságait elhomályosítsa, elszürkésítse, hanem minden tisztviselőjét a maga adottságában becsült meg.

Jellegzetes, karakterisztikus alak volt maga Soltész Nagy Kálmán polgármester is. A hivatalnokaival való hivatali érintkezésben autokrata hajlamú. Rövidre szabott, szűk beszédű, ellentmondást nem tűrő, de valójában minden érdemet elismerő és méltányoló ember. Már kora reggel — a tavaszi, nyári hónapokban néha reggeli öt órától — az utcákat járta. Más és más utcát minden nap. Így aztán ő vett észre, ő látott meg minden rendetlenséget, minden szabálytalanságot, minden mulasztást. Újat — Miskolcra — neki édeskeveset tudott mondani a hivatali apparátus bármily irányú jelentése.

A kedélyes városházán egyedül Soltész Nagy Kálmán volt, aki morózus, kevés-beszédű ember volt. Az »alpolgármester«, Pallaghy Béla már egészen másforma embertípus volt. Kalapjánál — májusi, júniusi időben — az elmaradhatatlan búzakalász, hogy ezzel is dokumentálja gazdasági tanácsnoki minőségét. Szájában csibuk, ami szintén hozzátartozott a méltósághoz. De még nála is jellegzetesebb ember volt Sassy Árpád tanácsnok, — a későbbi polgármesterhelyettes — aki maga volt a megtestesült kedély.

Hivatali szobájában egész pipatóriuma volt és egyik öblös pipát a másik után szívta. Szobájában vágni lehetett volna a füstöt. — Édeském ! Kedveském !

Édes fiam ! — volt a megszólítása, szavajárása. Puritán, emberséges ember volt, aki sem a szegénységi bizonyítványok után nem szedte a korábban szokásos egy korona illetéket, sem egyéb olyan bizonyítványok és igazolások után, melyek után pedig az illeték, szokásjog alapján őt illette volna.

Mint gazdasági tanácsnok évente, aratás után meghívta a Tanácsot és a gazdasági szakbizottságot a veresbugyiki tagbirtokra — vacsorára. Ilyenkor legjobb, legdrágább hárslevelű borából gurítottatott fel egy hordóval, hogy az se kerüljön a városnak pénzébe és hogy ő lehessen a gavallér.

Puritánságában odáig ment, hogy Tapolcai szőlőjébe egész nyárra a Lövey Ferenc gazda fiakkere bérelt kocsiján járt, mert az nem volt »hivatalos út«, azért városi fogatot ilyen alkalomra egy világért igénybe nem vett volna.

Soltész Nagy Kálmán előszobája is érdekes hely volt. A polgármester hajdúja, Blázy Márton hajdútizedes, ösmert alakja volt Miskolcnak. Ő volt a városházán legjobban kereső zugírász. Mindjárt a polgármesteri előszoba mellett volt egy kis fülkéje, oda hívta be a »jogkereső feleket«, akikben üzletfeleket sejtett. Mert éles szeme első pillantásra meglátta a polgármesterhez igyekvő kisemberek között azt, akinek tanácsra van szüksége és aki az ő tanácsával is megelégedett. Az illetőt aztán kikérdezte mi járatban van, mit akar. Aztán mindjárt vállalkozott is a kérvény megírására, úgy, hogy alig volt tanácsülés, ahol Blázy Mártonnak egy pár kérvénye elintézés alá nem került volna.

Magára keveset költött Márton gazda, akit Soltész Nagy Kálmán évtizedeken keresztül következetesen Józsefnek hívott, így aztán, mire előregedett, házacskát is spórolt, szőlőcskét is ragasztott hozzá. Jómódú ember lett.

Lukács Béla rendőrfőkapitány is inkább földesúr volt, mint rendőr. Jó kedélyű, puritán, derék ember. Pompásan beillett a városházai együttesbe. A nyolcvanas években a hivatali szobákban nem csupa érettségizett, jogvégzett ember ült, mint most. Az írnokok, adótisztek, számtisztek jórészt vagyonbukott, tönkrement miskolci kereskedőkből, iparosokból rekrutálódtak. Betanultak ők is. Nem hiába tartja a közmondás, hogy akinek az Isten hivatalt ad, ész is ad hozzá.

Így jutott a városházára az öreg Tesky Károly is. Róla beszélnek, hogy egy ízben Kóris Kálmán főpénztárnok, aki Soltész Nagy Kálmánnak kedves embere volt és akire rábízták az adóhivatal vezetését is, egy nap azt mondja az akkor még újdonsült adótisztnek, Teskynek :

— Aztán holnapra szedd elő az egyenesadó könyvet, mert itt az ideje a kivetésnek.

Reggel aztán, mikor Kóris jön a hivatalba, rémülten látja, hogy az adókönyvek a hivatal ablaka alatt, a járdán fekszenek. Dühösen ront be és förmed rá Teskyre :

— Hát ez már mi?

— Kivettem az adókönyveket. Hiszen te mondtad — válaszolt ártatlan arccal az öreg Tesky.

Krizsanovszky József tanácsnok — aljegyző korában — a város leghíresebb pirotechnikusa volt. Szüreti multság nem eshetett meg a Krizsanovszky rakétái nélkül. Kapós ember is volt. Népszerű is. Híres vadász, híres rózsafagyűjtő és pirotechnikus volt Krizsanovszky, aki októberben — szüretnek idején — vette ki a szabadságát mindig, hogy mint rakétakészítő is érvényesülhessen.

Szombathy László főszámvevő képviselte, a városházán évtizedekig az »irodalmat«. Mint színikritikus volt különösen ösmert Laci bácsi, aki évtizedek hosszú során keresztül volt szerkesztője és munkatársa a miskolci lapoknak. Egy-egy színikritikája valóságos tanulmány volt.

Mint főszámvevő, a költségvetési expozéját mindig könyv nélkül mondta el. Egy órás, másfélórás expozékat mondott és az ezer meg ezer számot mind emlékezetében tartotta, soha el nem vétette. Volt is olyan hatása minden expozéjának, hogy percekig ünnepelte a közgyűlési terem közönsége. Mikor aztán előregedett, betegség kikezdte, cserbenhagyta a memóriája is és megtörtént vele, hogy egyízben elakadt az expozéja elmondásakor a végnélküli számrengetegben. Ilyesmi sohasem történt meg vele. Most is annyira a szívére vette, hogy sírva fakadt a közgyűlésen. Belátta, hogy megöregedett és rövidesen nyugdíjba is ment.

Pogány Bertalan adóhivatali főnök a tenorhangjáról volt híres. Sokáig ő volt a primadonnája, a büszkesége a Miskolci Daláregyletnek. A hangjáért szerette az egész város és ha fiatalon meg nem hal, a hangja révén karriert csinálhatott volna Miskolcon.

Típus, megyeszerte ismert alak volt Kecskeméthy Sámuel rendőrbiztos is, akiről a »biztos, mint Kecskeméthy« szálló ige fennmaradt. Nem volt olyan családi esemény, eljegyzés, lakodalom, keresztelő, disznótor az ő negyedében, melyre hivatalos ne lett volna. Temérdekét tudott enni, inni. Állandó alakja volt a miskolci vicclapoknak. Állandó témája a napilapoknak. A miskolci rendőrségnek legismertebb tagja volt az öreg, akinek fogalmazványai, nyomozatai sok derűs órát szereztek hivatalfőnökeinek és az egész városházának.

Szentpály István polgármestersége idején is folytatódott a városháza »kellemes élete«. Hiszen a tisztviselők nagyjában ugyanazok voltak, csak dr. Nagy Ferenc főjegyző volt új ember mellette, aki hivatalbalépése első napjától keménykező embernek mutatkozott és ami a hivatali pedantériát illeti, ilyen vonatkozásban a legkisebb mulasztást nem tűrő pontosságot követelt meg alárendeltjeitől.

Soltész Nagy Kálmán nem nevelt utódot, akire a polgármesterséget rábízhatta volna. Dr. Nagy Ferenc viszont az első perctől utódnak érezte magát és egész főjegyzői munkakörét úgy látta el, olyan tartalommal töltötte meg állásának kereteit, hogy minden intézkedéséből kitetszett a jövő polgármestere.

Dr. Szentpály István abszolút jóember volt. Mindig másokért dolgozott. Mindenkinék szivességet tett. Rá is kaptak annyira, hogyha a piacon valamelyik kofától bevonták az árusítási engedélyét kisebb-nagyobb szabálytalanságok miatt, még az is mindjárt a polgármesterhez szaladt, mert tudta, ha elsírja magát, nyert ügye van. Dr. Szentpály István nem tudott síró embert látni.

Amikor a régi idők városházájának egykori gazdáiról megemlékezünk, lehetetlen meg nem emlékeznünk a régi közgyűlések két pártvezéréről: Bizony Ákosról és Lichtenstein Józsefről.

Két ilyen hatalmas pillére talán sosem volt a város parlamentjének, mint ők. Mindakettő széleshatáru tudással, nagy felkészültséggel, erős kritikai érzékkel és sok-sok városszeretettel indult el közpályájára. Náluk jobban Miskolcot senki sem szerette. Náluk többet Miskolcért senki sem tett.

Mind a kettő valóságos előtanulmányokat folytatott minden közgyűlés előtt.

A tárgysorozatnak úgyszólván minden pontját úgy ösmerték, mint maguk az előadók. Meditáltak a dolgok felett. Sok óra fejtörésébe került, míg mindenre megformázták a legtöbbet érő, legokosabb véleményüket, amellyel mindig a város érdekeinek önzetlen szolgálatába állították városszeretettől fűtött lelkesedésüket, kimeríthetetlen tárházú tudásukat. A városi polgár prototípusa volt mind a kettő, akinek nevéhez és működéséhez, munkásságához fűződik itt a városfejlődés alapvető korszaka, legtöbb munkájú ideje. Mind a ketten megérdemelték, hogy nevükről a hálás utókor utcát nevezzen el, mert Miskolcért itthon — a közgyűlési teremben — és az ország színe előtt — mint a város képviselői — soha nem szüntenek meg dolgozni.

DR. NAGY FERENC POLGÁRMESTERSÉGE MISKOLC A VILÁGHÁBORÚ ALATT

Dr. Nagy Ferenc fiatalon — 32 éves korában — lett Miskolc város polgármestere. 1904-ben — vármegyei szolgálatból — jött át a városhoz, — dr. Kún József lemondása után — egyenesen főjegyzőnek. Nyolc esztendeig mint főjegyző működött dr. Szentpály István oldalán, de már ezalatt az idő alatt is annyi önállósággal és ambícióval dolgozott, hogy évek óta mindenki benne látta a polgármesteri szék egyedüli várományosát.

Nagy tervekkel és olyan munkaprogrammal köszöntött be, hogy 1912 április 3-án történt megválasztásakor elmondott programbeszéde jóval túlnőtte a megszokott polgármesteri programok kereteit.

Öt évig volt Miskolc polgármestere. Két évig a béke éveinek háborítatlanságában dolgozhatott, de 1914-ben már ráköszöntött a világháború és tevékenységének egészen új mesgyéket kellett keresnie. A kenyérkeresők hadba vonultak. Itthon maradt a család, az ellátatlanok, a szegénység. Aztán az itthonmaradottak új osztálya, új rétege alakult ki: hadiözvegyek, hadiárvák, hadirokkantak. Minden köztevékenységnek a szociális problémák felé kellett terelődni. Városepítés helyett a kenyérgondok okoztak fejtörést. A közéletmezés ellátása volt a legégetőbb sürgősségű kérdés.

Dr. Nagy Ferenc hamar beleilleszkedett a háborús közigazgatás adottságai közé. Megszervezte Miskolc közellátását annyi sikerrel, hogy Miskolc az országos érdeklődés központjába került. Dr. Nagy Ferenc neve fogalom lett ezen a téren s ennek köszönheti, hogy 1917-ben — a lépcsőül nyert kéthónapos főispánság után — az Országos Közéletmezési Hivatal államtitkára, majd 1918 őszén közéletmezési miniszter lett.

Polgármesteri programjából így nem sokat válthatott valóra, mert az általános mozgósítás másnapján már miniszterelnöki táviratot kapott Miskolc is — mint minden magyar város, — hogy minden közmunkát szüntessenek be. A háború éve alatt azután csak olyan irányú fejlődést produkálhatott a városvezetés, ami a közellátással függött össze.

Polgármestersége első évének eseményei a következők :

1912 május elsején Miskolc a Sajó-csatornázási kirendeltség székhelye lett. —

Az Egri Agrár Takarékpénztár a Népkerthoz mellett felparcellázta a volt plébániai földeket, ahol 1912/13. és 1914-ben egész új villanegyed épült. — A Szelesen gör. kath. templom épült. — Szeptemberben megnyílt a vas- és fémipari szakiskola. — Megkezdte üzemét a Guttman és Zeilendorf kötszövőgyár. — A Zsolca és Csaba felé vivő utakat államköltségen kiburkolták. — Haller Józsefné grófné, Losonczy Gizella és dr. Bodor Antal — a mostani Faluszövetség igazgatója — országos háziipari és amatőr kiállítást rendeznek a Korona összes termeiben az egész ország rendkívüli érdeklődése mellett.

A színház átvételével kapcsolatosan — augusztus 29-én — egyességet köt a város a Nemzeti Kaszinóval a színház épületében elfoglalt helyiségeinek további elhelyezésére. — Szeptemberben — egyelőre 80 munkással — megkezdte üzemét az Asbest-palagár. — Október 29-én megtörténik Horváth Lajos főrendiházi tag arcképének a városháza közgyűlési termében való ünnepélyes leleplezése és elhelyezése. Az ünnepi beszédet dr. barabási Kún József mondja, aki hangsúlyozta, hogy Horváth Lajos vetette meg a gazdasági alapját és teremtette meg a pénzügyi előfeltételeit Miskolc város önálló törvényhatósági jogállásának. A regálék megváltási ügyét ő juttatta oly szerencsésen dűlőre. És a közvetvámjog, közvetett adók, illetékek, vámok kieszközlése terén a városra nagyon kedvező eredménnyel folytatott tárgyalások befejezése után Miskolc közönségének örökös háláját érdemelte ki.

Szeptember 30-án — főjegyzővé, egyhangú választással — dr. Hodobay Sándor árvaszéki ülnököt választotta a törvényhatósági bizottság. — Október 29-én báró Vay Elemért felmentik főispáni állásától és helyébe december 30-án dr. Tarnay Gyulát nevezik ki főispánnak. Miskolc törvényhatósági bizottsága hálája és elismerése jeléül elhatározza, hogy úgy báró Vay Elemér, mint Kubik Béla volt főispánok arcképét — közgyűlési terme számára — megfesteti.

Az október 29-iki közgyűlésen választották — szintén egyhangú lelkesedéssel — polgármesterhelyettesé Sassy Árpád gazdasági tanácsnokot. — Dr. Tarnay Gyulát 1913 január 8-án igtatják be Miskolc város főispáni méltóságába.

1913-ban a közelgő háborúból izelítőt kapunk. A szerb-bulgár háború miatt a Miskolcon kertészkedő bulgárok nagyrésze hazament. A piac zöldség, zöldsézfőzelék nélkül maradt. A város ekkor elhatározta, hogy a Liebermann tagbirtokon, huszonöt katasztrális holdon, bulgárrendszerű állami kertészetet csinál, melyet a következő évben ötven holdra egészít ki. Ez a kertészet lett az alapja az 1914-ben már nem ötven, de száz holdon folytatott városi zöldségtermelő üzemnek.

Az 1913-as év fontosabb eseményei : Áprilisban honvéddandárparancsnokságot állítottak fel Miskolcon. A Miskolci Nemzeti Színház r. t. április 19-i közgyűlésében felszámolását kimondta és kijelentette, hogy a színházat a város közönségének tulajdonába bocsátja. Megkezdődik a pénzügyi palota építése. Lévy Józsefről utcát nevez el a törvényhatóság. Deichsel Adolf megkezdte gyára építését. Megkezdte üzemét a városi téglagyár. A július 17-i közgyűlés elhatározza a köztemető létesítését. Hetven holdnyi terület szükséges a köztemetőhöz. Harmincegy holdat a veresbugyiki tagbirtokból hasítanak ki és azt kiegészítik a Bartányi Ilona és Anna nevében álló szomszédos területtel, 39 holddal, melynek megvásárlását a közgyűlés elhatározza. A köztemető létesítésével megszüntetik a város

területén levő 13 temetőt. A köztemetőben ravatalozót és hullaházat is építenek. A Soltész Nagy Kálmán-utcán Szinva-hidat építenek.

Az október 30-i közgyűlés elhatározta a múzeum házi kezelésbe vételét. 1914 januárjában húnyt el Lichtenstein József, akit alig egy hónappal halála előtt udvari tanácsosi méltóságra emelt a királyi kegy. A január 22-i közgyűlésben Nagy Ferenc dr. polgármester indítványára elhatározták, hogy nevééről utcát neveznek el és arcképét a közgyűlési terem számára megfestetik.

Bizony Ákos országgyűlési képviselő mondott emlékbeszédet Lichtenstein József felett, aki 1867 óta volt tagja a város parlamentjének.

1914 januárjában befejezik a vízvezeték és csatornázás munkálatait és hozzá akarnak fogni a végleges jellegű útburkolatokhoz, megfelelő járdák készítéséhez. Utépítési költségekre 1,441.763 koronát szavaz meg a január 29-i közgyűlés.

Szemere Bertalan

Az utak építéséhez augusztus elsején akartak hozzáfogni, de a világháború ennek a munkának az elvégzését már messzire kitolta. A gazdasági élet szeizmografja már akkor csalhatatlan bizonyossággal megérezte a világháborút. A hosszúlejáratú amortizációs kölcsönöket beszüntették s emiatt megakadt az Agrártelep gyors kiépítése is. A pénz megdrágult. A megélhetés nehezebb lett, úgyhogy az 1914 január 29-i közgyűlésében Miskolc város törvényhatósági bizottsága a húsárak szabályozására hatósági mérszárszék felállítását határozza el, a munkanélküliség megszüntetésére pedig februári közgyűléséből feliratot intéz a miniszterelnökhöz és az állami közmunkák sürgős megkezdését kéri.

Építeni! Ez a jelszó. Ennek jegyében történik minden elgondolás. Áprilisi közgyűlésében elhatározza a törvényhatósági bizottság, hogy a posta-palota építéséhez szükséges Debreceni-utcai, Kazinczy- és Horváth-utcai telektömb megszerzéséhez 50.000 koronával járul, ha az épület monumentális lesz és építését legkésőbb 1915-ben megkezdik.

Áprilisban megnyílt az állami borpince. Májusban megtörtént a közigazgatási bejárás a villamos vasút második vágányának átépítésére. A város parlamentje szívesen hozzájárult a ref. felsőbbleányiskolának leánygimnáziummá való fejlesztéséhez és évi 4000 korona segélyt ajánl fel hozzá.

A város közigazgatási életének 1914-es eseményei közé tartozik Sassy Árpád polgármesterhelyettes nyugalombavonulása, majd április 30-án egy részleges tisztújítás, amikor Dr. Hodobay Sándor főjegyzőből gazdasági tanácsnok, Dr. Halmay Béla aljegyzőből főjegyző, Dr. Hegedüs Béla II-od és Dr. Plank Miklósból III-ad aljegyző lesz.

A világháború első fejezete Miskolc közigazgatásában az a július elsején megtartott rendkívüli közgyűlés, melyen Dr. Tarnay Gyula főispán bejelenti a trónörökös pár meggyilkolását. A háború előszelét érzi mindenki. A kedélyek nyomottak. Senkit sem talál készületlenül a július 29-i közgyűlés eseménye, amikor Dr.

Tarnay Gyula főispán a törvényhatósággal is közli a mozgósítás elrendelését. A kormánynak a nemzethez intézett manifesztuma súlyos okmánya e nehéz időknek.

És megkezdődött a háború. A részleges mozgósítás elrendelése, melyről július 26-án délután öt órakor érkezett Miskolcra a főispánnak szóló hivatalos távirat, egyszerre lázas izgalomba hozta az egész várost. A tényleges tisztikar harckész-ségét, felkészültségét, harci kedvét leírni szinte lehetetlen. A kávéházak terraszain mindenütt katonatiszti csoportok. A cigány szakadatlanul húzta a Rákóczi indulót, Kossuth-nótát és az Eugén-indulót. A nép tombolt. A katonaság szemében lobogott a lelkesedés izzó tüze, de a polgári életben elhelyezkedett családapák megdöbben lélekkel, komoran, szótlánul olvasták a sebtiben kiragasztott mozgósítási parancs rendelkezéseit.

Az utcákat zenekaroktól kísért körmenetek járták be, de csodálatos, hogy úgy a kávéházak székeken szónokló hazafiai, mint a szobrok talapzatáról lelkesítő szónokok kivétel nélkül olyanok voltak, akik soha nem voltak katonák. Akit pillanatnyilag nem érintett a háború véres lehetősége és akik az első hetek lelkesülésében egy percig sem gondoltak arra az eshetőségre, hogy a háború négy évig fog tartani és rájuk is sor kerülhet.

Az általános mozgósítás elrendelése — július 31-én — előre látott következménye volt a részleges mozgósításnak és nagyobb szenzációt már nem keltett. A miskolci utca képét mégis hetekre megváltoztatta. Az Urak-utcája felső részén, a Szinva-parton, nyílt utca során táboroztak napokig a bevonuló tartalékosok, népfölkelők, míg bemutatásukra sor került. Laktanyákban, iskolaudvarokon, mint a hangyaboly nyüzsgött-mozgott a sok ember.

Azután jött az elindulás szívet-lelket megindító képe. Az utcákon keménylépésű menetszázadok. A járdákon pedig velük együtt menő síró-rívó asszonyok, gyerekek. A család, mely a legtávolabbi falvakból is bejött erre a napra, hogy — talán utolsó — Istenhozzádot mondjon.

Egymásután mentek el a tábori ezredek, a menetezredek... És augusztus utolsó napjaiban már megjöttek az első sebesülteket szállító szomorú vonatok. Tomasow, Tarnavatka, Ravaruszka sebesültjei. És a szíveken ekkor nyilallott keresztül először a háború véres komolyságának iszonyú döbbenete... Hogy ilyen a háború...

A betegeket és a sebesülteket hozó, végeszakadatlan sűrűségű vonatok érkezése új gondot rótt Miskolc társadalmára. Elkezdődött az a háborús szociális tevékenység, mely azután közel nyolc évig tartott. Megalakultak a központi segélyező bizottságok. 37 kerületre osztották fel a várost a segélyezés könnyebb kivihetősége végett. Összeírták a hadbavonultak családtagjait és augusztus 4-től 29-ig — amíg az államsegély megérkezett — 940 segélyezésre szorultat látott el a város.

A kath. gimnáziumban felállították az első »városi katonai kórházat«. Ez augusztus 24-től szeptember 26-ig csak mint szükségkórház működött. Később műtővel is berendezett hadikórházzá alakították át.

A frontról temérdek kolerás beteg is érkezett Miskolcra. Ezeknek a részére a Sajón túl építettek barakkkórházat, melyben dr. Pfliegler Imre városi tisztiorvos heteken keresztül hősiességgel gyógyította a kolerások százait. A városi

hadikórházak és az egészségügyi ellátás feletti irányítást pedig dr. Szabó Ármin tiszti főorvos végezte ugyancsak a legkifogástalanabb lelkiismeretességgel.

A hadbavonultak gyermekeinek ellátására napközi otthonokat, népkonyhákat állítanak fel és Miskolc város közigazgatása ekkor építi ki a szociális népgondozásnak azokat a mintaszerű intézményeit, melyek azóta is úgyszólván egyedülállóak a magyar vidéken.

Az 1914. év közigazgatási eseményei közé tartozik a decemberi általános tisztújítás, melyben minden hadbavonult és hadifogságba esett tisztviselőjét egyhangú lelkesedéssel választja meg a törvényhatósági bizottság, az elhunyt dr. Tóth Dániel tiszti főügyész helyére pedig dr. Silbiger Bertalan tb. főügyész helyettesítik be.

Palóczy László

Meg kell emlékeznünk az 1914 eseményei között a világhírű tudós, Miskolc egykori országgyűlési képviselője, Hermann Ottó elhunytáról és arról a háborús közellátást célzó intézkedésről is, mely a város 393 hold földjét házikezelésbe vette.

1915-ben folytatja a város a közellátás kielégítésére vonatkozó intézkedéseit. Miskolc város közönsége »Közélelmezési vállalatot« létesít, melynek élére meghívja az akkor már kétszer sebesült Hölcz Gyulát, aki a béke éveiben a Miskolci Ipari Hitelszövetkezet élén fejtett ki sokoldalú tevékenységet.

Dr. Nagy Ferenc polgármester, Csontó Dezső tb. tanácsnok, dr. Silbiger Bertalan h. főügyész és Hölcz Gyula intézik ezután a háborús közellátás ügyeit utólérhetően eredményekkel, sok ötletességgel és páratlan lelkiismeretességgel. Kényérgyári üzemet, húsüzemet létesítenek ebben az évben, majd Gottlieb Dezső vezetésével városi tejüzemet szerveznek, mely már 1915-ben napi négyezer liter tejet hozott forgalomba.

A Búza-téren tojáskereskedést nyitnak, mely naponta 5000 darab tojást árusít el. A főzelék-, zöldségellátásra pedig Egerből szállítanak zöldséget a miskolci piacra. Az olcsó húsakciót pedig a juhhús rendszeres forgalomba hozatalával szervezik meg.

A Luther-téri népkonyhán naponta 200 felnőttet és 100 gyermeket, az Urakutcai népkonyhán pedig 75 felnőttet látnak el naponta tápláló étellel. Pazár István vízműigazgató pedig a beteg katonák üdítésére szikvízgyártásba fog és városi szikvízüzemet létesít.

A világháború második esztendejében a miskolci katonai kórházakban elhalt hősi halottak részére már külön temetőről kell gondoskodni. Erre a célra a város 5722 négyszögöl területet vásárol a miskolci ref. egyháztól a tetemvári sírkert nyugati végében. Ez a hely lett azután a »hősök temetője«.

Az 1915. esztendőnek általánosabb érdeklődésre számot tartható eseményei a következők :

Február 26-án elrendelte a kormány Miskolcon a búza, rozs és árpa rekvirálását.

Április 15-én Schrecker S. Lipót — a Gőzmalom vezérigazgatója — 5 darab 20 dukátos aranyat, Győri Ödön pedig 300 koronát ad át a polgármesternek, hogy

az képezze alapját a Przemysl hős védőinek emlékére létesítendő emléknak, a hős 10-es népfölkelőezrednek.

A június 18-iki közgyűlés lelkes hangon emlékezik meg a gorlicei áttörésről, Miskolc város háziezredének, a 10-es honvédeknek dicsőségéről, hangsúlyozva, hogy a Wolf-ügynökség hivatalos jelentése is névszerint említi meg a 10-es honvédeket, akik a Biectől északra elterülő magaslatokat hétszeres rohammal foglalták el. Felolvassák Kobek Béla ezredparancsnoknak erről a diadalmas fegyvertényről beszámoló levelét, mely gyújtó hatást váltott ki.

Ugyanezen a közgyűlésen jelentik be, hogy strozzi Vidats János máv. főfelügyelő megszervezte a polgárőrséget a közbiztonság ellátásának támogatására.

Július 6-iki közgyűléséből a cs. és kir. 34. gyalogezredet üdvözli a város, a lisa-górai erőd visszafoglalásának fegyvertényéért.

Még júniusi közgyűléséből üdvözli a város a patriárcha korú ősz költőt, Miskolc díszpolgárát, Lévay Józsefet abból az alkalomból, hogy a M. Tud. Akadémia ez évben nagydíját neki ítélte. Lévay József köszönőlevelét, melyet így írt alá : »Lévay József, Miskolc város díszpolgára«, a szeptemberi városi közgyűlésen olvassák fel.

December 30-án a polgármesteri jelentés tudatja a közgyűléssel, hogy a Strypamenti állásokban harcoló háziezredének, a 10-es honvédeknek Miskolc egy vagon szeretetadományt küldött karácsonyra. A Városi Közélelmezési Vállalat által összeállított ajándék a következő volt : 75 liter szilvórium, 2611 liter bor, 1300 darab pipa, szárral, 4000 pakli dohány, 4200 darab portorikó szivar, 1000 darab Regália Média, 1000 darab Regalitas, 200 szivarszopóka, 104 csomag svéd gyújtó, 50 doboz csokoládé, 5200 darab kulcsszappan, 1044 darab borotva, 4200 darab kenyér, 1300 kiló szalonna és 25 kiló kolbász.

Az 1916-os év új gondokat hozott. Új energiát igényelt. Az augusztus végi román betörés az erdélyi menekültek földönfutó ezreivel árasztotta el az országot. A város szeptember 26-i közgyűlése már elismeréssel emlékezik meg arról a tevékenységről, melyet a városi hatóság a társadalommal kapcsolatban a román betörés következtében hontalanná lett erdélyi menekültek ellátása érdekében kifejtett.

Az erdélyi menekültek részére Miskolcra érkezéskükor ideiglenesen a Szent István-utcai állami elemi iskolában rendeztek be szállást és részükre az iskola udvarán és a Szent István-utcai népkonyhán főztek. Az erdélyi menekültek száma — Miskolcon — meghaladta az ötszázat. Később lakásokban, magánosoknál helyezték el valamennyit.

Az október 31-i közgyűlésen a polgármesteri jelentés már arról számol be, hogy a románokat kivertük Erdélyből. Az Erdélyben operáló magyar sereg parancsnokát, Arz Arthur gyalogsági tábornokot — aki pár év előtt, mint hadosztályparancsnok Miskolc lakosa, volt — ebből az alkalomból a közgyűlés megleghangú átiratban üdvözölte. Az 1916. esztendő legnagyobb eseménye I. Ferenc József király halála volt. November 27-én gyászközgyűlés parentálja el az agg királyt, akinek elhunytát Dr. Tarnay Gyula főispán jelenti be a közgyűlésen. Majd Dr. Nagy Ferenc polgármester méltatta az elhunyt uralkodó rendkívüli érdemeit. A november 30-i bécsi temetésen Miskolc város is küldöttséggel képviselteti magát,

melynek tagjai a főispán és a polgármester voltak. A december 15-i rendkívüli közgyűlésen már IV. Károly király koronázásának előkészületeiről tárgyalnak. A koronázási halomhoz Miskolc is küldött 5 kiló földet, melyet a kolerában elhunyt hősök temetőjéből, a hősök temetőjéből, Palóczy László és Szemere Bertalan sírjairól vettek. A koronázáson Miskolc várost Dr. Nagy Ferenc polgármester, Koós Samu és Lichtenstein László képviselték.

Az 1916-os év mind súlyosabbá váló problémája a köz-ellátás kérdése volt. Dr. Nagy Ferenc polgármester memorandumot intéz a miniszterelnökhöz, mely-

Bizony Ákos

ben a köz-ellátás probléma megoldását tárgyaló módokat sorol fel. A memorandum a lisztellátásra, takarmány, főzelékféle, burgonya, tejkérdés, zsírellátás, ruházat és tűzifa-ellátás problémáit tárgyalja és az országos megszervezésre tartalmaz gyakorlati tanácsokat.

Ez év eseményei közé tartozik, hogy januárban elhalt Mocsáry Lajos, az andornaki remete, Miskolc város egykori képviselője. Januárban a szorosán vett közigazgatási alkalmazottaknak, februárban a többinek is háborús segélyt szavaz meg a törvényhatósági bizottság.

A következő 1917-es esztendőben tovább folytatta Miskolc város vezetősége a szociális alkotások és a köz-ellátásra vonatkozó szervezeteinek kiépítését.

Januárban elhatározzák a központi szeszfőzde létesítését. Februárban a szegénysegélyezést fokozott gonddal folytatják. Most már három népkonyha és napközi otthon — gyermekotthon — szolgálja ezt a célt. A hadiárvak részére pedig naponta egynegyed liter tejet, ruhát és cipőt utal ki a város. Júliusban már külön leánygyermekotthont és fiúgyermekotthont létesítenek. A népkonyhák és a gyermekotthonok élén Vidats Jánosné, Pazár Istvánné, Bátor Istvánné, Komáromy Gyuláné, Szentmiklóssy Kálmánné, Hercz Jenőné, Losonczy Gizella és Loos Domokosné fáradhatatlan agilitással működnek.

Miskolc város történetének újabb szakaszát zárta le az 1917. esztendő. Augusztus első napjaiban dr. Nagy Ferenc polgármestert a király Miskolc főispánjává nevezi ki. Főispánsága alig két hónapos volt, mert az október 23-i városi közgyűlésen már a főispánságtól való felmentését olvassák fel. Dr. Nagy Ferenc az Országos Közélelmezési Hivatal — a későbbi közlelmezési minisztérium — alelnöke lett, államtitkári ranggal. Az októberi közgyűlésen vett búcsút dr. Nagy Ferenc Miskolc város törvényhatóságától, mely elhatározta, hogy Miskolc egyik utcáját nevééről nevezi el és arcképét a közgyűlési terem számára megfesteti.

Ugyanezen az október 23-i közgyűlésen — mint egyedüli pályázót — újból, egyhangúlag Miskolc polgármesterévé választják dr. Szentpály István országgyűlési képviselőt. Szentpály »redivivus« 1917-től 1922-ig volt másodízben Miskolc polgármestere. Ez alatt az öt év alatt már nem tudott olyan fejlődést felmutatni a város, mint a béke éveiben. Ennek oka is kézenfekvő, mert amíg a háborús, ínséges esztendők tartottak, addig szűk mederbe szorította az élet a polgármester

tevékenységét. Azután jött a forradalom és a kommun bizonytalansága, dermedtsége, a román megszállás dézsmáló időszaka, majd az újból öntudatra ébredt nemzet mély fellángolása, magára eszmélése és kifosztott, kirablott szegénysége. Az elvesztett háború porig sújtottsága, elszegényedése. A pénz elértéktelenedése. Valutáris bajok, amelyek minden tevékenységet gúzsba kötöttek, mert amikor sohasem tudhattuk: milyen gazdasági meglepetéseket hoz a holnap, gondolni sem lehetett arra, hogy a város nagy beruházásokat eszközöljön és ezek miatt — esetleg — eladósodjon. Viszont tagadhatatlan az is, hogy a Szentpály István előzékeny, síma modora, lekötelező szívessége, a szociális problémák iránti rendkívüli érzelme, megértő jósága és a tömegeket is lefegyverező bölcs belátása voltak azok a tulajdonságok, melyek a forradalom és a kommun nehéz esztendein zökkenés nélkül segítették át a város közigazgatását és megakadályozták, hogy Miskolc az atrocitások és kilengések tűzfészke legyen.

Az 1917-es esztendő fontosabb eseményei egyébként a következők voltak :

Januári közgyűléséből hódoló feliratot küld Miskolc a királyi párhoz.

Februárban vonult nyugalomba Szombathy László, Miskolc város érdemes főszámvevője. Helyébe — márciusban — Peiker Bélát nevezi ki a főispán. A márciusi közgyűlés üdvözli Arz Arthur gyalogsági tábornokot vezérkari főnökké történt kineveztetése alkalmából. És üdvözli a 10-es honvédeket, legújabb dicsőséges fegyvertényük, a Magyaros-hegy március 8-án történt elfoglalása alkalmából. Elhatározza a közgyűlés, hogy a 10-es honvédek részére ez alkalommal egy ezüst kürtöt készíttet és a 10-es özvegy- és árvaalap részére 10 ezer koronát ajándékozik.

Márciusi közgyűléséből női felsőkereskedelmi iskola felállításának engedélyezését kéri a kormánytól a törvényhatósági bizottság.

A júliusi közgyűlésen olvasták fel az állásáról lemondott dr. Tarnay Gyula főispán búcsúlevelét és az Eszterházy Mór gróf miniszterelnökké történt kinevezéséről szóló feliratot.

Mihalicska Ferenc és társai a törvényhatósági bizottsághoz beadványt intéztek az általános, egyenlő, titkos választójog érdekében. A város törvényhatósági bizottsága magáévá teszi az indítványt és ilyen értelmű feliratban fordul ebben az ügyben Eszterházy gróf miniszterelnökhöz. A kultuszminiszter Miskolcon helyezi el az Ungvárt megszüntetett főreáliskolát.

Kijelölik az új vásárteret a minorita rendház tulajdonát képező Szentpéterkapu melletti földeken. A Miskolci Ipari Hitelszövetkezet ingatlanait, köztük a Deák-utca 9. számú házat, ahol a főreáliskolát és a Hunyadi-utca 61. számú volt Szőke-gyár telkét — ahol az Anna-otthon helyezik el később — 195,000 koronáért megvásárolja a város.

Szeptemberben Krizsanovszky József tanácsnokot polgármesterhelyettesé választják.

A három gyermekotthonban 200 hadiársvát gondoznak, 900 gyermeket ingyenes lábbelivel látnak el. Szeptemberben megnyílt a női felsőkereskedelmi iskola és a

főreáliskola. December 4-én installálják főispáni állásába dr. Gedeon Aladár főispánt. A másnapi közgyűlésen Csontó Dezsőt tanácsnokká, dr. Plank Miklóst I. aljegyzővé választják.

A FORRADALOM ÉS A KOMMUN

Izgalmasabb, eseményekben tarkább, változatosabb, nehezebb esztendői talán fennállása óta sem voltak Miskolcnak, mint az 1918 és 19. Sorsdöntő idejét ezalatt a két esztendő alatt élte át Magyarország. Sorsdöntő idő volt ez a két esztendő Miskolcon is, mert nem kevesebbről esett szó, mint arról a lehetőségéről, hogy a csehek mohó étvágya Miskolcot is elcsatolja Cseh-Szlovákiához.

Hála a Gondviselésnek, ezt a két esztendőt is szerencsésen megúsztuk. Ezt pedig elsősorban azoknak a férfiaknak köszönhetjük, akik a város vezetésének irányításával minden időben megtalálták a helyes utat, mely kivezetett a rettenetes zűrzavarból, a forradalmak poklából.

Az 1918-as év eseményei már a forradalom napjait hordozták magukban. Nemcsak a frontot döntötte meg az élelemhiány, hanem itthon is az növelte a keserűséget és szította az elégtelenséget.

Sem élelem, sem ruházati cikk nem volt. A városnak kellett pótolni azt, ami a magánkereskedelem beszerezni nem tudott. Szaporodtak a városi üzemek. 1918 januárjában városi cipésműhelyt állítanak fel. Majd ugyancsak januárban ruhaakciót vezetnek be a népruházati központ égíse alatt. Februárban 500 bivalyt vásárol a városi húsüzem, hogy a húshiányt megoldja. Február 21-én hivatalosan szervezik a népruházati áruházat.

Március első hetében Fischer Lajos báró személyében közéleti kormánybiztost kap Miskolc, aki innen intézi kilenc vármegye és két törvényhatósági város élelmiszer ellátásának ügyeit.

Májusban már közöskonyhát nyit a város, ahonnan a háztartások is olcsón és jól étkezhetnek. Júniusban elhatározza a törvényhatósági bizottság egy olyan nagy hatósági sertéshízlaló építését, melyben a Közéleti Vállalat 3600 darab sertést tud hízlalni. 1918-ban már 90 holdon termel zöldséget és főzeléket a város a közönség ellátására.

Az összeomlást mindenki előre érzi. A miskolci jótékony nőegyletek már a nyáron közös akciót indítanak báji Patay Gyuláné felhívására a téli nyomor enyhítésére. Ingyen tejjel, fa- és szénosztással és polgári konyhák felállításával gondolják a nőegyletek csökkenteni az inséges tél nyomorúságát.

A városi napközi gyermekotthonokban már 709 gyermekre ügyelnek naponta. 709 kisgyermeket látnak el egész napi étellel.

Az év rohanó eseményei pedig így követik egymást:

Dr. Hodobay Sándor gazdasági tanácsos január 15-én — 24 hónapi harctéri szolgálat után — újból elfoglalja hivatalát. Krizsanovszky József h. polgármester január 22-én meghal, helyébe az április 30-i közgyűlés dr. Hodobay Sándort választja meg, aki március 8-án a háromszékmegyei Kézdiszentléken felkeresi

dr. Sugár Gyula törv. bizottsági tag társaságában a hős 10-es honvédeket, hogy nekik a város által ajándékozott ezüst kürtöt a magyarosi csata első évfordulója alkalmából rendezett ünnepélyen átadja.

Még januárban elhatározzák a hatósági munkaközvetítő hivatal felállítását. Vezetésére Reisinger Ferenc volt munkásbiztosító pénztári tisztviselőt kéri fel.

Januárban memorandumot küld Miskolc a kormányhoz, melyben kéri, hogy a II. műegyetemet Miskolcon helyezték el.

Február 15-én megalakult az Árvizsgáló Bizottság, melynek első elnöke Lossonczy István kúriai bírósági elnök volt. Február 19-én már a városi lakáshivatal is megkezdte működését. Vezetője Evva Ernő ügyvéd. Március 1-én homrogi Lichtenstein Lászlót udvari tanácsossá nevezi ki a király.

Lichtenstein József

Az 1918-as év sok kitüntetést hozott a miskolciaknak. Március 8-án dr. gróf Haller József Vöröskereszt egyleti főmegbízott a hadidíszítményes Ferenc József rend tisztikeresztjét kapja. 13-án dr. Nagy Ferenc közlekedési államtitkár, akit november első napjaiban közlekedési miniszternek nevezett ki, tünteti ki a király a polgári hadi érdemkereszt I.

osztályával. Március 19-én dr. Ráczy György a miskolci ref. egyház főgondnoka, lesz udvari tanácsos. Július 9-én Halász-Hradil Elemér festőművész kapja a hadidíszítményes Ferenc József-rend lovagkeresztjét. Ugyancsak júliusban Neumann Henrik miskolci lakos héthársi előnévvel magyar nemességet kap. Október első napjaiban edelényi Koós Samu udvari tanácsosságot, Pjliegler J. Ferenc kir. tanácsosságot, Wittich Andor, a Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára pedig a polgári hadiérdemkereszt II. osztályát kapja.

Márciusban a közigazgatási bíróság elutasította a dr. Szentpály István képviselőválasztása ellen benyújtott fellebbezést, mire Szentpály lemondott mandátumáról, melyet május 7-én dr. Lakatos Gyula fővárosi ügyvédnek juttatott a déli választókerület bizalma.

A Schweitzer-gépgyár faárúgyarat létesített ez év májusában. A Guttmann és Zeilendorf kötszövőgyár pedig a várostól 19.436 négyszögöles telket kér, melyen hatmillió költséggel új, modern gyártelepet épít.

Az 1918-as év halottakban is bő aratást csinált Miskolcon. Júniusban Radwány István, a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke hunyt el. Július 4-én Miskolc város díszpolgára, Borsod nagy költője, Lévy József halt meg.

Már 1918 nyarán felütötte fejét Miskolcon a rettenetes járvány, a spanyol-influenza, mely temérdek áldozatot szedett. Október 7-én dr. Tüdős István ref. püspök halt meg spanyolinfluenzában. December 30-án Hidvégi Benő kir. tanfelügyelő hunyt el, aki több mint negyedszáz évig volt Miskolc és Borsod vármegye tanfelügyelője.

A spanyolbetegség miatt szeptember 28-án zárták be a miskolci iskolákat, melyek azután egész január elsejéig maradtak zárva. A spanyolbetegek elhelyezésére

a toloncház melletti katonai barakkban külön pavillont bocsátott a katonaság a város rendelkezésére. A járvány három hónapig tombolt Miskolcon. A haditápláléktól leromlott szervezetek ellenállóképessége meggyöngült és elsősorban ez volt az oka az járvány rohamos terjedésének. A spanyoljárvány alatt a színházi és a mozi-előadásokat is csökkentették, majd később a színházat is, a mozikat is bezárták.

A politikai események sodra október végén mind gyorsabb lett. Október 27-én megalakult a Miskolci Radikális Párt, 29-én este 7 órára már a Radikális Párt és a Szociáldemokrata Párt népgyűlést hívott össze a Városházterre, hogy a Magyar Nemzeti Tanács kiáltványát ismertesse és a Nemzeti Tanácsot elismertesse. A gyűlés — melynek elnökei dr. Reisinger Ferenc és Nagy Ferenc tanár voltak — elfogadtatta a kiáltvány 12 pontját.

31-én délelőtt 10 órakor már Miskolcon is megalakult a Magyar Nemzeti Tanács helyi végrehajtóbizottsága, melynek első összeállítása a következő volt : Elnök : dr. Szentpály István Ügyvezető alelnök : Reisinger Ferenc. Ügyvezető titkár : Groszmann Zsigmond. Titkár: dr. Barta Jenő. Még a délelőtt folyamán bejelentette Chavrák László alezredes a honvédség csatlakozását. Fel is eskette őket a Nemzeti Tanácsra azonnal. Atüzéreket Scholtz Elemér százados, pótütegparancsnok esketi fel és jelenti be a csatlakozást.

Majd a helyi végrehajtó-bizottság szűkebbkörű végrehajtó-bizottságot alakít, melynek tagjai Szentpály, Reisinger, Groszmann Zsigmond, dr. Barta Jenő, Roller Ferenc, Skultéty, dr. Dévényi Miklós, Frank Adolf és Nagy Ferenc tanár voltak.

A végrehajtóbizottság naponta délután tartotta üléseit a városházán. Csaknem a helyi végrehajtó-bizottság megalakításával egyidejűleg polgárőrséget is szerveztek a rend ellátására. Erre volt most a legnagyobb szükség. A front felbomlott. Katonavonatok hozták haza a katonaságot, mely a községekben, állomásokon fegyverekkel, gépfegyverekkel lövöldözött. A falvak népe fosztogatni kezdte a kastélyokat. Elkergették a jegyzőket. Ügy, hogy a miskolci polgárőrség, melynek parancsnokai tényleges tiszték és rendőrtisztviselők voltak, heteken át éjjel-nappal permanenciában volt és az Aszód melletti Turától — Tiszadobig mindenütt a miskolci polgárőrség állította helyre a megbontott rendet és közbiztonságot. Ennek az ezekúciónak sok véresen komoly, de sok humoros részlete is volt. Egy sáros, novemberi napon a turai Schosszberger-uradalom telefonon felhívja Miskolc város vezetőségét, hogy gyorsan küldjenek segítséget, mert Turán köztársaság alakult, mely letiltotta az uradalom miskolci tejszállítmányait.

Miskolc tejellátásának jórészét ugyanis a turai Schosszberger-uradalom tejjgazdasága biztosította, a turai saját külön forradalom híre tehát érzékenyen érintette a miskolciakat.

Dr. Kozslik István rendőrkapitány egy szakasz nemzetőrrel Turára utazott, a község házában sajátkezűleg térítette észre a turai köztársaság »kormányát« és egy nemzetőrszakaszt ott hagyva, ráparancsolt a turai köztársaság közlélmzési miniszterére, hogy a miskolci nemzetőröknek mindennap szalonna meg kolbász dukál.

Egy hét mulva megdőlt a turai köztársaság. Nem tudták megoldani a miskolci

nemzetőrszakasz élelmezésének problémáját és inkább feloszlottak, csak a miskolci nemzetőrséget vigyék el a nyakukról, ami meg is történt.

November 4-én befejezték a nemzetőrség szervezését. A Nemzeti Tanács szűkebb végrehajtó-bizottsága is újraalakult. A munkásság részéről Toth János és Schwartz Árpád, a polgárság részéről Frank Adolf és Koller Ferenc lettek a szűkebb végrehajtó-bizottság tagjai. A nemzetőrség parancsnokai pedig Reisinger Ferenc és dr. Rimóczy József lettek.

November 7-én a városi tisztikar esküdött fel a Nemzeti Tanácsra.

November 13-án a Nemzeti Tanács miskolci végrehajtó bizottsága állást foglalt az államforma kérdésében és a köztársaság mellett nyilatkozott.

December 25-én a népkormány felmenti állásától dr. Gedeon Aladár főispánt és Miskolc város főispáni hatáskörrel felruházott kormánybiztosává Reisinger Ferencet nevezik ki.

December 10-én Miskolcra költözött az eperjesi jogakadémia, melyet december 19-én a városházán helyeznek el. December 20-án Miskolcra költözik Kassáról a honvéd kerületi parancsnokság és a hadosztálybíróság. Az 1918-as karácsonyt az a hír teszi kétségbeesetté, hogy Miskolc is belesik a legújabb demarkációnális vonalba.

Szomorúan virradt ránk az 1919. A polgárság, amikor a szakszervezetekbe menekülésszerűen való tömörülést látta, meghökölt. És szintén szervezkedni kezdett. Miskolcon a Polgár Egylet helyiségében száz aláírással hívták össze a szervező gyűlést, melyet szociáldemokrata oldalról nyomban kész voltak »ellenforradalomnak« minősíteni. Február 12-én az »ellenforradalmi mozgolódás« elszíntelenítésére, magukbiztatására és erejük demonstrálására népgyűlést hívtak össze, melyre Szerencstől—Füzesabonyig minden község elküldte a maga képviselőjét. Harmincezer ember állott egy falankszba sűrítve a Királyhídtól a Városháztérig. Ez a nap azért marad sokáig emlékezetes a miskolciak előtt, mert félreértés folytán a tömegben levő katonai alakulatok riasztó lövéseket adtak le, mire leírhatatlan pánik keletkezett. A tömeg nyakra-főre, fejvesztetten menekült. A Városháztér és a Széchenyi-utca bezárt kapuit benyomva, rohantak a Szinva-mederbe. Menekülés közben temérdek baleset történt.

Március elején dr. Nagy Vince, a szatmári ügyvédből lett belügyminiszter látogatta meg Miskolcot, hogy megerősítse a várost Károlyi Mihály iránti hűségében.

Március 18-án »A Reggel« című napilapot a Miskolci Radikális Párt vásárolja meg és — mint felelős szerkesztő — Koller Ferenc jegyezte három napig. Mert jött a március 21. éjszakája, amikor Magyarország tanácsköztársasággá alakult át. Miskolc népéhez 22-én reggelre proklamációt bocsátanak ki, melyet Grossmann Zsigmond, Pelyhe János, Szeder Ferenc és Reisinger Ferenc, már mint »népbiztosok« írnak alá.

22-én reggel 9 órakor pedig a Kereskedelmi és Iparkamarában gyűlésre ül össze a munkástanács. A Kamara épülete előtt gépfegyverek állanak, jelképezik az élet és halál feletti hatalmat. A díszteremben pedig megalakul az első szovjeturalmi szervezet, a munkástanács. A város vezetője lett : Reisinger Ferenc, mezőgazdaság : Szeder Ferenc, közlekedésügy : Mozsár Ferenc, kereskedelem ; Kopcsó

János, pénzügy : Kovács Béla, iparügy : Kun Andor és Kruppa Dezső, katonai ügyek : Reisinger Ferenc, közigazgatás : dr. Dévényi Miklós, közéletmezés : Tóth János, kultúra : Krausz György, ipar- és bányáügyek : Malasits Géza, propaganda : Schwartz Miklós, bírósági ügyek előadója : dr. László Imre.

Demeter Ernő táblabíró bejelentette a bíróság csatlakozását és átnyújtotta Reisingernek a hűségnyilatkozatot. A városi tisztviselők még aznap délelőtt hűségnyilatkozatot tesznek, a fogadalom szövegét dr. László Imre olvassa fel előttük.

Március 23-án délután — ugyancsak a Kereskedelmi és Iparkamarában — megalakítják a város és a vármegye direktóriumát. A város élére Reisinger Ferencet a politikai, dr. Dévényi Miklóst a közigazgatási és Tóth Jánost a közéletmezési ügyek intézésével bízzák meg. Hadügyi népbiztosnak pedig dr. Mauks Sándort választják meg, míg a közös párttitkárság tagjai : Kun Andor, Kállai Géza, Schwartz Zoltán és Sipos lettek.

A 24-i ülésben dr. László Imre a statárium hirdetményének szövegezését olvassa fel. Majd megalakítja a munkástanács az öt tagú forradalmi törvényszéket, melynek szakbírái : dr. Maurer László, helyettese : Bárdos Benő és Tóth Dezső. A szocialista párt részéről delegált tagjai pedig : dr. László Imre, Heinemann Gusztáv és Fekete István.

Az ügyési testület szakügyésze dr. Lukács János, a szocialista párt delegáltjai Braun Manó és Oláh Gyula.

Március 29-én átszervezik a munkástanácsot. A városi direktórium tagjai lettek Reisinger Ferenc, Pelyhe János és dr. Mauks Sándor, akik mellé szakreferenseket állítottak az egyes ügyosztályok élére.

Április 9-én megalakult a »Miskolci munkás-, katonai- és parasztszegények tanácsa«, mely első ülését 12-én tartotta.

Április 20-án — húsvét első napján — Garbai Sándor, a kormányzótanács elnöke, látogatta meg Miskolcot és mondott nagy propaganda beszédet.

Április 23-án megszűnt a hadseregnél a bizalmiférfi-rendszer és a katonatanács és minden parancsnok mellé egy politikai biztost osztottak be. Mint szovjetvívmány, megnyílt a »köztársasági étkezde« is az Abbázia szállóban. Április 28-án pedig — tekintettel a város határában álló román és cseh csapatokra — megengedik a lelkesedés fűtésére a napi három deci bor fogyasztását, természetesen még mindig csak orvosi rendeletre.

Április 30-án már valószínűvé vált az elkerülhetetlen megszállás, mire a május havi élelmiszert — előre egy egész hónapra — sietősen kiosztják.

Május elsejét már nem ünnepelheti meg a miskolci direktórium, mert Sajószentpéteren állanak a csehek, minden percben készen a Miskolcra való bevonulásra. Este nyolc órakor, két városi kocsin, melynek bakján fehér lobogót vitt egy-egy fáklyás kürtös, megindultak a parlamentérek, hogy a város átadásáról tárgyaljanak.

Miskolc város részéről dr. Szentpály István, dr. Hodobay Sándor, dr. Mauks Sándor és dr. Dévényi Miklós, a csehek részéről pedig Cagas Method és Podhradsky Frantisek a 32. cseh-szlovák tűzérezred őrnagyai írták alá a város átadásáról szóló jegyzőkönyvet.

A város átadása a városi téglagyár melletti úton történt meg és május 2-án este Alessandro Angioné olasz ezredes parancsnoksága alatt vonultak be Miskolcra a megszálló cseh csapatok. A csehek miskolci kirándulása még három hétig sem tartott, mert május 20-án már visszafoglalták a vörös csapatok Miskolcot.

Május 2-ától 20-ig Zincone Attilió olasz tábornok volt a miskolci városparancsnok, a térparancsnok pedig Hofbauer Alfréd alezredes, aki működését a direktorium tagjainak letartóztatásával kezdte meg. A Kassára szállított direktoriumi vezetőket később Zincone tábornok közbenjárására szabadon bocsátották, de egyikét-másikat bizony Theresienstadtba vitték a csehek, ahonnan csak július vége felé szabadultak ki.

Május 18-án Neumann Adolf, a Kereskedelmi Kamara alelnöke és dr. Dévényi Miklós Prágába utaztak, hogy a cseh-szlovák hatóságokkal Miskolc gazdasági és pénzügyi kérdéseiről tárgyaljanak.

Amíg Miskolc hadszíntér volt, még lehetlenebb lett a lakosság helyzete. A cseh—román átkarolás veszedelmével egyidejűleg úgyszólván naponta megjelentek Miskolc felett a cseh és a román katonai repülőgépek, melyek hol géppuskatűzet szórtak a városra, hol bombákat dobtak le. Egyik bomba — május 25-én — a Sörház-utcán robbant fel és öt embert megölt, nyolcat megsebesített. Egy másik a Batthyány-utcán dr. Halmos Géza kertjében esett le és az épületben okozott károkat. A bombavető, géppuskázó repülőgépek szinte naponkénti vendégei lettek a városnak, ahol megjelenésük mindannyiszor pánikot okozott.

A május elsejei cseh-megszállás előtt Rákosi Mátyás és Pogány József népbiztosok Miskolcra jöttek, biztatni a munkásságot, hogy ne adják át a várost, hanem tartsanak ki a végsőkig. Rákosi Mátyás el is indított a Városháztérről vagy három munkásszázadot a tűzbe, de ő maga autóba vágta magát és visszaszáguldott Budapestre. Pogány József pedig — Nyíregyháza felől jövet — ki sem szállt a különvonatából. Oda rendelte a direktorium tagjait és fenyegetésekkel terrorizálta őket, hogy a munkásságot egy szálig fel kell fegyverezni és Miskolcot védeni kell.

A direktorium ezzel szemben határozottan kijelentette, hogy a várost — a főlősleges vérontás elkerülése és a város kímélése szempontjából — átadja a megszállni készülő csapatoknak. Erre Pogány mérgesen hagyta el külön vonatán Miskolcot, ahol a rendfenntartást a cseh csapatok bevonulásáig a miskolci és vasgyári szervezett munkásság vette át, hogy a a közvagyon és az életbiztonságot a csőcselék esetleges rendezavarásával szemben megvédje.

A miskolci lakosság háborút élt át. Május 20-án, mikor Emőd felől közeledtek a vörös csapatok Miskolc felé, a csehek egy ütegüket az Avason, a másikat a máv. koloniában, a harmadikat a Szeles-utcai huszárlaktanya előtt állították fel. A városban cseh-ágyú bömbölt. Csaba felől a vörös hadsereg srappelljei szálltak. A közönség egyrésze pedig csakúgy, mint az április végei miskolci harcok idején, az Avasról nézte a »háborút«, közben pedig annak örültek, hogy a nagy bajban mindenki elfeledkezett a szesztilalomról. A pincékben szabad a vásár !

Május 20-ika. Miskolcnak a vörös hadsereg részéről történt visszafoglalása után még csaknem egy hétig állottak a cseh és a román csapatok Miskolc kapujánál. Naponta háromszor az ellenséges repülőgépek nyugtalanították a lakos-

ságot, az éjszaka csendességében pedig — bizony — behallatszott a városba is az ágyúk hangja, gránátok robbanása. Miskolc hadszíntér volt.

Május 21-én már Szóts Áron, a III. vörös hadtest forradalmi törvényszékének elnöke ragasztotta ki a plakátjait, melyekben tudatta, hogy székhelyévé Miskolcot tette. A forradalmi törvényszék vádbiztosa a hirhedtté vált Zilahy László lett, aki olyan szabálytalanságokat csinált, hogy később az Igazságügyi Népbiztoság megsemmisítette e forradalmi törvényszék minden ítéletét és vizsgálatot indított Zilahy vádbiztos ellen.

Május 23-án a munkástanács ülést tartott a megyeházán. Ezen az ülésen Landler Jenő belügyi népbiztos, a III. vörös hadtest parancsnoka is megjelent. Megleckéztette a miskolci munkásságot, mely »nem állott helyzetének magaslatán«. Kijelentette, hogy a cseh megszállás ideje alatti működésüket megvizsgálja és ha arra okot talál, »felakasztatja a munkástanácsi tagokat. Ha kell egyet, ha kell százat«. A munkástanács ellenőrzésére végül is kinevezte és itt hagyta Hirossik Jánost kormányzótanácsi biztosnak. Hirossik később Kassa elfoglalásakor Kassára, majd Eperjesre ment. Majd kis időre visszajött. A miskolciak szerencséjére Kun Béla Budapestre rendelte és a postaügyek népbiztosává nevezte ki.

Június 23-án elrendelték a dolgozók általános mozgósítását. Június 1-én jelent meg a munkástanács felhívása, mely a forradalmi kormányzótanács XVII. rendelete alapján a 2000 koronát meghaladó értékű tárgyak beszolgáltatását rendelte el.

Az ékszerbeszolgáltatás a Miskolci Hitelintézet helyiségében történt, melynek igazgatói szobájában működött a becselő-bizottság. Egy miskolci banktisztviselő, két ékszerész és a fővárosi bankdirektórium ellenőrző kiküldöttei tanyáztak itt. Előttük finom karátmérő, mérce és nagyító üvegek.

Több millió korona értékű ékszert és értékpapírt szedtek össze Miskolcon és zártak a Hitelintézet pánccsaszekrényeibe.

A Budapestről lejött »megbízottak« az ékszereket el akarták vinni Miskolcra. A miskolci munkástanács mindenféle jogcímen halasztgatta az elszállítást, nehogy a temérdek kincs kalandorok könnyű zsákmánya legyen. Végül is bekövetkezett a kommunizmus bukása és augusztus 11-én visszaadták tulajdonosaiknak a beszolgáltatott ékszereket.

Dr. Zilahy László vádbiztos a forradalom előtt kir. ügyész volt Budapesten. Az igazságügyminisztérium kodifikáló osztályán működött és kitűnő szolgálataiért Károly királytól kitüntetést is kapott. Miskolci időzése alatt hirhedt, kellemetlen és kegyetlen szerepet játszott. Június 3-án Kardos Lajost ítélte el életfogytiglani fegyházra, Melczer Lászlót 15 évre. Június 6-án hirdetményt adott ki, melyben felszólította a lakosságot, hogy a vörösök előtt elmenekültek névsorát jelentsék be. A denunciálások alapján Rosenberg Gyula, Bottlik József, Weiszlovits Samu, dr. Tarnay Gyula, Weisz Náthán, Zsóry György, dr. Görgey László, dr. Dálnoky Nagy Zoltán vagyonát elkobozták. A menekülteket Kassa visszafoglalásakor elfogatta és valamennyit elítélte.

Június 24-én a Forradalmi Kormányzótanács megbízásából Miskolcra érkezett Székely János, a Népszava munkatársa, azzal a különleges megbízatással, hogy forradalmosítsa a Felvidék sajtóját. Kíséretében voltak Szakasits Antal a Vörös

Ujság, Gyomai Imre a Fáklya munkatársai és Sipos Iván, a Forradalmi Kormányzótanács sajtóosztályának előadója.

A direktóriummal letárgyalták a forradalmosítás ügyét és másnap már bejelentették a közönségnek, hogy a Miskolci Munkás (erre a névre keresztelték előző nap a Miskolci Naplót) és a Reggeli Hírlap ez naptól, mint a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja miskolci pártszervezetének hivatalos lapjai, jelennek meg.

Július 6-án Kun Béla látogatta meg Miskolcot és tartott beszédet a Tetemvártéren rendezett népgyűlésén. Július 24-én mintha érezték volna a kommun közeli végét. Megjelent Miskolcon is a rendelet, mely »minden dolgozónak megengedi, hogy naponta félliter bort fogyaszthasson«.

Miskolcon nagy volt a hiány ekkor az aprópénzben, ezért a város 20,10, 2 és 1 koronás címletekben összesen két millió korona értékű szükségpénzt hozott forgalomba július 31-én.

Amikor a szovjet miskolci regime-éről írunk, lehetetlen meg nem emlékeznünk a szovjet-házról. Mikor a vörös csapatok Kassát kiürítették, — július első hetében — a »szlovák forradalmi kormányzótanács«, Janusek, Kovács, Fehér, Ungár és Stehlik szlovák népbiztosok Miskolcra helyezték át tevékenységüket és elhelyezésükre a Korona-szállodát »szovjet-ház« céljaira lefoglalták. A szovjet-házra azért volt főleg szükség, mert egyik szobájában őrizték a Cseh-Szlovákiából ellopott kincseket, több mint 20 millió értéket, amíg Pestre el nem szállították. Mikor Kun Béla július 6-án Miskolcon gyűlést tartott, már ő is a szovjetházban szállt meg. A szovjet-házzá avansált Korona kapuja elé géppuskát állítottak, mely mögött Cséry Mátyás gazdag kassai hentes terrorista fiának, Cséry Jenő politikai megbízottnak terroristái állottak. A szovjet-házban a cseh-szlovák népbiztosok jól éltek, míg más közönséges halandó — bizony — csak főzeléket kapott.

Terroristákat csak Cséry idejében látott a miskolci közönség. Ez a Cséry jogászfíúból lett véreskezű terroristává, aki Miskolcon mégis — sehogysen tudott érvényesülni. Egy ízben a Korona előtt elhaladó kocsit revorverrel állított meg és halálos fenyegetések között a kocsit el is vette. Erre Reisinger Cséryt letartóztatta és fegyvereit elszedette. Másnap, mikor szabadon engedte, Fischer József 10-es vörös kerületi politikai megbízott és Kovács Béla miskolci banktisztviselő vörös katonaságot vonultattak fel a munkástanács ellen és követelték a diktatúra »szigorú alkalmazását«. így állott bosszút Cséry, aki ezek után rövidesen elkerült Miskolcraól.

A KOMMUNIZMUS BUKÁSA ÉS A ROMÁN MEGSZÁLLÁS

Augusztus elsejére megjött a lelkek felszabadulása. A proletárdiktatúra megbukott. A miskolci lapok pártsajtó jellege úgyszólván máról-holnapra szűnt meg. Augusztus elsején szabad lélekzetvétellel közölte minden miskolci lap, hogy a forradalmi kormányzótanács lemondott. Magyarország újból népköztársaság és Peidl Gyula a miniszterelnök.

Augusztus 4-én Miskolcot és környékét a 41. román gyalogdandár csapatai

szállják meg és még aznap bevonult Miskolcra Jonescu ezredes, a 41. dandár parancsnoka és Davidoglu tábornok, a megszálló csapatok parancsnoka.

Jonescu ezredes a román hadsereg főparancsnokságától vett utasítása értelmében az 1918. október 31-i jogállapotokat állítja helyre. A főispáni állás szolgálatának további ellátásával dr. Tarnay Gyula volt főispánt bízta meg, majd augusztus 10-én a dr. Horányi Kornél szerkesztésében megjelenő »Napi jelentések« című két oldalas napilap hasábjain »Nyílt parancsban« is megismétli, hogy főispánna dr. Tarnay Gyulát nevezte ki.

A románok bevonulásával ugyanis minden miskolci lap megjelenését megszüntették, csak a »Napi jelentések« megjelenését engedélyezték.

József főherceg — mint »Homo regius«— 7-én Friedrich István volt hadügyi államtitkárt bízta meg a kormányalakítással.

Közben megtörténik a szovjetbankók, a fehérpénz devalvációja.

Augusztus 16-án József főherceg Horthy Miklós altengernagyot nevezi ki az összes haderők fővezérévé.

Augusztus 27-én Jonescu ezredes, dandárparancsnok újból a Napi jelentések hasábjain közli a közönséggel, hogy miután dr. Gedeon Aladár — aki 1918 október 31-én Miskolc főispánja volt — Szegedről Miskolcra érkezett és a főispánság átadását kérte, kénytelen Gedeon Aladárt állásába visszahelyezni és felhívja dr. Tarnay Gyulát, hogy főispáni hivatalát Gedeon Aladárnak adja át.

A főispáni állás átadása másnap meg is történik, de ezt megelőzően még dr. Tarnay Gyula Balogh Zoltánt bízta meg a rendőrkapitányi teendők ellátásával.

A megszálló román csapatok magatartása sok panaszra adott okot, úgyhogy dr. Tarnay Gyula főispán a közönség felkérésére maga járt közbe Jonescu ezredesnél, hogy szigorúan büntesse meg a szállókban, gyümölcsösökben garázdálkodó katonákat.

Augusztus 17-re virradó éjjel pedig arra riadt fel a lakosság, hogy dörögnek az ágyúk, srapnelek víjjognak, gránátok robbannak. Mindenki ideg feszültségben, kétségbeesve várta a reggelt. Másnap kitudódott, hogy az oláhok ez éjjel negyvenkilenc lövést adtak le a vasgyárra, mert előző este Ujdiósgyőr egyik éjjeli mulatóhelyén Rosman Ferenc vasgyári fiatalember verekedés közben agyonlőtte Feceneanu Juon és Chira László oláh közkatonákat.

Rosmant csak 17-én délelőtt fogták el, addig 167 ártatlan embert, akit Petreanu százados térparancsnok és Jonescu ezredes bosszúból befogattak, a Kossuthutcai térparancsnokságon végigbotoztak. Néhánynak a koponyáját is betörték. A vérbefagyva hagyott emberek jajveszékelése a harmadik utcára is elhallatszott. Jonescu ezredes ezenfelül azt is kilátásba helyezte, hogyha a gyilkos kézre nem kerül, a vasgyárat szétlőveti és a munkásvonatról leszállított és befogott 167 vasgyári munkást agyonlőveti. Rosman Ferencet a román hadbírótság elé állították s miután teljes beismerésben volt, augusztus 28-án délután 4 óra 15 perckor a Glós-kitérőben — a gyilkosság színhelyén — agyonlőtték. A kivégzett vasgyári fiú lelki vigasztalását az utolsó percig Tóth Zoltán Viktor alsómiskolci s.-lelkész látta el.

A szomorú eset kapóra jött Jonescu ezredesnek, aki 200.000 korona hadisarcot vetett ki emiatt a városra, amit dr. Szentpály István polgármester a hely-

beli bankoknál vett fel, hogy a lakosságot a felesleges román zaklatástól és bosszúállástól mentesítse.

Augusztus 30-án a minisztertanács dr. Gedeon Aladárt Abaúj, Zemplén, Borsod és Miskolc kormánybiztosává nevezte ki.

Szeptember 25-én délután újból megjelent a Miskolci Napló, 26-án az A Reggel, október 3-án a Reggeli Hírlap és október 5-én a Magyar Jövő.

A jogakadémia október 15-én kezdte meg őszi első félévét. Október első napjaiban új intézet nyílt meg: az izr. polgári leányiskola. Október 15-én húnyt el gróf Serényi Béla ny. miniszter, Miskolc egykori képviselője. Október 11-én Oláh Dániel, az ipari munkások minisztere látogatta meg Miskolcot. 15-én dr. Gortvay Aladár szerencsi főszolgabíró helyettes kerületi kormánybiztossá nevezi ki a kormány.

Október 16-án Miskolcra érkezett Károly, román trónörökös.

November 12-én tartott újból ülést — tíz hónap után — Miskolc város közigazgatási bizottsága. November 14-én foglalta el üzletvezetői állását Berényi Béla máv. üzletvezető és november 17-én vonultak ki Miskolcra az oláh csapatok.

A közigazgatási bizottság ülésén dr. Szentpály István polgármester jelentésében a következőket mondta:

— Örömmel kell bejelentenem, hogy a lefolyt idő alatt tisztviselőink túlnyomó nagy része feladatának magaslatán állott. Tisztviselőink átérzve az idők komolyságát, a köz érdekében való munkálkodásukat a leghathatósabban fejtették ki és minden erejükkel arra törekedtek, hogy az országos pusztulásból, abból a nagy csapásból, amellyel a kommunizmus ránk és városunkra sújtott, igyekezzenek megmenteni azt, ami a viszonyok hatása alatt megmenthető volt.

— Tisztviselőink mindegyike a helyén maradt. Mint berendelt alkalmazottak igyekeztek a kommunizmus alatt a közérdeket szolgálni és örömmel kell megállapítanom, hogy tisztviselőink közül politikával senki sem foglalkozott, kommunista érdekeket senki sem szolgált. Tisztviselőink közül senki sem óhajtott mást, mint azt, hogy a város közönségének érdekeit a legjobb tehetsége szerint szolgálja.

A polgármesteri jelentéshez dr. Kürcz Jakab szólt hozzá.

— Meg kell állapítani — mondta — hogy a polgármester joggal hivatkozik arra a kötelességtudásra, amelyet a tisztikar a tanácsrendszer alatt tanúsított. Indítványozom, hogy a bizottság elismerését fejezze ki a tisztikarnak, amelynek tagjai a legsúlyosabb anyagi körülmények között is becsülettel állottak meg helyüket.

A közigazgatási bizottság egyhangúan magáévá tette az indítványt és ki mondta, hogy a városi tisztikarnak hazafias magatartásáért és ügybuzgalmáért elismerését és hálás köszönetét fejezi ki.

A NEMZETI HADSEREG CSAPATAI ÁTVETTÉK MISKOLCOT

Az oláh megszálló csapatok november 16-án reggelre nagy titkon elhagyták a várost és Miskolcot átvették a magyar nemzeti hadsereg csapatai, élükön Nagy Pál altábornagy, felvidéki karhatalmi parancsnokkal.

Az oláh megszálláshoz a Miskolci Napló 1919 november 18-iki száma a következő megjegyzéseket fűzi :

— Nem beszélünk egy-egy részeg oláh katona durvaságáról, sem néhány éhes kapzsi ember csirkefogóságáról. Ezek tudatlan, durvasághoz szokott oláh katonák túlkapásai csupán. A fölháborító az a brutális rendszer volt, amellyel ez a nemrég még bocskoros sereg ráült Miskolcra és a vármegyére. A várossal szemben erőszakosak voltak, túlkövetelőik minden hatósággal és a legdurvább brutalitás nyilatkozott meg minden érintkezésükben.

— Ártatlan embereket botoztattak meg, püföltek félholtra pusztá szeszélyből. Ahol megfordultak, ott brutalitásuk miatt ökölbe szorult az emberek keze.

— Emellett minden megfogható elvittek olyan helyekről, ahol senkisémm védhette meg a maga kis vagyonát. Azokról a dolgokról, amelyek a legocsmányább foltokat rakták amúgy sem túlságosan ragyogó katonai becsületükre, köteteket lehetne írni és kell is majd írni. Ez egyik legszomorúbb fejezete lesz a magyar megújódást megelőző korszak történelmének.

Az oláh térparancsnokság, amely indokolatlan félelemmel várta a kivonulás időpontját, a miskolci városparancsnokkal Szabó Sándor őrnagygyal többször tárgyalt, de az igazi időpontot nem mert megmondani.. Attól féltek, hogy a magyarok felkoncolják az egész oláh helyőrséget. Csak az utolsó nap délután három órakor közölte az oláh térparancsnokság Szabó Sándor őrnagy városparancsnokkal, hogy a szolgálatot este hat órakor átadják a magyar katonaságnak. A szolgálat átvétele a legpéldásabb rendben meg is történt november 15-én délután hat órakor.

Az oláh térparancsnokság egyik tisztje, a renegát Lichtenstein Lajos volt tartalékos osztrák-magyar hadseregbeli tüzérfőhadnagy az utolsó nap délután még rendőri karhatalommal felnyitatta Weiner Zoltán divatüzletét, ahonnan 1885 koronát kitevő árut vitt el — fizetés nélkül. Ugyanígy a Városi Közélelmezési Vállalat Vay-úti raktárából só, cukrot és lisztet rekvirált a kitűnő férfiú, aki végül húsz terítékes vacsorát rendelt a Pannónia-kávéházban s egyuttal 300 korona kölcsönt is kért. Aztán éjszaka — mint aki jól végezte dolgát — eltűnt. Fizetési kötelezettségeit, hamar elsajátított román szokás szerint, természetesen a nagy harangra bízta.

November 16-án híre-hamva sem volt a románoknak Miskolcon. A polgárőrségre jelentkezettek szolgálatba léptek.

A városi tanács november 17-i ülésében dr. Szentpály István polgármester is kijelentette :

— A várost és a megyét olyan mértékben fosztották ki a románok, hogy évtizedekre lesz szükség, amíg ismét helyre tudunk állani.

A diósgyőri vasgyárból rengeteg gépet és nyersanyagot szállítottak el. Az ágyúgyárat leszerelték és csak vasuti kocsit, illetve a hozzá szükséges alkotórészeket 4100-at vittek el. Ezeknek az értéke maga 84 millió koronát tett ki.

A Horthy-gyalogság, a magyar nemzeti hadsereg csapatai, december 2-án vonultak be Miskolcra. December 12-én pedig maga Horthy Miklós fővezér látogatta meg Miskolcot, mely tüntető szeretettel és melegséggel fogadta a népszerű fővezért.

1919-1922

1919 őszén megtörténik a rendőrség államosítása is. Miskolc a kerületi kapitányság székhelye lesz.

1919 karácsonyán Miskolc város 500 hadiárvát ruházott fel, hogy méltóképpen folytassa a világháború alatt elkezdett népsegélyezési akcióját.

Dr. Szentpály István — másodízben — 1922-ig volt Miskolc polgármestere.

Ezalatt az idő alatt a forradalom, kommün, a cseh és román megszállások kárait heverte ki a város. A közéleti vállalatot még mindig üzemben kellett tartani, mert a közellátás 1920. és 21-ben még mindig nehézségekbe ütközött.

Könnyítést mindössze annyi akadt, hogy a hollandiai misszió gyermekélelmező emberséges munkájából 1920-tól részt kért az amerikai misszió is.

Az 1920. és 21. év eseményekben változatos volt. 1920 tavaszán nagybányai Horthy Miklós fővezér kormányzóvá választása keltett Miskolc lakosságában lelkes örömet és megnyugvást. 1920 június 4-én, a trianoni béke aláírásakor Miskolc népe is gyászba öltözött, hogy Nagymagyarországot megsirassa.

Népkerti vigadó

1920-ban összeült a nemzetgyűlés. Miskolc déli kerülete Róbert Emilt, északi kerülete gróf Andrássy Gyulát küldte be a parlamentbe képviselőjül. Ugyancsak 1920-ban következett be dr. Gedeon Aladár főispán felmentése, kinek helyére — a belügyi kormány előterjesztésére — homorogdi Lichtenstein Lászlót nevezte ki a kormányzó.

Dr. Szentpály István tevékenységének javarészt a szociális gondoskodással összefüggő intézkedések képezték. Miskolcon a vagonlakók száza fagyoskodtak a szellős vasuti kocsikban. Az ő elhelyezésük volt a legelső feladat. 1920-ban a Vay-út jobboldalán, a városi szeszgyárral szemben fekvő területen, ötven egy-szobás-konyhás lakást, 1921-ben a Halickán 78 egy-, két- és háromszobás-konyhás lakást épít a város a népjóléti kormány hozzájárulásával. Az utóbbi lakásokba a vízvezeték és gázt is bevezették, úgyhogy ezek az előkertes, állandó jellegű házak ma Miskolc egyik legkellemesebb lakóhelyét képezik.

1920-ban Miskolcon helyezték el az Eperjesről menekült ev. tanítóképzőt.

Dr. Szentpály István polgármester 1922-ben újból nemzetgyűlési képviselő lett. Ez alkalommal őt és Reisinger Ferencet küldte be Miskolc népe a parlamentbe. Az 1922-es év eseményei közé tartozik a főispánváltás is. Lichtenstein László utóda Miskolc főispáni székében dr. Puky Endre udvari tanácsos, Abauj-Torna vármegye nyugalmazott alispánja lett.

Itt említjük meg, hogy a megalakult vitézi rend részére Miskolc városa is ajánlott fel egy vitézi telket, melyet vitéz Székely Frigyes arany vitézségi érmes járásbírói irodatiszt, tartalékos tüzértiszthelyettes kapott meg, akinek ünnepélyes telekbeiktatásán a kormányzó is résztvett.

Az 1920. és 21-es évek egyik legnagyobb problémája a lakáshiány volt. Ezért két lakásbizottság is működött. Egy városi lakáshivatal és egy vegyesbizottság, mely a katonai igénylések felett döntött.

1919 után Miskolcra helyeztek át sok olyan közhivatalt, ami eddig Kassán volt. A katonai parancsnokságok, csendőrkerületi parancsnokság, postaigazgatóság, kerületi rendőrfőkapitányság, tankerületi főigazgatóság, a tótsóvári erdőhivatal, eperjesi jogakadémia és tanítóképző személyzetének elhelyezése szinte

lebírhatatlan nehézségekbe ütközött és a város vezetőségének sok fejtörést és gondot okozott.

A gazdasági élet válsága, melyet a pénz elértéktelenedése, az 1920-as pénzlebélyegzés, a valuta és a tőzsdei spekulációk idéztek elő, szükségessé tették egy hatósági árvizsgálóbizottságnak a szervezését. Nem csoda, ha dr. Szentpály István belefáradt és a város közönségének szinte egyértelmű óhajára, 1922-től a nemzetgyűlésen védte Miskolc érdekeit.

Miskolc város szükségpénzei

1920-ban végleg Miskolcra költözött dr. Révész Kálmán ref. püspök és így Miskolc újból ref. püspöki székhely lett.

Dr. Szentpály István alig két esztendő telt el a nemzetgyűlésben, mikor lassan sorvasztó betegség támadta meg, mely 1924 októberében kioltotta nemes életét. Miskolc városa, mely — részben — Szentpály Istvánnak köszönheti a város önállósítását, neki köszönheti a modern várossá átalakulást, Szentpály Istvánt a maga halottjának tekintette és temetésén a város egész közönsége résztvett. A város közönsége pedig arcképét közgyűlési díszterme számára megfesttette és az Újváros-utcát Szentpály István-utcának nevezte el, hogy emlékéet ily módon is örökké és feledhetetlenné tegye.

Dr. Szentpály István — kétízben — összesen 15 évig volt Miskolc polgármestere. Ezalatt az idő alatt Miskolc modern, szép, új város lett. Intézményeiben nagyot fejlődött. Területben gazdagodott. Gyárvárossá nőtt és jelentőségében rendkívül emelkedett. Ezért örökösek Miskolcon a dr. Szentpály István érdemei.

A képviselői állásban utóda Huska Vilmos ipartestületi elnök lett.

DR. HODOBAY SÁNDOR

(1922)

Az 1922 november 21-i közgyűlés választotta polgármesterré dr. Hodobay Sándort, aki 1908 decemberében került a városhoz, mint árvaszéki ülnök. Képességei, rátermettsége, tevékenysége, szervezőképessége, fáradhatatlan munkabírása hamarosan a jövő emberévé predesztinálták.

Az árvaszéket hamarosan otthagyja, hogy elsőbb főjegyző, majd gazdasági

tanácsnok, 1918-tól pedig mint polgármesterhelyettes szolgálja Miskolc fejlődésének ügyét.

Most, hogy közeledik polgármesterségének hétéves fordulója, az elmúlt hét esztendőre vetett tekintet mindenben igazolja a dr. Hodobay Sándor személyéhez kötött várakozást. Nem az élő személyének tömjénezünk, amikor megállapítjuk, hogy Miskolc ezalatt a hét év alatt annyit fejlődött, mint más város félszázév alatt.

Dr. Hodobay Sándor legelsőbb is az utcák burkolását hajtotta végre. A világháború után a magyar városok is egymásután tértek át az autóközlekedésre. Miskolcon a lehetetlen utcaburkolat miatt erre még gondolni sem lehetett. Ha valaki autón Budapest felől jövet kényszerült keresztülmenni Miskolcon, elátkozta még a nevét is a rettenetes kövezésű, gidres-gödrös, hepehupás városnak. 1914 tavaszán elhatározta ugyan a város az általános utcaburkolást, a fedezetet is megszerezték rá, de a közbejött háború miatt a kövezési program végrehajtása elmaradt. A világháború megsokszorozódott forgalma még jobban tönkre tette a miskolci kövezetet, azért mindennél előbbvaló volt a kövezési program elindítása.

Dr. Hodobay Sándor ebben az elhatározásában is szerencsés volt. Miskolc kitűnő kiskockakő, részben keramit utcaburkolatot kapott. Pompás gyalogjárókat. Kitűnő utakat. Ennek a következménye lett azután, hogy szinte gombamódra nőttek ki a földből az autók. Ma már autóstandok vannak mindenütt és magánhasználatban is annyi autó van, hogy Budapest és Győr után Miskolc tartja a harmadik helyet Csonka-Magyarországon autósorszámában.

A kövezési programmal összefüggött az utcák és terek parkosítása és a közvilágítás kérdésének rendezése. Ez is megtörtént. Ma Miskolc legtöbb utcája valóságos park. Aki a poros, sáros Horváth-utcát, a macskafejkövekkel kirakott Palóczy-utcát, Régi-posta-utcát, Újváros-utcát, Csabai kaput, Vay-utat és Győri kaput ösmerte, ma rá nem ismerne egyikre sem. Valóságos szemet-lelket felüdítő látvány fogadja mindenütt. Az alásüllyedt Deák-utca, melyről a minorita templom előtt szinte kapaszkodni kellett a baloldali gyalogjáróra, ma egyike a legszebb utcaszakaszoknak. Miskolc nyugateurópai ízléssel átépített kultúrváros lett ez alatt a hét év alatt. Utcai közvilágítása páratlan. Mindenütt villany- és gázvilágítás, ívlámpák a forgalmasabb utcákon, ami mind a biztonság és a kényelem feladatait szolgálja.

Az útépitési program kereteibe illeszkedik a rozoga Szinva- és Pecehidak átépítése is. A Baross-utcai Szinva-híd, a Forgó-híd, Rákóczi-utcai, Munkácsi-utcai és Szent István-utcai Szinva-hidak, a Király-utcai, Debreceni-utcai, Fazekas-utcai Pecehidak építése mind a közlekedés vitális érdekeit szolgálják. A Debreceni-utcai Pece-meder rendezés és partfal építés, a beton partkorlátok kiépítése itt és a Kálvin-utcán, a Papszer-ciklop falának megépítése és betonkorlátokkal való ellátása mind arra valók, hogy az utcák képét valósággal megváltoztassák.

A vagonlakók elhelyezése, a lakásínség dr. Hodobay Sándornak is sok gondot okozott. Ezért 1922-ben a Halickán — melyet a város hálás közönsége az ő nevével Hodobay-telepnek nevezett el — újabb 16 lakást, 1924-ben három egyemeletes városi bérházban ugyanitt 24 lakást épített. A Vay-úti telepen 130 lakást, a

10-es honvéd-utcai, illetőleg Déryné-utcai két városi bérházban 61 lakást. A Soltész Nagy Kálmán-utca bejáratánál emelt két monumentális városi bérházban 83 lakást. 1919 óta Miskolc városa **544** lakást épített, hogy a lakáshiányon segítsen, ebből dr. Hodobay Sándor nevéhez, polgármesteri működéséhez, **416** lakás építése fűződik.

Szorosan a kultúra szolgálatában áll dr. Hodobay Sándor iskolaépítési programja is. A Szeles-utcai elemi iskolát átépíttette és 8 tanteremmel bővítette ki.

A Soltész Nagy Kálmán-utcán 14 tantermes elemi iskolát építtetett. Hét új óvónői állást szervezett. Polgármesterségének éve alatt épült fel az izr. polgári leányiskola, mely ez év ősztől kezdve izr. tanítónőképzővel bővül. Megnyílt a róm. kath. tanítónőképző. Városi támogatással megépült a Dayka Gábor-utcai ev. tanítóképző székháza. Megépült a Zenepalota, melyben ideális elhelyezést nyert a városi női felsőkereskedelmi iskola és a zeneiskola. A Zenepalota dísztermébe hangversenyorgonát építtetett dr. Hodobay

Sándor, hogy ezáltal orgonahangversenyek céljaira is alkalmassá tegye.

Végleges elhelyezést nyert a városi női ipariskola és megfelelő épületet adott a múzeumnak is, melyben — városi segéllyel — megnyílt a 10-es honvédmúzeum, a Felvidék egyetlen háborús múzeuma is. A Soltész-Nagy Kálmán utcán pedig megépült az impozáns fém- és faipari szakiskola. Az iskolák építése után a higiéniát, a népegészséget szolgáló intézmények létesítése következett. Megépült a hatalmas arányú járványkórház és fertőtlenítő intézet, gyermekkórház, új sebészeti osztályok, bakteriológiai intézet, röntgenológiai osztály, ápolónőiskola, félig kész állapotban van a zsidókórház, melyet a népjóléti minisztérium akar megvásárolni bábaképző intézet és szülészeti osztály céljaira.

Az Urak-utcáján megépült az állami gyermekmenhely kétemeletes épülete. Az ápolóban, melyet szintén ő építtet át, anyaotthont létesítettek.

A vízprobléma megoldását szolgálja a második főnyomócső építése. A fürdőprobléma kérdésének megoldását Tapolca strandfürdő és szálloda építése, a miskolci strandfürdő- megépítése, a Sajón — 36.000 pengős költséggel tervezett — Sajóuszoda és strandfürdő most folyó építkezése, az Erzsébet-fürdőnek gyógyfürdővel való kiegészítése és a Stefánia anya- és csecsemőgondozó intézet széles alapokon való kifejlesztése.

A népegészség céljait, egy erőteljes, izmosabb generáció nevelését célozzák a sporttelepek. A Népkert mögött épült az egyik sporttelep tribünnel, szobákkal, a Sajó mellett a Miskolci Vasutas Sport Club telepe, melynek elhelyezésére 7500 négyszögöles területet bocsátott a város — 1941-ig — a M. V. S. C. birtokába. A népkerti vigadó épületét az atlétika részére alakították át, a Miskolci Sport Egyesület tennispályáit pedig kibővítették és parkírozták. A Szentpéteri-kapuban megépült új vásártéren pedig szép ügetőpályát építtetett a város nagy tribünnel.

Itt mennek végbe ősszel és tavasszal az országos hírű miskolci lóversenyek és üggető versenyek.

Dr. Hodobay Sándor polgármesterségének eddigi hét esztendeje alatt Miskolc — Nagy-Miskolc lett. A Bodó-aljában és a Szeles felett, nemkülönben a tisztviselőtelep alatti Nádpataki-féle parcellákon egy új város épült fel a házhelyrendezés során. A munkás családi házak építéséhez itt is a város közbenjárása szerezte meg az építtetőknél a kölcsönt, amiben kétségtelenül jelentős érdeme van dr. Mikszáth Kálmán főispánnak. Éppen ezért a Nádpataki-telep egyrészének utcátömbjét nevééről, Mikszáth Kálmán-telepnek nevezte el a törvényhatóság közgyűlése.

Újdiósgyőrrel már teljesen összeépült Miskolc. Hejőcsabával — az országút hegyek alatti oldalán — csaknem. Ha ilyen tempóban halad az építkezés, Nagy-Miskolc pár esztendő múlva előttünk áll.

A színház építése és ezzel kapcsolatosan a miskolci Nemzeti Kaszinónak új berendezése és építése szintén a Hodobay polgármester nevéhez fűződik.

Az idegenforgalom érdekeit szolgálja a Korona-szálló átépítése — Stimm és Bloch műépítészek országos pályázaton első díjat nyert tervei szerint, — továbbá az avasi turistaszálló létesítése, a városi idegenforgalmi hivatal megszervezése, az Eger—lillafüredi út kiépítéséhez történt városi hozzájárulás, a tapolcai autóbuszjáratok rendszeresítése, a Miskolc—lillafüred—felsőháromi erdei, helyi vasút (Szinjavölgyi vasút) építése, az Avas-tető parkírozása, platókkal való kiképzése, pergola-kerítése, az utcai benzinkutak felállítása, kitűnő autógarázsok építése.

A tűzoltóságot is átszervezte dr. Hodobay Sándor, aki modern autófecskendőket, mentő- és fertőtlenítő-autókat, utcai öntöző- és seprő-autókat szerzett be a tűzoltóság részére.

A veresbugyiki tagbirtokon tehenészetet és virágházakat létesített Hodobay polgármester. A város saját virágkertetén termeli most az utcák és a köztertek parkírozásához szükséges szezonvirágokat, cserjéket.

Dr. Hodobay Sándor polgármestersége alatt épült meg a Soltész Nagy Kálmán-utcai bányakapitányság és az új-miskolci osztálymérnökség székháza a Deák-téren az erdőigazgatóság székháza, a Máv. Csabai kapui bérháza, a Martin-telepi vasutas családi házak, a személypályaudvar aluljárója, a teherpályaudvar pénztári épülete, a dohánybevéltő új épülete, az Országos Társadalombiztosító Intézet székháza, az üvegyár építkezése, a villanytelep építkezései, transformátorház, személyzeti lakások: Rendbehozták a laktanyákat. A Csabai-kapuban dandárparancsnoki lakást építettek. Kijavították a tűzér-laktanyát. Az Urak-utcáján megépült a vámőrség parancsnokság épülete, a 10-es honvéd-utcán a kétemeletes csendőrlaktanya.

Restaurálták az avasi templomot és tornyot, kijavították valamennyi miskolci templomot és a minorita rendházat. A Mindszenten álló Mária-szobor restaurálása-

Hodobay Sándor dr.

val és áthelyezésével más kiképzést nyert az az utcatorkolat. A száz esztendő Szent Anna templom környékét a város parkírozhatta és itt helyezte el Gárdos Aladár árvízemlékét. Leleplezték a 10-es honvédszobrot és a Deák-szobrot. A csendőrlaktanya falába 10-es emléktáblát helyeztek. A Miskolccal vonatkozásban álló író és költőkről elnevezett utcákat márvány emléktáblákkal látták el. Miskolc nagy szülőtte, Reményi Ede centenáriumán, emlékére bronzrelieffal ellátott márványtáblát helyeztek el a Zenepalota lépcsőházában.

A vámsorompók kihelyezésével megszűnt az az anomália, hogy a pályaudvarról a városba igyekvő kocsik és autók vámot fizessenek. Négy új vámházat is épített Hodobay polgármester. Majd városi temetkezési üzemet és városi zálogházat létesített.

Ő építtette a vásárcsarnokot is, mely Miskolc egyik legjobban bevált közéleti intézményévé lett. Rendezte a »hősök temetőjét«, ahol kellett — mint az Urak-utcáján és a Reményi-utcán is — ingatlan vásárlással segítette elő az utca kiszélesítését és rendezését. Megépíttette az Anna-otthont.

A kultúra fejlesztése érdekében keltette új életre a Lévy József Közművelődési Egyesületet és juttatta székházhoz a Felsőmiskolci Dal- és Önképzőkört.

A m. kir. Művésztelep fejlesztése érdekében most tárgyal Hodobay polgármester a kultuskormányal. Az új tanítónőképző és a reáliskola építése érdekében is most folytat sikerrel biztató tárgyalásokat.

Ezek az adatok bőséges tanubizonyosságot tehetnek róla, hogy dr. Hodobay Sándor jól használta fel polgármestersége eddigi hét esztendejét. A megállás, a pihenés nélküli szakadatlan munkát jelenti ez a hét esztendő, mely Miskolc fejlődésében új korszakot nyit.

Polgármesterségének közigazgatási eseményei közül megemlíthjük, hogy dr. Puky Endre főispánt 1924-ben dr. Soldos Béla, őt pedig 1926-ban dr. Mikszáth Kálmán váltották fel a főispáni székben.

1922-ben elhunyt Pfliegler J. Ferenc, az Ipartestület elnöke, Kereskedelmi és iparkamarai alelnök, a város törvényhatósági bizottságának régi, érdemes tagja.

1925 október 27-én vonult be Miskolcra az Ungvárról elűzött Papp Antal g. kath. c. érsek, tapolcai apát, az eperjesi és munkácsi egyházmegyék magyar közigazgatás alatt álló részének apostoli adminisztrátora, akit Miskolc közönsége meleg szeretettel fogad.

Október 18-án ment végbe a Deák-szobor leleplezése, mely alkalommal Berzeviczy Albert, a M. Tud. Akadémia elnöke volt a díszszónok. Majd az elhunyt Zábrátzky György egri kanonok, apátplébánostól búcsúzik el Miskolc törvényhatósága, december 30-án pedig utódját, Kronberger József kanonokot üdvözli a polgármesteri jelentés.

Az átépített színház 1926 január 9-én nyitják meg.

Július 6-án igtatják be főispáni méltóságába kiscsoltói Mikszáth Kálmán dr.-t. Július 15-én pedig polgármesterhelyettesé választja Miskolc törvényhatósági bizottsága érdemes, derék főjegyzőjét, dr. Halmay Bélát, aki 1914. augusztusában hadba vonult és 1922. tavaszán jött haza orosz hadifogságból.

December 14. és 15-én tartotta Miskolc az országgyűlési képviselőválasztásokat,

mely alkalommal Borbély-Maczky Emilt és Reisinger Ferencet választották képviselőkké.

1927 január 10-én rendkívüli közgyűlésen Miskolc felsőházi rendes tagjává választották Lichtenstein Lászlót, póttaggá dr. Molnár Gyulát.

A március 10-i közgyűlés elhatározza az 1922 április 16-án elhunyt dr. Ráczy György érdemeinek és emlékének megörökítését. A Templom-utcát az ő nevééről nevezik el dr. Ráczy György-utcának. Arcképét a díszterem számára megfestetik. Háza falára márványtáblát helyeznek, melyben érdemeit megörökítik. A színház előcsarnokában és a zeneiskola előcsarnokában is márványtáblán örökítik meg emlékét és a két intézménynek hagyott adományait.

Április 28-án gróf Bethlen István miniszterelnököt választja nagy lelkesedéssel díszpolgárává Miskolc közgyűlése.

Május 24-én ünnepélyes, rendkívüli közgyűlésen leplezik le gróf Tisza István arcképét, melyet Halász-Hradil Elemér festett. Megnyitóbeszédet dr. Mikszáth Kálmán főispán mond, az ünnepi beszédet pedig barabási dr. Kun József cs. és kir. kamarás, egyetemi tanár tartja.

Június 30-án Magyarország előkelő angol barátját, a magyar revízió lelkes harcosát, lord Viscount Rothermere-t, a Daily Mail főszerkesztőjét üdvözli a törvényhatóság.

Ugyanez a közgyűlés nyugdíjazza Nikell József helyettes polgármestert.

November 29-én a város történetíróját, dr. Szendrey Jánost búcsúztatja el a polgármesteri jelentés, mely azt is elhatározza, hogy zeneiskoláját Hubay Jenő dr. nevééről nevezi el.

* * *

Kivonatossan, nagy vonásokban ez Miskolc legutóbbi ötven évének története. A város fejlődésének mai iránya, vezetőinek acélos energiája, célkitűzése, város-szeretete a biztosíték arra, hogy a fejlődés irama és iránya mindig lendületesebb és átgondoltabb lesz: út Nagy-Miskolc felé!

Az Erzsébet-tér az 1890-es években

MISKOLC FÖLDJE ÉS NÉPE ADATOK ÉS SZÁMOK TÜKRÉBEN

Miskolcnak a földgömbön való elhelyezkedését csillagászati mérésekkel így állapították meg : a város belső övezete az északi szélesség $48^{\circ} 6'$ és (Ferrótól) a keleti hosszúság $38^{\circ} 27'$ alatt fekszik.

A földrajzi szélesség (48°) adata nagyjában már meg is szabja városunk éghajlati jellegét és gazdasági viszonyait, mert ezen az alapon a 40 – 50 szélességi fokok közé esik. Az pedig tudott dolog, hogy Európában, Ázsiában vagy Amerikában egyaránt ez a földszáv a legkedvezőbb hely, itt a legegészségesebb az éghajlat, itt van a földkerekség legsűrűbb lakossága, legmagasabb szellemi és gazdasági kultúrája. Miskolc tehát a földnek viszonylag legkedvezőbb szakaszán helyezkedik el.

Miskolc földrajzi helyzetének legkedvezőbb vonása, hogy az Alföld és hegyvidék érinkezésénél épült, így tehát egyesíti magában mindkettő előnyeit, azok hátrányai nélkül.

Közlekedési szempontból szintén nagyon kedvező a helyzete, mert itt van az Alföld és Felföld kapuja.

Miskolc kedvező közlekedési helyzetét már a régi korok emberei is észrevették és fel is használták a maguk céljaira. Világosan mutatják ezt a kőkortól kezdve a történelmi korig terjedő időben itt folytonosan következő lakótelepek. Hogy a történelmi korban belől Miskolc kereskedelmi és hadiutak csomópontjául szolgált, arról Árpád honfoglaló vitézei, Batu tatárhada, a török kor pusztító hadműveletei, 1848 dicső és 1919 szomorú emlékű harci küzdelmei egyaránt tanubizonyosságot tettek. Ősidők óta Miskolc mellett haladt el a legfontosabb kereskedelmi útvonal Közép-Európa északi és déli szakasza között s később a honfoglalás után is itt vonult át a fő kereskedelmi és *hadi* út Magyarországból Galícia felé. Miskolc utcáinak kövezetén a történelem szekere már számos esetben végigdübörgött. Most a trianoni gyászos »béke« után városunk is zsákutcába jutott, ennél fogva nemzetközi forgalmi és kereskedelmi helyzetén súlyos csorba esett.

Miskolc fejlődésében a forgalom szerepét nem lehet lebecsülni, de mégis meg

kell állapítanunk, hogy e város előretörését igen nagy részben saját helyi energiájának, jó termőföldjének szőlőinek, avasi bornevelő pincéinek, lakói szorgalmának, ipari és kereskedelmi ügyességének köszönheti.

FELSZÍN

A város határának körülbelül fele jut a Sajó sík völgyére, másik fele a Bükk hegynyúlványaira kapaszkodik föl. Ez utóbbi részt ismét két darabra bontja a Szinva keskeny völgyelése.

A határ sík területének átlagos felszínét 120 m-re lehet becsülni. E sík terület szegélyén egy terraszc húzódik végig 15—20 méterrel magasabban a Sajó mai szintjénél. Miskolc határának legmélyebb pontja 110 méter a tenger színe felett, legmagasabb pontja pedig a Bábonyi erdő melletti 290 méteres szintvonalat érinti. Így tehát a térszín hullámzásának mértéke közel 200 méterre rúg.

A Bükk nyulványai többnyire széles, lapos hegyhátak, melyeket enyhe völgyelések barázdolnak szét. Kiemelkedő jelentékenyebb hegycsúcs sehol sem magaslik fel belőlük, de pl. az Avas 234 méteres bérce olyan meredeken szökik fel, mintegy 100 méteres relatív magasságba, hogy határozottan jókora hegynek az illúzióját kelti. Felülről széttétekintve, még nagyszerűbb látvány tárul innen a természetbarát szemek elé, úgy hogy az Avasi kilátó sétánya a róla látható szép táj tekintetében vetekedik a Gellérthegy vagy akár a brassói Cenk gyönyörű panorámájával.

Régi miskolci malom

Legmagasabb kiemelkedések: a Szinvától északra a Bábonyi erdő déli széle, ahol a 300-as szintvonal éppen Miskolc határát érinti és a Szinvától délre a 288 méter magas Magos-hegy, Miskolc, Hejőcsaba és Tapolca határának összögellésénél.

Fövényszer dűlő 112.7 m, Sajóhíd 118.0 m, Személy p. u. 123.1 m, Mindszenti templom 130.0 m, Dudujka 148.0, Kálvária 164.0, Szép hegy 199.1. Kis Kőbánya hegy 207.3 m, Avas tető 234.0 m, Kerek-hegy 252.2 m, Magos-hegy 288.0 m.

VIZEK

A város határának fővízgyűjtő ere a *Sajó*. Csak ennek van bővebb vize. Hajózásra mégis csak akkor lesz majd alkalmas, ha elhárítják előbb a sebes sodra által okozott zátonyképződményeket.

A partosabb határrészek vizeit előbb a *Szinva* gyűjti magába. Ebbe csörgedeznek a *Forrásvölgy*, *Bedegvölgy* stb. kisebb erei, melyek száraz időben kiapadnak, viszont nagy esőzések hirtelen veszedelmesen megdagadnak. E völgyek

ereinek alsó szakaszát, mely már a város házsorai között szorong, *Pecének* hívják. A Pece rendszeresen éppen csakhogy szivárog, de a Szinva is csak bokáig érő piszkos lé, éppen ezért szinte nehéz elhinni, hogy ez a két vízfolyás a múltban milyen veszedelmeket zúdított már a városra. Legutóljára 1878 aug. 30-án éjjel okozott a Szinva és Pece rémes katasztrófát, amikor is egy óra lefolyása alatt több mint 2000 házat rombolt szét és többszáz emberéletet oltott ki. A Szinva még csónakázásra sem való. A régi világban legalább malmokat hajtott, most az újabb szabályozása óta egyetlen feladatául az esővíz és a szennyvíz levezetése maradt.

ÉGHAJLAT

Miskolc éghajlata nem teljesen alföldi jellegű, mert a Bükk közelsége kellemesen enyhíti az alföldön kifejlődött szélsőségeket.

	<i>Miskolcon</i>	<i>Egerben</i>	<i>Debrecenben</i>	<i>Szegeden</i>
Évi közepes hőmérséklet ..	9.3° C	9.8° C	9.4° C	11.3° C
Évi csapadék	630 mm	603 mm	608 mm	566 mm

Az évi átlagos légnyomás 749 mm.

A város szélviszonyai elég kedvezőek. Miskolc felső része határozottan *szélcsendes* hely. Ellenben ha a Sajó északra nyíló völgyébe kijutunk, különösen mikor a Gömri p.-udvar sorompóján kiérünk, feltűnően hidegebb és hevesebb légáramlatot érzünk. Az éghajlati viszonyokat talán abban az egy szóban lehet legtalálósabban összefoglalni, hogy Miskolc éghajlata *szelíd*, amiből az is következik, hogy *egészséges*. Azt pedig, hogy Miskolc évi hőmérséklete alacsonyabb pl. Szegedénél, megerősíti az aratás ideje, mely egy-két héttel késik az utóbbi helyével szemben.

HATÁR

Miskolc Borsod megye közlekedési középpontjában fekszik, ezáltal két különálló részre osztja a megyét, t. i. Alsó- és Felső-Borsodra. Magát a várost, sőt a határát is szintén két darabra különíti szét a Szinva mély völgye. A város határvonala keleten a Sajó régi medrét, egyebütt többnyire a Szinva mellékvízfolyásainak a vízválasztó vonalát követi. Ez a természetes határ annyira jó, hogy évszázadok óta a legtöbb helyen változatlan maradt, s mindössze Hejőcsaba felől, a kórház környékéből csatoltak hozzá nemrégiben néhány hold idegen területet.

Egyébként Miskolc határa a következő politikai községek határával érintkezik : északon : Sajóbesenyő, Szirmabesenyő, Sajókeresztúr, Bábony ; nyugaton : Diósgyőr (1325-ben a vár faluja Zyked-Széked néven) ; délen : Tapolca, Hejőcsaba, Szirma, Jenke ; keleten : Felsőzsolca, Arnót.

Ez a helyenkint beöblösödő, de nem kacskaringós határvonal 53 négyzetkilométer (= 9283 kh.) terjedelmű, nagyjában négyszögű területet zár be, mely-

nek hosszúsága 9—10, szélessége 8 km. A négyszög nyugati sarkán két jókora csücsök van, t. i. északon a Pápa-tető, délen a Nyírjes nevű dűlő.

Miskolc határának térfogata tehát nagyon csekély, ebben a vonatkozásban messze elmarad a nagy alföldi városok óriási terjedelme mögött. Miskolc határa mindössze $53 \text{ km}^2 = 9283$ katasztrális hold, ezzel szemben Debrecené $957 \text{ km}^2 = 166.284$ kh., Szegedé $868 \text{ km}^2 = 141.775$ kh. Még a szomszédos Diósgyőr is 27.006 kh. területet mondhat magáénak, ámbar határa a belőle kiszakított Óhuta, Ujhuta, Hámor és Répáshuta területeivel több ezer holddal megcsonkult.

Miskolc népe 1365-ig tisztára őstermeléssel foglalkozott. Mikor azután 1365-ben Nagy Lajos király kezébe került, attól kezdve rohamosan iparosodni kezdett. De a város gazdasági életében még a céhek virágzása korában is első helyet foglalt el a szőlőtermelés, mindaddig, míg csak a filoxera a szőlőket ki nem pusztította.

A vasuti közlekedés megindulása óta aztán hatalmas iramban lendült fel a kereskedelem, viszont a XIX. század vége felé a kisipar letört, az egykor oly virágzó iparágak (tímár, csizmadia, szűrszabó céh stb.) szinte teljesen megsemmisültek a gyáripár versenyének következtében. Miskolc gazdasági jellegét hozzávetőleg ilyenformán lehetne korszakokra osztani :

1365 előtt : földművelés, állattenyésztés, szőlőművelés.

1365—1526 : szőlőtermelés, ipar, mezőgazdaság.

1526—XVIII. század : kézműipar, szőlőtermelés, mezőgazdálkodás, kereskedelem.

XIX. század : kézműipar, mezőgazdálkodás, kereskedelem, gyáripár.

XX. század : gyáripár, kisipar, kereskedelem és közlekedés, mezőgazdálkodás.

Az 1920. évi népszámlálás alkalmával a lakosságnak csak 5.1 %-a foglalkozott őstermeléssel, ellenben 38.5% iparral, 12% kereskedelemmel, 11.2% állott a forgalom szolgálatában, 8.7% volt a közalkalmazottak, 8.2% a véderő tagjainak száma a családtagok hozzászámításával. Napszámos 1.7%, magánzó és nyugdíjas 7.0%, házi cseléd 3.7%, bányász és kohász 0.2%, egyéb és ismeretlen foglalkozású 0.7% volt.

A birtokmegoszlás elég egészséges, mert a szántóföld túlnyomórészen kisgazdák kezén van. 100 kat. holdnál nagyobb kiterjedésű birtok csak 7 akad, összesen 2868 kat. hold terjedelemmel. Ebből a két legnagyobb birtok 1376, illetőleg 716 kat. holdat foglal el.

A m. kir. közp. statisztikai hivatal adatgyűjtése szerint 1926-ban Miskolc mezőgazdálkodásra szolgáló területe 5342 hektár. Ebből adómentes 784 hektár. A többi terület *művelési ágak* szerint így oszlott meg : szántó 2650, kert 366, rét 593, szőlő 252, legelő 682, erdő 15 hektár.

A régibb adatok közül nem érdektelen összevetni a mai állapottal pl. az 1577-ről fennmaradt kimutatást. Ekkor ugyanis Miskolc határának 14 szőlőhegyén 627 szőlőbirtokosnak volt szőlője s az egész határban ebben az évben 5376 hektoliter bortermés után fizettek tizedet. 1603-ban rossz lehetett a szüret, mert ekkor csak harmada termett az 1577. évinek.

A miskolci bortermés azonban sohasem töltötte volna meg a híres avasi pincéket, ezért ide hordták messze vidék borát, hogy innen irányítsák szét, különösen Lengyelország felé. A pincék száma jóval meghaladta az ezeret, de ez sem volt elég, mert pl. a XVIII. század közepén a Tetemváron is pincesorot vájtak. A Múzeum 52. sz. okleveléből pl. megtudjuk, hogy a mai tetemvári pincesor az 1757-i és előző években keletkezett, amikor Zsolczay Istvánné Tetemvár alatti ortványföldjét a városi tanács elvette, pincehelyeknek adta ki. Az elvett földért az Előértől egészen a Harasztaljáig terjedő földet adtak cserébe.

Az állatállomány nem nagy és feltűnő számbeli hanyatlást mutat, egyedül a kecske (!) szaporodott újabb időben.

	<i>Állatlétszám Miskolcon</i>		
	1911-ben	1925-ben	1926-ban
Szarvasmarha	905	719	919
Ló	2262	974	1151
Sertés	2360	2762	2725
Szamár	2	2	—
Öszvér	—	12	—

LAKOSSÁG

Miskolc város népessége a múltban — éppen úgy, mint más fejlődő városoké is — két forrásból táplálkozott. Az egyik a természetes szaporodás, a másik a bevándorlási többlet. Az első a fontosabb, mert ha itt az otthonban a népesedés fája elsorvad, akkor hiába dagad a város népessége, ennek dacára a városnak csak a neve, meg a kövei maradnak meg, ellenben maga a lakosság a bevándorlók vagy beszivárgó elemek folytán szinte észrevétlenül kicserélődik.

Miskolc népessége a XVIII—XIX. század folyamán nagyrésztben szintén kicserélődött, de ez a kicserélődési folyamat nem változtatta meg a város lakosságának nemzetiségi jellegét. A XVIII. század németesítő törekvései csak ideig-óráig bírtak itt igen vékony német-tót színfoltot belevegyíteni az Avasalja évezredes magyar mezejébe.

Városunk lakosságának létszámát a régi időkben csak hozzávetőleges becsléssel állapíthatjuk meg. A XVIII. század végéről és a XIX. század első feléből maradtak ugyan fent hitelesnek látszó statisztikai adatok. De ha ezeket a pontosnak látszó részletezéseket összevetjük egymással és az 1850-es, illetőleg 1869-es népszámlálások adataival, akkor kiderül, hogy akár az egyházi sematizmusok, akár a Korabinsky-féle 1780. évi, vagy a Fényes Elek-féle 1844-es és 1851-es statisztikai gyűjtemény, nem mutatják meg a helyes népszámot, sőt sok esetben attól 50—100, vagy még nagyobb %-os eltérést is mutatnak.

Annyi mégis bizonyos, hogy Miskolc 1365 előtt falu (villa) volt, de amikor Nagy Lajos királytól városi kiváltságokat kapott, attól kezdve népessége is rohamosan növekedni kezdett.

Miskolc lakosságának száma

Év	Lakosság száma	Becslés vagy	Megjegyzés
1365.	1.000	Becslésem	
XV. század ..	3.000	»	
XVI. »	4—5.000	»	
XVII. » ..	5—8.000	»>	
1711.....	8—9.000	»	
1713.	5—6.000	»	Pestis után
1780.	10.000	»	
1817.	12.013	Összeírás	Első pontosabb adat
1850.	16.435	Osztrák népszáml.	Katonaság és Mindszent
1869.	21.535	Magyar »	nélkül
1880.	24.319	» »	Katonaság nélk., Mindszent
1890.. .. .	32.288	» »	Katonasággal
1900.	43.096	» »	»
1910.	51.459	» »	»
1920.	56.982	» »	»
1928.	62.000	Becslésem	»

Minél jobban rákerült Miskolc a fejlődés útjára, annál több idegen elem telepedett be falai közé. Különösen sok vidéki költözött be 1880 óta, úgy hogy az újabb évtizedek népszámlálásai már kevesebb miskolci születésű egyént találtak itt, mint vidékről beköltözöttet. A természetes szaporodás egészen eltörpült a beáramlás útján való népnövekedés mellett.

Évtized	Természetes szaporodás	%	Tényleges szaporodás	%	Bevándorlási többlet
1900—1910.	3.246	7.5	8.363	19.4	5.117
1910—1920.	664	1.3	5.523	10.7	4.859

A legutóbbi évtizedben már csak 664 gyermekkel született több, mint ahány ember elhalt Miskolc városában. Ezzel szemben mégis 5.523 főnyi népszaporodást tüntet fel az 1910—1920 közötti évtized, vagyis 4859 fő a bevándorlási többlet egyetlen évtized alatt.

1921 óta valamivel kedvezőbbé vált Miskolc népszaporodása, de még mindig elenyésző maradt a születések többlete a beköltözőkéhez képest. A két legújabb népszámláláskor itt talált lakoságból mindössze 40% volt a helybeli születésű egyén.

A régi időkben azonban sokkal fontosabb tényező volt itt a *természetes népszaporodás*, mint ma. 1780-ban pl. még 56% születés és 33% halálozás mellett 23% volt az egyévi természetes népszaporodás. Ez a 23%-os születési többlet ma már a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mert 1000 lélekre csak 1—2 balkáni államban vagy orosz tartományban esik 20 főnél nagyobb egyévi gyarapodás. A XVIII. században még 40—60% között mozgott a születési arányszám, most ennek a felére szállott le.

Az alább közölt népmozgalmi statisztikából feltűnő, hogy amikor Miskolc lakossága 1780 óta az ötszörösére emelkedett, azalatt az újszülött gyermekek száma alig éri el az ugyanakkorinak kétszeresét. Ezek a népmozgalmi adatok azt sejtetik, hogy városunk népesedési fája sorvadozik, s ma már nem saját gyökeréből, hanem idegen nedvátömlésztésből táplálkozik még egyre terebélyesedni látszó lombja.

NÉPMOZGALOM AZ 1730—1927 KÖZÖTTI NÉHÁNY ÉVBEN

Év	Házasság	Születés	Halálozás	Szaporodás	Népmozgalom %-ban			Törvénytelen gyermekek		Összes népesség
					Születés %	Halálozás %	Szaporodás %	száma	%	
1780	141	593	339	254	56	33	23	—	—	kb. 11.000
1901		1.458	1.077	381						(1900) 43.096
1902		1.574	1.216	381						
1903		1.515	1.290	225						
1904		1.408	1.163	317						
1905		1.390	1.244	146						
1906		1.413	1.131	282						
1907		1.498	1.169	329						
1908		1.517	1.127	390						
1909		1.580	1.139	441						
1910		1.527	1.150	377						
1901— 1910-ben összesen	3.680	14.952	11.706	3.246				2.150		(1910) 51.459
évi átlag	368	1.495	1.170	325	31.6	24.7	6.9	215	14.3	
1915	368	1.126	1.265	—139	21.7	24.3	—2.6		9.1	(1920) 56.982
1923	617	1.404	1.142	262	24.4	19.8	4.6		13.0	
1924	532	1.366	1.284	82	23.6	22.2	1.4		13.2	
1925	481	1.412	1.017	395	24.3	17.5	6.8		14.0	
1926	507	1.344	978	366	23.0	16.7	6.3		14.5	
1927	521	1.333	1.149	184	22.7	19.6	3.1			

1927. ÉVI RÉSZLETESEBB NÉPMOZGALMI ADATOK

		%
Házasság	521	—
Élve születés	1333	22.7
Halálozás	1149	19.6
Természetes szaporodás	184	3.1
Halva születés	52	—
Kórházban elhalt idegen	257	
Helybeli halott	892	
Szaporodás a vidéki halottak leszámításával	441	

1 éven aluli halott	.209	Ebből orvosi kezelésben	
1—6 éves halott	.132	részesült	nem részesült
7 éven aluli halott	.341	340	1
7 éven felüli halott	.808	754	54
Kiszámított népesség 1927 végén	58.580		

Miskolc legújabb népmozgalmi számadatai országos viszonylatban közepesnek mondhatók. Igaz ugyan, hogy Miskolc is megindult azon a lejtőn lefelé, amelyen éppen a művelt nyugat városai csúsznak elől s amely példát 1—2 évtizeddel később a vidék is követi. A csonka ország jelentékenyebb városai közül városunknál jóval kedvezőbb Kecskemét, Debrecen és Szeged népmozgalma, de még nála is kedvezőtlenebb Győr, Hódmezővásárhely, Székesfehérvár és Pécs népszaporodása. Az újabb idők egyre kedvezőtlenebb népmozgalmi mérlegét nem a betegségek okozta sok halálozás idézi elő, hanem a születések csökkenése.

MISKOLC MAGYAR VÁROS

A köztudatba szinte belegyökeresedett az a téves felfogás, hogy — talán az egy Debrecen kivételével — valamennyi városunkat német jövevények alapították és hogy még a ma már teljesen magyar városok is német jellegűek voltak a középkorban.

Ebben a felfogásban ugyan van valamicske igazság, de azért még sem szabad általánosítani. Miskolcon úgy a néprajzi viszonyok, mint a helynevek, régi okleveles adatok, a város polgárainak névsora stb. egyöntetűen azt bizonyítják, hogy ezt a várost a honfoglalástól kezdve a legújabb időkig, tőzgyökeres magyar népesség lakta.

Miskolc és környékének helynevei közül Anonymus említ először néhányat. A XII. században élő Névtelen megemlíti a »Miscouc« ejtsd Miskouc, vagy mai kiejtéssel Miskóc nevű földet, továbbá a Sajó, Hejő, Boldva, Nyárad, Ostoros, Eger, Hangony, Hernád és Tapolca nevű vizeket, Győr és Borsod várát, Emőd, Kács, Szihalom helyeket.

Anonymus említett földrajzi nevei túlnyomórésztben tiszta magyarok. Csak az egyetlen Tapolca (= meleg víz) név a bizonyíthatóan szláv (bolgár) eredetű. De ez a szó is könnyen lehet olyanféle átvétel, mint a manapság felkapott »strand«, mely magábanvéve még nem bizonyítja az illető hely német nyelvűségét. Miskolc környékén a kicsinyterjedelmű Tapolca-forrás kivételével, minden nagyobb földrajzi objektum magyar nevű.

A legkorábbi oklevelek is csupa magyar földrajzi elnevezéseket említenek Miskolc környékén. S ha még kiemeljük azt a nyomós szabályszerűséget, hogy még a *latin* nyelvű oklevelek szövegében is magyarok a földrajzi nevek, akkor nem gondolhatunk másra, minthogy itt az őslakosság a honfoglalás előtt is magyarul beszélhetett.

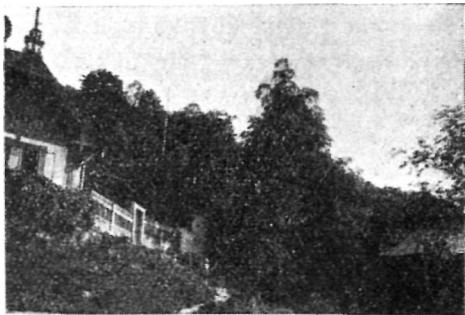
1296-ban említik Farkaskorhi birtoknál a Hidegkút nevet. (Sajópetri és Szirma között volt). 1313-ban egy oklevél, Diósgyőr határában : Papréte, Feltó, Zaka-

riás pataka. Rakottyás, Bégás to, Csókás kő, Diósgyőr földrajzi neveket sorol fel. 1325-ben Miskolc nevezetes határbejárását foglalták oklevélbe. Ekkor a mé-ták, vagyis a határdombok ilyen elnevezésű helyeken voltak felállítva :

Köves út (via Kuueswth), Lyukóhegy (mons Lukow), Mélyvölgy (Meluewlg), Széked falu határa (villa Zyked), Nyirjes (Nyres), Kis-Gallya (Kysgala), Nagy-Gallya (Noggala), Poklostelek (Puldustheluk), Kékmező (Keekmezeu), Vajlai út (via de Woyla. Határos faluk voltak : Keresztúr (Kerestwr), Bábony (Babun), Diósgyőr faluja Széked (?) (villa Zyked), Kisgyőr (Kysgeur), Vajla (Woyla), Aranyos (Kysaranas), Alzsolca (Alsoltha), Nolaj (Nalayzek), Alsó-Arnót (Also-arnolth), továbbá határuul szolgált a Sajó (Sayo). 1373-ban említi Miskolc hatá-rán belül a Zinva pataka, Megy erdő és Elej helyeket.

Feltűnő jelenség és a földrajzi elnevezések szívósságát mutatja az a tény, hogy ezek közül az Árpád-korban, vagy a XIV. század elején följegyzett elneve-zések közül tatárjárás, török járom dacára, jóformán egy sem változott meg első följegyzésük ideje, vagyis 6—800 év óta.

Összegezve Anonymus és a XIII—XIV. századi oklevelek biztos adatait, megállapíthatjuk, hogy Miskolcon és környékén a nagyobb földrajzi tereptár-gyak, illetőleg dűlőnevek egyöntetűen magyar nevéek. A legtárgyilagosabb

Avasi-utca

szemmel vizsgálva Miskolc vidékének hely-név anyagát, semmiféle támpontot nem találunk arra nézve, hogy Árpád török nyelvű hada és a kún törzsekhez csatla-kozó ruthén csapatkák a honfoglalás idején itt vagy a környéken szlávokat találtak volna. Ezt különben maga Anonymus sem mondja, sőt szerinte Bors vezér a Boldva melletti várát, az itteni *nagyszámú* paraszt-sággal építtette, s ezek a parasztok a váracsát az »ő« nyelvükön »Borsod« várá-nak nevezték el. Ez az adat szintén amellet

szól, hogy az Anonymus felsorolta helynevek névadója a Sajó völgyében a hon-foglalás előtt is itt élő, s magyarul beszélő őslakosság volt.

Kevés ámbár a névanyag, de azért a fennmaradt okmányokból mégis össze lehet böngészni annyi családnevet, amennyiből egész határozottsággal kidom-borodik a középkori Miskolc lakóinak kizárólagos magyar nyelvűsége.

1241 előtt Miskolc birtokosai : Büngér, Bors, Miskolc nemzetségbeli Panyit, Panyit fia Panyit és Varasd. Ezek persze csak keresztnevek. 1241—1365 között a Miskolc nemzetség tagjai és a Széchy-család voltak a birtokosok. 1376 : Arnold nevű a bíró, Csató, Ivánka. 1381 : Arnold a bíró, Ivánka, Borsos. 1389 : Bakos (bíró), Sach (esküdt), Meszes (polgár). 1416 : Bakos és Keleméri (esküdtek), Thar, Kenchel, Kasiba, Ivánka, Bakos, Del. 1453 : Pető (bíró), Karlai, Szom-bath, Kácsi, Kun, Peulcz. 1458 : Kazai 3, Kassai 3, Gombos 3, Koncz 2, Pálfi 2, Csatár, Nagy, Száki, Szerémi. 1460 : Herceg (5). 1461 : Kun (bíró). Molnár, Fazekas, Kazai, Németh, Szabó (esküdtek), Pankota, Sályi, Pető, Becskeházi. 1473: Lakatos. 1478: Kovács. 1501: Borsos, Bak, Baloghi. 1503 : Szabó és

Tóth (bírák), Olajos (esküdt), Németh és Pankota (zsellérek előljárói). 1504 : Olajos, Barla. 1521 : Varga (a vargák céhmestere).

A város ősi magyar jellegén sem a törökpusztítás, sem a reformáció nem ütött csorbát. Sőt ez utóbbi a magyarságot az egyházi és iskolai életben is úrrá tette. Bizonyos, hogy ha a XVI. század elején Miskolcon bármily töredékben is laktak volna németek, akkor nem lett volna a város előljáróságának és iparosainak olyan magyar névsora, mint az alábbi névjegyzékekből kitűnik. A céhek iratai éppen úgy, mint az 1569-től kezdődőleg fennmaradt városi jegyzőkönyvek, annyival inkább megőriztek volna valamit az itteni német vagy tót töredékjelenlétéből, mivel tudvalevőleg a reformáció a nemzeti nyelvet mindenütt uralomra juttatta.

1585-ben a mészároscéh pörlekedése alkalmával egy tanácsülésen ezek voltak jelen : Bányai Péter főbíró, Tejfeles Gergely, Zabari Demeter, Kovács Péter, Szabó Máté, Nyirő Máté, Nyirő Szabó János, Tekes Gergely, Szabó Péter, Szabó Miklós, Szőcs Kálmán, a tanács tagjai. Továbbá Deák Balázs, Pap István, Czikó István, Tarnai Pál, Ötvös János, Deák Mihály nemes személyek ; a négy esküdt : Gál Balázs, Szabó András, Varga István és Pap Mihály. A mészárosok »képében» Hevesi Mihály pap, Varga Demeter, Bornemisza András, Bakos György és Füzi Bálint céhmester. 1585-ben ezek voltak a miskolci mészároscéh tagjai: Füzi Bálint céhmester, Bárius Máté és Füzi János dékán, Uj Kelemen (később bíró lett s *Mészáros* Kelemennek írják), Her György (1595-ben és 1606-ban bíró, 1606-ban nemességet kap), Her Balázs, Pongrácz Tamás, Kis Bálint, Tuba Tamás, Kis Jakab, Dénes Pál, Csorba Jakab, Mészáros Simon, Bójtai János, Fejéivári Imre, Kis Antal, Atyai András, Kun Márton.

Egészen bizonyos, hogy a XVI. században ennél magyarabb névsorú városi tanács sehol nem volt az országban. Annyira magyar volt Miskolc város tanácsa, hogy a reformáció uralomrajutása óta kizárólag magyarul vezette a város jegyzőkönyvét. (Sajnos, hogy az ú. n. »az város könyve« csak 1569-től maradt ránk.)

Az 1548. évből maradt fenn Miskolc népességének első terjedelmesebb névjegyzéke s ez 235 akkori adózó polgár nevét sorolja fel. Aránylag kevés az egy-nevű család, legalább ez tűnik ki az alábbi jegyzékből. Leggyakoribb a Szabó, Kovács, László, Tóth és Kalmár családnév, de az elsőből is csupán 9, az utóbbiból már csupán 4 hasonló név fordul elő, míg a többiekből többnyire mindössze csak egy-egy akad mutatóba. Sajnos, hogy a város lakosságának szintén jelentős rétegét tevő zsellérek és cselédek nevei nincsenek benne a lajstromban.

Miskolci adófizetők névsora (a név után zárójelbe tett szám azt mutatja, hogy az 1548. évi jegyzékben hány ugyanilyen nevű család található) : Szabó (9), Kovács (8), László (7), Tóth (7), Kalmár (6), Dávid (4), Mészáros (4), Veres (4), Balogh, Bana, Boros, Deák, Filep, Szécsi, Thekes, Varga (3—3), Arnóti, Bak, Bakos, Bacsó, Bajnok, Bereczki, Csapó, Czirják, Dakó, Egyed, Fazekas, Fényes, Gál, Gombos, Gykar(?), Király, Keserű, Kóródi, Korozsmás, Mályi, Molnár, Nagy, Palló, Pásztor, Répás, Szigyártó, Thanda, Tar, Turi, Vas, Zeke (2—2), Antalfi, Ambrus, Bajai, Bába, Bajusz, Baraca, Barka, Bányai, Bányász, Bakó, Bányos, Bede, Bende, Beke, Bejthe, Bene, Bertalan, Borbély, Bonta, Bordás, Budai, Bod, Bódogh, Császái, Csikos, Chibek, Csoma, Csépany, Csiszár, Csonka,

Fodor, Galambos, Galyas, Gazdag, Gagyí, Gordon, Golopi, Gyulai, Gyurkó, Haas(?), Halász, Helgyes, Hordógyártó, Jámbor, Kalácsos, Kappanos, Keskeny, Kamanchy, Kisbalázs, Kossik, Kovácsi, Kun, Lakatgyártó, Lantos, Lassú, Major, Machyk, Miklós, Menthe, Mizser, Nemes, Nyilas, Nyiry, Oros, Pányi, Pataki, Páldiák, Pócsi, Pográdi, Puha, Sarlai, Simon, Sipos, Sós, Szabari, Szakos, Szappanos, Szalonnás, Szász, Székely, Szondi, Szitás, Szolga, Szuhai, Talpas, Tejfeles, Tengeri, Tóthistván, Téhány, Thenk, Tornai, Vajda, Vasfejű, Vince, Zaka, Zarmocsi, Zsidó, Zsupán.

Városunk a törökvilág pusztításait szerencsére úgy élte keresztül, hogy az utána következő kuruckorban még mindig szintiszta magyar jellege maradt. Fényesen bizonyítja ezt egy 1706-ból fennmaradt névjegyzék, mely a Rákóczi zászlaja alatt vitézkedő miskolci kurucokról készült. Ez a jegyzék 531 jó kuruc vitézt sorol fel, akik közül 68 lovon, 463 gyalogszerrel harcolt a Rákóczi seregében. Ez a névsor is tanúságot tesz róla, hogy ebben az avasalji városban a XVIII. század küszöbén 1–2% híján csakis tősgyökeres magyar nevű polgárok lakoztak.

Miskolci gubások

Miskolcon a kuruc háborúk lezajlása után szintén bekövetkezett a német világ. 1711 után a kormányzati hatalom keze súlyosan ránehezedett Miskolc népére. III. Károly idejében még csak ment a dolog, de Mária Terézia, illetőleg az ő nevében Grassalkovich herceg, mint a diósgyőri koronauradalom földesura kegyetlenül sarcolta az őslakosságot, ezzel szemben túlságos kedvezményben részesítette az idevándorló jövevényeket. A régi tősgyökeres magyar iparosság már csak gazdasági okokból is elzárkózott a jövevény német konkurrenséktől, akik erre földesúri pártfogással külön »német« céhekbe tömörültek.

A németesítés azonban, a felsőbb támogatás dacára is, nehezen ment, mert a szórványosan ideszállingozó német és tót elemet egy nemzedék alatt magyarrá gyúrta Miskolc levegője. Szépen tanuskodnak erről a gyors asszimilációról Korabinsky és Fényes geográfiai lexikonjai.

1786-ban pl. Korabinsky németnyelvű lexikonja ezt írja Miskolc nemzetiségi viszonyairól:

»Nyelv szerint: a legtöbben magyarok, de akadnak még tótok, továbbá rutének és rácok, aztán szórványosan németek görögök, zsidók, törökök és cigányok.«

Fényes Elek 1844-ben így jellemzi Miskolc lakóit : »Nyelvökre csaknem mind magyarok, de vannak kevés németek, tótok, görögök, cincárok és zsidók is.«

Korabinsky szerint 1780-ban 157 gör. keleti és 70 izraelita vallású, tehát nyilvánvalóan idegen származású lakos élt volna Miskolcon. Fényes szerint 1844-ben 666 gör. keleti és 1096 (!) izraelita volt a lakosok között s ugyancsak Fényes szerint 1851-ben 478 gör. keleti és 3944 (!) izraelita élt itten.

A többi felekezetűek túlnyomóan magyarok, de a róm. katolikusok és evangélikusok között tekintélyes számban voltak tót és német jövevények, úgyhogy miattuk a katolikus és evangélikus templomokban a XVIII. században és a XIX. század elején időnként még tót és német prédikációkat is kellett tartani.

Meg kell még jegyeznünk, hogy Korabinsky és Fényes számadatai csak becslésen, vagy az egyházi sematizmusok nem pontos adatain alapulnak, éppen azért csak óvatosan lehet őket használni. Mégis, mivel csak ezekben találunk régebbi statisztikai részletezést, alább leközljük a vallási megoszlásra vonatkozó számaikat.)*

Miskolc magyar jellege az 1848—49-es események után éppen úgy, mint 1918-ban az összeomlás dacára sértetlenül megmaradt, sőt ha lehet, még magyarabbá lett, mivel azóta az idegen beszívargás is megszűnt. Az 1920-as népszámlálás még közel 1000 németet és 500 tót mutat ki, ellenben ma már ezeknek a számoknak talán egyharmadát sem érik el Miskolc falai között.

Mint az alább következő táblázatokból kitűnik, Miskolc kizárólagos magyar nyelvűsége úgy a múltban, mint a jelenben kétségtelen. De nem mondhatjuk el ugyanezt a mai családnevekről, mert ezeknek tekintélyes része, éppen a két utolsó évszázad folyamán nemzetközi színezetet kapott. Ennek az idegen név-invázióknak elsősorban a miskolci zsidók voltak a terjesztői, igaz, hogy nem a saját akarataukból, hanem II. József németesítő rendelkezése folytán vettek fel német családneveket, mert azelőtt vagy bibliai, vagy *magyar* családnevet viseltek. Az újabb évtizedek folyamán Miskolc zsidósága névmagyarosítással akarta ugyan levetkezni magáról a német névmázt, de hogy mily kevés eredménnyel, megmutatják az 1927. évről megfigyelt statisztikai adatok. Ebben az évben Miskolcon 154 izraelita gyermek született, akik közül csupán 10 visel

*) A becslések és régi egyházi sematizmusok már csak adatgyűjtésük primitív volta miatt sem lehettek pontosak, éppen azért nem kell minden adatukat készpénznek venni. Jó példa erre a Korabinsky 1780-i, Fényes Elek 1844 és 1851-i és az első pontos népszámlálás 1869. évi statisztikai kimutatását feltüntető alábbi táblázat.

MISKOLC FELEKEZETI STATISZTIKÁJA

Vallás	1780 (Korabinsky szerint)	1844 (Fényes E.)	1851 (Fényes E.)	1869 (népszámlálás) [Mindszent és katonaság nélkül]	1880 (népszámlálási [Mindszettel. de katonaság nélkül])
róm. kath.	3.980	4.576	5.213	6.632	7.934
gör. kath.	—	609 (?)	164 (!)	352	365
református	8.433 (?)	17.716 (?)	18.062 (?)	8.130	8.956
ág. h. ev.	508	2.013 (?)	1.351	1.576	1.771
gör. keleti ..	157	666 (?)	478 (?)	75	147
izraelita ..	70	1.096 (?)	3.944	4.770	5.117

Egészen bizonyos, mert a város jegyzőkönyveiből névszerint is kimutatható, hogy 1780-ban görög katolikusok is laktak Miskolcon. A róm. kath. és ref. lakosság száma pedig nem lehetett annyi, mert Korabinsky szerint 13.148-ra rúgott volna már ekkor (1780-ban) az összes lakosság száma, holott az 1817-ben tartott népösszeírás közel négy évtized múlva is mindössze 12.013 lélekről tud beszámolni. Fényes Elek nagy szorgalommal gyűjtött számadatai pl. *tízezerrel* mutatnak ki több reformátust, mint amennyi valójában volt. Fényes szerint 1851-ben 18.062 református lett volna a városban, holott az ezévből megejtett osztrák népszámlálás összesen is csupán 16.435 polgári lakost talált (az itt állomásozó osztrák katonaság nélkül), melyből kb. 46—48%, tehát kerekén 8.000 lehetett református. Az a legérdekesebb a dologban, hogy a reformátusoknak a valóságosnál sokkal magasabb létszámát az egri érseki sematizmusokban is ott látjuk, sőt úgy látszik, hogy Fényes éppen ezekből vette adatait.

magyar családnevet (7%), ellenben 135 (85%) német, 10 (7%) szláv és 1 egyéb nyelvű vezetéknevet. Mivel pedig 1918 óta a zsidók névmagyarosítása igen nagy hivatali nehézségekbe ütközik, ezért a XX. századi Miskolc főutcáinak cégtáblamezője továbbra is azt a látszatot kelti az itt megforduló idegen utasok szemében, mintha Miskolc lakossága túlnyomó részben nem magyar lenne.

Az idegen hangzású családnevek száma különben elég magas még az evangélikusoknál (18% német, 21% szláv hangzású), görög katolikusoknál (szláv 28%, oláh 7%), sőt a róm. katolikusoknál (német 8%, szláv 26%). Legmagyarabb családneveket találunk a város őslakosságát képező reformátusoknál (német 3%, szláv 6%), akiknek régebben kizárólag magyar családnevei közé újabb időben a vegyesházasságokból született gyermekek visznek idegen névformát.

MISKOLCON AZ 1927-BEN SZÜLETETT GYERMEKEK CSALÁDNEVEI HITFELEKEZET SZERINT

Családnév	Hóra. kath.		Gör. kalh.		Ref.		Ág. h. ev.		Gör. keleti		Izraelita		Baptista	
	1927-ben született gyermek	összesen	73	%	414	%	39	%	5	/o	154	%	1	0/ /o
Magyar hangzású	450	68.5	40	55	356	86	21	54	2	40	10	7	1	100
Német hangzású	55	8.0	2	3	12	3	7	18			135	85		
Szláv hangzású ..	105	16.0	21	28	24	6	8	21	3	60	10	7		
Oláh hangzású ..	3	0.5	5	7								—		
Egyéb v. gúnynév	40	7.0	5	7	22	5	3	7			1	1		

Miskolc 1927. évi 1.339 főnyi családnevet kapott újszülöttjéből összesen 211 a német családnevű, de ebből 135 esik az izraelitákra és csak 76 a keresztény felekezetekre. A 171 szláv hangzású családnévből ellenben 10 jut az izraelitákra, 161 a keresztényekre. A szláv családnévűek száma a keresztény gyermekek között 13%, a német családnévűeké 6%.

MISKOLC NEMZETISÉGI ÉS FELEKEZETI STATISZTIKAI TÁBLÁZATA

Miskolc nemzetiségi megoszlása)*

É v	1880		1890		1900		1910		1920	
	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%
Magyar	24.319		32.288		43.096		51.459		56.982	
Német	21.937	90.2	27.700	91.1	38.423	94.2	49.099	95.4	55.359	97.2
Tót	1.035	4.3	1.223	4.0	910	2.2	948	1.8	867	1.5
Oláh	950	3.9	1.105	3.6	917	2.3	749	1.5	486	0.9
Rutén	16		22		19		97	0.2	25	
Horvát-szerb	11		7		2		156	0.3	14	
Egyéb	9		27		26		20		12	
Katonaság ..	361	1.5	324	1.1	536	1.3	390	0.8	219	0.4
	808		1.880		2.263		(2277)			

*) A közölt adatoknál figyelembe kell venni, hogy Mindszent község a XVIII. és XIX. században közigazgatásilag nem tartozott Miskolchoz és azzal csak 1880 január 1-én egyesült

MISKOLC HITFELEKEZETI MEGOSZLÁSA

É v	1869		1880		1890		1900		1910		1920	
	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%	Lélekszám	%
Róm. kath.	6.632	30.8	7.934	32.6	11.44	37.9	18.959	42.5	22.005	42.8	26.230	44.3
Gör. kath.	352	1.6	365	1.5	701	2.3	1.667	3.8	2.123	4.1	2.175	3.8
Református.	8.130	37.8	8.956	36.8	10.189	33.3	11.989	27.9	14.196	27.6	15.278	26.8
Ag. h. ev.	1.576	7.3	1.771	7.3	2.121	6.9	2.434	5.6	2.583	5.0	2.784	4.9
Gör. kel.	75	0.3	147	0.6	74	0.2	161	0.4	169	0.3	134	0.2
Unitárius	—	—	4	—	2	—	20	—	33	0.1	29	0.1
Izraelita	4.770	22.2	5.117	21.0	5.874	19.3	8.551	19.4	10.291	20.0	11.300	19.8
Egyéb.	—	—	25	0.1	0	—	15	0.1	59	0.1	52	0.1

Miskolc vallásfelekezeti viszonyait a közölt táblázat pontosan megvilágítja 1869 óta. Azelőtt azonban csak ingadozó becslések közltek, főleg az egyházi névtárakban, az ú. n. sematizmusokban, de ezek az adatok sokszor egymásnak is ellenmondanak. Annyi tény, hogy 1711-ig, a kuruc háborúk lezajlásáig, Miskolc népe egy vallásfelekezethez tartozott. 1540 tájáig a polgárság teljes egészében a római katolikus szertartást követte, majd a XVI. század közepe óta szintén teljes egészében a református egyház hitelveit és szertartásait fogadta el.

1711 után más vidékről, más vallású jövevények kerültek Miskolcra, ennélfogva megváltozott a város felekezeti egysége. A beköltözők számának szaporodásával folyton csökkent a református őslakosság az összes népességben elfoglalt arányszáma, mindazáltal egészen 1890-ig ők tették itt a lakosság relatív többségét.

1890 óta a róm. katolikusok száma elhagyta a reformátusokét, s különösen a vasgyári és a vasuti munkásság szaporodása folytán ma már közeledik az abszolút többség felé. A görög katolikusok szintén erősen növekedtek az utóbbi évtizedekben, s a legmagasabb születési arányszámot éppen ők érik el. Az evangélikusok a XVIII. század végén is elég sokan voltak, már akkor megalakult az anyaegyházuk. Jó ideig erősen gyarapodtak, de mostanában stagnál a létszámuk. A görög keletiek sohasem jelentettek a népesség számában tömeget, habár volt idő, mikor Miskolc gazdasági életét teljesen ők irányították.

A zsidók először 1718-ban tűnnek fel a városban. 1759-ben már meg volt a külön temetőjük (a mai helyén). Számuk a XIX. században erősen felszökött, míg mostanában némi visszaesést mutatnak. Az unitáriusok és baptisták mindig elenyésző csekély számban voltak, úgyhogy sohasem volt számbeli súlyuk a város népmozgalmában.

A város lakosságából legszaporábbak a görög katolikusok, mert náluk minden ezer lélekre évente 34.4 születés esik. Utánuk következnek a reformátusok 27%-os, aztán a róm. katolikusok 25.9%-os születési számmal. Az evangélikusokra csak 14%, az izraelitákra pedig csupán 13.6% születés jut (1927-iki adatok).

újra. Ezenkívül az is módosítja a számadatokat, hogy a katonaság a régebbi népszámlálásnál külön számoltatott össze. Katonai személy 1869-ben 336, 1880-ban 808, 1900-ban 2263, 1910-ben 2277 volt. Fenti táblázatokban a nemzetiségi megoszlásnál 1910-től, a vallási megoszlásnál 1900-tól van beleszámítva a katonai létszám is.

A VÁROS KÖZIGAZGATÁSA

Városunk 9280 katasztrális hold területen, közel hetvenezer lélekszámmal éli elevenen, lüktető, pezsgő városi életét.

Miskolc 1364-ig mint jelentéktelen kisközség szerepel. Csupán ezen időpont után kezd kialakulni városi jellege, amikor hatósági szervezete: a bíró és tanács már birtok és jogügyletekben ítélkeznek, a határozataikat a város pecsétjével ellátott pergamenleveleken adják ki.

Zsigmond király több fontos kiváltsággal látta el a várost, melyek nagyban elősegítették fejlődésében. Mint a diósgyőri vár tartozéka szerepelt és a vármegye főispánjai, rendszerint egyúttal a diósgyőri vár kapitányai is voltak és a megye vezető tisztviselőivel együtt irányt szabtak a városi életnek.

A török hódoltság alatt, a XVI. században a város ügyeit a főbíró mellett az esküdtbírák és tanácsbeliek intézték. Számuk nagyon ingadozó volt: 1569-ben 24 tanácsbéli és 4 esküdtbíró működött. Jegyzője akkor még nem volt a városnak, hanem a jegyzőkönyvet esetről-esetre felkért tanácsstagok vezették. Ez a magyarázata évkönyveink változó és rendszertelen írásainak.

A XVI. század háborús viharai között igen nehéz feladat volt tisztséget viselni s a bírói tisztség betöltésére senkisémm akart vállalkozni, sőt a megválasztott bírák és tanácsbeliek megfizették a rájuk kirótt legmagasabb pénzbüntetést is, csak hogy felelősségteljes és veszélyes tisztségüktől szabaduljanak.

Városunk XVII. századbeli közigazgatási szervezete érdekes ellentétben áll a felsőmagyarországi városok német mintára emlékeztető berendezkedésével s minden vonatkozásában törzsgyökeres magyar szervezetet képez. A város élén a főbíró állott s a Szinva-patak által kettéválasztott területeknek: Ó-Miskolcnak és Új-Miskolcnak külön bírása és közigazgatási szervezete volt.

A város első tisztviselője tehát a főbíró, akire nézve különösen is hangsúlyozott föltétel volt, hogy: »jó subjectum és qualificatus ember legyen, akit érdeme szerint becsülni kell.« A főbírói tisztség nagyon széleskörre terjedő sokféle teendővel járt. Ő volt a polgári szék elnöke, bíró s egyszersmind végrehajtó egyszemélyben, mert a végrehajtás többnyire személyes vezetése alatt történt. A főbíró volt 1734-ig a református hitvallású egyház gondnoka. Felügyelt és ügyeltetett a város vagyonára s az ő vállaira neheztedek a város ügyei, bajának minden gondjai. A török-labanc világban e súlyos hivatal terhe alatt számos főbíránk vesztette vagyonát, szenvedett nehéz rabságot, sőt egyik-másik életével is adózott.

A főbíró mellett az esküdtbírák és tanácsbeliek osztoztak, mint, a főbíró segédei annak teendőiben. Letenni szokott esküjük szövege egy 1656-ban megállapított formula szerint a következő:

»Miskolcz városa tanácságának tisztiben, arra való választatásom szerint minden személy válogatás nélkül, minden én előttem perlekedőknek főbíró ur ő kegyelme mellett, adományt, barátságot, atyafiságot, haragot, gyűlölséget, inséget, minden bosszuüzést, kedvezést és egyszóval mindeneket hátravetvén, szegénynek, boldognak, lakosnak, jövevénynek, nemesnek, nemtelennek, uton, vizen járóknak, Isten és országunk s városunk törvénye, statutuma s szokása sze-

rint teljes tehetséggel igaz törvényt s executiót szolgáltatók, városunknak, bíró uramnak és Istenünk dicsőségére, s városunk megmaradására minden jó közönséges igaz dolgokban köteles és illendő hű segítségével engedelmeskedem.»

A tisztviselői kart a főbíró mellett a főjegyző, kincstartó vagy pénztárnok, városbíró, a borbíró, a tolmács, a kapitányok, a ménespásztor ; a város cselédei : a futósó kapitányok, kisbírák, végül a szolgálak : drabantok és hajduk, sőt a város borát mérő »város korcsmárosa« is, képezték.

A város régi becses iratait a tanács ebben az időben (1684) a városházán elhelyezett vasládában őriztette s leltár mellett kezelte a királyi függő pecsétetes leveleket ; királyok, nádorispánok, generálisok, kapitányok, hadnagyok és egyéb tisztektől kapott protectionálisokat, török leveleket, quietanciákat, adósleveleket stb.

A városháza berendezése ezidőtájt nagyon szerény lehetett. Erre vall a Velezdi Mihály kincstartó által 1689-ben felvett leltár a városházi ingóságokról :

»A városházában való hosszú társzekér, három egyes társzekér, az városházában való asztal szőnyegstől, egy kis vasazott láda, két fogas, három béllet lócza, lábba való vas, az hátulsó házban egy öreg asztal, egy hosszú láda, három hal tartó bárka, egy vigyázó várta háznak való deszka, egy öreg oszlop, kin az árnyékóra állott, két szállító kád, egy törköly hordó kád, két szuszék, 4 fenyő hordó, egy zöld szánka, egy székszeres nyereg, az város pallosa, az Uj Pál lánca, két nagy láda, egy hosszú asztal, egy nagy ketrecz, egy bélyeges szapu, két város szapuja, egy negyedrés, egy fa itcze meszejestül, két ón itcze meszejestül.«

Városháza

A XVIII. században is a régi intézményekhez és formákhoz való ragaszkodást látjuk. Az intézkedés joga, a hatalom a tanács kezében van, melynek élén a főbíró áll. A város összes tisztviselőit az úgynevezett »építőszéken«, a város közönségének, nemes és nem nemes lakosságának közgyűlése választotta minden év végén. A tisztviselők választása a XVIII. század közepéig az avasi templomban történt.

A város főbírójának eleinte nem volt rendszeresített fizetése. A XVII. században estől-esetre kárpótlásképpen szavaztak meg részére kisebb-nagyobb összegeket. Az 1702-ben tartott választó-közgyűlés a főbíró részére különös érdemeire való tekintettel 100 rénes forint fizetést állapított meg. A főjegyző fizetése 1714-ben 80 forint volt, hat köböl búza (24 véka) és két pár kordovány csizma. 1712 óta 40 forint fizetéssel aljegyzői állás is rendszeresített. Nagyon nehéz volt azonban a város felelősségteljes pénztárnoki vagy gazdai tisztségére embert kapni. 1701-ben egymásután 12 polgárt választottak meg, de valamennyi megváltotta magát 30—50 forint készpénz, vagy két hordó bor adományozásával.

Gondja van az e korabeli városi tanácsnak a közrend, a közbiztonság védelmére. A város tűzrendészete is rendszeres alakot ölt 1742-ben az éjjeli őrködésnek a lakosság által tizedenként történt gyakorlásával. Szép vonása e korabeli köz-

igazgatásunknak, hogy a talált és kitett gyermekek gondozására városi dajkát tartott rendes évi fizetéssel, a szegények és koldusok részére pedig a Csabai kapuban szegényházat építtetett.

A XVIII. század végén szabályzatot készített a város a városban lakó idegenek nyilvántartására, mely nyilvántartás a mai bejelentőhivatalt pótolta.

A város természeti fekvésének megfelelően »4fertályba« volt beosztva, minden fertály 4 kisebb szakaszba. Minden szakasz főinspektora egy-egy szenátor vagy hasonló rangú hatósági személy. Minden fertálynak van egy fertálymestere s minden szakasznak egy utcakapitánya. A fő- és kisebb felvigyázók a maguk szakaszait ismét kisebb részekre (40–50 házra) osztották fel, élén egy felvigyázóval, aki a házakat minden 24 órában bejárván, a bejövőket és kimenőket a szenátornak, a szenátor pedig a főbíróknak jelentette be.

A városháza ősidőktől fogva a jelenlegi helyén állott. 1762-ben Mária Terézia alatt tétetett le az új városháza alapköve, melybe régi szokás szerint, egy okmányt

Vármegyeház

helyeztek el. Ez az okmány 1870-ben került napfényre, amikor a jelenlegi épület alapköve tétetett le.

A XVIII. század elején a város levéltára három lárkában állott, a városházán volt ingóságokról pedig a leltár számolt.

A XVIII. század végére esik a szabad királyi városság elnyeréseért megindított mozgalom kezdete, amikor nemesek és nem nemesek 1780-ban egyesülten folytattak a királyi városságért. Az előmunkálatok meg is kezdődtek, miután

azonban annak költségeit a nemesek nem akarták viselni, az egész mozgalom csakhamar megszűnt. 1829-ben a városi közgyűlés, illetve a tanács kebeléből állandó bizottság küldetett ki a szabad királyi városság ügyének előbbrevitelére. 1848-ban a városi bizottság a város önállósítása iránt kérvényt intézett a helytartótanács-hoz, amely a Felsőházhoz intézett véleményes jelentésében városunkat, mint az önállóságra teljesen érettet és érdemeset ajánlotta. 1873-ban került újból felszínre a kérdés, de a vármegye a város törekvéseit ridegen elutasította. 1890-ben ismét feléledt a mozgalom, de a vármegyén újból heves ellenzésre talált. 1897-ben a város közvetlenül a kir. kormányhoz fordult s ott kérte a vármegye által annyira ellenzett önállósításának támogatását.

1845-ben merült fel az óhaj, hogy Mindszent község Miskolccal egyesíttessék. Az egyesítés tényleg 1880 január 1-ével következett be.

Városunk rendezett tanácsu városi szervezete az 1871. évi XVIII. t.-c. értelmében megállapítottván, a képviselőtestület 100 választott és 100 legtöbb adót fizető városi képviselőből és az előjáróság tagjaiból megalakított. Városunk ezen új jogállásában levétvén községi jellegét, kiváló polgármesterének, *Lossonczy Farkas Károlynak* vezetése alatt nemcsak szervezetben, de városias jellegének kiépítésében is a fejlődés biztos útjára lépett.

Az 1878. évben tartott általános tisztújítás alkalmával a polgármesteri szék

betöltésénél Lossonczy Farkas Károly váratlanul kisebbségben maradt s az új ciklusra Borsod vármegye volt árvaszéki ülnöke : *Soltész Nagy Kálmán* választott meg*), aki nagy tervekkel vette át a polgármesteri széket, azonban terveinek megvalósításában az 1878-iki árvízkatasztrófa megakadályozta. A rombolás helyreállítását követő egy évtized elmúltával, 1890-ben újult meg az önállósításra irányuló törekvés, majd teljes erővel indult meg 1904-ben, *dr. Szentpály István*,**) 1902-ben megválasztott polgármester kezdeményezésére. Fáradhatatlan, kitartó munka eredménye lett az 1907. évi LI. t.-c., mely Miskolc városát törvényhatósági joggal ruházta fel, végleg mentesítvén a megyei fenhatóság alól.

Az új törvényhatóság már pályafutásának kezdetén rációfolt a vármegyének oly sűrűn hangoztatott aggodalmaira, hogy a törvényhatósággá történő átalakulás a város részére erejét felülmúló kiadásokat jelent. Ezzel szemben ifjú törvényhatóságunk kiépítése semmi teherrel nem járt, költségei emelkedést nem mutatnak, a pótdó nem emelkedett ; ellenben szabad szárnyaira bocsátott erkölcsi erővel, fejlett közművelődési, emberbaráti, közgazdasági, közlekedési stb. berendezéseivel, az alkotó munkában nemes versengéssel verejtékező előljáróinak odaadó buzgalmával, hazafias lelkes polgárságának messzemenő áldozatkészségével a nemzetépítő munkának hatalmas tényezője lett.

1908. évi december hó 14-én alakult meg Miskolc város első törvényhatósági bizottsága s ekkor iktatta be hivatalába első főispánját, a város önállósítása érdekében hervadhatatlan érdemeket szerzett *Kubik Bélát*.

Egyhangú lelkesedéssel ültette a város közönsége a polgármesteri székbe *homoródszentpáli dr. Szentpály Istvánt*, a törvényhatósági város első tanácsa pedig a következőleg alakított meg : Polgármesterhelyettes-főjegyző : *dr. Nagy Ferenc*, gazdasági tanácsnok : *Sassy Árpád*, adó- és pénzügyi tanácsnok : *Nikell József*, tanügyi és illetékügyi tanácsnok : *Krizsanovszky József*, tiszti főügyész : *dr. Tóth Dániel*, rendőrfőkapitány : *kövecsesi Lukács Béla*, főszámvevő : *Szombathy László*, főmérnök : *Szücs István*, tiszti főorvos : *dr. Szabó Ármin*, I. aljegyző : *Papp István*, II. aljegyző : *Csontó Dezső*, III. aljegyző : *dr. Halmay Béla*. Az árvaszék elnöke a polgármester, helyettes elnöke pedig dr. Hodobay Sándor, városunk jelenlegi polgármestere volt.

1909. évi január hó 1-vel kezdte meg Miskolc város törvényhatósági életét újjáalakított tisztikarával s biztos lépésekkel indult meg a fejlődés, haladás, a felvirágozás útján. Alkotó munkájában megakasztotta városunk törvényhatóságát az 1914-ben kitört világháború, mely tisztviselőinek jelentős részét harcba szólította, tevékenységét pedig a háború által irányított keretek közé szorította.

És amikor elült a rettenetes vihar, amely azzal indult, hogy rombadöntsön ezereztendő szent oltárokat, az elsők között volt Miskolc város közönsége, hogy

*) Soltész Nagy Kálmán szül. 1844 Miskolcon. Jogi tanulmányait Kassán és Eperjesen végezte. Ügyvéd lett és »kis követ« Horváth Lajos mellett, városi tiszti ügyész, majd megyei árvaszéki ülnök. 1878 polgármester lett. 23 évig volt polgármester, utóbb képviselő. kir. tanácsos volt s a Ferenc József-rend tulajdonosa.

**) Szentpály István született 1861. Halmiban, jogi tanulmányait Bpsten és Bécsben végezte. Ezután a volt közlekedési minisztériumban fogalmazó. Innen Miskolcra jött a Keresk. és Iparkamarához titkárnak. 1902. a város polgármestere, utóbb képviselője lett.

vállvetett erőkkel összehordja a hatalmas mozaikokat a boldog Nagymagyarország fenséges épületéhez !

Két évtizedes *multra* visszatekintő törvényhatóságunk a világháború okozta tengernyi megpróbáltatások és megrázkódtatások után megújult erővel fogott hozzá az alkotó munkához.

Dr. Szentpály István, aki Miskolc város történetében kétízben viselt polgármesterségének ideje alatt szerzett hervadhatatlan érdemeivel örök időkre biztosította nevének emlékezetét, 1922-ben a város egyik kerületében nemzetgyűlési képviselővé választatván, a polgárság egyhangú bizalma *dr. Hodobay Sándor**) eddigi helyettes polgármestert ültette a polgármesteri székbe, aki hivatása iránt táplált rajongó szeretetének, fenkölt gondolkodásának, magasan szárnyaló nagy-szerű koncepcióinak valóra váltott gazdag értékeivel Miskolcot hazánk legnagyobb, legszámottevőbb városainak, kulturális és gazdasági gócpontjaink sorába emelte.

Lendületes fejlődésnek indult városunk számára nagy nyereséget jelentett *dr. Mikszáth Kálmán*nak Miskolc város főispánjává történt kinevezése 1926-ban, aki nagynevű elődeinek örökében nagy tudással, izzó hazaszeretettel, meleg szívének gazdagon gyümölcsöző értékes szeretetével kormányozza városunkat.

A város közigazgatási feladatainak megoldására hivatott tisztviselők, segéd és kezelőszemélyzet, altisztek, szolgák száma, az 1925, illetve 1926. évek folyamán végrehajtott létszámcsökkentések eredményéhez képest : 283. A létszámcsökkentés keretében 76-an kerültek végelbánás alá, köztük egy tanácsnok és egy tisztí ügyész.

A városi tanácsnak hat ügyosztálya van :

I. *a közigazgatási ügyosztály* élén a főjegyzővel, egy beosztott I. aljegyző, tb. tanácsnokkal.

II. *A gazdasági ügyosztály* vezetője a gazdasági tanácsnok, beosztva egy tb. aljegyző és a segéd-személyzet.

III. *Adó- és pénzügyi osztály*. Vezetője I. aljegyző, tb. tanácsnok. Az ügyosztály személyzete : 2 ellenőr, pénztárnok, nyilvántartó, 6 első oszt., 7 másod oszt. adótiszt, iktató, írnok, 5 végrehajtó, 10 kezelő.

IV. *A kulturális és szociálpolitikai ügyosztály*. Vezetője a kultúratanácsnok. Beosztva 3 kezelő.

V. *A városbíró-sági ügyosztály*. Vezetője : tanácsnok. Beosztva egy aljegyző, mint kihágási és községi bíró, tb. aljegyző iparügyi előadó, négy irodatiszt, négy ellenőrző altiszt, 2 írnok és kezelők.

VI. *A jogügyi osztályt* a tisztí főügyész vezeti. Beosztva egy napidíjas tb. ügyész és egy kezelő.

*) *Dr. Hodobay Sándor* született 1880. Eperjesen. Középiskoláit és jogi tanulmányait ott és Kolozsváron végezte. Jog- és államtudományi tudor. Tanulmányai elvégzése után ügyvéd, majd közjegyző lett. 1908 dec. 15 lépett Miskolc szolgálatába, amikor árvaszéki ülnökké választatott. 1912 otk. 12. főjegyzővé választatott. A világháborút mint tüzér-főhadnagy ütegparancsnok harcolta végig. Vitéz magatartásáért megkapta a II. o. kat. érdemkeresztet, Signum Laudist, a II. o. német vaskeresztet. 1918 polgármesterhelyettes, 1922 nov. 28. polgármester.

A tanács szak- és segédhivatalai: az egészségügyi személyzet : tisztí főorvos. 4 tisztiorvos, 2 szülésznő. Mérnöki hivatal : műszaki főtanácsos, 2 tanácsos, 1 főmérnök, 1 műszaki tiszt, 4 napidíjas (rajzoló). Számvevőség : főszámvevő, h. főszámvevő, 4 számvevő, 1 számellenőr, 1 számtiszt, 4 kezelő, 3 díjnok. Főpénztár : főpénztárnok, ellenőr, 1 pénztári tiszt, 1 kezelő. Levéltár : főlevéltárnok, 1 írnok. Segédhivatal: irodaigazgató, kiadó, irattárnok, iktató, írnok, 10 kezelő, 1 díjnok, egy nyomdász ; a kézbesítők száma : 8, a köztisztasági hivatal a köztisztasági felügyelő vezetése alatt, a mutatkozó szükséghez képest, változó számú munkásokkal.

Városunk szervezetének tulajdonképeni közigazgatási feladatokat végző tényezőin kívül működnek : a vízvezetéki és csatornázási igazgatóság, javadalmi hivatal, jéggyár, kertészet, városi szeszfőzde, városi temetkezési üzem, városi zálogház, Apolló mozgóképszínház, vásárcsarnok, hordójelzőhivatal, városi múzeum, szegényálpolda, járványkórház, sporttelepek, idegenforgalmi iroda.

Városunk tanácsa és egész hivatali szervezete a lezajlott világháború folyamánaképpen jelentkező változott viszonyok és rendkívül teendőkhöz képest igyekszik a reá háruló feladatoknak megfelelni.

Nemcsak közegészségügyi, köztisztasági, de szépészeti és főleg forgalmi szempontokból nagyjelentőségű a polgármester által kezdeményezett kövezési program, amely nagyrészen végre van hajtva, azonban évről-évre újabb városrészeket von be s parkirozott utcáival méltó külsőt ad a városnak.

A szükség kényszerítő hatása alatt egyik legfontosabb gondoskodás tárgyát képezte az, hogy a megakadt magánépítkezés részbeni pótlásaként városi lakásokat termeljünk a legégetőbb hiányok pótlására. Így épült a waggonlakók és köztisztviselők részére a népjóléti minisztérium támogatásával a 120 lakásból álló dr. Hodobay Sándor-telep. A Vay-úti telepen 1920-ban 80 egyszoba-konyhás lakást, 1925—1926-ban 181 lakást épített a város. Ugyancsak 1926-ban kétemeletes városi bérház épült a Tizeshonvéd-utcában 27 lakással, majd ennek szomszédságában létesült egy újabb kétemeletes bérház 24 lakással. A közelmúlt hetekben indult meg a Soltész Nagy Kálmán-utca, Zsolcai-kapu-felőli torkolatánál két bérpalota építése.

A Buza-téren 1926-ban épült a vásárcsarnok ; ugyanazon évben nagyszabású s lóversenyek céljaira is alkalmas vásártér létesült, hatalmas fedett tribünnel ellátva.

Emberbaráti intézményeink sorában újabb alkotások az Erzsébet-kórház kebelében épített modern gyermekkórház szülészeti és sebészeti berendezkedésekkel, a »József főherceg szanatórium egyesület« tüdőbeteggondozója, a Stefánia anya- és csecsemővédelmi intézmények, két rendelőintézet, tejkonyha és anyaotthon. Az »Anna-Otthon« a helynélküli cselédeknek otthont ad. Befejezés alatt áll az új járványkórház. A sportkultusz szolgálatában két hatalmas pályát s azokon tribünépületeket épített a város.

Idegenforgalmi szempontból fontos a Korona-szálloda épületének folyamatban lévő modern átalakítása, közegészségügyi érdekeket szolgál a villamostelep mellett épített strandfürdő s mindezekon kívül számos alkotás, valamint a közeljövő tervei, amelyek városunk lüktető életének, alkotó erejének tanubizonyságai.

Miskolc város birtokviszonyainak, gazdasági életének multja is érdekes adatokkal szolgál.

Amikor városunk a XVII. század utolsó évtizedében, a török uralom hanyatlásának beköszöntével mindinkább kivonni igyekszik magát a diósgyőri koronauradalom fennhatósága alól, a szomszédos községek határában szerez birtokokat, részben nagyobb bérleteket. 1675-ben Király János főbírósa idejében »megvette a város Rákóczi Ferenc fejedelemtől 2800 forintért a Miskolccal határos négy praediumokat, úgymint Arnótot, Felsőzsolcát, Bessenyőt és Kelecsényt, minden pertinentiával, zsellér és jobbágy emberekkel.«

Ezen birtokok szépen jövedelmeztek a városnak, amennyiben 1678-ban csak dézsmából 700 köből búza jött be. Hogy ezen birtokok mikor estek ki a város kezéből, némi nyoma annyiban található, hogy a XVIII. század elején visszazártak a fejedelem családjára, mert 1704-ben Munkácson kelt levelében II. Rákóczi Ferenc 1800 forintért zálogba adja ezt az egész birtokot városunk hatóságának.

1699-ben, majd 1703-ban Ládháza határában szerzett ingatlant a város s ezidőben legnagyobb birtokos és földesúr volt Ládházán.

Az 1794-i összeírás alkalmával a városnak $421\frac{1}{2}$ köblös szántóföldje volt, 1842-ben 57-el apadt s már csak $364\frac{1}{2}$ köblös volt.

Az 1872-ben kiadott polgármesteri jelentés szerint Miskolc határában volt a városnak 167 hold szántóföldje, 230 hold rétje. Ládházán volt szántóföldben és rétekben 192 hold 542 négyszögöl, Csabán 77 hold 500 négyszögöl ingatlan.

Városunknak ma 700 magyar hold mezőgazdasági művelésre alkalmas földje van a Sajó folyó két partján. Földbirtokunkat házikezelésben tartjuk. E gazdaságunknak egyik üzemága a tehenészet, ötven fejőstehénnel. Innen látjuk el tisztán kezelt, jó minőségű, egészséges tejjel a városi szegényápolót, tüdőbeteg gondozót és az Erzsébet-kórházat, de ezenfelül nyílt üzletben is kimérésre kerül olcsó napi áron 100—150 liternyi mennyiségben főleg azért, hogy a piaci tejárakra szabályozólag hasson.

Gazdaságunk, házi kezelése mellett s dacára nagyrészen korlátolt és altruisztikusjellegű üzemkörének, kedvező mérleget mutat : 100.000 pengő kiadással és 160.000 pengő bevétellel dolgozik.

Miskolc város tulajdonát képezi a várostól hét kilométer távolságban fekvő Görömböly—tapolcai fürdő, melyet a város a vízmű forrásainak biztosítása céljából vásárolt meg a munkácsi görög katolikus püspökségtől 1908. évben

Vásártér

ötven katasztrális hold terjedelemben. Tapolcafürdő kedvelt kirándulóhelye városunk közönségének s magas hőfokú gyógyvize orvosi körökben széles ismert és ajánlott, különösen reumas, csúzos betegségek gyógyítására.

Tapolcának a gyógyfürdőn kívül látogatott strandfürdője is van. Jelenleg Tapolcafürdő még részvénytársaság bérletében van, azonban a részvényeknek mintegy 90%-át a város két évvel ezelőtt visszaváltotta. Városunk va-

gyoni helyzetét az 1927. évi számadások alapján a következő adatok tüntetik fel :

I. Ingatlanok értéke : 19,889.410 pengő. Javadalmak és jogok : 21,257.309 pengő. Ingóságok : 714.076 pengő. Összesen : 41,860.759 pengő. II. Ingatlanok (földbirtokok, magas és mély építmények) 622.595 pengő. Vívezetési és csatornázási hálózatok : 2,326.493 pengő. Gépészeti stb. berendezések és szerelvények 148.911 pengő. Bútorok, könyvek, műszerek 4.434 pengő. Raktárkészlet: 69.160 pengő. Vízmérők : 135.501 pengő. Összesen : 3,307.094 pengő. Végösszeben : 45,167.889 pengő.

Városunk rohamos fejlődése s ezzel kapcsolatban folyton fokozódó teendők a városi közigazgatásra olyan feladatokat rónak, amelyeket a lepasztott tisztviselői létszám mellett csak erejét erősen igénybevevő munkateljesítménnyel tud megoldani. A város ügyosztályai a lefolyt 1928. év folyamán 70.000 ügydarabot intéztek el.

Rohamos a városi lakosság lélekszámának szaporodása is : 1817-ben városunknak 12.000 lakosa volt, 1857-ben 17.900, 1870-ben 21.500, 1890-ben 32.000, 1900-ban 43.000, 1910-ben 51.000, 1920-ban 57.000. A város jelenlegi lélekszáma megközelíti a 70.000-et s ha elkövetkezik a szomszédos, városunkkal hovatovább összeépülő Diósgyőrnek és Hejőcsabának remélhető beolvadása 25.000 lélekszámmal, úgy kialakul Nagy-Miskolc képe, mely után nemcsak a város sorsát bensőséges szeretettel és odaadással intéző jelenlegi vezetőség, de városunk minden polgára áhítozik.

A MISKOLCI EGYHÁZAK TÖRTÉNETE

A MISKOLCI RÓM. KATH. EGYHÁZ

város »Avas« nevű hegyének lejtőjén, való feljegyzés szerint, Szent István tiszteletére szentelt és nevezett róm. kath. templom állott. Itt volt a plébánia, amelynek az 1411. évben kelt kir. oklevél szerint mint jóval azelőtt alapítottnak, plébánossal való betöltéséhez, Zsigmond király Miskolc közönségének kiváltságul, szabad papválasztási jogot engedélyezett.

Ezen egyház kebelében a reformatió 1530 táján indult meg, illetőleg folyamatban volt. Az 1544. évi törökjárás idejéből szó esik erről, mivelhogy a diósgyőri koronauradalom királyi kegyuraságától függőhelyzetben nem tartva, az átalakulás végbemehetett. Ez a ténykörülmeny az 1555. törökjárás alkalmából felemlítődik s egy 1569-ből való adatban pedig a parochia predikátorának neve is fel van tüntetve.

A Szent István egyházközség keretében, a külföldi eszmeáramlattal érintkező elemek révén, szélesebb körökre kiható vallásreformirányzat, a törököktől e szempontból nem akadályoztatva, teljes eredményt ért el. Helyzete a törökök részéről kedvezőbb, a királyság álláspontjával szemben, amennyiben azok a Mohamedánizmus egyszerű tanai és kultusza szelleméből kifolyólag, külsőségekben pedig az emberi alakoknak ábrázolását tilalmazván, a kath. képtisztelet iránti ellenszenvben, idegenül állottak a katolikus vallási felfogással szemben s inkább közömbösek voltak az új vallásreform irányzat iránt.

Ilyeténkép a miskolci Szent István templom az evangélium szerint reformált vallás szolgálatába ment át s egy idő múlva a Mindszent község kápolnájánál elhelyezkedett szerzetes, mint lelkészhelyettes, látta el a miskolci kath. valláshoz tartozó hívőt s tartott istentiszteletet. Ez lett a mag, amelyből kifejlődött az a miskolci egyházközség, melynek neve máiglan mindszenti plébánia. E helynek lelkészéről, személye megnevezésével, 1713-ból van feljegyzés, mely szerint a vármegyén tiltakozik az egykori Bolgogasszony-templom helyének vásár céljára való felhasználása ellen s eredeti céljára való visszaadását követeli. Hogy a mindszenti plébánia mely idő óta került az egri egyházmegyei kezelésbe, az följegyzés hiányában meg nem állapítható, de a tapolcai apátságnak 1715-ben kir. ren-

delettel történt megszüntetésével be kellett következnie s ezt jelenti a plébánosok neveinek 1717-től kezdődő felsorolása.

Ezidőszent 2 plébánia van, amelyek egyike a régibb keletkezésű s a városba kebeleztet »Mindszent« községi, Péter-Pál apostolok tiszteletére szentelt templommal, amelyik alsóvárosi címet visel s helyzeténél fogva belvárosi jellegű. Egy plébános vezetése s közreműködésével 2 alapítványos segédlelkész végzi itt a lelkesi teendőket. Kegyura: A magyar kir. kincstár. Jelenleg a hitoktatás teljesítésére öt rendszeresített állásban az egri egyházmegyétől küldött áldozár van alkalmazva. A plébánia javadalma, földbirtokának házhelyek céljára való átadásából befolyt tőkepénzének elértéktelenedése folytán, annyira megcsökkent, hogy a fentartásra elégtelen volta miatt, 1921-ben az egri káptalannak egy reális kanonoki stallumával lett összekötve. Plébános : Kronberger József c. apát, egri kanonok.

Mindszenti
róm. kath. templom

A másik plébánia, a Szent Anna tiszteletére szentelt templomról nevezett, későbbi keletkezésű s fekvésénél fogva »felsővárosi« címen szerepel. Önálló plébánia 1828. évben kezdte meg működését. A város fejlődése, főképen a diósgyőri vasgyár közelsége folytán, az ott egyre nagyobb számmal alkalmazottak által, a város eme felső része oly nagymérvben benépesült, hogy a lelkesi szolgálat és hitoktatás ellátására a jelen század elején már múlhatlanul szükséges segédlelkési állás szervezése elodázhatatlanná vált, ami 1906-ban be is következett. Plébános : hahodi Réta Kálmán esperes, címz. apát.

Mindkét plébániának van hitközségi autonómiája, a hívek által közgyűlésileg választott egyháztanácsa, amelyek mindegyike mint a hitközségnek világi képviselője, annak belügyeit intézi, adminisztratív és pénzügyi tekintetben határoz. Az alsómiskolci 1882-ben, a felsővárosi 1896-ban alakult, az egyházi kánonok tiszteletben tartása mellett s főhatóságilag jóváhagyott alapszabályok keretében működik. Mindkét hitközségnek vannak általuk fenntartott népiskolái. — ... Kath. istentisztelet helyéül szolgál, a városi levéltár 1497. évi feljegyzése szerint fennállott, de a törökjáráskor elpusztult s 1724. évben felépült, nagy befogadóképességű minorita-templom. Szorgalmazták előbb visszaállítását, azonban csak az 1723. országos törvény alapján, nem minden ellenkezés nélkül, hatévi huza-vona után sikerült eredeti rendeltetésű helyét visszaszerezni a minoritáknak, amely a kir. szabadalmi levelek értelmében a minoritarendi szerzeteseket illette. Kolostoruk is épült egyidejűleg két szárnyával s az előbb visszatelepülő minoriták az ifjúság tanításához fogtak sajátos hivatásuknak megfelelően, amennyiben e szempontból is kívánatosnak tartotta a katolikuság visszatelepedésüket.

Az ifjúságot a kezdettől elemi ismeretekre oktatták, azután gimnáziumi tantárgyakra 6 osztállyal, kizárólag a rend vezetése és rendtagok működése alatt 1886-ig, amikor kir. kath. gimnáziummá minősített s állami kezelésbe ment át, amelyben szakképzettséggel bíró minoritarendiek szintén alkalmaztatnak.

A tanuló ifjúság számára a kolostorban 1913 óta általuk berendezett s felügyeletük alatti internátus áll fenn. A rendház főnöke : Péchy Alán dr., a rendtagok száma 7.

Istentisztelet helyéül szolgál, nőszerzet céljára adományozott s 1878-ban Irgalmas nővérek által betelepített épülethez emelt, kis nyilvános templom. E zárdával egybefüggően áll fenn az érseki leánynevelőintézet, melynek párhuzamos elemi osztályai-ban évenként 300, felsőnépiskolából 1907-ben polg. leányiskolává átminősített négy osztályában 240 és 1927-ben megnyílt tanítónőképző két osztályában 92 tanuló van. Egyre messzebbmenő kulturfeladatra vállalkozott a rend s önerejéből megtakarított pénzen, az intézet közvetlen szomszédtelkét megszerezve, a közeli évben az intézet kifejlészthetőségét lehetővé tette. Az általuk berendezett és fenntartott internátusban a helyszűke mellett is nagyszámú növendék talál elhelyezést. A nővérek száma 24, akik közül néhány házi teendőket végez, a többi mint okleveles tanerő működik. A rendház főnök-nője s az intézet vezetője : Beszenszky Mária Berta.

Hitbuzgalmi szervezetek :

Rózsafűzértársulat mindkét plébánia körében, leánycsoportjából a felsővárosi részen Munkásleányegyesület alakult 1927-ben, mely ájtatosságon kívül, felolvasás s színelőadással egybekötött összejöveteleken művelődik és szórakozik.

Az alsóbbfokú iskolások részére »Szigárdisták« fiú- s leány csoportjának alakulata létesült.

Hitbuzgalmi szervek a Mária-kongregációk nem és kor szerinti csoportokban. Leánycsoportja kulturdélutánokat rendez, s megfelelő ünnepély keretében szegénysorsúakat ajándékokban részesít.

Hitbuzgalmi kiadvány : Kath. egyházi tudósító, havonként megjelenő füzet, amely a hitélet terén irányt mutat, gyakorlati tájékoztatást nyújt a híveknek, s egyházi eseményeket közöl. Kath. Férfi Ligák avagy Á. V. (anyaszentegyházvédő egyesület) nem annyira különös célra, hanem egyszerűen a nagyobbára elhanyagolt, vallásos előírások szerinti életmód betartására s a nyilvános Isteni tiszteletek és körmeneteken való együttes résztevésre létesült alakulatok. Havonkénti egyszeri összejöveteleiken a hit körébe vágó előadás keretében a vallást közletről érintő napi kérdések felett is eszmecserét folytatnak. A hitbuzgalom körébe tartozik az alsóvárosi kath. férfi- és női énekkar »Cecilia egyesület«, amely mint vegyes kar isteni tiszteleteken való énekléssel a hívek lelki épülésére s a vallásos érzés élesztésére szolgál. Nem tartozik a kath. intézményekhez, de abból

Minorita
róm. kath. templom

Szt. Anna-templom

hajtott ki a Felsővárosi Munkás Dal- és Önképzőkör. A kath. egyház kebeléből sarjadt ki a félszázados Kath. Nőegylet, amely társadalmi tevékenység terén működő karitatív egyesület. Elhagyott szegény gyermekek felruházása körül szorgoskodik. Társadalmi téren a Nőegylet mellett újabb keletkezésű Szoc. Missio Társulat, amit a háborús idők mostohaasága 1916-ban hívott életre. A szó szoros értelmében irgalmassági cselekedetekre szorítkozik. Napközi otthon hozott létre az arra szorult ezidő szerint 180 gyermek gondozására, iskolásokat tanszerekkel látnak el, felnőtt árvákat és özvegyeket is gondozás alá vesznek. A gyermekeket a »Mikulás délután« örömeiben részesítik és a raboknak is karácsonyi ajándékokkal kedveskednek.

Ez önkéntes társulat hivatásszerű kiegészítést, illetőleg betetőzést nyert a Szociális Testvérek-nek a háború után a mindszenti egyházközségi szegény ápodába 1928-ban történt betelepítésével. Karitatív szociális teendőikön kívül egyházi irodai munkálatokban is segédkeznek és kegytárgyak, képek, vallásos nyomtatványok árúsítására berendezett helyiségekben azoknak eladása körül kiszolgálják.

Szociális téren működik a Szent Alajos diákszövetség, mely szegénysorsú, középiskola végezhetésére alkalmas ifjakat magánháznál ingyenes ellátáshoz juttat. Egy évtized alatt 106-ra emelkedett az ily módon eltartott ifjak száma az áldozatos emberek jóvoltából.

Federatio Emericana a főiskolai ifjúság vallásos és hazafias érzületének ébrentartására és ápolására, valamint az ifjúság erkölcsi épségének megszilárdítására és megtartására, egyben pedig önművelésére szolgáló egyesület.

Az alsóvárosi plébániai egyháztanács főgondnoka : dr. Andrassy Kálmán máv. üzletvezető ; h. segédgondnok : Hollós István ny. pénzügyigazgató.

A felsővárosi plébániai egyháztanács főgondnoka Krónberger Béla gimn. tanár, segédgondnok : Adorján Árpád.

Róm. Kath. Nőegylet : elnöke : kellemesi Merczel Lászlóné, ügyvezető elnök : özv. Komáromy Gyuláné, alelnök : dr. Gyika Emilné.

Szoc. Misszió Társulat : elnöke : dr. Mikszáth Kálmánné, ügyv. elnök : Sorger Miksáné.

Szoc. Misszió Leány Egyesület : elnök : Kolozsváry Júlia, egyh. tanácsadó : Péchy Alán minorita rendfőnök.

Felsővárosi munkás dal- és önképzőkör : elnök : Adorján Árpád, alelnök : Deutscher Gyula.

Alsóvárosi kath. énekkar : karnagy : Kollár János.

Cecilia énekkar egyesület : elnök : dr. Horkay Ferencné, karnagy : Sassy Csabáné.

Federatio Emericana : prior : Duray Kálmán, senior : dr. Uhlmann Aladár, subprior : dr. Kéthely Sándor.

Róm. kath. minorita templom

Szent Alajos diákszövetség : elnök : Tóth Zoltán Viktor tb. pápai káplán.
Felsővárosi kath. liga : elnök : Jancsó Gyula ny. főerdőtanácsos és Báber Gyula ny. pénzügyigazgató.

A MISKOLCI GÖR. KATH. EGYHÁZ

A görög katolikus egyház megalakulását Miskolcon több száz évi kísérletezés előzte meg. A feljegyzések szerint az első görög szertartású szentmisét magyarul a magyar nyelv első vértanúja, Izaiás végezte, kit Erdélyben az oláhok az oltártól ragadtak el s 1695-ben gyilkoltak meg.

Az itt élő hívők hitközséggé alakulásának eszméjét Bacsinszky András munkácsi püspök pendítette meg, midőn mint tapolcai apát a tapolcai templom átadását kérte. Az ő felterjesztésére 1777 dec. 19. és 22-ikén az egeri érsek képviselőjében

Gör. kath. templom

Téglássy József prépost-kanonok, a munkácsi püspök képviselőjében Pásztélyi János kanonok és a korona-uradalom képviselőjében megjelent gróf Vay K. prefektus elnökletével megtartott gyűlés a kérelmet behatóan tárgyalta. A tapolcai apátság temploma átadását nem javasolta, de egy új templom stb. építése költségeit a kincstárra bízta.

Az 1797-iki 14.374. sz. helytartósági rendelet a fenti gyűlés határozata értelmében a püspökséget felszólítja, hogy a Batthyány-utcai — jelenleg az erdészeti palota telkén építendő templom — iskola és plébánia épület terv- és költségvetését terjessze fel. Ez megtörtént, a tervek elkészültek.

Mielőtt az építkezés megindult volna — az ügy kegyes támogatója, Mária Terézia királynő — majd maga Bacsinszky András püspök, meghalt. 1837-ben Tarkovics Gergely eperjesi püspök a kérelmet megújította, de a levéltárban az anteactákat nem találva, vagy nem is keresve, a kérvényre »Nullum vestigium« jelzést téve, a dolog újra a feledés útjára lépett.

Ezalatt Miskolcon a gör. kath. hívők száma egyre gyarapodott. Nemcsak a környékről jöttek be, de az itt állomásozó 5. sz., majd 65. sz. gyalogezredben szolgáló román és ruthén vidékről idekerült fiúk, midőn megszokták az Avas alján a magyar vidéket, nem vágytak vissza fatornyos kis falvaikba, hanem itt települtek meg.

A hosszas kísérletezés után 1900 aug. 20-án alakult meg a miskolci gör. kath. hitközség, melynek első világi elnöke Szaffka Pál kir. közjegyző, egyházi elnöke Mocsár Endre volt.

Az egyházi élet és kultúra fejlesztésén kívül a hitközség főcélja volt, hogy istentiszteletében visszanyerje a magyar nyelv használatát. Mert mióta a szabadkai főesperesség elvesztette önállóságát, a magyarajkú gör. kath. hívők a munkácsi és eperjesi ruthén és az erdélyi román egyházmegyékbe kerülve, ősi magyar oltárnyelvüket sokszor csak küzdelmek árán tudták gyakorolni. A nemzeti szellemtől

áthatott hitközség feladatának megfelelt, ezt bizonyítja ama tény, hogy azóta ott, hol eddig a magyar oltárnyelv megyénkben ismeretlen volt, csaknem teljesen kiszorította az ószláv nyelvet.

Az említett itt letelepült kiszolgált katonák idegen oltárnyelvükkel idegen nyelvüket is felcserélték hazánk nyelvével, — s ma gyermekeik egy szót sem tudnak idegen nyelven.

Hogy a hitközség feladatának megfelelhessen, azon igyekeztek, hogy mielőbb saját lelkészük legyen a hívőknek. Dr. Vályi János eperjesi püspök a hívők kérelmére Schirilla Andor egyh. levéltárnok és képezdei tanárt nevezte ki, kit 1905 nov. 15-én iktattak be.

Az első plébánia épületet az eperjesi egyházmegyei alapokból adományozta a püspök. Ebben az épületben, a Szeles-utca 51. sz. a. volt a hitközségnek legelső kis kápolnája, melyet 1906 május 5-én szenteltek fel.

Ezt az épületet a hitközség eladta s a telek megmaradt másik felén 1909-ben az eladási árból befolyt 24.000 és a felvett 37.000 korona összegből felépítette a jelenlegi plébánia épületét.

Míg a hitközségnek temploma nem volt, Csák Cirjék, akkori tartományi főnök engedélyével az ünnepi és vasárnapi misét a minoriták templomában tartották.

1910 május 22-én Miskolc város által adományozott telken tették le a templom alapkövét. A templom, némi vallásalapí hozzájárulást leszámítva, teljesen közadakozásból épült s 1912 szeptember 15-ikén ünnepélyes keretek között történt a felszentelése.

A hitközség 1900-ban nyert önálló autonómiát. Világi elnökei voltak : Szaffka Pál kir. közjegyző, Balogh Bertalan, a Közművelődési Egyesület elnöke, jelenlegi pedig dr. Hodobay Sándor polgármester. Hívei száma 2850. A hitközségnek van negyven tanácsnoka és negyven tagból áll a képviselőtestülete. A lelkész mellett két hitoktató, Kiss Gyula és Demkó Sándor fungál.

Az összes istentiszteletek magyar nyelven végeztetnek. Van az egyháznak művészi színvonalon álló énekkara, melyet Hornyák Olga vezet. Az egyház egyesületei : a Borsod-Miskolci Nőegylet, a Jézus Szíve, Olvasóegylet, Oltár-egylet s a Szent László és Bernadet kongregációk. Az egyház alapításakor az eperjesi, a hajdudorogi püspökség felállításával 1912-ben a magyarajkú görög kath. püspöki joghatóság alá került.

A világháborúban négy harangja közül hármat elvittek, melyet a hívők áldozatkészsége azóta visszaállított. A gyászos trianoni béke után a munkácsi egyházmegye főpásztora, Papp Antal, ki a mártíromság annyi szenvedését oly hősi lélekkel viselte, úgyszólván karhatalommal székhelyéről elűzve, idejött s jelenleg mint »Miskolci apostoli adminisztrátor« itt lakik s a templomot használja.

A MISKOLCI GÖRÖG KELETI EGYHÁZ

A miskolci görög keleti egyház megalakításának idejéről biztos tudomásunk nincsen. A görögök, Miskolc kereskedelmének megalapozói, valószínűleg a XVIII. században telepedtek le nagyobb számban városunkban. Vannak ugyan

nyomok arra nézve, hogy már a XVII. század vége felé éltek itt görög kereskedők, de oklevélszerűleg nagyobb számban őket itt kimutatni, nevükön megnevezni nem lehet. Szendrey János Miskolc történetében azt írja, hogy kezdetben még templomuk sem volt s a Széchenyi-utca egyik épületében volt az imaházuk. Az egyház 1782-ben határozta el, hogy a görögök számának és vagyoni viszonyainak megfelelő díszes templomot építtet. Ez évben vitte fel egy küldöttség (Pataky György elnöklete alatt Janovics F., Pilita M., Peszkár T., Fehérváry L. és Szonthe P. egyh. tanácsosok) az építési engedélyt kieszközlő kérvényt a császárhoz Bécsbe s az megadtván, a Janovics Ferenc által az egyháznak adományozott ház telkén fel is épült a templom, melyet 1806-ban szenteltek fel. A díszes berendezésű templom pompás ikonosztáziójával, faragott és aranydíszes fogadalmi oltárával, szószékével, magashátú padjaival, képeivel, mennyezetfestményeivel lebilincselő hatást tesz a templomot látogatóra és méltó kifejezője annak a szorgalmas munkával elért jólétnek, amelyben a miskolci görögöknek részük volt, de bizonyosága áldozatkészségüknek és vallásos hitbuzgalmuknak is, melyről általában híresek voltak.

(A templom tornyát 1875-ben, óriási szélvihar ledöntötte, akkor épült újra.).

A XIX. század elején még nagyobb számban élő görög családok lassan egymásután néptelenednek el és számuk rohamosan fogy. Ma már alig pár család él a régi görögök egykor népes összességéből. A háború kezdetéig még volt lelkészüket, de aztán mind nagyobb csend borul a Batthyány-utcai templom önmagának ragyogó díszzeire. Már csak ünnepnapokon jár le egy főpap a szertartás végzésére s mikor Dadányi Sándor gondnok szükségét vélte annak, hogy a templom s az egyházi javak sorsa államhatósági felügyelettel biztosíttassák, a vallás- és közoktatásügyi miniszter Miskolc város főispánja által zár alá vétette a javakat, a gondnoki teendőkkel dr. Silbiger Bertalan városi főügyészt bízta meg. A templomi felszerelésekről pontos leltár készült s a becsesebb tárgyak egyik miskolci bank páncélszobájában helyezték el. Nemsokára erre a miniszter megengedte, hogy a templomot a Miskolcon nagy számban élő bulgárok is használhatják. A templom feletti gondnoksággal Peszkár Sándor bízott meg, aki nemcsak ezt a hivatását tölti be az ősei hagyományát tiszteletbentartó nagy buzgalommal, de azon is fáradozik, hogy a hívők, ha elnéptelenedett is az egyházközösség — állandóan Miskolcon lakó lelkészt kapjanak.

A legutóbb és ma Miskolcon élő görög családok : Peszkár, Levandovszky, Koncsek, Pompéry, Szonthe, Pilita Xivkovich-Dadányi, Politi, Csetiri Katrus, Kurucz.

A MISKOLCI REFORMÁTUS EGYHÁZ

Miskolc egyike azoknak a városoknak, ahol a reformáció csodálatos erővel éreztette hatását. Már a lutheri reformáció megismerése után 1540 körül, csaknem az egész város híve lett a hitújításnak. A kálvini irányzat csak 25 év múlva, 1565-ben indult meg, de oly erővel, hogy a lutheránusok is tulnyomó többségükben kálvinistákká lettek. A miskolci katolikus egyház meg is szűnt s így történt, hogy a hívekkel együtt az avasi »Szent István« templom a reformátusoké lett.

Hevesi Mihály, az első református pap, mint lutheránus lelkész működött először Miskolcon, de a kálvini reformáció hitelveit elfogadva, 1568-tól kezdve ebben a szellemben működött.

Ettől az időtől kezdve, egészen a XVIII. század közepéig, annyira össze volt forrva a református egyház a város életével, hogy még az egyházi ügyekről is nagyrészt a városi tanács intézkedett.

A miskolci ref. egyház a XVII. században szépen fejlődött és erősödött, aminek tanúi az ezen századból máig az egyház tulajdonában levő aranyozott drága serlegek, tálak melyek az ötvösművészetnek valódi remekei, arany skófiummal varrott úrasztal-terítők stb.

A XVII. században találunk adatokat az első miskolci református középiskolára vonatkozólag is, amely ekkor már szépen virágzó tanintézet.

A XVIII. század, amely országunk történelmében igen viharos volt, Miskolc városának és lakóinak is bőven kijuttatta részét mindenféle hadi mozgalomból, pestisből, fűzekből és árvízből. A ref. hívekre is szomorú világ következett. Az ellenreformáció megindulásával, nemcsak belső és külső ellenséggel, de még a katolikusokkal is háborúságban kellett állnia. A Miskolccal szoros szomszédságban épült Mindszent község katolikus egyháza kegyúri adományozások által igen megerősödött s teljes erővel fogott a miskolci ref. hívek rekatholizálásához. A feljegyzések szerint a XVIII. század elején csak 20 kath. család élt Miskolcon. A minoriták betelepítése után »a reformátusok visszatérítése gyakran a legnagyobb erőszakoskodásokkal s újabb katolikusok betelepítése nagy eréllyel folyik« (Szendrey Misk. város Monogr. II. 375. 1.)

A század második felében a városi tanács már nem áll tisztán protestánsokból, a helytartó tanács kényszerű befolyása alatt katolikus városi tanácsosok is »hivatalból betéteknek«. Általában véve e századról azt lehet mondani, hogy a miskolci kálvinisták sok tekintetben jóval kedvezőbb helyzetben voltak az ország más városaiban lakó hittestvéreiknél. Legnagyobb vívmánya az 1755-i esztendőben kiadott királynői szabadságlevél, melyben a ref. lakosság megszerzett jogai biztosítottak.

A század végén már új templom építésére gondolhattak, első kérelmüket azonban a helytartótanács elutasította. Néhány év múlva az akkori főgondnok, Vay József (1785-ben) kieszközölte a templomépítési engedélyt. Ebben az időben ez igen nagy feltűnést keltő dolog volt, mert a protestánsokhoz mindenki mostoha volt.

A Tetemvár-domb oldalában ma is meglevő úgynevezett deszka-templom jóval az ellenreformáció előtt, a XVII. században épült, valószínűleg még török fenhatóság alatt, amikor a protestánsok különböző privilégiumokat élveztek. Lehet, hogy azért volt rá szükség, mert az avasi templom leégett s kiegészítő templomnak építették.

A XIX. században a felekezeti béke helyreállt, ámbar az ellenreformáció még mindig tartott s itt-ott sok sérelem érte a reformátusságot.

Ref. deszkatemplom

E század elején készült el 1808-ban az új templom, (a mai Kossuth-utcán) de tornya és harangja még nem volt. 1865-ben készült el a tornya s benne a híres Eszter harang (53 bécsi mázsa = 3005 kg.), melyet Bathó István és neje aján-
dézott az egyháznak.

A Bach-korszak alatt az egész magyar protestantizmust súlyos arculcsapás érte a Thun kancellár által kiadott nyílt parancsban. El akarták venni a protestáns egyházak autonómiáját. A tiszáninneri egyházkerület gyűlése is tiltakozott a pápens ellen s az összehívott gyűlést, amelyet az avasi templomban tartottak, a hatóság szét akarta oszlatni, ami azonban nem sikerült. Az egész ország közvéleménye a protestánsok mellé állott, úgyhogy a császári parancsot a kancellár kénytelen volt visszavonni.

A kiegyezés után életbelépett 1868, majd 1894 stb. években hozott törvények biztosítják a vallásszabadságot és egyenlőséget, de az 1848 : XX. t.-c. teljes megvalósulása még ma is csak reménye a magyar protestantizmusnak.

A miskolci református egyház jelenlegi élete és tevékenysége méltó folytatása annak a szép multnak, amelyre a miskolci kálvinisták nemes büszkeséggel tekinthetnek vissza.

A magyar ref. egyháznak Miskolc az egyik legfontosabb központja ; a tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki székhelye.

A TISZÁNINNERI EGYHÁZKERÜLET

Az 1735-ben alakult tiszáninneri ref. egyházkerülethez a trianoni békekötés előtt 8 egyházmegye tartozott, ma megcsónkítva 5 egyházmegyéből áll.

Az egyházkerület egyházi feje *dr. Révész Kálmán* püspök, aki 1860-ban Debrecenben született. Atyja Révész Imre, a kiváló debreceni lelkész volt. Theológiai tanulmányainak elvégzése után a berlini egyetemre ment, ahonnan 1886-ban a pápai theológiai akadémia tanárává hívták meg. 1892-ben kassai lelkész, majd abaúji esperes, 1918-ban dr. Tüdős István halála után a tiszáninneri egyházkerület püspöke lett. A nagyműveltségű kiváló egyházférfi, aki beutazta egész Középeurópát s a magyaron kívül több klasszikus és modern nyelvet ismer, a református egyetemes zsinatnak már 1891-ben tagja és gróf Tisza Istvánnal együtt korjegyzője. A cseh megszállás idején mint kassai lelkész 21 hónapon át rengeteget küzdött a cseh-szlovák hatóságokkal. A hűségesküt nem tette le a cseh

Ref. újtemplom

kormányának s ezért léptek fel ellene mindenféle bosszantással és üldözéssel. A kassai cseh titkos rendőrség állandóan figyelte és súlyos bajai lettek volna, ha a cseh-szlovák kormányának nem lett volna az az információja, hogy mint püspök az angol és amerikai protestáns hatalmak figyelme alatt áll. Kiváló egyházi történetíró, akinek 20 önálló munkája és ezernél több tanulmánya és cikke jelent meg. 1920 októberében Miskolcra költözvén át, megszabadult a cseh uralom kellemetlenségeitől. Mint püspök, a felsőház tagja. Az Országos Kálvin Szövetség elnöke, stb.

Az egyházkerület világi elnöke csabacsüdi *Dókus Ernő* kir. kamarás, ki jelenleg a ref. egyetemes konvent világi elnöke is.

Az egyházkerület főhatósága alá tartoznak a sárospataki ref. theol. akadémia, a sárospataki ref. főgimnázium, a miskolci ref. reálgimnázium és a miskolci leánygimnázium. A tiszáninneri ref. egyházkerület közgyűléseit rendszerint városunkban tartja.

A tiszáninneri egyházkerület Miskolcon lakó püspökei voltak 1745-től : Csáji Márton, Szalay Sámuel, Szathmáry József, Apostol Pál, Zsarnay Lajos, Kun Bertalan, dr. Tüdős István és 1918 óta dr. Révész Kálmán.

AZ ALSÓBORSODI EGYHÁZMEGYE

Miskolc nemcsak a tiszáninneri egyházkerületnek, hanem a kerület egyik legnagyobb és legnépesebb egyházmegyéjének, az alsóborsodinak is székhelye. Itt lakik az egyházmegye esperese, itt tartják a közgyűléseket. Az egyházmegye jelenlegi esperese *Farkas István* miskolci lelkész, országosan ismert lelképásztor és kiváló szónok.

Irodalmi működését mint teológus ifjú kezdte meg, először pályamunkáival, majd egyházi és szociális cikkeivel tette nevét ismertté. Éveken át szerkesztette az Egyházi Értesítőt, hosszú ideig főmunkatársa volt a Sárospataki Ref. Lapoknak. 1923-tól az alsóborsodi egyházmegye esperese, a zsinat rendes tagja.

Az egyházmegye gondnoka *báró Bottlik István*, országgyűlési képviselő.

A miskolci ref. egyház harmadik lelképásztorarfa dr. Enyedy Andor, a Kálvin Szövetség ügyvezető elnöke. Cikkeivel és előadásaival az egész magyar reformátuság elismerését kiérdemelte, az Egyházi Értesítőnek jelenlegi szerkesztője. A Kálvin Szövetség egyik megújítója és megteremtője. Egyházmegyei tanácsbíró, zsinati póttag.

A miskolci ref. egyháznak *dr. gróf Haller József* a főgondnoka, az egyháztanács világi elnöke. A magasképzettségű, nemesszívű vallásos főúr egyházunk minden legkisebb ügyét szíven viseli. Ő az elnöke az egyház középiskolája — a reálgimnázium — igazgató-tanácsának is.

A három lelkészen kívül dr. Révész Kálmán püspök mellé *Illyés Bertalan* püspöki titkár és másodlelkész van az egyházkerület által megválasztva.

A lelkészek mellett négy segédlelkész ú. m.: *Illosvay Ferenc*, *Kiss István Szah István* és *Demeter Béla* végeznek lelkészi teendőket.

Az állami és községi iskolákban a vallásos nevelést négy hitoktató lelkész végzi : *Cseh József*, *Fazekas János*, *Nagy József* és *Mikes Géza*, akik a püspök által kinevezett önálló hitoktatók.

Az egyház ügyeit a 94 tagú egyháztanács intézi, őrködve az egyház anyagi és erkölcsi javai felett.

A Kálvin Szövetség három évvel ezelőtt alakult meg. A benne tömörült egyesületek hivatása a vallásos és nemzeti érzés ápolása a társadalom minden rétegében. Ennek elérésére számtalan munkatere van. Szegények, betegek, munkanélküliek, csecsemők gondozása, ápolása, támogatása, a cselédek erkölcsi meg-

mentése, az ápodák és fogházak missziója. A felekezeti békesség ápolása stb.

Céljának elérésére az egyházzal együtt havonként 2-szer megjelenő egyházi lapot, az Egyházi Értesítőt, adja ki, melyet díjmentesen ad és juttat el minden családhoz.

A Miskolci Kálvin Szövetség lelkészi elnöke *dr. Enyedy Andor* lelkész, világi elnöke *dr. gróf Haller József*, a miskolci és az országos szervező-bizottság elnöke vitéz *Sáfrány Géza* altábornagy.

A Kálvin Szövetség keretében alakult egyesületek : a Kálvin Szövetség Női Osztálya, Leányegylet, Cserkészcsapat.

A szövetség női osztálya a körzeti munkán kívül bizottságai által végzi a templom, a kórházi, ápodai hívek és a református foglyok ápolását, illetve gondozását. A női osztály elnöke *dr. Kérészy Barnásé*.

A Leányegylet célja a leányok lelki életének helyes mederbe terelése, vallásos, hazafias, jó magyar lányok nevelése. Testük edzetté, erőssé tétele a sportok általi, jövőendő hivatásukra való előkészítés. Elnökük *dr. Enyedy Andorné* miskolci lelkész neje.

A Kálvin Szövetség »Méliusz« cserkészcsapata a ref. fiúkat neveli becsületes, helyüket mindenkor megálló magyar emberekké, vallásos gondolkozású egyháztagokká. A kisebb fiúk részére a múlt évben alakította meg az apród cserkészek csapatát. Parancsnokuk *Derencsényi István s.* lelkész.

A református egyházzal szoros kapcsolatban áll a Miskolci ref. női filléregylet. A múlt század közepén *Szathmáry Király Pálné* alapította. A nemesszívű nagyaszony vezetése alatt ez az egyesület, mint ref. nőegylet volt az első, amely Magyarországon árvaházat alapított.

Az egyesület közgyűlései és »fillér bál«-jai messzi környék híres eseményei voltak s ott volt azon mindenki, aki magát számottevőnek tartotta. *Szathmáry Király Pálné* után leánya, *báji Patay Gyuláné* lett az egyesület elnöknője és fő pártfogója, aki kitűnő szociális érzékével, nemes szívével az egyesületet virágzásának magas fokára emelte.

Az egyesület árváinak karácsonya a város életében ma is számottevő esemény, amikor az árvákat gazdag ajándékokkal és ruhákkal látják el. Az árvaház igazgatónője *özv. Schulcz Károlyné*, ki önzetlen lélekkel viseli szívében az árvák sorsát.

A MISKOLCI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ

Miskolcon már a mohácsi vészt követő esztendőkből kimutatható a reformáció hatása. Az itteni róm. kath. egyház 1554 táján lelkészével, *Hevessy Mihálllyal* együtt »átreformálódott« és pedig lutheri irányban.

Mikor az 1681. soproni országgyűlés kijelölte — egyebek között — az *arnóti* ev. egyházat is »artikuláris«-sá, azaz olyanná, amelyben nyilvános istentisztelet tartható, a miskolci evangélikusok odajártak a saját szellemük szerinti istentiszteletre.

Érdekes és jellemző ez egyház kultúrérzékére, hogy mikor még meg sem alakult, tehát mikor az itteni evangélikusok csak »szórványként« szerepeltek, már 1770

táján magántanítójuk volt egy Marcsek György nevű ev. tanító személyében ; tehát iskola volt az első létformája.

E létformájából II. József türelmi rendelete vezette ki az önálló egyház keretei közé, amennyiben az 1782 ápr. 1-én tartott közgyűlésen 351 család jelentette ki, hogy önálló egyházzá kíván alakulni. Az 1782 május 14-én kelt egyházalapítási engedélyt kérő felségfolyamodványra megjött az engedély ; eszerint: »megengedettik, hogy . . imaházat emelhessenek és lelkészt választhassanak.»

Az önálló egyházzá szervezkedés 1783 okt. 9-én történt, 1288 lélekszámmal. Első lelkésze Trsztyenszky János volt. Első felügyelője, világi elnöke pedig Metzner Károly táblabíró. Ekkor az Istentiszteletek az egyik lelkes egyháztag : Kövesdy János házában tartattak ; majd mostani templomának helyén állt nagy faépületért báró Eötvös Ignácénak évi 25 aranyat fizetett s abban tartotta az egyház első istentiszteleteit, az elsőt 1783 nov. 30-án.

Egy év múlva 4000 váltó forintért megvette a telket.

Mai templomának fő falai 1797-ben épültek, többszörös elemi csapás, villámütés, tűzvész rongálta e falakat, míg 1864-ben tornyot épített az egyház az addig toronynélküli keresztalakú masszív, románstílusú templomához ; azóta áll jelen alakjában.

Jellemző, hogy az egyébként szegény iparosokból, zsellérekéből alakult egyház alig építette fel templomát, már 1805-ben a Kis-Hunyad (mai Kun József-) utcai telekrészen »nemzeti oskolá«-t alapít s azt egyemeletes— akkoriban ritkaság ! — épületébe helyezi. Híres rektor-professzora volt Dunay Imre. Tanulóinak száma 1824-ben 279 volt, az az évi máj. 14-i canonica visitatio jegyzőkönyve szerint.

1832-től anyakönyveink magyar nyelven szerkesztettek. 1836-ban a »nemzeti •oskolá«-hoz külön tápintézetet emel az egyház.

1859-ben alakul meg a Nőegylet.

Legnagyobbhatású lelkésze, a későbbi nagy püspök : Zelenka Pál volt, ki 1866 február 20-tól 1910 december 4-ig állott az egyház élén. Alatta érte el az egyház fejlődésének legmagasabb fokát. Volt négy tanárja és négy tanítója s egy kézimunka tanítónője ; volt elemi- és középiskolája, az utóbbinak internátusa, volt szegényháza, ispotálya.

Az 1878 augusztus 30. és 31-e közötti éjjelen valósunkra szakadt árvíz az egyházat is megrongálta, 19 tagja lelte halálát a szennyes habokban, épületei megroppantak, hiszen templomában 80 cm.-nyire állott a víz. De a külföldön is ismert és becsült lelkészének »Hilferuf« c. segélykérő körlevelére a németországi evangélikusok 10.870 forintot küldtek segítségül.

Az egyházalakulás századik évfordulóját nagy melegséggel ünnepelte meg az egyház közönsége. Az volt az egyház életének delelője. 100.000 forinttal rendelkezett. Tagjainak száma 2044-re emelkedett.

1895-ben határozza el az egyház Hunyadi-utcai frontján kétemeletes bérpalotájának felépítését.

Nagy vesztesége volt az egyháznak országos tekintélyű püspök-lelkészének 1910 december 4-én bekövetkezett halála, mely után csöndesebb és kisebb hullámvérésű volt az egyház élete. Mindenkit megmér az idő, de Zelenka nagysága úgy nő az időbeli távolodás folyamán, mint a hatalmas hegy is emelkedni látszik,

amint fut tőle vonatunk. Csodás életpályát futott meg, aminőt ev. lelkész kívül — más nem futott. A trón magasságában épen úgy értékelték kiválóságát, (a Lipót-rend lovagja volt!), mint minden rendű-rangú hívei szerető körében.

Utóda, Csók György, előbb sziráki lelkész lett.

Jött a nagy vihar, a világháború. Átsüvített szele ez egyházon is, hívei nagy része fegyverrel kezében állott eleven sövényt a határokon. Ekkor mutatta meg egész áldásos lényegét, belső szellemét — Nőegyletünk, élén angyallelkű elnökével : dr. Markó Lászlónéval. Hazafiúi áldozatkészségében az első hadikölcsönből vagyona mozgatható részének több mint felét, 30.000 koronát, jegyez az egyház buzgó felügyelőjének, Homrogi Lichtenstein László felhívására. Lelkésze a Vöröskereszt tudakozó irodáját vezeti, majd tábori lelkésszé neveztetik ki. Első hősi halottja az egyháznak *Lehoczky József*, vezérkari százados. Több egyháztag kitüntetést nyert. 1916-ban már felsőbb osztályú diákfiak is hadba vonulnak.

1916 augusztus 6-án meghalt Csók György lelkész, utána ugyanez év december 24-én *Duszik Lajos*, volt szatmári lelkész választott, ki azóta áll az egyház élén.

A bolsevizmus ideje erősen megpróbálta az egyházat. Önkéntes adományokból, a hívek összeadakozott filléreiből tartotta fenn magát, mert vagyona, minden pénze — »szocializáltatott«.

De új fellendülés következett. Szomorú fellendülés : jöttek a menekült vonatok; városunkba települt át az eperjesi kollégium két nagymultú főiskolája, a tanítóképző és jogakadémia. Híveinek száma közel 1000 (ezer)-rel szaporodott.

1922-ben vette kezelésébe az egyház az ő nagy hit-hűségű presbiterének : báró Seckendorff Hermannak végrendeletileg ráhagyott vattai birtokát, mely hagyaték jogi megerősítése folyamatban van ; a nemeslelkű hagyományozó azzal akikötéssel hagyta e vagyont

Ag. ev. templom

nát az egyházra, hogy annak jövedelméből a borsodmegyei jótékony intézeteket hathatósan támogassa, természetesen mindaddig, míg a hagyaték az egyház tulajdonába nem száll, e kötelezettségének nem tehet eleget.

Ma az egyház egy építési program megvalósításával foglalkozik. Először megfelelő épületet kíván emelni a tanítóképző iskolának s e célra Miskolc város: által adományozott telken kétemeletes épület létesítését határozta el. Ezzel az egyház régi vágya : elemi iskolájának ismét-megnyitása, meg fog valósulni. Másik építkezése a régi »nemzeti iskola« céljára szolgált Kun József-utca 7. sz. házának megnyitása, illetve annak helyén, a város belterületéhez méltó emeletes palotának építése, mely terv akkor lép a megvalósulás útjára, amikor az egyház megfelelő anyagi erőhöz jut.

Ma a lelkészi kar négy tagból áll : *Duszik Lajos* lelkész, *Bortnyik György* és *Hronyecz Pál* vallástanárok s egy segédlelkészből, kinek helye ezidőszerint betöltetlen.

Az egyház erkölcsi, szellemi céljait szolgálják a kebelében alakult hitvédelmi

és jótékonyági egyesületek ; ilyenek az immár 70 éves *Nőegylet* (elnöke : özv. *dr. Markó Lászlómé,*) a *Leányegylet* (elnökei: *dr. Bruckner Győzőné, Farkas Gizella* író és *Túry Erzsébet*, férj. *dr. Röhlich Lajosné*), a *Férfi Fillér Egylet* (elnöke : *Ottlyk Árpád* ny. alezredes).

Az egyház adminisztratív szervei : 1. a vattai gazdaságot kormányzó bizottság (elnöke : *dr. Glós Károly* kormányfőtanácsos).

2. az intéző bizottság, melynek rendeltetése az egyház épületei felett őrködés s új építkezések és javítási munkálatok ellenőrzése (elnöke : *Hegedűs Győző* Máv. főfelügyelő).

3. számvevőszék, melynek rendeltetése az egyházi könyvvezetés s adószedés feletti felügyelet (elnöke : *Haász József* kereskedő)

4. vallásoktatási bizottság, melynek rendeltetése a vizsgákon való részvétel (elnöke : *dr. Glós Károly*) ;

5. temetőügyi bizottság, mely felügyel az egyház temetőire (elnöke : *Bartus Béla* városi tisztviselő) ;

6. alapítványi bizottság, mely az egyháznál létesített alapítványokat tartja nyilván (elnöke : *Ottlyk Árpád* ny. alezredes).

Az egyház tagjainak száma 3548, ebből egyházi adót fizet 1260 tag.

Abban a nagyfontosságú munkában, mely egy nyugodtabb, egyenletes fejlődésű államélet biztosításában áll, a miskolci evangélikus egyház derekasán veszi ki a maga részét. Méltó Isten áldására s minden jó ember becsületére, igaz tiszteletére.

A MISKOLCI IZRAELITA HITKÖZSÉG

Megyénkben csak a tizennyolcadik század elején találjuk zsidók nyomát. Akkor elszórtan laktak egyes helységekből és felkeresték Miskolc városának már akkor híres vásárait.

A zsidó hitközség a tizennyolcadik század második felében gyorsan gyarapodott. Nemcsak a közeli helységekből, hanem messze idegenből is jöttek új települők. A különféle környezetből idesereglettek magukkal hozták szokásaikat, hitéleti felfogásukat, az ellentétes világnézetek könnyen összecsaptak. Nem kívülről jövő üldözés vagy elnyomatás, hanem pártoskodások, belső villongások, elkeseredett viszálykodás izgalmi, súrlódások egy századon át sorvasztják az erőket és akasztják meg a nyugodt belső fejlődést. A konzervatív és az újjátásokat követelő elemek közti ellentét feldúlja a hitélet békéjét, a hitközség kettészakadt, majd újból egyesül a két hitközség és néhány évvel később az egyik része mint szefárd imaegyesület kivált és megalkotja a hitélet számos külön intézményét.

A miskolci zsidók helyzete és szervezete legszorosabban függ a városnak a diósgyőri uradalomhoz való viszonyától. Míg a város az uradalom tartozéka, az uradalmi kamara mint földesúri főhatóság, gyakorolja a zsidó egyház fölötti jogait. A városi tanács ellenzi a zsidók letelepedését, ez eljárásában nemcsak vallási elfogultság, hanem a polgárság érdeke is vezeti, a város polgársága borkereskedelemmel, pálinkaárusítással stb. foglalkozik, meg akarja akadályozni, hogy a

zsidók által ebben károsodjanak. Letelepedésük elé akadályt gördít a görög compania is, a Macedóniából ide bevándorolt görögök, a kik itt a kereskedelmet felvirágoztatták, nagy vagyonra tettek szert, kiváltságokkal bírtak és a zsidók beözönlése ellen felléptek. Azért a zsidók eleinte itt lakó egyes nemesek portáin húzódnak meg. 1717-ben a város kiakarja tiltani azon zsidókat, kik már bizonyos idő óta a Szinva vize között való Szepesi Pál felső házában hol polturánként, hol meszelyenként is pálinkát a város lakosainak mérnek. 1727-ben a zsidók a piacon való árúsításért 150 forintot fizetnek. Bejönnek és lakhatási engedélyt szereznek mint a Korona-uradalom boltjainak és korcsmáinak bérlői és az uradalom védelmezi őket minden zaklatással szemben. Az 1735. évi összeírás szerint a megyében 35 zsidó család lakott (léleksz. 165), ezek közül 26 Morvaországból származott.

Foglalkozásra nézve árendás, pálinkafőző és házaló. Az 1759. évben már temetőjük volt a városban a jelenlegi helyén. 1765. évi összeírású lajstromban há rom zsidó mint a saját házában lakó zsellér, van kimutatva. Ekkor már több iparos is volt köztük. A miskolci hitközség megyei hitközséget képez, 1780-ban 70-en laktak itt, rabbival és imaházzal bírtak. Midőn a megyében levő kisebb hitközségek számban gyarapodtak, a megyei hitközségből kiváltak, önállóságra tesznek szert ; de a borsodmegyei zsidóság egységes szervezete tovább is fennmaradt.

A miskolci rabbik a XVIII. században is még megyei rabbi címet viselnek és az egyes községekben működő alrabbik nekik alá voltak rendelve. A hitközség élén az elnökség állt, két előljáró és hét választott tag. Az elnökség nemcsak a vallásos életet vezeti, hanem bíraskodik is, pénzbírságot, börtönbüntetést és testi fenyítéket kiró, egyes esetekben a városból való kiutasítással is sújt. Nagy előny volt az infidelis zsidóra nézve, hogy főbenjáró ügyekben mint a Kamara szolgálai fölött, csak földesuruk ítélezhetett fölöttük, míg apró perpatvar-dolgaikban és kisebb vétségnél saját papjaik és előljáróik ítéleztek. Nagy volt az előljárók felelőssége a hatóságokkal szemben és nagy volt azok hatalma a hívek körében.

A városi hitközség mellett megmaradt a megyei, kerületi hitközség szervezete is. Ezen megyei hitközség feje, a Főelnök — ros medina — címet viselte, mellette a vezetőségben a községek kiküldöttei működtek. Ezen szervezetben Miskolc, Csaba, Szent Péter, Csáth, Szendrő és Ábrahám hitk. volt egyesítve. A vezetőség háromévenként lett választva. Az is bíraskodott a hitközségek, valamint az egyesek közt felmerült vitás ügyekben. Sok dolgot adott különösen a türelmi adó behajtása, amely adót 1746-tól kezdve a zsidóságnak egy teljes évszázadon át kellett fizetnie. Ezen adót 1846 júliusban királyi leirat öt év alatt befizetendő 1,200.000 frt összeg ellenében megszüntette ; a megyei hitközség ezentúl az ezen összeghez kivetett hozzájárulási pénz elosztásáról gondoskodott. Midőn az uralkodó 1850-ben hajlandónak nyilatkozott a Haynau által a zsidókra kivetett hadisarcot elengedni, ha a zsidók egy milliót adnak iskolaalapra, ezt örömmel veszik és Borsodmegye zsidósága ebből tizenkilencezer frt-ot vállal. Ez volt a megyei hitközség utolsó intézkedése, azután feloszlott, működése megszűnt.

A zsidó bevándorlók legnagyobb része teljesen vagyontalan volt. Nehéz volt a megélhetésük. Eljártak vásárookra messze vidékre. A zsidó a ház lakója, családja

körében találja a fáradoalmak után a nyugalmat és szórakozást. Szigorú jámborság uralkodott a kis hitközségben. Több héber tanítómester oktatta a gyermekeket.

Néhány év költségvetése világot vet a hitközség gyarapodására. 1809-ben kiadások : rabbi 256 frt, metsző 436, első kisbíró (szolga és pénzbeszedő) 328, második kisbíró 162, jegyző 41, az alrabbi és a világi tanító rendes fizetést nem kapott. Évi kiadások összege : 1537 frt. — 1816-ban : Az elnökség fizetése 325 frt, rabbi 660 frt és a lakás egy harmadrésze 100 frt, összesen egyéb járulékkal 824 frt; kántor 920, két metsző 3614 f, Normullehrer 24 f. Ajándékok a hatóság embereinek 400 frt. Kamat Dezsőffy grófnak 75 frt. Évi kiadások összege 3500 frt. Egyenes adóban kivette 1600 frt.— 1844-ben: A városi hitközség szükséglete 8500 f és 327 f robotpénz. A megyei hitközség szükséglete 4273 f, ehhez hozzájárul Miskolc 1827, Csaba 217, Csáth 487, Ábrahám 630, Szentpéter 516 és Szendrő 596 írttal.

A hitközség vezetői sorában kimagaslík *Bródy Farkas*, szül. 1770, megh. 1841. Több mint három évtizeden át soha el nem lankadó buzgósággal, az ember-szeretet lángoló lelkesedésével volt minden nemes törekvés éltetője, hittestvérei ügyének művelője, védője. A több mint két évszázados miskolci hitközség számos intézménnyel bír, de Bródy kivételével nem akadt e hosszú idő alatt hitközségi tag, aki a saját vagyonából intézményt teremtett volna vagy nagyobb alapítvánnyal fejlesztette volna a hitélet munkásságát. Bródy nevét hirdeti és megőrökíti a talmudtóra-iskola, mit végső akaratával vagyona egy részét annak szentelve, életbe hívott. Megható a végrendelete, amelyben nemcsak nagy áldozatkészsége nyilatkozik meg, hanem mindenre kiterjedő figyelme és gondoskodó szelleme. Az építendő zsinagóga számára nagyobb összeget rendel ; szegény gyermekek oktatása és felruházása, árvák nevelése, betegek ápolása, a hidegben didergőknek fával való ellátása, az élet harcában ellankadt aknák támogatása kamatnélküli kölcsönnel, az ínségben szenvedő talmudisták segítése, a testi és a lelki nyomor minden válfaját szem előtt tartja és abból, amivel a gondviselő megáldotta, amit egy élet munkájával szerzett, mindegyik számára nyújt segítséget és enyhületet. És mint hű alattvaló, a királynak felajánlja szerzeménye egy részét, úgy a helybeli másfelekezetű kórházak számára is adományt hagyományoz. Végrendelete egy nemes emberi élet emlékét őrzi, tolmácsolja hűségét és vérei iránti lelkes szeretetét ; bölcs szellem, gondoskodó jóság és istenfélő jámborság szólalnak meg benne.

A XVIII. század második felében a hitközség templomot és rituális fürdőt építtetett, létesült a szentegylet, amely kórházat berendezett. A zsidóság és a városi polgárok közt szívélyes viszony uralkodott. A zsidók lelkes örömmel vettek részt a megye és a város ünnepein.

A XVIII. században nemcsak a közeli vidékről, hanem messze tájakról, különösen Liptó-, Szepesmegyéből, valamint Ausztria tartományaiból jöttek számosan városunkba, akik rövid idő alatt nyelvben és érzésben magyarrá lettek. Ezt hathatósan elősegítette az iskola, amely a nemzet nyelvét ápolta. Midőn a hitközséget csak néhány család alkotta, héber iskolamester (melammed) oktatta a gyermekeket vallásos tudásra és az általános műveltség legelemibb ismereteire.

Hazánkban II. József császár 1783-ban kiadott rendszabályzata teremtette meg a korszerű nemzeti zsidó iskolákat. A császár rendelete kellő visszhangra talált a miskolci zsidóknál. 1784-ben felállították a nemzeti zsidó iskolát, melynek tanítója *Fürst Izrael Lewin* volt, igen művelt, ügyes és derék pedagógus, akinek működéséről Kazinczy Ferenc, kassai kerületi tanfelügyelő jelentéseiben elismerőleg nyilatkozott. Ezen iskolában a tannyelv a rendelet értelmében német volt, de már 1826-ban a magyar tannyelv beállítását határozzák el. Miskolc városában, ahol a polgárságban erős nemzeti érzés és szabadelvű szellem buzgott, amely város a függetlenség eszméjének, a szabadság és jogegyenlőség törekvéseinek oly kimagasló harcosokat adott, mint Palóczy Lászlót és Szemere Bertalant, e városban soha a gyűlölet durva féktelensége a zsidókat nem támadta, itt házat, földet szerezhettek, nem háborgatva, számban, vagyonban és intézményekben gyarapodhattak és lelkesen szolgálták a közjót. Midőn a nemzeti önállóság lett a törekvések célja, midőn minden szív egy szent hevületben dobbant meg, a kor eszméje, óhaja, vágya, érzülete és reménye megragadja a zsidóság lelkét is és serkenti áldozatkész odaadásra; érzi, hogy ő is a magyar nemzet tagja. E megismerés vezérli az elnökséget, midőn 1848-ban az ország veszélyes helyzetére tekintettel a híveket felszólítja, hogy a haza oltárán áldozzanak.

Hogy mint hatott ama idő szelleme a zsidókra, mutatja egy Orosz-Lengyelországból bevándorolt zsidó életpályája.

Heilprin Mihály híres tudós-családnak számlázottja szül. Piotrkowban 1823-ban. Atyjával 1842-ben Tomaszov városból Magyarországra menekült, Miskolcon megtelepedett, ahol a vagyonos és művelt család házat vett és könyvkereskedést nyitott. Heilprin tizennyolc nyelvet elsajátított; történelmi kutatásokkal és bölcsészettel foglalkozott. Sokoldalú műveltsége, ragyogó elméje, szárnyaló ékes-szólása, jeles tulajdonságai magukra vonták a figyelmet. Midőn a magyar nemzet szabadságharca kitört, siet a honvédség zászlai alá, március 21-én »Nemzeti őrdak versével buzdít lelkesedésre, hirdeti: »Fegyvert fogtunk, hogy őrizzük a hazát, Idegennek bántalmától szent jogát. Áldott földünk! sokszor ittál honfivért; édes élni, édesb halni a honért.«

Igy gyújtja lángra a magyar nemzet szent ügye magasztos hevülete és ő felkiált: édesebb halni a honért. A miskolci nemzetőrség c. röpirattal serkent a nemzetőrség megalakítására és Budavár visszavétele napján kiadta hazafias költeményei egy kisebb gyűjteményét. A szabadságharc idejében Petőfi is felkereste Heilprint üzletében. Heilprin — mint Szemere Bertalan titkára, a kormánnyal elment Debrecenbe és Szegedre. A harc leveretése után, 1850-ben, Párizsban a Sorbonne hallgatója, majd visszatért Magyarországra és 1856-ban Anglián át Amerikába vándorolt ki, ahol mint hírlapíró, mint az Encyclopedia munkatársa, nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki. A láng, mit a magyar szabadság tüze lelkében meggyújtott, ott is bevilágította útját és fáradozását. Több éven át benső barátságban élt ott Kossuth családjával, sok kimenekült magyar család talált házában vendégszeretetre és támogatásra. 1856-tól kezdve küzdött a rab-szolgaság megszüntetéseért és midőn 1881-ben a vérengző üldözésektől sanyargatott orosz zsidók nagy tömegei Amerikában menhelyet keresnek, azok ügyének lett küzdője és szószólója, fáradozásaiban el nem lankadt, hogy azok helyze-

tén segítsen. Fordította Petőfi néhány versét és megírta a héber költészet történetét. Meghalt 1885 május 10.

A városunkban megtelepedett zsidók többnyire kereskedelemmel foglalkoztak. Ők léptek a görögök helyébe, akiknek a száma egyre apadt. Egyrésztük a XIX. század kezdetén visszavándorolt, többen pedig meggazdagodva, a kereskedői foglalkozást abbahagyták. A zsidók számának szaporodásával emelkedik a város forgalma és jelentősége, kereskedelmi gócpontja lesz egy nagy országrésznek, egyre új áruházak és gyárak létesülnek. Strausz Móricz tanító, ki 1845–48-ig a zsidó iskolában működött, 1848-ban alapította e városban az első kereskedelmi iskolát, mely két tanfolyamból állt. Valószínűleg az első zsidó települők közt is voltak már iparosok, midőn azok száma gyarapodott, 1833-ban egyesületet alkottak. 1836-ban céhbe tömörülnek, hogy gazdasági és társadalmi ügyeiket gondozzák. Sok áldozat és utánjárás után tudnak csak 1848-ban alapszabályaik számára felsőbb megerősítést elnyerni. A céh 1864-ben mint ilyen megszűnt, izraelita ipartársulattá alakult át, mely ápolja az iparosok érdekét, a szegény társakat segítyezi. 1886-ban a társulat 50 éves jubileumát ünnepelte, 1911 június 5-én pedig, 75 éves jubileuma alkalmából, menházát felavatta.

A régi időben a zsidó a kereskedelem és iparon kívül a szellemi élet pályáin tehetségét, erejét ki nem fejthette. Szellemét a vallásos tudomány, a héber irodalommal való foglalkozás és az általános alapismeretek elsajátítása művelte. II. József megnyitotta a zsidók számára is a felsőbb iskolákat. II. József ezen intézkedése csakhamar megérlelte gyümölcsét. 1782-ben nyert első ízben zsidó doktorátust magyar egyetemen. A helybeli családok gyermekeiket a református iskolába küldik és ezek közül később számosan mint orvosok, ügyvédek, írók hírnevet szereztek, fejlesztették a

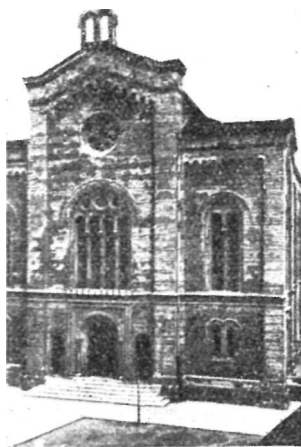

Palóczy-utcai izr. templom

tudomány sok ágát és működtek a társadalom üdvére. Az első rabbi, ki itt mint borsódmegyei rabbi állását betöltötte, Aser *Anschel* Wiener, Csehországból származott. Működéséről mitsem tudunk. Meghalt 80 éves korában 1800. évi május hóban. Utóda volt *Abrahám Posselburg*, aki előbb Galgócon működött. Meghalt 1832 évi január hóban. Ekkor már a megyében levő kis községek meggyarapodtak, önálló rabbiságokat képeznek. Ezt követte : *Moses Fischmann*, szül. 1795-ben Csehországban. Működött 1821-től 1836-ig Schaffa községben Morvaországban. A pozsonyi főrabbi ajánlása folytán a miskolci hitközség 1835-ben főrabbinak választotta és a reá következő évben itteni állását elfoglalta. Vele egyidejűleg működött itt 1867–1870-ig dr. *Klein Mór*, a héber tudomány és a magyar nemzeti eszme lelkes művelője, ki ötven évi papi működése után meghalt 1915 márc. 29-én. Dr. Klein a Tudományos Akadémia támogatásával közrebocsátotta Maimmi More Nevuchim c. vallásbölcészeti műve magyar fordítását.

A nyomorral küzdők segélyezése, a sínylődő betegek ápolása és a halottak kegye-

letes eltemetéséről való gondoskodás a hitközségi életben elsősorban a *szentegylet* (Chevra Kadisa) feladata. A miskolci szentegylet az 1767-ik évben alakult meg. 1802-ben az egylet már kórházat tartott fenn és gondoskodott a szegény betegek ellátásáról, 1811-ben egyleti orvost alkalmaz. A temető mezejét egyre bővíti új földvétel útján és azt kőfallyal bekeríti. Midőn az 1843. évi nagy tűzvész a város nagy részét elpusztította és az egylet helyisége és kórháza is annak áldozatul esett, azokat egyesek áldozatkész adományaiból újból és nagyobb mértékben felépítik. Az 1878. évi árvíz hetvenhét zsidó áldozata a temetőben külön helyen lett egymás mellett elhantolva és azok közös sírját emlékoszlop jelöli, valamint később a világháború áldozatai a temető elkülönített részén lettek végső nyugalomra fektetve. A szentegyleten kívül számos más egyesület is működött a hitközségben a felebaráti szeretet munkásságát vállalva. Ilyen volt az 1817-ben életbe hívott *bikkur cholim*, melynek munkatere volt : a szegény betegek látogatása és azok gyógyításáról gondoskodni. 1847-ben létesült az *izr. nőegylet*, mely több, mint nyolcvan év

Kazinczy-u. izr. templom

óta lelkes vezetők alatt áldásosan munkálkodik, a nyomor enyhítésén fáradozik. A szegény iskolás gyermekek felruházása, azok élelemmel való ellátása a téli hónapok idejében, a nyomorral küzdő családok segítése, a népkonyha fenntartása, ahol minden éhező, felekezetére való tekintet nélkül, táplálékban részesül, az egyesület áldásos munkájának eredménye.

A miskolci zsidó egyház tagjai száma 1840—1860. tetemesen gyarapodott. Az első templom, melyet 1811-ben nagyobbítottak és az 1843-i tűzvész után újból felépítettek, kicsinek bizonyul, elhatározták tehát egy új, nagy és korszerű templom építését. Megható ünnepélyességgel történt 1861 április 15-én az alapkövetétele.

A Kazinczy-utcai templom felavatása 1863. évi szept. 3-án történt. Az újtemplom lángra szította a hitközségben a viszálykodások tüzeit. Akik minden újításban, a kultusz intézményei bármily változtatásában is az ősi vallásosságot fenyegetve látták az előljárást ellen támadtak, mivel a templom belső berendezése és az istentisztelet formája az eddigiektől némi eltérést mutatott és 1864. évi márciusban egy S.-A.-Ujhelybe egybehívott harminc rabbiból álló gyűlés egyházi átokkal sújtotta a miskolci rabbit és mindazokat, kik a templomba énekkart alkalmaztak.

Az országgyűlés 1867 : XVII. t.-c. kimondta a zsidók egyenjogúsítását és azt követte az 1868. évi zsidó kongresszus, amelyen dr. Popper József, a miskolci hitközség képviselője mint bizottsági előadó szerepelt. A kongresszus eredménye lett a kongresszusi és az orthodox-párti szervezet. A miskolci hitközség 1870 márciusi közgyűlése a kongresszusi szabályzat alapján szervezkedett, ami harcra szólította a konzervatív elemeket. A pártoskodás, a viszálykodás és a sok surlódás eredménye, hogy ezek mint orthodox hitközség az anyahitközségből kiváltak, ezzel a hitközség anyagi helyzetét megrontják, az anyahitközségben hiányzott a kellő áldozatkészség, anyagi gondjait nem tudja leküzdeni. Az egyenetlenkedés, a civa-

kodás, a pereskedés lármája és zaja kíséri az agg Fischmann Mózes rabbi végső napjait, haláltusáját. A két hitközség 1875 februárban újból egyesült, az immár újból egységes hitközség elfogadta az orthodox szervezeti szabályzatot.

A hitközség első három rabbija külföldi származású volt, a magyar nyelvet nem értette. 1879-ben Rosenfeld Mayer lett rabbinak választva, Ő már magyar születésű volt. Született 1831-ben Brezován, nyitramegyei községben, tanult Cseszlén és Koboldán, családot alapítva Galgócon telepedett le, ahol üzletet vezetett. Szorgalommal itt világi, német műveltségre tett szert. 1863-ban a hajdúnádudvari hitközség rabbijának választotta, ahol igyekezett a magyar nyelvet elsajátítani. Magyarul nem tudott jól és folyékonyan beszélni, de fáradozott a miskolciak egy része kívánságának megfelelni és amennyire arra képes volt, alkalmilag a nemzet nyelvén is tartott szónoklatot. Alig hogy itteni állását elfoglalta, kitört a harc. A templomban való esketés ügye lett »a viszályok sziklája«. Elődje 1841-ben elrendelte, hogy az esketési funkció a felek kívánatára a templomban végzendő, mivel a zsidó vallás törvénye ezt nem tiltja, most számosan Rosenfeld rabbit megtámadták, mivel elődje ezen intézkedését tiszteletben tartani akarta, amit a hitközségi tagok egy része túrni nem akar. Az elégedetlen, konzervatív elemek a hitközségből kiváltak a szefard imaegyesületet alkották, ez imaegyesület autonómiára törekedett, egyre lazítja a köteléket, amely az anyahitközséghez fűzi, ami éveken át surlódást és perlekedést idéz elő. A szefardok külön elemi iskolát állítanak fel, a vallásos hitélethez szükséges intézményeket létesítik és rabbiságot szerveznek. A rabbi-állásra Reinitz Józsefet meghívják, aki itt mint szefard rabbi működött 1926-ban bekövetkezett haláláig.

Uj határjelzőt mutat a hitközségi élet fejlődésében, hogy hosszú küzdelem után 1896-ban a német hitszónoklat mellett a magyar nyelvű templomi beszéd tartását rendszeresítette. *Dr. Spira Salamon*, volt losonci rabbi, 1898 júniusban tartotta itt beköszöntőjét. A hitélet erős fellendülését tanúsítja az új templom és az »Erzsébet« elemi iskola hatalmas épülete. Ezek 1901 szept. 1-én lettek nagy ünnepélyességgel felavatva.

A XX. század elején a hitközség tagjai számát tekintve, az ország harmadik községe volt, a fővárosin kívül csak a nagyváradi múlta felül.

Midőn felhangzott a haza hívó szava, mely gyermekeit fegyverbe szólította a nagy világháború éveiben, a hitközség vérben és anyagiakban minden áldozatot meghozott; fiai lelkesen táborba szálltak, itthon pedig a község és egyletei minden alapítványt hadikölcsönre ajánlottak fel és gondoskodtak odaadással a harcok mezejéről visszatérő betegek ápolásáról. A világháború lezajlása után a szélsőségek áramlatai sok megpróbáltatást és szenvedést hoztak a zsidókra. Miskolc városában e szélsőségek járása nem talált talajra és nem tudta a polgárság együttérzését megbontani. Az együttérzést, a megbecsülést hirdette a hatóságok és az összes felekezetek képviselőinek magatartása és megnyilatkozása, amellyel a zsidó hitközség egyes kimagasló ünnepein résztvettek és hangot adtak az elismerésnek, amellyel a hitközség munkájának, hazafias és kulturális, valamint szociális tevékenységének adóznak. Ily szívvel és a megbecsülés ily nyilvánításával vettek részt, a felekezeti béke és a kölcsönös megértést tükröztetve, midőn a társadalom 1923 július 8-án lelkésze, dr. Spira Salamon rabbi huszonötéves jubileumát ünnepelte, midőn

1924 augusztusban az új kórház alapkövét letette, midőn 1926 júniusban a templom udvarában emelt szobrot avatta, mely a világháborúban elesett miskolci zsidó hősök emlékét hirdeti, midőn 1926. évi okt. 12-én a magyar kultúrának új hajlékát, a felsőbb leányiskola épületét hivatásának átadja, amelyben a belépőt köszönti a jelszó : »A haza minden előtt.«

1923-ban vette át a jelenlegi elnökség a hitközség vezetését és fáradozik hathatósan a hagyományhű hitélet szilárdításán. Számos intézkedés és új intézmény hirdeti az e téren való áldásos és buzgó tevékenységet.

1920. évi népszámlálás szerint Miskolcon a zsidók száma : 11.300.

1927. évben a hitközségi adófizető tagok száma : 2800.

Imaházak: Kazinczy-u. templom épült 1863. Palóczy-u. templom, épült 1901. Telegdy-u. imaház. Szezárd imaház. Machziké-hadász egyes, és több magán-imaház.

Tanintézet: »Erzsébet« elemi fiú- és leányiskola. Polgári fiúiskola és ezzel kapcsolatosan Talmud-tóra iskola. Felsőbb és polg. leányiskola.

Rabbik: Dr. Spira S. 1898 óta, Auszterlitz S. 1914 óta, Neufeld S. 1922 óta, Gottlieb I. 1926 óta, Ehrenfeld A. 1927 óta.

Elnökség: Feldmann Mór, Mandula Mór, Székely Aladár, Edelstein Jakab, Tigermann Leó, Klein Márton, Spiró Sámuel, dr. Rosenberg M., Roth Miksa, Davidovics Ferenc.

Az izr. szentegylet. **Chebra Kadisa.** Elnöksége : héthársi Neumann Adolf, Bloch Ármin, Klein József, Stamberger Lajos.

Az **izr. nőegylet.** Elnöksége : dr. Szabó Árminné, Steinfeld Zsigmondné, özv. Munk Pálné, özv. Balog Sándorné, Hochmann Jakabné.

Deborah nőegylet. Elnöksége : Princz Jakabné, Blitz Hermanné, Reich Dávidné, Lőrinczi Adolfné, Bonis Lajosné, Singer Manóné.

Izr. ipartársulat. Elnöksége : Pick Jakab, Freund József, Ariel Jakab, Fazekas Dezső.

Bikkur Cholim. Elnöksége : Bloch Ármin, Politzer Márton, Feuerstein Izidor, Gerő Ignác.

Több, mint kétszázéves múltat tekint vissza a miskolci zsidó egyház. Kicsiny kezdettel indult meg, nagyra nőtt számban és erőben. Most az ország legnagyobb vidéki hitközsége. A megcsontított magyar föld egyik határához közel fekvő város hatalmas iparával, élénk kereskedelmével, virágzó kultúrával Felső-Magyarország gócpontja. Odaadással, serénységgel munkál benne a többi polgárokkal vállaltva a zsidóság, a város és a nemzet ereje gyarapításán.

MISKOLC KÖZOKTATÁSA

MISKOLCI EV. JOGAKADÉMIA

tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi ősi Kollégiumának egyik megmentett főiskolája a Miskolcon új otthonra talált jogakadémia, amely a magyarhoni egyetemes ev. egyháznak egyetlen jogi főiskolája és jelenleg általában *egyetlen felsőfokú tanintézete*.

A miskolci, azaz volt eperjesi jogakadémiának viszontagságos múltja van és keletkezése abba az időbe esik, mikor I. Lipót zsarnoki uralmával a magyar nemzeti érzés és magyar szokásjog kiirtására törekedett.

1665-ben *Bayer* János, az eperjesi ev. latin iskolának rektora, vetette fel először az eszmét, hogy Eperjesen egy felsőbbfokú iskolát kell felállítani, amelyben theológiai, filozófiai és jogi disciplinák is adassanak elő a különben is nagyszámban odasereglő tanulóifjúságnak.

Eszmáját közölte *Sartorius* János esperessel és *Weber* Jánossal, Eperjes város főbírójával. Mindketten lelkesen felkarolták a főiskola felállításának nagyratörő eszméjét, de tisztában voltak azzal is, hogy az eszme csak akkor ölthet testet, ha az V. sz. kir. város, Sáros vármegye, a XIV. szepesi város, a szomszédos vármegyék és a felvidéki ev. és ref. tekintélyes főurak egyaránt megértéssel fogadják a gondolatot és áldozatkészségükkel lehetővé teszik egy hatalmas épület felépítését és a főiskola fenntartását.

Csakhamar szózatot intéztek a Felvidék protestánsaihoz, melyben hirdették, hogy *akadémiát* kivannak felállítani *akadémiai, egyetemi zaj és nagyobb költség nélkül*, — in qua studia Academica sine *Academico strepitu* propemodum universa nervose ac methodice intra Trium Annorum curriculum pertractentur et absolventur, — hogy az ev. hitnek védőbástyája lehessen.

1665 augusztus 15-én és 20-án magáévá teszi az eszmét az V. sz. kir. város szuperintendenciájának Eperjesen tartott közgyűlése és egy nagyszabású hatalmas *Kollégium* felépítését határozza el.

A nemes ügyet csakhamar lelkesedéssel karolták fel a Felvidék protestánsai. A szepesi városok lelkesen csatlakoztak a tervhez, mert a felállítandó kollégium-

ban látták ők a podolini piarista és a szepeshelyi jezsuita kollégium ellensúlyozását. Még ez évben, november hó 18-án, Kassán foglalkoznak e kérdéssel a *felsőmagyarországi evangélikus rendek* és tekintettel arra, hogy e gyűlésen a sz. kir. városok, felsőmagyarországi bányavárosok és 13 szepesi város képviselőin kívül a protestáns főurak színe-java is képviselve volt, a főiskola felállítását már annyira biztosnak vették, hogy megszervezték annak *pártfogóságát* (patronatus) is.

A reformátusok ugyanakkor tartottak Kassán gyűlést és a leghathatósabban biztosították közreműködésüket az eperjesi ev. kollégium felállításánál.

Nagy lendülettel indult meg a gyűjtés, hogy a főiskola nagyszabású épületének költségei előteremtessenek. Vitnyédi István egyedül 6000 forintot ajánlott fel az épület költségeire és rövidesen, egy éven belül, 50.000 forint állott rendelkezésre.

1666 április hó 6-án ünnepélyesen elhelyezték a Kollégium alapkövét.

Csakhamar (április hó 11.) betiltotta I. Lipót az építkezést és csak kemény harcok után építhették fel a felsőmagyarországi evangélikus rendek és Eperjes város a Kollégiumot, mely 1667 április hó 16-án elkészült. A Kollégium 10 osztályt (évfolyamot) ölelt fel, melyből a 9-ik a *jogi ismeretek előadására* szorítkozott. Első rektora *Pomárius Sámuel* volt, kit Magdeburgból hívtak meg és *első jogtanára Pankratius Mihály*, aki csakhamar nyomtatásban is közrebocsátotta jogi előadásainak vezérfonalát, »*Tractatus politico hist. iuridicus iuris publici regni Hung.*» címen Kassán 1668-ban. Ez az *első magyar közjogi munkánk*, bár latin nyelven készült.

Élénk tudományos élet indult ekkor az eperjesi Kollégiumban, amiben a tanárokon kívül a tanítványok is kivették részüket. Így ránk maradt Grünstein György joghallgatónak a bártfai könyvnyomdában 1661-ben megjelent *Flammeum Ruboris ac Pxidoris*, című munkája.

Nagy előszeretettel keresték fel az eperjesi Kollégiumot az akkori kor főúri családjainak fiai is, így 1668-ban tanítványa volt gróf Thököly Imre is.

Csakhamar viszontagságos napok következtek a Kollégiumra, 1673-ban gróf Volkra Nándor császári hadvezér elfoglalta Eperjest és az ev. Kollégium működését karhatalommal beszüntette, Pomárius Sámuel rektor, hatvan teológus és jogász tanítványával Szepesváraljára menekült és ott folytatta rövid ideig előadásait. A Kollégiumot jezsuiták foglalták el 1682-ig, mikor Thököly Imre, a kuruckirály, visszaadatta Alma Materét eredeti rendeltetésének, sőt Tályán két szöllőt és Rimaszombat város jövedelmének felét is neki ajándékozta.

Az eperjesi vértörvényszék felállítása 1687-ben és Caraffa Antal tábornok kegyetlenkedése, gyásznapokat hozott főiskolánkra, amennyiben a Kollégium katolikus kézre került és működése megszűnt.

II. Rákóczi Ferenc visszaadta 1705-ben a Kollégiumot alapítóinak, mire az evangélikusok, főleg svéd segélypénzekből és XII. Károly svéd király tekintélyes adományából, újra renoválhatták az épületet és felsőmagyarországi renaissance stílusban felépítették a II. emeletet is. A Kollégium új szervezetét az 1707-i rózsahegyzi zsinat állapította meg, mely a főiskolai disciplinák előadására különös gondot fordított.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának leveretése után gróf Pálffy János császári fővezér 1710 november 10-én ismét a jezsuitáknak adta át a Kollégiumot,

úgyhogy a Kollégium kebelében lévő latin iskola és főiskolái a külvárosban tengődtek egészen II. József-ig, ki alatt a Kollégium épülete már katonai raktárnak szolgált. II. József 1784-ben, 6000 forint lefizetése ellenében, visszaadatta a Kollégium épületét eredeti rendeltetésének.

A császári tábornokok sok zaklatása következtében egy ideig szünetelt a Kollégiumban a jogi tanítás, de 1807-ben sürgette Roskoványi István vidéki első felügyelő (primarius inspector) a jogi tanszék felállítását és nagyobb összeget bocsátott rendelkezésére e célra, de csak 1815-ben indult meg újra a jog tanítása. Carlovsky Zsigmond és Thomka István jogtanároknak 1817-ben történt távozásuk után ismét szünetelt 1822-ig a jogi oktatás. Ekkor *Csupka András*, Kövi híres sárospataki jogtanár tanítványa, vette át a jog tanítását. 1852-től hárman, majd négyen adják elő a jogi ismereteket. A Bach-korszak alatt újra erőhatalommal beszüntették a jogi előadásokat és csak 1861–62-ben nyílhatott meg ünnepélyesen az időközben újjászervezett jogakadémia öt tanárral.

A jogakadémia hallgatóinak száma ezen időtől kezdve tetemesen gyarapodott, úgyhogy a magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház közgyűlése 1875. év november hó 10–12-én (jkv. 47. p.) kimondotta, hogy az ev. ker. kollégiumi jogakadémia » ezen egész egyházunban egyedüli ilyenmű intézet mindenáron fentartassék és az elenyésztéstől megmentessék.

Újabb fejlődést látunk 1864, illetve 1875-ben, midőn a jogakadémiáknál megkívánt *négyévi tanfolyamot* a pártfogoltsági közgyűlés megszervezte, de az átszervezéshez kétévi időre volt szükség.

Eperjes sz. kir. város, Sáros vármegye, a Dessewffy-család tagjai és az ősi pártfogók nemes áldozatkészségének köszönhető, hogy jogakadémiánk négy évfolyam-má való átszervezése nagyobb anyagi rázkódtatások nélkül történhetett.

Jeles tanerők, mint *dr. Vandrák András*, *Herfurth József*, *Berzeviczy Albert*, *dr. Sebestyén Jenő*, *dr. Sélley Sándor*, *dr. Horovitz Simon*, majd *dr. Horváth Ödön*, alkalmazása ismét virágzóvá tette az ősi főiskolát, amelynek tanítványai között ott látjuk *Kossuth Lajost* is.

A világháború előtt *Mikler Károly* dékánsága alatt már nyolc rendszeresített tanszéke volt a jogakadémiának és az Eperjes várossal kötött szerződés lehetővé tette volna két újabb (történelmi és filozófiai) tanszék betöltését is, ha közben ki nem tör a világháború, mely azután 1919-ben hontalanná tette a jogakadémiát.

Geduly Henriknek, a tiszai ev. egyházkerület püspökének és *dr. Mikler Károly* akkori jogakadémiai dékánnak tárgyalásai folytán a jogakadémia ősi hajlékából menekülve, a cseh megszállás következtében Miskolcra költözött, hol szeretetteljes fogadtatásban részesült és új otthonra talált.

A város vezetősége, *Szentpály István dr.* akkori polgármester és *Lichtenstein László* városi főispán megértve, hogy mit jelent Miskolcnak egy főiskola idetelepítése, semmi áldozattól vissza nem riadva, mindent megtettek, hogy az eperjesi ősi főiskola 1919 március hó 15-én itt újra szárnyat bonthasson.

Hazánk megcsónkítása után az ország zilált pénzügyi viszonyai miatt a m. kir. kultuszminisztérium 1921-ben megszüntette az államsegélyek folyósítását az újonnan megválasztandó tanároktól, majd 1923-ban az összes rendszeresített jogtanári állások után járó segélyek folyósítását is megvonta. Gondoskodni kellett

új anyagi támogatásról és ez irányban tárgyalásokba is kezdett a jogakadémia fenntartó hatósága a város vezetőségével, *dr. Hodobay Sándor* polgármesterrel], aki a tárgyalások alkalmával Alma Materével szemben igen nagy megértést mutatott. E megértő tárgyalások eredménye volt Miskolc thjf. város közönségének segélye, melyre nézve az egyházkerület a várossal 1924. év november hó 10-én szerződést kötött.

Időközben a kultuszminisztérium jogakadémiaellenes politikája egyre érezhetőbb lett, amennyiben már két tanéven át az elsőéves joghallgatók létszámát csak 40-ben állapította meg (jóllehet Miskolc városának lakossága — a vele egybeépült Diósgyőrrel és Hejő-Csabával együtt — már megközelíti a 90.000 lélekszámot) és a köztisztviselői pályára minősítő jog- és államtudományi államvizsgálatok megtartását az 1927—28. tanévtől kezdve kizárólag a tudományegyetemek számára óhajtja fenntartani.

A miskolci ev. jogakadémia jóllehet 1921, de különösen 1923 óta állandóan kemény harcot folytat létéért, mégis közegyházi és nemzeti érdekekért élénk és figyelemreméltó tudományos működést fejt ki és a tudomány fáklyájával világít be e végvárosból a tőlünk elidegenített területre.

A jogakadémia tanárai közül kilencen képesített egyetemi magántanárok és élénk tudományos irodalmi tevékenységet fejtenek ki. Dékánja a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

Különösen 1923-tól lett a jogakadémia Miskolcon az élénk tudományos és szellemi életnek egyik kiinduló és központja. Ekkor indult meg a havonta megjelenő »*Miskolci Jogásélet*«, mint értékes jog- és államtudományi folyóirat és ennek nagyobb tanulmányai a »*Miskolci Jogásélet Könyvtára*« gyűjteményes sorozatban látnak napvilágot.

E gyűjteményes kiadásban már negyven ilyen tudományos füzet jelent meg.

A jogtanárok értekezései a »*Miskolci Ev. Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Táran-ban*« jelennek meg és 1923 óta már 32 kisebb-nagyobb tanulmány keltette fel a tudományos körök figyelmét.

Külön kiemelendő még 30 ívre terjedő értékes *Berzeviczy Emlékkönyv*, melyet a jogakadémiai tanárok a nagy tudós és államférfi írói működésének félszázados évfordulójára adtak ki tekintettel arra, hogy tudományos működését az eperjesi jogakadémián (1878—1881) kezdte meg.

»*A Miskolci Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia Szemináriumainak Értekezésen*« című gyűjteményben a szemináriumi tevékenység legjobb termékei látnak napvilágot és öt év óta hat ilyen tanulmány tett tanúságot a jogászfújásnak az önálló tudományos kutatásban való elmélyedéséről.

A miskolci ev. jogakadémia tanári kara jelenleg a következő : *Dr. Bruckner Győző* dékán (1923 óta), egyetemi magán- és jogak. nyilván. r. tanár. *Dr. Hacker Ervin*, egyetemi magán- és jogakadémiai nyilván. r. tanár. *Dr. Henszelmann Aladár*, egyetemi magán- és jogak. cím. ny. r. tanár. *Dr. Putnoki Béla*, jogak. magántanár. *Dr. Schneller Károly*, egyetemi magán- és jogak. nyilván. r. tanár. *Dr. Surányi-Unger Tivadar*, tudomány- és műegyetemi magán- és jogak. nyilván. rendes tanár. *Dr. Szilágyi Antal* egyetemi magántanár, jogak. cím. ny. rendes tanár. *Dr. Szélényi Ödön*, egyetemi magán- és jogak. magántanár. *Dr. Szontagh Vilmos*, jogakadémiai

nyilv. rendkívüli tanár. *Dr. Sztehlo Zoltán*, egyetemi magán- és jogak. nyilv. rendes tanár. *Dr. Zsedényi Béla*, egyetemi magán- és jogak. nyilv. rendes tanár. *Budaker Károly*, jogakadémiai lektor.

A jogászfifjúság a »Miskolci Joghallgatók Testület«-ében, a »Miskolci Jogász Turista Egyesület-ben« és a »Werbőczy Bajtársi Egyesület«-ben tömörül és résztvesz Miskolc városának minden társadalmi megmozdulásában.

A Miskolci Jogász Turista Egyesület turista kirándulásaival és mászóiskolai gyakorlataival népszerűvé tette magát, sőt már önálló turista kiadványai is vannak és erősen ápolja általában a jogászi ifjúságban a hegyek iránti szeretetet.

A Miskolci Joghallgatók Egyesülete és a Werbőczy Bajtársi Egyesület vitéstélyeket, irodalmi matinékat és hazafias ünnepélyeket rendeznek, melyeket a város művelt közönségének nagyfokú érdeklődése kísér.

Az utóbbi években az atletikai sport is nagy lendületnek indult.

A miskolci ev. jogakadémia e rövid évtized alatt, mióta Miskolcon megtelepült, máris a város egyik legtekintélyesebb kultúrintézménye lett és a város aggódó szeretettel kíséri figyelemmel egyetlen főiskolájának fejlődését és sorsát.

A TISZAI EV. EGYHÁZKERÜLET MISKOLCI TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET

Az 1838. évi rimaszombati egyházkerületi közgyűlés Hunfalvy Pál és Némethy Pál indítványára elhatározta az ev. tanítóképző-intézet felállítását. Miskolcon 1840-ben tartott ker. közgyűlés ugyancsak kimondotta a kétévfolyamú intézet felállítását. 1847 okt. 1-én megnyílt a tanítóképző Nyíregyházán Emericzy Lajos igazgató vezetésével. A szabadságharc alatt azonban működése megszűnt. Újból 1858 nov. 1-én nyílt meg, már mint háromévfolyamú intézet.

Az intézet 1869-től anyagi nehézséggel küzd. Igazgatói változnak : 1869—70. Nagy Gyula, 1870—71. dr. Bartsch Samu, 1871—72. Simon János. Felszerelése hiányos. 1873-ban az egyházkerület Eperjesre helyezi át az intézetet s így biztosítja működését és fejlődését. Az eperjesi kollégium tantermeket ad, az ev. egyház két épületét engedi át örök használatra. Az igazgatók : Dolescháll Sámuel, Sass János. Zsarnoviczky István, Hörk József, Gamauf György, Perényi Vilmos, Simkó Endre, Slajchó Mihály ostromolják az egyházkerületet saját gyakorlóiskola létesítése, négy évfolyamra való kibővítés, saját intézeti és internátusi épület építése, a felszerelés bővítése és a tanárok számának szaporítása végett. 1897-ben hatosztályú gyakorló iskolája lesz, 1898-ban négyévfolyamúvá válik, berendezéssel és felszereléssel gyarapszik az intézet, növendékeinek száma eléri a 130-at. Az egyházkerület 1905-ben 2496 négyszögölnyi területet vesz a felépítendő intézeti és internátusi épület céljára. A m. kir. kormány az építkezéshez 50 éven át évi 10.000 koronát ajánl fel.

A háború megzavarja a tanítást több ízben. 1918-ban, december végén, bevonulnak a csehek Eperjesre. Az intézet utolsó évét éli Eperjesen, mint magyar tanítóképző-intézet. Ingó és ingatlan vagyonát a »Keleti Szlovák Ev. Egyházkerületi« veszi birtokába, tanárai elbocsáttatnak s mint magyarnyelvű intézet megszűnik.

A tiszai ev. egyházkerület és a miskolci ev. egyházköztség elnökségének gondos-

kodása folytán a tanárok Miskolcra költöznek át, hol felveszik a munkát Gerhardt Béla igazgató vezetése alatt, ki 1905 óta ezen minőségben vezeti az intézetet a vallás- és közokt. minisztérium által ideiglenesen rendelkezésre bocsátott áll. elemi iskolai tantermekben. 1920-tól ötévfolymú az intézet, mely Miskolcon nélkülözhetetlen kultúrintézeté lett.

Az 1927—28. tanévben a tanintézetnél működnek : Gerhardt Béla igazgató, c. főigazgató, Becht József, dr. Klein Gáspár, Lehoczky Egyed, Molitor Gusztáv, Szabó József, Woháner Dezső intézeti rendes tanárok, Csete Endre gazdasági szaktanár.

A tanulók száma : 183. Ezek közül : ev. vallású 38, ref. 67, róm. kath. 70, gör.-kath. 8.

A MISKOLCI KIR, KATH. GIMNÁZIUM

A miskolci kir. kath. gimnázium megalapítása a legszorosabb összefüggésben van a konventuális minoritarendnek miskolci letelepülésével.

III. Károly 1728 dec. 29. utasítja Reviczky János Ferenc szepesi kamarai igazgatót, a koronaügyészt, hogy hasítsa ki Miskolcon a minoriták számára a régi, a törököktől feldúlt Mária-egyház romjait és a hozzája tartozó belsősegeket. Ez megtörtént, mire a királyi adománylevelet 1729 febr. 24. báró Meskó Ádám a helytartótanács ülésén, Reviczky János Ferenc kamarai ügyész pedig a miskolci és borsodi nemesek előtt kihirdette. Az átadott területen 14 házikó állott. Ezeket a minoriták készpénzen vették meg, »fizetvén értük 139 magyar forintokat«.

Legelőször a templom felépítéséhez fogtak 1729-ben. A templom a kolostor két szárnyépületével együtt 1734-ben épült fel.

A templommal egyidőben az iskola építéséhez is hozzá kezdtek 1730-ban és a kezdetleges iskolaépületet csakhamar befejezték. Eleinte csak az elemi tárgyakra tanítják az ifjúságot, később grammatikára és szintakszisra, a magukvette és maguképitette szerény, sövénnel bekerített tapasztottfalú házacskaiban 1751-ig. A tapasztott épület már akkor felmondotta a szolgálatot és Ferenczy Tóbiás rendfőnök 1749-ben gróf Grassalkovich Antal kincstári elnök előtt levélben tárja fel a siralmas helyzetet. A gróf szóbeli parancsot ad a városnak és a tanácsnak, hogy a minoriták iskolája számára alkalmas telket szakítson ki.

Ferenczy utóda, Dudás Ince, kérvények útján sürgeti az ügyet, de eredménytelenül. Végre a személyes intervenciók hálásabb módszeréhez fognak : Ladányi Elek minorita dékán és Materni Elek rendtag, a pozsonyi országgyűlés alkalmával egybesereglett előkelőségeknél 1751 június 26-án teljes diadalt aratnak. Mária Terézia elrendeli az iskolatelek kihalását, sőt a kihalító aktus végrehajtóját is kinevezi Rottenstein Ignác egri sőtárnok személyében. Sok huza-vona után 1752 május 26. kihalítják a telket, amelyre Dudás Ince házfőnök 1753 június 4-én iskolát kezd építtetni. Dudás utóda, Piros Gellért, az iskolát sövénnel körülvéteti sárral megtapasztatja, jó kályhákat rakat bele, új ajtókkal, ablakokkal, padokkal szereli fel s az így helybenhagyott iskolát 1753 nov. 15-én megnyitják. Körülbelül 350 magyar forintjába került a minoritáknak.

Hogy nem lehetett valami elsőrendű épület, abból látszik, hogy csak 20 évet

szolgált : 1773-ban már omladozik. Ezért Tercsák Mózes alispán ösztönzésére a minoriták Buja Antal nemes görög ember ezerforintos kötvényhagyománya segítségével 1773 május 24-én megkezdték az új épület építését, amelyben 1908 nov. 20-ig folyt a tanítás.

Iskolánk élettörténetének második fázisa Mária Terézia alatt kezdődik. A királyné a tanügyek országos szervezése alkalmából meghagyja, hogy az iskolában vagy a pálosok, vagy a minoriták tanítsanak. A város a minoriták mellett döntött. A gimnázium tehát 1776 augusztus 29-ike óta katolikus tanulmányalapú gimnázium. Az 1773 május 24-én kezdett épület 1777-ben, Szabó Anzelm házfőnöksége alatt befejeződik. A homlokzatra ez a felirat kerül : *Gymnasium erectum cura et industria PP. Ordinis Minorum Conventualium 1774—1777.*

Két hivatalos pecsétje volt az intézetnek 1778-ból : az egyik ezüst, ezzel a felirattal : *Sigillum Scholae Grammaticae Miskolcziensis, 1778* ; a másik vasból, ezzel a körirattal: *Sigillum Gymnasii Miskolcziensis, 1778.*

1791-ben a minoriták lemondanak a tanításról s az iskola vezetését világi tanárok veszik át, az igazgató azonban minorita marad. Ám a világi tanárok csak négy évig tanítanak : 1794-ben, a miskolci katolikusok kérésére, újra a minoritákat bízza meg a király az intézet vezetésével. 1794-ben a rendfőnök felterjeszti a tanárok névjegyzékét Török Lajos gróf kassai tankerületi főigazgatónak, a helytartótanács Dudássy Antal minorita papot kinevezi igazgatónak, mire 1794 nov. 1-én megindul a tanítás.

1791-ben, mikor világi tanárok veszik át a tanítást, az osztályok száma ötre emelkedik. Történeked pedig ez a Mária Terézia-féle, 1777-ben megjelent első *Ratio Educat onis* értelmében, mely az osztályok számát kötelezőleg ötben állapította meg.

A gimnáziumban most már minden félév végén tartottak osztályvizsgálatokat, a tanulmányi előmenetelt pedig minden év végén nyomtatott érdemsorozatban tették közre.

II. József alatt a reformok egész sora lépett életbe : ő volt, aki a német nyelvet kötelező tannyelvvé tette és elmozdítás terhe alatt megparancsolta, hogy az oktatók legkésőbb három év leforgása alatt elsajátítsák a német nyelvet. Új tantervet dolgoztatott ki, mely 1788—89-ben lépett életbe. De az általános felzúdulás előpörte József reformjait és az 1790—91. országgyűlésen az országos bizottság dolgozik már az új tanterven, elkészültéig a Mária Terézia-féle *Ratio-t* állítván vissza. 1803 ápr. 23., 3912. sz. a. kelt udvari rendelet az elemi iskola III. osztályát egyesítette a gimnáziummal és így a gimnáziumok most már hat osztályú iskolákká változtak.

A második *Ratio* 1807-ben lépett életbe s ugyancsak 1807-ben nyílik meg iskolánkban a hatodik osztály s ebben az állapotban marad is az iskola 1851-ig. A grammatikai osztályokban a magyar lesz a tanítás nyelve, a humaniorákban megmarad a latin.

Kir. kath. gimnázium

1843 július 19-én nagy tűz pusztítja el majdnem egész Miskolc városát. A kolostor és a gimnázium épülete is a tűznek lesz martalékává.

1848—49-ben az intézetet a sebesültek számára kórháznak használják, az osztályok a minoriták kolostorában vannak elhelyezve.

1852-ben megszűnik két osztály és négy osztályú gimnáziummá lesz az intézet.

1878 augusztus 31-én a nagy árvíz jóformán minden tanszert és felszerelést megsemmisített. A Tanulmányalap nagylelkű segítségével újra kellett tehát szerezni, szerelni mindent, hogy a tanulás megindulhasson.

Trefort Ágoston 1886 február 16-án kelt leiratával a minorita-rend tartományfőnökét értesíti azon elhatározásáról, hogy a miskolci gimnáziumot teljes rendelkezése alá szándékozik venni ; ennelfogva a minoriták 152 éven át teljesített szolgálatait megköszönve, felkéri a tartományfőnököt a rendtagok visszahívására és az irattár átadására. A királyi katolikus gimnáziumnak első világi igazgatója *Polgár György* volt, akit a király 1886 július 14-én nevezett ki az intézet élére. A tanulók száma egyre növekszik. 1888/89-ben a párhuzamos első osztály megnyílik. 1888—90-ben már a párhuzamos második osztályt is meg kell nyitni, természetesen ezt is bérelt, az intézettől egy kissé távolabbeső helyiségben.

Nagy hiánya volt eddig az intézetnek, hogy nem volt tornacsarnoka. A minisztérium 1889 márciusában elrendeli a téli tornacsarnok felállítását.

Az intézet tanulólétszámának fokozatos növekedtével egyre több helyiség válik szükségessé : így bérlí ki a NVKM az intézettel szemben lévő Debreczeny-ház három szobáját a gimnázium könyvtárának és szertárának. 1891 márciusában ugyancsak a Debreczeny-háznak még két helyisége kerül kibérlésre, sőt 1894-ben még három szoba bérletére köt a NVKM szerződést Debreczeny háztulajdonossal.

Miután az ifjúság létszáma évről-évre szaporodik, az osztályok egy része bérelt helyiségben van, a könyvtárak és szertárak idegenben ; a tanártestület csaknem évről-évre kéri a VKM-ot, hogy új épületet emeljen és az intézetet nyolc osztályúvá fejlessze. Végre 1891-ben dr. Klamarik János min. osztálytanácsos lejött teleklátni. 1895-ben Alpár Ignác küldetett ki helyszíni szemlére, de az ő missziója is csakhamar elaludt. Végre Blazsejovszky Ferenc apátplébános kezdeményezésére a felső- és alsómiskolci róm. kath. hitközségek együttes ülésben elhatározták, hogy memorandumban kérelmezik az iskola felépítését a VKM-tól. A hitközségek együttes ülésén résztvett dr. Tarnay Gyula alispán és Szentpáli István miskolci polgármester is. A memorandumot 1906 júliusában küldöttség adta át a miniszternek. A miniszter elvben hozzájárult az építéshez, sőt az építés kérdését a kifejlesztésével akarja összekapcsolni. 1907 május 24-én már br. dr. Barkóczy Sándor min. tanácsos jön le alkalmas telket kiszemelni.

1910 áprilisi lejárattal a VKM pályázatot hirdet az építésre 650.000 K előirányzattal. Májusban a régi épület lebontódik. Júliusban megkezdődnek a földmunkák. A munka olyan gyorsan halad, hogy tél beálltával a kétemeletes épület tető alatt van. Szeptember 18-án az előadásokat már az új épületben kezdik meg.

Az épület maga a modern kor pedagógiai és egészségügyi feltételeinek mindenben megfelel : a baj csak az, hogy az intézet maximum 600 tanuló befogadására volt építve és 900 felé jár a tanulók száma, ezért zsúfoltsággal vesződik minden osztály.

A világháború természetesen ezt az iskolát sem kímélte meg. Beköltözés után nemsokára lefoglalták katonakórház céljára, aminek természetesen temérdek rombolás volt a következménye. A katonakincstár rendbehozatta ugyan a legnagyobb kártételeket, de azóta is folytonos tatarozás a legnagyobb feladat.

Az 1924. évi XI. t.-c. a középiskolákat gimnázium, reálgimnázium és reáliskola típusokra osztja. A miskolci királyi katolikus főgimnázium megmaradt görögöt tanító iskolának: gimnáziumnak. Teljes címe : Miskolci Királyi Katolikus Fráter György-gimnázium.

Az épület bejratánál ez a föliratos márványtábla ad számot az építés adatairól : »Ezen épület épült 1910—11-ik évben, I. Ferenc József uralkodása, gróf Apponyi Albert és gróf Zichy János, báró dr. Barkóczy Sándor miniszteri tanácsos, Géresi Kálmán tanker. kir. főigazgató működése idejében. Tervezte : Orczy Orczy Gyula műépítész. Ellenőrizte : László Miksa kir. főmérnök. Építette : Unger Mór mérnök és vállalkozó.«

Az intézet tanárainak száma jelenleg : egy igazgató és harminckét tanár. A tanulók száma 873 nyilvános tanuló, az osztályok száma 17. Tanulói közül nagyon sok a vidékről és Diósgyőrből bejáró. A gimnáziummal kapcsolatos a minoriták Szent Ferenc-konviktusa, melyben körülbelül 40 fiú nyerhet fölvételt.

A REF. REÁLGIMNÁZIUM*)

A XVI. század közepén Miskolc város egész polgársága felvette a ref. vallást. Az iskola az egyházzal egyidőben alakult, 1560-ban már mindenesetre fennállott s lassanként a környéken lévő kisebb latin iskolák közül kiemelkedett. Kis kollégiummá nőtte ki magát, hol 20—30 theológus is volt.

Az iskola nemes büszkeségét képezte Miskolc városának, mely főbíráit az intézet »szorgalmas építésére« mindig feleskette. A bentlakó diákokat a város polgárai éllelmezték. Két-három évenként egy városi tanácsos utazott Sárospatakra, hogy az iskola számára rektort hozzon.

Bár a XVII. századvégén a háborús mozgalmakban a város és az egyház sokat szenvedett, pl. az 1682-iki török dúlásban, az 1685-iki osztrák császári sereg megszállása alatt, nemkülönben az 1691-iki árvíz folytán is, az iskola szerencsésen megmaradt. De már 1706-ban az osztrák és rác csapatokból álló labancsereg az iskola irattárát elpusztította, úgyhogy az iskola első két évszázadának története éppen ennek folytán hiányos s a tanintézet legrégebbi okmányává a Kemleky Gergely rektor által 1708-ban rekonstruált s Nagyenyedi Gergely rektor által összeállított (1715) *iskolai törvénykönyv* (Liber legum scholae Miskolcinae) lett.

Így jutott el az iskola és a város együttes életének egy nevezetes fordulójához, az 1735-ik évhez.

A város nagyobbodott, a városi tanács teendői és gondjai szaporodtak, ezért a ref. egyház és a gimnázium vezetését és ügyei intézését ráruházta a *ref. egyház-*

*) A régibb adatok forrása: dr Kovács Gábor: A miskolci ref. főgimnázium története 1885. és 1895.

tanácsra. Ennek kezében maradt az iskola vezetése aztán 61 évig. Az egyház főgondnokai, Négyessi Szepessy István, Zsigmond és Péter, bőkezű alapítványokkal támogatták az iskolát. Az egyháztanács a közadakozással és gyűjtéssel való lelkes iskolatámogatásra bírta rá a ref. egyház tagjait az iskolaépület újraépítésénél. 1735-ben közérő hordta össze az építési anyagot s a földszintes iskolaépület kibővítése 1737-ben befejeztetett. A fejlődés tovább haladt s félszázad múlva, 1792-ben az egyháztanács, miután a szükséges költséget *gyűjtés* útján összehozta, már emeletesre építtette át az iskolát.

Az egyháztanács hozta be 1749-ben a *rektor*-professzori állás *állandósítását*, majd később, 1782-ben, a tanári állások számát 3-ra emelte, amennyiben a rektor mellé konrektort és subrektort állított. Az alsóbb osztályok praeparatorai (3 éves tanítók) megmaradtak.

Új időszak kezdődött az iskola életében 1796-ban, midőn a nagy népességű egyháztanács a gimnázium kormányzását a 16 tagú *iskolatanácsra* ruházta át. Ez is buzgón munkálkodott az iskola színvonalának emelésén.

Ref. reálgimnázium

Az iskola 1829-ben felvette a *lyceum* nevet, mely feljogosította arra, hogy filozófiai tanfolyamot is tarthasson.

Az 1839-ik év nevezetes változásai a 4 elemi osztály elválasztása, a gimnázium 6 osztályúvá tétele és főképen a *magyar tanítási nyelv* behozatala.

Az 1848/9-iki magyar függetlenségi harc lelkes tüze nem kerülte el az iskolát. A köztanítók bevonultak honvédek, a tanárok egyike nemzetőrnek, a nagyobb növendékek a csatamezőkön voltak. Az orosz bevonulás aztán véget vetett mindennek. Az elnyomatás kora az iskolára is súlyos helyzetet és nehéz időket hozott.

Megjelent az abszolút rendszer állami tanterve (Organizations-Entwurf), mely olyan követelményeket állított fel (12 rendes tárgy, 8 osztályon át szakrendszer, stb.) amelyek anyagi erőik hiányában teljesíthetetlenek voltak s az iskola létalapjait támadták meg. Eltörölték az alumneumot, a tandíjat felemelték, az egyházi adót felemelték. Hiába adakoztak, a kellő számú tanári állást nem bírták felállítani. A negyedik lelkészi állás javadalmát 2 új tanári állás alapjává tették, 1852-ben 3, 1854-ben 1 új tanárt választottak. Ez sem volt elég. A nyilvánossági jogot az iskola nem kapta meg. Jöttek a rendeletek a jegyzőkönyveknek s a tanításnak *német nyelven* vitelére (1855). Hiába küldte az iskola s az egyház a bátorhangú feliratát a kormányhoz.

A felterjesztés visszautasított. De az iskola megmaradt ellenállása mellett. Az ág. ev. gimnáziummal való egyesülés terve is a német nyelv tekintetében való kálvinista ellenálláson akadt meg. Az 1861-i budapesti ref. tantervkészítő tanárgyűlésen is a miskolci gimnázium igazgatója, Pásztor Dániel, a tanítási nyelv kizárólagosan magyar volta mellett szállt síkra.

A magyarságért folyt magasztos küzdelem ideje lezajlott. 1861-ben a ref. tiszán-

innen egyházközség tanügyi küldöttsége olyan tantervet készített, mely 8 osztály mellett 8 tanárt vesz számításba, ezt 1862–63-ra a miskolci gimnázium bevezette s miután 1863-ban az érettségi vizsgák engedélyeztettek s ezzel az iskola nyilvánossági jellege megadatott, jobb idők virradtak az iskolára.

A már 1859-ben Lévay József által alapított Kazinczy önképzőkör szép hivatást töltött be mindvégig a nemzeti eszmék szolgálatában.

1867-ben közadakozásból *tápinyézetet* létesített az iskola, mely 1871-ben 7 tanulóval indult meg.

1867-ben Pálóczy Horváth Mária nagyszerű alapítványa megerősítette az iskola alapjait.

1877-ben országos gyűjtés indított az iskolaépület kibővítésére. Eredménye 11.111 forint lett s 1879-ben egyemeletes, *szárnyépület* emelésével a kibővítés megtörtént.

1878-i nagy miskolci árvíz 1500 forintnyi kárt tett az épületben, de az iskola működését nem akasztotta meg.

Az 1883-i középiskolai törvénynek 1884 szept. 1-i életbeléptetésével új korszak következett az iskola életében.

A törvény behozta az állandó állami felügyeletet, de viszont lehetőséget adott államsegélyek kérelmezésére. Kért is az iskola 1885-ben 50.000 forintot államsegélyt, amelyből 1887-ben első részletben megkapott 5000 forintot. Elkészítette az iskolai előljárásság az új iskolaépület terveit is és 1893-ban 80.000 forintnyi építési segélyt kérelmezett 50.000 helyett. 1895-ben br. Wlassics Gyula kultuszminister a terveket s a felajánlott telket elfogadhatónak találta s a 80.000 forint segélyt megígérte úgy, hogy az 1887 óta részletekben addig küldött 38.000 forintot abba betudja s a többi rész fedezésére az egyháztól felveendő 42.000 forint kölcsön törlesztését elvállalja.

Ilymódon épülhetett fel 153.000 forint költséggel 1896 és 1897-ben a jelenlegi új iskolaépület, mely 420 tanuló normális elhelyezésére való, külön megfelelő tornaterme s 4200 m² szabad területe van.

Az 1883-iki törvény lehetővé tette a felekezeti tanárok kellő javadalmazását *fentartási államsegélyek* által.

Nehezen ment bele az egyház fentartási államsegély kérésébe, mert félt autonómiája sérelmétől. Végre 1885-ben kérte az egyházközség engedélyét erre s az nagynehezen megadta azt. Trefort Ágoston kultuszminister 1887-re előre is 3500 forint segélyt adott e címen. Gróf Csáky Albin kultuszminister rendelkezésére 1893-ban 11.000 forint évi államsegélyre kötött szerződéstervezet. 1894-ben báró Eötvös Loránt kultuszminister kijelentette, hogy hajlandó 15.000 forint évi segélyt adni, ha az egyház a leküldött normálköltségvetést elfogadja. Az egyház a szerződést elfogadta, az egyházközség 1895-ben megerősítette. A vallás- és közoktatásügyi minister 1896 november 28-án írta alá a szerződést azzal, hogy az 1887 óta fokozatosan addig 11.000 forintra emelt évi segélyt ugyancsak fokozatosan fogja 15.000 forintra emelni.

Ilymódon, a Magyarország fennállásának millennárius évében, megtörtént nagy lépés is az iskola életében és az iskola nagy kulturális hivatása betöltéséhez az épületen kívül a *jentartás* tekintetében is biztosított.

A tanári kar és az iskolai előljáróság meg is tett mindent, hogy a követelményeknek megfeleljen. A tanárok számát emelte, behozta a 3 éves, később 6 éves igazgatóságot, iskolaorvost állított, a tanítók temetési szolgálatát beszüntette, a demonstrációs tanszereket szaporította, az I. osztály mellé párhuzamos osztályt állított stb.

Az iskola működésének és fejlődésének további mozzanatai : Fokozatosan felállított a II., majd a III. parallel osztály. A tanári kar létszáma 12-ről 18-ra emelkedett. A tanári kar iskolai működésén kívül iskolán kívüli előadásokban és irodalmi munkálkodásban is buzgólkodik.

A középiskolák 1924-iki új tantervével kapcsolatos beosztásoknál az iskolának a *reálgimnáziumi típus* jutott az angol nyelvvel.

Az iskola népessége az új épületbe beköltözéstől 1898-tól a világháború közepéig, 1916-ig átlag 400 tanuló, 1917-től 1928-ig, 11 év óta van átlag 520 tanuló. Érdekes a ref. tanulók számának alakulása is. Az, hogy a ref. tanulók arányszáma néhány évtized alatt 33%-ról 67%-ra emelkedett, nem tünteti fel eléggé a viszonyokat. Jobban kifejezi az, hogy 25 éven át, 1885-től 1910-ig a reformátusok száma stagnált, átlag 140 volt. Ellenben 1910-től 1928-ig, tehát 18 év alatt erősen emelkedő jellegű, utoljára 350. Ez 150 százalékos emelkedést jelent. Jele, hogy a reformátusok nyilván kedvelik ősi gimnáziumukat.

De kedvelik és megbecsülik a ref. közélet irányadó komoly tényezői is. Ennek jelei azok az utolsó negyedszázadba eső nagyobb alapítványok, amelyek némelyike : Soltész Nagy Albert internátusi alapítványa, Szemere Miklós céllövési alapítványa, Sassy Szabó István internátusi alapítványa, Horváth Lajos ösztöndíj- és intemátusalapítványa, Gomba Károly internátusi és szertári alapítványa stb.

A jelenlegi tanári testület : Csorba György igazgató, Balázs Győző, Csorba Zoltán, dr. Darkó Béla, Imreh Zsigmond, dr. Jégh Gyula, Kiss István, dr. Kiss Kálmán, Kiss Lajos. dr. Kosztolányi Zoltán, Márczy Béla, Óváry Imre, Pázmány Béla, Porcs Kálmán, Soós Mihály, Szabó József, dr. Szabó László, Vértesy Sándor, Zsupán László. — Dr. Berkó Imre, Péter József és 4 hitoktató.

A REFORMÁTUS LEÁNYGIMNÁZIUM

A nagyobb leányok számára magasabb fokú leánynevelő intézet tervét még 1784-ben vetette fel gróf Vay Ábrahám, a miskolci református egyház főgondnoka. Hosszas vajudás után 1846-ban nyílt meg az intézet, de így is egyike az ország legrégebb leánynevelő-intézeteinek. Mindjárt az első évben 64 növendéke volt. Első igazgatója *Karacs Teréz*, a jónevű írónő volt. Az intézet fentartását a miskolci református egyház vállalta magára. Mivel azonban az egyház anyagi erőforrásai elégtelenek voltak az iskola fentartására és fejlesztésére, 1859-ben a tiszáninneri református egyházkerület vette át az iskolát s ugyanakkor a Kolozsvárra távozott Karacs Teréz helyére *Dóczy Gedeont* hívta meg az intézet igazgatójává, akinek nagy érdeme, hogy az eddig folyton költözködő intézet számára megvételte az iskola mai szép és nagy telkét s megkezdte a megfelelő tantermek építtetését is. Dóczy Gedeon 1872-ben Debrecenbe távozott s helyére *Tóth Pál* hivatott

meg igazgatónak, aki 1903-ban bekövetkezett haláláig vezette s országos hírnévre emelte az intézetet, melyet róla még ma is Tóth Pál intézetnek nevez a közönség. Az 1903/4-ik iskolai évben *dr. Kovács Gábor*, a református főgimnázium igazgatója vezette az iskolát; 1904-ben pedig *dr. Mitrovics Gyula* hivatott meg igazgatóvá. Az ő igazgatósága alatt épült az intézet mai emeletes épülete 1906-ban s ugyan akkor

Leánygimnázium

Ref.
az intézet elsőrendű hatosztályos felsőbb leányiskolává lett. Az ő Debrecenbe való távozása után 1910-ben *Domby László* választotta meg az intézet igazgatójává, akinek kezdeményezésére az iskola 1916-ban *leánygimnáziummá* alakult s hatalmas fejlődésnek indult. Az addig hat osztállyal és 8 tanerővel működő intézetnek csakhamar 12, majd pedig 13 osztályt kellett felállítania s állandó tanerőinek száma is 22-re emelkedett; s míg előzőleg 200 körül volt a növendékek száma, az utóbbi években már 500-nál állandóan több rendes tanulója van s így egyike a vidéki legnépesebb leányközépiskoláinak. Ez a hatalmas fejlődés elodázhatatlan szükségé tette az intézet utcai részén új tágas és modern iskolai épület mielőbbi felépítését, amelynek megvalósításával most foglalkozik az intézet igazgatótanácsa. Ha ez az új épület megépül, az intézet udvarán 1906-ban épült emeletes épület tisztán internátusi célokra fog szolgálni és akkor az internátus, melynek jelenleg 45 bentlakó növendéke van, 4 bentlakó tanárnő és nevelőnő felügyelete alatt, 80—100 bentlakó növendéket vehet föl.

A tanártestület jelenlegi tagjai : *Domby László* igazgató ; *Budaker Károly*, *Czinyéry Barna*, *Demes Péter*, vitéz *Domokos György*, *Fürész Róza*, *Herkely Julia*, *Hornné Scholtz Irén*, *Márczyné Szathmáry Ilona*, *Oláh Sándor*, *dr. Óváry Zoltán*, *Pálmay Lenke*, *Péter Pál*, *Schnirtzné dr. Scholtz Margit*, *Segesváryné Kovács Margit*, *dr. Somogyiné Evva Anna*, *Szabó Gizella*, *Szabó Jenő*, *dr. Tarczay Erzsébet*, *Tóth Irén* (igazgatóhelyettes), vitéz *Tóth Kálmán*, *Varga József* és 4 hitoktató.

A MISKOLCI M. KIR. ÁLL. HUNFALVY JÁNOS-REÁLISKOLA

A miskolci m. kir. áll. főreáliskola 1917. év szeptember havában nyílt meg, mint a megszűnt ungvári főreáliskola utóda.

A Közoktatásügyi Miniszter 65.183—1917. V. sz. leiratában arról értesítette Miskolc város közönségét, hogy az ungvári áll. főreáliskolát Miskolcra kívánja áthelyezni. A város 1917. év július hó 12-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy az iskola céljaira szükséges helyiségeket díjtalanul bocsátja rendelkezésre, ellátja azokat az első bútorzattal, annakidején az építkezésre alkalmas telket teljesen díjtalanul fogja adni és az építkezés költségeihez hozzájárul. Elhatározta azt is, hogy a létesítendő főreáliskolát egyelőre a Deák-utca 9. számú épületben helyezi el (ma Deák Ferenc-utca 11. szám).

A határozatot tett követte s Péch Aladár igazgató, akit a Minisztérium a szervezési munkálatok megkezdésével megbízott, augusztus hó 30-án megtette a tanév megnyitásához szükséges előkészületeket. Mivel az V. osztályba is 30-nál több tanuló jelentkezett felvételre, Péch igazgató engedélyt kért a Minisztériumtól, hogy ezt az osztályt is megnyithassa. A kérést Szentpály István dr, a város akkori országgyűlési képviselője is támogatta s a Minisztérium az engedélyt megadta.

A tanítás szept. 20-án vette kezdetét, a tantermek elkészültéig a kir. kath. főgimnáziumban. A tanári kar tagjai az első évben Pech Aladár dr. igazgató és Kovács József r. tanár voltak, míg óraadói minőségben a kir. kath. főgimn. tanárai közül : Folkmann Ervin, Kiss József, Madáchy István, dr. Szentmihályi Gyula és Kucharik József tanítottak. Az iskolaorvosi teendőket Mikulecz János dr. látta el.

A város által az intézet céljaira felajánlott épületben csupán két tanterem és egy igazgatói iroda állott rendelkezésre, mely utóbbi egyszersmint tanári szoba is volt. Már ez évben megalakult a Segítő Egyesület is.

A következő 1918/19. tanévben Pech Aladár igazgatót Budapestre helyezték át, helyére Kessl Alajos dombóvári kir. kath. főgimn. igazgatót állították az intézet élére.

A forradalom és a kommunizmus mindent elárasztó szennyes hullámai az ifjúság tiszta lelkét is fenyegették, de a tanári testület ébersége és hazaszeretete megóvta őket a veszedelemtől. Az intézetben az egész kommunizmus alatt egyetlen súlyosabb fegyelmi vétség sem fordult elő.

Hunfalvy János-reáliskola

A tanulmányi eredmény ebben a tanévben igen győngye volt. A tanulók részletes bizonyítványt nem kaptak, csakis »megfelelt« és »nem felelt meg« minősítés volt kiadható.

A Kassáról július hó elején ide érkezett vörös parancsnokság az iskola helyiségei közül az igazgatói irodát és három tantermet foglalt le és csak augusztus hó végén ürítette ki azokat. Tarján Ödön r. tanár, igazgatóhelyettes akadályozta meg a nagyobb kártételt, mert a költözés alkalmával a kocsiról is leszedetett néhány iskolai bútordarabot. Nessler igazgató az intézet készpénzvagyonának és értékpapírjainak beszolgáltatására kiadott rendeletet nem hajtotta végre. Így csekély a kár, ami az intézetet a vörös uralom alatt érte.

Nessler Alajos igazgató 1919 márciusában lemondott az intézet vezetéséről, helyébe Villányi Andor kir. kath. főgimn. tanár került az intézethez, akinek november hóban történt felmentése után Kirner Dezső r. tanár nyert megbízást az intézet ideiglenes vezetésére.

Az 1920/21. iskolai évben a reáliskola vezetését dr. Major Károly zombori áll. főgimn. menekült igazgató vette át. Ebben a tanévben tartotta a főreáliskola az első érettségi vizsgálatot, amelyre 17 tanuló jelentkezett.

1921 decemberében a szolgálati idejét betöltött dr. Major Károly igazgató helyett Galgói Rácz Viktor menekült dési áll. főgimn. igazgató került az iskola

élére, ki azelőtt a budapestvidéki tanker. kir. főigazgatóságnál teljesített szolgálatot.

Az 1922/23. tanévben az állandó, új iskolaépület felépítésének kérdése élénken foglalkoztatta úgy a szülőket, mint a tanári kart. A szülői társadalom népes küldöttsége Galgói Rácz Viktor igazgató vezetésével dr. Hodobay Sándor polgárinester elé járult, aki a legnagyobb megértéssel tett ígéretet úgy a jelenlegi épületben még szükséges helyiségek kérdésének megoldására, valamint az új iskolaépület felépítési ügyének támogatására.

Az 1924/25. tanévben lett teljessé a reáliskola, kétévi szünetelés után megnyílt ismét a VIII. osztály. Mivel az épületben a tanév elején csak 8 osztály számára volt hely, egy párhuzamos osztályt a Deák Ferenc-utcai városi zeneiskolában kellett elhelyezni.

Mivel a jelenlegi épületben további átalakítás által új helyiségek már nem nyerhetők, mindinkább szükségessé válik az új, végleges intézeti épület megépítése.

Jelentős lépéssel jutottunk közelebb ehhez azzal, hogy a város az új iskolai épület számára három telket ajánlott fel, melyek közül a vallás- és közoktatásügyi miniszter kiküldött szakértőinek véleménye alapján az Urak utcájában fekvő telket jelölte ki a reáliskola céljára.

Iskolánk eddigi igazgatói : Pech Aladár 1917—1918, Nessler Alajos 1918—1919 június 15-ig (ekkor állásáról lemondott), Tarján Ödön r. tanár, ig.-helyettes 1919 május 2—szeptemberig, Villányi Andor megbízott igazgató 1919 szeptemberétől októberig (ekkor a miskolci kir. kath. főgimn. igazgatója lett), Kimer Dezső helyettes igazgató 1919 november havától 1920 szeptember haváig, dr. Major Károly 1920—1921 októberig, Galgói Rácz Viktor 1921 december havától.

Iskolánk eddigi tanárai : A tanári testület volt tagjai : Kovács József, Folkmarm Ervin, Kiss József, Kucharik József, Madáchy István, dr. Szentmihályi Gyula (ez utóbbi öt kir. kath. főgimn. tanár, mint óraadó tanár működött), Barajevác Szvetozár, Schlosser József, dr. Nógrády Jenő (óraadó tanár), Sorger József, Fehér Géza, Debreczeni Géza, Kósch Rezső (+), Várady Mihály (+), Polgáry Miklós, Podhorszky Győző, Csehák Lajos, Novák Kálmán (kir. kath. főgimn. beosztott igazgató és óraadó tanár), Varga József (ref. leánygimn. tanár, óraadó tanár), Novák Kálmán beosztott áll. középiskolai igazgató, Bellák Vince, Waitsch István, Breznyák János. A tanári testület jelenlegi tagjai : Galgói Rácz Viktor kir. igazgató, Borosnyay Károly, Breznyák János, Csapó Jenő, Hensch Artur, Kirner Dezső, Kósch János, Lukács Béla, dr. Mikulecz János egészség-tanár, Nessler Alajos beosztott áll. középiskolai kir. igazgató, dr. Pólay Vilmos, Pollner Arnold, Skrovina Samu, Weszprémy Jenő r. tanárok, Wiedermann Gyula r. testnevelési tanár.

A MISKOLCI M. KIR. ÁLLAMI DEÁK FERENC FIÚ FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA

A miskolci m. kir. állami Deák Ferenc fiú felső kereskedelmi iskolát az intézet első és 35. évén át nagyérdemű igazgatójának, Gálffy Ignácnak, kezdeményezésére az 1886. évben alapította a miskolci kereskedelmi és iparkamara és Miskolc városa.

Gálffy Ignác már 1882-ben kidolgozott egy tervezetet a kereskedelmi iskola felállítására ügyében. A két első évben nem kellett volna semmi áldozat, mert a polgári iskola V. és VI. osztályát kellett volna csak átalakítani a kereskedelmi iskola I. és II. osztályává és csak a harmadik évben kellett volna 500 forint évi segítség a III. osztály felállítására. A város az összeg nagysága miatt visszautasította a tervet. Az 1884. évben azután a miskolci kereskedelmies iparkamarával indult meg ez ügyben Gálffy Ignác és az átdolgozott tervet most már elfogadta a város azzal a feltétellel, hogy a harmadik évtől kezdve szükséges 500 forintot csak felerészben viseli, a másik felét pedig a kereskedelmi és iparkamara fedezi. De még így is egy »kötelezőt« kellett aláírni az első igazgatónak, Gálffy Ignácnak és az első két óraadó tanárnak : dr. Kovács Gyula akkori kereskedelmi és iparkamarai titkárnak (később a Kereskedelmi Múzeumnak igazgatója) és Pontos Istvánnak, a Takarékegyesület főkönyvelőjének, hogy a jövőben sem fognak fizetést követelni, ha pénz nem lesz. Az első, kimondottan kereskedelmi iskolai tanára az intézetnek, a város kiváló szülöttje, a felső kereskedelmi iskolák későbbi kir. főigazgatója : dr. Schack Béla volt (aki azonban már egy fél év múlva a kassai főreáliskolához távozott), míg Brósz Károly, Czeglédy Elek, Dienes Péter és Kovács Lajos polgári iskolai tanárok egyelőre csak a polgári iskolai tantárgyakat tanították.

Áll. fiú keresk. iskola

A tanítás ezzel a tantestülettel az 1886. év szeptember havában indult meg a mai Erzsébet-téren már nem létező régi épületben. A kereskedelmi és iparkamara később is hűségesen támogatta az intézetet nemcsak anyagilag és erkölcsileg, de a tanítás tényleges munkájában is, amennyiben a dr. Kovács Gyula után következő két titkár : dr. Szentpály István (később Miskolc város polgármestere és nemzetgyűlési képviselője) és dr. Sugár Ignác mint óraadók működtek. A kereskedelmi iskola felállításával rohamosan fejlődésnek induló két testvérintézet részére azonban a régi alacsony épület rövidesen kicsinynek bizonyult és három év múlva, 1889-ben a jelenlegi I. számú polgári fiúiskola céljaira szolgáló Kun József-utcai kétemeletes épületbe költöztek, ahol a kereskedelmi iskola 1891-ben még a női kereskedelmi szaktanfolyammal is kibővült. Ez az egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam, amely éveken át párhuzamos volt, az 1920–21. tanév végéig állott fenn iskolánkkal kapcsolatban.

Az 1894 és az 1895. év különösen nagyjelentőségű az intézet életében. Az 1894. évben az állam veszi kezelésébe és ettől az időtől kezdve az intézet m. kir. állami felső kereskedelmi iskola. Az 1895. év az egész magyar kereskedelmi szakoktatás történetében is korszakalkotó, mert ez évben választják el a kereskedelmi iskolák ügyeit a polgári iskoláktól.

Az intézetnek államivá tétele és a felső kereskedelmi iskolák egységessé szervezése újabb lendületet adott a miskolci m. kir. állami felső kereskedelmi iskolának is. Az 1899–900. iskolai évet már két párhuzamos alsó osztállyal nyitja meg az intézet, hogy azután minden osztálya fokozatosan állandóan párhuzamos,

sőt az alsó osztály többször háromszorosan tagozott is legyen abban a harmadik mai nagy modern épületben, amely az 1908—1909. iskolai év eleje óta a »M. kir. állami felső kereskedelmi iskola« nevet viseli homlokán és amelyben az intézet Nagy-Magyarország egyik legnagyobb állami felső kereskedelmi iskolájává növekedett és tanulószáma az 1924—25. tanévben a 358-as létszámot is elérte. A tanulók jelenlegi létszáma 301.

Meg kell említenünk, hogy 1908-ban az új állami felső kereskedelmi iskolai épület felépítéséhez Miskolc városa 120.000 K értékű telket adományozott és a telek környékének rendezésére még külön mintegy 40.000 K-t költött.

Az intézet alapításában résztvett tanárok közül hárman érték meg szolgálatuk 25 éves jubileumát és e három tanárt : Brósz Károlyt, Czeglédy Eleket és Dienes Pétert az 1901—1902. tanévben bensőséges ünneplésben részesítette az intézet és a társadalom. Az intézet igazgatójának, Gálffy Ignácnak érdemeit pedig még impozánsabban méltányolták az előbbiek és a felső kereskedelmi iskolai tanárok országos egyesülete az 1905—1906 iskolai évben, szintén 25 éves szolgálatalkalmából. Az intézet fennállásának 25 éves jubileuma meg egyenesen országos keretek közt folyt le az 1910—11. iskolai évben.

A világháború mint a magyar kultúra hatalmas várát találta az intézetet, amelynek a magyar közgazdasági életben addig hűségesen dolgozó fiai most százával lettek hőssé és — sajnos — hősi halottakká is. Nagyon sokat szenvedett az intézet a háború, az azt követő forradalmi és megszállásos idők alatt, mert épülete az egész háború alatt katonai kórház volt, utána pedig a kommunisták, csehek és oláhok kaszárnának használták és kifosztották. Az intézet munkássága azonban a háború alatt sem szünetelt, bár munkája eredményességére semmiesetre sem lehetett jó hatással, hogy a tanítás több éven át a város különböző részeiben szétszórt és nem nagyon alkalmas helyiségekben folyt. A zivataros idők sok bajának kiheverését nagy mértékben elősegítette intézetünknel is a felső kereskedelmi iskolai tanárság régi vágyának valóra válása akkor, amikor a felső kereskedelmi iskolák olyan új szervezetet kaptak, amellyel ismét a nyugateurópai államok középfokú kereskedelmi szakoktatásának nivójára emelkedtek, mert ott, sőt a környező államokban már évek óta négyévfolyamú volt a felső kereskedelmi iskola. Az eddig háromosztályú magyar felsőkereskedelmi iskola ugyanis az 1919—20. iskolai évben négyévfolyamúvá lett és ezzel mostmár nemcsak hogy elegendő időt nyertek és nyernek felsőkereskedelmi iskolai tanulóink a középfokú kereskedelmi szakképzettség teljes elsajátítására, de megszűnt az az időtartambeli különbség is, amely eddig a középiskola négyéves felső tagozata és a felső kereskedelmi iskola hároméves tanítása közt fennállott. Ez új és maradandó szervezetében mostmár intézetünk is a régi törhetetlen erővel és teljes intenzivitással veszi ki részét, megcsonkított országunk újjáépítésének munkájából 1921 augusztus 1-ig szervezőjének és 35 éven nagyérdemű első igazgatójának, Gálffy Ignácnak vezetésével, azóta pedig jelenlegi igazgatójának, a nagybecskereki m. kir. állami felső kereskedelmi iskola eddig utolsó és elüldözött igazgatójának, Simon Sándornak vezetésével is.

Meg kell még említenünk azt is, hogy az intézet az 1926. évben patronusául a, haza bölcsét, Deák Ferencet választotta és azóta címében az ő nevét is viseli

Ugyszintén azt is, hogy az intézet 42 éves működése alatt 2066 kereskedelmi szak-képzettséget nyert ifjút nevelt a magyar hazának, akik közül sokan a magyarság legkiválóbbjai közé tartoznak, sőt nem egynek hírneve Nagy-Magyarország határait is túlszárnyalja.

Befejezésül álljon itt még az intézet ama régi és érdemes tanárainak neve is, akik a már említetteken kívül hosszabb ideig működvén a miskolci m. kir. állami felső kereskedelmi iskolánál maradandóan beírták nevüket az intézet történetébe. Ezek : Kovács Lajos (1886—1900), Dunay Sándor (1892—1906), Sarkadi Adolf (1894—1909), Müller Vilmos (1901—1904), Vécsei János (1902—1909), Gyulai Sándor (1904—1905. és 1919—1922), Debreczeni Áron (1904—1912), Krausz Gyula (1907—1919), Bank Sándor (1909—1919), Valentényi Gáspár (1910—1921).

Az intézet jelenlegi tanártestülete névsor szerint és itteni működése megkezdésének időpontjával a következő : Simon Sándor, az intézet igazgatója (1920) Balla József r. tanár (1919), dr. Ditrói Nándor tanári szolgálatra beosztott igazgató (1921), Egerer Mihály (1924), dr. Fábry Béla (1919), Gebe Zoltán (1909) Hegedüs Árpád (1919), Katzer József (1909), Márki Dénes (1921), Pusztér János állandó igazgatóhelyettes (1901), Radulovics Ágoston (1923), Sorger Miksa (1910) Váradai Géza (1919), Wazek Antal (1900) r. tanárok.

MISKOLC VÁROS NŐI FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLÁJA

A miskolci Kereskedelmi és Iparkamara már jóval a háború előtt éveken át ápolgatta a női keresk, iskola létesítésének gondolatát, míg aztán a világháború évei alatt *Nagy Ferenc* polgármestersége idején a város vezetőségének a kultusz-minisztérium megadta az önálló városi női felső kereskedelmi iskola megalakításához a hozzájárulását, illetve engedélyét.

Az új szakoktatásügyi intézmény 1917 *őszén* meg is nyílt ; egyelőre a valamikor református gimnázium céljait szolgált öreg múzeumi épületben.

Éveken át vissza kellett a jelentkező új tanulók egy részét utasítani, mert az osztályok párhuzamosítását megakadályozta a rendelkezésre álló helyiségek szűk kerete. De épen ez a múzeumi ódon épületben töltött, sokszor igen nehéz körülmények között folyt első, majdnem tíz esztendőszakasz volt az új intézmény belső életterejének próbája és bizonyítéka.

Városi női felső keresk, iskola

Az iskola e nagyarányú fejlesztésében kétségkívül az iskolafenntartó város vezetőségé a legnagyobb érdem. *Hodobay Sándor dr.*, a város polgármestere, 1923 elején programjába vette az új iskolaépület ügyét ; 1925 nyarán hozzáfogtak az építéshez és 1926 dec. 6-án, az intézmény fennállásának tizedik esztendejében mai díszes helyébe költözhetett. Az új Luther-téri iskolapalota — Wálder Gyula

műegyetemi tanár tervei szerint — a városnak legartisztikusabb középülete.

A zeneiskolával közös épületünk — a játszóudvar hiányát leszámítva — belső berendezésében is hovatovább teljesnek mondható.

Iskolatípusunk, bárha a városunkban évente szaporodó új női nevelőintézmények bizonyos magasabb művelődési szempontból csak kívánatos versenyt támasztanak is, közgazdasági műveltséget nyújtó jellegével új helyén és kedvező adottságok között bizonyára még ezután

ér el fejlődése magasabb fokára. Az intézet fennállása óta 12 éven keresztül beiratkozott összesen : 18990 tanuló, érettségi vizsgálatot tett az 1921. évi első érettségi vizsgálat óta 196 jelölt.

Ebben az iskolai évben — az iskola fennállásának 12. esztendejében — 188 tanuló iratkozott be, akik a négyévfolyamú intézet 6 osztályában (az első és második évfolyam párhuzamos) helyezkednek el.

Az intézet jelenlegi tanári testülete a következő : Bank Sándor iskolaigazgató, Pontosné Gálffy Mária igazgatóhelyettes, Feller Felicia, König Lajos, Mellesné Gálffy Anna, Stimm Irén, Szabó Ferenc, Tauszig Mária és Valentényi Gáspár dr. rendes tanárok ; Bodorné Szabados Irén, Hegedüs Árpád, Ráth Gizella és Szabó Gizella óraadó tanárok ; Scholtz Ilona dr. iskolaorvos ; hitoktató tanárok : Derencsényi István ref., Hronyecz Pál ág. ev., Krausz Simon izr., Lázár Péter r. kath. és Schirilla Andor g. kath.

Róm.-kath. leánynevelő intézet

A RÓM. KATH. LEÁNYNEVELŐ INTÉZET

E célra a Bükk Sebe Zsigmondné által nagylelkűleg felajánlott épületben az egri érsek áldozatkész alapítványa folytán, 1878 óta a Paulai sz. Vince nővérei működnek. Egyre messzebbmenő tanügyi s nevelési feladatra vállalkozott a rend s önerejéből megtakarított pénzen megszerezvén a szomszéd telket, az intézet fejlesztését lehetővé tette.

A párhuzamos elemi osztályokban évenként átlag 300, a felső népiskolából 1907-ben átminősített polg. leányiskolában 240, az 1927-ben megnyitott tanítónőképzők osztályában 92 a tanulók száma.

A nővérek száma 24, akik közül néhány a szükséges háziuteendőket végzi, a többi mint okleveles tanerő működik. A rendház főnöknője s az intézet vezetője : Beszenszky Mária Berta.

A MISKOLCI MAGY. KIR. ÁLLAMI POLGÁRI LEÁNYISKOLA

A miskolci polgári leányiskola a polgári fiúiskolával közös igazgató vezetése alatt az 1875—76. tanévben nyílt meg mint községi iskola 27 leánynövendékkel. Mint új intézmény sok nehézséggel küzdött, elhelyezése is bizonytalan volt s ennek

tulajdonítható, hogy- fennállásának csak 5. évében érte el a tanulók létszáma a 100-at,

1888—89-ben az állam vette át a két polgári iskolát és gondoskodott állandó helyiségről. Időközben az újonnan létesített kereskedelmi iskola is a polgári iskola igazgatója, Gálffy Ignác kipróbált bölcs vezetése alá került s oly rohamosan fejlődött, hogy 1903—1904. év elején már szét kellett választani. Ekkor a polgári iskolák élére egymásután két jeles tankönyvíró és pedagógus került. Király Károly volt az egyik, ki még mind a két intézetet együtt vezette ; követte őt Istvánffy Gyula, kinek igazgatása alatt a leányiskola teljesen különvált a polg. fiúiskolától s a Dayka Gábor-utcai 2 emeletes épületben helyezkedett el, hol jelenleg is működik.

A polgári leányiskolának ez időponttól kezdődő rohamos fejlődése új és új párhuzamos, jelenleg háromszoros osztályok felállítását tette szükségessé.

Istvánffy halála után 1921-ben az intézet igazgatásával Hesz Mátyás igazgató bízott meg, aki egyúttal Borsod—Gömör—Kishont, Heves és Nógrád vármegyék polgári iskoláinak szakfelügyelője is volt. A hamar népszerűvé vált polg. leányiskola növendékeinek száma folyton emelkedett, úgyhogy az utóbbi években a kétemeletes épület is szűknek bizonyult az 500 növendék számára.

Az igazgatóság többszörös kérelmére a minisztérium tervbe vette az iskola kibővítését s a város is készséggel átengedte e célra az iskolával tőszomszédos kertet.

A tanári kar tagjainak száma : 17 tanár és 5 hitoktató. Igazgató : Hesz Mátyásné.

AZ I. SZ. ÁLLAMI POLGÁRI FIÚISKOLA

Miskolc város kereskedő és iparos lakossága régtől fogva érezte már egy olyan gyakorlati irányú középiskola szükségességét, melyben ipari és kereskedelmi téren működő fiai megfelelő képzettséget nyerhetnek. Az iskola felállítása érdekében az első lépést 1872-ben Kun Bertalan ref. püspök tette. A városi hozzájárulás és az államsegély elnyerése, a szervezkedés hosszabb időt vettek igénybe, úgyhogy az iskola ténylegesen csak 1875 szept. 1-én nyílt meg. A kezdet nehézségekkel járt, az új iskolatípussal és céljaival szemben meglehetősen tájékozatlan volt a kinevezett tanárok egy része is. A megválasztott iskolaszékkel is sok nézeteltérés

I. sz. áll. polgári fiúiskola

volt. Félni lehetett attól, hogy az iskolára — így — nem lesz szüksége Miskolcnak. Az 1878-i nagy árvíz okozta bajokkal még nehezedett az iskola gondja. Az iskolaszék, a tanfelügyelő s a tanári kar, illetve az igazgató között lehetetlen volt a megegyezés. 1881-ben aztán a miniszter Gálffy Ignácot nevezte ki igazgatónak. A régi iskolaszék illetéktelen jogköréből kivesvén — feloszlott s a felügyelet, a tanári kar, illetve az igazgató s a tanfelügyelőség

kezébe ment át. Az új igazgató és Soltész Nagy Kálmán polgármester lelkes és tapintatos munkájának köszönhető, hogy az újonnan alakított iskolaszékkel együtt megindulhatott a zavartalan és eredményes munka.

1886-ban nyílt meg a középkereskedelmi iskola s ugyanezen évben a polgári iskolával kapcsolatos ipari tanműhely, mely igen szép eredményeket ért el, (1896-ban szűnt meg) 1889-ben a polgári iskola teljesen állami kezelésbe ment át s ugyanakkor költözött át bérelt helyiségeiből a mostani, Kun József-utcai épületébe.

Az épület azonban rövidesen szűknek bizonyulván a polgári fiú- és leányiskola s a kereskedelmi iskola részére, 1900-ban kibővítették s a Dayka Gábor-utcán kétemeletes új szárny emeltetett. Mivel a 19 osztály adminisztrációja igen nagy terheket rótt az igazgatóra, 1903-ban a polgári iskola igazgatójává Király Károly neveztetett ki s Gálffy Ignác, ki még a bölcsőjénél az elsorvadástól mentette meg és 22 éven át teljesen kifejlesztette és magas színvonalra emelte az iskolát s szerzett a miskolci tanügy terén elévülhetetlen érdemeket, csupán a kereskedelmi iskola vezetésével bízott meg. A felső kereskedelmi iskola 1908. év őszén költözött új épületébe s mivel ez évben választották szét a polgári fiú-és leányiskola vezetését, a Kun József-utcai épület a fiú-, a Dayka Gábor-utcai a leányiskola céljaira adott át.

A háború alatt katonai célokra volt lefoglalva az iskola egy része s a sok szén-szünet is megnehezítette a tanítást. Így volt ez a forradalmak alatt is. 1920—21. tanévben nov. 1-től márc. 15-ig volt kényszerült szünet. A II. polg. fiúiskola felállítására (1918) dacára folyton emelkedett a tanulók száma. Körülbelül 150 jelentkezőt kellett évenként elutasítani. 1924—25-ben 67 tanuló szorongott egy teremben.

1928—29. tanévben az igazgatóval együtt 17 tanár és 5 hitoktató működik. Van 3 I. osztály, 2 II. osztály, 2 III. osztály és 3 IV. osztály ; összesen = 10 osztály. A tanulók létszáma 365.

1875-től 1928-ig összesen 18.553 rendes és 1825 magántanulója volt az iskolának. Az intézet jelenlegi igazgatója (1912 óta) Irányi Jenő.

A II. SZ. ÁLLAMI POLGÁRI FIÚISKOLA

A Kun József-utcai polgári fiúiskolából az 1913—14. tanév elején 4 párhuzamos osztály a volt pénzügyi laktanyába telepített. Ezt a kitelepített 4 osztályt Hídvégi Benő akkori tanfelügyelő szorgalmazására a minisztérium 1914-ben önálló intézetnek nyilvánította s annak igazgatásával Cseh Gusztáv tanárt bízta meg. Az iskola-épület a modern igényeknek épenséggel meg nem felel, miért is szükség volna arra, hogy a pedagógiai követelményeknek megfelelő új épület emeltesék, ami kilátásba is helyeztetett.

A tanerők létszáma 7 és 4 hitoktató. Igazgató : Cseh Gusztáv. Tanulók száma 192.

II. sz. állami polg. fiúiskola

A MISKOLCI IZR. POLGÁRI FIÚISKOLA

A miskolci izr. polgári fiúiskola az 1923–24. tanévben nyílt meg és az 1926–27. tanévben vált teljes négyosztályú iskolává. Az első három esztendőben az izr. polg. leányiskola igazgatója, dr. Serbu Adolf vezette. Amikor a leányiskola saját gyönyörű palotájába vonult, a fiúiskola igazgatóságának és testületének különválása vált szükségessé. Így az 1926–27. tanév óta önálló tanárkara van és külön igazgatás alá került. Igazgatója Bartos Norbert ; tanárainak száma 6. Az iskolát a miskolci izr. anyahitközség tartja fenn, tanulmányi ügyekben a VKM úr felügyelete alatt áll. Növendékeinek száma 200 és 220 között váltakozik, osztályainak száma 4. Egyelőre az Erzsébet izr. el. iskola épületében 4 tágas, világos, minden tekintetben megfelelő teremben van elhelyezve. Az iskolafentartó hitközség minden törekvése, hogy a polgári fiúiskolát a legrövidebb időn belül saját hajlékában helyezze el.

MISKOLCI IZR. POLGÁRI LEÁNYISKOLA

Az iskola 1919 októberében nyílt meg, 47 tanulóval, az Erzsébet-iskola egy tantermében. Az 1920–21. tanévben, amikor az izr. hitközség az új intézet igazgatójává *dr. Serbu Adolf* középisk. tanárt választotta meg, a tanulók száma 182-re emelkedett.

Izr. polgári fiú- és leányiskola

A további osztályok megnyitásával 1923–24-ben az iskola teljes lett, a tanulók száma pedig 422 volt. A helyi körülmények kényszerítő hatása alatt indult meg az iskola *át szervezése leányközépiskolává* (felső leányiskolává), amihez a VKM engedélyét már 1924-ben megadta, de az I. és V. osztály csak 1926-ban nyílt meg, az 1924–26-ban felépült gyönyörű kétemeletes mintaszerű új palotában. Az 1927–28. évvel a polgári leányiskola felső tagozataként működött és időközben *leánykollégiummá*

átminősített felső leányiskola megszűnt és ennek helyébe lép a vallás- és közoktatásügyi minisztérium által engedélyezett egyetlen magyarországi zsidó *tanítónő-képző-intézet*, melynek első évfolyama 1929–30. tanévvel nyílik meg. Így jutott az intézmény végül oly nyugvóponthoz, amely természetes és nagyvonalú fejlődését biztosítja.

Az iskola *anyagi ügyeit* a fentartó hitközség nevében 1923-ig a Szervező-Bizottság — dr. Kürcz Jakab elnöklésével —, azóta a Középisk. Okt. Bizottság: Brunn Ignác, majd Rosenberg Márton elnök vezetése mellett intézi.

A rendkívül nehéz körülmények között óriási áldozatok árán emelt, minden tekintetben kifogástalan iskolaépület megteremtése a hitk. áldozatkészségének és Feldmann Mór elnök, építésmérnök mellett Mandula Mór alelnök buzgóságának köszönhető.

Az iskola teljesen új berendezése és felszerelése, könyvtárai, ifj. egyesületei,

(Önképzőkör, Sportkör, Tanulóotthon, Olvasóterem, vallásos összejövetel) stb. állanak a tanítás-nevelés szolgálatában.

A tanulók száma — a háborús évek születési arányszáma következtében — ebben az évben érte el a minimumot, amiért idén csak a III. és IV. osztályok párhuzamosak.

Igazgató : dr. Serbu Adolf. A tantestület tagjainak száma 7, továbbá 1 hitoktató és 2 óraadó.

A MISKOLCI VÁROSI NŐI IPARISKOLA

1879-ben Jágócsy Péterffy József miniszteri biztos javaslatára »Az ipari szakoktatást és háziipart terjesztő borsod—miskolci egyesület« kezdett áldásos működéséhez. Az egyesület elnöke Melczér Gyula, alelnöke Radvány István és Soltész Nagy Kálmán voltak. Ez az egyesület 1879 nov. 2-án nyitotta meg »Borsod—miskolci női ipartanműhely« név alatt iskoláját. A város 200 frt évi segélyt szavazott meg az iskola részére. Az iskola vezetésére Perenczy Ida okl. ipartanítónő kéréstett fel. A munka november elején 29 növendékkel vette kezdetét. Ez a létszám ugyane hó végén 60-ra emelkedett, ami a II. tanítói állás szervezését tette szükségessé. Ez állásra 1879 dec. 3-án Schusztér Julia (Gebe Endréné), okl. ipartanítónő választatott meg. Az egyesület vezetősége azonban anyagi segítség hiányában kénytelen az iskola fejlesztéséről lemondani s midőn a város vezetőségétől sem tudott nagyobb évi segélyt kieszközölni, az iskola beszüntetését s az egyesület feloszlását javasolja az egyesületi közgyűlésnek. Ezt a határozatot Mikulecky István ügyvéd s az iskola lelkes barátai, köztük Báji Patay Gyuláné sz. Szathmáry Királyi Anna indítványára a közgyűlés elveti s az iskola fentartása mellett dönt. Az újból

Városi női ipariskola

megalakult egyesület elnöke Porcs János, pénztárnoka Diószeghy György, jegyzője Kovács Gyula kamarai titkár lett. Az egyesület a legteljesebb odaadással követ el mindent, hogy az iskola fejlődését s fenmaradását biztosítsa. Porcs János elnök 1882—1896-ig működik a legnagyobb buzgalommal, ekkor lemond az állásáról s a vezetést Bartányi Gyuláné sz. Kubacska Almannak adja át, kinek legelső és legfontosabb célja a város vezetőségét rávenni, hogy az iskolát vegye át. 1897 júl. 1-én a város az egyesülettől át is veszi az iskolát, úgyhogy 21 évi megfeszített, szeretettől áthatott, de gondteltjes munka után az egyesület feloszlott. A város az iskola helyiségéül a régi ref. főgimn. emeleti részét rendezte be s megtett mindent, hogy az iskola a hozzáfűzött várakozásnak megfeleljen.

Az intézet élén Gebe Endréné állott.

Az 1900—901. tanévben a növendékek száma 124-re emelkedik s a város beállítja a III., felsőruhavarróosztályt s tanítónőül Doleschall Ilona okl. tanítónőt

alkalmazza, az iskola felszerelését kiegészíti, varrógépek, munkaszekrények, asztalok, vasaló- és mosófelszerelések szereztetnek be.

Az iskola működése a növendékek létszámának emelkedésével fokozódik, úgy-hogy az iskola helyisége szűknek bizonyul. Vig Albert főigazgató s az iskola vezetőse mindent elkövet, hogy önálló otthonhoz jusson az iskola. A város vezetősége azonban anyagiak hiányában a kérést nem teljesítheti. Ilyen körülmények között érte az iskolát az 1914. év aug. havában fellobbant világégés. Az ezévben beírt 75 növendék a tanítótestület vezetése és közreműködésével kizárólag hazafias munkát végzett. A nőegyletek s a város vezetősége által adott anyagokból fehéreneműt, haskötőt, hósapkát, ér- és térdmelegítőket készítettek. Az 1916–17. tanévtől kezdve a háborús viszonyok iskolánk működését csaknem teljesen megbénították. Az 1918–19. tanévre csak 13 tanuló iratkozott be. Az iskola helyiségét a város ezévben a női felsőkereskedelmi iskolának adta át. Az 1920–21. tanévben a növendékek száma 144-re emelkedett s a város az iskolát a Miskolci Polgár Egyesülettől bérelt termekben helyezi el. Az 1921–22. tanévben már 244 növendéke van az iskolának. 1922–23. tanévben 307 növendék iratkozik be s mindhárom osztályban párhuzamosan taníttatnak a növendékek, a rendes tanítónők: Decsy Piroska és Schneider Vilma mellé beosztott, özv. Székely Lászlóné, özv. Szathmáry Dezsőné és Leszih Andorné óraadók segítségével. Az 1924–25. év végén az iskola nagynevű igazgatója, Gebe Endréné, ki negyvenhat éven keresztül adta tudásának legjavát, nyugalomba vonult. Ezen alkalommal a kormányzó úr magas kitüntetésben részesítette. Az iskola vezetését Nagy Sándorné sz. Filep Ilona 1925 szeptember 1-én veszi át. Az 1926–27. tanévet már a város által a női ipariskola céljaira átalakított régi zeneiskola épületében kezdte meg az iskola. Ugyan-ebben az évben a fehérvarró-szakosztály vezetésére Papp Margit okl. tanítónő választatik meg, a rajztanítói állásra pedig — miután Holló Hona tanítónő 16 évi sikereken gazdag működés után nyugalomba vonult — Szilvássy Lajosné, majd Petrányi Éva nyer megbízatást.

A M. KIR. ÁLLAMI FA- ES FÉMIPARI SZAKISKOLA

A tanintézet a kereskedelemügyi m. kir. minisztérium főhatósága alatt áll. Mint fémipari szakiskolát 1912. évi szept. 1-ével szervezte meg az állam Miskolc város közönségének áldozatkészségével. A város négyezer négyszögöles telekkel járult hozzá, az építési költségekhez kilátásba helyezett 100.000 K-át és vállalta az iskolának ideiglenes helyiségben való elhelyezését. E célra a Csabai kapu 17. szám alatt Dianovszky-féle bérházat alakították át és abban volt az iskola 1927. évi május 1-ig elhelyezve. Az iskola megszervezése körül érdemei vannak dr. Szentpály István akkori, majd dr. Nagy Ferenc későbbi polgármesternek, aki báró Sztterényi József kereskedelemügyi miniszteri államtitkárral, Péterffy Lajos miniszteri tanácsos, iparoktatási miniszteri szakosztályfőnökkel és Vig Albert kir. iparoktatási főigazgatóval vállvetve munkálkodott közre a tanintézet megvalósítása érdekében. Az iskola megszervezésének kivételével a kereskedelemügyi miniszter 1912. év tavaszán Kissházy Béla okl. gépészmérnök, kassai felsőipar-

iskolai tanárt bízta meg, aki dr. Nagy Ferenc polgármester jóindulatú támogatásával felállította az iskolát és a tanítást ez év október hó 2-án 52 rendes fémiparos tanulóval meg is kezdte. A tanszemélyzet egy igazgatóból, egy okl. gépészmérnök műhelyfőnökből, egy középiskolai rajztanárból és 2 segédművezetőből állott.

Az iskola igen szép remények közt indult meg és a rendes tanulókon kívül már ezévben 290-en részesedtek szakoktatásban a különféle képesítő és továbbképző ipari tanfolyamokban.

Az iskola új épületének a megépítéséhez már éppen hozzá akartak fogni 1914-ben, amikor a mozgósítást elrendelték s emiatt az jó időre abbamaradt. A háború alatt 1915-ben az igazgató összegyűjtött adományokból internátust és menzát létesített, aminek áldásos hatását az első évben mindjárt 25 tanuló érezte. Az internátus és a menza gondját és irányítását az igazgató felesége vállalta magára és nagy szeretettel fenn is tartotta azt három igen nehéz éven keresztül.

A város által rendelkezésre bocsátott ideiglenes ócska épület időközben dűledezni kezdett, úgyhogy Valkó Lajos kereskedelemügyi miniszter 1924-ben az új iskola felépítése mellett döntött.

Miután a régi telek egyáltalán nem mutatkozott az iskola céljaira alkalmasnak, a város az építési költségekhez való hozzájárulás fejében a Soltész Nagy Kálmán-utca 4. szám alatti telket ajánlotta fel, amelyen az építés 1925. év tavaszán a műhelyépülettel meg is kezdődött. Utána 1926-ban a főépület építéséhez fogtak, minek befejezése 1927 május

Fémipari szakiskola

havára esett. Az intézet épülete nagyon szép és az iparoktatás igényeinek minden tekintetben megfelelő. Internátussal és menzával is kapcsolatos az iskola, amelyben 56 tanuló kaphat bentlakással teljes ellátást. Az új iskola már az 1926—27. tanévben a fémipari szakon kívül a faipari szakkal is kibővítettett, az 1927—28. tanév pedig téli négy évfolyamos építőipari szaktanfolyammal lett kiegészítve.

A tanintézet személyzete áll: 1 igazgatóból, 3 okl. gépészmérnök és egy okl. műépítész, valamint 1 okl. középiskolai rajztanárból, 5 fémiparos és 3 faiparos művezetőből. A fémipari műhelyt okl. gépészmérnök és a faiparit pedig okl. műépítész műhelyfőnök vezeti. Ezekon kívül mint bejáró óraadó tanerő működik az intézeten ma 1 okl. gépészmérnök, 3 okl. műépítész, 5 középiskolai tanár és 1 testnevelő, végül a különböző felekezetek hitoktatói.

A tanulók létszáma a faipari három évfolyamban összesen 31, a fémipariban három évfolyamban 85. Az építőipari I. és II. évfolyamban pedig összesen 40. Ezek szerint az összes tanulók létszáma ma 156.

A MISKOLCI NÉPISKOLÁK

Miskolcon az elemi iskolai oktatást 1894-ig kizárólag a felekezetek látták el. A tankötelesek számának emelkedésével azonban ekkor a város községi iskolák felállítására köteleztetett, ami fordulópontot jelent a város tanügyi viszonyainak

fejlődésében. Fokozatosan 5 új iskola épült fel és állott a népoktatás szolgálatában. Közben 1904—1905. tanévben pedig már a községi iskolák államosítása iránt is megindulnak a tárgyalások, amelyek eredményre vezetve, a felekezeti és a későbbi időben épülő állami iskolákkal karöltve, fokozottabb mértékben tudták biztosítani a mind nagyobb számú tanulósereg oktatását. Az egyes iskolák multját, fejlődését és jelenét a következőkben ismertetjük :

A *Kossuth-utcai rk. kincstári elemi iskola* 1730-ban alapított a városban letelepedett minorita szerzetesek által. Eleinte sövényvázra épített házban folyt a tanítás. A katolicizmus terjedésével két épületben 3 tanterem, kőből épített iskolája volt a szerzetnek. Az egyik a Szent Ferenc-utcában, szemben a templommal, a másik a Kazinczy-utca 13. szám alatt. Később a régi katolikus gimnáziumban, majd bérelt helyiségben volt a 4. tanterem. A tanítást ebben az időben 3 szerzetes és egy világi tanerő látta el. 1885-ben az iskola épülete a kincstár tulajdonába ment át, a felügyeletet pedig az alsó miskolci róm. kath. egyház látja el. Az iskola mindig igen népes volt. A világi tanerők között találjuk *Jókainé atyját, Laborfalvy Benke Józsefet* is, aki a Kazinczy-utcában lévő épületben tanított. A világháború alatt 3 tanterem részint katonai beszállásolás, részint katonai rak-

tár céljára volt lefoglalva. 1917-től kezdve, mivel a minorita-rend a pénzügyi kincstárral kötött szerződést felbontotta és a rend szerzetes-tanítót adni nem tudott, a 3 szerzetes tanerő helyét világi tanerőkkel töltötte be a pénzügyminiszter. 1927-ben a pénzügyi kincstár a modern kor követelményeinek mindenben megfelelő iskolát építtetett. Ebben az iskolában folyik a tanítás 1927 október 12-ike óta.

Soltész Nagy Kálmán-u. elemi iskola 1868-ban az alsómiskolci rom. kath. hitközség a templom közelében, a Vörösmarty-utca 154. szám alatt, a még ma is fennálló egy tanteremből és két szobából álló iskolát építtette. Az iskola 6 osztályú volt.

1894-ben az egyháztanács ugyancsak a Vörösmarty-utcán emeletes iskolát építtetett két tanteremmel és két tanítói lakással. 1895-ben az új iskola már felszentelve hirdette az egyházközség tagjainak áldozatkészségét. Az iskolában az első és második fiúosztály helyeztetett el, a régi iskolában III—VI. osztályok maradtak. Ez az állapot van a mai napig is fenn. A tanulók létszáma azonban annyira megnövekedett, hogy az iskola továbbfejlesztése kívánatos s minden remény megvan arra, hogy Kronberger József apátkanonok nem lankadó akaratereje az iskola fejlesztésének ügyét diadalra segíti.

A miskolci érseki leánynevelő-intézetet dr. Samassa József egri bíboros-érsek alapította 1878-ban. Tervének keresztülvitelében Bükk Zsigmondné, született Sebe Terézia segítette, aki a jelenlegi városháztéren fennálló épületet, melyet az egri káptalantól vásárolt meg, iskola céljára ajándékozta.

Az iskola a Paulai szent Vincéről nevezett irgalmas nővérek vezetése alatt áll. Az 1886—87. évben történt építkezések következtében 1888-tól kezdve már 8 tan.

teremben folyik a tanítás, amit ekkor 8 irgalmas nővér és 3 világi tanerő látott el. 1889. évben az egri érsek egy másodfokú és 4 éves tanfolyamú leányiskolát állított fel. Ebben a rendszerben folyt a tanítás 1907-ig. 1907-ben dr. Samassa József egri érsek elrendelte a felsőbb leányiskolának nyilvános jellegű négyosztályú polgári iskolává való átalakítását. Ezen idő óta ebben a rendszerben folyt a tanulók oktatása. 1927. évben mind sürgetőbben nyilvánult meg a miskolci katolikus közönség azon óhaja, hogy az intézetnek egy, az eddiginél magasabb kiképzést nyújtó iskolát kellene szervezni. Ez vezette az intézet vezetőségét arra, hogy lépéseket tegyen a tanítóképző-intézet megnyitására, ami még 1927. év folyamán meg is történt és az intézet 48 növendékkel megkezdte az 1. éves tanítóképzős növendékek oktatását.

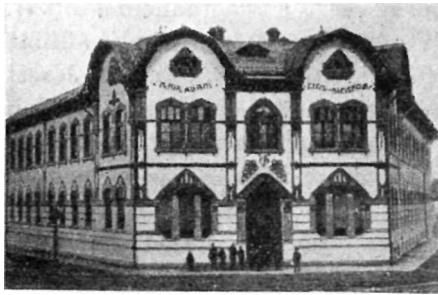
A ref. iskolák keletkezésének az ideje visszanyúlik a XVI. század második felére. Az egyház iskoláinak építésénél gondosan ügyelt arra, hogy a város minden részében legyen egy úgynevezett »vára«. Elemi iskolák voltak a Fűzes-, Geró-, Urak-, Megyesalja-, Szirma-, Régiposta-, Sörház-, Kádas- és a Papszer-utcákban. Minden iskola zsúfolva volt növendékkel. Akkor azonban, mikor a város községi iskolákat állított fel, a külső részeken elhelyezett iskolák kezdtek elnéptelenedni. Amikor pedig maga a város kezdte építtetni egyik modern iskolát a másik után és behozta az ingyenes népoktatást, a ref. iskolák még nehezebb helyzetbe kerültek. Az anyagi erő fogyatékosága folytán 1892-ben a Geró-utcai, 1903-ban a Megyesaljai, 1904-ben a Régiposta-utcai, 1908-ban a Filléregyleti, végül 1912-ben a Sörház-utcai megszűnt. A sok iskola körül 3 maradt meg csupán. Legrégibb ezek közül a Palóczy-utcai fiúiskola, mely a reformáció idejében született. A leányiskola a Palóczy-utcai leánygimnáziumban van elhelyezve. Ezt az iskolát 1886-ban alapították jómódú miskolci lakosok adakozásából. Eleinte az iskola hatosztályú volt, később azonban a V—VI. osztályt be kellett szüntetni, mert a IV. osztály elvégzése után a növendékek inkább a ref. felső leányiskolába iratkoztak be, mint az elemi iskola V. osztályába.

Erzsébet izr. elemi iskola

Harmadik iskolája a ref. egyháznak a Zöldfa-utcai leányiskola. Mivel a Bathó-alapítványból tartották fenn, Bathó-iskolának is nevezik. Ez az iskola négyosztályú. A háború alatt a tantermek többízben katonai célokra voltak lefoglalva. Az épületek rendbehozására az egyház sokat áldozott. Az iskolák feletti felügyeletet az iskolaszék és egyháztanács gyakorolja. Az előbbinek elnöke dr. Enyedy Andor lelkész, utóbbinak dr. Révész Kálmán püspök.

Az izraelita iskola létezéséről 1786-tól találunk feljegyzéseket. Kazinczy Ferenc kassai tanfelügyelő tesz róla először említést. 1826-ban felállítanak egy nemzeti iskolát, hol magyart, németet és számtant tanítanak. A tanító lemondásával azonban ez az iskola is megszűnik. 1843-ban már 5 vegyes osztállyal működő iskolája van a hitközségnek. 1900-ban felépült a 18 tantermet, tanácstermet és egy dísztermet magában foglaló iskola. Az iskolában jelenleg 8 fiú- és 8 leányosztály van.

Szt. István-úti elemi iskola

1894-ben Miskolcon 640 tanköteles nem volt beiskolázható. Ezért a minisztérium utasította a vármegye közigazgatási bizottságát községi iskolák felállítására. Ezen felhívás folytán a közigazgatási bizottság elhatározta egy 8 tantermes községi iskola felépítését. 1894-ben már egy két tanteremből álló községi iskola meg is kezdte működését s a többi tanterem is fokozatosan felépültek.

Az 1904/905. iskolai évben a város tárgyalást kezd az állammal a községi iskolák államosítása iránt. A megegyezés létrejött. Két új, 12—12 tantermes iskolát épített a város. Egyiket a Szent István-utcában, a másikat pedig a Kun József-utcában.

1909/1910. tanévben a Kun József-utcai állami iskolában a tanítás kezdetét vette. Ettől az időtől fogva az a sok mizéria, mely az ezen időig szétszórt tanteremek elégtelen volta miatt bénítólag hatott az iskola működésére, megszűnt. Az iskola a modern építészet minden kellékével ellátott, kényelmes, kétemeletes épület. Az iskola igen népes, de fejlődését megakadályozta a háború kitörése. A háború folyamán a lábbadozó-osztály nyert benne elhelyezést, a kommun alatt pedig vörös katonák foglalták el. Az iskola II-ik emeleti helyiségeit az 1919/20. tanévben a menekült eperjesi ág. ev. tanítóképző-intézet foglalta el.

A Szent István-úti áll. elemi iskola 1907-ben a Szinva-patak balpartján épült fel 12 tanteremmel. Ez az iskola körzetre és népességre nézve Miskolcnak legnagyobb elemi iskolája. Az iskolában 23 tanerő működik. Két évtized alatt 17.813 mindennapi tanköteles járt ide. A tankötelesek számának nagyarányú szaporodása folytán ezen iskolának bővítése elodázhatatlan szükség lett volna.

A Gróf Apponyi Albert-utcai áll. elemi iskola 1897-ben épült. Előbb három, majd öt tanteremmel. Az iskola mindig igen népes volt, ez indokoltta az iskola továbbfejlesztését és a város másfél milliárd költséggel 1928-ban felépítette a mostani 10 tantermet magában foglaló iskolaépületet.

Mindezek az intézetek nem voltak elegendők a város népoktatásügyének kielégítésére s ezért dr. Hodobay Sándor éles előrelátással felépíttette a Soltész Nagy Kálmán-utcában a monumentális nagy iskolaépületet, amelyben ma mintegy 600 gyermek talál nevelést és oktatást.

Külön iskola áll rendelkezésre a magyar államasutak gyermekei részére a MÁV-telepen, ahol 10 tanerő végzi közel 400 apró magyarnak a nevelését.

Miskolc városában a polgári iskoláktól eltekintve, az elemi népoktatás céljaira 98 tanterem áll rendelkezésre, ez azonban még a mai állapotoknak sem megfelelő és mintegy 25 új tanteremre volna még szükség.

Kun József-utcai elemi iskola

Az állami és nem állami iskolákban 4950 tanköteles iratkozott be, akiknek oktatását 48 férfi- és 73 nőtanító, összesen 121 tanerő látja el. Különben a miskolci népiskolák statisztikai adatait a következő táblázat mutatja:

A MISKOLCI ELEMI NÉPISKOLÁK ADATAIT FELTÜNTETŐ KIMUTATÁS

Az iskola tanulók tanterem tanerők helye és jellege száma száma száma		férfi		no	
1. Kun József-u. I. sz., áll.	611	15	9	10	19
2. Szent István-u. II. sz., áll.	1022	12	8	15	23
3. Gróf Apponyi Albert-u. III. sz., áll.	506	10	4	8	12
4. Soltész Nagy Káhnán-u. IV. sz., áll.	561	13	6	9	15
5. MÁV-telep, áll.	354	6	4	6	10
6. Bársony János-u., róm. kath.	129	3	2	1	3
7. Vörösmarty-u., róm. kath.	127	3	2	1	3
8. Kossuth Lajos-u., róm. kath. kincst.	162	4	—	4	4
9. Városház-tér, róm. kath. szerz.	311	6	—	6	6
10. Palóczy-u., ref. fiú	241	5	5		5
11. Palóczy-u. ref. leány.	185	4	—	4	4
12. Zöldfa-u., ref. leány.	28	1	—	1	1
13. Kálvin-u., izr. fiú	357	8	8	—	8
14. Kálvin-u., izr. leány.	356	8	—	8	8
Összesen:	4950	98	48	73	121

ÓVODÁK:

A borsod-miskolci alapítványi példányóvoda a megye gyámsága alatt 1842 szeptember 1-én egy majorutcai bérházban nyílt meg. Védnöke báró Vay Miklósné sz. Geimüller Katalin, igazgatói: Szontagh Gusztáv táblabíró, Herke Miklós táblabíró, Kun Miklós városi bíró és Kun Lajos táblabíró voltak. Az óvoda vezetője *Tóth István* kiseddóvó volt, kit báró Vay Miklósné saját költségén hozatott el. *Tóth István* az intézetnek nemcsak nevelője, de igazi lelkes apostola, védőszelleme lett. Harminchét évi odaadó, mindent az óvodáért áldozó munkássága és kiváló nevelői képessége az intézet történetében feledhetetlen marad. Meghalt 1886 január 24.-én. Végrendeletében egész életén át összegyűjtögetett szerény vagyonát, 2900 pengőforintot, az óvodára és más jótékony intézetek megalapítására hagyományozta.

A majorutcai bérház csakhamar szűknek bizonyult és az óvoda egy félév elteltével, 1843-ban, a polgári kaszinó mostani helyiségébe költözött. Ugyanezen időben báró Vayné óhajára, a négy igazgató helyett egyet, *Szontagh Gusztávot* választották meg. Szontagh Gusztáv rövid ideig viselte az igazgatói tisztséget, mert még 1843-ban Pestre költözvén, maga helyett Kun Lajost hagyta helyettes igazgatóul, ki ezen tisztséget 1845-ig viselte. 1845-ben *Rácz József* lett az igazgató 1847-ig,

majd *dr. Margonyai Gábor*, ki megmaradt ezen tiszteletbeli állásban 1859-ig. 1848-ban a bekövetkezett szabadságharc napjaiban a politikai közügyek háttérbe szorították az óvodát. Készpénz vagyonának egy részét katonai célokra használták fel, másik része pedig Kossuth-bankókban lévén, 1849-ben elégettetett. Az óvoda fentartásának gondja az óvó Tóth István vállaira nehezedett, ki e nehéz idők alatt sem szünt meg az intézet fenmaradásáért küzdeni. 1850-ben az óvoda városi gyámság alá került s onnan évi 300 forint segélyben részesült. 1850-től 1856-ig az óvó lelkes, áldozatot nem kímélő buzgalma, városi és megyei támogatás s egyesek adakozása folytán ismét rendbejött az óvoda anyagi helyzete, úgyhogy jelenlegi házáat 7500 pengőforinton megvásárolták. Időközben a város egyes vezetőemberei és az óvoda igazgatója között surlódások támadtak, mi miatt elkedvetlenedve, *dr. Margonyai Gábor* az igazgatói tisztségről 1859-ben lemondott. Helyette *Szontagh Albertet* választották. 1864-ben elnöknek Szontagh Albert újból megválasztott, de Pestre költözvén, rövidesen 1864 november 6-án leköszönt s helyette *Kun Lajost* választották meg, ki 1864-től 1865 március 15-ig viselte e tisztséget, mely napon *dr. Répánszky Alajos* ügyvéd lépett helyébe, ki odaadó buzgalommal 11 évig töltötte be tisztségét. Megválasztásával az óvodára jobb korszak következett. Az intézet terhei tisztáztak. A ház új fedelelet nyert. Egy segédnevelői állás alapított, melynek fedezetére a város az évi 300 forint segélyt 495 forintra emelte, a megye pedig évi 120 forintot ajánlott fel.

1875-ben *dr. Répánszky Alajos* leköszönése folytán *Losonczy Farkas* Gusztáv megyei árvászéki elnököt választották igazgatónak. A régi, már rozoga ház lebontott s helyébe a kor követelményeinek megfelelő épület emeltetett. Az építést alig fejezték be, midőn 1878 augusztus 31-én a borzalmasemlékű árvíz rettenetes károkat okozott a kertben és óvodai felszerelésekben egyaránt. Az igazgató, az óvó és *Fürész Ferenc* akkori pénztárnok, ernyedetlen munkával láttak hozzá, hogy az elemi csapás által okozott rombolás után újból rendet teremtsenek. Fáradságukat teljes siker koronázta és 1879 július 27-én az új épületet felavatták.

Báró *Vay Miklósné* elhunytával védnökkül felkérték báró *Vay Béláné sz. Teleki Zsófia* grófnőt és *Szathmáry Király Pálnét*. 1878-ban Tóth István vezető-óvó betegeskedése miatt nyugdíjaztatván, utódjául 1878 május 15-én özv. *Mányik Mátyásné* választották. Tapintattal vezette a kisdedeket 21 éven át, 1893 október 4-én bekövetkezett haláláig. 1894 április 22-én Mányik Mátyásné halála után *Olexy Lajosné* választották vezető-óvónővé s viseli e tisztséget mai napig.

1903-ban az óvodát *Losonci Farkas Gusztáv* óvodai elnök-igazgató halálával súlyos veszteség érte. A választmány *Zelenka Pál* ág. ev. püspököt nyerte meg helyettesül.

1911-ben *Zelenka ev. püspök* elhalálozván, *Gálffy Ignác* felsőkereskedelmi igazgatót kérték fel az óvoda elnökiigazgatói tisztségre s vele az intézet vezetése valóban szakértő, erélyes és jóakaró kezekbe került. Az óvoda dolgai egymásután rendezettek. Adóssága letörlesztetett és az épület jókarba helyeztetett.

Az 1914-ben beköszöntött világháború ismét megakasztotta az óvoda fejlődését. *Nehéz János* tanfelügyelő kiemelendő jóindulata segített a nehéz napokban, de a háborús évek s az azt követő forradalmi időszakokkal, úgyszintén a pénz elégtelenedésével nagy gondok szakadtak az óvoda vezetőire. A háború első idejé-

ben az óvoda helyiségeit kórháznak foglalták le és fél évig vonták el eredeti rendeltetésétől. Ennek következtében a férfiak távollétében amúgy is munkával terhelt anyák és gyermekeik meg voltak fosztva az óvodai gondozás áldásától. Végre is Gálffy Ignác elnök-igazgató közbenjárására a kórházat más, alkalmasabb helyiségbe vitték s így a gondozásra szoruló kisdedek ismét megtalálták második otthonukat.

1922-ben másodóvónői állás szerveztetett s arra *Gürtlerné Sallay Irén* okl. óvónőt választották meg, ki 1924 február 1-én állásáról leköszönvén, utóda 1923 október 1-én *Fürpász Amália* lett.

Az óvoda jelenleg az állam és város fennhatósága alatt, Gálffy Ignác választmányi elnök és az óvodai választmány igazgatása, Olexy Lajosné sz. Mayer Irén igazgató-óvónő és pénztárnok vezetésével, Fürpász Amália második óvónő és Olexyné nyugdíjaztatásáig helyettesi minőségben alkalmazott Fürpász Erzsébet működésével folytatja áldásos munkáját.

A *Máv. telepi óvoda* alapítási éve 1889. Első óvónője volt *Szmrekovszky Mária* 1924-ig bekövetkezett haláláig. Még utolsó éveiben beosztatta ide a vall.- és közoktatásügyi miniszter 1920 márciusában *Heiss Ilona* miskolci születésű óvónőt, 1920 október havában Nemes Gabriella dobsinai menekült óvónő osztatott be. 1922 áprilistól Balázs Matildot helyezte be a tanfelügyelő. Az óvoda nagy szolgálatot tett a környéken lakó vasúti alkalmazottak gyermekeinek befogadása által. Sajnos, hogy helyiségei a szükséges kibővítést nem nyerhették meg, ellenkezőleg a háborúutáni nehéz időben még az óvónői lakás is megkisebbittetett. Emiatt és a város által felállított újabb óvodák miatt itt a gyermekek létszáma csökkent.

Miskolc városa a gyermekek gondozásának fontosságát korán felismerve, egyfelől az Alapítványi Példányóvoda támogatásával, másfelől bölcsődék, gyermekkertek nyitásával igyekezett ennek a szükségletnek megfelelni. Azonban a diósgyőri vasgyár bővülésével és a gyári munkások számának itt Miskolcon lassankint nagyobb elszaporodásával, annyira felszaporodott a gondozatlan gyermekek száma, hogy nem lehetett újabb óvodák alapítása elől kitérni. Így történt aztán, hogy Borsod vármegye közigazgatási bizottságának felhívására Soltész N. Kálmán polgármester összeíratta a gondozatlan gyermekeket s már csaknem 165-re ment az óvodát igénylő gyermekek száma, előterjesztésére Miskolc város képviselőtestülete kimondta, hogy a város felső és alsó részén egy-egy óvoda állíttassék fel és az addig működő gyermekmenhelyek szüntettessenek be. 1892 május 2-án a városi bölcsőde helyén és a Csabai kapui városi (ú. n. Zöldfa-vendéglő) telek 400 öl négyszögnyi részén egy-egy óvoda felállítása munkába vétetett. Ezzel a határozattal a polgármester azonfelül azzal bízott meg, hogy szükség esetén újabb óvoda felállítása iránt tegyen előterjesztést.

Így megnyílt a *Bársony János-utcai óvoda* 1902 június 1-én Sallay Zsuzsánna okl. óvónő vezetése alatt előbb a Szegényapolda telkén lévő átalakított Bölcsőde épületében. Ez az épület 1906-ban a Vakok Intézetének adott át s helyébe ugyane telek Bársony János-utcai részén új épületet emelt a város, s mivel a látogatók száma 100—150-re növekedett, 1916-ban még egy terem kellett alakítani, ahol a 2-ik sz. óvodát helyezték el és ide özv. Lakos Zsigmondnét választották meg. 1920 január 23-án a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ehhez az óvodához

szolgáltatásra beosztotta Kőrössy Zsuzsanna okleveles óvónőt, mivel azonban az államrendőrség 1920 aug. 22-én az épületet igénybe vette, 1921 aug. 21-ig itt az óvoda működése szünetelt s Kőrössy Zsuzsanna szolgáltatásra a városháztéri óvodához osztatott be, honnan 1922-ben helyezte vissza a kir. tanfelügyelő a Bársony János-utcai 2. sz. óvodához. Sallay Zsuzsanna 1924 február 8-án meghalt s özv. Lakos Zsigmondné a Medgyesalja-utcai óvodához helyeztetett át szolgáltatásra, így a két tanterem növendékeit összevonva, foglalkoztatta Kőrössy Zsuzsannát. Az 1925—26. évben újból megnyílt mind a két óvoda s a 2. számú vezetésére a felügyelőbizottság 1925 április 22-én Fekete Margitot választotta meg, aki 1924 május 1-től mostanig vezeti ott a foglalkozást. A gyermekek létszáma évenként a két teremben 150—190 körül váltakozott.

1893-ban *megnyílt a Csabai kapubeli óvoda* előbb Torkos Gizella, azután Tóth Károlyné vezetésével, akit 1921 októberében Farkas Józsefné váltott fel. Ennek az óvodának Torkos Gizella által mintaszerűen vezetett naplói, amelyet Tóth Károlyné szintén ugyanúgy folytatott és utódjának átadott, eltűntek s mint a mostani vezető-óvónőnek *nem áll módjában* erre vonatkozó jelentést adni, csak 1916—17-től kezdve vannak kimutatva az adatok; így errenézve sem adhatok teljes kimutatást a mai évig. A gyermekek száma az 1. számú teremben 72—158 között váltakozott, míg az ugyanitt lévő 2. sz. teremben, amelyhez az 1925—26. évtől kezdve *Stiglicz Erzsébet* menekült óvónő van ideiglenes minőségben beosztva, a gyermekek száma 1925—26-ban 84, 1926—27-ben 93, 1927—28-ban 56. Mindkét óvoda nagy létszámbeli csökkenése a Soltész Nagy Kálmán-utcai óvodában leli magyarázatát.

A szaporodó népesség számának megfelelőleg 1897-ben *a szelesutcai (Apponyi-u.) állami elemi iskolával kapcsolatban* nyitott meg a város újabb óvodát, óvónőül *Ninger Mária* okleveles óvónő választott meg. 1907-ben a munkatermeket ideiglenesen a kapcsolatos elemi iskolának kellett átengedni. 1910-ben *Ninger Mária* a Szepessy-utcai óvodához helyeztetett át s helyébe *Kovács Erzsébet* okl. óvónőt választotta meg a felügyelőbizottság. Az óvoda a háborúig szép sikerrel működött, azontúl azonban működése a háború és az azt követő zavarok lecsillapodásáig csak meg-megszakadtan működött. A gyermekek száma 102—170 között váltakozott. Önálló hatáskörrel 1919 szept—okt.-ben Szalay Anna, aztán Liphay Gizella, 1921-től 1926-ig *Petróczy Erzsébet* osztattak ide be szolgáltatásra, 1926—27-ben *Hornyok Olga* okleveles óvónő, mint a városi hatóság által alkalmazott ideiglenes óvónő teljesített szolgálatot. 1927—28-tól az 1. sz. teremben *Kovács Erzsébet* végleges, a 2. számúban *Bereményi Sári* ideiglenes óvónő vezetése alatt *az erre a célra épített szép óvodai épületben*, szép sikerrel indult meg az óvoda működése 84, illetve 96 gyermek foglalkoztatásával.

1905 szeptember 1-én nyílt meg a Medgyesalja-utcai óvoda, amelynek vezetésére *Farkas Józsefné* sz. *Hesz Etelka* okl. óvónő választotta meg. Az óvoda 2 teremmel, óvónői lakással épült, a viszonyoknak megfelelően és a lehető legalkalmasabb helyen, minek következtében hamarosan túl népes lett, úgyhogy mihamar két csoportba kellett a gyermekeket osztani. Az 1. számú tanteremben *Farkas Józsefné* 1921 októberéig működött, amikor *Tóth Károlynéval* helyet cseréltek. Ez az óvoda aránylag kellő viszonyok között folytatta működését s 1924 március 11-én a 2. sz.

termet kellett megnyitni, amihez a felügyelőbizottság 1924 március 11-én özv. Lakos Zsigmondné sz. Maros Piroskát, később férjzett dr. Mosánszky Lathornét választotta meg. Azonban a 2. sz. terem a Hajnal Kör által volt elfoglalva s mint ez is, közszükséget töltött ki lakásszükség miatt, csak akkor volt kiköltöztethető, amikor társadalmi költségen magának saját helyiséget emelhetett s így ez a 2-ik számú óvoda csak 1927 szept. 1-én volt megnyitható. Ennél a óvodánál működik 1921 okt. óta az 1. sz. teremben Tóth Károlyné, 1924 márciustól dr. Mosánszky Lathorné. A gyermekek száma 80—159 között váltakozott s nagy szolgálatot tesz a környék rászorult családjainak.

1905 szeptember 1-én nyílt meg a Szepessy-utcai óvoda is. Vezetője volt 1910-ig Torkos Gizella, azóta Ninger Mária óvónő, aki egyúttal az óvodai felügyelőbizottság jegyzője és óvónő-értekezleti elnök. A háborús évek után kisegítőül Geniczky Mária, Fiala Tihamérné 1919—1920-ban, 1920 dec. 1-től Pekár Margit állami óvónők osztattak be. 1926 nov. 8-án a nagy létszám miatt a 2. számú terem is megnyílt és ebben 1927 márc. 22-ig Pekár Margit állami óvónő működött, mivel azonban őt a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1928/927. sz. rendeletével a »Mansz« miskolci csoportjához helyezte át szolgálattételre, a városi hatóság helyére ideiglenes minőségben Vizy Rózsa okl. óvónőt alkalmazta. Ennek az óvodának legkisebb létszáma 1920/21-ben volt, de már 1919/20-ban volt az előbbi évekhez képest visszaesés, legnagyobb népessége volt 1913/14-ben 148. 1915/16-ban az óvoda termét az állami elemi iskola III. osztálya számára kellett átengedni s emiatt az óvoda ebben az évben itt szünetelt. Az óvónő a város által akkor a népkonyhával egybekötött leányotthonban teljesített szolgálatot. A háborús évek utáni zavarok megszűnte után az óvoda ismét látogatottabb lett és 1926 nov. 8-tól kezdve meg kellett nyitni a 2. sz. termet is. Létszáma 1926/7-ben 89, illetve 62, összesen 151 ; 1927/28-ban 77, illetve 60, összesen 137. Az 1927/28. iskolai év új korszakot jelent a miskolci óvodák életében. *Hodobay Sándor* polgármester kultúra szeretete a város erejét nagy mértékben igénybevevő fejlesztést biztosított. A Bársony János-, a Csabai kapu-, Szepessy-utcai óvodákon kívül kéttermessé, illetve két csoportban foglalkozóvá lettek az Apponyi-, Medgyesalja-, Soltész Nagy Kálmán-utcai óvodák. Egészen új épületet kapott az Apponyi-utcai óvoda. Új épületben újonnan alapított a Soltész Nagy Kálmán-utcai óvoda. Ehhez az óvodához a városi hatóság ideiglenes minőségben Hornyák Olga és Klement Margit miskolci okleveles óvónőket alkalmazta s a látogatottság mindjárt 82, illetve 62, összesen 144 gyermekkel indult meg.

Tervben van még a város felső részében egy, az alsó részében szintén egy óvoda alapítása, miáltal a szükséghez képest ki lenne elégítve egyelőre a miskolci óvodai szükséglet.

MISKOLCZ T. H. J. F. VÁROS ISKOLÁNKÍVÜLI NÉPMŰVELÉSE

Az iskolánkívüli népművelés teendőit nálunk Magyarországon eleinte az Országos Szakoktatási Tanács végezte. Ennek a fontos, nemzetnevelő munkának egy központból irányítása idővel nehézkesnek bizonyult. A háború és a forradalmak alatti hiányos iskoláztatás szükségessé tette a néprétegek művelésének intenzívebbé

tételét és decentralizálását. A vallás- és közoktatásügyi miniszter így egy, már 1917-ben, majd ennek folyamányaképen egy 1919-ben kiadott rendeletével törvényhatóságokint szervezte meg az iskolánkívüli népművelést, megalakítván a Törvényhatósági Szabadoktatási Bizottságokat.

Így alakult meg egy ilyen bizottság Miskolc törvényhatósági joggal felruházott városban, valamint Borsod-Gömör Kiskont vármegyében is. A legnehezebb munkának, az előadói és titkári teendőknek ellátásával a miniszter Marjalaki Kiss Lajos miskolci polgári iskolai tanárt bízta meg, aki hivatva volt megszervezni és rendezni a két törvényhatóság területén az iskolánkívüli népművelést. Ezt a szinte emberfeletti munkát, különösen kellő anyagi eszközök hiányában, de másnemű, tudományos munkássága folytatásának akadályoztatása miatt nem végezhetette úgy, ahogy szeretete volna és ahogy az ügy megkövetelte s így e tisztségről csakhamar le is mondott. A kultuszminiszter úr belátva azt, hogy egy ilyen fontos munkának a végzésére egy külön ember kell, helyébe dr. Bocsánczy Lukács esztergomi polgári iskolai tanárt bízta meg a szervezés további munkájával, aki 1922 szeptember 1-én kiváló rátermettséggel fogott hozzá a nehéz munkához s ezzel úgy a vármegye, mint Miskolc város iskolánkívüli népművelésének új lendületet adott. Fontos munkáját megkönnyítette a vallás- és közoktatásügyi miniszternek egy újabb rendeletével megszervezett Iskolánkívüli Népművelési Bizottság és az a szerencsés körülmény, hogy úgy a vármegyei, valamint a városi törvényhatóság élén két olyan megértő s kiváló vezető férfiú állt, mint Zsóry György alispán és dr. Hodobay Sándor polgármester. Ez a két nagykvalitású férfiú, tekintélyének egész súlyával és a két törvényhatóság áldozatkészségével lehetővé tette azt, hogy úgy a vármegye, mint Miskolc város iskolánkívüli népművelése csakhamar oly magas színvonalat ért el, amely méltán szolgálhatott más törvényhatóságoknak is például. De ugyanolyan megértéssel viseltetett az ügy iránt a két törvényhatóság akkori kir. tanfelügyelője, Nehéz János, valamint a népművelési bizottság minden egyes tagja.

* * *

Az erkölcsileg és anyagilag minden oldalról egyaránt támogatott nagyszabású munkásság az így megalapozott talajon minden nehézség nélkül most már folytatható volt, még pedig oly vezetők irányítása mellett, akik mögött e téren is egy, bár rövid, de eredményes mult állott. E fontos munka irányításában és vezetésében csakhamar nagyobb változások állottak elő. Nehéz János tanfelügyelő, ügyvezető-elnök, nyugalomba vonult. Helyébe Petreczky Jenő került, aki azonban rövid, de sikeres munkássága után Zemplén vármegye tanfelügyelőjévé neveztetvén ki, ahonnan viszont Kolumbán Lajos kir. tanfelügyelőt nevezte ki a kultuszminiszter a vármegyei és miskolci tanfelügyelőség vezetőjévé, akiben az ügy egy értékes multtal bíró, tevékeny férfiút és vezetőt nyert. Nagy veszteség érte a bizottságot dr. Bocsánczy Lukács népművelési titkárnak 1927. évben való távozása által. Utóda Sztankovics Károly miskolci polgári iskolai tanár lett, aki azóta az ügy iránti szeretettel és buzgalommal végzi az előadói és titkári teendőket nehéz munkáját.

A tulajdonképeni rendszeres iskolánkívüli népművelés az 1922–23. iskolai évben kezdődött. Ebben az évben rendezett dr. Bocsánczy Lukács a honvédség részére két analfabéta-tanfolyamot, egy ugyancsak katonák, egy iparosok és egy földművesek részére szóló általános ismeretterjesztő tanfolyamot, összesen 586 órában, 120 hallgatónak.

A következő 1923–24. évben az órák száma valamivel csökkent ugyan, de a hallgatóké jóval emelkedett, mert az iparosok, munkások, földművesek és külön a nők számára rendezett tanfolyamok óraszámára csak 444 volt, de a hallgatók száma 189-re emelkedett. Az 1924–25. évben 71 népies előadást tartottak 380 és 5 általános ismeretterjesztő tanfolyamot 725 órában 200 hallgatóval és ugyancsak 1 analfabéta-tanfolyamot is. Az 1925–26. iskolai évben 60 népies előadás volt 205 hallgatóval és több általános ismeretterjesztő tanfolyam 849 órában 346 hallgatóval. Az 1926–27. iskolai évben a számok rohamosan felszöktek, amennyiben 261 népies előadást tartottak 1027 órában, 5 analfabéta-tanfolyamot 162 hallgató és 5 általános ismeretterjesztő tanfolyamot 725 órában 200 hallgató részére. Az 1927–28. iskolai évben 3 analfabéta-tanfolyam volt 352 órában 119 hallgatóval, 8 általános ismeretterjesztő tanfolyam 968 órában 514 hallgatóval és 323 népies ismeretterjesztő előadás több mint 1000 hallgató részére.

Külön kell itt megemlékeznünk a műveltebb közönség részére rendezett szabadegyetemi előadásokról, amelyeket 1922 őszén szervezett meg az akkori népművelési titkár, dr. Bocsánczy Lukács. Ez előadások szélesebbkörű tudományos kérdéseket öleltek fel népies formában. Az előadók mind a közélet kiválóságaiból kerültek ki s az előadások országos viszonylatban is magasszínvonalon állottak és állanak ma is.

Ezen előadások első rendezője és vezetője dr. Sztehló Zoltán egyetemi magán-, miskolci jogakadémiai rendes tanár volt. Az 1923–24. és az 1925–26. iskolai években, tehát 2 éven keresztül ezen előadásokat Csorba György, a miskolci ref. reálgimnázium igazgatója, a tudományos körökben is ismert nagynevű tudós, matematikus és csillgász vállalta és rendezte a bizottság kérésére s fáradságot nem ismerő fiatalos erővel odafejlesztette, hogy a hallgatóság évről évre növekedik s már a városháza nagyterme sem elegendő a hallgatóság befogadására.

Fájó szívvel kellett tudomásul vennie a bizottságnak Csorba Györgynek a vezetésről való lemondását, amelyet tudományos elfoglaltsága igazolt.

Még az 1925–26. iskolai évben sikerült az előadások vezetésére megnyerni a miskolci jogakadémia fiatal tudós tanárát, Zsedényi Béla dr.-t, majd Balázs Győző ref. reálgimnáziumi tanárt s az előbbinek ugyancsak másnemű tudományos elfoglaltságára való hivatkozása következtében történt lemondása után egyedül Balázs Győző ref. reálgimnáziumi tanárt, aki nagy elődeihez méltóképpen vezet és irányítja ma is a mindinkább népszerűbbé váló szabadegyetemi előadásokat.

Miskolc város közönsége évi 8000 pengővel járul hozzá az iskolánkívüli népművelés költségeihez. A legnagyobb elismerés azonban a miskolci tanítói és főképpen tanári kart illeti, amely e fontos nemzetmentő munkából mindenkor a legnagyobb lelkesedéssel és önzetlenséggel veszi ki részét.

MISKOLC IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI ÉLETE

IRODALMI ÉLET MISKOLCON

Miskolc — irodalmi szempontból — sohasem volt jelentékeny hely. Nem volt főiskolája, mint Pozsonynak, Debrecennek, Sárospataknak, Kolozsvárnak, Pécsnek. Nem volt olyan széleshatárú érdekelttsége, ipari és kereskedelmi mögöttes országrésze, mint Temesvárnak, Aradnak, Nagyváradnak. Olyan sajtója, mely az irodalmi törekvéseket szolgálhatta volna, szintén nem volt, csak a háború után. Úgyszólván egyetlen előfeltétele sem volt meg egy erőteljes irodalmi élet keletkezésének, kibontakozásának. Ezért száz-meg százéves multra nem is tekinthet vissza a miskolci irodalom s csak a legutóbbi száz esztendő az az idő, amikor Miskolcon irodalmi életről lehet beszélni. És a legutóbbi huszonöt esztendő az a periódus, hogy Miskolc országos viszonylatban is emlegetett lett.

Az irodalmi élet kifejlődésének legfontosabb előfeltétele a sajtó. És Miskolcnak csak 1901-től, de leginkább 1918—19-től van olyan sajtója, melynek egyik célkitűzése volt a helyi, irodalmi törekvések szolgálata, író- és költőgeneráció felfedezése, nevelése. A borsodi írónak a miskolci lapok érdekelttségébe való bevonása. Irodalmi centrum teremtése. Azért, ami ennek a legközelebbi huszonöt esztendőnek a határain túlesik, az a miskolci irodalom multja. Kevés név. Kevés igazi érték. Országos viszonylatban köztük alig egy-kettő lett ismertté és még kevesebb nevéhez fűződik az a köztudat, hogy irodalmi munkásságának színhelye Miskolc lett volna.

A régi Miskolc irodalmának egyetlen kimagasló alakja *Lévay József*, aki ugyan nem Miskolcon született, de egész munkás életét Miskolc falai közt élte le. Volt ref. líceumi tanár, majd a vármegye szolgálatába lépve, évtizedekig volt főjegyzője és alispánja Borsod vármegyének s még nyugalmába vonulása után is két év-

Lévay József

Szendrey János

1 tizedig mint szüntelenül előttünk égő fáklyára, tekintett fel Miskolc irodalomkedvelő közönsége.

Lévay József — Arany, Gyulai, Kazinczy Gábor, Szász Károly és Tompa Mihály barátja — közel háromnegyed évszázadig volt ismert és emlegetett nevű alakja a magyar irodalomnak. 1862 óta a Kisfaludy Társaság, 1863 óta az Akadémia tagja és 1918 júliusában bekövetkezett haláláig nem szűnt meg írói működését félbehagyni. Pátriárka koráig egyike volt a legjelesebb magyar költőknek és műfordítóknak. »Nem a fenség és az erő jellemzi Lévay költészetét, — írja egyik előkelő nevű kritikusa — hanem a tisztaság és az összhang. Még fájdalma is csak akkor zendül énekbe, ha

izzása futólag hült. Búja csak akkor keserűbb, panasa csak akkor szózatosabb, ha hazafias elégiákban szólal meg, mint a *Babiloni vizeknél*, *Az év végén* és talán legszebben *Mikes* mutatja. Kizárólag lantos, a Longfellow, ama dalnokainak fájából, kiknek szivéből kél a dal, mint szemből a könny, fellegből a zápor.«

A születésük révén miskolci vonatkozású régi írók és költők közül meg kell említenünk Dajka Gábort, Tárkányi Bélát, aki a M. Tud. Akadémiának is tiszteleti tagja volt. Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy Miskolc falai között írta — a 70-es években — késő öregségében memoárjait Déryné, akinek műve még ma is utólérhetetlen alkotása a magyar memoirirodalomnak.

A nyolcvanas években — 1886-tól 1891-ig — miskolci polgár volt Kozma Andor is, aki ezalatt az öt év alatt élénk irodalmi tevékenységet fejtett ki. Majd 1903-tól 1906-ig Miskolcon tanárkodott Kaffka Margit, egyike a legizmosabb tehetségű magyar nőíróknak, aki fényesen ívelő pályáját Miskolcon töltött éve alatt gazdagította a legértékesebb vers- és novelláskötetekkel, regényekkel. Miskolcon leélt éve alatt már mint a legelőkelőbb fővárosi irodalmi lapok munkatársa működött, aki egy-két regényének alakjait is Miskolcra válogatta össze.

Az 1900-as években szépírónak indult Simon János is, akinek egy-két verszövege Lányi Ernő és Simkó Gusztáv megzenésítésében ma is népszerű. Az 1900-as, 1920-as évek keretei közé sorozható be leginkább Sassy Csaba írói tevékenysége is. Főleg dalszövegei révén lett országosan ismert. Lányi Ernő, Kacsóh Pongrác, Sas Náci, Simkó Gusztáv, Hetényi-Heidelberg Albert, Thúrzó Nagy László, dr. Kárpát Zoltán, Szent-Gály Gyula és Hollósy Kornél zenésítették meg verseit, melyek közül *Rákóczi megtérése* és *Zrínyi Ilona levele fiához* (Kacsóh : Rákóczi operettjéből), *Sirassatok engem orgonavirágok . . .* (Simkó Gusztáv zenéje), *Mikor eszembe jutsz, mintha tavasz volna. . .* (Sas Náci zenéje), *Chlopy-i nóta* és *Valamikor úgy szeretted* (Lányi Ernő zenéje), *Ugy-e most is minden rosszat. . .* (Simkó Gusztáv zenéje). továbbá az első magyar háborús dal 1914-ből : *Égbenyúló hegyek alján havas éjszakákon* (dr. Kárpát

Tárkányi Béla

Zoltán zenéje) és az első magyar irredenta dal 1918 őszéről : *Nincs már nekem puszkám* (Thürzó Nagy László zenéje), a *Turul madár, A Magyaros alján, Hétország határát . . .* (Thürzó Nagy László zenéje). Valamennyi budapesti irodalmi lap munkatársa volt, akinek eddig hét verskötete jelent meg.

A legközelebbi huszonöt-harminc esztendő miskolci írói és költői nemzedékéből meg kell említenünk Apostol Bertalant, Balázs Győzőt — aki úgyszólván, mint prózaíró is úgyszólván, mint költő jelentékeny irodalmi sikereket ért el, —borsovai Lengyel Gyula szendrőládi ref. lelkészt, számos országos irodalmi pályázat díjnyertesét, Brucknerné Farkas Gizellát, Damó Oszkárt, aki 1919 után, mint újságíró, közel öt évet töltött Miskolcon és ezalatt az idő alatt országosan ismert írói nevet szerzett magának, Dávid Lászlót (a Petőfi-Társaság 1916. évi Bulyovszky-díjának nyertesét), Doktor Istvánt, Fehér Ödönt, akinek az 1910-es években kötetekre menő tárcája, novellája jelent meg a magyar lapokban. Gálffy Ignácot, Geöcze Annát, vitéz dr. Görgey Lászlót, Haydú Bélát, dr. Halasi Andort, dr. Hegyaljai Kiss Gézát, Hidvéginé Horváth Bórát, Hubay Kálmánt, dr. Hoványi Kornélt, Juhász Lászlót, Kigyóssy Sándort, Kőrakó Bélát, dr. Kovács Józsefet, Kozma Bélát — aki 1929-ben akadémiai pályadíjat nyert verses regényével, — László Sándort — egyike volt a legtehetségesebb miskolci költőknek, — Meskó Barnát, Pörnetz Rezsőt, dr. Serédi Jenőt, Sikorszky Gyulát, Hollaenderné Szegilongi Ettát, mindszenti Szendrey Jánost, Miskolc monografiaíróját, dr. Szémán Istvánt, dr. Enyedy Andort, Duszik Lajost, Szigethy Ferencet, Tóth Kálmánt, Vér Andort, di. Putnoki Bélát, aki évtizedekig volt a »Hét« munkatársa, Székely Lászlót, aki igazi őstehetség volt és ha fiatalon el nem hal, a legszebb ívelésű költői pályát futhatta volna be.

A legutóbbi tíz esztendőben, az eperjesi ev. jogakadémiának Miskolcra költözésével, a jogakadémia tanári testülete főleg a tudományos és jogi szakirodalom terén fejt ki országosan elismert nevű munkásságot, dr. Bruckner Győző dékán pedig mint történelemtudós is, előkelő nevet képvisel a magyar tudományos irodalomban.

A régebbi miskolci írók közül talán elsősorban kell megemlítenünk a Vadnay Károly nevét, majd Borsodi László, Bródy Zsigmond, Dominkovich Mária, Kovács Lajos, Szalóczy Bertalan (Vereskövi) és Tóth Pál neveit.

Történelemírással Brósz Károly, Gálffy Ignác, Zoliin János, Kún Miklós, dr. Bruckner Győző, dr. Révész Kálmán, Leveles Erzsébet, marjalaki Kiss Lajos, Nyiry Dániel és Leszik Andor, dr. Kovács Gábor foglalkoztak.

Miskolc irodalmi élete most van kialakulóban. Részint a Lévy József Közművelődési Egyesület, részint a miskolci lapok köré sereglő író- és költőgeneráció fáradozik irodalmi célkitűzésekkel már eddig is jelentős sikerrel.

A MISKOLCI HIRLAPIRÁS TÖRTÉNETE 1842-TŐL AZ ELSŐ NAPILAPIG

Miskolc jelentősége a magyar városok között csak Trianon óta nőtt meg. Száz és egynéhány évvel ezelőtt még a mai kereskedelmi jelentősége sem volt meg. Elsősorban és szinte kizárólag, ipari város volt. A szellemi élet központjának

tehát addig egyáltalán nem nevezhető. A hírlapírásnak itt nincs olyan multja, mint Pozsony, Kolozsvár, Kassa városokban. De még így is egy decennium multán százéves jubileumát ülheti meg a miskolci hírlapírás.

1787-ben akadnak első nyomára Miskolcon a hírlapírásnak. A városi tanács jegyzőkönyvében 1787 január 31-ről ezt a bejegyzést találták a kutatók :

»Özvegy Landererné könyvnyomatónénak házánál, bizonyos újonnan támadott Ujság írónak, az új híreknek kibocsátására szabadság engedtetett.«

A bejegyzésen kívül semmi nyoma nincs annak, hogy az engedélyezett lap mégis jelent. Egyetlen példánya sem maradt fenn, amiből nyilvánvaló, hogy ez a lap csak engedélyében élt.

1842-ben indult meg az első rendes időszakos lap, a »Miskolci Értesítő«, két jónévű miskolci kereskedő : Lichtenstein József és Furmann B. Ferdinánd szerkesztésében. 1848-ig ez a lap jóformán csak hirdetési közlöny volt, de 1848 március 15-ike, a sajtó felszabadulása után mindinkább tért nyertek benne a közérdekű cikkek is, amikor pedig Szemere Bertalan, mint Felsőmagyarország teljhatalmú kormánybiztosa Miskolcra intézte tennivalóit, a »Miskolci Értesítő« hasábjain jelentek meg rendeletei, intézkedései, felhívásai. A szabadságharc esztendejében Okruczky Aurél volt a lap szerkesztője. 1848 végével szűnt meg a »Miskolci Értesítő«.

1852-ben »Borsodi Ertesítő« címmel, Balajthy József kiadásában újabb hirdetési hetilap indul. 1854-ben a »Borsodi Értesítő« »Megyei Közlöny«-re változtatta címét s 1854-től 1860-ig Deutsch D. miskolci nyomdájában, 1860 augusztus 2-től a debreceni városi könyvnyomdában állították elő. 1861-ben a lap »Miskolci Tudakozó Utasító — Megyei Közlöny« címet vette fel s Balajthy József kiadásában még egy évig élt.

1862-ben »Miskolci Tudakozó Intézeti Értesítő« címen új hirdetési lapot indít Falkenstein Ignác. Ez a lap 1866-ig állott fenn. 1866 december 13-án indult meg Rác Ádám szerkesztésében a »Borsod«—(Miskolci Értesítő) című, társadalmi érdekeket képviselő és vegyes tartalmú heti közlöny, mely három évtizeden keresztül mint Miskolc legértelmesebb, legelterjedtebb hetilapja, valósággal kultúrmissziót teljesített. Három évtized múlva még jóideig mint Borsod vármegye hivatalos közlönye jelent meg.

Egész írógeneráció nőtt fel a »Borsod« szerkesztőségében, köztük nem egy később országos nevű ember. A miskolci ujságírás és újságkiadás így jóformán csak 1866-tól datálódik és emléke Rác Ádám nevéhez fűződik.

1866-tól 1884-ig Rác Ádám, 1884-től 1902-ig Miskolczy Pál, 1902-től a lap megszűntéig Forster Rezső voltak a »Borsod« felelős szerkesztői.

Közel tíz esztendeig a »Borsod« egyedüli lap volt Miskolcon. 1875 decemberében »Miskolc« címmel »helyi érdekeket képviselő, ipari, kereskedelmi, gazdasági és ismeretterjesztő közlönyt« indított dr. Bódogh Albert vármegyei főorvos, a későbbi orsz. képviselő, majd orsz. közegészségügyi felügyelő, akinek születési centenáriumát ez évben üli Borsod megye közönsége.

1876 márciusáig Dobján László polgári iskolai igazgató volt a »Miskolc« felelős szerkesztője, majd az ő Miskolcra való elköltözése után dr. Bódogh Albert vette át a felelős szerkesztői tiszteletet, főmunkatárs pedig Miskolczy Pál, a »Borsod«

későbbi felelős-szerkesztője volt. A »Miskolc« hetenként kétszer jelent meg. 1879-ben Porcs János, 1881-ben Simon Pál, majd Búthy Lajos, 1882 szeptemberétől Aranyi Lipót, 1883 januárjától pedig ifj. Váncza Mihály voltak a lap felelős szerkesztői. 1883 március 29-én szűnt meg.

1883 decemberében hetenként háromszor megjelenő hetilapot indít »Miskolcz és Vidéke« címmel ifj. Váncza Mihály. A lap főmunkatársa Ruttkay Menyhért és belmunkatársa Péterffy Kálmán volt. Ez a vállalkozás rövid életű volt és már 1884 február 16-án megszűnt.

1885 januárjában Kemenczky Kálmán polgári iskolai tanár felelős szerkesztésében indult meg a hetenként kétszer megjelenő »Közvélemény«, mely még ugyanabban az évben meg is szűnt.

1881 június 29-én dr. Kovács Gyula, a miskolci kereskedelmi és iparkamara titkárának szerkesztésében jelent meg a »Borsodmegyei Lapok« társadalmi közlöny, mint a kamara hivatalos lapja. 1883 januárjától a lap felelős szerkesztője Búthy Lajos. 189a januárjától a lap politikai lappá alakul át és felelős szerkesztője Forster Rezső, helyettes szerkesztője Láng Ottó lesz.

1882-ben indul meg a »Borsod-Miskolci Közlöny« társadalmi jellegű, hetenként kétszer megjelenő hetilap, melyet 1891-ig Aranyi Lipót, 1893-ig dr. Sugár Ignác, majd dr. Ferenczi Henrik és később Huberth János jegyezték, mint felelős szerkesztők. A »Borsod-Miskolci Közlöny« 1902 január elsején beolvadt a »Borsodmegyei Lapok«-ba és azzal együtt dr. Sugár Ignác felelős szerkesztése alatt reggel megjelenő napilappá lett. 1902 júniusától Horkay Elemér vette át a felelős szerkesztését. Társszerkesztők Szombathy László és Forster Rezső voltak. 1903-ban Szombathy László lett a lap főszerkesztője, 1906-ban pedig dr. Serédi Jenő. A lap 1907-ben szűnt meg.

Az első napilap — inkább csak kísérletezés — 1880-ban indult meg »Miskolci Társalgó« címmel Berzay Albert szerkesztésében. Miskolc lapfelvevőképessége ekkor még nem volt olyan, hogy egy napilapot el tudott volna tartani. A »Miskolci Társalgó« alig egy pár számot ért meg. Ilyen rövid időt élt sajtóorganumok voltak az 1878-ban megjelent »Magyar Iparosok Lapja« és a dr. Kovács Gyula szerkesztésében 1880-ban megjelent »Közgazdaság«. Az első még a megindulás évében, a második 1881-ben szűnt meg.

Az 1870-es években a ref. főgimnázium felsőbb osztályú tanulói »Minerva« címmel szépirodalmi könyvnyomatos lapot indítottak, a diákság egymásközi irodalmi törekvéseinek népszerűsítésére.

1882-ben a »Borsodvármegyei Gazdasági Egylet « Borsodi Gazda« címmel szaklapot indított, melynek szerkesztője S. Biró Gyula volt. Ez a lap 1903-ig állott fenn. 1887-ig mint a Borsod melléklete. Majd egyideig szünetelt. 1900-ban újból életre keltette Vértessy Tivadar és dr. Sugár Ignác.

1884-ben ifj. Váncza Mihály »Hölgyvilág« címmel új szépirodalmi lapot indít, melynek rendes mellékletét képezték a »Divatcsarnok« és a »Háztartási Lapok«. Ez a lap sem élte túl az alapítás esztendejét. Hasonló sors érte a Ruttkay Menyhért által a »Miskolc és Vidéke« melléklapjaként szerkesztett »Miskolci Néplap«-ot, mely néhány szám után ugyancsak megszűnt.

Miskolc első humorisztikus lapja, a »Pittypalatty« 1884-ben indult meg Forster

Rezső felelős szerkesztésében. Alig pár számot ért meg ez a vállalkozás. Tovább élt az 1885 októberében Ruttkay Menyhért felelős szerkesztésében megindult »Csirip-Csirip« élclap, melyet a miskolci öregek még most is emlegetnek, de amely mégsem tudott állandósulni Miskolcon és fennállása második évében meg is szűnt.

1886-ban — Zelenka Pál szerkesztésében — »E.(vangélikus) E.(gyetemes) E. (gyházi) Gyámintézet« címmel egyházi folyóirat indul, mely szintén csak pár számot ért meg Miskolcon. Új szerkesztője más városban folytatta a lapot.

1891-ben Szepessy Mátyás és Domján Lajos szerkesztésében megindul a »Miskolci Lapok« hetilap. Pár szám után meg is szűnt.

1892-ben a miskolci függetlenségi és 48-as párt kiadásában »Szabadság« címmel politikai hetilap indul, mely tíz évig élt. Első szerkesztője dr. Halász Sándor volt. 1894-ben dr. Németh Imre, 1895-ben Kontz Miklós voltak felelős szerkesztői. 1898-ban Ruttkay Menyhért lett a felelős szerkesztő, majd 1902 szeptember 26-án dr. Kürcz Jakab került a lap élére. A »Szabadság« 1903-ban szűnt meg.

1902-ben a miskolci függetlenségi és 48-as párt új lapjaként Ruttkay Menyhért szerkesztésében megindul az »Ellenzék«, melynek felelős szerkesztője Ruttkaynak 1903 októberben történt elhúnyta után dr. Hebrony József lett. A lap főmunkatársa 1903 októberig Miskolczy-Simon János, 1903 októberétől 1904 júniusáig Sassy Csaba volt.

Az »Ellenzék-« felelős szerkesztését 1905-ben Frank Zoltán, 1907 januárjától májusig Katona Imre vették át. 1907 májusában Sassy Csaba lett a lap felelős szerkesztője. Az »Ellenzék« 1913-ban »Miskolci Estilap« néven déli napilappá alakult át — felelős szerkesztője 1914 szeptemberében történt hadbavonulásáig — Sassy Csaba lett.

A »Miskolci Estilap« jogát 1918-ban megvásárolta Fazekas Sámuel és 1918 február 12-től a lapot »Reggeli Hírlap« néven folytatta. A »Reggeli Hírlap« első felelős szerkesztője dr. Dévényi Miklós volt. A lap a kommün bukása után — 1919 augusztus 3-tól októberig — szünetelt. 1927. év júliusában dr. Halasi Andor lett a felelős szerkesztője, majd 1927 november 15-én Fehér Ödön, aki a lapot ma is jegyzi, mint felelős szerkesztő.

A második napilapalapítási kísérletezés 1894-ben történt Miskolcon, amikor Lánicz-Hornyák Viktor »Borsodi Hírlap« címmel indított napilapot, mely csakhamar megszűnt.

1899-ben új függetlenségi hetilap indul meg »1848« címmel. Felelős szerkesztője Fényes László volt. Az egyébként kitűnően szerkesztett lap még ugyanezen évben a — 43-ik számmal — megszűnt.

1899-ben »Borsod-Miskolci Hírlap« címmel dr. Serédi Jenő indít újabb hetilapot, mely 1904-ben szűnt meg.

1900-ban »Miskolci Heti Szemle« címmel Dévényi Miklós indít rövid időt élt hetilapot.

Ugyancsak 1901-ben indult meg Darvas Dezső felelős szerkesztésében Miskolc első krajcáros ujságja, a »Friss Ujság« is, mely pár év múlva megszűnt.

1902-ben »Haladás« címmel vasúti szak- és szépirodalmi hetilap indul Banovits László, ifj. Görgy László és Zsivkovics Antal szerkesztésében. Évekig kedvelt orgánuma volt a Felvidék vasutas társadalmának.

1903-ban indul meg dr. Kazay László felelős szerkesztésében »Borsodvármegye Hivatalos Lapja« című megyei közigazgatási értesítő, melynek felelős szerkesztője most dr. Magasházy Béla főlevéltárnok.

Dr. Kazay László 1905-ben »Borsodvármegye« címmel hetilapot is indít, mely 1906-ban szűnt meg.

1904 januártól—júniusig él a »Bagoly« élclap, melyet Faragó József indított. 1907 decemberében Sassy Csaba a »Csirip-Csirip« élclapot kelti életre, de 1908-ban ez a lap is megszűnik.

1908-ban dr. Dévényi Miklós felelős szerkesztésében megindul a »Miskolci Hírlap« hetilap. Kis idő múlva dr. Dévényi Miklós »Reggeli Ujság« címmel indít nyolc oldalas élénk napilapot, mely rövid ideig élt.

Ugyancsak dr. Dévényi Miklós volt a felelős szerkesztője az 1909-ben megindult »Miskolc« napilapnak, melytől 1910-ben vált meg.

A „Miskolci Napló”

A tulajdonképeni ujságírás 1901 szeptember elsejével kezdődött, amikor megindult a »Miskolci Napló« napilap. Két sikertelen napilap-kísérletezés után végre egy komolyan induló, anyagilag is alátámasztott ujság.

Már csak azért is szenzáció volt a lap megjelenése, mert a »Miskolci Napló« produkálta Miskolcon az első hivatásos ujságírót — Huberth Jánost — aki csak az ujságírásból élt.

És ez az első hivatásos ujságíró sem volt miskolci. Szabadkáról került Miskolcra a kilencvenes évek közepén és évekig a »Nemzeti Balesetbiztosító« titkára volt. Mellékesen újságírással is foglalkozott, de amikor dr. Kovács József megindította a »Miskolci Naplót«, Huberth János ettől a perctől kizárólag az ujságíróhivatásnak élt.

Dr. Kovács József — mint afféle temperamentumos ember — tele tűzzel, lelkesedéssel ugyancsak diktálta az iramot és meghajszolta Huberthet, aki lassú, kényelmes járású, elnehezdedt ember volt. Ezért már fiatalon öregnek nézték, pedig a »Miskolci Napló« megindításakor még aránylag fiatalember volt.

A miskolci életfelfogásba merevedett emberek fejcsóválva néztek eleinte az »öreg« Huberthre :

— Még se lehet az ilyen szabályos ember, aki nem keres valamilyen tisztességes foglalkozást magának !

Később, amikor a »Miskolci Napló« fogalom lett és beleidegződött a köztudatba, ezzel együtt nőtt az egyetlen hivatásos ujságíró tekintélye, társadalmi elhelyezkedésének lehetősége is.

Az első szerkesztőség tagjai voltak Földes Gusztáv — úgysis mint főmunkatárs — dr. Gál György, dr. Görgey László, dr. Kovács Gábor és dr. Putnoki Béla. Színe-java Miskolc tollforgató aranyifjúságának.

Huberth János eredetileg német ujságíró volt. A magyar stílussal, szórenddel, mondatfűzéssel eleinte sokat hadakozott. Ilyenkor németre fordította a mondanivalóját, németül gondolkozott és úgy fordította le magyarra. De sokszor

még így sem volt biztos a dolgában és megkérdezte, melyik kifejezés vagy szórend a helyesebb.

A »Miskolci Napló« hamarosan népszerű lett. 1902 májusában dr. *Kovács Gábor* — a későbbi debreceni egyetemi tanár — lépett be, mint helyettes szerkesztő, a Miskolci Napló belső dolgozótársai sorába. Dr. Kovács Gábor még ez év augusztusában — 22 éves korában — debreceni jogakadémiai tanár lett. Helyét *Faragó József* foglalta el.

1904 áprilisában dr. *Serédi Jenő*, májusban dr. *Mitrovics Gyula*, ősszel *Sassy Csaba* lépett a lap belső dolgozótársai sorába.

1905-ben *Simon János* lett a lap főmunkatársa, míg Nógrád vármegye főlevéltárnokává ki nem nevezték. Helyét' 1905 május 17-én *Fehér Ödön* foglalta el. A sok dilettáns, ideig-óráig, csupán szórakozásból lett ujságíró után, belőle hivatásos ujságíró vált. Ügyvédi irodából jött a Miskolci Napló szerkesztőségébe, de jogi tanulmányait végleg abbahagyta és osztályosa lett a nem éppen gondtalan jólétet biztosító ujságírórsornak.

Fehér Ödön 1912 áprilisáig mindig a Miskolci Napló kötelékében maradt. Ekkor átvette az »A Reggel« napilap felelősszerkesztői tisztét. 1912—13-ban az »A Reggel«-t jegyezte, majd amikor 1914-ben *Hoványi Kornél* lett az »A Reggel« felelős szerkesztője és dr. *Gencsi Samu* a főszerkesztője, *Fehér Ödön* visszament a Miskolci Napló szerkesztőségébe. 1917 májusában *Huberth János* főszerkesztője lett a Miskolci Naplónak, melynek ugyanekkor *Fehér Ödön* lett a felelős szerkesztője. *Huberth* azután 1918. év elején hazament Szabadkára, ettől az időtől kezdve *Fehér Ödön* vezette a lapot.

Dr. *Kovács József*, a Miskolci Napló alapítója és első felelős szerkesztője 1906. év elejéig irányította a lap szerkesztését. Akkor a koalíció uralomra jutásakor, dr. *Kovács József* megvált a lap felelős szerkesztői állásától. Ekkor — 1906 október 6-án — lett a lap főszerkesztője dr. *Hebrony József* orsz. képviselő, felelős szerkesztője *Huberth János*, főmunkatársa pedig dr. *Nagy Ferenc* városi főjegyző, a későbbi polgármester, főispán és közlekedési miniszter.

Dr. *Nagy Ferenc* neve — főmunkatársi minőségében — 1907 júniusig volt a lapon. Érdekes háttere van az ő visszalépésének. Most, 22 év távlatából nem érdektelen megírni, miért került le a dr. *Nagy Ferenc* neve egy napról másnapra a Miskolci Naplóról.

1907 júniusában sztrájk volt Miskolcon. Dr. *Nagy Ferenc* ezzel kapcsolatosan olyan munkásellenes kijelentéseket tett — és ez nyomban a szocialista párt-szervezet tudomására jutott —, hogy a nyomdászok követelték nevének a lap fejről való azonnali levételét. Ehhez kötötték, hogy szedik-e a Miskolci Naplót, vagy sem.

Dr. *Nagy Ferenc* nem akarta kiélezni a helyzetet és önként visszavonult az aktív ujságírástól.

Amikor a Miskolci Napló rövid történetét írjuk, lehetetlen meg nem emlékeznünk *Leszih Andor* múzeumi titkárról, aki »Tarka levelei«-vel és »Vasárnapi leveleivel« évtizedeken keresztül sok gyönyörűséget szerzett a Miskolci Napló olvasóinak.

1910 után a Miskolci Napló szerkesztőségében kezdte ujságírói pályáját *Falus*

Ferenc, az »Est« lapnak későbbi kitűnő riportere. Itt dolgozott *Darvas* Richárd, majd 1917-től 1927-ig *Jánosffy* Kálmán. Itt lett ujságíró *Ludvig* Dénes kath. főgimnáziumi tanárból. Itt kezdte az ujságírást *Karakó* Béla, dr. *Karczag* Lajos, dr. *Láng* Lajos, *Szalánczy* József, itt írta három lustrumon át szépséges verseit *László* Sándor, a dédesi ref. költőpap.

A »Miskolci Napló« 1927 november 15-étől mint hetilap jelent meg. 1928 novemberétől pedig a »Felvidéki Napló« címmel újból, mint déli lap jelenik meg. Felelős szerkesztője most is *Fehér* Ödön.

»A Reggel*

1912 áprilisában a miskolci munkapárt új napilapot indított »A Reggel« címen. Az első két évben *Fehér* Ödön szerkesztette a lapot, 1914 januárjában jött Miskolcra Budapestről *Hoványi* Kornél, aki már előzőleg is, mint aradi és nagyváradai ujságíró, egyike volt a vidék legjobb nevű zszurnalisztáinak. Budapesten különösen várospolitikai kérdésekben tanúsított gerinces magatartásával, bátorhangú cikkeivel keltett nagy feltűnést, amikor pedig az esküdszék felmentette a főváros tanácsa által beperelt *Hoványit*, a közönség mintegy beigazolva látta *Hoványi* cikkeinek tendenciáját, tartalmát és még inkább népszerű lett a városháza tárgyilagos kritikusa.

Az »A Reggel« új szint, új hangot vitt a miskolci sajtóba. *Hoványi* hamarosan népszerű lett. Majd a legközelebbi városi törvényhatósági választásokon az I. szavazókör vasutas-listáján bekerül a város parlamentjébe is, ahol azóta is egyike a legtevékenyebb, közérdekű kérdésekkel leginkább foglalkozó városatyáknak.

A világháború alatt az »A Reggel« közkedvelt, eleven sajtóorgánium volt. Népszerűsége — mégis — 1919 tavaszán volt a legnagyobb.

Az összeomlás után dr. *Hoványi* Kornél mindjárt, kifejezetten a polgárság mellé állott és a szociáldemokrata szervezkedéssel szemben szervezkedésre hívta fel Miskolc polgárságát.

Az akkori néphangulat erre »ellenforradalmárnak« bélyegezte *Hoványit* és 1919 február 14-re népgyűlést hívott össze a lapjában hirdetett felfogás ellen — Miskolcra.

Szerencstől—Füzesabonyig minden község elküldte Miskolcra a maga tiltakozó képviselőjét. A Király-hídtól a Városháztérig ember ember mellett állott az utcán és a városháza négyeslámpa feletti erkélyéről elhangzott szónoklatokat legalább 30 ezer ember hallgatta.

Ez a tiltakozó gyűlés sokáig emlékezetes marad a miskolciak előtt, mert a tömeg között felállított katonaság, géppuskás osztagok, félreértés folytán riasztó lövéseket adtak le, mire olyan pánik keletkezett, hogy a Sötét-kapu és Városház-tér között valamennyi bezárt kaput bedöntött a fejvesztetten menekülő tömeg, mely hanyatthomlok vetette magát a Szinva medrébe, csak hogy biztonságban lehessen.

Az »A Reggel«-t 1919 március közepén megvásárolta a Miskolci Radikális Párt és a kommün kitörése előtt két nappal *Koller* Ferenc neve került a lapra

felelős szerkesztői minőségben. *Hoványi* Kornél akkor félreállott és csak a kommun bukása után foglalta el ismét régi helyét az »A Reggel« szerkesztői asztala mellett. Az »A Reggel« 1920 augusztusában szűnt meg. Munkatársai voltak — 1919. év elején — *Jármy* Emil, *Kórody* Béla, *Kozma* Béla, *Szini* Imre, *Goór* Oszkár, dr. *Láng* Lajos.

»Reggeli Hírlap«

1918 február 12-én jelent meg Miskolcon a Reggeli Hírlap első száma. Vezércikk helyén jelentette be a szerkesztőség, hogy a »Miskolci Estilap«-ot új tulajdonosa — a Szelényi-nyomda r.-t. »Reggeli Hírlap« névvel politikai napilappá változtatta át. A meginduló »Reggeli Hírlap« első felelős szerkesztője dr. *Dévényi* Miklós volt.

1918 májusában *Fazekas* Sámuel lett a felelős szerkesztő. Felelős szerkesztői állását meg is tartotta 1927 júniusáig, amikor a lapot új érdekltség vette át és a lap felelős szerkesztője előbb dr. *Halasi* Andor, majd 1927 november 15-től *Fehér* Ödön lett.

A Reggeli Hírlap megjelenése óta lehet Miskolcot számottevő ujságíró-centrumnak számítani. A »Miskolci Napló« és az »A Reggel« kisebb terjedelmű lapok voltak. A felelős szerkesztőn kívül legfeljebb még egy vagy két fizetett belmunkatársa volt egy-egy redakciónak, de még a szerkesztői fizetések is olyan minimálisak voltak Miskolcon a Reggeli Hírlap megjelenéséig, hogy talán az egész országban itt éltek a legrosszabbul fizetett ujságírók.

Fazekas Sámuel a béke éveiben az »Az Est«-nek volt a szervezője. Nagy lapkeretekhez szokott. Eleven, friss hírszolgálatú, modern lapcsináláshoz. Miskolcon 1918 óta ő diktálta a tempót. A többi lapvállalat kénytelen volt utána menni és így közvetve az ő érdeme, hogy ma Miskolcon emberségesen fizetett ujságírók és a vidék legjobb napilapjai vannak.

A »Reggeli Hírlap« szerkesztősége az 1918-as ősz idején valóságos fórum volt. Estéről estére polgárok, katonatisztek és az érdeklődők állandó tömegei keresték fel a szerkesztőséget, hogy a lázasíramú munka műhelyében előre megismerjék a legközelebbi huszonnégy óra politikai prognózisát.

A »Reggeli Hírlap« súlyos anyagi áldozat árán vezette be a legkitűnőbb hírszolgálatot és mindig, mint friss, jól értesült sajtóorgánum teljesítette feladatát. Szervezetének kitűnő kiépítettségére jellemző, hogy amikor 1919-ben Budapesten nyomdászsztrájk volt, a Reggeli Hírlap minden délelőtt $\frac{3}{4}$ 10-kor már ezer és ezer példányban jelent meg Budapest utcáin és a főváros közönsége a Reggeli Hírlap hasábjairól olvasta napokon át a budapesti híreket.

1918 őszén felelős szerkesztő *Fazekas* Sámuel, szerkesztő *Sassy* Csaba volt 1919 március 20-ig. 1919 őszén felelős szerkesztő *Fazekas* Sámuel, szerkesztő *Damó* Oszkár. Majd évek múlva, mint szerkesztő, *Kass* Endre irányította, a jól szerkesztett lapot.

Munkatársai voltak — 1918—1920-ban — dr. *Dévényi* Miklós, *Andor* Leó, *Thurzó Nagy* László, *Kertész* László, *Damó* Oszkár, *Soltész* Imre, *Rátkay* Károly, dr. *Funk* Sándor Albin, *Kun* László, *Hegedűs* Tibor, *Földes* Lajos.

A MISKOLCI SAJTÓ A KOMMÜN ALATT

1919 március 21-én alakult meg a tanácsköztársaság. Leírhatatlan izgalom között a Reggeli Hírlap jelentette be a sorsdöntő eseményt március 22-iki számában Miskolc közönségének.

A megváltozott helyzet mindent fenekestől felforgatott a sajtó terén is. »A Reggel«, melyet csak március 19-én vett át a Radikális Párt és amelyet alig két napja jegyzett — mint felelős szerkesztő — *Koller Ferenc*, ezen a néven azonnal megszűnt. *Krausz György* kultúrbiztos előbb »Vörös Ujság«-nak, majd később »Virradat«-nak keresztelte el az »A Reggel«-t, melyet a régi szerkesztőség írt továbbra is, természetesen *Hoványi Kornél* nélkül. *Hoványi* félreállott, majd a csehek kiveretése után kiköltözött Egerlövőre báji *Patay Gyula* birtokára, honnan kétízben is maga elé idézte a miskolci hírhedt vádbiztos : dr. *Zilahy László*.

A »Reggeli Hírlap« és a »Miskolci Napló« — mely később a »Miskolci Munkás« nevet kapta — felelős szerkesztői jegyzés nélkül jelentek meg. A lapok szerkesztőit félreállították, de mint munkatársaknak, bent kellett maradniok a lapok kötelességében, hogy élelmiszerjegyet kaphassanak.

Dr. *Dévényi Miklós*, a cseh megszállás ideje alatt — 1919 május 10-én — Pozsonyba, majd Bécsbe ment és onnan csak 1919. év őszén jött haza. *Fazekas Sámuel* is Bécsben volt közel másfél hónapig és csak 1919 július első napjaiban jött vissza. Akkor szabadságot kért és Lillafüredre ment pihenni, de alig töltött ott három napot *Fehér Ödön* társaságában, dr. *Zilahy László* vádbiztos hazahívatta Miskolcra és ráparancsolt, hogy folytassa hírlapírói munkásságát, különben magatartását renitenciának veszik. Így mindkettejük lillafüredi nyaralása egy hetet sem tett ki.

Sassy Csaba satirikus hetilapja, a »28-as ujság«, március 20-án jelent meg utoljára. A kommün alatt egyetlen száma sem jelent meg, csak 1920 januárjában folytatta újra.

Ahogy a kommün kitört, a lapok felett azonnal a sajtónépbiztosság vette át az irányítást. Megjelent Miskolcon *Székely János* — azelőtt ujvidéki ujságíró - és vele együtt *Sipos Iván*, *Gyomai Imre*, *Szakasíts*, *Simon* és még egy pár pesti ujságíró, hogy a miskolci lapokat »forradalmosítsák«. Mind a három napilap szerkesztőségébe ők ültek be, ők írták a propaganda-cikkeket, a miskolci ujságírók pedig csupán a helyi reszortjaikat tartották meg: várost, vármegyét, törvényszéket, tanügyet.

Székely Jánossal különösen sok összetűzése volt a miskolci ujságíróknak, mert úgy ő, mint később dr. *Zilahy László* vádbiztos, mindjárt retorziókkal fenyegetőztek, mihelyt a miskolci ujságírók ellenkezésével találkozott egy-egy intézkedésük.

Augusztus másodikán — a románok bevonulása után — a szélrózsa minden irányába tűntek el ezek a »forradalmosító« ujságírók. *Székely János* pár évvel ezelőtt Kolozsvárott halt meg. *Simont* az orgoványi erdőben még 1919 augusztusában felkötötték. *Gyomai Imre* Párisba ment, ott él most is. A többi a bíróságok előtt tisztázta kommün előtti szereplését.

A csehek 1919 május 2-án vonultak be Miskolcra, de május 20-án estére a vörös csapatok már ismét kiverték őket. Ez alatt a tizennyolc nap alatt a lapok új lélekzethez jutottak. A Reggeli Hirlap és a Miskolci Napló felelős szerkesztői újból feltették nevüket a lapra. Az »A Reggel« továbbra is »Virradat« név alatt jelent meg. A lapokat természetesen minden nap fel kellett vinni cenzurára *Hofbauer* Alfréd cseh alezredes térparancsnokhoz.

A »Virradat« vezércikkírója a cseh megszállás alatt dr. *Láng* Lajos volt, aki bátorhangú cikkeket írt napról-napra a tanácsköztársaság politikai exponensei ellen. Mikor azután május 20-án délután a csehek kivonultak Miskolcra, dr. *Láng* Lajos és *Jármy* Emil — noha az utóbbinak semmi oka sem volt rá — velők mentek, mert dr. *Láng* Lajos jogosan tartott a kommunisták bosszújától. Utóbb Kassán mind a kettőt letartóztatták és dr. *Láng* Lajost több évi börtönre ítélték, illetőleg »szovjetfogytiglanra«, ahogy a pesti utca a szovjet közeli bukását előre érző tolvajnyelve mondta. Augusztus első napjaiban, a szovjet bukása után, haza is került Miskolcra mind a kettő.

A kommün bukása után — augusztus 2-án — a lapok megjelenését nem engedték meg, mert előbb tisztázni akarták a lapoknak a kommün alatti szerepét. De augusztus 5-én *Hoványi* Kornél engedélyt kapott, hogy »Napijelentések« címmel kétoldalas lapot jelentethessen meg. Szeptember végéig, amíg a miskolci lapok újból megjelenhettek, a »Napi jelentések« volt az egyetlen sajtóorgánum Miskolcon.

Utólag, jólesően állapíthatjuk meg, hogy a kommün előtti ujságírói tevékenységéért egyetlen miskolci ujságíró sem marasztalt el a miskolci bíróság. *Fazekas* Sámuel ellen ugyan már 1919 augusztusában eljárást indított a katonai hatóság, katonai letartóztatásban is volt. Majd 1919. év őszén ugyancsak a katonai hatóságok kezdeményezésére internálási eljárás indult ellene, de a katonai körletparancsnoksághoz benyújtott igazoló emlékiratában bebizonyította, hogy a kommün intencióival ellentétesen már 1919 májusában részese volt egy ellenforradalmi szervezkedésnek, mely a Tanácsköztársasággal szemben egy önálló »Borsodi köztársasági kikiáltását készítette elő és amely mozgalom előkészítésében igen előkelő miskolci és megyebeli exponensekkel tárgyalt heteken keresztül. Ezek után ő ellene is megszűnt minden eljárás.

A MISKOLCI SAJTÓ A KOMMÜN UTÁN

1919 őszén újból megjelenhettek a miskolci lapok. A »Reggeli Hirlap« és a »Miskolci Napló« mellett dr. *Hoványi* Kornél is megindította újból az »A Reggelit. Negyedik lapnak jött hozzájuk a »Magyar Jövő«, az új magyar gondolat, a magyar ujjáébredés, a magyar lelkiismeret és hazafiság izzó lelkesedésű orgánuma.

Amíg Miskolcot oláh csapatok tartották megszállva, — november 18-ig — *Petreanu* román kapitány cenzurálta a lapokat. November 18-ika után *Nagy* Pál altábornagy, katonai körletparancsnok *Rácz* Jenő vezérkari századost bízta meg az előzetes lapcenzurával. Később — 1920-ban — *Bartók* László tüzérfőhadnagy lett a cenzor.

Közel két évig tartott az előzetes lapcenzura, melyet később a kir. ügyészség gyakorolt. A lapok munkáját a cenzura — bizony — eléggé megbénította, mert akármilyen indokolt volt is a fentartása és akármilyen jóindulatúan is gyakorolták, de az ujságíró szempontokat mégis sokszor figyelmen kívül hagyta a cenzor rendelkezése, ami az ujságírói munkát megnehezítette. De a rendkívüli idők indokolták a rendkívüli intézkedéseket.

A »Magyar Jövő«.

A legfiatalabb miskolci napilap, a »Magyar Jövő« első száma 1919 október 5-én jelent meg. Nemzetvédelmi, magyar faji és hazafias szempontok szinte kényszerítő erővel kívánták egy ilyen programmal jövő lap megjelenését. A magyar nemzeti gondolat, a magyar fajiság védelmének gondolatában született a »Magyar Jövő«, mely most, fennállása tizedik évében jóleső önérzettel állapíthatja meg, hogy a zászlójára tűzött gondolatnak a magyar ezrek egész falanxát vezette és állította maga mögé. A Magyar Jövő felelős szerkesztője a lap megindulásakor *Kun László*, főszerkesztője dr. *Putnoki Béla*. Az első szerkesztőség munkatársai *Kozma Béla*, *Hubay Kálmán*, *Bossa István*, *Jármy Emil*, *Körfy József*, *Putnoki Jenő* és *Kovács István*.

1920 januárjában *Kun László* megvált a laptól, melyet az év júniusáig — mint felelős szerkesztő — dr. *Putnoki Béla* jegyez. Ekkor *Füredy Géza* veszi át a felelős szerkesztést július 6-ig. Akkor — július 15-ig — újból dr. *Putnoki Béla*, majd július 15-től *Rossa István* lett a lap felelős szerkesztője.

1921 júniusában — mint szerkesztő — *Thurzó Nagy László* kerül a laphoz, 1921. év augusztusában pedig *Kass Endre*. Mind a ketten 1922 áprilisában váltak ki a Magyar Jövő kötelékéből.

1922 decemberében *Róssa István* elköltözött Miskolcra, egy napig dr. *Halasi Andor* volt az ideiglenesen felelős szerkesztő, majd pár napig id. *Fejér István*, 1923 január 5-től pedig *Puskás Jenő*.

1929 decemberében *Kozma Ferenc* szerkesztője lesz a Magyar Jövőnek.

Puskás Jenő távozása után *Hubay Kálmán* volt a felelős szerkesztő 1928 november 20-ig, amikor az 1927 júniusától a lapnál szerkesztői minőségben dolgozó *Kass Endre* váltja fel a felelős szerkesztői székben.

A »Magyar Jövő« 1927. év őszétől saját székházában tartja fenn kiterjedt üzemét.

A MISKOLCI SAJTÓ MA

Miskolcon 1929 januárjában a következő lapok jelennek meg :

— Felvidéki Napló (Miskolci Napló) (déli napilap). Felelős szerkesztő : *Fehér Ödön*. Munkatársai ugyanazok, akik a Reggeli Hirlap-éi.

— Magyar Jövő. (Reggeli napilap.) Felelős szerkesztő: *Kass Endre*. Belső dolgozótársak : *Sikorszky Gyula*, *Thurzó Nagy László*, *Soltész János*, *Várjon Géza*, *Hajdu Béla*, *Kaszás Gyula* és *Schliffke Károly*. (Hivatásos ujságírók.) *Sassy*

Csaba, *Mesko* Barna, *Tóth* Gyula, *Balázs* Győző, *Hollóssy* Kornél, *Illyés* Gizella, *Kigyóssy* Sándor rovatvezető külmunkatársak.

— Reggeli Hirlap. (Reggeli napilap.) Felelős szerkesztő : *Fehér* Ödön. Belső dolgozótársak : *Kórákó* Béla, *Kóródy* Béla, *Lócsei* Elemér, *Révész* Jenő, *Demeter* Géza, dr. *Nagy* Ferenc, *Gürtler* Curt (hivatásos ujságírók). *Mózes* Ábrahám, *Karácsonyi* Margit, *Tupler* Miklós, *Róbert* Miklós rovatvezető külmunkatársak.

— Felsőm agyarországi Hirlap. Ujhelyi Hirlap. (Hétfői hetilap.) Felelős szerkesztő : *Lánczi* Aladár. Belső dolgozótársak : *Fazekas* Sámuel, *Aba* Sándor, *Törzs* Károly, *Miniszenty* Rezső (hivatásos ujságírók).

— Színházi Lapok. (Alapította 1904-ben *Földes* Gusztáv.) Felelős szerkesztő: *Földes* Lajos. (A színházi szezonban naponta megjelenik.)

— Tiszajobbparti Mezőgazda. (Alapítási éve 1925. A Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara hivatalos közlönye) Felelős szerkesztő : *Fóka* József. (Megjelenik havonta kétszer.)

— Miskolci Jogászélet. (Alapítási éve 1925. A Miskolci Ev. Jogakadémia hivatalos közlönye.) Felelős szerkesztő: dr. *Putnoki* Béla.

— Miskolc T. H. J. F Város Hivatalos Értesítője (Alapítási éve 1917 Hivatalos városi hirdetésményeket közlő havi folyóirat.) Felelős szerkesztő: dr. *Halmai* Béla h. polgármester.

— Borsod—Gömör—Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék hivatalos lapja. (A vármegye hirdetésményeit közlő havi értesítő.) Felelős szerkesztő : dr. *Magasházy* Béla főlevéltárnok. (Alapítási éve 1903.)

— Miskolci Katholikus Tudósító. (Alapította 1911-ben *Rétay* Kálmán.) Havonta kétszer megjelenő folyóirat. Felelős szerkesztő *Lékó* Béla hittanár.

— Ref. Egyházi Értesítő. (Alapítási éve 1910.) Felelős szerkesztő dr. *Enyedy* Andor. (Havonta kétszer megjelenő folyóirat.)

— Örömhír. (Alapítási éve 1917. Ev. egyházi értesítő. Megjelenik havonta egyszer.) Felelős szerkesztő: *Duszik* Lajos.

— Miskolci Szemle. (Alapítási éve 1927. A Lévy József Közművelődési Egyesület havi folyóirata.) Főszerkesztő Bank Sándor, felelős szerkesztő Sassy Csaba.

— Kisiparos. (Alapítási éve 1920. Hetilap.) Főszerkesztője: *Huska* Vilmos, felelős szerkesztője: *Kovács* Lajos.

— Az Erdő. (Erdészeti Közlöny.) Felelős szerkesztője *Nádaskay* Richárd, erdőszámvevőiségi főtanácsos.

— Borsodmegyei Tanügy. (Tanügyi értesítő.)

— Történelmi és Régészeti Közlemények. Miskolc város és Borsod megye multjából. Szerkesztők : *Nyiry* Dániel és *Leszih* Andor.

AZ UTOLSÓ TIZ ÉVBEN MEGSZŰNT LAPOK

— Miskolci Ujság. (Hétfői Lap.) Alapította *Földes* Gusztáv. Felelős szerkesztője *Földes* Lajos.

— 10-es honvéd. (Tábori ujság.) Alapítási éve 1917, megszűnt 1918 december elsején. Azóta csak minden évben egyszer, a 10-es honvéd ezrednapon jelenik

meg. A világháború alatt szerkesztői: voltak *Petrik* Ernő százados, *Sassy* Csaba, majd *Thurzó Nagy* László.

— Hétfői Futár. (Alapítási éve 1925 november 1. Megszűnt 1927 március 15-én.) *Sassy* Csaba és *Thurzó Nagy* László hétfői lapja.

— Sportélet. (Alapítási éve 1912. 1916-tól Sportujság néven jelent meg. Megszűnt 1927-ben. Felelős szerkesztője *Földes* Lajos volt.

— A Vasárnap. (Alapítási éve 1920.) *Damó* Oszkár és *Sassy* Csaba irodalmi és kritikai hetilapja. Még ugyanazon évben megszűnt.

— A Fáklya. *Damó* Oszkár várospolitikai lapja. 1925—1926-ban jelent meg — havonta — pár száma.

— Diósgyőri Ujság. (Alapítási éve 1913. Megszűnt 1920-ban.) Felelős szerkesztője *Földes* Lajos volt.

— A Toll. (Alapítási éve 1918. Megszűnt 1919 elején.) Felelős szerkesztője *Földes* Lajos volt.

MISKOLC KÉPZŐMŰVÉSZE*)

A KÉPZŐMŰVÉSZET MULTJA ÉS JELENE

Miskolc város képzőművészetének ismertetésével meg kell állapítanunk, hogy ha Miskolc művészeti szempontból nem is a nagy emóciók helye, de nem is elmaradott város. A fővároshoz való közelsége, sokoldalú kultúrája termékeny talaj volt a képzőművészetek számára is. Sokan küzdöttek városunkban e művészetért, amíg sikerült iránta az érdeklődést felkelteni, amíg sikerült a művészek egységes tömörülését létrehozni, amit a város vezetősége is hatékonyan előmozdított. Az utolsó 30 év, amelynek kezdetét az 1899. évben, a Nemzeti Szalon által városunkban rendezett kiállítással számíthatjuk, a képzőművészetek miskolci fellendülésének kora, s mi rövid történeti visszapillantással leginkább ezt fogjuk ismertetni, s a Szendrei János monográfiájában megírt képzőművészet történetét azóta feltárt új adatokkal kiegészíteni.

Igazi eredményeket Miskolc tulajdonképpen csupán a XVIII. sz.-tól kezdve tud felmutatni fiai művészi alkotásaiban, akik közül nem egynek sikerült országos hírnévre, elismerésre szert tennie. Az elsőik között kell említünk *Szathmary Király Pál****) aki 1726 május 6-án Boldván született és 1807 május 1-én Hangácson halt meg. Iskoláit alighanem Miskolcon végezte *s főleg gyümölcs- és állatképei* révén lett nevezetessé.

A század második felében némi sivárság tapasztalható a képzőművészetek terén, mert kevés művész nevével találkozunk. Felemlítendő azonban *Lib Ferenc****) képzőművész, aki valószínűleg a Lieb-család ősei közé tartozott s így ő Munkácsy (Lieb) Mihálynak is piktor-őse (?)

A XIX. század elején él és küzd itt 2 jeles fiatalember : *Ferenczy István*, ki mint egyszerű lakatoslegény néhány hónapot tölt városunkban (a későbbi nagy magyar

*) *Szerkesztők kivonata a szerző nagyobb tanulmányából.*

**) Az adatok Szendrei János monográfiája alapján közöltetnek.

***) A városi levéltárban 1778 febr. 14-én említve.

szobrászművész) 1811-ben és *Böhm József Dániel*, ki mint boltoslegény 1813-ban városunkban tengette életét, majd Bécsbe került az akadémiára tanulni s európai hírnevű medailleur lett belőle.

Az 1820-as évek végén hosszabb-rövidebb ideig itt-tartózkodott a szendrői születésű *Marczinkey Elek* festőművész, aki gróf Festetich János és gróf Keglevich Ágoston támogatásával a bécsi akadémián végezte tanulmányait.

1818 táján telepedett meg városunkban : somkúti és perecseni *Wántza Mihály*, aki 1781 október 12-én Perecsenben született s 1854 körül Miskolcon halt meg. Első festészeti tanulmányait Kolozsvárott Neuhauser Ferencnél nyerte, majd Bécsben az akadémiára került s a magyar származású Hess Mihálynak lett növendéke. Az akadémiát elvégezve hazajött, 1818 táján városunkban telepedett le. Mint festő korának jobbjai közé tartozott és művei közül különösen *feltűnt Mátyás király és Beatrix hercegnő találkozása* című nagyméretű képe.

1830-ban néhány évi itt-tartózkodás után Aradra tette székhelyét *Bökényi Polyák Lajos* rajzmester. — *Kraudy József* egyetemes művésztehetség működött sokoldalúan városunkban s 1876-ban életének 66-ik évében, Miskolcon halt meg. Művei közül : *Lévay József ifjúkori arcképe* és *Önarckép-e* a miskolci Múzeum tulajdona.

Kedves emlékek kötik Miskolcot *Munkácsy Mihályhoz*, aki az 1840-es évek végén gyakran megfordult — mint gyermek — Miskolcon az ittlakó nővérénél, *Villám* ezredes özvegyénél. De mint nagyhírű mester is gyakran megfordult itt, ahol *Rock Antalt* (nagybátyját) s *Szathmáry Király Barnabást*, valamint a Schmied-családot látogatta meg. A *Honfoglalás* c. művéhez Borsodban és Miskolc közvetlen környékén is számos tanulmányi fényképfelvételt készített Schabinszky László fényképésszel együtt s ittjártában Soltész-Nagy Kálmán polgármesternek volt vendége, aki tiszteletére avasi szőlőjében pompás szüreti mulatságot rendezett. — Munkácsy szülei (Lieb Mihály sóházi hivatalnok és neje) a miskolci, mindszei kath. temetőben nyugszanak. A nagy művész 1885-ben díszes síremléket emelt sírjuk fölé.

Latkóczy Lajos

Az 1860—70-es évekkel elérkeztünk Miskolc eddig legjobb és legfejlettebb művészehez : latkóci *Latkóczy Lajoshoz*, ki 1820-ban Rozsnyón született, Sárospatakon és Pesten tanult s festészeti tanulmányait a pesti műtermekben nyerte. Azután Münchenbe, majd pedig Olaszországba ment s mint jobb arcképfestő tért haza az 1850-es években. 1860-as években Párisban járt tanulmányúton s utána Miskolcon telepedett le és itt is halt meg 1875-ben.

Latkóczy Lajosra vonatkozólag azt az érdekes új adatot találjuk a *Terray Gyula* által felkutatott levélben és *Leszih Andor* megírás alatt lévő, Latkóczyról szóló tanulmányában, hogy Latkóczy Lajos *dédunokája* volt a híres francia portré festőnőnek, *Lebrun Lujzának* (Vigée Lebrun), akitől örökölte nagy tehetségét a portré-festészetbe. Latkóczy számos kitűnő, már eddig is bizonyossággal megállapított festményt hagyott hátra.

Újabban felkutatott képei közül megemlíjtük a dédesi és az arlói templomban lévő képeit, a primóci Szentmiklósy-családnál lévő képét, *Máday Károly* arcképét az ev. egyház tanácstermében (Miskolcon), *Önarcképét* egy a miskolci múzeumban s egy másik a Dunántul Török Lajos tulajdonában ; portréi *Szepessy Béla* családjánál, dr. Pfliegler Imre miskolci orvosnál ; a Hradil-családnál (Miskolc) van kettő, a Leszih-családnál kettő, dr. Martinyi János orvosnál (Veszprém) egy leány- arckép, a Bató Eszter szobájában (Miskolc) levő s 1865-ben készült kompozíció, mely Bató Esztert a ravatalon ábrázolja.*)

Gross Béla festőművész Miskolcon született ugyan (1835 február 4-én), azonban a fővárosban telepedett le. Sok kiváló képe közül kettő van a Szépművészeti Múzeumban s egy a Magy. Tört. Képcsarnokban. *Önarcképe* a miskolci múzeumban van.

Vánicza Emma (Wántza Mihály előbb említett festő unokája) mint amatőr működött városunkban a 80-as években és néhány műve Budapesten is szerepelt a kiállításon 1881-ben.

Bizony Ákosné eleinte mint amatőr működött, majd olaszországi, müncheni és párisi tanulmányai után hivatásszerűen foglalkozott a festéssel. Főleg portrékat fest, azonkívül csendéletet és tájképeket is. Bizonyné szül. Hosszúfalusy Róza 1848-ban február 14-én Ábrányban (Borsod m.) született. Miskolcon megtelepedve máig is a saját műtermében dolgozik.

Kiss Lajos, a miskolci ref. reálgimnázium rajztanára, mint jeles illusztrátor és festőművész városunkban a képzőművészeteknek 1894 óta a mai napig lelkes harcosa és művelője. A tanári vizsga után a Pósa Lajos szerkesztette *Az én ujságom* című gyermeklapba rajzolt, továbbá ifjúsági iratokat illusztrált. Mikor Miskolcon állását elfoglalta, a rajztollat az ecsettel cserélte föl, arcképeket festett. Ebben az időben készült olajfestményei : *Ferenczy István* térdképe, *Kun Bertalan* ref. püspök és *Jóny Tivadar* mellképei, *Illésy Isvánné*, Bató Eszter mellképe stb.

Mint humorra hajló természettel megáldott művész Miskolc régi patriárchális életéből igen sok jellemző és hangulatos jelenetet örökített meg rajztollával, ecsetével, melyek a rohamlépésben fejlődő és emiatt erősen változó városunk arculatáról fognak örökbecsű adatokat szolgáltatni. Munkái közül sok van magántulajdonban, közülök több a miskolci Polgári Kaszinó Egyesületben. Kiss Lajos főleg az *akvarellben* kitűnő, s lágy tónusú és frissen felrakott foltokban örökítette meg városunk igen sok szép régi részletét s pusztulásnak induló kedélyes és jellegzetes életét.

Baumgartl Boldizsár az 1890-es évek végén tűnt fel nálunk. Művei közül : *Nyári hangulat* és az *Utcarészlet Sarajevóban* a miskolci múzeum tulajdona.

Halász-Hradil Elemér, született 1873 április 18-án Miskolcon. Tanulmányait 1898—1902-ig Münchenben Hollósynál végezte, 1903-ban Párisba ment, majd 1904-ben Münchenben saját műterme volt. 1905-ben hazajön és itthagya szülővárosát Kassán telepszik meg, 1908-ban tagja lett a szolnoki művésztelepnek. A Képzőműv. Társulat kiállításán 1907 tavaszán szerepelt első ízben, 1908-ban pedig a londoni kiállításon két képpel. Bár távol él szülővárosától, a város-

*) Leszih Andor úr közlése.

háza tanácstermét és a megyeháza nagytermét díszíti nem egy portréja, és a miskolci múzeumban is van egy műve.

Sassy Attila (művészi álneve Aiglón) 1880-ban október 16-án született Miskolcon, festő- és grafikusművész. Művészi pályára 1898-ban lépett s Ferenczy Károly volt első mestere, aztán Münchenbe került, s onnan a nagybányai telepre, később hazajött, majd ismét Münchenbe ment, s azután Párisba utazott, ahol a Julienakadémián is tanulmányozott, végül hazajött s Budapestre költözött. — Különösen nagy hatást ért el *Opiumálmok* című grafikai művével. Számos jól sikerült arcképet is festett és ex-libriseket tervezett. Azután bibliai vonatkozású festményeket állított ki (Golgota, Ádám).

Halász-Hradil René (Rezső) (Elemér fivére) aránylag korán (1915 júliusában) elhunyt tehetséges tagja a miskolci festőgárdának, született 1875 augusztus 22-én Miskolcon. Atyja, *Hradil Vince*, igen jónevű miskolci címfestő, ki maga is festeggett. René bátyja, Elemér utmutatása mellett végezte művészeti előtanulmányait, majd 1898-ban Nagybányára, 1905-ben pedig Münchenbe ment, ahol egy évig szobrászatot tanult. Párisban is tanult a miskolci kereskedelmi és iparkamara támogatása mellett. Munkái finom tónusú, komoly művészi lélek alkotásai, kisméretű, de hangulatos munkák. —A Lévy Józsefről festett arcképét a miskolci múzeum őrzi.

Kun József szobrászművész Miskolcon született 1879-ben. Művészi kiképzését Budapesten kezdte Lorántfi A. szobrászművész mellett, s később Párisban a Julien-akadémián folytatta, majd az Ecole des Beaux Arts-nak lett növendéke. — Hazajövele után több szobrot és plakettet készített (Izabella főhercegnőről, dr. Tarnay Gyuláról, stb.). 1918-ban az elhunyt Lévy József halotti maszkját készíti el. A háborús nehéz idők, valamint az azt követő gazdasági pangás idején díszítőszobrászattal is foglalkozott. De a kerámiával is és igen szép eredményt ért el, készített majolikavázákat, nappelt, tintatartókat, stb.

Gimes Lajos festőművész 1886 november 29-én született Miskolcon. Már az iskolai évek alatt nyert több érmet és díjat. A Nemzeti Szalonnak gyakori kiállítója s több nemzetközi tárlaton is szerepelt. Bejárta Münchent, Párist, Berlint, Bruxel-lest és Olaszországot, ahol mindenütt tovább képezte magát, majd Mezőkövesden, Miskolcon, a Bükkben és a Sajó vidékén dolgozott. A háború idején Budapesten állandó szereplője a tárlatoknak, s mint ilyen nyerte el a Képzőművészeti Társulat zsűrijétől a kitüntető elismerést 1924-ben (*Őszi napsugár*), s 1925-ben a Lipótvárosi Kaszinó díját *Március végén* c. festményével, s 1926-ban a Gr. Eszterházy akvarell-díjat a *Dolomitok* cíművel. Majdnem minden évben felkereste szülővárosát műveivel, míg legutóbb a Lévy-Egyesület 1927 december 4–13-ig tartó kiállításon mutatta be legújabb műveinek szép kollekcióját. — Bár a fővárosba költözött, szíve haza húzza s igyekszik becsületet szerezni a miskolci névnek. Munkái közül a miskolci múzeumban is van egy festménye és rézkarca.

Balogh József festőművész Miskolc mai festőgárdájának egyik legrégebbi tagja. Született Miskolcon 1874 április 14-én. Iskoláit elvégezvén, a budapesti Iparművészeti iskolába ment, ahol oklevelet szerzett, majd Nagybányára került a Hollósy iskolájába. Hazajöve *szabad rajz- és festőiskolát* alapított (1904.), melyet ma is fentart. — Munkái közül sok van magánosok birtokában, köztük egyik leg-

szébb a *Papp Sándor* birtokában levő, vásári jelenetet ábrázoló olajfestménye. Meg kell emlékeznünk azok közül, akik hosszabb-rövidebb ideig városunkban működtek a képzőművészetek terén. Kemenszky Árpád, Kóris Kálmán, Hidvéghy Géza, Rueff Ferenc és Lahner Emil művészekről. — Szeremley Gyula ugyan miskolci származású művész volt, azonban Münchenben élt.

Kemenszky Árpád festőművész évekig dolgozott Miskolcon a Bizony Ákosné műtermében. A miskolci múzeumban több festménye van, s Borsod vármegye tanácssterme számára megfestette II. Rákóczi Ferenc fejedelem arcképét.

Kóris Kálmán miskolci születésű rajztanár. Készített sok iparművészeti és magyaros tervet, akvarell- és olajfestményeivel kiállításainkon szerepelt, később Budapestre került ; jelenleg állítólag Kazánban (Oroszország) él.

Hidvéghy Géza miskolci születésű rajztanár, főiskoláit Budapesten végezte, majd Nagybányán és Münchenben tanult Hollósynál. Tájképeket festett és kiállított nemcsak itthon, hanem Budapesten is. Meghalt 1928-ban.

Rueff Ferenc fiatalon elhunyt festőművésze városunknak, kinek volt egy önálló kiállítása a Korona-szállóban, s több tárlaton szerepelt. Meghalt 1906 október havában. — Egy *Kain-t* ábrázoló képe volt a legnagyobb arányú alkotása.

Szeremley Gyula miskolci származású festőművész, aki azonban Münchenbe került s ott is telepedett le, főleg mint kitűnő illusztrátor a müncheni képes folyóiratoknak dolgozott. A háború alatt hazatért hazájába. Meghalt Miskolcon, a szülői házból temették el 1916 február 6-án az avasi temetőbe.

Miskolcra elszármazott el *Kmetty János* festőművész is a fővárosba, aki a legmodernebb irányzatok képviselője, s mint ilyen a KUT-ban (Képzőművészek Új Társasága) szokta műveit bemutatni.

A háború egyszerre megakasztotta még azt a kevés művészi életet is, amit addig az itt élőknek sikerült létrehozniuk s az eddig megkezdett úttörő munka szünetelni volt kénytelen. Városunknak több művésze kénytelen volt más városba költözni. Budapesten telepedtek le Sassy Attila, Gimes Lajos, Kemenszky Árpád, Kassára költözött Halász-Hradil Elemér, s Eperjesre ment Bartus Ödön stb., úgyhogy a megfogyatkozott gárda a háború nehéz napjaiban nem bírta magát kivonni az általános nyomasztó helyzet alól. Hozzájárult ehhez az is, hogy egynéhánynak be kellett vonulnia katonának. Így azután nem csodálkozhatunk azon, ha ismét csak 1917 decemberében találkozunk egy aktuális kiállítással, a *Hadi kiállítás-sal*, melyet nem is miskolci származású művészek rendeztek.

A forradalom után hazakerülnek művészfiai városunknak és hozzálátnak hivatásuk gyakorlásához. Bár a forradalmi idők erre nem igen voltak alkalmasak, a helybeli művészek mégis szükségesnek látták, hogy tömörülve igyekezzenek bekapcsolódni Miskolc kulturális életébe. — A proletárdiktatúra nagy változást hozott ezen a téren is. Szabad, művészi munkára nem igen volt kilátás, s ezért a meglévő viszonyokhoz kellett alkalmazkodniuk.

Az uralkodó politikai rendszer *szakszervezetbe* tömöríti a helybeli művészeket is. Miskolcon is megalakul a »Képző- és iparművészek szakszervezete«. Éppen emiatt néhányan elhatározták, hogy egy iskolát állítanak fel, ahol a rajzolásban oktatást fognak adni. Ez az iskola létrejönni nem tudott. Hanem *Meilinger Dezső* (ki Egerből került Miskolcra mint 10-es honvéd és azután ide nősült) és *Nyitrai Dániel*

(miskolci származású szobrászművész) elhatározták, hogy iskolát nyitnak *Szabadiskola* néven. Az iskolát megszervezik és július 1-én (1919.) megindul a tanítás 56 növendékkel s szép eredménnyel működik is a kath. gimnáziumban őszig. Azonban ekkor a tantermet át kellett adniok az eredeti rendeltetésnek, úgyhogy idejekorán kellett gondoskodni új helyiségről, s kénytelenek voltak a perifériákon keresni helyet. A volt Egri-féle szanatórium telkén a felső épületet bérbe is vették. Pénzük azonban nem volt, hogy az épületet kellőképp műtermekké átalakítsák. A sajtó meleg szívvvel áll a vállalkozók mellé s agitációjuk sikerrel is járt.

Ugyanazon telepen bérelt önálló műtermet Bartus Ödön festőművész is, akit meghívtak Meilingerék, hogy tanítson a Szabadiskolában.

Az iskola növendékei 1920 március 17-én már egy növendék-kiállítást is rendeztek munkáikból, bebizonyítván, hogy az iskola életképes és szükséges volt.

Szépen haladt a munka, amikor egymásután próbálta a tulajdonos a volt szanatóriumot különféleképpen értékesíteni, s így a Szabadiskola ügye kezdett veszélybe kerülni. Ez is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az így harmónikus együttműködésben fejlődő kis művésztelep-féle alakulat kénytelen volt saját létét intézményesen biztosítani. Önként adódott a gondolat, hogy ebből egy *Művésztelep-et* kell létesíteni, ahol a többi miskolci művész is bekapcsolódhatik a művészi közös munkába, s így az egymásrahatás révén kifejlődésre nyíljék alkalom a speciális miskolci művészetnek. A művésztelep megalapításával a *Szabadiskola* megszűnt és szerepét — bár megváltozott formában — átadta a telep nyári tanfolyamának.

Vass József kultuszminiszter 1921 jan. 6-án Miskolcra jött Pekár Gyula államtitkárral, megtekintette a Művésztelepet és akkor határozták el, hogy az állam veszi kezébe a telep további sorsának irányítását és errenézve nagyon fontos tárgyalások történtek a Művésztelep ügyét annyira szíven viselő dr. Szentpály István polgármesterrel és Róbert Emil képviselővel, minek következtében a képzőművészeti főiskola növendékei Benkhart Ágoston tanár vezetése és irányítása mellett itt tartják nyári tanfolyamaikat ; az épületet megveszik az állam részére és műtermet biztosítanak a helyi festők részére is. Az iskola rövidesen meg is kezdte működését a telepen. Az iskola növendékei közül, akik a nyári tanfolyamokon éveken át résztvettek, felemlítjük a következő, ma már tárlatokon szereplő nevesebb művészeket : Barzó Endre, Friml Géza, Szeiler Károly, Dudosits Jenő, Rozgonyi László, Ernőd Aurél, b. Schwerák József, dr. Say Géza, Fantel Elemér, Pallay Sándor, Szuly Angela, Döbröczöni Kálmán, Hámor Ilus, Réthy Zsuzska, Fehér József, Koroknai Andor stb.

1920 végén a helyzet az volt, hogy megszorodott a miskolci művészek száma Nyitray, Bartus, Meilinger festőművészekkel, hazajött Kun József, újra munkakedvet kapott Balogh József és még számosan kezdtek a képzőművészetek terén munkálkodni. Így Szontágh Tibor, Mészáros Dezső, Machay László, Lahner Emil, Kossin János. Amikor pedig megkezdődött a *Művésztelep* alapításának ideje, megvolt minden remény arra, hogy egy egységes telepen működő művészgárda fogja Miskolc művészetének megadni a kívánt jelleget ; azonban, úgy látszik, apró félreértések szétválasztották a művészeket, mert a fent említett neveket egy közös kiállításon, vagy más formában nem találjuk együtt a mai napig sem.

A régi Közművelődési Egyesület, különösen a háború alatt, lassankint elsorvadt,

sőt működése is abbamaradt, úgyhogy egy ilyen irányító hatással bíró egyesület híján, a művészek munkája is a külön-külön haladás jegyét mutatta.

1923-ban végre megkezdte működését az újjáalakított Közművelődési Egyesület *Lévay József* költőnk neve alatt. Most már intenzívebb is a művészi élet és nemcsak kiállításokat rendeznek, hanem művészi kérdésekről előadásokat is tartanak, sőt egymásután keresik fel idegenek is tárlataikkal városunkat.

A Művésztelep organizációja magával hozta, hogy az állam új erőket küldött városunkba tanfolyamainak vezetésére, így *Benkhard Ágost* festőművészt a nyári főiskolai tanfolyam és *Muhits Sándor* iparművészeti iskolai tanárt a kerámiai, textil- és grafikai osztályok vezetésével bízta meg a *Művésztelep-en*. Kívülök még mások, nem a telephez tartozó művészek is választják működési helyül Miskolcot. Pl. *Jelenffy Lajos* és *Váry-Vojtovics Zoltán* festőművészek (1922-től).

Az így megnövekedett művészgarda most már ostrom alá veszi ecsetjével, rajztollával Miskolc szép vidékét, s városunk egyes részeit s alkotásaikat időről-időre bemutatják egyre szaporodó kiállításainkon. Most már művészeink közül nem egy indul hazánk más részeibe s festészeti tanulmányokra az itthon termelt műveikből más városokban is rendeznek képkiallítást.

A város vezetősége igyekezett támogatni a művészet ügyét vásárlásaival és megrendelésével, s megfestetett több arcképet a városháza tanácsterme számára Halász-Hradil Elemér, Benkhard Ágost és Muhits Sándor által, elkészített szobrokat és emlékműveket tereinken. Az egyházak is megrendeléseket adtak freskók elkészítésére.

A város támogatja a Művésztelepet is nemcsak azért, hogy fenntartásához

Művésztelep

évente 800 pengővel járul hozzá, hanem a főiskolai növendékek nyári tanfolyamának szükségletéhez évente 3200 pengőt utal ki, s a növendékek kiállításain állandóan vásárol. Borsod megye is igyekszik tőle telhetőleg támogatni a művészet ügyét. A Gazda-kör, Polgár-Egylet szintén az állandó vásárlók között van. Magánosok is szép számmal vannak, kik a tárlatoknak szorgalmas vevői. Meg kell külön

említeni itt *Papp Sándor* műépítést, aki oly szorgalommal gyűjti a helybeli (és más) művészek tárlatáról a műveket, hogy vásárlásaiból ma már igen tekintélyes gyűjteménye van, melynek száma 1928. évben a 65-öt érte el.

Az újabb időben tovább növekedett a száma a miskolci művészeknek részint azért, hogy idetelepedtek új művészek, részint azért, hogy befejezván művészi előképzésüket, hazajöttek Miskolc művészfiai. Itt kell említenem *Petheőné Ertl Livia* művésznőt és *Szabó Ferenc*, *Szabó József*, *Végh Géza*, *Kolár Nándorné* rajz-tanárművészeket.

Amint az eddigiek is mutatják, városunk most már számos kellékkel rendelkezik ahhoz, hogy hazánk jövő művészetében szép pozíciót foglaljon el. "Vidéke nagyon szép és változatos, amelynél Alföld, hegyek, folyó, tó, erdők, források és más ecset

alá való szépségek megvannak, most már van egy szép számú művészgárdánk, van egy művészegyesületünk, a fejlődéshez egy állandó és modern kiállítási helyiségre lenne Miskolc művészeinek szüksége. *Dr. Hodobay Sándor* polgármester igazán mindent elkövet, hogy ezt létrehozza.

Az egyes művészek alábbi életrajzi adatai további felvilágosítással fognak szolgálni képzőművészetünknek a háború után való fejlődéséről.

Bartus Ödön festőművész, született 1888. év május 1-én Miskolcon. Budapesten a Képzőművészeti Főiskolának lett ösztöndíjas növendéke, ahol 1912-ben rajztanári oklevelet nyert s Eperjesen tanári állást vállalt és résztvett a világháborúban, 1918 november 30-án kiállítást rendezett Miskolcon az *Ujságtérjesztő-ben*, majd a kommün alatt elhagyta szülővárosát s Bártfára ment, s Bártfa szebbnél-szebb részeit festette meg, melyek közül a Nemzeti Szalonban néhányat ki is állított. Bártfáról hazajöve, itthon kezdett továbbfesteni. Nemsokára az eperjesi tanítóképzőt itt Miskolcon újra megnyitották s így régebbi állását újra elfoglalta s most már mindkét hivatásának élt, sőt a Meilinger–Nyitray iskolához őt is meghívták tanárnak (1920.) s ott is tanított akvarellfestést a Művésztelep megalapításáig.

A Művésztelep megalapítása után az eddig viselt tanári állásáról — minthogy életcélját, hogy a művészetnek élhessen, elérte — lemondott s mint a miskolci művésztelep tagja most már kizárólag a művészetnek él.

1922-ben Hódoscsépány község róm. kath. temploma számára megfesti *Keresztelő Szt. János* fejevételét ábrázoló oltárképet. — Diósgyőr község 1926. évben megfesteti vele a »diósgyőri várrom-ot« ábrázoló nagyméretű képet tanácsterme számára stb., főleg akvarelleket fest, amelyből a miskolci múzeum is őriz.

Nyitray Dániel szobrászművész, született 1890. év július hó 21-én Miskolcon. 1907-ben az Iparművészeti Főiskolára ment, ahol tanulmányai végeztével a szobrászat, valamint a keramikából oklevelet nyert.

A forradalom után haza került, résztvett városunk művészeti mozgalmaiban s egyike volt azoknak, akik a *Szabadiskola-t* megalapították. A Művésztelep megalapítása után ő is tagja lett annak, ahol egész 1925-ig működött.

Legjobb sikereit a pasztellportréival érte el. Bár legszívesebben az emberábrázolást kultiválja, az avasi templomról és annak környékéről számos rajzot és festményt készített, melyből a miskolci múzeumba is került. Számos portrét festett meg, köztük a miskolci koszorús »Daláregylet« karnagyait is megörökítette. Kisplasztikai munkái közül megemlíthetők pl. a Borsod-Gömör-Kishont megyék *levente érme*, azonkívül a Magy. Atlétikai Szövetség Ész. kerületének sportérmét készítette el (1926), stb.

Nem miskolci származású, azonban a háború alatt ide telepedett le és ma is itt működik a Művésztelepen:

Meilinger Dezső festőművész, ki 1892 október 3-án Egerben született, 1910 őszén az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola növendéke lett, ahol Olgay Viktor vezetése alatt főleg a rézkarcolást tanulja. 1914-ben rajztanári oklevelet kap. Ugyanezen évben kitör a világháború, őt a szolnoki Művésztelepen találja a világegés s 1914 augusztus 1-én be kell vonulnia a miskolci 10-ik honvédegyalozredhez ; ekkor jár először városunkban. Még a háború alatt ismerkedik meg Bizony

Ákos családjával. Ő is ott dolgozott a Bizonyék műtermében, majd a kömmün alatt Nyitrayval együtt *Szabadiskolá-t* alapítanak, amely alapja a *Művésztelepnek*, melynek alapítómunkájában Meilinger igen tevékeny részt vesz, s annak máig is lelkes tagja és gondnoka.

1912-ben állította ki első festményét a Nemzeti Szalonban *Leanderek* cím alatt. 1913-ban a Múcsarnok kiállításán szerepel *Kékkendős hölgy a tükör előtt* című festményével, ettől kezdve a Múcsarnoknak állandó kiállítója, ahol főleg figurális dolgokkal szerepel (*Édes anyám arcképe*, *Merengő*).

Muhits Sándor városunkban a Művésztelep alapítása után telepedett le. A kerámia és textil tanítása, organizálása céljából az állam megbízta, hogy a Művésztelepen ezen szakmákat tanítsa. Muhits szorgalmasan kezd a művészi feladatok megoldásához és az ezután következő évek helyi kiállításain felsorakoztatja szebbnél-szebb termékeit saját tervezésű kerámiai műhelyének. Mint illusztrátor igen sok kellemes percer szerzett az egyik helybeli lap hasábjain megjelent tréfás rajzaival kortársainak. Kitűnő rajzaival az itteni kiállításokon gyakran találkoztunk, s közönségünk szívesen vásárolta munkáit (pl. »*Pató Pál*» Papp Sándor műépítész birtokában).

Benkhard Ágoston festőművész, a Képzőművészeti Főiskola tanára 1921 óta minden évben fölkereste telepünket. Született 1882-ben Budapesten; a középiskola elvégzése után 1900-ban Nagybányán Hollósy Simonnak volt növendéke, majd ugyanezen év őszén beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára. 1904-ben nyerte el a rajztanári oklevelet s még ugyanezen év őszén meghívást kapott a székesfőváros iparrajziskolájához. 1905 tavaszán szerepelt először a Múcsarnok kiállításán. 1920-ban az újonnan átszervezett Képzőművészeti Főiskolához hívják meg a festőművészeti tanszékre, ahol a legszebb munkakör tárult elé: nevelni a jövő művészi gárdáját, továbbadni a nemes tradíciót. A multak tapasztalatai vezették akkor, midőn főiskolai munkásságának elején a rektori tanács megbízásából vállalta a miskolci Művésztelep életrehívásában való szereplését, melynek megalapítása óta 7 év telt el s művésznövendékeinek egy része már mint kész művész került ki keze alól.

Hivatalos gyűjteményben lévő képei közül a Szépművészeti Múzeumban vannak: *Részlet egy műgyűjtő lakásáról* (1914), *Naplemente* (Erdőbénye, 1920), *Zadravec István* püspök arcképe (1921) *Őszi pompa* (Miskolc, 1923). Budapest székesfőváros gyűjteményében: *Műterem-részlet* (1918), *Őszi legelő* (Miskolc, 1921), *Csendes este* (Miskolc, 1926). Miskolc város tulajdonában: *dr. Nagy Ferenc* arcképe (1924), *dr. Szentpály István* arcképe (1924), *Kis erdő* (Miskolc, 1925). A berlini m. kir. követség tulajdonában: *Füzes a Dudujkán* (Miskolc, 1925). A bukaresti m. kir. követség tulajdonában: *Hazatérő rókavadászok* (Miskolc, 1926).

A miskolci Művésztelepnek 1925 óta művésztárgya: *Szabó Ferenc* festőművész, rajztanár, aki 1891. évi február hó 4-én Tállyán (Zemplén m.) született. A Képzőművészeti Főiskolának lett növendéke. A háború után középiskolai rajztanári oklevelet nyert, s mint ilyen a miskolci I. sz. polgári fiúiskolához került s ott tanít ma is. Lapokat, könyveket illusztrál. Miskolc város tulajdonában lévő festményének címe: *Sajópart*.

Vele közös műterme van: *Burány Nándor* festőművész, rajztanárnak, aki

1893-ban Zentán született. Révész Imre volt az első tanárja. 1914-ben a harctérre kerülve, 1915 tavaszán Gorlice mellett fogságba esett, ahol 4 évet töltött. — Miskolcra 1923 nyarán jött a főiskola nyári tanfolyamával.

Néhány éve, hogy Miskolcon tartózkodik és a művészetnek él : *csejthei Jelenffy Lajos* festőművész, aki 1890. év március hó 29-én Budapesten született. 1906-ban az Iparművészeti Főiskola növendéke lett. 1911-ben tanulmányúton volt Bécsben és Grácban. — 1914-től 1918-ig résztvett a világháborúban. (A szerb és olasz harctéren egy-egy fegyvergyólyótól, az orosz fronton szuronytól sebesült meg.) — 1922 év áprilisában telepszik meg Miskolcon s azóta is itt működik.

Festett több portrét, így *Purgly Pálnak* 3 gyermekét Siófokon (1920), Bánfalván Vladár Ervin cs.és kir. kamarás életnagyságú arcképét (1923), *gróf Serényi István* megbízásából 6 drb ősi portrét másol le a dédesi grófi kastély számára. 1926-ban pedig a galgóci (Borsod m.) templomba 3 darab mennyezet- és 4 darab oldalfali képet fest. Ezeken kívül még számos arcképet, tájképet, zsánerképet festett.

Körülbelül 1922-től egész 1927 elejéig élt és működött Miskolcon *Váry-Vajtovics Zoltán* festőművész, aki Nyíregyházáról költözött városunkba. Igen invenciózus és gyors meglátású művészlélek volt, aki a zenében is sokoldalúságot tanusított. A Miskolcon eltöltött évei alatt számos kiállítást rendezett s sok festményét helyezte el magánosoknál, stb. (A Polgári Kaszinóban is látható egy avasi részlete).

Dr. Petheőné, Ertl Livia festőművésznő szintén csak néhány éve van városunkban, azonban e rövid idő alatt is sikerült magát és művészetét városunk közönségével megszerettetni. Különösen az 1928 május havában Miskolcon rendezett Lévay-Egyesület-i kiállításon először bemutatott pasztell-portréi arattak általános elismerést. — Kiállított Budapesten, Debrecenben és Miskolcon, főleg portréval foglalkozik s fő anyaga a pasztell.

Kucharikné, Haller Stefánia festőművész, rajztanárnő, született Budapesten. A Képzőművészeti Főiskolának lett növendéke, ahol rajztanárnői oklevelet szerzett s a müncheni és drezdai festőakadémián képezte magát tovább. 1910-től kiállítója a Műcsarnoknak, a Nemzeti Szalonnak s a Magy. Akvarell- és Pasztell-festők kiállításának, azonkívül helybeli kiállításokon is szerepel. Mint tervezőművésznő kitűnő névre tett szert különösen a szőnyegszövés terén s az 1924. évi kiállításon aranyérmét nyert.

Szabó József szobrászművész rajztanár, született 1898 március 12-én Budapesten. A Képzőművészeti Főiskola növendéke lett, ahol rajztanári oklevelet kapott s 1922-ben Miskolcon az ágostai evangélikus tanítóképző-intézetben mint rajztanár vállalt állást, hol a mai napig is tanítja a rajzot.

Iglói Szontágh Tibor festőművész, tanár született 1873-ban Mármaroszigeten. Középkorának elvégzése után a »Minta rajziskola« növendéke lett, hol munkái az intézeti kiállításokon pályadíjat és elismerést vívtak ki. Több oltárkép, számos arckép, sok tájképe és falrészlete teszi nevét országszerte ismertté.

Petrányi Miklós miskolci fémipari szakiskolai rajztanár a miskolci tárlatokon állandóan szerepel tájképeivel, arcképeivel, zsáner képeivel és rajzaival. Külföldi tanulmányutakat tett, több díj nyertese és tevékeny részt vesz Miskolc művészi életében. Hatévi hadifogsága alatt is sok becses tanulmányt végzett. Önarcképe a múzeumban.

Meg kell még emlékezni itt azon művészekről is, kik bár rövid ideig működtek városunkban, azonban mégis szereplői Miskolc művészi életének.

Igy *Végh Géza* festő- és szobrászművész, rajztanár kb. csak 2 éve jött ugyan haza szülővárosába, azonban mint ambiciózus művész máris szerepelt a Lévay-Egyesület 1928. évi kiállításán szobraival, sőt újabban mint épület-díszítő szobrász igyekszik munkásságot kifejteni a műköelőállítás terén.

Kossin János Diósgyőr lakója bár, azonban mint Miskolcon is működő művész. A diósgyőri várromról készített számos hangulatos képe s Diósgyőr más részéről készült munkái kedvelt darabjai vásárlóinak. Újabban díszítő-festészettel foglalkozik, s ő készítette a Tiszaí-pályaudvar éttermének mennyezetképét is, valamint a városháza tanácstermének mennyezetdíszítését, stb.

Balezser György miskolci származású, azonban Debrecenben rajztanár, s csak időnként jön haza. Ismert és elismert tagja Debrecen művészetszerető társadalmának.

Mészáros Dezső a szimbolista festészeti irányzat képviselője, ebben a minőségben egyedül képviseli irányzatát városunkban. Sokszor és sok helyen utazott, így Olaszország, Afrika, Oroszország és Európa legjelentősebb városaiban. Önálló kiállítása volt Picasso-val Párisban. A háború előtt Párisban és Budapesten a Nemzeti Szalonban résztvett egy szimbolista kiállításon, hol művei feltűnést keltettek, a háború után ismét szerepeltek munkái a fővárosban a spirituális festők kiállításán. Érdekes meglátásait érdekes technikával adja elő. Témái elvontak, sejtelmesek, néha misztikusak.

Machay László a forradalom után szerepelt s azóta pihen ecsete, pedig lelkes tagja volt a miskolci művészi életnek.

Lakner Emil neve szintén szerepel városunk művészi életében, sőt kiállítást is rendezett a szomszédos diósgyőri vasgyárban s azóta a fővárosban és külföldön végezve tanulmányait, szülővárosától távol él.

Miskolc képzőművészetéről szóló beszámolóban meg kell említeni kitűnő építész-művészeinket is, mert ők formálják át városunk arcát, s az ő kezük alól kerülnek ki szebbnél-szebb épületeink tervrajzai. Ilyenek Árvai Pál, Stimm Lajos, Papp Sándor, Bloch Alfréd és legújabbban Menner László művészek, akik a Lévay-Egyesület keretén belül is igyekeznek a miskolci művészet arculatának fejlesztéséhez hozzájárulni műveikkel.

KIÁLLÍTÁSOK MISKOLCON

Egy város képzőművészeti életét nem csak az ott élő művészek száma és nívója, hanem a városban rendezett kiállítások száma és jellege mutatja leginkább. Igen sokat határoz a város közönségének képzőművészeti fölvevő képessége is, hiszen ehhez kénytelen a művész alkalmazkodni s az így létrejövő nyilvános kiállítások teljesen hű képét adják az illető város képzőművészeti életének.

Az alábbi kimutatásban felsorakoztatjuk időrendben a Miskolcon rendezett kiállításokat s látni fogjuk, hogy eleinte bizony elég ritkán, úgyszólván kétévenként nyílik meg egy-egy tárlat, az is inkább idegen művészek anyagából ; majd számuk növekszik, míg végre a háború után oly rohamosan szaporodik, hogy

a legutóbbi években már alig lehet helyet és időt a rendelkezésre álló teremben számukra kiszorítani. E kiállítások a következők voltak :

A *Nemzeti Szalon* (Budapest) kiállítása Miskolcon. Az első, írásos emlékekben fenmaradt művészi kiállítása városunknak. A kiállítás 1899 november 11-én (szombaton) d. u. 3 órakor nyílt meg Kadocsa-Lippich Elek min. oszt. tanácsos, a főispán (Vay Elemér), alispán (dr. Tarnay Gy.), a város legelső notabilitásainak és Hock János jelenlétében. — Vásárlások is történtek mindjárt nagyobb számban köztük a múzeum is vásárolt. Az állam az általa vásárolt festmények közül ez alkalommal 3 drb-t ajándékozott a miskolci múzeumnak. Magánosok is szép számmal vettek, s Hock János »a legnagyobb bámulat és elismerés hangján szólott a miskolci közönségről . . .« A siker anyagilag is teljes, a miskolciak büszkék voltak teljesítményükre !

Ez a kiállítás tehát megkapta mindazt a külső és belső fényt, pompát és megbecsülést, amit az ifjú magyar képzőművészet megérdemelt. *267 műtárgy* szerepelt. — Kiállítottak : Edvi-Illés Aladár, Iványi-Grünwald Béla, Reinfuss Ede, Glatz Oszkár, Kézdi-Kovács László, Katona Nándor, br. Mednyánszky László stb. a fővárosból és a helybeliek közül Halász-Hradii Elemér és Kemenszky Árpád.

Tornai Gyula: »Hunyadi János utolsó órái« c. képének kiállítása 1899 dec. 9-én.

1899 dec. 10-én *Pick Jakab* — nagy mesterek képei után készült *acélmetszetekből* — rendez kiállítást a Korona-szálló nagytermében (300 darab műtárgy szerepelt). Ezen a kiállításon miskolci művészek is szerepeltek, s minthogy az acélmetszetek állítólag könyvformátumúak voltak, erre Picket a sajtó kioktatta.

1899 dec. 20-án *Bizony Ákosné* a Múcsarnokban (Budapest) rendezett »képtárlat« alkalmával feltűnést keltett egyik festményével. »A zsűri a legkedvezőbben nyilatkozott felőle s mint ilyet a párisi világkiállításra is elviszik.«

Az első (1899) felbuzdulás után némi hanyatlás észlelhető, mert 3 éven át nem találunk adatokat nagyobb kiállítás rendezéséről.

1902 szeptember havában *Istvánffy Gyula* »egy egész kollekciónak állított ki nálunk«.

1902 október 2-án az *Orsz.-Magy. Képzőművészeti Társulat* a miskolci Közművelődési Egylet buzgalmából gazdag kiállítást rendezett fővárosi művészek munkáiból (123 műtárgy) a vármegyeháza dísztermében. E »II. miskolci műtárlaton« a miskolciak közül résztvettek : Bizony Ákosné és Bay Sárka.

1903 június 19-én *Rajzkiállítás volt a ref. főgimnáziumban*. Kiss Lajos tanár vezetése alatt ez időtől kezdve úgyszólván minden évben rendezett növendékeinek munkáiból kiállítást.

1903 dec. 31-én *Balogh József kiállítása* volt Miskolcon a Budapest-szálloda (ma Abbázia) egyik szobájában, mintegy 60 műtárgyból. Nagybányai interieurök portrék, plein-aireképek, fiúmei, miskolci részletek voltak kiállításának fő témái.

A *ref. főgimnáziumban* évenként rendezett *rajzkiállítást* 1904. évben is bemutatta a közönségnek Kiss Lajos, az illusztrátor-rajztanár. Az akkori sajtó a megdicséret jobb növendékek között megemlíti Bartus Ödönt is, a később festőművésszé vált miskolci származású növendéket.

A *női ipariskola kézimunka kiállításai* is hozzájárultak az általános ízlés nemesítéséhez, valamint a magyaros stílusú kézimunkák megkedveltetéséhez Gebe Endréné

vezetése alatt. Kiss Lajos, és újabban Szilvássy Lajosné rajztanítása hagyott maradandó nyomot a tanítás menetében.

1904 aug. 20-án a Közm. Egylet rendezésében *iparművészeti kiállítás* volt a Korona-szálló nagytermében kerámiai munkák (ungvári, szekszárdi stb.), bronz, díszműárúk, Sovánka, Zsolnay munkái, üvegmozaikok, bútorok, szobrok kerültek bemutatásra, valamint az Iparművészeti Iskola rajzai stb. Belépő-díj 40 fillér volt. — A kiállításon *Fekete Bertalan* miskolci lakatosmester állami aranyérmét nyert, 1362 műtárgy szerepelt.

1904 dec. 15-én nyílt meg a *miskolci festők kiállítása* a megyeháza nagytermében. Hosszú és megleghangú cikkek előzték meg e kiállítást, melynek szép sikere volt. A Közművelődési Egylet rendezte Sassy Attila eszméje alapján (191 műtárgy).

1905 dec. 16—26-ig tartott a *miskolci festőművészek képkiallítása* a városháza nagytermében. 177 műtárgy szerepelt, nyomtatott katalógust is adtak ki. Résztvettek : Balogh J., Kóris Kálmán, Rueff Ferenc, H. Halász René, Streimelövöger Anna (Diósgyőr), Sassy Attila, Gimes Lajos és Kun' József (szobrász), valamint az amatőrök közül : Bajnok százados, Péchi hadnagy, Nyomárkay Béla, Weltner Olga. A kiállításnak szép erkölcsi és anyagi sikere volt.

1906 október 7—21-ig *Vándortárlat* volt az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat rendezésében a városháza nagytermében a fővárosi művészek műveiből. A kiállító kitűnő művészek között találkoztunk Benczur Gyula, Mednyánszky László, E. Illés Aladár stb. nevével. A kiállítás igazi művészi eseménye volt városunknak s igen szép erkölcsi és anyagi sikert aratott. 196 műtárgy szerepelt.

1906 dec. 25-én volt *Balogh József* kiállítása, ahol olaszországi útjának eredményeiről számolt be.

1907 nov. 28-án volt *Balogh József* kiállítása a vármegyeháza nagytermében december 5-ig.

1908 szept. 27-én volt a *Magyar Művészet Műkereskedés* kiállítása a fővárosi művészgárda felvonultatásával a Korona-szálló nagytermében. Ezt a kiállítást főleg a fiatalság szereplése jellemezte, úgyhogy városunknak módjában volt a feltörekvő újabb irányzatok megismerésére. 251 műtárgy szerepelt.

1908 dec. 13-án volt *Neogrády Antal* fővárosi festőművész kiállítása.

1908 dec. 14—25-ig *Balogh József* miskolci festőművész kiállítása a polgári leányiskola nagytermében.

1909 dec. 5-én *Kálnássy Nelli* sátoraljaújhelyi úrleánynak jótékony célú kiállítása a városháza nagytermében.

1909 dec. 19-én a *miskolci festők kiállítása* a vármegyeháza nagytermében. Résztvettek : Bizony Ákosné, Kiss Lajos, Halász René, Gimes Lajos (az akkori kritika megemlíti, hogy »még sokra viheti«), Pécsi János, Haller Stefánia, Sassy Attila, Urgár Arthur és Kun József.

1910. Karácsony. *A miskolci festők kiállítása* sok szép munkáikból. Résztvettek : Kiss Lajos, Bizony Ákosné, Halász René, Gimes Lajos, Pécsi János, Haller Stéfi.

1910 szept. 25.—okt. 9. *Vándorkiállítás* az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat rendezésében a Korona-szálló dísztermében. A vándortárlatok rendezésének lelke B. Balogh Bertalan, a miskolci Közműv. Egyesület főtitkára, e tárlatoknak az igazgatója igazán nagy szolgálatot tett városunknak, hogy hazánk jeles festőinek

munkáit ismét elhozta s módot nyújtott nemcsak a közönségnek, hogy gyönyörködhessek, hanem alkalmat adott arra is, hogy helyi művészeink új erőt, ihletet és meglátásokat meríthettek az itt felsorakoztatott, mondhatni országos kollektívával.

1912 márc. 31.—ápr. 16. *Háziipari és amatőr kiállítás*, melyen a női ipariskolán kívül a miskolci festők közül kiállítottak a Korona emeleti és földszinti termeiben : Vadnay István, Halász René, Korény József, Sinkman Dóra, Fekete Margit, Mészáros Imre, Machay László, Torkos Gizella, Balogh József, Gimes Lajos, Kossin János (Diósgyőrből).

1912 május 21. A (budapesti) *Művészház* képkiallítása a Korona-szállóban Rózsa Miklós igazgató rendezésében. A kiállításon a miskolciak is szerepeltek munkáikkal. »A közönség nem látogatta s nem pártolta« eléggé a tárlatot.

1912 okt. 6. *Gimes Lajos* kiállítása, akvarellek, pasztellek és olajfestmények (köztük több, külföldi tanulmányútján készült műve.)

1912 nov. 7. *Borsos Béla* a Ferenczi-cég üzletében rajz-, karikatúra- és képkiallítást rendezett.

1913 dec. 7—8. *A Felvidéki Műbarátok Köre* által rendezett *antik-kiállítás* a megyeháza dísztermében. A katalógus 100 kiállítótól rengeteg anyagot mutat ki.

1917 dec. 15. *Hadi kiállítás* a 10-es honvédezred emlékeiből a vármegyeháza nagytermében, amelyen akkor hadiszolgálatot teljesítő 2 festőművész (mindkettő egri) : Kövér Gyula és Meilinger Dezső, mint a miskolci 10. honvédegyezred hadifestő tisztjei, az ezred harctéri életét megörökítő rajzokat és festményeit állították ki a többi harctéri emlékekkel együtt.

1918 nov. 30. *Bartus Ödön* miskolci származású művész kiállítása - más hely hiányában — az »Ujságterjesztő«-ben.

1919 március hó. *Lahner Emil* kiállítása a szomszédos Diósgyőr-vasgyárban (olajfestmények, pasztellek, rajzok stb.), összesen 54 művel.

1919 nov. 2—16-ig *Meilinger Dezső kiállítása* a városháza nagytermében. Tájépek, virágok, arcképek s pár kompozíció (Nyár, Jövendőmondás stb.) és aktok (15 db) — Ugyanezen év tavaszán is volt kiállítása Miskolcon.

1920 január 29. - febr. 4. *Major Henrik* budapesti karikatúra-rajzoló művész Miskolcon a városházán rajzolta a miskolciakat s kiállítást rendezett belőlük.

1920 márc. 17. A *Szabadiskola* kiállítása. A Meilinger—Nyitray-féle szabadiskola növendékeinek munkáiból kiállítást rendeztek s az ott szereplő növendékek közül nem egy azóta már mint főiskolát végzett művész került ki az életbe.

1920 május 5-én *70 magyar festőművész kiállítása* a vármegyeháza dísztermében. Az »*Artes*« (budapesti egyesülés) kiállításán résztvesz : Bartus Ödön, Meilinger Dezső, Gimes Lajos, s a többi törzstag. A kiállítást azonban a közönség teljes részvétlensége miatt pár nap múlva bezárták.

1920 június 25. *Grafikai kiállítás*, rendezte Ernői Olivér főgimn. tanár a vármegyeháza nagytermében részint saját, részint idegen művészek munkáiból.

1920 dec. *A Miskolci Művésztelep I. Csoportkiállítása*. Rendezi —a »Gyermekhónap« keretein belül— Miskolc thjf. város. Résztvesznek : Bartus Ödön, Meilinger D., Nyitray D., mint a Művésztelep tagjai Bizony Á.-né, Decsy Etelka, Fejes Tivadar, Kiss Lajos, H.-né Scholtz J., S.-né Skrbensky Iza, Szontágh T., Szomjas Imre és Oroszlányi Margit.

1921 január 6. *Balogh József* képműkiállítása a múzeumban. Ugyanekkor növendékei közül is többen kiállítottak.

1922 április 9—18-ig. *Az Orsz. M. Kir. Képzőműv. Főiskola* ifjúságának kiállítása. (Katalógusa a miskolci Múzeumban 1903/8. sz. alatt. Egyéb adat hiányzik.)
1922 június 25. *Miniatűr festmények* kiállítása a múzeumban.

1922 okt. 8—12. *A Képzőművészeti Főiskola* növendékeinek kiállítása a városháza nagytermében.

1923 január 21. *Gimes Lajos* kiállítása a Gazda-kör helyiségeiben, közel 50 darab festményéből.

1923 márc. 18—27. *Meilinger Dezső* kiállítása a városháza nagytermében.

1923 aug. 26.—szept. 2-ig az *O. M. I. K. E. növendék* kiállítása az »Erzsébet« izr. iskolában. Az Orsz. Magy. Izr. Közműv. Egyesület 8 növendéke Miskolcra jött és itt folytatta tanulmányait ; a készített munkákból kiállítást rendeztek.

1923 október 14. *A Képzőművészeti Főiskola* növendékeinek kiállítása a városháza nagytermében. Húsz növendék 100 festményt állított ki, köztük nem egy, aki már az első ilyen kiállításon is szépen szerepelt. A város vett ezen a kiállításon egy képet.

1923 nov. 30.—dec. 5-ig *Váry-Vojtács Zoltán* kiállítása a városháza nagytermében.

1923 nov. 30.—karácsonyig *Meilinger Dezsőnek* műterem kiállítása.

1923 dec. 20—31. *Bartus Ödön* gyűjteményes kiállítása a városháza nagytermében. Főleg akvarellek, azonkívül olajfestmények és rajzok szerepeltek. A város 2 képet vásárolt a múzeum számára (*Avasi templom, Diósgyőri várrom*, akvarellek).

1924 április 8. *Egyházművészeti kiállítás* a városháza nagytermében, melyet a gör. kath. nőegylet rendezett. Ezen a kiállításon kerültek bemutatásra az ezen időben használaton kívül álló gör.-keleti templom műkincsei is.

1924 április 12. *Ulrich Géza* (itt ismeretlen) festőművész kiállítása a Gazda-körben, főleg akvarellekből.

1924 május 4—11-ig a *Lévay József Közműv. Egyesület* képzőművészeti osztályának bemutatkozó kiállítása a városháza nagytermében. Szerepeltek : *Bartus Ödön, Bizony Akosné, Járossy Gyula, Kiss Lajos, Meilinger Dezső, Muhits Sándor, Nyitray Dániel, Petrányi Miklós*. Körülbelül 100 műtárgy, köztük Muhits saját tervezésű és égetésű miskolci kerámiai munkái.

1924 június 26. —július 5-ig *Vári-Vojtovics Zoltán* kiállítása Miskolcon a népkerti Vigadóban. Főleg tempera-festményeket mutatott be.

1924 szept. 11. *Nagy-Fehér József* kiállítása a Gazda-körben.

1924 okt. 21. a *Képzőműv. Főiskola* növendékeinek kiállítása a városházán.

1924 nov. 8. *Meilinger Dezső* kiállítása a városháza nagytermében. Körülbelül 40 kép. Főleg az Ároktőn (Tisza mellett) festett munkáinak bemutatásával szép erkölcsi és anyagi sikert ért el.

1924 dec. 16. *Gimes Lajos* kiállítása a Gazda-körben mintegy 20 darab festmény, egy sorozatrajz és rézkarc került bemutatásra, melynek ekkor is szép sikere volt.

1925 február 8—16-ig a *Lévay-Egyesület* képzőművészeti oszt. tagjainak kiállítása a vármegyeháza nagytermében. Kiállítottak a tagok közül : Muhits Sándor,

Petrányi Miklós, Bartus Ödön, Meilinger Dezső és Járossy Gyula. Élénk érdeklődéssel kísérte a közönség a tárlatot, mely anyagi és erkölcsi sikerrel végződött.

1925 márc. 1 — 10. *Váry- Vojtovics Zoltán* képművészeti kiállítása a városháza nagytermében.

1925 márc. 1. *Bartus Ödön* és *Meilinger Dezső* együttes kiállítása a diósgyőri vasgyár kaszinó helyiségében.

1925 márc. 6. *Kövér Gyula* (Budapesten élő egri) festőművész kiállítása a Gazdakörben. 36 képpel szerepelt, melyek közül többet vásárolt városunk közönsége.

1925 ápr. 28. *Meilinger Dezső* kiállítása a Gazdakörben.

1925 okt. 10—19. *Gimes Lajos* kiállítása a Gazdakörben ez évben is az eddig szokott sikert éri el, úgyhogy egy héttel meghosszabbítja annak tartamát.

1925 okt. 11. *A színházi freskók* pályaműveinek kiállítása a városháza kis tanácstermében. Pályáztak : Muhits Sándor, Meilinger Dezső, Hende Vince, Raksányi Dezső és Gara Arnold.

1925 okt. 28.— nov. 4-ig a *Képzőművészeti Főiskola* növendékeinek kiállítása a városháza tanácstermeiben. A kiállítást kiegészítette a *Muhits* által tervezett, s *Némethy* által készített textilmunkák bemutatása.

1925 dec. 5. *A miskolci görög-kath. nőegylet iparművészeti kiállítása*. A helybeli művészek közül : Bartus Ödön, Meilinger Dezső és Kuharikné Haller Stefánia vettek részt festményekkel.

1925 nov. 8—16. *Sáfrán Sándor* (miskolci amatőr) képművészeti kiállítása a városháza nagytermében.

1926 február 4. *Bartus Ödön* kiállítása a vármegyeháza nagytermében. Tulajdonképpen a diósgyőri városházáról festett, a közönség számára megrendelésre készült nagyméretű kép és néhány festmény bemutatása volt.

1926 febr. 6—14. *Meilinger Dezső* kiállítása a városháza nagytermében.

1926 febr. 28.— márc. 14-ig a »Kéve« (Budapest) művészegyesület kiállítása a városháza nagytermében. 126 műtárgy szerepelt. A kiállítással kapcsolatban *Lyka Károly* prorektor tartott előadást. Ezen a kiállításon szerepeltek *Lohwag Ernesztin* modern miniatűrjei is, valamint néhány szobor a »Kéve« tagjaitól.

1926 május 4. *Bálint Rezső* (nem miskolci) kiállítása a Gazdakörben.

1926 május 23 — 30-ig a *Lévay-Egyesület* tagjainak és meghívott vendégkiállító művészeknek a kiállítása. Kiállító vendégek : Edvi-Ilés Aladár és felesége, Bory Jenő (Budapest) a Képzőműv. Főiskola tanárai, Fábrián Gyula és felesége (Szombathely) s azonkívül a tagok : Járossy Gyula (Mezőkövesd), Szontágh T., Petrányi M., Nyitray D., Kiss L., Bartus Ö. és Meilinger D. festményekkel, Bory Jenő tanár szobrokkal. A kiállítás erkölcsi és anyagi sikerekben gazdag volt.

1926 okt. 23. *A Képzőművészeti Főiskola növendékeinek* kiállítása. Miskolc thjf. város 2 képet vásárolt (Döbröcöni- és Szeilertől).

1926 nov. 25.— dec. 1. *Bartus Ödön* kiállítása a városháza nagytermében. Ezen a tárlaton mutatta be olaszországi (velencei) tanulmányútján készített festményeit.

1926 dec. 5. *Szontágh Tibor* kiállítása a városháza nagytermében.

1926 dec. 17—19. *A miskolci gör. kath. nőegylet iparművészeti kiállítása*, melyen a helybeli művészek közül szerepeltek festményeikkel : *Kuharikné Haller Stefánia* és *Szontágh Tibor* festőművészek.

1926 dec. 8. *Szepesi Kuszka Jenő* (Budapest) festőművész kiállítása, több mint 100 képpel.

1927 febr. 17.— márc. 3. *Meilinger Dezső* kéпкиállítása, 53 kép került bemutatásra, közöttük sok rézkarc. Ezen a kiállításon mutatta be olaszországi tanulmányútjának az eredményét.

1927 márc. 23.— ápr. 1. *Váry-Vajtovics Zoltán* kiállítása. 100 olaj-, akvarell- és pasztell-képpel.

1927 április 3—11. *A Lévy-Egyesület városközi kiállítása Debrecenben*. 105 műtárgy szerepelt, melyek közül kettőt megvásárolt Debrecen városa. (Bartustól és Meilinger-től 1—1.) Különben összesen 16 műtárgy kelt el, ami szokatlan eredmény volt ott. Kiállítottak : Petrányi Miklós, Szontágh Tibor, Kiss Lajos, Bartus Ödön és Meilinger Dezső.

1927 április 13—24. *Balogh József kiállítása*. Hosszú évek hallgatása után most mutatkozott be újabb és régibb képeinek kollekcijával. Legutóbb 1921 január 26-án a múzeumban rendezett kiállításon találkoztunk nevével itthon, nyilvános kiállításon.

1927 június 12—20. *A Lévy-Egyesület tagjainak kiállítása*. Ezen a kiállításon került bemutatásra a debreceni tárlaton szerepelt anyag. Hét tagja az Egyesületnek állított ki, és pedig : Szontágh Tibor, Bartus Ödön, Bizony Ákosné, Kiss Lajos, Petrányi Miklós, Nyitray Dániel és Meilinger Dezső, közel 100 művel, köztük Bartusnak az összes miskolci templomokat ábrázoló egyforma méretű rajza. A kiállítást az akkor Miskolcon járó idegenek közül is igen sokan keresték fel.

1927 június 12. *A ref. főgimnáziumban rajzkiállítás* ez évben is, mint majdnem minden évben, Kiss Lajos vezetése mellett.

1927 december 4—13. *Gimes Lajos kiállítása*. Összesen 61 műtárgy szerepelt. (Olajf., akvarell, ceruzarajz és rézkarc.)

1927 november 14. *Irredenta plakátkiállítás* a múzeumban. Körülbelül 50 daraból állt a sorozat.

1928 január 10—25. *Meilinger Dezső kiállítása* a Lévy-Egyesület rendezésében. Ezen kiállításon mutatta be Meilinger a »Krisztus levétele a keresztfáról« c. nagyobb méretű egyházi tárgyú festményét. Kiállításra kerültek : olajfestmények, akvarellek, pasztellek, rézkarcok.

1928 április 1. *Bartus Ödön kiállítása* a Lévy-Egyesület rendezésében. Ezen a kiállításon mutatott be Bartus néhány általa restaurált régi olajfestményt. A kiállításnak megfelelő erkölcsi és anyagi sikere volt.

1928 március 10—22. *Kövéry Gyula kiállítása* a Lévy-Egyesület rendezésében. Kövéry változatos és 70 darabból álló kollekción hozott.

1928 május 5. *A Lévy-Egyesület tagjainak és vendégkiállítóknak tárlata* a városháza nagytermében. Hét festőművész, két szobrász és 2 építészmérnök állította ki változatos témájú és anyagú műveit. Kiállítottak a tagok közül: Nyitray Dániel, Kiss Lajos, Bartus Ödön, Szontágh Tibor, Petrányi Miklós, Meilinger Dezső és Stimm Lajos. A vendégkiállítók közül : Petheőné Ertl Livia, Block Alfréd (építész), Végh Géza (szobrász) és Szabó József (szobrász).

1928 április 1—12. *Kucharikné Haller Stefánia* kiállítása a vármegyeháza nagytermében. 60 drb műtárgy (akvarellek, olajfestmények stb.).

MISKOLC THJF. VÁROS ZENEI ÉLETE

Miskolc csak a legutóbbi három évtizedben nőtte ki magát tipikus iskolavárossá, a mult század folyamán még szinte kizárólag kereskedő- és iparosváros volt. Lakosai legnagyobbbrészt az iparos- és kereskedőosztályból adódtak, akik kevés idővel rendelkeztek és így a zeneművészet kultiválására alig-alig jutott egy kis idejük.

Miskolc rohamos fejlődése tulajdonképen erre a századra esik. Az átmeneti korban, amidőn már hivatalnokok is elég szép számmal voltak Miskolcon, inkább felmerült annak a kívánsága, hogy a szépművészetek zenei ágával is foglalkozzék a lakosság. A mult század második felébenszórványosan találkozunk már egy-egy zenetanítóval. Ezek részben zongorát, részben hegedűt tanítottak, de vállalkozásuk igen szűk körre szorítkozván, nagyobb jelentőségre nem emelkedtek és legtöbbnek a neve is az ismeretlenség homályába vészett el. Mégis kiemelendő közülük *Papp Dezső* zeneszerző, *Káhléné Wild Janka*, *Simkovits Ferenc*. A magánzenetanítás növekvő esélyei következtében *Klíma Mihály* »Miskolci Zeneakadémia« cím alatt magánzeneiskolát létesített 8 tanerővel, amely 1897 szeptember havában meg is kezdte működését százat meghaladó növendéklétszámmal.

Mindenkit meglepett a merész vállalkozásnak ily páratlan sikere. *Klíma* az iskola egy évi működése után a város-tól anyagi támogatást kért, amelyet a város természetbeni lakás formájában készséggel bocsátott rendelkezésére, aminek ellenében azonban a felügyeleti jogot kötötte ki magának. Iskolahelyiségül a jelenlegi múzeumépület egy részét jelölte Id Klíma zeneiskolája részére. Klíma azonban a felügyelőbizottsági tagokkal nem tudott megférni, úgyhogy kellemetlen torzsalkodások következtében 1900 márciusában kimondotta a városi közgyűlés, hogy a múzeumépületben tantermeket Klíma Mihálytól visszaveszi.

Ilyen körülmények között a különben szépen fejlődő iskola megszűnt, de a városi tanács érezte, hogy gondoskodnia kell a zenét tanuim óhajtó ifjúság neveléséről és a város akkori polgármestere, *Soltész Nagy Kálmán* köztudatba vitte, hogy a zeneiskola közszükséglet és hogy az intézményt a városnak kell felállítania. Egy év mulva valóban tetet öltött a gondolat és 1901 március 5-iki városi közgyűlésen a város elhatározta, hogy felállítja a városi zeneiskolát s annak megszervezésére igazgatóul *Lányi Ernő* hívta meg, aki abban az időben az egri székesegyház karnagya volt. Az iskolahelyiségül a régi kórházépület egy részét jelölte meg a város, a mostani Szent Ferenc-utca és Deák-tér sarkán.

Lányi Ernő, az országosnevű zeneszerző, a szervezés munkálataival csakhamar elkészült és a tanítást 1901 október 1-én meg is kezdte *Recht Sándor* hegedű- és *Gyöngyössy Ilona* zongoratanár közreműködésével. A legelső évben a növendékek száma 121 volt. Ettől az időtől kezdve fokozatosan és gyorsan fejlődik a zeneiskola. Az iskola második esztendejében a város két segédtanári állást szervezett. Az 1903—4. tanévben ismét szervez egy tanári állást. Az 1906/7. tanévben a növendékek száma már 178-ra rúgott s az iskolában a növendékek zongorában, hegedű-

Lányi Ernő

ben, gordonkában, énekben és harmóniumban nyertek kiképzést. Ebben az évben Lányi Ernőt Szabadka város hívta meg a városi zeneiskola igazgatójával. Távozása nagy veszteséget jelentett a városi zeneiskolának, amelyet hat éven keresztül nagy tudásával, alkotóművészetével és kitűnő pedagógiai érzékével naggyá fejlesztett. Ugyanebben az évben az iskolának is el kellett költözködnié régi helyéről, mert a régi kórházépület helyén a Nemzeti Bank palotáját kezdték építeni. Ettől kezdve pár éven keresztül az egyes osztályok egymástól távol, külön helyiségekben helyeződtek el, ami természetesen a pedagógiai haladás rovására történt. *Lányi Ernő* távozása után a városi tanács az igazgatói teendők ideiglenes ellátásával *Recht Sándor* tanárt bízta meg, majd 1907 júliusában *Grosz Ernő* könnigsbergi zeneakadémiai tanárt hívta meg az intézet élére. *Grosz Ernő* igazgatósága alatt kért a város az iskola továbbfejlesztése céljából első ízben államsegélyt. A kormány készséggel honorálta a város kívánságát, de kikötötte, hogy az állami tantervnek megfelelően kell átalakítania az iskola tantervét. 1908 májusától kezdve a két különböző helyen szorongó iskola részére a Hunyadi-utcában jelölt ki a tanács helyiségeket, ahol a következő iskolai évben

Szent-Gály Gyula munkája egészen 1926. év őszéig, amikor az iskola már az új zenepalotába költözhetett be.

már teljesen az állami tanterv szerint folyt a tanítás. Az 1908/9. tanév végén *Grosz Ernő* lemondott állásáról. Utódjával a zeneiskola felügyelő-bizottság *Szent-Gály Gyula* kecskeméti városi zeneiskolai igazgatót hívta meg, ki 1909 október 1-én el is foglalta állását. *Szent-Gály Gyula* nagy ambícióval látott hozzá a zeneiskola működésének biztosításához és agilitásának köszönhető, hogy 1911. év őszén a város a Deák-utcában lévő házat jelölte ki a zeneiskola új helyiségéül. Ez az épület már összehasonlíthatatlanul megfelelőbb volt az eddigieknél és itt zavartalanul folyt is a zenei kiképzés nemes

1914-ben a világháború szomorú napjai következtek az iskolára is. A növendékek száma nem csappant ugyan meg, de az iskola termeiből kórház lett, a tanári testület tagjai közül is többen vonultak be hadiszolgálatra. Természetesen ilyen körülmények között gondolni sem lehetett arra, hogy az iskola, mint eddig, ezután is nyilvános hangversenyeken mutassa be haladását. A munka azonban tovább folyt. *Koller Ferenc* hegedűtanár megszervezi az iskolában a kamarazene rendszeres tanítását, az intézet növendékei közül egyre többen tesznek az Országos Magyar Zeneművészeti Főiskolán vizsgát.

Az 1917–18. tanévben a növendékek létszáma az előző évi 325-ről 448-ra szökött fel, természetesen ez a körülmény újabb tanerők beállítását tette szükségessé. A forradalom és a kommunizmus idejében az iskola nem szünetelt, létszáma sem apadt a növendékeknek, de az iskola továbbfejlesztésére gondolni sem lehetett. Igazgatója betegeskedett, úgyhogy a hosszas betegeskedés szükségessé tette, hogy a városi tanács az igazgatói teendők ellátására helyettesről gondoskodjék. A városi tanács 1918-ban *Koller Ferenc* tanárt bízta meg ezzel a fontos feladattal. *Szent-Gály Gyula* hosszas betegeskedés után 1919 szeptemberében elhunyt. 1918 szeptemberében szervezi meg *Koller Ferenc* helyettes igazgató a zenekari osztályt,

amely a később megalakult Filharmóniai Társaság magva lett. A zeneiskola helyiségei csakhamar szűkeknek bizonyultak, három éven át az állami felső kereskedelmi iskolában, majd a főreáliskolában s a városi női felsőkereskedelmi iskolában van állandóan két osztály elhelyezve. 1920 március 5-én a városi tanács javaslatára a törvényhatósági közgyűlés *Szent-Gály Gyula* örökébe egyhangúan *Koller Ferencet* választotta meg igazgatónak. Ez időtől kezdve a növendékek létszáma fokozatosan emelkedik s a növendékek létszáma 1921-ben eléri a 650-et.

A következő években a gazdasági leromlás, a Tantestület öt tagjának B-listára való helyezése s a megfelelő tantervek hiánya olyan súlyos próbakövek voltak, amelyek igen éreztették hatásukat a zeneiskola fejlődésében is. Azonban a gondviselés *dr. Hodobay Sándort* ültette a város polgármesteri székébe, aki szeretettel karolta föl a zeneiskola nagyjelentőségű kérdését. Így fogamzott meg a terv, hogy a város felépíti a Zenepalotát, amely 1926. évben *Waelder Gyula* műegyetemi tanár tervei szerint el is készült és lehetővé tette, hogy a miskolci zenetanítás a fővárossal egy nivóra emeltessék.

A városi zeneiskola fennállásának 25. jubileumi évében történt meg — lélekemelő ünnepség keretében — a zeneiskola új épületének felavatása. Ez alkalommal mondta ki a város közgyűlése, hogy zeneiskoláját a magyar névre világszerte dicsőséget hozó nagy hegedűsről : *Hubay Jenőről* nevezi el. Ettől az időtől kezdve a zeneiskola hivatalos címe : »*Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola*».

Az új iskolaépületben az igazgató minden erejével arra törekszik, hogy a tanítás minden tekintetben az országos m. kir. Zeneművészeti Főiskola tanterve szerint, az előírt követelményeknek és művészeti céloknak szolgálatába állíttassék. A zongora, orgona, hegedű, gordonka, magánének és zeneszerzési főtanszakok mellett, a következő melléktanfolyamokat állította a zenei kiképzés szolgálatába : hangjegyírás, elmélet, általános zeneelmélet és solfège, összhangzattan, moduláció, formatan, egyetemes zenetörténet, a magyar zene története, zeneesztétika, a magyar zene elmélete, költészettan, hangszerelés és partitúraolvasás, liturgika, gyermekkar, női énekkar, mély hegedű- és zenekari gyakorlat. Az 1928—29. tanévtől kezdve már beállította a zeneiskola főtanszakai közé az összes fa- és rézfúvós, ütőhangszerek és gordon tanítását is.

Az orgona főtanszaknak bevezetése az iskola tanrendjébe különösen nagyfontosságú, mert amellett, hogy eléggé nem méltányolható módon elősegíti zenei életünk fejlődését, továbbképzésük lehetőségét megtalálják iskolánkban a tanító- és tanítónőképző-intézetet végzetek, valamint a városi és környékbéli kántorok és kántortanítók is.

A bevezetett fa- és rézfúvóhangszerek tanfolyamának növendékeivel kibővített iskolai vonósenekar, szimfonikus zenekarrá átalakítva, a zeneirodalom legnagyobb fajsúlyú művei előadására is képes lesz.

Azok a hangversenyek, amelyeket a zeneiskola az iskolai év folyamán rendez növendékeinek a közreműködésével, mutatják azt a gyönyörű nivót, amelyre Miskolc városa méltán büszke lehet s amelynek elismerésére számos esetben hangot ad a törvényhatósági közgyűlés is.

Miskolc zenei életével szoros összefüggésben van a városi zeneiskola tanártestületének előadóművészi teljesítménye. Az utolsó 15 év alatt alig volt városunkban

komolyabb zenei mozzanat, amelyben a tanártestület valamelyik tagja részt ne vett volna. *Koller Ferenc, Eckerdt Laura, Halmai Irma, Haydu István, Gödryné Isaák Júlia, Hollósy Kornél, D. Kuti Adél, Rákos Arnold, R. Palkó Kornélia, Sassy Nagy Kató, Thurzó Nagy Lászlóné* sűrűn jelentek és jelennek meg a dobogón. *Haydu István, Rákos Arnold* és *Thurzó Nagy Lászlóné* emellett önálló hangversenyeket rendeztek nemcsak Miskolcon, de Budapesten kívül külföldön is.

Az iskola tanári kara az 1928–29. tanévben következőkből állott : *Koller Ferenc* igazgató (hegedű, zenekar), *Rákos Arnold* tanár, igazgatóh. (hegedű), *Eckerdt Laura* (zongora), *Furman Margit* (zongora), *Halmai Irma* (zongora), *Haydu István* (gordonka, kamarazene), *Hollósy Kornél* (zeneszerzés, orgona, zeneelmélet, karének). *R. Palkó Kornélia* (zongora), *Sassy Nagy Kató* (zongora) rendes tanárok ; *Balogh Gizella* (zongora), *Serédi Ilona* (zongora), *Gránát József* (hegedű), *Kókay István* (fúvó- és ütőhangszerek), *Nagy Ferenc* (gordon) óraadó, illetve helyettesítő tanárok.

A zeneiskola alapítványai közül városi kezelésben vannak : 1. *dr. Hubay Jenő*, 2. *Koller Ferenc*, 3. *Karczag Imre*, 4. *Lányi Ernő*; az iskola kezelésében : 1. *dr. Hodobay Sándor*, 2. *Szent-Gály Gyula*, 3. *dr. Katona László*, 4. *dr. Katonáné Zofál Júlia*, 5. *Liszt Ferenc, Tóth Anna-féle* ösztöndíjalapítványok. Az intézet leltárában szerepelnek : egy, *Sugár Viktor* tervei szerint készült 27 változatos, két manuális, 3 redőnyzárós, Angster József és Fia pécsi gyártmányú orgona, 9 db zongora, vonóhangszerek, fa- és rézfúvós, ütőhangszerek.

A zeneiskola felügyelőbizottsági tagjai. Elnök : *dr. Hodobay Sándor* polgármester, alelnök : *Gálffy Ignác* ny. áll. felső kereskedelmi iskolai igazgató, előadó : *Koller Ferenc* igazgató, jegyző : *Tréki dr. Török Andor, Baruch Gyula* gyógyszerész, *Becht József* tanítóképző intézeti tanár, *Domby László* ref. leánygimnáziumi igazgató, *Ferenci Károly* könyvkereskedő, *Hercz Jenő* gépgyáros, *Koós Soma* m. kir. udvari tanácsos, takarékpénztári elnökigazgató, *Lichtenstein László* m. kir. udvari tanácsos, felsőházi tag, *Nehéz János* tanfelügyelő, *Pazár István* vízműigazgató, *dr. Silbiger Bertalan* városi tiszti főügyész, *Vidats János* máv. főfelügyelő.

A zeneiskola abszolút modern felszerelésével és művészelkű, egytől-egyig főiskolát végzett, államérvényes diplomával bíró, nagy ambíciótól hevített tanári karával, a legbiztosabb záloga annak a nagyszerű perspektívának, amely a zeneiskola elé tárul. Az országos m. kir. Zeneművészeti Főiskolát kivéve, alig van vidéki zeneiskola Csonka-Magyarországon, amelyben a zeneművészet minden ágát úgy és oly intenzíven művelnék, mint éppen Miskolcon. Ezek a szükséges momentumok közrejátszanak abban, hogy Miskolcból idővel a tanügyi decentralizálás befejezése után egy helyi, illetőleg kerületi, zenei irányító centrum alakuljon.

Miskolc életében már a múlt század második felében történtek kísérletek arra, hogy a zenéért lelkesülőket egy közös táborba hozzák össze. A legrégebb feljegyzés 1869-ből adódik, amely alkalommal egy egyesület is alakult, »Zenekedvelők Egyesülete« címmel, amely azonban két évi működés után megszűnt. Utána 1886. évben alakult meg Miskolcon *Hradil Vencel* vezetése alatt műkedvelőkből egy zenekar, amely különösen és elsősorban az istentisztelet fényének emelését kívánta szolgálni. A zenekarban, amint korhű ujságközlemények mondják, *valláskülönbség*

nélkül vettek részt a szereplők. Tagjai voltak többek között : *Klima Mihály, Ziterbarth Alajos, Vigh Károly, Sándor Adolf, Griff Ferenc, Dostal Antal, Gruber Dániel, Lang Ottó, Weber István és Rózsa Endre.* A templomi zenekart, vegyeskórus tette teljessé, amelynek tagjai *Soltész Anna, Zohány Margit, Göci Milike, Hradil Emília, Szendeffy Mariska, Nagy Lotti, Rácz Gizella, Miklóssy Lujza, Szabó Piroska, Lang Karola, Gröber Sarolta, Hradil Mariska, Leibschütz né, Lázár Mária, Szigethy János, Beregszászy Károly, Balázs Miliály, Póta László, Horeczki Gottfried és Thom Ede* voltak. Az együttes 1886-tól 1892-ig működött, amikor azután feloszlott. Rendszerint a Mindszenti plébánia-templomban rendezték a zenésmisét, de rendeztek a felsőmiskolci római katolikus plébánia és a minorita atyák templomában is. Ettől az időtől kezdve feljegyzéseket nem találunk mindaddig, amíg a »Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület« kezdeményezésére 1904-ben ismét nem alakul egy zenekar, amely 1905. évben, majd 1907-ben hangversenyeket ad. 1909-ben újra életretámad a zenekar a Közművelődési Egyesület keretén belül és *Balogh Bertalan* a Közművelődési Egyesület akkori működésének a lelke, a zenekar fennmaradásának a biztosítása céljából 6000 korona államsegélyt eszközöl ki a kultuskormánytól és ezáltal biztosítani tudja a 24 tagú vonószekerek működését. A Közművelődési Egyesület vezetőségének és *Balogh Bertalannak* az ideálja lett volna, hogy fúvószekerekkel egészítsék ki a vonószekereket, erre azonban ebben az időben még sor nem került.

1911-ben Miskolc zeneélete nagy elevációt mutat. Előmozdította ezt a »Miskolc-diósgyőr Vasgyári Kamarazene-Egyesület« megalakulása, amelynek éltető és ösztentető ereje *Pazár István* vízműigazgató volt. A kamarazene-egyesület 1911–1913-ig terjedő időben fejtette ki munkásságának legszebb eredményeit. Negyvennégy működő tagja volt. 42 alkalommal tartott ülést és azokon átlagban négy-négy nagy mesternek a remekműveit ismertette tagjaival és a megjelent vendégekkel. Az egyesület nyilvános hangversenyt nem rendezett, hogy a Közművelődési Egyesület működését ne ellensúlyozza, amely ugyanebben az időben programjába vette a zenei matinék és hangversenyek tartását. Az összejövetelek alkalmával esztétikai és zenetörténelmi ismertetéseket tartott az egyesület és ezáltal is emelte a tagok különben is magasnívójú zenei intelligenciáját.

Amit a miskolci-diósgyőr vasgyári kamarazene-egyesület tagjainak kiművelése érdekében végzett, ugyanazt végezte a nagy nyilvánosság előtt, a legszélesebb néprétegek körében a *Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum-Egyesület*, ahol *Szent-Gály Gyula* zeneiskolai igazgató művészi vezetése mellett folytak rendszeresen a matinék és hangversenyek. A Közművelődési Egyesület zenekarával 1912-ben Eperjesen, októberében pedig Kassán adott díszes és nívós hangversenyt. A vonószekereknek 26 tagja volt. A zenekar 1911/12. évi működése alatt 15 magyar és 25 idegen szerző 52 művét mutatta be 16 matiné, illetve hangverseny keretében.

Városi zeneiskola

ben. Ugyanis nem mulaszthatjuk el megemlíteni azt, hogy a Közművelődési Egyesület elnökének, *Balogh Bertalannak* az intervenciójára a diósgyőri vasgyár igazgatósága a legnagyobb készséggel bocsátotta a vasgyár fűvószeneakarát a miskolci kutúregyesület rendelkezésére és ez tette lehetővé, hogy Beethoven kilenc halhatatlanjából négyet be tudott mutatni *Szent-Gály Gyula* dirigálásában az egyesület.

Később jött a háború, minden fegyvertfogható embert a haza szólított el. Az itthonmaradtak törekedtek ugyan a zenei kultúra fejlesztésére, azonban ez inkább csak arra szorítkozott, hogy a közönség érdeklődése fenntartassák a zeneművészet iránt. Így a Közművelődési Egyesület *Balogh Bertalan* elnök és *Nagy Ferenc* tanár titkár rendezésében a háború második és harmadik évében nagyszabású hangversenyeket rendezett, amely alkalmakkor a hangversenydobogón *Vecsey Ferenc*, *Földessy Arnold*, *Zalánfy Aladár*, *Lhewinne* és más hasonló világnagyságok szerepeltek. Majd a veszített háború, a forradalmak elnémítottak minden zenetörekvést, egyedül a városi zeneiskolában ápolta *Koller Ferenc* igazgató a növendékekkel a kamarazenét és zenekari játékokat.

Reményi Ede

Később megalakult a *Halmay—Bakos—Haydu-éle* zongorahármas társaság, amely sikert-sikerre halmozva rendezte hangversenyeit. Itt-ott felbukkant egykét adhoc-alakulat is, ezek azonban időszerű alakulatok lévén, nem vertek mélyebb gyökeret Miskolc zenei kultúrájában. Mindazáltal ki kell emelnünk a *Rákos—László—Győry—Nagy István—dr. László*, valamint a *Rákos—Finta—Szendy—Helényi-féle* vonósnégyes társaságot, mint amelyek komoly és sikeres művészi törekvéseket árultak el szerepléseikkel.

A forradalom utáni időkben *dr. Puky Endre*, ny. főispán, a képviselőház alelnökének kezdeményezésére, lakásán, egy meghitt kis társaság gyülekezett össze, rendszeresen a hét egyik napján és szenvedélyesen, művészihlettel eltelve művelték a zene legmagasabb és legtisztultabb formáját : a kamarazenét. A társaság tagjai közül kiemeljük a művész házigazdán kívül : *dr. Ribiczey Józsefnét*, *Thurzó Nagy Lászlónét*, *Kománné Balogh Lucát*. *Rákos Arnoldot*, *Haydu Istvánt*, *Helényi Gyulát*, *Pazar Istvánt*, *Puky Lászlót*, *Becht Józsefet*, *dr. Győry-Nagy Istvánt*, mint akik gerincét alkották ennek a művészlelkű társaságnak.

Itt kell feljegyeznünk azt az igen értékes munkálkodást, amelyet *Becht József* tanítóképzőintézeti tanár a város zenei életében kifejt. Sokoldalú tehetsége, művészi készsége minden zenei megnyilvánulásnál szinte nélkülözhetetlen.

A szimfonikus zene intenzív művelésére, *Koller Ferenc* városi zeneiskolai igazgató kezdeményezésére 1921-ben alakult meg a »*Miskolci Filharmóniai Társaság*«. Az alakításban tevékeny résztvettek *Gobbi Jenő* főmérnök és *dr. László Imre* ügyvéd. Az alakítás első idejében *Koller Ferenc* igazgató-karnagyon kívül társarkarnagyok voltak *Hollósy Kornél* zeneiskolai tanár és *Rádió Rezső* színházi karnagy. A filharmóniai társaság első elnökei *dr. Hodobay Sándor* polgármester és *Ribiczey József dr.* hadbíróezredes voltak, míg a legutóbbi években *dr. Putnoky Béla* ügyvéd

vette át az elnökséget ; a társaság karnagyai pedig *Hollósy Kornél* zeneiskolai tanár és *Frantz Károly* katona-karnagy.

A Filharmóniai Társaság fennállása óta rendezett hangversenyeivel jelentős sikereket ért el és nagy érdeme, hogy a közönséggel megkedveltette a szimfónikus zenét. Városunk művészi életében jelentős szerepet játszik.

A *Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola* vonószenekarát *Koller Ferenc* igazgató szervezte meg az 1916—17. tanévben. A zenekar természetesen évről-évre új tagokkal gyarapodik s létszáma, mint vonószenekaraknak, állandóan 25—30 között mozog. Az 1928—29. tanévtől a fúvótanszakok növendékeivel kiegészítve, nagy zenekarrá alakult át 50—55 taggal. Az iskolai ünnepségeken és hangversenyeken az igazgató vezénylete mellett szerepel.

A *Miskolc városi Levente Zenekar* 1926 júliusában alakult, *Vidats János* ny. máv. főfelügyelő kezdeményezésére, 24 taggal. A zenekar tanítási munkálatait egy ideig *Frantz Károly* katona-karmester látta el. 1927 júniusában *Kókay István* karnagyot szerződtette a város a Levente-zenekar vezetésére, akinek irányításával a fúvószenekar igen szép előhaladást tett. Ma a zenekarnak 42 működő tagja s 18 növendéke van. A zenekar első szereplése 1926 szeptemberében volt, a putnoki Levente-ünnepélyen. A Levente-zenekar a város hazafias és társadalmi ünnepélyein minden egyes alkalommal nagy sikerrel működik közre.

A *Miskolci Máv. Műhelyi Cserkész Zenekar* a miskolci máv. műhelyi Dal- és Önképző Kör kebelében, annak teljes anyagi segélye mellett alakított meg 1926. évben, *Ganszky Antal* máv. főmérnök és az Önképző Kör elnöke által. Kezdetben 18 taggal működött. Első karmesterei *Hlinyánszki János* kárpitos és *Bozolyán István* lakatos voltak, míg mostani karmesterei : *Kesselgruber József*, *Hável Vilmos*, *Stibor József* honvéd-zenemesterek s helyettesük, *Hlinyánszki János* cserkész. Tagjainak létszáma : 30. A zenekar nagy sikerrel vesz részt minden hazafias, cserkész és jótékony célú ünnepségen.

A *Miskolci Villamossági Rt. Karácsonyi Egyesületének zenekara* 1927 októberében alakult meg *Kolár Nándor* igazgató intenciói szerint. A zenekar érdekes összetételével szinte az első Miskolcon, tagjai : mandolinosok és gitárosok 24 működő taggal. Vezetője *Főzy László* villamostelepi hivatalnok, aki nagy ambícióval működik a zenekar kiművelésénél.

A legutóbbi évtizedekben Miskolcon két tekintélyes könyvkereskedő cég foglalkozott és foglalkozik hangversenyrendezéssel és így közvetett úton Miskolc zenei életének emelésével : a *Ferenczi B.* és *Lövy Adolf*, most *László Ervin-féle* hangversenyrendező cég. Ezek a hangversenyrendező-irodák korántsem nyereségvágyból foglalkoznak a nagy körültekintést és súlyos anyagi áldozatokat igénylő rendezéssel, — mert hiszen Miskolcon a hangversenyközönség számának korlátolt volta miatt, ilyenről nem is lehet szó. E vállalatok vezetőit, inkább a zeneművészet iránti lelkesedés és Miskolc város kultúrájának ápolása és fejlesztésének célja vezette és vezeti akkor, amidőn a világ minden neves művészt elhozzák városunkba is.

Nem hagyható figyelmen kívül e zenei korrajz vázlatos megírásánál az az országos szervezkedés, amelyet az *Országos Magyar Zenész-Szövetség* végez. Táborába tömöríti a szövetség Magyarország minden hivatalos zenészét, valamint azokat is,

akik a muzsikálást, ha nem is élethivatásból, de mellékfoglalkozásként űzik. A szövetségnek van külön színházi, mozgószínházi, kávéházi, oktató és vidéki szakosztálya. Miskolcon a szervezés nagy munkájából *Koller Ferenc* igazgatón kívül *Nagy Ferenc* tanár vette ki oroszlánrészét. Ennek a szervező munkának a következménye, hogy a felsőmagyarországi körzetben Miskolc székhellyel mintegy 160 tagja van a szövetségnek. A szövetség 1928 január hó 29-én tartott közgyűlése alkalmával *dr. Hodobay Sándor* polgármestert díszelnökévé választotta, míg elnöke *Koller Ferenc* igazgató lett s főtitkára *Nagy Ferenc* tanár.

DALOS EGYESÜLETEK

A *Miskolci Daláregylet* alapítási évét a városi évkönyvek 1874 november 22-re teszik, amidőn *dr. Bódogh Albert* megyei főorvos Miskolc dalszerető polgárait egy értekezletre hívta össze. A Daláregylet első értekezlete alkalmával 54 működő tag jelentkezett, akik karnagyul *Papp Dezsőt* választották meg. A Daláregylet első hangversenyét 1875 június 15-én rendezte a Nemzeti Színházban. 1876-ban már résztvesz a szegedi országos dalosversenyen, 1878-ban Miskolc város hölgyei zászlót hímeznek a Szegedről nagysikerrel hazatért Daláregyletnek és a zászlót ünnepélyes keretek között szentelték fel. 1880-ban a kolozsvári országos dalosversenyről ezüst serleggel tért vissza. 1881 szeptember 19-én az őszi hadgyakorlatok alkalmából Miskolcon tartózkodó I. Ferenc József királynak ad díszszerenádót, majd a következő nap reggelén a Mindszenti templomban a koronafő jelenlétében tartott ünnepélyes szentmisét énekelte végig a Daláregylet. 1882-ben *Bódogh Albert* elnök lemond, helyét *Mikuleczky István* foglalja el. Ugyanebben az évben a debreceni országos dalosversenyen huszonkét működő taggal vesz részt és onnan ezüstkoszorúval tér vissza. Ettől az időtől koszorús Daláregyletnek nevezik a városban. 1886-ban a karnagy, *Papp Dezső* meghalt, helyét *Wildner Alajos*, volt rozsnyói egyházi karnagy foglalta el, akinek vezetésével ugyanezen év augusztus 11–16-ig tartott pécsi országos dalosünnepélyről aranyérmeket hoz haza. 1887-ben *Mikuleczky István* elnök lemond, helyét *Kun Kálmán* foglalta el, míg a lemondott *Wildner Alajos* karnagyot *Vigh Károly* váltotta fel. 1889 augusztus 15-én a szegedi országos dalosünnepélyről ezüst koszorúval térnek vissza és még ugyanezen évben a dalosverseny után *Vigh Károly* karnagy helyett *Ruttkay Menyhért* református egyházi karnagyot hívták meg, akinek vezetésével a Daláregylet 1892-ben a híres tátrai hangversenykörútját tartotta meg. 1894-ben az elnöki széket *dr. Soltész Nagy Kálmán*, Miskolc város polgármestere foglalta el, ezzel egyidejűleg *Weber István* gimnáziumi tanárt választották meg karnaggyá. A Daláregylet az 1896. évi országos millenáris dalosversenyről díszoklevéllel tér vissza. Ugyanezen évben karnagy meghalt, aki helyébe *Miskolc Pált* hívták meg a karnagyi állásra. 1902-ben *dr. Markó Lászlót* választotta meg a közgyűlés a Dalosegylet elnökévé, akinek vezetésében 1903-ban Temesvárott találjuk a Daláregyletet, ahonnan a második díjjal tér vissza. 1905-ben pedig Szombathelyt nyeri el ismét, tehát másodízben a nagy aranyérmeket.

A Daláregyletet diadalainak ezen legnagyobbjára *Lányi Ernő* művészi tudása

vezette. Lányi Ernőnek Szabadkára való távozása után *Grósz Ernő* zeneiskolai igazgató vette át a dalkör vezetését, majd ennek távozása után ideiglenesen *Beregszászy Károly* igazgató-tanító látta el a karnagyti tisztet, amíg *Szentgály Gyula* zeneiskolai igazgató nem került a városi zeneiskola élére. Ettől kezdve a koszorús dalegylet élénk résztvett a város minden társadalmi és kultúrmozgalmában és lassan-lassan a város hivatalos dalkörévé változott. A forradalmak alatt működését be kellett szüntetnie s a román megszállás szomorú napjaiban *Balázs Mihály* elnök intervenciójára a román városparancsnok megengedte a Daláregylet működését, amelyet Szentgály Gyulának időközben bekövetkezett halála óta ismét Beregszászy Károly karnagy vezetett. A forradalmak utáni időben Balázs Mihály elnök helyébe, *Balázs Győző* került, a Kör díszelnöke pedig *dr. Hodobay Sándor* polgármester és *dr. Lichtenstein László* felsőházi tag lettek. 1926-ban a Daláregylet vezetését *Kaszás Gyula* színházi h. karnagy vette át, akit a következő évben *Donáth Lajos*, volt színházi karnagy váltott fel.

A *Miskolci Máv. Tisztviselők Dalköre* 1908-ban »*Máv. Tisztviselők Műkedvelő Köre*» cím alatt a magyar dalkultúra fejlesztésére és a vasutas kartársi összetartás növelésére alakult. Az egyesület első elnöke *Vidats János* Máv. osztályfőnök volt. Az első közgyűlés által megválasztott tisztikar *Vadnay László*, *Ferenczi Ignác* alelnökök, *Czövekh Károly* titkár, *Veres Elek* pénztáros, *Nemessányi Kálmán* ellenőr, *Irsa Tibor* jegyző, *Molnár Gyula* irattáros és *Beregszászy Károly* karnagyokból alakult. Megalakulása alkalmával 28 működő, 16 alapító és 52 pártoló tagja volt. Az egyesület a háború alatt alig fejthetett ki intenzívebb tevékenységet, erre csak a forradalmak utáni időkből kerülhetett sor, amidőn 1921-ben *Gélier János* Máv. üzletigazgató-helyettes vette át az elnöki széket, majd őt *Korilly Géza* osztályfőnök váltotta fel, akinek és *Hegedüs Győző* és *Farkas József* alelnökök, *Brucker P. Ödön* titkár, *Rónai György* pénztárnok, *Kőváry Géza* ellenőr, *Tarján József* jegyző, *Ivánka András* irattáros és *Szőke Károly* karnagy irányítása mellett halad az egyesület kitűzött céljai felé. Az egyesület 1927-ben, tekintettel arra, hogy tagjai tisztán a magyar dalműveléssel foglalkoznak, címét »*Miskolci Máv. Tisztviselők Dalköre*»-ve változtatta.

A dalosegyesület számos hangversenyt adott, résztvett az 1912. évi budapesti és az 1927. évi szegedi országos dalosversenyeken. Az első alkalommal ezüst díszdíjat, a második alkalommal ezüst serleget nyert el. Az egyesületnek ezidő szerint 39 működő, 138 alapító és 120 pártoló tagja van. Új karnagya, *Szőke Károly*, 1928 óta vezeti a dalkört.

Miskolci Máv. Műkedvelő Dal- és Önképző Köre. 1885 augusztus 29-én alakult *Prohászka József* Máv. főfelügyelő védnöksége alatt, *Barzó Soma* elnöklésével nyolcvan taggal. Művészeti irányítója *Csima Béla* római katolikus kántor volt, aki 1888 szeptemberében vált meg az egyesülettől, helyét *Ruttkay Menyhért* vei. kántorral töltötték be. A Kör 1890-ben címét *Miskolci Máv. Műhely Dal- és Önképző Kör-re* változtatja. Winter Imre elnök helyét 1896-ban *Rácz László* foglalta el, akinek az idejében a Szolnoki Millennium Dal- és Önképző Kör zászlószentelési ünnepélyén vettek részt. A dalegylet védnökének elhunytával a védnöki tisztet *Krón Ignác* felügyelő vette át, aki keresztülvitte, hogy a tagsági díjakat hivatalból vonta le műhelytagjaitól a vasút és ezáltal a tagok száma 650 személyre szapo-

rodott. 1899-ben már házat vásárolt. 1901-ben az elnöki tisztelet *Balogh Ármin* nyerte el. Ugyanebben az évben résztvesz a dalegylet a Kassán tartott országos dalosversenyen, amidőn a harmadik csoport harmadik díját : egy ezüst alapon álló kristályserleget nyert. 1903-ban a temesvári országos dalosversenyen a második csoport egyik díját, egy ezüst serleget visz el. Ugyanebben az évben elhunyt a dalegylet karnagya, akinek a helyét *Beregszászy Károly* ig.-tanító foglalta el és vezetési nemes ambícióval és nagy tudással ma is a dalegyletet. Az ő vezetésével 1905-ben a dalegylet résztvesz a szombathelyi országos dalosversenyen, ahonnan egy vert ezüst serleget hoz haza. 1907-ben a dalegyletet Egerben találjuk országos versenyen, amidőn egy díszes ezüst lírával tér vissza, 1908-ban pedig a debreceni Egyetértés Dal- és Zenekör zászlóavatási ünnepélyével kapcsolatos versenyről ezüst serleget hoz haza jutalmul. Ugyanebben az évben az egyesület elnöki székében már *Hermann Ernő* főmérnököt találjuk. 1910-ben fényes ünnepség keretében ünnepelte meg az egyesület 25. éves jubileumát, amely alkalommal a Nemzeti Színházban kisebbszerű dalosversenyt tartott az egyesület. 1914-ben *Ruttkay Mór* műhelyfőnök lett az egyesület védnöke, az elnöki tisztséget pedig *Szegő Lajos* főmérnök nyerte el. Az egyesület működését 1919-ben kénytelen volt beszüntetni. 1920. évi tisztújítása alkalmával a védnök *Sáfrán Ferenc* műhelyfőnök lett, elnök pedig *Ganszky Adolf Antal* főmérnök, aki jelenleg is betölti nemes buzgalommal az elnöki tisztséget. 1925-ben a Soproni Országos dalosversenyen díszoklevelet nyert. 1926 októberében pedig a Hajduböszörményi Törekvés Dalkör által alapított kerületi vándordíjért folytatott versenyben az első csoport első díját, az aranyérmet és egy díszes vándorserleget nyert. 1928 áprilisában pedig karnagyanak, *Beregszászy Károlynak* negyvenéves dalos és harmincötéves karnagyi jubileumát ünnepelte meg fényes díszhangverseny keretében. Az egyesület működő tagjainak a száma 58.

Felsőmiskolci Műkedvelők Önképző- és Dalköre 13 vasgyári munkás által alakított 1913 február havában 27 taggal. Első elnöke *Schirger Antal* vasgyári géplakatos, karnagya pedig id. *Póta László* r. k. kántortanító volt. Fővédnöke dr. *Szmrecsányi Lajos* v. b. t.t. egeri érsek, védnökei: *Rétay Kálmán* apátplébános, *Knaute Rezső* k. hitközségi főgondnok és dr. *Mikulecz János* főorvos, *Kronberger Béla* r. k. hitközségi főgondnok, *Róbert Emil* kincstári főtanácsos és *Papp Antal* g. k. érsek. Az egyesület egyedüli, amely mint ilyen, az egész háború alatt intenzíven működött Miskolcon. Kulturális előadásainak jövedelmét mindig jótékonycélokra fordítja. Az elnöki tisztséget 1917-ben *Schirger Antaltól Adorján Árpád* máv. géplakatos veszi át s azóta ő tölti be az elnöki tiszteletet. *Póta László* karnagy lemondása után *Ráczy Árpád*, majd *Póta István*, *Kollár János*, *Schirger Antal* lettek a Kör karnagyai. Jelenlegi karnagya : *Kollár János*. 1926-ban az Önképzőkör a munkásotthon céljára telket kap a várostól s *Mikszáth Kálmán*, Miskolc város főispánja, állami támogatást eszközöl ki az építkezés megkezdéséhez. 1928 június 21-én megkezdte díszes kultúrházának építését, amelyet ugyanezen év november 25-én díszes ünnepség és kerületi hangverseny keretében szentel fel. Jelenlegi taglétszáma az Egyesületnek : 316.

Miskolci karénekiskola. Egész új ösvényeket vágott a magyar férfikar kultiválása terén Miskolc zenei életében *Nagy Ferenc* tanár, aki a karénekiskola

keretében tömörítette össze azokat, akiket a doni kozákok magyarországi szereplése fokozottabb művészi igények kielégítésére hivatottaknak látott. 1927 június elején alakultak meg és ettől az időtől kezdve megszakítás nélkül művészi ihlettel eltelve tartják próbáikat soha el nem lankadó buzgalommal. A karénekiskola kimondott célja a magyar férfi-karének propagálása a mai egyre divatosabbá váló idegen ritmusú dalokkal szemben. Csendben, minden feltűnést kerülve dolgoztak, jóformán senki nem tudott Miskolcon arról, hogy vannak, csak amidőn 1928 augusztus 20-án Nyíregyházán tartották meg első szereplésüket, pattant ki a nyilvánosság előtt az ügy és az a frenetikus siker, amelyben a karénekiskola nagyszerű szereplésének Nyíregyházán része volt, érthető okból felkeltette a miskolci körök érdeklődését is s kíváncsian várták a miskolci bemutatkozást.

Miskolci bemutatkozásuk szeptember 7-én volt a Nemzeti Színházban. A feszült kíváncsiság és érdeklődés a legteljesebb kielégülést találta a karénekiskola bemutatkozásában. A működő tagok száma: 30.

A *Miskolci Iparos Polgári Dalegylet*. Palántáját a miskolci ipartestület elnöke ültette el. 1924-ben alakult a dalegylet akként, hogy az ipartestület húszmillió koronát adott dalárda alap céljaira és 1925. évi közgyűlése *Szilágyi István* alelnök indítványára kimondotta, hogy a dalegylet fentartásáról költségvetésileg gondoskodik. Ilyen minőségben kezdettől fogva elnöke: *Huska Vilmos*, jegyzője *Kovács Lajos* ipartestületi titkár. A dalárda ügyeit egyébként teljesen önállóan az ügyvezető elnök végzi. Első ügyvezető elnök *Szakács István*. Alakulása után a dalárdát pár hónapig *Simándy István* színházi karnagy dirigálta, majd *Beregszászy Károly* ig.-tanító vette azt át. 1926 július 6-án fuzionált az iparosdalárda a volt Polgári Dalosegylettel. 1927 pünkösdjén a dalárda már résztvett a miskolci kerületi dalosversenyen, amelyen a kezdő csoportban az első B. díjat, egy szép ezüstserleget nyert. A dalárda jelenlegi ügyvezető elnöke *Fázold Károly*, karnagya *Beregszászy Károly*, akinek lelkes vezetése alatt a dalárda nívója napról-napra emelkedik.

A *Miskolci Villamossági Rt. Karácsonyi Egyesületének Dalköre* 1927 októberében alakult meg *Kolár Nándor* igazgató kezdeményezésére, aki a villamosteleg alkalmazottai közül megszervezte 32 működő taggal a dalárdát. A dalkör ügyvezetője *Dénes Zoltán*, a villamos-teleg főtisztviselője, aki lelkes ügybuzgalommal látja el a teendőket és nagyban alátámasztja a dalkör karnagyának, *Nagy Ferenc* tanár hírlapírónak a munkáját. A dalkör vezetését 1928 februárjában ideiglenesen *Vargha József* tanár vette át, majd ugyanazon év októberétől kezdve ismét *Nagy Ferenc* vezetése mellett tartja a dalegylet próbáit.

A *Szent Cecilia Kórus*. A Római Katolikus Leányegylet kebeléből alakult meg a női kar 38 működő taggal. A női kórust *Horkay Ferencné* elnöknő és *Sassy Csabáné* lelkes buzgolkodása hozta össze. Egyházi titkára a kórusnak *Bánhegyi Béla* s.-lelkész volt. 1921. év folyamán, amidőn a titkári tisztet *Lékó Béla* hittanár vette át, a női kórus átalakult vegyeskarrá, most 55 működő tagja van: Kizárólag-sak egyházi és liturgikus énekek művelését tűzte ki célul s a mindszeinti római katolikus plébánia-templomban több alkalommal tartott sikeres hangversenyt, amidőn már oratóriumrészeket is mutatott be.

A *Miskolci Gör. Kath. Templomi Énekkart* *Koncs Sándor* polgári iskolai tanár

alapította 1912-ben. A működő tagok száma a megalakítás időpontjában tizenkettő volt, akik kétszólamra énekeltek. Koncs Sándor távozásával az énekkart a kongreganisták továbbra is fentartották, míg 1924-ben *Sassy Csabáné* tanítónő négyzólamra szervezte át azt és az egyházi énekek mellett a műdal kultiválását is felvette programjába. Amidőn *Sassy Csabánét* 1925-ben a Szent Cecília Énekkar vezetésére kérték fel, az énekkart *Petreczky Jenő* helyettes tanfelügyelő vezette.

Áthelyezése után 1927 óta *Hornyok Olga* énektanítónő vezeti a kart, amely nyolc szólamra énekel. Tagjainak a száma: 48. Az énekkar elnöke *Schirilla Szólon* kanonok, titkára pedig *Kiss Gyula*.

A *Miskolci Református Vegyeskar* 1924-ben *Littkey György* nemes ambíciójából és szervezésében alakult meg. A vegyeskar elnöke báró *Bottlik István* nyugalmazott államtitkár, karnagya vitéz *Littkey György* tanító. Hazafias és egyéb kulturális ünnepélyeken való szereplésével, mint első ily alakulat, a városban közkedvelt. A vegyeskar a református egyház templomi hangversenyein és ünnepélyein, továbbá a Kálvin Szövetség előadásain rendszeresen szerepel, de programjában az egyházi zene kultiválásán túlmenőleg előfordulnak a magyar világi karirodalom remekei is. Működő taglétszáma a vegyeskórusnak ötven fő.

A *Harmónia Dalegylet* 1921 szeptemberében alakult meg. Első elnöke *Kertész Jenő*, alelnöke *Weisz Lipót*, állandó ügyésze *dr. Láng Lajos*. 1927-ben *Kertész Jenő* elnököt *Weisz Lipót* váltotta fel, alelnök pedig *Balogh Ferenc* Máv. főtiszt lett. A dalegyletet alakulása idejében a karnagy *Tilger Árpád* színházi karnagy volt, akit később *Simándy József* színházi karnagy, *Beregszászy Károly* ig.-tanító és *Gránát József* váltottak fel. A dalegylet művészeti irányítása 1927. év óta *Nagy Ferenc* tanár kezében van. Állandó egyházi karnagya *Wolfgang Salamon* főkántor. A dalegylet megalakulása után egynéhány hónappal rendezte meg nyilvános bemutató előadását, azóta évenként rendszeresen tart hangversenyeket. A dalegylet résztvesz mindenütt, ahol a vallásos, vagy hazafias eszme ápolására alkalom nyílik.

A kezdet nehézségeivel sokáig kellett küzdenie, de tagjainak erős akarata, különösen pedig örökös díszelnökének, *dr. Halmos Géza* bankár nemesszívű áldozatkészsége mindig átsegítette a krízisen és ma már, ha lassú lépésekben is, de biztosan halad a kitűzött célja felé. A dalegylet tiszteletbeli tagjai *Wolfgang Salamon* főkántor és *Szabados Aladár*. Működő tagjainak száma 30.

A *Miskolci Postaaltisztek Egyesületének Dalárdája* 1923. év végén alakult meg *Basa László* elnöklete és *Jós Károly* alelnöklete alatt. A dalárda művészeti vezetése *Ráczy Árpád* ref. kántortanító szakavatott kezére volt bízva. 1924-ben az elnöki tisztelet *Kárpáthy Rezső*, majd a következő évben *Nagy Lajos* vette át. 1924. év folyamán *Ráczy Árpád* megvált a dalárda vezetésétől és annak irányítása *Déváld János* v. kath. kántor kezébe került. A dalárda díszelnöke *Spiesz Béla* postafőfelügyelő-hivatalvezető. A dalegylet a nyilvánosság előtt első ízben 1924-ben mutatkozott be. A dalárdának 32 működő tagja van.

A *MÁV Miskolci Vonatkísérők Dal- és Zene Köre*. 1924 május havában alakult meg *Fekete Miklós* elnöklete alatt. A kör munkásságát nagyban elősegítette *Hajdu Pál* elnök, akinek munkássága arra irányul, hogy a dalárda minél magasabb

zenei nívóra emelkedjék. A dalkör 1925 augusztusában a soproni országos dalosversenyen vett részt és a kezdők csoportjában megnyerte az első díjat, Hódmezővásárhely ezüst serlegét. 1926 októberében a hajduböszörményi kerületi versenyen találjuk a dalárdát, amikor is a második csoport első díját, arany érmet hozott haza. 1928. év májusában a szolnoki első vasutas országos dalosversenyen vett részt, ahol a könnyű műdalcsoporthoz első díjat és egy vándordíjat nyert meg. Az egyesület karnagya *Kollár János* ny. vasutas, jelenlegi működő tagjainak száma 60.

A *Miskolci Mezőgazdák Dalegylete*. 1918 utolsó napjaiban *Farkas István* ref. esperesnek a lelkében fogamzott meg a földműves-dalárda megalkotásának a gondolata. Személyes felhívása lelkes fogadtatásra talált, amennyiben a dalárda 1919 január elsején megalakult hatvan működő taggal, *Farkas István* ref. esperes díszelnök, *id. Major János* ügyvezető elnök és *Ráczy Árpád* ref. kántortanító karnagy vezetése mellett. A dalegylet aktívabb működést inkább a téli hónapokban fejt ki a mezei munka szünetelésének ideje alatt. A dalegylet minden évben megünnepli március 15-ét a Kossuth-szobornál, résztvesz a ref. egyházi ünnepélyeken egyházi és műénekek előadásával. A dalegylet jelenlegi elnöke *tréki Török József*, karnagya *Ráczy Árpád* kántortanító.

Miskolci Mozdonyvezetők Otthona Dalárdája 1926-ban alakult 52 működő taggal *Könczöl Bálint* fűtőházfőnök tiszteletbeli elnöksége és *Tolnay Gyula* elnöksége alatt. Az ügyvezető elnöki tisztelet *Valovits Gyula* töltötte be. A dalkör művészi irányítását *Beregszászy Károly* tanító, karnagy látja el. 1927-ben a dalárda elnökül *Kertész Elemért* választották meg. A dalárda 1927 júniusban a Miskolci Vonatkísérők zászlószentelési ünnepélye alkalmával tartott dalosversenyen a kezdőcsoportban vett részt és onnan az I. A. díj gyanánt ezüst koszorút vitt haza. A dalkörnek ma 52 működő tagja van.

Máv. Segédtiszti Kör Vegyes Kórusa. A Miskolci Máv. Segédtisztek Köre 1928. évben szervezett meg egy 28 tagból álló vegyes kórust, amely ugyanazon év októberében mutatkozott be a Kör által rendezett előadás keretében. A kör elnöke *Kovács József*, karnagya *Szőke Károly* máv. intéző.

Az *Egyetértés Dalkör* 1925-ben alakult meg olyanformán, hogy a Miskolci Általános Munkás Dalárdából elvi okokból kivált 32 tag *Marsek Ulrikot* választotta meg elnökül, alelnökül pedig *Szarvas Jánost*. Megalakulása utáni első időben a komoly munkát hátráltatta az a körülmény, hogy gyors egymásutánban három karnagyváltás is állott elő. *Beregszászy Károlyt Nagy Jenő* zenetanító, majd *Báczy Árpád* ref. kántor váltotta fel, akinek vezetése alatt a kör szép fejlődésnek indult.

1927-től az elnöki tisztelet *Kőszeghy István* töltötte be, alelnök pedig *Czibula Dezső*, karnagy: *Pálhegyi Lajos* kórházi tisztviselő lett. Ezidőszereint a dalkör működését szünetelteti a működő tagok csekély száma miatt.

Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola női kara. A női kar a világirodalom és a magyar dalköltők klasszikus kiváló műveinek a capella orgona és zenekari kísérettel való előadásával tűnik ki. A kitűnő eredménnyel működő női kart *Hollóssy Kornél*, városi zeneiskolai tanár vezeti. Hangversenyeit a városi zeneiskola hangversenyeivel kapcsolatban tartja.

MISKOLC SZINÉSZETE

Miskolcot lehet a magyar színészet bölcsőjének nevezni; a legelső állandó magyar színház létesítéséért Miskolcot, jobbanmondva Borsod vármegyét illeti az elvitázhatatlan dicsőség. Ez adott a magyar színészetnek állandó ingyen hajlékot, adott jelmezt, könyv- és zenetárt s nyújtott állandó bérlet által biztos megélhetést.

A miskolci színészetnek tulajdonképeni megteremtője báró Wesselényi Miklós volt ; ez a minden ízében magyar főúr, ki a magyar nyelv művelését, a művészetek terjesztését élete főfeladatának tekintette. Elhatározta, hogy egybegyűjtve a legjobb színierőket, az ország azon részébe küldi, ahol némi érdeklődést talál a színjátszó-társaság iránt. Ez okból levelet írt Miskolczi György akkori földbirtokos, később borsodmegyei főpénztárnok és szolgabírónak, hogy az erdélyi színjátszó társaságot óhajtaná Miskolcra küldeni, ha a megye egy alkalmas épületet engedne át, *»melyben hazájokat szerető s anyai nyelveket tisztelő honnosink számosabban egybensereglésével a legjobb virtusra indító játékok adattassanak.*

Az erdélyi színjátszó társaság Debrecenből 1800 május havában Miskolcra érkezett s a *Korona-szálló* kerthelyiségében játszott. A társaság tagjai közt szerepeltek : Kotsi János, Kotsi Jánosné, Kontz József, Kontz Józsefné, Jantsó Pál, Kotsi József, Simonfi György, Medve, Sáska János, Ernyi, Ernyiné. Az első évben a Korona kerthelyiségében játszottak, de már 1801. évben báró Wesselényi szép nyári színikört építtetett Izdentzy Antal prefektus által. Ez egy faalkotmány volt, melyben télen a színészek nem játszhattak. A Wesselényi-féle »Erdélyi Színjátszó Társaság« 1800-tól 1814-ig minden év nyarán felkereste Miskolcot s meglehetősen pártolásnak örvendtek, a társaság tagjai jól érezték magukat Miskolcon. Az erdélyi színjátszók a következő darabokat adták elő Miskolcon : A Pestre vándorolt szabólegény, vagy a miskolci nénikék (vígj.), A menyasszony nélkül való lakodalom (vígj.), Muszka katona és a virtouosa leány (vígj.), A formenterai remete (é. j.), Kié legyen ő? (vígj.), Szerelem gyermeke (é. j.), A szolgálatból kimaradt katonatisztek, vagy állhatatosság és kétségbeesés (vígj.), Az unokagyermek, vagy nem mind kéményseprő, aki feketében jár (vígj.), Zondi György, vagy Drégely

várának veszedelme (vitézi szomorújáték), Pikkó herceg és Juttka Perzsi (opera), Agyvelő tehetségének jegyei (vígj.), Eső után napfény süt, vagy Száraz időben tetszik ki a jó forrás (é. j.), A gályarab (é. j.), Hunyadi László (szomorúj.), Két úr szolgája (vígj.), Kötőtűk (é. j.), Lassú víz partot mos (vígj.), Bohó Misi de Hájás (vígj.), A süketnéma (vígj.), Vakszerellem (vígj.), Zsák meglelte foltját (vígj.), Világ hangja és szívjósága, vagy A szokás megköti a józan érzést (vígj.)-

1815. évben a Pesten összeverődött társulat, miután az ország fővárosában nem boldogultak, Miskolcra jött. Ünnepe volt a bevonulásuk, Murányi Zsigmond és Benke József, a társaság vezetői (direktorai) magyar díszruhában tisztelegtek a borsodmegyei rendeknél.

Színház

A rendek el is határozták a társaság támogatását. A közgyűlés Szrogh Samu nagyműveltségű táblabíró, Miskolczy György főadószedőt és Erős József szolgabíró választotta meg a színeszet mindennemű intézésére. Először is a Korona-vendéglő kocsiszínét bérelték ki, azt bedeszéskéztették, kicsinosították s átalakították játékhelyiséggé. A »tündérekastély Magyarországon« című 2 felvonásos énekes vígjátékkal (Hirschfeldtől, magyarra fordította Láng Ádám) megkezdtek előadásait — s Déryné naplója szerint: »Egészen elváltak ragadtatva, mintha még sohasem láttak

Déryné, Széppataki Róza

volna színelőadásokat.« A társaság tagjairól az egykori feljegyzések a következőket adják :

Murányiné Lefebre Terézia a szentimentális szerepkörben kiváló színésznő. Ő nemcsak játszott, de át is érezte szerepeit. A színpadon valóságos könnyeket hullatott. Déryné-(Széppataki Schenbach Róza) volt a miskolciak bálványa s valahányszor fellépett, virágban és tapsban bőven volt része. Sáskáné jeles színésznő, de sok páthosszal játszott. Benke József értelmes, tanult színész, szakavatott ügyvezető, inkább tanító, mint előadó, — de később kitűnő a tragédiákban, hol királyokat, atyákat játszott. Déryné naplójában univerzális színésznek mondja. Beszélt németül, franciául, angolul. Ő volt a társulatnak hivatalos fordítója. Kőszeghy Alajos szép testalkatú, tanult ember. Egyhangúságát kivéven, hős szerepekben igen tetszett. Lassanként elzüllött, az iszákosság áldozata lett. Láng Ádám János adta az első szerelmeseket. Tenort énekelt és francia gavallérokat játszott. Murányi Zsigmond értelmes, tanult ügyvezetője volt a társaságnak. A tanítót és fordítót többre becsülték benne az előadó színésznél. Nagy János hősokeket és vén szerelmeseket játszott. Déry István szintén jó színész. Különösen a szeles ifjakat és cselszövőket játszta jelesen. Takács Anna lányos szerepeket töltött be. Bőösi A. L. asszony anyákat játszott. Fehér Tamás, Bruckner József, Divéky, Thellerné, Pápainé, Kissné voltak még a társulat tagjai.

A Korona udvarán lévő kocsiszín kicsinek bizonyulván a csizmadiaszínt szemelték ki színháznak. Az épület tulajdonosa a diósgyőri Korona Uradalom volt s a Cameralis prefektust sikerült is rávenni, hogy megengedje, hogy ott játszhasanak. A csizmadiaszín tehát Miskolc színháza is lett s a két intézmény az első időben békésen megfértek egymás mellett. De nem sokáig. Déryné naplója szerint »A sötét városi kapu alatt volt egy nagy rondakülső épület, nagy, üres, vakolatlan abla-

kokkal, csak a csupasz vörös téglákkal környezett ablak környülete vigyorgott kellemetlenül az emberre. A tető csak egy sor vékony zszindellyel volt befedve s a hó kénye-kedve szerint esett le csupasz karomra.« A társaság kiváltképen az énekes játékokat kultiválta. Nyáron kirándulásokat tettek Sátoraljaújhelyre, Kassára, Egerbe. Télen azonban 1822-ig Miskolcon játszottak. Ez alatt az idő alatt a következőket adták elő :

Tündérkastély Magyarországon (énekes j.), Csörgő sapka (énekes vígj.), Vándorló szabólegény (vígj.), Tündér Hona (vígj.), A párisi vízfordó (énekes j.), Indusok Angliában (vígj.), Udvari orvos (vígj.), Világ hangja és szívjósága (érz. j.), Második Gaszner (vígj.), Tettetett beteg kisasszony (vígj.), Bánom, hogy megházasodtam (vígj.), Természet leánya (vígj.), Régi szerelem megrozsdásodik (vígj.), Saul, az izraeliták királya, Titus kegyessége (énekes j.), Falusi borbély (énekes j.), Kőműves és lakatos (énekes j.), Én voltam (vígj.), Bűbájos vadász (dalj.), Fekete asszony (dalj.), Fejér asszony (dalj.), Mátyás király választása (dalj.), Bohó Misi de Hájás (vígj.), Lear király (szomorúj.), Pártütők (vígj.), A spanyolok Bernben (szomorúj.), A prókátorok (érz. j.), Nagymámi (nézőj.), Módi szeretők (vígj.), Májusi nap (ford. Déryné, nézőj.), Nap ünnepe (ford. Déryné, érző j.), Ő, rajzolat (ford. Déryné, vígj.), Hedvig (dráma), Othello (szomorúj.), Így fogják az egeret (vígj.), A féligmeddig ittasok (vígj.), Az ismeretlen atyafi (érz. j.), Egymást boszszantók (vígj.), Addig viszik a korsót a kútra, míg eltörik (vígj.).

A társulat tagjai a legnagyobb becsülésnek örvendtek Miskolcon s a legjobb házakhoz voltak járatosok.

Déryné Naplójában érdekes megfigyelések olvashatók az akkori miskolci színházról, ez a könyv egyike azoknak, melyek rendkívül gazdag anyagot tárnak elénk. A Napló 1808-tól 1831-ig terjedő korszakot tárgyalja mesészerűleg szépen s irodalmi kincsnek mondható. Déryné volt az, akinek ritka művészetében a vármegye urai egészen fellelkesültek s ez volt indító oka, hogy Borsod vármegye elhárította egy állandó magyar színház építését. Feliratot terjesztenek a helytartótanácsához, melyben előadták, hogy a szomszéd joghatóságok pártfogó ítéletét bírva, Borsod vármegye Miskolcon, mint a magyar nyelven beszélő nemesség és polgársággal bővelkedő mezővárosában, állandó játékszínt óhajtanak építeni, mivégből a magas nádor beleegyezéséért s hozzájárulásáért esedeznek. A nádori leirat, mely a magyar színház építésének engedélyét foglalta magában, 1818-ban érkezett le a vármegyéhez s már 1819 május 17-én Klobusiczky József főispán jelenlétében az alapkövet is letették a Boldogasszony-utca azon telkén, melyet 1725-ben Forray János és Muraközy Éva a városnak 430 magyar forintért elzálogosítottak s mely későbbben a megye tulajdonába ment át.

Elvitázhatatlan, hogy Magyarországon Miskolcon épült fel az első magyar színház, mert bár Kassának volt színháza, de ott német aktorok játszottak s a budapesti Nemzeti Színház is csak a miskolci után 14 évvel később, 1837 augusztus hó 27-én nyílik meg.

A vármegye az első állandó színügyi bizottság tagjaiul Ragályi István alispán elnöklete alatt Óváry Miklós, Gombos Ferenc és a diósgyőri prefektus, továbbá Szrogh Sámuel, Erős József és Miskolczy Györgyöt nevezte ki. Ez a bizottság vette kezébe az első magyar színház ügyét s hazafiúi lelkesedéssel munkálkodott

azon, hogy 7 évi küzdelmes munkálkodás után a színház 1823 augusztus 24-én Kisfaludy Károly : »Tatárok Magyarországon« című drámájával megnyílhatott. Az első színigazgató Éder György volt.

Borsod vármegye levéltára őrzi azokat a régi iratokat, melyek az első miskolci színházra vonatkoznak. A miskolci színház építésére a költségek a vármegye által kiadott gyűjtő (kolduló) levelek kibocsátása és ennek alapján begyűlt összegekből kerültek össze :

Befolyt adományok	12.575 frt 11 kr..
Kiadás	15.042 frt 08.5 kr.
Túlkiadás	2.466 frt 97.5 kr.

Borsod vármegye tek. Rendeitől és Miskolc város némely érdemes polgáraitól befolyt 2057 frt 30 kr., éspedig : Szentmiklósy József 300 frt, Brucknerné 200, báró Vay Miklós 125, Miskolci zsidó hitközségtől 125, Mocsáry Pál 100, Vay Ábrahám 100, Majthényi Pálné 100, Berzeviczy Pál 100, Almásy Károly 100, Bakos Pál 100, a nemes festőcéh 100, gróf Károlyi-familia 100, Koller és Kreutzhuber 100, Dominkovich Adolfné 60, Krausz Lénárt 50, Lengyel Sámuel 30, Bakos József és Gábor 25, a nemes vargacéh 25, Mősz Sámuel 25, Szepessy József 25, Papp Mihályné 22 frt 50 kr., Soós Sámuel 20, Vadnay László 20, Szücs Sámuel 19, Bizony Károly 14, Szentimrey Sámuel 10, Bakos György 10, York András 10, Poturnyay Antal 6, Szepessy László 4, RácZ János 4, Zsarnay Miklós 2, Nagy András 1 frt. Összesen 2057 frt 30 kr. Természetbeni adományok is bőven folytak, így téglák, fa, fuvar stb.

A megyei Theatralis Directio felügyelete mellett épült fel a színház s az egyes vállalkozók a következők voltak : Kubacska István lakatosmunkákra, Szép György kovácmunkákra, Siketi Zakariás ácsmunkákra, Fridrich Teppel tetőmunkákra, Krausz Buchardt kőfaragómunkákra, Zabretzky János kötelestmunkákra, Rosenpleth János asztalosmunkákra, Kún János kőművesmunkákra, Kreutzhuber és Koller vasárukra.

A miskolci színház elnyeréséért a színigazgatók versenyeztek, mert tudták, hogy a színtársulat megélhetése a miskolci közönség támogatása által mindig kellőleg biztosítva van. Éder György, az első színigazgató társulatának távoztával Oroszfáji Pergő Celesztin direktor keresi fel Miskolcot 1824. évben. A társulat tagjai voltak : Oroszfáji Pergő Celesztin, Székely József, Farkas József, G. Rátz Sándor, Gármí Nagy János, M. Kubay Pál, Szabó János, Gillén Sándor, Ungár Anna Székelyné, Horetzki Terézia Vositzné, Székely Zsuzsánna, Kilényi Dávid.

A színházban csak hetenként kétszer tartottak előadást.

1828. évben az Erdélyországi daljátársó társaság a »Szevillai borbély« című daljátékkal kezdte meg működését Miskolcon. A társulat tagjai voltak : Egressy Gábor, Láng Ádám, László József, Mátéfi, Szákfi József, Szöllősi Lajos, Ujfalussy Sándor, Telepi György, Várady Károly, Helnisch József karmester, Déryné, Borsos Klára, Kovácsné, Mátéfiné, Pályiné, Székely Zsuzsi, Ujfalussyné, Sáska Biri, Telepiné Veres Eszter.

1828-tól 1843-ig az Erdélyi daljátársó társaság Murányi Zsigmond, Láng Ádám, Celesztin és Ujfalussy Sándor, Komlóssy Ferenc, Kilényi Dávid, Balla Károly, a

kassai és debreceni nemzeti színtársaság, Pályi Elek társulata működött Miskolcon.

A miskolci színészet aranykora. 1843 július 19-én letűnt, ekkor hamvadt el a város legnagyobb részével a színház is s ezzel mindazon áldozat, mit a vármegye hazafisága a színművészet oltárain összehalmozott. A színház leégése után a Miskolcon megfordult színtársulatok nyáron a Korona- és a Csillag-vendéglők kertjeiben, télen a csizmadiaszinben és a Korona termében játszottak. 1857 szeptember 3-ig Kaczvinszky, Láng, Bódy, Hidassy, Kószeghy, Hetényi, Szabó, Philippovics, Pázmán, Váradí, Kőrössy színigazgatók hozták el társulataikat Miskolcra, ezenkívül a kassai és debreceni színtársulatok játszottak Miskolcon.

Szemere Bertalan, a kaszinó elnöke 1846 dec. 19-én bocsátotta ki az aláírási íveket, hogy egy új színház építésére részvényeket írjanak alá. A felhívást meglepő siker koronázta, mert 1847 márc. 27-én már a színházépítő részvénytársaság megtarthatta alakuló gyűlését, mivel a kibocsátott 49 aláírási íven 312 részvényes volt aláírva, melyek száma 1847 aug. 13-ig 349-re emelkedett. A beérkezett aláírók közül öt részvényes mondott le a tőke visszafizetési igényekről. Egy részvény ára 100 forint volt.

A színháztervet Cassanó József készítette, aki azonban az építkezésnél hanyagul járt el, később az építkezést Váczi István vette át. 1847 szept. 3-án József nádor jelenlétében az alapkö nagy ünnepélnyel tétetett le, a közbejött szabadságharc megnehezítette a színház építését, mert az aláírt részvényesek is nehezen fizettek, úgyhogy a színházi épület 1849 őszig elkészült, tető alá került, de vakolatlanul úgy kívül mint belül. Egyedül a külső bolthelyiségek és lakások voltak elfoglalhatók. 1850 tavaszán maga a színház pedig felépítetlenül állott. 1853-ban a színügyi választmány már a városnak akarta átadni az egész épületet, a városi közgyűlés azonban egy szavazattöbbséggel ellenezte az átvételt.

Kun Lajos elnöklete alatt új igazgatóválasztmány alakult s 1856 augusztus 20-án 3000 drb 5 forintos »színházi kölcsön részvét-lapokat« bocsátott ki. A kölcsönösszegek visszafizetésére 10 év köttetett ki. A színház építési költsége 44.100 o. é. forintban volt felszámítva, de a »közbejött akadályok és hátráltatások« annak költségét 61.328 forintra emelték. Ezen összeg a következő módon állítattott össze, *a)* Az 1843. évben leégett színházépület biztosítási ára : 5547 forint 95 kr. *b)* Az 1843-ban összegyűlt önkéntes adományok összege : 2391 forint 71 kr. *c)* Különböző zene- és színelőadásokból e célra összegyűlt: 988 forint 87 kr. *d)* 1847-ben 100 ezüst forintról kibocsátott 350 részvény útján összejött : 36.750 o. é. forint, *e)* Az 1857. évben megyebizottsági engedéllyel 5 ezüst forintról kibocsátott 3000 drb kölcsönrészletlapok eladásából összegyűlt 15.750 o. é. frt., mely kölcsönrészletlapok kamatozatlanok voltak és 10 év alatt visszafizetendőek voltak. Végül a részvénytársaság Borsod vármegyétől csereúttján a régi színházépületért közvetlenül mellette a Fő-utcai fronttal, alkalmas telket kapott az új színház számára.

A színház további építése oly erővel haladt előre, hogy 1857 szeptember hó 3-án Latabár Endre színigazgató társulatával már megnyithatta. A megnyitó előadásra mely három napig tartott, a pesti Nemzeti színház tagjai közül eljöttek : Jókayné Laborfalvy Róza, Munkácsy Flóra, Lendvay Márton, Egressy Gábor.

Szeptember 3-án színre került »Brankovics György«, szept. 4-én »Cámő« 5-én »Egy pohár víz«. Ezen előadásokra egy páholy ára 100 forint volt.

A megnyitó előadásról s főleg a színházról Egressy Gábor érdekes visszaemlékezést írt, amelyből közöljük a következőket :

»Az új színház két főutca sarkán épült. Külsőjén nincs semmi meglepő. Csupán pitvar eleje gyaníttatja, hogy az valami középület. Földszinti két oldaláról két utcára boltok nyílnak. A homlok rész emeletében egy kis négyszögű terem van, melynek egyik szögletében a tömérdék festékes csupor oda mutat, hogy Telepi a díszleteket itt festette. Az emelet többi részét, mely az utcára szolgál, részint az olvasó-egylet szobái foglalják el, részint kibérelhető lakások.

Jókainé Laborfalvi Róza

A színház pitvara, vagy ha jobban tetszik előcsarnoka, tágasabb és magasabb a pestinél, hanem e csarnokból az emeletekre csupán egyetlen egy lépcső vezet, ez is szűk, éktelen, ízetlen, otromba csinálvány, felsővége be sincs fejezve.«

»A nézők terme igen csinos. Elrendezése hasonlít a pestihez. A színpad és gépezete Telepi György aggszínész művezetése alatt készült, kinek lelke, testi fáradsága mellett sem veszi el azon rugalmasságát és tevékenységét, miről ifjabb korából ismeretes. Az igen csinos díszletek is az ő festményei, kivéve két vagy három darabot, a bécsieket. Telepi festette a nagy előfüggönyöket is, melynek háttérében a diósgyőri völgy és várrom látszik. A miskolci színház építésze az öltöző-szobákról egészen megfélekedzett.«

A miskolci színházi részvénytársulat, minden anyagi érdek és javadalmazás nélkül, közérdekből, önzetlenül működött 1916. évig, amikor a színház a város tulajdona lett. 1907 október 15-én volt a második miskolci, a jelenlegi színház 50 éves fennállásának évfordulója, mely alkalomból az akkor megválasztott színigazgató, Palágyi Lajos színtársulatával díszelőadás keretében ünnepelték a színház félszázados fennállását.

Az ünnepély sorrendjét azon emléktáblának a leleplezése nyitotta meg, melyet a Közművelődési és Múzeum Egyesület állított a színház előcsarnokában. Az emléktáblán a következő felírás van :

»A MAGYAR NEMZETI SZINMŰVÉSZET EZEN HAJLÉKA
FELÉPÜLT 1857-BEN VÁRMEGYÉNK NAGY FIA, SZEMERE
BERTALAN KEZDEMÉNYEZÉSÉRE S LELKES MUNKÁL-
KODÁSÁBÓL.

AZ ELSŐ ELŐADÁST LATABÁR ENDRE SZINTÁRSULATA
TARTOTTA SZEPTEMBER 3-ÁN. EZT AZ EMLÉKTÁBLÁT
ÁLLITOTTA A BORSOD-MISKOLCI KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS
MÚZEUMEGYESÜLET 1907-BEN«

Az ünnepi beszédet dr. Szentpáli István polgármester és dr. Kovács József tartották. Szemere Bertalan szobrát is megkoszorúzták. Latabár Endrének, mint

az 1857. évben megnyílt színház akkori igazgatójának az Avason lévő sírboltjánál beszédet mondottak s koszorút helyeztek el Szombathy László, a színházi rt. titkára és Serédi Jenő dr. lapszerkesztő, Palágyi Lajos színigazgató és dr. Vadnay Tibor vármegyei főjegyző a budapesti Nemzeti Színház nevében. Este a színházban Obernyik Károly szomorújátékát, *Brankovics György-öt* adták. Ezt megelőzőleg Sassy Csaba Prológusát és alkalmi játékát adta elő Palágyi Lajos színtársulata. A színdarabban játszottak : Palágyi Lajos, Székely Ilona, Tesztori Júlia, Than Mariska, Jobbai Anna, Pártos Dezső, Czobor Ernő, Oláh Gyula, Borbély Sándor, Majthényi László és Somlár' Zsigmond színművészek.

Az 1921. év új korszakot jelent a miskolci színház történetében, ekkor kapta meg a színházat Sebestyén Géza, a Budai Színkör igazgatója, aki elsőrangú társulattal jött Miskolcra s oly szép díszleteket, ruhatárt hozott, amilyen Miskolcon még nem volt látható. Ezekről eltekintve megemlítendő, hogy legjelentősebb momentum az, hogy Sebestyén Géza vezette be a rendszeres operaelőadásokat. A közönség mindjárt az 1921–22. évadban annyira megszerette az operaelőadásokat, hogy Miskolc lett az egyetlen vidéki város, ahol az operaelőadásokra a színházi jegyek elővételben fogynak el. A bemutatott operák kivétel nélkül romantikus operák voltak és mint ilyenek a legközelebb állottak a közönség érzéséhez és hangulatához. Előadták a következő operákat : *Erkel Ferenc* két operáját, a »Hunyadi László«-t és a »Bánk bán«-t. *Verdi* operái közül a »Rigolettó«-t, a »Traviatá«-t és »Aidá«-t. *Puccini* három operáját, a »Toscát«-t, a »Pillagnó kisasszony«-t és a »Bohémélet«-et. *Bizet*től »Carmen«-t, *Halevy*től »Zsidónó«-t, *Offenbach*tól »Hoffmann meséi«-t, *Delibet*től »Lakmé«-t, *Thomastól* »Mignon«-t, *Leoncavallstól* »Bajazzó«-t. Az operákban szereplő énekművészek voltak : Halmos János (tenor), Pajor Ödön (bariton), Márkus József, dr. Kalmár (basszus), Baksai Judith, Kulcsár Juliska, Szász Edith (szoprán). Operakarmesterek voltak : Simándi József és Radió Rezső. A zenét a honvédgyalozezred zenekara szolgáltatta.

Miskolc városa 1923 december 11-én országos jelentőségű kultúreseeményt ünnepelt. A százéves miskolci színészetet. A város törvényhatósági bizottsága díszközgyűlés keretében ünnepelte a miskolci színészet 100 éves jubilumát, dr. Puky Endre főispán üdvözölte a megjelenteket. Beszédében különös melegséggel apostrofálta Borsod vármegye törvényhatóságát, hiszen a vármegye érdeme, hogy már több, mint 100 év előtt az összes magyar városok közt elsőnek megépítette a színházat. Dr. Halmay Béla főjegyző felolvasta a városhoz és a vármegyéhez érkezett üdvözlő átiratokat. Majd dr. Hodobay Sándor polgármester tartotta meg nagyszabású ünnepi beszédét s utána a díszközgyűlés elfogadta a városi tanács következő határozatát:

»Mondja ki a törvényhatósági bizottság közgyűlése, hogy a miskolci Nemzeti Színház jelenlegi épülete helyett, mely épület 66 esztendő óta áll a magyar kultúra terjesztésének szolgálatában, egy új s a mai kor igényeinek minden tekintetben megfelelő modern színházat emel s e célból elhatározza, hogy a létesítendő

Szerdahelyi Kálmán

új színház építési költségeinek fedezésére színházépítési alapot létesít, melynek jövedelmét a mindenkor évi költségvetésnek egy százaléka fogja képezni. Ez az alap mindaddig gyarapítandó, míg összege a színház felépítési költségeit fedezi.

Határozza el a törvényhatósági bizottság, hogy a magyar közművelődés, a magyar színművészet lelkes harcosainak: Déry Istvánné szül. Széppataki Róának, Szerdahelyi Kálmánnak és Egressy Gábornak emlékét megörökítendő, nevükről a város egy-egy utcáját elnevezi.

Mondja ki a törvényhatósági bizottság, hogy Déryné Széppataki Róának és Latabár Endrének a város falai közt nyugvó porai felett emelt síremlék gondozását magára vállalja s mindezen teendők megtételével és végrehajtásával a tanácsot megbízza.«

A díszközgyűlés után az ünneplő közönség Déryné hajdani lakóháza, a Hunyadi-utca 58. sz. ház elé vonult, hol dr. Putnoki Béla tartott emlékbeszédet. A beszéd után lehult a lepel az emléktábláról, az emléktáblát a miskolci »Agrár Bank« saját márványtelepéről adományozta. Aranyrovásos felirata a következő :

DICSŐSÉGES MŰVÉSZI PÁLYAFUTÁS UTÁN AZ 1867—1872-IK
ÉVEKBEK ITT, E HÁZBAN TALÁLT OTTHONRA, — E FALAK
KÖZT ÍRTA MEG NAPLÓJÁT S ITT TÉRT ÖRÖK ÁLOMRA :

DÉRY ISTVÁNNÉ
sz. SZÉPPATAKI RÓZA

A TŰNEMÉNYES HANGÚ MAGYAR SZÍNMŰVÉSZNŐ, AKINEK
MŰVÉSZETÉNÉL CSAK HONSZERELME VOLT NAGYOBB.
A MŰZSÁK E KEGYELTJE HALHATATLAN EMLÉKÉNEK
KÖZADAKOZÁSBÓL EMELTÉK E TÁBLÁT
A MISKOLCI NŐEGYELEK 1923-BAN

Az emléktábla leleplezése után a Szent-Anna temetőbe ment a közönség, ahol Déryné Széppataki Róza sírjánál a város koszorúját Halmay Béla dr. városi főjegyző tette le. A nőegyletek nevében Komáromy Gyuláné, a színészegyesület nevében Sebestyén Géza, a budapesti Vígszínház nevében dr. Komor Gyula tettek koszorút a sírra.

Délután a vármegye dísztermében folytatódtak az ünnepségek, ahol dr. Hodobay Sándor polgármester üdvözölte a megjelent díszes közönséget. Utána Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter tartott nagyobb szabású beszédet.

A kultuszminiszter lelkesen fogadott beszéde után Pártos Klára, a miskolci színtársulat tagja elmondta Sassy Csaba ez alkalomra írott ódáját. Ezután az ünnepségre érkezett irodalmi és kulturális egyesületek kiküldöttjei tolmácsolták üdvözlőleveleiket. Így a sárospataki főiskola, az egri Gárdonyi-társaság, a sátoralja-új helyi Kazinczy-kör, az állami színházak nevében Hevesi Sándor, a Nemzeti színház igazgatója, a színigazgatók szövetsége nevében dr. Komor Gyula, az Országos színészegyesület nevében Sebestyén Géza, a debreceni Csokonay Kör

s végül Kecskemét város és a Katona József-kör üdvözetét tolmácsolta dr. Nyúl István. Este a színházban díszelőadás volt, melyen a kultuszminiszter államtitkárával, dr. Kertész Róberttel megjelent, ott voltak az összes vidéki küldöttségek s az egész színház telve volt előkelő közönséggel, a színház belső része virággirlandokkal s kis nemzetiszínű zászlókkal volt díszítve. Különben Sebestyén Géza nemzetiszínű keretben az alábbi színlapot adta ki :

Maradj mindig mindenütt magyar!

MISKOLCI NEMZETI SZÍNHÁZ

Igazgató : *Sebestyén Géza*

Kedden, 1923 december 11-én este fél 8 órakor

1823

DISZELŐADÁS

1923

a
Miskolci Nemzeti Színház fennállásának

100 ÉVES JUBILEUMA

- I. Szózat.* Énekli a Miskolci Nemzeti Színház egész személyzete.
Vezényli : Hoppe Jenő.
- II. Tatárok Magyarországon.* Kisfaludy Károly drámájának II. felvonása. Rendező : Bársony Aladár.
- Személyek:*
- Kajuk, tatárok fővezére Deréky János
Zelmira, leánya Pártos Klára
Himfy Elek Harasztos G.
Kobut, egy kún Szili Sándor
- III. Hunyadi-nyitány.* Irta : *Erkel Ferenc.* A miskolci Filharmonikus Társ. közreműködésével. Vezényli: Koller Ferenc zeneisk. igazg.
- IV. Déryné ifjúasszony* I. felvonása. Irta : *Herczeg Ferenc.* Rendező : Bársony Aladár.
- V. Cigánybáró* II. felvonása. Jókai—Strauss operettje. Rendező : Loránth Vilmos. Karnagy : Simándi József.
- VI. János vitéz.* Kacsoh—Bakonyi daljátékának I-ső felvonása. Rendező : Loránth Vilmos. Karnagy : Donáth Lajos.
- VII. Himnusz.* Énekli a Miskolci Nemzeti Színház egész személyzete.
Vezényli : Hoppe Jenő.

Bár Miskolc városa új színházépítését határozta el, azonban a körülmények másként döntöttek s a régi színházat alakították át modern színházzá. *Vágó*

László budapesti műépítész színes fantáziával és sok reális érzékkel megálmodott terveit Árva Pál miskolci műépítész valósította meg. A nézőtéri mennyezetet *Hende Vince* freskója díszíti, a mennyezet közepén hatalmas csillár ereszkedik, minden páholyban csillárok égnek és az oszlopokat fali karos csillárok díszítik, a páholyok falán és a folyosók falán vörös arannyal díszített selyemtapeta. A vasfüggöny fölél a város címere van festve. Az átalakított színház hatása a szemlélőre lebilincselő s minden csupa harmónia. A régi színházban 700 hely volt, az átalakított színházban a férőhelyek száma 1041. A színház átépítése a városnak 3 és fél milliárd koronájába került.

Az újonnan átalakított színház megnyitása 1926 január hó 9-én volt, amikor is Sebestyén Géza színtársulata Herczeg Ferenc *A híd* című 4 felvonásos színművét adta. Az ünnepi köszöntőt dr. Hodobay Sándor polgármester mondotta.

A miskolci második színházban 1857 óta a mai napig, vagyis 1928. évig a következő színigazgatók működtek :

Latabár Endre (1857—1859), Molnár György (1859—1861), Benedek József és Kocsisovszky Gusztáv (1862—1863), Latabár, Szabó és Filippovics (1863 — 1864), Gárdonyi Antal (1864—1865), Szilágyi Béla (1865—1866), Károlyi Lajos (1866 — 1868), Egressy Ákos (1868—1870), Sztupa Andor (1870—1871), Hubay és Sztupa (1871—1872), Károlyi Lajos (1872—1873), Mansberger Jakab (1873—1875), Némethyné Eötvös Borcsa (1875—1876), Krecsányi Ignác (1876—1877), Károlyi Lajos (1877—1878), Miklóssy Gyula (1878—1881), Lászy Vilmos (1881—1883), Geróffy Andor (1883—1884), Tóth Béla (1884—1885), Dancz Lajos (1885—1886), Kövesi Albert (1886—1888), Jakab Lajos (1888, pótidény), Hatvani Károly (1888—1889), Halmay Imre (1889, pótidény), Egri Kálmán (1889—1890), Krecsányi Ignác (1890, pótidény), Halmay Imre (1890—1893), Csóka Sándor (1893—1896), Tiszai Dezső (1896—1899), Csóka Sándor (1899—1901), Szalkai Lajos (1901—1903), Németh József (1903—1904), Balla Kálmán (1904—1907), Palágyi Lajos (1907—1920), Komjáthy János (1920—1921), Sebestyén Géza (1921—1926), Sebestyén Mihály (1926-tól).

A BORSOD-MISKOLCI KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS MÚZEUM EGYESÜLET

A Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület 1899-ben alakult újjá a már előbb — 1893. év végén — létesített Miskolci Közművelődési Egyesületből.

Az egyesületre — mely a város és vármegye szellemi életének vezetőit és a kultúra munkásait nyerte meg tagjainak — régen szükség volt már akkor s működése kezdettől fogva nagy hiányt volt hivatva betölteni. Három irányban indult munkára : irodalmi, zenei és múzeumi*) szakosztályokat alakítva, azzal a céllal, hogy ismeretterjesztő és irodalmi előadásokat, hangversenyeket tart Miskolcon

*) A múzeumi osztály 1913-ig működött, a múzeum akkor Miskolc város és Borsod megye közös hatósági kezelésébe adatott át. Erről lásd a Múzeum fejezetet e műben.

s a vidéken ; műkedvelő zenekart szervez ; múzeumot és könyvtárat létesít és támogatja a magyar művészetet.*)

Nem terjeszkedhetünk ki az egyesület történetére, csak megemlíjtük, hogy minden évben változatos és jól átgondolt terveket szolgáló előadássorozatokkal, hangversenyekkel, kiállításokkal terjesztette a kultúrát. 1904-ben innen indult ki, a főtitkár kezdeményezésére, a Magyar Közművelődési Egyesületek Szövetségének eszméje. Ez évben szervezett az egyesület nagyarányú zenekart és rendezte a magas színvonalon álló iparművészeti kiállítást. A tagok száma közel 1200. 1905. évben ismét élénk egyesületi élet volt. 1906—7-ben az egyesület munkássága az előadásokon kívül részben más irányt vett és megkezdődött a szabadoktatás munkája. 1907-ben — országos ünnep keretében — Ónodon, az 1707. évi ónodi országgyűlés emlékére emlékoszlopot állított, a miskolci nemzeti színház ötvenéves jubileumán pedig a színház előcsarnokában emléktáblát helyezett el. 1908-ban Lászlófalván, Egressy Gábor születése 100. évfordulóján, a templomban emléktáblát leplezett le. A későbbi évek eseményeiből kiemelendő : 1911-ben a Kisfaludy Társasággal kapcsolatosan rendezett nagy Lévy-ünnep, 1912-ben a Petőfi Társaság ünnepe és a Kiss József irodalmi ünnep. Már előbb Tardonán állított az egyesület emléktáblát a szabadságharc után ott bújdosó Jókai Mór emlékezetére. 1911—12-től kezdve a megerősödött egyesület szinte erejét meghaladó munkát végez a közművelődés, különösen az iskolán kívüli szabadoktatás fejlesztésére. Analfabéta-tanfolyamokat tart, Miskolcon hármat is, melyen 1914-ben 74 írni-olvasni nem tudó nyer bizonyítványt, vasárnap délelőttönként ismeretterjesztő előadásokat, 1911—12-ben 321-et, 24 ezer hallgatóval, 1914-ben 158-at, 10 ezer hallgatóval. A munkásgimnázium háromosztályúvá fejlődik, előbb 47, utóbb 82 rendes hallgatóval, kik közül 33, illetve 32-en nyertek végbizonyítványt. A népszerű főiskolán 1911—12-ben 2600, 1914-ben 13.300 hallgató szerepel. Újjászervezik az egyesületi zenekart 63 taggal. Volt triótársaság és vasgári kvartett, rendeznek 24 hangversenyt és megkedveltetik a kamara zenét, magyarázó előadásokkal. Balogh Bertalan kezdeményezésére megalakul a Felsőmagyarországi Zeneszövetség. Vándor- és népkönyvtárakat helyeznek el a megyében s pályadíjakat tűznek ki Lévy József emlékére és Szemere Bertalan életrajzára és képműveket rendeznek. Ime rövid szavakban egy mozgalmas és tartalmas kultúrélet, kultúrmunka, mely, ha így halad és ha sikerült volna lelkes főtitkárának, utóbb az irod. osztály elnökének, Balogh Bertalannak tervét keresztülvinni, hogy a Közművelődési Egyesület, mely az első években jóformán csak a város művelt közönségének tartott irodalmi felolvasásokat és hangversenyeket, kellően előkészülve áttér a nemzeti közművelődés fokozottabb fejlesztésére, az iskolán kívüli szabadoktatás megteremtésével, valóban páratlan eredményeket ért volna el.

De a háború mindennek elvágta az útját s a Közművelődési Egyesületnek is

*) Az egyesület elnökei a mindenkori polgármester s az alispán voltak : Soltész Nagy Kálmán, dr. Szentpály István és dr. Nagy Ferenc polgármesterek és dr. Tarnay Gyula alispán. Főtitkárok : dr. Szentpály István és Balogh Bertalan. Az irodalmi osztály elnökei : dr. Markó László, Porcs János, Szentpály István, dr. Nagy Ferenc, Balogh Bertalan. A múzeumi osztály elnökei: Petró József, Gálffy Ignác.

a minimumra kellett korlátozni működését. 1914-ben még fennáll a Szabad Egyetem, melyen a háborúval kapcsolatos kérdésekről tart 17 előadó felolvasást, mert az egyesület vezetősége tudta azt, hogy a közönség helyes felvilágosítása nemcsak az akkori kíváncsiság kielégítését, hanem főként a nemzeti érdekeket szolgálja. De nemcsak ezzel kívánt résztvenni az egyesület a nehéz napok munkájában, elvállalta az Aranyat-vasért mozgalom vezetését és így tekintélyes nemesfémáldozatot juttatott a haza oltárára.

1915-ben húsz előadást rendezett, melyeket gróf Apponyi Alberttel az élén, fővárosi és helybeli előadók tartottak a háború nagy kérdéseiről s mindarról, ami ennek kapcsán akkor a közönséget érdekelt.

1916–7., 1917–8. években a fővárosi sajtó legjelesebb vezetőit hívta le az előadói asztalhoz és még ezenkívül 6 hangversenyt is rendezett. Ha korlátozni kellett is működését, de élt és igyekezett a legjobbra adni.

Még tartott a háború és senki sem sejtette az 1918–9-i forradalmakat, midőn az egyesület vezetője már régen azon fáradozott, hogy teljes erejével és a kieszközölhető legnagyobb anyagi és erkölcsi támogatás igénybevételével áttér a népművelés rendszeres munkájára, annál is inkább, mert a mai népművelési bizottságok működése akkor még nem indult meg s nem is volt megszervezve. Úgy látta, hogy a város közönségének nyújtott előadások, hangversenyek, kiállítások még nem közelítik meg azt az ideált, melyet a közművelődés fejlesztésére s ezzel a nemzet kulturális téren való megerősítésének nagy végcéljaképpen egyesületünknek ki kell maga elé tűzni. A népművelést kell megszervezni és biztos alapokra fektetett szervezetben szolgálni. Ezt kívánta nemcsak a hosszú háború akkor már belátható és várható eredménye, de a más nemzetekkel való összehasonlítás is. Gyakorlati szempontból igen egyszerű volt az igazság felismerése, hiszen életerős vagyonos, a földet okszerűen kihasználni tudó nép csak művelt, tanult nép lehet, a műveltség nem a munkásélet *feleslege*, hanem *alapja*, a kultúra adja a jólétet s nem a jólét a kultúrát. Balogh Bertalan szerint akkor a falu népének volt nagyobb szüksége a kultúrára, nem a városnak. Olyan szervezetet gondolt el, mely az egész megyét bevonta volna a munkába és minden községben egy-egy kis közművelődési szervezet, járasonként pedig járási választmány végezte volna a teendőket. Analfabéta-tanfolyamok, népszerű ismeretterjesztő előadások, népfőiskola, nép- és vándorkönyvtárak lettek volna a tanítás szervei, Miskolcon pedig vasárnap délutánonként ismeretterjesztő előadássorozatok.

A terv teljesen készen állott, alapszabálmódosítás után az egyesület Mezőkövesden kezdte volna meg újirányú működését s az illetékes hatóságok a legmelegebben támogatták az eszmét.

Az összeomlás, a forradalmak minden tervezetést elsepertek, egyesületi életről szó sem lehetett. Balogh Bertalan, az egyesület lelkes, fáradhatatlan mozgó ereje, ki hosszú éveken át végezte a megszervezés, adminisztráció és propaganda nehéz és fáradságos munkáját s akinek érdeme az egyesület működésének virágzása, — váratlanul elhunyt. Sokat akaró és sokat merő ember volt. Akaraterő lángolt benne és soha egy percre el nem lankadó fanatizmussal hitt abban, hogy a Közművelődési Egyesület egyszer mégis csak abban a helyzetben lesz, hogy elfogja tudni végezni a reá várakozó tengernyi feladatot. Akkoriban az iskolán-

kívüli oktatás ügye még szervezetlen volt, az egyesület munkája nem merülhetett ki abban, hogy havonként egyszer felolvasást rendez. Hogy iparművészeti, majd képkiállításokat rendezett, zenekart szervezett, nép- és vándorkönyvtárakkal látta el a falut, analfabéta-tanfolyamokat, munkásgimnáziumot, népfőiskolát létesített, irodalmi pályadíjakat tűzött ki, emlékoszlopokat, táblákat állított, ezek mind azt mutatták, hogy ezekre szükség volt és valakinek ezeket el kellett végezni. Ma már elkülönültek a dolgok, de akkor mindent az egyesülettől vártak s az egyesület ereje és tehetsége szerint mindent meg is tett. A város értelmiségének azidőben még meg nem bontott egységű társadalma már kezdetben készséggel oda állott az együttes kulturális munkához, a finomlelkű és műveltségű első főtítkár, dr. Szentpály István és az osztályok vezetői mellé. Utódja, Balogh Bertalan többet kívánt, mint azt a pár órát, amelyet a felolvasók, hallgatók az összejöveteleken eltöltöttek, — akaraterejével és lelkesedésével olyan erőket mozgató meg, melyek csakugyan virágzó egyesületi életet és munkát hoztak létre. De legtöbbet ő maga dolgozott. Munkálkodásáért, lelkes és önzetlen fáradozásaiért hálás lehet emlékezetének az egyesület.

A forradalmak utáni években sokáig szó sem volt az egyesületről és a nagy hallgatás szinte a lázmérő helyzetképét mutatta : beteg volt az ország, kulturális teendőkről, hozzá még együttes, közös munkáról senki sem beszélt, de nem is beszélhetett.

Dr. Hodobay Sándor polgármester hívta életre a kényszerült hallgatásba merült egyesületet, aki nagyon helyes érzéssel súlyt kívánt helyezni a közművelődési újjáépítés munkájára. 1923 márc. 19-én volt az első értekezlet a városházán s már ott kialakult az egyhangú vélemény, hogy az egyesület eddigi nevét megváltoztatva, mint Lévay József Közművelődési Egyesület folytassa az elhagyott munkát, amelyre hogy szükség van, érezte mindenki. A szelidszavú ősz poéta, Borsod vármegye aranytollú költő főjegyzője nevét írta új zászlójára az egyesület s ezzel nemcsak tiszteletét óhajtotta kinyilvánítani a költő áldott emléke iránt, hanem mindjárt irányt és célt is tűzött ki maga elé a Lévay névvel. Az állam s a hatóságok minden támogatásával megindult népművelési munka az iskolán kívüli oktatás jóformán minden tagozatát felölelő tervezetével — az új életre kelt vagy újonnan keletkezett hasonló fajtájú egyesületek részletező munkássága — az eddigi feladatok jórésztében mentesítette az egyesületet teendőiben. A helyzet szinte adva volt. Legelső sorban irodalmi téren kell a hivatását teljesíteni, fejleszteni és pártolni a miskolci, általában a borsodi irodalmat, ápolni a hagyományokat és összegyűjteni, feldolgozni, ismertetni a múlt irodalmi munkásságát és emlékeit. Azonkívül a zene- és képzőművészetek fejlesztése és pártolása is az egyesület céljait képezi. Ezek szerint három osztálya lett : irodalmi, zenei és képzőművészeti. — Megváltozott a szervezet is olyanképpen, hogy osztályonként egyelőre 30—30 rendes tagot választottak az arra érdemesekből s e rendes tagok képezik voltaképpen az egyesületet. Az alapító- és pártolótagság rendszere emellett természetesen megmaradt.

A szervezkedés munkája sokáig tartott, úgyhogy csak 1924 jun. 14-én tartotta meg tisztikart választó közgyűlését. Elnök : dr. Révész Kálmán ref. püspök ; alelnökök : dr. Hodobay Sándor polgármester és Zsóry György alispán ;

ügyvezető-igazgató : Bank Sándor ; főtitkár : Leszih Andor ; pénztáros : Keresztessy Sándor ; ellenőr : dr. Serédi Jenő ; az irodalmi osztály elnöke : dr. Révész Kálmán ; titkára : Hábor Gyula ; a zenei osztály elnöke : dr. Ribiczey József ; titkára : dr. Valentényi Gáspár, a képzőművészeti osztály elnöke : dr. Tarnay Gyula ; titkára Bartus Ödön lettek.

(Az elnökségben az a változás történt, hogy dr. Révész Kálmán lemondása következtében elnök : dr. Mikszáth Kálmán főispán, a nyugalomba vonult Zsóry György alispán helyett pedig alelnök az utódja : Bónis Aladár lett. Főtitkárnak Leszih Andor lemondása után Sassy Csabát, a nótáiról és irredenta verseiről országosan ismert költőt választották meg. Az irodalmi osztály elnöke jelenleg dr. Bruckner Győző, titkára : Marjalaki Kiss Lajos).

Az ügyvezetői-igazgatói állásra megválasztott Bank Sándor nagy körültekintéssel, választékos jó ízléssel és az irodalmi viszonyokban való teljes tájékozottsággal, — de a viszonyok okozta és előre nem is gondolt nagy nehézségek közepette — kezdte meg munkásságát. Irodalmi felolvasások, matinék, hangversenyek, kiállítások, majd nagyobb szabású Lévay-, Jókai- és Herczeg-ünnepek rendezésével szolgálta az egyesület az újjáalakulás utáni első három évben a miskolci kultúrát és munkásságában már határozottan kezdődött az új célok, új irány felé való tudatos törekvés, amelyeknél a főhangsúly az irodalom és művészetben volt. Ha nem is lépett annyiszor és olyan sokféle formában a nagyközönség elé, mint a háború előtt, ha működésének keretei szűkebbek is voltak, az adott viszonyok között is igyekezett jól betölteni hivatását.

Az idők folyamán azonban kiderült, hogy megfelelő szervezet és állandó munkaerő nélkül mégsem érheti el célját az egyesület. Ha nem akar csupán zártabbjellegű irodalmi társaságként működni, ha a nagyközönség, vagy éppen még a vidék kétségtelenül igen jogos igényeit is ki akarja elégíteni, akkor sűrűbben kell az előadói asztalhoz hívni az írókat és nevelni kell erre az embereket, hogy az előadásokat látogassák.

Az egyesület ezért legutóbb arra határozta magát, hogy munkásságát nagyobb erővel s szélesebb keretek közt folytatja. Átszervezte a főtitkári állást és ma már az ügyvezető igazgató további irányítása mellett a minden idejét az egyesületi munkának szentelő főtitkár közreműködésével a vidékre is kiterjesztette működési körét, bár, mint említettük, az eredeti főcél, az irodalmi és a Lévay hagyományok ápolását, továbbá a művészetek fejlesztését, egy percre sem tévesztve szem elől.

A legutóbbi évek eseményeiből ki kell emelni a Rákosi, Szendrey, Kozma. Putnoki, Sassy Kovács és a borsodi költők irodalmi estjét, a 10-es honvéd estet, a vidéki Lévay-ünnepek sorából a diósgyőrit, mezőkövesdit, sajszentpéterit, edelényit, ózdit, mezőcsáthit, sajkazait. Jelen sorok írása közben készül az egyesület Reményi Ede születése 100 éves jubileumára és folytatja a Miskolcon felállítandó Lévay-szoborköltségeinek összegyűjtését. 1927 óta az Egyesület kiadja a havonként megjelenő Miskolci Szemlét, mely nemcsak az egyesületi életről tájékoztatja az olvasót, hanem irodalmi, irodalomtörténeti és művészeti közleményeivel változatos és tartalmas irodalmi lapot ad kezükbe és szolgálja a miskolci kultúrát.

Amint látjuk, az egyesület a legszebb reményekre jogosító erővel, lelkesedéssel

és helyes célkitűzéssel végzi feladatát. Úgy látszik, tényleg most találta meg azt a teret és módot is, amelyen és amellyel eredményes, mélyreható munkát végezhet. Ne felejtjük el, milyen nehézségek és akadályok állottak előtte a háború utáni időkben, mikor a közérdeklődés s a munkatársak megnyerésénél, most pedig az anyagi eszközök megszerzésének terén kell hihetetlenül nagy, sokszor meddő munkát végezni. Az egyesület vezetésének ügye a legjobb és legavatottabb kezekbe van letéve, jogosan reméljük és tudjuk is, munkálkodásuk biztos sikerre vezet és az egyesület most már meg nem szakadó, folyamatos, rendszeres működése Miskolc és Borsod megye irodalmi és művészeti kultúrájának kifejlését eredményezi.

A MÚZEUM

I.

A múzeum alapításával hármas célt akartunk elérni. Először: azt akartuk, hogy a földben s a föld színén maradt régi emberi alkotások maradványai, s a néprajzi tárgyak stb. összegyűjtve és rendszeresen kiállítva Miskolc és Borsod vármegye környékét úgy szemléltessék, hogy azt kezdettől fogva mostanig, itt áttekinthessük, tanulmányozhassuk. *Másodszor:* alkossunk itt oly könyvtárt, hogy abban a tudományokkal foglalkozók megtalálják szükséges segédeszközeit és helyet kapjon ott a magyar irodalomnak lehetőleg minden olyan terméke, amit a kis gimnázistától kezdve a tudós főtisztelendő püspök úrig mindenki keres és szívesen fülezi fel lapjait. *Harmadszor:* alapítsunk itt képgyűjteményt is, amelyen legyen ábrázolat nemcsak minden itt született és élt piktortól, hanem legyenek képviselve hazai művészeink is alkotásaikkal, hogy a szegény miskolci polgárnak effélek meglátásáért ne kelljen Egerbe, vagy Kassára menni. Volt pedig erre a nagy gyűjteménykomplexumra összesen egy helyiségünk, melyet az állami polgári és kereskedelmi iskola második emeletén, az igazgatói iroda előtt kialakult folyosó végéből kerített el az akkori igazgató. A múzeum ötlete az akkor alakult Miskolci Athléta Kör vezetőségétől eredt. A szervező-bizottság Soltész Nagy Kálmán, Lichtenstein József, Lévy József, Petró József, Gálffy Ignác tagokból alakult meg. 1899-ben a régi közművelődési egyesület újjáalakult és kibővült Múzeumi osztállyal is és így a múzeumfejlesztés további teendőit az egyesület vette a kezébe. Soltész Nagy Kálmán polgármester a régi gimnáziumi épületben adott akkor megfelelő helyet és megszavaztatott költségeinek (2400 K) évi városi segítséget. Megcsináltuk a szervezeti szabályzatot is. Megalakult a Múzeumi Bizottság, aminek elnöke *Petró József* ügyvéd lett. Múzeumórré *Molnár József* gimnáziumi tanárt választották meg. A természeti tudományokra *Budai József* ref. gimnáziumi, a könyvtári, levéltári s történettudományi szakosztályra *Brósz Károly* felsőkereskedelmi iskolai, a művészeti (s képtári) szakosztályra *Kiss Lajos* ref. gimnáziumi tanár szemeltetett ki s hogy e sorok írója ne essék kétségbe, neki adták a régészeti szakot, mert az senkinek sem kellett.

Első teendő volt, hogy a lappangó leleteket s a régi emlékeket megmentsük. Különösen a néprajzi emlékek megmentése volt sürgős, mert ezek rohamosan

pusztultak. Tervünk volt egy könyvet adni ki Mezőkövesd népéletéről. Loránd tanár tanulmányozta a települési viszonyokat, Kóris Kálmán a tárgyi néprajzi gyűjtéssel tett nagy szolgálatot, dr. Bartuc Lajos a matyó nép antropológiájával foglalkozott s már-már ott tartottunk, hogy kiadjuk államsegéllyel ezt a könyvet, azonban ez lehetetlenné vált. Kívülük *Istvánffy Gyula* igazgató végzett tanulmányi utat.

Ezzel egyidejűleg megállapítottuk, hogy a múzeum régészeti osztálya a legnagyobb figyelmet érdemli meg.

Kutatásaink eredményeképpen a múzeum régészeti osztálya ma olyan állapotban van, olyan teljességet ért el, hogy messzeföldön, még a külföldi szakemberek között is, kiváló figyelemreméltónak ítéltetett, ezt a maga erején ezentúl is fokozott mértékben fejleszteni óhajtja.

Legyen szabad reámutatnom a régészeti osztály eddigi eredményeire és a nemzeti és általában a tudományos világ kutatásai terén előállott követelményekre.

Az ősemlék-kutatás kérdése a nyugateurópai tudományos körökből kiindulva elérkezett Magyarországra is s mivel a jégkorszak maradványai s nyomai szerint hazánk földjén is tanyáznia kellett az ősemléknek ; nekünk is be kellett állani az idevonatkozó kutatók sorába. Az egész Európára kiterjedt kutatásban egy fehér foltként tűnt ki Magyarország. Ezt a fehér foltot írta tele s ezzel mentette meg a nemzeti tudományos becsületet múzeumunk ásatásaival a Magyar Földtani Intézet és a Magyar Nemzeti Múzeummal karöltve. Amint a kutatás itt megindult, végigmentünk Borsod vármegye földjén : a Bükk-hegységben, a Sajó, Boldva, Tisza, Szinva, Hejő stb. folyók öntözött rónákon. Ehhez az ősemlék kultúrához szorosan kapcsolódik a folyók partjaira lehúzódó neolitik-kultúra s megfordult itt a neolitik-kultúrán alapuló *rézkori* művelődés után a *bronzkor* vándorló népe, a *kelták* vaskori világa s ahhoz csatlakozó népvándorlásokat megelőző, a római kor idején élő jászok s sűrű nyomott hagyott a népvándorlási kor *Tiszakeszi* környékén. Hálással kiemeljük a Nemzeti Múzeum támogatását, különösen dr. Hillebrand Jenő, dr. Tompa Ferenc és dr. Kadits Ottokár kiváló segítségét.

Könyvtárunk megalapításánál nagy hálával kell megemlékeznünk városunk nagy fiának, *Horváth Lajos* volt országgyűlési képviselőnknek az adományáról, aki nekünk hagyományozta könyvtárát. Itt ki kell emelnünk a város polgármesterének, dr. *Hodobay Sándornak* kiváló megértését, aminek köszönhetjük, hogy egy helybeli kölcsönkönyvtár teljesen új könyvtárát besorozhattuk gyűjteményünk szépirodalmi osztályába. Könyvtárunk kifejlesztése ma már nemcsak a múzeum teendője, de fontos városi kultúrfeladat.

Képtárunk fejlesztése és megfelelő elhelyezése szintén első kulturális feladat és szoros kapcsolatban van e kérdés az épület kibővítésével.

Mi a múzeum ügyét úgy fogjuk fel, hogy az egyetemes legyen, ahol az említett keretben a meg nem említett részletkérdések is (mezőgazdaság, iparművészet, hadimúzeum stb.) helyet találjanak s az érdeklődők egyeteme mindent együtt találjon. Azt hisszük, hogy a múzeum kiépítése — ha megtörténik — még jobban szolgálni fogja a nagyközönség és a tanítás érdekeit.

II.

A Borsod—Miskolci Múzeumot 1899-ben alapította a Borsod—Miskolci Köz-
művelődési és Múzeum Egyesület.

Már jóval előbb élt egyesek lelkében a múzeumalapítás gondolata. Petró József és Gálffy Ignác, kulturális életünk e két lelkes és nagyérdemű munkása, érezték legjobban, hogy a multak emlékeit, a jelen néprajzát és művészetét megőrző s az iskolán kívüli oktatás munkáját is végző tudományos intézmény és könyvtár létesítése tovább már nem halasztható. Már így is elég későre maradt a múzeum-
alapítás, hiszen az a mozgalom, melynek az volt a célja, hogy a vidéken minde-
nütt létesítsenek múzeumokat, a legtöbb helyen régen eredményeket ért már el,
mialatt ilyen intézmény hiányában nálunk a fővárosi és a szomszéd múzeumok,
meggyűjtők és kereskedők vitték szerteszét a régészeti, történeti és néprajzi
emlékekben gazdag borsodi föld kincseit.

A múzeumalapítók előtt a feladatok egész tömege állott s ha korszakokra osz-
tanánk egy vidéki múzeum történetét, úgy ezt az időt a lelkesedés korának lehetne
nevezni. Mert csakugyan nagy lelkesedés kell ahhoz, hogy a semmiből megteremt-
senek egy nagy értéket összefoglaló gyűjteményt és pénz, hely és személyzet nél-
kül megszervezzenek egy iskolát kiegészítő tanítóintézményt. A lelkesedés, a közön-
ség bizalma, a hatóságok jóindulatú támogatása azonban (Soltész Nagy Kálmán
polgármester nagy szeretettel helyet és rendes évi segílyt biztosított, a megye
részéről pedig Tarnay Gyula dr. alispán támogatása volt nyereség a múzeumra
nézve) sikereket eredményezett s az első évek már megmutatták, hogy az intéz-
ményre tényleg szükség volt. A miskolci múzeum olyan időben alakult, mikor a
vidéki múzeumok az általános fejlődés első szakaszán már túl voltak s a mi mú-
zeumunk alapítói is tisztán látták már nemcsak a feladatokat, de az egyedül helyes
tudományos módszereket is, amelyekkel a kutatásokat végezni s a gyűjteményeket
összeállítani lehet. A legelső feladat volt a közönség bizalmát megnyerni. Petró
József, az ő lekötelező szives modorával és lelkesedésével, rá is terelte a miskolciak

Múzeum sok

s a vidék figyelmét a múzeumra, Gálffy
Ignác pedig megkezdte az ásatásokat,
mert nyilvánvaló volt, hogy az őskor
képét csak rendszeres ásatások révén
lehet megrajzolni. Az is hamarosan kide-
rült, hogy a régészeti kutatások terén
nemcsak a sok évtizedes elmaradást kell
pótolni, de a gyűjtési területünkön meg-
oldandó országos jelentőségű kérdések
tisztázása érdekében megindult kutató-
szolgálatába kell állítani minden erőn-
ket. Tehát a miskolci múzeum fejlődéstör-

téneténél és mai helyzete elbírálásánál azt kell figyelembe venni, hogy ez a múzeum
igazán minden erejét és energiáját feláldozta egy-egy ilyen kérdés megoldásánál.

Mikor Herman Ottó a miskolci diluviális kőszeközök paleolith voltát beigazolta
s a további bizonyítékok keresése során az Avast s a Bükk barlangjait figyelte,

Gálffy Ignác múzeumbizottsági elnök részben a fűtőházi, részben az avasi ásatásaival olyan fontos bizonyító adatokat szolgáltatott, hogy a Bükk barlangjainak rendszeres felkutatása az ősember kultúrájának megismerése szempontjából már elkerülhetetlenné vált. 1906-ban ez meg is valósult s az azóta eltelt több mint két évtizeden át múzeumunk az ásatásokra szánt összegeket jóformán minden évben teljes egészében mindig erre áldozta s az Avas és a vidék leleteinek egyidejű gyűjtésével ezt a kitűzött célt szolgálta. A kutatások a Földtani intézettel (dr. Kadic Ottokár) és a Nemzeti Múzeummal (dr. Hillebrand Jenő) együttesen történtek. Nevezett ásatásvezető szakértők újabban ifj. dr. Saad Andorban és Megay Gézában nyertek buzgó segítséget.

Múzeum folyosórészlet

Egy másik szintén országosjelentőségű feladat, a mezőkövesdi matyóság néprajzának összegyűjtése is, éveken át lekötötte minden erejét a múzeumnak. A régi becses népművészeti emlékeket és tárgyakat sikerült idejében megmenteni, de a matyóság egész néprajzát ismertető s tervbe vett monográfia, ami a gyűjtés egyik legfontosabb eredménye lett volna, rajtunk kívül álló okok miatt nem jelenhetett meg. A gyűjtést Kóris Kálmán végezte. A palócok között Istvánffy Gyula végzett folklór kutatásokat.

A harmadik szintén évekig tartó rendszeres munka volt az, amit Buday József tanár végzett, a Bükk és Borsod megye flórájának összegyűjtésével. A mi vidékünk természetrajzi szempontból is tömördek tennivalót igényel a gyűjtések terén. (Őslénytan a barlangi leletek révén, a Bükk állatvilága s a kőzetek). Buday József, a kiváló botanikus, nagy tudással és lankadatlan erővel végezte a nehéz munkát s az eredmény a hazai botanikai tudomány szempontjából is értékes.

Ezek mellett természetesen minden irányban megindultak a kutatások és gyűjtések. A jégkorszak emlékeinek kutatásán kívül legutóbb ismét jelentős kérdések megoldásán dolgozik a múzeum.

Ezek egyike annak a kiderítése, hogy a barlangi kultúra és az újabb kőkori kultúra közötti átmeneti időre tud-e ennek a vidéknek a leletanyaga világot vetni? Azt hisszük éppen mi fogjuk arra a választ megadni, hogy a jégkor után hol és miképpen folytatódott az emberi élet és munka s milyen a kapcsolat a neolithban a barlangokban s a szabad ég alatti telepeken virágzó és díszes keramiájáról híres »bükki kultúra« között.

Az az éremlétekekkel részben már tisztázott kérdés régészeti leletekkel igazolandó megoldása is reánk vár, hogy a vaskorban itt élő kotinus kelta nép települési határvonala merre és meddig terjedt és a tavaly napfényre került zöldhalompusztai szkita aranyszarvas és lánc s a mezőnyéki népvándorláskori temető is sietteti annak a tisztázását, hogy hol volt a szkíták, hol a hunszármata lovas nomád népek földje?

Az ősrégészeti kutatások mellett nagy gonddal gyűjtötte a múzeum a középkor

s az újkor egyházi, ipari, művészeti, irodalmi és várostörténeti emlékeit. A matyó néprajzi gyűjtéssel kapcsolatban Alsóborsod néprajzi tárgyaiból is szereztünk be jellemző példányokat, azonban jól tudjuk, hogy e téren még nagy feladatok várnak ránk (Bükkvidéki palócok, Tiszamenti magyarság, Felsőborsod

A csizmadia céh ifjúságának szabályzata, 1719

néprajzi tárgyainak összegyűjtése. Vegyük azonban figyelembe, hogy a múzeum 28 évéből 10 év a háború miatt meddő volt).

A múzeum egészen 1913-ig a Közművelődési és Múzeum Egyesület kezelésében működött. 1907-ig Petró József, az ő eltávozása után Gálffy Ignác a múzeum-bizottság elnöke. Az első múzeumőr Molnár József ref. főg. tanár, 1905 óta jelen sorok írója. Lelkes és fáradhatatlan segítőtársa és rendezője volt a múzeumnak kezdetben éveken át Lossonczy István, most Megay Géza.

1913-ban a múzeumi osztály előterjesztésére az Egyesület a múzeumnak hatósági kezelésbe való átadását határozta el s ezzel jövőbeli munkásságát szervezetében jobban megalapozva óhajtotta biztosítani. A két törvényhatóság még az évben ki is mondotta a múzeum átvételét, de az új szervezet megalkotása a múzeumőr- és szolgálai állás megszervezése s a gyűjtemények megfelelő elhelyezése már csak a háború után történhetett meg. Dr. Hodobay Sándor, a nagy összeomlást követő évek újraépítő polgármestere, a múzeum kifejlesztését is bele vette munkaprogramjába. Az 1926. év őszén a régi ref. főgimnáziumból új épületébe költözött városi női kereskedelmi iskola helyiségeit is, szóval az egész épületet, átengedte a város a múzeum céljaira s az átalakítás és berendezés költségeire harmincezer pengőtt meghaladó összeget szavazott meg. Ilyen módon a múzeum, mely 1902. év őszén öt teremben nyílt meg, az 1927. év folyamán történt újrendezés következtében 1927 szeptember havában 10 kiállítási, 2 könyvtári teremben, 3 zárt folyosón és 2 szobában elhelyezve nyílt meg a nagyközönség számára.

A múzeum 1914–1920-ig zárva volt. Odáig és attól kezdve vasárnaponként összesen 150.000 ember látogatta, 1928-ban 80 iskola is.

1927. év végén volt a régiség- és éremtárban 20.133, a néprajzi gyűjteményben 2135, a képtárban 123, természetrajziban 6846, könyvtárban 13.068, levéltárban 3191, összesen 45.496 tárgy.

A múzeum a gyűjtemények nyilvánossága mellett alkalmi kiállításokkal is igyekezett a szemléltetés és oktatás munkáját szolgálni. Ilyenek voltak : Lévy születése 100 éves jubileumán a Lévy emlékeinek, 1923-ban a miskolci színház 100 éves jubileumán a színháztörténeti, 1928-ban a miskolci nagy árvíz 50 éves évfordulóján árvízemlékeknek kiállítása. Azonkívül Mezőkövesden, Budapesten matyóhímzéseket, a miskolci iparoskiállításon céhemlékeket, a miskolci egyházművészeti kiállításon egyházi régiségeket állítottunk ki nagyobb számban csoportosan. A Numizmatikai Társulat 1928. évi miskolci kirándulásán nagy érem-

kiállítást rendeztünk, azonkívül még öt ízben kisebb éremkiállításokat más alkalommal. Volt régi magyar könyv, miniatúr, Kossuth-levél, gyászjelentés stb. bemutatásunk is.

A látogatókon kívül nagy a gyűjtők, kutatók stb. mindennapi érdeklődése is. Gyűjteményeinket igyekszünk az étellel kapcsolatba hozni és gyakorlati célokat szolgáló használatát elősegíteni. Itt különösen a régi matyó hímzéseink szerepére mutatok rá, mely mintegy alapja volt az eredeti mivoltából kiforgatott matyó-hímzés megjavítását célzó törekvéseknek. Gyűjteményeink és levéltárunk is számtalan becses történeti, régészeti, néprajzi és természetrajzi tanulmánynak és ismertetésnek szolgáltatott anyagot és így csakugyan betöltik hivatásukat.

A múzeum továbbfejlődésének első lehetősége az épület szükségzerű kibővítése lesz. Dr. Hodobay Sándor polgármester már évek óta állandóan napirenden tartja a kérdést s most újabban Mikszáth Kálmán főispán is lelkes támogatónk e tekintetben.

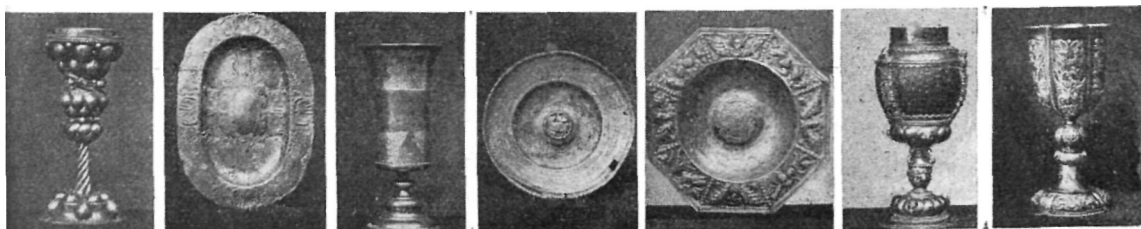
A múzeum ügyeit a múzeumi bizottság intézi, melybe a város és megye 6—6 tagot, első tisztviselőjét és főlevéltárnokait küldi ki. Tagjai még a múzeum tisztviselői s a tiszteletbeli osztályőrök. A bizottságnak van 40 levelező tagja is.

Most alakult meg a Miskolci Múzeumpártoló Egyesület, melynek célja az érdeklődőket s a múzeum pártfogóit egyesületbe tömöríteni s a társadalom támogatását megnyerni.

Lássuk már most azt, milyen a múzeum helyzete és szerepe Miskolc kulturális életében. A múzeum a gyűjtés, megőrzés és tudományos kutatások elvégzésén túl az ismertetés és szemléltetés munkáját is végzi. És pedig nemcsak a szakemberek, hanem ugyanolyan méretekben a nagyközönség számára is. E tekintetben tehát az iskolán kívüli oktatás fontos szerve, mely mint ilyen a népművelés, az ismeretek terjesztése s az ízlés fejlesztése szempontjából az iskolák és intézmények között számottevő és köztámogatást érdemel.

Ismeretterjesztő jellegét és célját a gyűjtemények rendezésében is igyekezett kidomborítani. Jól kiválogatott tárgyak egymásutánja, rendszerezése, bő feliratok és rekonstrukciós képek, térképek, másolatok szemléltetik az ember fejlődésének történetét, a város és megye multját, néprajzát s a látogató részletekben el nem fáradva, mindig újabb ismeretkörbe lépve, játszva szerzi meg a tapasztalatokat.

Miskolcon a háború után az idegenforgalom erősen fellendült s azok a nyaralók, turisták, cserkészek, iskolák, kik a Bükk és Lillafüred szépségeit jönnek meg nézni, Miskolcot is felkeresik, hogy elsősorban a múzeum látnivalóit szemléljék

A miskolci ref. egyház úrasztali edényei, XV—XVIII. század

meg. A miskolci iskolák jórésze itt tartja a történelemtanulásnál azokat az órákat, amelyeknél a tárgyak útján való szemléltetés szinte elkerülhetetlen (őskor, aztán a rajztanulásnál a magyar motívumok bemutatása és a természetrajz).

Most pedig nézzük meg a múzeumot. Az épület, az Avas alján (Papszer l.sz.), maga is régiség. A XVI. sz. közepétől református kollégium, illetve főgimnázium egészen 1899-ig. A középkorban egy gótikus épület állott itt, amiről feljegyzés és építészeti maradványok tanúskodnak. A XVIII. sz. végefelé átépítették. A múzeum 1900-ban 3, később 5 helyiséget kapott itt a várostól, 1926 óta az egész épületet átengedte.

A szép bolthajtásos folyosón áthaladva, az emeleten a *régiségtárba* érünk. Az ajtó előtt térkép mutatja Miskolc és környéke földrajzi helyzetét, amiből világosan kiderül, miért a Bükk-hegység az a hely, amelyet a jégkorszakbeli ősember letelepülésre magának kiválasztott. Az Alföldet azidőben víz és nagy mocsarak borították, a síkság felől kiemelkedő hegyek közül is az felelt meg az ősember életlehetőségeinek, amelyekben barlangképződések nyújthattak neki védelmet a hideg és a nagy vadak (barlangi medve stb.) ellen. Barlangok pedig túlnyomórészt csak mészkőben képződnek. A Bükk pedig mészkőből áll és sok benne a barlang.

Herman Ottó

Geológiai térkép, barlangok alaprajzai és a jégkorról Hillebrand által készített időtáblázat megtekintése után jutunk a régiségtár I. termébe, melyben az őskori régiségek vannak kiállítva. A falon a tanyahelynek felhasznált barlangok fényképei között a magyarországi barlangkutatót megindító Herman Ottónak, a lankadatlan akaratú nagy magyar természettudós-
nak arca tekint le a szekrényekre, amelyekben két évtizedes kutatás eredménye igazolja azt, amiért mindfogytáig küzdött: beigazolást nyert, hogy a jégkori (diluviális) ősember élt hazánkban is.

A miskolci múzeumnak a diluviális leletek adnak nagy jelentőséget és tekintetben olyan gyűjteménnyel rendelkezünk, mint — az adott helyzetből kifolyólag természetesen — egy más vidéki múzeum sem. Ezek a leletek nemcsak a hazai jégkorszak egyes időszakának megismeréséhez adtak igen jelentős tisztázó adatokat, hanem az ú. n. solutréi időszak kultúrkörének irányát jelölték meg egészen új, a külföldi szakemberek által is elfogadott megállapításban.

A jégkorszak több részre osztott hosszú időtartamának a második felében jelenik meg az ősember első biztos nyoma a Bükk barlangjaiban. Az ú. n. aurignacienkor jellemző szerszámkészítő technikáját viselik magukon azok a szép — széleiken kidolgozott — kő késpengék, nyílvégek, bőrkaparók és hegyes csontszerszámok (egyike vércsatornaszerű bevágással van ellátva), melyeket a szilvásváradi istállóskői barlangban ásatott ki dr. Hillebrand Jenő, egy tűzhellyel együtt. Az ezt követő solutréi korban magasabbfokú kultúra és a szerszámkészítésnek olyan technikája fejlődött ki e vidéken, mint sehol másutt hazánkban. A leleteiről híres Szeleta-barlangban (Alsóhámor dr. Kadic Ottokár, utóbb dr. Hillebrand Jenő

ásatásai 1906 óta) történt megfigyelések s az ott előkerült szerszámok alapján ki lehetett mutatni egy — Magyarországot jellemző — protosolutréi kultúra fokozatot, mely kétségtelenül bizonyítéka annak, hogy a tökéletes szerszámairól nevezetes kultúrának technikai készsége itt alakult, itt fejlődött ki és innen terjedt nyugat felé. E technika, mely a szerszám felületét dolgozza ki, a baberlevélalakú nyílvégekben éri el tökéletességét. A solutréi kultúra látszólag hosszú időn át tartott és a leletek tömege a barlanglakók nagy számára enged következtetni. Mondhatjuk azt is, hogy a Bükk barlangjaira általában a solutréi kultúra a jellemző.

A Szeleta valóságos kincsesbányája a kőeszközöknek ; a remekbe készült nyílvégeken kívül késpengék, bőrvakarófélék, csonteszközök s e szerszámok töredékei, hulladékok nagy tömege bizonyítják ezt. Különösen becses az egymást követő rétegekben talált kőeszközök fejlődésének tudományos megállapításra alkalmas sorrendje. Az őskori állatok csontjai körül különösen a barlangi medve csontjai kerültek elő igen nagy számban a Szeletából. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a meleg- és védelmetadó barlangot a medve is kereste s hol ő, hol az ősember volt abban az úr. Ebben a borzalmas küzdelemben kellett kifejlődni az ember életképességeinek. A medvén kívül még a barlangi oroszlán, hiéna, óriás gím élt e tájon s ezeknek csontjait is találjuk a Szeletában.

A Herman Ottó, Puszkaporos, a királykúti völgyben a Büdöspest és a távolabbi répáshutai Balla-barlangok szintén a solutréi és részben már a következő : a magdaléni-kor emberének emlékeit tartották fenn. A Büdöspest (dr. Kadic O. ásatása) barlangban egy szerszámkészítőműhely maradványát, a Ballában pedig (dr. Hillebrand I. ásatása) egy kisgyermek-koponyát és csontvázrészeket ástak ki, mely utóbbi lelet ma is az egyetlen embercsont lelet Magyarországon a jégkorból. A Ballában sok volt a rénszarvascsont, ami szintén arra mutat, hogy ez a barlang már a jégkor vége felé volt lakott.

A háromkúti egy — a diluvium legrégebbi idejére — a chell-acheulli korra valló(?) kőeszközt, az óhutai mexikói pedig (dr. Saad Andor ásatása) egy moustérien-korinak látszó szerszámfélét adott. Mivel egyik barlangban sem volt több jellemző szerszám, ezek korát ma még nem lehet egészen biztosan megállapítani és csak ott tartunk, hogy a jégkor régebbi felében még nem élt itt az ősember.

Ebben a környezetben a miskolci leleteket (Bársonyházi, Petőfi-utcai és avasi leletek) szintén a solutréi-korba tartozóknak határozhatjuk meg, bár fel kell itt említeni, hogy a Bársonyházi nagy kőszakócákat volt és van, aki chell-acheull-korinak, tehát a legrégebbi időszakból valónak tartja, a Petőfi-utcai nyílvéget pedig neolith-korinak. Technikájuk olyan tökéletes, formájuk olyan művészi, hogy csakis a solutréi korra gondolhatunk, mikor a kőszerszámkészítés ipara nálunk a legfejlettebb fokon állott. Az utóbbi években azonban ismét olyan érdekes leletek fordultak elő Miskolcon, a város belterületén s az Avason, amelyek a legnagyobb figyelmet érdemlik meg és amelyek hivatva lesznek e kérdés tisztázásához is hozzájárulni.

Már Gálffy Ignác ásatásai folyamán előkerült az Avason egy marokba-fogható, félkör ívben éles vágó-kaparó szerszám, melynek párja a Zöldfa-utcán kertásáskor látott napvilágot, közel a Petőfi-utcai nyílvég lelőhelyéhez. Nem messze van ettől a most nyitott Csengey-utca, ahol egy hatalmas magkő és

A miskolci »Vörös rák« vendéglő cégére. (Lakatos munka a XIX. század elejéről)

sok kovaszilánk és félig kész darab mutatja, hogy műhely lehetett. Aztán a jelen mű őskori részénél említett avasi szerszámkészítőműhely sok ezer kova és kalcedon készítményével, melyek elég nagy hasonlóságot mutatnak az újabb kőkorbba átmenő idő szerszámaihoz is. Mivel szerszámainak anyagát nem a Bükkből, hanem az Avasról szerezte be az ősember, mert azok itt találhatóak, azt hisszük, hogy ez a most kiásott s jóformán érintetlenül megmaradt műhely a kőanyagot szolgáltató hely melletti első feldolgozó, kinagyoló műhely lehetett.

A múzeum paleolith gyűjteményében figyelmet érdemelnek az előbb említett szilvásváradi, istállós-kői barlangi leleteken kívül a szeletai gyönyörű babérlevél alakú nyílvég, a Balla-barlang kezdetleges solutréi kőeszközei, a budöspesti műhely maradványai és a miskolci leletekből a Bársonyháznál talált hatalmas dárдавég s az összes leletek között is legtökéletesebb formájú és kidolgozású Petőfi-utcai nyílvég, melynek jellemző — s a szeletai babérlevélalakú kőeszközöktől eltérő háromszög alakja úgy látszik szerszámtípus lehetett, mert hozzá hasonló, de csak az éleinél kidolgozott szerszám ugyancsak az Avasról került elő.

Lassanként kiderül, hogy itt is körülhatárolhatjuk majd azokat a területeket, amelyeken belül egyes típusformák kialakultak és használatban voltak.

Bemutatja a múzeum egy szekrényben a Földtani Int. és a Nemzeti Múzeumban lévő kőeszközök másolatait s egy másik szekrényben a legjellemzőbb őskori ember-típusok koponyamásolatait. Ott áll az ajtó mellett az ősember szobra is a maga megdöbbentő valóságában. Mennyit kellett küzdeni, fejlődni az ősembernek, míg a mai színvonalra emelkedett. Fejlődésének ez a kezdete az ősrégészeti, általában a történettudomány-nak a legérdekesebb és legfontosabb része. Így azt hisszük, nem sokat kell bizonykodni azon, hogy a miskolci múzeumnak a legfontosabb feladata — Magyarország e tekintetben leggazdagabb lelőhelyén — a jégkori ősember kultúrájának emlékeit kutatni és összegyűjteni.

Amint látjuk a múzeum 10 kiállítási termének első pár szekrénye nehezen bocsátja tovább az érdeklődőt. Az állati sorból emberrélevés fejlődési processzusának nemcsak a szédületesen nagy időtávolság ad rejtelmességet, de nagyon érdekes emberi sorsunk szempontjából is : hogy alakul az egyszerű kő vagy csontdarab a fenntartás nehéz küzdelmeiben ügyessé és értelmessé váló ember kezében — igazi szerszámmá.

nagydárдавég. Miskolci lelet (Bársonyház)

A barlangokban az újabb kőkorból (sőt néhol a bronz- és vaskorból) is laktak időnként az emberek. Kétségtelen, hogy a bükki kultúrának elnevezett művelődési fokozat idején ez a vidék volt a legvirágzóbb központja annak a nevezetes fazekasiparnak, mely páratlan szépségű diszített edényeket állított elő. Ennek a kultúrának a területét a Garamtól a Tiszáig tekintik — beleszámítva még a Bodroghözt is. A központja a Bükk volt. Idáig csak a barlangok felsőbb rétegeiben fordult elő, nemrégiben azonban kiásták a múzeum a borsodi Derékegyházán lévő kőkori telep (Bárczay László birtokán), melynek zavartalan rétegeiből szebbnél-szebb díszű — félgömb alakú — edények, edényrészek (az ú. n. kihagyásos rendszerű dísszel) edénykészítésnél használt csontszerszámok, sok csiszolt kőeszköz, kés-

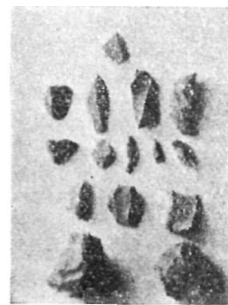
Kőkori szerszámkészítő-műhely
(avasi lelet)

pengék, emberi lábat ábrázoló edényfülek, csontamulettek, stb. kerültek elő. Az edénytöredékek tömegéből sikerült a díszítő motívumok százait valami rendszerbe foglalni s a kiállított leletek kiegészítésül a falon négy táblarajz tanúskodik e kerámia kimeríthetetlen fantáziával variált díszítő elemeinek gazdagságáról.

A múzeumot látogatók szemében is ez a kőkori »bükki kerámia« a második nagyon jellemző sajátossága és értéke vármegyénknek.

A barlangban lakott újabb kőkori nép egy szomorú emlékét mutatja be a szilvásváradai istállóskői barlang kiásott tűzhelyének lelete. Huszonöt-nél több gyermekkoponyának alsó részei voltak együtt a sok egyéb csont, kőeszköz-töredék, cserépdarab és hamu között. Nyilvánvaló, hogy a koponyákat feltörték. Embrevésről, vagy áldozattételről van-e szó, ma még nem tudjuk.

Az őskori gyűjtemény újabb kőkori — bronz- és vaskori része részben rendszeres ásatások, részben nagyobb és kisebb szórványos leletekből ajándékozás, vagy vétel útján gyűlt össze. A nevezetesebb ásatásokból és leletekből felemlítem ezeket: Gálffy Ignác ásatásai: miskolci fűtőházi őstelep (földbevált lakások, kőszerszámokkal), a szirma-bessenői Berek-őstelep (csontkorcsolyák !), Sály és Geszt vidéke és Mocsolyás-telep (kő- és bronzkori telepek, bronz karvédők), tiszakeszi Szódadomb (bronzkori zsugorított csontvázsír két edénnyel és egy csiszolt fenőkővel, — sok becses bronzkori díszített edény, ritka szép formájú merítő, és ugyanott népvándorlaskori sírok is, melyben vaddisznóagyarra szerelt zabola, bronzkereszt, stb. voltak). Tibolddarócon Balázs Béla felásatta a nagykiterjedésű bércúti bronzkori telepet (kőszerszámok, bronzkori öntőminták, edények, agyagállatkák gazdag sorozata került elő). A borsod-derékegyházai kőkori telepet fentebb említettem. Vattáról a Testhalomból bronzkori edények, kő- és csontszerszámok kerültek a múzeumba báró Seckendorff H. ajándékából. Gróf Szirmay Alfréd halála után örökösei

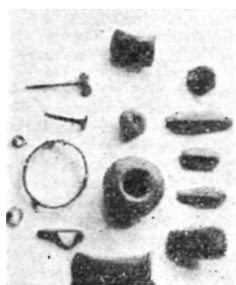
Kőkori régiségek
miskolci leletekből

a gróf gyűjteményének őskori részét : környékbeli ásatásainak eredményét és egyéb szerzeményeit, ajándékozták a múzeumnak. Gröber József a muhi-pusztai, Karakas Ferenc és Szeőts Béla mocsolyástelepi leleteket mentettek meg állandóan számunkra. A nagyobb bronz-leletek között megemlítem : az aranyosít (sok bronzkarika, karvédő, karddarabok, nagy tekerceses fibula), a barcikait (karvédők, arany mellvédő és arany dróthuzalok), az abaújkérit (lándzsák, csákányok, karikák, kar- és kézfejevédő tekercesek), az óhutaít (szép nyakpercek, tekerceses fibulák, stb. Radó Gábor ajándékából), négyesít (lószerszámdíszek Szepessy Kálmán aj.) s a ragályit (bronzkardok, hosszú tű, báró Ragályi Balassa Ferenc aj.), — a vaskoriak közül a Keresztes Vencel által adott vasgyári kerekdombi hallstadti leletet (ritka formájú vasbalta, állatfejes zabolák), Bender Béla dr. gyűjtéséből és ásatásából az újdíósgyőri kelta leletet (összegörbített kardok, kékedzésű lándzsák, pajzsfogantyú stb.), a radostyáni leletet (Karácsonyi János aj. vas kések, kard stb.), — a népvándorlás korából a szirmabessenyői szkitha leletet (zabola, lándzsa, fokos, bronzkarikák stb.) és a M. Kiss Lajos által kiásott mezőnyéki hún szarmata temető leleteiből szép szíjvégeket, csattokat stb. Az árpádházi királyok idejéből két temetőt ásatott fel a múzeumőr : a borsodi Földváron és Mezőcsáthon, vitéz Lengyel Andor birtokán (ezüst és bronz hajkarikák, gyűrűk), továbbá a százdi apátság romjaiból középkori régiségeket.

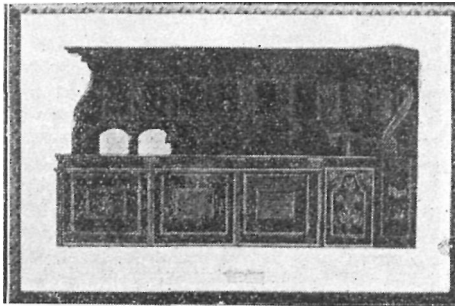
Mammuthagyar, 3 m 38 cm

Az őskori telepekről való, vagy szórványos leletekből gyűlt emlékeket szerszám-típusok szerint csoportosítva látja a közönség : Pattintas útján készült kőkések, nyílvégek, bőrvakarók, csiszolt kőbalták, kalapácsok, csákányok, csiszoló és simító kövek, csontkapák, kalapácsok, csonttűk csont korcsolyák stb. aztán ékszerek, orsógombok, háló nehezékek, tüzelésnél használt agyagkúpok, játékszernek használt apró agyagállatok, emberalakok stb. sorozata. A bronzkori agyagedények és agyagtárgyak 2 szekrényt betöltő sorozata mutatja az agyagipar technikai fejlődését, de művészi díszítésük ezeknek alig van. Merítők, ivópoharak, bögrék, urnák, nagy víz- vagy gabonatartó edények, játékedényké, lángborítók, szűrők stb. a mindennapi élet használatára szánt tárgyak, melyek lelőhelyek szerint vannak csoportosítva.

Őskori és népvándorláskori régiségek, miskolci leletek

A kerámiai emlékek közt van egy pár idáig még nem ismert rendeltetésű tárgy : három csücsökben végződő agyagkúpok ezek, belül üresek és belül rajtuk fogásra alkalmas bütyök, vagy fül van. Vattán és Tibolddarócon fordultak ezek elő. A bronzrégiségeket két szekrény őrzi. Miskolc és vidéke településre alkalmas völgyei a bronzkorban elég sűrűen lakottak lehettek és sok a földvár, sánc és halom is a vidéken, mely az Alföld s a hegyes vidék találkozási pontja, tehát stratégiailag is fontos hely. A leletek javarésze a virágzó bronzkor idejéből való, mely nálunk az ú. n. hallstadti időszakot is betölthette.

Avasi ref. templom reneszánsz stílú papi-
széke, XV. sz. vége, XVI. sz. eleje

közeli környék leletei láthatók egy következő szekrényben. Lándzsák, kések, összegörbített vaskardok, ruhakapcsok stb. s egy külön szekrényben a vaskori és népvándorláskori agyagedények. Szkitha- és népvándorláskori, valamint árpád-kori sírleletek, ékszerfélék.

A falon egy térkép a megyei őskori leletek helyét, az őskori telepeket s a földvárakat mutatja.

Egy szekrényben pedig a Tiszakesziben Gálffy Ignác által kiásatott zsugorított csontváz sír van elhelyezve.

A *régiségár II. termében* közép- és újabbkori egyházi és ipartörténeti emlékek találhatóak. Az ajtónál a Névtelen jegyző kis szobra felett a krónikájából a Miskolcra és Borsod vármegyére vonatkozó részt mutatjuk be hű hasonmásban és fordításban. Az egyházi emlékek közt a diósgyőri ref. egyház gyönyörű XV. századbeli sodronyzománcos és egy egyszerűbb gótikus kelyhe, sok szép ón kupája, tálja, hímzései, — a radostyáni ref. egyház 1671. évi domborműves ón tányérja s egy szép — magyaros virágdíszekkel ékes — festett mázas cserépkorsó és tál (1660) tűnnek ki. E két utóbbihoz az a hagyomány fűződik, hogy Diószeghy Gellért miskolci prédikátor ebből szolgáltatta ki az Urvacsorát a török támadás elől, a Bükk rengetegébe és barlangjaiba menekült miskolciaknak.

Hű másolatban mutatjuk be a szalonnai ref. templom XIII. és XV. századbeli falfestményeit. A XIII. sz.-béli az ázsiai Szent Margit legendáját ábrázolja jellegzetes román stílusban. Amikor a templomot a XV. sz.-ban átfestették, nagy kerek medallionokban szentek arcképeit festették be tiszta gótikus ízlésben. Egy szekrényben románkori feszület, gyertyatartó és régi görög keleti fatáblára festett képek, könyvkötések vannak kiállítva.

A másolatok alatt egy tárló XV—XVIII. sz.-béli miskolci okmányokat tartalmaz, köztük Beatrix királyné, az egri káptalan és II. Rákóczi Ferenc levelei, szépen kirajzolt díszű céhiratok és a híres miskolci csizmadia-céh 1714. évi szabályzata.

Egy szekrény felsőmagyarországi és miskolci fajansz edényekkel van tele : (XVIII—XIX. sz.) A legelső miskolci kőedény-gyárat Buttykay és Biszterszky alapították (1833). A szép szőlő- és petrezselyemlevél díszítéssel ellátott edények jó piacra találtak s a gyár 1848-ig dolgozott. A gyár jele : *Miskolcz*, vagy *Buttykay* név volt. Utána Mildner Alajos (1850—1867) gyára látta el a környék szükségletét. Mildner leginkább az Alt Wien edények modorában dolgozott. Gyári jele :

kétfejűsas alatt *Miskoltz* volt. Újabban a Koós- gyár (1885—1899) készített magyaros-díszű edényeket. A híres apátfalvi s a megszűnt szilvásvárad gyár termékeiből is láthatunk pár darabot.

A miskolci céhek emlékeit külön szekrény őrzi. Levélvivő táblák, serlegek, ónedények, felszabadító levelek, nagypecsétes szabályzatok adnak itt számot a céhek életéről. A javarésze XVIII—XIX. sz.-fbeli. Legrégibb céheink a XVI. században alakultak, de emlékünk ez időből nincsen. Továbbhaladva a szekrények során : régi miskolci kékfestő és mézeskalácssütő mintákat, aztán régi vasalt és fufangosszerkezetű vasládákat, XVIII. sz.-beli hímzéseket, gyűrűket, szelencéket, pipákat, a falon az avasi ref. templomból kis ázsiai török imaszőnyeget (egy közte évszamos, 1727-ben adta az egyháznak a szabó-céh) és miskolci műemlékek szép nagy fényképeit látjuk. Egyik sarokban két faszobor, egykor a diósgyőri páloskolostorban voltak (XVII. sz.)

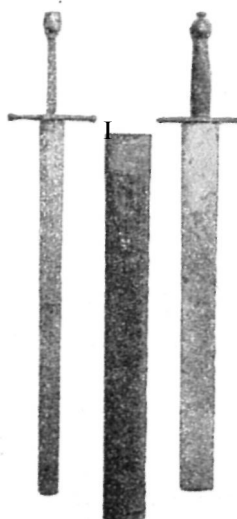
A régiségtári III. terem a fegyvertár s az éremtár. A fegyverek 6 szekrényben, korok szerint csoportosítva, vannak kiállítva. Több középkori fegyver s egy 1694 évből való vésett díszű alabárd (az ajnácskői várból I. József, akkor még főherceg, nevének kezdőbetűjével) érdemelnek különösebb figyelmet a sok becses hadi emlék között, melyeknek túlnyomórésze itteni lelet, vagy megyei vonatkozású. Borsod vármegye igen szép hímzésű bandériális (1790) s nemzetőri (1849) zászlója szintén itt van kiállítva.

A terem egy része a várostörténeti emlékeket foglalja magában. Miskolc város és Borsod vármegye fejező pallosai, a város rejtett zárral ellátott nagy vasládája, régi szakállas puskái, pecséteinek sorozata, a város s a diósgyőri vár legrégibb látképei és térképei, az 1878. évi nagy árvíz rombolásait mutató fényképek tájékoztatják az érdeklődőt. A múzeum éremtára gazdag és rendezett. A görög-római, közép- és újkori magyar pénzek s a történeti eseményeket és nevezetes személyeket megörökítő igen becses emlékérmek több szekrényt töltenek be. Kiemeljük itt a Borsodmegyében talált kelta ezüstpénzeket s a miskolci emlékérmek és szükségpénzek teljes sorozatát. Az éremtár őrzi Borsod vármegye ajándékából báró Vay Béla és az állam letétjeképpen Máhr Pál becses éremgyűjteményeit.

A folyosóra kilépve, Lévay József, Borsod megye aranytollú főjegyzőjének, a szelidszavú költőnek szobájába érünk, mely a Hunyadi-utcai lakásának dolgozószobája után lett — már amennyire a szűk hely engedte — összeállítva. Íróasztalán az általa annyira szeretett szüleinek képe, szekrényekben versei, levelei, díszpolgári és díszdoktori oklevelei, emléktárgyai, a falakon képei nyertek elhelyezést.

A miskolci timár-varga céh ládája. 1800

Miskolc város fejező pallosai

A folyosón a város közegészségügyi és kulturális középületeinek gipszmodelljei, — továbbá az avasi templom tornyának építéskor készült felírtos táblának (1557), aztán a rudabányai ref. templom vasajtájának (XIV. sz.) sírköveinek (Perényi István 1437. és Saurer Erhardt 1576.) — gipszmásolatai. Érdekes a régi miskolci Vörösrák-vendéglő empire-kori kovácsolt vascégére, a bognár-céh kapu-jelzője és régi vasrácsos ablakok.

A régiségtan IV. teremben régi — nagyjából XIX. sz.-beli festmények, arcképek, zenélő-órás képek, pár régi miskolci bútor, — a múlt század elejét idézik fel képzeletünkben. Itt egy szekrényben Szemere Bertalan 1849-i miniszterelnök (szül. Vattán 1812.) levelei, Palóczy László alispán, vármegyei követ (szül. Miskolcon 1783.) emlékei, Szendrey János dr., Miskolc város történetírója emlékei, rendjelei, nemesi oklevele, — továbbá Kazinczy, Tompa, Jókai, Eötvös József és Kossuth Lajos miskolci vonatkozású levelei láthatók. Ennek a szekrénynek felső részében a miskolci Daláregylet sok szép nyerepméltóság van őrizetben elhelyezve.

A miskolci színészet történetéhez (Déryné, Jókainé, Egressy Gábor, Szerdahelyi Kálmán) külön szekrényben a régi színlapok szép gyűjteménye és levelek szolgáltatnak adatokat. A képtár termében kiállított képek közül : Szinyey-Merse Pál, Glatz, Réti, Edvi Illés, Boruth, Szlányi, Tahy, Jendrassik, Baditz, Horthy, Fényes stb. festményeit, — Keleti, Mészöly, Vastagh rajzait s a miskolci festők műveit : Latkóczy Lajos, Halász Elemér, Gimes Lajos, Bartus Ödön, Meilinger Dezső, Nyitray Dániel, Petrányi Miklós, Hídvégi Géza stb. — említhetjük meg. Ez a gyűjtemény különben csak a biztató jövő kezdete. A múzeum reméli, hogy az épület kibővítésével Miskolcnak megfelelő képtárat fog tudni nyújtani, melyben elsősorban a miskolci művészek s a művésztelep alkotásait fogja kiállítani.

A képtári teremben a modern érmek és plakettok is elhelyezést nyertek.

A következő teremben a miskolci 10-es honvédek múzeuma nyert elhelyezést. Meilinger Dezső és Kövér Gyula harctéri festményei, rajzai, békebeli és harctéri fegyverek, emlékek s a különböző egyenruhák töltik be a honvédek vitézségét hirdető termet.

A folyosón a lebontott noszvaji ref. templom falaiból kikerült XIII. sz.-beli festett és faragott kövek, épületrészek nyertek ideiglenes elhelyezést, az udvaron lévő XV. sz.-beli gótikus ívekkel együtt, mindaddig míg a szentélyt rekonstruálni nem tudjuk.

A földszintre visszatérve, *a néprajzi gyűjteménybe* jutunk. Borsod vármegye néprajzi szempontból több jellemző vidékre tagolódik szét : tiszamenti magyarság, bükkvidéki palócság, mezőkövesdi matyók, a Bükk megmagyarosodott tótjai és Felsőborsod népe. Ezek között színes népviseletükkel és ma már világszerte ismert hímzéseikkel a matyók tűnnek ki. Mezőkövesd, Tard és Szentistván községekben élnek, zárt néprajzi egységet képviselnek. Származásukat még ma sem tudjuk bizonyosan. A sokféle találgatás között legérdekesebb az a vélemény, mely tatár - eredetűeknek hiszi őket, úgy okoskodván, hogy a tatárjárás idejéből maradtak itt.

A sok tekintetben XVIII. sz.-beli úri hímzések nyomán járó legrégebb matyó-hímzések (XIX. sz. első feléből) még nem olyan színdúsak, mint a későbbiek. Piros és kék pamutból készültek, rajzuk szimmetrikus elrendezésű. A »madaras« és »cipés«

lepedővégek később több színt kapnak, tömöttebbek lesznek s a bundákon, kuzsukon lévő szűcshímzés hatása egészen átalakítja a hímzőművészetet. Mikor a külföldön is megismerik és a szó szoros értelmében divatba hozzák az 1900-as évek elején, akkor nagyrészen el is veszíti népművészeti jellegét, mert a túlságosan felfokozott kereslet túlszínes és feltűnést kereső szélsőségbe hajszolja az így jó keresethez jutó kövesdi asszonyokat. Gyári tömegcikk lett. A közel két évtizeden át tartó nagy divat után az érdeklődés megcsappant s most biztató jelek mutatkoznak arra nézve, hogy a matyó hímzőipar visszatér a régi eredeti népművészethez, amiben nem kis része lesz a múzeumban őrzött régi hímzések alapján megindult mozgalomnak is.

A néprajzi gyűjtemény első termében matyó hímzett szűrők, bundák, színes hímzésű régi lepedővégek, kötők, — továbbá edény- és bútorfélék, — Mezőcsátról érdekes régi alakos korsók, — a második teremben hímzések, egy régi matyószoba teljes berendezéssel (búboskemence, magasra vetett ágy, karos lóca stb. Érdekes az »ülszik«, amelybe a gyermeket ültették, hogy abból se ki ne másszon, se fel ne boruljon). A fal borítva van szentképekkel, színes tányérokkal, a fogason korsókkal. A szobával átellenben van az ól, az istálló. Az ablak alatt a dikó, a falnál a priccs (faágy, amul szalmatartóval), jászol és szénatartó. Az oszlopfejek szépen faragottak. A régi kövesdiek az istálló közepén estéenként szabad tüzet raktak s akörül üldögélve töltötték az estét. Már az istálló berendezését is e célnak megfelelően

Miskolci kőedények

építették : a tűzhely körül volt a dikó, a priccs és a lócák (sokszor vályogból is).

A nagyteremben négy táblán és a falak mellett a matyó szövés-fonás mesteriségének sokféle szerszáma. Díszes guzsalyak, hímzett guzsalyfadzagok, kerek rokkák, nyistkötők, köteleresztő, különféle gazdasági szerszámok, a pásztorélet készségei és figyelemreméltó egy igen szépen faragott »vonósék« (Szihalomról, 1828. évből). Egy szekrényben szentisváni szőttesek. A falakon fényképek viseletről, embertípusokról, házépítésről stb.

A nagyterem közepén van a természetrajzi gyűjtemény, mely azonban csak kezdete egy kifejlesztendő nagyobb gyűjteménynek. A Bükk olyan becses geológiai, állattani és növénytani anyagot fog szolgáltatni, ha a rendszeres gyűjtések megindulhatnak s ha szakember és hely áll rendelkezésünkre, hogy ez szintén becses része lesz múzeumunknak. Most két hatalmas (7, illetve 8 m. hosszú, 4 m. széles) szekrényben vannak az emlősök és madarak elhelyezve. Az egyik nagy biológiai csoportban mutatja be a hegy- és síkvidék faunáját.

Külön 3 szekrény az őslénytani gyűjtemény. A Bükk barlangjaiban (különösen a Szeletában s a szilvásváradai istállóskeői barlangokban) talált tömérdek barlangi medvecsontokból közel jövőben már egy teljes csontvázat fogunk felállítani. Mammuth-csontokból is sokat találunk Miskolcon és a környéken. Szórványos leleteken (Hejőcsaba, Felsőzsolca, Bogács, Sajóörös stb.) kívül különösen a miskolci fűtőház és a miskolci városi téglagyár telke az, ahol gyakrabban kerülnek elő

csontleletek. Gálffy Ignác 1900-ban a fűtőház kibővítésénél ásatta ki azt a 3 m. 38 cm. hosszú hatalmas mammuth-agyart, melyet dacára porladozó állapotának fáradságos munkával sikerült megmenteni. Körülbelül 20 cm.-nyi esett el belőle, de így is egyike az ismert legnagyobb (2.79—3.64 m.) példányoknak. Ugyancsak a fűtőháznál még sok mammuth-agyar darabot, fogat, csontrészeket ásatott ki Gálffy Ignác diluviális rétegből. A másik, szintén onnan való agyar 2 m. 25 cm. hosszú.

A városi téglagyár telkéről évenként szintén nagyszámban kerülnek elő mammuthfogak, lábszárcsontok stb. Mastodon angustidens fogai Diósgyőrből, legutóbb pedig ősi rinoceroszfogak és lábszárcsont Szuhogyról — jutottak a múzeumba. Ezenkívül több kisebb állatfaj, hiéna és rágcsálók csontjait, valamint szarvasfélék agancsait őrzi a gyűjtemény. A falon a barlangi medve és mammuth rekonstrukciós képei és csontvázaik rajza látható.

A nagyterem karzatán (régen a ref. főgimnázium könyvtára volt ez a terem) Miskolc város közegészségügyi és kulturális viszonyait feltüntető táblázatok, grafikonok, a vármegye műemlékeit és történeti szempontból nevezetes helyeit mutató fényképsorozat, a Borsod megye múltját tanító térképek (M. Kiss Lajos tervei alapján) nyertek elhelyezést. Egy térkép érdekesen mutatja be a megye történetét. Ahol valamely nevezetesebb esemény történt, az esemény oda — pár jellemző, korhű alakkal, vagy a műemlék képével — be van rajzolva. Így a néző pár perc alatt áttekintheti a legfontosabb eseményeket. A térkép, mely terveink alapján kísérletképpen készült, Muhits Sándor tanár művészetét dicséri.

A karzaton vannak elhelyezve az avasi ref. templom lebontott karzatáról való festett fogasok, a vaskorlátón a Papagájhoz és a Citromhoz címzett régi miskolci kereskedések cégerei.

A karzaton s a mennyezetén a megyeszéki ref. templom festett deszkamennyezete és karzat előrésze van elhelyezve. 1735-ben készítették Asztalos Imre és István miskolci mesterek. A magyaros motívumokkal ékes táblák mindegyike más-más és nemcsak a festők dekoratív művészi képességeiről, hanem szinte kimeríthetetlen változatosságról és ötletességről tanúskodik. E mesterek készítették a noszvaji lebontott középkori templom mennyezetét is (1734), mely szintén a múzeumba került. Ezekben a virágmotívumokon kívül sok az állat- és a szerszámalak. E két festő származását Nyíry Dániel főlevéltárnok kutatta ki és a családot ittmaradt török eredetűnek állapította meg.

Az épület földszintjén külön folyosóról a könyvtárba jutunk. Két erősen bolt-hajtásos teremben talált — ideiglenes — elhelyezést az olvasóterem s a könyvraktár. E gyűjteményünkre anyagi erőnk csekélysége miatt nem áldozhattunk eleget, annyit, amennyit a város egyetlen nyilvános könyvtára méltán megérdemelne. Eleinte csak szakkönyvtár létesítése volt a cél, később, mikor láttuk, hogy a város olvasóközönsége, főképpen a tanuló ifjúság a nyilvános olvasóterem megnyitását sürgették, azt is fel kellett venni teendőik közé. Voltaképpen csak 1923-ban tudtak teljesen nyilvánossá tenni.

Nagyobb adományokkal a város, az állam, Horváth Lajos főrendiházi tag, aki 3000 darabot és becses levéltári anyagot, azonkívül 6000 K alapítványt hagyott a múzeumra és Szendrey János gazdagították. Állománya 13 ezer kötet. A szük-

séges szakkönyveken kívül a Miskolcon megjelent s a megyei vonatkozású könyveket gyűjtjük ; a szépirodalomból főleg a magyar klasszikusokat a jelenkorig s az ismeretterjesztő műveket. Miskolc város ezerkötetes szépirodalmi könyvtárral gazdagította sorozatunkat.

A könyvtárat először Brósz Károly keresk. iskolai tanár rendezte, aki a város történetéhez is sok becses adattal járult közleményeivel. Arról 1902-ben szakszerűleltárakat és cédulakatalógust készített. Elköltözése után a könyvanyag sokáig ládába csomagolva, a múzeumból kitelepítve, az áll. felső keresk. iskolában várta a jobb időket, míg aztán sok átpakolás után végre sikerült részére helyet biztosítani és anyagáról cédulakatalógust és szakszerinti katalóguskönyvet készíteni.

A könyvtárral kapcsolatos levéltár jórésze a diósgyőri korona-uradalom már eladott, de a kereskedőktől visszaszerzett levéltári anyaga, mely sok becses adattal gazdagította már a város művelődés történetét. A miskolci céhek emlékei, a Horváth Lajos által adományozott szabadságharci iratok (Szemere Bertalan irattárából) és sok művelődéstörténeti szempontból becses irat (a legrégebb 1405. évtől) e gyűjtemény tartalma, melyet Molnár József leltározása után Brósz Károly cédulázott és borítékozott szakszerűen. Az újabb gyarapodást pedig Nyiry Dániel főlevéltárnok. Jelenlegi őre és kezelője a könyvtárral együtt M. Kiss Lajos könyvtárosunk, aki szintén sok becses tanulmányt tett már közzé a középkori Miskolc-ról. A könyvtári munkában segítőársunk dr. Erős Andor.

MISKOLC MŰEMLÉKEI

Miskolc nem őrizhette meg külsejében : utcáiban, épületeiben a multat úgy, mint a felvidéki városok, hiszen a török, később a kuruc-labanc háborúk idején többszörösen feldúlták, óriási tűzvészek, árvizek elpusztították, de eredetileg sem voltak olyan építészeti emlékei, mint a felvidéki városoknak, melyekben a középkorban jóval hamarabb kifejlődött az igazi városi élet. Mint a diósgyőri vár tartozéka s a királyi birtok része fejlődött, de a legújabb időkig nélkülözni kellett a nagyobb intézményeket, hivatalokat. Természetesen így középületekben sem bővelkedett, a nagyobb birtokos úri osztály pedig megyei birtokán emelt kastélyokban lakott. A városát és annak multját szerető és megbecsülő miskolci azonban a meglevő keveset is számon tartja és mert Trianon a felvidék legszebb műemlékeitől fosztotta meg az országot, azokat még jobban megbecsüli.

Baji Patay Gyuláné Szathmáry
Király Anna háza

Miskolc legrégebbi műemléke az avasi református templom. Ki nem nyomozható eredetű, de valószínűleg nem túl régi hagyomány szerint Ernye bán fia, István nádor építtette volna (1280—1310-ig terjedő időben). Mivel nevezettek a diósgyőri vár urai voltak, akkor

A »Korona« melletti »Kubacska«-féle ház

pedig Miskolc még nem tartozott a diósgyőri várhoz, bajosan hihető, hogy Miskolcnak építettek volna templomot. A templom építészeti formája különben is a XV. század teljesen kifejtett gótikájára vall s ezt bizonyítja az a pár soros felirat is, mely

Diósgyőri pálos kolostorból való faragott szobrok

a pár év előtti nagy tatározásnál a vakolat alól napfényre került s amelyben 1402. évszám szerepel. Egy 1411. évi okmány is azt mondja, hogy nemrégiben épült a város lakóinak áldozatkészségéből. Így is lehetett, hiszen a Nagy Lajos alatt várossá lett Miskolc tényleg ezidőben fejlődhetett ki annyira, hogy ilyen — aránylag nagy — templomot tudtak építeni. Hogy aztán a mostani templom helyén állott-e régebbi, azt nem tudjuk, arra adatunk nincsen.

A Szent István tiszteletére épült avasi templom háromhajós csarnoktemplom, belül 42 m hosszú, 16.70 m széles. Déli és északi oldalbejárói újabb építmények. Ablakai más-más mérműves díszűek; közöttük, sajnos, kettő és egy fél befalaztatott. Figyelemreméltó reneszánsz-stílusú papi széke (a szószék háta mögött) a XVI. sz. elejéről, melynek hátlapjáról a berakott fabetétes díszek már kihullottak. A pad alján oldalt berakott művű, koronás és zászlóttartó, fekvő oroslán látható. A pad eleje a XVIII. sz. elején újjal pótoltatott. Ezen s a templom többi padjának első részén sok szép magyar ékítmény látható. Valószínűleg a fadeszka-mennyezet is (a beomlott gótikus boltívek helyén) ilyenféle virágdíszes motívumokkal volt kifestve. Nem lehetetlen, hogy Asztalos Imre és István miskolci mesterek is közreműködtek a mennyezet és padok kifestésében, hiszen a környék templomi mennyezeteit jórészt ők készítették (p. o. a megyaszóit, noszvajit, melyek a miskolci múzeumban vannak). A szószék mellett van Döry

Vasajtó Müller József udvarán

Ferenc és neje címeres táblája (1659). Nagyon szépek a XV. századbeli (1679-ben javított) vasajtók. A templomban van eltemetve Miskolczy Ambrus diósgyőri várnagy felesége és fia (1588—9) és Szepessy Zsigmond főgondnok (1768). Sírtábláik a padok alatt vannak.

A templom melletti harangtorony sajátos magas és hegyes tetőzetével jellegzetes külsőt ad az egész városnak. A torony alapépítményében gótikus ajtórészek is vannak.

Régi miskolci ház

Sötét-kapu

Egy feliratos kőtábla szerint 1557-ben épült.

A ref. egyház birtokában sok becses ezüstedény van. Közte egy XV. századbeli Mátyás-korabeli, eredetileg nem egyházi célokra készült «hólyagos pohár», a műtörténeti irodalomban is méltatott becses ötvösmű, csakúgy, mint Kecskeméti Ötvös Péter kassai ötvös

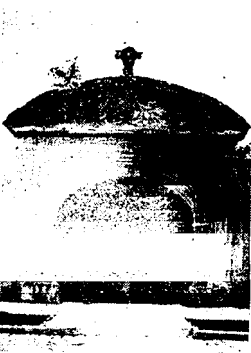
Vasajtók
a Ferenczi-udvaron

hatalmas nagy keresztelő ezüstitálja gyönyörű domborműves ékítményekkel borítva (1664). 1558-ból ezüst pohár, tál, XVI. századbeli reneszánsz-stílusú kókuszdió-serleg, 1663-ból két szép nyolcszögletű domborműves aranyozott ezüst tál, a csizmadia-céh által adott kehely (1750), több ónkupa és szebbnél-szebb régi magyar arany, ezüst és színes selyemhímzésű terítők (XVII.—XVIII. sz.).

A miskolci múzeum őrzi azt a négy kisázsiai török származású XVII.—XVIII. századbeli imaszőnyeget, amelyek szintén a templom úrasztalát, szószerűt díszítették. Egyik különösen azért becses, mert évszám is van rajta : a szabó-céh adta az egyháznak 1727-ben.

Az avasi templomhoz korban legközelebb áll a múzeumi épület, mely eredetileg már a XVI. sz. közepén református kollégium volt. A XVIII. sz. vége felé építették át, szép bolthajtásos folyosói, földszintes helyiségei épen fennmaradtak. Hogy eredetileg gótikus építmény volt, azt egy régi feljegyzés és a falakból legutóbb kikerült csúcsíves épületrészek bizonyítják.

A mindszenti és a minorita róm. kath. templomok szép, XVIII. sz. elejéről való, — barokképítmények, régi értékes berendezésekkel. A mindszenti a középkorban csak kápolna volt Mindenszentek tiszteletére. 1507-ben már hozzátartozott a szegények kórháza. A mai alakjában látható templomot 1728-ban kezdték építeni — a bejárat feletti feliratos tábla szerint — gróf Althan M. F. apát, váci püspök, majd Máriássy Sándor püspök idejében és 1743-ban fejezték be. Két tornya 1864-ben épült. Négy oltárképe Kovács Mihály festőművész műve.

Régi kapu Miskolcon
Bartus Ödön festménye

A minoriták temploma a minoriták beköltözésekor 1729—1734. évben épült barokk-stílusban.

Nagy oltárát 1819-ben állították fel. Mennyezet freskóit most készítette Raksányi Dezső festőművész. A templomban van eltemetve gróf Fáy István zene-

Diósgyőri ref. egyház úrasztali edényei

szerző és nagy zenebarát. A Boldogságos Szűz Máriáról elnevezett régi csúcsíves templom e helyen a XV. században már fennállott. A török háborúk idején pusztult el, de romjai még 1713-ban is megvoltak.

A görögkeleti templom 1785–1806. épült. A templom belseje a legszebb látnivalók egyike. Hatalmas ikonosztázionja (képoltára) festett, részben fém- és ékköves berakású képeivel, magashátú faragott székei, votív oltára, szószéke, sok becses régi bizánci jellegű képe, a nők részére fenntartott hely, a kórus, a szentély, továbbá a mennyezet freskói — pompás sötétzöld márvány, zöldesbarna és aranyezüst tónusban elvegyülve művészi és lebilincselő hatást gyakorolnak a nézőre. Az egyház kincstára sok XVII. sz.-beli ötvösművel rendelkezik. Athos-hegyi faragványok, filigránműves kereszttek, csóktáblák, evangéliumos könyvkötések és hímezések között sok becses műtárgy foglaltatik. Szép az egyház épületében lévő régi tanácsterem is régi bútoraiival.

Az evangélikus (1797), a ref. új (vagy ahogy a nép hívta »kakas templom« 1808., szép vasajtaja 1809-ből való) s a római kath. Szent Anna (»vörös templom« 1820., melynek egykori szép toronytetőzetét nemrégiben cserélték ki egy, az épülethez semmiképpen nem illő újjal) — templomok az empire stílus ízlésében épültek. A két előbbi tornya újabbkori. Érdekes a ref. »deszka« templom, valószínűleg még a XVII. században épült, mikor az avasít javították. A megyeháza a XVIII. sz. elején épült, különösen a lépcsőháza szép és épségben maradt.

A magánházak között csak XVIII. századbbeliek maradtak fenn, de a Széchenyi-utcaiak jórészenek a frontja átépült. Az ú. n. Sötétkapu (átjáró a Széchenyi- és Rákóczi-u. között) feletti régi ház egyik (Széchenyi-utcai) kapuján egy kőbefaragott osztrák főhercegi címer látható 1756. évszámmal.

Jellemző a Müller-féle ház (Városház-tér 20. sz.), melynek a külseje is megmaradt. A bolthajtásos kapubejárat alatt szép kovácsolt vasajtó zárja el az emeleti feljáró lépcsőt. Vele szemben a Kubacska-féle ház, továbbá a Hunyadi-utcán a Báji Patay Gyuláné, Szathmáry Király Anna házának (építette 1809–11. évben és 1822. Klir Vencel) frontja. A Pannonia-szálloda mellett Ferenczi K. könyvkereskedő házának kapu-bejárója s ott két szép vasajtó, a Pfliegler-ház folyosói, a Palóczy-utcai (27. sz.), Szeőts-féle ház - érdemelnek figyelmet. A minoritarendházzal átellenben lévő telken volt a Fáy-kúria (később kórház), ebből már csak hírmondónak maradt meg egykori szép kapujának a romja. A XIX. sz. elejéről több jellemző kisebb ház maradt meg, melyek még nem estek áldozatul a rohamos fejlődésnek. Még a Rákóczi- s néhány avasaljai utca mutat valami képet a régi Miskolcból.

Megemlítjük még a mindszenti templom előtt álló Mária-szobrot (1738), melyet régebben »csupros képnek« neveztek. Vásárok alkalmával t. i. a szobor vaskerítésére akasztgatták Diósgyőri pálos kolostorból

a kofák a tejescsuprokat. való faragott templompad

Festett cserépkorsó és tál 1660-ból

MISKOLC TÁRSADALMI ÉLETE

legnagyobb magyarnak, Széchényinek emlékezetes tanítása, hogy »az egyetértés és egyesülés a legnagyobb nemzeti kincs« sohasem volt aktuálisabb, mint napjainkban, amidőn minden igaz magyarnak egymást megértve, össze kell fognia társadalmi úton is, hogy a magyarságban rejlő értékes erők céltudatos felhasználásával erősíthessük, gyámolíthassuk gazdasági és kulturális kincseitől kifosztott hazánkat.

Az országban alig van olyan vidéki város, amely annyira szívében viselné Széchényi figyelmeztetését, mint Miskolc !

Első tekintetre különösnek tűnik fel, hogy oly városban buzog fel hatalmas lendülettel a társadalmi élet, amely az országban mint par excellence kereskedő és iparos gócpont ismeretes. Ha azonban a nyugati városok kultúr életét figyelemmel kísérjük, reá jövünk arra, hogy Miskolc társadalmi életének felpezsdülése nem mesterséges jelenség. A kultúrállamokban ugyanis azokban a városokban van a legfejlettebb társadalmi élet, amelyekben a közgazdaság erős alapokon nyugszik.

Miskolc tipikus példáját nyújtja ennek a megállapításnak !

Városunk közgazdasági élete a trianoni határvonal miatt sokat veszített ugyan régi lendületéből, azonban a veszteséget a társadalmi élet terén némileg ellensúlyozza azoknak a köztisztviselőknek tábora, akik a megszállott területekről, főként a közeli felvidékről városunkba menekültek és az Avasalján új otthonot alapítottak.

A menekült köztisztviselő családok százai fejlett kultúrérzékkel, a közügy iránti meleg érdeklődést hoztak magukkal és a legszámottevőbb társadalmi egyesületeinkben tevékeny, részben vezető szerepet töltenek be.

Miskolc társadalmi életének nagyarányú fejlődéséről akkor győződhetünk meg, ha a 20 év előtti állapotot a mai társadalmi helyzettel hasonlítjuk össze.

Két évtizeddel ezelőtt Miskolcon mindössze 25 társadalmi egyesület tevékenykedett, míg ma a mintegy hatvanezer lakosu városnak már 122 társadalmi egyesülete van és azoknak száma szinte hónapról hónapra növekszik.

A Miskolcon működő társadalmi egyesületek között jótékonyssággal foglalkozó egyesület van 15, kaszinó jellegű 9, egészségügyi vonatkozású 7, tudomá-

nyos 4, dal- és zeneegyesület 8, vallásos egyesület 3, sport- és turista-egyesület 27, kereskedelmi és ipari jellegű 27, gazdasági 4, vegyes 18, összesen 122.

Az egyesületek kimutatása szerint a társadalmi egyesületeknek 1928-ban 43.729 tagja volt. Ez azt igazolhatná, hogy Miskolcon minden felnőtt férfi és nő tagja valamelyik egyesületnek. A való helyzet természetesen nem ez, hanem az, hogy a polgárság közül igen sokan több, 5—6 egyesületben is viselik a tagsági tisztséget.

Az egyesületek bevételeit adójuk és egyéb címeken 1928-ban 714.000 pengőt tettek ki. Az egyesületek bevételeinél Miskolc lakosságának számához viszonyítva, azt látjuk, hogy a csecsemőket is beleszámítva tizenkét pengő esett 1928-ban egy-egy lakosra a társadalmi egyesületek fentartása, illetve tevékenysége címén.

Ha pedig a társadalmi egyesületeknek 43.729 taglétszámához viszonyítjuk az egyesületek 714.000 pengős évi bevételét, azt tapasztaljuk, hogy egy-egy egyesületi tagra utóbbi időben évente átlag 20—25 pengő esett. A középosztálybelieknél ez a társadalmi teher természetesen a legsúlyosabb, mivel az egy-kétezer középosztálybeli polgár nemcsak egy, hanem több, gyakran 5—10 társadalmi egyesületnek is tagja és viseli az ezzel járó anyagi kötelezettségeket !

A társadalmi egyesületek fentartásával járó kiadások főként a közhivatalnok társadalomra hatnak nyomasztólag. Annál dicséretesebb, hogy a mindennapi kenyérből vesznek el sok százan a közhivatalnok-családoknál egy-egy darabot, hogy ezzel is segíthessék teljesen szegénysorsban sínylődő polgártársaik családjait, hogy gyámolíthassák a város kultúráját, a valláserkölcösség, a hazafias nemzeti gondolat alapján álló egyesületeket, amelyeknek végcélja csak egy lehet : városunk felvirágoztatása és e révén az ország újrakiépítésének elősegítése !

A társadalmi egyesületeket jobb áttekinthetőségük végett csoportokba osztottuk. A hely szűk volta, sajnos, nem engedte meg, hogy az egyes társadalmi egyesületek multjával és tevékenységével oly behatóan foglalkozzunk, amilyen súllyal bír nagyszabású tevékenységük a város társadalmi életében.

A rendelkezésünkre álló adatok felhasználásával azonban arra törekedtünk, hogy a számottevőbb egyesületek tevékenységét dióhéjba foglalva is hűen megvilágíthassuk.

Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy a társadalmi egyesületek ismertetéséből kihagytuk azokat az egyesületeket (sport, turista stb.), amelyek más helyütt vannak felsorolva.

Mellőztük azoknak az egyesületeknek ismertetését is, amelyeknek alapszabálya még nincs jóváhagyva, illetve, amelyeknek működése szünetel.

JÓTÉKONYSÁGGAL FOGLALKOZÓ EGYESÜLETEK

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének Miskolci Fiókjá. Miskolc város társadalmi alakulatai, kulturális intézményei közt kiváló helyet foglal el a Mansz. Annak az országos alakulatnak egyik kiváló szerve ez, melyet *Tormay* Cecília alkotó ereje az ország fővárosában létesített, amely most már hatalmas, országos szervezetté fejlődött.

A miskolci csoport megalakulása 1924-re esik. Első ügyvezető elnöke *Poyrnár Gézáné*. 1905-ben az egyesület újonnan alakult. Tagjainak száma ma már a 800-at is meghaladja. A Mansz jelenlegi ügyvezető elnöke *Gerhardt Béláné*, akinek céltudatos irányítása mellett a Mansz eredményekben gazdag munkát végez. Az egyesület tényezővé lett a város kulturális életében. A helyszűke nem engedi, hogy mindazok neveit felsoroljuk, kik önzetlen munkásságot fejtettek az egyesület 5 évi fennállása óta, de hiányos volna az ismertetés, ha dr. *Révész Kálmánné* ref. püspök nejének érdemeit külön meg nem említenénk. Jelenleg dr. *Mikszáth Kálmánné* az elnöke, *Gerhardt Béláné* az ügyvezető elnöke.

Az egyetértő és eredményes munka meghozta gyümölcsét. A Mansz rövidesen annyira megerősödött, hogy *Horthy Miklós nejének* fővédnöksége mellett dr. *Mádai Lajosné* a háziipari szakosztály akkori elnökének kezdeményezésére 1926-ban országos Mansz kiállítást rendezhetett, melyet a fővédnök megbízásából gróf *Klebensberg Kunó* kultuszminiszter nyitott meg. A kiállítás fényes anyagi és még nagyobb erkölcsi sikerrel járt. Lankadatlan és kitartó munkásságával a Mansz elérte azt is, hogy ma már *saját székháza van* a Rákóczi-utcában, amelyben a szövötelepe is elhelyezést nyert.

A Magyar Görög-Katolikus Nők Országos Szövetsége. A Magyar Görög-katolikus Nők Országos Szövetsége 1925-ben Mária-Pócson alakult. Célja : a Csonka-Magyarországon lakó gör. kath. vallású nők tömörítése, a hitélet ápolása, a vallás- és erkölcs emelése, szegénysorsú tanulók segélyezése: szegénységélyezés és nemzetvédelem céljára. A Magnosz székhelye: Miskolc. Alapító országos elnöke: dr. *Mádai Lajosné*, főtitkár: *Szmoligovich Ily*.

1927-ben Izabella kir. főhercegasszony legfőbb védnöksége mellett országos propaganda iparművészeti és szépművészeti kiállítást rendezett a Magnosz Miskolcon, amely fényes sikerrel végződött.

A Miskolcra megindított országos propagandát a Magnosz 1928-ban tovább folytatta és az 1928. évben első ízben rendezett országos Magyar Hét-be bekapcsolódva, a Városháza dísztermében nagyszerű iparművészeti és népművészeti kiállítást rendezett.

A Magnosz megalakulása óta nagy súlyt helyez székhelyén és helyi csoportjai révén a szegény iskolásgyermek segélyezése és taníttatása mellett a vallás-erkölcs megszilárdítására is. E célból előadásokat, filmbemutatókat rendez és évenként Mária-Pócson országos nagygyűlésével kapcsolatban katolikus női napokat rendez, amelyeken a történelmi Nagy Magyarország gör. kath. vallású női társadalma szokott találkozni.

A közigazgatási reformmal kapcsolatban a Magnosz kezdeményező tevékenységet fejtett ki, a többi országos Nőszövetségeket is megnyerve, hogy a nők passzív választójoga is biztosíttassék az új törvényben. Tagjainak száma: 1700.

A Miskolci Róm. Kath. Nőegylet 1890. évben kezdette meg működését *Kurucz Jánosné* szül. *Krieger Irma* elnöklete alatt. Az alakulás nagy munkájában tevékenyen vették ki részüket *Foltin János* prépost, plébános, *Végh Kálmán* Mátyás segédlelkész és *Hesz Miklósné*, aki már akkor megválasztott pénztárosnak és ezen tiszttét egészen az 1926. év végéig a legnagyobb megalégedésre töltötte be. A Nőegylet jelmondata : »Szeretet, egyetértés és részvét a mások szerencsétlen-

ségében.« E jelmondat egyúttal az egyesület célját is kifejezi. Jótékonyági célokra eddigi működése alatt — hivatalos kimutatások szerint — kerekaszámban 110 ezer aranykoronát fordított. A Róm. Kath. Nőegylet élén, fennállásának 39-ik esztendejében, a következő vezetőség áll : Elnök : kellemesi *Melczer* Lászlóné és ifj. *Mikszáth* Kálmánné; egyházi elnök: *Kronberger* József apát-kanonok, plébános; ügyvezető elnök : ajkai *Komáromy* Gyuláné, akit a nőegylet vezetésében eltöltött 25 évi eredménydús közérdekű szolgálatának elismeréséül a kormányzó 1928-ban Signum laudis érdemrenddel tüntetett ki; titkárok : *Fucsek* Gábor és *Várjon* Géza; jegyző: *Uhlmann* Aladár; pénztáros: *Bednárcsik* Antalné : a számvizsgáló bizottság elnöke : dr. *Hollós* István min. tan. Tagjainak száma 522.

A **Szociális Missziótársulat** miskolci nővédelmi csoportja 1922. évtől kezdve működik. Célja a szegények segélyezése, betegek gyámolítása. Tagok száma 390.

A Szociális Misszió, amelynek legfőbb vezetését ifj. *Mikszáth* Kálmánné 1928-ban vette át, eredményekben gazdag, áldásos tevékenységet fejt ki a vallásosság ápolása, a szegénységélyezés terén.

Sorger Mihályné ügyvezető elnöknő évek óta nagy buzgósággal intézi a Missziótársulat ügyeit és jó szívével, lebilincselő modorával sok ezer embert meg tud nyerni a Misszióknak.

A **Borsod Miskolci Gör. Katholikus Nőegylet** *Schirilla* Solon esperes kezdeményezésére 1922-ben alakult. A nőegylet élén alakulásától kezdve dr. *Mádai* Lajosné áll. Alelnökök : *Schirilla* Solonné és *Béres* Dezsőné. Egyházi tanácsadó : *Schirilla* Solon c. kanonok. 1924-ben nagyszerű egyházművészeti kiállítást rendez a nőegylet a városháza dísztermében, amelynek célja az egyházi műkincsek iránti érdeklődés, a templomok műértékkel bíró felszerelésére a hívők figyelmének felkeltése. A kiállítás tanulságait figyelembevéve, a nőegylet felterjesztésben fordult a kultuskormányhoz s reámutatott arra, hogy az ország területén a templomokban, egyházakban lévő műértéket képező összes egyházi felszereléseket, kegyzsereket katalogizálni kell, hogy ekként megállapíthassa az egyház a kultuskormány segítségével, hogy hol és milyen értékű egyházi műtárgyaink vannak. A nőegylet a szegénysorsú iskolásgyermeket tanszerekkel és ruházattal ellátja és a jeles tehetségűeket teljes ellátásban is részesíti. A nőegylet évről-évre nagyszerű mű- és háziipari kiállítást rendez, melynek jövedelméből szegényeit támogatja. Tagjainak száma : 133.

A **Miskolci Református Női Filléregylet** az általános nemzeti fellendülés évében — 1867-ben — *Szathmáry Király* Pálné szül. *Platthy* Ida és *Kun* Bertalan ref. szuperintendens kezdeményezésére keletkezett. Azon év febr. 9-én tartatott meg az alakuló ülés, amelyen *Szathmáry Király* Pálné elnöknővé, *Kun* István pénztárnokká, *Fazekas* József titkárrá választatott.

Az 1868—69. tanévben segélyben részesült összesen 124 szegény gyermek, kiknek száma évről-évre hasonló volt. Tagjainak száma az 1873. évben: 390.

Az alapító elnöknőnek 1895. évben bekövetkezett elhunytja után az egylet elnöki székébe leánya : özv. báji *Patay* Gyuláné *Szathmáry Király* Anna, ki már 1891-től társelnök volt, választatott meg, ki az egylet ügyeit példás ügybuzgósággal, magasabb erkölcsi szempontokat tartva szem előtt — mai napig vezeti.

Az egyesület munkaköre a haladó idők követelményeihez képest kétízben változott. Az első két évtizedben célja a miskolci ref. szegény és árva gyermekek iskoláztatása volt. 1887-ben felállította ingyenes elemi leányiskoláját, ennek állandó fentartásával szolgálta a nemzeti kultúra ügyét. Negyven évi fennállása után 1907-ben ismét változtatnia kellett munkakörén. Azon évben ugyanis törvény létesülvén az ingyenes népoktatásnak az egész vonalon való életbeléptetéséről; az egyesület ingyenes elemi népiskolája fölöslegessé vált. Ennélfogva az egyesület özv. báji *Patay Gyuláné* elnök indítványára 1908-ban megalakította a tiszáninnyi egyházkerületben az első református árvaházat, egyelőre 6 növendékkel, kiknek száma később 13-ra emelkedett.

Ez években az egyesület vagyona 112.000 kor. körül mozgott a telken kívül, mely tagdíjakból, alapítványokból, adományokból gyűlt össze. Ez utóbbiak között szerepelt pl. Ferenc József király 200 forintos, majd 22,816 koronás adománya.

Tekintélyes összegekkel gyarapították az egyesület vagyonát a két évenként rendezett Fülléregyleti, az úgynevezett »Füllérbál« jövedelmei, amelyeket »*Hét vármegye báljájának*« neveztek el.

A világháború nehéz idejében, 1917-ben érte el az egyesület áldásos fennállásának 50. évfordulóját. Ez időben jótékony működése főleg arra szorítkozott, hogy a Vöröskereszt-egyesületet támogatta nehéz munkájában. Ez időre esik az egyesület anyagi javainak lassú elértéktelenedése.

Az 1919.-i kommunizmus rátette a kezét az egyesület kis vagyonára és magának követelte azt. Árvaházat fel kellett oszlatnia, mert anyagi erő hiányában fenntartani tovább képtelen volt. De már az 1921. évben sikerült azt újból megnyitni, hogy a papi, tanítói és hadiárvák meleg otthont találhassanak.

Az egyesület nehéz helyzetében nemes szívek jöttek segítségül adományaikkal, és anyagi segítyt jelentett az egyesület részére a havonta rendezett tea-délutánok jövedelme is.

Az 1925. évben már megtartható volt a régi hagyományos »Füllérbál« ; 1927-ben pedig megtartotta az egyesület »jubiláris Füllérbálját« 60 éves fennállása emlékére ; e két bál bevétele egyelőre könnyített az egyesület helyzetén és enyhítette a hónapról-hónapra ismétlődő gondokat.

Az egyesület kivette s kiveszi részét minden társadalmi tevékenységből, ott volt s ott van minden utcai gyűjtésnél, nemzetvédelmi és hazafias megmozdulásnál. Tagjainak száma : 340.

A **Borsodmegyei Nőegyesület** 1865-ben alakult. Célja Borsod megyében lakó árva-, szegénysorsú gyermekek nevelése. E célból árvaházat tart fenn az Urak-u. 23. sz. alatti épületében, hol 1928-ban az állami gyermekmenhely épült a Nőegyesület azon kikötésével, hogy a Nőegyesület árvái ott gondozást fognak nyerni és a Nőegyesület az állami épületben külön helyiségeket kap. A Nőegyesület tevékeny részt vesz a hazafias, közjótékonsági mozgalmakban. Elnöke: *Dadányi Sándorné*, ügyvezető elnöke: *Losonczy Gizella*, titkár: *Cseh Gusztáv*.

Miskolci Református Leányegyesület. Alakult 1925-ben. Elnöknője dr. Enyedy Andorné, aki az alapítástól kezdve lelkes buzgalommal fáradozik egyesülete érdekében. A Leányegyesület Görömböly-Tapolca fürdőtelepen nyári üdülőtelepet rendez be.

Miskolci Ág. Evangélikus Nőegylet. Alapított 1858-ban. Elnöke özv. dr. Markó Lászlóné, aki példás buzgalommal fáradozik a mintaszerűen működő nőegyesülete élén. A »luteránus« nőegyleti bál a téli báli szezon látványosságát képezi és azon vallásfelekezetre való különbség nélkül Miskolc egész úri társadalma találkozót ad egymásnak. Tagjainak száma: 220.

Miskolci Nő- és Egészségvédő-Egyesület. 1924-ben alakult. Célja az egyedül álló nők, főként a háztartási alkalmazottak védelme. Intézménye, az Anna-Otthon, Hunyad-utca 53. sz. alatt 10 ágyra van berendezve. Az Anna-Otthon, amely helyenküli háztartási alkalmazottak szálláshelyül szolgál, a tagok részére elhelyezi a háztartási alkalmazottakat. Az egyesület analfabéta-tanfolyamot rendez évről-évre a népművelési bizottság bevonásával az írni-olvasni nem tudó háztartási alkalmazottak részére. 1928-ban összeíratta az Egyesület az analfabéta háztartási alkalmazottakat. Az összeírásból kitűnt, hogy a Miskolcon szolgáló 2000 háztartási alkalmazottból mintegy 200 az analfabéta, vagyis 10 százalék az írni-olvasni nem tudó, ami megfelel az országos arányszámnak. 1928-ban anyavédelmi mozgalmat indított az egyesület. Ezzel kapcsolatban az iskolák, a Stefánia, az árvaszék, az állami gyermekvédelem révén összeíratta a miskolci többgyermekes családokat. A statisztikai adatokból kitűnőleg Miskolcon 1928-ban 1540 oly család volt, ahol legkevesebb öt gyermeket tartott el a családfő. Az egyesület előterjesztést tett, hogy a népjóléti miniszter országos vonatkozásban, decentralizálva szervezze meg a hatóságok és a társadalom bevonásával az Anyák Napját. Az egyesület vasúti missziót tart fenn a gömöri pályaudvaron a Katholikus Házi-asszonyok Országos Szövetségének támogatásával. Az egyesület évente arany-, ezüst-, bronzérem- és díszoklevél-jutalomban részesíti a húzamosabb időn át egy helyben becsülettel szolgáló háztartási alkalmazottakat. Az egyesület a téli időszakban ismeretterjesztő előadásokat rendez a népművelési bizottság bevonásával. Az egyesület élén 1926-tól ifj. Mikszáth Kálmánné elnök áll, aki országos viszonylatban is első helyre emelte a vidéki városokban páratlanul álló egyesületeit és intézményeit. Az egyesület nevéhez fűződik a belügyminiszter 1928-ban kiadott rendelete, amelyben az állami elismerő oklevél és pénzbeli jutalmazást — az egyesület többbizbeni előterjesztésére — a háztartási alkalmazottakra is kiterjesztette. Az egyesület a Társadalombiztosító Intézet újonnan alakított önkormányzati szervezeteinek választásaiban is tevékeny részt vett. Az egyesület által jelölt : Lossonczy Gizella vál. tag és a háztartási alkalmazottak csoportjában Cseh Borbála ezüstérmes leány a miskolci pénztárba tagoknak megválasztottak. A tisztikar névsora : dr. Máдай Lajos igazgató, Hölcz Gyula főtitkár, Untener Bertalan pénztáros. A kultúrszakosztály elnöke : Kakassy Sámuelné. A választmány 100 tagból áll, melyben az összes nőegyletek és a társadalom, az egyházak vezetői mind képviselve vannak. Az Anna-Otthon felügyelőnöje Hardt Gusztávné. A vasúti misszió felügyelőnöje özv. nagyazari Tóth Kálmánné.

A **Miskolci Izr. Nőegylet** alapítási éve 1847. Jelenlegi taglétszáma: 850. Vezetősége : Elnökök : dr. Szabó Árminné, Munk Pálné ; pénztáros : Steinfeld Zsigmondné ; ellenőr : Pick Jakabné. A népkonyha vezetője : Balog Sándorné ; szegényügyi előljáró : Hochmann Jakabné.

Jótékonyági intézményei: A népkonyha, mely a téli hónapok alatt 200—

250 személynek ad tápláló ebédet felekezeti különbség nélkül. Kiadása e címen természetbeni adományok átértékelésével 5800 P. Felruház 100-120 szegény iskolás gyermeket és 30 aggot. Kézpénzkiadása e címen 2800 P. Kioszt télen 5 vagon szenet és tűzifát. Házbérsegély évi főösszege 4800—5000 P. Rendes havi segélyt ad 370 P, évente 3600—4600 pengőt. Gyorssegélyek címén az elmúlt évben 1800 P osztatott szét. Ezenkívül ünnepi segély címén kiosztott természetbeni adományokban és kézpénzben 1200 pengőt, külföldi egyetemi hallgatók segélyezésére havi 100 pengőt juttat. Az egyesület kiadásai a minimálisra redukált adminisztrációs tételekkel elérik az évi 36.000 P-t.

A **Miskolci Deborah Jótékonyági Nőegylet**. Az 1913. évben Princz Jakabné által megalakított Deborah jótékonyági nőegylet 15 év alatt a felvidék egyik legnagyobb nőegyletévé fejlődött ki. Az egyesületnek és csoportjainak 1415 tagja van. A nőegylet kizárólagosan a szegények segélyezésével foglalkozik. 1927. évben körülbelül 22.000 pengőt fordított jótékonycélra. A nőegylet kebelében működő leány- és ifjúsági csoport a legújabb irodalmi termékek és aktuális témák előadásával sorozatos kultúrdélutánokat tartott, melynek jövedelméből menyasszonyok és főiskolai hallgatók lettek segélyezve. Az egyesület minden közjótékonyági mozgalomba belekapcsolódik, résztvesz mindig és mindenütt, amikor szegényekről van szó. Az egyesület jelenlegi vezetősége: Elnök 15 év óta: Princz Jakabné ; alelnökök : Reich Dávidné, Bónis Lajosné és Blitz Hermanné. Szegényügyi bizottsági elnökök : Hegedüs Árminné és Politzer Mártonné.

Az egyesület 1929-ben újjáalakult. Elnöke Papp Antal c. érsek, ügy. igazgató Baranyay Lajos.

A **Patronázs-egylet** 1922-ben alakult. Célja a gyermekek bűnözésének megakadályozása és fiatalok bűnözőknek gondozása.

TÁRSASKÖRÖK

Miskolci Nemzeti Kaszinó. Miskolc ezen legrégebb társadalmi egyesülete száz éves multra tekint vissza. A közelmúltból feljegyzésre érdemes, hogy a kommunizmus alatt a bútorzat egyrészt elhurcolják és a kaszinói élet megbénult. Bulyovszky Gusztáv alelnök érdeme, aki 30 éven át töltötte be az igazgatói tisztséget, hogy a kaszinó a kommunizmus után újraéledt és az ismét városunk úri társadalmának kedves találkozóhelye lett. A Miskolci Nemzeti Színház belsejének átépítése alkalmával 1925-ben a Miskolci Nemzeti Kaszinó helyiségeit is átalakítják, melyek a mai kor követelményeinek megfelelő berendezést nyernek. A kaszinó fényes termeivel egy előkelő klub képét mutatja, amely méltán lehet találkozóhelye városunk és környéke úri társadalmának. A kaszinó régi nemes tradíciójához híven előadásokat rendez, amelyen közérdekű kérdéseket országos nevű közéleti férfiak szoktak megvilágítani. A kaszinói jelmezes bálokon Miskolc és környékének úri társadalmát látja vendégül a kaszinó vezetősége, amely áldozatot nem kímélve arra törekszik, hogy a kaszinó régi nívóját a tagok megértő lelkes támogatásával fentartsa és azt tovább fejlessze. A kaszinó gazdag könyvtárából a háborús évek, a kommunizmus alatt sok értékes könyv elveszett. A könyvtár anyagát Leszih Andor múzeumőr

1928-ban kiselejtezte és új szépirodalmi, könyvekkel felfrissítve 1929 első időszakában a tagok rendelkezésére bocsátja.

A Miskolci Nemzeti Kaszinó vezetősége : Elnök : báró Vay Elemér ; alelnökök : Bulyovszky Gusztáv, dr. Hodobay Sándor, dr. Tarnay Gyula ; igazgató : Kolár Nándor ; titkár : dr. Máday Lajos ; ügyész : dr. Domán Aladár ; pénztáros : Kolarics Ferenc és 36 tagú választmány.

A Miskolci Nemzeti Kaszinó nagy kultúrérzékre valló, előkelő tónusú berendezése Kolár Nándor igazgató érdeme, aki 3 éve tölti be az igazgatói tisztséget és ezalatt a kaszinót programszerűen fejlesztette és azt máris előkelő angol klubok nivójára sikerült emelnie. Tagjainak száma : 298.

A **Miskolci Polgáregyletet** 1837-ben alakították. Az egyesület, amint neve is mutatja, a miskolci polgároknak, a középosztályhoz tartozó lakosoknak társas-köre. Az egyesület helyiségeit 1924-ben modernül átalakíttatta. Elnöke: Róbert Emil kincstári főtanácsos, aki lelkes tisztikarával fáradhatlan munkásságot fejt ki az egyet felvirágoztatása érdekében. Igazgató : Csik József. Tagdíj : 20 P. Tagjainak száma : 651.

A **Kereskedők és Gazdák Köre** alakult 1900-ban. Székháza a Deák-utcában 1912-ben épült Bloch és Stimm építészek tervei szerint. Tagjainak száma: 980. Az egyesület célja a mezőgazdasági, kereskedelmi és gyáripari pályán működő egyéneket, valamint a városi lateiner elemet oly közösségbe tömöríteni, mely alkalmas a társadalmi élet elevebbé tételére, a polgárság homogenitásának megteremtésére. Kormányhatósági engedéllyel fentartja az ország egyetlen vidéki áru- és értéktőzsdéjét, mely különösen az inflációs időkben jelentős forgalmat bonyolított le.

Modern kényelemmel berendezett székházát, annak összes helyiségeit a proletárdiktatúra idején a szakszervezetek maguk részére kommunizálták el, majd a vörös hadsereg vezérkara költözött be a díszes termekbe, hogy azután felváltsa őket a megszálló román katonaság étkezdéje. Ezekben az időkben a Kör élete szünetelt és a helyiségek sokat szenvedtek. A Kör székháza 1929. év folyamán 100.000 pengő költséggel megnagyobbították. A Körnek díszes nyári terrassza és gyönyörű kerthelyisége van.

A Kereskedők és Gazdák Körének elnöke : Ferenczi Károly; alelnökei : Fodor Dezső és Silbiger Gyula; igazgatója : Baruch Gyula; pénztáros : Székely Aladár ; háznagy : Friedmann Manó ; könyvtáros : Engel István; titkár : dr. Lédig Dezső.

M. kir. Miskolci Helyőrségi Tiszti Kaszinó Egyesület alakult 1927-ben. Elnöke : vitéz Zsákmány Miksa ny. ezredes alelnöke : Bálás Géza ny. ezredes titkár : Bonyhay Jenő százados.

A **Miskolci Mezőgazdák Társas Egylete** alakult 1897-ben. Elnöke Szatmáry János. Tagjainak száma: 136.

A **felsőmiskolci Műkedvelők Önképző és Dalköre** a Miskolc-felsőváros részén, a felső róm. kath. plébánia területén alakult meg 1913 febr. 13-án azon célból, hogy a keresztény vallás alapját képező egymás iránti szeretetet és megbecsülést ébressze, a hitéletet emelje és a hazafias szellemet ápolja. Tagjai lehetnek az egyesületnek a diósgyőri m. kir. vasgyárban alkalmazott, de Miskolcon lakó munkások, magániparosok s más alsóbb osztályokhoz tartozó polgárok.

A Hodobay-telep Lakóinak Egyesülete. A város által 1921—1922. évben a menekültek részére épített »halickai«, illetve Hodobay-telepi lakásokban elhelyezést nyert menekült családok 1924. évben társadalmi egyesületté alakultak. Az Egyesület célja : A Hodobay-telepen lakók gazdasági, társadalmi és kulturális ügyeinek előmozdítása, háztartási szükségleteinek, ruházkodási cikkeknek, tüzelőanyagok olcsó beszerzése, a lakók társaséletének kifejlesztése, műsoros délutánok rendezése, valamint a zene, ének és testnevelés intenzívebb felkarolása és fejlesztése, társas kirándulások rendezése.

Az Egyesület tennisz-, teke- és jégpályát rendezett be a város által használatra átengedett és parkirozott területen, ahol a telepi lakosság (150 család) a téli és nyári sportot kultiválja.

Az Egyesület vezetősége : elnök : dr. Ditrói Nándor áll. felső keresk. isk. igazgató ; ügyvezető elnök : dr. Balázs Ferenc ny. postaigazgató; alelnök : Vass Ferenc ny. pénzügyigazgató helyettes; főtitkár : Kokossy Jenő pénzügyi titkár, pénztáros : Király Sándor tanfelügyelőséghez beosztott elemi isk. igazgató; ellenőr : dr. Mészáros József vármegyei gazdasági felügyelő; főjegyző : Szentgyörgyi József ny. elemi isk. igazgató; jegyző : Kristoff Tibor jogszigorló; gondnok : Homolay Gábor ny. irodafőigazgató; ügyész : Nyiry Dániel városi főlevéltáros.

A miskolci Iparoskör. Már a miskolci Ipartestület létesítése alkalmával közhaj volt egy olyan intézménynek az életrehívása, amely az iparosság szellemi életének és önértetének a fejlesztésére alkalmas otthont nyújt, ahol az iparosság kellemesen elszórakozva, egymással barátilag érintkezve komoly gazdasági és közéleti kérdéseket is megbeszélhessen. Az Ipartestület egy ilyen intézmény megvalósítása céljaira évről-évre tartalékolta az ú. n. iparosbálak jövedelmét, míg végre 1904 március 20-án megalakította a legszorosabb kontaktusban az anyaintézménnyel az Iparoskört. Ez a szoros kontaktus abban nyert kifejezést, hogy az Iparoskör alapszabályai szerint az Ipartestület mindenkor elnöke és jegyzője egyben az Iparoskörnek is elnöke, illetőleg jegyzője. Miután pedig ezeket az iparosság egyeteme választja, így az Iparoskör működésére közvetve az egész iparosság is ingerenciát gyakorol. Az Iparoskör *belső* életében egyébiránt az *igazgató* kezében az irányítás joga. A miskolci Iparoskörnek megalakulásakor 13 alapító, 198 rendes és 75 pártoló tagja volt. Az első igazgatója Karla Bertalan. A társas egyesületeknél megkívánt szellemi, erkölcsi és anyagi eszközökkel mindig rendelkezve kezdettől fogva, egyik legjelentősebb kulturális intézménye az Iparoskör Miskolcnak. Könyvtára több ezer kötetet foglal magában. Téli hónapok alatt évről-évre megismétlődnek benne az ú. n. ismeretterjesztő előadások. Az előadók között olyan jelességekkel is találkozunk, mint Szendrei János, Gelléri Mór, Miskolci Simon János. 1908-ban Putnoki Antal, 1910-ben Szendy Lajos, 1914-ben Ludvig István, 1920-ban Bátorffy Ferenc lett az Iparoskör igazgatója. Ez utóbbi indítványára és első adománya alapján létesült az Iparoskör díszes zászlója, amely 1925 október 11-én szenteltetett fel. 1926-tól az Iparoskör igazgatója Demeter László, akinek az idejében jelentősen gyarapodott a kör vagyona egy nyári helyiség vétele által. Az Iparoskör mai vezetősége a következőkből áll: Elnök : Huska Vilmos. Igazgató : Demeter László ; igazgató-helyettes : Fázold Károly. Háznagy : Mészáros Mihály ; háznagy-helyettes :

Ferencz József. Pénztáros : Berger Vilmos. Ügyész : dr. Kozslik István. Jegyző : Kovács Lajos. Számvizsgálók: Boros Gyula, Dudinszky Imre, Czier Ignác, Pechó Lajos ; számvizsgáló-helyettesek : Király Lajos, Privilovics Lajos. Ellenőr : Szlavkovszky Béla. Könyvtárnok : Krajnyák János ; könyvtárnok-helyettes : Gersey József.

A Miskolci Mozdonyvezetők Otthona Első szervező gyűlését 1909 nov. 28-án tartotta meg Görgey László üzletvezető, a IV. osztály főnöke, Fűrész Sándor főfelügyelő és Spiegelhutter Lajos felügyelő, fűtőházfőnök támogatása mellett.

Az 1926. év folyamán az otthon tagjai sorából, Beregszászy Károly karnagy művészi vezetése mellett, dalárdát szervezett, mely 1927 jún. 6-án, a vonatkísérők dalárda zászlófelavatási ünnepe alkalmából rendezett dalosversenyen, a kezdők csoportjában, 7 dalárda közül az első díjat, egy ezüstkoszorút nyert. Az otthonnak 720 kötetes könyvtára van. A jelenlegi taglétszám 146 rendes és 105 párt. tag, összesen 251 tag.

A jelenlegi tisztikar : Védnök : Hegedüs Győző ; tb. elnök : Könczöl Bálint ; tb. titkár: Adorján Károly; elnök: Tornai Gyula; ügyvezető alelnök: Kasparik Miksa ; II. alelnök : Zborovszky József ; dalárdaelnök: Kertész Elemér ; vigalmi biz. elnök : Gyöngyössy Gyula ; titkár : Dvorzky László ; gazda I. : Olsavszky Mihály; gazda II. : Lukács Tamás; pénztárnok : Fekete József ; jegyző : Madaras István ; könyvtárnok I. : Borítás Béla ; könyvtárnok II. : Egy Zoltán és 32 tagú választmány.

VALLÁSOS EGYESÜLETEK

A Katolikus Népszövetség miskolci csoportja 1907-ben alakult. — Van még számos katolikus vallásos szervezet (Rózsafüzértársulat, kongregációk, stb.), amelyeknek azonban egyesületi alapszabályuk nincs. Ezek a hitbuzgalmi szervezetek az egyház történeténél vannak ismertetve.

Miskolci Kálvinszövetség. Alakult 1925 február 15-én. Az alakuláskor volt 858 tagja, ma van 1143. Szervezete a város nyolc körzetére van kiépítve, férfi és női elnökökkel, választmányi tagokkal, utcaigazgatókkal. Van tanulójelölti, szervező, ünnepélyrendező, gazdasági, számvizsgáló, fegyelmi, templomgondozó, kórházápoló és fogházlátogató bizottsága. Van gyönyörűen kifejlődött vegyeskara, amely ez év elején önállóan szervezkedett. Csatlakozott és kebelbéli egyesületei : a miskolci ref. női Fülléregylet, a Református Leányegylet, a 758. sz. Meliusz cserkészcsapat, 747. sz. Lévy József cserkész apródcsapat, a reálgimnáziumi Bethlen Gábor-kör és a leánygimnáziumi Lorántfy Zsuzsánna-egyesület.

A Kálvinszövetség végez hitéleti munkát. Minden körzetében van hetenként tartott bibliaóra, azonkívül nagy gonddal előkészített vasárnapi vallásos estélyek és szeretetvendégségek. A körzeti elnökségek juttatják el a családokhoz a négyezer példányban kiadott egyházi értesítőt. Felkarolja az elhagyott, árva gyermekek, szegénysorsu tanulók, feltörő tehetségek, munkanélküliek, nyomorgók ügyét. Évente átlag 12 szegény tanulót részesít ingyenes sorkosztoltatásban az erre önként jelentkező, jószívű családok útján ; a szegények, kórházi betegek, ápolói

lakók között évenként tekintélyes mennyiségű készpénzt, ruha- és fehérneműt, élelmiszert és tüzelőanyagot oszt ki.

Tisztikarában mind ott vannak az egyház, a református társadalom vezető tényezői. Díszelnökei: dr. Révész Kálmán püspök és Farkas István esperes. Elnök : dr. gróf Haller József. Ügyvezető-elnök : dr. Enyedy Andor lelkész. Alelnökök : Demes Péter és Szilágyi Miklós. Főtitkár : Zsupán László reál gimnáziumi tanár. A női osztály elnöknője : dr. Kérészy Barnáné. Körzeti elnöknők: Nagy Sándorné, Czinyéry Barnáné, Gazdy Béláné, Tóth Károlyné, Pontos Anna, Márky Róza tanítónő, Kovács Jánosné, Tóth Istvánné, Papp Károlyné. Bizottsági elnökök : Báthory Istvánné, Hollós Istvánné, özv. Dobisz Rezsőné, Gazdy Béláné, Rác Józsefné.

Miskolci Chevra Kadisa Szentegylet 1913-tól kezdve működik.

Miskolci Zsoltáregylet.

EGÉSZSÉGÜGYI JELLEGŰ EGYESÜLETEK

Az **Országos Orvosszövetség Borsodvármegyei és Miskolc városi fiókja**. Megalapítója és első elnöke : *dr. Katona József* ny. vármegyei t. főorvos, aki csaknem két évtizeden át vezette a fiókszövetség ügyeit; alatta fejlődött ki a fiókszövetség és lett oly naggyá, hogy úgy a központ, mint a többi fiókszövetségek előtt úgyszólván a legnagyobb tekintélynek örvendett. Dr. Katona nyomdokain haladt, az általa megkezdett munkát tető alá hozta elnöki székben utóda, *dr. Szabó Ármin* városi t. főorvos, a fiókszövetség jelenlegi örökös tiszteletbeli elnöke. Hosszú évek során az alelnöki székben megnyilvánuló kitűnő képességei nyitották meg az utat számára az elnöki szék felé. A háború közepétől forradalmakon át biztos kézzel vezette a fiókszövetség hajóját egy évtizeden keresztül. A fiókszövetség tisztikarában mindig nagy szerepet játszottak városi és vármegyei orvosi előkelőségeink, kik közül nem egy egészségügyi, szociális, emberbaráti és kulturális működéséért beírta nevét városunk és vármegyénk történetébe : dr. Darvas József, dr. Dobos József, dr. Derczényi Imre, dr. Fodor Mór, dr. Fodor Pál, dr. Kertész Lajos, dr. Sidauer Ármin, dr. Singer Henrik, dr. Szánthó Bertalan, dr. Winkler Bertalan.

A fiókszövetség jelenlegi tisztikara : Örökös tiszteletbeli elnökök : dr. Katona József dr. Szabó Ármin. Örökös tiszteletbeli választmányi tagok : dr. Pollacsek Vilmos, dr. Serédi Jenő. Elnök : dr. Pozsgay Lajos, alelnökök : dr. Egri Miksa, dr. Vajda Géza, titkár : dr. Stamberger Sámuel, jegyző : dr. Róna Arthur, pénztáros : dr. Nagy Sándor, ellenőr : dr. Fűrész Jenő, háznagy : dr. Széll Miksa.

A **Magyar Vörös Kereszt Egylet miskolci választmánya**. A miskolci Vörös Kereszt Egylet 1912-ben alakult. Elnöke gróf Haller József volt. A háború alatt eredményes tevékenységet fejt ki az egyesület a hadsereg egészségügye érdekében. A háború utáni zavarokban az egyesület működését kénytelen beszüntetni. De csakhamar, 1925-ben újonnan alakul. Az újonnan alakult tisztikar névsora : Elnök : runyai Soldos Béla dr., női társelnök : dr. Hodobay Sándorné, alelnök : dr. Hodobay Sándor, női alelnök : Hőnig Vilmosné, titkár : dr. Halmay Béla, gondnok :

Tury József, jegyző : Komán Andor, pénztáros : Beliczky Andor, ellenőr : Székely Aladár, orvos : dr. Szabó Ármin. Számvizsgálók : Bulyovszky Gusztáv, Feitscher Ernő, Kun Géza, Munk Samu, Zoltán Ferenc.

A Magyar Fogorvosok Egyesülete északmagyarországi fiókja 1923. év őszén, dr. Széll Miksa miskolci fogorvos kezdeményezésére a miskolci fogorvosok az egyre súlyosbodó gazdasági érdekeinek megvédése céljából alakult meg.

Az újjászervezési rendkívüli közgyűlésen dr. Széll Miksa lett elnökké megválasztva, titkár dr. Futó Gyula, jegyző és pénztáros dr. Hevesi István lett.

Az új elnök indítványára az egyesület átalakult a Magyar Fogorvosok Egyesületének északmagyarországi fiókjává és csatlakozásra szólította a borsodmegyei és szomszédos vármegyék fogorvosait, ami nagyrészt sikerült is s így jelenleg 19 miskolci és 13 vidéki tagja van. Az egyesület egyre tevékenyebb életet folytat, harcol az elharapódzó kuruzslás, főleg a fogtechnikusok ellen.

A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület alakult 1921-ben. Elnöke: dr. Baruch Gyula. A Miskolci Gyógyszerész Testület 1910-ben alakult. Elnöke : dr. Baruch Gyula.

Országos Magyar Bábaegyesület miskolci fiókja alakult 1923-ban. Elnöke : dr. Szöllősy Mór m. kir. egészségügyi főtanácsos.

A Felsőmagyarországi Zsidókórház Egyesület alakult 1924-ben. Elnöke : Győr Ödön.

A Miskolci Stefánia Szövetség. Az Országos Stefánia Szövetség miskolci fiókja 1917. évben alakult. A Stefániának két védőintézete van, a 37. és a 69. számú. Az elmúlt 10 év alatt mintegy 14.000 csecsemő állott a Stefánia Szövetség gondozása alatt. A védőnők tíz év alatt körülbelül 50.000 látogatást tettek. A terhes nők gondozása és megfigyelése a Szövetség elsőrendű feladatát képezi. A lefolyt évtizedben 1500 anya állott gondozás alatt. A Stefánia 1924-ben megszervezte a vándorkelengye intézményt és száz darab kelengye áll rendelkezésére. Anyaotthont 1925-ben szervezett, tejkonyhát pedig 1926-ban. Az anya- és csecsemővédelem érdekében a Szövetség »Anyák Iskolája» és »Szülésznők Iskolája« címen előadásokat rendez. A Stefánia Szövetség első elnöke dr. Szentpály István polgármester, igazgatója dr. Venetianer Jakab főorvos volt, aki 1928-ig nagy szeretettel s buzgalommal intézte a Stefánia ügyeit.

Az 1929. év fordulópontot jelent a Miskolci Stefánia életében. Dr. Hodobay Sándor polgármester, a Stefánia elnöke ugyanis átlátva, hogy az anya- és csecsemővédelem szoros vonatkozásban van a népjóléttel, akként intézkedett, hogy a Szövetség a város népjóléti organizációjába legyen bekapcsolva, amelynek vezetője, dr. Plank Miklós tanácsnok, egyben a Stefánia Szövetség igazgatói tisztségét is betölti. Ezen új organizáció következtében a Miskolci Stefánia Szövetség el sem képzelte arányokban fellendült. A Stefániának ma már 2500 tagja van. A Szövetség 10 filléres akciójának eredményeként a tisztviselők, alkalmazottak, munkások, kereskedők és iparosok önként felajánlott adományaiból rövid időn belül több ezer pengő gyűlt össze. A Stefánia Szövetség jelenlegi vezetősége : dr. Hodobay Sándor elnök, dr. Plank Miklós igazgató, dr. Máday Lajos titkár, dr. Fodor Ödön főorvos, dr. Szerényi József, dr. Neuwirth Lajos, dr. Csipkay János orvosok. Vezető védőnők : özv. Krizsanovszky Józsefné fővédőnő és Szilágyiné Andriská

Irén. Védőnők : Harrach Mária, Kuchta Jolán, Bojtár Hermin, Trohán Erzsébet, Mierzva Irma. Védőnőjelöltek: Jaszkulási Margit, Erős Irén, Kopacskó Ilona.

A **József kir. herceg Szanatórium Egyesület** miskolci tüdőbeteg gondozó intézete 1917. évben alakult meg. Elnöke dr. Hodobay Sándorné ; alelnökök : Bacskay Dezsőné, dr. Szabó Árminné, dr. Markó Lászlóné és Mennel Ottóné. Főorvos dr. Mendel Dezső, segédorvos dr. Szerényi József, pénztárnok Baruch Gyula, titkár dr. Faragó Elemér, gondnoknő özv. Fischer Károlyné. Az Intézet célja és feladata : a tüdőbeteg jelentkezőket gondozás alá venni, okszerű tanácsokkal ellátni, úgy önmagával, mint másokkal szemben a helyes életmódra szoktatni s ezen törekvésükben a lehetőség szerint anyagilag is támogatni. A tüdőbeteg gondozás két részből áll : a rendelésből és a beteglátogatásból. Az Intézet a működéséhez szükséges anyagi eszközöket részint hatósági támogatásból, részint a társadalom jótékonyasága által fedezi. Az ezévi államsegély 4000 pengő. Az egyesület 1928. évben egy röntgenkészüléket és kvarcfényt szerzett be, 5072 pengő értékben. Az Intézet átlagos évi kiadása 7000 pengő. 1926. évben költözött az Intézet jelenlegi, a csabai kapuban lévő modern helységeibe és évről évre eredményesebben működik emberbaráti tevékenységében.

DAL- ÉS ZENEEGYESÜLETEK*)

A **Miskolci Filharmóniai Társaság**. Alapították 1922 november 19-én *Rádió Rezső*, a miskolci Nemzeti Színház akkori karnagya kezdeményezésére *Hollóssy Kornél* városi zeneiskolai tanár, *Koller Ferenc* zeneiskolai igazgató és *Rádió Rezső*. Örökös díszelnökei: dr. *Puhy* Endre ny. főispán, képviselőházi alelnök és dr. *Hodobay* Sándor polgármester. Ügyvezető elnöke 1923-tól 1925-ig dr. *Ribiczey* József ezredes hadbíró, főtitkár dr. *László* Imre ügyvéd, titkár dr. *Győry Nagy* István főhadnagy hadbíró.

A Társaság legelső nagy ének- és zenekari hangversenyét 1923-ban tartotta a miskolci Nemzeti Színházban. Az énekkar 110, a zenekar 60 tagból állott. Az 1924. évtől a Társaság karnagyai sorában találjuk *Franz* Károlyt, a m. kir. 13. honvédgyalozezred zeneügyi aligazgatóját.

Dr. *Ribiczey* József ezredes hadbíró Budapestre történt áthelyezése következtében ügyvezető-elnöknek dr. *Putnoky* Béla ügyvéd, jogakadémiai m. tanárt választja meg a közgyűlés, aki azóta is lelkes és fáradhatatlan vezére a Társaságnak.

A Filharmóniai Társaság fennállása óta évenként 4—5 kamarazene- és nagyzenekari hangverseny keretében ápolja nagy sikerrel a klasszikus zenekultúrát. Legnevezetesebb országoshírű hangversenyei voltak az 1927 március 3-án tartott nagyzenekari *Beethoven* emlékverseny és az 1928. évi március 8-án rendezett centennáris *Schubert* nagyzenekari hangverseny.

A Társaság jelenlegi tisztikara és választmánya dr. *Putnoky* Béla elnökön kívül áll *Hollóssy* Kornél (titkári teendőkkkel is megbízott) és *Franz* Károly

*) Lásd e műben: »Miskolc zenei élete« című részt.

karnagyokból, *Rákos Arnold* hegedűművész és *Haydu István* gordonkaművész hangversenymesterekből, *Marxer Ernő* pénztárosból, továbbá *Császár László* főhadnagy, *Gobby Jenő* mérnök, vitéz *Domonkos György* tanár, *Kománné Balogh Luca* hegedűművésznő, *Szász József* gőzmalomigazgató, *Kálmán Izsó* gyáros és *Becht József* igazgatótanár választmányi tagokból. A Társaság működő tagjainak száma jelenleg 22 vonós hangszert játszóból áll, mely nagyzenekari hangversenyek alkalmával a m. kir. 13. honvédgyalozezred teljes zenekarával egyesül. A Társaságot a hivatalos város rendszeres évi szubvencióval segítyezi.

A **Miskolci Dalégyelet** alakult 1874. Elnöke : homrogi *Lichtenstein László* felsőházi tag. Alelnöke: dr. *Hodobay Sándor*. A tagok száma; 205.

A **Máv. Miskolci Dal- és Önképző Kör** alakult 1891.

Miskolci Vígíjak Dal- és Önképző Köre, alakult 1923.

Harmónia Dalárda, alakult 1921.

Alsó Miskolci Róm. Kath. Egyházi Énekkar, alakult 1928. Elnök : *Tóth Zoltán* Viktor, pápai titkos káplán.

Miskolci Általános Munkásdalárda, alakult 1911.

KÖZGAZDASÁGI JELLEGŰ EGYESÜLETEK

Magyar Cobden-Szövetség miskolci fiókja. Alakult 1925-ben, mint a budapesti Magyar Cobden-Szövetség fiókja. Célja a magyar ipari és kereskedelmi érdekek védelme, a termelés és fogyasztás összhangjának megteremtése, küzdelem és propaganda a szabad ipar és szabad kereskedelem érdekében, vámok és kartellek elleni védekezés. Évenként 10—12 előadást rendez közgazdasági szakemberek, publicisták körzeműködésével. Tagjainak száma: 144. Tisztikara : Elnök : *Ferenczi Károly*. Alelnökök : *Bródi Sándor*, *Engel István*. Pénztáros : *Vönekgyula*.

A **Borsodmegyei Vendéglősök, Korcsmárosok és Kávésok Egyesülete** 1894. évben alakult. Az egyesület elnöke: id. *Máyer József*.

A **miskolci Borbély- és Fodrásmesterek Szövetsége** 1911. évben alakult. Elnöke: *Pechó Lajos*, alelnöke: *Fazekas Károly*, titkára: *Tóth Endre*.

A **Magyar Kőművesmesterek Országos Szövetségének** miskolci csoportja 1926-ban alakult. Elnöke : *Harsányi József*, alelnöke : *Pollák Gyula*.

Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségének Miskolci Csoportja 1903. évben alakult. Elnöke : *Bálint Béla*, ügyvezető alelnöke : *Guttman Jakab*, alelnökök : *Friedmann Vilmos*, titkár : *Klein Aladár*.

Miskolci Pincérek Nemzeti Egyesülete alakult 1925. év december hó 3-án. Működése kiterjed Borsod, Zemplén és Gömör vármegyékre. Jelenleg 83 tagja van. Az Egyesület kizárólag gazdasági alapon működik. Tagjai semmiféle politikai párthoz nem tartoznak Tisztikara : Elnök : *Wenezs János*, alelnök : *Janits János*.

A **munkás és alkalmazotti egyesületek.** Az ipari munkásság, a kereskedelmi és magánalkalmazottak és a magántisztviselők gazdasági és kulturális érdekeit szolgáló egyesületek általában : *szakszervezetek* név alatt ismeretesek. Alakulá-

suk visszanyúlik egészen az 1870-es évekbe, a céhrendszer megszűnéséig, amikor az ipari munkásság a céhekkel párhuzamosan működő *legényegyletek* megszűnése után különféle, leginkább helyi jellegű betegsegélyző- vagy munkásképzőegyesületeket alakított, vagy asztaltársaságok útján végezte az önművelés és az önszegélyzés nemes munkáját. Ilyen helyi jelentőségű egyesülete volt Miskolc városában a fejlettebb ipari szakmáknak, így a nyomdászoknak, cipézmunkásoknak, asztalosmunkásoknak, kőművesmunkásoknak, pincérmunkásoknak, melyekről írott emlék alig maradt fenn. De emlékezetben él az általános munkásönképző kör működése is, mely a szakszervezetek alakulása idején megszűnt.

E helyi jelentőségű egyesületek sok nehézséggel küzdöttek meg s céljuknak alig tudtak megfelelni, amikor a fővárosban az országos jellegű s az osztályharc alapján álló szakszervezeti szövetségek kiépültek, a vidéki munkásság is — így Miskolc város munkássága is — megalakította gazdasági küzdelmeit irányító harci szervezeteit : a szakszervezeteket. E szervezetek nem önálló egyesületek, hanem mint az országos szakmai szövetségek helyi csoportjai működnek. Szervező titkár : *Rónai Sándor*. Adminisztratív titkár : *Visnyai György*. Tevékenyen működő szakszervezeteik vannak: a könyvnyomdászoknak, könyvkötőknek, az építőipari (kőműves, szobafestő, mázoló, ács, betonos, kőfaragómunkásoknak, vas-és fémmunkásoknak, a faipari (asztalos, kárpitós, kerékgyártó, kádár) munkásoknak, a férfi- és nőiszabómunkásoknak, a bőripari (cipész, csizmadia, bőrdöngős, nyerges) munkásoknak, az étellemezési (pék, cukrász, molnár) munkásoknak, a borbély- és fodrászmunkásoknak, a szállodai, éttermi és kávéházi munkásoknak, a gépjárművezetőknél, a kereskedelmi alkalmazottaknak és a magántisztviselőknél.

GAZDASÁGI JELLEGŰ EGYESÜLETEK

Vakokat Gyámolító Országos Egylet Felsőmagyarországi Fiókegylete 1905. évben alakult. Az intézet helyiségeit Miskolc thjf. város díjtanuln bocsátja az intézet rendelkezésére, azonfelül 1440 pengő évi segélyben részesíti, Borsod vármegye pedig évi 1500 pengő segélyt ad. A fentartáshoz szükséges többi összeget adománygyűjtés útján szerzi be és állandóan 25—30 vakot lát el. Ezideig 160 vak volt itt oktatás alatt, melyből 25—30 távozott el mint kiképzett és önállósította magát ; jelenlegi létszám 25. Elnök : dr. *Tarnay Gyula* ny. főispán, elnöknő : dr. *Hodobay Sándorné* polgármesterné. Van 15 tagú gazdasági bizottság, 60 tagú választmány, 5 tagú számvizsgáló bizottság. Gondnoka : *Untener Bertalan*.

Miskolc és vidékének Méhész Egyesülete. Miskolc székhellyel 1922. évi január hóban alakult meg. 194 tagja van. Saját iskolaméhese is van, hol évenként tanfolyamot tart szakértők vezetése mellett, a hallgatók a tanfolyam sikeres elvégzése után látogatási bizonyítványt kapnak. 1927. évben egy nagyobb szabású kiállítás rendezett. Jelenlegi tisztikara : Elnök : dr. *Balázs Ferenc*, alelnökök : *Éberlein Antal* és *Hauer Béla*, ügyvezető elnök : *Ficzek Arnold*.

A **Miskolci Máv. Alkalmazottak Temetkezési Egyletét** ezelőtt 20 évvel alakít-

tották meg a miskolci vasutasok. Taglétszám: 1950. Elnöke: *Kiss János*, alnöke: *Vithovszky Ferenc*, titkára *Tóth Gusztáv*.

A Magyar Galambtenyésztők Országos Egyesületének Helyicsoportja alakult 1922-ben.

VEGYES EGYESÜLETEK

Az **Ébredő Magyarok Egyesülete** miskolci csoportja 1920 augusztus 5-én alakult meg. Az egyesület főbb tisztviselői a megalakulástól a mai napig a következők: Kerületi felügyelő: *Borbély-Maczkó Emil*, elnökök: *Ujváry Dezső*, *Fodor Pál dr.*, *Buttykay Elemér*. Tagjainak száma: 1000.

Magyar Orsz. Véderő Egyesület »Move«, alakult 1919. Elnöke: *Ottyk Jenő* és dr. *Görgey László*.

A Gömöriek Miskolci Egyesülete. A megszállott Gömörből Miskolcra menekült magyarság együttérzése, közös fájdalma és közös emléke hozta létre azt az egyesülést, amelyből a ma már alapszabályszerűleg működő Gömöriek Miskolci Egyesülete alakult ki. Elnöke: *Tavassy Gyula*, ügyvezető igazgatója vitéz *Littkey György*, főtitkára: *Sztankovics Margit*. Az egyesület célja elsősorban az, hogy a szerteszóródott gömöriek közt fentartsa a kapcsolatot, társadalmi összejövetelein tanúságot tegyen erkölcsi erejéről, az arra szoruló szegényebb sorsú gömörieket, különösen a főiskolai hallgatókat, erkölcsileg, sőt tehetségéhez képest anyagilag is támogassa.

A Magyarországi Turán Szövetség Miskolci Törzse, alakult 1920. Törzsvezér-helyettes: *Domby László*, alvezér: dr. *Csik József*, ügyvezető: *Sáfrán Ferenc*.

Foederatio Americana Corporatis Rákoezyána miskolci csoportja alakult 1924. Alapító elnök: *Andrássy Kálmán*. Az egyesület a szegénysorsú katolikus főiskolai ifjak tanulását erkölcsileg és anyagilag támogatja. Ügyvezetőigazgatója 1928-tól *Duray Kálmán* kir. kath. főgimnáziumi tanár. Az egyesület vezetősége városunk és környéke katolikus társadalmának színejavát foglalja magában. Tagdíj 12 P. Tagok száma: 130.

Miskolci Jogászok Werbőczy Bajtársi Egyesülete alakult 1925. Tagjainak száma: 70.

A Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének miskolci csoportja. Alakult 1921. Ügyvezető elnök: *Sáfrán Ferenc*, Máv. főfelügyelő, műhelyfőnök.

Borsodmegyei Községi és Körjegyzők Egyesülete. Alakult 1883. Elnök: *Ligethy Béla* diósgyőri főjegyző.

Borsodmegyei Általános Tanító Egyesület. Alakult 1890. Elnök: *Keresztes Vencel* (Diósgyőr—Vasgyár).

A Felsőkereskedelmi Iskolát Végzetek Bercsényi Bajtársi Egyesülete 1926 júliusában alakult meg. Az Egyesület a Magyar Egyetemi és Főiskolai hallgatók »Turul« Szövetségének teljes jogú rendes tagegyesülete. Az Egyesület mindenkori fővédőura, magisztere a miskolci felsőker. isk. igazgató és pátrónusai, védőurai a ker. isk. tanárok. Az Egyesületnek jelenleg 120 tagja van. Hivatalos helyiség: Miskolc, Hunyadi-utca 13. szám. Vezetőség: magiszter: *Simon Sándor* felső-

ker. isk. igazgató, vezér : *Móók* Lajos, alvezér : *Beck* Ferenc; tb. alvezér, főíró-deák : *Etey* Ferenc, nádor : *Kertész* Zoltán, udvarnagy : *Barna* Gyula, regős : *Hubay* József, főlovászmester : *Tóth* Ferenc. Az egyesület tb. dominusai között városunk sok kiválósága foglal helyet.

Északmagyarországi Idegenforgalmi Szövetség, Miskolc Erzsébet-tér 3. (Ideiglenesen.) Célja : Északmagyarország, főként Csonkamagyarország legmagasabb hegyvidékének, a Mátra, Bükk, Hegyköz s Aggteleki Cseppkőbarlang vidékének, nemkülönb a Tiszavidéki természeti szépségeinek a legszélesebb körben való ismertetése s e vidéknek a nemzetközi idegenforgalomba való bekapcsolásának előmozdítása. Kezdeményezésére Miskolc thjf. város felállította a Városi Idegenforgalmi Hivatalt, melynek példáját Sátoraljaújhely, Gyöngyös és Eger városok ugyancsak követték. A Szövetség tisztikara : Fővédnök : dr. *József Ferenc* főherceg, díszelnökök : *Hedry* Lőrinc, Heves megye főispánja, dr. *Mikszáth* Kálmán, Miskolc város főispánja, dr. *Soldos* Béla főispán, *Szell* József főispán, elnök : dr. *Hodobay* Sándor polgármester.

Az Országos Magyar Eszperantó Egyesület miskolci csoportja. Az eszperantó nemzetközi kisegítő nyelv terjedésének városunkban az első nagyobb lökést dr. *Giesswein* Sándornak 1913-ban tartott propaganda beszéde adta, bár elvéve már előbb is akadtak eszperantisták Miskolcon. A világháború e mozgalom terjedését egy időre megakasztotta ugyan, de a forradalmak lezajlása után dr. *Győry Nagy* Lajos agitációja folytán új lendülettel indult meg s 1922 februárjában a már nagy számmal lévő miskolci eszperantisták elérkezettnek látták az időt a csoport megalakítására. Bár a rossz gazdasági viszonyok miatt a csoport csak rövid 4 évig tudta fentartani helyiségét, ami a nyilvános és rendes csoportélet első feltétele, ez alatt a rövid idő alatt is oly eredményes működést fejtett ki, amellyel a város társadalma minden rétegének érdeklődését fel tudta kelteni. Legkimagaslóbb eseménye volt a miskolci eszperantó mozgalomnak a IV. Országos Eszperantó Kongresszus, amely 1922 augusztus 27. és 28-án itt folyt le az ország minden részéből idesereglett több mint 200 résztvevővel és néhány külföldi vendéggel. A csoportnak, valamint a kongresszusnak is *König* Lajos női felső kereskedelmi iskolai tanár volt az elnöke, aki mint a Párisban székelő Eszperantó Szakszótár Bizottság egyik csoportjának vezetője és a Genfben székelő Egyetemes Eszperantó Szövetségnek a helyi képviselője állandó munkása e nyelv terjesztésére és fejlesztésére irányuló törekvéseknek.

Nem lehet említés nélkül hagyni itt dr. *Kalocsay* Kálmán fővárosi orvost, városunk szülöttjét, aki ez idő szerint az egész világon egyik legelismertebb eszperantista költő. Kalocsai *Az ember tragédiájának*, *Petőfi* János vitézének és számos más irodalmi remeknek és népdalnak mesteri fordításával nagy mértékben járult hozzá nemzetünknek a külfölddel való megismertetéséhez és megbecsültetéséhez.

Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárvák Nemzeti Szövetségének Miskolci Csoportja. Elnöke: dr. *Rimóczy* József tanácsnok.

MISKOLC SZOCIÁLPOLITIKAI ÉLETE

magyar városok intenzív szociálpolitikája egyidős a világháborúval. Az ezt megelőző időben szociális politikánk túlnyomó részben lokális, tehát decentrális és csak egyes vonatkozásaiban országos jellegű, illetve centrális.

A törvényhatósági életben is csak esetenként találkozunk szociális politikával, aminek többek között legfőbb oka az, hogy törvényhatóságaink vármegyére és városra tagozódván, teljesen ellentétes közigazgatási és társadalmi életet élnek, lényegesen eltérnek életviszonyaik, mások a szükségleteik s igen gyakran mások az érdekeik is.

A városok szociális élete intenzívebb volt ennek dacára is. Különösen a kereskedelmi és ipari városokban találunk intenzívebb szociális munkára, ami érthető is, mert ezek társadalmi mozgalma élénkebb, életviszonyaik lüktetőbbek s ezek lakói gyakran oly jogos szociális kívánságokkal lépnek fel, mely elől a közület elzárkózni nem tudott. Az agrár városok életében viszont alig találunk a háború előtt szociális munkát, mert a kormány centrálisan e kérdéssel nem foglalkozott, szétszórt területen élő lakosaik foglalkozása alkalmas sem volt az ezirányú munkára.

Az 1914. évben kitört világháború e téren rendkívül lényeges változások hozott. A rokkantkérdés, az anya- és csecsemővédelem, a tüdőbaj elleni védelem, a vérbaj oly fontos nemzetvédelmi problémákká nőtte ki magát, mely kérdéssel való intenzívebb foglalkozás elől elzárkózni egyetlen város sem tudott. De foglalkozni kellett ezekkel a kérdésekkel azért is, mert a kormány rendkívül súlyt helyez e kérdésekre, ma már törvényeink, rendeleteink kategorikusan írják elő e téren a fokozottabb szociális tevékenységet. De nevezetes dátum a világháború története azért is, mert a szociális kérdés szolgálatába állított oly erőforrásokat, melyek létezése élt ugyan a köztudatban, működtek, mint szociális tényező külön-külön, de arra nem, vagy alig gondoltak, hogy ezeket az erőforrásokat a közös cél érdekében egységesíteni kell. Ez a hármas egység: az állam, a társadalom és a hatóságok, illetve városok.

Rendkívül érdekes ezek viszonya egymáshoz, érdekes az a tagozódás, amelyben önkéntelenül egymásra találtak s így hármásban a magyar szociálpolitikának pillérei lettek.

A szociálpolitika az egyetemes jó politikája. Kétségtelen dolog, hogy alkotmányos kormányforma csak ily irányban működhetik, de a legideálisabb szándék, a legemberibb törekvés is kettőt feltételez : az anyagi erők összehozását, s a kitűzött célok pontos végrehajtását. Nem nehéz ugyan szociálpolitikát csinálni akkor, ha a viszonyok s a helyzet egyenesen rámutatnak a szükségletre, de egy agyonnyomorított országban, hol pang minden, hol a valuta majdnem a semmivel egyenlő értékű, ott kiválasztani azt, amire elsősorban szükség van, gondosan mérlegelni a megadott helyzetben a felmerült lehetőséget, gondosan irányítani a szociálpolitikumot, mely a legérzékenyebb az összes közfeladatok közül, s könnyen lendül jobb- vagy balfelé, — ezt tehát a középútban vezetni, a fedezetről gondoskodni — mindez oly feladat, mely kétségtelenül reá süti bélyegét az egész állami kormányzatra, irányítást, erős kezeket kíván, s főképpen oly gyakorlatot, mely nemcsak helyes érzékre, de a viszonyok alapos ismeretére is vall.

Teljes elismerés illeti meg a magyar kormányt szociális irányú munkájáért, s csak ennek az áldozatos, gondosan kidolgozott munkásságnak köszönhető hogy minden tényező rendelkezésére áll, ha kell, erején is túlmenően, mert minden érdekelt tényező belátta, hogy a közállapotokat szanálni csak intézményes szociálpolitikával lehet.

A másik tényező a városok. A szociális kérdések, a kívánalmak itt merülnek fel elsősorban. Egy kis állam a város, melynek státumai a köz kívánalmait képviselik. Az önkormányzatú város lehet bármily erős anyagilag, lehetnek tervei bármily magasztosak is, de az államnak része lévén, nemcsak irányításra van szüksége, de gyakran arra a tekintélyre is, melyet a kormányhatalom képvisel. Nem újkeletű ez a különös kapcsolat, hiszen ez nemcsak jogszerű, de észszerű is, ma azonban Csonka-Magyarországon, hol nemcsak az anyagiakat, de az erkölcsieket is szanálni kell, ahol a szociálpolitikában még jó adag politika is van, oly fontos körülmény, mely nélkül szociális fejlődésünkről szó sem lehetne.

A harmadik tényező a társadalom. Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a társadalom csak anyagi erőforrás ; erkölcsi is és főleg az városainkban, hol egy-egy társadalmi jótékony- vagy emberbaráti alakulat évtizedes eredményes munka tekinthet vissza.

A további lépést már a viszonyok érlelték meg. Az állam legfőbb vezető- és irányító szerepe a szociális munkánál kétségtelen, a városi közigazgatás a végrehajtó hatóság, mely a társadalommal összefogva anyagilag is igyekszik a felmerült kérdések megoldására. A társadalom részéről felmerült kívánalom a helyi hatóság szűrőjén nyer hivatalos jelleget s mint javaslat lát napvilágot. Felfelé ideákat termel, de áldoz is s vállvetett erővel old meg oly feladatokat, melyre külön-külön képtelen lett volna.

A városi életben a közös érdekek jobban egymásra találhatnak, a társadalom szociális értéke kétségtelenül nagyobb, mint a bürokratikus szervek, ridegségmentes, melegebb, mint a büró, mely sokszor csupán bizonyos szabályok keretén belül mozoghat.

Csak arra óhajtunk még kitérni, hogy e szervek a szükséges anyagi erőket hogyan szerzik meg. Az államhatalom bizonyos kitűzött szociális feladatok elősegítése érdekében költségvetésében vesz fel összegeket s osztja azt szét a városok

különböző szociális feladatainak elősegítésére, de ennél lényegesebb az a támogatása, hogy módot nyújt a városoknak oly szabályrendeletek alkotására s főleg oly jövedelmi források megnyitására, melyekkel szociális feladatokat oldhatnak meg. Az államtól mai helyzetében elvárni sem szabad, hogy kasszájával korlátlanul rendelkezésre álljon, de elvárható ez a városoktól, hogy saját helyi szociális érdekeik előmozdítása céljából áldozatot hozzanak s e téren panaszra ok nincs is. A társadalom anyagi áldozata megnyilatkozhatik gyűjtés útján is, de főképen szerepre jutásuk folytán látóivá lesznek a szociális városi törekvéseknek, legfőbb zászlóvivői s szószólói a hatóságok enemű kívánalmainak, terveinek, rendíthetetlen támogatói a becsületes törekvéseknek, — a hatóság és a társadalom összehangolt együttműködése pedig a magyar szociálpolitikának jövőbeli legbiztosabb alapja.

Kivonatosan, íme ez a magyar városok szociális programja. Dolgozni kívánunk, elvünk az erők egyesítése, céltudatos, makacs küzdelem a magyar jövőért.

Nehéz a romokból építeni, mert azt először el kell takarítani, de a romok alján a nemzeti öntudat csillan meg, mely ezeréves történetünk fényében visszaverődve, szorgos munkára, fajunk védelmére s megbecsülésére int.

Ha e kérdéseket Miskolcra vonatkozóan taglaljuk, meg kell állapítanunk, hogy a mi szociálpolitikánk sem idősebb a világháborúnál. Meg kell állapítanunk azt is, hogy amit mi kitermeltünk, annak is a viszonyok voltak az eredő okai, mert kétségtelen tény az, hogy a városi élet sokkal intenzívebb szociálpolitikai munkásságot kíván.

Miskolc város és kereskedelmi város, lakosai azonban túlnyomó részben kisemberek, akiknél sokkal gyorsabban ég az élet, akiknél problematikusabb a mindennapi kenyérért való viaskodás és ez az oka annak, hogy városunk szociálpolitikája az átlag magyar városokénál intenzívebb. Az egzisztenciák összeroppanása nálunk sokkal gyorsabban beáll és ennek következménye, hogy városunkban sokkal bensőségesebb melegséggel kell foglalkozni szociálpolitikai kérdésekkel, mint más városok közönségének.

Városunk közönsége azonban minden időben megértő melegséggel termelte ki a szociális problémák megoldását, semmit se drágáit, semmit se becsmérelt le akkor, ha népjóléti kérdések megoldásáról volt szó és éppen városunk termékeny talaja egyik legfőbb oka annak, hogy a rokonszenv és a kölcsönös megértés alapján olyan intézmények létesültek városunkban, amelyek csonka országunkban példátlanul állanak.

A másik érdekes körülmény, amely a szociális kérdések feldolgozásánál előtérbe nyomul az a körülmény, hogy a megszállás folytán Miskolc városnak úgynevezett közgazdasági területe megnagyobbodott. Az őt környező községek és kis városok, amelyek a békében Kassa felé gravitáltak, ma Bánrévétől, Hidasnémetitől végig Miskolcot tartják szellemi irányítójuknak. Sajnos, végváros lett Miskolc, amelynek hatalmas körzete nemcsak kulturális, nemcsak közegészségügyi, hanem szociálpolitikai téren is vezet és irányt szab. Az őt környékező helységek szociális élete szorosan összefügg a városéval és ennek oka az, hogy városunkban a szociális kérdések mélyebb nyomokat hagynak, követelően lépnek fel és megoldásukat sürgetik.

Azok a népjóléti feladatok, melyeket tételes törvényeink s ezt kiegészítő rendeleteink felsorolnak, rendkívül szűk korlátok között mozognak s azokon régen rést ütött a gyakorlati élet, ott különösen, hol az életviszonyok, társadalmi körülmények stb. nyomása következtében kellett egy- vagy másirányú, a törvényes rendelkezéseket túlhaladó népjóléti munkát végezni.

Kétségtelen dolog, hogy ma már sem a községi törvény (1886 : XXI. és XXII.), sem nyilvános betegápolásról szóló törvény (1898. évi XXI.), sem az állami gyermekmenhelyek létesítéséről szóló (1901. évi VIII.), 6 és 7—15 életéves elhagyott gyermekek védelméről szóló (1901. évi XXI.), valamint az ezen törvényeket magyarázó kiegészítő s pótló rendeletek nem felelnek meg a mai idők kívánalmainak.

A népjóléti igazgatás feladata azonban nem az, hogy kritikát gyakorolva e törvényes rendelkezések avult volta felett, e ténnyel be is fejezze munkáját, hanem, hogy éber szemmel figyelje azokat a jelenségeket, melyek a gondjára bízott erkölcsi közület e nemű ténykedésében orvosolandó tünetekként felmerülnek s e helyütt is le kell szögeznünk azt a tényt, hogy az államhatalom népjóléti rendelkezései lehetnek bár a legtökéletesebbek is, a végrehajtást illetően oly sok különböző szempontokkal kell számolnia az egyes törvényhatóságokban, éppen az életviszonyok különbözősége folytán, hogy a kormányhatalom népjóléti ténykedése csupán generális szabályok s elvek kimondására szorítkozhatik.

Városunk speciális helyzete, társadalmi összetétele a kisegzisztenciák nagy száma, de különösen a nemzetfentartó elemnek a háború, a forradalmak s megszállások következtében való összeroppanása oly rendkívüli jelenségek voltak, melyek rendkívüli intézkedéseket igényeltek, az a nagy úr, mely a társadalom, az állam és helyi hatóság e nemű munkája között megvolt, egy csapásra beomlott. A szegénység megnövekedése, a hadirokkantak, hadiárvák, hadiözvegyek emelkedő száma, gazdasági életünk leromlása, az állam kényszerű beleavatkozása a gazdasági megélhetési viszonylatokba, a kereskedelem megkötöttsége, annak a viszonyok hatása alatt történt fokozatos lezüllesztése, az ipar pangása, anyagszerek hiánya, a munkaalakalmak lecsökkentése, s ha még ehhez hozzá vesszük a román és cseh megszálló csapatok garázdálkodását s a kommunizmus okozta pusztításokat, ezekkel oly tényeket sorakoztatunk fel, melyek mindegyike hatékonyabb tevékenységre ösztönözte a kormányhatalom népjóléti apparátusait, de megindította az önkormányzati hatóságokat is, kik már jóval a kormányintézkedések foganatosítása előtt, hogy úgy mondjuk, népjóléti öntudatra ébredtek s amikor egyrészt minden alkotáskukban szociálpolitikát igyekeztek belevinni, másrészt minden hasonló jellegű ténykedői erő egyesítését tűzték ki célul.

Miskolc város közönsége még 1901. évben alkotta meg a szegények segélyezéséről szóló szabályrendeletét, melynek alapköveit az 1886. évi XXII. tc. 145. §-a, valamint ennek végrehajtása tárgyában kiadott 51.000/1899. sz. B.M. rendelet képezi, mely az elberfeldi német mintát tartva szem előtt, a városban hatósági funkcionáriusok, részben társadalmi szervek bevonásával igyekszik felkutatni a nyomort. A szabályrendelet minden szociális volta dacára is, ma már teljesen elavult. Nem csupán a fenthivatkozott okok folytán, de főleg azért is, mert a szabályrendeletben leszögezett szegényügyi adminisztráció a munka terjedésével szűknek bizonyult

a segélyezés módja, mely csupán a pénzsegélyt ismerte, de rést ütött az élet a szabályrendelet azon intézkedéseiben is, mely a legnemesebb emberi kötelesség teljesítését, a segélyezést: a segélyezett illetőségével köti össze.

Tényként kell leszögeznünk ugyan, hogy városunk tanácsa sohasem mérlegelte a segélyezendő illetőségét, de fentartotta azon jogát, hogy a segély összegét a segélyezett illetőségi községtől követelésbe vegye.

Városunknak a szegényügyről, a népjóléti gondozásról tényleg érvényben levő szabályrendelete ma még nincs. A régi elavult, újat készíteni pedig ma még — amikor a népjóléti gondozás kérdése, annak számtalan mellékága alakulás alatt van, amikor még számtalan előkérdése a népjóléti gondozásnak, — rendezetlen — korai volna. Kell még egy néhány évnek a tapasztalata, szükséges még, hogy a háború okozta elferdülés rendes vágányra terelődjék s e fontos problémát megoldani is csak akkor lehet, ha nem sporadikusan, hanem országosan foglalkoznak e kérdéssel s amikor az ezirányú törvények nem csupán javallják, hanem egyenesen előírják a felgyülemlett népjóléti, szociális függő kérdések gyökeres rendezését.

A népjóléti mozgalmak leghatékonyabb tényezői a népkonyhák, ebédeztetők s általában mindazon tényezők, melyek természetben juttatják táplálékhoz az arra ráutaltakat.

Városunk tanácsa már régen belátta, hogy a népjóléti ténykedésben a pénzbeli segély csak alárendelt jelentőségű, legfeljebb csak pótló jellegű s éppen azért már 1910. évben oly határozatot hoz, hogy a tél folyamán népkonyhával kapcsolatos melegedő helyiség létesíttessék, hol az arra ráutaltak teljesen díjtalanul meleg ételneműekhez jutnak. Az első ilyen menhely városunkban a Luther-téren lévő úgynevezett Rapcsák-féle épületben állíttatott fel Korniczky Lajosné vezetése alatt, hol egyszersmind 3 helyiségben 12 ágy állott a hajléktalan szegények rendelkezésére. E menhely a téli hónapokban népkonyhával kapcsolatosan működött s naponta 300 gyermeket és 200 felnőtt egyént látott el ingyenebédvel.

A népkonyhák s ezzel kapcsolatban a gyermekotthonok lényegesebb fejlődése összeesik a világháború kitörésével, mikor is a nyomor fokozódásával nagyobbarányú népjóléti ténykedés volt kifejtendő. A háború első esztendejének telén már két népkonyha működik a város területén s ezek négy hónapig tartó működésük alatt naponta 400 gyermeket és 300 felnőttet látnak el ebédvel.

Különösen célszerű ügy helyét, mint terjedelmét illetőleg 1914. évben a Verbőczy-utcán lévő gyermekotthon s miután ide kivétel nélkül oly gyermekek kerülnek, kiknek szülői egész napi munkával elfoglalva távol vannak, — e szociális bajon segíteni, tanácsunk tanítókat és tanítónőket kér fel, kik a gyermekekre étkezés után felügyelnek, a gyermekek ott tanulhatnak, feladatukat elvégezhetik s ennek elvégezte után szakavatott hozzáértő egyének útján oktatásban részesülnek. Ezen idényben 52.810 adag ételt osztottunk ki teljesen díjtalanul.

A következő évben már három helyen működik a népkonyha és gyermekotthon s most már nem 4, hanem a téli idény 5 hónapjában: a Borsodmegyei Árvaházban, a Verbőczy-utca 20. szám alatt s a Szent István-utcai régi elemi iskolában. A kiosztott ételadagok száma 73.224-re emelkedik. E szám az 1916/17. évi idényben 86.956-ra, 1918/19-ben 116.586 adagra emelkedik. Bővül a konyhák száma eggyel és pedig a Nyár-utcaival, hol jókora kényelmes helyiség áll rendelkezésünkre.

A népkonyhák adagszáma 1919/20., 1920/21. és 1921/22. évben lényegesen megcsappant, minek oka az, hogy az amerikai konyhák létesítése következtében a gyermekek egy jelentékeny hányada ott talált elhelyezést.

A népkonyhákról emlékeztetve meg, lehetetlen a legnagyobb elismerés hangján meg nem emlékezni azokról a hölgyekről, kik a súlyos és felelősségteljes munkában segédkeztek.

Nehéz e kérdésnél nevekről megemlékezni, hiszen a miskolci nőegyletek hagyományos ügyszeretete egyformán önzetlen munkába állított minden tagot s ha mégis néhány névvel hozakodunk elő, ezt csak azért tesszük, mert e hölgyek kitartóan évről évre nem lankadó lelkesedéssel állottak nemes ügyünk szolgálatában, míg egyrészt végezték a szervezés ezernyi apró dolgait s ott voltak mindenütt, hol segíteni, támaszt nyújtani kellett, viszont másrészt e népjóléti munka érdekében soha le nem róható hála érdemes propagandát fejtettek ki. E hölgyek : Lehoczky Sándorné, Pazár Istvánné, özv. Komáromy Gyuláné, Szentmiklóssy Kálmánné, néhai dr. Hercz Ödönné, Hercz Jenőné, Vidats Jánosné, néhai özv. dr. Gencsi Samuné, Losonczy Gizella és lelkes társaik, kik népjóléti mozgalmunk történetében törölhetetlen emlékeket hagytak.

Meleg szeretettel kell megemlékezni e helyütt a tanítónők munkásságáról is, kik minden díjazás nélkül gyermekotthonainkban igen szép munkát végeztek az ott elhelyezett gyermekek között.

A leromlott gazdasági viszonyok kétségtelessé tették, hogy a városnak időszakos népkonyhával megelégednie nem szabad, mert a nyomoron a nyár, meglevő meleg mitsem segít s ennek hatása alatt a Nyár-utcán meglevő népkonyhát állandósította, hol egyrészt 20 koronáért, tehát az akkori viszonyok között is igen olcsónak mondható árért, de túlnyomó részben az arra ráutaltaknak teljesen ingyen ízletes és tápláló ebédet ad. E címen már 1918. évben 120 családot látunk el.

A mult gyermekotthonairól emlékeztetve meg, lehetetlen kihagynunk a miskolci anyaóvó, úgynevezett Bergestelle által létesített gyermekotthont, melynek megalapítása s vezetése Loos Domonkosné őrnagy neje nevéhez fűződik. A gyermekek az otthonban nemcsak teljes ellátást, de ruhát, cipőt is kaptak s a napi ellátási díj oly minimálisra volt megszabva, hogy azt minden anya még az akkori viszonyok között is könnyen fizethette ki.

E gyermekotthon 1916 szeptembertől 1919 szeptember haváig állandóan üzemben volt s meg vagyok győződve arról, hogy sok anya gondol szeretettel és hálával ezen intézményre.

Rendkívül érdekes képet nyerünk, ha figyelemmel kísérjük azokat a kiadásokat, melyek e népkonyhák, napközi gyermekotthonok fentartása révén felmerültek. 1914. évben összesen 8685 koronát tett ki az e célra fordított kiadás, egy egyén ellátása 22 fillérbe került. A következő évben felemelkedik a kiadás 39.597 korona] 8 fillérre és egy egyén ellátása 30 fillérre, egy év múlva ugyanez adagonként 49 fillérbe kerül, az összkiadás pedig 53.985 korona. E számok a drágaság fokozásával progresszív emelkednek, így : 1918-ban I. adag 53 fillér, összkiadás 86.250 K, 1919-ben I. adag 78 fillér, összkiadás 122.150 K, 1920-ban I. adag 1-10 fillér, összkiadás 163.315 K.

Büszke önérzettel hivatkozhatok Miskolc város társadalmára, mely mindenkor felekezeti és társadalmi különbség nélkül sietett segítségünkre, ha a nyomor enyhítéséről s népjóléti terveink előbbreviteléről volt szó. Könyveket lehetne megtölteni azok nevével, kik tárcájukkal mindenkor rendelkezésünkre állottak s elmondhatjuk, hogy míg más városokban a legkülönbözőbb bevételi forrásokat kellett igénybe venni e kiadások fedezésére, nálunk hosszú évek óta hagyományossá vált, hogy ha a téli időjárás beköszöntött, önmaguktól, minden felhívás nélkül gyűltek a koronák ezrekké s a miskolci közönség mint egy ember állott talpra, hogy segítsen a városnak a nyomor enyhítésére irányuló akciójában.

Nem hagyhatjuk itt említés nélkül, hogy az országos hadigondozó bizottság kétízben is segítségünkre sietett s 1916. évben 8000 koronával, 1917-ben pedig 15.000 koronával járult hozzá bevételeinkhez s ha még ehhez hozzá vesszük azt az évi 1500 koronát, majd 1918-tól kezdődő hatállyal azt a 3000 korona évi segélyt, mit a házi pénztár nyújtott, a többi kiadást teljes egészében a miskolci közönség áldozatkészsége gyűjtötte »táncolta, hangversenyezte össze stb«.

A békésebb idők beálltával, a pénz értékének stabilizálásával a népkonyhák ügye hatósági szociális keretet kapott. A város tanácsa 1924. évtől évről évre hatalmas összeget állít be a városi népkonyhák fentartására. Ma házi pénztárunk gondoskodik a népkonyhák céljaira szükséges összegekről, de míg egyrésztől állandóságát s így megélhetését biztosította e konyhákknak, másrésztől féltő gonddal őrködik azon, hogy a társadalom a maga ezer szemével állandó ellenőrzés és felügyelet alatt tartsa ezen intézményeket.

A jótékony nőegyletek munkája ma még fokozódott s valósággal lelkesen vete-
kednek azon, hogy felkutassák a nyomort, hogy az arra jogosult megkaphassa a maga segítségét.

Városunk tanácsa 1926. évben díszes hajlékot emelt egyik népkonyháknak a Búza-téren, mely több helyiségből állva a legmodernebbül van berendezve s amely állandóan egész éven át nyitva van.

A másik népkonyháknak csak évenként 6 hónapon keresztül van nyitva a Szent István-utcán lévő régi elemi iskolában s ez az intézmény a téli hónapokban felbecsülhetetlen szolgálatot tesz a nyomor enyhítése érdekében.

Mint érdekességet jegyezzük fel, hogy 1922-ben naponta átlag 260 személy részére szolgáltatunk ki ingyenebédet, 1923. évben 516 személynek, 1924. évben 396, 1925. évben 450, 1926. évben 470, 1927. évben 540 személy étkezett naponta teljesen díjtalanul népkonyháinkban.

S ha ebből a számrengetegből azt vizsgáljuk, hogy például 1920—27. évig bezáróan mit költöttünk népkonyháinkra, kitűnik, hogy ennek pontos összege 404.208 pengő, tehát egy példátlanul álló hatalmas összeg.

Népkonyháinknak megvan a maga szervezete, ügyrendje, elszámolási módja, egy pontos gépezet ez, mely összevágó munkájáért már nem egyízben kapott dicséretet felsőbb helyről s dicsekvéssel mondhatjuk, számtalan város részéről már igen sok esetben tétetett tanulmány tárgyává s szolgált zsinórmértékül.

Népjóléti mozgalmaknak igen jelentékeny tényezője azon munka, melyet városunk tanácsa ruházati anyagoknak mint alsó, felső s lábbeliek adományozása révén ért el. Tanácsunk e szociális és emberbaráti ténykedésre mindenkor igen

nagy súlyt helyezett, hiszen adataink vannak arra vonatkozóan, midőn boldogult emlékü Kazay László városi tiszti orvos előterjesztésére 1892. évben a város tanácsa csizmákat vásárolt, melyeket egy aljegyzőjének adt át azzal, hogy a kerületi biztos nyomozatit s jelentése alapján azt ráutaltak között ossza ki s erről a »Tanács előtt jelentést tegyen«, intézményesen azonban fejlődést csak akkor látunk, midőn a világháború első évében családok maradnak gyámolító nélkül s a nagy nincstelenség következtében a viszonyok hatása alatt gyakran kell cselekedni.

Jellemző, hogy míg 1913. évben mindössze 83 fiúgyermekcipőt adott a tanács ingyenesen szegény gyermekeknek, 1914. évben már 245 pár cipőt, 150 ruhát, 50 pár harisnyát, 20 kalapot oszt ki az arra ráutalt szegények között, a következő évben már 680 cipőt, 415 öltöny ruhát, 74 télikabátot, 96 sapkát, 295 pár harisnyát.

Szorosan összefügg e mozgalmunkkal és e helyütt érdemel tárgyalást két intézményünk : a városi cipőjavítóüzem s a városi szabóműhely. Mindkét intézményünk szülő oka az átérző szociális gondoskodás, mely akkor hódított nagyobb és nagyobb tért, mikor a háború nyomorúsága azzal a meglepetéssel szolgált, hogy bizonyos közszükségleti cikkek, mint a ruha és cipő is — eltűntek a forgalomból.

Az 1917. év legelején alakult cipőüzem megindítását különösen két nagy tényező erősítette, az egyik az, hogy az akkori hadügyminiszter nagymennyiségű ócska katonai bakancsot adományozott részünkre oly célból, hogy annak anyagát szétbontva belőlük a szegénysorsú lakosság részére lábbelieket készíttessünk, a másik indító ok az, hogy az ezen időben létesített népjóléti központ bőripari és cipőosztálya kéréseinket csupán bőradományozásával volt hajlandó honorálni, sőt népjóléti célokra hosszabb ideig kisebb-nagyobb mennyiségű bőanyagot részben ingyen, részben mérsékelt áron kiutalt.

Ugyanezen üzem látta el cipővel a természetbeni ruházattal ellátandó alkalmazottainkat, mint a rendőrlegénység, tűzoltók, hajduk, hivatalszolgák, kocsisok, szegényápolda stb. személyzetét, sőt a városi tisztviselők szövetkezetének közbenjötté mellett a városi tisztviselőket s családtagjaikat is. Az üzem eleinte Szalontay Antal helybeli cipésziparos Geró-utca 2. szám alatti lakos műhelyében nyert elhelyezést, majd kibővítettén a Luther-térre helyeztetett át s annak vezetését Braun Sándor helybeli cipésziparos vette át. Az üzem eleinte 3, majd 9 emberrel dolgozott s a munka szaporodásával e szám 16-ra emeltetett fel. A munkások részben orosz foglyok, részben katonai munkások voltak.

Az üzem nagybodásával kiterjeszkedtünk a hadbavonultak hozzátartozóinak, a köztisztviselők s hozzátartozóik cipőinek önköltségi áron leendő javítási munkálataira is, s hogy egy számadatot említsünk az 1917. év második felében 2775 pár cipőt talpalt meg s javított ki az üzem, amellet ugyanezen évben készített 101 pár nagy cipőt s 850 pár gyermekcipőt, nem is érintve azokat a szerszám-s anyagjavításokat, melyeket részint a rendőrségnek, részint a tűzoltóságnak végeztünk.

Az üzem altruista jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az 1917. évben 61.578 korona 82 fillér bruttó készpénzforgalom mellett, a haszon 2291 korona 20 fillér volt, vagyis éppen annyi, hogy abból a beszerzett szerszámok értéke leírható volt.

A másik ily altruista intézményünk a városi szabóműhely volt, melynek gondolatát az adta meg, hogy önkéntes adományok révén nagymennyiségű felső és alsó

ruha érkezett hozzánk, melyeket kellő tisztogatás után még javíttatnunk kellett, hogy az adományozott ruhákat teljesen használható állapotba hozzuk. Ez üzem működésében természetesen szintén kiterjesztetett, amennyiben a városi tisztviselők rendelkezésére is állt, sőt itt készültek és javíttattak azon ruhák is, melyeket természetbeni ruházattal ellátandó alkalmazottaink részére kellett adnunk. A szabóüzem vezetője Gelber Adolf helybeli szabómester volt s az üzemben katonai munkásokat alkalmaztunk.

Igy felvértezve készültünk az 1917. év telére s e munka eredményeképpen oszthattunk ki e télen 800 pár cipőt, 680 öltözet vegyes ruhát, 520 pár harisnyát s adhattunk az Erzsébet izraelita elemi iskola elnökségének a gyermekek között való kiosztásra 224 pár, a ref. nőegylet árvái részére 10 pár gyermekcipőt.

Az 1918. év még nagyobb nyomort hozott s mert a cipők részére szükséges felső bőrt megszerezni sehogyan sem tudtuk, a gyepmestertelepen lévő kutyabőröket vettük igénybe s azokat helybeli tímárral feldolgoztatva, 580 kutyabőröiből 720 pár gyermekcipő felsőrészhez jutottunk, melyek minőségüknél fogva nem voltak ugyan teljesen kifogástalanok, de mégis bőr volt s felért az azon időben hírhedtté vált »hadi bőrrrel«. Az 1918. évben már 2480 pár cipőt, 720 öltözet ruhát, harisnyát, télikabátot, sapkát osztottunk ki a magunk emberségéből s 520 pár fatalpú cipőt az országos hadigondozó ajándékaiképpen.

Mondanunk sem kell, hogy a kiosztásnál a hadiárvák és hadiözvegyek érdekét tartottuk elsősorban szem előtt s e munka fontosságát, szociális tapintatát semmi sem jellemzi jobban mint az, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr nagyszabású népjóléti és emberbaráti munkánkról meggyőződven, 21.767 VII. a. 1918. szám alatt a város tanácsához intézett leiratában a legnagyobb melegséggel emlékszik meg munkánkról, s városunkat a magyar városok mintaképének állítja oda.

A forradalmi 1919. esztendő a népjóléti jellegű munkák kiépítésének városunkban sem kedvezett. 1920 évben fokozott emberbaráti szeretettel munkálkodtunk s elmondhatjuk, hogy senki sem nyújtotta ki felénk kezét hiába, nemcsak orvosszert ajánlottunk a hozzánk forduló szegényeknek, hanem orvosságot is, e célra berendezett ügyosztályunkból egyetlen hadiárva s szegény rongyos gyermek sem ment el, kit fel ne öltöztettünk volna, s akkor, amidőn a szenvedők könnyeit letöröltük, ruhán kívül éleimet, tüzelőanyagot, pénzt stb. nyújtottunk az arra ráutaltaknak.

1920. évben 1670 pár cipőt, 420 öltözet fiú-, 340 öltözet leányruhát, 150 télikabátot osztottunk ki az arra érdemeseknek.

	Cipő pár	Harisnya pár	Szvetter drb.	Vászon mtr.
1920—1921. évben	450	260	350	200
1921—1922. évben	360	180	260	120
1922—1923. évben	840	345	252	164
1923—1924. évben	450	260	330	1185
1924—1925. évben	580	613	600—	
1925—1926. évben	687	697	558—	
1926—1927. évben	720	890	657—	
1927—1928. évben	742	820	522—	

Ha 1920—1927-ig, tehát 7 évre visszamenőleg nézzük ezirányú munkánkat, a következő képet kapjuk :

<i>Kiosztott ezen idő alatt összesen</i>	Pengőértékben
Kalap, sapka	.28 drb 112
Tankönyv.	.516 személynek 1.248
Ing	.522 drb 2.088
Tüzifa	.1.800 mm. 7.200
Szén	.14.900 mm. 23.840
Cipő. papucs	.4.204 pár 67.240
Állandó havi segély.	.862 család 165.504
Népkönyha	.2.807 személy 404.208
Szvetter	.3.007 drb 24.056
Liszt	.221 mm. 8.840
Ruha	.212 rend 6.784
Harisnya	.3.245 pár 2.596
Alsóruha	.510 drb 2.040
Szappan	.250 drb 120

<i>Elláttunk ezen idő alatt</i>	Személyt
Cipővel	4.204
Harisnyával	3.240
Szvetterrel	3.007
Tankönyvvel	.116
Inggel	.522
Alsóruhával	.510
Liszttel	.1.005
Szénnel	4.400
Napi étellel	2.807
Havi segéllyel	2.521
Ruhafélével	.240
Tűzifával	3.600

Városunk szociálpolitikai történetében rendkívül fontos és érdekes a *katonaság inségakciója*. Az 1920. év őszén a miskolci katonai körletparancsnokság Borsod, Csonka-Abaúj, Gömör és Zemplén vármegyékre s Miskolc városra kiterjedően nagyszabású úgynevezett inségakciót indított meg, melynek célja volt, hogy főleg természetbeni adományok felajánlása, illetve gyűjtése révén oly közszükségleti cikkeket szerezzenek, amellyel a körzetben élő teljesen szegény családokat ellátni lehet. E gondolat teljesen eredeti s az eszme, valamint annak végrehajtása teljesen méltó hadseregünk szociális gondolkozásához.

A teljes apparátussal meginduló munka első eredménye volt, hogy még ugyan-ezen év karácsonyára 3 vagon tüzelőanyagot s élelmiszert, mint lisztet, húst, főzeléket stb. kaptunk s osztottunk ki a miskolci körletparancsnokság közben jöt

mellett az e segélyre ráutalt lakosságának, ezen munkát még a következő év telén s tavaszán 3 ízben megismételtük, úgyhogy mintegy 5-5 vagon közszükségleti cikk került kiosztásra Miskolcon a miskolci katonai körletparancsnokság lelkes gyűjtése révén.

E munka, melynek kitervezése néhai báró Nagy Pál körletparancsnok szociális gondolkozására vall s amelynek keresztülvitele Kertész Gyula tábori lelkész százados nevéhez s nemes lelkéhez fűződik, kellő részvét hiányában 1921. évben megszakadt.

A körletparancsnokság az akcióból fennmaradó összegből még 7500 koronát juttatott hozzánk ugyancsak a fentihez hasonló rendeltetéssel.

A háború után megindult ú. n. külföldi segélyezési akciókból városunk szintén kivette a részét. A háború, a forradalmak és megszállások roncsokat hagytak az országban, egyrészt a szigorú határzár, másrészt az a körülmény, hogy a román csapatok minden elviharzó élelmiszert magukkal cipeltek vagy elpusztítottak, gyárak felszereléseit tönkretették, mivel több százezer embert döntöttek nyomorba munkaalkalmak megszüntetése révén, oly szomorú helyzetet teremtett az országban, melyhez foghatót ezideig elgondolni sem tudtunk. Keserűségünk dacára is bizonyos öntudattal kell rámutatnunk arra, hogy az Északamerikai Egyesült-Államok magyarjai voltak az elsők, kik megnyomorított lakosságunk segítségére siettek. Még a megszállások nyomorúságait sínylettük, midőn már a dollárok ezreit gyűjtötték össze Amerikában élő hazánkfiak az »őhazában nyomorgók részére«. Még románok garázdálkodtak megnyomorított hazánkban s már Mr. Hervert Hoover, az amerikaiak gyermeksegélyező akciójának megteremtője Budapesten megszervezte az amerikai konyhákat, s melyek Gardner Richardson amerikai kapitány vezetése alatt már 1919. év október végén megkezdték működésüket. Mi miskolciak ezen akcióban való bekapcsolódásunkat nem is reméltük, mert mint azt Charles N. Leacl dr. amerikai katonaorvos értésünkre adta, az akció kizárólag Budapesten szándékozott működési terét kifejleszteni s arról, hogy a vidék is bekapcsoltsassék, szó sem volt. Az ezirányban megindított akcióhoz a diósgyőri vasgyár igazgatóságát is bekapcsoltuk. Tárgyalásainkat azonban csak jóval később koronázta volna siker, ha dr. Szentpály István polgármester, ki 1919. év nyarán történetesen Bécsben tartózkodott — a miskolci állapotokra a bécsi amerikai nagykövet figyelmét fel nem hívja. Kizárólag az ő személyes intervenciójának volt köszönhető, hogy Mr. Hoover ismét Budapestre érkezvén, nyomban magához rendelt s a szükséges statisztikai adatok kölcsönös letárgyalása után 1919 november hó 19-én, úgy Miskolc város, mint Diósgyőr-vasgyár a nagybizottságban való részvételre meghívást kapott. E tárgyalás eredménye volt, hogy az első vagon élelmiszerszállítmány december közepén már megérkezett s december hó 22-én 3, néhány nap múlva 5 konyhában kezdhette meg a American Relief Administration áldásos működését.

A konyháknak a megszervezése nem csekély gondot okozott. Nagy fejtörést okozott a szükséges helyiségek megszerzése, még nagyobb gondot a főzőedények megszerzése, nagy anyagi kiadást jelentett a személyzet díjazása s a szükséges tüzelőanyag előteremtése, miután az élelmiszereken kívül mindennemű kiadás bennünket terhelte, de mi volt ez ahhoz a nagy értékhez képest, mit havonként

részben kakaóban, lisztben, cukorban, tejben stb. kaptunk, s főleg mi volt ez éppen akkor, amidőn ezen élelmiszerekhez semmi pénzért hozzájutni nem lehetett. 1920 január hó 15-én az amerikai konyhák száma már 12-re emelkedett. Az adagok fokozatos emelkedésére jellemző, hogy decemberben 7000, januárban 16.370, februárban 41.940, márciusban 60.570 adag élelmiszert szolgáltatottunk ki.

Az első akció nyári élelmezését élelmiszercsökkenése miatt redukálni kellett és evégből 1920 június 7-én városunkba érkeztek az amerikai misszió képviselőiben : Richardson kapitány helyettese : Corlisle M. Davidson, amerikai hadnagy, Mr. Elbridge Gerr Breene, a budapesti amerikai diplomáciai misszió főtitkára, Miss Emily Friedlans és Mrs. J. Nilsen Lauvrik, az amerikai gyermeksegélyző-akció kiküldöttei, valamint dr. Bossányi Andor, a budapesti gyermekklinika tanársegéde. A sorozóbizottság nagy, nehéz és fárasztó munkát végzett, mert 10.000 segélyezésre szoruló közül kellett kiválasztani 2000 gyermeket s ebből is csak 1200 részére volt utalható ki élelem.

1920. évi augusztus hó 31-től szünetelt az amerikai misszió működése, minek oka egyrészt az, hogy gyakori tengeri viharok lévén mélyjárátú hajók az elmúlt háborúból visszamaradt aknáktól való félelmükben útrakelni nem mertek, a másik ok az, hogy a konyhák működéséhez elengedhetetlenül szükséges lisztmennyiséget az amerikai gyermeksegélyző akció szállítani nem akarta, miután a magyar kormánytól korábban ennek szállítására ígéretet nyert. E körülmény bennünket annyival is súlyosabban érintett, mert attól tartottunk, hogy az étkeztetési akció megindításával Budapest után csak hónapok múlva kerülhet reánk a sor. Összeköttetéseink révén azonban a budapesti konyhák megindítása után alig egy hónappal újabb sorozás foganatosítására kaptunk utasítást, melyet a központ kiküldöttje, Gosztonyi József összekötő tiszt foganatosított a tisztí orvosok segítségének igénybevétele mellett.

Az utolsó sorozást 1921. évi szeptember hó 18-án ugyancsak tisztí orvosok végezték s azt is éppen úgy, mint a többi a nálunk hagyományos nagy lelkiismeretességgel és eléggé nem dicsérhető humanitással.

Kiadott a 12 konyha összesen a nyolc hónap alatt 355.230 adag ebédet.

A második akció 1921 március 3-án kezdődött és tartott augusztus hó 31-ig.

Az amerikai misszió vezetője, Mr. Bauden azt kívánta, hogy a konyhákat tömöríteni kell, inkább több tanuló koncentrálására kell törekedni, mint a konyhák szaporítására. Ezen óhajnak eleget teendő, hat konyhán indult meg a főzés. Kiadott a 6 konyha a 6 hónap alatt 520.116 adag ételmelet.

A harmadik akció konyhája 1921 október 3-án nyílt meg és 1922 május 31-én főzött utoljára, de már csak négy konyhán. Napi teljesítmény csak 750 adag. Kiadatott a 4 konyhán 139.369 adag ebéd.

Az anyák és csecsemők reggelizési akciója Mrs. S. Singer nevéhez fűződik, ki hajlott kora dacára nem átallotta két napon keresztül egyedül bejárni városunkat, betérni igen sok lakásba, tolmács segítségével tájékozódni mindenütt az általános viszonyokról s a ráutaltság mérvéről s szinte meglepetésszerűen ért bennünket az az értesítés, hogy 500 anya és 250 1–3 éves csecsemő részére az amerikai gyermeksegélyző akció városunkban reggeliző-konyhát rendez be. Ez akció 1921 április 12-től augusztus hó 31-ig tartott és kiadatott ezen idő alatt 105.464 adag reggeli.

Hogy mily hatalmas mennyiség volt az, amit az Amerikai misszió kiutalt és a miskolci konyhák lassan felfőztek, kitűnik az alábbi adatokból :

KIMUTATÁS

Az Amerikai Gyermekek segélyező akció által adott élelmiszerekről

	I. akció 1919 XII. 22. 1920 VIII. 31.	II. akció 1921 III. 3. 1921 VIII. 31.	III. akció 1921 X. 3. 1922 V. 31.	Anyák és csecse- mők reggelizője 1921 IV. 12. 1921 VIII. 31.	Összesen
	kg	kg	kg	kg	kg
1. Kakaó	1.919.47	1.885.78	281.57	1.582.70	5.669.52
2. Cukor	5.258.30	12.653.—	2.313.90	2.970.80	23.097.—
3. Tej, doboz	33.026.—	41.590.—	6.960.—	11.341.—	doboz
4. Tej, kg	—	—	—	—	25.353.—
5. Liszt	25.350.90	40.337.90	16.294.70	6.358.50	88.242.—
6. Bab	9.494.50	12.849.—	4.892.—	—	27.225.50
7. Zsír	6.405.90	9.855.80	2.863.—	—	19.125.20
8. Kenyér	13.976.—	17.622.—	4.185.—	8.266.—	44.049.—
9. Dara	—	—	891.—	—	891.—
10. Lazac, doboz	—	—	4.766.—	—	—
11. Lazac, kg	—	—	—	—	2.383.—
					Összesen : 244.250.—

Az amerikai konyhák iránt kezdetben nagy érdeklődés mutatkozott az emberbaráti szeretetet gyakorlók nagy tömegei részéről. Láttunk ottan gyakran újságírókat is, kik szemtől-szemben óhajtottak meggyőződni, hogy minő élvezettel fogyasztják el a kicsinyek a kakaót, a gombócot, a prézlis metéltet, a tejbe főtt rizskását. Még a szülőket is odacsalta a kíváncsiság, mert nem hitt gyermeke dicsérő szavainak.

Láttunk a vendégek között főúri méltóságokat, miniszteri tanácsosokat, főispánokat, államtitkárokat és itt láttuk magát dr. Vass József minisztert is.

Már már úgy volt, hogy 1920 nyári hónapjaira teljesen elveszti a város az amerikai jótékonyt és ezzel a téli ruhaakciót is. Miskolc város polgármesterének kérésére a misszió tagjai újból Miskolcra érkeztek, hogy az élelmezés szükségéről meggyőződjenek, hogy a ruha- és cipőakció ügyéről tárgyalásba bocsátkozzanak s annak kereteit megállapítsák.

1920 június hó 9-én Corlisle M. Davidson nagy kíséretével megtekinti a konyhákat. Dr. Bossányi Andor gyermekklinikai tanársegéddel megállapítják a tápláltsági fokozatot. A vendégeket Miskolc városa magyaros szeretettel fogadja, megmutatja nekik a vidék természeti szépségeit, de feltűnteti a gyermekek nyomorát is. Statisztikai adatokkal, grafikonokkal, igazolja, hogy a jótékonyt a magyar faj érdekében fokozni kell, mert a háború okozta nyomor még súlyosabb következményeket vonna maga után.

Ezen látogatásnak nemvárt eredménye következett. Az ebédakciók megindultak s egy nagyobb ruha- és cipőadományt ígértek télire.

A nyári akció augusztus hó 31-én megszűnt. Ősszel nem indulhatott meg — élelmiszer hiánya miatt — a másodszori élelmezés. Ezért a város kénytelen volt saját erején fenntartani népkonyhákat, otthonokat a gyermekek részére. A konyhák megnyitása után váratlanul megérkezik Mr. C. G. Bowden amerikai hadnagy, dr. Deuts gyermekfőorvos és Gosztonyi főhadnagy összekötő tiszt kíséretében, hogy a gyermeknyomort tanulmányozzák. Az amerikai vendégek sorba járták az összes konyhákat.

A konyhák számadásait, a főzést, az adagolás mennyiségét és minőségét elismerésreméltónak találták, de a gyermekek ruhátlansága és cipőhiánya nemcsak meglepte, hanem meg is indította őket. Különösen a Szent István és a Szeles-utcai tanulók között nagyon sok volt olyan, kik hatalmas, viharedzett otromba bakancsokban jelentek meg.

Mr. Bowden nézett a gyermekek otromba bakancsaira, lyukas cipőire, sápadt arcukra, rongyos ruháira és gondolatai messze szálltak, tengeren túl, oda, hol a gyermekek boldogok, mert nem áldozatai a világot felforgató háborúnak. Kijelentette, hogy ő nem beszél, nem ígér, mert ő a tett embere. De egyet mégis kijelent, reméli, hogy módjában lesz olyarányú felsegélyezést biztosítani a gyermekek részére, ami jóval felülmúlja az eddigieket. Komoly, férfias kijelentés volt ez, amit a város nemcsak hogy értett és érzett, de igyekezett az amerikai szeretet nagyságát vonzalmával emlékezetessé tenni. Az avasi, a hámori, a tapolcai napok emlékeit sohasem tudják feledni azok, kik ottan voltak. Az amerikai vendégeket egy percre sem hagyták el Miskolc vezető emberei és az ujságírók. Az utóbbiak közül különösen Sassy Csaba író emlékezett meg kedvesen az ő páratlan humorával azokról, kik elősegítették az amerikai vendégek szórakozását.

Egyik legkedvesebb látogatói voltak a konyháknak Scheecraft meghatalmazott amerikai miniszter. Newson, Bonn és Chopey amerikai kiküldöttek, kik 1922 május 5-én tettek látogatást a város népjóléti intézményeinél s így az amerikai konyhánál is.

Azok az amerikai vendégek, kik egyszer megfordultak Miskolcon, a legkedvesebb emlékekkel távoztak, de nem is feledkeztek meg a város szegény gyermekeiről. Ezt érezvén a város vezetősége, igyekezett minden alkalmat megragadni a kapocs megtartására. Több elismerő levelet küldtek maguk az amerikaiak is, jeléül Miskolc iránti tiszteletüknek, ragaszkodásuknak, de Miskolc is több ízben kereste föl nemcsak kérő-, hanem köszönő-irataival az akciót.

Az élelmiszereken kívül nagymennyiségű ruha- és cipőadományt is kaptunk, melyet a következő táblázat mutat :

KIMUTATÁS

Miskolc város szegénygyermekai között kiosztott cipő- és ruhaneműekről.

	Cipő	Harisnya	Fiú- és leányruha	Kabát	
1920-ban	670	870	417	—	500
1921-ben	2746	2746	1066	800	1310
1922-ben	1301	1301	98	112	139

Az első ruházati anyagokat ingyenes szétosztásra kaptuk, a következő szállítványoknál azonban már mérsékelt díjat számítottak fel, hogy ezen akció köszönetadó jellegét letompítsák. Sajnos, az utóbbi ruha- és cipőakció lebonyolítása nem ment zökkenés nélkül, azonban a hiba nem annyira személyekben, mint túlnyomó részben a körülményekben volt keresendő. A magyarországi akció ugyanis megrendelt s számbelileg is előírt cipőnagyságok helyett, csaknem kivétel nélkül kisebbeket kapott, mely körülmény a már hetekkel ezelőtt nagy munkával megépített tervet teljesen illuzóriussá tette, mely körülmény folytán a nagyobb életkorú gyermekek közül igen sokan nem jutottak cipőhöz, viszont kis számú cipőkben igen nagy bőség volt.

Az amerikai konyhák a központi vezetőség által megállapított módszer szerint nyilvántartó raktárkönyvet vezettek s a napi fogyasztási jegyzék figyelembevétele mellett hetenként pontos konyha- és raktárjelentést voltak kötelesek beküldeni a budapesti központba, mely a jelentéseket feldolgozta s a számadásokat rendszeresen távirati úton hagyta jóvá.

A pontos ellenőrzésnek és a szabályszerű és becsületes kezelés eredményének köszönhetjük főleg azt, hogy az amerikaiak Budapestet sem véve ki, egyetlen városban sem bíztak annyira, mint Miskolcban s ugyanakkor, amidőn Budapesten egymásután szüntették meg a konyhákat s azokat a legszigorúbb ellenőrzés alá helyezték, ugyanakkor Bowden egy, 1921 február 12-én kelt levelében így ír hozzánk, hogy »nincs Magyarországon város, melynek adminisztrációja berniem az önökéhez hasonló bizalmat ébresztené s meglehetnek győződve arról, hogy e véleményemnek amerikai mértékadó körökben is kifejezést fogok adni . . .«

Ez nem is késett sokáig, mert a newyorki Herold 1921 márciusi számában rólunk miskolciakról, cikkének befejezésében a következőképpen szól :

»Mi mindig sokra becsültük a magyarokat, ismerjük őket jól, hiszen sok száz ezren élnek közöttünk, kik derék dolgozó polgárai államunknak s jólesik nekünk hallani azt, hogy az American Relief Administration megbízottai missziójukat becsülettel végezhetik s bizonyára jól esik ez az óhazából ideszakadt magyaroknak is s különösen örülhetnek ennek azok, kik Miskolcot vallják szülőhazájuknak, mert láthatják, hogy e városban szorgalom a becsületességgel párosul, s ha e hibáján kívül megnyomorított országban mindenki oly igyekezettel fog az újjáépítés munkájához, amint azt Miskolcon igyekeznek megvalósítani, úgy ez a vendégszerető nép még nagy jövőre hivatott.«

Az amerikai gyermeksegélyző akció nem elégedett meg azzal, hogy a kezelést, az élelmiszerek arányos elosztását jó kezekbe látta elhelyezve, hanem a helybeli nőegyletek bevonásával arra törekedett, hogy a nőegyleti hölgyek a munkát arányosan megosztva, a konyhát időszakonként meglátogassák, ott ellenőrzést, felügyeletet gyakoroljanak. E pontnál a helybeli nőegyletekről a legmelegebb elismerés hangján kell megemlékeznünk, nemcsak azért, hogy e fárasztó és sok esetben éppen kényelmesnek nem mondható munkát örömmel vállalták, hanem főleg azért, mert azt mindvégig a legnagyobb buzgalommal látták el s valósággal versenyeztek abban, hogy e munka minél eredményesebb és célravezetőbb legyen.

Az ellenőrzés a számadások felülvizsgálata, valamint az összes amerikai konyhák működését illetően hervadhatatlan érdemei vannak Biró Sándornak, a Szeles-utcai

állami elemi iskola igazgatójának, ki e munkában megértéssel sietett a város tanácsának segítségére. Külön fejezetet kell szentelnünk a miskolci tantestület tagjainak is, kik a sok zaklatás dacára, mellyel a sorozás, a gyermekek összeírása, szétosztása járt — mindenkor kész buzgalommal siettek segítségünkre.

1922 május hó 31-én volt az a nap amikor utoljára főztek Miskolcon az amerikai konyhákban. Ekkorra fogyott el az utolsó gramm cukor, kakaó s 750 gyermekünk mind tudta, hogy az amerikai konyhának egyszersmindenkorra vége, hogy a cukros rizs, a kakaós tészta, a lazacos dara soká s csak a mi emberségünkben fog fel-támadni . . . Előző nap Miskolc mintegy 6000 iskolás gyermeke vonult fel a polgármesteri hivatal elé, kik valamikor is étkeztek az amerikai konyhán, tanítóikkal s a nőegyletek vezetésével, hogy köszönetet mondjanak a város tanácsának az egész akció megindítása s lebonyolítása körüli fáradozásáért, de az egész ünnepség a gyerekek sírásába fulladt s megható volt látni, amikor az utolsó főzési napon lehorgasztott fővel hagyták el a gyermekek az amerikai konyhák helyiségeit, abban a hitben, hogy a jó étkeknek egyszersmindenkorra vége . . .

Meg kell emlékeznünk a **hollandi kir. Szövetségnek jótékony akciójáról is**, melyet közbenjárásunkra Flederusz hollandi kir. főkonzul Miskolcra is kiterjesztett, ezen akció eredményeképen : 250 kg zsírt, 100 kg hollandi vaját, 150 kg kakaót, 50 kg gyermekszappant, nagymennyiségű tejport s 500 drb gyermektakarót kaptunk, illetve osztottunk ki a gyermekek között.

1921. év telén a Miss Roza Morgan vezetése alatt álló svájci nemzetközi jótékony-sági egyesülettől 950 fiatalpu cipőt kaptunk teljesen ingyen szegény gyermekeink között leendő ingyenes szétosztásra. Ezen akcióról annál nagyobb szeretettel kell megemlékeznünk, mert ezt meglepetésszerűen, minden kérés nélkül kaptuk. Réta Kálmán apátplébános úr nagy szívre valló ügyszeretettel járt közbe, hogy ezen adomány Miskolcra kerüljön s különösen városunk szülöttje, dr. Schack Béláné, ki e jótékony intézmény budapesti intézőségének maga is tagja volt, városunk szegényeire gondolt s fáradságot nem kímélve munkálkodott azon, hogy a cipők városa szegényeinek jussanak.

Meleg szeretettel kell megemlékeznünk az Amerikában, Chinchinátiban élő magyarok egyesületéről, kik olvasva városunk népjóléti akciójáról, 1921. év őszén szegény gyermekeink között leendő szétosztásra 150 pár cipőt s 300 pár gyermekharisnyát küldtek. Ezen adomány kedves jelentőségét csak növelte azon körülmény, hogy minden pár cipőbe adományozója névjegyét tett, melyben kedves szavakkal üdvözölte azt, ki a cipőt ajándékképen kézhezveszi.

Több amerikai pénzbeli adomány is érkezett címünkre szintén hasonló rendeltetéssel, ezek között azonban legjellemzőbb városunk egy fiának 20 dolláros adománya, ki hozzánk küldött levelében azt írja, hogy útközben fogadást tett, hogy ha szerencsésen kiérkezik, első keresményéből adományt küld miskolci népjóléti célokra s hiszi, hogy ezen adományt több ízben megismételni módjában lesz.

A Kormányzó Úr kezdeményezéséből 1922. évben úgynevezett **Horthy-inség-akció** bonyolítottatott le városunkban.

A Horthy-inségakciót városunkban dr. Puky Endre akkori főispán bonyolította le megértő és szeretetteljes irányítással a város szociálpolitikai ügyosztályának segítése mellett.

Ránk, miskolciakra, a Horthy-inségakció anyagi vonatkozásokon kívül, széleskörű erkölcsi elégtételt is jelentett az a körülmény, hogy módunk volt felsőbb helyen rámutatni azokra a gyakorlati előnyökre és hátrányokra, amelyekkel az akció lebonyolítása járt és hogy ennek eredményeképpen szélesebbkörű népjóléti megmozdulás volt érezhető országszerte. A miskolci Horthy-inségakcióba a társadalom legszélesebb rétegeit vontuk bele. Elég csak arra mutatnunk, hogy a gyárak, a miskolci bankok, kereskedők, orvosok, gyógyszerészek, ügyvédek, iparosok és vendéglősök csoportonként kötelezték magukat bizonyos pénzösszegek befizetésére. Miskolci fa- és szénkereskedők szemet ajánlottak fel, élelmiszerkereskedők természetbeni élelmet, és az egész társadalom jó szívre valló készséggel sietett az inségesek segítségére.

Megindult az inségilletékek hosszú sora. A vámokon keresztül a városba bejövő minden szekér tüzelőanyag után inségilletékek szedettek, a vendéglősök s kocsmárosok minden kimért liter bor után 1 korona inségilletéket fizettek, a felek részére kiadott bizonylatokra inségbélyeg ragasztatott, a vámokon keresztül áthaladó autók után inségilletéket szedtünk, behoztuk az ingatlan átírási illetéket. A záróra meghosszabbítási engedélyek után inségilletéket szedett az államrendőrség, a magánfogattulajdonosok inségilletékeket fizettek és végül az összes étkezdékben és kávéházakban Horthy-inségakció számlócédulákat alkalmaztak. De ki tudná felsorolni azt a tömérdek ötletet, amelyet a Horthy-akció nagybizottsága kitermelt és amelyet a nagyközönség a nagy ügyre való szeretettel szívesen is fogadott. Csakis e mellett a nagy társadalmi megmozdulás mellett érthető, hogy az akkori viszonyokhoz képest hallatlan nagy összeg gyűlt össze : 10.055.310 korona és 25 fillér.

Nagy gondot okozott a mozgalom vezetőinek az a kérdés, hogy a segélyeket a legmegfelelőbb helyre juttassák. Evégből a bizottság tagjai páratlan lelkesedéssel vállalkoztak a nyomozó szerepére, a miskolci utcákat maguk között beosztva.

A háborús állapot és az ezekkel összefüggő nehéz évek a társadalom legalsó rétegeinek egészen speciális rétegét teremtette meg, azokat a nincsteleneket, akik túlnyomó részben művészetté emelték a kéregetést és akiknek egyetlen törekvésük volt az, hogy ellenérték nélkül jussanak javakhoz. És akkor, amikor a magyar társadalom legválságosabb idejét élte, egyre-másra bukkantak elő ezek a típusok, kik laikus szemmel nézve egészen más megvilágításban tüntették fel a nincstelen társadalmi osztályt, mint amilyen megvilágítást egyébként megérdemelnének. Azt láttuk, hogy amikor a könyörületes szívek a hosszú háború borzalmai után egyre-másra gyakorolták az irgalmasság cselekedeteit, akkor jöttek elő a miskolci nőegyleti hölgyek azzal a nemes ügybuzgalommal, hogy megtisztítsák a miskolci társadalmat azoktól az elemektől, akiket akármikor csak egy kis lépés választ már -- a fogháztól. De a kiküldöttek még ennél is túlmentek, mert nemcsak a kiválasztást végezték el, de helyes szociális érzéssel megjelölték azokat az eszközöket is, amellyel a háború okozta szenvedések közepette kilengő emberek a helyes útra voltak terelhetőek.

A Horthy-inségakció nem csupán segítséget adott, nem csupán arra törekedett hogy azt a legmegfelelőbb helyre juttassa el, de voltak eszközei arra is, hogy munkára kényszerítse azt, aki bár csökkent munkaképes létére is a munkától vona-

kodott. A munkaközvetítő-hivatal révén, a miskolci munkaadók bevonásával munkaalkalmat teremtett és tapintatos módon, de félre nem magyarázható erőket állított a szolgálatába, hogy megszüntesse azt a társadalmi hibát, hogy ellenérték nélkül bárkit is javakhoz juttasson. Kiosztott a Horthy-inségakció 1158 pár cipőt, 383 pár harisnyát, 262 drb szvettert, 102 drb flanellinget, 200 drb férfi alsónadrágot, 200 drb női-inget és 800 méter szövetet, valamint 1739 méter vásznat. Nép-konyháinkban 277 egyén részére a téli hónapokban 17.838 adag ételt szolgáltatunk ki.

A Horthy-inségakció nagy körültekintést és munkát igénylő számszaki ellenőrzését a miskolci m. kir. pénzügyigazgatóság mellé rendelt számvevőség végezte el.

Városunkban 126 főre berendezett szegényház van. Miskolc felső részén, az úgynevezett Győri-kapuban. Az intézmény mintegy 60 évvel ezelőtt létesült, nemes alapítók áldozatkészségéből és jellemző, hogy még békében az alapítványok kamatai csaknem teljesen fedezték a szükségletet, ma az értékpapírokban elhelyezett és egykor nagy értéket képviselő alapítványok úgyszólván teljesen elértékellenedtek és az intézménynek mintegy 40.000 P-re tehető évi kiadása teljesen a házi pénztárból nyer fedezetet.

Szegényházunk hatalmas park közepén terül el, elhelyezkedése, belső rendje teljesen szanatórium jellegű. Szabályrendelete és az ennek alapján megszerkesztett ügyrendje mintaszerű és a vidéki városok közül egyetlen az országban.

Szegényházunkban miskolci illetőségű egyének helyeztetnek el ugyan, azonban e szabályokon rést kellett ütni, mert az illetőségi törvény fogyatékosága miatt akárhányszor évek telnek el, amíg egy-egy beutalt ápolat illetősége megállapíttatik.

A szoros értelemben vett népjóléti gondozás körébe vonható a városunkban működő **Stefánia Anya- és Csecsemővédő Szövetség**, amely mintegy 10 év óta működik városunkban és amelynek a gyermekhalandóság lecsökkentése, az anya- és csecsemővédelem és így magasabb nemzetvédelmi szempontból kiszámíthatatlan jelentősége van.

A miskolci Stefánia-szövetség a központi Stefánia-szövetségnek fiókinstitúciója. Orvosai, védőnői tiszteletdíjukat a központból nyerik, egyéb kiadások fedezetéről azonban maga a fiók köteles gondoskodni. Városunkban két védőintézet van, a 37. és 69. sz., mely a város felső és alsó részén működve, orvosaival és védőnőivel országosan elismert szép munkát fejt ki.

A miskolci fiók 1928. évi budgetje 26.000 pengőt tett ki, melyből 8000 pengőt a város házipénztára térít meg, a többi pedig a társadalom hozza össze, az a miskolci közönség, amely rajongó szeretettel csüng a Stefánia intézményén és minden alkalmat megragad, hogy még bensőségesebbé tegye azt a kapcsolatot, amely a társadalom és a Stefánia között eddig is megvan.

A Stefánia-szövetség egyik szerve az anyaotthon, melynek az a feladata, hogy a kórházból kikerülő anyákat gyermekükkel együtt intézményében addig tartja, amíg az anya és gyermeke teljesen megerősödik és az anya a 4–6 hétig terjedő pihenési idő alatt a Stefánia munkaközvetítő szerve révén további megélhetéséről gondoskodik és tejkonyhája, amely orvosi receptúra szerint elkészített tejkészítményeivel a gyermekhalandóság elleni küzdelmünkben a leghatékonyabb erő.

A folyó év tavaszán a Stefánia-szövetség választmánya oly intézkedést hozott, amely szerint a Stefánia a maga egész szervezetével a város tanácsának kulturális és szociálpolitikai ügyosztálya hatáskörébe került. A gyakorlat azt mutatta, hogy ez az intézkedés volt a legmegfelelőbb, mert ott futván össze a népjóléti ténykedésnek minden ágazata, így a gyermekvédelem és az anyavédelem terén is ennek az ügyosztálynak van módjában a leghatékonyabban közrehatni.

MUNKAKÖZVETITÉS

A Miskolci Hatósági Munkaközvetítő Hivatalról is szólhatnánk még egynéhány szót, amely különösképen azért érdemel említést, mert szervesen kapcsolódik be a városi tanács népjóléti irányú programjába. A munkás kereslet és kínálat helyes és célszerű elosztása különösen a női munkások részére megfelelő munkahelyek juttatása révén dicséretes és eredményes munkát fejt ki.

Városunk tanácsa a magánkézen lévő női közvetítőket, az úgynevezett cubringerájokat megszüntette, úgyhogy ma a háztartási alkalmazottak közvetítése is a Hatósági Munkaközvetítő feladat körébe tartozik.

A Miskolci Nő- és Egészségvédő Szövetség hatékony segítsége és támogatása mellett a háztartási alkalmazottak nívója városunkban fölötte emelkedett azzal a körülménnyel, hogy saját otthonában az úgynevezett Anna-otthonban helyet adott azoknak a háztartási alkalmazottaknak, akik hely nélkül vannak, mindaddig, amíg elhelyezkedhetnek.

A háztartási alkalmazottak nívójának emelése analfabéta tanfolyamok szervezésével, szórakoztató délutánok beállításával rendkívül eredményes mértékben folyik.

A munkanélküli férfi munkások elhelyezésére szolgál a Munkásszálló, amely mint a Hatósági Munkaközvetítő mellékszerve működik és amely csaknem ingyen éjjeli hajlékot biztosít a munkanélküliek részére.

TEMETKEZÉSI ÜZEM

A haladó idő jele, hogy a közület annak a tudatára ébredt, hogy halottak eltemetése, a végtisztességtétel szociális életviszonyok között semmiképen sem lehet a szabad kereskedelem anyaga. Városunk már 1922. évben foglalkozott e kérdéssel, nem ötletszerűen, hanem rendszeren kidolgozott program alapján fogott e munkához, hogy főlzabadítsa béklyóiból a halottak eltemetésével kapcsolatos üzleti vonatkozásokat. A szegénységélyezések, sajnos, egyik legutolsó formája azoknak a nincstelen halottaknak a temetése, akik hozzátartozók nélkül elhunyván, joggal várhatnak arra, hogy az illetőségi hatóság végtisztességtételükről gondoskodjék.

A községi temetkezési üzemek létesítése szorosan összefügg ezzel és amikor a városok széles vonalon tapasztalták azt a kúfár szellemet, amely a temetkezési vállalkozók részéről a gyászbaborult hozzátartozókkal szemben megnyilatkozik,

minden eszközt megragadtak arra, hogy községiessítsék a halottak eltemetését. Csonka-országunkban a székesfőváros volt az első, amely helyes szociális érzékkel megváltotta a magántemetkezési vállalatokat és őt illeti meg a dicséret azért, hogy nagymennyiségű temetkezési kellékekkel rendelkezvén, azt a vidéki városok részére felajánlotta.

Miskolc városa is ily körülmények között jutott nagy mennyiségű temetkezési kellékhez és 1922-ben eleinte csak igen szűk keretek között megnyitotta üzemét.

Törvényhatósági bizottságunk elvként kimondta, hogy a temetkezési üzemek általi temetések, csupán önköltségi áron végezhetők, mert a temetkezés szociális irányú munka lévén, abba a kereskedelmi szellem nem vihető be.

Üzemünknek az első időkben igen sok nehézséggel kellett megküzdenie. Uttörők voltunk ezen a téren, ma már, amikor egyre-másra nyílnak temetkezési üzemek és amikor köztudattá vált az az elv, amelyet mi akkor hirdettünk.

Nem csupán a magánkézen lévő temetkezési vállalatok aknamunkája ellen kellett küzdenünk, de a közönség antipátiája ellen is, amely csak soká tudta megérteni, hogy az átkos emlékü hatósági liszt- és cukorkezelés után lehet-e abban valami előnyös, ha a hatóság újból olyan dologgal foglalkozik, amely szerinte nem az ő feladata.

Ma már, amikor kezdet nehézségein túl vagyunk, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a közönség ebben az elgondolásában kellemesen csalódott.

VÁROSI TEMETKEZÉSI EGYLET

Mint érdekességet említjük meg, hogy a városi temetkezési üzemmel kapcsolatban mihamar szüksége mutatkozott egy városi temetkezési egyesület létesítésének is. A temetkezési egyesület 1926-ban 473 taggal alakult meg.

Az egyesület háromévi működés után ma kb. 1500 tagot számlál. És noha a felvételt illetően a legerősebb egészségügyi szabályokat léptettük életbe, a beiratkozás oly tömeges, hogy az egyesület ezen működésében egyike a legéletrevalóbb intézményeinknek.

Az egyesületnek ez a munkája szorosan összefügg a gyakorlati szociálpolitika kérdésével és hogy az egyesület létesítésének a gondolata testet öltött, ez nem véletlen jelenség, hanem azoknak a tapasztalatoknak a következménye, amelyeket az üzem működésének ideje alatt tapasztaltunk.

Az egyesület működéséről egyébként az alábbi nyújt érdekes képet:

Alakulás óta — két év alatt — 1027 család iratkozott be, vagyis annyival emelkedett a tagok száma.

1. Az Egyesület 1926 XI/1-től 1928 november 20-ig, tehát két év óta 18.000 pengő temetkezési segélyt fizetett ki *készpénzben* ;

2. két év alatt 80 család részesült *segélyezésben*.

Záradékkul még csak a város tanácsának kulturális és szociálpolitikai ügyosztályáról kívánunk néhány szóval említést tenni. Az ügyosztályba a szegény segélyezés és a népjóléti gondoskodásnak minden ága a legpontosabban összefut. A miskolci jótékonyági egyesületekkel a legszorosabb kapcsolatot tart fenn, szegény-

katasztere a város segélyre szoruló összes egyedeit felöleli. Városunkban bárki, aki segélyért folyamodik és e célból akár ügyosztályunkban, akár valamelyik jótékonyági egyesületnél megjelenik, — amennyiben segélyezésre érdemesnek találják — ellenőrző könyvet kap, amely személyi, családi, vagyoni és kereseti viszonyai szempontjából a legfontosabb adatokat tartalmazza. Neve kataszteri jegyzékbe kerül, amely félévenként ellenőriztetik és ennek a rendszernek a következménye az, hogy visszaélések elő nem fordulhatnak, mert ennek eredménytelenségéről maguk a felek is meggyőződtek és mert a rendszer a gyakorlatban is helyesnek bizonyult, városunk jótékonyági szervei is a legnagyobb bizalommal viseltetnek rendszerünk iránt.

Városunkban hivatásos koldus nincs. A rendőrhatalósággal egyetértve a legnagyobb eréllyel igyekezünk megakadályozni a felmerült eseteket és amennyiben a segélyezés indokolt, megélhetését a nincsteléneknek biztosítani igyekszünk. A vidékről betóduló koldusok ellen a legerősebb és leghatékonyabb szabályokat léptetjük életbe, azonban, sajnos, ennek dacára is fel-fel tűnnek esetek, amikor is eltoloncolásuk végett a rendőrhatalóságok igénybevétele szükséges.

Sajnos, ez utóbbit megakadályozni nem tudjuk, mert körzetünk helységei népjóléti intézményeknek többé-kevésbé híjával vannak s így különösen a hidegebb idő beálltával szinte lehetetlenség megakadályozni azt, hogy az életnek eme szerencsétlenjei a városok felé ne húzódjanak.

MISKOLC KÖZEGÉSZSÉGÜGYE

A városok egészségügye több tényező összeműködésének folyamánya. A városok talaja, levegője, utcáinak, házainak, lakásainak fekvése és méretei, gyárainak, műhelyeinek, iskoláinak viszonyai, mind egy-egy tényezője az egészségügynek, amelyekhez járul még a lakosság általános műveltségi fokán kívül annak a higiénia iránti érzelme, életmódja, táplálkozása és egyéb életkörülményei.

Miskolc város egészségügyét e tényezők szempontjából vizsgálva, örömdetesesen lehet megállapítani, hogy a természet nem volt hozzá mostoha. Földrajzi fekvése kétségtelenül kedvező. E fekvésnek egészségügyi szempontból az a kedvező jelentősége van, hogy noha a város bizonyos szélirányoktól eléggé védve van, mindazáltal bőséges légáramlásoknak sincs hiányában. A város klímája, amely a felföld és alföld hőmérsékleti viszonyai között mintegy átmenetet képez, a legkellemesebbek közé sorozható. Talaja túlnyomórészt átjárható kőzetekből, különféle conglomeratból, homokkőből, kavicsból áll. A talajvíz legtöbb helyen 5—10 méter mélység között mozog. A kutak bővízüek. Határa jóminőségű szántóföld.

Áttérve arra, amit az idők folyamán a város lakossága alkotott, elsősorban bizonyos hibákra kell reámutatni, amelyeket az magyaráz meg, hogy az elődök ily kérdésekben szabályokat aligha alkottak. A régi miskolciak az építkezéseknél, főleg pedig az utcaalakítások körül nagy és bizony csak tetemes áldozatok árán helyrehozható hibákba estek. Zig-zug telkek, szűk, levegőtlen sikátorok, helyi elnevezéssel »közök« alakításával nem egy egészségügyi ártalom alapját vetették meg.

Az utolsó 2 évtized, főleg pedig az utolsó 5—6 esztendő, a városfejlődésnek és építkezésnek új irányt adott. Különösen a város perifériáin egész sora alakult a tágas, szellős utcáknak, amelyekben túlnyomórészt szabadon álló, kertes családi házak sorakoznak egymás mellé.

A tágas, gondozott népkert és a közkórház között elterülő úgynevezett Agrár-telep csinos, egészséges villaszerű épületével és az Otthon-telep voltak komoly úttörői az egészséges városi településnek.

A háború után lassú ütemben megindult magánépítkezés pótlására a város törvényhatósága lépett a lakástermelés terére, aminek eredménye rövid 4—5 év alatt 480 új, egészséges, túlnyomórészt kertes lakás lett. Egészségügyi szempontokból különösen figyelemreméltó, hogy a nagyszámú munkáslakás termelése révén azok az elemek jutottak kedvező lakásviszonyok közé, akiket foglalkozásuk nem egyszer zsúfolt vagy rosszlevegőjű munkahelyekhez köt és akik közül addig legtöbben népes családjukkal alacsony, levegőtlen lakásokban voltak kénytelenek meghúzódní. Az így kialakult családi ház-rendszernek társadalomegészség-

ügyi kihatásai már is észlelhetők. Nincs kétség, hogy

Erzsébet-kórház

(gyermekpavilon) e kihatások a jövőben az egészségügyi statisztikában

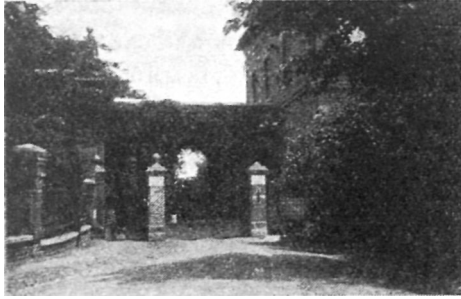
mindjobban ki fognak domborodni. A fejlődés e tekintetben még nem állt meg, sőt örvedetesen halad, amiért is bizton remélhető, hogy az ú. n. Danivölgy pincelakásai mihamarabb a múlt emlékei közé kerülnek.

A város egészségügyének szerves alapját az 1913. évben rendeltetésének átadott városi vízmű és csatornázás vetette meg. A vízmű a Görömböly-tapolcai bővizű hideg forrásokból táplálkozik. A csatornázás úsztató-rendszerű. A szennyvizek végső ellátása mesterséges biológiai tisztítás útján az ú. n. wilmersdorfi rendszerrel történik.

Nem csupán közlekedési, de a város levegőjének tisztasága szempontjából is nagy horderejű haladást jelent az utcáknak új, az addiginál célszerűbb kövezettel való ellátása. Ugyanis jó kövezés, párosulva a korszerű utcatisztítási eljárással és bőséges öntözéssel, nagyiészét megszüntette annak a porképződésnek, amely a múltakban sok és jogos panaszra adott okot.

Nem hagyható e kérdés tárgyalásánál említés nélkül az utcák kiterjedt mértékben történt parkozása sem. Ez utcai parkoknak nemcsak szépészeti, de egészségügyi jelentőségük is van, mert a portermelő felületeket jelentősen lecsökkentették.

Az egyes egészségügyi intézmények között elsőhelyen a Borsod vármegye tulajdonát képező *Erzsébet-köz-kórházat* kell megemlíteni. Ez a magasszínvonalon álló bel-, sebészeti-, szülészeti- és nőgyógyászati, bőr- és bujakóros és elmeosztálllyal már régóta rendelkező gyógyintézet a közelmúltban mintaszerű szanatóriumi és gyermekosztálllyal bővült ki. Ezekhez járul még a legutóbbi hónapokban rendeltetésének átadott, célszerűen megépített és kitűnően felszerelt bakteriológiai intézet, amely már a közeljövőben az Országos Közegészségügyi Intézet fiók-állomásává fog átminősíttetni. Építés, illetve kibővítés alatt áll a tágas prosectura,

Erzsébet-kozház

valamint a konyha-épület. A kórház 544 férhellyel rendelkezik és az 1927. évet 9520 beteggel és 198.035 ápolási nappal zárta le.

A közház közvetlen szomszédságában legutóbb épült és nyílt meg a város két nagy egészségügyi intézete: a korszerű és minden igény kielégítésére nagy áldozatkészséggel létesített *városi fertőzőbeteg- (járvány) kórház* és *fertőtlenítő intézet*. A fertőző-betegkórház

törzsepületei 62 férőhely számára épültek. Kiegészíti ezeket két könnyebb-kiviteli épület, amelyek egyike tömeges megbetegedésekkel járó járványok, a másik pedig vesztegelő intézet céljaira szolgál.

Ez intézmény nagy szükségességét mutatja az a körülmény, hogy a város eddigi szerény járványkórházában az 1927. évben 462 beteg 8012 ápolási napon állt ápolás alatt.

A fertőtlenítő-intézet a gépházon kívül záporozó és kádfürdővel, autógarage, kocsiszínnel és személyzeti lakásokkal rendelkezik.

A megelőző egészségügyi tevékenység terén elsőhelyen a *Stefánia Szövetség* fiókját kell említeni, amely az anya- és csecsemővédelmet 2 védőintézettel, 4 orvossal, 10 védőnővel, tejkonyhával és 10 ágyas anyaotthonnal szolgálja.

A tuberkulózis ellen való védekezés terén bőséges városi támogatás mellett a *József Szanatórium Egyesület tüdőbeteg gondozó intézete* fejt ki szép munkásságot.

A város által átengedett épületben tágas váró, rendelő és laboratóriumi helyisége van Röntgen-készülékkel és Quarzlámpával.

A nemi-betegségek ellen való védekezés szolgálatára most áll megnyitás előtt az egészségvédő (nemibeteg gondozó) és házassági tanácsadó intézet. Célszerű helyiségei és elsőrangú felszerelése alkalmassá teszik, hogy a kívánt célt jól szolgálhassa.

A megelőző egészségügyet szolgáló intézmények között van helye a kitünően tartott *Erzsébet-fürdő-nek* is, kényelmes gőz- és kádfürdővel és fedett uszodájával. E fürdő a közelmúltban iszappakolás, szénsavas fürdők, félfürdővel és villanyos fényfürdővel felszerelt ú. n. gyógyfürdő-osztállyal bővült ki. Az 1927. évben fürdőit 79.835 egyén vette igénybe.

E szép fürdőintézet méltó társa az 1927. évben megépült *strandfürdő*. Mesterséges langyos vízzel táplált 1000 m² terjedelmű úszómedencéje, lubrikolója, finom homokja, hatalmas kétemeletes épületben 200 kabinja és 320 vetkőző-szekerénye, napozó terrasza minden igényt kielégíthet. A megnyitás évében csonka idény mellett 29.267 látogatója volt. A látogatók száma ez évben 46.703-ra növekedett.

Erzsébet-fürdő

Strandfürdő

A város egészségügyének főbb adatai a következőként állanak : A halálozási arány az 1927. évben 15-1 ezreléket tett ki. Ez az arányszám Miskolcnak a magyar városok között jó helyet biztosít. A csecsemőhalálozás lényegesen lecsökkent. Az utolsó 3 évben ugyanis az 1 éven alul elhaltak száma 100 élveszülettre viszonyítva 13-3 és 14-8 százalék között ingadozott, ami a gyermekvédelmi munkásság eredményes volta mellett bizonyít.

Nem kevésbé figyelemreméltó a tuberkulózisban elhaltak számának lecsökkenése, különösen ha a legutóbbi arányokat a háború folyamán és közvetlen utána tapasztaltakkal állítjuk szembe. Azt látjuk, hogy amíg a multak egyes éveiben a város minden 10.000 lakosára 30—38 tuberkulózis-halálozás esett, addig az 1927. évben ez a szám 19-7-re csökkent le.

Ez ismertetés mutatja — ha nagyvonásokban is, — hogy Miskolc az egészségügy fejlesztéseért céltudatosan és tervszerűen áldoz, de tanúsítja azt is, hogy a hozott áldozatok eredménytelenek nem maradtak.

TŰZOLTÓK ÉS MENTŐK

Miskolc, a város történetének leírásaiban gyakran szerepel mint a »nagy tüzek« és »nagyvizek« városa. A múlt század hetvenes éveiben nemcsak hogy minden nap megkondult a vészharang, de voltak napok, amikor szinte szünet nélkül a tűzi lárma lett úrrá a város lakosságán. Nem lévén rendszeres tűzoltóság, elképzelhető a fejvesztettség és ijedelem, amikor újra meg újra fölcsapott a láng a külváros szalmás házsorain.

Ez a szörnyű bizonytalanság és a gyújtogatások elleni védekezés hívta életre 1874-ben, 84 működő taggal a mai Önkéntes Tűzoltó- és Mentőegyesületet.

Alighogy megfékezni sikerült azonban a pusztító tüzeket : 1878 augusztus 31-én reá szakadt a városra a nagy árvíz, melyből 76 emberéletet mentett meg az új egyesület a biztos haláltól. Még így is 278 emberéletet követelt a város lakosságából, az orozva, éjszaka érkezett veszedelem.

Az 54 év előtti megalakulástól kezdve, nagy átalakuláson ment át az egyesület, úgy működés, mint felszerelés tekintetében.

A tűzveszedelmek sokféleségével szemben a tűzoltás is speciális szaktudomány nyá fejlődött. De még értékesebb az Egyesületnek — a tüzek okainak megismertetése és távoltartása : — a megelőző tűzrendészet kiépítése körül kifejtett működése, aminek örvendetes eredménye, hogy ma már alig fordul elő tűzeset Miskolcon ! Egyesületünknek ez a legnagyobb büszkesége, hogy a preventív intézkedésekkel szinte fölöslegessé tettük a Tűzoltás intézményét.

Tűzesetekhez kivonult egyesületünk megalakulása óta 1928. év végéig 2105 esetben. Mentési esetekhez 31.101 esetben. Az egyesület működő tagjainak száma :

85. Pártoló tagok száma : 780. Az egyesület jelszava ma is az, mint 54 év előtt: »a Közjóért becsületből!« Ami azt jelenti, hogy az Egyesület tagjainak bármiféle munkái, őrsegi díjai stb. után befolyó jövedelmek, utolsó fillérig az Egyesület pénztárát illetik. Ebből a teljes és sértetlen önzetlenségből fakad az egyesületben virágzó harmonikus és eredményes együttműködés és az a páratlan siker, hogy az összerakott fillérekből évtizedeken át nagyértékű vagyont gyűjtött össze az egyesület a sajátját képező pompás gépekben és szerelvényekben az emberi élet és vagyon védelmére.

Az egyesület elnökei az alapítástól máig : Losonczy Farkas Károly, Horváth Lajos, Kubik Béla, dr. Szentpály István, dr. Hodobay Sándor. Az egyesület főparancsnokai sorrendben a következők voltak : Martin Károly, Soltész Nagy Kálmán, Szombathy József, Horváth László, Szombathy Sándor, Túry József.

Ezek a nevek egy megszakítás nélküli nemes tradíciót képviselnek az egyesület életében és biztosítékot arra nézve, hogy az emberszeretet fundamentumára épített intézmény Miskolc városában mindig élni és virulni fog.

MISKOLC SPORT-TÖRTÉNELME

történelem ismétli-e vajjon önmagát? Kérdés, amelyre lángelmék sem tudtak kielégítő választ adni. A sport közelebb hozott bennünket egy lépéssel e probléma megoldásához. Amint a klasszikus görög kultúra egyik tényezője volt a sport a test edzésének különféle válfajai, a ma kultúrájának egy jelentős darabját teszik. Ebben a vonatkozásban fellelhető a történelem ismétlődése.

A sport, a modern életben nemzeti és öncél. Sohasem volt a klasszikus latin mondásnak : »Mens sana in corpore sano« nagyobb és igazabb jelentősége, mint ma, amikor a küzdelem a létért olyan fizikai és szellemi munkakifejtésre kényszeríti az egyént, amilyenről nagyapáinknak még csak fogalmuk sem volt. S ki gondolta volna, hogy a sport, a nemzeti propaganda leghatásosabb eszköze, a nemzeti öntudat, a nemzeti érzés pótolhatatlan istápolója lesz éppen abban az időben, amikor a szociáldemokrata ideológia nevetségesnek, haszontalannak, céltalannak és moderntelennek nevez mindent, amit eddig szentnek, sérthetetlennek tartottunk : *Hazát, vallást és a családot.*

De nemcsak nemzeti szempontból lett a sport a modern élet egyik legfontosabb tényezője. Beláthatatlan a sport gazdasági jelentősége is. Köteteket lehetne írni arról, hogy a sport a maga sokféleségével milyen tömegeket mozgat, szervezettségével mennyire mélyen nyúlik bele a különféle társadalmi rétegekbe. Százezrekre rúg azok száma, akik a modern sportok valamelyik ágában közvetve vagy közvetlenül érdekelve vannak. Szenvedélyük a sport aktív részvétel vagy csupán negatív szemlélődés által. Ez a hatalmas tömeg anyagi eszközeinek nagyon jelentékeny részét a sport szolgálatába állítja s azzal, hogy új sportolási lehetőségeket teremt, munkát ad számtalan iparosnak, kenyeret sok kereskedőnek.

Miskolc sportja, mely ma országos viszonylatban is számottevő, nem nagyon régi — ezt a szót, »sport« mai, modern értelmezésében használva. — Miskolc társadalma, helyesebben ifjúsága elég későn figyelt fel a modern idők intó szavára. Évek kellettek hozzá, míg valamely sportág, a mai értelemben rövid utat, Budapesttől Miskolcig megtette. Sőt, Kassa, az időközben könnyű cseh prédává lett kuruc város is megelőzte Miskolcot a modern sportok bevezetésével, elfogadásával. Mint történelmi érdekességet kell felemlíteni, hogy a hivatalnokjellegű

Kassa korábban rátért a modern sportok űzésére, mint a kereskedő és iparos város, Miskolc. Nem leli-e ez a föltétlenül érdekes tény magyarázatát abban, hogy a saját maga dolgával egész nap elfoglalt iparos és kereskedő nem rendelkezik annyi szabadidővel, amennyit a rendszeres sportolás megkíván?

Miskolc sportjának fejlődését három részre oszthatjuk : a kezdeti hatalmas fellendülés, a háborús idők visszafejlődése és a háború utáni lassú, fokozatos fejlődés a mai — fentebb már említett — országos viszonylatban is számottevő fokra. Hosszas, keserves volt az út idáig a 4 éves világegés borzalmaival súlyosbítva. De túl van rajta Miskolc sportja s a sport, mely életet, mozgást, küzdelmet jelent, nem tűri, hogy a múltak emlékein merengjen. Halad tovább a maga útján, mely egyszer fölfelé a hírnevet jelentő hegycsúcs, másszor a feledéssel majdnem egyenlő mélység felé vezet.

Hol kezdődött, mikor? Ki volt az első, aki az Avas-alján legelőször űzte, vagy tanította a modern sportok valamelyik ágát? Teljes homály honol e kérdés körül. Miskolc város sporttörténelmének kezdete, mint minden történelemé, a ködbe vész. Legrégibb emlékeink 1867-ig nyúlnak vissza. Ekkor alakult meg Miskolcon a legelső tornaegylet. Történelmi szempontból tehát ezt kell Miskolc legelső modern sporteseményének tekintenünk. Ezzel a megalakulással indult el a fejlődés rögos útján Miskolc modern sportélete. Az első nekibuzdulás azonban hamarosan elfakult : tiszavirág életű volt az első egyesület. 1869-ben már beszüntette működését, valószínűleg az érdeklődés teljes hiánya miatt.

1871-ben jegyezték fel az egykorú krónikások a legközelebbi adatot, mely a sporttal összefüggésben van. Polgári honvédlövölde néven lövészegyesület alakult, mely aránylag hosszú ideig élt. Az egyesület lövöldét építtetett a Népkertben. Az egyesületben már rendszeres versenyeket tartottak, a céllövészet rajongói. Királyi látogatás fényében is tündökölhettek az egyesület. I. Ferenc József magyar király 1881-ben miskolci tartózkodása alkalmával megtekintette az egyesület népkerti lövöldéjét és a tiszteletére rendezett versenyre serleget is adományozott. A serleget a Borsod-Miskolci Múzeumban őrzik.

Miskolci Vadász Társulat néven alakult meg egy másik egyesület is 1871-ben. A vadászat nem tartozik ugyan szorosán a modern sport fogalma alá, de mert a vadászatból fejlődött ki később a modern agyaggalamb- és élőgalamblovő sport, megemlítésre méltó. Borsod megye aranyos tollú költője : Lévay József is tagja volt a Miskolci Vadász Társulatnak.

A legszebb és legegészségesebb téli sport : a korcsolyázás hívei, már 1874-ben egyesületbe tömörültek. De az egyesület tagjai a tömörülés szükségességét csak rövid ideig látták fenforogni. Beszüntették rövidesen az egyesület működését.

Ezen egyesületek életrehívását kell tekintenünk az első kísérleteknek arra a célra : Miskolcon megteremteni a modern sportéletet. Ezek az alapítások azonban csak kísérletek maradtak. Egy-kétévi működés után mindegyik megszűnt. Fényes dokumentuma ez annak, mennyire távol volt még Miskolc polgársága ebben az időben a modern élet eme legmodernebb követelményétől. Egy-két sportrajongó sportszeretete, a tömegénél nagyobb érzéke a modernség iránt, hozta őket létre. Az egyesület egész tevékenysége, élete e pár vezető körül összpontosult. Ezek voltak az egyesületek tartó oszlopai, mely mindjárt összedült, mihelyt a tartó-

oszlop megingott. Nem volt senki, aki ezt a nehéz szerepet átvegye, mert a társadalom széles rétegeiben a testedzésnek szükségessége ebben az időben még nem vert gyökeret.

Másfél évtized telt el az első sikertelen kísérletek után, amikor bátor és vakmerő férfiak új sportegyesület alapítására gondolni mertek. 1889-et írtak, amikor Soltész Nagy Kálmán polgármester Petro József és Gálffy Ignác kezdeményezésére és Soltész Nagy Kálmán elnöklete alatt megalakult az első, mai modern értelmében vett és ma is működő sportegyesület : a Miskolci Atléta Kör (MAK). Kezdetben a torna és a vívás, később a turisztika voltak az új egyesület működési területei. Sok viszontagság és küzködés, működésének időszakai megszakításai árán tartotta fenn magát az egyesület egész 1912-ig. Ez az esztendő fordulópont az egyesület és Miskolc sporttörténetében. Ekkor újrászervezik az egyesületet, megalakítják a futballszakosztályt, majd 1913-ban az atlétikai szakosztályt. Hatalmas fejlődésnek indult az új sportágak révén az új egyesület. A miskolci sportot ebben az időben a MAK jelentette. 1914-ben a világháború vetett véget a rohamos továbbfejlődésnek.

Közel két évtized pergett le a végtelen idők homokóráján a legközelebbi klub alakulásáig. 1908-ban, kifejezetten az akkor már nagyon divatba jött tennisz és a mindinkább térhódító korcsolyázás művelésére megalakult dr. Vajda Géza orvos és Badó Sándor MÁV felügyelő által indított akció eredményeként a Miskolci Sport Egyesület (MSE).

Most már rövidebb intervallum következett. 1909-ben megjelent Miskolcon az angol játék : a futball. Mint mindenütt az egész világon, ahol csak megjelent, a kerek bőrlabda hamarosan óriási népszerűsége tett szert Miskolcon is. Rövid két esztendő leforgása alatt, amelyben az MSE adott hajlékot az új jövevénynek, olyan tömegeket hódított meg, amilyenre még nem volt példa. Elsősorban az iskolai diákság, azután az iparosság fiataljai kedvelték meg. Mint a gomba nő az erdőn jó meleg nyári eső után, úgy alakultak egymásután az ifjúsági sportegyesületek a labdarúgás kultiválására. S míg a nagyok a MSE futballszakosztályában tömörülve, kerületi bajnokságért játszottak Kassa, Eperjes, Ungvár, Nyíregyháza, Debrecen és Nagyvárad csapataival, addig az ifjúsági csapatok részére — ezek száma akkor már felül volt a 10-en — ifjúsági bajnokságot írtak ki. Ezekből az iskolai csapatokból alakultak azután később a ma is működő nagy egyesületek.

Az egyesületi alapítások sorozatát 1911-ben az MVSC és az MMTE vezette be. 1912-ben reorganizálták a MAK-ot s alakult a MKASE. A MAK reorganizációjával egybeesik a MSE futballszakosztályának megszüntetése. A játékosok zöme a MAK-ban talált új házára. A MSE azután már csak a tennisz és korcsolyázó sport híveinek adott otthont, amint az eredetileg is tervezve volt.

Az újonnan alakult egyesületek mindegyike szép fejlődésnek indult. A fejlődést nagyban előmozdította az, hogy az Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak diósgyőri telepén, a Vasgyárban a miskolciakkal egyidejűleg alakult sportegyesületek : a DVTK (1911) és a DAC (1912) élénk rivalizálást kezdtek a miskolci egyesületekkel. Ez a rivalizálás az idők folyamán csak erősödött s nagymértékben járult ahhoz, hogy Miskolc sportja az egész országban, de a trianoni határokon túl is,

általánosan ismert. A miskolci sport lombbaszökkenő, egészséges fáját derékba törte a 4 éves világegés. Harctérre, szeretett határaink védelmére szólította a kötelesség a sportoló ifjúság nagy részét. Az elmentek helyére még nem volt utánpótlás. Egyrészt azért, mert abban a súlyos, megpróbáltatásokkal teli időben nem volt ideje, sem kedve senkinek sportolni, valamennyi egyesület felfüggesztette működését.

De nem volt elég a megpróbáltatásokkal tele négy háborús esztendő. 1918. év végén reánk zúdult a forradalom átka, majd ízelítőt kaptunk 1919-ben a vörös-paradicsomból Marx és Engels tudósszoba kopár, örömtelen falai között, kiagyalt földi mennyországából. Ezek az idők még kevésbé voltak alkalmasak a sport bármelyik ágának intenzív művelésére, mint a háború gyötrelmes 4 esztendeje. A kommunizmus bukása után is jó időbe tellett, míg a sportolók — akik megmaradtak — újból magukra húzták a dreszt, felvették az eldobott súlygolyót vagy diszkoszt.

Jelentőségében a rohamos nekiindulás esztendjével: 1911-el egyenrangú Miskolc Sporttörténetében az 1920-as év. A trianoni gúzsbakötött ország sportbelileg is új szervezetet, az új helyzetnek megfelelő rendszert kívánt. A csonka országot hét sportkerületre osztották s az egyik, az Északi Kerület székhelyévé, Miskolcot jelölték ki. A labdarúgó kerület volt az első, amely megalakult 1920-ban. Majd 1921-ben az atléta, birkózó és az úszó kerületek alakultak meg. Ezek mindegyike városunkban székel még ma is, sőt a megalakítandó vívókerület székhelyéül is Miskolc van kiszemelve.

Azért fontos és jelentőségteljes sporttörténelmi szempontból Miskolc kijelölése a legfőbb sportágak kerületi székhelyéül, mert ezzel Miskolc egy egész országrész : Csonka-Északmagyarország sportéletének szellemi és adminisztrációs irányítását kapta kézbe. Tényként kell megállapítani, hogy a reábízott javakkal Miskolc eddig hűen sáfárkodott. Ezt mutatja az is, hogy még egyetlen esetben sem esett szó arról, hogy valamelyik szövetség kerületi székhelyéül más a kerületben fekvő várost jelöljenek ki, pedig erre, az egyes sportszövetségek alapszabályai, határozott módot nyújtanak. Csupán az úszókerület, hivatalosan »Sajókerületi« székhely jellege szűnt meg 1928-ban, amikor új kerületi beosztást léptetett életbe a Magyar Úszó Szövetség.

Miskolc Sportélete a város területén működő és tagjait a város lakosságából rekrutáló sportegyesületekben zajlik le. Különös s az országban talán egyedül álló Miskolc sportegyesületeinek tagozódása.

Szeged, Szombathely, Pécs, Debrecen s a többi nagy sportgócpontok legnagyobb, legjelentősebb sikereket elért egyesületei azok voltak, amelyek »hadtápját« az intelligens középosztály képezte : az úgynevezett polgári egyesületek. Városunkban az intelligens középosztály egyesülete, a MAK, csak a háború előtt tudott ilyen országos szempontból is jelentős szerepre szert tenni. A világháború befejezése, a forradalmak lezajlása után a vezető szerep kicsúszott a MAK kezéből és azt az úgynevezett »szakegyesületek«, az MVSC, MMTE, MKASE vették át tőle a fő sportágokban : a labdarúgás és az atlétikában. E négy egyesület egymás elleni rivalizálása szabta meg Miskolc sportéletének jellegét az 1920—1926-os években. A többi kisebb egyesületek, mint az Egyetértés, MASC, MTK, BAK később a

BEAC, Pénzügyőri S. E., majd legújabbán Miskolci Villamostelepi Torna Klub csak keretét adták a nagy küzdelemnek, mely a fő sportágakban a négy vezető egyesület között állandóan folyt.

Új epocha kezdetét jelenti a magyar sportban az 1926-os esztendő. Ebben az évben vezették be Magyarországon a hivatásos (professzionista) labdarúgást. Miskolc is követte a fővárost. Megalakult az Attila, Miskolc hivatásos labdarúgó csapata. Ezzel kezdetét vette az a folyamat, melynek városunkban a tömegsport esett áldozatul anélkül, hogy ezért az áldozatért a hivatásos futballban, az Attila eredményei formájában Miskolc sportélete kárpótlást kapott volna. Egymás után szüntették be működésüket a kisebb egyesületek. A vezetők közül a MAK márkójával a szétválasztás előtt feloszlatta futballszakosztályát, azután az MTK és a Pénzügyőrök, majd a MKASE és 1928-ban a BEAC adták fel a kilátástalan harcot a profi futballal, a város sportéletének végtelen kárára. 1929-ben az Attilán kívül, a Miskolci Sport Egyesületből alakult Miskolci Korcsolyázó és Teniszező Egyesületet is figyelembe véve, öt működő amatőr egyesülete van a 70.000 lakosú városnak. Ezek közül egy csupán az ekskluszív sportokat (tennisz, korcsolya) űzi,

Népkerthi

egy az MVTK csupán a futballt, az MMTE főleg a futballt, a MAK a vívást, tornát és birkózást kultiválja. Egyedül az MVSC az, amely a szó legigazibb értelmében SPORT CLUB, Futball, atlétikai-, birkózó-, úszó-, tenisz-és túrista szakosztályai állandó működésben vannak.

Egyébként is nevezetes mértföldkő Miskolc sporttörténetében az 1926-os év. A város közönségének áldozatkészségéből sportpálya-tribün

Hodobay Sándor polgármester kezdeményezésére, 1926-ban építették át modern sportteleppé a Népkerthi, futballpályának csúfolt területet. 1926-ban kapott új tribünt s általában sportszerűbb kiépítést az MVSC Sajóparti pályája is. Dr. Hodobay Sándor érdeme, hogy Miskolc két modern sportpályával is rendelkezik, amelyek közül a népkertihez hasonló a fővároson kívül az egész országban ritkítja párját. De külföldön is jó darabot utazhat az ember, míg a népkerti, pompásan felszerelt és a modern sport minden követelményének annyira megfelelő pályát talál. A Sajóparti pálya tribünjének felépítésében nagy része van az MVSC révén a MÁV-nak s a Miskolcon állomásozó katonaság révén a hadügyi kincstárnak.

Új uszoda, modern, higiénikus, a legkényesebb igényeknek megfelelő tornaterem építése a MILL (megalakuláskor még ILSz) északi kerületének megalakulása jelzik a sport térhódítását városunkban 1927-ben. Ezek az új sportintézmények, illetőleg alakulások hamarosan tényezői lettek Miskolc sportéletének. Tömegsport szempontjából legjelentősebbnek az ifjúsági labdarúgó kerület megalakulása mutatkozott. Működésének második esztendejében már 16 tagegyesületet számlált. Ezek közül 12 miskolci ifjúsági egyesület. Ha valaki a futball tömegvonzerejében — már az aktív sportolókat illetőleg — nem hisz, úgy legyen ez a tény élő bizonyíték számára.

Csodálatos, egészen megfoghatatlan és semmivel sem magyarázható jelenség Miskolc sportéletében az úszósport majdnem teljes fejletlensége. A háborút követő években 1920—1921 és 1922-ben az MVSC-ben volt még némi úszóélet. A vasutas úszók vidéki viszonylatban a legelsők közé számítottak. Ezután egyszerre, egy csapásra megszűnt minden élet az úszósportban. A pompásan megépített modern úszoda sem tudta új életre kelteni a stagnáló vízisportokat. Pedig Miskolc a Sajó folyó partján, a Görömbölyi Tapolca gyógyhatású forrásaitól alig pár km.-re, fekszik. Alkalom és hely a vízisportok erőrekapásához, túl bőven volna.

Anyagi bajokkal küzdő hivatásos futball, hanyatló, folyton visszafejlődő amatőr labdarúgás, néhány nagy atléta tehetség, mely körül egy kised, fanatikus atlétagárda tömörül, vegetáló birkózószport, melyet csak a hébe-hóba rendezett nagyobb versenyek injekciós hatása kelt hosszabb-rövidebb életre, a szervezetlenség minden szimptomáját magánviselő úszósport, hatalmas tömegre támaszkodó, de különösebb tehetségeket eddig még ki nem termelt tennisz és korcsolyázás, tengődő torna, a fejlődés ösvényein az első lépéseket tevő vívás : Miskolc sportéletének kórképe 1929-ben az amsterdami olimpiászt követő évben. Hogy Miskolc sportja mindezek ellenére országos viszonylatban is számottevő, az első-sorban a sportolók határtalan fanatizmusának s az egyesületek hallatlan erőfeszítésének — lépést tartani a többi vidéki egyesületekkel — tudható be.

Az egyesületek alakulásának kronológikus felsorolásán kívül hozzátartozik városunk sporttörténetéhez az egyesületek rövid története is. A kezdet kezdetén alakult egyesületeknek nincs történelmük. Néhány havi, talán egy-két évi működés után megszűntek.

De jelentéktelen a történelmük azoknak az egyesületeknek is, amelyek a háború után alakultak s néhány évi működés után feladták — a sport mérhetetlen kárára — a kilátástalan küzdelmet a professzionista sporttal, az amatőr sporttevékenységgel szemben mindenütt megnyilvánuló közönnyel. Ebből a szempontból történelme csak a nagyegyesületnek van. A történelmi teljesség azonban megkívánja a kisebb egyesületek megemléztését is.

MAK (MISKOLCI ATLÉTA KÖR)

Miskolc legrégebbi sportegyesülete. Végleges megalakulását kimondó közgyűlése 1890 április 27-én zajlott le. Rövid ideig Lévy József volt az elnöke, majd az 1891 április 5-én tartott közgyűlés elnökké báró Vay Elemért, másodelnökké Petró Józsefet, igazgatóvá Gálffy Ignácot választotta meg. Művezető előbb Czékus István, később Andor Tivadar tanár volt. Eleinte a testgyakorlatok minden ágát és a vívást kultiválta. Fentebb említetteken kívül, Horváth Lajos, dr. Molnár Gyula, Kühne Adolf, Kühne Andor, Kóris Kálmán, Bartányi Gyula, dr. Vajda Adolf, Diószeghy György, dr. Szentpály István, Kun Géza, Pollatsek László, Nikel József, Nagy Tivadar, dr. Tarnay Gyula, dr. Gencsi Samu, dr. Frankfurter Sándor — s még sokan mások, — szereztek érdemeket a MAK fejlesztésében.

1893-ban megalakította turista-szakosztályát. Gyakori társas kirándulások,

a Bükk rengetegeiben kijelölt turista utak, menedékház a Szent-Léleken jelzi a turista szakosztály munkáját. A turista-szakosztály nagyarányú működése hamarosan megérlelte a szakosztály tagjaiban a gondolatot, hogy önálló egyesületi működésre megérett. 1893 május 7-én a kiválás meg is történt. A disszidensek 1894 május 31-én önálló turista egyletté (Borsodi Bükk Egylet) alakultak. Ez a különválás a MAK-ot nagyon megrendítette. Pártoló tagjainak nagyrészt elvesztette. Csak őstagjai maradtak hűek. Ez elkedvetlenítette Petró József másodelnököt: lemondott tisztéről. Helyét Hídvégi Benő foglalta el 1894 június 17-én, akinek vezetése alatt azután mutatkozott is némi javulás, amit több sikeres torna- és vívó összejövetel is igazolt 1895–1898. években Hídvégi Benő volt az elnöke. Vívómestere Szigethi Benedek Gyula, akit Nikell József váltott föl. 1899-ben másodelnöke Tarnay Gyula alispán lett. Ugyanabban az évben tiszteletbeli elnökké választották Hídvégi Benőt, Petró Józsefet, dr. Tarnay Gyulát, ügyvezető elnökké Gálffy Ignácot, igazgatóvá Kühne Adolfot. 1912-ben Gálffy Ignác vezetése alatt újra szervezték. Megalakították futball-szakosztályát. 1912–1914 rohamos fejlődésének évei. Futballt és az atlétikát űzte nagy mértékben a birkózás népszerűsítésére is kísérleteket tett. 1914–1920 háborús szünet. 1921-ben újra felvette működését: futball-, torna-, vívó- és birkózó-szakosztályokkal. Tagjai a tisztviselő-osztályból kerültek ki. Elnöke 1921-ben Dusbaba Vilmos, 1922-ben gr. Haller József. Közben alig volt élet a klubban. A BAK-kal való fúziós tervek kerültek felszínre. Gr. Haller József és Szepesi Jenő válvetett közös munkával azután megmentették az egyesületet az elmúlástól. Több száz tagot sikerült összetoborozni. Előbb a református, később a katolikus főgimnázium tornatermét kapták meg. 1925-ben Kollár Nándor elnöklete alatt fokozatos fejlődésnek indult. Birkózói országos hírnévre tettek szert. Megalakították a női torna- és vívó-szakosztályokat, de beszüntették a labdarúgó-szakosztály működését. Női szakosztályai 1925-ben óriási sikerrel mutatkoztak be Miskolc sporttársadalma előtt. 1926-ban a város átengedte torna- és vívóterem céljaira a népkerti Vígadót, a kultuskormány pedig 100 millió koronát utalt ki az átépítésre. Az átépítés alatt szünetelt a klub működése. 1927-ben volt az új tornacsarnok ünnepélyes megnyitása. A most megint megindult új szervező munkának legnagyobb sikere a katonatisztek belépési engedélyének kieszközlése volt. 1929-ben torna-, vívó- és birkózó-szakosztályai működnek több-kevesebb sikerrel. Úszó szakosztálya éppen megszervezés alatt áll.

MISKOLCI KORCSOLYÁZÓ- ÉS TENNISZEZŐ EGYESÜLET (MKTE)

Elődje : a Miskolci Sportegyesület 1908-ban alakult kifejezetten »a tennisz- és a jég-sportok kultiválása« célzatával. Alapítása és fejlesztése körül hervadhatatlan érdemeket szereztek maguknak : dr. Vajda Géza főorvos, Szentpály István polgármester és Radó Sándor máv. felügyelő. Működését a Népkertben a Vígadó mellett két tenniszpályán kezdte meg, de még a megalakulás évében megszerezte az ág. ev. egyház tulajdonát képező szomszédos telek egy részét s ezen újabb 5 pályát épített. Később a város utalt ki a területhez újabb kis

területet. Az ezen épített teniszpályákkal tízre emelkedett a pályák száma és 5000 m²-re a terület nagysága, mely a korcsolyázók rendelkezésére áll. A háborús évek alatt 1915—1920 működését szüneteltette. A háború befejezése után építette meg pompás 11 helységét (öltözők, melegedők, mosdóhelységek, ruhatár, pénztár, korcsolyacsatoló, iroda, pályamesteri lakás) magában foglaló sport pavillonját. A várostól kapott terület egy részét parkírozta. A klub teniszpályája a körülötte fekvő parkkal, több mint 100 díszfájával és virágültetvényeivel Miskolc egyedüli parkjának, a Népkertnek legszebb része. Magyarország egyetlen vidéki városában sincs olyan szép fekvésű, pompás, gondozott tenisz-pálya, mint az MKTE pályája. Az érdem dr. Vajda Géza elnök és Radó Sándor igazgatóé, akik 20 éven át folytatott együttes munkával fejlesztették Magyarország egyik legszebb teniszpályájává a reájuk bízott területet. Az egyesületnek 1929-ben 200 teniszező és mintegy 600 korcsolyázó tagja van.

Az általa megmozgatott és a sport vérkeringésébe belevont aktív sportolók tömegénél fogva legfontosabb szerepet tölti be Miskolc sportéletében. Nincs Miskolcnak egyetlen olyan sportegyesülete sem, mely 600—700 aktív sportolóval dicsekedhetne. Az egyesület minden évben megrendezi házi gyors- és műkorcsolyázó, valamint tenisz-versenyét. Ha az időjárás megengedi, évenként országos mű- és gyorskorcsolyázó versenyt is lebonyolít. A nemzetközi tenisz-verseny sohasem hiányzik az egyesület nyári teniszprogramjáról. Jogelődje a MSE hasonló zsánerű tevékenységén kívül nagy szolgálatot tett a város sportjának a labdarúgás meghonosításával. A MSE labdarúgó csapata annak idején, 1909—1912-ig, jelentős szerepet vitt az akkori kerület bajnokságaiban.

MISKOLCI VASUTAS SPORT CLUB (MVSC)

Muhoray Béla, a Máv. műhely egyszerű művezetője, 1911-ben felhívta a műhely munkásságát sportegyesület alapítására. A munkásság lelkesedéssel karolta fel a gondolatot és a szó testet öltött. Megalakult az MVSC, mely Miskolc sportéletében, mindenkor az általa kultivált minden sportágra kiterjedően, vezető szerepet játszott, országos viszonylatban a legjelentősebb, legmaradandóbb sikereket érte el.

Ezeknek a sikereknek előkészítői, részesei, megalapozói, akik az egyesület alapítása és annak felvirágoztatása körül is elsőrangú érdemeket szereztek: Kollmann Armand, Vidats János, Balogh Zoltán, Berényi Béla, Sáfrán Ferenc elnökök, dr. Rácz György társelnök, Chemez Rezső, Haranghy Gyula, Szerbák László, Dezsőfi Béla, Tóth Gyula, Demjancsik Antal, Mayer Kálmán, Várion Géza, vitéz Kossuth Sándor, Polgár László, Szélpál István, Mezei Miklós, Jecke Árpád szakosztályvezetők voltak. 1929-ben az elnök: Berényi Béla Máv. üzletigazgató, ügyvezető elnök Sáfrán Ferenc, társelnök dr. Rácz György. Tagjainak száma 420.

Sportegyesületek szerepét, jelentőségét, azt, hogy mily mértékben feleltek meg kitűzött céljaiknak, eredményeik érzékeltetik legjobban. Ebből a szempontból az összes miskolci egyesületek élén az MVSC jár. Futball-csapata a kerü-

leti — 1926 óta — alszövetség legjobb csapatai közé tartozik. A kerület bajnokságában állandóan II—III. helyezett. 1921-ben ligabajnok, 1922 s kétízben, legutóbb 1926-ban, kerületi bajnok. Ugyanebben az esztendőben elnyerte a »Legjobb vidéki futballcsapat« címet s az országos bajnokságért az FTC-vel játszott döntő mérkőzést Budapesten. Ifjúsági csapata a MILL megalakulásának évében, 1927-ben, az egyfordulós bajnokság második helyezettje volt. 1927—28-ban MILL bajnok, 1928—29-ben ismét második helyezett. Bajnoki címe mellé 1927—28-ban megnyerte az Északi Kupát, valamint a dr. Rácz György által alapított serleget.

Atlétái közül számtalan kerületi rekorder, sőt országos rekorder került ki (Körösi Dániel ifjúsági 800 méter síkfutás 1924). Ezenkívül is jelentékeny szerepet játszottak az Északi Kerület atlétikai életében. Mezei futócsapata 1928 és 1929-ben elnyerte a »Legjobb vidéki mezei futócsapata« címet, megnyerte a vasutas csaptabajnokságot és a kerületi bajnokságot. Besznyák Lajos, az egyesület hosszútávfutója, 1928-ban az országos mezei futóbajnokság hetedik helyezettje. Legizmosabb atléta tehetsége : Fodor József, 1929-ben háromszoros országos ifjúsági bajnok : mezei futás, 1500 és 3000 m-es síkfutás.

Úszószakosztálya 1920, 1921 és 1922-ben élte fénykorát. Ebben az időben a vidéki úszósporthoz legjobbjai között foglaltak helyett úszói s vízipólócsapata is jelentős sikereket ért el. Azután — talán a nyomasztó gazdasági helyzet miatt — szétszéledt az úszógárda s évek múlva, 1928-ban nagy erőfeszítések árán sikerült új életre kelteni. Erőteljes fejlődését akadályozza a közöny, mely Miskolc sporttársadalma részéről az úszóknak osztályrészül jutott.

Tennisz-szakosztályát 1928-ban alakította meg az egyesület. Ennek tevékenysége egyelőre szűk keretek között mozog.

MISKOLCI MUNKÁS TESTEDZŐ EGYESÜLET (MMTE)

1911-ben alakult Kiss Titusz, Schwarcz Árpád, Méray József, néhai Mihalicska Ferenc és Fischer Ernő kezdeményezésére. Megalakulása utáni években a futballt és a birkózást kultiválta. Futballban eleinte kisebb szerepet játszott, birkózó szakosztálya ezzel szemben a legelső volt. 1913-ban és 1914-ben két nagyszabású birkózóversenyt rendezett a legjobb fővárosi és vidéki birkózók részvételével. Megálljt a rohamos fejlődésben itt is a háború réme kiáltott. Vezetőségi és működő tagjainak nagyrésze bevonult. Működését csak 2 évig szüneteltette.

1916-ban az MVSC és DVTK itthonmaradt futballistáinak bevonásával megindult újból tevékenysége. 1920-ban atlétikai, 1926-ban kerékpár szakosztályt alakított. Utóbbi anyagiak hiánya miatt 1927-ben megszüntette működését. Az egyesület irányítását dr. Kovács Géza elnök, Weisz József ügyvezető elnök, Schwarcz Árpád, Frankfurter Lajos és Dolhay József tartják kézben.

Futballcsapata az MVSC-vel vívott évenként meg-megújuló ádáz küzdelmet a miskolci futball hegemoniáért. Nem egyszer megtörtént, hogy ebben a küzde-

lemben felül maradt. 1922-ben a Hadröa-serleget és a tűzoltó egyesület által rendezett körmérkőzést nyerte. A kerület futballéletében vitt előkelő szerepe a hivatásos futball bevezetése után fénytelenedett el. Sokat áldozott a profesz-zionizmus oltárán. Birkózó-szakosztálya a háború után 1922—23-ban vitt ismét vezetőszerepet. Atlétikai életében legjelentősebb esemény az országos munkás mezei futóbajnokság megrendezése 1927-ben.

MISKOLCI MAGÁNTISZTVISELŐK ÉS KERESKEDELMI ALKALMAZOTTAK SPORT EGYESÜLETE (MKASE)

Alapítói 1912-ben Kárpáthy Gyula, Póth Ármin, Klein Aladár, Ács Miklós voltak. Főleg kereskedők, kereskedelmi alkalmazottak és tisztviselőkből sorozta tagjait. Háború előtt még nem játszott jelentős szerepet, háború alatt működését szüneteltette. Ujra 1920-ban alakult. Tagjául megnyerte Miskolc kereskedő társadalmának vezető egyéniségeit, mint: Fodor Dezső, Rosenberg Ferenc, Bárdos Emil, Blau Emil, Klein Henrik, Schwarzenfeld Vilmos, Győri Zsigmond, Braun, Lajos, Róth Ármin és másokat. Működése kiterjedt a futballon kívül a vívás, birkózás és atlétikára. Legnagyobb sikerei mégis a futballban voltak. 1923—1924-ben futballcsapata a kerület legerősebb csapatainak is egyenrangú ellenfele volt. A szanalás — amint az ismeretes — a konjunktura üzletek egész sorát tette tönkre. A krízist megérezte Miskolc kereskedőosztálya is. A támogatás megvonásával eltűnt a klub anyagi bázisa, 1925-ben szélnek eresztette az ország minden részéből összetoborzott futballcsapatát, majd 1927-ben, amikor kiesett az első osztályból, végleg beszüntette tevékenységét. Utolsó elnöke, akinek vezetése alatt fénykorát is élte : dr. Róth József volt.

A kisebb egyesületek közül leghosszabb múltra a BAK-ból alakult BEAC tekinthetett vissza. 1912-ben alapították s 1929 tavaszán szűnt meg. Nagyobb-részt a második osztályban játszott, de tagja volt az első osztálynak is az 1926—27 és 1927—28-as években. Legismertebb vezetői dr. Nagy Sándor, Poppré István és Barna Gyula voltak.

Rövid, de aránylag szép pályát futott be a MASC, mely a MÁV Altiszti Kör égisze alatt 1922-ben kezdte meg sporttevékenységét. Hamarosan bejutott az első osztályba. Működésének 1925-ben a MÁV rendelete vetett véget, mely szerint egy városban nem működhet csak egy vasutas sportegyesület. Játékosai közül alig néhány ment át az MVSC-be. Legtöbbje a BEAC-ban talált új otthonra. Működése, épügy, mint a BAK—BEAC-é, a futballra szorítkozott.

Miskolci Torna Kör és Miskolci Pénzügyőrök Sport Clubja néven működő egyesületek nem bírtak gyökeret verni még abban a talajban sem, melyet magukénak mondhattak (városi alkalmazottak, illetőleg pénzügyőrök). Alapításuk reménytelen kísérlet maradt, jelentősebb sportbeli siker nélkül.

Mint legutolsó amatőr alakulás, említést érdemel a Miskolci Villanytelepi Torna Kör. Ez az egyesülés a villamostelep számos munkása és tisztviselője számára óhajt sportolási lehetőséget teremteni. Alakult 1928-ban. Egyelőre a második osztály bajnokságában játszik, különösebb teljesítmények nélkül.

MISKOLCI ATTILA-KÖR

Professzionista Labdarugó Szövetkezet

Alakult a labdraúgás szétválasztásakor 1926-ban. Első elnöke Kollár Nándor a MAK elnöke lett. Az egyesület egyébként is a MAK égisze és a MAK vezetőinek kezdeményezésére alakult. A részjegyek nagyrésze Miskolc thjf. város tulajdonában van. 1927 tavaszán Kolár Nándor lemondott az elnökségről s ideiglenesen végrehajtó-bizottság intézte az ügyeket. 1927 augusztusában a hivatalos város vette át az ügyek intézését. Ez sem mutatkozott célszerűnek. 1927 december 25-én tartott közgyűlés Schwarcz Gyula zsujtai nagybérlet választotta meg elnöknek, akinek vezetése alatt nagyot haladt a konszolidáció útján. A szövetkezet ügyeit 40 tagú igazgatóság, 100 tagú igazgatóválasztmány és 100 tagú sportbizottság intézi. Ezekben Miskolc delegáltjai is helyet foglalnak.

1926—27-ben megnyerte a magyar professzionista második liga bajnokságát. 1927 nyarán sikeres olasz túrát bonyolított le Róma és Trieszt állomásokkal. 1927/8-ban tagja volt a professzionista első ligának. Balsikeres versenyév után visszaesett a második ligába. Jól indult, de később elkönyelműsködött szezon után, mint a második liga második helyezettje, három kemény osztályozó mérkőzés árán bejutott újra az első ligába. Bécsi hivatásos csapatokkal szemben ért el jelentős sikereket s a megszállt Felvidék városaiban Kassán, Ungváron és Losoncon szerzett dicsőséget a magyar hivatásos futballkultúrának.

SZEMERE LABDARUGÓ SZÖVETKEZET

Az Attila sikereinek ellensúlyozására alakult dr. Róth József elnöklete alatt 1927 őszén. 1929 tavaszán beolvadt az Attilába. Rövid működése alatt jelentősebb sportbeli eredményt nem jegyezhetett fel. Másfél szezonon keresztül a második b. liga bajnokságáért játszott. Szerepe ebben a gyenge mezőnyben is alárendelt volt. Annál jelentősebb szerep jutott az alakulásnak Miskolc amatőr futballsportjának gyöngítésében. A társulás, amikor drágán szerződttetett fővárosi játékosait kénytelen volt szélnek bocsátani, minden jelentkező »árút« felvett a miskolci játékospiacon. A szerződttetett játékosok nagy része elveszett az amatőrsport számára, de elveszett a profifutball számára is, egyszerűen azért, mert nem felelt meg a hivatásos játékosokkal szemben felállított követelményeknek. A Szemere működésének súlyos következményeit még sokáig fogja kiheverni Miskolc amatőr futball-sportja.

MISKOLC MINT TURISTAKÖZPONT

Ha az Avasról, Miskolc kilátó tornyáról tiszta időben széttekintünk, a természeti szépségeknek páratlanul gazdag körképe tárul elénk.

A házak közül a szabadba fölérve egyszerre úgy érezzük, mintha a lelkünknek

szárnya nőtt volna : repülni szeretnénk a felénk integető, a bennünket hívogató tájak felé, melyeknek szépségével betelni nem tudunk. Egyfelől a Bükkhegyseg sűrű lombosított hegylánca, távolabb a kéklő Gömöri hegyek, a Királyhegy nagy platója, a havas Tátracsúcsok fantasztikus panorámája, Abauj hegyei s Zemplén határdombjaitól élesen külön válva a tokaji hegy óriási nagy süvege, azon túl az Alföld messzeségbe vesző nagy lapálya, csillámló vizeivel, fehérítő karcsú tornyaival.... Mennyi szépség, mennyi változat, mennyi vonzó erő a természetbe elmerülni tudó lélek számára!

Ide, ebbe a keretbe helyezték el őseink szerencsés gondolattal a nagyra hivatott színmagyar Miskolcot, jólevegőjű egészséges lakozást és a város környékében az esztendő minden napjára bőséges új gyönyörűséget biztosítván a város lakóinak.

A természeti szépségeknek, a kiránduló-helyeknek ilyen változatos gazdag sorozata, a legkeresettebb turistaközponttá predesztinálja Miskolcot. Egy-egy ünnepnapon az ország minden vidékéről találunk a Bükkhegyseg magaslatain turistákat.

Sokkal nagyobb turistaforgalmat kell azonban még elérnünk. Ennek a lehetőségeit keresi és igyekszik megvalósítani Bükk-egyletünk, mely 1892. év óta vezeti kiránduló-csapatát az örök szépség kiapadhatatlan forrásához.

Miskolc turistamozgalmainak kezdő éveiben a közönség nagy közönyt tanúsított a turistaság iránt és mosolygással szemlélte a hátizsákos turistákat, egyszerű, gyaloglásnak minősítvén vállalkozásukat.

A Szentléleki menedékház megépítése és 1893-ban történt felavatása s azon a Magyar Turista-Egyesületnek Budapestről nagyszámmal megjelenése irányította a figyelmet először a turistaság felé. Ugyanez történt 1908-ban Dolka tetői »Zsófia« kilátótornyunk fölavatásakor, amikor a Magyar Turista-Egyesület vándorgyűléssel kötötte össze miskolci kirándulását s innen nagyszámú kiránduló-csapatával a Bükkön át, Eger érintésével tért haza.

Nagyon kedvező befolyással volt Bükk-egyletünk működésére s a miskolci turistaság kifejlődésére az az együttérzés és jóakarattal támogatás, melyet az Erdőkincstár irántunk minden vonatkozásban tanúsított. Gróf Bethlen András, akkori földművelési miniszter maga járt elől a turistaság jóindulatú támogatásában. Menedékházunk és kilátótornyunk faanyagának ingyenes adományozásával, turista-utaink karbantartásával s az előzékenységnek számtalan más megnyilatkoztatásával, a boldog emlékeztető miniszter és Kárász István főerdőmester, az Erdőkincstár akkori képviselője, valóban maradandó emléket állítottak nemes tetteikkel Bükk-egyletünk történetében.

Sajnos, az Erdőkincstár mai központi vezetősége nincsen tekintettel a Borsodi Bükk-Egyletre s Miskolcnak a turistaság fejlesztését célzó törekvéseire. A színvonalgyi vasút régen várt megépítése lehetővé teszi ugyan most már a nagyobb tömegek kijutását a szabad természetbe, Hámorba és fel a Garadna völgyén Ómassáig, de a vasút menetrendjének összeállítása nincsen figyelemmel a turistaság érdekeire.

A lillafüredi nagyszálló a maga nagyarányú építkezéseivel a hámori völgy legszebb pontját foglalta le s turista szempontból tekintve a dolgot, egész mivoltában megváltoztatta az Alsóhámor felé igyekvő kiránduló elé tárult megszokott régi

szép táj arculatát. Azt még nem tudjuk, mint fog a szerényebb viszonyokhoz szokott turista a pazar fénnel épülő palotaszállóban magának megfelelő helyet találni.

Csónakjainkat, amelyek harminc éven át állottak a turisták s a kirándulók rendelkezésére, a háromi tóról letiltották. Eltiltották a Szentléleki menedékházunk kibővítését, az egész Bükk-hegység területén egy új menedékház felépítését és elzárták a legszebb erdőrészek felé vezető és évtizedek óta használt utak egy részét.

Bükk-egyletünk minden ünnepnapon vezet kirándulást, leginkább a Bükk-hegység tájaira. Mivel azonban az ismertebb kirándulóhelyeken már túlnagy turista-forgalom mutatkozik : megindult a rejtettebb, távolabb eső zugok föltárását célzó törekvés egyesületünkben.

Nagy eseménye turisztikai mozgalmainknak az Aggteleki barlang újabb kiépítése.

Dr. Soldos Béla, Borsod vármegye főispánja, államsegélyt eszközölt ki a barlang kiépítésére. A barlang máris nagyon előnyös változáson ment át. A vasbeton hidak és lépcsőzetek egész sora díszíti és tervezés alatt áll a villamosvilágítás berendezése, mely óriási haladást fog jelenteni a füstölgő gyertya és fáklyavilágítás után.

Az államvasutak ünnepnapon turista jegyeinek forgalombahozatala lehetővé tette turistatársainknak a távolabbi vidékek fölkeresését. A Mátra-hegység, Parád-fürdő, a Tiszapart festői tájai, Hortobágy, a Nyírvidék, Hegyalja és Sátoraljaújhely vidéke állandó célpontjai lettek kirándulásainknak. Miskolc pedig, mint a felsorolt turistavidékek központja, szemmel láthatólag növekedő idegenforgalomra tett szert. Az idegenforgalomban rejlő nagy értéket városunk vezetősége fölismervén, folyamatba tette a városi Korona-szálló modern kiépítését.

Ezt a fontos és nagyhorderejű célt kívánja szolgálni Bükk-egyletünk az Avason épített új otthonával és turistaszállójával. Miskolc város nagynevű polgármestere, dr. Hodobay Sándor, tanácsa és törvényhatósága segítette meg bennünket ingatlanlannal és egy volt iskolaépülettel, melyet az Avas legszebb pontján újra fölépítettünk. Most aztán nemcsak egyesületi életünknek lesz az új otthonban és annak festői parkjában kellemes és méltó kerete, hanem vonzóerejét képezheti a Miskolcra rendezett kirándulásoknak is.

Nem csekély dicsekvésünkre-e szolgál, hogy az idegenforgalom könnyebbé tételére és fejlesztésére Miskolc város külön Idegenforgalmi hivatalt szervezett. Ez az új szerv : Északmagyarország *Idegenforgalmi szövetsége*. Bükk-egyletünkkel testvéries jó viszonyban összetett erővel dolgozva munkálják, hogy Miskolc a turistáknak keresett és valóban kedvelt központja legyen.

A lefolyt esztendőnk részünkre is a küzdelem esztendei voltak s a háborús megpróbáltatások, sajnos, nem hozták meg a Turistatársaságnak a várt tanulságokat, — ellenkezőleg ! Csalódásokat hoztak. Csak egyben nem csalódtunk : — a szabad természetben, melynek rügyfakadása, virulása minden tavasszal hűségesen elhozza nekünk az élet nehézségeit kárpótlásul az élet gyönyörűségeit, melyek odakint, odafönt a zöldelő lombok között várnak reánk.

A Bükkhegységnek nincsenek ugyan a magas régiókba kapaszkodó világhírű csúcsai, melyek a hegymászó turisták raját messzeföldről magukhoz csábítanák. De vannak szelíd hajlású, páratlanul szép kilátással kecsegtető hegyoldalai, csak

a Bükkök világában található lombos erdői, vízesések, csobogó patakok kedves zajától visszhangzó hűs völgyei, bujócskát játszó üde forrásai s ezt a szép világot megkedveltető messze vezető árnyas utai.

Ha az élet vásárjának zaklatásai elől ide akarunk menekülni, ha meg tudjuk állani, hogy szemünket lehunyva, ébren álmodozva pihentessük gondolkozásra sarkalló vágyainkat : életünknek legnagyobb örömeit tölthetjük bármelyik fa tövében.

. . . Erdő szívében, százados bükk árnyában, csöndes álomba merítem erőnkhez az őserőből új erőt : mily édes vágya ez lázas munkában töltött óráinknak. De ha egyszer bezárult mögöttünk a bükklobok dúsan leomló zöld lugasa, — ha vezetőnké szegődött a levelek közt beszűrődő napsugár : a bükkök világának messze terjedő ruganyos ösvényén órákhosszat barangolhatunk, anélkül, hogy fáradtságunk megállítana.

A szellő suhanásában körülölel bennünket az őserő csodálatos örökifjúsága s a természet nagy templomának ünnepi csöndjében érezzük, hogy ott van körülöttünk az Isten !

A Miskolci Bükk-Egylet mai vezetősége :

Elnök : *Tury József.* Ügyv. alelnök : *Kühne Andor.* Alelnök : *Weidlich Pál.*
Titkárok : *Illyés Bertalan, Adorján Károly.*

CSERKÉSZET

A cserkészlet, ez a nagyjelentőségű és hatalmas ifjúsági mozgalom, korán megindult Miskolcon. A környező, természeti szépségekkel megáldott vidék igen alkalmas a testi és lelki erők harmonikus és egészséges kifejlesztését a szabad természet közvetlen hatása alatt végző nevelő-munka számára.

1914-ben — tehát alig két évvel a legelső magyar cserkészcsapat megszervezése után — alakult a kir. kath. gimnáziumban »Herman Ottó« néven cserkészcsapat, amelyet 1918 nyarán a ref. gimnázium »Bükk« csapatának a megalakulása követett.

Mint általában az országban mindenütt, az erőteljesebb szervezési munka itt is csak a kommunizmus után kezdődhetett, amikor nemcsak a tanuló, hanem a munkásifjúság közt is megindult a cserkészlet munkája.

Jelenleg a következő 11 cserkészcsapat működik Miskolcon:

19. sz. »Bükk«. (Ref. reálgimn.) 34. sz. »Turul«. (Áll. felsőkeres. isk.) 36. sz. »Fráter György«. (Kir. kath. gimn.) 45. sz. »Avas«. (I. sz. áll. polg. fiúisk.) 156. sz. »Bors vezér«. (II. sz. áll. polg. fiúisk.) 193. sz. »Baross Gábor«. (Ker. szoc. szakszerv.) 194. sz. »Széchenyi István«. (Máv. műhelyi tanoncisk.) 202. sz. »Örvénykő«. (Áll. főreálisk.) 757. sz. »Szemere Bertalan«. (Borsod-miskolci Múzeum.) 758. sz. »Méliusz«. (Miskolci Kálvin Szövetség.) 767. sz. »Lévay József«. (Ref. iskolaszék.)

Csapatlétszám tekintetében Miskolc a negyedik, a cserkészek létszámát tekintve a 2. helyen áll a vidéki városok közt.

A cserkésznek fejlődése és a város központi helyzete következtében Miskolc az 1920-ban, illetve véglegesen 1922-ben megalakult II. cserkészkerület szék-helye, területe Abaúj-, Borsod-, Gömör-, Heves- és Zemplén vármegyék, alsó-határ a Tiszáig, Hatvan és Pásztó kivételével.

A kerület megalakulásakor volt 12 igazolt (5 miskolci, 7 vidéki) és 6 szervezés alatt álló csapat 700 cserkésszel.

A mozgalom terjedését mutatja, hogy 1929 jan. 1-én a kerülethez 39 működő csapat tartozik 2146 cserkésszel 30 tiszttel, 30 ideigl. vezető és 18 segédtsízt vezetése alatt.

A kerület keretei a körzeti felosztás szerint épültek ki. Jelenlegi körzetek : a miskolci (20. cs.) egri (9. cs.), és az ózdi (10. cs.) Ezek közül az egri körzeti munka irányítását az 1923-ban megalakult Hevesvármegyei Intézőbizottság, az ózdi körzetét pedig 1927 óta az Ózdvidéki Várm. Intézőbizottság végzi a kerületi köteleken belül.

A kerület cserkészetének fejlettségét, szép nívóját az 1929 máj. 9-én tartott nagyszerű cserkésznap mutatta.

A további fejlődés előmozdítását kétségtelenül a megalapítandó »Cserkészház« fogja hathatósan szolgálni, amelyhez Miskolc város telekadománnyal és építési segéllyel járul.

A kerület elnökei voltak : 1920-25. dr. Mázy Engelbert, 1925—27. Puky Endre.

Jelenleg a kerület vezetősége és tisztkara a következő : Elnök : Sáfrán Ferenc. Társelnökök : Csorba György, Faragó Gyula, dr. Kürti Menyhért, Okolicsányi Imre, Vucskics Jenő. Ügyv. elnök : Zsupán László. Főtitkár : dr. Harsányi József. Ellenőrző : dr. Király István. Vezetőtisztek : Benedek Béla, Greskovits Lajos, Szabó József. A Hevesvármegyei Int.-bizottság elnöke : dr. Hedry Lőrinc. Az ózdvidéki Várm. Int.-bizottság elnöke: Faragó Gyula.

A kerület hivatalos helyisége Zsolcai-kapu 38. sz. alatt van.

A *leánycserkész*et hasonlóan eleven fejlődésű s a legelső volt Miskolc a vidéki városok közt, ahol a leánycserkészlet megindult. Van 1 nagyleány, 2 leány és 1 kisleány csapat. A leánycserkészlet II. kerületének székhelye. Kerületi ellenőr : dr. Somogyiné Evva Anna.

LEVENTEKEPZÉS

A magyar nemzet jövője — életerős ifjúsága — a Magyar Levente ! Egy testileg-lelkileg egészséges, hazafias nemzedék, a magyar boldogabb jövőnek legbiztosabb záloga. Ezt tudva, már honfoglaló őseink is törődtek az ifjú nemzedék céltudatos nevelésével. Bizonyítják ezt a régi krónikák. Így írja Regino, prümi apát, 889. évben a magyarokról : »Gyermekeiket nagy gonddal lovagolni és nyilazni taníták . . .«

Ha tehát már őseink a hódítás korszakában gondot fordítottak fiaik nevelésére, ügyességeik kiművelésére, úgy mennyire kötelessége ez a mai letiport nemzedéknek, mely az ezeréves apai jussnak kétharmadát veszni hagyta . . .

És a nemzet e kötelességérzete szülte tényleg az 1921. évi testnevelési törvényt, az első ilyirányú törvénycikket, mely az egész magyar ifjú nemzedék testnevelését rendeli el s leventekötelessé teszi az iskolán kívül levő, nagyszámú ifjúságot is.

Igy lesz tehát első ízben tárgyalva Miskolc város monográfiájában a leventeügy. És bevonul ezáltal a »Levente« a magyar történelembe, hol eddig, bár mint Árpád vezér fia, máris szerepelt, de ahol ezentúl a magyar nemzet minden fia mint délceg, dicső »Levente«, nemesen és vitézül szerepelni fog!

Milyen átfogó, mily egyesítő is e korszakos törvény! Feladatai, célkitűzései egy újabb ezredév megalapozását sejtetik. És ennek dacára a magyar élniakarás e nélkülözhetetlen mozgalmának kezdetben mégis némi akadályokkal kellett küzdenie, hasonlóan, mint minden nemesebb, örök alkotás megteremtőinek.

Hogy városunkban e kezdet nehézségei mily arányúak voltak, azt a leventeügy lassú fejlődéséből következtethetjük. Első ízben az ifjúság testnevelésének kérdését, felsőbb intézkedésre, már 1920 augusztus 9-én tárgyalta egy városi bizottság. 1921 június 13-án e bizottság azon megállapításra jutott, hogy szervezés és anyagiak hiánya miatt eredményes munkára képtelen. Ugyanez év július 13-án érkezett le az ifjúsági testnevelés tervezete, melyet július 18-án Sztankóczy Géza ny. á. ezredes ismertetett s megalakította a tervezet szerint a városi testnevelési bizottságot, amely ugyanez évben még háromszor ülésezett. 1921 december 25-én megjelent testnevelési törvény, bár újabb lendületet adott az ügynek, azonban Sztankóczy szép terveit még mindig nem valósíthatta meg. 1922 március 20-án felhívást bocsátott ki, hogy a 15—21 éves ifjak sportegyesületekbe lépjenek be. Összeírás folytán vagy 200 sportköteles ifjú jelentkezett is.

Mint látjuk, az 1920—22. évek a próbálgatások ideje, terveknek megvilágítása. 1923. és 1924. évek a leventeeszmének a gyakorlatba való átvitelének nehéz idejét képezik. Ez időszak a testnevelési szervektől lelkes munkát, csüggedetlen kitartást és odaadó buzgalmat kívánt.

Phoser Sándor testnevelési felügyelő 1924-ben már oktatói tanfolyamot állított fel és ez év őszén rendezte Miskolcon az első leventeversenyt.

A városi leventeköteles ifjak száma igen tekintélyes, kb. 3500. Ilyen tömeg beszerzéséhez, irányításához, kiképzéséhez, egy nagyobb szervnek, anyagi eszközök- és helyiségeknek biztosítása az első feltétel. Ezek előteremtéséhez viszont nagykoncepciójú, erősakarátú egészségemberekre volt szükség.

Igy Miskolcon a leventeintézmény tulajdonképpen nagyvonalú kiépítése akkor kezdődött, midőn dr. Hodobay Sándor polgármester, mint a városi testnevelési bizottság elnöke, dr. Vidats János v. bizottsági tag, leventeegyesület elnöke, Szilágyi Miklós gépgyáros, vállalati leventeegyesület elnöke, Sáfrán Ferenc műhelyfőnök, máv. leventeegyesület elnöke és Szabovits Ernő ny. á. alezredes, városi testnevelési vezető kerültek a mozgalom élére. Lelkes, odaadó, egyetemes alkotó munkájuk rohamos fejlődést mutat ki.

Midőn Szabovits 1925 januárjában a város testnevelésének vezetését átvette, csak kezdetleges leventefoglalkozás volt, 4 ifjúsági oktatóval.

A leventeképzés mindjárt ez évben oly lendületet vett, hogy a nyár folyamán már meg lehetett tartani az első nagyszabású leventeversenyt a sajtóparti

sportpályán, melynek teljes sikerét a megjelent nagyszámú nézőközönség — 8000, élén a város és vármegye vezető férfiival — eléggé bizonyítja.

Ugyanez év október 6-án, a hősök emlékére, kegyeleti stafétát rendezett Szabovits a városon keresztül, 27 csapat (katonaság, sportegyletek, iskolák, leventék) részvételével.

1926-ik év még szebb ünnepélyekről tanuskodik.

Április 16-án, II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulója alkalmából, műsoros levente-előadás volt a Városi színházban.

Július 11-én tornaünnepély, augusztus 8-án atlétikai verseny a sportpályán, mely alkalomkor játszik első ízben a városi levente-zenekar. Október 6-án kegyeleti staféta, december 5-én fáklyás, zenés-takarodó a Kormányzó Ur Őfőméltósága névnapjának előestéjén.

Ez évben először nyaraltak leventéink, testileg-lelkileg felfrissülve, gyarapodva, a Bükkben.

Az 1927. évi leventeünnepélyek március 15-ének megünneplésével kezdődnek. Azután következnek: birkózóverseny, műsoros levente előadás a színházban, történelmi felvonulás, tömegszabadgyakorlatok s atlétikai uszó- és lóverseny, hősök ünnepe, kegyeleti staféta.

A hazafias leventeszellem megszilárdulásáról tesz tanuságot az 1928. évi március idusának nagyszabású megünneplése. Az ünnepélyre önként jelentkezett 1.200 levente vonult fel fáklyás-zenés menetben a Kossuth-szoborhoz. Az ünnepi beszédet dr. Vidats János, a leventeügy egyik leglelkesebb zászlóvivője tartotta. Az ünnepély után katonás díszmenetben vonult el a hazafias leventék végnélküli oszlopa Mikszáth Kálmán dr. főispán és a város vezetősége előtt.

E sorozatos ünnepélyek nevelő hatása tökéletesíti mindjobban a levente szellemet és ma már mindtöbb azon leventekötelesek száma, kik nemcsak örömmel vesznek részt a testnevelési foglalkozáson, hanem hálával gondolnak lelkes oktatóikra, kik odaadó ügyszeretettel, önzetlenül teljesítik fáradságos, nehéz munkájukat.

A vasárnapi foglalkozásokon már 50 oktató vezetése mellett, kb. 2.000 levente vesz részt. Kimondottan már csak azok mulasztanak, kik a magyar nemzeti gondolattól tudatosan távolállnak, vagy pedig bomlasztásra törekvő demagógok által félre lesznek vezetve.

Amikor már mindenki tudja, hogy csakis a magunk nemzeti erejére vagyunk utalva, úgy megbocsáthatatlan bűnnek kell minősítenünk a magyar fiúk egyesének megmételvezését, annál is inkább, mivel ősi hazánkat övező idegen népek, kivétel nélkül mindnyájan, csak romlásunkra váró, gyilkos ellenségeink. Erre gondoljunk szakadatlanul és ezért szeressük és istápoljuk leventeintézményünket, kivétel nélkül, mindannyian.

Ilyen gondolatok vezethették Miskolc város hazafias képviselőjét, a kurucvágású vitéz Borbély-Maczkó Emilt is akkor, midőn a képviselőház 1928 május 8-i ülésén a testnevelés támogatására nagyobb összegnek beállítását kérte, mert, mint monda: »A nemzetek történelmében, a nemzetek nagy versenyében, helyünket csak úgy fogjuk megállani, ha minden erőnkkel fokozzuk a sportot és a testnevelést.« És városunk képviselője ezt nemcsak mint izzig-vérig magyar honatya mondta, hanem mint kiváló sportférfiú is, ki már 1908-ban, fiatal huszártiszt korában, 50.000

kardvágást és 50.000 moulinét vágott ki 14 óra 7 perc alatt és ezen teljesítményével nemcsak eddig megdöntetlen világrekordot állított fel, hanem ezáltal örök hirdetője is maradt világszerte, a szablyát forgató acélos magyar karnak.

Ezt a szívós, kemény magyar kart félték ellenségeink már ezer év előtt is és bizony utána is. És ha a sors ennek dacára ismételtelen le is tiport és a csapások tengernyi árja pusztulással fenyegetett is minket, úgy ennek egyedüli oka csakis az időnkénti széthúzás volt. Ámde nagy vész idején az Isteni Gondviselés még mindig egyesíti a magyart és ebben bízva, itt állunk reménytelen ma is, egy új korszaknak, — a leventekorszaknak — feltörő ívelésénél és hiszünk rendületlenül a magyar jövőben.

MISKOLC KATONASÁGA

I. MISKOLC HELYŐRSÉGE A VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSEKOR

Miskolc városának félszázezernél erősebb népessége, virágzó ipara és kereskedelme, a környéken elfekvő számos hatalmas ipartelep, valamint az itt összefutó és innen újra szétágazó vasutvonalak elsőrendű katonai fontossága szinte imperative szükségessé tették, hogy a város tekintélyes helyőrség székhelye legyen. A helyőrség csapatai hadrendileg a kassai cs. és kir. VI. hadtestparancsnokságnak voltak alárendelve.

A helyőrség 1914. évben mindhárom fegyvernemnek alábbi alakulataiból állt :

Cs. és kir. közös hadsereg: 15. hadosztályparság, 30. gyalogdandárparság, 65. gyalogezredparság, a 65. gyalogezred I. és III. zlja (zászlóaljanként 4—4 századdal és 1—1 gp. osztaggal), 17. tábori ágyúezred parság. A 17. tábori ágyúezred 5 ütege (ütegenként 4 ágyúval). 15. huszárezred II. osztálya (3 huszárszázaddal). A 6. lovagló tüzérosztály pótkerete. Az osztály maga 1914 március havában Tarnopolba lett áthelyezve. Pótkerete itt maradt. Pótlását innen kapta.

M. kir. honvédség: 78. honv. gyalogdandár parság, miskolci 10. honv. gyalogezredparság. A 10. honv. gyalogezred I. zászlóalja (4 századdal és 1 gp. osztaggal).

Szervezés alatt állott az 1. honv. lovaglótüzérosztály, amely azután Szegeden alakult meg.

* * *

A világháború kitörésekor a város katonai képe is egyszerre teljesen megváltozott.

Elköltöztek túlnyomórészt a parancsnokságok, csapatok és intézetek. A 65. gyalogezred pótzászlóalja már Munkácson, a 15. huszárezred pótszázada már Nyíregyházán alakult meg. A 17. tábori ágyúezred pótütege rövidesen Balatonkenesére költözött. (1915 végén visszaköltözött Miskolcra és azután itt maradt az összeomlásig.) A 6. lovagló tüzérosztály pótütege Budapestre került. (1916. évben került vissza Miskolcra.)

A városban tehát mint pótalakulat visszamaradt : a 10. honvéd gyalogezred pótzászlóalja az egész háború alatt 1914—1918-ig, és részben : az eredeti 17. tábori ágyúezred pótütege. (1915. II. —1915. XII-ig Balatonkenesén), az eredeti 6. lovagló tüzérosztály pótütege (1914—1916-ig Budapesten).

II. MISKOLC FIAI A VILÁGHÁBORÚBAN

Borsod vármegyének és ezzel Miskolc városának is hazaszerető, ősmagyar lakossága a világháború első napjától kezdve az utolsóig ontotta a kiváló katonanyag pótlást az elvonult ezredek után, hogy ők azután ott a véres dicsőség mezején, híven a magyarság nagy multjához és tradícióihoz hírt és dicsőséget szerezzenek városuknak és vármegyéjüknek, amely őket féltő szeretettel, de büszke örömmel bocsátotta a sorsdöntő küzdelembe.

Miskolc fiai az említett tábori alakulatokon kívül kiegészítették a m. kir. 6. honvéd menetzred 1¹/₂ zászlóalját, a m. kir. 10. és 38. honvédmenetzászlóaljat, a m. kir. 10. népfelkelő gyalogezredet, majd pótlást adtak a 10. és az új 308. honvéd gyalogezredeknek, a 10. népfelkelő gyalogezrednek (1914), a 34. közös gyalogezrednek, a 29. vadászászlóaljnak, az eredeti 17. közös tábori ágyúezrednek, az eredeti 6 lovagló tüzérosztálynak, az eredeti 3 honvéd tábori ágyúezrednek, a 15. közös és az 5. honvéd huszárezrednek és még sok-sok más különleges alakulatnak és intézetnek.

Tüzérlaktanya

Legnagyobb számban voltak mégis képviselve : a m. kir. 10. honvéd gyalogezred, a m. kir. 10. népfelkelő gyalogezred, a cs. és kir. 34. gyalogezred, az eredeti cs. és kir. 17. tábori ágyúezred és az eredeti cs. és kir. 6. lovagló tüzérosztály kötelékében.

Mind az öt csapattest a világ minden táján méltóan verekedett városához.

1. *A cs. és kir. 17. tábori ágyúezred.* A világháború első nagy és győzedelmes ütközetében a tomaszóv-komaróvi csatában igen nehéz helyzetben 1914 augusztus 26., 27., 28-án esett át az ezred a tűzkeresztségen. Ágyúikat még a rájuk rohanó orosz gyalogság szuronyaival szemben is hősiiesen védelmezik kartáccsal, majd a pusztá karddal, az utolsó pillanatig és az utolsó emberig.

Az ezred emberben és anyagban súlyos és véres veszteséget szenvedett, de soha el nem homályosuló hírnevet és dicsőséget vívott ki magának. Emlékét aranybetűkkel írta be a magyar ezredek történetébe.

A tüzérség további átszervezése és számtalan új tüzéralakulat felállítása folytán az ezred a későbbi időkben a 15. tábori tüzérezred, a 115. tábori tüzérezred és a 8. tábori tüzérezrednek adta a pótlást.

2. *A cs. és Mr. 6. lovagló tüzérosztály.* Lovashadosztály kötelékében Keletgaliciában az elsők között esett át a tűzkeresztségen. Emberben és anyagban egyaránt

súlyos veszteséget szenvedve, helyét mindenkor fényesen megállotta és méltó kiegészítő része volt mindenütt a világhírré szert tett magyar huszárnak.

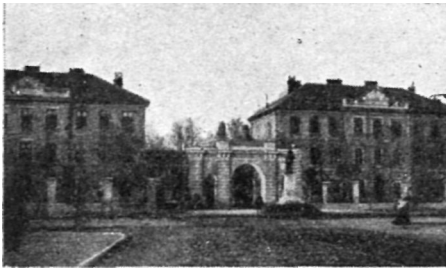
3. *A cs. és kir. 34. gyalogezred.* Egyike lett a világháború legendás hírű ezredeinek. Mindenütt ott volt, ahol megbízható magyar csapatokra volt szükség.

Különösen kitüntette magát az ezred 1914 december 16-án Oroszlengyelországban, amikor Petrikau városának rohammal való bevételénél a szövetséges német csapatok szemeláttára a magyar hősiességnek világraszóló példáját mutatta, majd 1915. évben június 22-én a 3. lebergi csatában, amikor is halált megvető bátorsággal, egyetlen erőszakos rohammal elfoglalta a Lemberg-től nyugatra fekvő erősen megerősített és szívósan védett *Lysa-Gora* magaslatot, ami az oroszokat a város azonnali sürgős kiürítésére kényszerítette.

Miskolci bakák vonultak be porosan, véresen, de magyar nótás ajakkal elsőnek Galíciának visszahódított székvárosába.

Az ezrednek mindkét fegyvertényét az osztrák-magyar hivatalos jelentés külön is kiemelte és ennek a révén az egész világ olvashatta Miskolc város hős katonáinak dicsőségét.

3. *A m. kir. 10. népfőlkelő gyalogezred.* 1914 augusztus 28–29-én Kulikownál (Lemberg környékén) piroszinóros, kékmundéros öreg magyar népfőlkelő, kevés tüzéséggel, géppuskák nélkül, állják az orosz tábori hadsereg jól felszerelt ezredeinek ádáz rohamát. Ezek voltak a derék, öreg miskolci 10-es népfőlkelő.

Honvédlaktanya kellett pótolni az ágyút és a géppuskát,

a magyar lelkesedésnek kellett elfelejtetni a kort, sokan ottmaradtak, de az ezred kötelességét teljesítve, a reábízott feladatot megoldotta.

Azután visszakerül Przemysl várába az ezred. Végigszenvedti a hosszú ostrom minden nélkülözését és borzalmát.

Az orosz tömegek nagy megrohanásánál 1914 október 6-án, ott találjuk a miskolci népfőlkelőket az övonal dk. arcvonalán, amely ellen az orosz főttámadás irányult. Egyetlen általuk védett erőd sem jutott az ellenség kezére.

A négyheti 1. felszabadulás után az ezred a várban maradt.

Azután jött a hosszú hónapokon át tartó rendszeres ostrom. Végigszenvedik annak minden nélkülözését és nyomorát. Fáradtan, éhesen, elcsigázva ott vannak még az utolsó kitörésnél, hogy azután beteljesedjék rajtuk a keserű pohár és 1915 március 22-én ellenség fegyvere által le nem győzve a dicsőséges fogságba menjenek.

A przemysli dicsőség örökre magyar dicsőség marad és abból nem kis részt érdemeltek ki Miskolc városának öreg népfőlkelői.

5. *A m. kir. miskolci 10. honvéd gyalogezred.* Amint már említettük, 1914. évtől tulajdonképpen egyesegyedül a 10. honvéd gyalogezred alkotta a város helyőr-

ségét. Miskolc városának hadkötelesei túlnyomórészt ehhez az ezredhez vonultak be, ez az ezred forrott össze a háborús évek során, mint a város háziezrede, Miskolc polgári társadalmával és így tulajdonképpen ez az ezred lett képviselője a városnak és a város lakosságának a harcok mezején.

Nyugodt lélekkel állapíthatjuk meg, most, amikor a világháború eseményeit távlati szemmel és történelmi szemüvegen át nézzük és látjuk, hogy a város és ezrede hű képmása volt egymásnak. Amennyire magas fokig izzott ebben a városban a hazaszeretet és áldozatkészség, olyan magas fokon állott ezredének teljesítménye is az ellenség előtt.

Az ezred a világháborút a m. kir. kassai 39. honvéd gyaloghadosztály kötelékében küzdötte végig.

Miskolcra 1914 augusztus hó 17-én indulva, 1916 augusztus 20-ig az orosz fronton, 1916 augusztus 21-től 1918 március 18-ig a román, azután pedig az olasz fronton vívta nehéz harcait.

Ismerjük meg a 10. honvéd gyalogezredet néhány szép fegyvertényéből.

1914 december 9-én Limanowától keletre és délre Muhr ezredes magyar huszárjai már nehezen bírják az oroszok megismételt tömegrohamait, amikor a végső szükségben végre Tymbarkra beérkezik a Krakkóból vasuton szállított 39. honvéd gyaloghadosztály első lépcsője, a 10. honvéd gyalogezred. Az ezred feladata volt : a huszárokkal együtt Limanowánál az arcvonalat addig tartani, míg a hadosztály másik dandár a, a kassai 77. honvéd gyalogdandár az ellenség megkerülésére kiküldve, annak hátában érvényesülni kezd. 10. és 11-én az ezred kora hajnaltól a késő éjszakáig verekszik. Az oroszok egyik rohamát a másik után veri vissza. Különösen heves a harc a Limanowától keletre lévő arcvonalon, ahol a III. zászlóalj küzd. Ezt a zászlóaljat az oroszok csaknem teljesen megsemmisítve, visszanyomják. A zászlóalj háromnegyed része holtan vagy sebesülten marad vissza a harcmezőn, a megmaradt töredék azonban az ellenség további előnyomulását Limanowától nyugatra mégis megállítja. 11-én este már kritikus a helyzet; Az ellenség támadásai nem szünetelnek, az ezred pedig már végét járja teljesítő képességének. Szorongó szívvel várjuk a holnapot. Végső pillanatban végre beérkezik az ellenség hátába a 77. dandár, mire az oroszok megkezdik a visszavonulást.

1915 április 30-án éjjel kezdi meg az ezred az orosz előretolt állásoknak megvívását. Ez a szívós küzdelem május 2-án hajnalig tart. Május 2-án 6 órakor az ezred végre az orosz főállás előtt van, rohamra készen. Feladata : a Pustki és Staszkowka-i orosz támpontok között északkeleti hányban a Wiatrowki felé áttörni. A 10 órakor megindult roham nagy veszteségek mellett az ellenség géppuskarüzében megakad. A nap folyamán a roham ismételtén újra meg újra eredmény nélkül megindul, míg végre délután 5 órakor az ezred egy utolsó elszánt nekirohánással az orosz állásokba betört.

A fél II. zászlóalj a porosz Sándor gárdaezred támogatására Staszkowkánál harcol és merész oldaltámadásával megsegíti a németeket.

Estére az ezred az aznapra elérni rendelt vonalat bútokba vette. Május 3-án már Biectől északra vívja meg egyik legnagyobb ütközetét, melyről a német hivatalos jelentés a következőket írta:

»A magyar 10. honvéd gyalogezred Biectől északra nyolcszoros roham után foglalta el az orosz állásokat, mire az ellenség a szomszédos magaslaton a német csapatok előtt megadta magát.«

A gorliczei áttörés után három hónapon át hajtja maga előtt az ezred az ellenséget, míg 1915 augusztus 25-én már Breszt-Litowszk várának ővonalára előtt áll. A vár dny-i arcvonalán a Kobilany és Korostsin erődök között kellett áttörnie. 25-én az ővonalat 4—500 m-re megközelítette az ezred. A roham 26-án hajnalra lett elrendelve. Este 8 óra tájban a századok öntevékenyen előretörnek és megrohanják az orosz útzáró erődöt, azt elfoglalják és még aznap éjjel elérik a Bugot.

Az oláh árulás megtorlásaképpen, amidőn megindul a nehéz küzdelem Erdély visszavételéért, újraéledt és még csak fokozott lelkesedéssel, az ezred már a románok ellen harcol.

Legszebb fegyvertényét a csíki határszélen, 1917 március 8-án hajtja végre, amikor parancsot kap a sokat vitatott Magyaros hegytömbjének 1369 m-es gerinceit birtokba venni. Az ezred rohamállásából 11 órakor előretörve, egyetlen rohammal percek leforgása alatt birtokba vette az összes megparancsolt magaslatokat.

Ez alkalomból az osztrák-magyar hivatalos jelentés említi még névszerint a derék ezredet bravuros fegyvertényéért.

Ennek a diadalnak az emlékére Miskolc thjf. város közönsége egy ezüst kürtöt adományozott az ezrednek.

A kürtöt a város h. polgármestere, dr. Hodobay Sándor a harctéren Kézdiszentlélek községben, a Magyarosi-ütközet első évfordulóján 1918 III. 8-án fényes külsőségek között nyújtotta át az ezrednek.

A kürt jelenleg a 13. honvéd gyalogezred megőrzésében van és mint annak díszkürtje használtatik.

Az olasz harctéren a Hétközség fensíkján ez az ezred sem kerülhette el végétét.

Az ellenség által fegyverrel le nem győzve, a Diaz-féle fegyverszünet megkötése után, 1918 november 3-án, az Etsch-völgyében, Szalurn községnél az ezred zöme az olaszok fogságába esik.

Az I. zászlóalj töredékei és a III. zászlóalj, tisztjeik vezetése alatt, fegyelmeztetett és rendben érkezett meg november 17-én Budapestre.

Legendás történetek százait lehetne megírni arról, hogy az ezred fegyelmeztettsége, tisztjei iránti ragaszkodása és szeretete mily ragyogóan nyilvánult meg ezekben a nehéz napokban, amikor körülöttük katonailag már minden összeomlott.

Miskolc városának háziezrede az utolsó percig híven teljesítette Hazája és Királya iránt esküvel fogadott köteleességét.

Sajnos, Miskolc városának egyéb ezredeiről és alakulatairól statisztikai adatok rendelkezésre nem állván, közöljünk néhány megközelítőleg pontos számadatot a m. kir. miskolci 10. honvéd gyalogezredről:

Miskolc városából a József-laktanyából — (jelenleg m. kir. csendőrlaktanya) több mint 40.000 tizes *hovéd* indult el a világ minden tája felé a harcok mezejére. Az ezred több mint 2000 hősi halottat veszített.

Az ezred háborús parancsnokai voltak : Daubner Samu ezredes (vitéz Doroghy

Samu ny. altábornagy) 1914. VIII. 1.—1914. X.), Kobek Béla alezredes (vitéz Kádár Béla ny. tábornok) 1914. X.—1916. VII.), Sáfrán Géza alezredes (vitéz Sáfrán Géza ny. altábornagy) 1916. VIII.—1918. IX.), Szabó Sándor őrnagy (vitéz Szabó Sándor tábornok) 1918. X.—XI.

Az ezred naplójának adatai szerint az ellenségből 12.560 foglyot ejtett, attól 41 géppuskát, 4 aknavetőt, 8 ágyut zsákmányolt.

Az ezred arany vitézségi éremmel kitüntetett hősei : Majthényi Károly tart. zászlós, Szabados Mihály tart. hadnagy, Boskó Miály tart. hadnagy, Iszkerka Tamás tart. hadnagy, L. Nagy Kálmán tizedes, Kovács Mihály tizedes, Klabá János tizedes.

Az ezrednél a hadi kitüntetések száma :

Tiszti:

Vaskoronarend II. osztálya	1
Lipótrend lovagkeresztje	3
Vaskoronarend III. oszt.	14
Katonai érdemkereszt III. oszt. stb., stb	68

Legénységi:

Arany vitézségi érem	7
I. oszt. ezüst vitézségi érem	456
II. oszt. ezüst vitézségi érem	1658
stb., stb.	

Összesen több mint 7000 hadi kitüntetés díszítette a 10-es honvédek mellét.

III. MISKOLC HELYŐRSÉGE A PORRADALOM ALATT

A gyászos emlékü összeomlás és az azt követő átkos forradalom Miskolc helyőrsége fölött sem tűnt el nyomtalanul. Sajnos, a hartctérről a megbízható tábori ezredek, fegyveresen hazatérni nem tudtak, a pótzászlóaljok részben már megfertőzött legénységénél hálás, meleg talajra talált a felforgató propaganda. Amikor a szocialista agitátorok először tehették be lábukat a laktanyák zárt területére, amikor itt is megalakult az első katonatanács ; a régi fegyelem meglazult és a katonaság is eszközévé vált a felforgató politikai rendszernek.

Ennek dacára ma már elfogulatlanul és tárgyilagosan megállapítható, hogy Miskolc helyőrsége sem egységesen, sem egyenként nem követett el súlyosabb kilengést, ami elsősorban annak köszönhető, hogy az időközben felállított 10. magyar gyalogezred túlnyomórészt földműves legénysége többé-kevésbé kezében maradt a rátermett tisztikarnak.

Kisebb kilengésektől eltekintve, leszögezhetjük, hogy a katonaság ezekben a nehéz időkben is őre és oltalmazója maradt a rendnek és a közbiztonságnak.

Erre szükség is volt, mert 1918 november, sőt még december havában is a hatalmas miskolci pályaudvaron ismételen fegyveresen kellett megfékezni az átfutó,

katonavonatok idegen állambeli fegyelmetlen felfegyverzett söpredékét, akik részéről mindenkor megvolt a hajlandóság a város kifosztására.

Hogy ez be nem következett, köszönhető a 10. magyar gyalogezred többé-kevésbé fegyelmezett fellépésének. Miskolc fiai ezekben a nehéz időkben is hívek maradtak kötelességükhöz.

IV. MISKOLC A ROMÁN MEGSZÁLLÁS ALATT

A kommün bukását nyomon követte az ország tiszántúli és tiszáninneni területeinek, valamint Budapestnek és a Dunántúl egy részének oláh katonai megszállása.

Miskolcot tekintélyes oláh gyalogság és tüzérség szállotta meg 1919 augusztus havában.

A román katonai megszállással egyidejűleg megkezdődött a magyar karhatalmi alakulatok megszervezése, amely kizárólag a belrend, élet- és vagyonbiztonság fenntartását és a hamualatt még parázsló vörös tűz fékentartását célozta. A szervezésnek azonban rövidesen gátat vetett a román katonai megszálló parancsnokság tiltó rendelkezése, amely csak egy jelentéktelen, inkább csak rendőri szolgálatra alkalmas, magyar fegyveres karhatalom felállítását engedélyezte.

Csendorlaktanya

Miskolcon megszerveződött a »Felvidéki karhatalmi parancsnoksági nemes vitéz Nagy Pál altábornagy parancsnoksága alatt,

a város szűkebb helyőrségeként pedig a »Városi karhatalmi parancsnokság« *Szabó Sándor* vkszt. őrnagy parancsnoksága alatt.

A »helyőrség«-et tulajdonképpen csak a Rudolf-laktanyában elhelyezett »Tiszti karhatalmi század« és az »Altiszti karhatalmi század«, továbbá a Mindszenti laktanyában elhelyezett »Rendőrkarhatalmi század« képezték.

De minden előgondoskodás és előkészület megtéetett arra, hogy a román csapatok kivonulása esetén egy tekintélyes és megbízható magyar karhatalmi csoport álljon azonnal rendelkezésre.

1919 november közepén hagyják el az utolsó román csapatok a várost. Sokan az addig féken tartott csőcselék súlyos zavargásától tartottak, de aggodalmuk alaptalannak bizonyult. Az utcákon azonnal megjelentek a mintaszerűen felfegyverzett, feltétlenül fegyelmezett és engedelmes magyar katonai járőrök és Miskolc békés polgársága hosszú idők után először hajthatta le fejét gondtalan nyugalomra.

Az említett három karhatalmi századnak köszönhető, hogy a román csapatok eltávozása és az időközben a nyugati részekben megszervezett és megalakult nemzeti hadseregbeli alakulatok bevonulása közötti időben a városban a legcsekélyebb rendzavarás vagy kihágás elő nem fordult.

November 23-án vonult be Miskolcra a nemzeti hadsereg első alakulata a kaposvári tüzérosztály 3. ütege, Akantisz László százados parancsnoksága alatt, majd ezt követi a soproni gyalogezrednek egy zászlóalja és ezzel Miskolcon is kezdetét vette a magyar nemzeti hadsereg megszervezése.

V. A NEMZETI HADSEREG SZERVEZÉSE MISKOLCON

A szervezés nehéz munkáját erős kézzel vette kezébe nemes vitéz Nagy Pál altábornagy. A felvidéki katonai parancsnokság átszerveződött »miskolci körlet-parancsnokság«-gá. Megalakul egy gyalogezred és egy tüzérosztály, ezenkívül kisebb huszár, műszaki stb. alakulatok.

Borsod-Abauj és Zemplén vármegyék területéről behívott legénységgel 1919 december 1-én alakul meg hivatalosan a »m. kir. miskolci gyalogezred« I. és II. zászlóaljával Miskolcon, III. zászlóaljával Sátoraljaúj helyen.

A »m. kir. miskolci tüzérosztály« magvát a volt székely tüzérdandár ütegei képezték. Ezek az ütegek a román előnyomulással kapcsolatban Miskolc környékéről nehéz gyalogmenetekben, vonultak el a Dunántúlra, összes tüzeranyagukat megmentve. Egyideig mint »Kaposvári tüzérosztálya« szerepeltek, majd a már említett harmadik ütegen kívül 1919 december—1920 január hó folyamán beérkezett ide az osztály első és második ütege is.

Hősök temetője

A tüzérosztály a valóságban 1919 december 23-án alakult meg. Az osztálynak eredetileg túlnyomórészt székely legénysége lassan-lassan szétszóródott az egész ország területére és helyükbe fokozatosan Borsod-Heves-Abauj- és Zemplén vármegyék fiai kerülnek.

Magyarország egy egész ellenséges világ gyűlöletének kiszolgáltatva 1921 június 4-én kénytelen aláírni a trianoni békét, amely különösen súlyos katonai korlátozásokat is tartalmaz. Az ország a szerződésben foglalt súlyos feltételeknek katonai tekintetben is azonnal alávetette magát és a nemzeti hadsereget átszervezte azokra a szűk keretekre, amelyeket fenntartani Trianon még megengedett.

A trianoni szerződés alapján átszervezett nemzeti hadsereg, amely röviden a »m. kir. honvédség« elnevezést nyerte képezi ma is változatlanul az ország fegyveres erejét.

VI. MISKOLC HELYŐRSÉGE A BÉKESZERZŐDÉS ALAPJÁN

A m. kir. 7. honvéd vegyesdandárparancsnokság.

A m. kir. 7. honvéd vegyecsdandár tüzérségi parancsnokság.

A m. kir. 13. honvéd gyalogezred parancsnokság.

A 13. honvéd gyalogezred I. és II. zászlóalja. Zászlóaljanként 3 puskás és 1 géppuskás századdal.

Egy-egy árkász, távbeszélő század és egy aknavető szakasz.
 A m. kir. 7. honvéd tűzérosztály parancsnokság.
 A 7. honvéd tűzérosztály 1., 2., 3. ütege, 7. mérőszázad, 7. aknavető üteg.
 A m. kir. 7. honvéd hradó század.
 A m. kir. 7. honvéd vonatosztág.
 A m. kir. 7. honvéd gépkocsiosztág.

VII. KATONÁK ÉS POLGÁROK

Miskolc városának polgári társadalma és a katonaság között a legtokéletesebb jó viszony áll fenn a m. kir. honvédség megalakulásának első percétől kezdve. Ennek a városnak hazafiasan gondolkodó közönsége féltő szeretettel dédelgeti maroknyi katonaságát. Ebben a maroknyi honvédségben látja a szebb jövő biztos zálogát. Katona és polgár ebben a városban egyé forrtak becsület, egymást támogató munkájukban a mindent összefogó és mindent átható izzó hazaszeretet fogalmában.

Magas fokon áll Miskolc városában a háborús mult megbecsülése és a háborús emlékek istápolása. A volt ezredek ezredemléknapjain újra egymásra találnak a volt háborús bajtársak.

A m. kir. 10. honvéddalozred emlékünnepe minden év május első vasárnapján és a cs. és kir. 34. gyalozred emlékünnepe minden év augusztus hó 26-án Miskolc városának és 10-es honvédszobor Borsod vármegyének polgári társadalma és a város vezetősége együtt ünnepel a volt dicső ezredek tisztikarával és legénységével.

Kegyeletét és háláját a világháború hőseivel szemben a város vezetősége és közönsége minden alkalommal kimutatja. Tanubizonyása ennek a város területén már eddig is felállított háborús emlékművek nagy száma. A tűzérlaktanya főbejáratánál a parancsnoksági épület falában egy márványtábla hívja fel a figyelmet a volt cs. és kir. 17. tábori ágyúsezred elesett hőseire. A m. kir. csendőrségi laktanya utcai frontján a 10-es honvédek monumentális emléktábláján olvashatjuk, hogy a világháború alatt ebből a laktanyából (akkor még »József-laktanya«) indult el a véres dicsőség mezejére több, mint 40.000 tizeshonvéd. A Rudolf-laktanya előtt érchonvéd hirdeti a volt m. kir. 10. honvéddalozred dicsőségét.

Háziezrede iránti szeretetét szép formában juttatta kifejezésre Miskolc város közönsége, amikor egyik szép utcáját a volt Sörház-utcát, ő róluk »10-es honvéd utcá«-nak nevezte el.

A háborús mult és az el nem homályosuló hadi dicsőség emlékezetben tartását valósítja meg a »10-es honvédmúzeum«, amelynek elhelyezésére a B.-Miskolci Múzeum bocsátott egy termet rendelkezésre.

Miskolc thjf. város közönségének ez a nagy szeretete katonái iránt, nyujt megingathatatlan reményt arra, hogy — adja Isten, már a közel jövőben — a város katonailag is az lesz, ami volt és amire hivatva van : Nagymagyarország — nagy katonavárosa.

Petrik Ernő őrnagy

MISKOLC BIRÓSÁGA ÉS RENDŐRSÉGE

TÖRVÉNYSZÉK – ÜGYÉSZSÉG

miskolci kir. törvényszék felállítása az 1871. évi 31. és 32. törvénycikkek rendelkezése értelmében és annak következményeképpen történt. A debreceni kir. Tábla alá tartozik, az ügyészség pedig a debreceni főügyészséghez. Működési területe Borsod vármegye, továbbá Csonka Abaúj- és Gömör megyéknek az abaújszántói, szikszói és putnoki járásbíró-ságokhoz tartozó területe. A törvényszék először a Vayportán (a mai Weidlich-palota helyén), aztán a Városháztér sarkán levő épületben, majd a vármegyeházán talált elhelyezést és 1898–99-ben épült fel Kiss István tervei alapján a mai kétemeletes épület, amelyben a törvényszék, ügyészség, járásbíró-ság és a telekkönyv találtak helyet. A járásbíró-ság több helyen működött addig, míg a mai épületbe nem költözhetett, így a Lengyel és a Diószeghy házakban.

A törvényszék mai beosztása ez : *Elnök* : Barth György. *Polgári tanács elnöke* : Fodor Béla. *Büntetőtanács három van* : Boitner Károly, Tóth Dezső és Dolinay Mihály elnöklésével. *Van haszonbéri ügyekben eljáró vegyes bíróság* : Fodor Béla eln., helyettese : Kiss Pál Ferenc. *Földbirtokrendező vegyes bíróság* Ruszinszko Zsigmond elnökletével. *A polgári egyes bírói teendőket végzik* : Rimay László, Szilágyi Antal, Tyrnauer Márk, Szentmiklóssy József. *A kerületi gazdasági bíróság elnöke* : Densz Sándor, *a büntető egyesbírói teendőket végzi* : Csorba Sándor és Raduly József. *Vizsgálóbírók* : Sztehlik Károly, Kiss Pál Ferenc. *A fiatalkorúak bírója*: Baranyay Károly. *A csődönkívüli kényszeregyességi ügyekben eljáró bíró* : Tyrnauer Márk. *Cégügyekben eljáró bíró* : Jancsó Lajos. *A tanácshoz nem tartozó perenkívüli keresk. és csődügyekben eljáró bíró* : Fodor Béla. *Földbirtokrendező bíró* (házhely, tagosítás): Densz Sándor. *Csődbiztos* : Jancsó Lajos. *Cégjegyzék vezető* : Gyüre Albert irodaigazgató.

Az ügyészség elnöke: Gazdy Béla. *Ügyészek*: Uhlmann Kamillo, Horkay Ferenc, Vágó József, Bernáth István, Stark Arisztid, Schindler Dezső.

A járásbíró-ság elnöke : Kovács Gyula. *ítélő bírák* : Kovács Gyula, Raisz Elemér, Gönczy Sándor, Kurovszky László, Biró Barna, Mészáros Károly, Borbély

Gyula, Behyna Dezső, Barsy Ferenc, vitéz Nagy Sándor, Wallner Bernáth, Zsizska Dániel.

Miskolcon van ügyvédi kamara. Elnöke : dr. Glós Károly.

Két közjegyző : Teleszky Béla és Nemes Bertalan.

A MISKOLCI M. KIR. RENDŐRSÉG

A boldog béke esztendeiben indult hódító útjára a rendőrség államosításának gondolata, hogy megvalósulást nyerjen állami létünk válságos óráiban, akkor, midőn a nemzetek rettentő harca, majd a dúló forradalmakból tragikusan összetörve, kifosztva kerültünk ki.

A kormány ezt az időt volt kénytelen felhasználni arra, hogy az állam és társadalmi létünk egyik biztosítékát képező szervezetet megalkossa, hogy a belső rend és nyugalom megteremtésével, mint csalhatatlan alapra építve, nyugodt biztonsággal indulhasson meg, élni akaró nemzetünk újjáépítésének hatalmas munkája.

A rendőrség államosítása tehát megtörtént. Következett rohamlépésben a megalkulás és a rendőri szervezet megépítése, hogy betetőzést nyerjen a mű az arra alkalmas tisztikar és egyéb személyzetnek a frissen épített, de szilárd alapra helyezett szervezetbe való behelyezésével.

Miskolc főkapitányságot kapott, miáltal városunk öt vármegye rendőrségének központjává vált. Innen indult azután ki Miskolc, Gyöngyös, Eger, Sátoralja-újhely városok, Hatvan és Diósgyőr községek, valamint Bánréve és Hidasnémeti rendőri szervezeteinek megalakítása, majd kiépítése.

Mindez azonban kemény, megfeszített munkát, hatalmas, szinte leküzdhetetlen nehézségekkel való állandó harcot jelentett. Sem megfelelő elhelyezés, sem elegendő szakképzett rendőrtisztviselő és egyéb személyzet rendelkezésre nem állott a felépítés nehéz munkájában.

Balló Rudolf, Liptó vármegye csehektől elüldözött utolsó alispánja, a miskolci rendőrkerület főkapitánya hervadhatatlan érdeme, hogy akadályt nem ismerő akaraterejével, széleslátókörű szellemi készségével és egy emberöltőnyújtotta tapasztalatával, a szinte leküzdhetetleneknek látszó akadályokat is képes volt keresztültörni és lerakni a ma már elismerten hivatása magaslatán álló szervezetnek biztos alapjait.

Természetesen hatalmas segítséget talált kiváló munkatársaiban, a kerületi főkapitányság akkori tisztikarában, kik között első helyen kell megemlítenünk *Lám Dezső* m. kir. rendőrfőtanácsost, a kerületi főkapitány helyettesét, *Tasnády Antal* m. kir. rendőrfőtanácsost, *Ujházy Dénes*, *Suba Ervin* m. kir. rendőrtanácsosokat és *dr. Tuzson László* m. kir. rendőrkapitányt, kik emberfeletti erővel állották a szervezés nehéz munkáját.

De a rendőri kerület szerveinek kiépítése mellett nem kisebb gondot és körültekintést kívánt meg magának a másodfoku hatósági jogkört gyakorló főkapitányságnak beszerzése sem, mert sem hivatali helyisége nem volt, sem, hogy egyebet ne említsünk, egyetlen íróasztallal nem rendelkezett.

Balló Rudolf megoldotta mindezeket a kérdéseket.

A főkapitányságot az Abbázia-szálló második emeletének lefoglalásával itt helyezte el, megfelelő személyzetet gyűjtött maga köré és ezzel alapját rakta le a fejlődésre alkalmas szervnek. Most már csak kitartó munka és idő kérdése maradt a tökéletesedés, amit elismerten magával hozott az évek múlása.

Az elhelyezés ideiglenességének gondot okozó kérdése azonban már megoldást nem nyert. Bár az Urak-utca 7. számú, egyemeletes ház megvásárlását sikerült kieszközölni főkapitánysági székház céljaira, azonban a lakásforgalom kötöttsége miatt a lakásbérlők kihelyezhetők nem voltak, a főkapitányság pedig a lakásforgalom felszabadítását már be nem várhatta, mert az 1924. évben megindult szaná-lással kapcsolatosan a kormány a miskolci főkapitányságot megszüntette.

Balló Rudolf, sok gonddal és férfias kitartással megalkotott főkapitánysága fel-számolásával, maga is egy emberöltő igaz, becsületes és szellemekben gazdag munkája után, nyugalomba vonult.

A M. KIR. RENDŐRSÉG MISKOLCI KAPITÁNYSÁGA

Az 5047/1919. sz. M. E. szükségrendelet elrendelte, hogy »a rendőrhatalóság gyakorlatára minden thjf. városban rendőrkapitányságot kell szervezni«.

A Miskolcon szervezendő kapitányság megalkotására *dr. Tódor Árpád*, volt határrendőr tanácsos, m. kir. rendőrtanácsos, később főtanácsos, kapott megbízást.

Lángoló székely hazaszeretettel fűtött akarat, kemény katonás kéz, de megértő szív kellett hozzá, hogy aránylag rövid idő alatt le volt rakva a kapitányság szilárd és fejlődésre képes alapja. Dr. Tódor Árpád a lehetetlennel vívott sikeres harcával keresztültörte az eléje tornyosuló akadályokat. 1919 karácsonyán vette át az ügyek vitelét, hogy minél hamarabb megindulhasson az építés munkája. Nehéz és fárasztó volt ez a munka, mert a városi rendőrség a rajta végigviharzott világháború és dúló forradalmak okozta friss sebei gyógyításának kezdetén állott, midőn az államosítás váratlanul megtörtént. Ujjonnan szervezett, kevés létszámú és képzetlen legénység, hadból csonkán visszatért, vagy a kiöregedett tisztikar bizony megfelelő alapot nem nyújthatott. Az elhelyezés a szűk, dohos és sötét városházi épületben maga is inkább hátráltatta, mint elősegítette az építés idegölő munkáját. Közben az alig elmúlt forradalmak rendőri munkájának befejezése, a legsúlyosabb gazdasági és erkölcsi válság közepette a jogrend, személyi és vagyoni biztonság helyreállítása és megőrzése, mind oly feladatok voltak, melyek megoldása halasztást meg nem tűrt.

Ily körülmények között indult meg a szervezés emberfeletti munkája, melynek eredményes megoldása elismerésre méltó.

A városi rendőrség tisztikara és személyzete rendelkezési állományba helyeztetett és közülök csak azok a megfelelő tisztviselők vétettek át, akik maguk is hajlandók voltak a törvényhatóság tisztviselői sorából kilépve, az állam szolgálatába állani.

Dr. Rimóczy József, a városi rendőrkapitányság utolsó főkapitánya, dr. Kozslik István, Rázsó Imre rendőrkapitányok készebbek voltak inkább, bár vérző szívvel, elhagyni megszokott és megszeretett rendőrző helyeiket, de a törvény-

hatóság közönségéhez hűtlenek lenni nem tudtak. Mások előrehaladott koruk, vagy magas szolgálati idejük miatt a kiérdemelt nyugalomba vonultak, úgyhogy az államosított kapitányság képzett és tapasztalt tisztikar nélkül maradt és évekig sajnosan érezni lehetett hiányukat.

Némikép enyhítette a helyzetet, hogy a hazánktól elrabolt területekről menekülni kényszerült tisztviselőkkel sikerült a megárvult helyeket betölteni, azonban még így is sok fiatal, tapasztalatlan, rendőri vonatkozású dolgokban teljesen járátlan tisztviselőt kellett kinevezni a hiányok pótlására.

Végre is az 1920. év utolsó negyedére együtt állott az államosított kapitányság első tisztikara és egyéb személyzete, mely ekkor 13 fogalmazási, 5 felügyelőkarbeli, 7 segédhivatali tisztviselő, 11 detektív, 25 díjnok, 18 altiszt, 193 főnyi legénység, 7 kézbesítő és 7 altisztból állott.

Az ügyintézés a ker. főkapitány gondos irányításával, hatalmas fejlődésnek indult, amelynek határát a város közönségének jól felfogott érdeke, az állam, valamint a társadalmi rend és biztonság adta meg.

Az események fejlődése azonban már ekkor az 1924-es, állami életünkben határállomást jelentő évbe vittek bennünket, amikor a m. kir. kormány kemény elszánt-sággal, nemes hazaszeretettel elhatározó intézkedéseket tett, hogy sokat szenvedett nemzetünk elkerülje a sírját, melyet gonosz ellenségeink már előre megásta számunkra. Pénzünk értékének állandó, sőt az utolsó évben katasztrofális zuhanása oly gazdasági lehetetlenülést hozott létre, hogy az összeomlás szinte elkerülhetetlennek látszott. Végso kétségbeeséssel köszöntött ránk az ú. n. szanálás, amellyel együttjáró tisztviselői létszámapasztás és egyes állami intézmények megszüntetése, minket sem kerültek el.

Ekkor szüntették meg a miskolci kerületi főkapitányságot, hogy a miskolci m. kir. rendőrkapitányság a debreceni rendőrkerületi főkapitányság igazgatása alá kerüljön. Bár összetört reménysegekkel néztük virágzófejlődésű főkapitányságunk megsemmisülését, azonban mégis vigasztalásul szolgált, hogy dr. Ghiczy Tihamér, a debreceni kerület főkapitányában, olyan új főkapitányt nyertünk, ki előkelő szellemiségével, tapintatos, de eréllyel telt intézkedéseiben nemes szívének jóságát mindig meg tudta csillogtatni. A tisztviselői létszámapasztás sem kímélt meg bennünket, melyből mi is megfogyatkozva kerültünk ki, elvesztve derék bajtársaink közül sokat, kiket fájó szívvel nélkülözünk ma is.

Az ú. n. létszámapasztás befejezte után kapitányságunknál 12 fogalmazási, 4 felügyelő, 6 segédhivatali tisztviselő, 18 detektív, 14 díjnok, 157 főnyi legénység, 6 hiv. altiszt és 6 kézbesítő maradt. Az ügyforgalom pedig, a növekvő igényeknek megfelelően, nem hogy apadt, de folytonosan oly mértékben nőtt, hogy különösen segédhivatalaink már alig-alig tudnak megbirkózni feladataikkal. Bizonyoságot adja ennek, hogy míg 1924. évben ügyforgalmunk 30.695 drb.-ot tett ki, 1925. évben ez a szám 38.819-re szökött fel, hogy ma már a 40.000-es számon is jóval felül haladjunk.

Égető probléma és megoldatlan ma is az elhelyezés kérdése. Kevésszámú és szűk, sőtét hivatalos helyiségeink céljaiknak már egyáltalán meg nem felelnek. Az ügyfelek télen-nyáron a hideg, vagy az éppen uralkodó évszaknak megfelelően, rekkenő hőségben kénytelenek néha órákig várakozni, míg a sor reájuk kerül.

Bent pedig a tisztviselők egy-egy szűk kis szobában, egynémely helyen ketten is tárgyaltak. Tanúk és terheltek kihallgatásának törvényben előírt különválasztása sokszor lehetetlenné vált. De nemkevésbé tűrhetetlen volt az előzetes letartóztatás, vagy az elzárásbüntetések végrehajtására rendelt helyiségek elhelyezése és berendezése is. Heves sajtótámadások, tisztí orvosi megállapítások bélyegezték meg ezeket a középkori kazamatáknak nevezhető, ú. n. pincefogdákat, ahol a sötét cellákban töltöttek el, egészségük legnagyobb veszélyeztetésével, egyesek sokszor 60 napot is.

Javított valamelyest a helyzetet az a körülmény, hogy a miskolci ker. főkapitányság felszámolásával a székház céljaira megvásárolt Urak-utca 7. számú házat a kapitányság örökölte. Itt a fogdahelyiségek kérdése is végre megoldást nyert, mert szép, tágas bérlakások voltak berendezhetőek fogda céljaira.

Ez az elhelyezkedés ideiglenesen segített ugyan, azonban végleges megoldásnak semmiképpen nem volt tekinthető, mert még tervezett emeletráhúzás mellett sem fogadhatta volna be a kapitányságot ez az épület. A belügyminiszter személyes szemléje azután fel is tette a pontot ezekre a tervezetésekre, mert akkor vált nyilvánvalóvá, hogy véglegesen a kérdés csak teljesen új építkezéssel oldható meg. Meg is indult Miskolc városa és a belügyminisztérium között az erre irányuló tárgyalás és bár kiválóan alkalmas telket ajánlott fel a város a mai tűzoltó-laktanya helyén, mégis eredménytelenséggel kellett lezárni a tárgyalást, mert a belügyminisztérium magasabb városi hozzájárulást kívánt, viszont a város meszszebb menni áldozatkészségében nem tudott.

Megoldatlan tehát ma is az elhelyezés kérdése, pedig az a rendőrtisztikar, mely kemény éjjel-nappali robottal igyekszik a város közönségének nyugalmát, rendjét, biztonságát megóvni, megérdemelné, hogy egészséges hivatalos helyiségben töltsen le életének tekintélyesebb részét.

Elmondottak után említést kell tenni még arról, hogy — a felügyelet és ellenőrzés tekintetében — a miskolci kapitányság hatásköre, a törvényhatóság területén kívül, még a főleg állambiztonsági okokból létesített, diósgyőr-vasgyári és a határátkelő állomásokon Hidasnémetiben és Bánrévén létesített m. kir. áll. rendőrségi kirendeltségek, illetve hatósági területükre is kiterjedt, egészen napjainkig, amikor a két határszéli kirendeltség közvetlenül a debreceni ker. kapitányság alá rendeltetett.

A kapitányság feladatát 6 ügyosztályra tagozottan igyekszik megoldani, és pedig 1. elnöki, 2. államrendészeti, 3. közigazgatási, 4. rendőri büntetőbírószági, 5. bűnügyi, 6. őrszemélyzeti ügyosztályaiban.

A bűnügyi osztály a kapitányság hatásköréből a közbiztonsági rendészet körébe eső azon feladatoknak igyekszik megfelelni, melyek a büntetendő cselekmények lehető megelőzése és a már megtörtént cselekmények esetében mindazon adatoknak felkutatása és összegyűjtéséből áll, amelyek a vád emelése vagy mellőzésére szükségesek.

A bűnügyi osztály maga is két csoportra tagozódik, és pedig magára a főosztályra és a nyomozóosztályra, mint alcsoportra. Szervezetileg a detektívtestület tehát szorosan a bűnügyi osztályhoz van kapcsolva, úgyhogy az intéző tisztviselők és detektívek együttműködése már szervezetileg is biztosítva van.

Az osztálynak az államosítás idejében szintén rendkívül nagy nehézségekkel kellett megbirkóznia, míg elérhette azt a nivót, amely mellett szervezett és okszerű kutató szolgálat egyáltalában megkezdődhetik. Ugyanis sem megfelelő képzettségű detektívszemélyzet, sem semmiféle, a nyomozás segédeszközei néven ismert, technikai berendezés rendelkezésre nem állott. Az inkább polgáriruhás rendőrök-ből álló nyomozótestület sem szellemiekben, sem számban nem képviselt oly erőt, mely a bűnüldözés szolgálatában a kényes és sokoldalú feladattal arányban állott volna. Mindenekelőtt tehát a létszámot kellett emelni megfelelőképzettségű emberek beállításával. A létszámot az eddigi 8–10 fővel szemben 30-ra emelték és az új embereket, a felállított tanfolyamokon, oly szakszerű kiképzésben részesítették, hogy 1–2 év elteltével már képzett, tapasztalatokban gazdag és a gyakorlati életben megedződött gárda állott rendelkezésre.

Utána a technikai segédeszközök kiépítése következett. A nyomozóosztály keretében ú. n. bűnügyi nyilvántartó-osztály létesült. Ekkor állította össze az osztály a szokásos és alkalmi büntettek lajtsromát, a lopott dolgok tárgynyilvántartását és amit eddig a lehetetlenséggel volt határos nélkülözni, a legújabbrendszerű fonetikus abc szerinti körözötték nyilvántartását. Bevezették az ujjnyomatvételt, sőt lehetővé tették bizonyos esetekben a fényképezést is. Végül a wieni rendőrigazgatóságtól beszerzett hozzávalókkal lehetőség nyílt helyszínen talált ujjnyomatok biztosítása és felhasználása is.

Az így, bár kétségtelen még mindig nem tökéletes berendezkedéssel már oly haladást tudunk biztosítani, mely anyagiakban szűkölködő vidéki városokban elegendő ahhoz, hogy megfelelő rendőri szakmunka kezdetét vehesse.

Vizsgáljuk meg ezek után, hogy a nagy állami összeomlás és forradalmak után fellépő gazdasági válság, mily életjelenségeket termelt ki bűnügyi szempontból.

Ismeretes, hogy az 1919-es esztendő a lezajlott forradalmak likvidálásával telt el és 1920-ra csak utolsó hullámai nyúltak ki. Ekkor még 48 izgatás esetében folytattott a kapitányság nyomozást, hogy a következő évre már csak egy eset maradjon. Az elkövetkező években azután ez a szám már alig emelkedett, de jelentőségre többé sohasem. A forradalmak likvidálva voltak bűnügyi szempontból és csak a sorozatos amnesztiák emlékeztettek újból és újból ezekre a vészes időkre.

A következő 1921. évben bűnügyi szempontból eltolódás semerre nem mutatkozott. Az akkori kormányok kemény harcot vívtak értékmérőnk stabilizására, illetve süllyedőértékének felemelésére. Ideig-óráig sikerült is ez és hatása, gazdasági életünk lélekzethez jutásában, jelentkezett is. Innen magyarázható, hogy bűnügyi statisztikánk sem mutat semerre kilengést.

Jött azonban az 1922 és 1923-as esztendő, midőn a szívósan, halált megvető önfeláldozással védett gátakon keresztül tört a szennyes áradat és zúzva, rombolva öntötte el erkölcstelenségével gyenge gazdasági erőnket. Pénzünk értéke fokozatosan, majd zuhanva esett, ami magával hozta az áruk árának állandó emelkedését, ami viszont rettentő nyomort és szenvedést szabadított a napi munkájából tengődő társadalmi rétegekre.

Ilyen körülmények között indult meg az ármérséklés harca, melyre jellemző, hogy míg 1920-ban 33, 1921-ben 50, már 1922-ben 491, 1923-ban pedig 393-ra szökött fel az árdrágítók ellen megindított bűnügyi eljárások száma. Be kell valla-

nunk, hogy a harc sikertelen volt, mert vagy az áru tűnt el a piacról, vagy az árament kitartóan és feltartóztathatatlanul fel-felé.

A pengő-pénznem beállításával kapcsolatosan fellépett drágulás idejében — 1927. évben — mégegyszer fellángolt ugyan a küzdelem és ismét 38 esetben volt eljárás, azonban sikert ekkor sem hozott.

A szanalási időknek bűnügyi esetei, az intellektuálisnak nevezett bűncselekményekben, a csalások és sikkasztásokban domborodik ki. Míg ugyanis 1920-ban a csalások 121, a sikkasztások 125, 1921-ben 81, illetve 96, 1922-ben 155 és 163 esettel szerepelnek a bűnügyi statisztikában, már 1923. évben felszökik ez a szám a csalásoknál 201, a sikkasztásoknál 261-re, hogy folytassák 1924-ben 167 és 218 esettel. A következő évek szörnyű gazdasági depressziója ezeket a számokat még magasabbra emeli, úgy hogy 1925. évben a csalások 275, a sikkasztások pedig 253 esetet érnek el. 1926-ban 266 és 277, míg 1927. évben már megdöbbentő méretekre emelkedett számuk akkor, midőn 300 csalási és 314 sikkasztási esetben volt kénytelen a rendőrhatalóság az eljárást megindítani, túllépve több, mint 100%-kal az 1920. évben elkövetett, hasonló természetű, bűncselekmények számát.

A többi bűncselekmények lényegesebb eltolódást nem mutatnak. A lopások 1920-ban 1295, 1921-ben 771, 1922-ben 1213, 1923-ban 1773, 1924-ben 1174. 1925-ben 853, 1926-ban 725, 1927-ben 908 esetben szerepeltek. Legnehezebb esztendő volt a lopásoknál az 1923-as, de utána újból visszaesett a számuk a normális vonalra, sőt még azon alul is süllyedt.

A lopási adatok stagnálására a kapitányság mint megerősödő preventív és represszív eljárásának határozott befolyása volt, mert a gazdasági helyzet állandó romlása, a kereseti lehetőség állandó csökkenése és ezzel a megélhetés gondjának fokozatos emelkedése mellett más okszerű magyarázatot találni alig lehet.

A bűnügyi megelőző szolgálat sarkalatos elve, állandó figyelemmel tartani a létfenntartási eszközöket nélkülöző csavargókat, mert ezeket kényszeríti elsősorban létfenntartási érdekük a lopások, mint könnyebben végrehajtható bűncselekmények, elkövetésére. Hogy ezekre a feladatokra milyen súlyt helyezett a nyomozó testület, csak egyetlen adatot hozunk fel és pedig azt, hogy az egyes esztendőben létfenntartás hiánya és ezzel a közbiztonság veszélyeztetése címén hány egyén toloncoltatott illetőségi helyére.

Toloncoltatott : az 1920-ban 163, 1921-ben 171, 1923-ban 185, 1924-ben 278, 1925-ben 373, 1926-ban 270 és 1927-ben 269 egyén.

A toloncoltak számának állandó növekedése a megelőző szolgálat fokozásának, másrészt a munkanélküliség növekedésének egyformán lényeges bizonyítékai.

A kapitányság másik ügyosztálya a rendőrhatalóság feladatkörébe eső igazgatás rendészeti teendők ellátásával volt elfoglalva. Teendői az évek mulásával állandóan és oly mértékben növekedtek, hogy ma már a megkettőzött személyzet is alig képes feladatát ellátni.

Kapitányságunk a Heves, Borsod, Gömör, Zemplén és Abauj vármegyék területéből álló gépjármű nyilvántartó kerület gépjárművei igazgatásának hatósága lévén, a motorizmusnak az utóbbi években hazánkban is megindult fellendülése oly munkatömeget zúdított erre az ügyosztályra, amellyel megbirkózni alig-alig tudott.

De a miskolci gépjárműközlekedés maga is olyan fejlődésen ment keresztül az utóbbi 2—3 évben, amely a város hatalmas iramban folyó fejlődésének ékes bizonyossága.

Addig míg 1922 és 1923. években Eger, de különösen Gyöngyös gépjárműforgalma messze túlhaladta városunkét, ma összehasonlíthatatlanul nagyobb úgy gépjárműforgalmunk, mint gépkocsijaink száma.

A fejlődés hatalmas méreteinek oka ismeretes.

A világháborút megelőző esztendőben történt meg a város csatornázása és vízvezetékekkel való ellátása. Természetes folyománya volt ennek az utcák burkolatainak megbolygatása, ami által utaink bizony még lovaskocsik számára is alkalmatlannak bizonyultak. Ezeken az utakon pedig gépjárműforgalom ki nem fejlődhetett.

Végre az 1924. és 1925. években megindult a város utai, utcái újrakövezésének áldozatokkal járó munkája. Egycsapásra megváltozott ezzel városunk arculata. Hatalmas iramban egy-két év alatt olyan lázasan lüktető forgalom fejlődött ki szűk utcáinkon, hogy hatóságunknak kemény gondot adott a szabad-forgalom biztosítása és a baleseteknek lehető megelőzése.

Mutatóul szolgáljon erre vonatkozólag, hogy míg 1921, 1922, 1923 és 1924. években mindössze 20 lófogatú bérkocsi, 1925. évben pedig két géperejű bérkocsi állott a közönség rendelkezésére, addig a következő években oly óriási fejlődés állott be, hogy ma már 50 felé közlekedik a géperejű ú. n. taxi bérkocsik száma.

De hasonlóképen jellemző adatokkal szolgál a gépjárművek számának állandó növekedése is.

Miskolcon (években)	1920	1921	1923	1924	1925	1926	1927
Személygépkocsi volt ..	20	20	16	18	45	79	116
Tehergépkocsi volt . . .	—	—	4	8	13	24	41
Gépjárművezetői vizsgát tett	—	37	62	56	349	266	644

Kapitányságunkat nem érte váratlanul a forgalom ily nagyfokú kifejlődése, mert fűgén igyekezett az új kívánalmakhoz igazodni. Első intézkedése volt a város főbb és forgalmasabb pontjain ú. n. forgalmi rendőröknek a beállítása. Ma már képzett, jómegjelenésű, fehér-keztűs rendőrök karjelzései szabják meg a gépjárművek forgalmát. A következő intézkedés volt a Széchenyi-utca tehermentesítése. A terhes járművek, motorkerékpárok és kerékpárok ezért a párhuzamosan futó mellékutcákra irányítottak, a gyalogosok közlekedése pedig ugyancsak szabályozást nyert.

Az igazgatási rendészet körébe eső ügyek ellátásával foglalkozó osztályunknak nem csekély gondot okoz a miskolci polgáraink útlevéllel való ellátása.

Kiadtunk útlevelet 1920-ban 1627, 1921-ben 3797, 1923-ban 3337, 1924-ben 2682, 1925-ben 3862, 1926-ban 2601, 1927-ben 3705-t.

Jelentékeny számok ezek, mert hiszen bizonyítéka annak, hogy a város közönségének átlagosan 5%-a egy év keretén belül külföldön is megfordul.

Idegenforgalmunk aktív, mert átlagosan 15%-kal több külföldi érkezik hozzánk,

mint amennyien, a szűken megvont határainkon, a város közönségéből kilépnek. Nem érdektelen felsorakoztatni még azokat az adatokat sem, amelyek a húzamosabb ideig, vagy állandóan itt-tartózkodni, városunkban letelepedni óhajtó külföldiekről szólnak.

Lakhatási bizonylatot kapott: 1920-ban 105, 1921-ben —, 1923-ban 45, 1924-ben 24, 1925-ben 26, 1926-ban 149, 1927-ben 153 egyén.

Ebben a tekintetben csupán az utóbbi években tapasztalt jelenségek és számadatok irányadók, mert az előbbi évek bizonytalanságai külföldiek letelepedésének kedvező talajai nem voltak. Az 1926. és 1927. évek számadatai pedig azt mutatják, hogy a hozzánk érkező külföldiek 2—3%-a állandó tartózkodási szándékkal érkezik hozzánk.

De ezeknek a jelenségeknek vizsgálata, már az államrendészet körébe vitt bennünket, ahol tetemes munkát, nagy gondot okozó feladatot jelent a külhonosok ügyeivel való elbánás.

Ez az osztály végzi az egyesülési és gyülekezési jog körül felmerülő rendőri tevékenységet is. Ebből a körből különös figyelmet érdemel az egyesületek számának fokozatos, de állandó emelkedése, amely a jótékony, kulturális, de főleg sport-egyesületek újabb és újabb alakulásaiból áll.

Az államrendészeti osztály keretén belül működik a bejelentőhivatal, amelyet nagy gonddal és hozzáértéssel még 1912. évben hívott létre a városi rendőrség.

Természetesen a háborús évek hatalmas zűrzavarai ennek az intézménynek gyűjteményét is nagymértékben tönkretette, úgyhogy a város lakosságának időközben végbement változásait követni, önhibáján kívül nem tudta.

A fiatal állami rendőrség feladatául maradt, hogy a bejelentőhivatalt a változott viszonyoknak megfelelően átdolgozza. Az adatgyűjtés után a beérkezett anyag feldolgozása több mint egy esztendeig tartott, úgyhogy ma a bejelentőhivatal már minden igény kielégítésével képes dolgozni.

A revízió kapcsán természetesen kitűnt, hogy kik azok, akik a kötelező be- és kijelentéseknek meg nem feleltek. Az ezek ellen megindított kihágási eljárások rugtatták fel azután az 1923. és 1924. években a kihágási eljárások számát a normális évek két, sőt háromszorosára.

Ennek előrebocsátása után lássuk, hogy az egyes években hány kihágási eljárás indult kapitányságunk rendőri büntető bírósági osztályán.

	A feljelentések száma	Befolyt pénzbüntetés P-ben
1920-ban	5.659	—
1921-ben	3.440	—
1923-ban	11.350	—
1924-ben	6.615	10.952
1925-ben	4.852	17.189
1926-ban	3.452	10.755
1927-ben	4.091	13.304

Újabbban a hatalmas iramban növekedő forgalom kemény próbára teszi rendőri büntető bíránk munkabírását, mert a napirenden előforduló kisebb-nagyobb for-

galmi baleset legtöbbször büntető bíránk előtt folytatódik. Nem mehetünk el szó nélkül még őrszemélyzeti osztályunk munkálkodása mellett sem, mert kapitányságunk személyzetének nagyobb része ennek az osztálynak keretébe tartozik.

Feladata a város közönsége nyugalmanak és biztonságának megőrzésén kívül a köz- és forgalmi-rend megóvása, valamint a jogszabályok betartásának ellenőrzése. Ezenkívül még karhatalmi tevékenysége is lényeges teherként súlyosodik az őrszemélyzet nehéz és fárasztó szolgálataira. A feladatok ilyen tömegének sikeres megoldása pedig kemény, edzett szívű, szolgálatra kész és fegyelmezett igaz magyar gárdát kíván.

Ma már bátran megállapíthatjuk, nagyot fejlődünk ebben az irányban és hisszük, hogy városunk közönsége is büszke szeretettel tekint a magyar államhatalom egyszerű, de kemény és igaz magyar katonájára.

A MISKOLCI KAPITÁNYSÁG TISZTIKARA

Dr. Tódor Árpád vezető, m. kir. rendőrfőtanácsos.

Tasnády Antal, m. kir. rendőrfőtanácsos, a kapitányság vezetőjének állandó helyettese.

Ujházy Dénes r. tanácsos.

Dr. Tuzson László m. kir. rendőrkapitány.

Molnár Péter m. kir. rendőrkapitány.

Dr. Buchalla Sándor m. kir. rendőrkapitány.

Lehóczky István m. kir. rendőrkapitány.

Dr. Fésüs László m. kir. rendőrfogalmazó.

Dr. Stromp Iván m. kir. rendőrfogalmazó.

Dr. Kravec Zoltán m. kir. rendőrfogalmazó.

Dr. Unger Jenő m. kir. rendőrfogalmazó.

Spáczay Zoltán m. kir. rendőr s. fogalmazó.

Dr. Berecsky Emil m. kir. rendőr s. fogalmazó.

Abonyi József m. kir. rendőrfőfelügyelő.

Zboray Gyula m. kir. rendőrfelügyelő.

Zeit Dezső m. kir. rendőrfelügyelő.

Székely Gyula m. kir. rendőrfelügyelő.

A KÖZGAZDASÁGI FEJLŐDÉS RÖVID VÁZLATA

A LEGRÉGIBB IDŐKTŐL 1903-IG

Miskolc részletes gazdaságtörténelmét még nem írták meg. Csak egyes kútfők, általános leírások tárnak fel némi részletet. (A legértékesebb ezek közül dr. Szendrey János ötkötetes munkája, Miskolc város története.) Éppen ezért lehetetlen még dióhéjban is kimerítő összefoglalást adni s összeállítani azt a dús gazdasági leltárt, mely kétségkívül értékes alkotó része nemzetgazdaságunknak. Inkább következtetésekre kénytelen szorítkozni a kutató s csak nagyvonásokban írható le a gazdasági szervezet.

I. Ősipar

Annyi bizonyos, hogy mindaz, amit Miskolc őstörténelméből*) ismerünk, amit évezredek, küzdelmes századok múlásából mentett meg a régész buzgalma, fényes tanubizonytságot tesz a város *gazdasági erejéről, közgazdasági rendeltetése s rátermettségéről.*

Az *ősemlék* nyomait Miskolcon szemléltetik a különböző leletek. Csak napjainkban olyan őskori szerszámtelepre bukkantak a tudósok az Avastetőn, mely állítólag kb. 17.000 év előtt itt élt őskori kőszerszámokat faragó ember műhelyéhez tartozott.

Ez lehetett az *ősiparos ember* Miskolcon. A »tűzpadok«**) egynémelyike az akkor iparnak nevezhető foglalkozást sejteti.

Az *őskori ércbányászat*, kohászat kezdetleges üzemét is megtaláljuk Miskolc vidékén.***)

Részben tudományos, részben építő munka ásatásaiból kerültek napvilágra Miskolc és környékén (Muhipusztá, Szihalom) hamvvedrek, szépen díszített

*) L. Szendrey János »Miskolc város története«.

**) L. Szendrey id. m.

***) L. Szendrey id. m. I. köt. 307. l.

cserepek, árák, tük, nyílhegyek, kő-, bronz-, vasfegyverek-,)* érdekes történelmi emlékei a *legrégibb korszakok* iparos mesterkedéseinek. Az ősi *agyagművesség, fegyver- és szerkovács* ipar bontogatja szárnyait ez emlékekben.**)

2. Az ó- és középkor ipara

A malomipar a legrégebb időktől fogva nevezetes iparág volt. A szabályozatlan Szinva vízierejével kedvezett a malmok elhelyezkedésének. A történelem kutatói megemlékeznek a Bükk malmáról (XVI. század) és arról, hogy a Szinva felett 6 malom állott, (ezek nyilván későbbi alapítások) sőt a város malmát is emlegetik.***)

Már az újabb századokban fejlődhetett az *ötvösmesterség*. Gyönyörű mívű régi kelyhek hirdetik annak fejlettségét +) A *lakatosipar* is szépen haladt.

3. Az újabb századok ipara

Kézműipar

A XVII–XVIII. században az akkori viszonyokhoz mérten *tímáripara* jelentős mérvben fejlődik, támaszkodva a Szinva alkalmas vizére. »Tímárszín«-je (kisebb áruló csarnok, hová a tímárok készítményeiket hozták) megszűnt. A *takácsok iparának* virágzására Miskolc egy utcájának elnevezése (Vászonfehéritő-utca) még ma is élénken figyelmeztet. A *csizmadia ipar*, talán éppen mert jó anyagot helyben talált és színmagyar lakossága, környéke ruházkodó divatjának hatása alatt, naggyá nevelődik. A »Csizmadia-szín« (hatalmas nagy terem a Kálvin-utcában) tekintélyes áruháznak volt mondható. Ma már ebbe a nagy ipari multat takargató épületbe autógarázs költözött. *Cipésziparosaink* a párisi világiállításán első érmet nyernek, ami ez iparág törzsökös erejét, kifejlődését igazolja.

Volt még több iparág, mely felvirágozott a világgazdaság patriarchalis árútermelési rendje során. *Magyar szabóink* messze földön híres ruháikat ugyancsak színben árulták. Ezt az iparágat is erősen kikezdte a divat. Romjain nő naggyá a *német szabóság*, mely rohamosan modernizálódik. *Kalapos* iparosaink híre ugyancsak bejárta az országot, hírneves készítményeik vetekedtek Európa legjobb készítményeivel. A »kalaposok áruló helye« soká hirdette a letűnt idők nagyságát.

A *szűcsiparosság* sem maradt hátrább Miskolc jó hírnevének megragyogtatásában. A miskolci szűcsbunda regényíróink leírásában pompázik ++)

Fűthető vonatok, örökös divatváltozás, hovatovább mind több szűcs műhelye csöndesedik el. *Sapkásainkból* hírmondónak alig maradt Miskolc piacán. Kihalóban van a hajdan híres *fésűs, szításipar*, mert itt a gyáripar hatása öldöklő.

*) L. Szendrey 335., 346. 1.

**) L. Szendrey 343. o.

***) L. Szendrey u. o. 44., 66., 123. 1.

+) L. Szendrey u. o. 109. 1.

++) L. Jókai »A barátfalvi Lévíta« című regényében olvasható leírást Miskolc szűcsiparáról.

Egykori jó és bő bortermő vidék lévén Miskolc, a *bodnár*ipar is szép multra tekinthet vissza, fejlődése azonban megállt. *Asztalos, kerékgyártó, kovács, rézműves, lakatos* stb. iparok mutatnak fel még jelentősebb fejlődést a multból.

A XVIII—XIX. századokban új meg új mesterségek válnak hírnevessé, a tűcsináló, keztyűs, pipacsináló, kőfaragó, kulacsos ipara a régiek keletűek közül említésreméltó, a helyzetet természetesen uraló ruházati iparokon kívül.

A XIX. század a kézműiparra nézve a *virágzás fénykora*. A kép teljességéhez tartozik annak megemlézése, hogy kézműipar a *céhekben, ipartársulatokban* él és azokkal hanyatlik.*) Az asztalos, mézeskalácsos, bádogos, rézőntő, esztergályos, bodnár, borbély, csapó és gubás, csizmadia, fazekas, fésűs, gombkötő, kalapos, kékfestő, kovács és kerékgyártó, kőműves, ács, kőfaragó, könyvkötő, kulacsos, lakatos, mészáros és hentes, ötvös, szabó, szűrszabó, szítás, szűcs, varga és az izraelita mesteremberek céhe ebben a században virul, emlékei ma is élnek a múzeumokban. Az *1871-i miskolci gazdasági és iparkiallítás* hatyúdaldal volt. A céhekbe tömörült iparosság remeklő munkáival itt búcsuzott a »régijó világ«-tól. A céhek megszűntek, de a jó munka »fortélyait« átörökölték az ipar kiváló törzsei s megvetették az újabb kor alapjait, az ipar szabad versenyére térve át.

Az *építőipar* fejlettségét maradandó alkotások hirdetik, elsősorban már a régiek évszázadokból fennmaradt templomaink. Legrégibb az Avashegyen épült *ref. templom* (XV.—XVI. század), később (1728) kezdik meg a *mindszenti róm. kath. templom* és a *minoriták* templomának építését. 1782-ben sor kerül a *görögkeleti*, 1790-ben, az *evangélikus* templomok és a Kazinczy-utcai *izr. imaház* építésére. A legújabb időben épül fel a *görög katolikusok* búzatéri temploma.

Valamikor a középkorban, a török hódoltság idején építhette a török a *Görömbölyi Tapolcafürdő melegvízfürdő* medencéit.

4. A nagyipar kialakulása

A gyáripar fejlődése a technikai haladással tartván lépést, csak az újabb korban kezd erőteljes gyökereket verni.

Háború előtti időkből virágzó gyárak keletkezéséről számolhatunk be. A kedvező előfeltételek (szénmedence, vízközelség, munkástömegek, kedvező közlekedés) iparalapításra ösztönöznek. Sajnos, a haladottabb külföld versenyének kitett zsenge magyar gyáripar múlandó sorsát osztja sok nagyobb gyárüzem. Még a XIX. században megszűnik a régiek alapítások közül a sörgyár, keményítőgyár, spódiumgyár, porcellángyár (1867), kőedénygyár (1899).

A *világítási ipar* fejlődési sorrendjében a *gázvilágítás* megelőzi a villamost.**) 1882-ben gyullad ki az első gázlámpa Miskolcon s bővült ipari munkatér, gazdaságosabb üzemtechnika és takarékosabb háztartás előnyeihez jut Miskolc, ami kétségkívül a jólét, társadalmi haladás fokozója.

A *villanyvilágítás* a magánházakban***) az 1900 évben kezdődik.

*) L. Dr. Szendrey János »Miskolc város története« 4. köt.

**) L. Szendrey id. m.

***) Az utcák csak később, 1909-ben kapnak villanyt. (L. Szendrey id. m.)

Miskolc ipari életének teljességéhez tartozik annak felemlítése, hogy a gyár-
ipar kezdetleges körvonalai előbb a közvetlen környék iparalapításaiban bonta
koznak ki, csak később kerül a sor a gyáralapításokra a városban.

A malmokat már említettük. Az alsó- és felsőháromi vasolvasztók (XVIII. szá-
zad) biztosították másfél századon át a Szinva- és Garadnavölgy lakóinak ke-
nyerét.

Miskolcon létesül a Borsod-Miskolci Gőzmalom Rt. (1864), mely hazánk egyik
legnagyobb vállalata, később fűző útján Borsod-Miskolci és Debreceni István
Gőzmalom Rt. lesz.

Ebbe a századba esik a következő, még ma is fennálló gyárak keletkezése :
Borsod-Miskolci és Debreceni István Gőzmalom Rt. (1864), Hercz Jenő gépgyára
és vasöntődéje (1879), Központi Gáz és Villamossági Rt. miskolci légszeszgyára
(1882), Első Miskolci Egyesült Szikvízgyár (1886), Mártha Géza reszelőgyára
(1890), Miskolci Gőztéglagyár Rt. (1892), Felsőmagyarországi Cukorkagyár, Deusch
és Pollák Rt. (1892) (jelenleg szünetel), Kun Lajos vas-, rézbútor- és lakatosárú-
gyára (1894), Szilágyi és Diskant gépgyára és vasöntődéje (1896), Miskolci Vil-
lamossági Rt. (1897), Magyar Halkonzervgyár, Wilkenfeld Kálmán (1889).

Iparos-utcák

Végezetül Miskolc ipari életének fejlődési iránya intenzív művelésére enged-
nek következtetni az *utca-elnevezések*: Vargaszög-utca, Sörház-utca, Vászonzé-
rítő-utca, Kalló-utca, Gyár-utca, Fazekas-utca.*)

5. Kereskedelem

Régibb idők, újabb századok

Miskolc kereskedelme csíráiban már az évezred kezdetén kibontakozik. A görö-
gök már a XVII—XVIII. századokban letelepedve, a kereskedelem legrégebb
művelői, akik utóbb, Nagy Lajos idejében, a borkereskedést űzik nagyban.**)
Az ásatások, leletekből, múzeumokba vándorolt régi érmék, az üzleti élet akkori
kereteit sejtetik.

Kedvező fogyasztó piaccal rendelkezik. Miskolc mint közlekedő gócpont növeli
nagygyá kereskedelmét. Még mikoriban nincs vasútja, központjává lesz a tengelyen
való közlekedésnek, mely igen élénk úgy az árú, mint a személyforgalomban.
Gömör vas-, Borsod szénmedencéjének forgalmi gravitációs iránya erre lejt.

Már az ipari népesség fogyasztóképessége erős alapját adja a kereskedelem
fejlődésének, de az igazi fellendülés a vasútak idejére, tehát a XIX. század máso-

*) Már a Vörösmarty-utcából kiágazó mellékutcák, mint Asztalos-, Bádogos-, Bognár-
Lakatos- stb. utcák neveiből tévesen következtetne valaki arra, hogy ott ez vagy az az ipar
virult. Ennek az elnevezésnek története az, hogy Miskolc az utcarendezés során végre is
szükségesnek látta, hogy ezeket az — inkább közöknék nevezett — utcákat névvel lássa el.
Egy bizottság ült össze és sebtiben egy sereg mesterség nevével keresztelték ezt az utca-
sorozatot. Így mondotta el ezt néhai Pfliegler Ferenc, a bizottság egyik tagja.

**) Szendrey u. o. 137. 1.

dik felére esik. A belpiac felszívóképeségén kívül Miskolc nagy környéke ad lendületet a kereskedelem gyarapodásának. Régi nevezetes kereskedelmi ágai : *terménykereskedelem, bor-, fűszer-, gyarmatáru-, vas-, textiláru-, só- és petróleumkereskedelem.*

Ezen virágzó kereskedelmi ágakból indul ki Miskolc kereskedelmi fejlődése, mely hatalmas motorikus ereje a város gazdasági s társadalmi haladásának. Mert gazdasági téren a múlt század második felében indul a forradalmi átalakulás : a kézműipar élet-halál harca a modern technika egyre erősödő erejével. A letűnt század alkonyán már romokban hevernek a kézműipar viruló alkotásai : a középosztály gerinces, egészséges társadalma. A vásárok hanyatlása, dekadenciája is akkor jelentkezik. A kézműipar körül egyre szorosabbra fűződik az újkor gazdasági rendjének vasgyűrűje, mind több és több iparág hanyatlík le. A kézműipar társadalma új statikai és dinamikai pontot kénytelen választani szociális fejlődésének, amit nehezen talál meg. Ekkor új fejlődés körvonalai bontakoznak ki a kereskedelem térhódításával s e csodálatos fejlődésképes város csakhamar új gerincet nyer a feltörekvő kereskedelemben, melynek akkoriban erősen kedvez Miskolc szép lendületnek induló vasúti fejlődése, forgalmi kijegecesedése. A nyolcvanas években szembetűnő arányokat ölt Miskolc kereskedelmének erősödése s a napjainkban elért haladás az akkori idők széles talapzatán pihen. Igaz, hogy a kereskedelem a múlt század második felében nagy változásokkal kénytelen számot vetni. Miskolc virágzó borkereskedelme lehanyatlík, mert a phyloxera fellépése a híres miskolcvidéki bortermelést lecsökkenti. Annál jelentősebben emelkedik a gabona, marha, gyapjú, bőr, bútor, stb. kereskedelem. Kereskedőegyletek alakulnak, a *Kereskedelmi Társulat, Kereskedő Ifjak Egylete.* A miskolci terménykereskedelem jelentőségéről tanúskodik a *Miskolci Terménycsarnok*, mely utóbbi, habár rövid ideig állott is fenn (beolvadt a Kereskedők és Gazdák Körébe), Magyarország első vidéki termény- és árútőzsdéje volt.*)

6. Közlekedés

A letűnt századok

Vasút, posta, távirda, távbeszélő

Az északi hegyvidék és Alföld találkozó pontja, elosztó állomása, az ide összefutó közlekedési irányok jelentős gócpontja volt mindenkor Miskolc. A tengelyen való közlekedési *áruforgalomnak* nagy gyűjtő- és elágazó helye, melyet az áruforgalom, a vásárookra igyekvő s a bevásárló kereskedők érintettek. A személyforgalom sem kerülte el a várost, 1837-ben a Pest—Miskolc—Eperjes-i *gyorskocsi járat* létesül.**)

A közlekedés fejlődésének fordulópontja a *vasutak* megnyíltával érkezik el. Elsőül a tiszavidéki vasút nyitja meg forgalmát 1859-ben, Miskolc—Debrecen

*) Szendrey »Miskolc város története« 4. köt.

***) L. Szendrey u. o. 819. 1.

között.)* Ez volt egyben Miskolcnak budapesti vasúti iránya, ezen a vonalon 12 óráig tartott az utazás.

Később, 1870-ben nyílik meg a Miskolc— hatvani vonal,**) 1871-ben Miskolc—Fülek jut vasúthoz, 1873-ban a diósgyőri vasgyár kap iparvágányt Miskolcig. Mezőcsát vasútja 1906-ban épül meg. Az első h. é. villamosvasút Miskolc—Diósgyőr között 1906-ban létesül. A városi villamosközlekedés még előbb, 1897-ben indul meg.***)

Maga a város is hozzálát ezidőtájt a belső közlekedés igényeinek kielégítéséhez. Már 1870-ben nagyobb szabású út- és hídépítési munkálatokba fog s ettől kezdve szépen halad a városrendezés munkája.

Posta, távirda, távbeszélőhálózat tekintetében sem maradt el Miskolc. A XIX. század elején jut szerephez a postakocsi +) Miskolcon, a Régiposta-utca a postajáratok útja és állomása.

Távirdaügy a postával kapcsolatban fejlődött s a táviró hálózat különösen a XIX. század vége felé kezdett jelentősebb méreteket ölteni. Az 1888. évben *41 távbeszélő állomása* van Miskolcnak.++)

LEGUJABB KOR

1. Az utolsó 25 esztendő

Égig meredő hegyek magasságáig kellene felemelkednünk, ha vissza akarnánk pillantani arra az útra, melyet Miskolc közigazdasági fejlődése az utolsó évtizedekben elért. Hosszú az út a patriarchalizmusból alig kiemelkedő ipari kezdetlegesség korától a technika szédületes haladásáig, mely Miskolcon ma lépten-nyomon szemünkbe ötlük, úton-útfélen, paloták között, avagy szép sétányokon járva, gyárakban, műhelyekben, üzletekben egyaránt.

Nappal szorgos munka, élénk forgalom, üzleti tevékenység, este, különösen a belvárosban, nagyvárosi élet bontakozik ki előttünk, fényes berendezésű színházak, kávéházakban, stb. Ez a városrész egyrészt az utcai lámpák (1909-ben a gáz mellett a villany is bevonul a közvilágításba), másrészt az üzletek, kávéházak, kirakatvilágító lámpák fényében nagyvárosias szint nyer.

Ki ne szédülne el a távolságok mérésében, melyet megfutottunk az utóbbi évtizedekben? Kit ne figyelmeztetnének a füstölgő gyárkérmények, a munkába hívó gyári kürtök a nagyipar térhódítására? Vajjon nem csodáljuk-e meg az üzletek fényes kirakatait, melyek eleven hirdetői a kereskedelem mozgékonyasága, fejlettségének? Mit mondjunk a technika egyéb csodáiról, melyek ma már a fővárossal versengve, egyre hangosabban szólnak amellet, hogy Miskolc nemcsak Csonkamagyarország felvidékének vezető empórium, hanem az ország vidéki

*) L. Szendrey u. o. 823. 1.

**) L. Szendrey u. o. 824. 1.

***) L. Szendrey u. o. 828. 1.

+) L. Szendrey u. o. 831. 1.

++) L. Szendrey u. o. 835. 1.

városai közt is a rádió gyorsaságával fogja fel s szórja szét az újkor technikai vívmányait.

Ma már Miskolc határain is gőzekék, magánjárók, traktorok szántanak. A gyárak finom mechanizmussal dolgoznak. Villanyujság még nincs, de annak hirdetési rovata már kibetűzhető. A színes villanyreklámszövegek esténként ragyogóvá teszik a város felett a sötétlő boltozatot. És vajjon nem a villanyujság jelenik-e meg előttünk a mozgófényképszínházak életet lehelő vásznain? Az újkor legünnepeltebb reklámhőse pedig, repülőgépén, már itt is megjelenik s az égbolt kékségére írja gázbetűkkel a modern reklám abrakadabráit.

Elmosódik emlékezetünkben a pest—eperjesi 2 napos gyorskocsijarat, a Debrecen felé döcögő személyvonaton megtett 12 órás pesti utazás, a delizsánc, a rossz kövezeten kínlódó rozzant bérkocsik, mind-mind a régmúlt tűnő emlékei. Elhessegeti azokat a berobogó, rádióműsört nyújtó, háló- és étkezőkocsival pompázó gyorsvonat, a pompás kövezeten száguldó autók, túlkölő autóbuszok. És élvezzük a távíró, telefon szédítő gyors híradásait, vitatkozunk a repülőgépjáratok menetrendjén, azon, hogy legyen-e és milyen rádió leadóállomás a Felvidék metropolisában?

Az egyes ágakban *kihaló kézműipar pedig új keresetfarrásokat* talál az újkor mechanikai csodáinak feldolgozása, javításával. A kocsigyártó autókarosszériát készít. A műszerészipar rádió, írógép, villanyossági berendezések, eszközök iránt érdeklődik. Az útszéli kovácsnak egyre kevesebb a dolga, az autójavítóműhelyek foglalják el helyét. A világítási ipar fejlődése egyre szaporítja az ezen iparral foglalkozók számát. Vasbeton és tufa csinál forradalmat az építőiparban s hordozható házak, furfangos ráépítések teszik próbára az építész számvetéseit.

Nagy tárházak, közraktárak emlékeztetnek arra, hogy Miskolc határszéli város lett, főállomás az export-import, tranzitó kereskedelem országútján.

A háború előtti évtizedre esik *a városrendezés* kezdődő kibontakozása. Ez *ipari, kereskedelmi* fejlődést hoz s lendülettel biztat a jövőbeli haladásra.

Egy avasi séta idézi emlékünkebe azt a korszakalkotó munkát, melyet Miskolc *a vízvezetéki és csatornázási művek* megalkotásával végzett. Itt pillanthatjuk meg a tartalék vízgyűjtőmedence díszes épületét, melyen e felirat ékeskedik : »Miskolc thjf. város vízművei 1910—1913.« Ezekre az évekre esik ez a hatalmas városrendező művelet. Éveken át keresztül-kasul ásták fel a város utcáit. Föld- és kavicshegyek meredeztek soká a vízben, sárban bukdácsoló sétáló tömegek előtt. A Toronyalja-utcán végzett sziklarobbantások alatt nem egy rozzant, ócska ház dűledezni kezdett. Az üzletvilágban a forgalom akadozása sok nehézséget okozott. De végre elkészült a nagy mű s ettől kezdve új perspektíva nyílik a gazdasági erők kibontakozása, megújulására. *A betonépítő, csatornázó és vízvezetékszerelői ipar* hatalmas fejlődést vesz. Az idevágó iparcikkkel való kereskedések is bővülnek. Új, meg új üzlet alakul. Ezen munkálatokkal nagymérvű napszámos-munkaalalom is áll be, ami termékenyítőleg hat a városi és környékbeli lakosság jövedelemzaporulatára.

Az *iparosképzés* is új feladat előtt áll. Ipari tanfolyamok létesülnek s Miskolc iparossága csakhamar elsajátítja a vízvezetékszerelés modern követelményeit.

A tanulási kedv általán örvendetesen fokozódik. Számos szaktanfolyam műkö-

dik a népesebb iparágakban (szabó, cipész, asztalos, építőiparok, gépkezelői, villamosszerelői tanfolyamok, stb.). Az 1912. évben Miskolc iparoktatása új korszakba lépett. Ekkor nyílt meg Miskolcon a Csabai-kapuban (Lukács-féle ház) *a m. kir. állami fémipari szakiskola*.*) A különböző ipari tanfolyamok az iskola vezetése alá kerültek. Iparfejlesztési szempontból rendkívüli jelentőségű az iskola működésének megindítása. A modern ipari technika megismerése,

Erzsébet-szobor

az iparosok közvetlen, díjmentes kioktatása műszaki kérdésekben, az iskola nevelő, buzdító hatása a műhely-oktatásra : mindeme jelentős eszközök rendelkezésre állanak a város iparosságának.

Az *ipari szövetkezés* terén is figyelemreméltó lendület mutatkozik a letűnt negyedszázadban. A Miskolci Ipari Hitelszövetkezetből sarjadzik ki a szövetkezeti élet. Téglá- és fedélcserépterrelő szakcsoport alakul, továbbá életre kél a Bőripari Hiteiszövetkezet, mely *mechanikai cipőgyártásra* is berendezkedett, Cipészipari termelő szövetkezet, Szabóipari termelő szövetkezet, Miskolci Asztalosok Bútorcsarnok Szövetkezete. Sajnos, ezek mind megszűnnek, egyedül az asztalos szövetkezet él és virágzik. A kézműipar hanyatló gazdasági és szociális ereje, a háborúelőtti idők gyöngülő konjunkturái, általános tespedés, itt-ott rossz vezetés a pusztulás okai.

A város *iparfejlesztő tevékenysége*, mely különösen olcsó telek s adókedvezményekben jut kifejezésre, tekintélyes alátámasztó tényezője az iparnak. Az előző évtizedekre egész sereg *gyár alakulása* esik.

Ezek alapításuk sorrendjében : egy lakatosárúgyár (1905), tejcsarnok vállalat (1906.), cementárúgyár és betonépítési vállalat (1906.), városi jéggyár (1907.), asztalosok bútorcsarnok szövetkezete (1909.), kötszövígyár (1911.), fatermelési, faipari, építési vállalat (1911.), gépgyár és vasöntőde (1912.), acélsodrony-, drótkötél és szeggyár (1912.), téglagyár (1912.), faárúgyár (1916), sertéshízaló és mezőgazdasági vállalat (1917.), városi szeszfőzde (1917.), kenyérgyár (1917.), vízvezetéki vállalat (1918.), könyvnyomda (1918.), öntőde és gépgyár (1919.), ecetgyár (1919.), nyomdaüzem és lapkiadóvállalat (1919.), szalámi- és kolbászárúgyár (1921.), ecetgyár (1923.), kenyérgyár (1923.), konzervgyár (1923.), üveggyár (1925.), trágyagyár (1926.), selyemszövő üzem (1926.).

Már említettük, hogy Miskolc nagy városrendező munkái jótékony hatással voltak a kereskedelemre is, mely a modern városi életben leli legerősebb támaszát. És a *kereskedelem terjeszkedése, fejlődésével* függ össze az az érdekes *szakoktatási eredmény* is, melyet a miskolci áll. felsőkereskedelmi iskola mutat fel 1911-ben, mikor negyedszázados fennállásának ünnepét üli. Ebben az évben ugyanis az iskola oly népes lesz, hogy új párhuzamos osztályt állít fel.

Benépesedik a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara esti szaktanfolyama is.

*) Azóta már m. kir. fa- és fémipari szakiskola lett, a faipari osztály 1926-ban alakult a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara kezdeményezésére.

A miskolci kereskedelem, forgalom fejlődését domborítja ki több állami hivatal felállítása. Az 1909. évben *vámhivatal*, 1910-ben állami *mértékhitelítő* hivatal létesül.

A közlekedés terén a kereskedelem, forgalom terjeszkedése nézőpontjából öröndetes események jegyezhetők fel ebből az időből.

Miskolc *pályaudvarainak rendezése* erőteljes lépésekkel halad. A teher-, személy- és rendezőpályaudvarok berendezése bővül. A vágányok, biztonsági berendezések szaporodnak, jóléti berendezések, tisztai- és munkáslakás-telepek épülnek. A volt gömöri pályaudvar »Miskolc«, a volt tiszai pályaudvar »Miskolc személy pályaudvar« elnevezést kap. Erősen fejlődik a rendező-pályaudvar. Sőt komoly mérlegelés stádiumába jut a pályaudvarok végleges rendezése, illetve központosításának kérdése is. Ez azonban pénzügyi horderejénél fogva, a *gömöri vágánykihelyezés* kérdésével együtt, a tervezetek szokásos fiókjába kerül.

Árvizemlék

Érdemesnek tartjuk feljegyezni azt is, hogy ebben az időszakban élénk mozgalom indul a *miskolc—tiszapolgár—debreceni* egyenes vonalú vasúti összeköttetés létesítésére, sőt a h. é. vasútra előmunkálati engedély is kéretik.*) Az akkori idők szép elgondolása volt a Tátra—Kassa—Miskolc—Debrecen—Nagyvárad—Temesvár közvetlen közlekedési vonalának megteremtése, amellyel Nagymagyarország észak-déli összeköttetése határozottabb irányt nyert volna.

Az alkotásokra törekvő közlekedéspolitikai Miskolcot még *vízi utakkal* is be akarta állítani a fejlődés tengelyébe. A Felső-Tiszán tervezett *hajójáratok* kifejlesztése, a *Duna-Tisza csatorna szolnoki torkolata*, a *Sajó hajózhatóvá tétele Bánrévétől a Tiszáig*: mindezek a nagy kérdések Miskolc érdeklődésének homlokterébe kerültek. Ezek a tervek a szép álmok ködéből a valóság birodalmába kezdtek átszűrődni. A tervek készen voltak, a Sajó téli kikötőjének helyszíni megrajzolása 1912-ben megtörtént. A Sajó csatornázási munkálataira az árlejtés megtartatott s a munkálatok megkezdése 1914-re remélhető volt.**)

A szépen haladó közlekedésrendezés a *posta- és távbeszélő* fejlesztését is szükségessé tették. Miskolc hozzájutott a második távbeszélő áramkörhöz. A postahivatalok száma szaporodik, egy új, *modern postapalota* építésére a jövő évben kerül sor.

Mindent egybevetve Miskolc méltó keretekkel illeszkedett bele Nagymagyarország haladásába. Egész 1914-ig lázasan gyűjtötte gazdasági kultúrkincseit, mikor egyszerre kitört a világháború.

Nem lehet hivatásunk a *háborús* és az azt követő *forradalmi időkkel* (ellenséges megszállások korával) részletesen foglalkozni. Itt csak néhány ecset-vonással

*) Keresk. és Iparkamara jegyzőkönyvei.

**) Kereskedelmi és Iparkamara jegyzőkönyvei.

kívánunk rámutatni a hatásokra s arra, hogy a háború megállította az alkotó munkát, a gazdasági megerősödést, romjai alá temetve szép terveket, városrendezést, ipari, kereskedelmi fejlődést.

Miskolc jobban, mint bármely más város, a hadak útja lón. A városi élet minden részletében úrrá lett az egyetlen nagy gond: a hadseregellátás. Megszűnt a szabad ipar s kereskedelem, beköszöntött az ipart, kereskedelmet elsorvasztó

Széchenyi-utca

kényszergazdálkodás. Hadi ipar, kényszerforgalom, anyaggyűjtő s elosztó központok, ármaximálások voltak a háborús gazdálkodás eszközei. Kiegészítette ezek munkáját az árvizsgáló-bizottságok munkája. Az iparvállalatok közül a hadianyagokat gyártók állandóan teljes gőzzel dolgoznak. Az iparoskörben néhány őshajú egyenruhaszabó szabdalja lázasan az új egyenruhát. Annál jobban elcsön-desednek a polgári célokra dolgozó iparműhelyek. Üres vagy bezárt boltokban

várja feltámadását a kereskedelem. Csak a közéletmezési vállalat boltjai előtt ácsorognak naphosszat a liszt-, kenyér-, zsír-, húsjegyek sápadt, legyöngült tulajdonosai. Élethalálharc folyik egy-egy kenyérért. A vasutakon a polgári közlekedés a háború elején teljesen megakad. Autók, fuvarok hadi célokra bevonattak. Csak később kezdenek ú. n. postavonatok járni, megjelenik egy-egy rozszant bérkocsi. Általán egyre gyéribben fut a polgári szükségletek ellátására. Megjelenik a »hadi árucikk«, a fekete kukoricakenyér, nyerscukor, papirposztó, papirtalpa s a jó anyaghoz, jó munkához szokott iparos sehogya sem tud megbarátkozni a silány anyaggal. Nem kelendő a fatalpú cipő sem. A kereskedők immel-ámmal veszik a *hadiportékát*, melynek legnagyobb része ott porlad, romlik a boltok polcain. Aztán egyre nőnek a *hadisegélyt* kérők tömegei. Egymaga Miskolc sok ezer hadisegélyt*) élvezőt mutathatott fel.

A hitelélet csaknem teljesen megszűnik. A hadiállapot által előidézett fokozott s különösen a kereskedők és iparosok körében jelentkező hiteligenyek kielégítése céljából a kormány m. kir. *hadikölcsön-pénztárt* állít fel, amelyet az Osztrák-Magyar Bank igazgat s melynek egy *fiókja Miskolcon* is működött, forgalma csekély volt.

A miskolci pénzpiacon is a *hadikölcsönök jegyzése* a legszámottevőbb pénzügyi tevékenység s Miskolc erről az oldalról is kivette a részét a háborús áldozatokból.

És mikor Miskolc a békevárás idején buzgón készül együttműködni az állammal, a hadigondozás, rokkantellátás, a hadból visszatérő iparosok és kereskedők felsegítésére, felállítja 1918-ban a *hatósági munkaközvetítőt*, akkor következik az összeomlás. Végigsüvíti Miskolcon is a forradalom szele, 1918 októ-

*) Alig néhány koronát kitevő csekély havi segélyösszeg a szegénysorsú hadbavonultak hozzátartozói részére.

berében, majd 1919 április havában. Teljes lesz a felfordulás. Jön a »fehérpénz«. Az arany-, ezüst-, sőt rézpénzt eldugdossák s nagy a zűrzavar a kereskedelmi forgalom napi-piacán. Szükségpénzt*) tervez a város, de csak később, május hóban hajtja végre e tervét, amikor *cseh megszállás*, augusztusban a *román megszálló csapatok* bevonulása következett el. A forradalmi és megszálló csapatok közt rövid néhánynapos csatározás volt s mondanunk sem kell, hogy a megdermedésig lezsugorodott a gazdasági élet. A fegyverek zajában újra lelohadt az újjáéledés reménye. Míg a cseh megszállás mélyebb nyomokat nem hagyott a város gazdasági életében, a románok sok kárt okoztak, boltokat, borkereskedők pincéit dézsmálva s élelmiszereket harácsolva. Végre 1919 telén dermedtségéből kezd éledni a város lakossága, de csak azért, hogy rémülettel lássa: el van vágva Felsőmagyarországtól. *A cseh megszállás*

Szemere-tér

megfosztotta az északi vidékek hatalmas gazdasági erőforrásaitól, nagy fogyasztó területeitől. Meg kell állapítani, hogy Miskolc bámulatraméltó erőbírással heverte ki a rombolás éveit.

Az alkotmányos élet helyreálltával a romok eltakarítása következett. *A városrendezés munkáit* újra felvették. A vízvezetéki munkálatokkal teljesen tönkretett kövezetet újjal cserélték fel. *A közézőipar* fellendült. Feléledt az *építőipar*. Az egyre szaporodó *teher- és személy-gépkocsik* a forgalom örvendetesen gyorsuló tempóját mutatják s egyre népesebbé teszik a *mechanikai ipar* szervezetét. Új meg új technikai vívmányok, modern telefon, rádió, stb. új meg új műhelyt, boltot varázsolnak a letűntek helyébe. A »hadi« anyagoktól megcsömörlött, koplalásban elernyedte fogyasztó a normális gazdasági élet során lassanként kezdi pótolni a háborús lezüllesztésben nélkülözött szükségleteit. A gazdasági kölcsönhatás Miskolc vérkeringését is egyre egészségesebbé teszi s ipar, kereskedelem szívós munkával, bámulatos életenergiával talpra áll.

Szép tanúbizonysága ennek a miskolci ipartestület által 1924. év augusztus 14—20-a között rendezett *ipari kiállítás*, mely a gazdasági válságokkal küzdő ipar s különösen a kézművesipar élni- és fejlődniakarásának egész váratlanul tanulságos és gazdag képét tárta fel. A város iparossága teljesen átérzi, hogy Miskolcból trianoni végvár lett, hogy életenergiáit figyelik a mesterséges határok szuronyerdői mögül.

Maga a hivatalos város és a kereskedelmi és iparkamara jelentős anyagi támogatással, a társadalmi intézmények pedig minden rokonszenvük kifejezésével tették erkölcsileg lehetővé, hogy a kiállítás méltó kereteket nyerjen. A kir. katolikus gimnázium helyiségeit, tágas folyosóit és udvarát impozáns kiállítási helyiségekké alakította át az iparosság. A helybeli 20 gyáriparoson kívül 278 kézműiparos, 44 segéd és 92 tanonc mutatta be munkája legjavát. A kiállítással egyidő-

*) 1,2, 10 és 20 koronás utalvány jegyeket bocsátott ki akkor a város.

ben tartott országos iparoskongresszus alkalmából az ország minden részéből s különösen a fővárosból idesereglett iparosság, a legnagyobb elismeréssel halmozták el a miskolci kézműipar kiváló teljesítményét, amelyből a bútóripar és ruházati ipar nagyszerű nivója egy csapásra országos érdeklődés középpontjába jutott. A nyolc napig tartott kiállítást kb. 30.000 ember látogatta meg és annak tiszta jövedelme meghaladta a 20.000 pengőt, amelyet az Ipartestület, mint a kiállítás rendezője, teljes egészében iparoktatási, iparosjóléti és jótékonyossági célokra fordított.*)

2. Miskolc gyáripára

A háborús konjunktúrában naggyá fejlődött bakancsgyár, tésztagyár a háború után megszűnik. Nem tudta kiheverni a háborús nehézségeket egy cukorkagyár, mely most szünetelni kénytelen. A háborús korszakban a nyersanyaghiány, 1918 óta a felvidéki és galíciai piac elvesztése, súlyos csapást jelentett a gyárra nézve. Nagyrészt hasonló okok idézik elő egy szappangyár megszűnését. Az újabb védvamos időben *táblaüveggyár* létesül. Hatalmas tőkéje dacára, nem tud boldogulni, nem segít a magyar vámterület védővámja. A cseh üvegipar, gyilkos versenyharcban, munkásai elhódításával legyűri a magyar üvegárút. Csakhamar kihül az üveggyár kéménye (1928). Jobbára hasonló okokból szűnt meg az újabban ismét feléledt kőedénygyártás is.

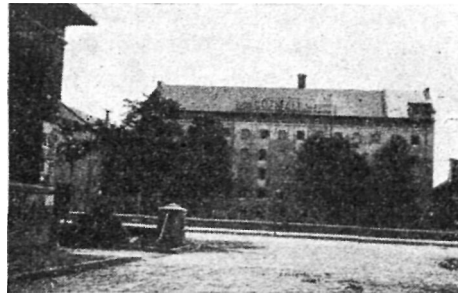
városi szeszfőzde

Az újabb idők ipari erőforrásainak felleltározása nem könnyű munka. A háború és forradalmakban megakadt törzskönyvezés, az országcsontkítással szétkuszált közigazgatás, vérszegény statisztikánk, de ezektől is eltekintve, a válságos idők, melyek toronymagas hullámokon táncoltatják az exisztenciákat, a tömeges üzembeszünetések, tranzakciók, üzemösszevonások, társulások, a termelés ingadozása, stb., nem is beszélve az érték hullámzásokról, egy hű adatfelvételt ma még csaknem lehetlenné tesznek. Csak annyi állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy Miskolcon a gyáripár fejlődésben van. Az egyes iparágakat tekintve, egészen a legutóbbi évekig, különösen a malomipar, gépgyártás, vasbútóripar, faipar, textilipar, élelmiszeripar emelkedett a fejlődés örvendetes fokára. Itt számszerű gyarapodás is kimutatható, de ezt a számot óvatosan kell kezelnünk, mert igen sok vállalat akként lép a nagyipar sorába, hogy meglévő középüzemek gyárrá fejlesztetnek. Egyéni vállalatok, a tőkeválság hatása alatt társas cégek, illetve részvénytársaságok lesznek. Ennek az egyébként örvendetes fejlődésnek, sajnos, megakadását figyelhetjük meg napjainkban.

A miskolci *vidék*, mely Csonkamagyarország egyik legnagyobb szénmedencéje, *energiagazdálkodásának* részleteit a következő adatok mutatják. Víz-, gőz- és villamoserőket kell itt összevetnünk. Hozzávetőleges becslés szerint a vízi erők

*) Miskolci Ipartestület kiállítási jelentéséből.

képviselik a legkisebb energiaforrást, a már kihasznált vízi erő lóerőkben kifejezve mintegy 2000, a Sajó és Hernád kihasználatlan lóerőt mintegy 15.000-re becsülik, az esés itt kisebbarányú lévén. A miskolc—diósgyőr—barcikai villamoserőtelepek háromszögében mintegy 30.000 lóerő áll rendelkezésre, de óriási méretekre fejleszthető. Itt különösen a *barcikai telep* érdekesen demonstrálja a szénnek a bányászás helyén való gazdaságos felhasználását.

Borsod-miskolci gőzmalom

Ez *Miskolcot* hatalmas *iparfejlesztő gócponttá* emeli s egy nagyszabású iparfejlődési perspektívába állítja, végebeláthatatlan lehetőségeit nyújtva a villamosenergia kihasználásának, és pedig nemcsak ipari, de mezőgazdasági és közlekedés téren is.

Az *ipari gőzgépek* lóerőiről szólva, mérnöki számítás az összes (úgy stabil, mint lokomobil) gépeket mintegy 50—60.000 lóerővel becsüli fel.

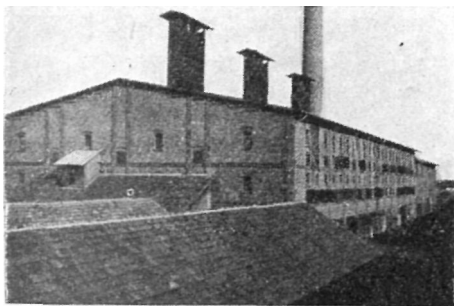
A *faipar* fontos nyersanyagforrása az *erdőkincstár fatermelő területe*. Ez a terület, ahonnan a kitermelt anyag a szállítóképesebbé tett vasúton most már könnyen és olcsón lejut Miskolcra, a maga tűzifa és ipari műfa anyagával, szépen gyarapodó fenyőerdejével, a faipar fejlődésének nyit új, szép perspektívát. A kitermelt ipari műfa teljesítőképes feldolgozó iparra talál Miskolcon.

Az egyes nagyiparokat tekintve, említettük, hogy Miskolc nagyiparban fejlődőben van, 20 nagyobb gyár, 34 középüzem dolgozik, melyek összesen 3142 munkást foglalkoztatnak.

Számottevő a *vasipar*. A *diósgyőri m. kir. állami vas- és acélgár* — területe Miskolccal összeépült, villamoson 12 perc alatt elérhető, azért említjük meg itt is, — készítményei világhírűek. Ez a nagyüzem egész sereg vas- és acélgárat képes ellátni nyersanyaggal. A *miskolci gépgyárak* mindenféle mezőgazdasági és egyéb ipari gépeket, motorokat, öntvényeket állítanak elő. *Acélsodrony*, zongorahúr, drótkötél, szegkészítés, *elektrotechnikai cikkek*, *lakatosárú*, *vasbútor*, stb. gyártása érdemel még említést.

Téglagyáraink kitűnő gyártmányaikkal első helyen állanak. Kisebb méretű a kerámiagyártás.

Bútornagyiparunkat egy nagyobb gyár és egy asztalosbútorcsarnok szövetkezet képviseli. Gyártmányaik a műipar remekei s messze földön híresek és keresettek.

Miskolc városi gőztéglagyár

Egy nagyobb *kötött-szövöttárú gyár* — melyben harisnya, szvetter, mellény, keztyű, stb. készül — e nemből egyetlen gyárunk, van ezenkívül több kisebb *harisnyakötőde*.

A legutóbbi években egy *selyemszövőgyár* keletkezett, melynek gyártmányai vetekednek a legjobb külföldi készítményekkel.

Jéggyár

Ruhakonfekciós iparunk egyike Csonkamagyarország legfejlettebb iparágainak, különösen a férfiruhagyártás magas fejlődési fokot ért el. Egy nagy vállalatunknak szerte az országban fióktelepei vannak. *Fehérmű, hímzés, csipke* és mindennemű kézimunka nagy számban foglalkoztatja háziiparunkat.

Az élelmezési és élvezeti iparok közül világhírnévre tett szert *malomiparunk*, mely az ország egyik legnagyobb vállalatának üzemait egyesíti. A híres tiszai búzából készült liszt Miskolcra indul világútjára. *Kenyér- és fehér sütemény gyáraink* nagy kapacitásúak.

A *sertéshizlalás* szépen fejlődik. Több *húsárúgyár* kiváló füstölt- és kolbászarút állít elő.

Miskolc város *szesz- és likőr gyára* jó gyümölcstermő évek nagyobb készleteit is képes feldolgozni. Több *szikvízgyár* működik, a város jégszükségletét a városi *jéggyár* fedezi.

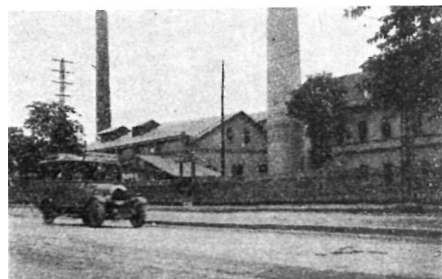
A város világításáról *gáz- és villamosművek* gondoskodnak.

Miskolc gyáriparát tünteti fel címek szerint a 412—415. oldalakon levő kimutatás, mely tájékoztat a gyárak kapacitásáról s arról, *milyen cikkek készülnek Miskolc gyáraiban.*

3. Kézműipar

A háború pusztító szele persze az ipar birodalmát is elsorvasztotta. Hadbavonult Miskolcon mintegy 60%, tehát több, mint a fele s ennek következtében az iparok jórésze elnéptelenedett. Az itthonmaradt rész, az idős, vagy beteges emberek csoportja, anyag- és munkáshiánnyal küzdött, így az egyébként élénk keresletet nem elégíthette ki. Figyelembe veendő továbbá, hogy a háborús szükségletek mohósága egyébként is előtérbe tolta a gyáripari termelés előnyeit. A hadsereg is a hadiérdekek és takarékoság szempontjából igen sok tömeg szükségleti cikk, illetve munkára nézve, házilag rendezkedett be.

A háború elmúltával e téren is visszafejlődés állott be. Nem egy, a háborús termelés céljaira alakult iparüzem eltűnik (bakkancsgyár, tésztagyár, nagy húszemek, stb.). Újabb fejlődési tér nyílik a miskolci kézműiparosok előtt. A nyersanyaghiány megszűnt. Az emberek komor arckifejezése megenyhült. A piac megélénkült s a hírneves miskolci különlegességek: a jó miskolci percc, fehér cipő, lacipecsenye, stb. újra kedverítő hangulatot visznek a piac életébe, a vásárolók tere benépesül. A miskolci kézműipar lábadozni kezd. A hadból visszatértek, a feltörekvő új generációk, szívós emberfeletti munkával a fejlődés magas fokára emelik újból a miskolci ipart.

Miskolci vill. rt. telepe

Divatváltozások, pl. az újra felkapott szőrmedivat, sportfejlődés, stb. egyes kihasználásra kárhóztatott iparágakat (szűcs, sapkás, gombkötő, stb.) újra felélesztenek.

Az 1924-i miskolci kiállításon, az Országos Kézműves Tárlatokon elért sikerek hirdetik a miskolci ipar életerejét, mely túlélve háborús romlást, kiheverve forradalmak, megszállások pusztításait, a világháborút követő gazdasági háborúban, a világverseny öldöklő, fojtogató levegőjében is megküzdött az elszegényedéssel s az új világrendben, erősen változott termelési viszonyok között, kiviaskodta helyét a nemzeti ébredés porondján.

Ma már hatalmas törzsöke Miskolc dolgozó polgárságának a kézműiparosság, mely számbelileg is tekintélyes tömeget jelent és vezető szerepre hivatott az egészséges középosztálypolitikában Miskolcon, Északmagyarországon és országos vonatkozásban mindenütt. Szavának súlya is van, melyre felfigyel minden illetékes tényező szerte e hazában.

Az önálló *kézműiparosok* száma*) Miskolcon megközelítőleg 2515, akiknél összesen 2067 segéd dolgozik.

Az egyes iparágak haladása, fejlődéséről külön-külön megemlékezni a lehetőséggel határos, mert e részben még kimerítő hivatalos statisztikai munkálat nem készült. Impozáns méretekből, csaknem minden iparág kiválik a technikai fejlettség terén. Az ősiparágakról már a történelmi áttekintésben megemlékezünk. Különösen fejlett, népes iparágak ezek közül ma : a férfi- és nőiszabó, cipész és cizmadia. A miskolci lábbelikészítmények kifogástalanok, jól keresett cikkei a cipőkereskedelemnek is. A miskolci lábbeli ipar készítményeinek 30%-a boltba kerül s erős versenytársa a gyári portékának. Fehérnemű, kelengyekészítés ma már magas nívón áll.

Az újabb kor műízlése, divathatások, technikai vívmányok szabnak irányt a kézműipar újabb fejlődésének. A régiek átalakulnak, egyre nagyobb tért hódít az erő- és munkagép, a kisiparos műhelyben is új termelési ágak keletkeznek.

A miskolci Asztalosok Bútorcsarnok Szövetkezete gazdag választékú árúraktárt tart. Igen sok *asztalosműhely* mechanikai berendezésű. Ugyanúgy a *lakatosműhelyek*, stb. A *szereelőipar* felvirágzik, egyre komplikáltabb mechanizmusok kerülnek a kisiparos műhelyébe. A javítási munkaterület bővül. Miskolc vízvezetéki hálózata egyre bővül, a *vízvezetékszerelő* iparok ennek nyomán erőteljesen fejlődnek. A *villanyszerelőnek* egyre modernebb készülékek, berendezések, fényhatásokra kell törekednie, hogy megbirkózzon a nagyvállalatok óriásilag kifejlett villamosiparának versenyével. Jön a *rádió*, előbb kezdetleges, majd egyre tökéletesebb szerkezetekkel, új meg új tér nyílik a kézműipari fejlődés modernizálására. És beláthatatlan a fejlődési perspektíva az *autóipar*, *javító-műhelyek* terén. *Sütő-, hentes-, mészárosipar* visszatér a háború előtti fejlődés

Vágóhíd

*) Ez a szám pontosan nem állapítható meg, mert egyfelől a hullámvászás erős, másfelől részletes hivatalos statisztika csak a jövőben lesz.

Sorsz.	Gyár	Telep	Gyártmányai	Munkás- létszám	w
1	Aczél Károly Fatermelési, Faipari és Építési Rt., Budapest	<i>Miskolc</i> Vay-út	Rönkfűrészelés	39	80
2	Borsod-Miskolci és Debreczeni István Gőzmalom Rt. Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út	Őrlemények	158	9.650
3	Demeter Testvérek, Miskolc	<i>Miskolc</i> Arany János-u. 58.	Acélredőnyök, esslingeni faredőnyök, vasszerkezetek, épület- és műlakatosmunkák	22	7
4	Első Miskolci Egyesült Szikvízgyár, Miskolc	<i>Miskolc</i> Kálvin-u. 12.	Szikvíz, gazóz	13	3
5	Első Miskolci Vízvezeték Vállalat, Miskolc	<i>Miskolc</i>	Vörösréz fürdőkályha, vörösréz pálinkafőzőüst, vörösréz mosóüst, permetező, closettartány, kork vas víztartány	30	3
6	Felsőmagyarországi Cukorkagyár, Deutsch és Pollák Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Gr. Apponyi Albert-u.	Mindenfajta cukorka (Szünetel)	36	20
7	Fried-féle Gépgyár és Vasöntöde, Miskolc	<i>Miskolc</i> Bessenyei-út 5.	Szívógáz- v. benzinlokomobil, szívógáz- v. benzinmagánjáró, szívógázmotor, szecskavágó, borsajtó, hydr. olajgyári berendezés, szalmakazalozó, 30—42, kőjárat, hydr. szőlőprés és tartozékai, cséplőgép, motorhongerfűrés és dugattyú, téglagyári berend. javítása	117	115
8	Gosztonyi József Szalámi- és Kolbászárugyára	<i>Miskolc</i> Vásártéri-út 21—23.	Téli szalámi, prágai sonka, finom hentesárú	35	20
9	Hercz Jenő gépgyára és vasöntödéje, Miskolc	<i>Miskolc</i> Zsolcai-kapu	Szőlőszajtó és zúzó, nővonyolajgy. gépek, közlőművek, bányacsillék, bányasegédgépek, felvonók, csatom. szerelvények, nyersöntvények, malomgépek, téglagyári gépek, gőzekerészek, vasszerkezetek	139	46
10	Kálmán Izsóné ecetgyára, Miskolc	<i>Miskolc</i> Búza-tér 6.	Ecet	2	—
11	Központi Gáz- és Villamossági Rt. miskolci légszeszgyára, Bpest, V., Mária Valéria-u. 10.	<i>Miskolc</i> Vay-út 24.	Gáz, koks, kátrány	49	13

	Gyár	Telep	Gyártmányai		energia fogyasztás
12	Központi Tejcsernok, Miskolc	<i>Miskolc</i> Ujvilág-u. 30.	Trappista sajt, teavaj, tehéntúró, juhtúró	13	11
13	Kun Lajos vas-, réz- bútor- és lakatosárú- gyár, Miskolc	<i>Miskolc</i> Telegdy-u.	Vasbútor, rézbútor, sod- rony-ágybetét, takaré- tűzhely, lakatosárúk, sza- badalm. függölakatok stb.	70	17.5
14	Magyar Acélsodrony-, Drótművek- és Kö- télgyár, Deichsel A., Budapest, V., Vil- mos császár-út 61.	<i>Miskolc</i> Bessenyei-út	Húzott drót, vas és acél, ugyanaz fémmel bevonva, drótkötél, drótkerítés, tüskésdrót, lánc, sodrony- szeg, bútorrúgó, políro- zott zongorahúr sodrony gémcsapok, stb.	216	610
15	Magyar Halkonzerv- gyár Wilkenfeld Kálmán, Miskolc	<i>Miskolc</i> Mátyás kir.-u. 27.	Oroszhal	21	—
16	»Magyar Jövő« Nyom- daüzem és Lapkiadó Vállalat Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Hunyadi-u. 13.	Könyvkötészet, üzleti könyvek, nyomtatvá- nyok, lapkiadás	49	6.5
17	Mártha Géza reszelő- gyára, Miskolc	<i>Miskolc</i> Laktanya-u.	Uj reszelők és ráspolyok minden méretben, hasz- nált reszelők újravágása	21	65.3
18	Miskolci Asztalosok Bútorcsarnok Sző- vetkezete, Miskolc, Széchenyi-u. 36	<i>Miskolc</i>	Bútorok	26	—
19	Miskolci Faárúgyár, Árú- és Terményrak- tár Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i>	Hálószoba, ebédlő- és más bútorok, kerti bútorok, fatömegárúk, nyers rönk- fa méret- és bútorfának előkészítve	70	150
20	Miskolci Gőztéglagyár Rt., Miskolc, Szé- chenyi-utca 26.	<i>Miskolc</i> Tatár-út	Falitégla	78	78.4
21	Kardos Jenő Kenyér- gyára Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út 8.	Kenyér, sütemény	11	4
22	Miskolci Konzervgyár Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út 27.	Gyümölcskonzervek és be- főttek, jamek, szilváz, barackíz, aszaltszilva, ece- tes uborka, süritett pa- radicsom	20 (Szű- letel)	
23	Miskolci Könyvnyom- da Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Hunyadi-u. 13.	Könyvkötészet, üzleti könyvek, nyomtatvá- nyok, lapkiadóvállalat	50	30
24	Miskolci Mezőgazda- sági Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út	Hízott sertés	6	44
25	Miskolci Öntőde és Gépgyár Rt., Mis- kolc	<i>Miskolc</i> Vásártéri-út	Vastömegöntvény, Alt. vasöntvény, különféle gépek és gépalkatrészek	36	15.8

	Gyár	Telep	Gyártmányai	munkás létszám	energia fogyasztás
26	Miskolci Textilipar Bt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Felsőkállószter	Vigogne-fonal, gyermek patentharisnya, férfi és női sockni és harisnya, férfi, női és gyermek-tri- cot, mellény és különféle kötött árú	798	744
27	Miskolci Trágyagyár László Gyula, Mis- kolc	<i>Miskolc</i> Vay-út	Különféle fekáltrágya	15	—
28	Miskolc thjf. város jéggyára	<i>Miskolc</i> Közbághíd	Műjég	10	125.7
29	Miskolc thjf. város Közp. Szeszfőzdéje	<i>Miskolc</i> Vay-út 45.	Szilvórium, törköly, sep- rő, rum, likőrök	8	28
30	Miskolci Villamossági Rt., Miskolc	<i>Miskolc</i> Baross-u.	Villamosáram	285	5687
31	Nagy Andor kenyér- gyára, Miskolc	<i>Miskolc</i> Hunyadi-u.	Kenyér, sütemény	15	8
32	Neményi Endre selyem- szövő üzeme, Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út	Crepe de Chine, soie glacée	9	11
33	Rosenberg Gyula és Testvére fehérnemű háziipartelepe	<i>Miskolc</i>	Női és férfi fehérneműek, ágyneműek, paplanok	92	—
34	Róth Testvérek szesz- keresk. és ecetgyára Miskolc	<i>Miskolc</i> Tizeshonvéd-u.	Ecet	4	—
35	Rotter Ödön kötszövő- gyára, Miskolc	<i>Miskolc</i> Szemere-u.	Perzsa-, posztó- és ber- lini kendők és sálak	15	
30	Szilágyi és Diskant motor-, gépgyár és malomépítészete, Miskolc	<i>Miskolc</i> Zsolcai-kapu	Gőzeke alkatrészek, bor- és olajsajtók, kézi-, víz- nyomású és erőmeghaj- tású folyton működő saj- tók, hullámhengerű szőlő- zúzó, bogózok, törköly- tépők, malomberendezé- sek, gazdasági gépjavítá- sok	86	46
37	Varga Pál Cement árú- gyár és Betonépítési Vállalat, Miskolc	<i>Miskolc</i> Vay-út 3.	Különféle padlóburkoló cementlap, csatornázási betoncsövek, átereszt- és kútsövek, kéménycsö- vek, tornácsolópók, ké- ményfedlapok, műkölép- csők, kút alá való kagyló, vasbetonvályú, vasbeton- oszlop, falazáshoz való betonblock	10	5
38	Városi Téglagyár Rt., Miskolc, Szemere-u. 11. sz.	<i>Miskolc.</i>	Nagym., kism. és padló- burkoló téglá, hornyolt, hódfarku és gerincserép	100	523
39	Üvegipar Rt., Buda- pest, Veres Pálné-u.	<i>Miskolc</i> Tatár-u.	Táblaüveg különböző vas- tagságban (Szünetel)	152	48

№	Gyár	Telep	Gyártmányai	munkás létszám	Munkások száma
40	Nyiri Béla		Épület és műlakatos	18	7
41	Zajác János		Ásztalosárugyár	16	12
42	Minnich Miklós		Vegyztisztító és kelmefestő	33	2
43	Majzler László		Kereskedelmi és vámmalom	8	60
44	Friedmann és Paszternák		Gombgyár	10	10
45	M. Á. V.		Vasuti javítóműhely	864	741

alapjára. Több *húsfeldolgozó, kolbászgártó* üzem elsőrendű árút készít. A miskolci kenyér, zsemlye országszerte elismert, elsőrendű minőségű.

Építőiparunkat, mely Miskolc újjáépülésének hatalmas tényezője külön ki kell emelnünk. Nem lesz érdektelen rámutatni az építőipar néhány alkotására, melyek Miskolcon létesültek a legújabb korban. Kiváló alkotásokat látunk itt az építészet minden ágában, olyanokat, amelyek a városfejlesztés nagy munkájába kapcsolják az építőipar nem egy jeles művelőjét.

A város rohamosan emelkedő forgalmának lebonyolítását az *új kövezet* kitűnően mozdítja elő. Kis bazaltkocka, keramit és aszfalt vegyesen nyert alkalmazást különböző tereken, utcákon, a forgalom méreteinek igényei szerint. A pompásan kövezett utcákon egyre több gépkocsi száguldozik s a fejlődő gépkocsiforgalomra átalakított, illetve épült *új hidak* értékes műtárgyakkal gazdagítják Miskolcot. A Búzatéren, Miskolc legélénkebb forgalmú helyén, ahol a piaci élet lüktet, a forgalomnak nemrégiben átadott modern *vásárcsarnok* (Münnich műépítész tervezése) ma már egy nagyobb, két kisebb csarnoképületből áll. Az új *vásártér* a rajta emelt épületekkel, egyike a legmodernebb vásártereknek Csonkamagyarországon. A vásárterület *lóversenypályával* kapcsolatos, nagy tribünökkel.

Rá kell mutatni azokra a nagyszabású építkezésekre, melyeket egyrészt kulturális és szociálhigiéniai téren, másrészt a lakásínség enyhítése végett emelt a közelmúltban Miskolc s melyek közül nem egy, monumentális épület. A *fa- és fémipari szakiskola* díszes, új épületbe költözött. Régies zamatú, érdekes épület a *múzeum*. A *női felsőkereskedelmi iskola* és *zenede* megfelelő pompás kétemeletes épületben nyert elhelyezést. A Hunyadi-téri (Mária Terézia korabeli barokkstíl) új palotában, melyet

Deák Ferenc szobra

Walder Gyula egyetemi tanár tervezett, együttesen nyert megoldást a két intézet elhelyezésének kérdése. Az épületen az építőművészet nagyszerű stílusát impozánsan kiemelik az iparosok remekbe készült munkái. A díszteremben a beépített orgona famunkái, a mennyezet s általán az egész terem ornamentikája, az épület díszes műasztalos és műlakatos munkái a miskolci műipar fejlettségét tanúsítják. Nemes egyszerűségével, ízléses magyaros stílusában von ó látványosság az *ipariskola* szomszédságában a *bányakapitányság* palotája (Medgyaszay István műépítész tervezése). Ezen a területen és illetve közel, a MAV szépkivitelű tisztviselői bérházakat, kertes munkás és altiszti lakásokat emelt.

A város gazdag lakástermelő politikáját dicsérik: a *Hodobay-telep*, mely csinos kertvárosrészt varázsolt a menekültek számára épült földszintes házakból, az eladdig kietlen földdarabra, több emeletes *tisztviselőház*, két városi bérház a Tizeshonvéd-utcán, kis- és középi állásokkal, két nagyobb háromemeletes *városi bérház* 2—3—4 szobás lakásokkal a Soltész Nagy Kálmán-utcán.

Az idegenforgalom követelte igényekhez simul a város tulajdonát képező, újjáépülő *Korona-szálló*. A fővárosi művészekkel versenyző miskolci tervezők (Bloch és Stimm) pályanyertes műve szerint új, díszes vigadóteremhez és szép éttermekhez segíti a város kultúrigényekkel bíró közönségét törekvő építőiparunk. A többi szállók (*Abbazia*, *Pannónia*) kávéházak pazar berendezése és díszítő munkái is fejlett műízlésről tanúskodnak.

A szociálhigiénia hatalmas új épületekkel gazdagodott újabban. Az *Erzsébet-kórház*, európai stílű új osztályokkal, illetve épületekkel (sebészet, gyermekgyógyászati pavilon Röntgen intézet stb.) bővült. Új *járványkórház* és *fertőtlenítő* épült. A *munkásbiztosító új palotát* kapott s igen szép higiénikus berendezéssel áll a munkásvédelem szolgálatába.

Kultúrhitását érezte át a város akkor, amidőn 100 esztendő *régi színházát* Vágó építész tervei szerint modernizálta, amely épületben díszes otthonná alakította át helyiségeit a *Nemzeti Kaszinó*. Itt is remekeltek iparosaink. Felsőmagyarország reneszánszát varázsolja elénk a *kir. Erdőigazgatóság* új palotája.

Szemere Bertalan szobra.

Külön fejezetet érdemelnének a méltatásban azok a *sportpályák*, melyek a sportkedvelők és a sport iránt érdeklődők ezreit juttatják kitűnő sporttelepekhez. Egy új *strandfürdő* gazdagítja az új alkotások sorát. Ezek a hevenyészve kiragadott momentumok Miskolc építéstörténetéből ékesszólóan hirdetik, hogy a miskolci építőipar hivatása magaslatán áll.

Idegenforgalmi iparunk, *szállók*, *vendéglők*, *kávéházak* ma

Törvényszéki palota

városi bérház 2—3—4 szobás lakásokkal a

már a fővárosi nivót érték el s erőteljes tényezői lesznek Északmagyarország idegenforgalma emelésének.

MUNKAPIAC, MUNKÁSBIZTOSITAS, MUNKAKÖZVETITÉS

Miskolcon az északmagyarországi kerület részére *hatósági munkaközvetítő* működik. Foglalkozik háztartási munkások (van cselédszálló), valamint szakmunkások és egyéb alkalmazottak közvetítésével. Mindkét nembeli munkakeresők részére a város saját házában rendezett be hivatalt, teljesen elkülönített épület-szárnyon, a gyárváros közelében. A közvetítés díjtalan. Néhány egyesület (pincérek, kereskedelmi alkalmazottak, egyes szakszervezetek) foglalkozik ezenkívül munkaközvetítéssel. Az 1926. évben 7701 munkakereső jelentkezett, 4083 munkaalkalom nyílt, elhelyeztetett 3720 személy. Az 1927. évben munkakereső 9374, munkaalkalom 4487, elhelyeztetett 3336 személy.

A munkanélküliség nem ölt nagyobb arányokat. A város a középítkezéseknél és nagyobb bérházépítkezéseknél gondoskodott számos munkáskéz foglalkoztatásáról. Csak kisebbszámú munkanélküli folyamodott a szociálpolitikai ügyosztályhoz segélyért.

A betegség és baleset elleni biztosítást a kerületi munkásbiztosító pénztárból alakult Országos Társadalombiztosító Intézet miskolci osztálya intézi. Modern 3 emeletes új palotában, a higiénikus berendezések és működő osztályok mintaszerű munkásvédelmet biztosítanak. Az 1926. évben kb. 19.000 biztosított tartozott az intézethez, kifizetett táppénzek és segélyek összege 397.000 pengő. Az intézet 1927. forgalmát az alábbi számok mutatják meg a legjobban. Tagok száma : 19.988, kifizetett táppénzek 432.223 pengő, különböző segélyek összege pedig 94 871 pengő volt. Kórházi költség összege 137.568 pengő, a fürdő- és szanatóriumi költségek 38.614 pengő, gyógyszerek-, kötszerek- és egyéb segéd-eszközökért kifizetett összeg 148.782 pengő volt.

Társadalombiztosító

4. Kereskedelem

Miskolc, az északmagyarországi kereskedelmi élet gócpontja, már a középkorban élénk kereskedelmi város volt. Virágzó mezőgazdaság, nagy ipartelepek szomszédsága nagy vevőközönséget biztosítanak. Tőkeerős takarékpénztárak és bankok, az a körülmény, hogy a város vasuti csomópont, a lakosság lelkes munkakedve, a produktív pályák iránti kedve, szeretete : ez magyarázza meg a kereskedelem rohamos fellendülését.

Az ország legnagyobb városai közt Miskolc a hatodik helyen áll, mint iparos város a negyedik, mint *kereskedelmi és forgalmi gócpont*, a *második* városa az országnak.

Kedvező földrajzi helyzete a kiviteli kereskedelem fejlődését mozdítja elő. A hegyvidék és Alföld találkozási pontján fekvő városban a tranzitókereskedelem igen élénk. A kis- és középkereskedelem minden szakmában nagy lendületet vesz.

Az egyes csoportokat tekintve, *terménykereskedelme* igen jelentős. A felvidék malmainak ez a szállítója, kivitel Ausztriába, Cseh—Szlovákiába — árpából egyéb külföldi országok felé is — van. Nagyobb *termény- és áru*raktárak és egy *közraktár*, tekintélyes árutömegeket tárolnak a kivitel számára is. *Sörárpavásáraink*, miket a Borsodmegyei Gazdasági Egylet rendez, híresek, a külföld által is látogatottak. A XV. sörárpavásáron (1912 augusztus 22) 44 termelő mintegy 18.000 métermázsát jelentett be.

Hatalmas fejlődésről számolhatunk be e téren. A háború után elsőül 1927-ben rendeznek Miskolcon sörárpavásárt közepes eredménnyel. A következő 1928. évi XVII. sörárpavásárra már nagyobb készleteket hoznak, 86 kiállító összesen 500 vagon sörárpát jelent be, a belföldi vásárlók látogatják. Sajnos, a külföld érdeklődését eddig nem sikerült felkelteni, mert a vámmal terhelt magyar sörárpa a külföldi piacokon ezideig nem tudott megbirkózni az elszakadt területek olcsóbb kínálatával. *Hüvelyesek* a világpiac távolabbi pontjaira is kerülnek. Lóhere és lucerna forgalma jelentékeny. *Állatkereskedelme* nagy forgalmat bonyolít le. Országos, havi és heti állatvásárok tartatnak. *A miskolci országos állatvásárok forgalma* a következő volt :

Háború előtti idők, 1912. évben :

Felhajtott				Eladott			
szarvasmarha	ló és csikó	sertés	juh	szarvasmarha	ló és csikó	sertés	juh
darabszáma				darabszáma			
10.889	8.611	3.281	6.019	2.601	2.261	2.323	1.287

Mostani helyzet, 1925. évben (fejlődő állattenyésztést és forgalmat mutat):

Felhajtott				Eladott			
szarvasmarha	ló és csikó	sertés	juh	szarvasmarha	ló és csikó	sertés	juh
darabszáma				darabszáma			
11.452	8.852	6.779	1.951	1.932	989	1.616	511

Miskolc nagy új vásárterén lezajló valamennyi vásár élénk, látogatott. Az állat- és lóvásárokon, mint kifejtettük, nagy forgalmat bonyolítanak le.

Az élelmiszervásár jelentős gócpontja a miskolci *vásárcsarnok*, mely nemcsak a napi élelmiszer szükséglet ellátója, hanem lassanként az élelmiszernagykereskedelemnek is előmozdító tényezője lesz.

A csarnok 1926. év őszén adatott át a forgalomnak. Két esztendő óta a piac helyzete és képe teljesen megváltozott : az élelmicikkek hozzáférhetősége, a helyes

árszabályozás, a piaci fegyelem, a közegészség és köztisztaság kérdése, teljesen megfelel mindama követelményeknek, amelyeket a modern gazdasági élet megkövetel s a törvények és rendeletek előírnak.

A *gyapjúkereskedelem* jelentékeny. Gyapjuvásárok évente tartottak a békeévekben (a Miskolci Hitelintézet árúraktáraiban). Sajnos, a trianoni helyzet óta nem sikerült azok felelevenítése. E vásárokat bel- és külföldi (osztrák, morva) gyárosok élénken látogatták. A miskolci XX. gyapjúvásáron, 1912-ben (június 12.) forgalomba került Abaúj, Borsod, Gömör, Heves, Szabolcs, Zemplén vármegyéből összesen 1988 bál (163.016 kg) gyapjú. *Nyersbőrkereskedőink* jelentős forgalmat bonyolítanak le.

Vásárcsarnok

Ezen kereskedelmi ágak a háború alatt a kényszerforgalom beálltával túlnyomórésztben a központok végrehajtó szerveivé váltak. Önállóságuk, szabadságuk megszűnt. Csak nehezen tér magához a békeévekben a háborúban megdermedt kereskedelem.

Fakereskedelmünk — bár inkább helyi jelentőségű — kiemelkedik a közepes nivóból. A kényszerforgalom béklyóit ez az üzletág is megsínylette. A háború után a fenyőfa, sajnos, importcikké vált.

Kőszénkereskedelmünk erőteljes szervezetű. A borsodi szénmedence, de egyéb hazai s külföldi szén is, a miskolci hálózaton át jelentős piacra tett szert. Legújabbban a borsodi szénbányák szénárúsító részvénytársaságot létesítettek a fővárosban, melynek Miskolcon fiókja működik. Ez a hatalmas kereskedelmi hálózat Miskolcot és vidékét a barnaszénben a szénpiacon még jelentősebb szerephez juttatta. Hogy Miskolcot (átmeneti forgalmát is ideszámítva) mily jelentős széntömegek érintik, arról fogalmat alkothatunk magunknak, ha figyelembe vesszük, hogy *Borsodmegyében az 1912. esztendő folyamán* kincstári bányaművek 3,700.695 métermázsa, magán bányaművek 9,200.150 métermázsa barnaszén termeltek. Az 1927. évben a kincstár Borsodban 3,494.734 métermázsat termel s 3,416.194 métermázsat bocsát kereskedelmi forgalomba, míg a magánbányaművek*) 7 millió 40.380 métermázsat termelnek s 6,698.910 métermázsat értékesítenek a kereskedelem útján. Ennek a szénforgalomnak nagy tömegeit a miskolci szénkereskedelem mozgatja. Miskolc nagyszerű ipari, kereskedelmi fejlődését ezen adatok egymagukban élénken aláfestik, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a XIX. század vége felé mintegy 100.000 métermázására becsülik *Miskolc szénfogyasztását*, míg mai becslés szerint Miskolc kb. háromszorannyit fogyaszt. A háború tartama alatt e csoportban is kényszerforgalmi intézkedések állították meg az üzletmenetet.

Kőolaj- és benzínkereskedés virágzik. *Vaskereskedelmünk* nagy- és kiskereskedelmi részében egyaránt tekintélyes méretekre tett szert. *Gazdasági gépekkel* való kereskedelem rohamosan fejlődik, ami a környék gazdasági kultúrájának emelkedésére

*) A Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. bányászati eredményei e számban nem foglaltatnak.

enged következtetni. *Varrógépkereskedéseink* elsőrendű üzletek s behálózzák az egész országot. *Üvegüzleteink* a kereskedést nagyban és kicsinyben űzik, élénk-forgalmúak. *Fonó- és szövőipari árukkal* való kereskedés a legnépesebb üzletágak egyike. Nagy fehérnemű, kész férfiruha és női *konfekciós árúházak* említendők országos forgalommal. *Élmezési és élvezeti cikkekkel* kereskedők csoportja a legnépesebb valamennyi között. Csemegeüzleteink nagyban emelik Miskolc nagyvárosias jellegét. A *szövetkezeti boltok* (Hangya, köztisztviselők, vasutasok szövetkezete) hatalmas üzleti hálózatot teremtettek.

5. Pénz- és hitelügy

Az ipar, kereskedelem virágzása korában a XIX. század első felében alakul az *első miskolci pénzüintézet*, a *Miskolci Takarékpénztár* (1845). Későbbi alakulások a *Miskolci Hitelintézet* (1867), a *Borsod-Miskolci Hitelbank* (1869), a *Miskolci Takarékegylet* (1878), ez az újabb időkben a Miskolci Takarékpénztárba olvadt bele, a *Borsodmegyei Takarékpénztár* (1893), a *Miskolci Kereskedelmi és Gazdasági Bank* (1903), a *Miskolci Népbank* (1905). Az 1911. évben még 5 új pénzüintézet alakul, úgyhogy Miskolcon a háború előtt 11 pénzüintézet működik, megannyi részvénytársasági alapon, azonkívül 3 hitelszövetkezet. Ez a szám nem változott. Egy városi *kézizálogület* is alakul.

Helyileg önálló hitelvállalatok keletkeztek Miskolcon, miután éveken át a főváros a saját piacán volt elfoglalva. A vidék gazdasági ereje, igyekezete a pénzüintézet körül csoportosult. Így a vidék relatív gazdasági önállóságra tett szert. Miskolc a pénzüpiacon is uralkodó helyzetet teremt magának nemcsak Borsod, de a szomszédos vármegyékbe is elnyúló hálózatával. A remélt tökebbőség és alacsony kamatlábra való törekvés, az egyre fokozódó hitelügyek magyarázzák, hogy a miskolci intézetek kénytelenek a budapestiek affiliált intézeteivé lenni. Ez az érdekközösség már háború előtti időkből származik s még erősebb lesz a háború után. A trianoni békekötés óta még egy újabb jelenség tűnik szemünkbe. Csonkamagyarországban, óriási pénzüpiac-területek elvesztésével, a fővárosi intézetek tevékenysége szűkebb körre szorul, törekednek tehát a megmaradt vidékeken hálózatukat kifejleszteni, működésük intenzivitását fokozni. Ezért túlmenve az affiliáción, illetve az affiliált intézeteket beolvastva, fiókok alapítására törekednek. Így lesz a Miskolci Hitelintézetből a Magyar Általános Hitelbank fiókja, a Felsőmagyarországi Takarékpénztár és Leszámítoló Bank helyét a Magyar Országos Központi Takarékpénztár fiókja foglalja el, míg a Miskolci Bankot a Belvárosi Takarékpénztár fiókja olvasztja be.

Miskolci Takarékpénztár

Hogy a háború és belső zavarok, a pénz értékének leromlása, illetve a papírpénz - gazdálkodás stb., dacára pénzüpiacunk szilárdan állta a zavarokat s nagyobb rázkódtatások nélkül ment át az új békeviszonyokba, az egyfelől Miskolc gaz-

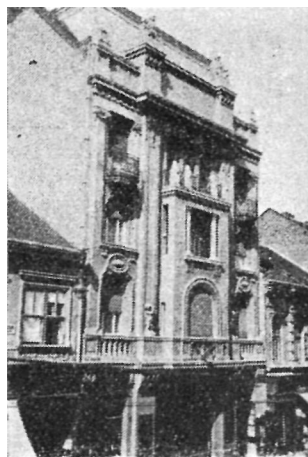
dasági életerejét, másfelől a pénzgazdálkodás realitását fényesen bizonyítja.

Az Osztrák-Magyar Bank megszűntével a Magyar Nemzeti Bank miskolci fiókja 1924-ben kezdte meg működését Miskolcon s azóta is fényesen tölti be szerepét Kismagyarország északi metropolisában.

Az alább következő 2 kimutatás részletes tájékoztatást nyújt a miskolci pénzüintézetekről a háború előtti évek (1912. évi anyag) és a legújabb idők (1928) vagyoni- és forgalmi adatainak közzétételével.

E két táblázat részletes adatainak érdekes összehasonlítását, sajnos, mellőznünk kell mert a fővárosi intézetekbe olvadt fiókok adatainak hiánya ezt lehetetlenné teszi. De a hézagos kimutatásból is örömdetesen kiolvasható *a hárú tőkepusztításából diadalmas erővel kibontakozó, szívs életerejű pénzpiac újjáéledése.*

A *biztosítás* Miskolcon a legrégebb időktől termékeny talajon mozgott. Ez a város a vidéki városok közt az első volt, ahol a biztosító vállalatok megkezdték működésüket, még amikor csak külföldi biztosító intézetek voltak. (XVIII. század első fele.) Ma már 17 biztosító társaságnak van vezérügynöksége, illetve képvisellete Miskolcon, a biztosítás minden ágára kiterjedő üzletkörrel.

M. Ált. Hitelbank fiókja
(Misk. Hitelintézet)

6. Az ipar, kereskedelem érdekeit előmozdító intézmények

Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara

A miskolci Kereskedelmi és Iparkamara 1880-ban alakult meg, a kassai Kereskedelmi és Iparkamara kerületéből kihásított Borsod és Gömör vármegyék s később utóbb a budapesti kamara kerületéből átszatolt Hevesmegye területére kiterjedő hatáskörrel. Kerületének legértékesebb, természeti kincsekben leginkább bővelkedő s gazdasági erőforrásokban leggazdagabb részét Gömörmegye alkotta, amely az ország területének megcsönkítésével idegen uralom alá kerülve, egy keskeny határsáv kivételével, a Kamara kerületéből elszakított. A megcsönkített ország területén megmaradt Kamara kerületének hasonló megnyirbálása folytán szükségessé vált újabb kamarai területbeosztás során ma a Kamara kerülete Abauj- és Zemplén megyéknek Csonkamagyarországon megmaradt részeivel egészített ki, melyek azelőtt a kassai Kamara kerületéhez tartoztak. Székháza díszes román stílusban 1896-ban épült.

Az 1926. évben, 13 év elmúltával újjáalakult Kamara friss erővel és tetterkész agilitással látott hozzá a gazdasági élet reorganizálásához s a Kamara jelenlegi érdemes vezetőségének körültekintő irányításával s kitartó munkálkodásával, sikerült a kamarai kerület kereskedelmét és iparát válságos helyzetéből kiemelnie.

A Kamara hivatala megfelelően átszervezte s új munkaerőkkel kiegészítve, eredményes szép munkát fejt ki s a kereskedő- és iparososztály, szakcsoportok és

MISKOLCI HITELINTÉZETEK 1928-BAN.

A pénzüintézet cége	Alapítási éve	Alaptőke	Tartalékok	Betét	Jelzálog- és kötvénykölcsön	Váltótárca	Értékpapír állomány	Adóssok (folyószámla)	Visszeszámitolás	Hitelezők	Tiszta nyereség
1) Borsodmegyei Takarékpénztár Rt.	1894	600.000	151.023	1,692.880	17.871	3,149.692	41.040	721.702	1,478.424	312.014	113.992
2) Borsod-Miskolci Hitelbank Rt.	1869	750.000	292.000	2,036.594		5,168.601	47.465	508.676	466.333		118.578
3) Földművesbank Rt. †)	1911	10.000		331		168	160			1.489	
4) Miskolci Agrárbank Rt.	1910	300.000		278.596	885	589.941	61.437	193.321	378.178	73.889	6.161
5) Miskolci Kereskedelmi és Gazdasági Bank Rt.	1903	150.000	80.848	1,593.112	222.300	2,008.720	220.552	686.979	841.105	277.778	40.769
6) Miskolci Keresztény Hitelszövetkezet, mint az O.K.H. tagja	1923	101.759	20.000	451.956	32.590	520.032	4.650	154.661		134.584	6.314
7) Miskolci Kölesönös Önszegélyző Hitelszövetkezet	1895	124.832	24.271	109.484		430.029	362	23.261	237.286		4.005
8) Miskolci Népbank Rt.	1905	65.000	26.500	249.695		343.604	15.135	81.189	77.827	7.369	12.047
9) Miskolci Takarékpénztár Rt.	1845	480.000	133.786	3,330.998	33.042	6,834.329	267.684	1,207.530	3,382.598	1,071.590	90.448
10) Tiszajobbparti Körzeti Mezőgazdasági Hitelszövetkezet ..	1924	406.584	10.250	438.045	379.159	1,616.170	21.270	164.466	940.410		32.085
11) Belvárosi Takarékpénztár Rt. miskolci fiókja	1924	*)									
12) Magyar Általános Hitelbank Rt. miskolci fiókja	1927	*)									
13) Magyar-Olasz Bank Rt. miskolci fiókja	1920	*)									
14) Magyar Orsz. Központi Takarékpénztár Rt. miskolci fiókja	1927	*)									
15) Nemzeti Hitelintézet r. t. miskolci fiókja		*)									
Összesen ..		2,988.175	748.678	10,181.691	685.847	20,661.286	679.755	3,741.785	7,802.161	1,878.713	424.399

*) A budapesti intézetek fiókjai a nyilvánossággal külön mérleget nem közöltek. Üzleti eredményeik a főintézet mérlegében foglaltatnak.
†) Felszámolás alatt.

MISKOLCI HITELINTÉZETEK 1912-BEN

A pénzüintézet cége	Helye és alapítási éve	Alaptőke	Tartalék	Betét	Visszle- számítás	Jelzálog- és kötvény- kölesön	Értékpapir	Váltótárca	Más inté- zetben el- helyezve	Tiszta nyereség	Oszta- lék %	Je
Borsodmegyei Takarékpénztár Rt.	Miskolc 1894	2,000.000	460.000	6,699.719	2,589.741	3,951.254	1,026.985	5,486.956	—	270.856	10%	F Me
Borsod-Miskolci Hitelbank Rt...	Miskolc 1870	1,200.000	1,700.000	9,601.866	3,939.668	10,291.896	686.875	7,537.121	12.402	284.359	17½%	F Ed Sz
Felsőmagyarországi Parcellázó- és Ingatlanbank Rt.	Miskolc 1911	500.000	10.000	—	—	141.886	7.000	600.000	—	82.980	—	
Földművesbank Rt.	Miskolc 1911	300.000	10.000	131.534	—	—	2.310	376.716	23.532	12.374	—	
Miskolci Agrár-bank Rt.	Miskolc 1911	870.000	40.000	772.197	227.364	527.399	31.966	1,375.682	52.250	85.581	5%	
Miskolci Hitelintézet Rt.	Miskolc 1869	1,000.000	757.880	5,657.956	1,262.349	1,423.056	735.233	4,757.371	16.804	205.058	16%	
Miskolci Kereskedelmi és Gazdasági Bank Rt. ...	Miskolc 1903	1,200.000	200.000	2,909.110	1,199.828	1,120.807	389.728	3,173.072	470.054	141.526	7%	
Miskolci Keresk. Leszámitoló Bankja	Miskolc 1911	300.000	5.000	334.477	63.724	24.420	1.700	627.845	47.594	28.763	5%	
Miskolci Népbank Rt.	Miskolc 1904	627.500	92.216	1,383.954	140.195	717.231	160.012	1,308.918	—	63.969	7%	
Miskolci Polgári Takarékpénztár Rt.	Miskolc 1911	600.000	37.000	737.000	194.600	229.600	13.300	1,252.000	71.800	57.500	5%	I V
Miskolci Takarékpénztár Rt. ...	Miskolc 1845	2,220.000	1,833.761	17,888.170	8,638.674	14,567.836	1,621.303	12,197.673	4,848.080	509.636	15%	I A sz I k Sz S
Összesen ..		10,817.500	5,145.857	46,115.983	18,256.143	32,994.685	4,676.412	38,693.353	5,535.516	1,742.808		

bizottságok támogatásával elismerésre méltó buzgalommal látja el megsokasodott teendőit.

A Kamara körzetében mintegy 20.000 kereskedő és iparos működik s a kerületbeli részvénytársaságok száma a 400-at is meghaladja.

A kereskedelem és ipar fejlődését a Kamara minden rendelkezésére álló eszközzel elősegíteni igyekszik. Kereskedő és iparos szakosztályai élénk működést fejtenek ki. Az ügyeknek a szakosztályokban való tárgyalását kellőleg előkészítendő,

Keresk. és Iparkamara

a Kamara kebelében különböző szakcsoportokat szervezett: a gyáripar-szociálpolitikai, kézműipari, bel- és külkereskedelmi, valamint pénzügyi szakcsoportokat, melyek hatékonyan támogatják a Kamara működését. Az iparfejlesztés szakavatott irányítása, a gyári-, kézmű-, háziipar és művészi ipar érdekeinek fokozottabb gondozhatása végett *iparfejlesztő intézetet* állított fel, mely első ilyenmű kezdeményezés az ország-

ban. Ennek célja általánosságban a tudományos, technikai és gazdasági iparfejlesztés minden eszközével odahatni, hogy a kamarakerület iparának fejlődését, az iparostársadalom jólétét, műveltségi fokát emelje, az ipari többtermelést fokozza s ezzel Csonkamagyarország iparosodását elősegítse. A konkrét célok, eszközökből megemlíthető :

1. Az iparos ifjúság szakképzésének előmozdítása. A tanoncok műhelybeli és iskolai képzésének állandó szemmelkísérése, célszerű megoldási módok keresése a szakirányú tanoncottatás kimélyítése érdekében.

2. A tanoncottatás eredményeinek bemutatásaként ipartestületi székhelyen rendezendő helyi tanoncmunka kiállítás és koronként kamarakerületi tanoncmunkakiállítás rendezésének előmozdítása.

3. Az ösztöndíjak, tanoncvizsgai jutalmak rendszeres beállítása, a tehetségek érvényesülése érdekében.

4. Iparostanonciskolák, tanoncotthonok terveit, kiállítási és jutalomérmek, elismerő oklevelek, művészi kivitelű segédvizsgabizonyítványok, mesterlevelek mintáit összegyűjti.

5. A segédek továbbképzésének előmozdítása.

6. A mesterek továbbképzését előmozdítja szakirányú műveléssel, szakkönyvtár, szaklapok, mintarajzlapok, szabadalmak, találmányok összegyűjtése által, az iparosság számára alkalmas olvasóteremben hozzáférhetővé teszi.

7. A budapesti m. kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet útmutatása nyomán megalapozni törekszik egy vidéki technológiai központ szerves kiépülését. Evégből megismerteti a közönséggel az ipari nyersanyagok és vegykísérletezések, műszaki eljárások, modern erő- és munkagépek, szerszámok, mintaműhelyberendezések, közös gépműhelyek technikai eszközeit. A műegyetem, ipari vegykísérleti állomás, a miskolci mezőgazdasági vegykísérleti állomás díjszabályzatait összegyűjti, nyilvántartja. Általán fejlesztő munkájában ezekre, továbbá

a m. kir. iparfelügyelőségre, a diósgyőri áll. vasgyár, miskolci máv. műhely, fémipari szakiskolára támaszkodik s ezeket az iparfejlesztés munkájába szervesen bevonni törekszik, azok értékes útmutatásait, hirdetéseit, nyomtatványait terjeszti.

8. Gyárak, közép- és kisiparüzemek, ipari termelőszövetkezetek létesülését előmozdítja technikai és gazdasági tanácsadással. E munkakörbe tartoznék a termelés tényezőinek, ipari telkek, épületek, energiaforrások, tőkepenzesek nyilvántartása.

9. Az ipari csínt, a műipari ízlést előmozdítja a kamarakerület műipari remekeinek, múzeumokban található mesterműveinek gyűjtése, illetve összeírása által. Ezeket az ipar számára hozzáférhetővé teszi. A m. kir. állami képzőművészeti iskola miskolci kirendeltségét e munkálatba bevonja.

10. Megindítja egy kamarakerületi iparmúzeum létesítésének előmunkálatait, Az iparfejlesztő intézet áll :

a Kamara titkári hivatalából, mely a szakkönyvtár, iparfejlesztési archívum, ipari törzskönyv, ipari statisztika, munkabér nyilvántartás, címtárak, stb. berendezéseivel külön iparfejlesztő irodát rendez be s általán végzi az összes munkákat, az iparüzemek bizalmas adatgyűjteményeinek őre. Tanácsadó szervei a fentemlített állami intézmények vezetői. Támogatják e munkájában elsősorban a Kamara iparos szakosztálya és különböző szakcsoportjai.

Ezzel az elgondolással oldható meg az ingyenes gazdasági és műszaki tanácsadás fontos feladata. A Kamara most odatörekszik, hogy különleges célokra, mint pl. pályatervek díjazására, különleges műszaki feladatokra, kiváló helyi, esetleg országos nevű szaktekintélyek munkájának tiszteletdíjaira megfelelő anyagi alapot teremtsen, amelyet a Kamara elgondolása szerint államnak, kamarának, ösztársadalomnak gyarapítania kell a maga erőforrásaival.

A kamarai kerület exportkereskedelmének fejlesztésére a kamarai hivatal keretében egy külön *exportirodát* rendezett be, amely már is igen értékes anyaggal, export-törzskönyvvel, bel- és külföldi címtárakkal, vasuti- és vámtarifa gyűjteménnyel rendelkezik s az érdeklődőknek minden tekintetben szakszerű tanácsokkal és útbaigazítással áll szolgálatára.

Az exportfejlesztés célját szolgálja a Kamara azon elhatározása, hogy székhelyén, *Miskolcon*, állandó-jellegű *árúmintavásárt* rendez, melynek előkészítő- és tervező munkálatai folyamatban vannak. Saját székháza *könyvtára* gazdag tartalmú, értékes tárháza a szakirodalomnak.

A Kamara első elnöke Legendi és Radwányi *Radwány István* kir. tan. volt, követte őt Edelenyi *Koós Samu* udv. tan. Most Héthársi *Neuman Adolf* ker. tan. az elnök, alelnökök : *Fodor Dezső* és *Huska Vilmos*. A Kamara első titkára *dr. Kovács Gyula*, utána *dr. Szentpály István*, majd *dr. Sugár Ignác*, míg ma *Wittich Andor* főtitkár áll a hivatal élén, mellette *Holesch Kálmán* ügyv. titkár.

Pénzügyigazgatóság

.4 miskolci ipartestület

Az ipartestületeket életre hívó 1884. évi XVII. t.-c. és a céhek megszűnése között teljes 12 év folyt le, mely idő alatt a kézműves társadalom eddig nem sejtett változásokon ment át. A céheknek egészen az apró formaságokig elmenő fegyelemre törekvése helyébe jött a teljes »szabadság«, amely minden átmenet nélkül új erkölcsöket, új értékelést teremtett. Innen van, hogy amidőn a maga ösztönei szerint szétszórt iparosságot az új rend ismét testületekbe szólította, azzal szemben a legridegebb ellenzést mutatott. Az idősebbje azt mondja: jöjjön vissza a cég, az új szellemnek hódolók pedig szabadságot sürgettek minden vonalon.

Különös hevességgel robbant ki ez az eszmeáramlat Miskolcon, ahol a céhek társadalomformáló ereje annyi messze századokba nyúló gyökeret vert. A hatósági tekintélynek teljes mértékben érvényesülnie kellett, hogy a törvény közjót célzó intenciói érvényre jussanak, mert a hatalmas csizmadia-ipartársulat és a mellette mozgékonyásával már-már versenyre kelő izraelita ipartársulat, körömszakadtáig védelmezte a régi kereteket. Az ipartestület megalakítását Kulcsár Károly vezetése alatt szorgalmazó csoport nehéz feladatok előtt állt. Az ipartestület megalakítását célzó első kérvényt dr. Kovács Gyula akkori kereskedelmi és iparkamarai titkáron kívül mindössze 27 iparos jegyzi, az ellenzők tábora azonban légió, azért kellett több mint egy évig vajudnia az ügynek, hogy az ipartestület 1885 március 7-én megalakulhasson. Nagy lendülettel és ügybuzgalommal fognak azután az alapítók a szervezés munkájához. Már az alapítás első

Ipartestület

évében létrehozzák az ipartestület legfontosabb autonóm szervét, a békéltető bizottságot, megkezdték kiépíteni a temetkezési segélyegyletet és élénk megbeszéléseket folytatnak egy termelészövetkezet létesítése érdekében. A testületi alapvagyon gyarapítása érdekében rendszeresítik az ipartestületi táncvigalmakat, az ily módon tartalékkolt jövedelmek képezik magját a testületi házalapnak. 1886-ban megalakult az ipartestületi betegsegélyző. Ugyanezen évben igen nagy horderejű organizáción megy át az ipartestület. Megalakulnak a szakosztályok. Az akkori igényekhez képest létesül: építészeti, ruházati, vásáros, bőriparos, élelmezési, fém-, faipari és vegyes szakosztályok. Foglalkozik az előljárással egy kölcsönszövetkezet, egy közös árúcsarnok, egy segélyegylet, sőt egy ipar-múzeum létesítésének a kérdésével. 1887-ben bevezeti az ipartestület a munkásközvetítést és az átvonuló munkások részére szállót rendezett be. 1889-ben alakult meg az ipartestület kebelében az »Iparos ifjúsági önképző- és olvasóköri«. Az 1893. év rendkívül mozgalmas a miskolci iparosság történetében. Ez évben zajlott le Miskolcon a III. Országos Iparos Kongresszus, amelyről az egykori írárok azt mondják, hogy az »úgy a rendezésének vezetésében, mint annak lefolyásában kimagaslik minden idáig tartott iparos-kongresszusok történetében«. 1899-ben

megkezdte az ipartestület az iparosmenház céljait szolgáló alap gyűjtését, ugyan-ezen évben egy iparosdalárdát is kezdeményeznek. Csak 1903-ban jutott az ipartestület abba a helyzetbe, hogy saját otthonába költözhetett. Az 1904. évben az iparosság társadalmi és kulturális érintkezésének a kimélyítése céljából az ipartestület iparoskört alapít. Az 1912. év nyitja meg az iparosság történetében az ú. n. háborús esztendőket. A bel- és külpolitikai zavarok, melyek a világháború trófát megelőzik, elsősorban a hitel- és munkaviszonyokon éreztetik hatásukat. Ezidőtől kezdve az ipartestület nyugodt munkája is megváltozik és minden energia a napról-napra tornyosuló gazdasági bajok felpanaszolásában merül ki. A világháború alatt az iparososztály túlnyomó része is hadiszolgálatra vonulván be, maga az ipartestület pusztán csak adminisztrációs irodája révén működött. A testületi alapokat hadikölcsönbe fektették. A háború utáni általános zűrzavar magát a testületet érintetlenül hagyta, mert az ú. n. társadalmi kiegyenlítődésért folyó harcok szabadszervezetekbe terelődtek át. 1922-ben az ipartestület az idők megkövetelte reorganizáción megy keresztül és teljes intenzivitással kapcsolódik bele, mint a város egyik legnagyobb érdekképviselője, úgy a helyi társadalmi és gazdasági természetű mozgolódásokba, mint az országos iparosmozgalmakba. 1923-ban bekapcsolódik az ipartestület abba az országos akcióba, amely az iparosság egykori ellátását célozza. A testület tagjainak jelentős része, belép a létesített »nyugdíjgyeget« alapítói sorába. Ennek az egyesületnek az alpszabályai kormányhatósági jóváhagyást is nyernek. Megindítja a testület az országos agitációt az ú. n. generálvállalkozás és a kisipari követeléseknek a fővállalkozókkal szembeni biztosítása érdekében. Az új ipartörvénynek a szakképesítés ellenőrzését célzó intézkedéseit az ipartestület nagy körültekintéssel hajtja végre. Kiemelkedő a miskolci ipartestület történetében az 1924. esztendő. Ekkor jöttek össze Magyarország kézművesiparosai második ízben Miskolcon kongresszusra és ekkor tartatott meg az országos érdeklődést keltett első miskolci kézműipari kiállítás. Ma a miskolci ipartestület az ország egyik legtekintélyesebb kisipari érdekképviselője, amely közérdekű, céltudatos munkájával egyik komoly bázisa Miskolc jövőjének is. Elnöke *Huska Vilmos*, alelnökök *Stern Samu* és *Szilágyi István*, titkára *Kovács Lajos*.*)

Miskolci Kereskedelmi Testület

1875 elején alakult az egyesület *Miskolci Kereskedelmi Testület* néven, első elnöke alapítója, *Lichtenstein József* lett. A jóváhagyott alapszabályokban 1876-ban a testület a *Miskolci Kereskedői Társulat* címet viselte. A társulat céljai : Miskolc város és vidékének közgazdasági, gyáripari, pénzárforgalmi, közlekedési, iparvállalati viszonyainak észleléses fejlesztése, a kereskedők úgy magán, mint közös érdekeinek megvédése s minden iránybani előmozdítása, A kereskedelem saját keretén és hatáskörén belül eső viszonyai felett, hatósági megkeresés folytán adandó kimutatás, jelentés, vagy véleményadás. A társulat célja között van még : betegsegélyző egyesület alakítása, a kereskedő tanoncok és segédek általános és szakbeli kiképzése, különösen az által, hogy a tanonc- és szakiskolákat segít-

*) Kovács Lajos ismertetése nyomán.

lyezi és azok pontos látogatását saját körében előmozdítja, — továbbá az önvétkük nélkül, a sorscsapások miatt tönkrement, munkaképtelen kereskedők, valamint keresetképtelen segéd- és szolgazemélyzetnek segélyezése.

1882-ben, a Kereskedelmi és Iparkamara alakulása után, melynek létesítését a testület mozgalma segítette elő, a társulat eddigi működése során sok üdvös intézkedést hozott és új intézménynek vetette meg az alapját. Így vasárnapi iskolát létesített és ösztönzésére a Kamara kereskedelmi iskolát alapított, melyet később a Kamara államosított. A következő időszakban az egyesület szorgalmas munkával igyekezett kitűzött célját elérni. Állandó testületi helyiséget tartott fenn, a tagok részére klubot létesített, hol nemcsak gazdasági kérdésekkel, hanem közművelődési ügyekkel is foglalkozott, felolvasásokat, előadásokat rendeztek, könyvtárt létesítettek. Az egyesület érdeme a miskolci kereskedelmi betegsegélyező pénztárnak 1891-ben sikerült megalakítása. Esti tanfolyamot létesített ; a tagok szórakozásáról is gondoskodott.

A kilencvenes években egy kereskedelmi kórház létesítésén fáradozott az egyesület, mely célból hosszú időn át nagy összegeket gyűjtött. A gyakori elnökváltások az egyesület működését hátrányosan befolyásolták, mígnem 1902-ben sikerült héthársi Neuman Adolfot az elnöki tisztség elvállalására reábirni, aki azóta is, immár több mint 26 éve, ezen tisztséget a legnagyobb sikerrel tölti be.

Céltudatos és buzgó munkával indul meg ezután a kereskedelmet érintő gazdasági kérdések tárgyalása. Hosszasan tartó választmányi üléseken vitatják meg a kereskedők az általános gazdasági problémákat és a testületet közvetlenül érintő ügyeket. A Kereskedelmi és Iparkamarának az egyesület értékes segítő-társa volt. 1906-ban az egyesület, az alkalmazottak kiválása után, alapszabálymódosítással átalakult Miskolci Kereskedelmi Testületté. Az azidőben létezett Terménycsarnok feloszlása után ennek vagyona a testületnek adatott át. 1912-ben az egyesület a kiskereskedők (szatócsok) egyesületével fuzionált. A háború az egyesület életében külön fejezet. Állandó harcot kellett vívni a háborús viszonyok folytán a kereskedőosztályt ért nehézségekkel. A háború után a kereskedelemnek nem kedvező idők e szabad érdekképviselettől fokozott munkát kívántak.

A testület közel 800 taglétszámmal, megszervezett szakosztályokkal mozgékony szerve Miskolc kereskedő-társadalmának. Az egyesületnek fűszer, úri, női divat és rövidáru, bőrkereskedő, cipő, vas, üveg- és porcellán, rőfös, női ruha, férfiruha, festék- és olaj, drogéria- és illatszertár, papir- és könyv, termény, ékszer, liszt, ügynöki, fa- és szén, valamint épületfaszakosztályai vannak.

Az egyesület elnöke : *héthársi Neuman Adolf*, társelnökei: *Fodor Dezső* és *Ferenczi Károly*, ügyésze : *dr. Friedmann Miksa*, titkára : *dr. Dancz Gyula*.

7. Közlekedés.*)

Miskolc gócponti fekvése a forgalom nagymérvű fejlődését biztosítja. A kontinensen lebonyolódó észak-déli forgalom irányvonala Miskolcot érinti. A fővonalak találkozási pontja Miskolcot *vasuti csomóponttá* emelte.

*) A nagyon vérszegény, sőt részben teljesen hiányzó hivatalos statisztika nem teszi lehetővé részletes adatok közlését.

Miskolcra bármely jelentősebb város, vidék könnyen elérhető. Naponta 64 gyors-s személyvonat fut be Miskolc pályaudvaraira, illetve hagyja el azokat. Főbb közlekedési irányok : *Miskolc—Budapest, Miskolc—Sátoraljujhely, Miskolc—Bánréve, Miskolc—Tornanádaska, Miskolc—Hidasnémeti, Miskolc—Mezőcsát.*

Tiszai személypályaudvar

Csehszlovákia, Lengyelország, Németország és a többi északi államok felé az út délről, délkeletről részben közvetlenül, részben pedig Budapestet is érintve, Miskolcon keresztül vezet.

Két pályaudvaron bonyolódik le a vasuti forgalom. *Miskolc személypályaudvarra* (főállomás, ezelőtt »Tiszai pu.«-nak nevezve) Budapest felől érkeznek a vonatok, ugyanide kelet, nyugat és észak felől minden vonat ; *Miskolc pályaudvar* (kisebb pályaudvar, ezelőtt »Gömöri pu.«-nak nevezve) nyugat felől, a szévidékről érkező vonatok számára.

Miskolc *Máv. üzletigazgatóság* székhelye.

Villamos vasút könnyíti meg a városi forgalmat, átszelve hosszában, szelvében az egész várost. A villamos kivisz a városon kívül *Diósgyőr-Vasgyár* és *Diósgyőr* nagyközségig (ez a vonal a Miskolc—diósgyőri h. é. vasút rt. tulajdona), továbbá *Hejőcsabáig*. Keskenyvágányú vonat a *Színvölgyi vasút* Miskolc—Fáskert—Diósgyőr—Lillafüred—garadnai vonalán közlekedik.

Autobuszjáratok a Korona-szállótól *Tiszapolgárra*, a Mindszent-utca és Szemere-utcai állomásról *Görömbölyi-Tapolcára* közlekednek.

Kis- és nagy *gépkocsik* (taxik), *bérgépkocsik* a pályaudvaron, továbbá Városháztér Korona-szálló és Széchenyi-utca Grand-szálló előtt, nagy számban kaphatók. Összesen 52 autotaxi van, ezenkívül még 20 számozatlan gépkocsi s több autobusz. A Bükk-Mátravidék autóversenyei a magánautózás fejlesztésére nagyhatásúak. Miután Budapest 3 1/2 óra alatt elérhető, a légi közlekedés világvonalai is könnyen igénybe vehetők Miskolc felől.

Posta, távíró, távbeszélő (interurban, külföld is), *rádió* a modern hírszolgálat éjjel-nappal rendelkezésre álló eszközei. A Kazinczy-utcai postahivatal és a miskolci személypályaudvari postahivatal az óriási forgalom lebonyolítói. Van még három kisebb postahivatal, illetve ügynökség. E forgalom nagysága szembevetendő,

Üzletvezetőség

ha csak azt az egy számot vesszük figyelembe, hogy a Miskolcon évente feladott *levélpóztai küldemények* száma 30.000-et meghalad, míg több mint 45.000 darab *érkezik* egy évben Miskolcra. A háború előtti idők hatszorosára a mai telefon- és távíróforgalom, 1350 távbeszélőállomás van. Ily viszonyok közt érthető Miskolc vágyakozása egy új nagy postapalota után,

Gömöri pályaudvar

mely a mai tarthatatlan zsúfoltságot megszünteti s mely azonban, sajnos, csak a következő évben épül meg.

Mondanunk sem kell, hogy a legújabb kor technikai vívmánya, a *rádió*, fejlődése szempontjából Miskolc elől jár a vidéki városok között. 1927-ben 353 vevőberendezés van, 1928-ban 702.

A közlekedés fejlődése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az idegenforgalom Miskolcon és vidékén, melyet ma májjal neveznek »Csonkamagyarország Tátravidéké»-nek fejlődjék. Miskolc pályaudvarain ma már több mint egy millió utas fordul meg s 7000-nél több a külföldi. Itt kell külön szólnunk az

idegenforgalmi iparok s általán az idegenforgalmi berendezkedésről.

E részben jól szervezett hálózatot találunk.

Idegenforgalmi szervezetek gondoskodnak az utazóközönség tájékoztatása és vezetéséről. Az *Északmagyarországi Idegenforgalmi Szövetség* (irodája Erzsébet-tér 3.), a Bükk-, Mátravidék, Hegyköz, Hegyalja és Tiszavidék idegenforgalmát fejleszti és ápolja. Végrehajtó szerve *Miskolc thjf. város Idegenforgalmi Hivatala* (Széchenyi-u. 64.), mely az idegenforgalom városi feladatait végzi (tájékoztatás, látnivalók bemutatása, lakásbiztosítás, idegenvezetés). Unger : »Miskolci Kaulauz»-a jó útmutató. A *Máv. menetjegyiroda* élénk forgalmú. Utazási terveket készít s általán szakszerűen intézi az utaztatást.

MISKOLC MINT TÉLI-NYÁRI ÜDÜLŐ NYARALÓHELY

Miskolc város kiválóan alkalmas arra, hogy *gyógyulók, üdülők* (utókúrára is) *télen, nyáron* tartózkodási helyül válasszák. Fekvése rendkívül kedvező, vidéke egészséges. Természeti szépségekben gazdag, tarka színpompájában kibontakozó, változatos vidéke szebbnél-szebb látnivalókat nyújt. Egészséges klímáját pompás, szerencsés fekvésének köszönheti. A szőlőkkoszorúzta, szelíden lankás Avastető, a várost szélesen övező Bükk-hegycsoport a maga őserdejével, zöldelő rétek, szép tisztások, üde levegőjével, napsütötte tájak : egészséges tartózkodási helyé, valóságos nyaraló, fürdővidékké varázsolják.

A Bükk útját járó idegen még évtizedek után is új, meg új szépségeket fedez fel, új meg új barlangokat, természeti csodákat lát bámuló szemeivel. Az idegenkézre került Magas-Tátra csúcsai

II. számú postahivatal

varázslatos szépségekkel bontakoznak ki előttünk nem egy ponton, ha a kedvező alkalom a tavasz, vagy kora ősz kristályosan tiszta légrétegein át megpillantatja az élesszemű túristával az évezredek Haza hólepte csúcsait. A Bükk varázslatos szépségeinek hódol minden magyar turista, de különösen a felvidékiek, akik 1918 őszén, tehát közvetlenül a cseh megszállás előtt, hozták haza utólszor a Csór-ató kedves Erikáit. Az imádott Tátrájukat sirató Szepességiek s egyéb felvidéki menekültek, azóta nem voltak a Tátrában, a Bükk rengetegeit járják, mert itt találnak vigasztalást, némi kárpótlást az elveszett Tátra-utakért s Csonka-magyarország Ferenc József-csúcsáról, a Bálványról köszöntik szülőhazájukat, szeretett elszakadt Felvidékünket!

Szinvapart («velencei részlet»)

Ez a hangulat, a magyar nemzet feltámadásának felragyogó reménységére kell, hogy uralja s bevilágítsa lelkét mindenkinek, aki a Bükk-terület természeti kincseinek feltárását, ennek lehetőségeit kutató szemmel vizsgálja. Az ősember Bükk-barlangjait felkutató Herman Ottó, néhai nagy tudósunk szelleme, Bükk szeretete, párosulva a Bükköt megéneklő Lévay József, elhunyt nagy költőnk ihletével, ez a szellem száll felénk a Szeleta-barlang őslakójának lábnyomaiból. Ez a szellem, a dicsőséges történelmi mult nagy szelleme ihlet meg Lajos király leánya várának romjai között, a Bükk csodás barlangjai mellett. Halljuk képzeletben évszázadokkal ezelőtt elporladt hámorok, kallók zakatoló kalapácsait, lelki szemeink előtt megjelenik a mész- és szénégetők végtelen szekérsora, mely le a síkságra törekszik portékájával. Mindenhol és mindenünnen arra intenek és serkentenek a mult gazdasági és történelmi emlékei, hogy ezt a kincsekben gazdag területet, a kezdetlegesség, patriarchalizmus kereteiből kiemelve, Miskolcon és a Sajó völgyön keresztül a nagy gazdasági és kultúralkotások középpontjává tegyék, kisebb vonásokban a régi Északmagyarországot varázsolva ide a határvidékre.

MIT NYUJT MISKOLC-FÜRDŐVÁROS AZ IDEGENEKNEK

Szállók, vendéglők, kávéházak, szórakoztatóhelyek

Az újjáfejlesztés e téren még csak a kezdet-kezdetén van, de már is sokat nyújt Miskolc. A polgári igényeket igen mérsékelt áron ki tudja elégíteni. Szállói minden kényelemmel ellátva, nagyobbszámú idegen befogadására alkalmasak. A szállók elsőrangúak. A város tulajdonát képező Korona-szálló (Városház-tér) teljesen újjáépülve várja vendégeit, díszes táncterme, kávéháza, éttermei, fényes hallja, a vidék legelső látványosságai. Modern nagy szálló még az *Abbazia* (Széchenyi-utca), melynek kávéháza, étterme, barja szintén pompás berendezésű, továbbá a *Pannonia-szálló* (Széchenyi-u.), új étterem, fényes berendezésű kávéház és barjával. Valamennyi szálló saját autóbuszán várja vendégeit az állomáson.

Korona-szálloda

Említést érdemel még a Grand-szálló (Széchenyi- és Kazinczy-utcák sarkán). *Rolyal-szálló* (Széchenyi-u.). Van még kisebb turistaszállónk. A Bükk-Egylet *turista szállója* az Avason (Pázmány- és Latabár-sor sarkán) turistacsoportok, iskolák befogadására. Ez olcsó szállást nyújt. Kisebb szállóbeli s magánlakások, ez utóbbiak különösen, nyáron nagyobb számmal állanak rendelkezésre.

Jó és bőséges étkezést olcsón nyújtanak úgy a szállóbeli éttermek, az állomási vendéglő, mint az egyes vendéglők.

Minden ízlés kielégítésre talál. Az ingyenc a zamatos magyar vagy a fényűző francia konyha főztjét egyaránt dicsérni fogja, a turistát az Avason egy kis jóízű harapnivaló, egy pohár miskolci borocska fogja jó hangulatba ringatni.

»Kispipa«-vendéglő (Rákóczi-utca), *Leffler Béla* vendéglője (Széchenyi-utca), »Vadászkürt«-vendéglő (Hunyadi-u.), »Szemere-étterem« (Szemere-u.), *Blumdergrer*-vendéglő (Grand-szálló, kóser étterem) stb., stb.

Sok kisebb étkező, korcsma, borozó, bodega, falatozó egészíti ki az ellátást nyújtó üzemek nagy számát. Az *Avason* nyári *vendéglők, borozók* minden soron találhatók.

Miskolc fürdőit kifogástalanoknak fogja minősíteni a legkényesebb izlésű idegen. Városi *gőz- és kádfürdő* gyógyfürdő osztállyal (szénsavas-, villamos-, iszapfürdők, hidegvízgyógyintézet) télen-nyáron nyitva. Uszoda- és nagy új strandfürdő (a Baross-utcában) a szabadfürdő barátait fogja megörvendeztetni. A *sport* kedvelői a sport minden ágát űzhetik.

Vendéglők, kávéházak jó cigányzenével, mulatók, az újjáalakított színházban jó előadások, operák, operettek, drámák színejava, *mozgófényképszínházak*, hangversenyek gondoskodnak a kultúrember szórakoztatásáról. Gazdag téli és nyári szórakoztató program pereg le a sportkedvelő közönség előtt, társas összejöveteleken, művészi számok sorozatában.

A *sétákban* üdülést kereső a város belsejében, rendezett utcák, szépen parkírozott szökőkútás tereken, az Avashegy sétaújtjai vagy a Csabai-kapuban elhúzódó Népkert árnyas fasorai közt a térzenét élvezve fog felfrissülni.

A Népkert volt az agg költő Csengey Gusztáv kedvenc tartózkodó helye, aki itt töltötte, Eperjessről ideköltözvén, élte utolsó éveit. Bánatos lelkéből fakadnak a Népkertben írt versei.

Miskolc és környéke a legkedveltebb *kirándulóhely*, ahová nemcsak a főváros, de minden lakosa ez országnak, a külföld is szívesen jön. Az 1926. évben 4466 külföldi időzött Miskolcon.

Pannónia-szálloda

NEVEZETESEBB GYÓGYFÜRDŐK, NYARALÓ- ÉS KIRÁNDULÓHELYEK

Görömbölyi-Tapolcafürdő a város tulajdona, 15 perc alatt autobuszson érhető el, gyalog 1 óra. Ugyanott rádiumtartalmú vasas hévízfürdő (26 fok R.), a gyógyforrásokból táplálkozó *strandfürdő*, nagy csónakázó tó, található.

Lillafüred, Alsóhámor község mellett, a Hámori-tó partján, az állam tulajdona. Klimatikus nyaraló- és üdülőhely, szépen rendezett parkkal, az erdős hegytetőkre vivő szerpentinúttal. A Szinvavölgyi vasúton Miskolc-Fáskert állomástól egy óra utazással, Diósgyőrig villamoson és Diósgyőrtől autobuszson 50 perc alatt érhető el. A nagy, 200 szobás Palotaszálló pompás stílusos kivitelben (Mátyás király korabeli stílus) még a világjáró angolok és amerikaiak csodálatát is megnyerte. Kisebb szálloda, (Topiczer »Zöldfa« fogadó) villák, özv. *Zarl Lászlóné* és a Kath. Nőtisztviselők Orsz. Szövetségének egy *penziója* egészsíti még ki a szállások

Nagyszálló

sorát. Lillafüred a hegyitűrák kiinduló pontja. A Bükk (600—957 méter magas) hegycsúcsai innen közelíthetők meg. A túristautak jelezve vannak. Részletesen tájékoztat Illyés : »Bükk-kalauz«-a. Legszebb kirándulóhelyek : Szeleta-barlang, a Szentléleki zárdaromok, Örvénykő lábánál (Jókai bújdosó helye) Tardona terület el (erről a vidékről ír Jókai »A barátfalvi lévita« című regényében), Bálvány (a Bükk legmagasabb pontja 957 méter), a Jávorkút, Hollóstatető, Ujhuta. Ez utóbbi két pont a Bükk és egyuttal Csonkamagyarország leghidegebb pontja, az itt elterülő fennsíkon egyes sikerültebb téli idényben, még márciusban is vígan sportolnak a sí és ródli sporthívei.

Diósgyőr közelében a *Diósgyőri-Tapolcafürdő* kirándulóhely, villamoson 35 perc, autón 5—6 perc alatt érhető el.

A magasabb hegyek vidékére innen is szoktak a túristák indulni. A villamosvasút végső, a Lillafüredre vívő magánautobuszok kiinduló állomása.

Aggtelek, az ország és Európa legnagyobb cseppkőbarlangja. Putnokig vasúton, onnan posta-autobuszson három óra alatt juthatunk el oda.

Mezőkövesd (40 perc) nagyközség, ahol a matyók tarka népviselete, népművészete, magyar eredeti keleties szin pompája, a messzeföldről ideránduló bel- és külföldiek bámulatát vívja ki.

Abbazia-szálló

MISKOLC MEZŐGAZDASÁGA

A VÁROS FEKVÉSE ÉS KITERJEDÉSE

Miskolc Borsod megye keleti határszélétől nem messze, a délről északra húzódó határvonalnak majdnem közepén és a várost körülölelő külső birtokhatár déli szélén fekszik.

Beépített területe a Beltelekben: 1025 kat. hold 810 -öl, a Kültelekben: 965 kat. hold 1596 -öl. Összesen : 1991 kat. hold 806 -öl. Az utcák és terek a Beltelekben: 232 kat. hold 8908 -öl, a Kültelekben : 149 kat. hold 897 -öl. Összesen : 382 kat. hold 205 -ölet foglalnak el.

A Szinva, Pece és árkok által elfoglalt terület a város belsejében : 7 kat. hold 989 -öl, a külteleken a Sajó által : 7 kat. hold 640 -öl. Összesen : 15 kat. hold 29 -öl.

HATÁRKITERJEDÉS

Miskolc város mezőgazdasági haladását igen érdekesen tárják fel a következő adatok :

1855. évben 3033 parcellából állt a határa, mely határ a következő területegységek szerint méretett fel:

Szántó, 1 mérő (Metzen)	1200	-öl
Rét, 1 kaszás (Mahd)	1200	»
Szőlő, 1 kapás (Hauer)	200	»
Legelő, $\frac{1}{8}$ -ad (Acht 1)	1200	»

Ezen méretegységek felhasználása mellett eszközölt átszámítás szerint volt Miskolc városnak 1855-ben :

Szántó: 961 kat. hold 750 mérő	721 kat. hold 350	-öl
Rét : 1034 kat. hold 901 kaszás	776	» 101
Szőlő : 2133 kat. hold kapás	26	» 106
Legelő: 14 kat. hold 861 mérő	11	» 610
Összesen : 1534 kh.	1167	-öl

A város beépített belterülete 11 kat. hold 57 -öl volt és állott 1197 lakrészből. Mindezen ingatlanok kat. tiszta jövedelme 4438 frt 57 kr-ban állapított meg.

1880. évben az erdőterületeken kívül, melyek akkor még felvéve nem voltak — határa erősen megnagyobbodott és pedig a következő volt : Szántó föld 3084 kat. hold, kert 596 kat. hold, rét 1880 kat. hold, szőlő 835 kat. hold, legelő 1714 kat. hold, földadó alá nem eső terület 874 kat. hold. Összesen : 8983 kat. hold. Kat. tiszta jövedelme : 42.470 frt 34 kr. A határ parcelláinak száma : 3629 volt.

1894-ben még mindig nagyobbodott a város külső határa és pedig : Szántó föld 4614 kat. hold, kert 467 kat. hold, rét 1466 kat. hold, szőlő 356 kat. hold, legelő 1221 kat. hold, erdő 31 kat. hold. Földadó alá nem eső terület 1034 kat. hold. Összesen : 9189 kat. hold.

Kat. tiszta jövedelme : 53.533 frt 30 kr. Földadója : 13.651 frt. Parcelláinak száma : 3910 volt.

1912. évben : Szántó föld 4771 kat. hold, kert 617 kat. hold, rét 1284 kat. hold, szőlő 261 kat. hold, legelő 1200 kat. hold, erdő 30 kat. hold. Földadó alá nem eső terület : 1117 kat. hold. Összesen : 9280 kat. hold. Kat. tisztajövedelme : 10.706 kor. 68 fill. Földadója : 21.541 kor. 34 fill. Parcelláinak száma : 5119.

1928. évben : Szántó föld 4604 kat. hold 1201 -öl, kert 637 kat. hold 210 -öl, rét 1030 kat. hold 145 -öl, szőlő 437 kat. hold 622 -öl, legelő 1185 kat. hold 403 -öl, erdő 25 kat. hold 1396 -öl. Földadó alá nem eső terület : 1363 kat. hold, 230 -öl. Összesen : 9283 kat. hold 1007 -öl. Ezen terület mintegy 6300 birto-
kos kezén van, parcelláinak száma : 16.140. Kat. tiszta jövedelme : 110.058 kor. 56 fül. Földadója : 28.051 pengő 35 fill

Az 1876. évben végrehajtott tagosítás alkalmával volt Miskolc város és közön-
ségének összesen 6935 kat. hold birtoka. Ha most már ezen területet szembeállít-
juk a jelenlegi 9283 kat. hold határral, megállapítható, hogy Miskolc város mai
határa az évről évre végrehajtott határkiigazítás folytán 52 év alatt 2348 kat.
holddal megnövekedett.

Ha végig vizsgáljuk az idézett években fennállott művelési ágak kiterjedését,
úgy azt tapasztaljuk, hogy a szántó föld területe a 80-as évektől kezdve a leg-
utóbbi évekig folyton növekedett a rét terhére, utóbb némileg csökkent, a kertek
területe majdnem változatlan maradt, a rét területe pedig 52 év alatt 850 kat.
holddal kisebbedett.

A szőlő területe is folyton csökkent, ami természetes következménye a filokszéra
pusztításainak, a költséges újjátelepítésnek és a bor árak alacsony és bizonytalan
voltának s néha értékesítése teljes lehetetlenségének.

Itt kell megemlékezni arról, hogy a filokszéra megkezdte pusztításait az ország
minden vidékén a múlt század 80-as éveiben, 1885—1889-ig és oly nagy erővel
folytatta rettenetes pusztításait, hogy 1895. évben teljesen elpusztította a Tűz-
köves, Avastető, Közép-Ruzsin, Vargaoldal, Felső-Kallószér, Bodóalja, Bodó,
Nagy-Kerekhegy, Kis-Kerekhegy, Kis-Kánás, Nagy-Kánás, Közép-Bedegvölgy,
Alsó-Bedegvölgy, Bandzsalgó, Kiskőbánya, Csótó, Kis- és Bikáságazat, Főága-
zati Szabadka, Középagazat, Istenhegy, Kártyás, Közép- és Alsóbáony-
bérc, Széphegy, Veresbugyik dülőbeli ; és részben elpusztította a Papis,
Alsószentgyörgy, Középszentgyörgy, Felsőszentgyörgy, Mendikás, Nagy-

v. Alsóruzsín, Felsőruzsín, Örömhegy, Felső-Bedegvölgy dülőkbeli szőlőket is. Az ezen utóbbi csak részben elpusztított szőlők rövidesen szintén teljesen megsemmisültek.

A legelő területe is erősen kisebbedett, az erdő maradt a régi, míg a földadó alá nem eső terület 1880-tól napjainkig 874 kat. holdról 1363 kat. holdra szőkött fel, vagyis 489 kat. holddal szaporodott.

BIRTOKMEGOSZLÁS

A földbirtoknak, a birtokosok közötti megoszlását földbirtokpolitikai szempontból kedvezőnek kell mondanunk, mire nézve szolgáljanak az alábbi adatok, éspedig :

5507	egyén	kezén	van	0—5	kat. h.-ig		2348	kat.	hold
92	»	»	»	5—15	»	»		1549	»
65	»	»	»	16—50	»	«		2056	»
3	»	»	»	51—100	»	»		239	»
7	»	»	»	100—500	»	»		1114	»
1	»	»	»	500—1000	»	»		693	»
1	»	»	»	1000—1500	»	»		1284	»

Összesen : 9284 kat. hold

A DÜLŐK

Miskolc város belterületét és külső határát keletről Felsőzsolca, délről Szirma, Hejőcsaba és Görömböly, nyugatról Diósgyőr, északról Sajóbáony, Sajókeresztur, Szirmabesenyő és Sajóbesenyő községek földjei határolják. Az egész külső határ 71 dülőre oszlik.

Az olvasó kíváncsiságát meg kell ragadja a dülők különféle nevezése, mint a »Zsidó bánat« (régi elnevezése: »Kutyás«). Ez onnan nyerte elnevezését, mert ezen dülőben van a zsidótemető. »Örömhegy« ezelőtt van az ú. n. »Visszatekints« part. A nép azt beszéli, hogy a tatárjárás idejében innen tekintett vissza a városba a megkergetett nép és amikor látta, hogy a tatárok már nem üldözik, örömben ezen a hegyen verték fel tanyájukat. Innen nyerte a nevét. A »Muszkásoldal« az oroszok 1848-ban temetőnek használták. »Kallószér« (régen: »Gubakalló«). Itt a gubások áztatták és festették a gubákat. »Veresbugyik« ha ezen dülőbeli hold felső vékony rétegét leszedjük, vörös talajra találunk, és így tovább.

ÉVENKINTI VETÉSTERÜLET

Bár el kell ismernünk, hogy Miskolc thjf. város egyike a leghatalmasabb és legforgalmasabb kereskedelmi és ipari városoknak, azonban nem szabad lekicsinyelnünk őstermelői működését sem, mert évenként mintegy 3204 kat. hold föl-

det tart állandó művelésben, az idejét multa primitív nyomásos gazdálkodást már régen elvetette és szabadgazdálkodást folytat és így mintegy 37 féle terményt természet főterményként és 5 félélt mellék-, illetve közötte terményként.

Részletesebb adatról a következő kimutatás számol be :

I. VETÉSTERÜLETI KIMUTATÁS A FŐTERMÉNYEKRŐL 1928. ÉVBEN

A termény megnevezése	Be vetett terület					
	20 kh-on felüli		20 kh-on aluli		Összesen	
	birtokosnál kh.	-öl	birtokosnál kh.	-öl	kh.	-öl
1. Őszi búza	524	1200	669	70	1193	1270
2. Tavaszi búza	9	800	4	—	13	800
3. Őszi rozs	74	797	55	140	129	937
4. Őszi árpa	8	—	—	—	8	—
5. Tavaszi árpa	181	1300	204	1560	386	1260
6. Zab	107	100	22	440	125	540
7. Csalamádé	21	1100	4	720	26	220
8. őszi bükköny	13	—	—	—	13	—
9. Tavaszi bükköny	—	—	—	460	—	460
10. Zabosbükköny	34	1200	18	420	53	20
11. Lóhere	52	—	42	110	94	110
12. Lucerna	195	800	183	1550	379	750
13. Muhar	—	—	3	590	3	590
14. Tengeri	159	250	238	1410	363	60
15. Burgonya	34	825	59	740	93	1565
16. Cukorrépa	—	—	3	800	3	800
17. Takarmányrépa	78	—	65	1440	143	1440
18. Sárgadinnye	—	—	1	315	1	315
19. Görögdinnye	—	—	1	310	1	310
20. Takarmánytök	—	—	2	10	2	10
21. Főzeléktök	5	—	3	430	8	430
22. Borsó	1	—	1	1360	2	1360
²³ - Bab	—	—	—	640	—	640
²⁴ - Mák	6	—	—	830	6	830
25. Napraforgó	—	—	—	400	—	400
26. Paprika, fűszernek	—	—	—	410	—	410
27. Paprika, zölden	15	—	6	555	21	555
28. Vöröshagyma	7	—	7	55	14	55
29. Fejeskáposzta	21	—	6	1295	27	1295
30. Kelkáposzta	2	—	3	775	5	775
31. Paradicsom	8	—	4	210	12	210
32. Sárgarépa	2	—	2	190	4	190
33. Petrezselyem	2	—	2	160	4	160
34. Kalarábé	—	—	1	480	1	1480
35. Uborka	1	800	1	775	2	1555
36. Saláta	1	—	1	1080	2	1080
37. Egyéb kféle növények	—	—	1	460	1	460
Ugar	6	800	7	—	13	800
Minden, összesen	1572	375	1631	1370	3204	142

KÖZBEVETETT MELLÉKTERMÉNYEK

A termény megnevezése	Bevetett terület							
	20 kh-on felüli birtokosnál		20 kh-on alulin., birtokosnál		összesen			
	kh.	-öl	kh.	-öl	kh.	-öl	kh.	-öl
1. Bab	.164	250	59	740	223	990		
2. Tök	.164	250	59	740	223	990		
3. Napraforgó	.7	—	4	600	11	600		
4. Mák	—	—	3	600	3	600		
5. Seprőcirok	—	—	4	600	4	600		
Összesen	335	500	131	80	466	580		

MINTATEREK, KAT. TISZTA JÖVEDELEM

Legutóljára 1893-ban jelölte ki és jellemezte a lehető legnagyobb alapossággal Fay m. kir. kataszteri helyszínelési becslőbiztos a mintatereket, melyekben megtaláljuk a talajok minden fajtáját, különféle összetételben, termőt és terméketlent, »rigacsos és ripacsost«, stb., és igen érdekes és tanulságos az, hogy a határ 67 helyén, különféle dülőkben kijelölt mintaterek talaja közül egy sem azonos egy másikkal, de egymástól erősen különböznek úgy fel-, mint altalaj tekintetében.

Ugyancsak 1893-ban állíttatott össze a kataszteri tiszta jövedelem táblázat, melyet alábbiakban ismertetek :

KATASZTERI TISZTA JÖVEDELEM-TÁBLÁZAT 1893. ÉVBEN

Művelési ág megnevezése	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
	f o r i n t							
1. Szántóföld	.11.50	9.—	7.—	5.50	4.25	3.—	2.—	1.20
2. Kertek	.18.—	12.—	11.—	10.—	9.—	7.—	6.—	5.—
3. Rétek (kaszálók) ..	.11.50	9.—	7.—	5.50	4.—	3.10	2.20	1.30
4. Szőlők	.15.—	13.—	11.—	10.—	8.50	7.—	5.50	4.—
5. Legelők	.6.—	5.50	3.20	2.50	1.80	1.40	— .90	— .50
6. Erdők	.1.70	1.50	1.10	— .75	— .40			
7. Nádasok	— .04	— .—	— .—	— .—	— .—			

Az 1928. évi kat. tiszta jövedelem táblázat a következő :

KATASZTERI TISZTA JÖVEDELEM-TÁBLÁZAT 1928. ÉVBEN

Művelési ág változása	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
	p e n g ő							
1. Szántóföld	.23.—	18.—	14.—	11.—	8.50	6.—	4.—	2.40
2. Kertek	.36.—	24.—	22.—	20.—	18.—	14.—	12.—	10.—
3. Rétek (kaszálók) ..	.23.—	18.—	14.—	11.—	8.—	6.20	4.40	2.60
4. Szőlők	.30.—	26.—	22.—	20.—	17.—	14.—	11.—	8.—
5. Legelők	.12.—	11.—	6.40	5.—	3.60	2.80	1.80	1.—
6. Erdők	.3.40	3.—	2.20	1.50	— .80	— .—	— .—	— .—
7. Nádasok	— .08							

LEGELTETÉSI CSOPORTOK

Miskolcnak van 2 legeltetési csoportja, tagjai miskolci kisgazdák. 1. Az első és legnagyobb csoport a »Miskolci közlegeltetési csoport« és 2. a »Miskolci »K« csoportbeli Birtokosság«.

Az első csoport elnöke : Lövey János kisbirtokos. A csoport jóváhagyott szervezeti alapszabályzattal rendelkezik.

A birtokosságnak van : 19.71 kat. hold szántó föld, 4.722 kat. hold kert, 204 kat. hold rét, 660.497 kat. hold legelő, 1077 kat. hold erdő, 3.0950 kat. hold földadó alá nem eső terület, *689.0321 kat. holdja összesen*, melynek kat. tiszta jövedelme : 3525 P 54 fill.

A birtokosság, illetve a legeltetési csoport legelője áll $769\frac{1}{2}$ legelőegységből, egy egység pedig 1600 négyszögöl, minden egységre egy számos jószág hajtható ki, a létszám azonban sohasem telik be és így a legelőjószág az egész legeltetési idő alatt, mely körülbelül 6—7 hónapig tart, kielégítően táplálkozhatik a legelőn.

Ezen legeltetési csoport az 1876. évben végrehajtott tagosításkor alakult meg, de az 1889. évi új tagosításkor sok legelőegység kivétetett a közlegelőből és így a mai állapotra törpült.

A csoport tagjainak van mintegy 450 drb felnőtt tehene (piros-tarka és keresztelés, korcs), 7 t sztavérű piros-tarka (simenthali) bikája, 54 drb lova, cca 70 drb tenyészkocája, 2 drb köztenyésztésű, mangalica kanja. Földjét szabad gazdálkodás alatt tartja.

A 2. csoport elnöke : Majoros János kisbirtokos. Ez a birtokosság szintén az 1876. évben lefolytatott tagosításkor alakult meg. Tagjainak száma 140. Legelőegységének száma : 300. A legelőre kihajtható összesen 310 drb számos jószág. A legelő kiterjedése 215 kat. hold, mely a Szinvaszög, Ágazatoldal és Csattosoldal-nak nevezett dűlőkben terül el.

Földje igen kevés van és pedig : A Csattós-dűlőben 2 kh. kaszáló, 2 kh. szántó, a Margitta-dűlőben 800 négyszögöl szántója és a Zsebepásztó-dűlőben 5 hold szántója, összesen tehát : $9\frac{1}{2}$ kat. hold.

Állatállománya áll cca 120 drb pirostarka és keresztezett, korcs tehénből, 2 köztenyésztésű piros-tarka bikából, mintegy 20 drb lóból és 40—50 drb sertésből, 2 szőke mangalica kanból.

VÁROSI GAZDASÁG

Ha a »Szentpéteri kapun« keresztül a városból a mezőre kiérünk, mintegy másfél kilométernyire látjuk a város tulajdonát képező városi majort, a városi gazdaságot. Ugyanis, a városnak van 1284 kat. hold földterülete, amely művelési ágak szerint a következőképpen oszlik meg : Szántó föld 568 kat. hold, kert 88 kat. hold, rét 88 kat. hold, legelő 72 kat. hold, erdő 11 kat. hold. Földadó alá nem eső terület 457 kat. hold. Összesen 1248 kat. hold.

Ezen fentemlített területekből művelés alatt áll 590 kat. hold 400 -öl, melyből megint 35 kat. hold 400 -öl haszonbérbe van adva, 555 kat. hold pedig házi-

kezelésben van. A többi területet utak, utcák, parkok és különféle terek foglalják el.

A gazdaság közvetlen vezetője — a városi gazdasági ügyosztály főnöke, Csontó Dezső, városi tanácsnok ügybuzgó irányítása és felügyelete mellett —: Barabics Fülöp városi főkertész.

Ezen városi gazdaság az ú. n. Veresbugyik, Rózsás és Sajószög dülőkben terül a sajószentpéteri út és a Sajó mindkét oldalán. Két részből áll, éspedig : 1. A »Sajóntúli tagbirtok«-ból és 2. a »Sajóinnyi tagbirtok«-ból.

A sajóntúli tagbirtok 29 táblára van felosztva és az egész területe kitesz 435 m. holdat.

A sajóinnyi tagbirtok az ú. n. »Kertészeti gazdaság« összterülete 352 m. h.-ból áll és 34 táblára van felosztva.

A m. kir. földművelésügyi minisztérium még 1912-ben létesített ezen kertészeti gazdaságban 25 m. hold területen egy erős és igen intenzív konyhakertészetet azon célból, hogy Miskolc piacán már tűrhetetlenné vált zöldségárakat letörje. A kertészet fényesen bevált, a cél is eléretett és így 1915-ben már 75, későbbben pedig 100 m. holdon folyt a konyhakerti növények termelése. 1921-ben azonban megindult a kertészet leépítése, 100 m. holdról 75-re, majd 50-re és legutóbb 25 m. holdra s így 25 m. holdon folyt a kertészkedés 1927-ig, amikor ez is megszűnt.

Dr. Hodobay Sándor polgármester a különféle városi közintézetek és a város közönségének tejjel való ellátásán óhajtván segíteni, a »Sajóinnyi tagbirtok«-on tehenészetet állíttatott fel. Még azon évben beállíttatott 50 drb hazai—nógrádi és járszági — piros-tarka, 12 literes garantált tehén. A tehénlétszám máig is megtartatott.

A tehenészet évi tejtermelése : 137.000 liter, mely mennyiség értékesíttetik, azonkívül a borjaknak mintegy ötven százalékát nevelik fel tenyészanyagának.

A tejet elsősorban a »Városi tüdőgondozóban«, »Erzsébet kórház«-ban, »Stefánia Gyermekotthon«-ban és a Városi Szegényápolóban helyezik el, a netán fennmaradó mennyiséget pedig a piacon a napiáron alul a közönségnek adják el.

LÓVERSENYEK

A lótenyésztés emelésére az 1924. évben megalakult és most már 300 tagot számláló »Tiszáninnyi Lótenyésztő- és Lovasegylet«, melynek elnöke kellemesi *Melzer László*, ügyvezető elnöke farkasfalvi *Farkas Géza*, ügyvezető titkára *Imre Zsigmond* évenként 3—4 igen szép és nagysikerű lókiállítás és díjazással egybekötött *ügető- és concours-versenyeket* szokott rendezni.

Így az 1928. évben is megrendezte a szokásos lóversenyeket, éspedig : az elsőt május hó 17, 19 és 20-án, a másodikat aug. hó 19 és 20-án és a harmadikat szept. 29 és 30-án.

A 7 napig tartott lóversenyen kiosztásra került 110 díj, vagyis 10.470 P készpénz és 51 drb szebbnél szebb és értékesebbnél értékesebb dísz tárgy.

A »Tiszáninnyi Lótenyésztő- és Lovasegylet« ezen legnemesebb, legszebb legélvezetesebb és leggyönyörködtetőbb sportnak folytatása mellett fáradságot nem

sajnálva, de a legmesszebbmenő anyagi áldozatoktól sem riadván vissza, leoldani igyekszik körzete lótenyésztésének haladására a háború által reá rakot béklyókat és törtet biztos léptekkel előre ideális célja felé, — a visszaesett magyar lótenyésztés régi nivåóra való emelésének megvalósítására.

MISKOLC ERDŐGAZDASÁGA

Az erdészeti igazgatás szervezését tárgyaló 1923-ik évi XVIII. t.-c., illetve ennek végrehajtásáról intézkedő 1924. évi 13.800. számú földművelésügyi miniszteri rendelet Miskolcon is szervezett erdőigazgatóságot, amelynek hatásköre alá a Borsod, Gömör-Kishont, Heves, Abauj-Torna és Zemplén vármegyékben elterülő 524.398 kat. holdnyi területű összes erdőbirtokok igazgatási, illetve állami ellenőrzési teendői tartoznak.

Ezen erdőterülethez tartozó nagyobb jelentőséggel bíró erdőbirtokok : Heves vármegyében a gróf Károlyi György-féle parádi hitbizományi uradalom, Gyöngyös város erdőbirtoka, az egri érsek és egri káptalan erdőbirtokai ; Borsod vármegyében a kir. kincstár diósgyőri uradalma, a szatmári püspökség zsérci birtoka, az egri káptalan sajóvelezdi, őrgróf Pallavicini Alfonz szilvásváradai uradalma ; Abauj-Torna vármegyében gróf Károlyi László hitbizományi uradalma ; Zemplén vármegyében báró Waldbott Kelemen tolcsvai és a kir. kincstár makkoshotycai birtokai. Ezenkívül számos községi, volt úrbéres és kisebb magánbirtok.

Az erdőigazgatóság élén az erdőigazgató áll. Vármegyénként egy-egy erdőfelügyelő van az erdőigazgatósághoz beosztva, akik a vármegyék székhelyén, Miskolcon, Egerben, Sátoraljaújhelyen és Szikszón laknak. A diósgyőri uradalom feletti felügyeleti teendőket és a kincstári üzem irányítását két erdőfelügyelő, illetve felügyeleti tisztviselő végzi. Az üzemrendezési munkák végzésére erdőrendező van az erdőigazgatósághoz beosztva. A kincstári erdőkben a kezelést és a műszaki teendőket a következő m. kir. erdőhivatalok végzik : 1. a diósgyőri kincstári uradalomban a paraszniai, a diósgyőri, a gyertyánvölgyi, a lillafüredi, a szentléleki, ládi és mocsolyástelepi ; 2. az igazgatáshoz tartozó községi és úrbéres erdőknél az ózdi, sajóvidéki és tiszavidéki erdőhivatalok.

Miskolc várossal ezen birtokok közül csak a diósgyőri uradalom erdőgazdasága van közelebbi vonatkozásban, mert évszázadokon keresztül a diósgyőri várhoz tartozott Miskolc városát a diósgyőri uradalom erdőségei látták el építő- és tüzelőfával és a sokszor szorongatott miskolci lakosság a Bükk rengetegeiben és barlangjaiban várta a veszedelem elvonulását.

A diósgyőri kincstári, volt koronauradalom Borsod vármegye legnagyobb és legjelentőségtelesebb uradalma Diósgyőr, Sajóabony, Radityán, Parasznya, Varbó, Tardona, Hámor, Óhuta, Ujhuta, Répáshuta, Kisgyőr és Mocsolyás községek határában, a Bükkhegység keleti és északkeleti lejtőin terül el. Az uradalom egész területe 42,639.4 kat. hold, ebből erdősült terület 39.992 kat. hold, a többi legelő, szántó és kaszáló.

Az uradalom királyi adomány folytán előbb a Bors, később az Ákos nemzetség, majd a Széchy-család birtokába került. Az Ákos nemzetségbeli István nádor

Erne bán fia, az uradalom egy részét a diósgyőri Pálos-kolostornak adja. A Pálos-rend emlékét a máig használt Baráterdő elnevezés őrzi.

Nagy Lajos 1366-ban a Széchyektől és a Pálos-rendtől csere útján megszerzi az uradalmat, és a Csanyik- és Forrásvölgyekben királyi vadaskertet telepít, ahol fényes vadászatokat rendez. Emlékét őrzik a Királykút, Királyasztal, Herceghajtás, Kisherceg és Pecér dülő- és helymegnevezések.

A királykúti forrás mellett 1924-ben talajforgatás alkalmával vadászház alapjai és XIII—XIV. századbeli vadászeszközök, szarvasgyilok, fokos, aggancsok rózsatövei, agyarak kerültek napvilágra ; itt lehetett a királyi vadászház. Nagy Lajos halála után Mária, s az ő révén férje, Zsigmond öröklék az uradalmat.

1399-ben Zsigmond király megparancsolja diósgyőri várnagyának, hogy a miskolci polgárokat régtől élvezett erdölési szabadságukban az épület- és tüzifa-beszerzését, a mész- és szénégetést illetőleg ezentúl is tartsa meg, kivéve ha az erdőt eladásra vágják. *) Erre a célra a Feketeerdőt jelöli meg a király. Ezen elnevezés népies lehetett, s ma már nem állapítható meg, hogy melyik volt az.

Zsigmond után királynői birtok maradt az uradalom a mohácsi vész utáni időkig. Mária, II. Lajos özvegye volt az utolsó királynői birtokos. Ezután részben ajándékozás, részben örökösödés révén különböző nemesi családok, a Balassák, Perényiek, guthi Országok, enyingi Török, Nyáry és Haller családok kezébe került. 1702-ben a királyi kamara a Haller Sámuel báró ellen indított perben megszerzi, s azóta a korona, illetve kincstári birtok maradt napjainkig.

1772-ben egy egri szerzetes mérte fel a koronauradalmat. Ezen mérések alapján készült az uradalomról az első térkép. 1776-ban Kneidinger nevű mérnök egy újabb térképet szerkesztett, amely már nemcsak térkép, hanem egyszersmint gazdasági terv is, mert a térképen százéves vágásforduló alapján száz évre előre ki voltak jelölve a vágásterületek.

1815—1818. évek között az uradalmat újból felmérték s a birtok kezelését szabályozó üzemtervet készítettek. Ezen üzemterv előírja a használatokat, s megtiltja, hogy a rendes vágásokon kívül vágjanak le épületfát.

Az uradalom erdőségei az elő- és középhegységi erdőkhöz tartoznak, amennyiben az uradalom 140—950 m. tengerszint feletti magasságok között fekszik. Legmagasabb csúcsa a Borovnyák, a szentléleki erdőhivatal kerületében, 950 m. magas. Az uradalom egy jó része a Bükkhegység fensíkján terül el, s ebből indulnak ki a meredek lejtőkkel bíró gerincek és hegyoldalak.

Az alföldi és folyóvölgyi tájakkal érintkező részek dombvidéki jellegű, enyhe lejtőjű lapos hegyhátak.

Az uradalom gerince a Szinva, és az ebből kiágazó Garadnavölgy ; ezen völgyekre hajlanak a többi mellék völgyek. Teljesen különálló a Pitypalattyvölgyre hajló parasznyai és a Lator-patak körüli mocsolyási részek.

Az uradalom területének alapkőzete túlnyomórészt a mészkő, amelybe beleékelődik Lillafüred környékén a dolomit, a Mélyvölgytől-Lillafüreden át a Bálványig egy augit porfirrit réteg, s külön tömbökben, Bekény körül, továbbá Óhuta mellett a Bagolyhegyen és Bányabükben a pala. Ezek a kőzetek a fejlődő ipari

*) Tagányi Erdészeti oklevéltér I. 24. lap 84. pont.

életben igen nagy jelentőségű és értékű anyagok. A mészkő mészégetésre, a dolomit a vasgyártásnál szükséges anyag, az augit porfirit útépítéseknel a bazalttal vetekedő burkolóanyag, a pala igen jó, s rendkívül szép fedőanyag. A lankás hegyek közete a homokkő. Ugyanezek alatt hatalmas barnaszénrétegek vannak, részben még szűzi érintetlenségben.

Az éghajlat a fatenyésztési viszonyokra nem mondható általában kedvezőnek. A Bükk klímája alföldi jellegű, száraz és szélsőséges, igen gyakran elkésett fagyokkal, amelyeknek az a következménye, hogy a fák makktermése évekre kimarad, mert éppen a virágzásuk idején szokott a fagy beköszönteni. Káros hatással van még a gyakori északi és északkeleti száritószél.

A Bükkhegység főfaállománya, amint azt a hegység elnevezése is mutatja, a bükk, amely fanem életviszonyainak úgy a tengerszint feletti magasság, mint a kitettség megfelelnek, s talán csak az évi csapadék mennyiség kevés ahhoz, hogy a bükk optimumában lehessen. Általában azonban csonkamagyarországi bükkös erdők között a legértékesebbek a Bükkhegységben vannak.

Az alsóbb régiókban a bükk az északi oldalakat foglalja el rendszeren tölgyvel elegyítve, de sokszor egyedül elegyetlenül is. A déli és nyugati oldalakon kiváló természeti viszonyok között díszlik a kocsánytalan tölgy (*Quercus sessiliflora*), amelyet az alföldi peremeken a kocsányos tölgy (*Quercus pedunculata*) tarkít. Amint a terep emelkedik a tengerszint fölé, lassan fogy a tölgy, szaporodik a bükk, s már a déli és nyugati oldalakon is megjelenik a tölgy és gyertyán (*Carpinus betulus*) társaságában. Ugyanitt, de csak az északi és keleti lejtéken találjuk a fenyőcsoportok kellemes benyomást keltő zöld foltjait a hegyoldalokon. A fenyőfélék közül s Bükkben a multból csak luc (*Picea excelsa*), erdei (*Pinus sylvestris*) fekete (*Pinus Austriaca*) és vörös (*Larix Europea*) fenyőcsoportok maradtak. Ujabban jegenyefenyőt (*Abies pectinata*) igyekszik az erdőgazdaság meghonosítani. A Bükk zónája elsősorban a jegenyefenyő életviszonyainak felelne meg, de épp a már említett légköri nedvesség és csapadékmennyiség hiánya miatt a törekvéseket eddig kevés siker koronázta.

Az állományt alkotó fafajokon kívül előfordulnak még a cser (*Quercus cerris*), szórványosan a kőris (*Fraxinus excelsior*), juhar (*Acer platanoides*, *pseudo-platanus* és *campestre*), szil (*Ulmus montana* és *effusa*), nyár- és nyírfélék (*Populus tremula* és *nigra*, *Betula verrucosa*), hárs (*Tilia parvifolia*), barkóca berkenye (*Sorbus torminalis*) és az igen szép fát adó vad cseresnye (*Prunus avium*).

A fafajok százalékban kifejezett elegyaránya a következő az uradalomban :
Tölgy 37.3%, cser 3.8%, bükk 43.0%, gyertyán 13.0%, lucfenyő 1.3%, fekete-fenyő 0.7%, erdei fenyő 0.4%, vörösfenyő 0.1%, tisztás 0.4%, összesen 100.0%.

Az uradalomban a legkonzervatívabb gazdálkodás folyik már több, mint 100 esztendeje. A gazdálkodás célja az erdőben fekvő nemzeti vagyon megtartása mellett az államnak tartós jövedelmet biztosítani, a vidék faszükségletét fedezni és a faárakat a leadott nagy tömegek piacradozásával szabályozni. Emellett az erdőgazdálkodás fontos szociális missziót teljesít, amennyiben a Bükkben s annak környékén lévő községeknek fatermeléssel szén- és mészégetéssel, faanyagok fuvarozásával foglalkozó népének állandó, tartamos keresetet és megélhetést biztosít.

A használat, vagyis a vágásra megérett erdő anyagának eltávolítása nem tarvágással, hanem fokozatosan történik. Amikor egy erdő vágásra megérett, szálalagatva kezdődik abban a használat. Kikerülnek az erdőből először az elnyomott, tövönszáradt fák, azután azok, amelyek a létért való küzdelemben az erősebbek mellé szorultak, hogy az erősebb egyedek fejlődése biztosítva legyen. Ezen ritkítás nyomán az erdő évszázados humusa a nap és csapadék behatása alatt beérik, vagyis oly fizikai és kémiai átalakulásokon megy keresztül, hogy az úgynevezett savanyú talaj életet adó baktériumok behatása alatt átváltozik a lehulló mag csírázására alkalmas feltételű, ezen csírázáshoz szükséges anyagokat tartalmazó talajjává.

S az erdőgazda első beavatkozása után néhány év múlva, az első kiadós magtermés nyomán megjelenik a még árnyas erdő talaján az Isten adománya, az új élet, a jövő erdő fáját adni hivatott csemete. A fiatal csemetékre boruló öreg erdő lombátora őrzi, óvja fagytól, széltől, hőtől a még parányi utódokat.

Az erdőgazda a felette álló erdő óvatos megbontásával neveli féltve őrzött kincsét addig, amíg az a fagy és hó hatásától szenved. Amikor már a csemete oly erős, hogy el nem fagyhat, ki nem száradhat, s amikor a talajt is már beárnyékolja egymaga annyira, hogy a nagy fák árnyékolására szüksége nincs, az öreg állomány utolsó egyedei is kikerülnek az erdőből. Ez az eljárás 10—20 évet vesz igénybe, tölgyesekben gyorsabban, bükkösökben lassabban folyik s egyszerre hatalmas területeken gazdálkodik az erdőgazda.

Az erdőgazdasági termelés célja az, hogy a rendelkezésre álló tőkéből a gazdasági terv előírásai szerint kiszedhető fatömeget minél értékeesebb, minél nagyobb jövedelmet nyújtó választékokra dolgozza fel.

Más a használat és termelés módja a tölgy-, a bükk- és a fenyőerdőkben.

Amikor a fa a tölgyerdőben le van döntve, abból a termelést vezető tisztii és altisztii személyzet irányítása mellett a fatermelő munkás elsősorban kivágja a legnagyobb értékű épület- és szerszámfaanyagot, a szálfát és rönköt. A kevésbé alkalmas szerfából faragómunkások vasúti talpfát termelnek és pedig úgy az államvasutak, mint az iparvasutak által igényelt méretű talpfát.

A rönkre és szálfára nem alkalmas, megrepedt vagy más okoknál fogva rosszabb méreteken nem termelhető vastag méretű fából donga készül, a legkisebb méretű $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ akóstól az exporthordókhöz szükséges 10—15 akós dongáig. Vastag állományok ágából, valamint a vékonyabb erdők gyérítése alkalmával kikerülő 10—20 cm vastag szálfaiból bányafát gyárt az uradalom, s a környékbeli bányák szükségletét igyekszik ellátni. A rövidebb, 50—60 cm hosszú hulladékdarabokból keréktalp és küllő készül. A bükkösökben a bükk szálfából fűrészre való rönköt termeltet a kincstár, a rövidebb darabokból jármot, ásó-, kapa-, csákány- és kaszanyelet készített.

Amikor már az összes épületfa, fűrészrönk és félgyártmányok ki vannak termelve, akkor a vágásban még visszamaradt, műszer-fára már egyáltalában nem alkalmas faanyagot a tűzifatermelő munkás tűzifára dolgozza fel. A szálfa és rönk termelési és szállítási egysége a tömör köbméter, a tűzifáé az 1.10 m magasra, földbe vert karók közé rakott tűzifából álló ürméter, a talpfa, bányafa és egyéb erdei gyártmányoké a darab, a dongaé az akó.

A termelés ideje a kincstári erdőben a tél, amikor a nedvkeringés az erdő fáiban szünetel, s amikor a hó eltakarja a nagy gonddal nevelt csemetéket és megvédi azoktól a veszedelmektől, amelyek a termelési és szállítási munkák nyomán létét fenyegetik. A termelés kezdete október elseje, s március végén befejezést nyer. Amikor a vágásban a termelési munkák befejeződtek, sőt ha a tél gyenge, s a havon való szállítás lehetősége szűkre van az időjárástól szabva, már a termelés folyamán megkezdődik az erdei termékeknek az erdőből való kiközéltése és kiszállítása.

Közéltés az az eljárás, amellyel a faanyagokat a termelés helyétől a vágásban vagy közvetlen közelében lévő erdei utak mellé, az úgynevezett erdei rakodókra kézi szánon, targoncán, vagy vontató lapáton, esetleg csúsztatón kihordjuk oly célból, hogy az erdőben megtelepedett fiatalosba igavonó jószággal ne kelljen bemenni, hogy az ne szenvedjen.

Szállítás az a művelet, amelynél a faanyagokat ezen erdei rakodókról a meszebb fekvő erdei vasúti rakodókra, vagy a felhasználási helyekre szállítjuk.

Az uradalomban a faanyagok szállítása régebben a termelési helytől a felhasználási helyig, a miskolci faraktárig és a diósgyőr-vasgyári állomásig tengelyen, illetve szekéren történt. Ez a legkezdetlegesebb és legdrágább mód volt, ép azért már a múlt század hatvanas éveinek elején az uradalom területének egy részén kísérletképpen Lo Presti rendszerű erdei görpálya épült, amelynek hossza 3679 öl (6975 m) volt. A pálya esése 14.65% volt átlagban. Ezen nagy esése miatt a pálya télen nem volt használható, s miután a pályán felfelé egy ló csak egy görpálya kocsit tudott vontatni, az üzeme oly drága volt, hogy már a hetvenes évek elején a pályát üzemen kívül helyezték.

A háború után 1919-ben a kincstár a miskolci faraktárból kiindulva, Diósgyőrt érintő és a Garadnavölgy háromkúti szakaszáig haladó 760 mm nyomtávú, 15.8 kgr sínrendszerű gőzmozdony vontatású erdei vasút építését kezdte meg, s már 1920 november 4-én az első fával rakott vonat befutott a miskolci fáskertbe. Ezen vonalon kívül 1920—1922. években megépültek a fentebbi vonalból kiágazó, s a ládi államvasúti csatlakozáshoz, valamint a parasznyi erdőhivatal kerületének Mahóca nevű erdőrésszébe vezető szárnyvonalak. 1924. évben megépült a ládi rakodótól kiinduló s Óhuta község alsó szegélyéig futó tatárárok vasút.

Ma a kincstár egy minden körülménytől és külső behatástól független, olcsó szállítási berendezés birtokában van, amelynek segítségével bármikor hatalmas készleteket tud az erdőből a fogyasztási helyekre mozgósítani s nem kell nagy készleteket raktározni a fogyasztás helyén. A vasút továbbfejlesztése állandóan folyik.

Eddig a következő vonalszakaszok épültek ki : 1. Miskolc fáskert—Garadna végállomás 17.6 km, 2. ládi szárnyvonal 3 km, 3. parasznyi szárnyvonal 11 km, 4. tatárárok szárnyvonal 4.4 km, 5. állomási kitérők 2.4 km, összesen : 38.4 km.

A színvölgyi erdei vasút évi teheráru szállítási teljesítménye 71—100.000 nettó tonnák között váltakozik. Ezzel azonban a vasút teljesítőképessége nincs kimerítve.

Felszerelései :

1 drb	22 tonnás,	120 lóerős)	
3 »	18 »	90 »	gőzmozdony,
1 »	15 »	60 »	
		64 drb	teherszállító kocsi,
		8 »	személyszállító kocsi,
		2 »	személyszállító benzinmotoros kocsi.

Az erdei vasút 1923 óta korlátolt személyforgalomra van berendezve s módot nyújt Miskolc város közönségének arra, hogy a Bükknek azelőtt nehezen és költségesen megközelíthető részeibe kényelmesen és olcsón kirándulhasson. A kiránduló kocsik kényelmes, nyitott társaskocsik. Jelenleg két vonatpár közlekedik naponta Miskolcra Garadna végállomásig.

Az erdei vasút az uradalom fő ütőere, amelynek mellékerei, kiegészítő részei az egész uradalmat behálózó erdei utak, amelyeken a faanyagok a termelési helyekről, illetve az erdei rakodókról a vasutig leszállítatnak.

Mivel a jelenlegi erdei vasút a diósgyőri uradalom közepét és északi részét hálózza be, már évek óta megbeszélés tárgyát képezte a nyugati erdőségek feltárása. Ezeket az erdőket egy meglehetősen keskeny vicinális út és egy rosszul vezetett erdei kövezett út kapcsolta be a forgalomba.

1926. évben elhatározták, hogy az államerdészeti kiépítési a hollós—pénzpatak—répáshutai 4.0 m koronaszélességű kezelési főutat. Még ugyanezen évben elhatározták az érdekeltek, hogy ezen utat Felsőtárkány községig kiépítik, ezáltal az út elvesztette erdei út jellegét s építésének vezetését a miskolci m. kir. állam-építészeti hivatal vette át. Az út eredetileg tervezett 4.0 m koronaszélesség helyett 8.0 m széles koronával épült ki s egyik szakaszává lett a miskolc—egri műútnak, amelynek miskolc—lillafüredi része 1927-ben, lillafüred—hollósi szakasza 1928-ban készült el.

1928 őszi Miskolctól kiindulólág Répáshutáig 27.5 km hosszban gyönyörűen vezetett műút áll a forgalom rendelkezésére. Még ebben az évben megkezdik a répáshuta—felsőtárkányi úgynevezett egri műút kiépítését, Répáshutát két oldalról és Ujhutát egy oldalról bekapcsoló úttal, és minden remény megvan arra, hogy 1930. évben Miskolcot Egerrel a Bükkön keresztül haladó 61.5 km hosszú, szépségében és vadregényességében páratlan, autóversenyekre is alkalmas műút fogja összekötni. Az út fejlesztőképességét teljes egészében elbírálni még korai volna. Annyi azonban máris bizonyos, hogy a cementmakadám út óriásinak mondható építési tevékenységet váltott ki máris Miskolc és Lillafüred között.

Az elhagyott bükki községek elé soha el nem képzelt fellendülés perspektívája tárul. Ezt a feltevést igazolni látszik az a körülmény is, hogy Ujhuta község a jelentkező nyaralókat már befogadni nem tudja, míg az e célt is szolgáló ház-helyosztással kapcsolatos újabb építkezések befejezést nem nyernek. Répáshuta község az út kiépítésével oly centrumba kerül, hogy annak nyaralóteleppé való átalakulása csak idő kérdése. Kitünő vize, fekvése és nagyszerű levegője, valamint becsületes jó népe erre minden vonatkozásban képesíti is.

1928. évben elkészült a savós—létrás—jávorkuti erdei műút 9.2 km hosszban.

A tervek szerint Jávorkutat összekötik Kismező, Pénzpatakon át a miskolc—egri műúttal. Ha e terv kivitelre kerül, akkor megvalósul a bükki körút, a hátori tótól kiindulól, Jávorkút, Pénzpatak, Hollós érintésével vissza Lillafüredre. Ezzel feltárják és könnyen hozzáférhetővé teszik a Bükk legvadregényesebb és legszebb részeit is.

A faanyagok szállítását a bükki hegyi községek fuvaros népe végzi, tulnyomórészt fatengelyű szekerein. Egy szekér egy fordulóra rönkből átlagosan egy köbmétert, tüzfából két ürköbmétert (1.4 tömörköbmétert) tud leszállítani. A Bükk fuvaros népe messze földön híres. Sokszor hajmeresztő meredekségű utakon a legnagyobb biztonsággal vezeti le szekerét, a rúd végén állva, igavonó jószága előtt.

1765. évben Fazola Henrik egri lakos Hámor községben kisebb vasgyárat, Ómassán vasolvasztót létesített. Ezt az üzemet 1770. évben először részben, majd teljes egészben az állam vette át és 1820. év körül az ómassai vasolvasztót Ujmassára helyezték át.

A vasgyártással kapcsolatban nagymennyiségű faszénre volt szükség a hideg-és meleg üzemekben egyaránt. Ekkor indult meg a faszénégetés a massai és répás-hutai erdőségekben.

Még napjainkban is a diósgyőri vasgyár faszénszükségletét a kincstári erdőgazdaság fedezi, azzal a különbséggel, hogy az égetés oly helyekre tolódott, ahonnan a kitermelt anyagokat, megfelelő közlekedési eszközök hiányában, csak faszén alakjában lehet gazdaságosan továbbítani. Miután a kincstári uradalom erdei lakossága a Felvidékről toborzódott, a faszénégetésnél a tót szenítési módszert alkalmazzák.

Ha a fát a levegő elzárásával vagy kevés levegő hozzájárulása mellett fokozatosan hevítik, mindenekelőtt a nedvességét bocsátja el, miközben a fa színe megbarnul, 330° körül az ú. n. vörös szénbe megy át, 350—430°-ig a tulajdonképeni fekete, kemény, kagylós törésű és csengő hangú faszén képződik. Ez a szenítési módot erdőben két-három tagból álló szénégető csapat végzi.

Az erre a célra kitermelt faanyagot egymáshoz közel fekvő három rakásba »bogsába» rakja. Egy-egy bogsába 40—80 ürméter fa kerül. A faszén termelését oly módon bonyolítja le, hogy míg az egyik bogsát építi, az alatt a másodikat égeti, a harmadikat már kiégetve faszén alakjában a fogyasztási helyre szállítja, zsákokban, vagy deszkával magasított oldalú szekerekben.

A szénégető csapat a légenszáradt fát kéziszán segélyével szenítő térre vonatja. A 10—15 m. átmérőjű szenítő teret a szénégetők előbb felkapálják, aztán megtisztítják a gyeptől, gyökerektől és kövektől, és végül a központ felé egy kevéssé feltöltik.

A bogsa felépítése a tűzfogó felállításával kezdődik. A tűzfogó a szenítés alá kerülő fánál valamivel hosszabb két karóból áll. A két karót olyan formára verik a szenítőtér közepén a földbe, hogy alól 15—20 cm.-nyire elálljon, felül pedig keresztezze egymást. Az érintkezési pontnál a két karót guzzsal összekötik. A karók közötti részt könnyen gyúló anyaggal, cseresnye és nyírfakéreggel, vagy az előbbi égetésnél teljesen ki nem égett faszénnel kitölti. A tűzfogó közvetlen közelébe száraz, könnyen gyúló fát raknak, mintegy 60—80 cm. távolságra

kissé ferdén támasztva a közép felé, azután a legvastagabbat majd újra vékonyabbat, míg a kívánt átmérőt el nem érik. Az alsó réteget földszintnek hívják, erre erősebben dült fából az emeletet rakják. A kimaradt girbe-gurba fából az emelet fölé az ú. n. búbot készítik, hogy az összes fát egyrészt hasznosítani lehessen, másrészt, hogy a bogsa domború kúp alakot kapjon. A farakás felületénél mutatkozó hézagokat apró fával kitömik.

Mivel a bogsát alulról gyűjtik meg, azért a fa berakásánál a tűzfogótól kiindulólág gyújtó csatornát kell hagyni a rakás alsó külső széléig. Ezután a bogsát betakarják. Kétféle takarót használnak, a durva és finom takarót. Durva takaróul lomb almot alkalmaznak, míg a finom takaró faszénpor, vagy ennek hiányában tisztított föld lehet. Finom takaróval egyelőre csak a búbot és az emeletet takarják be. A földszint takaratlanul marad. Ezzel előteremtik a begyűjtáshoz szükséges léghezatot, hogy az égés kezdetén a fejlődő vízgőznek és gázoknak szabad útjuk legyen. Szélcsendes időben, rendszerint korán reggel vagy késő este egy égő végű pózna segélyével a gyújtó csatornán keresztül a tűzfogó közötti gyulékony anyagot meggyújtják. Midőn a kitóduló vízgőz 60–70° ér el, a földszintet szintén betakarják finom takaróval.

6–8 napi égési időszak alatt az égés menetét a takarón szűrt szelelő lyukakkal, majd behányt földdel szabályozzák.

Ha szenülés már befejeződött, akkor a bogsát kioltják. A munkás a takarót lehúzza, átgeréblyézi és nyírfaseprővel az izzó faszén közé pergeti. Hogy a bogsa lángja ne lobbanjon, a takaróport egyszerre csak kisebb felületről szabad eltávolítani. Egy nappal a művelet befejezése után a bogsát szét lehet bontani. Most sem egyszerre az egészet, hanem részletekben és időközben a lehúzott takaró port ismét a faszén közé szórják. Egy ürméter, vagyis 450 kgr. légen száradt kemény fából átlagosan 100 kgr. faszenet nyernek. 1 kgr. kemény faanyag, míg faszénné változik, kalóriában 7500 hőegységet ér el, teriméjében 50%-ot veszít, súlyában kerek számban 75%-ot.

Ez az utóbbi jelenség indokolja, hogy nehezen megközelíthető erdőségek fahozadékának tetemes részét faszénekként értékesítik. Mert egy kétfogatú szekér, míg tüzifában átlag 2 ürköbmétert képes továbbítani, addig faszénből 7 ürköbméter tüzifaanyagának megfelelő faszenet szállít a fogyasztási helyre.

100 q faszén jelenlegi pénzbeli értéke a feladó állomáson 640 pengő.

A faszén égetésnél a következő szerszámokat használják : 1. Irtó kapát a szenítőtér elkészítéséhez. 2. Kéziszánkót a fa beközelítéséhez. 3. Fejszét a fa felaprításához. 4. Szénlapátot a takaró lesimításához. 5. Szénvonó gereblyét, kapát, valamint seprőt a bogsa bontásához. 6. Létrát arra, hogy a bogsa oldalához és búbjához jussanak. 7. Lapát és gereblye nyelével a tűzvezetést lyukasztás segélyével végzik.

Görcsös, nem piacképes tüzifával a Bükkben található galambszürke mészkőből meszet éget az uradalom földbe ásott gödörbe épített tábori mészkemenében. Először a gödör falát rakja ki a mészégető, azután gondosan beboltozza a gödört a legnagyobb kövekkel, majd a boltozatra rak kisebb követ és kúpalakra lezárja. A kúpnak a földből kiálló tetejére vizes agyagból lapított lepényeket ú. n. pogácsákat rak. Azután a boltozat alatt a gödörben tüzet rak és tüzel három

napon és éjjelen át. Amikor a kemence tetején kitóduló füst tiszta átlátszó, és a kemence búbja behorpad, kész az égetett mész. 24 órai hűlés után a kemencét kapa és kézikosár segítségével szétbontják és elszállítják. Legsúlyosabb és legjobb mész a boltozatból kerül ki.

A bükki mésznek országsszerte nagy kelendőse van, mert igen szép fehér, építésre és meszelésre kiválóan alkalmas. A hegyi községek fuvaros népe ekhós szekereivel, abba rakott égetett meszével egész nyáron át vándorol le az Alföldre, és csereképen gabonát hoz magának télire.

Egy kemencében 50—300 q meszet égetnek. Egy mázsa mész égetéséhez 0.3—0.5 ürméter tűzifa szükséges.

Régen, amikor még a tűzifának a szállítása Magyarország vasúti hálózatának hiányos volta miatt alig volt lehetséges, a Bükkben termelt tűzifából hamuszírt főztek, s miután a kvarc is megvan a hegyekben, az erdők rengetegekben üveghuták települtek meg. Az üveghutákhoz a Felvidékről tótokat telepítettek le munkásokul. Így keletkezett Óhuta község, amelyben az üvegyártás a XVIII-ik század elején indult meg, későbbi időben Újhuta és Répáshuta. S még a mult

Erdőigazgatóság a Deák-szoborral

század kilencvenes éveiben is működött Répáshuta határában, Gyertyánvölgyön a Suselka-féle üvegyár. Ma csak romjai vannak, emlékül a boldog, patriarchális időknek.

Az üveghuták népe ma is itt van, szorgalmas, becsületesen gondolkozó, magyarul beszélő és érző tót nép, s ma mint erdei munkások és fuvarosok keresik kenyerüket.

A közeli multig a bükki hegyi községek mindenütt a kincstári erdőkben legeltettek.

A legeltetés igen szomorú eredményeket váltott ki az erdőkben; a legelő marha az erdőtalajt letaposta, természetes porhanyósságát megszüntette, a mag befogadására alkalmatlanná tette. Ennek az lett a következménye, hogy a legeltetett erdőkben a fiatalos nem tudott megtelepülni, s ha nagy nehezen mutatkozott is némi felujulás, azt a marha azon módon lerágta. Ezen megdöbbentő tény gondolkodóba ejtette az erdőgazdaság vezetőit, s megoldást kellett keresni arra nézve, hogy a községek létét biztosító legeltetés lehetővé tétele mellett az erdő is megszabaduljon ettől a létét veszélyeztető bajtól. A földművelésügyi minisztérium erdészeti főosztálya elhatározta, hogy az uradalom egész területén folyó legeltetésnek kisebb helyekre való visszaszorítása céljából az erdőkből területeket hasít ki és azokat fás gyeplegelőkké alakítja át. Ezzel sokkal kisebb területek is elegendők lettek a legelőszükséglet biztosítására. Az eljárás az egész uradalom területén végrehajtást nyert és ma az összes községek kitűnő hegyilegelőkön legeltetnek oly kis legelőbérért, amilyen az országban másutt alig van.

A Bükk vadállománya a régi időben hatalmas és elsőrangú minőségű volt. A forrási völgyön kiásott vadászházban talált szarvasagancsok rózsái és vad-disznóagarak kapitális példányokat díszíthettek. A mai állomány gyengébb,

bár még mindig vannak igen szép egyedek. A forradalmi időkig igen nagy volt az állomány, a terület túl volt terhelve, a forradalom alatt majdnem teljesen kipusztult a féktelen vadgyilkolások következtében. Ma már ismét számottevően elszaporodott.

A szarvas főképpen a bükki fensíkok messze fekvő csendes rengetegeknek lakója. Az őz az egész uradalomban mérsékelt számban honos. Az utóbbi években igen elszaporodott a sertevad, amelyből igen erős agyarasok kerültek terítékre. Nyúl csak a mezőgazdasági területekkel határos erdőrészekben van számottevő mennyiségben. A szárnyasok közül a legkedvesebb vad a császármadár, eléggé szép számmal lakja a Bükköt. A ragadozók közül a róka, vadmacska, borz, nyest és a többi menyétfélék fordulnak elő. Számottevő mennyiségben csak a róka veszélyezteteti az apró vadat. Vidra a háromi tavon igen ritkán jelenik meg. Farkas már évtizedek óta nem volt észlelhető.

A vadászati jog javarészt bérbe van adva. Az uradalom egy részén azonban bárcaváltás útján gyakorolható a cserkészés.

Az uradalom évi termelése 4—5000 m³ tölgy és bükk rönkő, 2—3000 m³ tölgy bányafa és egyéb félgyártmány, 100.000 ürm³ tűzifa.

A faanyag és egyéb erdei termékek értékesítése kicsinyben bárcaváltás és nagyban nyilvános árverések útján történik. Minden anyagot csak elkészített állapotban bocsát az uradalom eladásra, a vevők az erdőben nem termelnek semmit. Az épületfa és rönkő túlnyomó részét, miután Miskolcon számottevő fűrésztelep csak kettő van, budapesti cégek vásárolják és szállítják fűrésztelepeikre. Az épületfa és rönkő árai a piac szükséglete szerint váltakoznak. A vékony-méretű (30 cm-nél vékonyabb) tölgy épületfáért 29—30 pengőt, a 30—60 cm vastag tölgy rönkéért 51.75—70.80 pengőt fizettek m³-enként. A bükk-rönkő 31.59—34— pengős áron, a kőris 45—67, a juhar 40—50.5 pengős áron kelt m³ énként. Mindezen faárak 1928. évre vonatkoznak.

A tűzifából Miskolc évi 12.000—16.000 ürmétert (55.000—70.000 q) szokott elfogyasztani, a többi Ládin keresztül kerül a piacra ; a fatermés egy része a helyi-szükségleteket elégíti ki.

TRIANON UTÁNI ÁLLAPOT

Nagy-Magyarországnak 15,655.419 kat. holdnyi összes erdejéből kincstári erdő 2,500.000 kat. holdnyi volt. A tragikus végű Trianon egy gazdasági ágban sem okozott oly borzalmas veszteséget, mint az erdőgazdaságnál.

Csonka-Magyarország összes erdőterülete 2,042.189 kat. hold, ebből kincstári erdő 84.076 kat. hold, tehát a nagy-magyarországi erdők állományának 4.1%-a. A diósgyőri uradalom, mely a régi viszonylatban számottevő alig volt, ma Magyarország egyik első erdőbirtokává lett.

A magyar erdőmérnöki kar, amelynek a haza tragikus sorsa, a magyar erdők testén ejtett seb lelki sebévé lett, teljes tudásával és odaadásával azon fáradozik, hogy ezt az aránylag kicsiny uradalmat mintaszerűvé tegye és itt képezze ki ifjabb kartársait arra a nagy hivatására, amely reá vár majd akkor, amikor a Gondviselés az 1000 éves határok között lévő összes magyar erdők sorsát újból az ő kezébe teszi le.

A MISKOLCI M. KIR. BÁNYAKAPITÁNYSÁG ÉS A FELÜGYELETE ALÁ TARTOZÓ BÁNYA- ÉS KOHÓMŰVEK*)

Borsod vármegye területén úgy a bányászat, mint a vaskohászat ősidők óta ismert iparágak voltak. Területének több mint felét kitevő dombos, hegyes vidékein igen sok helyen akadnak nyomok, amelyek azt tanúsítják, hogy itt hajdan ilyen ipart űztek az emberek. Ha nincsenek is megbízható, pontos korhatározó bizonyítékok, a megmaradt, gyepliborította, helyenkint terebélyes fákkal benőtt régi hányók igazolják az itteni bányászat ősi voltát.

A borsodi vasércbányászat körzetében levő bányák helyén alakult meg az országnak még ma is legfontosabb két ipari tényezője, a *M. kir. diósgyőri vasgyár* és a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.* ózdnádasdi vasgyára, a hozzá tartozó vasolvasztókkal és barnaszénbányákkal. A Borsod vármegyében levő barnaszéntelepek gazdasági értéke viszont újabb időben a *Magyar Általános Kőszénbánya Rt.* megalakulására volt befolyással, mely vállalat jelentőség szempontjából méltán sorakozik a fenti kettőhöz.

A Bánya- és kohóipar kiváltságos és különleges viszonyainál fogva már kezdetől külön szak-közigazgatás és törvénykezés alá tartozott. Borsod vármegye bánya- és kohóművei azelőtt a szomolnokai kerületi bányatörvényszékhez, később a budai, majd a budapesti m. kir. bányakapitányság felügyelete alá tartoztak.

Ez a bányakapitányság közvetlenül gyakorolta a felügyeletet az itt levő művek felett. Az 1911. évben bányabiztosság állíttatott fel Miskolc székhellyel, melynek kerületébe Borsod vármegye tartozott. A trianoni békeszerződés folytán bekövetkezett változás a bányahatóságok átszervezését is szükségessé tette, mert a Felvidéken végighúzott új országhatárral az iglói m. kir. bányakapitányság, illetve a gölnicbányai és rozsnyói bányabiztosságok, valamint a nagybányai m. kir. bányakapitányság kerületei megosztattak, aminek következtében a megcsonkított megyék megmaradt részei bányahatóság nélkül maradtak. Ez okból létesült a miskolci m. kir. bányabiztosságból 1923. évben m. kir. bányakapitányság, melynek kerülete Borsod vármegye, továbbá Abauj-Torna, Bereg, Gömör, Szabolcs, Szatmár, Ung és Zemplén vármegyék Magyarország részére meghagyott részeire terjed ki.

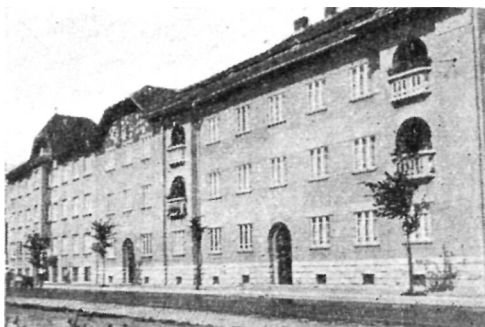
A miskolci m. kir. bányakapitányság kerületének Borsod vármegyére eső részében ezidőszerint a következő bánya- és kohóvállalatok állanak fenn:

A *M. kir. állami vas-, acél- és gépgyárak* (azelőtt diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár), melynek borsodmegyei székhelye Diósgyőr. Ennek a vállalatnak a gyártelepe már régóta fennáll, s azelőtt kiterjedt vasércbányái és vaskohói voltak. A Bükk-hegységben levő vasércbányáit és vaskohóit a XIX. század második felében beszüntette, s minthogy a vaskohászat helyett vasgyártásra rendezkedett be, a Rudabányán levő vasércbányáitól is megvált, bérbeadva, majd eladva azokat, 1889. évben a *Borsodi Bányatársulatnak*. Így azután nyersvaszükségletét más telepektől szerezte be. Iparművével kapcsolatban tetemes ásványszénre

*) Az ózdi és rudabányai bányákra vonatkozóan egyes fontos adatokat Liha Bertalan és Kállai Géza bányai igazgatók voltak szívesek szolgáltatni.

volt szüksége, mi célból szénbányák után kutatott és 1858-ban e tekintetben már nagy tevékenységet fejt ki a koronauradalom területén. Az 1859. évben 19 bányatelek adományozásával biztosítja szénbányái jövőjét. Ezek a bányatelek Diósgyőr, Parasznya, Radostyán és Varbó községek határában vannak. Abban az időben öt bányaműve volt üzemben. Később a mélyebben fekvő széntelepek feltárása és leművelése céljából a diósgyőri és parasznai aknákat telepíti meg, melyek közül ezidő szerint már csak a parasznai Baross Gábor-akna van üzemben. Az 1907. évben a disznóshorváti Ormospusztán, majd 1917. évben Mucsonyban szerez a kincstár bányajogosítványokat, s az ott létesített bányákból pótolja azt a szükséges barnaszén, melynek kitermelése a diósgyőri és parasznai bányákban aránylag költségesebb. 1920. évben megindul a tevékenység a radostyáni szénterület feltárása és leművelése iránt, s megkezdődik egy modern akna lemélyítése, de sajnos, a terv eddig nem került kivitelre, mert a trianoni békeszerződést követő ipart korlátozó hatás folytán a diósgyőri vasgyár üzeme is lényegesen szűkebb korlátok közé szorult.

1914-ben újra két vasolvasztó létesítésének szándékát jelenti be a m. kir.

bányabiztossághoz, de a közbejött háború és az ezt követő viszonyok miatt csak 1927-ben készül el az egyik kohó a diósgyőri vasgyár területén.

A *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.* A vállalat székhelye: Budapest, Borsodmegyei főtelepe: Ózd. Jogelődje a *Rima-Murány-Völgyi Vasmű-Egylet* volt, mely már 1864-ben, az ózdi vasgyárral kapcsolatban az akkor még a sajoszentpéteri felső járáshoz tartozó

Bányakapitányság és osztálymérnökség ózdi határban, kutatott barnaszén után,

hol már 1867-ben két bányatelek adományozását nyerte el. 1872-ben Arló, Nádasd és Várkonyra terjeszti ki bányajogosítványait, mely községekben további hét bányatelket adományoz részére a budai m. kir. bányakapitányság. Bányajogosítványait azután időnkint lényegesen szaporítja, Hódoscsépányra is kiterjeszti, majd egyesülve a salgótarjánival, megszerzi gróf *Andrássy* Manó halála után annak felvidéki vasolvasztóit és bányajogosítványait, miáltal Borsod megyében, nevezetesen Bántapolcsány és Rudabánya vidékein levő vasércbánya jogosítványai, valamint a disznóshorváti ásványszén-jogosítványai is birtokába jutnak.

A rudabányai vasércbányászat megkezdésének idejéről megbízható bizonyítékok nincsenek, feltehető azonban, hogy az ott előforduló vasércet már a XVI. században is bányászták, amit a Rudabányán 1576-ban elhunyt *Sauer* Erhardt-nak a rudabányai ref. templomban őrzött síremléke bizonyít. Rudabányán a XIX. század első felében a kincstár és magánosok is szereznek bányajogosítványokat. Ez a bányászat kiterjedt Alsó- és Felsőtelekes és Szuhogly községek területére is.

Szabó Károly bányajogosítványait 1879-ben a kir. kincstár (Diósgyőri Vas-

gyár Társulat), gróf *Andrássy* Manó bányajogosítványait 1880-ban az *Andrássy* Manó gróf, báró *Rothschild* Albert és a *Witkowitzi* Bánya- és Vaskohó Társulat által alapított Borsodi Bányatársulat veszi meg. 1881-ben a kir. kincstár is bére adja s 1889-ben 600.000 forintért örökáron eladja a Borsodi Bányatársulatnak a maga bányáit, teljes berendezéssel. A Rimámurány-Salgótarjáni Vasmű Rt., amely előbb gróf *Andrássy* Manó halála után 7/90-ed, 1922-ben 45/90-ed részig már részese volt a Borsodi Bányatársulatnak, 1927-ben az összes részjegyeket veszi meg, magába olvasztotta és megszüntette a társulatot, ami által a rudabányai vasércbánya és kurityáni barnaszénbánya egyedüli tulajdonosa lett.

Ezidőszerint a Rimámurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. Borsod vármegyében az ózdi kohóművet, a rudabányai vasércbányát, a bányászati, ózd-farkaslyuki, somsályi, nádasdi és kurityáni barnaszénbányákat, továbbá az ózdi vasgyárat és a nádasdi vaslemezgyárat tartja üzemben.

Az ózdi kohóműnél négy vasolvasztót létesített a vállalat, melyek közül három állandóan üzemben van.

A vállalat a nyersvas előállításához szükséges vasércet Rudabányáról, továbbá a megszállt Rozsnyóról és Luciabányáról, valamint Boszniából, az olvasztáshoz szükséges kokszot Csehszlovákiából szerzi be.

A világháborút megelőző 1913-ik évben három vasolvasztóval 1,904.436 q nyersvasat termelt és az eközben nyert kohótorokgázokat gázgépek meghajtására használta fel.

1927. évben már 2,344.688 q nyersvasat termel és a kohótorokgázok feleslegét villamos energia előállítására fordítja.

Az Ózd vidékén levő bányaművek, melyekhez azelőtt a hódoscsépányi, ózdi, várkonyi, az arlói és járdánházai üzemek is tartoztak, 1913-ban 1643 munkással 3,004.736 q, 1927-ben 2229 munkással 4,435.138 q barnaszén termelt, melyet az ózdi és nádasdi vasgyárnak szállított.

A rudabányai vasércbányaműnél a háborút megelőző 1913-ik évben 3,949.626 q, 1927-ben 1,941.554 q vasércet termelt. A csökkenés oka, hogy a bányamű a termelt ércet, melyet azelőtt *Witkowitz*ba szállított, a trianoni békeszerződéskor megvont határon túl nehezebben tudta szállítani s a bányauzem főként készletre dolgozott.

A kurityáni barnaszénbánya keletkezése ugyancsak régi keletű és az erre vonatkozó okmányok szerint az itt ismert szénteleg már 1872-ben adományozhatásra volt feltárva. A feltárást a gróf *Pallavicini* Roger és neje született *Vay* Eulália grófnő kérték adományozást.

Ez az üzem később sokáig szünetelt és csak a világháború alatt kezdett nagyobb barnaszénmennyiséget termelni, s a szenet a rudabányai vasércbánya üzem részére szállította. 1927-ben 126 munkással 433.560 q barnaszén termelt.

Az ózdi vasgyár és borsodnádasdi lemezgyár nem tartozván a bányakapitányság hatáskörébe, az ezekre vonatkozó adatokat az olvasó máshol fogja megtalálni.

A *Borsodi Szénbányák Részvénytársasága*. A Magyar Általános Kőszénbánya Részvénytársulat 1891-ben a *Melczér* Géza és Társai Ccenter-Királdi Kőszénbányák Vállalata cégből alakult, amely cég akkor a Királdon, a Sajó-

szentpéteren és a disznóshorváti Rudolffelepen levő barnaszénbányákat tartotta üzemben. 1910-ben a sajókazinci barnaszénbányát művelő, 1890-ben alakult Kazinci Kőszénbánya Részvénytársasággal egyesült és a céget akkor Borsodi Szénbányák Részvénytársaságra változtatta.

A Borsodi Szénbányák Rt. székhelye: Budapest. Borsod vármegyében levő barnaszénbányáihoz üzemvezetőségeket létesített. Ezidőszerint bányaművei Disznóshorváton, Királdon és Sajószentpéteren és bányajogosítványai e községeken kívül Sajókápolna, Berente, Sajókazinc, Sáta és Velezd községek határaitban vannak.

A háborút megelőző 1913-ik évben ez a vállalat átlag 1555 munkással 5,019.486.9 q, az 1927-ik évben átlag 304 munkással 2.221.18 q barnaszén termelt.

A *br. Radvánszky-féle sajókazai kőszénbányák vállalata, Mandelló és Társa.* Székhelye : Budapest. A bányavállalat a báró *Radvánszky-féle* birtok alatti barnaszén bányászatára alakult és a bányákat haszonbérletben bírja. 1913-ban 339 munkással 1.093.751 q, 1927-ben 207 munkással 834.086 q barnaszén termelt.

Az *Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt.* Székhelye: Budapest. 1921-ben alakult. Bányája Alacskán van. 1927-ben átlag 122 munkással 211.642 q barnaszén termelt.

A *Bánvölgyi Szénbánya Rt.* A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. alapította 1921-ben. Bányája Bánfalván van. 1927-ben átlag 88 munkással 337.813 q barnaszén termelt.

A *Berentei Kőszénbánya Vállalat.* Alakult 1920-ban. Székhelye : Sajószentpéter. Bányája Berentén van. 1927-ben 103 munkással 340.775 q barnaszén termelt.

A *Diósgyőri Szénbánya Rt.* Székhelye : Budapest. Bányaműve Diósgyőrött van. Alakult: 1921-ben. 1927-ben átlag 98 munkással 222.919 q barnaszén termelt.

Mánik Sándor lyukóvölgyi bányája. Megnyit 1923-ban. 1927-ben átlag 45 munkással 130.152 q barnaszén termelt.

Disznóshorváti Kőszénbánya Hevesi és Czeizler. Disznóshorváti bányáját 1922-ben nyitotta meg. 1927-ben 6 hónap alatt 64 munkással 87.321 q barnaszén termelt.

Disznóshorváti Barnaszénbánya Rt. Alakult 1926-ban. Székhelye: Budapest. Bányaműve Disznóshorváton van. 1927-ben átlag 68 munkással 132.250 q barnaszén termelt.

Edelényi Kőszénbánya Vállalat. 1926-ban részvénytársasággá alakult. Székhelye: Edelény. Bányája ugyanott van. 1927-ben átlag 115 munkással 234.051 q barnaszén termelt.

Bódy Testvérek szénbánya vállalata. Bányaműve Felsőnyárádon van. 1927-ben átlag 64 munkással 162.613 q barnaszén termelt.

Kovácsbükki Kőszénbánya Társaság. Bányaműve Hódoscsépány határában van. 1927-ben átlag 18 munkással 78.704 q barnaszén termelt.

Balázsvölgyi Szénbánya Vállalat. Bányája Kondón van. 1927-ben átlag 27 munkással 34.323 q barnaszén termelt.

Kurityáni Kőszénbánya Vállalat. Alakult 1922-ben. Bányája Kurityánban van. 1927-ben átlag 84 munkással 459.521 q barnaszén termelt.

Brát János szénbányája. Mucsonyban van. 1912-ben létesült. 1927-ben átlag 30 munkással 46.450 q barnaszén termelt.

Herman Géza szénbánya vállalata, Monosbél. 1927-ben átlag 12 munkással 24.776 q barnaszén termelt.

A *Sajókazai Kőszénbánya Társulat* 1927-ben átlag 155 munkással 548.404 q barnaszén termelt.

A *Gazdasági Kőszénbánya Vállalat* 1927-ben átlag 80 munkással 211.696 q barnaszén termelt. Bányaműve Sajókazincon van.

Czeizler Miklós szuhakállói szénbányájából 1927. évi április hó eleje óta az év végeig átlag 34 munkással összesen 49.411 q barnaszén termelt.

A *Borsodszendrői Kőszénbánya Rt.* székhelye: Budapest. Szendrőben levő bányájából 1927-ben átlag 33 munkással 73.941 q barnaszén termelt.

Az *Egyesült Szénbánya Rt.* székhelye : Budapest. Nagybarcai bányájából 1927-ben június hó 1 óta az év októberéig átlag 41 munkással 13.654 q barnaszén termelt.

A világháború előtt kisebb volt a vállalatok száma, s ez a szám a háború vége felé lassan emelkedni kezdett, tekintettel arra, hogy ezekre az üzemekre a háború alatt feltétlenül nagy szükség volt. A világháború befejezését követő forradalmak alatt a termelés lényegesen alább szállott, de a kommunizmus letörése után oly nagy mértékben lépett fel a bányák iránti érdeklődés, hogy méltán ez az időszak tekinthető a borsodi barnaszénbányák legkedvezőbb korának.

Ez az állapot azonban korántsem kedvező gazdasági alapok folytán keletkezett, ellenkezőleg igen súlyos, szomorú okok hozták létre. A korona folytonos romlása valamint az ország elszigetelése folytán elmaradt külföldi behozatal teremtette a bányák eme virágkorát, mely egy csapásra megszűnt, amint a korona értéke 1924. közepe táján állandósult. Ettől kezdve a vállalatok egész sora megszűnt, s a piacra dolgozó nagy vállalatok is szűkebb korlátok közé szorították üzeiket. Létük szempontjából a bányavállalatok az ország megcsónkítása következtében jelenleg súlyos gazdasági helyzetben vannak.

A trianoni békeszerződésig a borsodi bányák élénk összeköttetésben voltak a Felvidékkel, s most, amióta a határ oly közel esik, lényegesen csökkent az a körlet, amelyen belül a barnaszén értékesíthető volt.

A nagyszámú vállalatok között ezért hatalmas verseny fejlődött ki, amely a vállalatok jövedelmezőségét hátrányosan befolyásolta és minthogy ez az állapot a piacra dolgozó nagy vállalatokra is kedvezőtlen volt, a vállalatok legnagyobb része, közös érdekből egyesült a szénelhelyezés egységes irányítására.

Általános összehasonlításként szolgáljanak még az alábbi adatok : A háború előtti 1913-ik évben Borsod megyében 10 vállalat összesen 4960 munkással 12,909.997 q, 1927-ben 23 vállalat összesen 5785 munkással 14,970.220 q barnaszén termelt. 1913-ban egy vállalat 934 munkással 3,949.626 q, 1927-ben 1,941.554 q vasércet termelt. 1913-ban egy kohótelep 1,904.436 q, 1927-ben két kohótelep 3,001.600 q nyersvasat termelt.

MISKOLC KÖRNYÉKE

AZ AVAS

Az Avas, Miskolcnak a bokrétás kalapja, ezer pincéje a Miskolciak kedélyének a forrása.

Tősgyökeres miskolcivá csak úgy lehet bárki jött-ment itteni lakos, ha pincét szerzett az Avason, ahová jó embereit, de főként idegenből jövő ismerőseit egy pohár borra meghívhatja. Ebből a pohár borból fakad a távolban bárhol, Miskolc emlegetésére a jóízű mosoly, mely visszavágyik a gyönyörű kilátású pinceterraszra, a pince előtti kis kertbe, vagy a pince-lyuk mindig kívánatos, barátságos menedékébe.

Miskolcon bármerre visz utunk : tekintetünk az utcák nyilasain egyre az Avas felé száll s ellenállhatatlan vágyat érzünk a tiszta levegőjű tetőre feljutni, ahonnan mint természet alkotta pompás kilátó-toronyból egy pillantásra mindaz előttünk áll, amivel Miskolc önmagában és környékében bír.

Csodálatos hely ez az Avas ! Lent az oldalán tett néhánylépés után mindjárt megállít az öreg templomból kihallatszó orgona és ének áhítatott keltő szava. Odább menve a temető régi sírkövei készletnek magunkbaszállásra. Majd az egymás mellett bóbis-

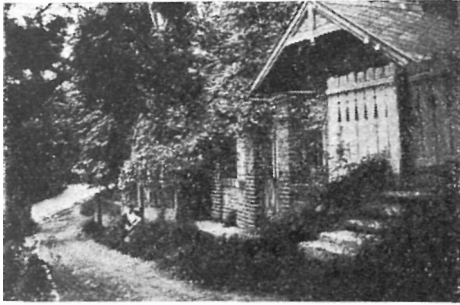
Avasi ref. templom és harangtorony

Isten kezének gyönyörű alkotásai felé.

Városrészlet az avasi templommal

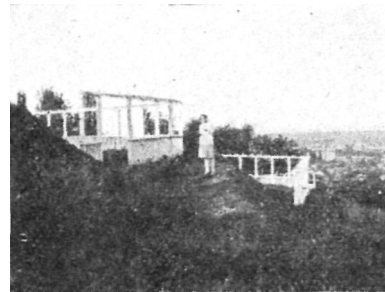
koló pincebejáratok ejtenek gondolkozóba s míg előttük az egymás fölött kanyargó utakon bandukolunk, egyre azon töprengünk : vajjon mely időben éltek itt azok az őseink, akik ezt a rengeteg munkát végezték és hagyományozták nekünk ? De amint a tetőre fölérünk, a szabadság ujjongó érzése tova röpíti magános gondolatainkat s a lelkünk száll, csapong

Avasi pincék

méből azt olvassa ki, hogy az vele érez : a bezárt pinceajtó kulcsa vajmi könnyen kiröpül az ablakon, s akkor a barátokká ölelkezett társaságot csak másnap bocsátják ki, a kulcsot megtaláló arra járók.

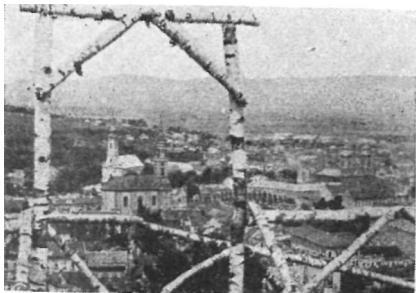
Mondják a rossz nyelvek, hogy akad olyan pincegazda is, aki háttal megy be a pincéjébe, hogy a nyomok a friss hóban úgy mutassák, mintha már hazament volna onnan. Egy másik pincegazdának az volt szokása, hogy a gyertyatartójába szörnyen rövid gyertyácskákat tett mindig, s ha kiégett, nem győzött sopánkodni, hogy ismét elfelejtett hosszabb gyertyát hozni, s milyen kár, hogy emiatt most már ilyen korán kell hazamenni! . . . Egy ilyen alkalommal, amikor ismét sopánkodott a gyertya fogytán, a társaság tagjai, akik már előzetesen összebeszéltek, így vigasztalták : sohse búsúljon bátyám uram a gyertya miatt : hoztunk mi gyertyát magunkkal, azzal előrántott mindegyik kabátja belső zsebéből egy-egy vaskos gyertyát.

Avastető kilátó és játszótér

Az Avasi pincézés azonban nem ezekről a pincegazdákról nevezetes, tudja azt jól, aki az Avason járt. Igazi magyaros vendégszeretet melegét érzi itt kisugározni mindenki, aki a pincébe kerül. Öreg Avas ! Mennyi vendéget, de sok jókedvet láttak, négy emeleten egymásfölött büszkélkedő pincesoraidnak vendég hívogató ezernyi nyílásai ! . . .

Ám a pincézésnek mégis csak a nyár a vidámabb időszaka. Az első tavaszi hajtásokkal egyszerre, megjelennek a pinceajtók előtt a terített asztalok, s a fülemile csattogása mellett, csöndes beszélgetés közben költi el minden család a kosárban felhozott vacsorát. Míg a világosságból tart : száll, röpköd a tekintet a hegy tövében terjeszkedő Miskolc házsorai között és a távolba messze széjjel. Mikor aztán besötétedik : egy-egy külön kis világ lesz a gyertyaláng által bevilágított minden pince kertecske, s minden család, minden társaság a maga kedve és kedélyessége szerint űzi el magát napi gond-

Kilátás az Avasról

jait. Hogy a gond biztosan és messze eltávozzék, arra fürkésző szemekkel figyel a bokor, vagy a kerítés mögött meghúzódó s a megvilágított arcokról olvasni tudó cigány, aki türelemmel lesi az alkalmas pillanatot, mikor számunkra tartogatott nótája szíves fogadtatásra talál.

Ám e bájos régi avasi hangulatokon hova-tovább mindjobban rést üt az a kívánság, hogy az Avas, a fejlődő Miskolc-hoz méltóan rendeztessék és kiépítettessék. Az Avas beépítetlen területei néhány év előtt, valóban nem voltak méltók a régi Miskolc-hoz sem, és bozóttal benőtt teteje éppen nem kecsegtette sok gyönyörűséggel a kevés számú elszánt sétálókat. Nem kis elszántság kellett hozzá, az akkori viszonyok között, hogy 4—5 matyó napszámmal 1909-ben hozzáfogtunk az Avas tető rendezéséhez, mellyel elsősorban kilátást teremtettünk a városra. A tövises bozót kiirtásával, az elhagyott pincelyukak betömésével s az útban lévő pincék kisajátításával s

Avasi ref. templom belseje

Avasi ref. temető

elegyengetésével megalapoztuk a ma már díszes Pergolákkal körülvelt s rózsával beültetett teres szép plátókat, melyeknek lépcsőzetes szép fekvése és változatai a rózsalugasok pompás díszével ritka szép látványosságai lesznek Avasunknak és vonzó ereje idegenforgalmunknak. Ezzel a rendezéssel elsősorban elhelyezkedésre alkalmas területeket állítottunk az áthatolhatatlan bozót helyére és lehetővé tettük, hogy a Rákóczi-torony megépítésének valóra válásakor közvetlen környéke már kulturáltan illeszkedjék a modern kilátótoronyhoz. Munkánkat városunk közönsége díszes padok és lámpaoszlopok ajándékozásával honorálta s bár a kömmün pusztításai itt is nagyon meglátszottak, de az újult erővel megindult rendezés, s az a körülmény, hogy városunk tanácsa új területek megszerzésével lehetővé tette a rendezés kibővítését : egy különlegesen szép Avasi park kialakulásának vetette meg alapját, melyet a közönség teljes szimpátiája kísér.

Avasi kilátótoronyunk tervbevett megépítésének lehetősége immár nem kérdéses többé. Boldog emlékű dr. Ráczy György, ki az Avas fejlesztésével mint világlátott és városát szerető polgár mindig rokon-szenvezett, együttes beszélgetéseinkben sokszor honorálta azt. A városra hagyományozott nagy értékű vagyonából kötelezően elrendelte a torony megépítését, mely az

Avas-Borsod Bükk Egylet turistakívül, szállója

idegenforgalmi és turista célokon

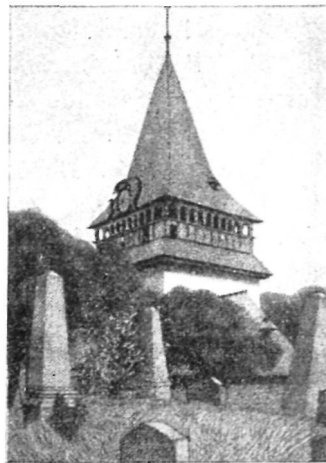
mint tűzfigyelőtorony a város fontos tűzrendészeti érdekeit, a toronnyal kapcsolatos vendéglő- és kávéházi helyiségek a közönség szórakozását lesznek hivatva szolgálni. A tűzfigyelés kérdésének megoldása a színházi őrtorony körülépíttetésénél fogva ma már sürgős szükségét is jelent.

Az avasi »Dr. Rácz György-torony« megépítése, az Avas további rendezésének és nyaralóteleppé, sőt állandó lakóhellyé való kifejlesztésének lehetőségei önként értetődőleg követelik, az Avasra való közlekedés szükségszerű megoldását. Ezt a célt szolgálná az avasi siklopálya, melynek 1928 november hóban már terveit és elhelyezését is tárgyalta Avas-rendező bizottságunk s a helyszínén egyértelműen abban állapodott meg, hogy a Siklóvasut alsó állomása a Múzeum bejáratától jobbra az Avas lábzatába helyeztessék el, a felső állomás és a villamos hajtógépezet pedig a torony szuterénjében találjon elhelyezést.

Ezen tervekkel kapcsolatosan önként merül fel az Avasnak vízzel való ellátása is, mint elengedhetetlen kelléke a nyaralóteleppé fejlesztésnek, mely célból a kilátótoronyban helyeztetnék el az avasi vízvezeték tartánya.

Mindezen tervek megvalósításához kedvező jelenleg Avasunk páratlan természeti szépségeinek úgy helyi, mint idegenforgalmi szempontból való fölismerése és értékelése.

Miskolc páratlanul kedvező fekvése, a város fejlődésének és szépítésének rohamos haladása, környékének természeti kincsekben való gazdagsága, a nagyvárossá fejlődésnek, a kedvező ittlakásnak minden föltételét bőségesen adják. Ezekben az értékekben az Avas olyan különlegesen nagy értéket jelent, melyet kamatoztatlanul hevertetni mulasztás volna. Ha mindezt nem ismernénk föl, ám beszéljen róla a számtalan külföldi példa. A magaslatok felé való törekvéseinkben Isten keresése nyilvánul meg. A felsőbb régiók tiszta levegőjében, a tündöklő napfényben, Isten kínálja ajándékait az embereknek.

Az avasi harangtorony
(Nyitray Dániel rajza)

TAPOLCA

Tapolca, a Bükkhegység bájos szép leánya. Szerelmes belé egész Miskolc, egész Borsodvármegye. Bárki más is, ha egyszer látta, ha gyönyörködött szépségében, boldogtalan ha újra meg újra nem láthatja, ha nem élvezheti a természet összetalálkozott szépségeinek, békességet, nyugalmat sugárzó csöndes harmóniáját.

Tapolcán virít ki a tavasz első virága. Tapolcán szólal meg az első madárdal. A tapolcai erdőben próbálja ki és frissíti föl tavalyról elövelt nótáját a fekete-

rigó és addig próbálja s addig hallgatod, míg egyszer csak azt veszed észre, hogy körülötted is, szívedben is — tavasz van !

Tavasz a tapolcai erdőben, tavaszi alkonyat a megifjodott nap visszanező sugaraival a duzzadó faágak között. Tavaszi rügyek első szépítkezése a tapolcai tó síma tükörében: új reménységekkel gazdag élményei az emberi szívnek . . .

Tapolca ! Varázslatos színtere az első majálisok fiatalságba ringató hangulatának, leányszívek itt fakadt első szerelmének.

Tapolca ! Emlékek és emlékezések gazdag kincses tára. Buzogó források, csendes vizek, átölelő, megsimogató beszédes alkonyatok megbékítő mesevilága : hozzád siet az élet vándora, ha úgy érzi, hogy a munka robotjában, a nyár perzselő hevében, meglöhdött a kedve, öröme, s megfrissítve, fölűdítve, új kedvvel s fűlében a nagy természet munkára serkentő muzsikájával bocsátod vissza csöndes hűs környezetéből a város lármájába . . .

Tapolca : Tórészlet

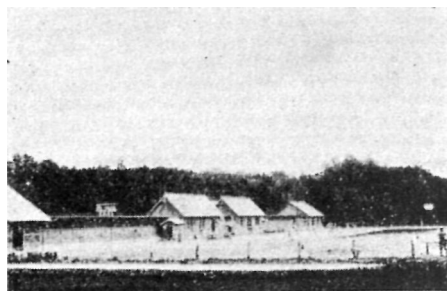
II.

Tapolca : Anna-szálló

Tapolca-fürdő Miskolc város tulajdona, Görömböly község határában nagy erdőség mélyén fekszik. Környéke, csónakázásra alkalmas festői szépségű tava, erdei sétányai, jó szállodája, különösen azonban gyógyhatással bíró kellemes meleg (25°—30° C.) vize, pompás nagy strandfürdője kedvelt kirándulóléhellyé avatják. Az idegenek s a miskolciak évről évre nagyobb számban keresik fel. A XIII. század elején Bene-

dek-rendi szerzetesek monostora állott itt, melynek romjaira az egyik domboldalon nemrégiben akadtak rá. Mivel a források melegvize ősidők óta gyógyító erővel bírt, a környék lakossága századokon át használja. A Szentkereszt hegy alján levő források fölé épült fürdőház, ódon bolthajtásos fürdőszobáival, bizonyítja, hogy az épület is régen épült. Mikor a város megvette a fürdőt, a fürdő-részvénytársaság nagyarányú tervet készített ennek az országos viszonylatban is számottevő fürdőnek a kiépítésére. Atavat, utakat rendbehozatta, mocsaras részek rendezésével parkokat létesített, nagy szállodát épített és 100 m hosszú és 50 m széles kellemes, langyos vizű modern

Görömbölyi-Tapolcastrandfürdő

strandfürdőt bocsátott a közönség rendelkezésére. Legutóbb a strandfürdő mellett iszapos forrásokra bukkantak. Tervbe van véve a régi fürdőépület kibővítése s a közlekedés kérdésének megoldása. Most rendszeres autóbuszjáratok bonyolítják le a forgalmat. Megközelíthető Tapolca az Avas-hegyen át gyalog, ez az út azonban másfél óráig tart. Hejőcsabáig villamosvasut vezet, innen Tapolca négy kilométer. A fürdőt csúzos, görvélyes bántalmaknál, ideggyöngeségnél stb. használják sikerrel.

Tapolcán van a miskolci vízművek forrása és gépháza, innen nyomják fel az Avashegy Miskolc felé eső oldalán levő gyűjtőmedencébe a vizet.

DIÓSGYŐR

Miskolctól alig egy mérföld távolságra, a Bükk keletre nyíló kies völgyében fekszik Diósgyőr község és híres régi vára. Miskolc várost és a városi jelentőségű Diósgyőr községet a Szinva vizének széles völgyelése köti össze. Mindkettőn sietve halad keresztül e bővizű patak, hogy a Bükkből magával hozott kristálytisza vizét megfertőző ama sok szennyet, melyet a vasgyár kohói és Miskolc város csatornáit beleszállítanak, gyorsan eltakarítsa.

A diósgyőri várnak, mint emberi védelmet célzó menhelynek az eredete a messze mult homályában vész el. Igaz ugyan, hogy a vár kőépítményei, jelesen a mai nap is messze látszó négy hatalmas bástyatorony csak a tatárjárás utáni időben keletkezett. De magát a sziklát, melynek tetején olyan büszkén emelkedett egykor a pompás kővár, ezt a természetes dombot már az iratlan idők embere is védelmi céljaira használta.

Az őskori földvár a Szinva kanyarulatában, egy három oldalról vízzel körülvevett szikladombon állott. Ezt a pompás helyet már az ősember is használhatta. Diósgyőri róm. kath. templom Valószínűleg még a bronzkor végén gyűrűalakú sánccal vette körül, mint ahogy mai nap is látni lehet ezt a szomszédos Kisgyőrben, a Halomvár, Leányvár és több szépen megmaradt őskori földvár hasonló alakú földerődítményeinél. Mindegyiknek jellemző vonása, hogy egy kiemelkedő dombot *gyűrű* formájú sánccal vesz körül. Ettől a gyűrűalakú sánctól vette nevét a Győr (= gyűrű) elnevezés.

Diósgyőr várának ősi gyűrűsánca a kővárrá átalakítás idején eltűnt. De az bizonyos, hogy ez az eltűnés nem az avar birodalom bukása idején következett be, mert az avarok nem ilyen 1–200 lépésnyi átmérőjű, hanem mérföldes kerületű sánccal mögött védekeztek. Borsodban egyébként sem lehetett eddig kimutatni itteni tartózkodásukat, annak dacára, hogy Borsod vm. 250 évig az avar birodalomhoz tartozott.

A régi földvárról a honfoglalás korában történetik először említés. Hogy ekkor már állott, bizonyítja Anonymus munkájának 31. fejezete, ahol P. mester így

szól róla : »... a vezér Büngérnek, Bors atyjának, nagy földet adott, a Tapolca vizétől a Sajó vizéig, melyet Miskóc-nak hívnak és *adott neki egy várat, melyet, Geuru-nak* (kiejtve : Gyeürü) *neveznek* s azon várat fia Bors a maga várával, melyet Borsodnak hívnak, egy vármegyévé tette.«

A honfoglalás után azonban nem igen lehetett a földvár használatban, mert 1271-ig mint várról sohasem történik róla említés, holott ugyanakkor Borsod váráról két-három tucat okleveles adalék is tanuskodik.

Diósgyőrt »Nagygyőr« földje néven legelőször 1248-ban említi egy oklevél, mely szerint akkor még a borsodi vár hatásköre alá tartozó királyi birtok volt. 1261-ben mint az egri püspökség birtokaival határos földet szintén a borsodi várhoz tartozónak mondják és szintén Nagygyőrnek írják.

A vár és község nevének írásmódja csak évszázadok alatt alakult olyanná, mint ahogyan ma írják. Anonymusnál Geuru, 1248-ban *Noggeur*, 1313-ban *Geur*, 1341-ben *Geior*, 1366-ban *Diosgwr*, 1399-ben ismét *Noggeurh* vagyis Nagy-győr, 1471-ben *Dyos Gywr*, 1504-ben *Dyos Gewr*, 1704-ben Rákóczi egy magyarnyelvű rendeletében *Diós Gyűrnek* írja, míg a XIX. század folyamán megállapodik *Diós-győr* alakban.

Diósgyőri evang, templom

A kővár építése a tatárjárás után történt. Mivel 1248-ban és 1261-ben csak mint a borsodi várhoz tartozó királyi földet említik, ebből következik, hogy csak 1261 után jutott magánkézre. 1271-ben azonban egy oklevél szerint az akkor már meglévő várnak az Ákos nemzetségből származó Ernye bán a birtokosa. Ebből kiviláglik, hogy Diósgyőr kővére 1261—1271 között épült, miután ezekben az években IV. Béla kedvelt hívének ajándékozta.

1271 után a vár szép napokat látott. Első gazdája, a hős Ernye bán is szépen felépíttette, de a vár szépítése és pompás várkastéllyá alakítása fiának, István nádornak nevéhez fűződik. István nádor mint gazdag, pompaszerető ember a várat valósággal fejlődmi fényvel rendezte be. Nagy hatalmára vet fényt gyermekeinek a kiházásítása. István nevű fiának pl.

a lengyel királlyal rokon hercegi házból való leányt szerzett feleségül. Vallásos felfogásának szintén tanujelét adta a pálos kolostorok iránt tanúsított bőkezű adományaival.

1304-ben közvetlenül a vár alatt levő Urunk Szent Testéről nevezett pálos kolostor részére tesz alapítványt. 1313-ban pedig a diósgyőri pálos barátoknak adományozza a Szinva északi oldalának oldalvölgyecskéjében fekvő népes Csenik falut (ma is Csanyik vagy Baráterdő a neve), továbbá a Papréte nevű földet, egy szőlőt és a Feltó (Hámori tó) nevű halastavat. 1315-ben a Diósgyőr felső szélén megtelepült Ágoston-rendi szerzetesek Szent Keresztről elnevezett társasházának adta Csenik egy részét.

De a fényre nemsokára sötét árnyék homálya borult. A tapasztalt és óvatos nádor könnyen hevülő fia atyjuk halála után pártot ütöttek Róbert Károly ellen. De rajtavesztettek. A hét fiú szorongatott helyzetében Dédes várába húzódott,

de ott is utólérte őket a király keze. A vár elesett és az Ernye-unokák vérpadon végezték életüket, várak és birtokuk pedig a királyi kincstárra szállott.

Így került vissza Diósgyőr vára alig félszáz évi főúri birtoklás után megint állami tulajdonba. Róbert Károly egyik ügyes hadvezérét jutalmazandó, Diósgyőr várat 12 faluval együtt 1319-ben Debreceni Dózsa nádornak adományozta. A vár és a hozzátartozó uradalom rövid ideig lehetett magánkézben, mert ezután állandóan kir. várnak és falunak említetik.

Diósgyőr újabb fénykora Nagy Lajos királyunk nevéhez fűződik, aki már 1343-ban is keltez innen oklevelet. 1358-ban ónodi Zudar Pétert, Bőcsi Domokos fiát bízta meg a várnagysággal, aki előbbi Sáros megye főispánja volt, utóbb Borsod megye főispáni tisztségét is viselte. Nagy Lajos főképen azóta kereste fel egyre gyakrabban Diósgyőr várát, amióta mint a lengyel trón örökösét, majd a lengyel korona viselőjét sűrűbben keresték fel a lengyel országnagyok. 1364-ben Nagy Lajos Diósgyőr várának uradalmához csere útján több faluval együtt megszerezte Miskolcot is. Ettől az időtől kezdve Miskolc és Diósgyőr története teljesen összekapcsolódik, amint ez e monográfia előző fejezetéből kitűnik. Itt tehát csak kivonatossan közöljük a vár további sorsát.

Nagy Lajos után leánya, Mária királyné, majd ennek férje, Zsigmond király is sokszor tartózkodtak Diósgyőr várában. Zsigmond 1424-ben feleségének, Borbála királynénak ajándékozta. Ettől kezdve száz éven át Diósgyőr többnyire mint a király feleségének birtoka szerepel. Mátyás király alatt ismét megszépült a várkastély. 1460—1478 között gyakran vadászgatott itt Mátyás, majd később Beatrix királyné birtokába ment át. A király vagy királyné távollétében a várnagyok mint kiskirályok zsarolták az uradalom népét. Utóljára II. Lajos neje, Mária királyné kapta jegyajándékkul a diósgyőri uradalmat.

A királyi és királynéi gazdálkodás azonban nem mehetett jól, mert az 1514. évi 2. és 3. törvénycikk alapján koronai uradalommá szervezik át.

A mohácsi vész után az addigi lovagvár végvár jelentőségre jut, de mint kisebb-terjedelmű várkastély sohasem tud komoly ellenállást kifejteni nagyobb haderőkkel szemben. Az államkincstár állandóan pénzzavarokkal küzdött, ezért 1546-tól kezdve többnyire zálogba adták. Zálogos urai voltak többek között Balassa Zsigmond és neje, Fánchy Borbála, Perényi Gábor és neje, Országh Iona, Török Ferenc, a Homonnaiak, Bedegi Nyáryak s utóljára a Haller-család. Ezekről visszapereleik az állam részére s akkor Mária Terézia 1755-ben a Grassalkovich-családnak adta bérbe.

Maga a vár a kurucháborúk óta egyre pusztult. Szép faragott köveit elhordták a községbe vagy a szomszédos Miskolcra. A régi vár ma már romokban hever. A falak egy része s a négy torony falai maradtak meg, mint szomorú emlékei a fényes napoknak. Ezekből s a XVII. századból fennmaradt alap- és távlati rajzokból, továbbá Wenzel Gusztáv, Kandra Kabos, Szendrey János, legújabbban pedig Möller István műegytemi tanár becses tanulmányaiból tudjuk, hogy a széles vízárakkal körülvett vár voltaképpen két részből áll. Az alsó vár falait nagyméretű kemény mészkőből faragott quaderekből készítették s három oldalán négyszögű kettes toronnyal erősítették meg. A negyedik oldalon a védőtorony a többinél jóval nagyobb volt s ebben 6 kazamata talált helyet. A felvonóhid a vár nyugati

oldalán állott. Az alsó vár falainak egy része még fennáll. Korát Möller tanár úgy határozza meg, hogy nem előzhette meg István nádor idejét, vagyis a XIII. század végét.

A felső vár Möller István megállapítása szerint a XIV. század második felében, vagyis Nagy Lajos király, illetve Mária királyné alatt épült, a Franciaországban akkor divatos minta szerint. Ennek a falait terméskőből rakták, az ajtó- és ablakkereteket, párkányokat és gyámokat stb. pedig faragott kövekből. A belső, illetve felső vár emeletes volt, négy többemeletes nagy saroktoronnyal ellátva. Ezekben voltak a lakosztályok. Az alsó részben a cselédség lakhatott, az emeleten a királyi lakosztályok, a hatalmas lovagterem (26 m hosszú, 13 m széles) a vár legnagyobb helyisége, melyben az ünnepélyes fogadások, mulatságok stb. folytak le. A várkápolna a keleti oldalon volt, az alsó és felső emelet kitöltésével. A szentély a szabályos nyolcszög öt oldalával zárult. Egy régi rajz még a királyi székek elhelyezését, a szószék helyét is megjelöli. Nemcsak a tornyokban lévő helyiségeket, hanem a tornyokat összekötő s a nagyobb termeket magában foglaló szárnyak földszinti és emeleti helyiségeit is boltozták. Egy ablakfülke boltozatának egy része, címeres zárókővel, — maradt még meg a déli szárnyon; Möller István megállapítása szerint a legkésőbbi gót-stílus formáival a XVI. sz. elejéről, tehát a Mária királyné (II. Lajos felesége) alatt történt építkezésből.

Diósgyőri vár

A tornyokon s a falakon kívülről a figyelő őrség számára körüljárható védőfolyosók voltak. A felvonóhíddal szemben lévő saroktorony előtt külön még egy védőtorony állott, az északkeleti torony előtt pedig egy kettős torony. Möller tanár megállapítása szerint a külső, vagyis alsó vár fallal határolt alapterülete kb. 7670 m². A felső vár 55 m hosszú és 44–46 m széles, 2532 m² alapterülettel. Maga a várudvar 673 m² terjedelmű volt.

A várat a vízárkon kívül nagy kert vette körül. A várral szemben lévő mai erdőgondnoki lakás udvarán van egy hatalmas török mogyorófa : 14–15 m magas, törzse 84 cm átmérőjű. A hagyomány azt tartja róla, hogy azt annakidején Mária királyné ültette itteni gyakori tartózkodása kedves emlékére, így eszerint ez a terület is a várkerthez tartozott volna, ami valószínű is. A fa kora azonban nem vihető vissza a XVI. századra, legfeljebb talán 150 évre, — ugyanis pár évvel ezelőtt vágták ki a vasgyárnak a ref. templomhoz közel eső telkén kiszáradt hasonló és ennél alig kisebb török mogyorófát, melyből egy körszelvény a miskolci múzeumban van (átmérője 65–74 cm), ennek évgyűrűi pedig legfeljebb csak 150 évre utalnak. A híres diósgyőri mogyorófa, melynek nagy korát úgy képzelték el, hogy a közönséges mogyorócserje vékony ágából nőtt ilyen tekintélyesre (!), nem ismervén a meglehetősen ritka török mogyorófát, — mely hosszú idő alatt kifejlődhetik ilyen tekintélyes nagyságra — sajnos, végnapjait éli.

Pár év óta pusztulásnak indult, már tavaly sem zöldeltek ki hatalmas gallyai, — hiába volt minden kísérletezés, a legközelebbi jövő megfosztja Diósgyőrt ettől

a nevezetességtől és egyre kevesebb marad a várhoz, a királyi szép napokhoz fűzőtt kedves legendákból, emlékekből.

A diósgyőri vár romjai nemcsak az idők folyamán pusztultak, de különösen a mult században érte nagy rombolás, mikor köveit építkezésekhez hordták szét. Az Erdőkincstár azonban eléggé nem méltányolható jóindulattal igyekszik a beces műemléket megvédeni, kitisztította a gazzal benőtt és bizony siralmas látványt nyújtott várudvart, a romokat és megfelelően körül is kerítette. Őrizetéről gondoskodik, sőt a teljes elpusztulással fenyegetett részek megmaradását is biztosította.

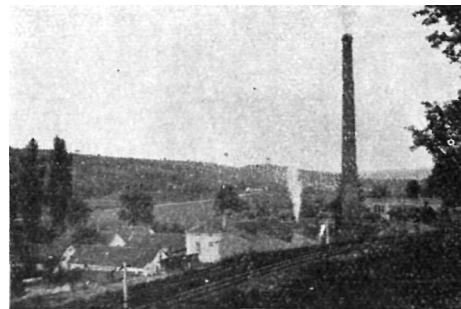

Diósgyőri községháza

Előbb említettük, hogy Ernye bán fia, István nádor a XIV. sz. elején a pálosok számára nagyobb adományokat tett. A pálos kolostor a Majláthon van, ott, abban az épületben van elhelyezve ma az erdőhivatal. A kolostort 1526-ban Serédy Gáspár zborói várkapitány, Ferdinánd hű embere pusztította el, állítólag azért, mert az apát Szapolyay-párti volt. A törökök 1550-ben végképen lerombolták. III. Károly 1739-ben helyreállította ugyan, de már kisebb méretben. A rend feloszlásakor, 1782-ben az épület a kincstáré lett, jelenleg az erdőgondnokságok hivatalai és tisztviselőlakások vannak benne. Az egyik bejáró ajtó mellett kőtábla van az alapítás, pusztulás s a helyreállítás évszámait feltüntető felirattal. Egy másik kapu felett a pálosok jelvénye, a kenyeret csőrében tartó holló — domborművű képe látható. A kolostor magas kőkerítése, a borház, pince ma is megvannak, továbbá a templom későbbi, 1766. évi harangja is, mely most az utcán, egy fa-haranglábon van felállítva.

Meg kell emlékeznünk egy igen beces, XV. századbeli reneszánsz márványdomborműről, mely Sz. Máriát, Jézust és alexandriai Szt. Katalint ábrázolja s előbb Bartalos Gyula egri műtörténész pap tulajdonába, utóbb a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárába került innen s művészi szépsége, nagysága fogalmat nyújthat arról, milyen lehetett a kétségtelenül mindvégig királyi pártfogásban részesült kolostor és templom berendezése.

Közvetett úton innen jutott a miskolc múzeumba pár XVIII. századbeli emlék is, melyek a III. Károly-féle újjáépítés idejéből valók. Két faragott faszobor a rend feloszlásakor Újhutára, a díszesen faragott barok templomi fapadok pedig — feljegyzéssel igazolva — Bábonyba kerültek. Innen jutottak azok a múzeumba, hol a többi diósgyőri emlékekkel együtt hirdetik a régi idők emlékeit.

Diósgyőri papirgyár

A diósgyőri ref. templom eredetileg a még gótikus ízlésben épült mai róm. kath. templom volt, mely a XVIII. században lett ismét a katolikusoké. A ref. mai

templom aztán a XVIII. században épült s a múlt század legelső éveiben építették át és javították gyökeresebben. Sok régi felszerelési tárgya közül egypár még abból az időből való, mikor a kath. templomot bírták. Kiválik ezek közt egy XV. századbeli sodronyzománcos, aranyozott ezüstkehely, — nem lehetetlen : királyi ajándékképpen kaphatta az egyház — mely igen szép magyar ötvösmunka és egy egyszerűbb, gótikus ízlésű, de régibb formájú aranyozott rézkehely, továbbá két patena, több XVII—XVIII. századbeli ónkupa, bortartó és tányér és igen szép hímezett úrasztali terítők. Mindezeket jelenleg szintén a miskolci múzeum őrzi.

A római katolikus templom már a XIV. században fennállott, a plébániát 1332-ben egy összeírás is említi. A templom a XVI. században a reformátusoké lett, később a XVIII. században került ismét vissza a katolikus egyház tulajdonába. 1752-ben átépítik, amiről a bejáró ajtó feletti címeres és feliratos tábla is tanuskodik (Almásy János és Fáy László jóvoltából).

Mai magyar stílusú kifestése Kossin János diósgyőri festőművész tehetségét dicséri. Van még egy régi emléke Diósgyőrnek, a róm. kath. plébánia előtt lévő Mária-szobor, mely 1739-évből készült barokkmű. 1803-ban vitték oda a Pálos-kolostorból.

Diósgyőr a XVIII. században és a XIX. század első felében a koronauradalomtól függő helyzetében éli a maga szűk keretek közti községi életét. A kincstár, mint a legnagyobb birtokos, nyújt a lakosságnak keresetforrást, de ez irányítja fejlődését is. A fejlődés ez időben, éppen a koronauradalom meglehetősen konzervatív gazdasági politikája miatt is — lassú, jóformán alig haladó volt. Az erdészet ugyanis jóformán csak Mária Terézia alatt kezd jelentősebben kifejlődni, — akkor, sőt egészen Trianonig, a Bükk erdészeti szempontból nem volt az a fontos és kihasznált terület, mint ma.

Diósgyőri
Hősök Szobra

Ez időben a koronauradalomhoz tartozott még : Miskolc, Diósgyőr, a Majláth (Diósgyőr felső része), Alsóhámor, Ómassa, Szentlélek, Huta, Tebe, Kisgyőr, Aranyos, Varbó, Parasznya, Radostyán, Kápolna, Bábony, Sajópetri, Lád-háza, Mohi, Tiszatarján, Mezőnyárád, Keresztes, Püspöki és Mezőkövesd.

A XVIII. század emlékét őrzik az erdészeti, illetve kincstári hivatalok és tisztviselői lakások számára ez időben emelt épületek, melyek némelyike még ma is fennáll.

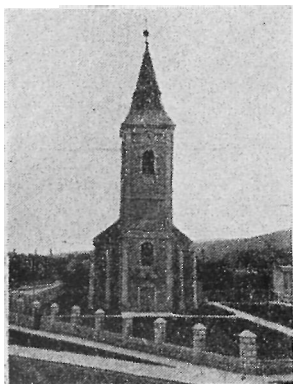
Az erdei üzem fejlesztésével együttjárt az üvegipar és a vasgyártás megindítása is. Az előbbinél 1772-ig, az utóbbinál 1765-ig vezetnek vissza a nyomok; a papírgyártás pedig a XVIII. sz. legvégén indulhatott meg; a hákori deszkafűrész, utóbb fűrészmalom 1779-ben már állott.

Mindezek Diósgyőr lakosságának nyújtottak munkaalkalmat s így a község fejlődését nagyban elősegítették. A koronauradalom mint ilyen a XIX. sz. közepéig maradt meg. Természetesen az idők folyamán kiterjedése, jogköre folyton

Diósgyőri elemi iskola

csökkent. Itt említjük meg, hogy a koronauradalom tisztviselője volt Déry István is, Széppataki Schenbach Róza, a kiváló magyar színművész nő és memoáriró ura. A nagy művész nő itt is lakott egy időben Diósgyőrben, — emlékéért a hálás utókor lakóházának falán elhelyezett márványtáblával örökítette meg.

Diósgyőri ref. templom

Diósgyőr újabb fejlődése 1910. évtől kezdve vett nagyobb lendületet. Új emeletes községháza, állami elemi iskola épült a községben, ugyanakkor a Majláthon és Ujdiósgyőrben is, — megvette a község a Tapolca-fürdőt, melynek 22 C fok kellemes hatású, természetes langyos vize, szép környéke, igen könnyen megközelíthető kedvelt kiránduló- és szórakozóhellyé tesz Diósgyőr e természeti kincsét. A villamosvasút Diósgyőrig épült ki s így a vasgyárral és Miskolccal való kapcsolat is hasonlíthatatlanul nagyobb lett és megkönnyítette az idegenforgalmat is. (Érdekes, hogy a villamosvasút előbb a község északi részén, mellékutcán haladt, utóbb helyezték át a kívánalmaknak és szükségletnek megfelelően a főutcára, a községháza előtt lévő jelenlegi végállomásig.)

A község természetes fejlődését mindezek előnyösen segítették elő s a lakosság, melynek jórésze a, vasgyártól s az Erdőkincstártól nyerte keresetlehetőségét, — egyre nagyobb számban építkezett.

Ennek a szép fejlődésnek az évekig tartó világháború bevágta az útját. A vasgyár a háború alatt a hadiszerek gyártása következtében kétségkívül fellendült és a hatalmas ágyúgyár építése is befejezést nyert, azonban nagyobbarányú községi építkezésről, vagy kifejlődésről szó sem lehetett.

A háború után következett ez el, mikor nemcsak az évtizedes mulasztást kellett pótolni, hanem Diósgyőr a Trianon megsabta új helyzet következtében jelentőségben megnövekedve, egyrészt a rohamos fejlődésnek indult Miskolccal párhuzamosan növekszik, másrészt Csonka-Magyarország legszebb vidékének, a Bükknek, Lillafürednek kapujában a mindnagyobb arányokban meginduló idegenforgalom előnyeit is élvezi. Fejlődött a vasgyár, Újdiósgyőr, papírgyár és maga a község. A vasgyár felé eső földek túlnyomó része házhely lett és számtalan családnak adott szépen felépített kispolgári otthont. Az Erdőkincstár erdei kisvasútjának kiépítése Hámorig és Ómassáig nemcsak a Miskolc felől jövő idegenforgalom céljait szolgálja, de Diósgyőr érdekeit is.

Annak dacára, hogy 1926-ban a kereseti adót, ami évente kb. 72 ezer pengőt tett ki, az állam elvette s -50%-nál magasabb pótdadót nem engedélyezett, ami a költségvetést teljesen felborította s a község kénytelen volt kölcsönt felvenni, — az előljáróság mindent megtesz a fejlődés érdekében.

Lássunk például egypár adatot és számot az 1925—28. évi építkezésekből, alko-

Diósgyőri vasgyári róm. kath. templom

tásokból, melyek nyilvánvalóan mutatják milyen helyes irányban indult meg a községfejlesztés minden elismerésre érdemes munkája.

1927-ig 9097 négyzetméter bazalt és 3140 négyzetméter makadámút készült. Járdákra költött a község 295 ezer pengőt. Aki tudja milyen forgalma van Diósgyőrnek és ismerte az eddigi sáros utakat, melyeken szinte lehetetlenség volt például a község felső részébe, a Majláthra feljutni, az tudja mit jelentenek a mai rendezett, járdával ellátott utak. Diósgyőrnek, az óriási autóforgalmat tekintve is, — jó útjai vannak, ami első alapfeltétele minden természetes haladásnak. Épült közvágóhíd (72.000 P), emeletre bővült az elemi iskola (71.000 P) és az újdíósgyőri is (51.000 P). Átalakították a csendőrlaktanyát, hidakat építettek, nagyobb összegekkel segítették a vasgyári ref. és evang., a perecsi róm. kath. templomok, az újdíósgyőri róm. kath. kápolna építését, az evang. egyház orgonáját s a régi Mária-szobor javítását, a ref. iskolát stb.

Diósgyőri polg. iskola

1925-ig 780.000 pengőt költött a község befektetésekre és erre 320.000 pengő kölcsönt vett fel, — a többit a maga erejéből fedezte.

Most az általános gazdasági helyzet miatt természetesen csökkent a középítkezés és a községfejlesztés is, az adó megkötöttsége s a kereseti adó elvétele lehetetlenné tesz minden szükségszerű beruházást.

Emellett még területcsökkenés veszedelme is fenyegeti Diósgyőrt. 1890-ben a község határa még 29.846 kat. hold volt. Ebből Újhutához 5097, Répáshutához 2953, Óhutához 1078= 9128 holdat csatoltak át. Most Hámor község Lillafüred fejlődése érdekében 9782 kat. hold átcsatolását sürgeti. Ha ez megvalósulna, súlyos sérelem érné a községet, mert a húszezer lakost számláló Diósgyőrnek 10.000 kat. hold maradna meg s az 1000 lakosú Hámor határban felülmúlná Diósgyőrt, melynek lélekszáma húszszor annyi.

Vasgyári ref. templom

Diósgyőrt fekvése, környezete, helyzete jelentős helyé jelölik és előtte a fontos feladatok egész tömege áll. A községi törvény alapján való igazgatása ma már nagyon nehéz és mindenképen megérett arra, hogy városi rangra emelkedjék. Ez és a Miskolccal való összeépítésből folyó következmények kialakulási eshetősége fogják Diósgyőr fejlődése útját megszabni, — a vas-

gyári és az erdészeti üzemek kifejlesztése pedig az előrehaladásban megerősíteni.

A lakosság lélekszáma (1920.) 19.236 volt. Ebből róm. kath. 13.578, gör. kath. 507, ref. 3317, ev. 1343, gör. kel. 42, unitárius 10, izraelita 372, egyéb 67. A lakosság főkeresetforrása ma is a vasgyár s az erdészet. A kisvasút s a villamos a fuvarosipart, mely Diósgyőr lakosságának szintén egyik legfőbb foglalkozása volt, — tönkretette s jóformán csak az erdészeti szállításokra szorítkozik.

A vasgyárnál is erős létszámcsökkenés történt a háború után, itt is kevesebben dolgoznak. A papírgyárban, a majláthi fűrésztelepen, a szénbányákban, gyárakban, a lillafüredi építkezéseknél, a miskolc—egri műút építésénél találnak sokan munkaalkalmat. Kertészettel is többen foglalkoznak, sőt újabban a Lillafüred helyett Diósgyőr enyhébb levegőjét kereső nyaralók (100—150 egy nyáron) is növelik a megélhetési lehetőségeket.

Diósgyőr legújabb történetében ünnepélyes esemény volt 1928 június 10-ike, midőn a világháború 221 hősi halottjának emlékéét örökítette meg a község. A hálás kegyelet s a hazafias érzés nemes áldozatkészségével emelt művészi szép szobor (Gabai Sándor műve) a község ékessége is. Az újonnan rendezett és parkírozott tér a református templom előtt méltó keretet ad a műnek és kellemes benyomást gyakorol a községbe érkező idegenre is. A szoborleleplezés nagy és lelket megható ünnepélyességgel ment végbe. Radó Gábor erdőtanácsos megnyitó beszéde után dr. Dezsöffy Aurél keresk. államtitkár, a kerület képviselője tartotta az ünnepi beszédet és Zsoldos István kormányfőtanácsos, vasgyári igazgató a szoborbizottság nevében átadta a szobrot Éles Géza községi bírónak. A szobor költségeire a község 27.000 pengőt áldozott.

A község élén a képviselőtestület áll, 20 virilis, 20 választott és 21 előjárósági tagja van. A virilisták között természetesen az erdészet, a vasgyár papírgyár van főképen képviselve. A községi bíró a község fejlődését szívében viselő s közbecsülésnek örvendő Éles Géza gyógyszerész. Főjegyzői állás üresedésben. Ligethy Béla, ki mintaképe volt a céltudatosan építő és az adott lehetőségeket ok-szerűen felhasználni tudó tisztviselőnek, 1929 június havában elhunyt. Másodjegyző : Beliczky József, III. jegyző : Szép Mihály, IV. jegyző : Bihary Zoltán, pénztáros : Feldman István, törvénybíró : Frigyik Sándor, közgyám : Lendeczky Mihály, körorvos : dr. Saád Ferenc, állatorvos : Szeőts Gyula.

Vasgyári munkásház

A róm. kath. egyház lelkésze Diósgyőrben Füstös Pál szentszéki tanácsos, esperesplébános, akinek elődje a pár hónappal ezelőtt Egerbe kanonoknak kinevezett Mayer Béla volt, — a vasgyárban pedig Csintalan József plébános, a percesi bányatelepen Halmos Mihály.

A református egyház lelkésze Komjáthy József, a vasgyárban Nádházy Bertalan, Perencesen Falucskay Benjámín.

Az evangélikus egyház lelkésze Nemes Károly, a fiók egyházi vasgyárban Vitorisz László.

Az izr. hitközség rabbija: Stein Ferenc. A baptisták prédikátora: Csizmárk József.

Diósgyőrnek a következő iskolái vannak : Négyosztályos polgári fiúiskola (igazgató : Huszár Károly), négyosztályos polgári leányiskola (igazgató : Domán Róza), hatosztályos állami elemi iskola (igazgató : Tálás Béla) és külön elemi iskola a Majláthon (melynek igazgatója szintén Tálás Béla). Van hatosztályos római kath. és hatosztályos ref. elemi iskola (az előbbinek Székely Miklós, az utóbbinak Palcsó

Sándor az igazgatója), evangélikus elemi iskola (igazgató : Záhony Dezső), községi iparostanonciskola (szintén Záhony Dezső) és gazdasági továbbképzőiskola (Tálas Béla vezetésével).

A vasgyári összes iskolák (22 tanterem, 23 tanító) élén Keresztes Vencel felügyelő áll, akinek elévülhetetlen érdemei vannak a vasgyári tanügy mintaszerű kifejlesztése terén. Ő volt az, aki bevezette a vasgyárban — elsőnek az országban — a rövidesen mindenütt életbelépő nyolcosztályos elemi iskolai tanítást. Érdemei jutalmazták akkor, midőn az idén az Akadémia Wodianer-díjával tüntették ki, ő a borsodmegyei tanítóegylet elnöke.

A vasgyári áll. elemi iskola két egy-egy emeletes, mintaszerűen berendezett és felszerelt épületben van. Újdiósgyőrben a hatosztályos elemi iskola 6 tanteremben (igazgató : Mydló Antal), Percesen hatosztályos elemi iskola 9 tanteremben (igazgató : Lauday János) működik.

A közoktatás és művelődés céljait szolgálják az iskolán kívüli népoktatás előadásai (novembertől márciusig) vasárnaponként, melyek előadói szintén diósgyőriek és vasgyáriak. Itt említjük meg az iparostanonciskolai önképzőkört is. Az önképzés kérdésének itt igen nagy jelentősége van.

Vasgyári kórház

A 750. sz. Nagy Lajos-cserkészcsapat a vasgyárban szolgálja a cserkészzet nemes feladatait (Bán Emil vezetésével). A leventeképzés kitűnően megszervezett (Diósgyőrben Bihary Zoltán jegyző, vasgyárban Karay Aurél főfelügyelő irányításával).

Általában megállapíthatjuk, hogy Diósgyőrben és a vasgyárban, ahol a gyári munkásságnak nagy tömege él, — az iskolázás és továbbképzés

az egészen speciális helyzet fontosságához mérten a legjobban van megszervezve és működése meghozza a kívánt eredményeket.

A kulturális, társadalmi és jótékonyági egyesületek nagy száma szintén a megszervezettséget s azt a nemes indulatú törekvést igazolja, hogy a tisztviselők és munkások kultúrája és jóléte mindjobban erősödő lendülettel fejlődjön.

Diósgyőrben, magában az anyaközségben van és áldásosan működik a róm. kath. nőegylet (elnöknők : Kolba Róbertné és Ligethy Béláné), református nőegylet (elnöknő : Éles Gézáné), evangélikus nőegylet (elnöknő : Radó Gáborné), Stefánia-egylet (elnöknő : Nemes Károlyné).

Diósgyőri kaszinó (a Hangya helyiségeiben, elnöke : Záhony Dezső), Diósgyőri ipartestület (Bolla Ferenc), Polgári dal- és olvasókör, Iparosok és kereskedők köre (Sternberg Imre), Gazdakör (Frigyik Sándor), Önkéntes tűzoltóegylet (+).

A *Vasgyárban* működő egyesületek : A róm. kath. nőegylet (Longauer Gézáné), ref. nőegylet (Zsíros Lajosné), evang. nőegylet (Zsoldos Istvánné), Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSz), elnöke : Zsoldos Istvánné, a Vöröskereszt (Zsoldos István kormányfőtanácsos, gyárigazgató, ügyv. elnöke : dr. Zakariás János egészségügyi főtanácsos), Stefánia-egylet (Zsoldos Istvánné, ügyv. elnöke : dr. Zakariás János), Tisztviselők dalegylete (dr. Zakariás János), Jószerencse dal-

Fiúiskola, diósgyőri vasgyár

és önképzőkör (Csekme Károly főfelügyelő), Tisztviselők olvasóköre (Zsoldos István), Kiskert-egyesület (Zsíros Lajos felügyelő), Jószerencse betegsegélyző- és temetk. egylete (Csekme Károly), Tisztviselők temetkezési és segélyegylete (Fábry Zsigmond főfelügyelő), Diósgyőri és vasgyári temetkezési egyesület (Linkesch Károly), Turán-egylet (Hosztják Albert főfelügyelő), Magyarországi vas- és fémmunkások szakszervezete (Kolárcsik József), Ker. szoc. egyesület (Melczer Lajos), Munkások rokkant- és nyugdíjegylete (Au Ádám főművezető), Iparos ifj. egyesület (Biber József mérnök), Művezetők egyesülete (Krémer Vilmos főművezető), Tisztviselők sportegylete (Longauer Géza főfelügyelő, gyárfőnökhelyettes), DAC (Diósgyőri Atlétikai Club, Hosztják Albert), DVTK (Diósgyőri Vasgyári Testgyakorlók Köre, Ábel Kálmán felügyelő), 2 filléres asztaltársaság (Hajdú László tisztv.), Hadróá (vitész Holló Elemér), Bányásziskolát végzettek egyesülete (Szücs János), Újdiósgyőri Hangya társaskör és kultúregylet (Schneider Rezső nyug. főfelügyelő).

Perecesen: Munkások rokkantegylete (Jakubovenszky János tisztv.), Bányamécs dal- és önképzőkör (Laczfalvy Ferenc főmérnök), Ker. szoc. egyesület (Szabó András), Perecesi testgyakorlók köre (Laczfalvy Ferenc).

Diósgyőr ipara fejlett, 1928-ban 260 iparos 82 segéddel és 195 tanonccal dolgozott.

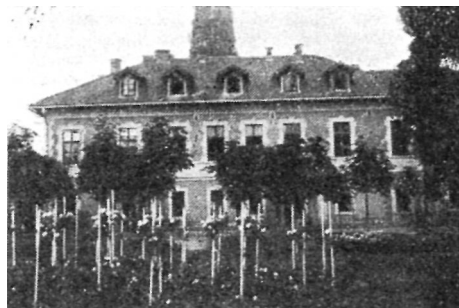
A nagyobb ipartelepek és gyárak között kiemelendő elsősorban a nagy tekintélynek örvendő és országosan ismert Kolba-féle papírgyár, melynek alapítása a XVIII. sz. végére, illetve a XIX. sz. elejére esik.

Alapítója Martiny Sámuel gömörmezei földbirtokos volt, aki üzemét kibővítve, 1820-ban rendszeres papírmalmot építtetett. 1878-ban Kolba Mihály és fiai, iglói papírgyárosok vették meg a folyton fejlődő vállalatot, melyet aztán teljesen megfelelő új gyárban és új épületekben helyeztek el. Kolbáék működése egészen új fejezetet jelent a gyár történetében, a gyár rohamos fejlődésnek indult s a szakszerű vezetés meghozta az eredményt: a «diósgyőri merítettpapír» hosszú időn át a legelső minőség és finomság dolgában a papírpiacra. Az 1905. évben újabb épületet emeltek a papírlemezgyártására. Legújabbban a magyar állam részére készítenek papirost és itt készül a papírpénzeink finom anyaga is. A gyár jelenleg Kolba Róbert szakszerű igazgatása alatt áll.

Vasgyári Consum

A Diósgyőri kőszénbánya rt. bányatelepe is a legnagyobb üzemek közé tartozik. Jóminőségű barnaszene különösen a háborúutáni időben,

Vasgyári Kaszinó

akkor vált jelentőssé, midőn a trianoni »béke« szerződés megfosztotta az országot szénbányáitól és ráterelte a figyelmet a borsodi szénmedencére, a Mártha-aknára. Vezetője: Bujaló Lajos bányafőmérnök.

Újdiósgyőrben a villanyerőre berendezett Diósgyőri mőmalom rt. működik. Vízimalma négy van Diósgyőrnek (a Donkó-, Király-, Józsa- és Barnáné-féle).

A vasgyár Diósgyőrben fiók konzumot és mészárszéket is létesített. A Hangyának Diósgyőrön kívül Újdiósgyőrben és Perencesen is van fiókja.

A pénz- és hitelügyet szolgálják Diósgyőrben a Diósgyőri Hitelintézet rt. (1910., melynek igazgatója : Sternberg Imre), az Orsz. Központi Hitelszövetkezet fiókja (igazgatója : Somogyi Gyula). Moktár: Magyar Orsz. Közp. Takarékpénztár

Diósgyőri vasgyár,
Hivatalház

fiókja (igazgatója : Záhony János). A vasgyárban az OKH Orsz Közp. Hitelszövetkezet működik (Törék László főfelügyelő igazgatása alatt).

A közbiztonságot az államrendőrség kirendeltsége látja el a vasgyárban dr. Russay Géza rendőrtanácsos vezetése alatt, továbbá a csendőrség, Diósgyőrben és a vasgyárban egy-egy 16—16 főből álló csendőrös útján.

Mozgóképszínháza kettő van. A Diadal-mozgó Diósgyőrben a Tapolca-fürdő nagytermében hetenkint kétszer tart előadást, a Kultúr-mozgó pedig a vasgyárban a nagy munkás-étteremben.

Meg kell még emlékeznünk a diósgyőri hírlapirodalomról is. A község fejlődését és városias jellegét misem mutatja jobban, mint az, hogy már 1913-ban megszületik a Diósgyőri Ujság, hetenként egyszer megjelenő közérdekű lap, Földes Lajos szerkesztésében, mely egészen 1920-ig jelent meg. 1919-ben Ligethy Béla főjegyző szerkeszti a Diósgyőr című lapot, a viszonyok következtében azonban ez nemsokára megszűnt. 1917—18-ban jelent meg Lelkipásztor cím alatt a vasgyári ref. egyház lapja dr. Szarka Gyula szerkesztésében, míg a diósgyőri ref. egyház a Ref. Egyházi Értesítőt adja ki (Allander Henrik, Éles Géza főgondnokok, Komjáthy József és Nádházy Bertalan lelkészek szerkesztésében).

A BÜKK

Miskolc város rohamos fejlődésének egyik titka a lehető legkedvezőbb fekvésében keresendő. Dél és kelet felől a Nagyalföld, északról és nyugatról a Bükk végső dombsorozatai símulnak szelíden egymáshoz. Az Alföld aranya, a búza itt találkozik a hegyvidék kincsével, a borsodi szénbányák bőséges barna szenével és a Bükk erdeinek fatermelésével.

A közeli fürdőhelyek értékes vize és levegője, a bájosan szép hegyvidék, vonzák az idegent, évről évre emelik az idegenforgalmat. Idegenforgalmi szempontból a trianoni béke előtt a Bükkhegység úgyszólván számításba sem jött. Nem azért, mintha azelőtt nem lett volna szép és vonzó, hanem mert a turista-

világ előtt ismeretlen volt. Csak a Borsodi Bükk Egylet turistái járták szorgalmasan, jelezték az utakat, élvezték a csöndet és vezették az úgyszólván csak Miskolc városából összetoborzott társaságokat.

Ma a Bükk az ország legszebb és legnagyobb hegyvidéke. Ma már nemcsak Miskolc, de az egész Csonkaország figyelme ráterelődött. A kormány is észrevette, hogy nagy érték fekszik kiaknázatlanul a Bükk szépségében, jó levegőjében és hatalmas összegekkel igyekszik a lillafüredi nyaralótelepet és környékét felvirágoztatni.

A Bükkhegység Borsod vármegye délnyugati, nyugati és északi nagyobbik felén, valamint Heves vármegye északkeleti részén terül el. Északon és keleten a Sajó, délen a Nagyalföld, nyugaton az Eger patak völgye s ennek folytatásaként a szarvaskői vadregényes völgy a Váradi és Szilvás patakok és északnyugaton a Bán völgye határolják. Területe meghaladja az 1280 négyzetkilométert, ebből a legnagyobb rész 100–400 méter magasságig emelkedő dombosvidék, míg maga a hegység zöme, a voltaképeni Bükk, mintegy 300 négyzetkilométert tesz ki.

A hegység egyik érdekessége, hogy a nyugati oldalról a Szilvás és Váradi patakok völgyéből úgyszólván átmenet nélkül szökik fel a 900 méter magasságig, innen a többi égtáj felé mindinkább alacsonyabbá válva beleolvad a Nagyalföld áldott síkjába.

A Bükkhegység vizei a Tisza vízkörnyékéhez tartoznak. A vízelosztás a hegységben igen különböző, míg egyik rész vízben gazdag, addig más helyen egész nagy területek vízszegények. Így a déli rész (kevés kivétellel) vízben nagyon szegény. Pl. Ujhután 1926 nyarán valóságos vízínség volt. A község két kútját csendőrség őrizte, mert kevés vizét a sorakoztatott lakosságnak egyenlő arányban kellett kiosztani minden reggel.

Legnagyobb patakjai a Bán (36 km.), Kazinc, Szinva (20 km.), Hejő, Eger (22), részint a Sajó, részint a Tiszába futnak. Búvó patakjai eltűnnek a hegység barlangjaiban, hogy valahol ismét mint források lássanak napvilágot. Egyik legérdekesebb ilyen búvó patakot a Tatárárokban (Mexikó-völgy) találhatunk. Még a vásárhelyi farakodónál vígan csobogva fut a bővizű patakocska, alig száz méterrel lejjebb már csak a száraz medre vezet bennünket egészen a Tatárdomb végső nyúlványáig, ahol egy üde forrás megszánja a kihalt patak medrét (valószínűleg itt lát újra napvilágot).

A Bükk-hegységet áttekintés és tagozottsága szempontjából három részre szoktuk felosztani : északi, középső és déli részre. Maga a hegység főtömege a középső részben helyezkedik el, míg a déli és az északi rész az előbbinek mindinkább alacsonyabbá váló hegy- és dombosozatai.

Az északi részt úgy képzelhetjük el, hogyha Miskolc északi oldalán emelkedő Tetemvár-dombot vesszük kiinduló pontul, lassan emelkedik mindig magasabbra s az Ostoros-Gallyatető-Örvénykőn át, a Bálványban éri el legmagasabb pontját 957 méterrel s innen meredeken törik le a Szilvás-patak széles völgyébe. A Bálványt általában a Bükk legmagasabb hegyének gondolják, ez azonban téves felfogás, mert míg a Bálvány 956 méter, addig a Magastető 965. Ennek az az oka, hogy a Bálvány tetejéről a legszebb kilátást élvezhetjük s gyakran járt helye a Bükknek (háromszögelési pont), míg a Magas-tető fákkal borított orma semmi

kilátást nem nyújt s így a turisták előtt ismeretlen. Ezt a kérdést a legújabb térkép nyomán nem lehet tisztázni.

Az *északi rész* bővizű patakjai tágas és termékeny völgyeket nyitnak a Sajó felé. Bábony-, Pitypalatty-, Harica-, Kazinc-és Bán-patakok gyönyörű völgyei, mind kedvenc és szép kiránduló vonalai Miskolc és környéke természetet kedvelőinek. Kirándulóhelyekben nagyon gazdag rész. Ilyenek : Pereces, Gallya-forrás, Andó-kút, Királykút, Felsőforrás, Kaszáskút, Szentléleki forrás, Köpűs-forrás, Bánkút ; kilátóhegyei: Ostoros, Gallyatető, Nagyoldal, Örvénykő (773). Szentléleki látókő, Északi látókövek, Csikorgó, Nyárújhegy (890), Bálvány (956) a legismertebbek. Az északi részt a Szinva, Garadna és Ablakoskő völgyek választják el a Bükk középső részétől.)*

A Bükk *középső része*, hasonlóan az északihoz keletről nyugatra folytonos emelkedésű hegysorozatot képez. Csak a Szinva szakította meg a folytonosságát évezredes munkájával, a völgy felső szakaszának sziklaalakulataiból sejthető tektonikus erők segítségével. A hegység nyugati végén a Magastetővel 965 m-rel éri el csúcspontját.

Vízben szegényebb az északi résznél, de a hatalmas fennsík bizonyára a Bükk legnagyobb víztartóit rejt magában. Két nagyobb patak a Szinva és Garadna nyerik innen vizöket.

A hegység legjellegzetesebb része a Bükkfennsík képezi a középső rész magvát. A 4—6 kilométer széles és 18 kilométer hosszú fennsík átlagos magassága 6—800 méter. A fennsíkból emelkedik ki 100—200 méter magasra a fennsík szinte külön kis hegyvilága. Csak ha a fennsík valamelyik peremhegyére megyünk, akkor látjuk milyen magasságban vagyunk a környező hegyek fölött. Különösen a Peskő, Ördöghegy, Bányahegy kilátásainál érezzük ezt a hatást meglepetésszerűen, természetesen csak akkor, ha a fennsík belsejéből jövünk.

A fennsík tele van érdekesebbnél érdekesebb dolinával, vízelnyelő tölcserrel, hatalmas méretű teherrel, egy-egy beszakadt barlangnak ősi emlékei ezek, melyeket felváltottak azóta újabb és újabb barlangok és óriási víztartók, melyek ma még ismeretlenül húzódnak meg a fennsík titokzatos mélyén. Hogy csakugyan óriások lehetnek ezek a rejtelmes barlangok, abból gondolható, hogy a legnagyobb zápor vize is úgyszólván percek alatt tűnik el, — akár milyen nagy tömegű — a dolinák mélyén.

A középső rész kiránduló helyei a Bükk büszkeségét képezik. Lillafüred csonkaországunk legszebb nyaralótelepe, a Taj a Bükkhegység gyöngye. Közelükben a kiránduló helyek egész sora, hiszen minden forrás, minden kilátást nyújtó szikla egy-egy kirándulóhely. Ilyenek: a Szinva-forrás, Weidlich-pihenő, Garadna-forrás, Jávorkút, Csipkés-kút, Csurgó, Zsófia-torony, Szeleta-barlang, Kerek-hegy, Tarkó, Peskő stb.

A Bükk *déli részének* elválasztó határvonalául Ujhuta, Hollós és a Nagyfennsík déli hegyvonulatát számítjuk. Hegyei a fennsík felé emelkednek, de a 700 m. magasságot sem érik el. Ez a rész a legkevésbé ismert a turisták között. Ennek természetesen oka a víz szegénysége. Néhány nagyobb patakja egészen a hegység

*) Az új hegymagasságokat a legújabb állami térképről vettem.

alacsony nyúlványai között ered. Mégis a déli rész vizei a melegforrások a Bükk legértékesebb vizei. Ezek ugyan nem a hegység bensejéből jönnek, mint azt gondolhatnánk, hanem a Nagyalföld alól igen nagy mélységekről, melyek a hegység szélén a mészkősziklák repedésein utat találnak fölfelé s mint melegvízű gyógyforrások látnak napvilágot. Ilyenek a diósgyőri, tapolcai, kácsi és egri hőforrások.

Kirándulóhelyekben jóval szegényebb mint az északi és a középső rész, de sok helyen szépségben és változatosságban alig marad el azoktól. Nevezetesebb helyei: Tapolca, Nagykómáza, Hollóskút, Mexikóvölgy, Kékmező, Gyertyánvölgy, Tebe, Kács-fürdő, Répáshuta és az Egerhez közeleső kirándulóhelyek.

Érdekes (de szomorú is), hogy a Bükk belsejében a tisztamagyar Borsod vármegye közepében néhány kis község tótnyelvű lakossága évszázadokon keresztül megtartva nyelvét, nem olvadt bele a környék színmagyar lakosságába. Ma azonban már legalább magyar érzelműek és magyarul tudnak. Leginkább elmagyarosodott a forgalom középpontjában fekvő Hámor község, míg a többi falvakban Óhuta, Ujhuta, Ómassa, Répáshuta, a gyermekek csak az iskolában tanulják meg a magyar nyelvet. A Bükk perifériáin azután a tiszta magyar községek egész sorát találjuk, akik jobb módban levők és földműveléssel foglalkoznak.

Aki keresi a csendet, az megtalálja a Bükk erdőségében, aki szereti a természetet, az éltető üde levegőt, a város szinte romlottságig finomult kultúrája s rossz levegője után itt testi-lelki megújulást érez. Nem szabad azt gondolni, hogy a Bükk el van árasztva nyaralókkal, csak Hámor községre mondhatjuk el ezt, de mi az a pár száz, vagy ezer nyaraló, egy olyan óriási területhez. Húsz éve járom a Bükköt, de még évről-évre találok olyan részleteket, völgyeket, ahol sohasem jártam azelőtt, amelyek újak, szépek, járatlanok és ismeretlenek. Csak a vadőr és erdővéd ismeri ezeket, még az igazi turisták is nagy ritkán kerülnek ide. Rengeteg olyan helyet találunk, amely alkalmas lenne nyaralótelep számára. De ilyet csak az állam létesíthetne, mert a leghozzáférhetőbb részek a kincstár tulajdonában vannak. Csak a Bükk külső perifériáin találunk magánbirtokokat. Magának az államnak 48.000 hold erdeje az, ami a Bükk magvát képezi. A legszebb részeket ezen a területen találjuk.

A magánbirtokok is hatalmas területek. Sokezer hold az őrgróf Pallavicini Alfonz birtoka is, valamint a gróf Serédy és Koburg herceg birtokai, melyek félkörben fogják körül a kincstári területet. Ezek között mindenikben sok szép helyet találunk, ahová — a birtokosok engedélye mellett — gyönyörű kirándulásokat lehet tenni.

A SZINVA VÖLGYE.

Kazinczy Ferenc 1846-ban járt a Szinva völgyében s ez akkor még a maga szűzi érintetlen szépségével annyira meghatotta a nagy író, hogy a Magyar Tempe völgyének nevezte. A völgy képe ma már egészen más, de a szépségét még a kultúra is igyekezett megőrizni. A Szinva völgyében a királykúti elágazásnál kezdődik az élvezetes út, amelyen Hámor felé haladunk. Itt a völgy összeszűkül s kibontakozik előttünk a hegyvidék minden szépsége. Kicsiny fenyőerdő mellett vezet az országút. A másik oldalán a Szinva siet lefelé, fölötte itt-ott a vasút töltése bukkan

ki az erdő sűrű lombja közül. Néhány percnyi út után a jobb oldalon a (Molnárszikla) meredeken karcos, toronyra emlékeztető sziklakúpot látunk, fenn a tetején egy kis fakereszttel. A kereszt már nagyon régi, csak a völgy legöregebb emberei emlékeznek szomorú történetére.

Kicsiny vízimalom áll a sziklával szemben. Ebben élt vagy hatvan esztendővel ezelőtt egy molnár gyönyörű szép leányával. A leány beleszeretett az apjánál dolgozó molnárlegénybe, de a boldogságról való álmodásukat a ridegszívű apa széttépte s a leánykérőt kiutasította. A leány is eltűnt. Nem sokáig kellett őket keresni, ott feküdtek csendesen, összezúzott testtel a sziklatorony aljában. Fiatal vérüktől piros lett a szikla éles, fehér köve.

Hámor (Szurdok)

Rövid út után Alsóhámor néhány háza mellett éles kanyarulattal fordul az összeshűkült völgy a Puskaporos szikla aljában. Ez egyik legszebb része volt a hámosi útnak, de a betonút építésével az azelőtt vadregényes szurdok elveszítette eredeti szépségét. Lent a Szinva siet zúgva kanyarodva be egy barlang szájánál. A másik oldalon felette a Herman Ottó barlangok nyílásai sötétlenek, emlékeztetve az ősember kultúrájára, melynek nyomát Herman Ottó útmutatása szerint már itt is megtalálták.

Hámori alagút

A szurdokból kiérve Hámor község alsó végénél állunk. A völgy itt kiszélesedik és kedves szép panorámává tárul. Az egymással szembenező hegyek ölen az első, ami a szemünkbe tűnik, az új szálló, amely impozáns nagyságával a völgy felső részéről uralja az egész környéket. Alatta a község kicsiny házikói húzódnak meg a Szinva két partján.

A XVIII. században Fazola Henrik, egy német származású iparos vashámort épített a völgybe s mint ipartelep körül keletkezett Hámor község. A Garadnavölgyében ma is megtaláljuk még a régi épületmaradványokat s az olvasztókemencéről Ómassa, a vashámorról a Szinva melletti telep Hámor nevet nyerte. Az ipartelep alapítóját az a gondolat vezethette, hogy a közeli Uppony, Nekézseny, Tapolcsányban vasércet találtak.

A község fölött a Dolka meredek oldalában vezet a kitűnő út. A sziklafal egyik nagyobb kiszögelése alatt rövid alagutat robbantottak ki; ezenkívül még kétalagutat találunk a hámosi részeken, egyiken a vonat, másikon a lillafüredi út vezet keresztül. Az alagútból kiérve néhány lépés után a tó hatalmas védgátjához érünk s szemünk elé tárul a Bükk legszebb pontja a Taj vagy más néven hámosi tó. A Taj a Bükkhegység tengerszeme. Ha nem is igazi tengerszem, de mélységével, haragos zöld színével, környezetével egészen azt a benyomást kelti. E tó nélkül a Bükk el-

Hámori vízesés

Lillafüredi

vesztené minden értékét és vonzó szépségét. A tó hatalmas tükre csak kétharmadrészben tűnik szemünk elé, mert egy félfordulattal bekanyarodik a Garadna völgyébe.

Gyönyörű zöld lombkeretben pihen alattunk a Taj. Mozdulatlan vizét csak a belőle fel-felcsapó pisztrángok játéka, vagy a végigsímogató nyári szellő fodrozzák fel s a rajta sikló fehér csónakok életet adnak palotaszálló

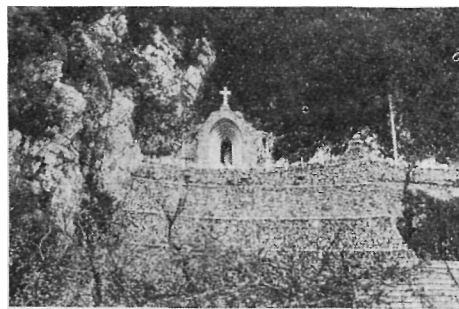
szépségének. A nyugati végén a Garadna tiszta vize siet a tóba s mióta a Szinva vizét elvezették,— mert azelőtt ez is táplálta — egyedül a Garadna-patak táplálja, természetesen ezenkívül magának a tónak is vannak forrásai. A tó keleti végén a hatalmas új szálló előtt láthatjuk Weidlich Pál gyönyörű helyen épített villáját felénk integetni a sötét fenyőlombkoronák közül.

Hámornak a szállón kívül két nagy nevezetessége van : a Szinva-vízesés és csepkő-tufa-barlang. A vízesés nem az eredeti helyén van, ezt már a szálló parkirozásával helyezték ide, de itt is impozáns látványosság. A barlang bejárata ennek közelében van. Azt mondhatjuk, hogy maga nemében páratlan, mert az alacsony és kicsiny termeket azzal bővítették ki és tették járhatóvá, hogy alatta a tufában 1—2 méter mély utat vágtak. A barlang szeszélyes úthálózata hol le, hol felvezető tiszta lépcsősorai érdekes megvilágítású kicsiny csepkőalakzatai megérdemlik a megtekintést. A villanyvilágítási effektusokkal elért hatások a különböző fényű és színű lámpákkal igen ügyes beállításokra vezetett, mely a barlang értékét és szépségét sokszorosra fokozta.

A szálloda most készülő függőkertjei is minden bizonnyal nagy látványosság-számba fognak menni.

A lillafüredi villatelep voltaképpen Hámortól még egy kilométerre fekszik, de újabban e kettőt közös néven kívánják Lillafürednek nevezni. A villatelep 1892-ben keletkezett. Legismertebb lakója volt Herman Ottó kiváló tudósunk, aki nagy szeretettel lakott ezen az akkor még igen csendes villatelepen s itt írta tanulmányainak egy részét. Az ő ösztönzésére kezdtek a Szeleta és Herman Ottó-barlangok kutatásához is, mert ő következtette azt a tudósok közt legelőször, hogy a Bükkben éltek ősemberek. Villája Herman Ottó-lak felirással van megjelölve.

A régi szálló épülete kedves park közepén áll. A nyári szezon alatt állandóan telve nyaralókkal. Ha az új nagyszálló megnyílik, ezt valószínűleg turistaszállónak rendezik be. Lillafüred különben a kirándulások központjául a legalkalmasabb az egész Bükkben. Innen a legjobb és legkényelmesebb minden kirándulóhely megközelítése. Ezért a turista-szállóval a

Lillafüred : Kápolna

Kecskebarlang lejárata

legégetőbb kérdést fogják megoldani. Lillafüredet az újonnan épített pompás út kikerüli s a nyaralótelep után az elkeskenyedő Szinva-völgyben szoroson a patak partján vezet. A völgy két oldalán magasra emelkedő hegyek aljában a Szinva kristálytisza vizében kisebb-nagyobb pizstrángok elő-elő bújnak a patak medrének zöld mohái közül, hogy egy villámgyors tempóval ismét eltűnjenek szemünk elől.

Alig vesszük észre a félórai sétát, már is a forrásnál vagyunk. Nagy erővel tör fel a hegység alól valami óriási barlang víztartó medencéjéből, mely a nagy fennsík hegytömege alatt húzódhatik meg. A völgy nem záródik be, sőt ide torkollik a Kerekhegy keskeny sziklavápjája, kevéssel odébb pedig az árnyékos és hosszú Lusta-völgy kapaszkodik fel a nagy fennsíkra. A környéke kedves letelepedőhelye a kirándulónak.

Miskolchoz egyik legközelebb eső kirándulóhely Királykút. Nevét állítólag Mátyás királyról nyerte, akinek vadászatai közben kedvenc pihenőhelye volt ez. Hatalmas fák árnyéka borul a kitűnő vizű forrás fölé, a diósgyöriek és vasgyáriak itt szokták tartani a majálisaikat.

A Forrásvölgy innen állandóan fölfelé vezet. Az ásatásairól híres Kecse- és Büdöspeszt-barlangok bejárata előtt sokszor egészen vadregényes helyen visz az út a Felsőforrásig, ahol a völgykatlan hatalmas forrása csak részben lát napvilágot, a többiit elnyeli a vasgyári vízvezeték medencéje.

Ha Királykútról a Dolka gerincén átmegyünk újra a Szinva völgyében vagyunk. Magasan a völgy felett, a Szeleta-barlang elől gyönyörű kilátásunk van a hátori völgyszakaszra. Maga a barlang hatalmas szájával ásít felénk s óriás termébe igen nagyméretű ásatások munkáját árulja el a barlang oldalában meghúzott s a föld eredeti magasságát jelző fekete vonal. A nagytermen kívül csak rövid és jelentéktelen mellékágakkal bíró barlangnak ősembertani szempontból van kiváló jelentősége.

Innen rövid negyedóra alatt leérünk Hámorba, vagy az útelágazásnál a Zsófia-kilátóhoz megyünk. A Zsófia-torony az egyik legkedvesebb közeli kirándulóhelye a Hámorban és Lillafüreden nyaralónak. A község csaknem minden pontjáról látható torony a Dolkahegy déli oldalán, a tó fölött emelkedik. 1894-ben állította a Borsodi Bükk Egylet, melynek alapítása után ennek felállítása volt a legelső építkezése. Az akkor még alig ismert, de gyönyörű vidéknek ez volt az első kilátótornya.

Az újonnan festett kétemeletes torony lépcsőzete azonban csak azoknak ajánlható, akik nem szédülnek, ámbár jó állapotban levő karfája biztosítékul szolgál. Fenn a kilátóban kényelmesen elhelyezkedhetünk.

A kilátás gyönyörű, alig lehet tőle megválni. Amit odalent részletenként élvezzünk, itt egyszerre tárul szemünk elé. A tó a maga egész szépségében, mély zöldszínű vizével rajta a parányinak látszó csónakocskákkal és a hangyamódra mozdó emberkéekkel, a hatalmas fák tó felé hajló lomberdeikkel, a fehérén habzó

vízesések s az épülő hatalmas szálló, a kisvasút kanyargó sínpárja, a lillafüredi völgy parkírozott utai annyi kedves látnivalót nyújtanak, hogy szívesen gyönyörködik az ember akár órák hosszúig is.

Viszafelé már csak kényelmes tíz perc.

A GARADNAVÖLGY KÖRNYÉKE

A Szinva-völgyébe torkollik a Garadna völgye s ennek torkolatában fekszik a Hámori tó. A tavat főképen a Garadna vize táplálja. A Garadna völgye egyike a legnagyobb és legismertebb völgyeknek a hegységben. Hámortól a völgy oldalában fut az erdei vasút sínpárja tovább. A völgy aljában a Garadna siet lefelé a túlsó partján kigyózó fehér kocsiút mellett. E napos völgy első szakaszában találjuk egy kedves forrás mellett Weidlich Pál betonasztalát, — a Weidlich-pihenőt — ahol gyakran látunk egy-egy kiránduló csapatot megpihenni. A völgy fordulója után megpillantjuk Ujmassát. Ez nem más, mint egy vadászlak és erdővédlakás néhány árnyas fenyő aljában.

A völgy csekély változatossággal fut tovább egészen Ómassáig. Az erdei vasút még Ómassa előtt mintegy két kilométerrel beveződik s itt van a végállomás, mely az igazi túrautak kiindulópontja.

Ómassa vagy újabb nevén Felsőhámor régi nevét a közelében álló vasolvasztóról nyerte, melynek ma már csak romjait találhatjuk meg. A Garadna völgy felső végén a patak nagyon keskeny két partján fekszik. Fölötte a Jávorhegy és Borovnyák emelkednek meredeken fölfelé. A falucskát a Garadna gyors vize szeli keresztül s a házak össze-vissza húzódnak meg szegény lakosságukkal a patak két partján. A község nyugati végén a Garadna forrása igen kedves letelepedőhely.

Ha a szentléleki romokhoz, vagy Örvénykőre megyünk, akkor is útba kell ejtenünk a községet, eddig elég volt a hármaskúti elágazástól felmenni, de ma azok az utak el vannak zárva, csakis turista- vagy cserkész igazolvánnyal lehet rajtuk közlekedni.

A szentléleki romok, forrás és kilátó a legkedveltebb és legismertebb helye a Bükknek. Itt együtt látjuk a mult emlékeivel a természet szépségét találkozni, az üde forrás kitűnő vizével megpihenni, a Kilátó pedig gyönyörködni hívja a kirándulókat. Felsőhámortól háromnegyed óra alatt felérünk a romokhoz.

Ma már csak néhány falát, csúcsíves ablakát, gyámkőfaragását találjuk a romokban fekvő kolostornak. Régi okmányokból napvilágra került adatok nyomán 1312. évre teszik az építését. Itt az elhagyott erdei magányban éltek a pálosrendi szerzetesek egészen a török hódoltság koráig, amikor a kolostort lerombolták.

Közelében áll a B. Bükk Egylet régi,

A Garadna völgye

berendezés nélküli menháza. A menház előtt egy völgykatlan mélyén fakad a kristálytisza Szentlélek-forrás. A forrás vize egy rövid kanyarulattal lesiet az ómassai völgybe.

A szentléleki kirándulás legvonzóbb része az út mellett emelkedő Kilátó. A völgykatlanból egy perc alatt felérünk a szikla tetejére, ahonnan a Bükk egyik legkedvesebb kilátásában gyönyörködhetünk. Az alatta fekvő mély völgy zöld lomberdeje, a felette emelkedő hegyek meredek vonalai, a távoli vasgyár apró házai és karcsú kéményei a kultúra messzi üzenete gyanánt intenek felénk. Órákig elüldögélhetünk itt anélkül, hogy megünnánk e képet.

A Szentléleki romokhoz egy félóra séta az Örvénykő csúcsa. Ez a Bükk egyik legszebb pontja, ahonnan három égtáj felé gyönyörű kilátás nyílik. Nyugatról a Szentlélek-hegy gerincén át a dédesi ősi várromok s mellette a Kisvár-szikla kúpját látjuk őrködni a Bükk végső bástyája gyanánt. Északról a völgyek és dombok végtelen láncolata s a völgyek mélyén meghúzódó kisebb-nagyobb falvacskák (mintegy 12) integetnek barátságosan a turisták felé. A háttérben az elszakított gömör-tornai érc-hegység néz át szomorúan magyar testvéreire. Mögötte — ha szerencsés tiszta időben megyünk az Örvénykőre, — a büszke Magas Tátránk havas csúcsait láthatjuk megkövült jajkiáltás gyanánt meredve az égnek. Keletre a Sajó völgye tárja ki termékeny övét, s benne a Sajó víztükre csillan meg a napfényben.

A szentléleki útra visszatérve, ha az északi Látókövet meg nem nézzük, még nem merítettük ki a környék legszebb látóköveit. A szentléleki forrás előtt az erdő szélén északra a Szentlélek-hegy gerincére felmegyünk, kiérve az erdőből, feltáru előttünk az Örvénykő kilátásának egy része, — hatalmas írtott málnás terület, — amelyből két csipkés óratorony gyanánt kiemelkedő sziklatömb áll. Ezek — különösen alólról — impozáns látványt nyújtanak. Megérdemlik, hogy felmenjünk rájuk s gyönyörködjünk a tájék kedvességében. Alatta gróf Serényi vadászlaka áll egy kicsiny fenyőerdő mellett.

Innen a Szentlélek-hegy tetejéről indul az északnyugati rész legszebb útja a Csikorgó gerincén át, amely néhol annyira keskeny, hogy a kiálló sziklákon éppen csak el tudunk menni. A Nyárújhegy széles és szép kilátást nyújtó hátán az Ördögoldal sziklás tetején mindenütt élvezetes út vezet a Bánkútig.

Néhány perc alatt Csurgóra érünk. Csurgó voltaképpen egy bájos völgykatlan forrása, közvetlenül a Bálvány-hegy alatt. Órgróf Pallavicini birtoka itt kezdődik s szeli át az egész Bükk-hegység nyugati részét, hatalmas vadaskert kerítéssel zárva el a kincstári területtől. A vadaskert területe voltaképpen elzárt terület s ide csak külön engedély mellett lehet belépni. A Csurgónál lakó erdővéd azonban a birtok szélén emelkedő Bálványra jogosult a kirándulókat felengedni.

Hámori tó

A Bálvány a legmagasabb »kilátó«-hegye a Bükknek. A Bálvány széles hatalmas háta a szilvási völgyből meglehetősen meredeken szökik fel s kopasz tetejéről a Bükk egyik legnagyobb panorámája tárul

Szentléleki kolostor romja

elénk. Nyugatra Visnyó, Lénárdfalva, Csermely községek láthatók legszebben. Alattunk a Málbérc, délnyugatra a Szalajka, távol a Mátra kékje int felénk. A déli kilátás a legszegényebb, mert a Kukucsó és Fodorbérc erdős háta takarja el előlünk. Északra a dédesi hegy vonja jellegzetes kúp alakjával magára figyelmünket, míg a keleti ég egy részén a Sajó völgyébe láthatunk.

A Szentlélek—Bálvány—Jávorkúti-út az egyetlen megoldása annak, ha valaki hegymászás nélkül akar Szentlélekről a Jávorkútra menni. A hegységbe mélyen benyúló Garadnavölgy megkerülésével, Bálványtól a Jávorkútra több úton át juthatunk. Csipkés-kút (779 m.) a közbeeső említésre méltó helye ez útvonalnak. Kedves rét közepén nagy kőrakás alól buzog fel ez a tisztavízű forrás, pár lépésre tőle néhány fenyő kínálja árnyékával a kirándulókat. Önálló kirándulásra nem igen járnak ide, de az erre járó turistáknak kellemes pihenőhelyül szolgál.

Csipkés-kúttól 40 percnyire esik Jávorkút 685 m. magasan a Bükk fennsík északnyugati részén, ez a Bükkhegység legkedvesebb része. Olyan ideális nyaralóhely lehetne, aminőt csak képzelni tudunk. Csaknem hétszáz méter magas itt a fennsík, tehát kitűnő subalpini levegő, hatalmas rét, kitűnő forrásvíz, gyönyörű fenyves tesz ki értékessé s a környete kevés fáradtsággal elérhető szép hegytetők kilátása nyújt élvezetet. A rét mélyén a fehér gyapjúfű bolyhos virága összeölelkezik az óriási kéknefelejcskek virágerdejével, a harangvirágok sokfajtája, a vadborsó és margaréták gyönyörű virága a színskála minden színében pompázó sok-sok virág művészi élvezetet nyújtanak a rét háttérében magasan sötétlő hatalmas fenyők keretében. Előtte gróf Almássy Béla vadászlaka s még két kincstári épület áll. Közöttük a híressé vált kitűnő vizű Jávorkút.

A Jávorkút nevét azért kapta, mert valamikor régen a jávorszarvasok ivóhelye volt. Néhány jávorfát találunk a forrás közelében, sőt a hegy is, melyből a forrás előtör, Jávorhegy elnevezést kapta.

De a legszebb része mégis csak a fenyves. A fenyves elég nagy területen fekszik a Jávorkúttól délkeletre. Remek kis tisztások, víznyelő tölcsérek, fenyővel benőtt sziklás teberék, oly változatos, oly kedves bájot adnak neki, amelyet emberi kezek szebbé már nem tehetnek. Ez a Bükk legszebb fenyvese.

Jávorkúttól Hámorig a Sebesen vezet vissza a Bükk legszínesebb útja. Hat- és hétszáz méter magasan járunk, mégis e fennsíkon mintha csak szelíd két-háromszáz méter magas dombok közt lennénk. Az a sok-sok kisebb-nagyobb rét a körülfekvő erdővel, a maga csodálatos tarkaságával szinte egy Szinyei Merseképként elevenedik fel a szemünk előtt, a színek minden árnyalatában pompázva a napsugár özönében.

Jávorkúthoz közel, a fensíknak egyik érdekes részét, a Nagymezőt találjuk. A hatalmas területű

Csurgói részlet

Kereszt-
vagy Molnár-szikla

Nagymező részleteiben csalódásig hasonló utakkal, erdősávokkal, óriási víztölcsérekkel, nagy füves mezőkkel a Bükk azon részei közé tartozik, ahol legkönnyebb az eltévedés. Óriási dolinái a legnagyobb zápor vizét is percek alatt elnyelik, levezetve a Bükk belsejében rejtőző vízgyűjtő medencékbe.

A Szinva-forrástól a Bükk déli részébe, különösen Répáshuta és Újhuta felé vezetnek nagyszerű utak. Most készült el a miskolc—répáshutai út, az ország legkiválóbb autóútja. *) Hollósig állandóan kanyargó és emelkedő úton haladunk. Hollóson volt a Bükk legnagyobb fenyvese, ezt azonban a világháború alatt teljesen kitermelték. Ma is kedves és szép kirándulóhely, de már a régi hatalmas fenyőfáknak csak egy-két hírmondója akad. A fiatal fenyves az erdővéd-lakással szemben fekszik, egy gyalogösvény vezet át rajta a mintegy öt percnnyire fekvő kúthoz.

Ennek közelében vezet az újhutai út is, amelyik egyik legszebb kocsitúja a Bükknek. Hollóst elhagyva, Répáshuta felé kettéválik az út, az egyik a régi üvegyár mellett Tebére vezet, a másik Répáshutára. Ma voltaképen már nem Répáshuta, hanem Répásközség. Valamikor üveghutája volt a Tebére vezető út mellett, ott ma is láthatjuk az emeletes, de ma már teljesen romokban heverő épületet, mellette egynéhány még lakott szegényes viskó áll. A közeli Tebe nem község, csak egy erdővédlak, itt van a kincstár erdőbirtokának a határa a Bükk déli oldalán. A Hollóstól idáig vezető völgyet Gyertyánvölgynek nevezik. Tebei erdővédlakással szemben, egy tisztás szélén kicsiny forrást találunk. A forrás közelében a kutatók őskori földvár nyomait találták meg.

Tebéről kedves völgyi úton juthatunk Répás községbe. A sokhelyütt szakadékos, sziklás és barlangos hegyoldalak változatos képet nyújtanak. Mellettünk egy bűvő patak száraz sziklás medre kanyarog, csak nagy esőzésekor találjuk benne a rohanó hegyi patak vizét.

Répás község temetője mellett, ha a Balla-bérc oldalán felvezető ösvényen megyünk, jóval a község felett megtaláljuk a Balla-barlangot. A barlang a Szeleta mellett a legnagyobb érdekességű a tudományos világ előtt. Itt ásatta ki dr. Hillebrand Jenő a máig egyedül álló aurignáci típusú gyermekkoponyát. Ezenkívül a paleolitikus kor számos maradványát találták, melyek részint a budapesti, részint a Borsod-Miskolci Múzeumban láthatók.

Répás község a Bükk legelrejtettebb kisközsége (500 lakossal). Érdekes, hogy három völgy egybetorkolásánál Y alakban terül el. Lakossága tót nyelvű, de mindenki beszél magyarul. Ma már élénkebb a falu nyáron, mint még csak néhány évvel is ezelőtt, mikor még nem lehetett nyaralókat látni, pedig a levegője és környéke leginkább predesztinálja erre, már az autóút elkészült s Répás község is be fog kapcsolódni a forgalmas nyaralóhelyek sorába. A forrás kevés ugyan

*) Ezt a kitűnő makadám utat Eger városáig hosszabbítják meg s így a két város mintegy 30 kilométerrel rövidebb utat kap a Bükkhegységen keresztül. Az út utolsó szakasza még ez év folyamán elkészül.

ezen a környéken, de szép kilátóhelyek, kedves, erdős hegyoldalak teszik a nyaralóknak élvezetesebbé az ittartózkodást.

Nehezebb túrákra nagyszerű fekvésénél fogva kiinduló helyül igen alkalmas, mert a Bükk közép hegyvonulata felette emelkedik, meredek hegyoldalakkal, sziklás gerincekkel, hogy pl. a Tarkót innen megmászni igen érdekes és nehezebb feladat, bár könnyebb gyalogösvényen is felmehetünk rá. Körül a Bányahegynek még kényelmesebb út vezet.

A Bányahegyre, illetve a Nagymezőre szerpentszerű — meglehetősen rossz — kocsit vezet s fenn a hegynyergén a vadaskert kerítése mellett kell a tarkói ösvényre térnünk. Mielőtt a Tarkóra érnénk, a Háromkő kiugró hátán már igen szép kilátás nyílik a Bükk déli részére, nyugatra tőle a magasabb Tarkó zárja el a kilátást.

A Bükk kilátói közül a Tarkót tartjuk legnagyobbjának (937 m). Mintha a természet templomának óriás sziklaszékén állnánk. Alattunk szédítő mélységben a völgyek hosszú párhuzamos sora, s a fák zöld lomberdeje szinte egy erdő-óceán benyomását kelti. Messze távolban Eger város tornyai tűnnek elénk a láthatáron. Fáradságos út, de igen jutalmazó.

Tarkóval nem záródik be a nyugati hegysorok meredek vonala. Még a Bükk Miskolctól legtávolabb eső nyugati részeinek szaggatott völgybevágásokkal sűrű sora következik. Ezek között legérdekesebb a Peskő és Bélkő.

A Peskő a fensík délnyugati párkányának egyik legjelentékenyebb magaslata (860 m). Kilátása nagyon szép, a Tarkóéhoz sokban hasonló. Sziklás teteje alatt mintegy 30 méternyire van a Peskő-barlang nyílása, ahol szintén ásatásokat végeztek. A Magdaleniénkor néhány kőszekézet találtak meg benne. Az őrgrof Pallavichinyi-birtokot körülzáró vadaskert kerítésén kívül esik, de Tarkó felől nagyon nehéz a megközelítése. Legkönnyebb útja a Szalajkáról vagy a Szállásról (engedéllyel) tehető meg.

Sajóparti részlet
(Meilinger Dezső festménye)

Ha az eger—putnoki vonalról Apátfalvánál végignézünk a Bükk hegyvonalán, egy meredeken kiemelkedő magas, kopasz sziklabérc vonja magára figyelmünket. Ez a Bélkő. Meredek ösvényén erős túra után jutunk a tetőre, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik nyugat felé, sőt tiszta időben a Magas-Tátrát is láthatjuk.

A Bükk fürdőhelyei közül a Miskolc város tulajdonában levő Tapolca foglalja el az első helyet.

A turista és kiránduló szempontjából Tapolca igen alkalmas a Bükk déli részébe való kirándulások kiinduló helyéül. Innen könnyen elérhetők: Nagykőmázsa, Poklostető, Csókásvölgy, Kőlyukgallya stb. A Nagykőmázsa (384 m) egyik legszebb kilátóhelye a Bükk délkeleti nyúlványának. A Kőlyukgallya (720 m) az Alföld felé különösen szép kilátással. Újabban kedvelt kirándulóhely, mert a térképező katonaság kisebb kilátót épített a tetejére.

A Nagykőmázsa Tapolcáról jó félóra alatt elérhető és kilátása a délkeleti rész legszebb panorámáját tárja elénk. Ha a Poklostetőre megyünk, a Nagykőmázsa kisebbitett látképe tárni elénk, azzal a különbséggel, hogy a Szinva-völgy alsó szakasza a Vasgyár füstölgő kéményeivel és Miskolc tornyaival néz reánk.

Innen Vasgyár már csak egy jó negyedóra.

A diósgyőri vasgyárnak legközelebbi kedves kirándulóhelye a Tatárárok (vagy Mexikó-völgy). Aki 15 évvel ezelőtt ismerte ezt a vadregényes, csöndes völgyet, ma nem ismerne rá. Az emberi kultúra megfosztotta eredeti szépségétől. Ma is szép, de itt már nem érezzük magunkat úgy, mintha kiszakítva az emberek küzdő világából, egyedül a természet fenségét látnók magunk körül. Ma vasúti sínek, telefonhuzalok, viadukt zavarják meg azt az összhangot, amelybe azelőtt nem vegyült mozdonyok dübörgése és nehéz vaskocsik csörömpölése. A völgy elején a Mexikói-csárda hívogatja azokat, akik a zöldben nemcsak a természetet és az erdő csöndjét keresik.

A kocsúton szűk völgyben haladunk egy kiszáradt, de szakadékos és mély patakmeder felett. A patakmederben csak nagy esőzéskor találunk zúgva rohanó vizet. A felső szakaszán a Vásárhely mellett tűnik el. A vásárhelyi lerakódóhely mellett még sietve folyik medrében a bővizű patak, a híd alatt átérve néhány méterre fut mind kisebbé válva s egyszerre nem látunk semmit, mert a meder sziklái között eltűnik földalatti útján.

A nagy falerakóhelyet elhagyva, az út ketté válik. Egyik Újhutára, a másik Óhutára vezet. Itt voltaképpen már Óhután vagyunk. A csaknem két kilométer hosszú kis község a patak két partján a nyaralásra igen kedvezően fekszik, mert minden házra úgyszólván az erdő lombjai borulnak. Fölötte a Nagysánc nevű hegyen bronzkori földvár nyomai láthatók, ahonnan több érdekes régiség került napfényre.

A másik út az Albagoly-hegy oldalában meredeken kapaszkodó út Újhutára-visz bennünket. A csaknem 700 méter magasra emelkedő szerpentin út nagy része árnyas, szép erdőkön vezet keresztül. A hegynyeregről a nyugati oldalra kedves kilátás nyílik. Alattunk Újhuta egy völgykatlanban fekszik, környezve a kevés és köves, sovány szántóföldek és a zöldelő erdők által. A háttérben lilás-kékbe vesző Bükk hegyvonala — a fensík déli hegyvonulata —, melyből a háttérben kéklő Tarkő merész hajlással emelkedik ki.

A községben körjegyzőséget, postát, csendőrséget, sőt nyaranként a vasgyári kifőzdének egy fiók konyháját találjuk, amely a nyaralóknak megkönnyíti az ellátásról való gondoskodást.

Újhuta Csonkamagyarországnak legmagasabban fekvő községe (583 m). A vízben annyira szegény község segélykiáltásait meghallotta dr. Soldos Béla főispán s nagy akciót indított a község vízellátására.

Kács fürdő a Bükk déli lejtőin szépen fejlődésnek indult, melegvízforrásokban gazdag fürdőhely.

A Bükk északkeleti részének közeli és gyakrabban felkeresett kirándulóhelyei Pereces, Ostoros, Gallyaforrás, Andóút.

Az Ostoros 382 m, közvetlen Pereces felett emelkedik ; 30 perc alatt elérhető tetejéről kedves kilátás nyílik a Szinva völgyére, Vasgyár- és Miskolcra. A Gallya-

forrást a barossaknai alagúton át csak külön engedéllyel közelíthetjük meg, mert a perecesi vonalon csak az állami tisztviselők és alkalmazottak kapnak jegyet, ezek is legtöbbször csak Perecsig, míg Barossaknáig bányászok és hozzátartozóik kapnak leginkább átutazási engedélyt. Gallyaforrás Barossaknához egy fél órai kellemes séta. A forrás vizének főtömegét a perecesi vízvezeték fogja el, előtte elterülő kis tisztás a legkellemesebb kirándulólé helyé teszi.

A Bükknek még számtalan apró kedves kis forrása alkalmas kirándulólé hely, melyek elnevezés nélkül húzódnak meg egy völgy ölében, vagy kedves tisztás szélén. A fejlődő turisztika és szaporodó nyaralólé helyek szertejáró természetbarátai mindig új és új helyeket tesznek közkedvelt kirándulólé helyé.

Nemcsak a nyár, de a tél is szép a Bükkben. A nagyszálló éppen úgy be lesz rendezve nyári, mint téli üzemre. A hegyvidék minden sportját megtalálhatja, aki idejön. Míg a hó le nem esik, olyan élvezet a korcsolyázás a tavon, melyhez foghatót nem találunk más sportban. A hóval borított fehér hegyek ölében egy hatalmas, hosszan elnyúlt csillogó, jéggé meredt zöld tükörsíma tó, a hó lehulltával is hatalmas seprött pálya áll a korcsolyabarátok rendelkezésére.

A síelőknek igazi hazája a Bükk. Különösen szép a Szentlélek környéke, de ez — télen vonatjárat nem lévén — kiesik a közeli helyek sorából s így leginkább az Újhuta környékét keresik fel a síelők, s az Újhuta melletti Oroszkúton minden téli vasárnap nagy csapat síelőt találunk.

A Bükk nem az a hegység ahol nehéz túrák, életveszélyes mászások után juthatnánk el a hegytetőkre. Nem vad, nem fenséges, mint a Tátra, de szelíd és bájos. Könnyű útjai bárhóvá veszedelem nélkül elvezetnek. Aki itt is a nyaktörő mászásokat keresi, megtalálhatja, mert egy-egy meredeken letörő sziklafal, egy mély szakadék itt is akad, de ezeket máshonnan is megközelíthetjük. Magas kilátói, ha egyik-másik fárasztó út után is, de legnagyobb részük az erdei vasút igénybevételével egy nap alatt megjárható. Természetesen az ilyen erőltető menetelésnek semmi értelme, mert a közeli falvakban mindig található egy-egy kisebb társaság éjjeli szállást. Nem szállóbeli kényelemmel, de turista lemondással nyugodtan aludhatjuk át az éjszakát a holnapi nap szépségeiről álmodva.

MISKOLC VIDÉKÉNEK GEOLÓGIAI VISZONYAI

szokástól eltérőleg a geológiai viszonyok általános jellemzését csak nagy vonásokban adom és kiterjeszkedem a helyi viszonyokkal kapcsolatos gyakorlati irányú problémák geológiai megvilágítására. A Bükkhegységnek csupán ÉK-i részével foglalkozom, amelynek geológiai viszonyai a városunkat érintő problémákkal szoros összefüggésben vannak és amely turistáinkat is közelebről érdekli.

A Bükkhegység és a hozzátámaszkodó harmadkori medence geológiai viszonyaival behatóbban három szakemberünk foglalkozott újabb időben. A sort megnyitotta dr. Papp Károly, a budapesti egyetem tanára, aki Miskolc közvetlen környékét tanulmányozta a prehisztórikus leletekkel kapcsolatban. A Bükkhegység és a harmadkori medence részletes földtani felvétele dr. Schréter Zoltán m. kir. főgeológus nevéhez fűződik, aki nehéz feladatát minden tekintetben mintaszerűen oldotta meg és tudományos megállapításait magas színvonalon álló felvételi jelentéseiben ismertette. Legújában dr. Szentpétery Zsigmond, a szegedi egyetem tanára foglalkozik a Bükkhegység idősebb tömeges kőzeteinek monografikus feldolgozásával.

Azok részére, akik bővebben óhajtanak a vidékünkre vonatkozó szakirodalommal megismerkedni, befejezésül közlöm a tárgyra vonatkozó legfontosabb tudományos irodalmi művek jegyzékét.

I. SZTRATIGRÁFIAI VISZONYOK

A) Alaphegység

1. *Ó-paleozoos (prekarbon, devon?) képződmények.* A Bükkhegység mélységbeli magját minden valószínűség szerint kristályos palák és gránit alkotják, legalább a vulkáni kőzetektől felhozott zárványokból erre kell következtetnünk.

A felszínen látható képződmények közül legrégebbek a sötétszürke agyagpalák és barna kvarcitoktól, szarukövektől keresztül-kasuljárt fillitek, amelyek jól feltárva láthatók a Hámorról Répáshutára vezető út mentén. Alárendelten szürke, csillámos homokkő is kíséri ezeket, mint pl. Felsőhámortól ÉNy-ra az Örvénykő táján vagy Varbó mellett a »Büdös« körül.

Idetartozik még a világosszürke, lemezre sajtolt mészkő, amelyet az említett kovasavas üledékek szintén átjárnak, kivált ha fillit közelében van ; ez főleg Újhuta és Hámor környékén látható.

2. *Alsó karbon (kulm) üledékek.* E képződmény agyagpalái nagy kiterjedésben lépnek fel Visnyó, Szilvásvár és Apátfalva vonalától keletre. Kisebb kiterjedésű, világosszínű homokköveken kívül ebbe van betelepülve egy hatalmas területen jelentkező világosszürke, kövületmentes, a vállapokon szericites mészkő, amely vékonyan réteges és apró kristályos. Legnagyobb tömegben a Bükkfensík nyugati részén és a Bálványoson észlelhető. Kelet felé ez a mészkő eltűnik és helyébe lép a szintén nagy vastagságban fellépő fekete, olykor oolitos szerkezetű, jól rétegzett bitumenes mészkő, amely ugyancsak agyagpalával váltakozik és valószínűleg fiatalabb is a szürke mészkőnél, amellyel különben mindenütt konkordans. Több fácies különböztethető meg benne a szerves maradványai alapján, úgymint koralligén, algás és brachiopodás fácies. Ekvivalens az északgömöri karbonképződményekkel vagyis az alsó karbon legfelső (*Productus giganteus*) szintjében képződött. A zöldes vagy szürke agyagpalákkal váltakozó, olykor szarukövet tartalmazó bitumenes mészkövek feltárva láthatók Ó-Massától kezdődőleg a Garadna-patak mindkét oldalán, a Lustavölgyben, a Bagolyhegytől nyugatra és Diósgyőr meg Ó-Huta között. Felbukannak még ezek a bitumenes mészkövek a Forrásvölgy mindkét oldalán is. Schréter a bennük talált fusulinák alapján ugyancsak az alsó karbon legfelsőbb részébe helyezi azokat.

3. *Diabáz.* Zöld, kloritos alapanyagában a plagioklasz fehér pálcikák alakjában van kiválva. A kitörés centruma a Bükk DNy-i részén volt, gabbroval és peridotittal kapcsolatosan. Néhány kis kitörése területünkre is átnyúlik, így a Jávorkúttól keletre a Bolharét és Disznóskút közt (augitdiabáz), a Szent Istvánlápa déli oldalán, de megtalálható délebbre Lillafüred és a Szinva-forrás közt az út két oldalán is, erősen elpalásodva. Tufája Lillafüredtől délre az egri és újhutai útélágazásnál látható feltárva. Többnyire zöldes-vagy ibolyaszínű kemény kőzet, amelyben szabad szemmel csak az elmállott földpátszemek ismerhetők fel.

4. *Porfirrok, porfirtufák.* Leginkább erősen metamorfizált állapotban (porfir, porfiroid, porfiritoid), amelyekben hol az egyik, hol a másik földpátféleség lép előtérbe (oligoklasz, andezín, stb), vagy pedig valamely színes alkatrész (amfibol, angit); Újhuta körül pedig kvarcporfir lép fel nagy tömegben. Ettől és az óhutai porfiroidelfordulástól eltekintve, egy hatalmas, fillitszerű porfiritoidvonulat lép fel a lillafüredi és hákori völgy mindkét oldalán, amely egy északi és egy déli keskeny vonulatba ágazva halad tovább nyugat felé. Előbbi a Háromkúton át a Barátságkertig terjed, utóbbinak zöme a Vesszősön, Szent Istvánlápán és a Szavósvölgyben van kifejlődve és főleg tufaszármazású porfiroidokból áll ; innét a Sebes, Jávorhegy, Kerekhegy, Borovnyák és Csurgó irányában húzódik és az Örvösvölgy lejtőjén ér véget. Ezen déli vonulat Ny-i részében a kőzet szürke és inkább porfiros szövetű, míg a keleti részében aprószemű, palás, szericites, metamorfizált tufa jellegű, mint pl. az újhutai Bagolyhegy vagy a Hegyes déli lejtőin. A porfiritek fiatalabbak, mint a porfiritoidok, mely utóbbiakat amazok áttörték, amint az a Dolkahegy kőzeteinél vagy a lillafüredi völgyben megfigyelhető. Mindezen kőzetek túlnyomó része tufaszármazású és az alattuk levő prekarbon

mészkövekkel konkordans településűek. Általában K—Nyi csapásirányuk van 50—60°-os meredek dőléssel és sok helyen nagyon bonyolult módon vannak begyűrve az idősebb kőzetek közé. Erősen metamorfizált voltak és a nagyarányú diszlokációk okozta erős térbeli elmozdulásaik tanulmányozásukat nagyon megnehezítik és a szakembert súlyos feladat elé állítják. Legrészletesebben dr. Szentpétery Zsigmond a szegedi egyetem tudós tanára foglalkozott velük, tanulmánya eredményeit néhány klasszikus értekezésben téve közzé. Szerinte ezen eruptívumok egy része az alsó karbon vége felé, más részük a karbon idők után, de a középső triász előtt tört ki ; legfiatalabb részük pedig a középtriászt is áttörte (Barátságkert, Örvös).

5. *Triázmészkö.* Ez dr. Schréter megállapítása szerint a budavidéki Dachstein-mészszel ekvivalens (tehát rhaeti vagy nóri), egyes részeiben azonban, mint pl. a Barátságkert vagy az Örvös táján, idősebb, azaz középtriász korú. Nyugatról kelet felé haladva a következő magaslatokon észlelhető : Örvénykő, Oszratető, Barátságkert, Háromkút, Csókás, Kőlyukoldal, Dolkatető, Szeletaplató (egészen a Forrásvölgyig), Papírgyár, Bányahegy, Vártető, Poklostető, Nagykőmázsa.

Helyenként nagy, összefüggő takarókat alkot típusos karsztjelleggel; felületét dolinák, töbrök lelik el és a Bükk híres barlangjai (Szeleta, Puskaporos, Kecske-lyuk, Büdöspeszt, Szinavölgyi, Kápolna stb.) javarészt ebben a mészkőben vannak. Rendesen fehér, vagy világosszürke, többnyire rétegzetlen vagy vastagon padozott. A diósgyőri vártetői kőbányában szépen van feltárva és ott jól tanulmányozható. Egyes kőmagoktól eltekintve, meghatározható kőületet nem tartalmaz. Az orogenetikus tevékenység intenzív kéregmozgásai helyenként rögökbe szaggatták és idősebb képződmények közé besüllyesztették, pl. Lillafüreden.

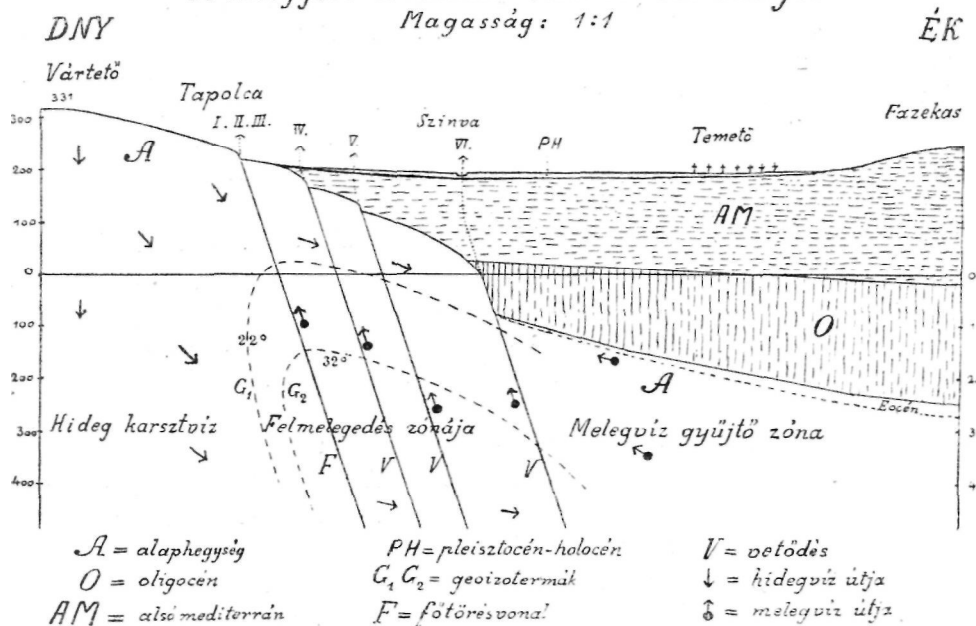
B) Harmadkori medence

1. *Eocén.* A Bükkhegység ÉK-i szélén az alaphegységre támaszkodva észlelhetők e kor üledékei Diósgyőrtől DK-re a vasgyári homokbányában, ahol alul homok, felette pedig világossárga litotamniumos mészkő van padokban feltárva. Egy másik előfordulás a papírgyártól É-ra kezdődik nummulitesmészkövel. Legnagyobb a gyertyánvölgyi előfordulás, amely szintén nummulitesmészköből és mészmárgából áll. A percesi szénányászatban több helyen konstatálták a széntelepek alatt. E rétegek komplexus vastagsága itt, a medence szélén jelentéktelen.

2. *Oligocén.* Az ezen korbéli, legnagyobbbrészt agyagos üledékek, habár a felszínen sehol sem bukkannak fel, a mélységben közel 200 m vastagságban vannak meg, amint az a Parasznyán telepített mélyfúrásból kitűnt. E rétegek ugyanolyan jellegűek, mint a budavidéki alsó oligocén kiscelli agyag. Sem a felső oligocén, sem a paleogén határszintje, a glaukonitos homokkő területünkről nem ismertek.

3. *Alsó mediterrán.* Dr. Schréter Zoltán kimutatta, hogy a diósgyőr-sajószentpéteri szénmedence egész rétegcsoportja, amelyet eddig felső mediterránnak tartottak és amelynek felső határa a riolittufa, ebbe az emeletbe tartozik. A szén-csoport közvetlen fedője az úgynevezett slír (németesen : schlier), amely sárga

1. ábra.
A diósgyőri termális terület szelvénye.
Magasság: 1:1

homok, szürke, homokos agyag és agyagmárga váltakozó rétegeiből áll, a medence belseje felé pedig elagyagosodik. Ez nagy területen fordul elő a felszínen (Sajószentpéter, Berente, Alacska, Kápolna, Lászlófalva, Radistyán, Parasznya, Varbó, Diósgyőr stb.); Miskolc alatt azonban még nem konstatálták a jelenlétét. Dr. Papp Károly szerint a sajó völgyi mediterrán szénterület 60 • km kiterjedésű és a szénkészlet nagysága tekintetében Csonkamagyarországon első helyen áll. (Dr. Papp Károly : Magyarország kőszénkészlete. Földt. Közl. XLII. 1912. 755.)

A széntelepek rétegcsoportja a mediterrán tenger lagunaszerű parti üledékeiből áll, amelyekben a széntelepek periodikus mocsaras, tehát édesvízi fácieseket képviselnek. A rétegcsoport szkematikus felépítése a medencében felülről lefelé :

- I. Mátyás- vagy Erzsébettelep. Átlagos vastagsága 1.0 m.
Alsó harmadába van betelepülve az úgynevezett »alsó« riolittufaréteg, amely itt is, akárcsak a Mátrában és Cserhátban szintjelző ; fehéres, agyagos kőzet, alkatrészeket nem látni benne.
Szürke agyag, vastagsága 85.0 »
- II. Wiesner- vagy Alfréd-telep vastagsága 1.0 »
Szürke agyag és agyagmárga vastagsága 122.0 »
- III. Adriányi-telep vastagsága 3.0 »
Szürke agyag és márga nagy vastagságban, a medence szélén több ponton feltárt két szénteleppel.

Az alsómediterrán rétegek csoportja tehát a medence belsejében legalább 300 m vastagra tehető. A lejtés délkeleti (5–10°).

Az a rétegsorozat, amely a görömbölyi Tapolcától kb. két km hosszúságban a Magoshegyig követhető (csillámos homok, Ostreapad, márga, konglomerát, riolittufa) és dr. Papp Károly szelvényén (i. m. 115.) felső mediterránként van feltüntetve, nézetem szerint az alsó mediterránhoz volna sorolandó. A slírhez való viszonya ez esetben még tisztázásra, szorul.

Az alsó mediterrán szénmedence geológiai viszonyaival behatóbban foglalkoztak : dr. Papp Károly (i. m. 112—113.) és dr. Schréter Zoltán 1916. évi felvételi jelentésében (334—340).

4. *Felső mediterrán.* Ennek legalsó szintjét területünkön a felső riolittufák és a piroxénandezittufák, tufás breccsák és konglomerátok alkotják. A riolittufák Berente-Alacska, Sajószentpéter, Bábony, Miskolc-Hejőcsaba környékén nagy kiterjedésben láthatók a dombokon ; vastagságuk általában 20—30 m. Schréter megfigyelése szerint az andezittufa fekvőjében vékony réteg alakjában mindenütt ott van.

Az andezittufa többnyire barna vagy barnássárga ; az alkatrészek szemnagysága változó. Néhol padosan rétegzett, pl. az Avason, másutt teljesen rétegzetlen. Nagyobb foltja látható a Perecsetetőn, a Nagy-Erenyőn, Ostoroson, Nagy-Bakoson, Sajószentpéter, Miskolc és Hejőcsaba határában. Dőlése általában DKi (10°—30°). Miskolc alatt is megvan, amint azt Horusitzky Henrik az 1925. évi deichselgyári fúrás szelvényanyagában kimutatta (Hidrológiai Közl. IV—V. 1924—5.), csak hogy felső részüket már a szarmatába helyezte.

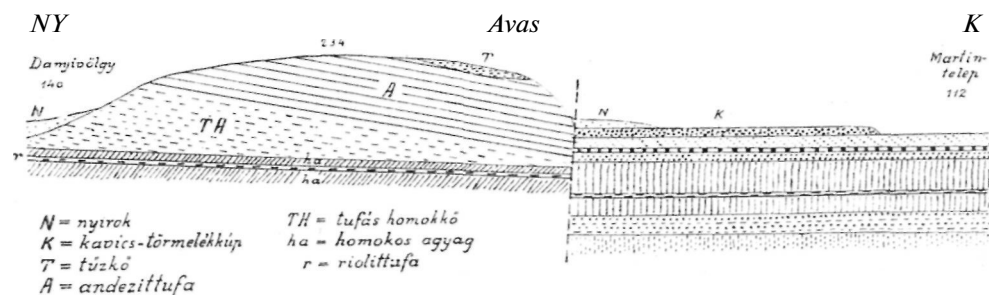
A tufákra Miskolc környékén egy fehér agyagmárgalepel borul, amely Bábony és Miskolc közt több ponton látható, így pl. az Ágazatvölgyben. Schréter ezt is a felső mediterránba sorozza.

5. *Szarmata.* A Miskolctól nyugatra eső vidék e korban már szárazulat volt. A vulkáni működés továbbtartott ; az andezittufák egy része ebből a korból való, mint azt az avasi tufákból kikerült alsó szarmatakori nád- és falevellenyomatok tanúsítják (dr. Papp Károly i. m. 114).

Hogy a brackvizű beltenger partvonala erős regresszió mellett Miskolc város alatt vonul végig, az kitűnt a deichselgyári fúrás szelvényéből, ahol 50—60 m közti mélységből szarmata csigák kerültek ki (Horusitzky, i. m.).

Valószínűleg a szarmatakorból valók az avasi tűzkőtelepek (hidrokvarcit, kalcedon, opál). Hogy itt esetleg egy kovasavas hőforrás (gejzir) üledékével van-e dolgunk, azt a feltárások elégtelensége miatt ezidőszert bajos eldönteni. Meg-

2. ábra. Ideális szelvény az Avason át a Danyivölgy és a Martintelep közt...

jegyzendő, hogy ugyan-e korban a Mátra déli részén nagyszabású gejzírműködés volt.

6. *Pannoniai (pontusi) emelet.* Területünkön seholsem kerül a felszínre. A Rudóbánya vidékén levő lignitterület (Szendrő, Szuhogy, Ormospuszta stb.), amint azt dr. Schréter kimutatta, pontusi korú. Horusitzky a deichselgyári fúrásszelvény 8 m mélyen kezdődő, 40 m vastag rétegcsoportját, amely főleg hamuszürke agyagokból és homokokból áll lignittörmeléssel, pannoniai korúnak határozta meg.

C) Negyedkor

1. *Pleisztocén (diluvium).* a) Preglaciális korszak. Ezidőben hazánkban félsivatagi meleg klíma uralkodott ; az akkor élt fauna még részben mediterrán jellegű. Maradványának tekinthetők a görömbölyi és diósgyőri Tapolca langyos vizeiben ma is élő reliktum-csigák.

b) Jégkorszak. Általában hideg klímával és glaciális faunával jellemezhető. A Szinvának mammutcsontokat tartalmazó kavicsos törmelékkúpja és kavics-terraszai idetartoznak. Szintúgy a Bükkhegység barlangi agyagjai is, amelyek a glaciális fauna mellett emberi kőeszközöket tartalmaznak. Ezek ismertetése a prehisztória keretébe tartozik ; geológiai szempontból ezidőszert mint korhataározó tényezők még nem jöhetnek tekintetbe. A prehisztorikus emberi kultúra tanulmányozása ugyan azt mutatja, hogy a fejlődés, az eszközök tökéletesedésének sorrendje nagyjában mindenütt ugyanaz volt. Azonban az, hogy ezek a fokozatok egész Európában egyidejűleg uralkodtak volna, nincs bebizonyítva. Nehéz is elképzelni, hogy az, ami a XX. századig sem tudott megvalósulni, t. i. az egyforma fejlettségű kultúra, — gondoljunk csak a csendestengeri és középafrikai népek mai primitív kultúrájára — a jégkorszak közlekedési viszonyai mellett létrejöhetett volna. A szolütréi és musztéri korszakban az ember a klíma mostohasága miatt nem folytathatott nomád életmódot. Európa népessége e korszakokban még rendkívül gyér volt. Barlang hiányában óriási területek voltak teljesen néptelenek, ami a barlanglakó embereket állandóan távoltartotta egymástól. Az enyhébb éghajlatú időszakokban viszont az ember a szabadban tanyázott és temetkezett. Eszközei és csontmaradványai tehát legnagyobbbrészt a löszbe vagy egyéb üledékbe kerültek, amely rengeteg területet foglal el. Ezeknek a diluviális képződményeknek még a faunáját sem ismerjük eléggé, annál kevésbé emberi eszköz- és csontmaradványait. Ez az óriási területen elszórt óriási anyag még hosszú időt igénylő, nagy munkát fog adni a szakvilágnak. De amíg a prehisztória jóformán csak a barlangi kultúrára támaszkodhat, addig a geológus kormeghatározásainál kénytelen lesz kizárólag a fauna alapján dolgozni.

c) Posztglaciális korszak. Hűvös, szubarktikus klíma és steppefauna jellemzi.

Édesvízi mésztufa a pleisztocénben aránylag kevés képződött. A jégkorszak idején a víz körforgása részben szünetelt, később pedig az erózióbázis még túl magas volt, a barlangok, hasadékok, repedések száma és nagysága kisebb volt, ami a víz mozgását lassította. Ilyen pleisztocénkorú mésztufa az a termális üledék, amely a vasgyártól délre eső eocén mészkő fedőjét képezi.

A nyirok, ez a sárgás, vagy barnás, helyenként homokos agyag, amely a domboldalakon és tetőkön látható, szintén felső diluviális korú.

Az Avastető tűzkövének az andezitbreccsából való kimállása a szarmata végétől, amikor ez a terület szárazra került, a pannoniai, levantei és pleisztocén időkön át napjainkig szakadatlanul tart. A prehisztória szempontjából nagyjelentőségű volna az Avast borító nyirok képződése korának igen pontos meghatározása. Ez azonban nehéz és csak a tetőn lehetséges, mert a nyirok csupán itt fekszik egészen biztosan képződésének elsődleges helyén. A 1691.-i árvíz leírásából tudjuk, hogy a hatalmas víztömegek a Miskolc körüli szőlők talaját egészen elhordták. Ugyanezt megtehették a vizek a multban számtalanszor az avasi nyirokkal, amely amúgy is csuszamlásra hajlamos. Az Avastól K-re elterülő kavicsterraszt az Avasról lemosott nyirok 1-5 m vastagon borítja ; • magán a hegyen vastagsága alig feleannyi. A tetőt jelenleg borító nyirok korát csakis kövületek segítségével lesz lehetséges biztosan meghatározni. Az avasi temető terraszának nyirokfedőjét is ilyen jórészt másodlagosan, a tetőről odakerült hordaléknak tartjuk ; az abban talált eszközök tehát nincsenek eredeti termőhelyükön. Az ősember, aki a tűzkőanyagot csak az Avas tetején találta, azt ott mindjárt meg is munkálta, vagy legalább is *kinagyolta*. Onnét hordták le a vizek az agyaggal egyetemben az avasi temetőterrászra és a Petőfi-utca tájékára.

A kőeszközöknek primer előfordulási helye tehát csak az Avastető lehet.

Kétségtelen, hogy az ember a szolütréi kortól kezdve ismerte és állandóan használta az Avas kováját. Kezdetben a felszínen talált kimállott anyagot dolgozta fel. Később, valószínűleg a nyirokképződés vége felé már ásni kezdett; lehatolt az andezittufáig, annak felső rétegét áttörve, rendszeres bányászattal kitermelte a mélyebben fekvő két tufapad kalcedonját és opálját. A Pfliegler-villától északra mostanában folytatott ásatások tiszta képet nyújtanak a kőkor emberének bányászataról és a bányában folytatott műhelymunkáról. Megállapítható, hogy az ó-holocénben ez a bányászat folytatódott és így a műhelyekben talált eszközök alkalmasint különböző korúak. Kiváló ősrégészünk, *dr. Hillebrand Jenő*, aki az ásatásokat vezette, azon a véleményen van, hogy az avasi kultúra a *campignien* korból való, tehát a paleolit és neolit kultúrák közti eddig hiába keresett összekötő láncszem volna.

2. *Holocén (alluvium)*. Ide tartoznak mindenekelőtt a Szinva és a Sajó ártéri kavicsrétegei ; azután a húmoszos síksági termőtalaj és a bükkerdős vidékre jellemző úgynevezett barna erdei talaj. Ez utóbbinak középső szintje vörösbarnaszínű és környékünkön gyakran látható kiirtott erdők helyén elterülő szántóföldeken.

A jelenkorban képződött a Bükknek jóformán valamennyi mésztufája. Képződésének a mai viszonyok és a klíma nagyon kedveznek. Már Unger és Pokorny kimutatták a mult század hatvanas éveiben, hogy a mohok mily nagy szerepet visznek a tufaképződésnél. A mészkiválasztó növények (mohok, charák, moszatok) segítségével ez a folyamat hihetetlen gyorsan történik. Dr. Gyórfy István a mésztufaképző mohok közül Diósgyőrről említi az *Eucladiumot*, mint a mésztufaképzés főtényezőjét (Földt. Közl. LIV. 52.). Ilyen mésztufafoltok vannak pl. a Felsőforrás alatt, Ó-Massán stb. Rendszerint vízeséses helyeken rakódik le.

legnagyobb a lillafüred—alsóháromi, amely 20 m vastag, mint a fúrásokból kitűnt. Ebben dr. Schréter récents szárazföldi csigákat is talált, ellenben reliktum-csigák tudtommal nem kerültek ki belőle.

II. TEKTONIKAI VISZONYOK

Ezeknek érthetőbbé tétele végett ki kell tennem néhány szóval a tektonikai elmélet mai állására.

A földkéreg szerkezeti mozgásait, a hegységek képződését nagyon sokféle-
képpen iparkodtak megmagyarázni. A sok elmélet közül elég, ha a Dutton-
Kober-féle izosztatikai, a Mallard-Reade-féle termikai, a Schmidt-féle rátolódási,
a Pelar-féle vetődési és a Beyer-féle csuszamlási elméletre, mint legismertebbre
utalok.

Kétségtelen, hogy a hegyképződésnek többféle lehetősége van és így az egyes
hegységek keletkezésének megmagyarázására hol az egyik, hol a másik hipotézis
a legalkalmasabb. Az esetek többségében azonban még ma is a régi elmélet,
a Kant-Laplace teoriával kapcsolatos kontrakciós elmélet válik be legjobban.
A hőkisugárzás és vulkáni tevékenység következtében szenvedett hőveszteség
hatása alatt a föld sugár folyton rövidül, a föld felszíne folyton kisebbedik, ami
a földkéreg összeráncolódásához vezetett. Az első, ősi stádiumban ez a redő-
rendszer bizonyos fokig szabályos lehetett. Azonban a megszilárdult magmák
különböző ásványos összetétele, fajsúlya, keménysége, rugalmassága, a kéreg
változó vastagsága és talán bizonyos kozmikus hatások következtében ez a folya-
mat a továbbiakban nem lehetett egyenletes és később mind szabálytalanabbá
lett. Ez végeredményben egyrészt vastkos, alig redőzött, merev geológiai masz-
szivumokhoz vezetett, amelyek a további kéregmozgásokból részben vagy egész-
ben kikapcsolódtak, másrészt az egész földkérget átható sebek, ruptúrák egész
rendszerének kialakulását vonta maga után, amivel együttjárt a vulkánosság
fellépése is. A lokálisan működő vulkáni tevékenység még tovább fokozta a felü-
leti feszültség asszimmetrikus, aránytalan eloszlását és nagyban hozzájárult a má-
sodlagos redőzés kifejlődéséhez.

Már az archaikumban teljesen szabálytalan és komplikált volt a földkéreg szer-
kezete, amit a nagyméretű depressziók és az akkori tengerek üledékes kőzeteinek
kiterjedt volta eléggé bizonyítanak. A folyton fokozódó felületi feszültség helyen-
ként erősebben gyűlt meg és hirtelen, kataklizmaszerűen kiegyenlítődéshöz veze-
tett, amelynek eredményei a rövid idő alatt felemelkedett hegyrendszerek. A hegy-
képző (orogenetikus) mozgásokat tehát a lefolyás aránylag rövid időtartama jel-
lemzi. Ezzel szemben állnak a nagy területre kiható feszültségek rendkívül
lassú, fokozatos (kontinensalkotó, epirogenetikus) kiegyenlítődéshöz nyilvánuló
kéregmozgások, amelyeknek eredményei egyes területek emelkedései és süllye-
dései (medencék, geosinklinálisok).

Bizonyos tektonikai alakulatok már az archaikumban és a paleozoikumban
állandósultak. Ilyenek azok az ősi variszkuszi rögök, amelyek többé-kevésbé
mind a mai napig megtartották viszonylag kimagasló helyzetüket, aminőket az

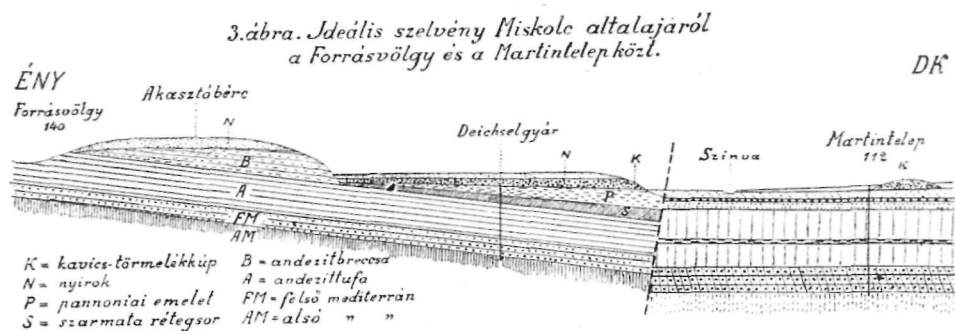
Északi Kárpátokban találunk. Ezek egyik ágazata nagyjában ÉK—DNyi lefutású és a Gömöri Érc-hegységnek, a Bükknek, Mátrának és Cserhátnak alkotja legalsó közös fundamentumát. Erre a mélységből zárványkép feljutott vagy mélyfúrások által konstatált ősközetek (kristályos pala, gránit) jelenléte enged következtetni. Az ezekre borult karbonképződmények bizonyos mértékig ehhez a mélységbeli röghöz simulnak, sőt a tektonikai vonalak (ruptúrák) is nagyon hosszú ideig, a neogénig követik ezt az ősrégi geotektonikai főirányt, amelynek mentén a Nagyalföld ősi masszívuma a mélységbe süllyedt.

A Bükk kimondottan gyűrű-hegység jellegű. Egyes helyeken, mint pl. Hámor-Lillafüred környékén a K—Nyi lefutású redők könnyen konstatálhatók. Ellenben a legtöbb helyen ez a kép elmosódik a csapás irányára nagyjában merőlegesen, északi irányból ható, rátoló kéregmozgások következtében, ami a képződött pikkelyek sorozatos elrendeződésében és azok közelálló, Éi vagy ÉKi dőlésében jut kifejezésre. Az egyes pikkelyek kipuhatólása a térszínen az erdővel borított hegységben nagy nehézségekkel jár. Ez sok esetben egyébként is alig volna lehetséges a korbont gyakran eltakaró triásmészki miatt. A Bükk-hegység karbon és triász-rétegeinek csapásiránya a hegység nyugati oldalán még simul az ÉK—DNyi tektonikai főirányhoz, de már a hegység centrumában uralkodólag Ny—Ki, majd K felé átmegey ÉNy—DKi irányba.

A paleovulkánosság korviszonyait és lefolyását ma már igen nehéz rekonstruálni. Annyi kétségtelen, hogy különböző időpontokban feltört erupciós sorozatnak tekinthető, amelynek egyes tagjai közt nagyarányú rétegmozgások folytak le. Ezen vulkáni periódus lezajlása után továbbfolytatódott az az orogenetikus folyamat, amely annyira összesajtolta és gyakran szinte egymásba préselte ezeket a kőzeteket.

A triásmészki-takarót a denudáció és erózió sokhelyt eltávolította. Későbbi diszlokációk összeszaggatták és különböző magasságokba tolták a rögeit, sőt az idősebb formációkba is besüllyesztették vagy azok pikkelyeit rátolták.

A Bükk-hegységnek önálló tektonikai egységgé való kialakulása az eocén előtt, alkalmasint még a krétaidőszak vége felé történt hatalmas törések révén, amelyek az ősi hegység-rög mai peremeit alkotják. Ezen nagy peremtörések egy része követi az ÉK—DNyi geotektonikai főirányt (nyugaton, délen és keleten), más részük azonban (mint pl. a bennünket közelebbről érdeklő varbó—diósgyőr—görömbölyi) erre átlag inkább merőleges lefutású.

A harmadkori medenceüledékeket a felső mediterrán végén történt felemelkedés alkalmával perifériális, ÉÉK—DDNy-i általános irányú ruptúrárendszer tördelte fel lépcsőzetesen. A szénbányák szelvényeiből megállapítható, hogy ezeknek a kisebb-nagyobb magasságba (10—50 m) lesüllyedt vagy fennakadt rögöknek általános dőlésirányuk van, és pedig a törések irányára merőlegesen KDK felé (4—15°). E tektonikai völgyekbe vájták be magukat a Bükkhegység északkeleti vizei, amelyek éppen ezért nagyjában ma is párhuzamosan folynak a törés általános irányával.

A harmadkori medenceüledék-sorozatnak alapját az eocén alkotja; a feltöltés többé-kevésbé folytonos volt és a pannoniai korban ért véget. A levantei emeletben a medence területe már kétségkívül szárazulat volt. Dacára a hosszú időnek, amely alatt a medence feltöltődött, a vetődések által okozott DK-i irányú kismértékű félbillenéstől eltekintve, a medencében gyűrődés nyomai mindezekig nem észleltek; pedig hogy a tektonikus erők epeirogenetikus értelemben működésben vannak a harmadkor óta is, szembeűnően mutatják a pleisztocén terrasz-képződések és a földrengések.

Ami a harmadkori vulkánosságot illeti, ez a terciár második felében zajlott le és a riolitkitörésekre szorítkozott. A riolit a hegység déli oldalán tört ki, egy gyenge előkitöréstől eltekintve az alsó mediterrán legvégén. Területünkre csak a tufái hullottak.

A piroxénandezitkitörések a felső mediterrán második felében indultak meg. Ezeknek csak a tufái kerültek hozzánk.

Az erupció színhelye az eperjes-tokaji hegység déli része lehetett. Összehasonlításként közlöm a Tokaj—Gönc közti vidék erupciós sorrendjét: 1. felső mediterrán: két, egymással váltakozó riolit- és piroxénandezitkitörés, 2. alsó szarmata: plagioklaszriolit és piroxénandezit. Az andezitek tufái nagy területet borítottak be a Bükk északkeleti részén.

Miskolc város alatt a riolittufákat tartalmazó rétegek a Magoshegy déli lejtőjéről enyhe É-i dőléssel az Avas alá húzódnak. Valószínűleg ezekhez tartoznak azok a rétegcsoportok, amelyeket a luthertéri és martintelepi mélyfúrások tártak fel. Ezek felett a felső mediterrán és szarmata agyagos, homokos, andezit-tufás rétegei diszkordánsan DK felé dőlnek. Ezeket, valamint a rájuk települt pannoniai rétegeket egy az Avas keleti oldalára támaszkodó ÉK—DNy-i irányú törés minden valószínűség szerint elvetette.

Az előzők alapján most már eldönthető az is, hogy a Bükkhegység geológiai szempontból különálló képződményeknek tekintendő-e, vagy pedig az Északi Kárpátok egy nyúlványának, vagy akár a Magyar Középhegység legészakibb ágának.

Az alaphegység sztratigráfiai felépítésében nincs más rokonvonás, mint a valószínűleg közös ősi kristályos talapzat; a Mátrában ugyan megvan a karbonkorú mag, de már a Cserhátban még a mezozoikum és az eocén is hiányoznak. A paleo-eruptívumok a Bükkben nagy szerepet játszanak, a másik két helységben hiányoznak. A harmadkorban a Bükkben riolitkitörés volt, a Mátrában és Cserhátban pedig hatalmas andezitvulkánosság. A Bükk zömére és a hozzá támaszkodó harmadkori medencére egyaránt jellemző ÉK—DNy-i irányú longitudinális főtörési rendszer, szemben a Mátra—Cserhát tranzverzális irányú főtörésrendszerével.

eklatánsan bizonyítja, hogy a kétféle vulkánosság közt kapcsolat nincsen. A Mát-rában a Magyar Középhegység általános csapásirányára merőleges főtörésrendszer a pliocén vége felé kezd kialakulni; ennek mentén történt a gejzirműködés és az ércesedés (Recsk). A Bükkhegységben viszont ez a törésrendszer csak a délkeleti oldalon játszik szerepet, de szintén fiatalkorú.

Dr. Schréter Zoltánnak ama megállapítása teljesen helytálló, hogy az orográfiaiailag elkülönült Bükkhegység geológiailag is teljesen önálló alakulat, amely úgy a Magyar Középhegységtől, mint a Kárpátoktól függetlenítendő.

III. HIDROGEOLOGIAI VISZONYOK

A Bükk mészkőhegyei típusos karsztvidéket mutatnak. A felszíni erózióknak sehol nyomát sem látni. Ellenben annál több a különböző nagyságú ravaszlyuk, kisebb-nagyobb töbör, dolina; a búvópatakok sem hiányoznak. A dolinaképződés minden stádiumára van itt példa. A kőzetet igen nagy mélységben is áthatják a legkülönböző méretű rések, repedések, amelyekben a víz dacára az erdős talajnak, hamar eltűnik. Az érettség különböző stádiumában levő barlangok típusos példáit nagy számban találjuk meg különböző magasságokban. A karsztvíz a mészkő repedéseit egészen a mindenkori erózióbázis szintjéig tölti meg. Nagy esőzések, magas vízállások esetén, a víznek nem lévén más útja, vízszintes irányban, a természetes esés mentén folyik a mészkő hasadékain át a hegység széle felé. Egyébként a víz útja mindig vertikális.

A mészkővel gyakran váltakozó agyagpalák és egyéb vízzáró rétegek a Bükk hidrológiai egységét megbontják és számos kisebb-nagyobb elszigetelt rekeszre, víztartóra tagolják. Ezekhez nem számíthatók azok a mészkőtömbök, amelyeknek vízzáró alapja az erózióbázisnál magasabban fekszik, mert ezek a vizüket nem tárolják, hanem fekvésük magassága szerint időszakos vagy állandó jellegű forrásoknak adják át. Az erózióbázissal közel egyforma szintjük van a kommunikáló forrásoknak, amelyeknek szép példája a területünkön levő, egymással közlekedő Felsőforrás és Királykútforrás (lásd: Szinnyi Merse Zsigmond jelentését a Földt. Int. 1912. Évi Jel.-ben).

A mély alapú, tehát típusos víztartók vagy egyszerűek, azaz mind a két vízszintes dimenzióban elszigeteltek, vagy összetettek; utóbbi esetben egyik dimenziójuk nyílt lévén, több ilyen víztartó víztömege összefügg az erózióbázis alatt. Ilyenek elsősorban az agyagpalák vagy porfirritoidok közé begyűrt mészkövek.

A Bükk karsztplatóit alkotó mészkövek a legnagyobb méretű víztartók lehetnek az esetben, ha tömegük részben vagy egészben leér az erózióbázis alá. Nem veszt el a víztartó jellegét az a mészkőtömb, amelynek a vízzáró alapja részben ugyan a felszínen van, de tektonikai helyzeténél fogva a vizet mégis kénytelen átadni az erózióbázisnál mélyebben fekvő részének, ahelyett, hogy a vállapon forrás alakjában kibocsátaná. Ilyen jellegű víztartóra sok példát találunk ott, ahol a mészkövekkel váltakozó agyagpaláknak és porfirritoidoknak elég erős dőlésük van.

A víztartók vízgyűjtőterülete lehet felszíni, amidőn a vizük a mészkő felületéről

szívódik fel, vagy rejtett, amidőn a mélységben valamely más mészkővel vagy vízvezető kőzettel jut érintkezésbe és ennek vizéből is felvesz. Eszerint van olyan mélységbeli víztartó is, amelynek csupán rejtett vízgyűjtő területe van ; ezeknek kinyomozása nehéz, sőt olykor lehetetlen. Az egyes mészkőrögök vagy a szinklinálisok az erózióbázis szintje alatt sorozatosan összefügghetnek és egész víztartóláncot alkothatnak, amely kedvező körülmények közt igen nagy méreteket ölthet. A víztartók tanulmányozása alkalmával nagy súly helyezendő a rétegdőlések és más szerkezeti elemek pontos megismerésére, mert csak így lesz lehetséges a víztartó legmélyebb régiójának kinyomozása, ami a víztartó feltárása esetén nagyjelentőségű.

Lillafürednél az erdőkincstár abban a feltevésben, hogy az ottani 20 m vastag mésztufaleraakódás egykori melegvízű források üledéke, abban mélyfúrást telepített, amely triázmészkőben haladt és 666 m mélységben ütötte meg a vízzáró agyagpalát. Ez egy kiterjedelmű röge a triázmészkőnek, amely ott a környező idősebb vízzáró rétegek közé van besüllyedve és a látszat szerint nem kommunikál más víztartókkal. Értesülésem szerint a pala elérése előtt a fúrás 3 m magasra felszökő nagymennyiségű 23 °C-ú vizet adott. Az abnormis, majdnem 50 m-es geotermikus gradiens azt bizonyítja, hogy nagymennyiségű karsztvíz van ott a mélységben tárolódva.

Tekintélyes nagyságúak azok a karsztvíztartók, amelyek a diósgyőri Tapolca, valamint a görömbölyi Tapolca langyos, illetve hideg forrásait táplálják.

Langyos forrásaink ott vannak, ahol a nagy mélységbe lehatoló karsztvíz a törésvonalak közelébe jutva felmelegszik és részben a felmelegedéstől, részben az elnyelt levegőtől és széndioxidtól megcsökkent fajsúlyánál fogva felfelé tör. Ez a felmelegedés azonban nem történik a felszín közelében vagy kisebb mélységben. Ha ez így volna, nem történhetné meg, hogy az egyik, nagy mélységből felhatoló ruptúrán a langyos víz száll fel, míg a szomszédságában, az erózióbázis szintje közelében levő hasadékból, amely a mélységgel nem közlekedik, nagytömegű hidegvíz-források törnek fel. Egy és ugyanazon a helyen kétféle geoizotermia nem lehet.

A görömbölyi Tapolca víztartója a Poklostető és Kőmázsa triázmészkőtörménye, tehát igen nagy terület. Magának a forrásterületnek hidrogeológiai méltatását mellőzöm itt és utalok dr. Papp Károly idézett művére (100—104), amelyben kimerítő és mintaszerűen megírt ismertetést találunk a görömbölyi Tapolca hidrogeológiai viszonyairól. A diósgyőri Tapolca langyos forrásai jóval nagyobb területen vannak eloszolva, mint az előbbieket ; ez a terület kb. 100,000 m²-re tehető.

1926 nyarán a »Diósgyőr-tapolcai fürdő R.-T.« megbízásából hidrogeológiai tanulmányokat végeztem annak megállapítása céljából, hogy milyen ponton volna a szándékolt mélyfúrás legcélszerűbben telepítendő. Tanulmányaim eredményét kivonatossan az alábbiakban közlöm :

A források hat forráscsoportban jelentkeznek. I. Szentgyörgy-csoport, két forrással ; vízbőség 175 percliter, hőmérséklet 19 °C. II. Fürdőforrás-csoport, mely a medencéket táplálja; vízbőség 306 pl, hőmérséklet 22-6 °C. III. Taviforráscsoport ; a tóban 6 forrás buzog fel, a tó ÉNy-i szélén 3, de az utóbbiak el van-

nak tömve. Itt, a tó helyén voltak régente a fürdőforrások ; Fényes Elek szerint a régi királyi fürdők romjai még a múlt század 30-as éveiben e helyen megvoltak. A tótól É-ra eső vizenyős területen a hó a legszigorúbb télen is elolvad, a víz nem fagy be, jelélül annak, hogy itt is forrás lappang. IV. Várforrás-csoport a vár-árookban 2 forrással ; jelenleg kb. 100 pl vízbőséggel és 17-5 C° hőmérséklettel. V. Kutakat tápláló forrás ; ez lappangó forrás, mely a felszín alatt a Hunyadi-utca kútjait tápláló talajvíztartó rétegbe ömlik, aminek következtében 15 kút vize melegszik fel 13—10 C°-ra. VI. Szinvamedri forrás, amely a Szinva fenekén fakad. A források száma tehát legalább 18. A varbó-diósgyőr-görömbölyi termális vonal (főtörésvonal) tövében az I., II., III. forráscsoport fakad, a többi attól messzebb, különböző távolságban. (I. sz. ábra.)

Minthogy az alaphegység süllyedése rendszerint lépcsőzetes szokott lenni, itt a főtörésvonallal párhuzamos lépcsős vetődéseket kell feltételeznünk, amelyekből a különböző forráscsoportok vizüket nyerik. A diósgyőri völgyben meglévő harmadkori medencét, amint láttuk, fiatalabb ÉK-DNy-i irányú keresztvonalak szelik. Utóbbiak a régi nagy peremtörést átmetszik ; a keresztelés pontjai azok, amelyeken a langyos források feltörnek. Ezt az a körülmény is valószínűvé teszi, hogy az az egyenes vonal, amely az I—II. forráscsoportot összeköti a VI-ossal, egybeesik a tranzverzális törések irányával.

A forrásterület vízgyűjtője az a mészkőtömb, amely a Szeleta tájáról húzódik le a Bányahegyre és a Vártetőre ; ez dél, illetve nyugat felé érintkezhetik a mélységben a karbon mészkővel és így nincs kizárva, hogy láncolatot alkotó víztartóval van dolgunk, amelynek mélységbeli vízgyűjtője is van. Hogy a víztartó alapja elég mélyen fekszik, mutatja a nagy vízbőség és hogy a vizek sohasem zavarodnak meg. A felszíni vízgyűjtő terület kb. $6\frac{1}{2}$ km, Miskolc évi csapadékmennyisége 630 mm, tehát az ezen területre hulló évi csapadék átlag $3.780.000\text{ m}^3$. Karszterületről lévén szó, ennek a felét vehetjük beszivárgónak. A forrásterület a felszíni vízgyűjtőből tehát évente $2\frac{1}{2}$ -szer akkora vízmennyiséget kap, mint amennyi a bővizű Szinvaforrás vízmennyisége.

A Bányahegy és Vártető mészkövéből a karsztvíz lefelé és kifelé tendál és útjában bizonyos mélységben eléri a főtörésvonalat, ahol a geoizotermák magasabbak lévén, felmelegszik és részben a nyílt töréseken feltódul ; nagyjából azonban kizorul ebből a melegítő zónából és ettől északra halmozódik fel a harmadkori medence rossz hővezető agyagtakarója alatt. Hogy ennek főtömege milyen távol van a főtörésvonaltól, támpontok híján egyelőre nem volt megállapítható, de legvalószínűbb, hogy a Szinva-vonal és a völgy északi szélé közti területen van, ahol egy telepítendő mélyfúrás a legjobb siker reményében tárhatna fel nagy mennyiségű meleg vizet. A legközelebbi ismert geotermikus gradiens a miskolci deichselgyári fúrásé, amely 15-4 m-es. Minthogy termális vonal közelében vagyunk, a gradiens itt sem lesz sokkal hosszabb, tehát a 32 C°-os víz 350—400 m mélységben elérhető volna.

Megemlítendőnek tartom még a Bedegvölgy egy forrásának a vizét, amely állítólag sohasem fagy be (erről közlebbi adataim nincsenek) és a Deichsel-gyártól ÉÉK-re Pálfalva és Arnót közt fekvő Buska(Zbuska)puszta forrását, amelyet nem régen fedeztek fel. Ennek vize sem fagy be télen ; feltárása és foglalása most van

folyamatban. Ez év júliusában megmért hőmérséklete $16\text{ }^{\circ}\text{C}$ volt. Törésvonal minden valószínűség szerint Miskolc város alatt is van. Erre utalnak a következő jelenségek :

1. Az avasi nehezen málló andezittufák keleti meredek pereme törési síkra enged következtetni. Ennek egyenes folytatása volna az Akasztóbérc tufájának keleti végződése ÉÉK-i irányban. (2. sz. ábra.)

2. Kovásavas forrásüledékek jelenléte az Avason. Ezeknek anyaga részben vízmentes kovasav (kalcedon, tűzkő, szarukő), részben víztartalmú kovasav (opálok) ; előbbiek $400\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on felüli, utóbbiak ennél kisebb hőfokú forró vízben oldódnak. Megállapítandó volna még, hogy a telepnek van-e forráskrátère ; az avasi pincéből és üregekből kiinduló gondos tanulmányozás után meg lehetne állapítani, hogy a tufák anyaga nem kovásodott-e el bizonyos régiókban. Ez esetben ugyanis bebizonyított dolog lenne, hogy az Avason a szarmatakorból vagy azután gejzír-működés volt. Ez egyúttal a törésvonal egyik pontjának a megtalálását jelentené.

3. Az Avastól ÉK-i irányban fekvő Deichsel-gyár mélyfúrás adataiból (Horwitzky, i. m.) tudjuk, hogy ott a geotermikus gradiens feltűnő rövid, t. i. $15 - 4\text{ m}$, viszont az ettől a gyártól $2-8\text{ km}$ -nyire D-re, a Máv. rendező p. u. melletti Martintelepen 1928-ban létesített mélyfúrás adata szerint ott a geometrikus gradiens már sokkal hosszabb, t. i. 23 m . A gradiensek É felé való hirtelen csökkenése szintén törésvonal közellétére enged következtetni, amely nagyjából ÉK-DNy-i lefutású lévén, valahol a Deichsel-gyár körül vagy pedig a gyártól délre fekszik. Nincsen kizárva két törésvonal jelenléte sem. A martintelepi mélyfúrás kőzetanyagával behatóan még nem foglalkozhattam, de annyit megállapíthattam, hogy a Martintelep alatt levő agyag, márga és homokrétegek, amelyek sorrendje, vastagsága és tengerszínfeletti magassága még megközelítőleg sem egyezik a Deichsel-gyárral, az utóbbiétól merőben különböznek és idősebb jellegűek. Így érthető az is, hogy a Deichsel-gyár alatt 163 m mélységre 17 m^3 bővizű víztartó réteg van, amelyekből három felszálló vizet ad, míg a Martintelepi fúrás 189 m -es szelvényében egyetlen egy vizet tartalmazó réteg sincs és csak a fúróluk fenekéről kaptak vizet, amely egyúttal fel is szökött. (3. sz. ábra.)

A Deichsel-gyári fúrás szelvényében 8 m mélységtől még csak a pannoniai rétegcsoporthoz tartozó rétegek kezdődnek ; a martintelepi fúrás szelvényében 13 m mélységben már közel 2 m -es horzszaköves rétegeket találunk. Tekintettel arra, hogy a két fúrás megközelítőleg azonos tengerszínfeletti magasságban fekszik, a két fúrás helye közt törésvonalnak kell lennie és ez esetben az északi rész az, amely lesüllyedt ; ennek van a rövidebb geotermikus gradiense is. A Forrásvölgyben 140 m t. sz. f. magasságban kb. 10° DK-i dőlésű andezittufák a 110 m t. sz. f. magasságú martintelepi fúrástól $2-6\text{ km}$ távolságban vannak, ahol tehát $2600\text{ tg } 10^{\circ} - 30 = 428\text{ m}$ mélységben kellene jelen lenniök. Azonban látjuk, hogy ott idősebb rétegeket tárt fel a fúró, amelyek inkább a luthertéri fúrás riolittufás rétegcsoporthoz állhatnak közelebb korra nézve. Ellenben a Deichsel-gyár magasságában csak $700\text{ tg } 10^{\circ} - 30 = 93\text{ m}$ mélyen vannak, ami egyezik is a Deichsel-gyári fúrás szelvény adataival, amelyek szerint az andezittufás rétegek $63-132\text{ m}$ mélységben vannak. Újabb bizonyítéka ez annak, hogy a Deichsel-gyár és a Martintelep közt törésvonal van.

4. A múltban végbement földrengések azt bizonyítják, hogy Miskolc szeizmikus

terület. Az 1834-i földrengés az avasi templomot is több helyen megrepesztette, ami azt mutatja, hogy az Avas is benne van az érzékeny zónában, tehát a törésvonal oda közel lehet.

A rövid geometrikus gradiens és a törésvonal helyének ismerete birtokában a város a legkomolyabb kilátásokkal telepíthetne egy mélyfúrót, amelynek eredménye előreláthatólag nagyobb mennyiségű felszökő forró víz lenne.

A város altalajában és a várostól K-re eső medenceüledékek közt sok a víztartó homok- és kavicsréteg. Ezek közül a 15 m-nél kisebb mélységben levők vizei formálisan szennyvizeknek minősítendőek, amennyiben a városi szemét- és hulladék-gödörök, istállók szerves anyagát a nedvesség kilúgozza és ezt az oldatot teljes egészében beleviszi ezekbe a talajvizekbe. A 15–20 m-es mélységben már akadnak olyan víztartó kavicslencsék, amelyeknek vize nem szennyezett ; ilyen az az avasi tufák vizétől táplált kavicsos víztartó réteg, amely az Avastól K-re terül el és a Nádpataky-féle telkeken át az új járványkórház tájáig terjed. Mélysége 17–22 m közt ingadozik és kitűnő, egészséges ivóvizet ad.

Az ezután következő 6–7 víztartó (110–130 m mély) rétege nem ad felszökő vizet, tehát mint artézi kút nem jöhet tekintetbe. 150–250 m mélységig több víztartó réteg van, amely felszökő vizet ad, ezeknek vízhozama azonban nagyon változó. Amíg pl. a Deichsel-gyári artézi kút vize tűrhető mennyiséget ad (240 pl), addig a martintelepi csak keveset (30 pl) ad. Az artézi vizek egyébként sokkal lágyabbak és így egészségesebbek, azonkívül öntözési és ipari célokra is sokkal alkalmasabbak, mint a vízvezeték vize.

Nagyobb mennyiségű felszökő víz csak a város altalajában valószínűleg meglévő Konglomerátok és Ostreapodok áttörése után elérhető vastag alsó mediterrán homokos rétegsor megfúrása által volna nyerhető, mert ennek vízgyűjtő területe a felszínen nagy kiterjedésben konstataálható. Minthogy a Magoshegy déli lejtőin is megvan, a mélyfúrásnál nagy hidrosztatikus nyomásra lehet számítani. E homokrétegek mélységére vonatkozólag tudtommal még nem tétettek tanulmányok.

Nem zárkozhatom el attól, hogy záradékul Miskolc vízellátásának ügyét szóvá ne tegyem. A probléma még részben megoldatlan; tehát nézetem szerint csak használnuk az ügynek, ha a multban előfordult tévedésekre okulás céljából rámutatunk és mérlegelés tárgyává tesszük azokat a megoldási lehetőségeket, amelyek a jövőben még tekintetbe jöhetnek.

Az előzőkből kiviláglik, hogy Miskolc környékének hidrogeológiai viszonyai tulajdonképpen geotektonikai problémák. Ma ezt tudjuk, évtizedekkel ezelőtt ezt nem tudták. Dr. Papp Károly 1907-ben mondja (i. m. 104.), hogy a miskolci vízellátás ügye két évtizede vajudik. Az osztrák geológusok (Böckh, Stache), akik a Bükköt a 60-as években geológiailag felvették, a tektonikai viszonyokkal édeskeveset törődtek. Innét datálódik az a tévhit, hogy a Bükkben nincsenek tektonikai problémák, tehát hidrogeológiai szempontból sem érdemes azzal behatóbban foglalkozni. Egy jónevű szakemberünk (dr. Vadász M. E. : Geológiai jegyzetek a borsodi Bükkből. Földt. Közl. XXXIX. 1909. 164.) még 1909-ben is hangoztatja, hogy »amilyen egyszerű a Bükkhegység geológiai felépítésében, olyan a szerkezetében is.« Másrészt a szomszédos Tapolca bővizű hideg forrásai nagyon csábítóknak és kényelmesnek ígérkező megoldási móddal kecsegtetnek. Így történt az,

hogy az elhatározás hamarabb megvolt, mint ahogy minden irányba kiterjedő tüzetes és kimerítő tanulmányok megejtése előtt az kívánatos lett volna.

A lillafüredi fúrás kézzelfoghatólag bebizonyította, hogy a Bükkben igen nagy-mennyiségű, egészséges, meg nem zavarodó, fúrás által feltárható víz van, amelyet saját esésével lehet lehozni. Több ilyenfajta évszázados vízvezeték ismerünk, amelyek szünet nélkül üzemben vannak és javításra sohasem szorulnak. Mindennütt a világon, ahol a városok mellett mennyiségileg és minőségileg minden tekintetben kifogástalan víz van a hegyekben, azt használják fel, mert a vízellátás zavartalanságát és olcsóságát semmi sem biztosítja annyira, mint az, hogy ha a vizet saját esésével hozzuk le. Miskolc városának évi félmilliárd koronájába kerül az, hogy a szomszédból villamos erő segítségével beszállítja a vizét ; ehhez még hozzájárulnak a főnyomócső és kicserélésének nyomasztó terhei. A szakemberek kimondták, hogy később szükség lesz egy második víztartó építésére az Akasztó-bérc keleti oldalán (Pazár István : Miskolc thjf. város vízművei. Magyar Mérnök-és Építészegyl. Közl. XLV. 1911. 56) ; ennek a költségei is elég tetemesek lesznek. Nézetem szerint éppen ezen körülmények szólnak leginkább amellett, hogy a vízvezeték ügyét még mindig érdemes minden irányban rendszeres és komoly tanulmányok tárgyává tenni, mielőtt a végleges megoldás elhatározatnék.

A megzavarodás kiküszöbölése volna első helyen megoldandó. Ez már 1913–14-ben gondot okozott, amidőn a szakértők helyszíni szemléjük alkalmával azon véleményüknek adtak kifejezést, hogy a zavarodást a szomszédos kőbánya hányóján felhalmozódott sárga agyag okozza. (Földtani Közlöny XLVI. 1916. 124.) Azóta a vízvezetéki iszapok vegyelemzése kimutatta, hogy ennek főtömege terra rossza, tehát a hegység mészkövének karsztbeli mállásterméke, amelyet nagy vagy tartós esőzések után az erózióbázis felett mozgó víz szállít a forrásokba és teszi azokat zavarosakká. Ennek csak egy ellenszere van : lefúrni a víztartó alapjáig és a fúrást a vezetékbe kapcsolva, az iszapos vizet a Hejőn levezetni. A víztartónak ilyen értelemben való megfúrását már a vízvezeték létesítése előtt eszközölni kellett volna. Mint említettem, a források vízgyűjtő területe a Poklostető—Kőmázsa mészkőtömbje. Mindenekelőtt meg kellett volna állapítani a mészkőtömb alatt a víztartó alapjának a dőlésviszonyait és a víztartó kiterjedését több mélyfúrás által. Ez ott lett volna feltárandó, ahol legnagyobb vízmennyiség és legnagyobb hidrosztatikai nyomás lett konstatálva ; ezzel elérhető lett volna, hogy a vízvezetéki centrálé alkalmasabb helyre jutott volna, mert a mai helyén Tapolca-fürdő legértékesebb részét foglalja el és a fürdőt fejlődésében megakasztja.

Ezzel esetleg az is elérhető lett volna, hogy a végleges fúrás magasabb pontra kerülhetett volna, ahonnan a vizet nem a vizenyős talajba fektetett főnyomócső, hanem eséssel rendelkező akvedukt vezethette volna be Miskolcra, esetleg villamos vasút céljaira szolgáló viadukt alakjában. Tekintettel az óriási költségekre, amibe a vezeték került és mai állapotában kerülni fog a jövőben is, még az ilyen költséges akvedukt-építkezés is tekintetbe jöhetett volna.

Egy dolog azonban kétségtelen, hogy a víztartó alapjáról való víznyerés a zavarodást megakadályozta volna. Ebből a szempontból a tapolcai hidegforrások a gyűjtőterület legrosszabb helyén vannak, mert a mészkőben mozgó víz főfolyás-

irányába, mondhatni torkolatába esnek, ahova az iszapszállítás összpontosul. A melegforrásoknak a vezetékbe való bekapcsolása temérdek más mizéria mellett a főnyomócső dolgát tenné ismét aktuálissá, tekintettel nagy korrodáló képességére.

A Bükk vizeinek fúrás által való feltárását sokan ab ovo elvetendő eszmének fogják minősíteni a költségek miatt. Készséggel elismerem, hogy ezt a költséges munkát a város fűróvállalkozó által el nem készíttethetné sem a költségek, sem a fúrás lassúsága miatt. De berendezkedhetnék a saját rezsiben végzendő fúrásra ; a modern amerikai fűrógépek aránylag olcsók és bámulatos gyorsan dolgoznak ; ezért üzemük is olcsó. A hidegvíz megfúrása után a város területén forró vízre történhetnék mélyfúrás, amelynek sikere egymaga biztosítaná a költségek megtérülését.

Ez a jövő zenéje ; ha a mai generáció nem is, de egy későbbi okvetlenül meg fogja valósítani, mert ez az ideális megoldás.

IV. ÁRVIZEK VALÓSZÍNŰSÉGE

Szendrei »Miskolc város története« című művében ezeket mondja : »A felhőszakadások történelmileg kimutathatóan már eddig mintegy tizenkétszer tették többé-kevésbé tönkre a hegyi vizek természetes lefolyási irányán éppen keresztbe épült és ezen vízi utat házai tömegével jóformán elzáró Miskolc városát.«

Aligha jellemeztek bármit valaha is találóbban, mint ahogyan Szendrei jellemzi városunknak ezt az árvíz szempontjából való szerencsétlen fekvését. Hogy honnan vette Szendrei azt az adatát, hogy Miskolcot az árvíz ennyiszor meg rongálta, nem tudtam megtalálni. De a régi feljegyzések tényleg szolgáltatnak adatot arra, hogy városunkat a múltban rémes árvizek látogatták meg. Miskolc város jegyzőkönyvében olvasható pl. (I. 468.) :

»Die 23 May 1691. Az Áldozó napi sokadalom alkalmatosságával déllyesti négy óra tájban, olyan rend kívül való essők, égh szakadások voltak, menyekhez hasonlót soha a mi Atyáink se értenek. Az Pece vize a Völgyekről, hegyekről meg áradván, sok házakat fundamentumokból felvett, a mezőre kivitte, sokakat félben szakasztott, Barmokot, sertéseket, sok erős sövényeket elhordott. Az után a Szinyva Vize is az Bikről meg áradván rettenetes, nagy zúgással, házaknak, malmoknak, hidaknak rontásával éjjel 10.11.12 órákig annyira rontotta szegény pusztá Városunkat, hogy az Torony allya, és Papszer uczákon kívül, az egész Városon keves ház maradt, a ki az ár Vízzelel meg nem tölt volna, kereteinket, épületinket, edényinket, szekereinket el hordotta, marháinkot megölte. Sokadalmi alkalmatossággal lévén sok idegen emberek a Vizben holtanak, a Lakosok közül is a házakban az vízben meg fulattanak. Ezek közt az Istennek rettenetes ítélleti között keservesebb dologh, hogy a felső hegyeken levő szőlő hegyeinket a rettenetes zápor és kő esső annyira elrontotta, hogy földét is elmosta, szőlő töveket gyümölcz fákat öszve rontott. Sok kárvallásunkat Isten tudná kimondani, nem ember.«

Miskolc és Diósgyőr környékén beszerzett információim szerint az 1878-i

árvíz nem mosta el sehohol a szőlők talaját ; ez amellet szól, hogy az 1691.-i felhőszakadás nagyobb vízmennyiséggel járt. A város jegyzőkönyve világosan kimondja, hogy a Pece és a Szinva áradása teljesen különállóan ment végbe ; mindamellett így is nagy volt a pusztítás. A lehullott csapadék mennyisége tehát mindenesetre több lehetett, mint 1878 augusztus 30-án.

Az 1783.-i árvízről, amely a várost Szendrei szerint szintén elöntötte, nem találtam adatokat. Viszont az 1845.-i árvízről Szendrei nem tud. A Fodor Zoltán birtokában levő Káldy-féle biblia hátlapján van néhány egykorú feljegyzés erről az árvízről. 1845 július 18—19-én volt ez az árvíz. Az akkor kőből épült Forgóhidat (a mai Szemere-utcában) a víz elvitte. Nagy lehetett a víz, mert a feljegyzés szerint sok ember belefult. Az áradás 3—4 óra hosszat tartott. A legutolsó feljegyzés szerint : »A kár majd több volt, mint a nagy tűzkor« (célzás az 1843.-i tűzre, amikor Miskolcon 1947 épület égett le). Diósgyőr község jegyzőkönyve szerint : »1845 július 17 és 18-án szakadatlanul esett az eső, jobban mondva szakadt a zápor s ez oly nagy árvizet zúdított a városra, hogy 31 ház romba dőlt s az okozott kár 2000 pengő frtot tett ki. Ugyanekkor Miskolc is sokat szenvedett.« Az 1875 június 26-iki felhőszakadás a vasúti töltést több helyen átszakította.

A meteorológiában a zivatarokat akkor nevezik felhőszakadásnak, ha az egy óra alatt lehullott esőmennyiség meghaladja a 40 mm.-t. Északnyugati Magyarországon ilyenek voltak pl. Árvaváralján 1879 június 14.110 mm. Trencsénben 1874 június 16. 128 mm Rimaszombaton 1891 június 3.109 mm. Selmecebányán 1870 február 14-én (téli felhőszakadás !) 122 mm. Selmecebányán 1878 augusztus 31-én 133 mm (Raum 0. cikke. Magy. Mérn. és Ép. Egly. Közl. XXXII.) Ez utóbbi felhőszakadás tehát később volt, mint az eger-miskolci és így azzal kapcsolatban nincsen ; esőmennyiségük kb. egyforma lehetett.

Hogy a miskolci felhőszakadás mekkora vízmennyiséggel járt mm-ekben kifejezve, azt a legnagyobb utánjárással sem tudtam kinyomozni. Esőmérők akkor sem Miskolcon, sem a környéken nem voltak. Az árvíz magasságából ítélve, a vízmennyiség 120—140 mm közt lehetett.

Északnyugati Magyarországon a nagy esőzések, zivatarok DNy felől jönnek, a Dunántúlról. Onnét jött az 1878 augusztus 30-iki katasztrofális felhőszakadás is ; először Egert érintette, majd Ó-Huta, Diósgyőr és Miskolc következett, végül Tállya, Golop és Mád.

Óhután majdnem ugyanakkor állott be a zivatar, mint Miskolcon ; 73 ház pusztult el, csak 5 maradt ép. Diósgyőrben a felhőszakadás éjjel 10—11 óra között kezdődött borzasztó villámlással és mennydörgéssel. Egyszerre tombolt a vihar Percesen, a Lyukó-völgyben és Diósgyőr határában. A Szinva kiöntött, elvitte az összes hidakat, a malomgátat és házakat döntött le. Torlaszt azonban nem emelt sehohol sem. Szemtanuk szerint a Fényeskő-völgyből (a Vártető északi oldalán) a víz olyan tömegekben rohant le, hogy elöntötte az utcákat és a Pogány-féle háznál a talaj felett 1-2 m magas volt. A Tapolca-rétre köbméternél nagyobb köveket hengerített le és az ottlévő házakat is elmosta. A Szinva vize a paróhia kerítésén belül az ajtónál volt (az akkori Szinva-meder felett egy m magasán). A víz reggel 8—9 óra tájban már lefutott, de a Szinva-meder egy álló hétig színültigtele volt. Néhány emberélet is áldozatul esett.

Miskolcon az égháború éjjel 11–12 közt vette kezdetét, tehát a zivatar haladása lassú volt. Egybehangzó adatok szerint két egymást nyomónkövető felhőszakadás állott be és nemcsak a vízimalmoknál, meg a zsilipeknél, hanem az összes hidaknál torlaszok keletkeztek a hámosi völgyből lehordott rengeteg uszadékfából, kitépett élőfából és épületroncsokból. Az árvíz egy óra tájban vette kezdetét.

A Pece, amelyben sem uszadékfa, sem roncsok, sem malmok, sem torlaszok nem voltak, hihetetlen gyorsan megduzzadt és a Szinvával egyidőben öntött ki. A víz még virradat előtt lefolyt, tehát gyorsabban, mint Diósgyőrben. Az árvíz magassága és a véghezvitt pusztítása közismert részletek, amelyekre éppen ezért nem térek ki.

Tállya vidékén 2 óra tájban tombolt a felhőszakadás. Golopon házakat, hidakat és malmokat vitt el a víz. Még nagyobb volt a pusztítás Mádton, ahol 40 házat elsodort, sok összedőlt és sok emberélet esett áldozatul.

1878 szeptember 27-én megisméltődött az árvíz. A felhőszakadás délelőtt kezdődött Óhután, ahol az árvíz házakat sodort el; állatok, sőt emberek is belefultak. Mint a »Historia Domus«, (a diósgyőri kath. plébánia története) feljegyezte, déltájban Diósgyőrben és a Lyukó-völgyben tombolt, de itt számottevő vízmennyiséggel nem járt. Igen érdekes és jellemző Gyöngyössi Sámuel ref. lelkész leírása erről az árvízről (Árvízkönyv. Miskolc, 1879. 48):

»Szeptember 27-én a hegyekben ismét felhőszakadás volt és előbb a Pece, majd délután $\frac{1}{2}$ 1 órakor a Szinva is kiöntött; óriási víztömeg jött, mely nem igen volt kevesebb az aug. 31-inél, amennyiben 5 lábbal alantabb állásban maradt, de 5 óra hosszat tartotta fenn magát egyenlő magasságban. Sok helyen behatolt a házakba, szétrongálta a vész óta tett építkezéseket . . . Hogy oly nagy pusztításokat nem tett, főleg annak tulajdonítható, mert lefolyási tere szabad volt; torlaszokat nem volt miből alkotnia, mert az első árvíz elsodort mindent, ami útjában állhatott volna és mert a *Pece árja már akkor teljesen lefolyt, amidőn a Szinva áradni kezdett*, de az alsó részeken és különösen a vasútnál, ahol a töltés feltartóztatta rohanásában, sokkal magasabb volt a víz, mint augusztus 31-én.«

Tehát torlaszok, malmok nélkül is volt árvíz Miskolcon és pedig külön a Pecéé és külön a Szinváé. És ezt olyan szemtanú állapítja meg, aki föltétlenül szavahihető és kortársai szerint sokat tanulmányozta ezt az árvizet. Megfigyelései tehát minden bizonnyal hitelesek.

Ennek a felhőszakadásnak útiránya nem esett össze az előbbiével; Diósgyőrnek aránylag kevesebb jutott belőle; úgy látszik, hogy Óhutáról egyenesen Miskolcnak tartott.

November 2. és 3-ika közti éjjel volt a harmadik árvíz ebben az esztendőben, amely utcákat borított el, házakat rongált meg; egy ember vízbefult. Az áradat legmagasabb vízállását 2 óra hosszat tartotta, amint az a nyári zivataroknál is történni szokott.

1879 május 10. és 11-én nem felhőszakadás, hanem tartós esőzések következtében támadt árvíz, amely több utcát elöntött.

1881 május 11–12-ike közti éjjel felhőszakadás volt, amely Szendrei szerint a folyamatban levő szabályozási munkákat is tetemesen megrongálta. A város

határának nagy része víz alá került, az Urak-utcában az ár 2 lábnyira emelkedett, néhány kisebb házat elvitt és a vasúti töltést átszakította.

1888 március 10-én megint nem felhőszakadás okozta az árvizet, hanem a nagy havazás után hirtelen bekövetkezett hóolvadás. A víz ekkor a Belegrád városrészt öntötte el.

Az ezután következő periódusban már ritkák a felhőszakadások.

1898 július havában Buday József tanár szerint a Pecének ágazati és bedegvölgyi medre duzzadt meg egy nagyobb nyári záportól, amelynek eredményeképp a Palóczy-utcán folyt a víz oly magasan, hogy nem lehetett az utcán járni.

1908 június 23-án felhőszakadás következtében egyedül csak a Pece áradt ki és a házakban sok kárt okozott. Ami ritkaság, a Lyukó-völgy felől, északról jött a vihar. Szendrei szerint ez alkalommal a Pece szabályozása újból felszínre került, minthogy az első szabályozási tervben képességeit nem méltatták kellő figyelemre. (Rozsnyay Károly : A miskolci Pece-patak szabályozása. Miskolci Napló, 1908 június 25. és köv.)

Az utolsó 15 esztendőben nem volt olyan eső, amely a felhőszakadás alsó határát (óránként 40 mm) elérte volna.

Ennek dacára a Szinva medre többször majdnem háromnegyed részben, a Pece pedig egészen megtelt, amint ezt magam is megfigyelhettem. Ezt többnyire nagyon hirtelen kifejlődött záporok idézték elő.

Szendrei összeállította a 78-iki árvíz hatása alatt és tanúságai alapján megtervezett és véghezvitt szabályozási munkálatok statisztikáját ; szerinte az összes munkák kitétek :

Földkiásás 30,315 m³, ebből feltöltés : 12,875 m³.

Régi cölöp kihúzatott 467, új cölöp beveretett : 275.

Régi falbontás : 1011 m³ ; új falazat : a) alapfalazat 671 m³

b) felemelkedő falazat 1497 »

Összesen: 2168 m³

Nagyon kis számok ezek azokhoz a víztömegekhez képest, amelyek városunkra egy abnormis felhőszakadás esetén zúdulhatnak. Nézetem szerint elhibáztottnak mondható a 78-i árvíz utáni mederszabályozásnak az a kettős alapgondolata, hogy :

1. Az árvizet okozta felhőszakadás abnormálisnak tételeztetett fel ; 2. a katasztrófát nem annyira a víz, mint inkább a torlaszok által előidézett abnormis vízmagasságnak tulajdonították : tehát nem kellett egyebet tenni, mint a medret oly módon szabályozni, hogy ugyanakkora víztömeget, mint a 78-as, le tudjon vezetni és a torlaszok keletkezését a jövőre nézve a malmok eltávolítása által lehetetlenné tenni.

Ha igaz az, amit Szendrei állít, hogy Miskolcot az utolsó évszázadokban tizenkétszer pusztította az árvíz (tehát 1560 óta, amióta feljegyzéseink vannak), akkor a várost átlag minden 50 esztendőben egyszer látogatta meg ilyen felhőszakadás ; ez tehát aránylag ritka, de korántsem abnormis. A 78-as árvizet egy óránként 60—70 mm.-es eső okozta, amely nálunk nem is nagyon ritka, sőt létre-

hozhatta volna egy kisebb vízmennyiségű felhőszakadás is, ha hirtelen jön és nagyon gyorsan kifejlődik, mint a verseci 1910-es felhőszakadás, amikor fél óra alatt 104 mm. eső esett. A főveszedelem nem annyira a csapadék nagyságában, mint a hirtelen lerohanásban rejlik. Ezt a Szinvának hegyipatak jellege hozza magával, amely az alsó szakaszban a víz megtorlódásában jut kifejezésre, amint azt az esések eloszlásából láthatjuk :

	Meder- hossz km	Esés km-ként m
Garadna	8.0	34
Hámori tó—Királykút	3.0	24
Királykút—Miskolc határa	7.5	9
Innét a Sajóig	7.5	5

A felső szakaszokból nagy sebességgel lerohanó óriási víztömeg igen sok uszádfát és egyéb törmeléket kap fel és hoz le, amelyből a hidak lábainál torlaszokat halmozhat fel; az Urak-utcai és Belegrád-utcai fahidak lábainál nagyobb záporok alatt többnyire szokott egy-egy m-es miniatűr-torlasz képződni. Valósággal zsilipként fog működni és torlaszt fog feltornyosítani a Rókóczi-utca új betonhídja, amelynek fenéke csak másfél méternyire van a Szinva-meder fenéke felett. Torlaszt az árvíz által ledöntött és a Szinvába beleomló épületromok is alkothatnak, különösen az Arany János-utca szakaszában. Torlaszokra tehát mindig számítanunk kell.

Ahhoz, hogy a város felől a veszedelmet végleg elhárítsuk, olyan szabályozásra van szükség, amely egy hazánkban tényleg abnormis, de valósággal előfordult felhőszakadást vesz alapul a számításhoz. Ehhez pedig egy 130 mm körüli vízmennyiségű eső kevés, mert nem elég ritka.

Ajánlom, hogy egy ilyen minden irányban kielégítő szabályozási tervhez az 1910-ben lefolyt krassói felhőszakadás vételességét alapul, mivel ilyen méretű eső az utolsó 50 esztendőben hazánkban tudtommal csak egy volt. Amiből persze nem következik, hogy nagyobb nem jöhet, de ennek érkezési valószínűsége gyakorlatilag már kicsiny.

A krassói felhőszakadás is csak úgy használható kiindulási alapul, ha feltételezzük, hogy az esőterület magja, centrális része vonul végig a Szinva vízgyűjtő területén, kb. Ny—K-i irányban, mint az eddig is történt.

A krassói felhőszakadásról szakember által írt tudományos monográfiánk van (Dr. Sávoly Ferenc: »A krassói felhőszakadás.« Meteorok és Földmágn. Int. Évk. XL. 1910. IV.), amelyben minden hiteles adat együtt van, amely műszaki számításokhoz komoly alapul szolgálhat.

E felhőszakadás gócpontja a Resica és Bozovics közt elterülő Szemenik hegycsoport volt, ahol a középső izohiéta (az a meteorológiai görbe, amelyen belül legnagyobb a csapadék mm-ekben) egy 30 km hosszú, átlag 8-6 km. széles, 259 • km területű ellipszis volt, amelyen belül 170—186 mm-es eső esett.

Megkísértem ennek a felhőszakadásnak alapul vétele mellett hozzávetőlegesen kimutatni, hogy ilyen abnormisnak mondható, de tényleg előfordult, tehát szá-

mításba veendő felhőszakadás esetén milyen természetű és arányú nehézségek merülhetnek fel a víztömegnek a városon keresztül való lefolyása alatt.

Amint dr. Sávoly az esőmérők adatai alapján kiszámította, a krassói felhőszakadás legfelső izohiétájának területére lehullott : 46,202.000 m³ eső, vagyis • km.-ként 178.000 m³. A tapasztalás azt mutatja, hogy felhőszakadások alkalmával a víztömegnek kb. a fele tud beszivárogni a talajba vagy másképpen lekötődni, a másik 50%-a pedig lefolyik ; eszerint az árvizet • km-ként 89,000 m³ víz táplálta. A krassói zivatar egyenletesen haladt 10 m/sec, vagyis óránként 36 km sebességgel, tehát az izohiéta területén 50 perc alatt vonult végig.

Ugyanilyen felhőszakadás esetén ugyanennyi idő alatt a Szinva vízgyűjtő területén 195 x 89,000 = 17,355,000 m³ víz kerülne lefolyásra. A Szinva hossza a város határában 7.5 km., a meder keresztmetszvénye átlag 40 • m, tehát a Szinva-meder befogadóképessége a város határában : 300,000 m³. A Szinva vízének átlagos sebessége, ha a medre tele van, a tapasztalás szerint 2-5—3-0 m/sec. A Pece-csatornáknak az utcákban a házsorok közt levő része kb. 3-5 km hosszú, átlagos keresztmetszvénye 15 • m. Befogadó képessége tehát kb. 50,000 m³. A Szinva vízgyűjtő felülete 180 • km., a Pecéé 15 • km. A Szinva medrének le kell vezetnie 180 x 89,000 = 16,020,000 m³ vizet, a Pece-csatornáknak pedig 15 X 89.000 = 1,330,000 m³-t. A befogadóképesség és a leszállítandó vízmennyiség aránya a Szinvánál : 1 : 53, a Pecénél : 1 : 26.5. Tekintetbe veendő még, hogy a Pece esése a város területén nagyobb, mint a Szinváé és hogy a vízgyűjtő-terület közvetlen közelsége miatt gyorsabban telik meg a medre.

Ha a víz 3 m/sec sebességgel mozog, másodpercenként 40 x 3 = 120 m³-t, 42 perc alatt 300,000 m³-t és egy óra alatt 430,000 m³-t szállít a Sajóba. A víz óránként 10-8 km utat tesz meg.

Ha a Pecével és a Pece által szállított vízmennyiséggel egyelőre nem törődünk, akkor megállapíthatjuk, hogy a Szinvának a fönnébbi sebességével és befogadó képességével 37-2 órára van szüksége, hogy a 16,000,000 m³ esővizet a Sajóba leszállítsa oly módon, hogy a víz, bár megtöltse a medret, de sehol ki ne öntsön.

Ha feltételezzük, hogy a víz a sokkal nagyobb esésű magasabb szakaszokban is csak evvel a sebességgel mozog (tekintettel a szűk szorosokra és a szállított rengeteg hordalékra), akkor a 26 km-nyi út megtételére az egész víztömegnek 2¹/₂ órára van szüksége. Ami kb. egybevág a tapasztalatokkal, mert a Bükk vizei 1¹/₂—2 óra múlva szoktak megérkezni. (Ezek természetesen csak nyers adatok, mert itt pl. nincs tekintetbe véve az, hogy a csapadékeloszlás az izohiétán belül nem egyenletes.)

2¹/₂ óra alatt azonban a Szinván, a Szinva miskolci szakaszában csak 2-5 X 430,000 = 1,075,000 m³ víz tud oly módon lefolyni, hogy ki ne áradjon. Ha feltételezzük, hogy a Szinva felső szakaszában a keresztmetszvény ugyanaz, mint az alsóban (ami nem áll), akkor azt látjuk, hogy a Miskolctól nyugatra eső mederrész kitöltésére ugyancsak 1,000,000 m³ marad vissza ; a többi 14,000,000 m³ el fogja árasztani Diósgyőrt és Miskolcot. Ehhez hozzáveendő még a Pece által lehozott 1,300,000 m³ víz, ami egyáltalán nem tud lefolyni. Összesen tehát 15,000,000 m³ víz fog nagy sebességgel végigrohanni a városon. Ez annyit jelent, hogy 15 • km-t, vagyis háromszor akkora területet, mint Miskolc alacsony

fekvő része, átlag egy m magas áradat borítaná el, a város színvamenti részén pedig 2 m-ig emelkedő árvízmagasságot lehetne várni, torlaszokat számításba nem véve.

A katasztrófát főleg az fokozná (így volt ez a multban is), hogy a szűk csatornában lefolyni nem tudó Pece vize duzzad meg először és akasztja meg a Szinvá lefolyását. Egy 15 • km-es vízgyűjtő területtel rendelkező, nagyesésű hegyi patakot nem lehet szűk csatornában egy városon átvezetni. Medrét párhuzamosan kell kiépítem a Szinvával, beboltozni és egyenesen a Sajóba vezetni.

Az árvízveszedelmet komplikálhatja még a nagy havazás után beálló hirtelen hóolvadás (februári nagyszabású felhőszakadásra szintén volt már példa az utolsó 50 évben) és a Sajónak véletlenül ugyanakkor bekövetkező áradása.

Fejtegetésem a számadatok helyes volta mellett sem tarthat számot pontoságra, ami nem szorul bővebb magyarázatra. De nem is ez a célja. Azáltal, hogy nagy vonásokban rámutat az eshetőségekre, remélhetőleg előmozdítja a végleges megoldást. Ennek első lépése nem lehet más, mint az, hogy a városi mérnöki hivatal a kir. kultúrmérnökséggel karöltve tegye komoly és rendszeres tanulmány tárgyává mindama tényezőket, amelyek (megint csak a krassói felhőszakadás adatait feltételezve) az árvízveszedelem szempontjából döntő jelentőségűek. Egy akkora és oly jelentőségű város, mint aminő Miskolc, ahol ma már rengeteg kulturális és anyagi érték van felhalmozva, nem lehet árvíz katasztrófa eshetőségének tartósan kitéve. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a szabályozás nem az árvíz után a legsürgősebb, hanem az árvíz előtt.

V. FÖLDRENGÉSEK VALÓSZÍNŰSÉGE

Úgy látszik, hogy Miskolcon és környékén a multban sem voltak nagyszabású, pusztító földrengések, legalább erre vall az, hogy a XVIII. század végéig nyomát sem találjuk az ezekre vonatkozó följegyzéseknek. Annyi azonban egészen bizonyos, hogy olyanféle intenzitású rengések, amilyenek a XIX. században jelentkeztek, nagy számban fordultak elő az előző századokban. Nem is lehetett ez másképp. A földkéreg feszültségei, amelyek a földrengések útján nyernek kiegyenlítődést, mindig ugyanazon tektonikus vonalak mentén lépnek fel. Bizonyos idő mulva e vonal mentén újból meggyűl a feszültség és újból rengést vált ki.

Szendrei (i. m. I. 36) összegyűjtötte a XIX. században Miskolcon támadt földindulásokat, de részletes adatokat nem gyűjtött róluk.

1829 július 1-én ese $\frac{1}{2}$ órakor volt földrengés, amely károkat nem okozott. Ez kiterjedt az egész országra.

1834 október 15-én reggel $\frac{1}{4}$ órakor támadt ismét rengés, amely valamennyi közt a legerősebb volt. Sok ház fala beomlott. Az avasi templom több helyen megrepedt, kivált a keleti oldala szenvedett nagy károkat.

1838-ban két ízben volt kisebb földrengés, 1868 június 21-én szintén gyenge földrengés.

1883 március 27-én este $\frac{1}{2}$ 10-kor a földrengés óriási dördüléssel kezdődött, amit fokozatosan erősödő zúgás követett. Némelyek 8-ra, mások 12—14-re teszik

a lökések számát. Az utolsó lökés reggel 5—6 óra közt történt. Kisebb tárgyak feldőltek, ablaküvegek megrepedtek, de más kár nem történt. Március 29-én reggel ismét volt 3 lökés, de kárt ez sem csinált. A rengést jól érezték Csabán, Zsolcán, Szirmán, sőt Szerencsen is, azonban déli irányban, Emődön, Mezőnyéken és Mezőcsáton egyáltalában nem volt földrengés.

1925 január 31-én reggel $\frac{1}{4}$ 8-kor gyenge, hullámozó lökés ; kisebb tárgyak és függőlámpák meginogtak. Ez a nagy egri földrengéssel egyidejűleg történt.

A földrengések a föld kérgében terjednek tova, ahonnét a felületét is megrengetik. A terjedés sebessége függ az impulzus nagyságától és a kőzetek rugalmasságától vagyis vezetőképességétől. Ez megint a kőzet tömörségétől függ, de nem független a rétegzés irányától sem ; pl. ha az epicentrum felett gyűrődött vagy díszkordánsan rétegzett a kőzet, a tovaterjedés irányát és sebességét ez a körülmény is befolyásolja. Minél tömöttebb a kőzet, annál jobb rengésvezető, minél melegebb, annál rosszabbul vezeti a rengést. Nyilvánvaló ebből, hogy a föld kérgében lesz egy hullámozó színvonal, amelyen legnagyobb lesz a viszonylagos vezetőképesség és ezzel együtt a tovaterjedés sebessége. Bennünket itt csak a testünkkel érzékelhető, makroszeizmikus rengések érdekelnek. Ezek úgynevezett tektonikus rengések, amelyek a föld régi, nyitott seibein, a törésvonalak mentén támadnak. Ezek a törések a földkéreg régi, hatalmas feszültségeinek eredményei. A feszültségek azonban nem szűnnek meg a törésvonal létrejöttével, hanem később újjafellépnek és kiegyenlítődnek. A lesüllyedt medencék peremén, a régi vulkáni kitörések közvetlen közelében gyakran egymást keresztező törésvonalrendszer van. Ezek a földkéreg leggyengébb, leglazább pontjai, tehát a földrengések örökös fészkei. Ilyen hozzánk közel kettő van, az egyik Eger vidéke és a Bükk délkeleti pereme, a másik az eperjes-tokaji vulkáni hegység. Ezért a földrengéseink vagy délről jönnek, az aszeizmikus Bükkhegység megkerülésével, vagy ÉK-ről, az eperjes-tokaji területről. Előbbire példa az 1925. évi kis rengés, amely az egri földrengés távoli hullámai közé tartozott. Rengéseink többsége azonban kétségkívül összefügg a nálunk legfiatalabb ÉK—DNyi vetőrendszerektől megbolygatott harmadkori medence rétegmozgásaival, amelyek az impulzust ÉK-ről kapják, az eperjes—tokaji hegység felől. Legjobb példa rá a 83-as rengés, amely Szerencs irányában hullámozott, míg dél felé egyáltalán nem terjedt tova.

Mint hogy ilyen ÉK—DNyi irányú vetődés vidékünkön sok van, sőt egyikük valószínűleg a város területét is ketté szeli, érthető, hogy a déli és északkeleti centrumokból hömpölygő rengési hullámok hozzánk is elérkeznek. Azonban attól, hogy ezek nagyszabású, pusztító arányú rengéseket továbbítsanak hozzánk, nincs mit tartani. A legerősebb várható rengés sem igen fogja intenzitásában az 1834-es rengést jelentékenyen felülmúlni. Ilyen erejű rengés átlag minden negyed évszázadban fordul elő egyszer a Bükkhegység pereme körül.

VI. FÖLDGÁZELŐFORDULÁS VALÓSZÍNŰTLENSÉGE

Az alsó mediterrán (Bourdigalien) korban a magyar medencét tenger borította, amelynek üledékei a medence belsejében nagy vastagságot elérő sós agya-

gok és agyagmárgák. Ezekben sok helyütt aszfalt fordul elő és ezek egyúttal a földgáznak is anyakőzetei. Újabb időben hazánkban mély fúrásokkal több helyen megkísérelték ennek a sós agyagnak, slírnek a feltárását, de eredménytelenül, mert a felette levő pannoniai korú fehér márgák enormis vastagsága miatt elérhetőek nem voltak. Ahol a slír feletti fedőkőzetek porózusak, ott a földgáz átmigrál azokba és így sok helyütt, kivált az antiklinálisokon elérhető mélységben lehet, amit a jövő mélyfúrások vannak hivatva kideríteni.

A medence széle felé a slír elvékonyodik, kisebb mélységbe kerül, de egyúttal átmegegy a többé-kevésbé homokos parti fáciesbe. Utóbbiak a tapasztalás szerint földgázt sehol sem tartalmaznak, mert ha lett volna is bennük valaha, az már rég elmigrált volna a porózus parti képződményekből. Valószínű azonban, hogy a partok közelében nem is képződött földgáz, legalább a kísérő sós agyagok hiánya erre vall. Újabbban ugyanis valószínűnek tartják, hogy a bitumenek, földgáz és só képződése genetikai kapcsolatban áll.

A Sajó völgy alsó mediterrán barnaszén medencéje két egymáshoz viszonylag közelfekvő ősi alaphegység közt terül el, amelyek egyúttal természetes határai, a Bükkhegység és a szendrőforrói sziget-hegység közt. Ezen a kis területen nem is képződhetett ki nagyvastagságú tiszta agyagos fácies, a partok túlközel voltak ahhoz és hordalékkal állandóan elárasztották a tenger fenekét. Ez az oka annak, hogy az alsó mediterrán agyagok és agyagmárgák itt sűrűn váltakoznak homokos, tehát porózus rétegekkel, amint az a bányákból kikerült slír anyagánál mindenütt tapasztalható. A medencének a Sajótól nyugatra eső része pedig már csak azért sem jöhet tekintetbe a földgáz kutatásnál, mert a slír ott nagy területen a felszínen van, ahol bárki meggyőződhet róla, hogy hiányzik belőle a mélytengeri sós agyag, a földgáz kísérője. De a medence mélyebb részének bányáiból kikerült agyagoknál sem tapasztaltam típusos jelleget, így pl. a boldvavölgyi bányáknál sem. A fácies ott sem mélytengeri. Megjegyzendő még, hogy sem a bányákban, sem a mélyfúrásoknál a Sajó-völgyben ezideig senki sem akadt földgáznyomokra. Nem oszthatom azok véleményét, akik a Földtani Közlönynek egy nemrégén megjelent cikkétől (Rövid Közlemények. Földt. Közl. LVI. 1926. 130.) inspirálva, egy sajó-boldvavölgyi mélyfúrást szorgalmaztak. Meggyőződésem szerint vidékünkön a fiatalabb rétegekből esetleg kikerülő kisebb mocsárgáz-előfordulástól eltekintve, a medence slírjében földgáznak számba vehető mennyiségben való jelenléte valószínűtlen.

Egészen más a helyzet Mezőkövesd vidékén, ahol a mélységben a slír mélytengeri jellegű, a felületen pedig aszfalthomok és olajnyomok fordulnak elő.

*

Tanulmányomat tudományos vizsgálati anyag, adatok és irodalom rendelkezésemre bocsátásával hathatósan támogatták:

Budapestről: dr. Endrey Elemér m. kir. Meteorológiai Int. **Miskolcraól:** Berényi Béla Máv. üzletigazgató, Gálffy Ignác ny. felsőkeresk. isk. igazgató, a Múzeumi Bizotts. elnöke, Griell Kálmán dr. m. kir. kísérletügyi főigazgató, Csorba György ref. gymn. igazgató, Leszih Andor, a Borsod—miskolci Múzeum őre, Simkovits Dezső, Máv. felügyelő, osztálymérnök, Nyiry Dániel, városi főlevéltáros, Husz

Jenő, bányafőmérnök, *Buday József* gymn. tanár, *Deichsel-gyár Igazgatósága*.
Diósgyőrről : *Bujaló Lajos* főmérnök, bányai igazgató, *Keresztes Vencel* vasgyári
felügyelő, *Ligethy Béla* főjegyző, *Nagy Zoltán* erdőfőmérnök, *Éles Géza* gyógy-
szerész, községi bíró, *Frigyik István* törvénybíró. Előzékeny támogatásukért
leghálásabb köszönetemet fejezem ki.

IRODALOM

- Dr. Papp Károly*: Miskolc környékének geológiai viszonyai. (Földt. Int. Évk. XVI. 3. 1907.)
- Dr. Schréter Zoltán*: A Bükkhegység északnyugati része. (Földt. Int. Évi Jel. 1913.)
— Földtani felvétel a borsodi Bükkhegységben. (Földt. Int. Évi Jel. 1914.)
— A borsod—hevesi Bükkhegység keleti része. (Földt. Int. Évi Jel. 1915.)
— Pereces és Sajószentpéter környékének földtani viszonyai (Földt. Int. Évi Jel. 1916.)
- Dr. Szentpétery Zsigmond*: Diósgyőr és Szarvaskő paleo- és mezoeruptivumainak földtani viszonyai. (Földt. Int. Évi Jel. 1917—19.)
— Földtani megfigyelések Alsóhámor vidékén. Szeged, 1923.

MISKOLC VIZRAJZI VISZONYAI

ÁLTALÁNOS ISMERTETÉS

Miskolc a *Szinva patak* és a *Sajó folyó* vízgyűjtőjében fekszik. A város felső része a keleti főirányban folyó Szinva-patak két partján terül el és az Akasztó-bérc, valamint az ehhez csatlakozó alacsony dombor választja el a Sajó folyó vízgyűjtőjétől. A város alsó része már a Sajó völgyébe esik, mely itt a személypályaudvar mellett egyesül a Szinva-patak völgyével.

A Sajó folyó délkeleti főirányban halad és a város határát a miskolc—bánrévei vasúti vonal mentén metszi át.

Bár a Sajó folyó — mint vízfolyás — sokszorosan jelentősebb a Szinva-pataknál, Miskolc város életében mégis az utóbbi jelentékenyebb. Egyrészt a város helyének kialakulása, másrészt a város fejlődésének szempontjából.

A város helyének kialakulása szempontjából megállapíthatjuk, hogy Miskolc város tulajdonképpen a Szinva-patak hordalékkúpján épült ki. A geológiai multban ugyanis a két vízfolyás nem volt még egymástól oly élesen elhatárolva mint a jelenben. A Sajó folyó valamikor völgyének jobboldalán, Miskolctól nyugatra a jelenlegi Hejő-völgyben Igrici és Mezőcsát irányában folyhatott le és Tiszakeszinél szakadt a Tiszába. Idők folyamán a Szinva-patak völgyének letarolása, ezzel kapcsolatban pedig a patak torkolatánál a hordalékkúp kialakulása és felemelkedése következett be. Az így keletkezett hordalékkúp terelte a Sajó folyót Miskolc határában balfelé Zsolcairányába*) és a lapos, nyilván mocsaras völgyeletből kiemelkedő hordalékkúp alkalmas letelepülési helyül kínálkozott. Az idők folyamán e helyen fejlődött ki Miskolc város.

Az állandó letelepedés, illetve a városi szervezet kifejlődésének idején — már a történeti mult folyamán — a Szinva-patak jelentőségét a városra nézve annak iparfejlesztő hatása adta meg, mert módot adott arra, hogy a patak vizének és esésének kihasználásával malmok és egyéb ipari vízhasználatok keletkezzenek. Abban a korban, midőn a gőzgépek még nem adták meg az erő koncentrálásának

*) Lásd *Tomka Emil: Hazai folyóink medrének kialakulása* című tanulmányát. Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye 1928. 1—2. szám.

módját, a néhány lóerőt képező kisebb vízierő az ipar jelentős tényezője volt, mert az akkoriban gyakorolt kézművesipar szükségleteit teljes mértékben és olcsón elégitette ki.

A multban a város felső végén levő *Kallószertől* lefelé egymás után létesültek különféle vízhasználatok, melyeknek a város fejlődésére kiható működésével szemben kisebb jelentőségűnek bizonyult az a körülmény, hogy a patak árvizei időnként elöntötték a város belsőségeit is. Még élénk emlékezetben él az 1878. évi augusztus hó 31-én lefolyt katasztrofális árvíz, mely a város belsőségét teljesen elöntötte és óriási károkat okozott.

Az árvízkarok szorosan összefüggtek a Szinva-patakon létezett vízhasználatokkal, mert azok gátjai — nagyobb részét rőzse- és kőművek — a patakon lerohanó árvíz mennyiségét erősen felduzzasztották s a kellő mérettel nem bíró mederből kilépésre kényszerítették.

Az ipar fejlődése azután a vízhasználatok felett is megkondította a lélekarangot. Egymásután pusztultak el, ami lehetővé tette a gátak fokozatos eltávolítását és a meder rendbehozatalát. A jelenben a Szinva-patak romboló árvizei a város belsőségét már nem fenyegetik.

Sajóparti részlet

A *Sajó folyó* már nem kapcsolódik be ily szervesen Miskolc város életébe. Árvizei csak a külterületeket érintik ; a folyón ipari vízhasználat nincs és csupán a város csatornázásának szolgál befogadóul.

A közelmultban ugyan volt olyan időpont, melyben úgy látszott, hogy a Sajó folyó döntő jelentőséggel fog bekapcsolódni Miskolc város jövő fejlődésébe. Ez a lehetőség akkor nyílt meg, mikor a Sajó folyó hajózás céljából végrehajtandó csatornázásának eszméje merült fel s melynek végrehajtása után Miskolc város nagy ipari és kereskedelmi gócponttá nőhetne volna ki magát. Sajnos, az 1914-ben bekövetkezett világháború miatt a már megkezdett munkálatot be kellett szüntetni, Trianon pedig lehetetlenné tette a csatornázás megvalósítását.

Végül megemlíjtük még a *Hejő-patakot*, mely Miskolc várost annyiban érdekli, hogy forrásánál fekszik a város tulajdonát képező *Görömboly-Tapolca-fürdő* és a patak forrásaiból táplálkozik Miskolc város ivóvízvezetéke. Egyébként a patak folyása a város területét nem érinti és vízjárási viszonyai nem bírnak oly jelentőséggel, mint a Szinva-pataké, vagy a Sajó folyóé.

VIZRAJZI ADATOK

Alábbiakban a *Sajó folyó*, a *Szinva-* és *Hejő-patakok* oly fontosabb és általános érdekű *vízrajzi adatait* ismertetjük, melyek a vízfolyások természetére és tulajdonságaira vetnek világot.

a) A *Sajó folyó* Gömör és Kishont vármegyében a *Királyhegy* (1943 m A. f.)

alatt, annak északkeleti oldalán ered. *Völgyének hosszúsága* az eredetétől számítva Miskolcig 167 km. A folyó völgyének legmagasabb pontja az eredeténél 1220 m Adria feletti magasságban van, míg a Szinva torkolatánál 114 m Adria feletti magasságú. A folyó völgyének átlagos esése eszerint kilométerenként 6-60 m. Természetesen az esés nagyobb része a forrásvidékre esik és Miskolc körül a folyó esése kilométerenként csak 0.60—0.80 méter.

A Sajó Miskolcig tartó útjában a következő jelentősebb folyókat és patakokat veszi fel : a *Murány patakot* 393 km² vízgyűjtő területtel, a *Rima folyót* 1380 km²-rel, a *Hangony patakot* 290 km²-rel, a *Bán-patakot* 250 km²-rel, a *Szuha-patakot* 217 km²-rel és a *Bódva folyót* 1800 km²-rel. *Ezekkel együtt a folyó vízgyűjtő területe Miskolcig kerekén 6440 km²-t tesz ki.*

A vízgyűjtő terület felső részén az *évi csapadék átlaga 8—900 milliméter, ez azonban az alsó részén csak 6—700 mm-re rúg* s ennek nagyobb fele a tavaszi és nyári hónapokra esik.

A folyó vízállásainak mérése Miskolc alatt, *Alsózsolca* állomás felett, az államvasút Sajó-hídján elhelyezett *vízmércén* történik. Mivel e pont csak 4 kilométerrel fekszik a város alatt, az ott észlelt vízállások Miskolcra nézve is jellemzőek. A zsolcai állami vízmércén észlelt *legalacsonyabb vízállás* 1923. évi szeptember és október hónapokban fordult elő és *a vízmérce »0« pontja felett 100 cm volt, míg a legmagasabb eddig észlelt vízállás* 1913. évi augusztus hó 19-én *452 cm-rel lett leolvasva.* Előfordult ugyan 1888. évi március hó 13-án egy 497 cm-es vízállás is, ez azonban a Tisza folyó rendkívül magas árvizének visszahatásaként állott elő s így normális árvízmagasságnak nem tekinthető. A legalacsonyabb és legmagasabb vízállás közötti különbség (az ú. n. *vízjáték*) tehát *352 cm.* A vízállásokkal kapcsolatban megemlíjtük, hogy a város külső területeinek elöntése 410—420 cm-es vízállásoknál következik be. Ilyen vízállás a legutóbbi évtizedekben 1913 augusztus 19-én (*452 cm*), 1915 december 9-én (*420 cm*), 1919 április 19-én (*436 cm*) és 1926 április 25-én (*410 cm*) fordult elő.

Mint látjuk, a legmagasabb árvizek a hóolvadáskor jelentkeznek, kivételesen nyáron nagy és tartós esőzések után.

A Sajó folyón a zsolcain kívül még *Bánréve* és *Ónod* alatt van egy-egy vízmérce. Az észlelések naponként a földművelésügyi minisztérium *vízrajzi osztályához* távirati úton lesznek jelentve, hol azokat egy — az egész országot feltüntető és naponként megjelenő — térképen tüntetik fel.

A *folyó legnagyobb árvízmenyisége Miskolc alatt mintegy 360 m³ másodpercenként.* A folyó kis vizei tartós szárazságok alkalmával jelentkeznek. *Ilyenkor a vízmenyiség másodpercenként 3—4 köbméterre száll alá.*

Vízrajzi szempontból a *folyók természetét* többek között a kis- és nagyvizek mennyiségeinek arányszámával jellemezzük. *Lassú (csendes) vízjárású* folyóknál a fenti arányszám kicsi. Például a Duna kis- és nagy vizének mennyisége Budapestnél 1/17 arányban áll. Ha ez arányszám magas, akkor *gyors (heves) vízjárású* folyóról van szó. A kettő közé eső vízfolyások a *vegyes vízjárásnak.*

A Sajó folyó kis- és nagyvizének arányszáma 1/100, mindamelllett inkább vegyes, mint gyorsjárású. Ezt az jellemzi, hogy az áradás rohamosabb, mint az apadás ; utóbbi pedig azért lassúbb, mert a folyót földalatti vizek is táplálják.

A Sajó folyó árvizei hirtelen növekednek. Lefolyásuk, bár az áradásnál hosszabb ideig tart, mégis gyors. Ennek következtében az árvíz a partokat erősen rongálja és elmosza, miközben éles kanyarulatokat képez ki. A kanyarulatok mentén elmosott termőföldből és a felsőbb folyószakaszokról leszállított hordalékból *zátonyokat* képez, melyek a víz folyását kedvezőtlenül irányítják.

A Sajó árvizek alkalmával nagymennyiségű anyagot ragad magával. E hordalék anyaga kavics és homok, mely helyenként lerakódva anyagtermelő-helyeket szolgáltat.

A Sajó legnagyobb árvizei a partokat ugyan a legtöbb helyen átlépik és kiöntéseket okoznak, ezek azonban az árvíz néhány napos tartamát tekintve nem oly méretűek, hogy a folyó töltésezése szükséges volna. Szükség lenne azonban *a folyó szabályozására*, azaz a kanyarlati és vízfolyási viszonyok javítására, továbbá a veszélyeztetett partok biztosítására.

b) *A Szinva-patak* a Bükk-hegység északkeleti oldalán két ágból ered. Ezek egyike Ó-Massa feletti, másika pedig *Felsőhámor* feletti forrásokból táplálkozik. *A patak völgyének teljes hossza 2-60 km.* A völgy legmagasabb pontja 660 m Adria felett van, torkolatánál pedig 114 m. Adria feletti magasságú. *A vízgyűjtő területének nagysága 195 km².* A vízgyűjtő terület csaknem teljesen mészkő. A mészkősziklákból eredő patakok és folyók általában kevés hordalékot szállítanak. Vízük tiszta, de kemény, mert a víz a meszet feloldja, főként ha némi szénsavat is tartalmaz. A kőzet tele van repedésekkel, ahova az esővíz beszivárog és a hegy belsejében kiképződött üregekben tározódik. Felszíni folyás a mészkőhegységekben alig mutatkozik, a források ritkák, de bővizűek. Elmondottak állanak a Szinva-patak vízgyűjtő területére nézve is.

A Szinva-patak nem olyan jelentékeny, hogy azon vízmérce állana fenn és a lefolyó vízmennyiségek közvetlen mérése történnék meg. Ezért a legnagyobb árvíz mennyisége csak számítás útján állapítható meg. A különféle számítási módok eredményeként a patakon lefolyásra kerülő legnagyobb árvíz mennyisége másodpercenként 71-20—78-00 köbméterre tehető, vagyis *közepes értékben 75 köbméter az a vízmennyiség*, mely a Szinva vízgyűjtő területéről a legmagasabb árvíz idején másodpercenként lefolyásra jut.

A mészkőhegységek vízraktározó képessége csekély, minek következtében az ilyen vízgyűjtővel bíró vízfolyások vízhozománya tartós szárazságok alkalmával erősen megcsappan. *A Szinva patak legkisebb víze* ilyenkor *csupán 0-10—0-15 m³ másodpercenként*, ami azt jelenti, hogy a legkisebb és legnagyobb víz mennyiségének arányszáma 1:500. A fenti kedvezőtlen arányszámot némileg enyhíti *a Hámoritó*, illetve az ezt előállító *hámori völgyzáró-gát*, mely az árvizek egyrészt visszatartja, míg a kisvizeket növel. A hámori tározás célja a diósgyőri vasgyár üzemvizének biztosítása. Ez másodpercenként kb. 0-30 m³ s így száraz időszakban a Szinva-patak kisvizének pótlására van szükség. Az erre szükséges vízmennyiséget az árvizek alkalmával a hámori tóban gyűjtik össze. A tó azonban nem oly férőjű, hogy a legnagyobb árvizeket jelentős mértékben csökkentené s ezért Miskolc városra nézve — eltekintve a tó turisztikai jelenségétől — a hámori tározásnak csupán annyi fontossága van, hogy az a nyári szárazságok idején is biztosítja a Szinva-patak állandó vízmennyiségét.

A pataknak Miskolc várost is érdeklő mellékvize a *Pece-árok*, mely a város északnyugati részén a bábonyi erdő völgyeleteiben összegyűlő csapadékvizeket vezeti le a Szinvába. Jelentősége csak felhőszakadások alkalmával van, mikor rövid és nagy esésű vízgyűjtőjéről nagymennyiségű vizet hoz a Szinvába. Tartós szárazságoknál úgyszólván teljesen kiapad, vagyis *időszaki vízfolyásnak* tekintendő.

A Pece-árok egyik ága a *Bedeg-völgy*, másik ága pedig a *Forrás-völgytől* fut le a város belsősegein keresztül. Rendetlen folyása városrendezés szempontjából hátrányos.

c) A *Hejő-patak* Görömböly község határában levő *Tapolca-fürdőn* mészkő sziklákból fakadó hideg és meleg forrásokból táplálkozik. Felső részének vízgyűjtőterülete a fenti okból aránylag kicsiny és csak *Hejőcsaba* község alatt növekedik meg jelentősebben, ahol a *Görömböly-patak* vizét is felveszi. Folyásának alsó részén egyesül az *Emődi-patakkal* és *Hejőkürt* község alatt a Tisza folyó holt medrébe torkol.

Felső része, mely a Görömböly patak beömléséig terjed, meglehetősen egyenletes vízhozománnyal bír, mert a források vízszolgáltatása nem enged meg nagy eltéréseket. Az 1909—1910. években végzett vízmennyiség-mérések szerint az észlelési idő alatt a források legkisebb vízhozománya 0.45 m^3 , a legnagyobb pedig $1-15 \text{ m}^3$ volt másodpercenként. Tekintve az észlelési idő rövid tartamát, mely a legszárazabb és legnedvesebb időszakokat nem ölelhette fel, a *Hejő források vízhozamát másodpercenként $0.3-0.5 \text{ m}^3$ közé esőnek kell tartanunk.*

A patak vizére ugyanazok állanak fenn, mint a Szinva-patakra, mert vízgyűjtőterületük azonos természetű. A Hejő vize tiszta, kevés hordalékot tartalmaz és hőfoka, mert a források egy részének hőmérséklete a 31 C° , még télen is elég magas. Innen ered különben a patak elnevezése is.

Állandó vízmennyisége következtében a patakon nagyszámú vízhasználat épült ki, melyek a csekély esést kihasználva, néhány lóerőnyi teljesítményt adnak. Ezek némelyike ugyan megszűnt, de pár vízhasználat még ma is működik.

A VÍZFOLYÁSOK SZEREPE MISKOLC ÉLETÉBEN

A várost érintő vízfolyások közül a *multban* kétségtelenül a *Szinva-patak* volt a városra nézve nagyobb jelentőségű, & *jövőt* illetőleg pedig a *Sajó folyó* van hivatva nagyobb szerepet játszani, míg a *jelenben* egyik vízfolyás sem képvisel a városra nézve számbajövő értéket.

Mint az általános részben említettük, a *Szinva-patak víztereje* a mult századok során a kézműves-ipar szolgálatában állott s így közrejátszott a városnak, mint ipari központnak kialakulásában. A mult század 80-as éveinek végén *Miskolc városban még nyolc olyan vízhasználat állt fenn, amely régi jogon lett igazolva*, ami azt jelenti, hogy ezek a XIX. század első felében már léteztek, mert a régi jog igazolását a vízjogi törvény az 1885. évet megelőző 20. évi háborítatlan működéshez köti.

Ilyenek voltak : a miskolci gubás-társulat *felső- és alsókállója* a Kallószeren. Közös csatornán állott fenn a *Kása-malom* és a mai napig is létező *Király-malom*,

továbbá a *Fáy-malom* és *Bükk-malom*. A város alsó részén állott fenn az ú. n. *Alsó-malom* és a ref. egyház tulajdonát képező *Pap-malom*. Létezett ezeken kívül még a Király-malommal kapcsolatban egy *uszoda*.

Hogy a Szinva-patak víztereje a múltban mily nagymérvű kihasználásnak örvendett, azt jellemzi az is, hogy *Miskolc város felett még további nyolc vízhasználatot létesítettek*. Ezek voltak : a diósgyőri kincstári uradalom *alsóháromi malma és fűrésztelepe*. *Alsóháromban* a már megszűnt székgyár vízhasználata és a diósgyőri határban levő *Kolba-féle papírgyár* víziművei. Diósgyőr községben : a *felső-, középső- és alsó-malmok*, továbbá a *Dara-malom*. Ezek egyrésze még ma is üzemben áll. Mindenesetre jellemző, hogy a Háromig terjedő 16 kilométeres patak szakaszon 16 vízhasználat létesült, ami a multa nézve eléggé igazolja a Szinva-patak ipari jelentőségét.

Bár nem közvetlen ipari vízhasználat, de az ipar érdekeit szolgálja a diósgyőri m. kir. vas- és acélgár *háromi-vízműve*, mely egy völgyzárógátból és az ezzel kapcsolatos vízkiviteli művekből áll. A három tározás célja a Szinva patak kedvezőtlen vízjárási viszonyainak megjavítása. A tavaszi árvizek egy részét a tó raktározza s e vízmennyiségből a vasgyár kisvizek idején annyit pótol a Szinva-patak kisvízi mennyiségéhez, amennyi a gyár üzemének ellátásához szükséges, vagyis az állandó vízellátást biztosítja.

A gyáripar fejlődésével kapcsolatban a kézműipar háttérbe szorult és e visszafejlődő irányzat nem kedvezett az alig pár lóerőt képviselő kis vízhasználatoknak. Hozzájárult ehhez az 1878. évi nagy árvíz, melynek kártételei nyomán a vízhasználatok elleni hangulat keletkezett.

Az árvizek megszüntetése végett a város közönsége a Szinva-patak medrének rendezésével kapcsolatban a malomgátak és vízhasználatok megszüntetését kívánta. Egyes malmokat a város vásárolt meg, hogy műveit megszüntethesse. Így a város 1891-ben a ref. egyház malmát vette meg utcaszabályozás céljára és lebontatta. Vízjogát később — 1896-ban — az *Erzsébet-fürdő* foglalta le, ez azonban a vízhasználatát nem a malomtelken létesítette, hanem egy szomszédos ingatlanon. 1908-ban a város a *Fáy- és Alsó-malmokat* sajátította ki, 1912-ben megszűnt a *Bükk-malom* és később pedig a *Kása-malom*. Az *uszoda* 1906-ban szűnt meg, nyilván a modernebb Erzsébet-fürdő hatása következtében.

A Szinva-patak medre részben már a múlt század 80-as és 90-es éveiben lett rendezve, de az Urak-utcájától lefelé terjedő alsó szakasz végleges és megfelelő méretű rendezése csak 1899—1900-ban történt meg. Ez alkalommal 10 méter fenékszélességű, két oldalt töltések közé fogott patakmedret képeztek ki, mely a legnagyobb árvizet is kiöntés nélkül vezeti le. A házak között átfolyó patak részek kétoldalt kő- vagy beton partfallal lettek határolva. Utána a Szinva-pataknak rendezése Diósgyőr és Miskolc között a vasgyár területén történt meg 1906-ban.

A két szakasz között azonban rendezetlen maradt a Szinva-meder és pedig az Urak-utcájától felfelé a diósgyőri határig terjedő szakaszon. Az 1913-as évi nagy árvíz a felső városrészben ismét tetemes kárt okozott s ennek hatása alatt a város elhatározta eme patak rész végleges rendezését is. A terveket a miskolci m. kir. kultúrmérnöki hivatal még 1914-ben elkészítette s ezek alapján az engedélyezési eljárás is megindult. Ez azonban 1916. év óta szünetel és a háborút követő évek

kedvezőtlen gazdasági viszonyai nem engedték meg a rendezés végrehajtását. A kivitelre elfogadott terv szerint a Szinva-patak kanyargós medre enyhe hajlású ívekben lenne kiképezve, a patak mentén fekvő ingatlanok megfelelő rendezésével, így megszűnnék a Király-malomtól felfelé eső kanyargós mederrész és a munkálatok végrehajtása után a város felső — eléggé rendezetlen — része megfelelő kiképzést nyerne és a felső Kallószeren tervezett városszabályozás végrehajtásához az első lépés megtörténnék.

A tervezett meder 10 méter fenékszélességgel és 3.0—3.25 méter mélységgel létesülne, a két oldalán 45°-os lejtőben elhelyezett kőburkolattal ellátva. Ott pedig ahol a város rendezése ezt szükségessé teszi, egymástól 14-0 méter távolságban elhelyezett függőleges beton- vagy kő partfalakkal lett volna a meder kiképezve. A tervezésnél — figyelemmel a nagyértékű belsősegekre — a Szinva-patak számítás szerint kiadódó 75 m³-es legnagyobb árvize helyett 100 m³ lett számításba véve, miáltal az árvizek kiöntése elleni biztonság növelve lett. A munkálat költsége 1914-ben 200.000 koronában lett előirányozva.

Tagadhatatlan, hogy a Szinva-patak miskolci felső szakaszának tervszerinti rendezése a város képét nagyon megjavítaná, mindamelllett véleményünk szerint a *Szinva patak végleges rendezését* oly módon kell megoldani, hogy annak medre befedést nyerjen és a szabályozott, zárt meder felett megfelelő szélességű utca képeztessek ki.

Ugyanez a jövő vár a *Pece-árokra* is. Ennek beboltozása még fokozottabb mértékben szükséges, mint a Szinváé. A Pece medrén eddig csak két kisebb szabályozás történt a Forrás-völgynél és a Tóth-utcánál 1912-ben és 1913-ban. Azonkívül a meder egyes utcákban partfalak közé van fogva. De a víznélküli üres meder így is megvan, nem segített rajta a város által 1905-ben épített Pece-öblítési berendezés sem. Gyökeres megoldás csak az lesz, ha a Pece-árok teljesen eltűnik és a befedett meder helyén megfelelő utca rendezések fognak végbemenni.

A *Sajó folyó* a város szempontjából ezidőszertint kisebb fontosságú, mint a Szinva. Ipari vízhasználat a Sajó folyón nincs, hacsak a MÁV vízvezetékét nem tekintjük annak. Három-négy kisebb öntözés és a városi csatornázás tisztítótelepe adja a folyón létező hasznos munkálatokat.

Újabban némi ipari jelentőséget ad a Sajó folyó medrében végrehajtott *kavics-és homoktermelés*, mely anyag mindegyike műszaki szempontból kiváló minőségű és nagy keresletnek is örvend.

Miskolc városra nézve egyidőben azonban a Sajó folyó a nagyarányú fejlődés lehetőségének távlatát jelentette. Ez akkor volt, midőn a *Sajó folyó hajózhatóvá tétele* került tervezés alá. Bár a körülmények e terv végrehajtását nem engedték meg, néhány szóval megemlékezünk e törekvésekről, melyek hivatva lettek volna Miskolcot nagy várossá tenni.

A Sajó folyó csatornázása iránt az 1908 évi XLIX. t.-c. intézkedett, mely a folyónak a *torkolatától Bánrévéig* terjedő 115 km hosszú szakaszán óhajtotta a hajózást lehetővé tenni s e célra 10 millió koronát állapított meg. A Sajó hajózhatóvá tétele abból a szempontból lett tervbe véve, hogy a folyó völgyében található vasérc, kőszén, terméskő és tüzelőfa a vasúti szállításhoz olcsóbb víziúton juthasson a nagy magyar Alföldre, mely a felsorolt anyagokat nélkülözi. A törvény alap-

ján a munkálatok végrehajtására 1911-ben Miskolc székhellyel lett a *Sajócsatornázási m. kir. kirendeltség* felállítva. E kirendeltség, mely kezdetben *Hegedeős Miklós* miniszteri tanácsos, majd később *Maurer Gyula* miniszteri osztálytanácsos vezetése alatt állott, még a háború előtt elkészítette a Miskolcig terjedő 38 km hosszú folyószakasz csatornázásának részleges terveit.

Ezek szerint Miskolcig 8 duzzasztózsilip és 9 hajózó csege tette volna lehetővé a Sajó folyó hajózását. A duzzasztózsilipek a hajózáshoz szükséges állandó vízmélység előállítására szükségesek, a hajózó csegék pedig arra, hogy a hajók fel- vagy lefelé való haladását az egyes vízlépcsőknél lehetővé tegyék. (A legalsó csege a Tiszába való betorkolásnál volt tervezve, ezért több a csege, mint a duzzasztómű.) Miskolc város határában — a gömöri pályaudvarral szemben — téli kikötőmedence volt tervbe véve és kétségtelen, hogy a csatornázás végrehajtása után a város ipari és kereskedelmi forgalma nagyarányú fellendülést érhetett volna el.

Felmerült továbbá a csatornázással kapcsolatban az az eszme is, hogy a csatornázás végett amúgy is kiépítendő egyes duzzasztóművekkel kapcsolatban *vízierő-telepek* épüljenek, melyek az ott előálló energiát mint villamos áramot hasznosítsák. Az erre vonatkozó tanulmányok szerint*) a tervezett nyolc duzzasztómű közül gazdaságosan *hat* mellett lett volna erőtelep üzemben tartható. Ezek közül azonban különös fontossággal *a nagycsécsi, felsőzsolcai és miskolci* duzzasztóműveknél építhetők jöttek volna számba s Miskolc város közönségét pedig elsősorban a két utóbbi telep érdekelte volna. *A felsőzsolcai* telepnél 3-50 m, *a miskolci* telepnél 2-20 m hasznos esés lett volna elérhető. *A termelhető energiámmennyiség másodpercenként 20 m³ üzemi víznél: a felsőzsolcai telepnél 2-87 millió, a miskolci telepnél 2-38 millió lóerő órára lett számítva.* Ezek alapján *a két telep évi teljesítménye 3-65 millió kilowattóra áramszolgáltatást eredményez.* Mivel Miskolc város fogyasztása ma is csak 7-5 millió Kwóra körül mozog, a két telep a város mai fogyasztásának felerészét fedezte volna olcsón előállított villamos árammal.

A csatornázási munkálatok végrehajtása 1913-ban megkezdődött a sajószederkényi és sajóőrösi zsilipórházak felépítésével. A közbejött gazdasági válság (Balkán háború), azután az 1914-ben kiütött világháború a munkálatok folytatására pontot tett. A háború szerencsétlen befejezése után a Sajó folyó hajózhatóvá tétele nem képez többé országos jelentőségű kérdést, az ország nehéz gazdasági helyzete pedig a pénzügyi megoldást tette lehetetlenné. Ezért 1921-ben a Sajó-csatornázás kirendeltségét megszüntették és a tervek várják a jobb jövőt, a nagy és gazdag Magyarországot.

Miskolc városra nézve a Sajó folyó jelentősége — mint már említettük — annak vízierejében rejlik, melynek kihasználása a város fejlődésére nézve fontos lépést jelentene. Az eddigi törekvések, melyek ily irányban történtek, azonban a nehéz közgazdasági viszonyok és a csonka ország tőkeszegénysége miatt nem vezettek eredményre, de a kérdés annyira érinti Miskolc város érdekeit, hogy annak megoldására előbb-utóbb sor fog kerülni. A vízierők kihasználása révén a város igazi fejlődése új alapot fog nyerni és ezzel a kereskedelmi és kulturális fejlődés lehetősége is meg lesz adva.

*) Lásd bővebben: *Dr. Benedek József. A Sajó vízιεreje.* Közlemények III. évfolyam, 6 füzet.

VÍZÜGYI MŰSZAKI SZOLGÁLAT.

A város vízügyi műszaki szolgálatát *a miskolci m. kir. kultúrmérnöki hivatal* látja el, mely 1899-ben lett felállítva. Az ezt megelőző időkben a vízügyeket a budapesti m. kir. kultúrmérnöki hivatal intézte.

Az újonnan felállított miskolci hivatal első főnöke *Igaz Lajos* kir. műszaki tanácsos volt, őt követte *Rozsnyay Károly* miniszteri osztálytanácsos, kitől a hivatal vezetését 1914. év őszén *Ujváry Dezső* miniszteri osztálytanácsos vette át. Utóbbinak, 1924-ben történt távozása után a hivatal vezetését ideiglenesen *Csizsinszky László* kir. műszaki tanácsos látta el, kitől a hivatalt 1927. évi május hó 1-én *Hegedűs Kálmán* kir. műszaki tanácsos vette át, ki a főnöki teendőket ezidőszerint is ellátja.

A hivatal területe eredetileg Borsod, Gömör, Kishont és Heves vármegyékre terjed ki, utóbb Miskolc várossal mint külön törvényhatósággal. A trianoni békeszerződés következtében 1920-ban csonka Abauj-Torna, 1927-ben pedig csonka Zemplén vármegye lett a hivatal hatáskörébe vonva, viszont Gömör vármegye legnagyobb része megszállás alá került.

A kultúrmérnöki hivatal szolgálata kiterjed a mezőgazdasági talajjavítás minden ágára (lecsapolás, öntözés, alagsövezés stb.). A folyók és patakok rendezése, szabályozása szintén feladatát képezi, nemkülönben a vizek hasznosítására és azok kártételeinek megakadályozására irányuló munkálatok. Műszaki felügyeletet gyakorol a fennálló ipari és mezőgazdasági vízhasználatoknál és az I. fokú hatóságoknak (alispán, polgármester) műszaki szakértője.

A mezőgazdasági érdekeket érintő munkálatok terveit a hivatal készíti el s az ily munkálatok végrehajtását is végezi. A hivatal személyzete megfelelő számú mérnökből és vízmesterből áll.

MISKOLCI LAKODALMI SZOKÁSOK

Miskolc néphagyományai még nincsenek összegyűjtve. A gyűjtés és ismertetés munkájának egy kis részletét óhajtjuk bemutatni, amikor a ma már szinte feledésbe merült miskolci lakodalmi szokásokat örökítjük meg.

Még a világháborút megelőző években is nagy lakodalmakat tartottak a miskolci mezőgazdák. Városunk társadalmának ez az ősi magyar, a tiszta református rétege a falusi gazdáéhoz sok tekintetben hasonló életet él ma is. Ők voltak a régi magyar erkölcsök és szokások megőrzői, míg az idők vihara, az általános nemzeti elszegényedés velük is el nem hagyta a régi szokásokat. E lakodalmak rendezésében igen sokszor résztvett *Lövey János* tekintélyes miskolci gazda, református presbiter s az ő ismertetése alapján írjuk le a miskolci lakodalmi szokásokat :

A fiatalok rendszeren mások lakodalmán, mulatságon, szüreten tánc közben ismerkedtek meg. November 1-től adventig, vízkeresztől a farsang végéig, május 1-től aratásig volt a lakodalmak ideje.

A nősülésnél a legény szabad választását a szülők beleegyezése korlátozta. Ők a család tekintélyét, vagyoni viszonyait is figyelembe vették. Ha a legény már meggyőződött a leány vonzalmáról és szülei is beleegyeztek, a legény szülei mentek el a kiszemelt leány szüleihez és ők tudták meg tőlük, hogy hajlandók-e a leányt a fiukhoz adni. Ha a válasz kedvező volt, akkor ment el a legény rövid idő múlva a tulajdonképpeni kérővel a leányos házhoz. A vőlegény kérője volt a lakodalmon a vőlegény násznagya.

A leánykérés alkalmával a kérő ékes szavakkal előadta jövetelük célját, mire a kiszemelt leány szülei jelenlétében rendszeren így felelt: »Meg vagyunk egymással elégedve.« Erre a szülők is kijelentették, hogy a házasságba beleegyeznek. A kedvező válasz elhangzása után a kérőt és a leányt borral és süteménnyel vendégelték meg.

A leány megkérését követő szombat este vacsora közben megtartották a *kézfogót és a jegyváltást*. Ezen *Lövey János* és felesége

az örömszüléken, keresztszülőkön és a legközelebbi rokonokon kívül a násznagyok, nyoszolyóasszonyok, a nyoszolyóleányok és a vőfélyek jelentek meg. Két vőfély volt : nagy vőfély és kis vőfély. Nagy vőfélynek mindig nős embert hívtak. Kis vőfélynek pedig azt a legényt hívta meg a vőlegény, akiről a nagy nyoszolyóleány szülei kijelentették a menyasszonynak, hogy csak úgy engedik el a leányukat a lakodalomba, ha *az* lesz a kis vőfély. (Az így össze választott nagy nyoszolyóleányból és kis vőfélyből igen sokszor egy pár lett később.)

A nagy vőfély szereplése már a *kézfogón* elkezdődött. Mielőtt a jegyváltási vacsorához leültek a vendégek és családtagok, a nagy vőfély behozta a »jegyeket«, a menyasszony ajándékát : a szépen becsomagolt selyemkendőt, vőlegényi bokrétát, a vőlegény ajándékát : régi ezüst pénzeket dobozban. (Ezen a pénzen vette meg jelképesen a vőlegény a menyasszonyt.) Amikor a jegyeket a nagy vőfély letette az asztalra, a következő verset mondotta :

*Ez az életnek szerelem virága,
A mi menyasszonyunk szíves ajándéka.
Olyan kincset foglal ez magába,
Melynek 'párja nincsen széles e világba.
Olyan kincset foglal ez magába —
Szeretet és béke járjon a nyomába,
Melynek a világon ne lehessen mása —:
Maradjon hát rajtok az Isten áldása!*

Ezen beszédem végeztével van szerencsém bemutatni a jegyes-párokat.

Most a kérő násznagy felvette a jegyeket s itt a vendégek előtt újra megkérte a leányt és megkérdezte, hogy nem gondolt-e mást a megkérés óta. A leány beleegyező válasza után a kiadó násznagy is felvette az asztalról a jegyeket és szép beszédében a vőlegény szeretetébe ajánlotta a menyasszonyt.

E beszéd elhangzása után cserélte ki egymással a két fiatal a jegyeket. E perctől kezdve jegyben jártak. A vőlegény feltűzte a bokrétát a kalapjához és viselte azt a lakodalom estéjéig, a menyasszony pedig a jegyül adott selyemkendőben járt a jegybenjárás ideje alatt a templomba. A jegykendőt legtöbb asszony haláláig megőrizte s azzal együtt temették el.

A *kézfogói* vacsorán a jegyesek egymás mellett ültek s a vacsora végén *kezet fogtak* egymással. A vacsorát tánc követte.

A kézfogó után 4 vagy 6 hét múlva tartották meg az esküvőt. A templomi háromszori kihirdetés heteiben a 60-as években általános volt, hogy a jegyespár minden reggel megjelent az istentiszteleten. Vallásoktatásban is részesítette őket a lelkész, a házasság komoly és életbevágó fontosságáról beszélve nekik.

Az esküvő előtt egy héttel, vasárnap történt meg a *hivogatás*, a nagy és kis vőfély egyik legfáradtságosabb feladata. Bár 50—60 családhoz el kellett együtt menniök, kötelesek voltak a hivogatást egy nap alatt elvégezni.

Hivogatni a menyasszonyos háztól indultak. Ott tűzték fel nekik a kis nyoszolyóleány ajándékából a vőfélyi virágot és szalagot és ott adták át régebben a vőfélyi pálcát is.

A meghívandó házaknál a nagy vőfély mondta el a hívogató verset. A következő hét már a lakodalomra való készüléssel telt el mind a menyasszonyos, mind a vőlegényes háznál. Atészta- (csiga-) csinálás, sütemények készítése egész héten, folyt. A szárnyasok levágása az esküvő előtti napon történt. A megtisztogatás nagy munkáját a vendégül is meghívott szakácsasszonyok végezték.

Az esküvő napja (szerda, vagy szombat) a menyasszonyébresztéssel kezdődött. Hajnali 3 óra tájban a vőlegény 2 csengős és felkolompozott lovat végighajtott a menyasszonyos ház utcáján, különösen ügyelve arra, hogy a kolompolás a menyasszony ablaka alatt legyen a legerősebb. Néha legénypajtásai is segítettek neki a kolompolásban, úgyhogy a szomszédok sokszor azt hitték, hogy már a csordát hajtják s kieresztették a teheneket.

Az esküvő napján reggel már 7 órakor megjelentek a vőlegényes háznál a két vőfély vezetése alatt a legények, 20–30 is. Ott megkávéztatták őket. Kávé után a nagy vőfély felolvasta, hogy minden legény melyik két-három meghívott családért tartozik elmenni. A nagy vőfély a két nyoszolyóasszonyért, a kis vőfély pedig a nyoszolyóleányokért ment el. Amikor a legények és a vőfélyek összehívták és elkísérték a vendégeket mind a menyasszonyos mind a vőlegényes házhoz, akkor ők mindnyájan visszatértek a vőlegényes házhoz. A vőlegényes háznál összegyűlt vendégek alkották a vőlegény *násznépét*. Őket a nagy vőfély a következő verssel buzdította a menyasszonyhoz való indulásra :

*Szép vendégkoszorú, kik idegyűltetek
Egy-e vagy 2 szómra rám figyelmezzetek !
Mivel ezen háztól olyan útra térünk,
Melyben mennyországot avagy poklot nyerünk;
Felkérek titeket Isten szent nevére,
Induljunk el innen csendben, békességben.
Vőlegény urunknak keressük fel párját:
Az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát!*

*Induljanak tehát utánam csendesen;
Mert már menni fogunk, de igen rendesen.
E háznál is marad, velünk is jár Isten —
Szerencsés jó utat adjon az Úr Isten!*

A násznép 10 óra tájban el is indult a menyasszonyos házhoz gyalog a kérő násznagy vezetése alatt. A bejutás nem ment simán. A menyasszonyos ház kapuja szalmakötélbe csavart dróttal volt elzárva s a kiadó násznagy csak akkor bocsátotta be a vőlegényt és a násznépét, ha a kérő násznagy a feladott találós kérdésekre megtudott felelni.

A kiadó násznagyot ezek után a kis vőfély a következő bebocsátást kérő verssel üdvözölte:

*Szerencsés jó reggelt, áldást, békességet,
Főnásznagy uramnak friss, jó egészséget!
Kívánok fejenként tárházi bőséget,
Lelki testi jókat, Örök idvességet.*

*Kevés seregünknek kérek engedelmet,
A bejövetelre tőletek kegyelmet,
Hogy ne csináljatok nekik késedelmet,
Hogy ne szenvedjenek kívül veszedelmet.—
Itt jön már a király vitéz hadnagyával,
Be akarna jönni vagy huszadmagával.
Fogadjátok ötét szép számú hadjával,
Mert esküdni akar szerelmes párjával.*

A nagy főfély ezt a beköszönést ezután így folytatta :

*Boldogság derült itt két fiatal szívre,
Kik kelni akarnak a páros életre.
De boldogságukban el nem felejtették,
Hogy megbízottjaikat ide elküldötték,—
Felkérem tehát e ház virágszálát.
Tisztelt higazdánk hajadon leányát
Mi vőlegényünknek feleségül vesszük,
Ha ellenvetések nincsen, amint véljük.
Mevárjuk azonban szíves válaszukat,
Illő tisztelettel viseljük magunkat.*

Ennek a versnek az elmondása után, a kérő násznagyhoz intézett egy pár szót a nagy vőfély, melyben tudtul adta, hogy a vőlegény a mai napon az anyaszent-egyházban a szeretet egybekötésére fog elindulni. Erre a kérő násznagy kikérte ékes beszéd kíséretében a menyasszonyt.

A kiadó násznagy ezt meg is ígérte. Ezalatt a menyasszonyt is felöltöztették s a nyoszolyóleányok feltűzték a fejére a koszorút, de nem jött ki az első hívásra, hanem egy leánynak öltöztetett férfit, vagy idősebb nőt küldtek ki helyette s ezt kérdezték a vőlegénytől : Megismered-e pajtás ezt a leánykát, akit te mátkádnak szakítottál? Természetesen a vőlegény hevesen tiltakozott és követelte az igazi menyasszonyt. Ezt a mókázást jóízű kacagással nézte végig a menyasszonyos háznál most már helyet foglalt egész násznép.

Végül bejött az igazi menyasszony. Őt a nagy vőfély a ház ékes koronájának nevezi a kiadó násznagyhoz intézett kikérő versében.

A szülőkhöz fordulva pedig így kéri ki :

*Tisztesség, becsület e ház gazdájának,
Ki jó leányt nevelt, de nem önmagának.
Áldás és békesség az édesanyának,
Mert tiszteletére jöttünk leányának.
Kérem hát leányukat ne tartóztassák,
Hanem vélünk együtt az útra bocsássák,
Hogy a sors ösvényén haladjon boldogul
Avval, kinek szívét adja most zálogul.*

Ezután megkezdí a menyasszony a búcsúzkodást. A nagy vőfély igen hosszú búcsúztató vers elmondása közben búcsúzni vezetí a menyasszonyt atyjához, anyjához, testvéreihez, leánybarátaihoz. Sűrű könnyhullás között búcsúzott a menyasszony különösen az édesanyjától, megköszönve sok jóságát. A nagy vőfély nem engedi, hogy a búcsúzkodás mindvégig szomorú maradjon, a menyasszony nevében megköszöni a nyoszolyóasszonyok és leányok, a násznagyok szívességét, majd a legényekhez és cigányokhoz fordulva így tréfálkodik :

*Álljatok elő már sok híres legények.
Akik személyemet gyakran szemléltétek,
Ajándékba nékem szalagot vettetek,
Most már sajnáljátok, nem lettem tietek !
Kedves muzsikásom, kik húztok majd táncot,
Húzzon könyökötök a köszvénytől ráncot!
Ásson két kezetek Temesváron sáncot,
Hordozzon lábatok pokolba vasláncot!
Már most Istentől engedelmet kérek,
Valakik mellettünk csak egyet is lépnek,
Hogy legyen szerencsés az egész életünk,
Már többet nem szólok, kész vagyunk, mehetünk.*

A hitre a következő sorrendben indultak. A két vőfély között elől ment a vőlegény gubában, utána négyes rendben a legények, a kiadó és kérő násznagyok és éltesebb nős férfiak, a két nyoszolyóleány karján a menyasszony, a leánysereg és az asszonyok a nyoszolyókkal.

A legények pisztolyokból lövöldöztek, avval adtak jelt az utcán. A templomban a nők a női helyeken, a férfiak a férfi helyeken foglaltak helyet, úgyhogy az esküvői párok a szék végén helyezkedtek el. Az egyházi szertartás után ugyanilyen sorrendben tértek vissza a vőlegényes házhoz, a bizonyos távolságra *eléjük jött cigányokkal, zeneszó mellett.*

Mielőtt a menyasszony az új hajlékába belépett, a nagy vőfély a következő szavakat intézte a vőlegény szüleire :

*Kedves örömszülék íme megérkeztünk,
Nézzék csak milyen szép virágszálat hoztunk !
Kedves fiuk virága ez, melyet leszakított,
Kit az Úrangyala öneki mutatott.
Már ezután itt fog öneki nyílani.
Ha Isten akarja, gyümölcsöt is hozni,
Kiben lesz a szülők reménysége.
Legyen hát e virág e ház ékessége.
Én pedig, hogy ne beszéljek többet,
Díszes hajlékjokba fogadják be őket,
Az édesanyának kívánt örömére,
Az összes rokonság tiszteletére.*

Isten hozta ! Körükbe tessenek elfogadni!

E vers után lépett be az új asszony a házba, ahol az ipa és napa Isten hozottal fogadták, megcsókolták, ő pedig kezét csókolt.

Ekkor a kiadó násznagy pár szóval a vőlegény szülei szeretetébe ajánlotta a menyasszonyt. A nagy vőfély pedig így mondta el az ifjú pár beköszönését :

*Legyen áldott az Úr a nagy magasságba,
Istenünk, ki lakik fénylő boldogságba.
Ki ad az embernek egy igaz, hű társat,
Hogy éljenek boldogul az Úr oltalmába.
Házasságot Isten még akkor szerette,
Ádámot képeire mikor teremtette,
Egy oldala csontját álmába kivette,
Éva asszonyt ekkép mellé helyezte.
Boldog, kinek vagyon jó hív felesége,
Mert a szép feleség a ház ékessége.
Boldog, kit így megáld Isten őfelsége,
Mert a szép menyasszony lelke üdvössége.
Azért ti jó szülék látjátok ezeket,
Egymást megölelve fogadjátok őket,
Oly egyező szívvel mondjátok ezeket,
Hogy áldás kísérje az ő etetőket!
Mi is hát mindnyájan oly egyező szívvel
Mondhatjuk : éljenek friss jó egészségben !
Hogyha pedig éltük lefoly ily jó véggel,
Élhessenek mennyben örök dicsőségben.*

Ezen beszédem végezetével van szerencsém bemutatni az új párokat.

Most leültették a vendégeket kávéval és süteménnyel kínálva meg őket. A fiatalok mindjárt táncba kezdtek és táncoltak a terítés idejéig. Azután hazament a vendégsereg átöltözni. Ez alatt a nagy vőfély felügyelete alatt a felszolgáló legények megterítették, majd újra elmentek a vendégekért.

A lakodalmi ebéd délután 2 óra tájban kezdődött. Ehhez a már ismét összegyűlt vendégeket a nagy vőfély e szavakkal hívta :

*Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
Kés, tányér, villával, kanállal készítve.
Jönnek az étkek is most mindjárt sorjába,
Ez a sok legénység nem áll itt hiába.*

Erre leült a vendégsereg. Az asztalfőre, a tükör alá a menyasszonyt és a vőlegényt ültették. A menyasszony mellé ültek a nyoszolyóleányok és a többi asszonyok, a vőlegény mellé pedig a két nyoszolyóasszony, a két násznagy és a többi éltesebb férfi ült.

Az ebéd megkezdése előtt a bort ezzel a fölköszöntéssel hozta be a nagy vőfély:

*Szív vidámításul Isten a bort adta,
Amint a zsoltárban szent Dávid mondotta.
Azért mi jó gazdánk hordóját kifuratta,
Teli üveg borát ide fel hozatta.
Kezemben a korsó, jó bor vagyon benne,
Várja a menyasszony, ha rá kerülhetne.
Még a vőlegény is gondolom rámenne,
Más is hozzányulna, ha előtte lenne.
Isten áldása ez, azért bátorsággal
Ki-ki hozzálasson örömmel, vígsággal.
E háznál ne legyen senki komolysággal,
Ne töltse az időt itt szomorúsággal !*

Pár perc múlva megjelent a nagy vőfély, kezében az első tál étellel, a párologó csigalevessel. A kiszolgáló legények hosszú sora követte.

Az első tál ételt e szavakkal köszöntötte :

*Itt van az első tál étel, behoztam,
És hogy el ne ejtsem, mindég imádkoztam,
Szakács asszonyunkkal jól megfűszerszámoztattam
Bors, sáfrány, gyömbérrel de meg is sózattam.
Örülök ha a tálát viszem ki üresen,
Úgy a vendég gyomra nem marad üresen.
Lássanak hát hozzá, uraim, de frissen ;
Friss jó egészséggel, kívánom szívesen !*

Második tál ételül a töltött káposztát adták fel. A nagy vőfély ezt így köszöntötte fel :

*Hallottuk a hírért, hogy jó a káposzta,
Káp nevű kapitány országunkba hozta,
Mi jó gazdasszonyunk tőle megfosztotta,
Disznóhússal főzte, jól meg is zsírozta.
Ez a magyaroknak híres eledele,
Melyet ha valaki jóízűen nyele le,
Nem lett annak aznap semmi veszedelme,
Sőt inkább távozott minden őfélelme.*

Harmadik fogásul többféle peccsenyét szolgáltak fel. Ezt is verssel ajánlgatta a nagy vőfély a vendégek figyelmébe. Az ebéd tormás mártással fejeződött be.

Ebéd után körülbelül este 6 óráig táncoltak a fiatalok. Akkor mindenki hazament. (Az állatokat kellett megetetni, megitatni, fejni.)

Este hét-nyolc óra között újra összegyültek a vendégek a vacsorához.

A miskolci lakodalomban a tulajdonképeni vacsorát mindig megelőzte a nyoszolyóasszony ajándékának, a forralt mézes bornak és a nagy nyoszolyóleány ajándékának a *perecnek* (finom vajjal sütve) a feladása.

A délutáni tánc abbahagyása után a nagy vőfély 2 kiszolgáló legénnyel elment a nyoszolyóasszonyhoz a mézesbort kikérni, természetesen versben. 30-35 literes nagy cserépedényben két rúdon vitte két kiszolgáló legény a bort a vőlegényes házhoz. Amikor oda megérkeztek, a borral telt edényt a nyoszolyóasszony elé letették az asztalra.

Ő csészében osztotta szét a bort a vendégeknek. A bor szétosztását is verssel köszöntötte a nagy vőfély. Míg a nagy vőfély a nyoszolyóasszony ajándékáért járt, addig a kis vőfély a nagy nyoszolyóleány ajándékáért, a vajas perecért ment el a házukhoz szintén 2 kiszolgáló legénnyel. Versben kérte az ajándék kiadását.

Ezt meg is kapta. Egy szép ruháskosár tetősen meg volt rakva vajas pereccel.

A perecet fehér ruhával letakarták, levarrták és 4 vesszővel átfonták. A vesszők koszorú alakot mutattak, annak a közepébe viaszvirágot és szalaggal átkötött narancsot tűztek.

Még égő gyertyácskákkal is felékesítették. Ennek a díszes koszorúnak bűdág volt a neve. 2 kiszolgáló legény vitte ezt az ajándékot is a vőlegényes házhoz, ahol a perecet a nagy vőfély, a bűdágot pedig a kis vőfély köszöntötte fel verssel.

A perccel felkötött verse így hangzott :

*Szerencsés jó estvét kívánok ez házra,
Istentől minden jót ennek gazdájára.
Neked is jó uram, kedves főnásznagya,
Körülöttem levő nemes frekvencia —
Örüljön e háznak begyült vendégei,
Áldottak legyenek minden követei,
Ifjak seregei, úgy tisztos vénei,
Leányi és tisztos asszony rendjei!
Én is örvendettem, hogy mentem oly -próbára,
Hol a szerencse vitt ily gazdag prédára.
Préda az ajándék tündöklő sugára,
Tekintvén egy leány hű ajándékára.
A kerékgyártótól mostanába jöttem,
Mivel röggös az út, nagyon eltörődtem.
Oly sok kerekeket tőle összeszedtem,
Majd letört a vállam, amíg ideértem.
Azért tessék ebből hát mindenképpen venni,
Hogy küllő nélkül van, nem kell tőle félni,
Mert küllő nélkül is lehet ezzel járni,
Rosszasága felől meg is lehet rágni.
Nyoszolyóleányunk szíves ajándéka,
Melyet a házában a kezembe ada,
Szépen meg van rakva, nincs semmi hibája
Ki kezemhez adta, a nyuljon hozzája!*

A nyoszolóleány ekkor levette a kosárról a bűdát s a kis vőfélynek nyujtotta, ki azt e szavakkal köszönte meg :

*Köszönettel veszem a te jószágodat,
Kezemben adatott szűzkoszorúkat,
Melyért a jó Isten áldjon meg titeket.
Sok jóba nevelje a ti élteteket,
Zöldelő koszorú fejed ékesítse.
Drága kincs, idvesség életed szépítse,
Híredet az irigy nyelv ne rövidítse.
Akaratom ellen sőt inkább szépítse.
Hány csillag ragyoghat az égnek kerekén,
Hány fűszál teremhet a világ mezején,
Hány madár énekel a fáknak tetején:
Annyi áldásokat terád kívánok én !*

Míg az egyik szobában borozgattak perec mellett, addig a másik szobában felterítették a vacsorához. A vacsora *becsinálttal* kezdődött, ezt a nagy vőfély e szavakkal kínálta :

*Itt a jó becsinált szekfűvel, babérral,
Ebből kiki szedjen két teli tányérral !
Nemrégem beszéltem egy nagy gavallérral,
Kinek két zsebe tele volt tallérral.
Bámulásra való annak kövérsége,
Holott tudom, hogy volt már hét felesége.
Kérdeztem, honnét van ilyen egészsége.
Azt mondta, becsinált volt az elesége.
Aki egész életébe mindég ilyennel él,
Sok kacsat és csirkét, libákat fölmetélt.
Esküvéssel mondta, mikor velem beszélt,
Hogy azóta soha betegségtől nem félt.
Hogyhát kelmetek is kövérek legyenek,
Nehogy valamikép megbetegedjenek,
Ezen becsináltból jó rakást szedjenek,—
Húzd rá hát te cigány, hogy vígan legyenek !*

A becsinált elköltése után a fiatal párra emelte poharát a kérő násznagy. Második tál étel a *kakas* volt ; ezt is verssel kínálta a nagy vőfély. Most a kiadó násznagy emelkedett fel szólásra és Isten áldását kérte az örömszülőkre. Harmadik fogásul többféle *pecsenyét* hoztak be. Erről többek között azt mondta a vőfély, hogy:

*Nincsen párja e világon e friss pecsenyének,
Mert ez vidámságot szerez az elmének . . .
Kását hoztam mellé még pedig cukrozva,
Marozsaszóllóval itt-ott megduggatva,
Meg van a teteje zsírozva, vajazva,
Nem is kapta ezt meg a tűznél a kozma . . .*

Negyedik tál ételül *ropogós malacot* hoztak. Végül a kitoló kását tálalták fel. Ezt így verselte meg a nagy vőfély :

*Utoljára jön már a kitoló kása,
Melynek a világon nem tom hol van mása.
Sok lesz annak ára, mert volt másfél mázsa-
Ki döfölést szenved, önön maga lássa.*

E versnek két utolsó sora a kása elköltését követő mulattató szokásra, a *kása-pénzszedésre* vonatkozik. Ebben hárman is szerepeltek : az egyik szakácsné, a nagy és a kis vőfély. A nagy vőfély a kása elköltése után bevezette az egyik szakácsnét, akinek a keze erősen be volt kötözve. Majd az ország sok vidékén ismeretes kása-pénzszedő-versbe kezdett. Ebben elpanaszolta, hogy az egyik szakácsné megsebesült, mert a forró kása ráfröccsent a kezére. Orvosi költségre egy kis pénzt kér mindenkitől. Pénzadásra a kis vőfély fakanállal való döföléssel serkentett mindenkit, a nagy vőfély pedig tányért rázogatva gyűjtötte össze az adományokat. Az így összegyűlt pénzt mindig a szakácsnénak kapták. Ezt követte a *zenepénz* összeszedése a cigányok számára.

A miskolci lakodalomban nagy szerep jut a különböző ajándékoknak. A vacsora végén adták fel a kis nyoszolyóleány ajándékait, valami finomabb *süteményt*, és a *keszkenőt* a két násznagy és a két vőfély számára, természetesen vers kíséretében. A második nyoszolyóasszony ajándékának, a »buktá«-nak a feladásával fejeződött be az ajándékok sora. Akkor már éjfél felé járt az idő. Ezután nemsokára elvonult a fiatal pár is. A fiatalság rendszeren másnap reggel hat óráig táncolt.

Az »igazi« két napos miskolci lakodalomban az új asszony bemutatása csak másnap délben történt, nem úgy mint általánosan szokásos, éjfél után. Itt ugyanis a lakodalmat követő napon déltájban ismét összegyűlt a vendégsereg nagy része a vőlegényes háznál, elsősorban a rokonság s az ebéddel kezdődő mulatozás rendszeren éjjel 11 óráig eltartott. Ez a volt a »hórész«.

Mielőtt a vendégsereg ebédhez ült, bemutatták az új párt. A nagy vőfély ismét versben köszöntötte fel őket a násznagy üdvözlő szavai után.

Természetesen tele van a vers sok jókívánsággal s így fejeződik be :

*Azért hát jó szülék látjátok ezeket,
Egymást megölelve fogadjátok őket.
Oly egyező szívvel mondjátok ezeket,
Hogy áldás kísérje az ő életöket!
Mi is hát mindnyájan oly egyező szívvel
Mondhatjuk: éljenek friss, jó egészséggel!
Hogyha pedig éltök lefoly ily jó véggel,
Élhessenek mennyben örök dicsőséggel.*

Ezen beszédem bevégeztével van szerencsém bemutatni az új párokat, tessenek szíves lenni elfogadni !

Ekkor következett az ebéd és vacsora sok tánccal. Éjfél előtt mondotta el a nagy

vőfély a 16 versszakos utolsó búcsúzást, amelyben a háziasszonytól, a gazdától, a násznagyoktól búcsúzik el. A legénysereget most már más *kvártély*-va, indítja el. A cigányokat is kötekedve így indítja útra :

*Te is jó muzsikás, brúgód vedd válladra,
Indulj hazafelé kedves szállásodra,
Mert egy nyúzott lovat hittak a konyhádra.
Már most sütik főzik neked vacsorára
Én azt mondom néked, invitáld Lacit is,
A nagy vendégségből ki ne hagyjad őt is,
Gondolom jut még ott a többinek is . . .
Lesz víz a Szinvába, lesz bőven ital is.
Kár tovább veletek itten nem lehetek
Ifjú barátaim, hát megengedjete
Valamig búcsúztam, rám figyelmeztetek —
Az Úr Jézus Krisztus lakozzék köztetek.*

Igy ért véget a miskolci lakodalom. Azt hiszem minden olvasónk kalapot emel az egykori miskolci olyan nagy vőfélyek előtt, mint amilyen volt Lövey János (utoljára 1914. év májusában), akik fáradhatatlanok voltak a lakodalom rendezésének nagy munkájában s a nemzedékről nemzedékre szálló rigmusokat hűségesen megtanulva megőrzői lettek a magyar nép komoly és erkölcsös életfelfogásáról tanuskodó, de annak egyúttal mulatozó kedvét is megismertető népi hagyományoknak.

TÁRSADALMI RÉSZ

Asztalosmesterek: *Absolon András* 1924 óta önálló, 48 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Adamcsik György* Bútorcsarnok Szöv. aleln., Gyosz. vál. tag, Nemz. Hit. Int. ig. tag, Magyar Jövő ig. tag, Ipt. előlj. — *Androczy János* 1914 óta önálló, kit. : 2 k. ez., br. v. é. és K. cs.-k. — *Bartus Ferenc* 1892 óta önálló. A háborúban kétszer seb. — *Blumberger Ignác* Ipt. előlj., Ip. kör vál. tag. Orosz fogságban volt. — *Bodolay Kálmán* munkáiért ez. éremmel jutalmazták, résztvett a háborúban. — *Bornstein József* tudását külföldön szerezte. Orosz fogs. — *Cseh Mihály* Ip. kör. vál. tag. Végigküzdötte a háborút. — *Czubi Béla* 1926 óta önálló. — *Czimbrik Miklós* 1923 óta önálló. Orosz fogs., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. Rokkant. — *Czintner Béla* adófelsz. biz. tag, M. Bútorosarn. Szöv. ig. tag, Ip. kör vál. tag. Orosz fogs. — *Demeter László* 1926 óta önálló. Olasz fogs. kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *biró Doszpoly Miklós* D. V. T. K. alap. tag, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Ducsay Lajos* 1911 óta önálló, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Duvalovszky Mihály* Ipt. előlj. tag, Ip. kör aligazg. Arany é.-mel kitüntetve. — *Fischer David* törvh. biz. tag, Izr. Hitk. gondnok, Ipt. és Ip. kör vál. tag stb. Arany é.-mel kit. — *Fleischer László* 1906 óta önálló. — *Gáspár Lajos* Ipt. és Ip. kör vál. tag, Bútorcsarnok Szöv. megalapító, kamarai beltag stb. Résztvett a háborúban. — *Grünfeld Hermann* 1920 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *iffi Gulyás József* 1925 óta önálló. — *Halász Sándor* Ipt. és Ip. kör vál. tag, Bútorcsarnok Szöv. ig. tag. Munkáival aranyérmeket nyert. — *Hisztay Gyula* 1914—18-ig fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *özv. Kohn Vilmosné*. Férje résztvett a háborúban, 1920 óta úzi özvegyi jogon az ipart. — *Kiss Sándor* cégét 1924-ben alapította. A háborúban mint tizedes vett részt. *Klein Ignác* 1920 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Koncz Imre* 1918 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Kopcsik János* a harcterről hazatérve alapította üzemét. — *Kovács János* az Ip. dalárda tagja. Résztvett a háborúban. — *Kozma András* 1922 óta önálló. 23 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k., háromszor seb. — *Kriston Gyula* 1919 óta önálló. 1915-től az összeomlásig volt a fronton. — *Kupay Ferenc* 1924 óta önálló. — *Kurucz Lajos* 1911 óta önálló. A háborúban őrm. volt. — *Lung Bernát* 1920 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Maginyecz János* műhelyét 1907-ben alapította. Végigküzdötte a háborút. — *Majtényi István* József bátyja hősi halált halt. — *Marton Béla* Ipt. és Ip. kör előlj. volt. 1915—18-ig szolgált a háborúban. — *Mándy István*. Üzemét 1919-ben alapította. 52 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k., seb. é. — *Mendly László* Ipt. előlj. tag, Asztalos M. Szöv. titk. Száos ipari kitüntetése van. — *Milus Lajos* kiállítási ez. é.-mel kitüntetve, a háborúban 70%-os rokkant lett. — *Miskolci Asztalosok Bútorcsarnok Szövetkezet*, mint az »Ioksz« tagja. 1909-ben alakult. A szöv. fellendülése Nagy József elnök és az agilis vezetőség érdeme. — *Molnár Dezső* az Északi ker. Labdarugó Szöv. v. csapatkapitánya Végigküzdötte a háborút. — *Molnár Mihály* 1919 óta önálló, 50%-os rokkant. — *Mook Nándor* Ipt. és Ip. kör vál. tag. A román és orosz fronton volt. — *Mráz Bertalan* 1919 óta önálló. Orosz fogságban volt. — *Nagy József* a Kisiparosok Szöv. jegyzője. 35 hó fr. sz. — *Olejnyik Károly* 1927 óta önálló, fia orosz fogságban volt. — *Palotai Dezső* 1911 óta önálló, végigküzdötte a háborút. — *Pauler Nándor* 1925 óta önálló. Kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Reiner David* ezüstkiállítási éremmel jutalmazták munkáját. — *Répásy Sándor* 1924-ben lett önálló, 56 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Rózsa Sándor* az Ipt. és a Bútorcsarn. Szöv. alelnöke. — *Schuld József*, résztvett a háborúban. — *Schumann János*, az aszt. Sz. o. pénzt, ellenőre. — *Schwartz Béla* 1918-ban meghalt. — *Spiegel Pál* az orosz fronton négyszer sb., kit. : 2 ez. és br. v. é., K. cs.-k., sb. é. — *Szabó István* 1910 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Szabó János* 1910-ben lett önálló. Orosz fogságban volt. — *Szatmáry János*. Önálló 1925 óta. — *Szemán István* a Szak. oszt. jegyzője. Arany ipari éremmel kitüntetve. — *Szilassy József* k. k. iskolaszéki tag. Önk. tűzoltó őrsparnok. — *id. Szőke Pál* törvh. biz. tag. Üzeme 1886 óta áll fenn, I. aranyéremmel kitüntetve. — *iffi Szőke Pál* arany ipari

érme van. Végigküzdötte a háborút. — *Sz muk Ábrahám*. Műhelyét 1927-ben alapította. — *Gibáti Thuróczy István* cége 50 éven áll fenn. — *Tóth Sámuel* Ipt, biz. tag. Ip. kör ellenőr, Bútor Szöv. felügy. biz. tag. — *Török Mihály Tuha János* műhelyét 1910-ben alapította. 13 hónapig volt a fronton. — *Ungár Lajos* 1905 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Vajda József* br. éremmel kitüntetett iparos, résztvett a háborúban. — *Várhelyi László* a háborúból 50%-os rokkantként jött haza. — *id. Velok István* 1899-ben alapította üzemét, — *ifj. Velok István* 1918–1924-ig volt katona. — *Vereczky Ernő* a Famunkások Szöv. vezető tagja. Olasz fogságban volt, — *Zajác János* 1896 óta önálló, aranyéremmel kitüntetve. — *Zsupán János* 1923 óta önálló.

Ács mesterek: *Balla Mihály* orosz fogságban volt. — *Csépes Lajos* Ipt, előlj. tag. Az olasz fronton volt. — *Csépes Pál* Ipt., Ip. kör vál. tagja. 1914–18-ig volt katona. — *Dulovits István* Tan. vizsg. biz. tag. A háborúban számv. őrm. volt, — *Fülöp Ignác* egyháztanácsos 1914–18-ig altiszt, olasz front, K. cs.-k. — *Graffjody József* Ipt. vál. tag. — *Gregus Gusztáv* 1897 óta önálló. — *Hajdu Kálmán* 1906 óta önálló. — *Hornyik János* 1915 óta önálló. 1916–19-ig volt katona. — *Kiss János* résztvett a háborúban. — *Kozovits Géza* Szakoszt. elnök, résztvett a háborúban. — *Mamrák József* 1923 óta önálló. 38 hó fr. sz., kit. : k. ez. v. é. pántokkal, br. v. é. 3 pánttal, seb. é. és K. cs.-k. — *Melicska András*. — *Nagy András* 1913 óta önálló, kétszer seb., kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Neubauer József*, Temetk. Int. vál. tag. 1893 óta önálló. — *Székely József* 1910-ben alapította vállalatát. — *Székely Pál* Szakoszt. elnök. Orosz fogságban volt. — *Szkalos András*. — *Szlávik István* az Ipt., Ip. kör, Érne tagja, — *Tóth József* Iparkamarai tag, Nemz. Ip. kör vál. tag. — *Vankó Sándor* résztvett a háborúban.

Bádogosok: *Aczél Jakab* Ipt. előlj. tag, Kamarai tag, Izr. Hitk. előlj. stb. 1924-ben ezüstéremmel tüntettetett ki. — *Boross Adolf* 1924 óta önálló. — *Brodmann Péter*. — *Brodmann József*. — *Csendes Miklós* 1896 óta önálló. Az Iparos Dalárda előljárója. — *Csonka és Heller*, cégük 1922 óta áll fenn. Cs. kit. nagy- és kisez. ós br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. H. kit. : k. ez., br. v. é. és K. cs.-k. — *Erdős József* 1924 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Erdős Lajos* 1923 óta önálló. — *Grünbaum Kálmán* 1924 óta önálló. — *Heller Ignác* 42 hó fr. sz., kit. : br. v. é., és K. cs.-k. — *Jakubovics Miksa* 1927 óta önálló, ezüstéremmel tüntettetett ki, 22 hó fr. sz., kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Klein Sámuel* orosz fogságban volt, kit. : nagy-, kisezüst és br. v. é. és K. cs.-k. — *Schwartz Dezső* arany ipari éremmel van kitüntetve. A háborúban kétszer seb. — *Weisz Albert* 50%-os hadirokkant, kit. : k. ez. és br. v. ó., K. cs.-k. és seb. ó. — *Weiszmann Sámuel* Szakoszt. elnök, 1904 óta önálló. *Wertheim Izidor*.

Cégfestő mesterek: *Antal János* 1818-ban alapította műtermét, résztvett a háborúban. — *Bedécs Lajos* Ipt. előlj., Sz.-o. elnök. — *Burró Zoltán* a BEMAC és a MECASE tagja, résztvett a háborúban. — *Debrecenyi Sándor* 1912 óta önálló, végigküzdötte a háborút. — *Hradil Alajos*. — *néhai Hradil Vince* tul. : H. Alajos ós Vince iparművészek, számos kitüntetés tulajdonosai. — *Kisgéczy József* futballbíró, résztvett a háborúban. — *Paula-^éis Miklós* a BEAC sportegy. szakoszt. igazgatója. 25%-os rokkant.

Cipész-, csizmadia- és cipőfelsőrészkesztő mesterek: *Andrejcsik István* 48 havi fr. sz., egyszer seb. — *Apostol István* Ipt. ós Ip. kör vál. tag, résztvett a háborúban. — *Bajnik János* 4 hó fr. sz., súlyosan seb. — *Bártfay József* Ipt. előlj., végigküzdötte a háborút. — *Blau Zsigmond* Ipt. előlj., Szakoszt. ügyv., Vizsg. biz. alelnök, Izr. Hitk. képv. stb. — *Boda József* 1925 óta önálló. — *Bodolay András* 1888 óta önálló. — *Bonác Gábor* 1879-ben lett önálló, 2 évig orosz fogs. — *Bonis Sándor* 1920 óta önálló. — *Csengery István* kit. : diszokl. Háború végéig a fronton volt, — *Csohány Ferenc* a háborúban megs., kit. : k. ez. ós br. v. é., K. cs.-k. — *Czabán Bertalan*. — *Czier Ignác* speciális ortopédcipész, 8 érem tul. 25 hóig volt a fronton. — *Dancs János* végigküzdötte a háborút. — *Deutsch József* 1914–18, kit. k. ez. ós br. v. é., K. cs.-k. — *Deutsek Márton* 1921 óta önálló. A háborúban megrokkant.

— *Domonkos András* ezüst érme van. — *Friedmann Henrik* oklevéllel kitüntetve, a háborúban súlyosan seb. — *ifj. Friedmann Hermann* Ipt. előlj. tag. Résztvett a háborúban. — *Graffjody Sándor* 30%-os rokkant őrmester, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Goszmán Bertalan* 50%-os rokkant, 18 hó fr. sz. — *Gunda András* résztvett a háborúban. — *Gutlohn Ignác* kiállítási br. é. Orosz fogságban volt. — *György Lajos* 17 hó fr. sz., kit. : K. cs.-k. — *Illyés Gábor* a háborúban nagyez., kisez., br. v. ó., K. cs. k. és seb. é.-mel tüntettetett ki. — *Jurcsó György* Ipt. és Ip. kör előlj. tag. — *Kalassay Lajos* 1909 óta önálló. — *Kántor Gyula* résztvett a háborúban. — *Kazimir József* 1897 óta önálló. 18 hó fr. sz., kit. : K. cs.-k. — *Kaszner József* 1927 óta üzi önállóan iparát. — *Katona Gusztáv* 1900 óta önálló. Családjá 2 férfitagja hősi halált halt. — *Katona Gusztáv* egyházfi és harangozó. — *Kecskeméti István* végigküzdötte a háborút. — *Kertész Henrik*. Önálló mester 1920 óta, Résztvett a háborúban. — *Kiss András* 1911 óta önálló. — *Klein János* orosz fogságban volt. — *Klein Rudolf* 1919-ben lett önálló. 19 hó fr. sz., kit. : K. cs. k. — *Kovács Bertalan*. — *Kovács Ede*. — *Korács Gyula* 1919 óta önálló. Arany ipari éremmel van kitüntetve. — *Krakovits József* 1878 óta önálló. — *Kupferschmiedt Jenő* ar.-érem birtokosa. 16 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Landgráf János* az orosz fronton 50%-os rokkanttá vált, — *Leng János* 1909 óta önálló. 1915–18, kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Lichtenberg Miksa* 1894 óta önálló.

— *Sikray László* a Kálvin Szöv. gondnoka, a Nemz. Szöv. végr. biz. tagja. — *Lőrincz József* 1919 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Lőrincz Sándor* 90%-os rokkant. Aktív sportember. — *Magyar Sándor* Ipt. előlj., résztvett a háborúban. — *Mann Mór* 1898 óta önálló. — *Mazur József* önálló m. 1910 óta. — *Megyesi Miklós* 1919 óta önálló, a háborúban seb. — *Mikitz Ferenc* 22 éve önálló, résztvett a háborúban. — *Nagy György* Ipt. vál. tag, tanoncfelügybiz. tag. K. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é.-t kapott. — *Nagy Tóth Sándor* a háborúban őrmester volt, 1919 óta önálló. — *Neukeim József* 1909 óta önálló, fivére hősi halált halt. — *Notter Gyula* az orosz és szerb fronton volt. — *Novák Sándor* háború alatt az olasz fronton küzdött. — *Oránszky Béla*, 1926 óta önálló, 16 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Ördög Kálmán* 1889 óta önálló. — *Padur Lajos* műhelye 1926 óta van. — *Pajkoszky Endre* munkáit az érmeikkel és oklevéllel ismerték el. *Pataki Zsigmond* 1926 óta önálló. Orosz fogságban volt. — *Péter Sándor* 36 hónapot volt a fronton, arany, nagy- és kisez., br. v. é., K. cs.-k., seb. é. Románok halálra ítélték. — *Répássy József* 1920 óta önálló. Ezüst ipari éremmel van kitüntetve. A Szak. oszt. pénztárosa. — *Rubinstein Adolf* 1890-ben önállósította magát, 7 évig orosz fogságban volt. — *Schwartz Ábrahám* 1894 óta önálló, résztvett a háborúban: — *Sonkoly György* 1892 óta úzi állandóan iparát. — *Sterg Béla* több ipari kitüntetés tulajdonosa. — *Steingisszer Vilmos*. — *Szabó Dezső*, műhelyét 1925-ben alapította, kisez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é.-mel tüntették ki. — *Szabó István* önálló mester 1889 óta. — *Szalóczy László*. Ipari ezüstéremmel van kitüntetve. — *Szegedi Vidor* 1897-ben lett önálló. — *Szerencsi Gyula*, résztvett a háborúban, bátyja, László, hősi halált halt. — *Székács István* Ipt. előljáró, kiállítási érmek tulajdonosa. — *Szilágyi István*. — *Szinay Ignác*, önálló mester 1897 óta. — *Szmutz Dávid* cipőfelsőrészkesztő, 8 éve önálló iparos. — *Tajthy Pál* az Ipt. és Ip. kör előlj. tagja, a Szakoszt. pénztárnoka, résztvett a háborúban. — *Török Endre* a Ciszmadia Társulat számivizsgálója, — *Ureczky József* a Ciszmadia Társulat elnöke, a M. Ip. Nemz. Szöv. elnöke, a Ker. Polg. Szöv. alelnök, a Ref. Egyház presbitere, stb. — *Vajkó Gyula* több kiállítási érem tulajdonosa. — *Var András*, műhelye 1925 óta áll fenn. — *Weiss Henrik* 1918 óta önálló. Háború alatt az orosz fronton mint altiszt harcolt. — *Veres Bertalan* 1927 óta önálló. — *Veres László* 1908-ban alapította műhelyét, résztvett a háborúban. — *Weisz Alfréd* bátyja, Antal, hősi halált halt. — *Weisz Mór* orosz fogságban volt. — *Weisz Sámuel* 1913 óta önálló. Nagy- és kisez., br. v. é., K. cs.-k., és seb. é. — *Weisz Simon* végigküzdötte a háborút. — *Weisz Zsigmond* Szakoszt. ügyv. elnök, v. jegyző. Ezüst kiállítási érme van. — *Zólyomi Mihály*. Arany ipari érme van. 4 évig orosz fogoly volt.

Cukráczok és cukorkakereskedők: *Altmann Mór* résztvett a v. háborúban. — *Dettsch Adolf* törvh. biz. tag, Gyosz tag stb. — *Deutsch és Pollák* cukorkagyár rt. 1892-ben alapított. — *Fodor Béla*, 1927 óta önálló. — *Goldberger Ilona és Erzsébet* 1925 óta vezetik közösen vállalatukat. — *Grünstein Jolán* 1926 óta önálló. — *Klein Julia* üzletét 1910 óta vezeti önállóan. — *Klein Gyula* 1883 óta önálló. — *Negay Gusztáv* vili.-erőre berendezett mester van. — *Megay Róbert* a háborúban hadnagy volt. Belga, német és magyar udvari szállító. — *Német György* a MSC vál. tagja. A háborúban t. hdn.-ként telj. szolg. — *Pafcsik Aladár* 1926-ban lett önálló. Kit. : K. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Pásztor Böske* 1927 óta önálló. — özv. *Polacsek Béláné* 1919 óta önálló, aranyéremmel kitüntetve. — *Rabéi Albert* ezüst kiállítási érme van. — *Reich Adolf*. — *Zubai András* önálló mester 1926 óta.

Dohánytözsédek: özv. *Barankovics Peterné*. Férje a háborúban kapott sebében halt meg. — *Özv. Berger Hermanné*. — *Bodnár József* állami szolg. jutalmául kapta az engedélyt. — *Czakó Ferenc* mint páncélmozdonyvezető a háborúban megrokkant. — *Özv. Földváry Mihályné*. — *Özv. Gombár Ferencné* férje hősi halált halt. A Szoc. Missz., a Ker. Szoc. és a Mansz tagja. — özv. *dr. Gombár Istvánné* férje mint t. hadnagy hősi halált halt. — *Özv. Grünfeld Sándorné* 1910 óta bírja tőzsdéjét. — *Hanyicz József* a harctérről 100%-os rokkantként jött haza. — *Katona Ignác* a keresk, betegsegélyző pénzt. ig. tagja, a Keresk. Test. vál. tagja, a Zsidókórh. ig. tagja stb. — *Kárpáti István* a háborúban 75%-os rokkant lett, kit. : nagy- és kisez., v. é., br. v. é., K. cs.-k. és seb. ó. — *Kristof Imre* 75%-os rokkant. — *Özv. Mandel Józsefné* férje az orosz fronton hősi halált halt. — *Mihalovits Margit* egy hadiárvat nevel. — *Özv. Négyessy Józsefné*. — *Rajkovits Sándorné* férje lelkes volt. — *Szabó Erzsébet és Ju-Hanna*. Ferenc bátyjuk Przemyslnél eltűnt. — *Özv. Szentiványi Dezsőné* hadiözvegy. — *Szucsák Józsefné* első férje, Afa Károly, hősi halált halt. — *Filinkó István* hadirokkant, kit. : nagyez. kisez. és br. v. é., K. cs.-k. és II. o. ném. harc. é. k. — *Özv. Wagner Gáborné* férje orosz fogságban meghalt. — *Özv. Wald Ignácné* férje a harctérről rokkantan tért haza. — *Weiss Salamonné* mint hadiözvegy 1925 óta bírja a jogot.

Építész-mérnökök és építési vállalkozók: *Aexy György*, 1927 óta fia, Béla, folytatja az ipart. — *Árva Pál* építész főmérnök, törvh. biz. tag, résztvett a háborúban. — *Bangó József* 1903 óta önálló. — *Bedécs Bertalan* 1920 óta önálló. Hadirokkant, — *Bloch és Stimm*, cégük 1910 óta áll fenn. — *Bogdán Illés* Ipt. előlj., Kamarai bizottsági tag stb. — *Dévény Gusztáv*, 1926 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Feldmann Mór*. — *Felsőmagyarországi Kőbánya és Utéptési Rt.* Igazgató : *Barkóczy István*. — *Harsányi József* Szakoszt. elnök, orosz fogságban volt. — *Hevesi Lajos* 1912 óta önálló. Kit. : 2 Sign. Laud. és K. cs.-k. — *Horváth Béla és Tsa*, 1923-ban alapított, — *Jamrik Kálmán*. — *Jeronyi János* 22 hónapig küzdött a fronton. — *Kirián Béla* résztvett a háborúban, rang. fhdgy. — *Kerekes József*

részvett a háborúban. — *Kock Károly és Kohányi Géza.* — *Kohut Jenő* 1925 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Máday Győző és Ruttkay Milán Ödön* 1927-ben alapították vállalatukat. — *Papp Sándor.* — *Sárkány András,* az Iparosok Nemz. Szöv. elnöke, résztvett a háborúban. — *Singer Sámuel* résztvett a háborúban. — *Stein és Vértes,* vállalatukat 1923-ban alapították. — *Uhrinyi Kovács Kocsárd* t. hdgy., 26 hó fr. sz., kit. : k. ez., nagy-ez. és br. v. é. és K. cs.-k. — *Ungár Manó,* törvh. biz. tag, 1896 óta önálló.

Fényképészek: *Barkó Imre.* — *Barna Hugó,* a Borsod m. fényképészek egy. elnöke, arany kiállítási érem tulajdonosa. — *Groszmann Pinkász* mint fényképész vett részt a háborúban. — *Lusztig János* 1880 óta önálló. — *Lusztig Náthán,* a Fényk. Orsz. Szöv. helyi csop. alelnöke. — *Sagemüller Gyula* 1922-ben alapította műtermét, a háborúban megrokkant. — *Stern Berta.* — *Tesler Józsefné és Friedmann Paula.*

Uri- és hölgyfodrászok: *Ádler Márton* 1918 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Baranyai Gyula.* — *Beke Gyula* 1923-ban lett önálló. — *Csányi József* 1924-ben alapította vállalatát.

— *Csapsz Emma,* a város egyik legelőkelőbb szalonja. — *Csépe Gyuláné* szalonja 1916 óta áll fenn. — *Danzinger Lajos* résztvett a háborúban, 1912 óta önálló. — *Darányi Rezső,* az Ipt., Ip. kör és a Temetk. egyt. vál. tagja. Orosz fogságban volt. — *Esztergályos Bertalan* 1910-ben alapította atyja a vállalatot. Orosz fogságban volt. — *Fazekas Károly* Ip. Kör vál. tag., br. v. é. és K. cs.-k.-tel tüntették ki. — *Fischer József* 1905 óta önálló. — *Halmos Dezső* iparát önállóan 1913 óta űzi. Orosz fogságban volt. — *Hajcsár Béla* 20 éves korában mér önálló. — *Hegedűs Béla* 2 évig küzdött a harc téren. Leszerelése után lett önálló. — *Horváth Árpád* 1924-ben alapította műhelyét. — *Horváth Lajos* résztvett a háborúban. — *Huska Károly* Ipt. és Ip. Kör vál. tag, Fod. egy. pénzt., orosz fogságban volt. — *Özv. Keresztury Józsefné,* férje a háborúban szerzett betegségében meghalt. — *Kerekes József,* az Orsz. Fodr. együletének egyik elnöke. Az orosz harctéren volt. — *Klein Sámuel* 1907 óta önálló. — *Özv. Katzián Jánosné,* vállalatát 1907-ben alapította. — *Madácsi Dániel* 1926 óta önálló. — *Mádi Kálmán.* — *Mazuck István* 46 hav. fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Melega Lászlóné* férje 68 hóig orosz fogságban volt, öccsei hősi halált haltak. — *Mészáros Mihály* 1920 óta vezető önállóan vállalatát. — *Molnár Lipót* végigküzdötte a háborút. — *Novák Sándor* 26 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é. és K. cs.-k. — *Oborni János* 1925 óta önálló. — *Orosz István* 1912-ben alapította műhelyét. — *Pecho Lajos,* a Borbély Szöv. elnöke, az Ip. Kör v. háznagya, Ipt. vál. tag. — *Pittner Béla* harctérről hazatérve önállósította magát. — *Pritz János* 1921 óta önálló, a háborúban sebesült, nagyez., v. é. — *Schwartz Sándor* háború alatt és a Nemz. Hads.-ben telj. szolg. 1927-ben nyitotta üzletét. — *Schwartz Vilmos* 1927-ben vette át elődjétől a vállalatot. A háborúban kétszer seb. — *Siegelbaum Dezső* kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Soos Gusztáv,* a Polg. temetk. egy. vál. tagja. 1902 óta önálló. — *Stark Gyula,* atyja 1878-ban alapította az üzletet. — *Szabó József* 1926 óta űzi önállóan iparát. — *Széchy és Márkus,* közös alapítás 1927-ből. — *Szilágyi Gusztáv* 1924 óta önálló, háborúban volt. — *Tóth Endre,* a Borbély Szöv. jegyzője. Orosz fogságban volt. — *Özv. Török Jánosné* — *Walder Zoltán,* a Magy. Természetbarátok Szöv. szakoszt. vezetője, a Term. bar. turista egy. vál. tagja.

Fogtechnikusok: *Bartha Pál* 1926 óta önálló. — *Biró László* 1923 óta önálló, hdj. őrm., kit. : br. v. ó., K. cs.-k. és seb. é. — *Czeisler Sándor.* — *Hollós Katalin* 1917 óta önálló. — *Lőrincz Rózsi* 1921-ben önállósította magát. — *Meyzler Ella* 1924 óta van iparendélye.

— *Mosonyi Róza* 1923 óta dolgozik önállóan. — *Pásztori Árpád.*
Gumiipar: *Első Miskolci Gummijavitó műhely,* tul.: Kovács és Tsa. — *Gumiház,* tul. : *Lengyel Miklós* t. fhdgy., kit. : k. ez., br. v. é., kor. ar. é. k., ez. é. k., vas k., K. cs.-k. és seb. é. 3 sávval. — *Grünfeld Miksa* Express Gummijavitó tul. — *Vulkán* gummijav. ip. tul. : *Liehtmann Árpád.*

Gyárosok: *Gépgyár és Vasöntöde* 1912-ben alapított. Tulajdonosok: *Fried Aladár* és *Ernő.* — *Hercz Jenő,* gépgyár és vasöntöde. 1887, 1888, 1902, 1903, 1905, 1906, 1910, 1924. években aranyéremmel kitüntetve. — *Központi Gáz és Vill. Rt. M. Légszeszgyára* 1882-ben létesített. 6 irodai alk. és kb. 30 munkással dolgozik. — *Kun Lajos* vasbútor és épületvasszerkezet, lakat stb. áruk gyára. A vállalat 1897 óta áll fenn. — *Magyar Acélsodrony Drótművek és Kötélgvár.* A vállalat 1911 óta áll fenn. Vezérig. : *Deischel Ervin* (gyártul.) ker. ig. : *Mikuleczky István,* műsz. ig. : *Zieпка Pál.* — *Mártha Géza* reszelőgyáros 1890 óta önálló, mindhárom fia végigküzdötte a háborút. — *Miskolci Faárugyár és Terményraktár* 1918-ban alapított. — *Miskolci Gombárugyár* 1924-ben alakult. Cégtulajdonos : *Friedmann* és *Paszternák.* — *Miskolci Öntöde és Gépgyár Rt.,* alakult 1919-ben. 1924-ben aranyéremmel és oklevéllel tüntetett ki. Igazgató : *Boros Armin.* — *Miskolc, thif. város Közp. Szeszőzdéje.* 1917-ben alapított. Évi termelőképessége 900 abs. hl. — *Miskolci. Trágyagyár,* tul. : *László Gyula.* 1925-ben alapított. — *Neményi Endre,* selyemszövőgyár. Az üzem saját alapítása. — *Rotter Ödön,* szövőipari vállalat. — *Sipos Géza* textilgyáros, a Bükk- és Mátravidéki Automobil Club igazgatója, a »Takarékosság« közp. iroda tul. A német becslérend lovagja. — *Szilágyi és Diskaut* motor, gépgyár és vasöntöde. — *Szilágyi Miklós* gépgyáros és Keresk, és Iparkamara elnöke. — *Varga Pál,* cementárugyár és betonépítési vállalat, 1905 óta áll fenn. — *Városi Téglagyár Rt.,* a város alapítása 1911-ben. Vezérigazgató • *Schwartz Henrik.* — *Wilkenfeld Kálmán* halkonzervgyáros.

Gyógyszerészek és droguisták: *Czaich Cornél* Szabadkáról menekült. — *Deutsch Zoltán* alapítási éve 1909. — *Fodor Dezső*, a Keresk. Kam. alelnöke, a Keresk. Test. elnöke a B megyei Tkp. ig. tagja stb. Kit. : Kor. ar. é. k. — *Forgács Andor*, az M. J. H. Ker. Orsz. Egy. vál. tagja. Résztvett a háborúban. — *Halász Béla* 1919 óta önálló. — *Dr. Hercz János* gyógyszerértára, a Magy. gyógsz. egy. ig. tagja, törvh. biz. tag. — *Kellner Ödön*, az »Arany Sast c. gyógyszerértár tulajdonosa, mely 1760-ban alapítottatott. — *Futókéresi Molnár Kálmán*, a Kálvin Szöv. VI. kerületének alelnöke, nemesi diplomája 1651-ben kelt. — *Németh Dezső* 1926 óta lakik városunkban. — *Szabó Béla* 1894-ben alapította vállalatát. — *Szilgy Gyula*, 1922 az alapítási éve. — *Wéhly István*, a »Szent Erzsébet« gyt. tulajdonosa, mely 1903 óta áll fenn.

Hangszerkészítők: *Elek Sándor*, 1906 óta önálló mester. Orosz fogságban volt. — *Seltmann János*, 1898-ban lett önálló. — *Özv. Némethy Dezsőné*, cége 1909 óta áll fenn. — *Osztrovsky Kálmán*, az MVSC és az Ipt. előlj. tagja. — *Teplický Tamás*.

Hentes- és mészárosok: *Boross Gyula*, a Húsipari Szakoszt. elnöke, az Ip. Kör számvizsgáló biz. tagja. — *Boross István* 1887 óta, önálló. — *Burger Lipót* 1905-ben alapította vállalatát, orosz fogságban volt. — *Csabay Béla* szerb fogságban volt, kit. : ez. és br. v. é. német ez. é., K. cs.-k. stb., kétszer súlyosan sebesült. — *Daubek Vince* résztvett a háborúban. — *Ducsay Sándor*, a MASC alapító tagja, az olasz fronton volt. — *Dudás István* 1895 óta önálló. Ipt. előlj., FMHE alelnök. — *Écsedy Ferenc*, a hentes szakoszt. elnöke. — *Fancsalszky Gyula* Ipt. vál. tag. — *Farkas Jenő* 1919 óta önálló. Neje az Ev. Nőegylet vál. tagja. — *Farkas László* 1917-ben önállósította magát. — *Fülöp Bernát* 1925-ben önállósította magát, résztvett a háborúban. — *Gadó János* üzlete 50 éves. — *Gosztonyi József* Ip. kam. és Ipt. vál. tag. — *Gottfried Izidor* Ipt. és Húsiparosok Szöv. vál. tagja. — *Greizinger Szilárd* 1927 óta önálló, volt áll. rendőrségi detektív. — *Haurik Rudolfné* 1914 óta önálló. Férje 28 hónapig telj. szolg. a vasútezenél. — *Heisler Zoltán* béltisztítóm, az orosz fronton volt. — *Iff. Horváth Ferenc* 1927 óta önálló. — *Jakubovits Bernát* 30 éve önálló. — *Jónás Mórné* jótékonyssággal intenzíven foglalkozik. — *Katona Dezső* 1921-ben önállósította magát. Résztvett a háborúban. — *Klein Béla* 1913 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Kormos János* 1925 óta önálló, kit. : 2 nagy ez., k. ez., br. v. é., K. cs.-k. • — *Kovács Gyula* 1921 óta önálló. — *Lihi András*, üzlete 1895-ben alapítottatott. — *Lihi József* az orosz fronton volt. — *Özv. Leinlek Gyuláné* 1907-ben alapította vállalatát. — *Magyar Béla*, a Húisp. Szöv. ig. tagja. — *Magyar Géza* 1900 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Magyar Mátyás* 35 éve önálló. — *Majoros Sándor* 1926 óta önálló. — *Márkus József* üzlete 1895 óta áll fenn. Önként jelentkezett a harctérre. — *Markusz Ignác* 1891 óta önálló. — *Mesztenovits János*, a Húsiparosok Szöv. ig. tagja, kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Mikovits Károly* béltisztítóm. 30 éve önálló. — *Nyiri Jenő* 1912-ben önállósította magát. — *Orbán Testvérek* (István és László), az Iparosok Nemz. Szöv. jegyzője, résztvettek a háborúban. — *Otrokoczi Végh Dániel* 1896 óta önálló, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Perge András*, a Húsip. Szöv. vál. tagja, résztvett a háborúban. — *Pulener Géza* bátyja, Ottó, hősi halált halt. — *Román József* Ipt. előlj. tag, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Rosenbruth Simon* 30 éve önálló, az olasz fronton volt. *Rosenbüth Márton* 1892 óta önálló. — *Roth Sándor* bélkereskedő, a Bélkereskedők Orsz. Szöv. II. elnöke. — *Schlosser Jakabné* borjúkereskedő. — *Schwartz Bernát*. — *Schwartz Izidor* 1918 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Schwartz Sándor*, az M. Húsiparosok Szöv. pénztárnoka. — *Soós Elemér*, a háborúban megsebesült. — *Szabó Béni*. — *Szabó Bertalan* 1922 óta önálló, végigküzdötte a háborút. — *Sztruhala György* a déli frontokon küzdött. — *Telnay István* a háborúban őrmester volt. — *Úveges Gyula* 1919 óta önálló, kit. : nagyez., kisez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Váradai Zoltán* 75%-os hadirokkant, kit. : k. ez. v. é., K. cs.-k. — *Weisz Rezső* 1908 óta önálló, 35%-os hadirokkant.

Hírlapírók: *Földes Lajos*, a »Színházi Lapok« c. napilap tulajdonosa. — *hubai Hubay Kálmán*, a »Magyar Jövő« főszerkesztője. 1919 óta újságíró, 1929 óta felelős szerkesztő. — *Kozma Ferenc*, a »Magyar Jövő« igazgatója, a Magyar Jövő, a Nemzeti Szövetség és a Ker. Szoc. párt megalapítója, a sajtóbizottság előadója, stb. Tart. fhdgy., résztvett a háborúban.

Ingatlanforgalmi irodák: *Boross Dezső* sógora, Pásztor József, hősi halált halt. — *Füzy Ernő* ny. rendőrtisztv., magánnyomozó és ingatlanközvetítő. — *Özv. Gelbmann Adolfné* 60 éves pincérügnökségét 1922 óta vezeti. — *Horváth István*, közp. szállítási iroda. 1923-ban alapítottatott. — *Nádasdy Mihály* v. aktív katona tisztv. 1922 óta önálló. — *Szabó Miklós* 1925 óta dolgozik önállóan a szakmában. — *Tesbér József*.

Kalaposok és sapkakészítők: *Gaál József* Szakoszt. elnök. 52 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Gersey József* 1919 óta önálló, orosz fogságban volt, 25%-os rokkant. — *Hoffmann Ica* 1926 óta önálló. — *Hölcz Antónia* szalonját 1922-ben alapította. — *Jánossy Dániel* 1920 óta önálló. — *Kovács Lipót* résztvett a háborúban. — *Kozshik Bálint* 1885 óta önálló. — *Leopold Janka*, a nőegyletek tagja, 1901 óta önálló. — *Pitz József* Szakoszt. alelnök. Orosz fogságban volt. — *Striel Izsó* 29 hónapig volt a fronton, két nagy és kis ez. v. é., rang szk. — *Szlaykovszkyne Bojtár Jolán* szalonját 1921-ben alapította. — *Wermes Irén* 1927 óta önálló. — *Özv. Wechsler Arminné* aranyéremmel kitüntetve. 1921 óta önálló. — *Wittlin Piroška* 1922 óta önálló.

Kárpitos és díszítő, paplan- és paszományos mesterek: *Blum József* Ipt. vál. tag 1927 óta önálló. — *Csonka Albert*, 1920-ban alapított az üzem, mely ezüstéremmel van kitüntetve. — *Deutsch Hermann* kárp., végigharcolta a háborút. — *Frank Miklós* 1927 óta önálló. — *Gyenes Tivadar* résztvett a háborúban. — *Győri Hermann*. — *Hauptschein Sándor*, a Városi Dalárda tagja. — *Jáner Ferenc* 1915–18-ig küzdött a harctéren, hol meg is sebesült. — *Jusztier Ferenc* 1920 óta önálló. 48 hónapig küzdött a fronton. — *Kaufmann József*, a Term. bar. turista egy. alelnöke. — *Kelényi Jenő* 1926 óta önálló, az orosz fronton volt. — *Klein Gábor* műhelyét 1920-ban alapította. Orosz fogságban volt. — *Kluger Dávid*, a Kárp. szakoszt. elnöke, ezüst kiállítási érme van. — *Krausz Márton* 1896-ban alapította műhelyét. Végigküzdötte a háborút. — *Liszauer Miksa*. — *Princz Dániel* Ipar-kamarai tag. 1921-ben önállósította magát. 18 hónapig volt a fronton. — *Tóth József* paszományos és zsinórkészítőmester. 1908 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Varga János*, ezüstipari érme van. — *Weismann Izidor* Ipt. és Ip. Kör, Izr. Hitk. előlj. tag. — *Zelenák Árpád* műhelyét 1918-ban alapította. —

Kávésok, kocsmárosok, vendéglősök és szállások: *Adamy Gizella* 1921 óta önálló. — *Altmann Hermann* első férje, Nagy Dezső, hősi halált halt. — *Bakos-étterem* tul. : B. István, az Ip. Kör vál. tagja, a Demokrata Kör háznagya, a háborúban kétszer seb., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. ó. — *Bakos Kálmán*, a »Szemere«-étterem tul., a Vend. ipt. vál. tagja. — *Balázs Lajos*, a 107 éves »Messzelátó« vend. tul. — *Bartha Gyula*, a Borsodra. Vend. stb. Egl. vál. tagja, önként ment a harctérre. — *Bencsik József*, a »Központi«-vend. tul., a M. V. J. A. elnöke, a Borsodm. Vend. stb. Egl. titkára és pénztárosa. — *Özv. Bolla Károlyné*, a »Vásárcsarnok«-étterem bérlője. — *Böczögő József*, a »Korona«-szálló. vendéglő és étterem bérlője, a Borsodm. vend. stb. egl. és a vend. szakoszt. elnöke, a Bp. Vend. Orsz. Szöv. ig. tagja stb. — *Breuer Dezsőné* játékonysággal intenzíven foglalkozik. — *Özv. Burger Ferencné* 1903 óta önálló. — *Buri Rudolf* 66%-os rokkant. — *Csorba Ferenc* résztvett a háborúban. — *Davidovits Hermann* törvh. biz. tag. — *Özv. Deutsch Sámuelné*. — *Fazekas Miklós*, a Borsodm. Vend. stb. Egl.-nek 6 évig volt alelnöke. Orosz fogságban volt. — *Özv. Fleischer Bertalanné* üzlete 1901 óta áll fenn. — *Fogel Ignác* kocsmáros, fűszerkeresk. és pékm. A pék szakoszt. elnöke, az izr. ipartárs. zászlósa, az izr. hitk. előljárója, a Borsodm. Vend. stb. Egl. vál. tagja stb. — *Fogel Mór* 1900 óta önálló. Az orosz fronton volt. — *Fried Náhán* 1913 óta vendéglős, azelőtt szatócs volt. — *Friedmann Dávid* Ipt. vál. tag, Törvh. biz. tag. — *Fritz Ferencné* 1921 óta önálló. — *Fuchs Győzőné*, a »Népkerti Vigadó« bérlője. — *Fülöp Mihály*, a Polgári söröző és borozó« tul. A háborúból 75%-os rokkantként szerelt le. — *Geszwein Gyula*. — *Goldberger Simon* 1927 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Özv. Goldhammer Sándorné*. — *Görög Mihály*, a »Vasúti vendéglő« tul., az Ipt. alelnöke. — *Özv. Grosz Abrahámné* üzlete 1885-ben alapított. — *Hauer Sámuel* 30%-os rokkant. — *Hercz Simon*, a Borsodm. Vend. kt. ig. tagja. — *Hollik János* 70%-os hadirokkant. — *Horváth Imre*, a Nemz. Szöv. vál. tagja, 1927 óta önálló. — *Ignác Lajos* 32 hó fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k., és seb. é. — *Iván Jánosné* két fivére hősi halált halt. — *Jaeger Mihály* vasúti vend., 100%-os rokkant fhdy. kit. : szolg. é., III., K. cs.-k., seb. é. 3 pánttal. — *Jónás Zoltán*. — *Klein Ignác* 1900 óta önálló. — *Klein Vilmosné* a 100 éves vendéglőt 1915 óta vezeti önállóan. — *Krausz Ferenc* kávéház tulajd. Az orosz fronton súlyosan megseb., 30%-os rokkant. — *Kárpáti Adorján*, üzletvezetője *Lusztig Sámuel*. — *Kovács János* a háborúban 4-szer seb., 33%-os rokkant. — *Özv. Laczy Lajosné* üzletét néhai férje 1892-ben alapította. — *Lefler Béla* a Borsodm. Vend. stb. Egl. alelnöke, rk. egyháztan. tag, Ipt. előlj. tag, Tanoncvizsg. biz. tag stb. — *Lefler Károly*, a Vend. Beszerz. Szöv. fel. biz. tagja, a felsővárosi rk. egyháztanács tagja, a Vend. Egy. vál. tagja stb. — *Lénárt Károly* résztvett a háborúban, 4 hadiárvtát nevel. — *Lobmayer József*, a »Korona«-szálló üzletvezetője, a Borsodmegyei Kávésok stb. Egl. titkára, író. — *Löwy Miksa*, a Pannonia tulajdonosa. — *Magyar Gyula* 1920 óta önálló, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *«Makk hetes»* vend. tul. : Bukovynó, bérlő : *Vargha Sándor* v. detektív, a II. o. érdemker. tul. — *Id. Mayer József*, a Borsodm. Vend. stb. Egl. elnöke. Vendéglőjét 1899-ben alapította. — *Mitleider Mór* résztvett a háborúban. — *Neuvalder Sámuelné*, csapos : N. József, a Borsodm. Vend. stb. Egy. vál. tagja. — *Neuwirth Vilmos*. — *Novák János* kávéháziul., bornagykeresk., menekült állami tisztv. 36 hó fr. sz., kit. : K. cs.-k., rang : t. hdgy. — *Paizs Mihály*, a Borsodm. Vend. stb. Egl. vál. tagja. 1922-től vezeti önállóan üzletet. — *Perl Gyula* 1896-ban alapította kávéházát, résztvett a háborúban. — *Pethő Lajos*. — *Petroczy József*. — *Princznővérek*. — *Rácz Lajos* üzletét atyja 1846-ban alapította. 52 hónapig volt a fronton. — *Rehberger Józsefné*, a kath. sajtó egyik vezetője. — *Reich Hermann*, a Korcsm. és Vend. Egl. vál. tagja. — *Réti Ignác* 1909-ben önállósította magát. — *Rosenfeld Jenő*, az »Abbázia« bérlője. — *Roth Jolán* vendéglőjét atyja, Vilmos alapította. — *Rudolf András* mindhárom fia, András, Ferenc és József, a háborúban hősi halált halt. — *Özv. Schlesinger Dávidné* üzlete 100 éve áll fenn. — *Özv. Schnitzler Miksáné* a játékonysági nőegyletek életében visz szerepet. — *Özv. Schwartz Dávidné*. — *Özv. Schwartz Kálmánné* férje az orosz fronton kapott sebébe belehalt. — *Schwartz S. Sámuel*. — *Sigall Hermann* kocsmáros és terménykeresk. 18 hó fr. sz. — *Stern Sámuel* üzletét 1927 óta bírja. Fia, dr. Szász Sándor, mint e. ü. hdgy vett részt a háborúban. — *Szende Manó*, az Izr. Hitk. vál.

tagja, 50%-os rokkant. — *Székely Miksa* 1818 óta önálló, orosz fogságban volt — *Tamás Bertalan* végigharcolta a háborút, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és Vasker. — *Tóth Bertalan*, a Borsodm. Vend. stb. Egy. tagja, a Beszerzési csoport vezetője. — *Tóth Ferenc* 1921 óta önálló, 50%-os rokkant. — *Turcsányi Sándor*, a Vend. Szakoszt. vál. tagja, 90%/-os rokkant. — *Vadnay József* 1927 óta önálló, végigküzdötte a háborút, 75%-os rokkant. — *Weisz Samu*. — *Vincze Sándorné* 1910 óta vezeteti önállóan vállalatát. Veje, Grim Vilmos pü. tisztv. — *Virág Andrásné* 1907 óta bírja vendéglőjét. — *Weissenstein Lázár*, a Borsodm. Vend. stb. Egy. vál. tagja. — *Zimmermann Dávid* 1925 óta kocsmáros, azelőtt fűszerkeres volt.

Kelmefestő, kékfestő és vegyztisztítók: *Giret Testv.*, a céget G. Béla 1873-ban alapította. Arany ipari érmük van. — *Kornfeld Sámuel*, vállalata saját alapítása. — *Minnich Miklós* 1924-ben aranyéremmel tüntettetett ki. — *Porcsalmi Jenő*. — *Pászler és Moskovitz*. tul. : M. Zsigmond. A cég 1898-ban alapított. — *Róna Lipót* üzeme 1907 óta áll fenn. — *Strausz Zsigmond*. — *Szirmay Teréz*.

KERESKEDŐK

Bor-, sör- és szeszkereskedők: *Braun Zoltán*, a Goldhammer szesznygyeresk. csendes társa és vezetője, 40%-os rokkant. — *Domány Jakab* bornagykereskedő és termelő. Izr. Hitk. vál. tag. — *Ehrenfeld, Samu*. — *Fischer Mór* vár. képv. 1892 óta, Miskolci Tkp. fel. biz. tag, Keresk. és Iparkam. tag. Cége 1830-ban alapított. — *Fried Adolf* bortermelő. Fia, Sándor, 1914-ben hősi halált halt. — *Goldhammer Sándorné* vállalata 1912-ben alapított. — *Hecht Ignác* bortermelő, résztvett a háborúban. — *Kálmán József* sörnagykeresk., 1918 óta önálló. — *Kálmán és Mann*, a Dréher-serfőzdo főlerakata, két fiókkal rendelkezik. — *Lax Miksa* 1901-től önálló, 1922-től igazgatója vállalatának. — *Lefkovits Mór*, a Vend. és Kávésok Egy. vál. tagja, az Izr. Hitk. előj. tagja, stb. — *Liebermann Zoltán* cége 1922 óta áll fenn, résztvett a háborúban. — *Mann Armin* 1920 óta önálló, társas alapon. Résztvett a háborúban. — *Moskovits italkersek. rt.*, 1924-ben alapított a cég. — *Pollák Lajos* törvh. biz. tag, a Borsod-Miskolci hitelbank ig. tagja, Keresk. és Ip. kamarai beltag stb., fia, *Pogány Béla*, 100%-os hadirokkant. — *Roth Béla.*, cége 1914-ben alapított. — *Spiró Sámuel*, az Izr. Hitk. gondnoka. — *Székely Adolf*, a Pollák-cég cégvezetője, mint tényleges vett részt a háborúban.

Bőrkereskedők: »*Ádám* bőrdíszműves, 1902 óta önálló, arany ipari érme van. Orosz fogságban volt. — *Berger Salamon*, a háborúban 50%-os rokkant lett. — *Blau Mór* résztvett a háborúban. — *Braun Lipót* végigküzdötte a háborút. — *Eidlesz Ignác* orosz fogságban volt. — *Export bőrárúház*, cégtul. : *Breuer Endre*, alapítva 1919-ben. — *Grósz Ernő* őrmesterként küzdött a háborúban, kit. : k. ez. és br. v. é., vasker. és K. cs.-k. — *Grósz Sándor*. — *Gulyás József*, a cég 1907 óta áll fenn. — *Katz Ábrahám*, a Kiskereskedők Egy. vál. tagja. Résztvett a háborúban. — *Klein Henrik* Kiskeresk. Egy. v. vál. tag, végigküzdötte a háborút. — *Klein Sándor* 1925 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Kohn Dávid* 1924 óta önálló. — *Majzler Andor* 1913-ban alapította vállalatát. Mint fhdy III. kat. é. k., k. ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. tul. — *Schwartz és Klein* cég 1890 óta áll fenn. — *Spitz Jakab*, 40 éves. — *Szegő Viktor* 1927-ben alapította cégét. Kit. : nagyvez., kisez., és br. v. é., K. cs.-k. Olasz fogs.

Bútorkereskedők: *Ausch Henrik* 1917 óta önálló. — *Bútorcsarnok Szövetkezet*, üzletvezető: *Cselényi József* t. hdgy, orosz fogságban volt. — *Gelb Lipót* résztvett a háborúban. — *Pick Jakab*, az Izr. Ip. Társulat elnöke, törvh. biz. tag, Ker. és Ipkamarai tag stb., a cég 1836-ban alapított.

Fa-, szén- és építési anyagkereskedők: *Aczél Károly rt.*, üzemvezető: *Groszmann Károly*, ki 1927 óta nagy agilitással vezeteti e nagy vállalatot. — *Balázs Samu*, a cég saját alapítás 1922-ből. A háborúban 25%-os rokkant lett. — *Drucker József* 1921 óta önálló. — *Engel Ignác* és fia, a Keresk. Test. vál. tagja, a Borsodmegyei Tkp. ig. tagja. — *Fried Mór és fiai*, Izr. Hitk. vál. tag, vállalata 1886 óta áll fenn. — *Glasner Géza* 1896 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Glück Miksa* Izr. Hitk., Köles. öns. tkp. vál. tag. 60%-os rokkant. — *Hochmann Jakab* törvh. biz. tag, Köles. öns. hitelszöv. alelnök, Izr. Hitk. ellenőr, Gazdakör vál. tag, stb. — *Hoffmann Endre*, a váll. 1919-ben alakult. — *Horovitz Leó és Tsa*, végigküzdötték a háborút. — *Deckner Kálmán*, jótékonyssággal intenzíven foglalkozik. — *Kertész Zoltán*. — *Klein Jakab* faszénkereskedő. — *Klein Márton* Izr. Hitk. elnökségi tag, résztvett a háborúban. — *Koch Ferenc* 1923 óta önálló. — *Kositzky István* 1924 óta önálló. — *Krausz Márton* 40 éve bejegyzett cég. — *Nágel Adolf* családjában 17 hősi halott van. — *Neményi (Neumann) Gyula* résztvett a háborúban. — *héthársi Neumann Adolf*, 1. szövegben. — *Neumann Armin* 1886 óta önálló. — *Neményi Ödön*, a Kereskedelmi Test. pénztárosa, a Kobden Szöv. titkára stb., orosz fogságban volt. — *Neumann József* törvh. biz. tag, Keresk. Test. alelnök. Vállalata 1894-ben alapított. — *Pláner Zsigmond* 1920 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Rabin Zsigmond* öccse a román fronton hősi halált halt. — *Schöffner Zsigmond* résztvett a háborúban. — *Schwartz Péter* vállalata saját alapítású, 1923-ból. Orosz fronton volt. — *Spitz Izsák* 1921 óta önálló. — *Stauberg Mór és fia Jenő* 1910-ben

közösen alapították a vállalatot. — *Stecker Sámuel* Izr. Hitk. képv., stb. Résztvett a háborúban. — *Steiner Nándor*, parkettázó váll. — *Sugár Ernő* végigküzdötte a háborút. — *Weiskopf Zsigmond*. Nándor fia hősi halált halt. — *Wertheimer József* az orosz harcúterem volt a háború alatt. — *Wutkovácz Károly* 1909 óta önálló, résztvett a háborúban.

Festékkereskedők: *Klein és Társa* 1906-ban közösen alapították vállalatukat, résztvettek a háborúban. — *Sidlauer Arnold* törvh. biz. tag, Egyházközs. képv., Keresk. Test. vál. tag, stb. — *Weinberger Sámuel*, 1925 óta önálló, résztvett a háborúban.

Fűszer-, csemege-, termény- stb. kereskedők: Özv. *Altmann Adolfné* üzlete 45 éve áll fenn. — *Auerbach Lipótné*. — *Balogh János* résztvett a háborúban. — *Beoka Lajos* 1902 óta önálló, a háborúban 30%-os rokkant lett. — *Berkó Ferenc*. — *Bérczy László*. — *Berzy László*, tul. : *B. Sándor és József*. — *Bixer Fülöp* végigküzdötte a háborút. — *Blau Dezső* a háborúban 40%-os rokkant lett. — *Blau Zoltán* orosz fogságban volt. — *Blum Mór* 1911 óta önálló. — *Bognár Ignác* 1912 óta önálló. Sándor fia orosz fogságban volt. — Özv. *Bócsy Gyuláné* férje a háborúban szerzett betegségében hunyt el. — *Bocsoki L. Lajos* 1914–18-ig volt katona. — *Braun Sándor* term. ker. végigküzdötte a háborút. — *Burger Hermanné*, férje mint őrm. a k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. tul. — *Csótai Sándor*. — *Czukkermann Adolf* 21 éve önálló, a háborúban megrokkant. — *Daróczy Károly* kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Demeter Márton* termény. 1914–18. t. hadnagy, kit. : kor. ar. é. k. — *Dreisinger Sándor* 1925 óta önálló. — *Drucker Ignác* a városi, az izr. hitk. és a Ch. kadisa képviselőtestület tagja. — *Fehér és dr. Hosszifalussy*, cégük 1836-ban alapított. *Fehér* alelnöke a ker. alkalm. és tisztv., csoportjának. — *Fekete, és Hermann* hús- és term.-ker. — *Feuerstein Hermann* sebesült orosz fogságba esett. — *Fischer Miksa* orosz fogságban volt. — *Friedmann Adolf* résztvett a háborúban. — Özv. *Garancze Mátyásné* 1919-ben alapította üzletét. — *Gelmann Dániel*. — *Glück Abraham* olasz fogságban volt. Kit. : K. cs.-k., br. v. é. és seb. é. — *Goldmann Sándor* résztvett a háborúban. — *Gottlieb Dezső* tejcsarnoktul. — *Gottlieb Ferenc* üzlete 200 éves. — *Grosszmann Dávid és fia* v. törvh. biz. tag. — *Grosszmann Jágó* cége 1888 óta áll fenn. — *Grosszmann Dániel*. — *Guttmann Adolf* résztvett a háborúban. — *Halász Sámuel* déligyűrnölsker. — *Halász József*, a Keresk. test. alelnöke, a Fűszer szakoszt. elnöke. Ev. egyh. tanácsos stb., résztvett a háborúban. — *Handler B.* — *Hardtmann testv.* takarmánykor., Gyula az orosz fronton megrokkant. — *Hardtmann Sándor* 1919 óta önálló. — *Hauer Adolf* üzletét 1896-ban alapította. — *Havasj Károlyné* szül. : *Jolsvay Erzsébet* családjá 1200-ig vezetői vissza eredetét. — *Hegedűs Armin* városi képv., hitk. képv., üzletét 1882-ben alapította. — *Henlein Tivadar*. — *Heller Ödöné*. — *Heller János* term. és gyapjúbiz. — *Hodosi József* orosz fogságban volt. — *Hlasznyi Ilona* 1926 óta önálló. — *Hlasznyi Pál* üzlete saját alapítása. — *Kerekes Dávid*, orosz fogságban volt. — *Klein Antal* 1927 óta önálló. — *Klein Sándor*. Kit. : k. ez., br. v. é., vasker, és K. cs.-k. — *Klein Zsigmond* term. ker., az izr. hitk. gondnoka. — *Kohn József* olasz fogságban volt. — *Kohn Miksa* orosz fogságban volt. — *Korody Lászlóné* férje résztvett a háborúban. — *Kovács László* br. v. é., K. cs.-k. — *Iff. Kravec József* term. ker. — *Kupferstein Benjáminné* férje résztvett a háborúban. — *Landau és Grossmann* terményker. — *Langer Sámuel* a hitközség gondnoka volt 20 évig. — *Macsurga István* déligyűrnölsker., résztvett a háborúban. — *Magyar Köztisztv. Fogy. Szöv.* központi főintézője : *Horváth Lajos*. *Hubay László* a 67. sz. áruda vezetője. — *Mandl Károly* déligyűrnölsker. — Özv. *Marencsik Gáborné* üzlete 34 éve áll fenn. — *Markovits Mór* 1917-ben alapította vállalatát. — *Miskolci » Hangya« Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet* 1921 óta áll fenn. — *Molnár Béla* résztvett a háborúban. — *Nagy Irma* 1924-ben alapította üzletét. — Özv. *Neuvalder Miksáné* 1924 óta, önálló. — *Nyers-termény értékesítő rt.* 1923-ban alapított. — *Oláh Béla* résztvett a háborúban. — *Oláh Károly* a háború alatt az orosz fronton küzdött. — Özv. *Oswald Jánosné* 1918-tól űzi mai foglalkozását. — *Pataky Rudolf*, a Ker. test. vál. tagja, I. szövegben. — *Pollák Sándor* üzletét 1908-ban alapította. — *Preis Adolf* résztvett a háborúban. — *Present Ignác* term. ker. 1916–18-ig volt a háborúban. — *Puskás Ede* végigküzdötte a háborút. — *Reiner és Adler* nyersbőr-, toll- és nyersterménykeresk. — *Reichmann István* 1921-ben alapította üzletét. — *Reinitz Lajos* üzlete saját alapítása. — *Rosenberg Károly* 1923 óta fűszeres — *Rosenberg Lajos*, a Keresk. Test., az Izr. Hitk. vál. tagja. Przemyslnél fogságba esett. — *Rosenberg Sámuelné* 1920 óta önálló. — *Rosenthál Gyula*, cég R. Vilmos. — *Rosenthál József* 1898 óta önálló. — *Roszilz József* üzlete 1891 óta áll fenn. A háborúban 33%-os rokkant lett. — *Rosinger Samu* üzlete saját alapítás. — *Róth és Sternberg*. R. a háborúban nagy- és kisez., v. é., br. v. é. és K. cs.-k.-tel tüntettetett ki. — *Róth Jenő* üzletét 1908-ban alapította, háborúban volt. — *Róth József* hitk. előlj, tag, 36 éve önálló. — *Rothmann József* az olasz fronton volt. — *Schwartz Gusztáv* résztvett a háborúban. — *Schwarcz Hermanné* férje az orosz fronton megrokkant. — *Schwartz Imre*. — *Schwartz József* orosz fogs. volt. — *Schwartz Kálmán* 1915-ben fogságba esett. — *Schwartz Miksa* üzlete közel 50 éves. — *Schwartz Salamon* Keresk. Test., Hitk. képv. test. tag. — *Schwartz Sámuel* kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é.

— *Sidlauer Izsó* 1904 óta önálló, résztvett a háborúban, kit. : br. v. é. — *Somogyi Károly*, az adókövető biz. a Rokkantegyl. és a Keresk. Test. alelnöke, orosz fogságban volt. — *Soós Károlyné*. *Spernátz Gyuláné* férje orosz fogságban volt. *Spemátz Lajos* 1926 óta önálló. — *Spicgl Ignácné* 1907-ben alapította üzletét. — *Steinberger Mór* II. o. számv. altiszt volt

a háború alatt. — *Stern Imre*, a Szemere és az MMTE vál. tagja. — *Szabó Gyula*. *Szabó József* 1926 óta önálló. — *Iffy Szklemeritz János* Ker. tan. tag., MAV. s. tisztek köre alelnöke Repülő őrm. volt a háború alatt. — *Szeidi László* bátyja résztvett a v. háborúban. 1927-ben *Novotny Zoltánnal* közösen alapították vállalatukat. — *Tannenbaum Sándor* cége 1926 óta áll fenn. — *Tavaszy Rezső*, az Evang. Egyh. számv. tagja, 1925-ben alapította üzletét. a háborúban megrokkant. — *Tárkányi István* 27 éve önálló, sebesülten orosz fogságba esett. — *Tóth Béla* 1927-ben önállósította magát. — *Tupler Béla* üzlete 35 éve áll fenn. — *Varga Bertalan* orosz fogságban volt. — *Varga István* atyja 1920-ban alapította üzletét. — *Vezekényi Vilmos* 1903 óta önálló, Törvh. biz. tag., Ip. Kam. tag. — *Vöneký Fried és Orosz* term. és gyapjúker. — *Waldmann Gyuláné* 1912-ben alapította üzletét. — *Waldner és Hercz* term. ker. — *Weidenfed Ignác* 18 éve működik a szakmában. — *Weidlick Pál*, a »Fekete kutya« tul., Törvh. biz. tag, városi képv. stb. Neje az Ev. Nőegylet társelnöknője, a Kath. Nőegyl. vál. tagja. — *Weingarten József*, gyümölcsker., a Hitk. pénztárosa. — *Weisz Adolf* terménykeresk. A háborúban 50%-os rokkant lett. — *Weisz Lipót* termker. 1924 óta önálló. — *Weisz Lőrinc* orosz fogságban volt. — *Weisz Mór* Izr. hitk. előlj., Szentegyl. gondnok. *Weisz Péter* 1902 óta önálló, a háború alatt altiszt volt. — *Weiszbrunn Béla* 1927-ben alapította üzletét. — *Zámpory Károlyné* férje résztvett a háborúban. — *Zsuzsmann Henrik*.

Könyv-, zenemű- és papírkereskedők és könyvkötők: *Balla Bertalan* a Kölcson és Önszegélyző egy. ig. tagja. — *Ferenczi B.* (tul. : F. Károly), a Keresk. és Gazdák Körének elnöke, a Keresk. Test. elnöke, Kamarai tag, Városi képv., a Magyar-Olasz bank helyi elnöke. Résztvett a háborúban. — *Fischer Armin* Keresk. Test. vál. tag. Üzlete saját alapítás. *Fodor Zoltán*. — *Grünwald Ignác*. — *Klein Hermann* könyvkötő és dobozkészítő üzeme 1917 óta áll fenn. — *László Ervin* könyv-, papír-, zenemű-, hangszerkeresk. és hangversenyrendező iroda. — *Manyák Miklós* könyvkötőm. Olasz fogságban volt. — *Marikovszky Ferenc* könyvkötőm. Ipt. vál. tag. Cége 1892-ben alapított, a helyi kiállításon I. díjat nyert. — »MOVE« (cégtul.: Auslánder Gyula). — *Plank Antónia*. Üzlete 1922 óta áll fenn. — *Stamberger Bernát* (Lipót) a vállalat. 1869-ben alapított. A Keresk. és Gazdák Körének v. tagja. — *Standhaft József* (azelőtt László nyomda r.-t.) ,1914-ben alakult. I.)t. előlj. tag. 34 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Szász László*, az egvedüli Kölcsonkönyvtár tulajdonosa, hangszerkeresk. — *Szilágyi Béla* bélyegkeresk. ny. postaellenőr. — »Tálos« könyvesbolt. Grosz Andor, Herz Sándor és Lichtmann Miksa tulajdonosok közös alapítása 1919-ben.

Különféle kereskedők: *Bodnár Dezső* díszmú, játék és sportcikk. Üzletét 1902-ben alapította. A Keresk. Test. ellenőre. Kit. : k. ez. és br. v. é., kor. ez. és kor. vasker., K. cs.-k. — *Buzás Lajos* vállalatát 1926-ban alapította. Kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Eisenberger Sándor* 1920 óta önálló. A harctéren kétszer seb., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Neumann Sándor* lókeresk. A Lókeresk. Egy. alelnöke, a Kiskeresk. Szöv. vál. tagja. Hitk. előlj. stb. Résztvett a háborúban. — *Polánkay László* sport-, fegyver- és divatkeresk. 1927 óta önálló. — *Princz Jakab*, a Miskolci Orth. Zsidókör elnöke. — *Rosenfeld Ignác*, a »Stella« műkeresk. tul. A háború alatt Önk. ápolónő volt. — *Stamberger Lajos*.

Olajkereskedők: *Felsőmagyarországi Vegyipari rt.*, a cég 1923-ban alapított. — *Fischlejn Sándor*, a »Steaua« képviselője, 1920 óta önálló. — *Kálmán Odön*, a Magyar-Belga Asvány- és Kőolaj bizományosa. Cége 1910-ben alakult. — *Müller Sándor és fia*, a cég 1849-ben alapított. A Vacuum Oil Company Rt. lerakata. — *Naphta Rt.* Igazgató : Róth Manó, a Keresk. Test. vál. tagja. — *Schell* kőolaj lerakat. Londoni cég, finomító telepe Csepelen van. — *Spiegel Aladár*, az Olajipari Rt. raktárnoka, résztvett a háborúban.

Ruha-, textil-, rövidáru-, férfidivat- és cipőkereskedők: *Adler Ármin* — *Adler József és Fekete Mór*. Cégük 1874-ben alapított, 1924 óta van saját vezetésükben. — *Iffy Adler József* üzlete 1914 óta áll fenn. — *Appel Emánuel* cég 1917-ben alapított. — *Barna Sándor*. — *Baumgarten Dániel és fia*. — *Berkovits Ferenc*, a Keresk. Test. vál. tagja. — 1905 óta önálló. — *Birnbaum Albert*. — *Bleicher és Kardos*, üzletük 1919-ben alapított, mindketten résztvettek a háborúban. — *Bloch Ármin* törvh. biz. tag, Keresk. és Ipkam. beltag stb. Millenniumi aranyéremmel kitüntetve. — *Bohoby és Bélyey Rt.* 1920-ban alakult. — *Deési Sándorné* 1924-ben alapította kézimunkaüzletét. — *Deutsch Dezső* üzlete 1917 óta áll fenn. — *Deszberg Jenő*. — *Dicker Béla* résztvett a háborúban. — »Dicker« cipőkeresk. 1922 óta áll fenn. — *Dróth Béla* résztvett a háborúban. — *Ecker, Klein, Sugár*, üzletük 1919-ben alapított. — *Fábián József*, a Nép Bank felügy. biz. tagja. Üzletét 1917-ben alapította. — *Feigl Sándor* 1905 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Fekete Mór*, a Keresk. Test. vál. tagja. Az »Adler és Fekete« cég beltagja. — *Feuerstein Aladár*, a Keresk. Test. háznagya, résztvett a háborúban. — *Fischer Gerzson és fiai* vezetőszeret viznek a helyi kulturális egyesületekben. — *Friedmann Zsigmond* 1927 óta önálló, hadirokkant. — *Fülöp Miksiomé*. — *Gábor Karolin* 3 éve önálló. — »Gedeon nővérek«, szerepet viznek a helyi nőegyletekben. — *Gergely Marcel*, a Keresk. Test. alelnöke, törvh. biz. tag, a Gazdakör v. alelnöke stb., t. fhdgy. — *Gerhardt Jenő*, a Keresk. Test. és a Cipőkeresk. Orsz. Szöv. vál. tagja, 1913 óta önálló. — *Glücksman és Löwinger* 50 éves cég tulajdonosai, L. hadirokkant. — *Goldmann László* 1926 óta önálló. — *Gracza Ferenc* 1911–1918-ig volt katona. — *Grósz Jenő* atyja, Sámuel, hősi halált halt, öccse 50%-os hadirokkant. — *Heiszler Adolf* 1927 óta önálló. — *Hollander Henrik* 1922-ben alapította üzletét. — *Huszovszky Sándor* üzlete

1927 óta áll fenn. — *Jurácskó Béla*, a Keresk. Test. v. háznagya. Üzlete 1857-ben alapította. — *Kardos Ilona* kézimunkaüzletét 1927 óta vezeti önállóan. — *Özv. Kálnay Lipótné*-cég, vezető és társ: *Székely Zoltán*. Üzletük 1873-ban alapított. — *Kálozi Hermann* orosz fogságban volt. — *Kelner Adolf*, a Keresk. Test. pénztárosa. Üzlete saját alap. 1906-ban. — *Kertész Dezső* 1921 óta önálló. — *Kesztenbaum József* üzletét 1889-ben alapította. — *Kézműáru Rt.*, elnök: *Hosszúfalusy Lajos* kir. kamarás. A cég 1924-ben alapított. — *Kiss Lajos* 50%-os hadirokkant. — *Klein Ede*. — *Klein Mór* résztvett a háborúban, 1926 óta önálló. — *Klein Sándor*, a Keresk. Test. vál. tagja, résztvett a háborúban. — *Kohn Hermann* Keresk. Test. vál. tag, Izr. Hitk. képvis. stb. — *Kovács Simon* Keresk. Test. vál. tag. Kereskedők és Iparosok Szöv. alelnöke, Keresk. és Ipkam. tag stb. — *Kunovits Izidor*, a Cipőkeresk. Orsz. Szöv. vál. tagja, a Miskolci Cipőkeresk. elnöke, Keresk. Test. vál. tag stb. — *Löffler Ignác*, a kömmün alatt üzletét kifosztották. — *Löwinger Arnold*, 1910 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Löwinger Ferenc*, résztvett a háborúban, hol háromszor seb. — *Magy. Keresk. váll.*, vezérigazgató: *Braunfeld Sándor*. — *Markovits Mór és fia*, cége bronzéremmel van kitüntetve. — *Messina József* résztvett a háborúban. — *Merinó Posztókeresk. Bt.*, igazgató: *Rosenberg Ferenc*, résztvett a háborúban. — *Méth Jenő* üzlete 1918 óta áll fenn. — *Müller József*, a Keresk. Test. és az Izr. Hitk. vál. tagja. — *Pataki Soma*. — *Pfejfer Ede*, a Keresk. Test. vál. tagja. — *Radványi Ignác* 1911 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Reichmann József*, a Kisip. és Keresk. Egy. elnöke, az Izr. Hitk. képvis. tagja. — *Rosenberg Géza*, a Keresk. Test. vál. tagja. — *Rosenberg Gyula* törvh. biz. tag, Izr. Hitk. alelnök. Cége számos kitüntetésben részesült. — *Rosenberg Lajosné* férje orosz fogságban volt. — *Rosenberg Leopold*. — *Schwartz Miksa* cége 50 éve áll fenn. — *Stark Zsigmond* résztvett a háborúban. — *Steiner Emil* 1910 óta önálló, fivére hősi halált halt. — *Szász Oszkár* 1914 óta önálló. — *Székely Ernő* cége 1909 óta áll fenn. — *Szoffer Zsigmond*. — *Szunnyog Jenő* 1912 óta önálló. — *Szunnyog és Weisz* rövidáru nagykereskedő. — *Tiegermann Léo* 1910 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Turul cipőgyár*. — *Zeidmann Adolf* 1923 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Zoltán Armandné*. — *Weiner Zoltán*. — *Weisz Henrik*, a Hitközs. elölj. tagja. — *Weisz Márton*. — *Weisz Sándor* 1926-ban alapította vállalatát. — *Weisz Zoltán*. — *Widder Jenő* 1924 óta önálló.

Vaskereskedők: *Békefi és Tsa*. — *Dancz Mór* 1924-ben alapította üzletét. — *Fodor Kálmán* törvh. biz. tag, Gazdaköri vál. tag, Tkp. ig. tag stb. — *Franki és Varga Bt.* 1923-ban alapított. — *Glück Adolf* 1913 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Grosz Imre*. — *Horváth Miksa* cégét 1920-ban alapította. — *Jónap Jenő* 1907-ben alapította vállalatát. — *Klein Lajos* 1927 óta önálló. — *Kopp Armin* 1919 óta vezeti üzletét. — *Trauer Manó és fia* 1916 óta önálló, 20%-os hadirokkant. — *Ungár Lipót* 1919-ben alapította vállalatát. 41 hónapig volt a fronton. — *Wiener Sámuelné* vállalata 1907 óta áll fenn. — *Zeichner Adolf*, 1909 óta önálló, résztvett a háborúban.

Kéményseprők: *Korányi Boldizsár* 1879 óta önálló. — *Özv. Kostyák Mihályné* 1925 óta bírja a jogot. — *Merényi Antal*, a tanonc, segéd- és mestervizsg. biz. tagja, 1914 óta önálló. 33 hó fr. sz., kit.: k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *lénártfalvi Molnár György* 1912 óta bírja a jogot. A háborúban szerzett betegséggel 6 hónapig volt kórházban. — *Likey Zoltán*, a Kém. Orsz. Egy. vál. tagja. 1910 óta üzletvezető. 48 hó fr. sz., olasz fogságban volt. — *Szabó Lajos*, a Tanonc és a tűzrendészeti vizsg. biz. tagja. 1914 óta önálló. — *Iffy Viszlaj József* Tűzoltótest. szakparnok. 36 hó fr. sz., kit.: k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Özv. Viszlaj Józsefné*, 1886 óta van családja birtokában a jog. — *Id. Vajthó András*, a Tűzoltó Testület őrparnoka 28 éve, 1913 óta önálló. — *Iffy Vajthó András* üzletvezető, 16 hónapig küzdött a fronton, háromszor súlyosan sebesült.

Kosárfonók: *Heim János* 1905 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Vargha János* 1914-ben önállósította magát.

Kovács-, kocs- és kerékgyártómesterek: *Bátorffy Ferenc* kocsigyáros 1883 óta önálló. Törvh. biz. tag, Ipt. v. alelnök, Ip. Kör ig. tag, R. k. egyháztanács tag, Önk. Tűzoltótest. parnoksági tag stb. — *Breuer Ferenc* 1906-ban lett önálló, a háborúban egyszer seb. — *Czövek és Cselló*, cégük 1919 óta áll fenn. *Cz. Zoltán* 1914-től fr. sz. telj., kit.: nagy- és kisez., v. é., vas k., és K. cs.-k. *Cs. János* 22 hónapig orosz fogságban volt. — *Demján József* 1919 óta űzi önállóan iparát. — *Esztergályos Ferenc* résztvett a háborúban, 1919 óta önálló. — *Janovits Bertalan* üzemét 1922-ben alapította. — *Hornyok Mihály* 1893-ban alapította vállalatát. A Gör. kath. egyh. gondnoka. — *Kiss Ferenc és Salamon Károly*, cégük 1901 óta áll fenn, mindketten résztvettek a háborúban. — *Korenkó Béla* 1920 óta önálló, kit.: k. ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Kulcsár Károly* 1894 óta önálló. 11 gyermeke van. — *Lipták András* 1907 óta önálló. Ipt. elölj. tag, aranyéremmel kitüntetve. — *Mayer József* 1920 óta űzi önállóan iparát. — *Roth Géza* 1884-ben alapította vállalatát. Törvh. biz. tag. — *Schwiderszky Endre* 1913 óta önálló. — *Özv. Soós Györgyné* műhelye 1896 óta áll fenn. — *Szakál Lajos* 1899 óta önálló, a háborúban őrmester volt. — *Székely József* Ipt. elölj. tag. Résztvett a háborúban. Fiai: Sándor és Gyula hősi halált haltak. — *Székely Lajos és Béla* műhelyük 40 éve áll fenn. — Mindketten résztvettek a háborúban.

Komüvesmesterek: *Balyó János* Ipt. előlj, tag, pénztáros, 1909 óta önálló. Résztvevett a háborúban. — *Bohus Béla* 1897 óta önálló. 52 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é. 100 %-os hadirokkant. — *Csomós Ferenc* 1916 óta önálló. — *Deák Ferenc* 1920 óta önálló, résztvevett a háborúban. — *Deres István* Szakoszt. alelnök és pénztáros, 1900 óta önálló. 45 hónapig volt a fronton. — *Dombay Sándor* a háború alatt a diósgyőri vasgyárban művezető volt. — *Fogarassy Bertalan* 1924 óta önálló, kit. : nagy- és kiesz. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Graffjody Pál* 1905 óta önálló, résztvevett a háborúban. — *Heffler Emil* 1904 óta önálló. Nagy- és kiesz. v. ó., br. v. ó., K. cs.-k. és seb. é.-mel tüntettetett ki. — *Hegedűs János*. — *Ipacs János* 1912 óta önálló, orosz harctéren volt. — *Kovács Gábor* 1921 óta önálló. Résztvevett a háborúban. — *Kovács Imre* 1912-ben alapította vállalatát. 24 hó fr. sz. — *Kövessy Imre* 1914 óta önálló, résztvevett a háborúban. — *Megyer István* 1925 óta önálló. Résztvevett a háborúban, orosz fogságban volt. — *Pollák Gyula*, a Kőm. M. Orsz. Szöv. alelnöke, 1900-ban nyert képesítést. — *Porcsin Imre* 1903 óta önálló. háborúban volt. — *Potenga János* 1912-ben lett önálló. A háborúban kétszer sebesült, kit. : nagyez., br. v. é., K. cs.-k. — *Szkenárik József* 1900 óta önálló. Háború alatt a repülőgépgyárban volt. — *Szöllőssy József*, önálló vállalata 1917 óta van. — *Szücs Bertalan* 1910 óta önálló.

Köszobrások és kőfaragók: *Edelstein Hermann és Tsa*, 1874-ben alakult a vállalat. — *Jávorszky Antal*. — *Kovács Gábor és Alfonz* 1926 óta vezetik közösen a vállalatot. — *Kunz József* szobrászművész, résztvevett a háborúban. — *Somló Ignác* szobrászművész fiai végigküzdötték a háborút, Béla fia hősi halált halt.

Kötélgyártók: *Balkovits Jenő, Cselló Fülöp* 1920 óta önálló, 1914–18-ig az orosz, olasz és szerb fronton volt, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Magyar Alajos*.

Lakatosok: *Balogh Pál*. — *Csomós Bertalan* 1879 óta önálló. — *Demeter Ernő*, a Munkás Testdöző v. igazg. 1917 óta önálló. Résztvevett a háborúban. — *Demeter Testvérek* lakatos-áru- és redőnygyár, 1905 óta bej. cég, tul. : Dezső és László. Dezső Ipt. előlj., Ip. Kör vál. tag, résztvevett a háborúban, László Ipt. számvizsg., Ip. Kör igazg., tanoncisk. felügy. biz. tag, mestervizsg. biz. tag. A háborúban fegyvermester volt. — *Elek Armin* 1920 óta önálló, 1915–18-ig a repülőosztagnál. — *Tantoly János* műhelye 1860 körül alapítottatott. Ezüst- és bronzéremmel kitüntetve. — *Fürpász Testvérek*, autójavító üzem. 1891-ben alapítva. A Fiath-cég képviselője. — *Groszmann Adolf és fia*. — *Gyula és Juhász*, cégük 1927 óta áll fenn. — *Herczfeld és Székely*. — *K. Juhász József*, a Mentő Egy. szertárnoka. 1895 óta önálló. Résztvevett a háborúban. — *Koncz Béla* 1922 óta önálló. 20 hó fr. sz., kit. : br. v. é., 3-szor és K. cs.-k. — *Köröskényi Elemér*. — *Lóber János*. — *Mátyus Gábor* 1926 óta mester, elismerő oklevéllel kitüntetve. — *Nagy András* 1914–18-ig az orosz és olasz fronton volt, többszörösen! kitüntetve. — *Nyiry Béla* Ipt. előlj, tag. Szakoszt. elnök. Háborúban volt. — *Ondrovszky Andor* 1922 óta önálló. — *Pogány András*. — *Siszkó Lajos* 1919 óta önálló, ezüst ipari éremmel kitüntetve. 6 hónapig volt a fronton. — *Szászfay József* 1919-ben alapította vállalatát. 14 hónapig küzdött a harctéren. — *Szlavkovszky Béla*. — *Szlavkovszky Imre*. — *Szücs Károly* görredőny-, díszkerítés- és sodronyszövőüzem. 1906-ban alapítottatott, ezüstéremmel kitüntetve. — *Tobiás Ferenc*, ezüst kiállítási érme van. Háború alatt pilóta volt.

Magánzók, háztulajdonosok: *Özv. Bizony Ákosné* (1. szövegben). — *Özv. Deák Kálmánná*. — *Gerhardt Béláné*, a Mansz ügyv. elnöknője, az Evang. Nőegylet alelnöknője stb. — *Özv. Gödry Lajosné*. — *Grosz Miksa*. — *Groszmann Károly*. — *Özv. Kancz Gyuláné*. — *Klein Bernát* földbirtoka Dédes község határában van. — *Özv. Koszó Józsefné*. — *Özv. Kiss Mártonné*. — *Özv. Kornitzer Lajosné*, mint a társadalmi egyesületek elnöknője több kitüntetésben részesült Ferenc Salvator hercegtől. — *Dr. Kokasy Samuné* szakoszt. vezető. — *Özv. Krizsonovszky Józsefné*, a Stefánia Szöv. fővédőnője, a Bábaképző Egy. elnöknője stb. — *Özv. Kun Bertalanné*. — *Lang János* 1927-ig a hentes- és mészárosipart üzte. Fia, vitéz L. Gyula, kit. : nagy arany, nagy ez., kis ez., br. v. é., német vaskereszt és K. cs.-k. — *losonczy Losonczy Gizella*, a Borsodmegyei Nőegylet elnöknője. — *Özv. dr. Markó Lászlóné*. az Evang. Nőegyl. elnöknője s az össz. jót. egy. pártolója. — *Özv. Molnár Ferencné*. — *Munk Pálné*, az Izr. Nőegylet társelnöknője, az össz. helyi társadalmi és jótékonyági egyletek vezetője. — *Özv. Munkácsy Lajosné*. — *fesőőri Osváld Lajosné*, a Róm. Kath. Nőegylet vál. tagja, minden jótékony akcióban részt vesz. — *Özv. Roth Lajosné*. — *Rosenthal Lajosné és Adolfné*. — *Özv. Schwarcz Adolfné*. — *Siegel Aladár*. — *Özv. Solymosy Balázné*. — *Sorger Miksáné*, a Szoc. Misszió elnöknője, jótékonyági egyesületek vál. tagja. — *Özv. Szaxan Józsefné*. — *hatvani Tóth János* gazdálkodó, homokbányatulajdonos. Háborúban volt. — *Özv. Vankusz Jánosné*, a Kálvin Szöv. és a Ref. Nőegyletben fejt ki munkásságot. — *Özv. Virág Jánosné*, a Kath. Nőegylet vál. tagja. — *Özv. Wichlied Antalné*. — *Özv. Zborovszky Sándorné* a háború alatt mint vöröskeresztes hölgy ezüstéremmel tüntettetett ki.

Mézők: *Drucker Ernő* okl. gépészmérnök, műszaki iroda. 24 hó fr. sz., kit. : k. ez. v. é., br. v. é. és K. cs.-k. — *Ehrenfeld Jenő* okl. gépészmérnök, 1914–18-ig volt a fronton, kit. : Sign. Laud., 2 ném. vasker., k. ez., v. é., seb. é. és K. cs.-k. — *Gáspár Imre*, a Bükk Egyll. vál. tagja. 46 hó fr. sz., kit. : III. o. kat. é. k. a kardokkal, ez. és br. Sign. Laud., K. cs.-k. és II. o. ném. vasker. — *Gobbi Jenő* ny. vasgyári főmérnök, 1916-ban — saját kérelmére — vonult nyugdíjba. — *Hajó Gyula* gépészmérn., közp. fűtés és csatorn, váll.

Résztvett a háborúban. — *Kelemen József* okl. kultúrmérnök. — *Pátsch Ignác* kir. főmérnök, 1911 óta van az állam szolgálatában. 42 havi frontszolgálat volt, rangja t. fhdgy. — *Rosenauer Lajos* kir. keresk, tanácsos, a besztercebányai Keresk, és Ipkam. elnöke stb. A II. o. polg. hadi é. k. tul. — *Sipos Gyula* okl. gépészmérn., a La Fontaine Társaság titkára, a Népegészségügy c. folyóirat munkatársa. — *Trummer Árpád* kir. főmérnök, 1905 óta van a kultúrmérnöki hiv. szolgálatában. Kit. : Sign. Laud. a kardokkal, 2 k. ez. v. é., K. cs.-k és török félhold.

Műszerészek, villanyszerelők és rokonszakmák: *Bodnár István*, a cég saj. alap. 1919-ben. Ezüst ip. érem és oklevéllel van kitüntetve. — *Braun Béla*. — *Dobos Károly* 1917 óta önálló. — *Erdey Lajos* cége 1922-ben alapított. — *Fazekas Dezső*, az Izr. Ipartársulat titkára. Hadifogságban volt. *Frankfurt Lajos* okl. gépészmérnök. — *Fried Sándor*. — *Guttman Nándor* villanyszerelő, a háború alatt a 72. gye. műszaki csapatában telj. szolg. — *Huska Vilmos* puskaműves, Ipt. elnök, Kamarai alelnök, v. nemz. gyűlési képvis., Iposz társelnök. Vállalata 1847-ben alapított. Résztvett a háborúban. — *Kisitzky és Bitter*, 1919-ben alapított. — *Kisitzky Andor* 1925 óta önálló. Résztvett a háborúban. — »Meteor« mechanikai és elektrotechnikai vállalat. Tul.: Molnár Bertalan. — *Miskolci Vill. Rt.*, 1897-ben alapítva. — *Neményi Sándor* üzletét 1925-ben alapította. Háborúban volt. — *Pilez József* műköszőrűs, ezüst ipari érem tul., a háborúban őrmester volt. — *vitéz Sarly Gürtler Arisztid* okl. gépészmérnök, vill. váll., 1921 óta önálló. T. hdgy., az orosz fronton volt. — *Schäffer Miklós* 1911 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Schweitzer varrógép Bt.*, 1890-ben alapított. — *Sebestyén Fülöp* írógépműszerész 1925 óta önálló, hadirokkant. — *Singer és Tsa.* — »Studió« Villamosságai Váll. — *Veres Ernő* Ipt. előlj, tag, Kamarai tag stb. Orosz fogságban volt. — *Viola Autógarage*, tul.: vitéz Viola István. A Keresk. és Kisiparosok Szöv. alelnöke. 1925-ben avatott vitézzé. — *Weress Testv.*, tul. : Ernő és Andor. Cégük 1903 óta áll fenn. — *Weisz és Czunderlik*, vállalatukat 1916-ban alapították.

Műkertészek: *Bárdos Mariska*, üzletét 1926-ban alapította. — *Bene Albert* művirágkészítő. — *Csontos Antal*, a Kertész Egy. vál. tagja. — *Dévald Jánosné*, elismerő okl. birt. — *Feuereisen Gézáné* 1922 óta önálló. — *Gürtler Károlyné* 1907-ben alapította üzletét. — *Heinzmann Aladár*, az Attila Sport Egy. vál. tagja, résztvett a háborúban. — *Koroknay Gyula* 1926 óta önálló.

Órásook, ékszerészek, aranyművesek és látszerészek: *Bloch Béla* üzletét 1903-ban alapította. — *Brauner Artur* látszerész, 1904 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Dévai Dezső* 1921-ben alapította üzletét, orosz fogságban volt. — *Gerő Géza* tanoncvizsg. biz. tag, 1923 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Gránáth Bertalan* üzletét 1920-ban alapította. 1914–18-ig háborúban volt. Kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *hubai Hubay Lajos* aranyműves és látszerész, 100 éves cége aranyéremmel van kitüntetve. — *Hubay Sámuel* látszerész, üzlete 1854 óta áll fenn. — *Izsákovits Ignác* vizsg. biz. elnök, ezüst kiállítási érme van. — *Klein Sámuel* Izr. Hitk. képvis., 30 éve önálló. — *Löwinger József* iparát 1894 óta üzi önállóan. — *Ninger Sámuel* résztvett a háborúban. — *Reismann Jakab*. — *Rosenberg Ignác*, 35 éve önálló. Hadirokkant, 22 hó fr. sz. — *Singer Izidor*. — *Tóth Aladár* 1921 óta önálló. — *Vaktor Géza*, az Ipt. asztaltársasága titkára, ezüst kiállítási érem tul. — *Váradai Sámuel*, 1912 óta önálló, az orosz fronton volt. — *Weinberger Adolf*. — *Weiszlovits Sámuel* 1894 óta önálló, fia hősi halált halt. — *Wertheimer József*, a Moóosz jegyzője, titkára.

Orvosok: *Dr. tiszkeszi Ats Nagy István* Munk. Bizt. Pénzt, főorvos, volt klinikai tanársegéd és orvos-alezredes. Kit. : Sign. Laud., kor. ar. é. k, K. cs.-k. — *Dr. Besenyő Katalin*. — *Dr. Blumenfeld Miklós* 1926 óta van rendelője. 1914–18-ig egészségügyi szolgálatot teljesített. — *Dr. Bojársky Béla* városi tisztiorvos, tűzoltóparnok. Mint népf. ezredorvos orosz fogságban. — *Dr. Czeglédi Géza* gyermekorvos, kit. : Sign. Laud. kétszer, kisez, és br. v. é. és vöröskereszt tiszti jelv. — *Dr. Egri Miksa* vm. tb. főorvos, körorvos, törvh. biz. tag. Az Orvos Szöv. Borsodm. fiókjának alelnöke stb. Kit. : II. o. Vöröskereszt tiszti keresztjelvel. — *Dr. Feldmann Géza* t. hdgy, kit. : 2 br. v. é. és Vörösker. é. — *Dr. Fodor Imre* városi tisztiorvos. 1914–18-ig mint tart. főorvos csapatnál teljesített szolgálatot. Kit. : ez. és br. Sign. Laud., kor. ar. é. k. a kardokkal, K. cs.-k., Vöröskereszt II. o. — *Dr. Fűrész Jenő* kórh. főorvos, az Orsz. Orv. Szöv. ellenőre, a Borsodm. Orv. Szöv. könyvtárosa stb. Orosz fogságban volt. — *Dr. Gortvai Miksa*. — *Dr. Hevessi István* t. zls., kit.: nagyez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Dr. Hrabár Elemér* ny. orvos-ezredes, résztvett a háborúban. — *Dr. Kiss Ferenc* főállatorvos, törvh. m. kir. állatorvos. — *Dr. Kolozs Mihály* orvosi szakíró, kit. : kor. ar. e. k. a vit. é. szalagján. — *Dr. Nagy Sándor*, a Labdarúgó Szöv. alelnöke, a Borsodi Egyetértés AC elnöke, a Miskolci Orv. Szöv. jegyzője, résztvett a háborúban. — *Dr. alsószattai Petheő János* kórh. főorvos, a »Mansz« északi ker. elnöke. Hadifogságban volt, kétszer seb., kit. : Ferenc József-rend lovagkeresztje, ez. és br. Sign. Laud., II. o. Vöröskereszt e. k., br. v. é., K. cs.-k. — *Dr. Pflieger Imre* városi tb. főorvos, kir. törv. orvos, a kir. kath. főgimn. tanára, a Máv. ellenőrző orvosa, kit. : Ferenc József-rend lovagker., Vöröskereszt II. o. díszérem, Polg. é. k., II. o. hdm. ker. — *Dr. harkácsi Posgay Lajos* m. kir. e.-ü. tanácsos, vm. tisztifőorvos. Az Orsz. Orv. Szöv. Borsodm. Szöv. elnöke. A háborúba önként jelentkezett. — *Dr. Róna Artur*, az O. O. Sz. Miskolci fiókjának jegyzője, az összes helyi sportegyesületek orvosa, résztvett a háborúban. — *Dr. Rottenberg Henrik* — *Dr. Röchlích*

Lajos bőrgyógyász, v. klinikai tanársegéd, résztvett a háborúban, kit. : Sign. Laud., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Dr. Serédi Jenő*, a Lévai József közm. egy. ellenőre, író — *Dr. Spira Elza* belorvos. — *Dr. Stamberger Sámuel*. — *Dr. Szász Sándor* résztvett a háborúban. — *Dr. Takács Imre* belorvos résztvett a háborúban. — *Dr. Tibold János* nőorvos 1918 óta folytat önálló prakszist. 1914—18-ig orvos-fhdgy. — *Dr. Tóth Béla* Munk. Bizt. Pénzt, és fogházorvos. — *Dr. Vágó Pál* szülész, nőorvos, 41 hónapig volt a fronton. — *Dr. Vajda Ármin*, 1921 óta van rendelője, résztvett a háborúban. — *Dr. Venetiáner Jakab*, a Munk. Bizt. Pénzt. főorvosa, a Stefánia Szöv. v. igazg., a városi e.-ü. biz. tagja stb. Résztvett a háborúban.

Sütőmesterek: *Balogh Károly* az orosz, olasz és román fronton volt, 3-szor súlyosan sebesült. — *Bari Mihály* 1920 óta önálló. — *Biber Adolf* 1899-ben alapította üzemét, melyet a románok kifosztottak. — *Birn Jakab* 1908 óta önálló, az orosz és olasz fronton küzdött — *Fázold Károly* Ip. kam. tag, Orsz. Sütő Szöv. alelnök. Ipt. előlj, tag, Ip. Társ. elnök stb., hadirokkant. — *Fillér Vince* mézeskalácsosm. nevelt fia, Kardos Pál, hősi halált halt. — *Fogel Bertalan* Ipt. vál. tag, M. Pékip. Szöv. vál. tag, stb. 1903 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Guttman Adolf*. — *Gyökér István* végigküzdötte a háborút, a románok teljesen kifosztották. — *Illés Naum* 1926 óta úzi önállóan iparát. — *Szidor János* oklevéllel kitüntetett mester. 1914—18. résztvett a háborúban, kit. : K. cs.-k. és seb. é. — *Id. Jezsovits Mihály* mézeskalácsosm. — *Judák Henrik* 1925 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Kat Dezső* 1910-ben alapította üzemét. — *Kardos Jenő* 1908 óta önálló, öccse : Sándor, hősi halált halt. — *Klein Jakab*, a Pék. Szöv. vál. tagja, Hitk. képv. stb. — *Kövári József* 1927 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Marinov Jordán*, a Pék Szöv. és a Ref. egyh. vál. tagja. — *Nagy Andor* kenyérgyáros, Törvh. biz. tag, Ipt. vál. tag, A S. C. igazg. tag, stb. Kit. : 1907-ben arany-, 1912-ben ezüstéremmel. — *Neumann Ernő* 1927 óta önálló. 1915—18-ig olasz, orosz fronton. Kit. : k. ez. és 2 br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Neumann Pinkász*. — *Rosenblüth Jakab* 1913-ban alapította üzemét. — *Rothmann Ede*, Szakoszt. alelnök, Ipt. vál. tag. Hadifogságban volt. — *Schön Agoston és fia* géperejű üzemük 1896-ban alapítottatott. — *Schwartz József* 1891 óta önálló. — *Steinhof Mór*, a Szak. Oszt. vál. tagja, Hitk. vál. tag. — *Szabó Ferenc* 1910 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Takács Andrásné*. — *Teisz Béla*, a Szöv. vál. tagja, olasz fogságban volt. — *Turcsán Mátyás* M. Pék. Szöv. vál. tag, 1916 óta önálló. —

Szabómesterek: *Alexa Mihály* 1927 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Bárd Ede* 1896-ban alapította műhelyét. — *Berkes János* v. Ip. Kör vál. tag. 3 évig orosz fogságban volt. — *Berkovits Mór*, a Kisker. és Ip. Szöv. háznagya, 1920 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Blázsin Mihály* Ipt. előlj., Ip. Kör Gazd ; Biz. tag, 1890-ben önállósította magát. — *Bodnár Árpád* 1919 óta önálló, 39 hó fr. sz., kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Bodó-Bodnár József* 1927 óta önálló. — *Bolla Sándor*. — *Botos Jánosné* nőiszabóm., 1925 óta önálló. — *Brucker Gizella*. — *Czák István* nőiszabóm. Ipt. előlj., Tanonc- és mestervizsg. biz. elnök. 42 hó fr. sz., kit. : nagy- és kisez, és br. v. é., K. cs.-k. — *Darab Ferenc* 1918 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Darázsdy Ferenc*. — *Demeter István* 1913 óta önálló, orosz fogs. — *Deutsch Izsó* 1924 óta önálló. — *Diamantstein József*. — *Drucker N. Béla* 1903 óta önálló, 1915—1918-ig a csendőrségnél szolg. — *Dudászkó Imre* Ipt. előlj., Ip. Kör vál. tag, Hangya ig. tag, Ip. Nemz. Szöv. ügyv. elnök, stb. — *Özv. Fábián Gusztávné* 35 éve önálló m. — *Fehér Andor*, a Szakoszt. pénztárosa, a Baross Szöv. választm. tagja. 36 hó fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Feil Hermann* 1919 óta önálló, 60%-os rokkant. — *Flecker Rózi* Szakoszt. vál. tag, 1921-ben alapította szalonját. — *Fodor Gerzson* 50%-os hadirokkant, 1927 óta önálló. — *Fodor Pál* 1897 óta önálló. — *Frankfurt Miksa* 1899 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Freund József*. — *Fried Aladár* 1924 óta önálló. — *Fried és Scheer* vezetőszerpet visznek az ipari életben, résztvettek a háborúban. — *Friedmann István* az orosz fronton volt. — *Friedmann Izsó* 1910 óta önálló. — *Gaál József*. — *Grenyó János* törvényszéki szakértő, 1895 óta önálló. — *Grün Bernát* 1919 óta van önálló műhelye, résztvett a háborúban. — *Guttman Sándor*. — *Győry István* 1918 óta önálló, az orosz és olasz fronton volt. — *Hagara Károly* 1924 óta önálló, 16 hó fr. sz., kit. : K. cs.-k. — *Hajdu Károly* 1923 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Hofmann Ica*. — *Huppert Henrik* az orosz fronton 13 hónapig volt. — *Judik Zsigmond*. — *Jávorszky Mihály* 1921 óta önálló. — *Juhász István* 1926 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Kádár István* 25%-os hadirokkant. — *Kendy János*, a Mestervizsg. biz. tagja, orosz fogságban volt. — *Király Lajos*, a Tanonvizsg. biz. elnöke. — *Király Lajos* 1925 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Kiss Andor* résztvett a háborúban. — *Klár József* 1911 óta önálló. — *Kohn Irma* 1920 óta önálló. — *Konitár Antal*, a Ker. Szoc. Szabómunkások elnöke, orosz fogságban volt. — *Kovács Joachim* 1919 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Kovács Lipót*. — *Kökény Gyula* 1925 óta önálló. — *Krakovits Zsigmond* 1911 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Krausz Károly* Szakoszt. vál. tag., az orosz fronton volt. — *Kupferschmidt Menyhért* Ipt. és Szakoszt. vál. tag, 12 hónapig volt az orosz fronton, aranyéremmel van kitüntetve. — *Lakóczy Bertalan* 1920 óta önálló. — *Landsmann Mór* 1924 óta önálló. — *Langesfeld Hermann* 1897 óta önálló. — *Lefkovits Lipót* 1893 óta önálló. — *Lengyel Zsigmond*, a Nemz. Ip. Szöv. vál. tagja, Szakoszt. vál. tag.

32 hónapig orosz fogságban volt. — *Lichtner Mór* 1911 óta önálló. — *Lissauer Kálmán* aranyéremmel kitüntetett nőiszabóm. — *Litmann és Rosenberg*. — *Madácsy János* 1924 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Magyar Szabó Ipartársulat*. — *Magyar Endre* 1924 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Mezey Rózs*. — *Mervó Rezső*. — *Méznerné Déri Margit* 1917 óta önálló. — *Nagy Albert* 1919 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Nagy Ferenc* cége 45 éve áll fenn. Román fogságban volt. — *Nagy Gábor*, a Nemz. Szöv. vál. tag. 1888 óta önálló. — *Nagy István*. — *Nagy Miklós* 30%-os hadirokkant. — *Neumann Simon*. — *Németh István* 1924 óta önálló. — *Özv. Oberlander Dávidné* férje hősi halált halt. — *Orosz János* 1908 óta önálló. 1914–18-ig volt katona. — *Pásztor Gyula* 1919 óta önálló, 38 hó fr. sz. kit.: br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Pecze Ferenc* 1919 óta önálló, résztvett a háborúban. — *János* 1905 óta újí iparát, résztvett a háborúban. — *Perniczky János* 1913-ban alapította vállalatát, hadirokkant. — *Pittner Károly* 1916-ban alapította műhelyét, résztvett a háborúban. — *Plattner Károly és Lajos*, cégük 1871-ben alapított. Lajos a háború alatt katona volt. — *Pogány István* 1919 óta önálló. — *Puskás József*. — *Radó Miksáné* 1924-ben lett önálló. — *Robicsék Géza* 1923-ban alapította vállalatát. — *Rosenberg Lipót* Szakoszt. titkár. 1918 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Schaffer József* Szakoszt. pénztáros, mester- és tanoncvizsg. biz. tag, orosz fogságban volt. — *Schwartz Henrik* 1925 óta önálló. A Nemz. Hads.-ben telj. szolg. — *Schwartz Jenő* 1903 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Schutz Henrik* 1924-ben aranyéremmel tüntették ki, 22 hó fr. sz. — *Seidner Sándor* 1918 óta önálló. — *Siegelmann*. — *Singer Manó* Ipt. előlj. tag, Szakoszt. elnök, Tanoncvizsg. biz. tag stb. — *Skolnik Lajos* 1918 óta önálló. 2 évig orosz fogságban volt. — »Solti« nő divatszalon, tul.: Steingiszter Leopold. 1925-ben alapított. — *Sörös János* 1926-ban lett önálló, 1914–18-ig mint népf. telj. szolg. — *Spitz Árpád* 1925-től óta önálló, 16 havi orosz fr. sz. — *Steinfeld és Fischer* Törvh. biz. tag, Tkp. felügy. biz. tag. Vállalata 1840-ben alapított, 1877 óta van saját vezetésében. — *Stern Bernát* 1887 óta önálló. — *Stern Kálmán* 1913 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Szabó János* 41 hó fr. sz., kit.: k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Szarka István*. — *Szekeres János* 1919 óta önálló, aranyéremmel kitüntetve. — *Takács Ernő* mesterként 1911 óta dolgozik. — *Teleky László* 1926 óta önálló. 26 hónapig volt az orosz, olasz és román frontokon. — *tombaházi Thoyba J. István* 1917 óta önálló, 100%-os hadirokkant. — *Tóth Lajos*. — *Töltéssy Ferenc*, a Kálvin Szöv. vál. tagja, a Tanonc- és mestervizsg. biz. tagja. — *Varga Károly* a Magyar Szabó Ipt. főjegyzője, a háború alatt 3 évig volt katona. — *Varga Pál* Tanoncvizsg. biz. tag, olasz fogságban volt. — *Váradai Jenő* 12 hó fr. sz. az olasz harctéren. — *Vass József*. — *Veres Károly* orosz fogságban volt. — *Vita István* Tanoncvizsg. biz. tag. — *Özv. Vizsnyay Dánielné*. — *Vozárik Márton* 20 hó fr. sz., kit.: K. cs.-k. — *Weinberger Jenő*. — *Weinberger Mór* 1917 óta önálló, aranyéremmel kitüntetve. — *Weiss Lipót* 1910 óta önálló, 30 hó fr. sz., kit.: br. v. é. — *Zaveczy János* 42 hó orosz és olasz fr. sz., kit.: br. v. é., K. cs.-k. és vas-kereszt. — *Zelenák Andor* v. Szakoszt. elnök, Nemz. Ip. Szöv. ig. tag. Résztvett a háborúban. — *Zogel Adolfné* 1910 óta önálló. — *Zimmermann Hermann* Szakoszt. alelnök, 1898 óta önálló, ezüstéremmel kitüntetve.

Szígyártók és bőrdíszítők: *Baross Ferenc* az orosz fronton súlyosan megsebesült. — *Glück József* 1925 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Grünfeld István*, *Grünwald József* 1923 óta önálló. — *Haboczy János* 1913-ban lett önálló, résztvett a háborúban. — *Kmetty László* 1922-ben önállósította magát, 1924-ben aranyéremmel tüntettetett ki. — *Privilovics Lajos* aranyéremmel kitüntetett mester, résztvett a háborúban. — *Vékony Károly* 1896 óta önálló.

Szikkvízgyárosok: *Csillag Adolf*. — *Gajári Vilmos*, a Hungária szikkvízgyár tul., a Szt. György-forrás bérlője. — *Gyarmati, Sámuelné*, gyára 1897-ben alapított. — *Roth Béni*.

Szobafestők, címfestők és mázolóok: *Aradi Gyula* 1918 óta önálló, 50%-os hadirokkant. — *Abramovits és Vohlstädter* 1921 óta önálló, kit.: k. ez. és seb. é. — *Bartek János* 1921 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Bolák József* 1923 óta önálló. — *Borosovits Árpád* 1919 óta önálló, a háborúban kétszer sebesült. — *Dobos Lajos* résztvett a háborúban. — *Doszpoly Lajos* templomfestő, 1914-ben alapította vállalatát. — *Háry József* 1911 óta önálló. — *Holleschák Gyula* a háborúban kétszer seb., kit.: k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Jurcsoly Pál* 20 éve önálló, 50%-os hadirokkant. — *Karuckai István* 1924 óta önálló, háborúban volt. — *Karuczky Lajos* 1925 óta önálló. — *Kassay Géza* kit.: k. ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Károlyi Árpád* 1916 óta önálló. — *Kovács Gyula*, cége 50 éve alapított. — *Kovács István* 1896-ban alapította vállalatát. — *Krausz József* 1920 óta önálló, bátyja, Jenő, hősi halált halt. — *Landgráf József* a háború alatt mint őrm. a repülőosztagnál telj. szolg. — *Lichtenstein Mihály* 1902 óta újí iparát önállóan. — *Lipner Salamon* 1906 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Maas Henrik* Ipt. és Ip. Kör vál. tag, résztvett a háborúban. — *Molnár János* 3 évig orosz fogságban volt. — *vitéz Nagy Lajos*, 1915–18-ig mint őrmester volt a harctéren, kit.: arany, nagy-, kisez, és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Papp Dániel* 1916 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Özv. Pávlík Bertalanné* 1916 óta önálló. Öccse, Németh János, hősi halált halt. — *Poczok György* 5 évig orosz fogoly volt. — *Rácz Fülöp* résztvett a háborúban. — *Scheer Árpád*. — *Sipos Gyula* 1925 óta önálló. — *Stern Jenő* 1925-ben önállósította magát. Résztvett a háborúban. — *Tary József* 1914

—18-ig volt a háborúban. Kit. : br. v. é., K. cs.-k és seb. é. — *Tóth József*, 1906 óta önálló. *Zsáry Miklós* 1898-ban alapította vállalatát, orosz fogságban volt.

Szűcsmesterek: *Boncsér Bertalan* 1920 óta önálló. — *Ferencz József* 1905 óta önálló. 42 hó fr. sz., kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Gyurkó György* 1921 óta önálló. — *Hrabovszky Lajosné* Kamarai tag, Kálvin Szöv. tag stb. — *Jáncsik Lajos*, városunkban 1910 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Kádár Imre* 1903 óta önálló. — *Lajos Tamás* Ipt. Ip. Kör vál. tag. 1924-ben aranyéremmel tüntetett ki. — *Lukács Pál* 1921 óta önálló, 30 havi fr. sz., kit. : br. v. é., K. cs.-k és seb. é. — *Szabó József* 1919 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Vanekey Mihály* Ipt. előlj. Iparkamarai beltág, kath. egyháztan. tag, a Népbank igazgatója stb.

Tanítók, tanárok, lelkészek: *Austerlitz Sámuel* izr. főrabbi, városi képv. (L. szövegben.) — *Bartos Norbert* polg. fiúisk. igazg. — *Beregszászy Károly* el. isk. igazg.-tanító, számos helyi dalárda karnagya. — *Bihum János* el. isk. igazg., a Patronázs, a Turáni, a Ker. Szoc. biz. és az Alt. tanítói egy. ig. tagja. — *Akócsermártoni Cseh Gusztáv* polg. isk. igazg. r. hdgy. — *Csellár Arnold*. — *Dobrocky Anna* áll. tanítónő. — *Enyedy Andor* ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, Kálvin Szöv. ügyv. elnök, író. — *Farkas István* ref. lelkész, alsó-borsódi ref. esperes, Törvh. biz. tag, Közig. biz. tag, Kálvin Szöv. alelnök, irodalmi munkó-dést fejt ki. — *Farkas Ilona* igazgatónő, a róm. kath. Leányegylet elnöke. — *Gerhardt Béla* c. főigazg., Ev. egyháztanács tag, egyetemes tanügyi biz. tag, zsinati biz. tag, Orsz. Tanító és Tanárképző Egy. vál. tag, stb. Résztvett a háborúban. — *Haydu István* városi zenetanár, mint t. fhdgy vett részt a háborúban. — *Hauer Bertalan* el. isk. igazg., 1914 — 17-ig volt katona. — *Heszné Hausner Fanny* polg. leányisk. igazg. Intenzív részt vesz a helyi nőegyletek munkájában. — *Horváth Kornélia* áll. tanítónő. — *Illyés Lajos* áll. tanító. 30 hó fr. sz., kit. : 2 br. v. é., vasérem k. és seb. é., rang. : t. zls. — *Irányi Jenő*, polg. fiúisk. igazg., az OFB által vezetett miskolci házhelyesek csop. elnöke, az OKH miskolci fiókjának igazg. tagja, stb. — *Jaczkovits János*. — *ajkai Komáromy Gyuláné* ny. áll. polg. isk. ig., a Nőegylet alelnöke. — *Kőröshegyi Kisházy Béla*, fa- és fémip. isk. igazg., okl. gépészmérnök. — *Köteles József* áll. tanító, ip. tanoncisk. oktató. A román és olasz fronton volt, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Kronberger József* c. apát, egri főszékesegyház kanonok, a Tanügyi Biz. és az ossz. jótékonyági egyesületek tagja. — *vitéz Litkey György* ref. tanító. A Borsodm. Ref. Tanítók Egy. elnöke, a Polg. Kaszinó jegyzője, a Ref. Vegyeskar karnagya, a Miskolc városi vitézi hadnagyának helyettese stb. — *Ludvig Mária*. — *Molnár Béla* — *Mózes Imre* el. isk. igazg., a Krausz helyi csop. elnöke, a »Nemzeti Kultúra« társszerkesztője, a Borsodm. Tanító Egy. főjegyzője stb. — *Nagy Lajos* Kath főgimn. műszaki altisztje, 1915—18-ig harcolt az orosz és román frontokon, kit. : Br. v. é. és K. cs.-k. — *Nagy Sándorné* szül. : Filep Ilona, Női iparisk. igazg. A Kálvin Szöv. elnöke. Fivére, Kálmán, hősi halált halt. — *dr. Péchy Alán* minorita házfőnök. Hittudományi folyóiratok munkatársa. — *Putnoki István* ref. el. isk. igazg. Iskolaszéki jegyző.

— *galgói Rácz Viktor* főrealisk. igazg. Mák. vál. tag, Ref. egyh. presbiter, Kálvin Szöv. tanítójelölti biz. tag, stb. — *Schmidt Róbert* igazg.-h. — *Dr. Serbiz Adolf* izr. polg. és felső-leányisk. igazg., író. — *Simon Sándor* felsőkereszk isk. igazg., a Tanügyi biz. tagja. — *Sze-keres János* áll. polg. isk. tanár, a Polg. Kaszinó jegyzője, résztvett a háborúban. — *Szmo-ligovich Ilona*. — *Szvioky Imre* el. isk. igazg., az egri főegyházmegyei Tanítóegylet vál. tagja. az alsóvárosi hitk. főjegyzője. — *Telek Géza* igazg.-tanító. Bev. 1914., harcolt az orosz és olasz frontokon, kit.: 2 br. Sign. Laud. és K. cs.-k. — *Vajna József* polg. isk. h.-igazg., KANSz helyi csop. pénztárosa. — *Weinreich Bella* polg. isk. h.-igazg., a Polg. Isk. Tanár-egyesület északi csop. jegyzője.

Táncitanítók: *Gröber Lujza* 1927-ben nyert oklevelet, magyar és modern táncokat tanít iskolájában. — *Lőrincz József* 1874 óta vezet az atyja, Jakab által 1850-ben alapított inté-zetét. — *Lőrincz Marcel* áll. oklevelet 1919-ben kapott. Résztvett a háborúban. — *Lőrincz Béla* 1924-ben nyert oklevelet, 1927 óta van önálló iskolája. — *Nagygalambfalvi Tóth Károly* az ország 14 intézetében tart évenkénti rendes tanfolyamot. Az M. T. E. jegyzője és vál. tagja, az M. T. O. Sz. vál. tagja. — *Ózv. Török Ignácné*, az iskolát férje alapította kb. 40 évvel ezelőtt. Saját vezetésében 1926 óta van.

Tetőfedők: *Cseh Ferenc* Ipt. vál. tag, orosz fogságban volt. 1920 óta önálló. — *Kopacsó József* Tanoncvizsg. biz. tag, Önk. tűzoltó őrparnok. — *Krechilik Károly* Tanoncvizsg. biz. tag. Orosz fogságban volt. — *Pásztor Miklós* Ipt. előlj. tag, résztvett a háborúban. — *Stumpf Gábor* Tanoncvizsg. biz. tag, 1902 óta önálló, háborúban volt. — *Szabó Ignác* 1917 óta önálló.

TISZTVISELŐK

Állami, városi és vármegyei tisztviselők: *Allender Henrik* ny. áll. vasgyári igazg., a Miskolc-Diósgyőr Mérn. Egy. elnöke, a Ref. egyh. főgondnoka. több egy. díszelnöke. — *Bársony Andor* közvágóhídi és jéggyári igazgató, okl. állatorvos, törvh. biz. tag, résztvett a háborúban. — *Báthori István* tb. városi műszaki főtanácsos, építész. — *Csiszár Lajos* kórh. gondnok, résztvett a háborúban. — *Deák Sándor* városi aljegyző, ápolói gondnok. A Baromfi-

tenyésztő Egy. társelnöke, résztvett a háborúban. — *vitész dr. Görgey László* vm. főjegyző, a Lutheránus Egyház tanácsosa, a »Magyar Jövő« nyomda rt. ig. alelnöke, a Polg. Kaszinó alelnöke, a miskolci járás vitézi hadnagya, a M. Gőztéglagyár fel. biz. elnöke stb. 36 hó fr. sz., kit. : br. Sign. Laud., III. o. kat. é. k. a hadiékítménnyel és kardokkal, K. cs.-k. A ném. Johanita lovagrend tb. tagja stb. — *Br. Grill Kálmán* m. kir. kísérletügyi főigazg., kit. : II. o. polg. é. k. — *Hegedüs Kálmán* kir. műszaki tanácsos, a kult. mérn. hiv. vezetője, t. szds. kit. : Sign. Laud. és kor. é. k. — *Hölcz Gyula*, a vásárcsarnok igazgatója, a Tűzoltó- és Mentőegy. főparnoka, a Miskolci Dalárda gazdája, a Rk. Nőegylet vigalmi biz. elnöke stb. Végigküzdötte a háborút. — *Dr. Hudák Elek*. — *vitész Kápolnai Antal* vm. iroda-főtiszt, a Vitézi Szék jegyzője, olasz fogságban volt. Kit. : nagy- és kisez, és br. v. é., K. cs.-k. — *Kiss István* városi altiszt, háborúban volt. — *Köröshegyi Kissházy József* vm. aljegyző, író, a háborúban volt. — *Kovács Ilona*. — *Létay Miklós* tk. hordójelző, 6 hó fr. sz., felvidéki menekült. — *Marczy Emil* kórh. ellenőr. — *Dr. Mikuleczky Gyula* vm. árvaszéki ülnök, 45 hó fr. sz., egyszer seb., rang : fhdgy. — *Dr. Molnár József* vm. aljegyző, tb. főügyész, ügyvéd, t. fhdgy. — *Némethy Károly* kir. végrehajtó, orosz fogságban volt. — *Petra István* várm. számv. főtanácsos, egyházker. pénztáros, egyházi tanácsos stb. Fivére, Sámuel, hősi halált halt. — *Petricsek István*, a Szentléleki m. kir. Erdőhivatal vezetője, szkv. fhdgy. — *Remenár Géza* kir. fővegyszer, t. hdgy, kit. : Sign. Laud. és K. cs.-k. — *Soor Nándor* számvevő főmester, résztvett a háborúban. — *Schwartz Henrik* v. téglagyári vezérigazgató, háborúban volt. — *Hosovszky Stassik Béla* okl. gépészmérnök, ipari főfelügyelő, a háború alatt katona volt. — *Szabó János* főkertész, 1880 óta van a város szolgálatában. — *Dr. négyesi Szepessy Elemér Orbán* vm. tisztí főügyész, a M. Kálvin Szöv. alelnöke, Ref. Egyh. presbitere, a Mezőnyék-Ládházi Ref. Egyház főgondnoka stb. A román és orosz fronton 40 hónapig küzdött. Kit. : III. o. kat. é. k. a kardokkal, ez. és br. Sign. Laud., K. cs.-k. — *Szűcs Sándor* városi műszaki főtanácsos, 1905 óta a főmérnöki hiv. főnöke. — *Dr. Tótor Árpád* m. kir. áll. rend. főtanácsos, a kapitányság vezetője, mely tisztségét 1919 óta tölti be. Résztvett a háborúban. — *Untener Bertalan*, a vakok intézetének gondnoka. — *szányai dr. Várnay Bertalan* tb. főjegyző, végigküzdötte a háborút. — *alsó- és felsőzaturczai Zathureczky Zsolt* ipari főfelügy. — *Dr. Zavitz József* m. kir. erdőtanácsos, 1925 óta tölti be állását városunkban.

Magántisztviselők: *Altmann Ede*, a Keresk. Test. képv., a Diósgyőri Izr. Hitk. jegyzője. — *Barta Emil* könyvelő, 36 hó fr. sz. — *Dr. Bellák József* a »Mikebort« igazgatója, résztvett a háborúban. — *Berente István*, Hangya közp. ellenőr. — *Brucker Béla* az Östermelő igazgatója. — *Császár János* vasgyári g. vezető. — *Cservényák Andor*, Hangya kirendeltség vezető, résztvett a háborúban. — *Dicker Béla*. — *Ferenc Erzsébet*, a Polg. Tem. és Segély Egy. pénztárosa. — *Fodor Mária* gyors- és gépirónő, az Izr. Nőegylet tagja. — *Fogel Ernő* a Miskolci Kölc. Öns. Hitelszöv. ügyv. igazgatója, t. fhdgy, kit. : nagyez. v. é., Sign. Laud., K. cs.-k. és seb. é. — *Herz László* keresk. ügynök. — *Kemény Péter*. — *Kertész Andor* üzletvezető, olasz fogságban volt. — *Korniczky Lajos* biztosítási főfelügyelő. — *Lennert György*, a Magy. Nemz. Bank fiókfőnöke, a Nemz. Kaszinó vál. tagja. — *Lissauer Vilmos* könyvelő. — *Markó Lénárd*, a Magy. Nemz. Bank fiók-főnök., az Evang. Egyh. presbitere, mint t. fhdgy vett részt a háborúban. — *Maskovits Vilmos*, a Miskolci Bank R.-T. ig. tagja, a Mezőkövesdi tkp. ig. tagja. — *Nagy Géza* Bizt. int. igazg., résztvett a háborúban. — *Széplaki Najményi László* pénzügyi szakíró, t. fhdgy. — *héthársi Neumann Adolf* ker. tanácsos, I. szövegben. — *Pazar István* vízmű igazgató, t. fhdgy. — *Preszler Géza*, Hangyakirendeltség főnöke. — *Roth Armin*, a Magyar Hollandi bizt. r.-t. vezértitkára, résztvett a háborúban. — *Schreiber Izidor* lóalkusz, 1916–1917-ig. — *Szabadi Aladár*, a Hungária Alt. Bizt. r.-t. titkára, résztvett a háborúban. — *Szalontay Károly*. — *Szepesi Jenő*, a M. Agrárbank ügyv. igazgatója, a Testnevelési biz. kinevezett tagja, a Tapolcafürdő felügy. biz. tagja. Az M. B. Sz. északi ker. elnöke, az Athletikai Kör alelnöke stb. — *Szepessy Lajos*, a Polg. Tem. és Segély Egy. titkára. 17 évig a Máv. ü. v. titkára volt. — *Szvetlik Mátyás* ny. vasgy. főfelügy. — *Theer László* főkönyvelő, 18 hó orosz fr. sz., kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Urbán Tibor* bankigazgató, t. fhdgy., kit. : Sign. Laud. 2-szer, br. v. é., K. cs.-k. — *Weltner Mór* Tkp. ig., Törvh. biz. tag, p. ü. biz. tag, Keresk. és Gazd. Kör vál. tag. — *Witthen József* Misk. Tkp. főkönyvelője, a Polg. Kaszinó pénztárosa, résztvett a háborúban. — *Wott József* üvegyári igazgató. — *Zoltán Ferenc* bankigazgató.

Máv. tisztviselők: *Adorján Károly* okl. gépészmérnök, felügyelő, a Borsodi Bükkgyelet főtitkára, a Tennis és Korcs. Egl. vál. tagja. — *Baffy Géza*. — *Barta Izidor* főmérnök, osztálymérnök. — *Debreceni Bárány Gyula* felügyelő, a Polg. Kaszinó háznagya, kit. : ar. é. k. a vit. é. szalagján. — *Dr. Csik József* ny. Máv. titkár, a Polg. Kaszinó igazg., a Ker. Polg. és Munk. Szöv. elnöke, az Eme vm. elnöke, a KANSz szakcs, elnöke, a MOVE Borsodm. társelnöke stb. — *Özv. Czeusz Károlyné*, férje hősi halált halt. — *Fröhlich Géza* intéző. — *Nemes Galgóczy Béla* főintéző, állomásfőnök, kit. : III. o. polg. é. k. — *Gauszky Adolf Antal* főmérnök, 42 hó fr. sz., kit. : Sign. Laud., rang : fhdgy. — *Gróó Győző* ny. felügyelő. — *Hamarszky Péter* intéző, végigküzdötte a háborút. — *Ivánovics Lajos*. — *Juhász János* ny. s. tiszt. — *Kahl Elemér* főintéző, állomásfőnök, a M. Vasutas Sport Club alelnöke, a Városi Temetk. Egy. vál. tagja, stb. — *Kerékgyártó József* ny. s. tiszt. — *legunyei Kigyóssy*

Sándor mérnök, a Máv. Dal- és Önképző Kör elnöke, a Turul B. E. szkv. vezére, a Rádió Club titkára, stb. — *bonyhádi Kliegl Rezső* felügyelő, állomásfőnök, kit. : kor. ar. é. k., a vit. é. szalagján. — *Özv. Kovács Istvánné.* — *Könczöl Bálint* okl. gépészmérnök, fűtőházi főnök — *özv. Lackner Ferencné.* — *Lágler Béla* ny. felügyelő. — *László Gyula* ny. főtisztv., gyár-
-ul., a Népbank ig. tagja. — *Mayer Ferenc* felügyelő, osztálymérnök, a M. V. S. C. társ-
igazgatója, a Kath. Egyháztanács tagja. — *Molnár Lajos.* — *Molnár Pál.* — *Özv. Pataki
Ferencné.* — *Perényi József* intéző. — *Petrus Lajos* nyugd. előjáró. — *Pollner Zsigmond*
felügyelő, a háborúban önként jelentkezett, rang t. hdgy. — *Posta Sándor* ny. felügyelő,
a Mérnök Egy. titkára, a Polg. Kaszinó vál. tagja, a Róm. Kath iskolaszék elnöke, író. —
Róth Artur főintéző, a sport terén tevékenykedik. — *Sáfrán Ferenc* főfelügyelő, műhely-
főnök, a Cserkész II. ker. társelnöke, KANSz ügyv. elnöke, a M. Turáni Szöv. elnöke, a Vas-
utas SC ügyv. alelnöke, a Magy. Technikusok Hungária Egy. helyi csop. elnöke, stb. —
Schwetzer István ny. főintéző, a Kath. Egyháztanács tagja. — *Sinkovits Dezső* felügyelő,
osztálymérnök, 13 hónapig volt a fronton, kit. : Sign. Laud. — *Stefán Ferenc* főtiszt, végig
küzdötte a háborút, kit. : ez. és br. Sign. Laud. a hdm. és kardokkal, k. ez. v. é., K. cs.-k.
és ném. é. k. — *Özv. Ternavits Győzőné.* — *Tokár József.* — *Ungvári Károly.* — *Vécsey
János* ny. főfelügyelő, a KANSz vál. tagja. — *Vécsey János.* — *Zsigmond Péter* családjában
György, hősi halált halt. — *Weinberger Izidor* fia, Sándor, hősi halált halt.

Máv. segédtisztek: *Bokor Bernát.* — *Borsodi Ágoston* ny. főmozdonyvezető, saját szer-
zeményű háza van. — *Botos Károly* ny. főmozdonyvezető. — *Czibrik István* főkalauz,
háborús szolgálataiért a keresk, minisztertől írásbeli elismerésben részesült. — *Ferkó János*
főmozdonyvezető. — *Ficzere Lajos* segédkezelő. — *Gaganyetz Mihály* ny. főmozdonyvezető,
a Gör. Kath. Egyháztanács tagja. — *I. Kovács József* főkalauz, a Máv. Segédtiszti Kör
elnöke, az Éme vál. tagja, a Rkath. Egyháztanács tagja, a Vonatkísérők Otthonának vál.
tagja stb. — *Sándor János.* — *Schljfke Frigyes.* — *Szepessy Károly* ny. főművezető, a IV. o.
polg. hadiérdemkereszt tul. — *Tóth Sándor* ny. mozdonnyvezető. — *Várnai András* s. tiszt,
a Polg. tem. és segélyegy. ellenőre.

Munkás Biztosító Pénztári tisztviselők: *Dr. hevessi Bellaagh,* Op. titkár, a miskolci ker.
pénzt. ügyv. igazg., író. — *kassai és bubóvári Raisz István* számv. főtanácsos, a pénztár
vezetője, a Move elnöke. Résztvett a háborúban. — *Dr. szentgyörgyi Tolnay Sándor* segéd-
titkár, az orosz fronton kétszer seb., kit. : br. Sign. Laud. a h. é. és kardokkal, br. v. é.,
K. cs.-k. és seb. é.

Pénzügyigazgatósági tisztviselők: *Bogdány Kálmán* sóhivatali ellenőr, h. hiv. főnök. Fel-
vidéki menekült. — *Boross János* ny. h. pü. igazg., min. tanácsos, a fogyasztási és ital-
mérési adók előadója. — *veresegyházi Domonkos István* m. kir. dohányáruraktári igazgató,
a Hoboday-telep lakói egy. ig. vál. tagja. — *Dorcsák Jenő* pü. főtanácsos. — *Glockner Rudolf*
ny. alezredes, forg. adó hiv. Az orosz fronton súlyosan seb., kit. : III. oszt. kat. é. k. h. é.
kard., br. Sign. Laud., K. cs.-k. és seb. é., II. o. Vöröskeres. tiszt ker. a h. é., 20 éves nyug.
jel. és 1908-as emlékker. — *Grim Vilmos* pü. tisztv., az Éme jegyzője, a Masz pénztárosa,
a MVSC pénztárosa stb., 1916—18. volt a háborúban, kit. : 3 br. v. é., K. cs.-k., bolgár ker.
és seb. é. — *Jancsó Gyula* főerdőtanácsos, a Felsővárosi Róm. Kath. Liga elnöke. — *Kedacic
Róbert* dohánybevéltő főfelügyelő, hiv. főnök. Felvidéki menekült. — *nyüvedei és thrigyi
Lakatos Lőránd* vámszaki főtiszt, vámhiv. ellenőr. Orosz fogságban volt, kit. : k. ez. és br.
v. é. és K. cs.-k. — *Dr. Láner Aurél* pü. tanácsos, 1914—18-ig háborúban volt, t. fhdyg.,
kit. : Sign. Laud. a h. é. és kard., K. cs.-k. — *Miess Károly* pü. felügyelő és parancsnok.
A PSC elnöke. Kit. : kor. ar. é. k. h. é. és kard., III. o. polg. hadi é. k. és K. cs.-k. —
Osterbaum Ernő. — *Pechmann Vilmos* számv. főtanácsos, számv. főnök. — *Petykó Róbert*
áll. pénzt. főtanácsos, az Éme vál. tagja. Felvidéki menekült. — *Dr. Róbert Lajos* pü. taná-
csos. — *Seemayer Gyula* vámszaki felügy., a város legjobb billiárdjátékosa. — *Somogyi
Nándor.* — *Steyer József* pü. biztos, a kerület vezetője. Az orosz harctéren volt, kit. : k. ez.
v. é., K. cs.-k. és seb. é. 45%-os rokkant. — *Stüller Ferenc* dohánybevéltő tiszt. Az orosz
fronton megsebesült, t. hdgy. — *nemes Süveges Elek* pü. tanácsos. A MVSE vál. tagja, író.
— *Szabaffy Gyula* pü. ig. helyettes, a Róm. Kath. Egyháztanács tagja, résztvett a háború-
ban. — *Valentiny János* pü. irodaigazg.

Postatisztviselők: *Bereczky Mária* ny. postakezelőnő, a postai nőtisztviselők volt elnöke.
— *Halász Géza* felügyelő, a távirtda építési oszt. vezetője. Résztvett a háborúban, kit. :
ker. ar. é. k. h. é., a v. é. szalagján. — *Jancsó Jenő* felügyelő, a távirtdaépítési oszt. vezetője,
kit. : ar. é. k. a v. é. szalagján. — *bohádi Kliegl Emma* postamesternő, a jót. egyesületek
tagja. — *Molnár Ferenc* felügyelő, a háborúban mint fhdyg vett részt, kit. : Sign. Laud.
— *Narozsny István* főfelügyelő, főnökhelyettes, felvidéki menekült. Kit. : kor. ar. é. k.
a vit. é. szalagján. — *herrensteini Petris Józsefné* postamesternő, 1891 óta tölti be állását.
— *Spiesz Béla* főfelügyelő, hiv. főnök. A Róm. Kath. Egyháztanács tagja, résztvett a hábo-
rúban, kit. : kor. ar. é. k. a tiszti é. k. szalagján. — *Stella Sándor* hiv. igazgató, író. — *Vigh
József* távirtdai vonalmester. Felvidéki menekült. Kit. : kor. ez. é. k. a v. é. szalagján.

Tanfelügyelőségi tisztviselők: *Dobos László* kir. s. tanfelügyelő. — *Dömötör Károly* beren-
delt igazgató. — *Dr. Gergely Duducz Jenő* kir. s. tanfelügyelő, a M. Tanítókháza bizotts.
elnöke. Résztvett a háborúban. — *Olaszteleki Kolombán Lajos* kir. tanfelügyelő. Több

ifjúsági és paedagógiai munkája jelent meg. II. o. polg. hadi é. k.-tel jutalmazták háborús érdemeit.

Ügyvédek: *Balás Elemér* ny. kúriai bíró, v. városi képviselő, megyebiz. tag, az Orsz. Bírói és Ügyészi Egy. M. fiókjának elnöke. — *Dr. Balázs Dezső* tb. v. aljegyző, a Miskolci Ujságnak 20 évig volt felelős szerk. — *Dr. Balla Ignác* orosz hadifogságban volt, 1920-ban került haza, kit. : br. v. é., rang: hdgy. — *Dr. Barna Mór*, a háborúban háromszor sebesült, kit. : ezüst és bronz Sign. Laud., K. cs.-k. és seb. é. 3 sávval. Rang : t. fhdgy. — *Dr. Barta Jenő*, az ügyv. kam. vál. tagja, a Korcsolya és Tennisz Egy. ügyésze, a Zsidó-kórh. ügyésze, író. — *Dr. Bárdos Benő*, a Miskolci Jogászkör v. titkára, ny. kir. járásbíró, író. — *Dr. Bársony Ernő*, a M. Önszegélyző és Hitel Szöv. ig. tagja, a Szemere Football Club ügyésze, az Ügyv. Szöv. vál. tagja, stb. Résztvett a háborúban. — *Dr. Bodnár Gyula*, 1926 óta vezet önálló irodát, volt főispáni titkár és v. aljegyző. — *Dr. Borsodi Ignác* — *Dr. Dancz Gyula*, a Keresk. Test. titkára, a Gyógyszerész Egy. miskolcvidéki ker. ügyésze. Résztvett a háborúban. — *Dr. Dékány János* ny. törvényszéki bíró, felvidéki menekült, 1921 óta folytat önálló prakszist. — *Dr. Domán Aladár* Borsod, Gömör, Kishont vm. tb. főügyésze. Ügyésze a M. Nemz. Casinó, a M. Athletikai Club, a Szoc. Missió Társulat és a M. Apostoli Adminisztratívának. A gör. kath. püspökség jogtanácsosa. — *Dr. Einhorn Dezső* kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és az é. k. Rang : t. hdgy. — *Dr. Erdős Sándor* a Kötvényv. tul. Orsz. Szöv. titkára, a Deborah Nőegylet egyik elnöke. Résztvett a háborúban. — *Dr. Farkas Elemér*, a Misk. Üv. ig. biz. elnöke. — *Dr. Feledi Aladár*, a M. Athl. Kör ügyésze, az Ügyvéd Szöv. helyi csop. ellenőre, vál. tagja, ig. tagja és felügy. biz. tagja. Kit. : Sign. Laud., ar. és kor. ar. é. k. — *Dr. Fiser Sándor* résztvett a háborúban. — *Dr. Forgács Dezső* tb. v. főügyész, az Ügyv. Kam. titkára, az Orsz. Ügyv. Szöv. M. osztályának vál. tagja, az Izr. Nőegylet örökös dísztagja. — *Dr. Frankfurter Béla*, a M. Tkp. ügyésze, 55 hó fr. sz., kit. : kat. é. k., a h. é., 4 Sign. Laud., K. cs.-k., seb. é. és jub. é. — *Dr. Frankfurter Sándor* törvh. biz. tag, volt Ügyv. Kam. ügyész, 1924-től alelnök stb. — *Dr. Ganczfried Bertalan*, az Ügyv. Szöv. helyicsop. vál. tagja. Bev. 1914, rang t. hdgy, lesz. 1918. — *Dr. Gál György* orosz fogságban volt. — *Dr. Gergely Sándor*, a Borsodm. tkp. ügyésze, végig küzdötte a háborút, kit. : Sign. Laud. 4-szer a kardokkal, K. cs.-k. — *Dr. Gimcs Jenő*. — *szedlicsnai dr. Glos Károly* kormányfőtanácsos, az Ügyvédi Kamara elnöke, Törvh. biz. tag, egyháztanácsos stb. — *Dr. Gotthilf József* városi tb. ügyész. Izr. Hitk. előlj., az MLSz északi ker. ügyésze stb. Orosz fogságban volt. — *Dr. Grosz Pál* résztvett a háborúban, bátyja, G. Béla, hősi halált halt. — *Dr. Gyika Emil*. — *Dr. Győry Nagy Lajos*. — *Dr. Hajnal Dezső* Törvh. biz. tag, Izr. Hitk. iskolaszéki tag, háború alatt a hadbírósnál volt. — *Dr. Halmos Bertalan*. — *Dr. Holics Pál*, a Vitézi Szék tb. ügyésze. Az orosz fronton megsebesült. Lesz. mint. t. fhdgy. — *Dr. Hollaender Béla*, az Ügyv. Kam. vál. tagja. Az orosz, szerb és az olasz frontokon volt, kit. : III. o. kat. é. k., Sign. Laud., német vasker., seb. é. és K.-cs.-k. — *Dr. Horváth Zoltán* ny. kir. ügyész. — *Dr. Hoványi Kornél*. — *Dr. Iváncsy István* ny. hadbíró, százados, kit. : kor. ar. é. k. a vit. é. szalagján, Sign. Laud. stb. — *Dr. Kardos Tihamér*, az Appolló mozgósínház, a diósgyőri műmalom, a diósgyőri Tkp. stb. ügyésze. — *Dr. Klein Ignác* Törvh. biz. tag, Keresk. és Gazd. Bank ig. tag, Ügyvédi Kam. vál. tag, Izr. Hitk. képv. és előlj. tag stb. — *Dr. Klein László* t. hdgy, kit. : nagy-, kisezüst és bronz v. ó., K. cs.-k., 22 hó fr. sz. — *Dr. Kormos Géza* Törvh. biz. tag, Ügyvédi Kam. vál. tag, Ügyvéd Szöv. ig. tag, szakíró. — *Dr. Kozslik István* ny. városi tisztü ügyész, Ipt.-i ügyész, orosz fogságban volt. — *Dr. Kovács József* tb. városi főügyész, tb. vármegyei ügyész, Törvh. biz. tag, stb. — *Dr. Krausz Mór*, a volt Demokrata Párt elnöke, Törvh. biz. tag stb., résztvett a háborúban. — *Dr. Ladányi Imre* városi tb. ügyész. Ügyvéd Szöv. vál. tag, stb. — *Dr. Ladányi József*, 53 hó fr. sz., kit. : kor. ar. é. k. a vit. é. szalagján. — *Dr. Laurencz Ferenc*, az Ügyvédi Kamara v. vál. tagja. — *Dr. Láng Lajos*, a helyi és fővárosi lapok munkatársa, az Ügyvéd Szöv. helyi fiókjának főtitkára, az Ipt. ügyésze, a Deborah Nőegylet ügyésze, az Izr. Hitk. képv. test. tagja, stb. — *Dr. László Imre*, a Szoc. Demokrata Párt, a Temetk. Egy. és az Egyetértés Dalárda ügyésze. — *Dr. Lefkowitz Ernő*, a Kékipari Szöv. ügyésze, résztvett a háborúban. — *Dr. Lédig Dezső*, a Magy. Ügyvédi Kamara vál. és fegyelmi biz. tagja, a Keresk. és Gazdák Körének főtitkára, a város tb. főügyésze, stb. — *Dr. Lichtschein Emil* résztvett a háborúban. — *Dr. Manczel Jenő* résztvett a háborúban. — *Dr. Marek Géza*, a Házt. Szöv. Misk. Oszt. ügyésze, a Hazai Alt., a Phönix Biztosítók stb. ügyésze. — *tiszatárjáni dr. Molnár Gyula* Törvh. biz. tag, Közp. vál. tag, vagyonadó felsz. biz. elnök, Ügyvédi Kam. titkár, kir. Kuria ügyvédi tanácsstag, Felsőházi póttag, stb. — *Dr. Molnár István*, a kassai rk. püspökség, a M. Keresztény Hit. Szöv., a M. rk. egyház, a Hangya Szöv., stb. ügyésze. Résztvett a háborúban. — *Molnár József* vm. alügyész, tb. főügyész, t. fhdgy-ként vett részt a háborúban. — *Nagy Péter* ny. táblabíró, fia Zoltán, hősi halált halt. — *Dr. Neményi Imre*, a Nemz. Kaszinó, a Léva József Kör, a Lafontain Egy. stb. tagja. Orosz fogságban volt. — *Osgyán Albin*, mint tényleges tiszt vett részt a háborúban, kétszer seb., kat. é. k., ez. és br. Sign. Laud., nagyez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Dr. Poka István*, a Tisza j.-parti Mezőgazd. Kam., a Mezőgazd. Hit. Szöv. ügyésze, Borsod m. tb. alügyésze,

bev. 1915, rang: t. hdgy, kit. : Sign. Laud., nagy- és kisez. v. é., 2 br. v. ó. — *Dr. Putnoki Béla* jogakadémiai tanár, Miskolc város és Abauj-Torna vm. tiszti főügyésze, az Ügyv. Kam. vál. tagja, a fegyelmi biz. elnöke, az Ügyv. Szöv. m.-i fiókjának, a Magy. Jogászegyl. és a Nemzetközi Büntjogi Egyll. elnöke, stb. Író. — *Dr. Regéczy József*, az Ügyv. Kam. pénzt., a Tiszáninnen Ref. Egyh. pénzt., az Alsó B.-i Ref. Egyh. világi főjegyzője, stb. — *Dr. Rochlitz Dezső*, város tb. ügyésze, Abauj-Torna m. tb. főügyésze, stb., t. fhdgy kit. : Sign. Laud., ez. és br. v. é. és K. cs.-k. — *Dr. Róth Bertalan*, a Nemz. Kaszinó tagja — *Dr. Röck Aladár*, az Ügyv. Kam. vál. tagja, Abauj-Torna vm. tb. főügyésze, Miskolc v. tb. ügyésze, stb. Bev. 1915, olasz fogságban volt. — *Dr. Schawartz Ernő* t. fhdgy, 36 hó fr. sz., kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Schweitzer Jenő* ny. jbró, 1924 óta vezet önálló irodát. — *Dr. Schweitzer József* számos nagyvállalat ügyésze, t. hdgy, 48 hó fr. sz. — *Dr. Silbiger Bertalan* városi tiszti főügyész, a Borsodm. Tkp. ig. tagja, a Gör. kath. egyh. vagyonfelügyelője és ügyésze, a városi szeszgyár megalapítója, stb. — *Dr. Skody József* a háborúban egyszer sebesült, kit. : nagy, kis és br. v. é., K. cs.-k., seb. é. és Sign. Laud. — *Dr. Sugár Adolf*, a Népbank ig. tagja és ügyésze, kereskedelmi és jogi szakíró, 50%-os hadirokkant. — *Dr. Sugár Gyula* 1890 óta Törvh. biz. tag. az Ügyvédi Kam. ügyésze, a Borsodi Bükk Egy. vál. tagja, a M. Ált. Hitelbank helyi fiókjának vál. tagja, stb. — *Dr. Sugár Jakab*, a Miskolci Kölcsönös Önszegélyző és a Hitel Szöv. ügyésze. Mint szds vett részt a háborúban. — *Szegő Ferenc*, a bécsi »Phönix« Bizt. Rt. ügyésze, résztvett a háborúban. — *Dr. Vadnay József* a Nemzeti, a Polgári Egy., a Tűzoltó Egy. alapító tagja. — *Dr. Vas Miklós*. — *Dr. Vas József*, az M. L. Sz., a Magántisztv. és Keresk. Alk. Sport Egy., a M. A. K. ügyésze, az Izr. Nőegylet titkára. — *csernátoni dr. Végh Árpád*. — *Dr. Werthein Sándor*, a Sakk-kör vál. tagja, az Áru és Értéktőzsde titkára, stb. Résztvett a háborúban.

Üvegezők és képeretkészítők: *Belasits Ferenc* 1918 óta önálló. — *Bellák Vincéné* üzlete 1864-ben alapítottatott. 1925 óta van saját vezetésében. — *Berger Sámuel*. — *Drotz Vilmos*. — *Ernst Soma*, az Ipt. és a Keresk. Test. tagja, 1899-ben alapította vállalatát. — *Feitscher Ernő* résztvett a háborúban. — *Koós Soma* üveg-, porcellán- és díszműkereskedését 1845-ben atya alapította. — *Kósa Sándor* 1926 óta önálló. — *Lusztig Márton* 1921-ben önállósította magát, végigküzdötte a háborút. — *Possuth Gyula*. — *Pfliegler J. Ferenc*, bej. cég. Alapítója, az Ip. Kam. alelnöke, az Ipt. elnöke volt. — *Rácz Károly*, üzletét 1895-ben alapította, v. Ipt. előlj. tag. — *Schwartz Andor* 1926 óta önálló. — *Szabó Géza*, a Keresk. Test. vál. tagja. 1906 óta önálló, résztvett a háborúban.

Vízvezeték- és csatornázási vállalatok (rézművesek): *Droth Vilmos* 1900 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Első Miskolci Vízvezeték-Rézműves Vállalat és Műszaki Üzlet*, a céget Weiszburger Sándor és Stern Sámuel alapították. — *Friedländer Mór és Fia*. 1901 óta önálló, cége mai formájában 1918 óta működik. Aranyéremmel kitüntetve. — *Hiloczky Andor*, vállalata 1910 óta áll fenn. Ezüst kiállítási érme van. Háború alatt a harctéren volt, kit. : K. cs.-k. — *Schwartz Jenő és Testvére*, S. J. 1916 óta önálló, 1920-ban társult testvérel. Résztvett a háborúban. — *Szilágyi János*, vállalatát 1918-ban alapította. Háborúban volt. — *Weitzenhoffer Bertalan*, vállalata saját alapítás 1899-ből.

VEGYES

Benkő István szitakészítő. 1904 óta önálló, 75%-os hadirokkant. Kit. : k. ez., br. v. é. és K. cs.-k. — *Benyovszky László* soffőr, 1917–1921-ig volt katona, az olasz fronton harcolt. — *Choma József* fésűsm., 1900 óta önálló. Mint szaktanító elism. oklevéllel, munkáit pedig aranyéremmel tüntették ki. — *Cselényi József*. — *Drevenyák Pál* temetk., vállalkozó, 1886-ban 'alapította vállalatát. — *Frankfurt Mór* kefekötőm., 1900 óta önálló, ezüstéremmel jutalmazták munkáit. Résztvett a háborúban. — *Friedmann Márton* kefekötőm., a Beteg-támogató Egy. vál. tagja. 1891 óta önálló. — *Gebauer Kálmán* temetk., vállalkozó, cége 1878-ban alapítottatott, saját vezetésében 1887 óta van. Fia, Károly, hősi halált halt. — *Gewürtz Sára* ernaőfűző-készítő, az 1954-es kiállításon aranyéremmel tüntették ki. — *Goldsmann Salamon* túrógyáros. — *Groszmann Károly* 1927 óta vezeti az Aczél Károly Rt.-t. — *Gyurcsik András* fazekasm., tanonevizsg. biz. tag, 1920 óta önálló. — *Hegymegi Dániel* kályhás. 1899 óta önálló. — *Herz Róbert* vésnök, 1927 óta önálló, műhelye családi hagyomány. — *Kerekes István* esztergályosm., 1922 óta önálló, az olasz fronton harcolt, hol meg is sebesült. — *Kovács Barna* műköszörűs, 1923-ban önállósította magát, orosz fogságban volt. — *Kovács György* fafuvaros. — *Kovács József* fafuvaros. — *Kuza Lajosné* szappanfőző, 1917 óta űzi iparát. — *Laha József* cipőfelsőrészkészítő, 1927 óta önálló. — *Lengyel Sándorné* okl. v. szülésznő, férje magyar szabóm. — *Majdik Istvánné* kötőszövő, 1925 óta önálló, férje a háborúban megsebesült, kit. : k. ez. v. é. és K. cs.-k. — *Major István* gazdálkodó, szénbányatul., résztvett a háborúban. — *Pethő József* kaptafakészítő, résztvett a háborúban. — *Rácz József* szállítási váll., 1916–18-ig volt katona. — *Rónay Pál* malomtul. hadifogságban volt. — *Rotter Ödön* szövőipari váll., 1911-ben alapította vállalatát. — *Sályi Antal* beton- és burkolóm., vasbetonmennyezet szabadalma van. Résztvett a háborúban. — *Schorszky Gyuláné*, tejivó, cukrászat, 1907-ben alapította. — *Simon Barna* kövezőm., 1911-

óta önálló, 30%-os hadirokkant. — *Simon István* kövezőm., 1927 óta önálló, résztvett a háborúban. — *Szöke Pálné* szappanfőző, 1916 óta önálló. — *Tóth Béláné* harisnyakötőde. — *Vadnay Kálmán*. — *Várady Sándor* ny. Máv. alk. — *Weigarten Hermann* esernyőkészítő-mester, 1906 óta önálló. — *Weisz Vilmosné* tejkereskedő, 1926-ban nyitotta üzletét. — *Znachor Pál* kaptafakészítőm., 1896-ban önállósította magát, végigküzdötte a háborút.

DIÓSGYŐR ÉS ÚJGYŐR

Iparosok: *Diósgyőri Általános Ipartestület*. 1890-ben alakult. Első elnöke Antal Károly volt, aki 18 évig töltötte be fontos tisztségét. Ma 216 taggal élükön Bolla Ferenc elnökkel szépen prosperáló, hivatásának teljesen megfelelő szervként működik. Sajat székháza van. — *Diósgyőri Iparosok és Kereskedők Köre*. Sternberg Imre bankigazgató elnöksége alatt, 1927-ben alakult. Gazdasági és kulturális programmal működik. Taglétszáma kb. 200.

Cipésmesterek: *Bazsalicza István* 1886 óta önálló, az Ipt. pénztárosa. — *Béres István*. Az Ip. Kör és a Dalkör tagja. — *Bodó Gyula*. A román és az olasz harctéren volt, kit.: K. cs.-k. Neje: Cservenka Júlia. — *Boda László*, 1916-ig volt a harctéren, kit.: K. cs.-k. Neje: Lukács Erzsébet. — *Cservenka János* 1924 óta mester, orosz hadifogságban volt. Neje: Mackó Malvin. — *Cservenka Vilmos* 1925-ben alapította műhelyét. — *Csontos István* 1901 óta önálló, orosz fogságban volt. — *Fecske Dezső* 1924 óta úzi önállóan az ipart. A harctérről 25%-os rokkantként jött haza. Neje: Kovács Verona. — *Fekete István* cipőfelsőrész-készítő, 1926-ban nyitotta üzletét. — *Furmann József* 30 éve önálló. Az Ipt. előlj. tagja, bronzéremmel kitüntetve. Résztvett a háborúban. — *Kovács János* a D. T. K. vezetőségi tagja, vizsgázott bír. Végigküzdötte a háborút, kit.: nagy-, kis- és bronz v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Kulcsár Miklós* 1919 óta önálló. Az olasz harctéren volt, kit.: kis ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Márk János* 1927 óta önálló. Kit.: 2 k. ez., br. v. é. és K. cs.-k. — *Mészáros János* 1924-ben alapította műhelyét. 18 hónapig volt a fronton, kit.: br. v. é. és K. cs.-k. — *Nagy István*. Szaktanfolyamot végzett mester, 1908 óta önálló. Háború alatt a repülőknél telj. szolg. — *Pallagi Béla* 1921 óta önálló. Bátyja orosz fogságban szerzett betegségében meghalt. — *Schwanda Rezső* 1927 óta önálló. — *Simonyi János* cipőfelsőrész-készítőmester. 1919-ben önállósította magát. Orosz hadifogságban volt. — *Tóth György* 1897 óta mester. Neje: Köteles Anna, kinek József öccse 1914-ben hősi halált halt. — *Üngár Gyula*. Résztvett a háborúban, háromszor seb., mint 25%-os rokkant szerelt le. — *Valkó Lajos* 1912 óta önálló, a Dalkör v. pénztárosa. A háborúban k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é.-mel tüntetett ki. — *Zsolnay Imre* 1914 óta önálló. Neje: Halmi Emma.

Korcsmárosok, vendéglősök: *Béres Bertalan* vendéglőjét 1917-ben alapította. Résztvett a háborúban. — *Groszmann Vilma* férj. Ferencné. 1907 óta önálló, üzlete 100 éves. — *Groniusz Károly* a Vend. szakegyl. vál. tagja, stb. 1911 óta önálló. — *Horn Ignác* vendéglőjét 1878-ban alapította. Közs. képv., számvizsg. biz. tag, hitközségi elnök stb. — *Ózv. Kaiser Lipómné* 1890–1914-ig fűszerkereskedő volt. 1914 óta korcsmáros. — *Keleti Zoltánné* 1926 óta van a borozó tulajdonában. Férje hősi halált halt az olasz fronton mint fhdy. — *Sári János* 22 éve működik a szakmában. 52 hónapig orosz fogságban volt. — *Schön István* 1927 óta önálló, kit.: nagy, kis ez., br. v. é., K. cs.-k. és hads. parnoki elism. — *Szűcs Ferenc* 1918 óta vezeteti üzletét. Közs. képv., törvh. biz. tag, stb. A háborúban egyszer seb. — *Tornai Márton* 1922-ben alapította vendéglőjét. A háborúban mint főfegyvermester szolgált.

Szabómesterek: *Berkovits Kálmán* 1895 óta önálló, 18 évig Bpsten volt üzlete. — *Bem Károly* 1926 óta önálló mester. — *Herschkovits Bernát* az orosz- és olasz harctereken volt. — *Jámbor Sándor*, az olasz fronton kapott súlyos légnyomást, 80%-os rokkant. — *Jurisin Győző* 1922 óta önálló. Végigküzdötte a háborút, egyszer seb. — *Pogány István* 1923 óta önálló. A harctéren súlyos lábfagyást szenvedett, kit.: K. cs.-k. — *Schmotzer Rezsínke*. Divattermét 1924-ben alapította. Férje és két bátyja vett részt a háborúban. — *Veigel János* 1923 óta önálló. Kétszer seb., kit.: k. ez. és br. v. é., K. cs.-k.

Különféle iparosok. Id. *Bártfai Pál* mészárosm. 1904 óta önálló. Béla fia hősi halált halt. — *Iffy Bártfai Pál* mészárosmester, 1927 óta önálló. — *Büdy Gyula* 1900-ban önállósította magát. Tanoncvizsg. biz. tag, szerepet visz az összes helyi egyesületekben. — *Csuvara Gyula* órás és ékszerész, 1926 óta önálló. — *Pepick Jolán*. — *Duschek Gyula*, fodrászmester 1921 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Erdélyi Barna* kerékgyártómester, 1901 óta önálló mester. — *Faragó Árpád* szobafestőmester, 1923 óta önálló. — *Farkas Ferenc* uri- és hölgy-fodrász, résztvett a háborúban. — *Farkas István* asztalosmester. Amerikában volt. 1915-ben alapította üzemét. — *Fekete Zsigmond* asztalosmester. Az Ipt. volt elnöke. Résztvett a háborúban. — *Füredi Károly* kovácsmester, 34 éve működik a szakmában. Przemysłnél orosz fogságba elestet. — *Halasi Antal* fodrászmester, 1910-ben önállósította magát. Végig küzdötte a háborút. — *Katona Lajos és fia* k. építőmester. Ipt. előlj. tag, Ip. Kör vál. tag stb. — *Klaár Sándor* fodrászmester, Ipt. előlj. tag. 1909 óta önálló. A háborúban egyszer

seb. — *Kulék István* ácsmester, 1920 óta önálló. Végig küzdötte a háborút. Árpád öccse hősi halált halt. — *Melló Flórián* kéményseprőmester. Résztvett a háborúban, olasz fogságba esett. — *Osváth József* asztalosmester, 1920 óta önálló, kit.: k. ez., br. v. é. és K. cs.-k. — *Papp Lajos* szücsmester, 1920 óta önálló. Az olasz és román fronton volt, kit.: br. v. é. és K. cs.-k. — *Pitroffy Sándor* kerékgyártómester, 1906-ban önállósította magát. — *Rácz Károly* mészárosmester, közs. képvis., ref. egyh. presbiter. Résztvett a háborúban, 1917-ben megrokkant. — *Ráskyné, Böck Vilma* fényképész. A műtermet 20 évvel ezelőtt férje alapította, aki 1917-ben meghalt. — *Iff. Réz Lajos* temetkezési váll., 1924-ben alapította vállalatát. A háborúban kétszer seb., kit.: 2 k. ez. v. é., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Id. Réz Lajos és Kerékgyártó Bertalan* temetk. váll., 1925 óta üzik közösen az ipart. Azelőtt gazdálkodók voltak. Mindketten résztvettek a háborúban. — *Sajgál Ambrus* bádógosmester, 1925 óta önálló. Végigküzdötte a háborút. — *Schágh Dániel* asztalosmester, 1924 óta önálló. 6 évig orosz fogságban volt. — *Schágh János* borbélymester, 1911-ben önállósította magát. — *Siegel Ferenc* mészárosmester, 1923 óta önálló, villanyerőre berendezett üzeme van. Ferenc bátyja hősi halált halt. — *Stekler Sámuel* bádógosmester, 1906 óta önálló. Végigküzdötte a háborút, súlyosan megseb. — *Stern H. Pál* fényképész, 1922-ben alapította műtermét. A harctéren volt, ahol ötször seb. — *Stépan Janka* kalapszalóját 1927-ben alapította. — *Szabó Emil* fodrászmester. Üzlete 1910-ben alapított. — *Szűcs Andor* kovácsmester, 1922 óta önálló. Ref. presbiter. A háborúban egyszer seb. — *Tinschmidt József* sütőmester, közs. képvis., Hangya Szöv. Ig. tag stb. 1924 óta önálló.

Kereskedők: *Berger Artur* fűszerkeresk. Közs. képvis. és megyebiz. tag. Az üzletet atyja alapította. Résztvett a háborúban. — *Bolla Ferenc* fűszerkeresk. és mészárosmester. Ipt. elnök, Önk. Tüzoltó Test. szertáros. Hitel Szöv. ig. tag. — *Czin Ignác* textilkeresk. Résztvett a háborúban. — *Farkasovszky Jenő* fűszerkeresk., 4 évig a Hangya üzletvezetője volt. — *Füredi Károlyné* vegyeskeresk. Üzlete 1915-ben alapított. — *Gärtner Bertalan*, 1867 óta áll fenn az üzlete. — *Goldstein Manó* fűszer- és vegyeskeresk., 1926 óta önálló. Végigküzdötte a háborút. — *Groszmann Ella* fűszer- és vegyeskeresk. A céget dédapja, Klein Simon alapította, 1925 óta vezető önállóan. — *Id. Józsa György* szatócs- és malomtulajd., közs. képvis., a Borsodm. Molnár Szöv. alelnöke és pénztárosa. Résztvett a háborúban. — *Kalesmanovits Barnabás* fűszer- és csemegekeresk. 17 éve működik a szakmában. Képv. test. tag. — *Özv. Kaufmann Mihályné* trafikos. Férje mint orvos, 1914-ben hősi halált halt. — *Károlyi Ágoston* fűszer- és vegyeskeresk., ingatlan forg. iroda tul. Résztvett a háborúban. — *Pollák Gyula* fűszer- és vegyeskeresk., 1927-ben önállósította magát. Olasz hadifogságban volt, kit.: K. cs.-k. — *Prunyi Imre* trafikos. A harctérről rokkantként került haza. — *Prunyi József* fűszerkeresk., 1927 óta önálló. — *Róth Sámuel* fűszer- és vegyeskeresk. Üzlete 49 éve áll fenn. Fia, Hermann, hősi halált halt. — *Sarkadi János* fűszer- és vegyeskeresk. Az Iparosok és Keresk. Körének vál. tagja. 1907 óta önálló. 50%-os hadirokkant. — *Schlesinger Armin* épület, fa-és anyagkeresk., 1913 óta önálló. — *Schwartz Hermann* fűszer- és vegyeskeresk. Üzlete 39 éve áll fenn. — *Szabó Ferenc* kerékpárkölcsönző. 1927 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Szente József* Ipt. előlj. tag, közs. képvis., Ipt. Kör pénztárosa, Hitk. előlj. stb. Résztvett a háborúban. Zoltán fia mint fhdgy hősi halált halt. — *Székely Gyula* vegyeskeresk., 1910 óta önálló, mai üzletét 1927-ben alapította. — *Szirmay János* trafikos, 80%-os hadirokkant.

Szövetkezetek, részvénytársaságok, nagyvállalatok és vezetőik: *özv. Barna Sándorné* malomtul. A 25 éve birtokában levő malmot a Pálosszerzetesrend alapította. — *Bujaló Lajos*, a Diósgyőri Szénbánya Rt. igazg. főmérnöke, a Levente egyes., ellenőre. Résztvett a háborúban. — *Diósgyőri Papírgyár Rt.* (1. a szövegben). — *Glasz Kálmán* malomtul., Ipt. előlj. tag. Üzeme 1923 óta áll fenn. Résztvett a háborúban. — *Hitelintézet Rt.* (1. a szövegben.) — *Kolbe Róbert*, a papírgyár műsz. igazgatója, közs. képvis., az osztársadalmi egyesületek tagja. — *Manik Sándor* szénbányatul., közs. képvis. A harctérről 60%-os rokkantan jött haza. — *»Moktár«* Diósgyőri Fiókja, (1. a szövegben) *Somogyi Gyula* szövetk. ügyv. igazgatója (1909). Az össz. helyi társ. egyesületek támogatója. — *Sternberg Imre* »Hitelintézet« igazgatója 1911 óta a »Generalis« biztosító int. főügynökségének ügyv. igazgatója. — *»Tapolca«* Fürdő Rt. (1. a szövegben). Elnök: Mayer Béla, ügyv. ig. Sternberg Imre. — *Ujdiósgyőri Hangya Fogv. Szöv.* 1920-ban alakult. Igazgató Beilla János. 280 tagja van. — *Ujdiósgyőr és Vidéke Ált. Fogv. Szöv.* 1924-ben alapított. 720 üzletrésze van. — *Záhonyi János*, Moktár fiókfőnök. Közs. képvis., Evang. egyházmegyei tanácsstag, a tisztviselők Dalkörének vezetője stb. Résztvett a háborúban.

Tanárok, tanítók, lelkészek: *Beke Gizella* áll. polg. isk. tanárnő, 1923 óta lakik Diósgyőrön. — *Özv. Benkőné. Grósz Irma* el. isk. tanítónő, a Stefánia Nőegylet tagja. Férje 1915-ben hősi halált halt. — *Ecsedi Jenő* polg. isk. tanár. ref. egyh. tanácsstag. 1921-ben Temesvárról menekült. — *Huszár Károly* polg. isk. igazgató. 1922 óta működik Diósgyőrön. — *Jani János* el. isk. tanító. 1908 óta működik a pedagógiai pályán. Orosz hadifogságban volt, kit.: k. ez. v. é. és seb. é. — *Kiss Ilona* el. isk. tanítónő, 1923 óta tanít a községben. — *Köteles Olga* el. isk. tanítónő. — *László Gyula* el. isk. tanító. 1909 óta tanít, mint t. hdgy az orosz- és olasz frontokon volt, kit. Sign. Laud. a kardokkal, 2 k. ez. és br. v. é., K. cs.-k.

Lendeczky Matild polg. isk. tanárnő. — *Mydló Antal* el. isk. igazgató. — *Poller Mária* polg. isk. tanárnő. — *Szabó Blanka* el. isk. tanítónő, a »Mansz« tagja. — *Tálas Béla* el. isk. igazg., a Tüzoltó Egy. parancsnoka, a Borsodmegyei Tanügy c. lap szerkesztője, a Megyei áll. Tanító Egyes. főjegyzője stb. Résztvett a háborúban, 42 hónapig fogságban volt. — *Vietórisz László* áll. hitoktató lelkész, a Hegyaljai Egyházm. főjegyzője és bírása, a Ferenc József-rend lovagja stb. Erdélyi menekült. — *Zolnay Aladár* polg. isk. tanár. 1922 óta működik a községben.

Vegyes: *Árvai Imre* orvos 1927 óta folytat önálló praxist. Mint hadnagy orosz fogságba esett. — *Czakó József* ácsmester, 1896-ban önállósította magát. Résztvett a háborúban. — *Drenka János* gazdálkodó. — *Gromusz Aladár* okl. táncmester. Akadémiáját 1926-ban alapította. — *Heimlich Izidor* korcsmáros és szatócs. 1894 óta önálló, — *Majher Imréné* kereskedő. 1927 óta önálló. Férje résztvett a háborúban, kit.: kor. ez. é. k. — *Mlinarcsik Béla* asztalosmester, 1916–18-ig a harctéren volt, kit.: br. v. é., K. cs.-k. — *Nyiry Gáspár* postamester. 1906 óta teljesít a postánál szolgálatot, 1920 óta vezeti hivatalunkat. Erdélyi menekült. — *Orosz Illés* ny. m. kir. főerdővéd. — *Dr. Veress Andor* főorvos, a község zenei életében visz szerepet. Przemyslnél fogságba esett, 1917-ben jött haza.

Diósgyőr—Vasgyár: *Abholczer Pál* mérnök, 1922 óta van a vasgyárnál. 30 hónapig volt a harctéren, kit.: kis ez., bronz v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Abel Kálmán* felügyelő, a megmunkáló üzem vezetője, a DVTK elnöke, a Miskolc—Diósgyőri Vi. V. ig. tagja, a Múmalom ig. tagja stb. — *Balogh Antal* áll. rend. főtörzsőrmester. Háború alatt a táb. csendőrségnél telj. szolg. — *Vitéz bertóti Berthóty Dezső* m. kir. rendőrfogalmazó. 29 hónapig volt a fronton, mint t. hdgy szerelt le, kit.: nagy, 2 kis ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é., 1924-ben avattatott vitézzé. — *Bieber József* mérnök. Résztvett a háborúban, rokkant, rang: t. hdgy, kit.: kis ez. v. é. és K. cs.-k. — *Borbély Kálmán* mérnök. 34 havi frontszolgálat van, kit.: Sign. Laud. h. é. a kardokkal, br. v. é. és K. cs.-k. Lesz. mint t. fhdgy. — *Bucsy Endre* a vasgyári könyvkeres. üzletvezetője. 3 évig volt a harctéren, kit.: br. v. é., k. ez. v. é., K. cs.-k. — *Csekme Károly* főfelügyelő a C. VI. ü. o. h. vezetője, a »Jószerecse« dal- és Önképző Kör v. elnöke, az Orsz. Székely Egy. vál. tagja stb. Régi erdélyi nemesi familia sarja. — *Czingel János* műsz. segédtsiszt. A tüzoltóság szak. parancsnoka és szertárosa, több kitüntetésben részesült. — *Demjén Lajos* kórházi gondnok, a Stefánia egy. pénztárosa. Háború alatt a vasútnál telj. szolg. — *Domonkos Lajos* áruurai üzletvezető, 1885 óta van a kereskedelmi pályán. — *Erpf Tivadar* mérnök, orosz fogságban volt, kit.: III. o. kat. é. k., ez. és br. Sign. Laud., K. cs.-k. és seb. é. — *Faragó Ignác* főtiszt, mint gazd. ellenőr működik. Résztvett a háborúban. — *Farkas Antal* iroda s. tiszt., gazdaságvezető. 19 hónapig volt a fronton, kit.: kis ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Farkas József* iroda s. tiszt., a közéletm. Biz. o. vezetője. Résztvett a háborúban, kit.: vas ker. a vit. é. szalagján. — *Rumunyesiti Fábry Zsigmond* főfelügyelő, a laboratóriumok vezetője. Író. — *Ferkó Károly* felügyelő, mérnök. Résztvett a háborúban. — *Gunda Rezső* felügyelő, mérnök, az acélművek vezetője, a Kansz. helyi csop. elnöke, a DAC Sport Egy. alelnöke stb. — *Hayer János* felügyelő, h. főnök. 1901 óta teljesít szolgálatot. — *Hankó Pál* főfelügyelő, a henger- és kovácsműhely vezetője. — *Vitéz Hargtay Ede* Fogy. Szöv. raktárnok. Végigszolgált a háborút, kit.: nagy, 2 kis ez., br. v. é., német vasker., osztrák vasker., kor. ez. é. k. a v. é. szalagján és K. cs.-k. — *Hermann Lajos* felügyelő, mérnök. 1902 óta van az államnál. — *Farmosi vitéz Holló Elemér* főtiszt. A Hadróa elnöke, a Hadv. Szöv. pénztárosa, a Turán Egy. háznagya, a Levente Egy. főoktatója stb. 50%-os hadirokkant, kit.: nagy, kis ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. 2 sávval. — *Hoznek Gyula* főmérnök, üzemmérnök. 1912 óta teljesít szolgálatot. — *Hoznek János* mérnök 1913 óta van az állam szolgálatában. — *Hüke Kálmán* főmérnök. A Tisztviselő dalárda alelnöke, a Stefánia Kör titkára, a DVTK társelnöke, a Tanoncisk. igazgatója stb. — *Hütter Henrik* intéző, a Hitel Szöv. alelnöke, a Kaszinó ellenőre, a Levente Egy. pénztári ellenőre, a Tisztv. Temetk. Egy. intézője, a Róm. kath. egyh. tanács tagja. Résztvett a háborúban. — *Hure Mihály* csendőrtiszt helyettes. Kit.: kor. vas é. k., 1908-as jub. ker., szolg. ker. — *Juhász Dezső* műsz. s. tiszt. 1914 óta teljesít szolgálatot. — *Juhász Jenő* mérnöke 1927-ben nyert alkalmazást. — *Kapik Károly* üveg- és porcellánkeres. ny. iroda s. tiszt. 36 évet töltött a vasgyár szolgálatában. 1926 óta önálló. — *Kellner Gyula Gusztáv* főművezető. 1909-ben végezte a szakiskolát, 1919 óta van a vasgyárnál. — *Kerékgyártó István* mészárszéki üzletvezető. 1910 óta van a szakmában. — *Klokocska Ágoston* ny. főművezető, raktárnok. Az »Éme« vál. tagja, a végzett bányaiskolások tb. elnöke. — *Vitéz Kováts Rudolf*, a Szöv. vendéglő üzletvezetője, a DVTK vál. tagja, a Fajgalambtenyésztők Egy. elnöke, kit.: Sign. Laud., 2 nagy, kis ez. és br. v. é., K. cs.-k., seb. é., — *Kramer Vilmos* főművezető. A Művezetők Egy. elnöke, a Jószerecse Dal- és Önk. Kör alelnöke. — *Latzkovits Gyula* irodai alk. 1922 óta van jelenlegi állásában. — *Láng Miksa* főfelügyelő, okl. mérnök. 1895 óta teljesít szolgálatot, a képv. test. tagja, — *Longauer Géza* főfelügyelő, h. főnök, a képv. test. tagja. a Tenisz Club elnöke, a Sport Egy. elnöke, a Szöv. ig. tagja és alelnöke. — *Lucsánszky Géza* főtiszt, a DAC főtítkára, a Levente Egy. vezető főoktatója, a MASz előadója stb. Résztvett a háborúban mint t. fhdgy, kit.: ez. és br. Sign. Laud. és K. cs.-k. — *Dr. Mauks Károly* főfelügyelő, főorvos. Bécsben 1901-ben nyert diplomát. Résztvett a háborúban,

kit. : kor. ar. é. k., Sign. Laud. és II. o. Vöröskereszt a h. é. — *Özv. Menner Ottóné* gyógyszerértartul. Az üzlet 1897-beh alapítottatott. 1910 óta Vértes József gondok vezet. — *Mihályfi István* iroda s. tiszt. Hadirokkant, hadifogságban volt. — *Mikulec Emil* főintéző. Résztvett a háborúban, kit. : III. oszt. kat. é. k., K. cs.-k. ős seb. é. t. fhdgy. — *Molnár János* műsz. s. tiszt. 1899 óta van a gyár szolgálatában, 1900-ban üzemi baleset érte. — *Náther József* intéző, a Vasgyári Tisztv. Olv. Körének titkára, 1912 óta telj. szolg. — *Nemky Károly* főművezető, a Fogy. Szöv. ig. tagja, a Kath. Egyházközs. jegyzője, a Kiskereszt Egy. pénztárosa stb. — *Neubauer Béla* iroda s. tiszt. 1917-ben foglalta el állását. — *Némethy Imre* tisztv. A Turán Egy. titkára, a Levente Egy. főoktatója stb. Bátyja : Lajos, hősi halált halt. — *Payer Lajos* sütőmester. Üzeme 1919 óta áll fenn. Résztvett a háborúban. — *Patonay István* főintéző, az élelmezési oszt. vezetője. — *Patzier Albert* főmérnök, 1927 óta telj. szolg. — *Páll Árpád* mintaasztalosmester, a Dth. jegyzője. 28 hónapig volt a harctéren, kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Petrik Ottó* mérnök, 1913 óta teljesít a vasgyárnál szolgálatot. — *Petróczy Győző* főművezető, a Művezetők Szöv. pénztárosa. — *Pfaff Vilmos* mérnök, 24 hónapig volt a harctéren, kit. : kor. ar. é. k. a h. é., mint t. hadgy szerelt le. — *Peifer József* felügyelő, osztályvezető, 1906 óta teljesít szolgálatot. — *Pfliegler Ferenc* felügyelő, a Tisztv. kaszinó pénztárosa. — *Pobozsni Gyula* főművezető, 43 éve szolgál. — *Pozsga Gyula* főintéző, szertári főnök, a Turán Egy. főtitkára, író. — *Prabács István* a lóhússzék üzemvezetője, 1914-ben szabadult fel. 1917–18-ig és 1921–22-ig volt katona. — *Prámer Béla* főfelügyelő, a Fogy. Szöv. ig. tagja. — *Puskás János* iroda s. tiszt, leventeoktató. 25 hónapig katona volt. — *Rákóczy Ödön* téglagyári főművezető, 42 hónapig volt a harctéren, kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. és v. é. k. a v. é. szalagján. — *Rázel Lajos* felügyelő, mérnök, az electr. acélüzem vezetője. — *Rhuz Pál* iroda s. tiszt, Petőfi Sándor rokona. 1907 óta van a vasgyárnál. — *Dr. Russay Géza*, a m. kir. áll. rend. diósgyőri kirendeltség vezetője. Résztvett a háborúban. — *Rücher Raimund* fogy. szöv. üzletvezető. Károly fia hősi halált halt. — *Schmidt Miklós* felügyelő, tagja az ossz. gyári egyesületeknek. — *Schneider Konstantin* iroda s. tiszt., 1908 óta teljesít szolgálatot. — *Schreil Gyula* felügyelő 1906-ban foglalta el állását. — *Schwartz László*, a Gazd. Egy. jegyzője, 29 hónapig volt a harctéren, kétszer sebesült, kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Spisák Dezső* a közlelm. húsáruda pénztárosa, a DAC, a Tisztv. Sport Egy. és a Turán Szöv. tagja. — *Stacha Gusztáv* felügyelő, 1904 óta van a vasgyár kötelékében. — *Starke Mihály* mérnök, kit. : br. v. é. és K. cs.-k. t. fhdgy. — *Szele István* fogy. szöv. üzletvezető. 30 hónapig volt a harctéren. Ref. egyh. presbiter. — *Szelekovszky Árpád* iroda s. tiszt. — *Szűcs János* tisztv., közs. bíró, vasgy. h. bíró, tisztv. Dalegyl. titkára stb. Résztvett a háborúban. — *Tóth Pál* áll. rend. felügyelő h. Háború alatt a csendőrségnél volt, kit. : br. v. é., K. cs.-k. és jub. e. é. — *Török Gyula* felügyelő, mérnök. 28 éve van a vasgyárnál. — *Türek Albert* főintéző, a száll. oszt. főnöke. — *Tury Lajos* fűszerkeresk. Képv. test. tag, Múmalom vál. tag, Ref. egyh. pénztáros és presbiter stb. Résztvett a háborúban. — *Dr. Unger Jenő* m. kir. rendőrfogalmazó. — *Urbánszky István* főművezető, a Műv. Szöv. p. tagja, az Éme, Kaszinó stb. tagja. — *Vaculik Kálmán* szöv. főkönyvelő, az Éme pénztárosa, a tisztv. dalárda vizsg. biz. tagja stb. — *Vanger Vilmos* az el. isk. igazgatója, a tisztv. dalegyl. alelnöke, az Orsz. tanító szöv. ig. tagja. — *Vanger Vilmosné* szül. : Csellár Matild tanítónő, 1896 óta tölti be hivatását. — *Virágh István* cipésmester, 1908-ban szabadult fel. Hámorban fióküzlete van. 27 hó fr. sz., 2 seb. — *Visnyovszky Károly* főfelügyelő, mérnök, az acélöntöde vezetője, 1898 óta teljesít szolgálatot. — *Zavila Lujza* a fürdőpénztár kezelője 1914 óta. — *Antalfi Zsíros Lajos* felügyelő, a Kiskert egyeslet elnöke, a ref. egyh. alapító gondnoka stb. Családja 1600 óta visz szerepet Diósgyőr közéletében.

RÖVIDÍTÉSEK:

Seb. = sebesült, fr. sz. = frontszolgálat, kit. = kitüntetés, br. v. é. = bronz vitézségi érem, k. (n.) ez. v. é. = kis (nagy) ezüst vitézségi érem, fogs. = fogságban volt, K. cs.-k. = Károly csapatkereszt, vál. tag = választmányi tag, alap. tag = alapító tag, (Ipt. = ipar-testület, előlj. = előljáró, trvli. biz. tag = törvényhatósági bizottsági tag, ig. tag = igazgatósági tag, sz. o. = szakosztály, fel. biz. tag = felügyelő bizottsági tag, Sign. Laud. = Signum Laudis.

II.

MEGYEI MEZŐVÁROSOK
ÉS KÖZSÉGEK

ALSÓZSOLCA

Irta : *Román Ernő*

Alsózsolca nagyközség Miskolctól délkeletre a Sajó és Hernád folyó között fekszik. Bár a község közvetlenül a Sajó partján terül el, erről az oldalról árvízveszedelem sosem fenyegette, ellenben a több km.-re fekvő Hernád folyó kiöntése 1813 és 45-ben elárasztotta a község mélyebben fekvő részét.

Közigazgatásilag a községhez tartoznak még a Simárd, Kemely és Kaparós nevű tanyák. Az első a m. kir. közalapítványé, az utolsó a báró Vay Eleméré. Ez már a Sajó jobboldalán fekszik s a községgel csak csónakon és nyáron át a folyó átgázolható helyein tud közlekedni. A középső tanya most Munk Soma nagybirtokosé, régebben a gróf Erdődy-családé volt, melynek a szomszédos Gyömrő tanyán egy szép vadászkastélya volt, mely jelenleg átalakított állapotban Munk András úrilaka. A község nevét viseli még a vasuti állomás is, e jelentős elágazó pont, de ez közigazgatásilag már Felsőzsolca községhez tartozik és csak a háború utáni időkben cseréltetett át addigi rövidebb Zsolca neve Alsózsolcára. A község külterületét Felsőzsolca, Onga, Gesztely, Hernádlak, Hernádnémeti, Böcs, Sajólad, Sajópetri, Kistokaj és Szirma községek határolják, amiből kitűnik, hogy a község három vármegye Abaúj, Borsod és Zemplén érintkezési pontján fekszik.

Felülete egyenletes, számottevő domb, vagy jelentősebb mélyedés nincs rajta. Az említett két folyón kívül határának egy részén keresztül folyik a Bársonyos folyócska is, mely mai szabályozott alakjában is többször okoz vízkárt a mező egy részén, amíg pedig szabályozva nem volt, a határ egy részét jelentősen rongálta állandó kiöntéseivel.

A község őskoráról vajmi keveset tudunk, levéltárakban sem írásbeli, sem történelmi emlék nincs. Csak annyit tudunk, hogy egyes historikusok szerint, mint Borsod megye több községének, úgy Zsolcának a neve is szláv eredetű, ami arra mutat, hogy a honfoglalás idején már szláv nép lakta és saját idiomája szerint nevezte el. Hogy miért éppen Zsolcának, ami a Zolchu szóból ered s ami a mi nyelvünkön sárgát jelent : azt ma már lehetetlenség megmagyarázni.

Írott történelmi nyomokról a községre vonatkozólag a XVI. századtól kezdve tudunk s ezek szerint

Templom

Községháza

ezidőben a Bánfalvy Báriusok voltak a földesurai, a XVII. század második felében őket követő Vay-családot megelőzően. A Bánfalvy-családtól még nem is régen egy történelmi emlék volt a ref. egyház birtokában, t.i. egy 53 kg. súlyú harang, melynek felirata ez volt: »Öntötte Vierd György Eperjesen 1649. Bánf. And. és Fer.« Ez utóbbirt két név valószínűleg a Bánfalvy Bárius földesúri család két tagját akarta megörökíteni, kiknek idejében vagy esetleg költségén öntetett a jelzett harang, amely 1853-ban történt átöntés után egész 1915 november 5-ig a ref. egyház használatában volt, amikor az egyház önként felajánlotta hadicélokra.

Ugyancsak az 1640-ik évről fennmaradt egy kanonika vizitáció jegyzőkönyvében egy pár más feljegyzés is a községről. Tudniillik meg van benne említve, hogy az azon évben Geley Gáspár szikszói esperes-lelkész által lefolytatott vizitáció alkalmával ki volt a ref. lelkész, s kik voltak az egyházi előljárók, akik egyben, mint a legtöbb helyen, ahol a község lakossága egyfelekezeti volt, a község előljárói is voltak. Ugyanezen jegyzőkönyvi feljegyzések szerint Alsózsolca község mai határában akkor még három falu is állott. Az egyik volt Nolaj, amelynek helyét ma már csak egy, a báró Vay Elemér birtokát képező Nolaj nevű táblaföld jelzi és az említett jegyzőkönyv szerint Sajóládval együtt Alsózsolca filiáját képezte. A másik község volt valószínűleg a mai Kemely-tanya helyén Kőmely, mely nemcsak külön község, de külön ref. egyházközség is volt, külön templommal és külön pappal. Úgy Nolaj, mint Kőmely a XVII. század közepe táján a török pusztítás áldozata lett, mert az 1667. évben végzett újabb vizitáció feljegyzései már nem is emlékeznek róluk.

Több történelmi emlékünk a XVII. századból nincs. A ref. egyház jegyzőkönyvei 1738-ban kezdődnek, s ettől kezdődően tudjuk figyelemmel kísérni úgy a község törzslakosságát, mint annak papjait és tanítóit. Érdekes jelenség, hogy az említett 1640-iki jegyzőkönyvben felsorolt előljáróknak a családjai ma is itt élnek: névszerint a Rózsa, Orbán, Nagy, Kovács, Gál, Tóth és Halász családok, egyedül a Fighe-familia hiányzik az akkor említettek közül. Az 1757-ki vizitáció alkalmával pedig a Fodor, Farkas, Bárrévi, Szilágyi familiák említettnek, melyeknek leszármazottai élnek ma is.

A XVII. század második felétől kezdődőleg a Vayak a község földesurai és pedig az első, akiről írott emlékek találhatóak az egyházi irattárban, Ábrahám, kinek négy kiváló fia maradt, úgymint István, Dániel, József és Mikós. István nem lakott itt, sem birtokrésze nem volt itt. Az utóbbi három testvér a zsolcai birtokot három úri lakkal három részre osztottan bírta. Közülök Dániel közpályán nem működött s úgy látszik: ő volt a gazda. Ő építtette a temetőben levő családi kriptát és fölébe egy templomszerű épületet. Homlokzatán ez eredeti, vörösmárványba vésett felirat olvasható: »Piae parentum et coniuigis memoriae«. Ugyanő építtette 1786 és 95 évek alatt, bár pénzbőlileg a másik két testvér is hozzá-

járult, a ma is használatban lévő szép ref. templomot. A községtagok csak fuvarral és napszámadással, meg a templomtelek megvételéhez lelkenként egy polturával járultak hozzá, hogy ily módon a templomhoz való közös jog érzete kellőleg kifejezésre jusson. A másik két testvér ellenben a közélet terén vitt nagy szerepet és pedig József, a nagy államférfi, septemvir, II. József legkedvesebb és legbizalmasabb embere, kinek pestmegyei Bugyi nevű jószágára a kalapos király, ha Pesten tartózkodott, délutánonként gyakran kihajtatott egy csésze »fekete kofféra«. Miklós pedig híres törökverő tábornok az egykorú elnevezés szerint, generális főstrázsamester, ki a péterváradai csatában félszemét is elvesztette, és katonai érdemei jutalmául bárói rangra emeltetett. A három testvér közül Dániel utód nélkül halván el, vagyonrészét a bárói ágra hagyta s ez ágak ma is kettős része van a zsolcai Vay birtokból. Két fiutódja közül Miklós, a későbbi híres kancellár, a golopi Vay-ág alapítója s az ottani és ahhoz kapcsolt vagyonrészek örököse lett, a zsolcai vagyonrész pedig a kisebb fiú, Lajos, majd ő utána fia Béla, Borsod megye főispánja, a főrendiház alelnöke és utána a mai Elemér-báró örökölte.

A József birtokrészének örököse Ábrahám lett, ki grófi rangra emeltetvén, a grófi ág alapítója lett. Ugyanő Borsod megye első alispánja, majd Bereg és Máramaros első alispánja lett. Az ő birtokrészének öröklője fia, Károly, majd ennek fia, Tihamér, végül ennek fia, Károly lett, utána pedig ennek öccse, a mai birtokos Arthur gróf.

A község lakosságának létszámára nézve először 1795-ből találunk az egyházi anyakönyvben statisztikai adatot, de ez csak a ref. lélekszámot öleli fel, amely akkor 509 lélekre rúgott.

Az 1861-ben tartott népszámlálás szerint találtatott a községben 780 ref., 169 r. kath., 8 g. kath., 6 ág. ev. és 22 izr., megjegyzés : mind magyar ; összesen 985 lélekszám, az 1920-iki népszámlálás 2200 lélekszámával szemben.

A község lakóházainak száma ma 400.

A község és a törzslakosság ref. vallású. Egyházilag a róm. és g. katolikusok Felsőzsolcához, az ág. evangélikusok Arnóthoz, az izraeliták Ónodhoz tartoznak.

A ref. egyház története, bár ha nincsenek is róla írott emlékek, bizonyára a XVI. század közepével kezdődik a fentebb említett Bánfalvi Bárius család hatása és földesúri védelme alatt. Különben is közelelvén Miskolchoz, Szentpéterhez és Szikszóhoz, a reformációnak e vidéki gócpontjaihoz, még akarva sem maradhatott volna azoktól izoláltan. A ref. egyház története teljesen egyező a község történetével, mert a község törzslakossága és földesurai mindenkor reformáltak voltak. A fentebb említett 1640-i jegyzőkönyv szerint már akkor volt temploma és papja, Uyfaly Péter nevű, sőt a jegyzőkönyvből kivehetőleg már előbb is voltak papjai, mert amikor a papi fizetést elsorolja, említést tesz egy kis rétecskéről is, melyet az atyafiak

jó akarattokból adni szoktak, amint már Albert és Jakab prédikátoroknak is megadták. Az ezidőben már meglévő templom valószínűleg 1795-ig fennállott, mert akkor egészen új telken teljesen új templomot építettek, de még a régi is állott akkor is, mit bizonyít a felszentelésről fennmaradt feljegyzés. De hogy hol lehetett és mivé lett a régi templom, azt sem írás, sem szájhagyomány

nem tartotta fenn. Papjainak névsora 1738-tól ismeretes, ugyancsak ezidőtől hézagosan a rektoroké s 1776-tól a kurátoroké. Ma a reformátusok lélekszáma 1100.

A ref. egyház kezdetétől fogva a legnagyobb gondot fordította az oktatás ügyére. A templom falához odalapult az iskolaház is és vagy külön rektor útján, vagy a pap vezetésével folyt a gyermekek oktatása. A rektorok neve csak 1738-tól van feljegyezve, de ez éppen nem jelenti azt, hogy ekkor kezdődött csak az iskolázás. Jelenleg három ref. felekezeti tanító működik a község belterületén, a negyedik pedig Kemely tanyán községi jelleggel. Analfabéta a bennszülöttek között nincs, csak a bevándorolt cselédség és az elég nagyszámú cigánytelep tagjai között akad.

Az iskolán kívüli oktatás nov. 15-től február végéig ú. n. népies előadások formájában gyakoroltatik, melyeken a lelkész, tanítók és jegyzők vallás erkölcsi, hazafias, szépirodalmi és közismereti előadásokat tartanak, az iskolás gyermekek szavalnak és részint a gyermekek, részint a felnőttek énekkara élénkíti az előadásokat. A felnőttek énekkara magasszínvonalú szerepléseivel minden elismerést megérdemel, amelyből az oroslán rész a karvezető *Szabó Andrást* illeti.

A község közigazgatási intézményei közül a Hitelszövetkezet és a Hangya fogyasztószövetkezet érdemelnek említést. Az előbbi egyike az ország legrégebbi ilyenű szövetkezeteinek. Mai ügyvezetője *Baksa Lajos* nyug. tanító. E szövetkezet a főbérelője a község határában fekvő Simárd puszta közalapítványi 436 kat. hold kiterjedésű birtoknak is, amelyet teljesen altruista alapon 1–10 magyarholdas parcellákban albérletbe ad a község lakosságának.

A leventeképzés elismerésreméltó eredménnyel folyik; leventéink a járási versenyek bemutatása alkalmával mindenkor dicsérettel állották meg helyüket.

A tűzoltóság intézménye több tekintetben nem mondható tökéletesnek, jó szerencse, hogy a lakosság oly elővigyázatos, hogy 23 év óta jelentősebb tüzeset községünkben nem fordult elő.

A községnek postája és állomása van. Mint fővonalon és csatlakozó ponton fekvő helynek e tekintetben rendkívül kedvező helyzete van, mert 24 óránként 17 személy- és 6 gyorsvonat áll rendelkezésére.

A község lakosságának fő foglalkozása a földművelés s annak keretén belül az állattenyésztés. És pedig vagy mint kigazda a saját, vagy mint mezőgazdasági cseléd és napszámos a *báró Vay* és a *Munk testvérek* gazdaságában. A *Munk testvérek* uradalma, mely egyike a legjobban vezetett nagy gazdaságoknak, már kereskedelmi növények, például dohány, cukorrépa termesztésével is nagyban foglalkozik, ezenkívül szép tehenészetet és állandó sertéshizlaldát tart fenn. Az

uradalomnak az összes tanyákat összekötő lóvasútja és telefonhálózata van, valamint saját villanyáramot fejlesztő telepe is.

Jelentékeny termelési ág a községben a kavics- és homokbányászat is. Ugyanis a Sajó Kiáradásai alkalmával oly mennyiségben hagyja hátra a község határában mindenütt, amerre elfolyt, a betongyártmányokhoz szükséges legkitűnőbb minőségű kavicsot és homokot, hogy csak vállalkozószellem és ügyesség kell e kincsnek a kitermeléséhez és értékesítéséhez. Folyik is ma már a helyszínéről az állomáshoz lóvasúton szállítva oly méretekben, hogy az ország jelentékeny vidékeinzsolcai kavicsból megy minden beton-építés.

Alsószolcai levélték

ALSÓ- ÉS FELSŐÁBRÁNY

Irta : *Bokor Dezső*

Alsó- és Felsőábrány a legrégebb idők óta két külön politikai községet alkotott. *Alsóábrány* eredetileg Barát-Nyárad néven szerepelt, 1326-ban szerezte meg a maga számára az egri káptalan. Mátyás király az azelőtt Sasvári István által bírt községet 1459-ben a csehek (husziták) elleni hadjáratban kitűnt Szentmarjai Jánosnak adományozta. 1544-ben Mehemed basa 44 más községgel egyben fölégettette. 1630-ban még sarcot fizetett a töröknek. Egy 1753-iki feljegyzés szerint, mely a borsodmegyei malmokat sorolja fel, megemlíti, hogy Alsó- és Felsőábrányban is volt 1—1 malom. Alsóábrányt a feljegyzések szerint nem lakták szabad emberek (nemesek), a legrégebb időktől káptalani, illetőleg uradalmi birtok volt.

Felsőábrányról legegyszerűbben egy 1221. évben kelt oklevélben történik említés s kezdetben *Ábrám* néven szerepel. Eredetileg várbirtok lehetett s mikor a nemesi osztály kialakult, ezeknek a birtokába került. 1221-ben a községből való Jónás nevű ember ellen vádat emelt a Tilos faluból való Senchea (Szőke?) ingóság elpusztítása és elhurcolása miatt. 1300 körül már rendes plébániája volt. Az Anjou-korban piac tartására nyert engedélyt a királytól. Rajta kívül ebben az időben csak Miskolcnak, Kövesdnek és 5 más helyiségnek volt piaca a vármegyében. Zsigmond király idejéből fel van jegyezve egy Ábrányi Pál nevű embernek a neve. A Hunyadiak idejében a községet a Bessenyő és Keczer nemesi családok lakták bizonyára más nemesi családokkal együtt.

Ellentétben Alsóábránnyal, sehohsem olvassuk róla, hogy egy embernek lett volna a birtoka, vagy valamikor elajándékozták volna. Az 1544-iki adórovó lajstrom a vatai, IV. járásban főlemlíti Felsőábrányt is. Ugyanez évben égette föl a vármegye más 44 községével együtt Mehemed basa. Mikor épült újra, nincs feljegyezve, de bizonyos, hogy 1582-ben már református volt a község, ebből az évből említés van téve a ref. eklézsiáról.

1593-ban Borsod megyének el kellett rendelnie, hogy (a vatai, tardi és) az

ábrányi erdőket, melyek »az istentelen pogánynak (töröknek) rejtekhelyül szolgálnak, a lakosok 12 forint büntetés terhe alatt kivágni tartoznak.« 1596-ban a szerencsétlen kimenetelű mezőkeresztesi ütközet után felégették a törökök a környékbeli falvakkal együtt. Rövidesen felépülhetett, mert egy 1602-ből való feljegyzés szerint, mikor egy Girincsi István nevű ember a felsőábrányi molnárt elvitette, Gombos András és felesége, Vértes Sára, ez ellen erőlesen tiltakoztak.

1679-ben szerzett nemességet a jelenlegi Menyhárt-család egyik elődje : Gyurác Miklós, több rokonával együtt.

Hogy a török-pusztítás mennyire megritkította a lakosságot, mi sem bizonyítja jobban, mint egy fel maradt egykorú összeírás, amely szerint a most legnépesebb falvakban is csak néhány család élt letelepedve. Így az 1685-iki összeírás szerint : Felsőábrányban 19 volt a pusztta ház és csak 5 a lakott. Mikor népesedett be ismét a község : nem tudjuk. 1702-ben azonban már ismét megalakul a ref. egyház, a vármegye 5 frt segélyt ad neki templomépítésre s Szoboszlai Mihály prédikátor uram 1703-ban foglalja el itt lelkészi állását.

1710-ben eklézsiális feljegyzések szerint leégett a község s szünetelt az egyházi szolgálat is 1712-ig. Hogy milyen körülmények között történt a tűzvész, sajnos, nincsen róla bővebb említés. 1712-ben Miskolci Márton lett a prédikátor s ugyanaz évben öntetett az egyház egy kisebb harangot. Az egyházi életben ettől kezdve a mai napig meg van a folytonosság.

BÁNREVE

Bánréve község már 1427-ben mint ősrégi révhely szerepelt Banrew néven. Nagyon kis helység volt mindaddig, míg 1873 körül vasútja fel nem épült, amikor is Miskolc—Fülek—Bánréve—Dobsina, majd később Bánréve—Ózd között jelentős vasúti forgalom gócpontja lett. A község régi birtokosa a Szentmiklóssy család volt, mely család birtoka 1845-ben lett az úrbéresség részére meghasítva, olyképp, hogy a község $\frac{2}{3}$ része a földesúré, $\frac{1}{3}$ része pedig az úrbéres és zsellér-birtokosságé lett. A Szentmiklóssy-családot a birtoklásban báró Vay Alajos családja követte. Vay nevezetesen Szentmiklóssy-lányt vett feleségül. A 90-es évek végén báró Hámos László tulajdonába ment a birtok a szép úrilakkal együtt, 1908. évben pedig gróf Serényi Béla vette azt meg, azt azonban az Östermelők putnoki mezőgazdasági részvénytársaságnak adta bérbe.

A községben az 1900-iki évig mindössze 54 lakóház volt 564 lakossal, ma azonban a lakóházak száma a 200-at, a lakosoké az 1000-et meghaladja, s a község fokozatos, szép fejlődés útján van. 1926. évben Fölföldy Ottmár körjegyző buzgó fáradozásának eredményeképp a 32 családot számláló református lakosság részére felépült a református templom, majd 1928 szeptember havában a r. kath. templom is felszenteltetett

Bánréve ma a cseh határon fekszik s állomásain cseh hivatalnokok és pénzügyőrök is teljesítenek szolgálatot. Ott van a vámőrszakasz parancsnokság a maga nagy laktanyájával az államrendőrség, vámhivatali kirendeltség. Van a köz-

ségnek 2 tantermes, 2 tanerős, állami elemi iskolája, körorvosi székely, közigazgatási székely.

A községhez, amely villanyvilágítással van ellátva, hozzátartozik Szarvas puszta, amely gróf Serényi Béla birtoka. Az 0. F. B. ítélete alapján kiosztott 98 kath. hold szántó és 122 házhely, ahol az építkezések serényen folynak.

BÉLAPÁTFALVA

Irta : *Cserniczky Béla*

A Bükkhegység aljában a vadregényes »Bélkő« hirtelen kiemelkedő, 784 m. magas sziklás bérce alatt tágas völgykatlanban fekszik Bélapátfalva nagyközség — egykori mezőváros.

Bélapátfalva az 1089. évben Szent László által betelepített kúnoktól veszi eredetét. Úgy látszik, amidőn Szent László 1089-ben a Duna-Tisza közén garázdálkodó kúnokat kegyetlenül elverte, a behódolt kúnoknak maga jelölt ki szállást és pedig a többek között Borsod vármegye kevésbé lakott vidékén, így Apátfalva községben is, melynek lakosai úgy népszokások, mint viselet és nyelvjárás tekintetében mind a mai napig megtartották kún-palóc faji jellegüket, amelyet pedig minden valószínűség szerint betelepült őseiktől örököltek. A történeti iratok szerint ez a község hajdan a Beél seu Beál kún származású nemzetiség birtoka volt. A kúnok még a XIII. század elején is pogányságban éltek, ez tette szükségessé, hogy II. Kilit (Clétus) egri püspök 1232. évben a francia eredetű cisztercita rendet Borsod vármegyébe is behozza és a Bélkő rengetegében telepíti be és ezzel megalapította a Béel mellett lévő három forrás közelében a híres neves bélháromkúti apátságot. Valószínűleg a község ettől az apátságtól kölcsönözte a későbbi Apátfalva nevét is.

A község keletkezése 1089. évre vezethető tehát vissza. Ebben az időben Borsod vármegyét két nemzetség uralta, a Bors és Miskolc nemzetség. Szent László királyunk aztán a kúnok leveretése után szintén Borsod vármegyének a kevésbé lakott részeire telepítette le a behódolt kúnok egy csoportját, így került Bélapátfalvára és környékére az eredeti kún származású Béel (palócosan : Beél) vagy magát másként Ug nemzetségnek is nevező törzsnemzetség, melynek a történelmi adatok szerint főfészke a jelenlegi Monosbél község volt, melyet annakidején az iratok szerint Béelnek, — Bélapátfalvát : Béel-nek és Közép-Béelnek, a jelenlegi közvetlen szomszédos Borsodszentmárton községet pedig : Al-Béelnek neveztek. Nyilvánvaló, hogy ezek a községek hajdani elnevezésüket az őket uraló nemzetségtől kapták. Sőt valószínűnek látszik az a feltevés is, miszerint a Bélapátfalva község felett egyszerre gyönyörűen kiemelkedő hatalmas mézskő-sziklahegy : a »Bélkő« is innen nyerte nevét és ennek nyomán viseli jelenleg a község is a »Béel« előnevet. Egyesek ugyan azt állítják, hogy a Béel követ nem a Beél nemzetségről, hanem Baál pogány istenről és az ő tiszteletére neveztek volna el, mert a pogányok egykor itt, e hatalmas kő tetején mutatták be áldozataikat Baál istennek. Az tény, hogy a Bükkhegységben manapság is igen sok nyoma található az egykori pogány világnak. Itt van pl. a községhez alig 3—4 km-re lévő úgynevezett »Kelemenszéke«, kisebb

hegytető, melyen a legnagyobb valószínűséggel megállapíthatók egy hajdani kelta vár nyomai, a földsánc pl. még ma is jól kivehető. Ennek fekvése és alakja arra enged következtetni, hogy- egykor valami kelta hatalmasság »székelt« itt, amit különben a hegytető jelenlegi elnevezéséből is lehet sejteni. Vagy szintén a község határában van egy másik erdőrész, melyet mai napig »Áldozónak« hívnak, ezek mind az egykori élénk pogány idők mellett tanúskodnak. Azonban a »Bélkő« elnevezésére nézve mégis csak az előbbi feltevést tartjuk valószínűbbnek.

Bélapátfalva földrajzi fekvésénél fogva szegény, de természeti szépségekben annál bővelkedőbb község. A határ szabálytalan, ötszög alakú, délről északra nyíló tágas völgy, melynek déli beszögelésében fekszik a község. A község 360 m. tengerszíne feletti magasságban fekszik és Szarvaskő, Felsőtárkány, Mónosbél, Mikófalva, Bükkmogyorósd, Szilvásvárad és Borsodcszentmárton községek határolják. Határa túlnyomó részben erdő, délről és északról lankás dombokkal, nyugaton sík, míg keletről a Bükkhegység hirtelen kiemelkedő hegylánca húzódik. Közvetlen a község felett emelkedik a 784 m. magas sziklás Bélkő és még több magaslata a Bükknek. A Bükk itteni rengetegében ered a Lackó és az Eger patak. E két patak víze táplálja a Portland-cementgyár vízfogóját.

A község határának kiterjedése összesen 6216 kat. hold, ebből 966 kat. hold szántóföld, 72 kat. hold kert, 75 kat. hold rét, 9 és fél kat. hold szőlő, 906 kat. hold legelő, 3895 és fél kat. hold erdő és 292 kat. hold műveletlen terület. A község tulajdonát képezi 30 és fél kat. hold, a 100 holdon aluli kisbirtokosoké 1045 kat. hold, a 100—1000 holdas középbirtokosoké — kat. hold, az Egri Érseki Papnevelő Intézet tulajdona 4110 és fél kat. hold, végül a Bélapátfalvai Volt Úrbéres Gazdaközönség tulajdona 1030 kat. hold terület.

A község lakosainak száma az 1920. évi népszámlálás szerint 1892 volt, ma kb. 2000-re becsülhető. Összlakosságának 99 és fél százaléka magyar és csak fél százaléka más nemzetiségű. Vallásra nézve a lakosságnak 95 és fél százaléka róm. kath., 2 és fél százaléka izraelita, 1 és fél százaléka református és félszázaléka egyéb vallású. A lakosság főfoglalkozása a földművelés, állattenyésztés, azonban a határ túlnyomó részben erdő lévén, a lakosság legnagyobb része a földművelés mellett még az uradalmi erdőgazdaságban fakitermeléssel és fuvarozással, továbbá részes mészégetéssel és különösen a mésznek a közel-távolabbi községekben való árusításával igyekszik a mindennapi kenyerét megkeresni.

Nagy előnyére van a lakosságnak az évről-évre mindjobban fejlődő híres apátfalvi portlandcementgyár, mely állandóan mintegy 300 munkást foglalkoztat. E szerencsés munkaalkalom a községi nincstelenség nagy részének biztos megélhetést nyújt.

A mezőgazdasági művelés alatt álló földekből a kis- és törpebirtok átlagos kiterjedése $2\frac{1}{2}$ —3 k. hold és ennek is nagyobb része hegyes-dombos, nehezen megművelhető, elvértve szikes, kötött talaj, melynek termőképessége gyenge és ehhez járul még a parcellák szétszórtsága. Van több eset, hogy egy fertályos (nálunk kb. 7 k. h. föld) gazdának a birtoka 14—18 drb parcellában van széttagozódva és mindezek mellett még a gazdasági kultúra sem valami magas fokon áll, csak az utóbbi években kezdenek gazdasági gépeket beszerezni, nemesített vetőmagokkal, műtrágyával, meg az elengedhetetlen csávázással dolgozni.

Az állattenyésztés is elég gyenge. Ezen a téren főbüszkeségük a híres bélapátfalvai címeres ökrök, melyeket maguk nevelnek fel igen nagy bajjal és gondnal. Uralkodó tenyésztési irányok egyébként szarvasmarháknál : a szimentháli, igavonó állatoknál: a magyar fajta ökrök, sertéseknél pedig kizárólag a mangalica. Hogy igavonó állatoknak főleg a magyar fajta ökröket szeretik használni, annak oka leginkább abban található, hogy a nyugodt ökörfogatok a nehéz művelésű földjeik gondos megmunkálására sokkal alkalmasabbak, mint a hevesvérű lovak. Ebben rejlik bizonyára az a magas színvonalú tenyésztés is, amit a szép külsejű magyar ökrök nevelésével értek el.

Egyébként az 1928. évben a tavaszi állatösszeírás szerint : 260 drb szimentháli szarvasmarha (tehén és ökör), 206 drb magyar ökör, 65 drb ló, 514 drb juh, 677 drb mangalicasertés és 56 drb kecske volt az állatállomány.

A legelőterület kiterjedése a tenyészállatok számához mérten kielégítő volna. Van ugyanis a szervezett gazdaközönségnek 713 kat. hold legelője és 289 kat. hold erdőterülete, amit a birtoktulajdon arányában ma is közösen használnak.

Bélapátfalva község 1871-ig mezőváros volt. Mezőváros múltjára mai napig is igen büszke a község, különösen azt lehet sokat hallani, amint emlegetik a községben, hogy »bizony ez olyan község, melyhez valamikor még Mezőkövesd is tartozott« Valóban, hajdan Mezőkövesd község valamilyen egyházi vonatkozásban Bélapátfalvához tartozott. Valószínű, hogy az egykori híres apátfalvai apátság egyházi hatásköre alá, vagy esetleg birtokai közé tartozott, de történelmi tény, hogy alárendelt minőségben állott. Egyébként ez Mezőkövesd község okmányai között, továbbá Borovszky monográfiájában is előfordul, illetve meg van említve. Jelenleg a község nagyközség. Közigazgatásilag ideiglenesen hozzá van csatolva Borsodszentmárton és Monosbél, mely két község tulajdonképpen közigazgatásilag ma is külön körjegyzőséget képez.

Bélapátfalva közigazgatási szervezete áll: egy vezető, egy adóügyi és egy segédjegyzőből, községi bíró, törvénybíró, községi pénztárnok, községi közgyám, hat községi előljáró (népiesen hitesek) és rendszerint egy jegyzőgyakornokból. A község közigazgatása élénk és igen mozgalmas, sokoldalú és ennek következtében munkával túlhalmozott. A község közigazgatásilag Borsod vármegyének a sajószentpéteri járásába van beosztva. A község a járás székhelyétől 66 km-re, a megye székhelyétől pedig 81 km távolságra van vasuton, így főleg a rossz közlekedés miatt a közvetlen érintkezés nincs meg a hatóságokkal, az intézményekkel. Ezen nehézségek és túlterheltségek dacára, az általános közigazgatása a községnek jónak, sőt a járásban elsők között van elismerve.

Mint érdekes jelenséget említjük meg, hogy Bélapátfalva község féltőn őrzi nagyközségi jellegét attól, nehogy a borsodszentmártoni körjegyzőség ideiglenes hozzácsatolásával idők múltán ez az állapot természetessé és véglegessé váljék és ennek folytán valamikor körjegyzőségnek, illetőleg kisközségnek minősítsék. Nagyközségi jellegét úgy igyekezik kidomborítani, hogy a hozzá csatolt községek meghallgatása nélkül egyedül maga választja a közigazgatás jegyzőit, továbbá egyedül maga fedezi az összes közigazgatási terheket.

Bélapátfalva község újabbán körorvosi székhely is, azonban még a körorvosi állás betöltetlen. Ellenben már jelenleg is van munkásbiztosító pénztári orvosa.

Bélapátfalva körzeti forgalmi adóhivatali székhely is, mely hivatal a községen kívül még a környék 16 községét adminisztrálja.

A községben van m. kir. csendőrőrs is, melynek állandó létszáma egy parancsnok és öt csendőr, minek folytán a közbiztonsági állapotok nagyszerűek.

Egy kultúrmérnök is van a községben, aki itt magánpraxist folytat és így a község, meg a környék gazdálkodói könnyen juthatnak földmérnökhöz.

Bélapátfalva községnek a legértékesebb műemléke, leghíresebb nevezetessége az 1232. évben épített és máig épségben és használható állapotban megmaradt cisztercita eredetű ősi apátsági temploma, illetőleg klastroma (palócosan »klastrom«), vagy ahogyan a lakosság népiesen és igen találóan nevezni szokta, »őreg temploma«. A klastromot II. Kilit (Clétus) egri püspök építtette, az általa »Abbatia B. M. N. triumphantium — de Beél seu« (röviden Bélháromkuti) elnevezés alatt alapított apátság számára, melyben aztán a Franciaországból behozott cisztercita-rendet telepítette be.

Az építőművészeti és művészettörténeti szempontból is igen értékes templom románból csúcsívesbe átmenő stílusban épült. A románkori építkezési rendszernek a korabeli építészeti műemlékek közül hazánkban egyedül megmaradt példája.

A híres klastrom
IV. Béla idejéből

Az apátság viszontagságokban bővelkedő történeti múltjáról a legrégebb okmány IV. Béla király 1261-ben kiadott oklevele, mely említést tesz a »Trium fontium de Beél« apátságról, mint olyanról, amely az ő uralkodása alatt szintén nem kerülheté el a tatárrombolást, A fenti okmány

alapján, de meg az erre vonatkozó és jelenleg az egri érseki lyceum múzeumában őrzött egyéb kútforrások szerint is megállapítható tehát, hogy a hajdani bélháromkuti cisztercita apátság már 1241-ben, vagyis megalapítása után 9 évvel szépen virágzott, mikor is a tatárjárás vihara úgyszólván elsöpörte a föld színéről az erős fejlődésben lévő és igen nagy kultúrmunkát végző apátságot.

A tatárpusztítás után bekövetkezett zavaros idők alatt csak tovább pusztult, tovább romlott az apátság, miután a feldúlt állapotokban és abban az örökös bizonytalanságban a rend tagjainak nem volt ott többé maradásuk. A személyi és vagyoni bizonytalanság sokáig késleltette az apátság felújítását és áldásos működésének nyugodt, békés teljesítését. Nagysokára aztán elült a tatárdúlás vihara, a nemzet kiheverte némileg a nagy csapás vagyoni és morális hatását s csak ekkor kezdenek gondolni a lerombolt és pusztulóban lévő apátság felújítására is. 1330-ban Csanád egri püspök helyreállítja, sőt nagyobbítja is az apátságot, javadalmát felsorolja és oklevelében megerősíti. Ezen oklevél szerint az apátság javadalmához tartozott: Apátfalva minden tartozékával, továbbá Királyd, Ostoros, Arnót, Horváti, Mercse, Csokva, — ma is meglévő — valamint Dochond, Pázmány, Medsa, Nagy- és Kisdukány, Csen, végül Velin eltűnt falvak, az utóbbi a Tisza mellett három halastóval.

1530-ig szépen fejlődik és virágzik is az apátság, — nagy szerepet töltve be a szórványosan még mindig fel-felbukkanó pogányok megtérítésében és a hitélet ápolásában ; — mígnem a reformáció terjedésekor Perényi Péter, a felvidéken hatalmaskodó oligarcha, aki Eger várába is befészkelte magát és 1530-tól 1562-ig bitorolta a püspöki javadalmat, — a Bélháromkuti apátságot is le nem rombolta.

Perényi kezéből a szarvaskői várúr hatalmába került az apátság és a várúr birtokolta mindaddig, amíg Eger vára 1596-ban a törökök kezébe nem jutott. Ezzel egyidejűleg az apátság is török kézre jutott és török iga alatt pusztult 1687-ig, mikor is Koháry István és marchese Dória Giovanni visszafoglalták Eger várát a megszálló törököktől. Mikor Eger vára a török uralom alól felszabadult, a Bélháromkuti apátság már csak pusztá cím volt, a hozzá tartozó javadalom — mely 14 faluból állott — előbb visszaszállott a kir. kincstárra, majd a Rákóczi-családnak adatott el, — de az apátsági címet állandóan fenntartotta az egyház és mint egyházi kitüntetés világi papokra ruházta. Különben ez a javadalom nélküli apátsági cím ma is létezik és az egri egyházmegyében, mint kitüntetés, ma is szerepel, illetőleg ma is van az egyházmegyének kinevezett »Bélapátfalvai apát«-ja. Később, a XVII. század végén, Telekessy egri püspök kérelmére I. Lipót király az apátság javait 30 évre az egri káptalannak engedte át. Telekessy István (1699—1715-ig) egri püspök közben megalapította az egri szemináriumot és I. Lipót király az ő közbenjárására 1700-ban, most már véglegesen ennek az általa létesített szemináriumnak adományozta a Bélháromkuti apátságot az összes hozzá tartozó javadalmakkal együtt. Az egykori apátság összes javadalma ma is az egri szeminárium (papnevelő-intézet) birtoka, illetőleg tulajdona és a szeminárium az alapítóiról jelenleg is »Seminarium Leopoldi Telekessyanum« nevet viseli.

Érdekesnek tartjuk itt pár sorban az apátság »Bélháromkuti« elnevezésének eredetével foglalkozni.

A »bélháromkuti« elnevezés kétségtelenül az egykori apátságot körülvevő és ma is meglévő forrásokra vonatkozik. Ebben meg is egyezik mindenki, aki ezzel a kérdéssel valaha is foglalkozott, csupán abban térnek el a vélemények, hogy melyik hát a több közül az a három forrás.

Vannak, akik a három forrás egyikének az apátsági templom közvetlen közelében létező, úgynevezett »Nagy Boldagasszony« főforrást, másoknak a szomszédos Szilvásvárad község vadregényes, szépségekben bővelkedő »Szalajka« völgyében lévő szikla-forrást és harmadiknak a dél felé szomszédos Monosbél község »Vízfő« nevű völgyzugában eredő bővizű forrást tartják és ezen állításukat azzal indokolják, hogy ezek a szomszédos községek hajdan az apátság birtokaihoz tartoztak volna, sőt Monosbélről az a hagyomány él, hogy az a Beéli Monostornak a major-sága volt valamikor és hogy még az Apátúr is itt lakott volna.

Ezek a vélemények el nem fogadhatók és ezen feltevést megdöntik az apátsági templom közvetlen közelében, a Bélkő (palócosan Beékeő) alatt manapság is meglévő három forrás és azok elnevezései, melyek szintén arra engednek következtetni, hogy a kérdéses három forrást ezekben a forrásokban kell keresnünk, illetőleg, hogy csakis ezek lehetnek az elnevezés alapjául szolgáló források.

Ebből kiindulva, tehát a legelfogadhatóbb és legésszerűbben okolható feltevés az, mely szerint a címben szereplő három forrás alatt az ősi templom közelében

mai napig meglévő, gazdag vizű három forrás és pedig közvetlen a templom mellett lévő »Nagy Boldogasszony« főforrás, továbbá észak felé 10 perc járásnyira az úgynevezett »Közép-bérc« dülőben lévő forrás, melyet ma is »Barátok kútjá«-nak neveznek és végül dél felé szintén 10 perc járásnyira eső »Recska kút«-nak nevezett forrás értendő, annál is inkább, mert az kétségtelenül megállapítható, hogy ezek a források táplálták az apátság egykori halastavát, melynek kőfallal körülzárt vízgátjának nyoma még ma is látható abban a mélyedésben, amelyet még ma is »Tófenék« -dülőnek nevez a nép. Azt magam is vallom, hogy Monosbél a beéli apátság majorsága lehetett valaha, mert ennek némi nyoma a monosbéli ú. n. »Vízfő« erdőrészt alatti hegyoldalon és ettől nyugatra levő »Ádámhegy«-nek nevezett domboldalon is fellelhető.

Egyébként már az egész községnek sajátos jellegzetessége, mai napig meglévő, nagykiterjedésű belsősegei, ősi kúriai, egyszóval a község gondozott külseje, megjelenése és az ember első impressziója is, a község nem közönséges multjára, illetőleg úri mivoltára mutat.

De hogy az Apátúr itt lakott volna, azt a nézetet nem osztjuk, mert sehogyszem találjuk meg annak magyarázatát, hogy miért kellett volna az Apátúrnak külön lakni az ő szerzeteseitől? Ilyenre aligha van példa a történelemben !

A Nagy-Boldogasszonyról elnevezett főforrást egyébként, mint kegyhelyet tiszteli a nép. Az alacsony kőfallal köralakban körülzárt forrás vize a legnagyobb télen sem fagy be, vizének gyógyhatást tulajdonítanak és minden esztendőben augusztus 15-én, Nagy-Boldogasszony napján, a messze távolból búcsújárásra idesereglett falvak népe egyházi zászlók, lobogók és Mária-képek alatt díszes körmenetben vonulnak ki a forráshoz.

Az apátságot annak idején a Bodogságos Szűz tiszteletére emelte II. Kilit egri püspök, az apátság, a templom s ennek nyomán a község védszentje is a Boldogságos Szűz Mária, kinek hatalmas képe ott függ ma is az ősi templom főoltára felett. Erről a képről az a hagyomány él a nép között, hogy amikor az apátság a tatárdúlás idején először elpusztult, úgy a templom, mint a kolostor épülete földig leégett és rombadőlt, — állítólag a főoltár felett volt nagy Mária-kép, — a templom védszentjének képe — teljesen sértetlen állapotban, épségben maradt meg. Azonban az kevésbé valószínű, hogy a mostani oltárkép volna az a kép, amelyről ez a hagyomány máig fenmaradt.

Ebben a csodának vélt jelenségben gyökerezik az a mélységes hit, az a misztikus erő, amely megteremtette a messze vidéken híres, a nép lelkében hagyományossá vált bélapátfalvai zarándok-búcsút. Augusztus 15-én, Nagy-Boldogasszony napján Borsod, Heves és Gömör megyék, mintegy 25—30 községének ájtatos népe zarándokol ide. Megkapó látványt nyújt az, amikor a vidék ájtatos hívői falvak szerint külön-külön csoportokban, ki-ki a maga egyházi lobogói, Mária képei és keresztei alatt, énekszóval vonulnak át a községen, egyenesen ki az ősi nagytemplomhoz s ott a templom környékén csoportosulva, az éjszakát is részben a templomban, részben pedig kint a szabadban, a Bélkő-alji regényes erdőszegélyén imádkozásban és ájtatoskodásban virrasztják keresztül.

Megemlítésre méltó történelmi nevezetessége még az apátsággal kapcsolatban a községnek az a kis kápolna, amely a községtől mintegy 5—6 km. távolságra

a Bélkő-hegy háta megett, az erdő rengetegében magányosan áll. Ezt a kis kegyhelyet »Gilitka kápolnának« hívja a nép. Nyilvánvaló, hogy ez az elnevezés Kilit püspök nevének elferdítéséből ered.

Erről a kápolnáról is él különben a nép száján hagyomány, még pedig az, hogy a kápolna, állítólag ott azon a helyen, illetőleg annak közelében, vértanúhalált szenvedett szerzetes emlékére építtetett volna. Amikor az apátság másodszori elpusztulásakor Perényi Péter felvidéki reformátor-oligarcha felbőszült hívei felgyújtották az apátságot, a menekülő szerzeteseket üldözőbe vették, akik közül az egyik az Egerbe vezető hegyi úton próbált ellenségei elől szabadulni, a régi kocsi-út a mostani kis kápolna előtt vezetett el és üldözői itt érték utól a menekült és az út mellett agyonkövezték. Mai napig »Paprakás«-nak hívja a nép ezt a helyet és az arra jövők-menők még ma is egy-egy darabka követ dobnak erre a helyre hagyományos szokásból, ami ezt a nevezetes helyet jól láthatóvá és emlékeztetővé teszi. Ezzel a hagyománnyal szemben viszont egyesek azt hangoztatják, hogy a kápolnát egy Barányi István nevű remete építtette volna, aki a szomszédos Mikófalva községben született és a környéken igen nagy közszerepetben álló, ájtatos és ügybuzgó egyéniség volt, az ő buzgóságának tulajdonítják a szomszédos borsodszentmártoni templom építését is, aki azt a bélapátfalvai hajdani kolostor romjaiból, gyűjtött alamizsnapénzen építtette fel 1726—1739. években. Előbb azonban ugyanezen romokból a Bélkő hátamegatti rengetegbe az ájtatos hívek segédkezésével magának remetelakot és a Szent Háromság tiszteletére a jelenleg is meglévő »Gilitka« kápolnát építtette fel.

Amíg Barányi István és remete utódai a kápolna közelében laktak, addig a »Gilitka«-kápolna a Szentháromság előforduló vasárnapjain igen látogatott búcsújárási hely volt, azonban amikor az utolsó remete is elhalt (utolsó volt Sokváry Fülöp, elhunyt 1804 évben) és amikor Erdődy egri püspök 1726. évben az apátsági templomot kiújította, a Szentháromság vasárnapi búcsúja is elmaradt.

Manapság is van azonban a »Gilitka«-kápolnának búcsúja. Minden év július hó 26-án, Szent Anna napján, énekszóval és harangzúgás közben indul ki a falu népe a Gilitkához és ott ájtatos szentmisét hallgat. Szent Anna napja Bélapátfalva községnek ünnep csupán, az egyháznak nem, a dolognak a magyarázata az, hogy valamikor régen már, július 26-án irtózatos zivatar volt Bélapátfalván, a jég elverte az egész határt, a vihar olyannyira félelmetes volt, hogy a község

Az apátság történelmének összeállításánál forrásul használtam az egri Érseki Lyceum könyvtárában és múzeumában található és idevonatkozó adatokat, — Fehér Ignác, volt bélapátfalvai r. kath. káplán »A Beéli apátság története c. verses füzetét, — továbbá Vahot Imrének 1853-ban, az általa és Kubinyi Ferenc által »Magyar és Erdélyország Képekben« cím alatt kiadott könyvben megjelent sorozatos »Uti jegyzetei«-t, — és ezeket a saját kutatásaim alapján egészítettem ki.

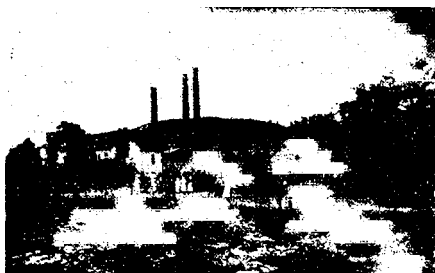
Bővebb ismertetést tartalmaznak az apátságról és annak viszontagságairól Ipolyi Arnold cisztercita pap egri gimnáziumi, később egyetemi tanárnak »A Beélháromkúti Apátság Története« című kétkötetes munkája, — a Sankfalvi Fodor-család levéltára, — továbbá Beél Mátyásnak (1684—1749.), a tudós pozsonyi ref. tanárnak kéziratai, melyek a primási és pozsonyi lyceumi könyvtárakban találhatóak, — végül pedig Fényes Geográfiai Szótára, 1851-ből.

akkori lakossága, a mi elődeink, fogadalmat tettek arra, hogy ezentúl július 26-át, Szent Anna napját minden esztendőben meg fogják ünnepelni azzal, hogy ezen a napon, munkaszünetet tartanak és szentmisét hallgatnak, még pedig kint az erdei kápolnában. Ilyen búcsúalkalmakkor szedik össze azokat a pénzeket is, melyeket egész éven keresztül a Gilitka-kápolna közelében megforduló járó-kelők a kápolna vasrácsos ajtaján a kápolna földjére kegyeletből, ájtatos célra bedobálnak.

Bélapátfalva község másik híres nevezetessége a kitűnő és elsőrendű építési-anyag gyártmányáról messze földön ismert és elismert portlandcement gyára, mely az Egercsehi Kőszénbánya és Portlandcementgyár R. T. és a Budapestvidéki Kőszénbánya R. T. koncernébe tartozik, — nagyszilárdságú portlandcement gyártásával foglalkozik. Teljesítő képessége naponta kb. 40 waggon, mely mennyiség részben belföldön, részben külföldön talál elhelyezést. A szükséges anyagot belföldön szerzi be és — főleg helybeli — átlag 202 személyt foglalkoztat állandóan.

Hogy a gyár az emelkedő cementszükségletnek megfelelhessen, az üzemnek — napi 60 waggon teljesítőképességűre való — kibővítése vált szükségessé,

mely nagyobbítási munkálatok már folyamatban is vannak és amelyek 1929. év vége felé nyerne befejezést.

Cementgyár, Bélapátfalva

A nagyobb teljesítőlehetőség természetesen az erőszükséglet fokozását is jelenti, mely egy új gőzturbinával kapcsolt, végeredményben 2000 kw-ot szolgáltató generátor felállításában nyer megoldást. Ennek az erőműnek a feladata lesz a cementgyár üzemének szükségletén kívül Bélapátfalva és környékének villamo-

sítása is. Erre vonatkozó tervek a kivitelre szintén készen állanak. Mihelyt a villamos centrálé felépül és üzembe lép, Bélapátfalva község azonnal bekapcsolódik a centráléba és ezzel a villanyvilágítás kérdése végleges megoldást nyer. Bélapátfalván már jelenleg is van villanyvilágítás, azonban míg eddig az áramot a cementgyár egyeseknek adta, ezentúl a község saját kezelésébe veszi át a villanyvilágítást. Erre a célra egy modern tervet dolgoztatott ki a község és már folynak is az előmunkálatok, a fővezeték megépítése, mely az egész községet be fogja hálózni, miáltal lehetővé lesz a községi utcák világítása is, amely kultúrális szempontból nagyon sokat fog jelenteni a községnek.

Az ilyen formában megoldott villamosítás természetesen a község egyik legjelentősebb közgazdasági tényezője lesz.

A község harmadik nevezetessége a híres, rózsás edényeiről országunkban mindenfelé közismert Bélapátfalvai Kőedény-gyár.

Az 1810. évben alakult kőedénygyár a Bélapátfalván bányászható tűzálló agyag felhasználására jött létre. A létesítés gondolatát szolgálhatta annakidején az a lehetőség, hogy a helybeli erdőségekből nyerhető olcsó faanyag egyik legfontosabb előfeltétele ezen iparnak.

A gyár termékei nagyrésztben az ú. n. kommercedények, tehát rendes köz-

napi szolgálatra szolgáló asztali és konyhai edények, mint tányérok, tálak, bögrék, köcsögök etc, részben pedig dísz tárgyak voltak. Mindkét fajta edény díszítésének alap gondolata a magyar rózsás díszítés volt, amely irányban Bélapátfalván egészen speciális stílus és díszítési mód képződött ki. Ennek a díszítési módnak specialitása volt az, hogy szabad kézzel történt a színek felrakása, ami mindenkor művészi jelleget adott ezeknek a tárgyaknak, viszont a gyár festőműhelyében ebben a rózsás díszítési modorban olyan kézügytechnika fejlődött ki, amelynek az volt az előnye, hogy alkalmazása egészen gyors és így olcsó volt. A díszítés alapját egy-egy ú. n. szabadkézi rózsza adta meg, amely ügyesen árnyalva, a csoport gócpontját képezte. Ezen rózsza körül ügyesen, egy-egy ecsethúzással alkalmazott zöldelés és néhány galy alkalmazása és készen volt a csoport, amely színesen, eredetien és népiesen hatott.

A bélapátfalvai edény stílusa és díszítése népies magyar és egyidőben itt volt az egyetlen gyár, amely rózsás edényt állított elő. Ez a rózsás edény azután nagy hírnévre tett szert, különösen a magyar renaissance évtizedeiben, a XIX. század utolsó évtizedeiben, amikor nem csak a magyar ízlés, hanem jórészt a külföldi is szépnek és eredetinek bírálta el azt. Erre az időre esik a bélapátfalvai kőedénygyárnak az aranykora, Nagy Zsigmond és fivére, akkori bérlők ügyesen ki is használták az akkori ízlés eme kedvező alakulását és nemcsak Magyarországot árasztották el gyártmányaikkal, hanem nagy kivitelt bonyolítottak le Amerikába is.

Ezután a háborút megelőző és a háború évei csak dekadenciát jelentettek. A véghezvitt nagyszabású építkezések (körkemence, alagútkemence, modern gépek etc.) a termelés olcsóbbá és így a gyártás jövedelmezőbbé tételét célozták volna; német szakember alkalmazása révén próbálta meg az igazgatóság a régi fénykort visszaidézni, azonban hasztalanul. A gyár utolsó bérlője nagy áldozatokat hozott és óriási erőfeszítéseket tett arra, hogy a gyár üzeme fenntartható legyen. A tulajdonos egri papnevelő intézet azon szemponttól vezérelve, hogy bérlőkkel ne kellessen mindenkor és állandóan vesződnie, elhatározta a gyár lebontását és ezen ősrégi és jellegzetes helyi iparág megszüntetését.

A község lakosságának jelenlegi szellemi jólétén elsősorban az iskolák fáradoznak. 200—230 mindennapi heti 24—30 és 80—100 ismétlőköteles heti 4—7 órában részben állandó tanításban és vallás erkölcsös hazafias nevelésben. E nem csekély munkát 3 tanerő (2 férfi és 1 nő) végzi három tanteremben. A tankötelesek fentírt száma évről-évre folyton szaporodik és ezzel párhuzamosan fejleszti a község az iskolákat s szaporítja a tanítói állásokat. Bár a községben eddig meglévő két iskola felekezeti jellegű, róm. kath. népiskola, mint ilyen a róm. kath. hitközség tulajdona, — az iskolákat nem a hitközség, hanem a politikai község tartja fenn.

Az iskolákon kívül több társadalmi intézmény igyekszik szolgálni a falu kultúráját a rendelkezésére álló és tőle telhető eszközökkel. Első helyen kell említmem ezen a téren a Levente Egyesületet, mely fáradhatatlan és sikereiben gazdag, rendkívül nagy jelentőségű, hasznos munkásságával valóban első helyen érdemel említést.

Másodszorban említendő a helybeli Róm. Kath. Földmíves Olvasókör, mely szintén nagy közhasznú tevékenységet fejt ki.

Igen szép, de szigorúan zártkörű társadalmi életet él községünk iparososztálya, kik jelentékeny számuknál fogva, a cementgyári iparosokkal karöltve, egyesületbe tömörültek és megalkották a «Bélapátfalvai Ker. Kath. Iparos olvasókör» -t. Ez a társadalmi testület szintén szép és kulturális működést fejt ki, tagjai pedig a társadalmi együttélés követésreméltó példáját nyújtják harmónikus, megértő egyesületi viselkedésükkel.

Bélapátfalva község abban a szerencsés helyzetben van, hogy kereskedelme és ipara a község számarányához mérten igen kedvező, mert meg vannak azok az eszközök, amelyek ezt elősegítik. Elsősorban is vasút és országút mellett fekszik. A községen keresztülfut a tornaalja—putnok—füzesabonyi országút és közvetlen a község alatt, a déli szegélyén torkollik be ebbe az országútba a vadna—ózd—bélapátfalvai törvényhatósági útvonal. Mindkét útvonal forgalmas közlekedési út, de különösen az országút, amely Csonka-Magyarország felső vidékének egyik legfontosabb és legforgalmasabb közlekedési útja.

A közlekedési viszonyok a tervszerű és folytonos útépitésekkel állandóan javulnak. Lassanként a községet más oldalközségekkel összekötő vicinális utak is ki lesznek építve, ami természetesen szintén a község fejlődését jelenti, annak nivóját emeli.

A jó közlekedési viszonyok természetesen a kereskedelmet és ipart élénkíti, egészségessé teszik. Községünkben szépen virágzik a kereskedelem. Van a községnek négy országos vásárja, ezenkívül állandó heti piaca.

De szépen virágzik a magyar ipar is községünkben. Nagyszámban vannak a kézműiparosok, akik nemcsak a község, hanem a környék közönségének legkényesebb igényeit is kielégítik. Van a községben a cementgyáron és a felszámolás alatt lévő kőedénygyáron kívül egy vámórló gőzmalom, egy vámórló szívógázmalom és egy nagyobb berendezésű épületfakereskedés, — melyeket, mint nagyobb ipari vállalatokat, említek meg.

Elvitathatatlan tény az, hogy ennek a községnek ipari jövője van. Ha szigorúan mérlegeljük a dolgot, talán már most is másodrendű megélhetési forrásnak minősíthetnénk a mezőgazdálkodást, mert a cementgyár és a szeminárium erdőgazdaság, no meg a szomszédos iparüzemek kereseti lehetőségei hiányában a mindössze (leszámítva a szeminárium uradalom tulajdonát) 790 kat. hold szántó, 60 kat. hold rét és 59 kat. hold kert, aligha nyújtana biztos megélhetést a 2000 lelket számláló község lakosságának. Évtizedek mulva pedig itt a megélhetés tisztán és kizárólag az iparra fog szorítkozni, akkor már a földművelés nem lesz létkérdés. Éppen ezen oknál fogva nehéz a helyzete a szegény földművesosztálynak, akik bizony ilyen körülmények között igen garasosan élnek és igényeik is szerények.

Bélapátfalva községnek a népe tisztelettudó, józangdolgozó, tekintélytiszteelő, egészséges nép, vallásos és jó hazafi, aki polgári és vallási kötelezettségeinek tőle telhetőleg mindenben igyekszik eleget tenni. Szereti a tisztaságot, nála az egyke-rendszer ismeretlen fogalom, munkaszerető, igazán minimálisra redukált igények között él és dolgozik egész életén keresztül családjáért. Büszkeséget és megtiszteltetést jelent náluk az, ha valaki életében vagyoniilag gyarapodott, vagy a nincstelen vagyont szerzett és viszont lebecsülik az olyat, aki a meglévő vagyonát elherdálja, könnyelműen él, családjával nem törődik.

Ez a nép a kúnok ivadéka, a Szent László királyunk által levert és a cserhalmi csata után behódolt kúnok ezen vidékre letelepített csoportjának leszármazója. A palóc a kún nép egy sajátos és különálló fajának a leszármazottja, nem azonosíthatók pl. a nagy- és kiskúnok népével, a kúnok részekre annakidején letelepített kúnokkal, illetőleg azok jelenlegi leszármazóikkal. A népvándorlás idején csapódhatott össze ezen népfaj a kúnokkal, később aztán — a hosszas nomád életmód, az együttbarangolás folytán — teljesen beléje olvadt. Az ivadékok leszármazásának nyomai ma is jól észrevehetőek, természetükből kiérezhető.

A palóc nép különös sajátossága az őseitől örökölt szokásaiban, öltözködésében, viselkedésében, — de különösen nyelvjárásában nyilvánuló ősi kún-palóc faji jellege. Nyelvük pl. egyszerűen dialektusa a magyar nyelvnek, akárcsak a székely is. Sajnálattal és mindinkább tapasztalható az, hogy őseitől örökölt hagyományos szokásait, népies viseletét lassanként kezdi elhanyagolni.

Bélapátfalva község jövőjét, továbbfejlődését vezetőinek buzgólkodásán s a lakossága szorgalmán, életrealitásán, továbbá ezek megértő együttműködésén kívül az a körülmény is biztosítja, hogy Borsod vármegyének ez a része mezőgazdálkodás szempontjából igen szegény, hegyes, erdős terület. A termőföld, vagy ahogyan népiesen itt nevezni szokták : az élőföld kevés és nagyjából nehéz talaj. A község fejlődése tehát csakis ipari és kereskedelmi téren várható. A község tulajdonképeni fejlődése tehát a jövő reménye. Majd amikor ipari kultúránk fejlődésével a regényes Bükk-hegység száz- meg százféle kereseti alkalmat és lehetőséget nyújtó természeti kincseit ipari célokra fogják felhasználni, ez fogja a községet majdan felvirágoztatni.

Én fanatikusan hiszem és bízek abban, hogy ez a nagy multtal bíró község, mely már a multban is — 1871-ig mint mezőváros szerepelt, — idővel az itteni ipari lehetőségek teljes kihasználásával egy ipari jellegű vidéki kisvároskává nő ki magát.

BOLDVA

Nyiri Dániel főlevéltárnok kutatása nyomán írta : *Szabó Lajos*

A község keletkezési ideje ismeretlen. A hagyomány szerint az egykori boldvai apátság telepe, mely hagyományt néhány történeti adaton felül a legrégebb magyar nyelvemléknek, a »Halotti beszéd«-nek, mely a »Sacramentum Boldvense« cím alatt maradt fenn, létele, valamint a most is meglévő korai román stílus az ország legrégebb műemlékei közé tartozó templom is bizonyítani látszanak. (A boldvai apátságnak létezését bebizonyítandó, Nyiri Dániel, Miskolc város főlevéltárnoka, 1926. évben a templom körül ásatásokat folytatott, mikor is az apátság épületeinek alapfalait feltárta. Az ásatások folytatásához szükséges összeget, sem a község, sem a megye fedezet hiányában nem bocsáthatta rendelkezésre, az elért eredmény bejelentésével a kultuszminisztériumhoz tételt előterjesztés segély folyósítása iránt. Ezóta semmi nem történt).

Boldva község a Giskra alatti cseh garázdálkodás idején ezeknek egyik főfészke lehetett, melyet a templom északi falán a szentély oldalában elhelyezett kelyhesek (calixinusok) jelvénye is bizonyít. A Szathmár Király-család levéltárában

található okmány szerint Bethlen Gábor idején a németek által teljesen felégetett, lakói elszéledtek és egész 1862-ig pusztán állott, csak ebben az esztendőben telepíttette újra akkori földesura, Szathmáry Király János nejének, szentmiklósi Pongrácz Katalinnak Liptó vármegye Prilina községi birtokáról idehozott lutheránus tót ajkú jobbágyakból, akik később megmagyarosodva, református vallásra tértek.

1711. évben lakói újra szaporodtak Perecsütő-Abod azon lakosaival, akik az ez évben dühöngő pestistől még megmaradtak s falujokat pusztán hagyva, ideköltöztek. Azóta lassú beszivárgás által állandóan szaporodik, utóbbi időben feltűnő módon a zsidók telepednek.

A község elejétől fogva Borsod vármegye kötelékébe tartozott.

A község határában Perecsütő Abod elpusztult község létezett, melynek emlékét az »Abod szőlők« »Abod völgy« elnevezések őrzik.

Borsod vármegye Monographiája szerint a vármegye a XVII. század folyamán több ízben tartott a községben congregációt, tehát jelentősebb helynek kellett lennie. Kultúrtörténeti szempontból érdekel bírhat, hogy itt íródott a legszebb magyar nóta : »Cserebogár, sárga cserebogár . . .«

A község határában új kőkorszaki (neolit), bronz és keltakori lelőhelyek vannak s az egyik fensík tetején egy tumulus, mely gyanítólag sarmata-jazig temetkezés maradványa.

A község lakóinak száma 1764, mind magyarok. Területe : 4936 kat. hold. Határában a Boldva és Sajó folyik. Egészséges éghajlata van. Utcái egyenesek, szabályosak. Villanyvilágítása van, a telep helyben van, mely még 2 községnek szolgáltat világítást. Vasúti állomása, távbeszélő, távírda és postahivatala van.

BORSODNÁDASD

Irta : *Dabrovszhy Miksa.*

Borsódnádasd mai területén a mondák szerint még a tatárjárás előtti években elszórtan lakóhelyek voltak, mert a tatárjáráskor a tatárok közül sokan itt maradtak vissza és beleolvadtak az akkor itt talált lakosságba. A számítás szerint azonban csak ezen időben keletkezhetett községünk, mert a roppant erdős terület a völgyben lévő óriási nádassal jó búvóhelyet nyújtott a menekülő lakoságnak, azelőtt pedig éppen emiatt nem volt alkalmas lakóhelyül. Hogy községünk, melynek elnevezése még néhány év előtt Nádasd volt, nevét innen nyerte, az kétségtelen. A tatárjárás után IV. Béla király is vidékünkön bolyongott, bizonyítja ezt községünk határán most is látható emlékoszlop. A XV. századtól kezdve sűrűbben népesedett be ez a vidék, akkor keletkezett, illetve akkor épülhetett fel határunkon az a vár, amelynek nyomai még most is megállapíthatók s amely egyik vajdának lakóhelye volt. Ugyancsak ez időben, vagy valamivel későbbben épülhetett fel a mostani r. k. iskola, lelkészlak és templom helyén egy Boza Katalin nevű asszony várkastélya s keletkeztek ezen várkastély körül az idetartozó cselédségnek lakóhelyei. Ezen Boza Katalinnak vérszerinti leszármazottjai még most is kimutathatók községünkben. Ezek az egyedüli itteni nemesek. Azonkívül

igen sok az Érsek, Gyárfás és Kovács nevű, illetve ezek alkotják az egész mostani községet majdnem egészben egy rokonságot képezve.

Községünk régebbi idejéből egyebet nem tudunk. A mostani, vagyis a legutolsó században aztán rohamosan fejlődésnek indult. Egymásután keletkeztek szénbányák és ezzel kapcsolatban létesült az itteni lemezgyár is, amely jelenleg több mint ezer munkást foglalkoztat. Ezen lemezgyár látja el jelenleg országunkat, de részben a külföldet is a közönséges pléhlemeztől kezdve a legfinomabb tükörlemezig minden szükséglettel.

Községünk a legutolsó népszámláláskor 2400 lelket számlált, melyből kb. 800 a gyártelepre esik, jelenleg azonban ezen szám emelkedésben van. Vallásra nézve az egész lakosság róm. kath. Igen szép temploma, községháza, 3 iskolája és gyönyörű jegyzői laka van.

A gyártelep az utolsó években teljesen átépült és számos új, szebbnél-szebb, munkáslakás létesült. Különösen kiemelhető az új villamosáramvezeték, mely Ózd gyártelepről 35.000 voltos áramot vezet gyártelepünkre az itteni gépek hajtására és egyúttal községünknek is a világításhoz szükséges áramot szolgáltatja.

Községünk hegyes, erdős, vadregényes vidéken fekszik s így nyaralásra igen alkalmas egészséges hely. A lakossága legnagyobb részben gyárimunkás, de mellesleg majdnem mindenki földműveléssel és kertészettel is foglalkozik.

A régi népviselet legnagyobb részben eltűnt, mert a lakosság az idegen gyári munkássággal összevegyülve, azzal felhagyott és a divatnak hódol. Egyedül a nők széles nagy szoknyaviselete maradt meg a régi népviseletből.

KÜLSŐ- ÉS BELSŐBŐCS

Irta : *Dr. Hegyaljai Kiss Géza.*

A legrégebbi szájhagyomány alapján *Bulcsu* vezérre vezetjük vissza Bőcs eredetét és nevét.

Bulcsu vezér történeténél kiigazítjuk a tévedést, ami Anonymus nyomán átment a köztudatba és a költészetbe, amely szerint *Bulcsu* vezér Árpádnak lett volna egyik legvitézesebb harcosa, zászlótartója. Tudnunk kell, hogy *Bulcsu* nem 913-ban halt meg, mint a Névtelen Jegyző véli, hanem 955-ben, az augsburgi vereséget követő kivégzéskor, német földön. Eszerint nem tartozhatott a honfoglalókhöz, hanem a következő nemzedékhez s egyik világhíres neve a vezérek korának, kinek haláláról a görög egykorú írók mind megemlékeznek s aki nemcsak félelmes vitéz volt, de az egyik legmagasabb nemzeti méltóságot, a khar-kász-i tisztet, viselte. Gyula vezérrel együtt ő a legelső, aki a magyarok közül Bizáncban keresztény hitre tér.

Ebben a fényes dicsőségű vezérben tiszteli Bőcs az alapítóját és névadóját. Eszerint községünk története 955-ig, tehát csaknem ezer éves időre nyúlik vissza. A *Bulcsu* névből lett aztán a *Bulcs*, *Bölcs*, *Bőcs* elnevezés.

Bőcsről a legrégebbi feljegyzést a Várad Regesztrom-ban találjuk, még pedig

az Arany Bulla évében, 1922-ben. Szövege ez : »Echilleu de villa Bulsu, cum provincialibus suis, impeciit convillanum suum Mosum de furto, eodem iudice & pristaldo, Mosus iustificatus est. (Vagyis : A Bölcs faluból való Ekellő, kerületbelieivel együtt, perbe fogta az ő falubelijét, Mosust, tolvajlás miatt. Mosus ártatlannak ítéltetett.« Ehhez a V. R. 280. lapján dr. Karácsonyi János megjegyzi, hogy : ezt a Bőcs falut a XIV—XV. században mindig *Bulch-nak* írják.

A fenti feljegyzésből bizonyos tehát, hogy Bőcs már jóval 1222 előtt fennállott. De az is bizonyos, hogy a tatárjárásban elpusztult. Bizonyos azért, mert egyenesen a torkában feküdt a tatár előrenyomulásnak. Kocsin kétóra alatt juthatunk Bőcsről a végzetes *Muhi pusztára*. Így Bőcs egyenesen a sodrába esett a megtorkolló, de aztán annál jobban szétterülő tatár áradatnak. Halvány szájhagyomány tartja aztán arról, hogy Külsőbőcsöt IV. Béla király alapította vagy telepítette újjá.

100 esztendő telik el a tatárjárás után, mire Bőcsről ismét írott adatot találunk. Az Anjoukori Okmánytár V. kötete 417. lapján olvashatjuk, az 1350. esztendőből :

Nagy Lajos király tekintetbe véve magistri Petri dicti Zwdar, filii Dominici de Bulch, aulae nostrae juvenis (Czudarnak mondott Péter mesternek, a Bőcsi Domokos fiának, udvari ifjúnknak) érdemeit, pallos jogot adományoz.

E feljegyzés bizonyíték amellet, hogy a nagyvagyonú felsőmagyarországi birtokos Zudar (Czudar) család egyik őse Bőcsről ered. A család legrégebb ismert őse az a *Bőcsi Balázs* fia, Dénes, kinek fiai : Domokos, János, Sándor, András és Balázs 1341-ben az abaújvármegyei Bőcs és a zemplénavármegyei Hidvége (Sajóhídvég) nevű falvaikon megosztottak. A család eredetileg a *bocsi* előnevet használja s csak később cseréli azt *olnadi* vagyis ónodira. A család több tagja hatalmáról és jótékony befolyásáról ismeretes, így Péter építi a testvérével, Györggyel, Bőcs szomszédságában, Sajóládon, azt a kolostort a pálosrendűek számára, melyből Fráter György kinő.

Van azonban egy érdekes bőcsi szájhagyomány, mely szerint a család egyik tagja, András, kegyetlen ura a jobbágyságnak, aki rászolgál a cudar névre cudarságával. Ez Bőcsről a makovici várba hordatja az élelmet a bőcsiekkel gyalog, s a saját lányát is fogságra vetteti, míg aztán Nagy Lajos király a Salamon tornyába záratja.

Egy harmadik emlék a Nagy Lajos király idejéből azt jegyzi fel, hogy Bőcs a nagy király birtoka :

1366-ban *Bös* középső falusi lakja a Széchiek birtoka, a király kezébe megy át, mint Diósgyőr tartozéka. (Wenzel, Diósgyőr, 28).

Végül a következő bejegyzés azért érdekes, mert Bőcs eszerint egyidőben két vármegyéhez tartozott. Ez az 1440. esztendőből való : A jászói konvent zálog címén beiktatja néhai Rozgonyi János fiait, Lőrincet és Jánost többek között a zemplénavármegyei *Kysbewlch* (*Kisbőcs*) és az abaúj vármegyei *Bwlch* (*Bulcs*) falunak fele birtokába zálog címén. (Diplomatikai Oklevélgyűjtemény az Országos Levéltárban, 13.532. szám.)

Ettől fogva sokáig nem találunk feljegyzést Bőcsről.

A Bőcsi Ref. Egyház 1714-ből való legrégebbi anyakönyvének 29-ik lapján a következő bejegyzés található :

A Bőtsi Templom belsőbb részének Padlásán lévő Táblában ez írás olvastatik :

IN S. POSTERITATEM EX PROVENTUSTO PROTOCOLLO PARIATUM: IN H. D. O. M. Ao Dni M. D. XLVI. M(éltóságos) JAKUSITH PÉTERNÉ HELVETICA CONFESSIO LÉVŐ ANNA UR ASSZONY FUNDALVAN EZ B. BŐTSI KŐ TEMPLOMOT, ELVEGEZTETTE A B(oldog) E(mlékezetű) M(éltóságos) G(róf) RÁKÓCZI LÁSZLÓ SUB FINE SAEC. XVI. SOKSZORI RUINÁIBUL RÉGI LAKOSI RENOVÁLTÁK SAEC. XVI. XVII. VEGRE FESTÉKEKKEL ÉKESÍTETTÉK MAGOK KÖLTSÉGEKKEL AZON REFORMAT A EKKLESIA LELKIPÁSZTORA ENYEDI N. ISTVAN URAM FELESÉGÉVEL LAKSAI SUSANNA ASSZONNYAL M. DCCC. XXXIV. ESZT. HORVÁT GERGELY ÉS UJHELYI MIHÁLY BIROSÁGÁBAN

Eszerint a bőcsi templom a kálvini hit megerősödésének első éveiből való s a tiszáninneni egyházkerület egyik legrégebbi egyháza. Kérdés, hogy ki az építetője, akit a bejegyzés Jakusith Péternének, de családnevének megemlítése nélkül »ANNA UR ASSZONY«-nak nevez? Eddigi utánajárásunk szerint Jakusith Péterné : *Osztrosith Anna*, kinek fia Jakusith Ferenc 1560-ban Győr várának alkapitánya. (Nagy Iván : Magyarország nemesi családai. V. kötet).

Hogy a hadak országútja mellett fekvő templomot romjaiból többször kellett megújítani, mint a bejegyzés megörökíti, annak szomorú példáját a mai nemzedék is megérte az 1919. évi vörös-román harcok után.

Az 1630-as évektől I. Rákóczy György fejedelem és Lorántffy Zsuzsanna egyre több gondot s költséget fordít Ónodvár erősítésére, építésére, de a török támadásai is mindig véresebbek lesznek. S e pusztítások az Ónoddal határos Bőcsöt is rendszeresen egyidőben sújtják. Legszörnyűbb az *1688 április 7-iki* vész, mikor a török csapatok Ónod városát annyira felégetik, hogy egy év múlva is csak pusztja helye van. Ekkor pusztul el Bőcs is. Ezidőből a következő feljegyzések maradtak fenn Bőcsről.

1688. A falu felerésze Rákóczy fejedelemé volt, más része pedig gróf Erdődyéné. Malma van a Bársonyos folyón. E faluban tényleg nincs más, mint a templom, a malom és két ház, a többi a török elhamvasztotta. (Magyar Tudományos Akadémia kéziratára, földleírások, 4r. 7a.)

Az elpusztult falu 1689-ben kezd népesedni.

Rákóczy egyik harcáról, mely a Bőccsel szomszédos határokon folyt le, a következő szájhagyomány maradt fenn Költő Kis Lajos családjában :

A *Jajhalma-i* ütközet a kurucok győzelmével végződött. Az újsiskai birtokban van egy *Sashalom* nevű domb, ami az ottani megütközés helyét jelzi, mert egy Sas nevű kuruckapitány ott halt hősi halált. A megütközés a kurucok győzelmével végződött, a labancok a ma is úgynevezett Eperjes-partoldalig húzódtak. Ámde megint olyan heves megütközés volt, hogy a ló a szügyivel tolta a vért s az úgynevezett *Vadvizes ér*, ahogy lefolyt a vér, ami vele összekeveredett, a Tisza vizével vegyülve mérföldekre festette meg a Tisza vizét. S ahogy neki-szorították a labancokat, a sipkájok, ahogy fent maradt a víz színén, úgy borította el a vizet, mint a varjú, mikor ellepi a földet. És egy *Dankó* nevű halom

jelzi ennek az ütközetnek az emlékét. Az Eperjes-part innenső oldalában van a *Testhalom*, ami az eltemetettekről neveződik. Több apró halom is látható s ezekre sátozt húztak a fejedelemnek és vezéreknek. Ezek a földek szomszédosak a bőcsi határral s az az ér választja, melybe a vér vegyült, a Vértölgye. (*Vírvölgy*).

A Rákóczy-időktől fogva évenkénti feljegyzések kötik össze a multat a jelenkorral. Ezek tiszta papírlapokból bekötött könyvekben, latin és magyar, vagy kevert nyelvű, néhol alig olvasható kézírásokból állnak.

Legrégibb a *BELSŐ BÓTSI EKKLÉSIÁNAK KOENYVE* című kötet, mely az 1714 és 1786 közötti évekből foglal magában tudósításokat.

A második kötet könyvünk *A Belső és Külső Böchi Helvetica Confessio tartó és valló Szent Ekklesiának Proiocoliuma*. Amiért a kötetet különösen érdemes elolvasni, az az egyházfegyelem szigorúsága. Ebben messze-messze felette állnak elődeink a mai kor felett.

A testi büntetés a beismerés és megbánás esetén sem marad el.

A bőcsi egyházközség 1799 május 16-án Miskolcon tartott superintendetiális gyűlésben az Abauji Tractushoz (egyházmegyéhez) csatoltatott, s ahhoz tartozott 1859-ig. Belsőbőcs községet a két megye 1819-ben cseréli ki egymással oly módon, hogy Aszaló helyett, mely 1819-ig Borsodé volt, ez évtől Belsőbőcs tartozik Borsodhoz és Aszaló Abaujhoz. Külsőbőcs község továbbra is Zemplénhez tartozott 1882-ig, mikor Borsodhoz csatoltatott.

E községek, — mint politikai községek, — 1882-ig önálló nagyközségek voltak. Eddig Belsőbőcs község, majd Abauj, majd Borsod vármegyéhez, Külsőbőcs község pedig Zemplén vármegyéhez tartozott. 1882. évben Külsőbőcs Borsod vármegyéhez csatoltatván, Belsőbőcs községgel körjegyzőséggé szerveztetett s körjegyzőségi kötelékben maradt a két község 1926. évig s ezidőponttól kezdve mindkét község visszanyerte nagyközségi jellegét.

A tatár és török idők dúlásai, a német császári kormányzat túlkapásai után mintha reménységet hozott volna 1848. Az ekkori bőcsi állapotokról néhány becses és eddig még kiadatlan adatot találtunk a következő iratokban : *Egyház-tanácsi jegyzőkönyv* 1832—1851. *Rendeletek könyve* 1832—1850, melyben Futó Sámuel bőcsi lelkész, abauji esperes hazafias szellemtől áthatott rendeletei, körlevelei olvashatók és *Gyüker József* külsőbőcsi földműves *naplója*, mely híven megörökíti a háborús események bőcsi hullámveréseit.

Az 1848-adik esztendő első hónapjaiban, ahogy az idő nyílik, nagy sürgésforgás támad a bőcsi reformátusok temploma körül.

Lassan ideér a híre annak a nagy tavaszi áradásnak, mellyel Kossuth magyarjai szakították el a régi szolgaság gátjait s az új idők szellemében meghozták március 15-én a jobbágyság felszabadításáról, az urasági robotmunka eltörléséről szóló törvényt.

Az új rend láthatólag nagy örömet kelt Bőcsön. Öreg Gyüker József külsőbőcsi jobbágy nagy fellélekzéssel írja a naplójába : »Ugyanebben az évben, — 1848-ban — szűnt meg a robot. A tavaszi szántáskor utoljára a Csegébe szántottam robotába és a dézsmálás is elmaradt.«

Az Egyháztanács jegyzőkönyve is megemlékezik az új berendezkedésről, mit a közigazgatás vezető embere, a főszolgabíró közöl a községgel.

Nagy az öröm a községben s az egyháztanács, bizonytal a szeretett lelkipásztor, Futó Sámuel, indítványára, a templom kapuját is új színre, a nemzeti háromszínre festeti be.

Csakhamar megharsantak mindenféle a nemzetőrség toborzó dalai, és Bócsón is katonai kiképzés alá kerül a fiatalság. Öreg Gyüker József naplója így beszéli ezt el a későbbi nemzedékeknek :

1848-ban tavaszkor kezdett a forradalom indulni, a vármegye tisztjei városon, falukon megjelenvén, serkentették a népet a felkelésre és a papok is javalván a köznépnék, az őrsereg csakhamar összeíródott és egész nyáron át, némelykor a berken, egzeróozást tanultak. Bizéki nevezetű őrnagy volt a komendánsok. Szent Márton nap után — vagyis november 12 után — felülről Kassa felé indultak az ellenség ellen. A kormányok rendelkeztek : az őrseregből minden tizediknek el kellett menni, vagy maga helyébe legényt fogadni. Összeszedvén magokat, elindultak, jóféle ruhákba, Ujhelybe, Boncsér József, mint próbált, azelőtt katonaviselt ember volt köztök a parancsnok.

Ujhelyből Kassára mentek, itt kaptak fegyvert, de némelyrésztinek fegyver se volt a kezébe azelőtt. Az ellenség jött felülről. Harmadnapra kélve, ki kellett rukkolni a harsányi partra. Itt rendre kellett állni, a tarisznyájokat egy rakásra kellett rakni és egy ott maradt őrizni.

Az ellenség rájuk puskázott, ágyúzott, a tarisznyátlan nép meg nem állott, bár a tiszték tartóztatták és megijedvén, útnak indult, szaladt ki merre tudott. Közel lévén az erdő, többrészi odamenekült. A nagy szaladás sokakat annyira megrontott, hogy egy-két esztendő mulva is halál lett a vége itthonlétében.

Az ellenség jött le Kassáról Szikszó felé, a szikszai és az ujfalusi hegyen várta a katonaság a megérkezését, de olyan hideg volt, hogy a strázsák közül fagyott meg, mert a hidegséget a hó is nevelte. A magyar az ellenség előtt itt sem állhatt meg, hanem elnyomult. A belsőbócsiek Szentpéteren voltak kovártélyba., onnan jártak ki a határszélre strázsálni. Gömör felől várták az ellenséget. Éjszákára ölfát vittek ki tüzelni, mégis alig állhatták a hideget. Dudás Sámuel is ott volt, ő beszélte. Elvonulván a fegyveres nép, az őrsereg is mindenfelé eloszlott, Így vége lett az első csatának.

A szabadságharc lezajlása után árvizektől kell szenvedni sokat, különösen a külsőbócsieknek. 1850—55-ig évről-évre rontja a Hernád a töltést, úgyhogy sok ház elpusztul, más helyen kell újból építeni.

1858-tól két nagy mozgalom juttatja állandó keresethez a bőcsi népet; Az egyik a vasútépítés, a másik a Tisza-szabályozás.

Hadd tudjunk annyit legalább mi is, — a Gyüker József naplója nyomán — hogy 1858-ban csinálták a töltést a tiszalúci és bőcsi határon át. 1859-ben tavasznyíláskor mindjárt hozzáfogtak és Lúci felől a Hernádig szeptember 30-ra lett készen a pályatest és mikor az első gőzös megérkezett, mint újságot sok-sok nép megcsodálta.

Hamarosan kész lett a fahíd is a Hernádon és a Sajón, úgyhogy a gőzös november 12-re bátran bejárhatott a miskolci piacra s új esztendőre mindent bevégeztek.

A Tisza új árkát is 1857—59-ig ásták Szederkény felé. »Igen jó keresetök volt

a böcsieknek, — írja elégedetten Gyöker uram — még takarni (aratni) se jöttek haza, több hasznot látván ott a munkájokból.«

Futó Sámuel abauji esperes elhunytá után az 1856 január 13-án a boldogult esperes fiát választják meg lelkésszé. Ez ifjabb Futó Sámuel mint közlegény önként jelentkezett honvédek s a szabadságharc végeztével mint huszárszázados tért haza s foglalt el lelkészi állást Alsó-Mérán.

A hatalmas termetű, rendkívüli testi erejű százados egyházi munkaerőnek is kiváló s 37 éves böcsi lelkészkedését nevezetes alkotások örökítik meg. Szathmári Király Pál Zsolcán lakó főgondnokkal vállvetve elsőben is a templom megújításán fáradoznak. 1870 április 18-án kezdik a bontást, május 5-én kezdik ásni a fundamentumot, 8—9 sukkos mélységre ; ez alkalommal többszáz emberi csontot, koponyát találnak, jelölül, hogy a templom körül temető volt; a tetemeket ott helyben földelik el újból.

A munka oly gyorsan halad, hogy a hatalmas új templom észre tető alá kerül, úgyhogy még ez év november 27-én a nép az új templomban él újbóri Úrvacsorájával. Ekkor már nagyrészt készen a belső berendezés is és a toronyba 1871-ben Walser Ferencnél rendelnek egy 8 mázsás harangot 855 forinton. 1871 július 16-án tartják a csillagos toronygomb feltételének ünnepét.

Még ki sincsenek fizetve teljesen a templom építésének költségei, már iskolaépítésről kell gondoskodni. 1886-ig ugyanis a két községnek 2 iskolája van, mind a kettő Belsőbőcsön. Ebbe járnak a külsőbőcsi növendékek is. 1884-ben határozatba megy, hogy a külsőbőcsi iskolát a külsőbőcsiek, a belsőbőcsi iskolát a belsőbőcsiek építsék fel a saját anyagi terhelésükkel. Így épül fel 1886-ra mindkét iskola, a külsőbőcsi 3219 forint 77 krajcár, a belsőbőcsi 2593 frt 63 kr. költséggel.

1873-tól van Belsőbőcsön rendes ismétlőiskola, 1877-től faiskola. Külsőbőcsön az iskola első tanítója, Smegner János végez igen szép, a faiskolában is hasznos munkát.

Az 1887-ik esztendő fekete betűvel van írva Belsőbőcs történetébe. Óriási tűzvész lángjai hamvasztják el a fél községet, úgy hogy jóformán csak a templom menekedik meg a pusztulásból. De hamvaiból néhány esztendei odaadó fáradozás után megerősödve, az új korszakhoz illően megszőpölve emelkedik ki a Felvidék síkságának emez egyik legszebb községe.

1893 szeptember 8-án sírbaszáll a böcsiek patriárkaszakállú, tekintélyes lelkésze, Futó Sámuel s a gyülekezet vármegyére szóló részvét mellett a templom kerítésébe, atyja mellé temeti. Az ő idejében csatolják a böcsi egyházat Abaujból az alsóborsodi egyházmegyéhez.

A Futó Sámuel elhunytá után választott Szalóczy Bertalan másfélévi lelkészkedés után a böcsi temetőbe tért pihenni s így a böcsi gyülekezet Magyarország ezeréves fennállása évében, újból lelkészt választ, Fekete Gyula tiszakeszii lelkész személyében. Két nagy építkezés fűződik nevéhez : a pompás lelkészlak és a belsőbőcsi második iskola emelése.

A nagy terhek mellett az egyház szépen halad a virágzás felé, míg az 1914-ben kitört háború és az azt követő forradalmak súlyos megpróbáltatások idejét hozzák a böcsiekre. Hogy a harctéri véráldozatból a két község többnyire a legjobb ezredekben szolgáló fiai odaadásával bőségesen kivette részét, azt a hősi halottak magas

száma is bizonyítja. De megszenvedett maga a község is, mely az 1919-i vörösromán összeütközések egyik főszintére volt.

A kiürített község lakói a szomszédos helységekből kerestek menedéket, honnan több heti bújdosás után visszatérve, templomukat, tornyukat a roskadásig összelöve, tátongó ágyúütötte szakadásokkal, házukat kifosztva találták. Maga az egyház épületeinek összelövéseben, úrasztali kegszereinek és iskolai felszereléseinek megrablásában szenvedett sokáig kiheverhetetlen károkat. Csak növelte a bajokat, hogy az egyháznak készpénzben, alapokban és alapítványokban gyűjtögetett vagyona egyrészt hadikölcsönben, másrészt a takarékbetétek elértéktelenedése következtében teljesen megsemmisült, úgyhogy az átmeneti idők válságait csak jelentős kölcsön szerzésével lehetett áthidalni.

Fekete Gyula lelkész lelkileg-testileg összetörve, a templom ideiglenes kijavításának és a hadbavitt harang helyett szerzett új harang felavatásának örömeivel, mint utolsó nagy érdemeivel, vonult 1926 január 1-én nyugalomba, míg 40 éves hosszú, híven teljesített szolgálat után, 1928 február 8-án Tiszadobon tért örök nyugalomra.

A háború kitörése előtt úgy látszott, hogy Bócs község a legjobb úton halad afelé az állapot felé, melyben a mult sok-sok sebét kiheverve, méltó részt vehet a magyar nemzeti fejlődés reávaró feladataiból. 1912-ben a két községet összekötő faalkotmány helyére szépívelésű, ízléses vashidat állíttatott. Ugyanez évben épül Belsőbócsön a hatalmas községháza, korszerű, tetszetős épülete.

A háború után mégis szinte elől kell kezdeni mindent. Magát a hidat is derékban szakították ketté a gránátok. A község sorsa eldőlni látszott azzal, hogy fiatal erők kerültek a vezető állásokba, kik mindent készek voltak elkövetni a magyar nép emelésére. Így a volt lelkész fia, dr. Fekete Gyula főjegyző elsősorban az érdem, hogy nem késett községét mintegy példaadóan belevinni a kibontakozásba, különösen 1924-től kezdve. 1926-ban az 1882. óta egyesült Belső- és Külsőbócs két önálló politikai nagy községgé alakul, ez utóbbi Juhász Béla főjegyzőben nyerve lelkes és avatott munkaerőt. Az 1925. évben készült el a külsőbócsi községháza minden tetszést megnyerő épülete.

1925/26-ban mindkét községben számos házhely osztatott ki az úgynevezett nincsteléneknek. 1925-ben történtek meg az első lépések az 1921-ben megújított, Bársonyos-menti belsőbócsi malomnak villanyteleppé való kifejlesztésére, úgyhogy 1926 márciusában a község templomában, középületein, utcáin fényes villanyvilágítást kapott. 1927-ben Belsőbócs telket szerzett — igen alkalmas helyen — *Kultúrház* emelésére. 1928-ban vétetett tervbe a külsőbócsi második és a belsőbócsi harmadik iskolának pár év alatti felépítése.

1926 július 11-én avatta fel méltó ünnepség keretében a két község hősi halottainak emlékeit. A belsőbócsiek Gádi Keyser Lajos szobrasszal pompás emlékművet készíttettek, melyen egy kürtös huszár fűj riadót Kassa felé fordulva.

1924-ben mindkét községben megalakult a *Levente-egyesület*, melynek a belső faluban 102, a külső faluban 70 tagja van.

Az egyház részéről is beható munka folyik 1926 ősze óta a nép tervszerű művelésére, így 1926—1927. telén a templomban dr. Hegyaljai Kiss Géza lelkész tartott 50, 1927—1928 telén 45 valláserkölsi és ismeretterjesztő előadást. 1926 október

31-én alakította a lelkész a *Bőcsi Ref. Lorántfy Leányegyesület* (BRLE), mely 100-nál több tagot számlál és könyvtárat szerzett. A gyermekek vallásos képzését Nagy János bősöbőcsi tanító vezet vasárnapi iskolát.

1927 tavaszán a hívek hozzájárulásából megújított s vörös pala alá vétetett a templom mennyezetgerendázata, fedélzete, újból festetett a tornya és belsejének famunkája, 6000 pengős költséggel. A villanyvilágítást a templomba és toronyba a Leányegyesület gyűjtéséből vezette be a gyülekezet. Özvegy Nagy Dánielné, szül. Kis Juliánna elhunyt férje és Bertalan fia emlékére egy 7 mázsás, hatalmas, öblösszavú nagyharangot öntetett 4800 pengős ajándéku egyházának.

A község anyagi erősödését támogatja a két szövetkezet. A *Bőcsi Hitelszövetkezet* 1893 óta érezteteti jóhatását. Vezetője : Szilágyi Benő tanító. A *Hangya* fogyasztási szövetkezet 1924-ben Külsőbőcsön emelt magának célszerű épületet kerthelyiséggel, Nagy János tanító és Gyüker András külsőbőcsi bíró fáradozásával.

1929-ben épült fel a kéttantermes új iskola és tanítólakás Külsőbőcsön, nagyon szép, állami szabványterv szerint, 30.000 P költséggel.

A két község lakossága összesen 2220 főre tehető. Mindkét község népe általában rendkívül szorgalmas. Istenáldotta széles határát igavonásra használt sok-sok marhájával, keze munkájával, a föld bőséges trágyázásával igyekszik termékenyebbé tenni. Nemcsak minden kalászos díszlik szépen, de a káposzta, dinnye is jól megterem. Szeretik a gyümölcsösöket, úgyhogy egyidőben még a temetőbe is ültettek gyümölcsfát. A hernádnémeti határban minden jobb gazda szerzett szőlőt sőt, a bősöbőcsi szántóföldekből is két telepet ültetnek be. Nem sajnálják a fáradságot a kender nehéz munkájától és az asszonyok, lányok a téli időt fonással, szövással töltik hasznosan. Szötteseik hihetetlenül szép mintázásúak és gondosan fehérített vásznaikból nemcsak a lányokat, de a fiúkat is gazdagon ellátva bocsátja minden rendes anya a házasesetbe.

A földműves és állattenyésztő foglalkozáson kívül különösen szeretik a halászatot és vadászatot. A halászok csempelynek nevezett kézi hálójukkal, vagy nagy, a folyót egészen keresztül érő hálóikkal félnapokat, egész éjszakákat töltenek a Hernád vagy Bársonyos partján. A vadászok nyúlűző puskájának puffogásától pedig egész megengedett időszak alatt messze visszhangzik a parlag. Szeretik a fűrést-faragást. Anélkül, hogy rendszeresen kitanulnának valamely mesterséget, csak úgy a magok kedvtelésére, sokan vannak a barkácsoló, fűrő-faragó emberek. Van olyan, aki hegedűt készített a maga gyönyörűségére, van olyan, aki guzsalyok esztergályozásával lett híressé és nem egy fiú lombfűrészkeretbe foglalja annak a képét, akit legjobban szeret. Híes a *bőcsi kas* (kosár) is, amit ügyes bőcsi férfikezek készítenek raffiából.

BODROGKERESZTÚR

Irta : *Ugray László*

A község keletkezése még a keresztes háborúk idejére vezethető vissza. Urai, akkori birtokosai keresztes vitézek — keresztes urak voltak. — Első lakói is szintén keresztes vitézek lehettek, kik hadi érdemeik jutalmául földes uraiktól többféle kedvezményeket élveztek ; különféle szabadalmakat nyertek.

Az első földesurakról, sőt az első lakosokról nagyon keveset tudunk ; mindössze annyit lehet megállapítani, hogy azok eleitől fogva magyarok voltak, még a többi hegyaljai község alakulásakor sem keveredtek össze sem olaszokkal, sem görögökkel, kik a szőlőtelepítések idején és a kereskedelem megindulásakor — mint első úttörők — nagy számban telepedtek le a Hegyalján.

A régi lakosok anyagi jólétét nagyban előmozdította az utóbbi évszázadok alatt az a körülmény is, hogy földesuraik kizárólagos vásártartási jogot nyervén, az egész Hegyalján abban az időben mint egyetlen vásártartó hely — rendkívül nagy forgalmat bonyolított le. Országos vásárai, melyek évenként hatszor, 8—10, sőt 14 napig is tartottak, nagy hírűek voltak. Velence, Bécs, Prága, Varsó, Lemberg, Kiew, Konstantinápoly kereskedői állandó raktárakat tartottak a községben. Még a XVIII. században is igen forgalmas és élénk volt a vásár, azonban a környékbeli városok fejlődésével lassan-lassan visszafejlődött, de még ma is ezen a vidéken ez a legélénkebb és legforgalmasabb vásár. A vásártartási jog ezidő szerint gróf Széchényi Wolkenstein Ernő nagybirtokos tulajdona.

A Hegyaljának szőlővel történt beültetése óta egészen a phylloxera pusztításáig a lakosok főfoglalkozása a szőlőművelés és bortermelés volt. Földműveléssel, iparral, kereskedelemmel nem igen foglalkoztak ebben az időben, hiszen az itt lezajlott országos vásárok mindennel bőven ellátták a lakosságot, míg boraikat a lengyel kereskedők arannyal fizették.

Ebben az időben az ország legtöbb főúri családja igyekezett a Hegyalján szőlőbirtokra szert tenni. Bodrogkeresztúron az akkori földesúr, a gróf Erdődy családnak volt nagyobb szőlője, de e mellett a gróf Desseffy, gróf Falkenheim, gróf Andrassy, báró Bánffy és Máriássy családok is ismert szőlőbirtokosok voltak. A szőlőműveléssel foglalkozó lakosságnak ez szintén igen jó jövedelmi forrás volt és tisztességes megélhetést nyújtott, bárha a főúri családok szőlőik munkáltatásának legnagyobb részét más vidéken lakó jobbágyaikkal végeztették el.

A phylloxera pusztítása azonban nagyot változtatott a lakosság eddigi életmódján. Főúraink közül csak kevesen telepítették újra kipusztult szőlőiket; maga a lakosság is elvesztette bőven termő területeit, így legfőbb kereseti forrásától esett el. Ez a körülmény, valamint az országos vásárok hanyatlása okozta azután azt, hogy a lakosok ma egyáltalán nem mondhatók jómódúaknak.

Bodrogkeresztúr község Zemplén megye délkeleti részén, a Bodrog folyó alsó folyása jobb partján, egy Dereszla nevű domb keleti oldalánál és lábánál fekszik. A határ összes területe nem haladja meg a 3500 kat. holdat, melyből 100 holdon felüli nagybirtok mintegy 3000 k. hold.

Egyetlen folyója a Bodrog a község mellett, észak-déli irányban mintegy 100—150 méternyire halad. Nyáron — enyhe vize és strandszerű partjával — kellemes fürdőhely. Ősszel és tavasszal azonban, gyakori áradásaival veszélyeztetni nemcsak a rét termését, hanem a község alsó házseit is. Úgy a folyó medre, valamint a kiöntések után hátramaradó tavak kedveznek a haltenyésztésnek és a halászat is több családnak nyújt biztos megélhetést. Hegyei közül megemlítendő az ú. n. Kakas-hegy, mely elsőrendű épületkövet tartalmaz ; továbbá a Nyerges és Tiszamező, hol a gróf Széchényi uradalomnak mintaterdőgazdasága van.

Lakosainak száma — a legutóbbi népszámlálás adatai szerint — 2150. A lakosok között kialakult és állandó jelleg nem állapítható meg, mivel kihalás, elköltözés és újabb betelepülés által annak jellege állandóan változik. A szőlőművelés, de különösen az újabb időben intenzíven megindult kőbányászat elég jó kereseti forrást képeznek és emiatt igen sok szegény munkáscsalád telepedik le évről-évre ; az elmúlt évtizedek alatt különösen a zsidó családok nagyobbarányú betelepülése és szaporodása volt észlelhető.

Legutóbbi földesurunk : gróf Wolkenstein Oszvald az 1880-as években költözött ide állandó lakásra. Ekkor építtette egy szép park közepén kedves lakását. Földbirtokait bérbeadva, egyedül szőlő- és erdőgazdasággal foglalkozott. A kommunizmus alatt ért kellemetlenségek miatt elköltözött városunkból és mivel a világháborúban elvesztette egyetlen fiát, ifj. gróf Wolkenstein Oszvald cs. kir. 7-ik huszárezredbeli főhadnagyot, birtokait örököseinek : gróf Széchényi Wolkenstein Ernő és neje szül. báró Sennyey Máriának adta át, kik 1920 óta állandóan községünkben laknak.

A Máriássy-családból Máriássy László nyug. cs. és kir. huszárezredes az 1900-as években költözött községünkbe és lett haláláig ennek állandó lakosa. 1919-ben költözött ide állandó lakásra az ezredes unokaöccse : dr. Máriássy Mihály, aki előbb Sáros megyében volt főszolgabíró, majd országgyűlési képviselő.

A Füleky-családból özv. Kilián Bertalanné szül. Füleky Anna és leánya : Kilián Anna férjével : Löwe Lajossal laknak a községben. A háború előtt és alatt a család Bécsben lakott.

Steiner Sája, a »szent pap« — vagy ahogyan az országban ismerték, a »csodarábbi« — 1874-ben költözött a községbe Olaszliszkáról, ahol az ottani szent papnak volt az első és jeles tanítványa. Az ő tudományának híre sok idegent vonzott községünkbe ; akik közül több szegény zsidó család, akik nála állandó segítyt és biztos megélhetést találtak — telepedett le mind nagyobb és nagyobb számban.

Maga Steiner Sája — a szent pap — egyszerű, szerényigényű ember volt, de kiválóan képzett talmudista, kihez nemcsak az ország minden részéből, hanem Európa országaiból is igen sokan fordultak személyesen, vagy levélben — tanácsért és segítségért. Látogatóinak száma évenként meghaladta a 15.000-et. Hálából ezek látták el háztartását, sőt a nagyarányú adományok tették lehetővé, hogy egy több épületből álló lakrészt és egy külön imaházat építtethetett. Jövedelmének feleslegét a szegényeknek juttatta és pedig valláskülönbség nélkül segített a hozzá folyamodókon. Meghalt 1924-ben ; halála után fia : Steiner Ármin lett a családfő ; majd ez is elhalván — ennek egyik veje ül a rabbiszékben. Az öreg Sája neve és híre még mindig vonzó, de — valószínűleg a nehezebb anyagi viszonyok miatt — a látogatók száma napról-napra csökken.

Vallásra nézve a lakosok 52%-a róm. kath. 25%-a zsidó ; 15%-a református és 8%-a gör. kath. Templomot és lelkészi állást mind a négy vallásfelekezet tart fenn.

Földműveléssel — a nagyobb birtokosokon kívül — a lakosoknak csak kis része foglalkozhatik, mivel kisbirtokok összterülete csak mintegy 400—500 k. holdat tesz ki. A kisbirtokosok közül alig 8—10 család foglalkozik összesen mintegy 120—150 kat. területen intenzív gazdálkodással, mint főfoglalkozással; a többi

kisbirtokoscsalád 3—10 kat. hold földbirtokaik művelése mellett kénytelenek más foglalkozást is folytatni és hogy a földművelésben szükséges igásjószágaikat kellőképpen foglalkoztatni tudják a kőbányáknál mint alkalmi fuvarosok vállalnak időnkint fuvarozást. Így a lakosságnak csak mintegy 35—40%-a végez termelő munkát, míg a többi 60% csak mint fogyasztó jöhet számításba.

Az állattenyésztés sem mondható fejlettnak. Alkalmos legelők hiányában csak kevés jószágot tarthatnak.

Az ipar terén egyedül az ú. n. »Kőbánya üzem« érdemel említést. A határban fekvő, ú. n. »Kakas«-hegy elsőrendű, könnyű, fagyálló, kovás és kovamentes, könnyen faragható — riolit — tuffa követ tartalmaz, amely országszerte elismert épületkő. 10 bányáüzem működik. Ezek között nagyobbak : a Führer-féle bánya, amelyik a legismertebb és legrégebb is. Tulajdonosa : Führer Mihály, Nyíregyháza. Továbbá a gróf Széchényi Wolkenstein Ernő ; vitéz Bodroghy István, özv. Szepsy Istvánné (bérletben használja Löwe Henrik), Goldmann Lipót, özv. Taub Józsefné, Taub Sámuel (Heller és Taub-cég alatt), kisebbek a Szentandrassy Irén, Selter Sámuel (örök bérletben használja Klein Sámuel) és Kéri Mihály kőbányái. Ezen bányák üzeme a háború óta oly nagy lendületet vett, hogy évenként 11—12.000 waggonnal szállítanak el vasúton, 1500—2000 waggonnal szekéren és vizen. Foglalkoztatnak naponta 35—40 állandó kőfejtő bányászt, ugyanannyi földelő és napszámos munkást és 25—30 fuvarost.

Működésben van a vitéz Bodroghy István tulajdonát képező téglagyár is, amely szintén megfelelő kivitt bonyolít le.

Legutóbb — az 1926-ik évben — »Kárpáti Perlit Ipar« néven alakult egy gyártelep, amelyik a közeli hegyekben bányászott, ú. n. »Kőport« dolgozza fel. Alapítója és vezetője, egy bécsi R. T. megbízása folytán Löwe Lajos. Az üzem a kibányászott nyers kőport, zúzás, szárítás, szítálás és rostálás által nyolcféle minőségre dolgozza fel, amelyek közül a finomabbak festékek, kencék, nippek, vázák, a durvábbak betonszerű tárgyak készítésére kiválóan alkalmasak.

Kézműiparos van még a községben : 2 férfiszabó, 2 asztalos, 3 kovács, 3 kerégyártó, 1 órás, 5 cipész, 2 pék és kenyérsütő.

A kereskedelem is csak a helyi szükségletek kielégítésére szorítkozik. Legnagyobb kereskedő a Szameth és Weimann cég ; ez fűszerben nagykereskedést is folytat.

Régi épületeink közül megemlítendő az ú. n. »Rákóczy«-ház, mely a Fő-utcán épült, középnagyságú, egyemeletes épület. Terméskőből készült kapuboltozatán vésett betűkkel a következő latin felírás olvasható : Sit Pax in Prennitione Tu a Tranquillitas et Regnies Palatii Tuis. Legutóbb a gróf Wolkenstein Oszvald tulajdona volt, 1890 óta Goldmann Lipót kőbányatulajdonos birtokában van.

Szintén régi és irodalmi nevezetességű épület a mostani állami elemi iskola épülete is. Ez a múlt században a Geöcze-család tulajdona volt. A hagyományok szerint báró Eötvös József ebben az épületben írta híres művét : a Karthausit. 1892-ben a község vette meg az állami elemi iskola céljaira és a 3 tantermes iskola, 1 tantermes óvoda és az igazgatói lakás nyertek benne elhelyezést.

Régi épület még a gróf Falkenheim-féle ház, mely most a Kláber-cég tulajdona.

Az 1905-ben épült községháza és jegyzői lakás már a modern kor szelleme és ízlése szerint épült és egyik dísze a község főterének.

A Püleký-család ősrégi kúriája szép park közepén, kellemes lakásul szolgál.

Meg kell említenünk még a Máriássy-család házait. Különösen megkapó a régi ízléssel épített egyik úri lakás, amelyben Máriássy Gyula egri kanonok töltött szüretke idején — vendégeivel — kellemes és víg napokat. Ezen épület berendezése múzeális szempontból is értékes, régi masszív kézi faragványos fabútorai igazán csodálatra méltók.

A tudás és műveltség előmozdítására szolgál a 4 tanerős állami elemi iskola és a róm. kath. egyház által fenntartott 2 tanerős felekezeti iskola. Az állami iskola tanulóinak létszáma átlag 140—160, a r. kath. iskolába is 80—90 gyermek jár. A tovább tanuló ifjúság a tokaji polgári iskolában, továbbá a sárospataki és s.-a.-ujhelyi gimnáziumokban folytatja tanulmányait.

Az elemi oktatást kiegészíti a gazdasági irányú ismétlő iskola. Létszáma a három évfolyamon 40—50-et tesz ki.

Ezen iskolák folytatásaként az ú. n. Levente-intézmény is működik, de nagyon nehezen lehet az ifjúsággal megkedveltetni. Ennek okát a szakképzett levente-oktatók hiányában, de főként az ifjak túlságos szabad nevelési rendszerében kell keresnünk. A többségben lévő napszámos és szakmáymunkás-családok ugyanis szinte rá vannak szorulva arra, hogy a 12—13 éves gyermekeik is hozzájáruljanak keresetükkel a létfenntartáshoz. Ez okból a szülők gyermekeiket inkább munkatársaiknak tekintik s felettük semmi, vagy igen csekély szülei fegyelmet gyakorolnak. Az iskolából lekerülő gyermekek teljes személyi szabadságban és függetlenségben élnek. Ennek káros hatása látható az egész társadalmi téren.

Mint erkölcsnemesítő egyesületek: a Mária-kongregáció és egyházi énekkar, a ref. ifjúsági egyesület, ref. énekkar, vasárnapi iskola, valamint a belmissziói munka és a gyakran megtartott vallásos esték fejtenek ki üdvös munkát.

A Jakab József áll. el. isk. igazgató által bevezetett ú. n. analfabéta oktatás, valamint az esteli továbbképző iskola évről-évre szaporodó hallgatóival igyekszik a régi hiányokat pótolni. De legnagyobb az a kultúrmunka, amelyet a községben megalakult Közművelődési Tanács fejt ki. A téli hónapokban tart szakaszerű előadásokat a községháza nagy tanácstermében. Ezen előadások igen látogatottak, néha zsúfolásig megtöltik a termet a hallgatók. Buzgó és tevékeny elnöke ezen bizottságnak gróf Széchényi Wolkenstein Ernőné, aki maga is személyesen tart igazán kedves és tanulságos előadásokat. A bizottság működését irányítja és vezeti Jakab József áll. isk. igazgatótanító, aki fáradhatatlan szorgalommal és szakértelemmel biztosítja a népművelődési bizottság sikeres munkáját.

Egyik nevezetes műemlék az 1849. évi tarcali csata emlékére felállított emlékoszlop. Felállítottatta az 1896-iki millenniumi évben Zemplén vármegye közönsége. Március 15-én és egyéb hazafias ünnepeken, alkalmas időben, ide vonul ki a község és környék ifjúsága és ünneplő közönsége.

Másik műemlék az 1926-ik évben az Elesett hősök emlékére felállított emlékmű. Gróf Széchényi Wolkenstein Ernőné kezdeményezésére — közadakozás útján — állítottatta fel Bodrogkeresztúr közönsége. Évenként — május hó utolsó vasárnapján — itt rózza le háláját a község és vidék lakossága elesett hősei iránt.

BORSODSZIRÁK

Borsodszirák község keletkezését nem ismerjük. 1332-ben a pápai tizedlajstrom szerint már az egri püspökséghez tartozó plébániája volt. 1544-ben az adórovólajstrom szerint Borsod megye harmadik járásához tartozott. 1599-ben a tatárokkal egyesült törökök rablóhadjárataik alkalmával a községet teljesen elpusztították s a XVII. század elején építették újra a visszatérő magyarok és szláv telepesek.

1630., 1631., 1697., 1703-ban már megyegyűlések tartottak Szirákon.

Később a kassai püspökséghez csatoltatik s mikor visszakerül az egrihez, a község egy része megmarad a kassai püspök birtokában s mintegy 400 katasztrális hold ma is a kassai püspökség tulajdonát képezi.

A község neve Szirák, majd Magyarszirák, végül Borsodszirák. Körjegyzőségi székhelye : Finke.

A község területének nagysága 1518 katasztrális hold. Ebből 1 középbirtok (400 hold) a kassai püspökségé, mely azonban teljes egészében 20 évre (1927—1947) kishaszonbérletekbe átadatott a lakosságnak. A többi mind kis- és törpebirtok.

A lakosság magyar. Száma az 1920. évi népszámlálás szerint 732, valamennyi római katolikus. A házak száma : 149.

A világháborúban elesett hősi halottak száma : 10.

CSERÉPFALU

Irta : *Tóth Kálmán*

Cserépfalu, köznyelven »Cserép« község elnevezését valószínűleg a közeli Cserépvártól nyerte, mely várnak kevés romjai ma is láthatók. Keletkezésének ideje és körülményei ismeretlenek. Dr. Borovszky Borsod vármegye Monographiája szerint : »Cserépvára, mely Egertől keletre a Bükkhegység déli lejtőjén emelkedett, minden valószínűség szerint Ákos nemzetségének köszöni alapíttatását. Erre abból lehet következtetni, hogy midőn 1248 előtt Cserépfalu Katapán egri püspök birtokába jutott, Ernye bán mindent elkövetett, hogy azt (mindenesetre azért, mert a vár tövében feküdt) a püspöktől elkaparintsa. IV. Béla király, hogy a püspököt a zaklatástól megszabadítsa, a maga Ecseg faluját a Sajó vize mellett adta oda Ernye bánnak Cserépfaluért. Zsigmond alatt a vár királyi tulajdon volt. Tartozékai a XVI. században Cserépfalu, Cserépváralja, Tard, Nyárad, Marcalföldre, Olaszi és Kürt falvak voltak«.

A község 1576. évben már önálló református eklézsiát alkotott.

I. Mátyás király korát megelőzően cseh rablók kezén is volt a község s a hagyomány szerint ezek építették az erdőben a Miskolc felé vezető ú. n. Hórvölgyi út mellett levő meredek hegyen az ú. n. Ódor várat, melynek ma már romjai is alig láthatók.

Az 1630. év körüli időben csaknem elviselhetlen adókat és természetbeni szolgáltatásokat kívánt a községtől a török.

1849-ben egy portyázó orosz csapat járőrét a községbeliek megölték s emiatt az oroszok felgyújtották a községet és annak legnagyobb része leégett.

A község a Bükkhegység déli lejtőjén, hegyes, völgyes, vízben szegény vidéken fekszik. A mezőkövesdi vasúti állomástól 17 km távolságra, melyhez azonban naponta háromszor közlekedő autbuszjárat van csatolva. A község egész határa 7750 k. hold kiterjedésű, melyből 5500 k. hold erdőség. Lakóinak száma 2160 (mintegy 510 család), melyből 2115 református, akik néhány tisztviselő-család kivételével kiscgazdák és napszámosok, illetve földmunkások, továbbá 36 kath., akik iparosok és erdőőrök, 9 izr., kik kereskedők és korcsmárosok-illetve ezek családtagjai.

Határában egyetlen nagyobb birtok fekszik, és pedig a hajdan Koháry, később Coburg hercegi hitbizományi, 5200 k. hold kiterjedésű erdőbirtok, melynek jelenlegi tulajdonosa Fülöp Józsiás szász-coburg-gótai herceg. A lakosságnak a beitelkeket, utakat és legelőket leszámítva, 1600 k. hold termőföldje van. Ehhez képest a lakosság felerészben szegénysorsú törpebirtokosokból, másik felerészben csak lakóházzal bíró mezőgazdasági munkásokból áll. A törpebirtokosok is csak úgy képesek magukat fenntartani, ha gazdaságuk művelése mellett tűzifa- és mészfuvarozással foglalkoznak. A szegényebb sorsúak pedig tavasztól ősziig terjedő időre idegen községek határában fekvő birtokokra távoznak mezőgazdasági munkákra. Emellett a szegényebb sorsúak télen túlnyomóan tűzifavágással, jelentékeny számban azonban gazdasági faeszközöknek háziiparilag való faragásával foglalkoznak. Háziiparilag igen szép, sőt díszes kivitelben képesek fából mindenféle gazdasági és házi eszközöket előállítani, melynek a vásárokon vagy kereskedők útján értékesítése tekintélyes jövedelmet biztosít sok család számára.

A nők télen át csaknem kivétel nélkül fonással és szövással foglalkoznak, igen szép vásznakot és díszített fehérneműeket szőnek, azonban ezeket leginkább házi szükségletre készítik és csak igen kevés kerül eladásra.

A tűzifavágás és fuvarozás mellett egyedüli jövedelmező mellékfoglalkozás még az őszi és tavaszi építkezési időnyben a mészgyártás és a mésznek az alföldi községekben kocsikról való árusítása. Mészkőbányáiban elfogyhatlan nagymennyiségű elsőrendű mészkő van.

Ipartelepe, egy naponta 80—100 métermázsa őrlőképességű malmot kivéve, nincsen.

Egyházközséget csak a ref. egyház alkot, mely jelenleg Pósa Péter ref. lelkész vezetése alatt áll. A róm. kath. vallásúak a bükkzsérci, az izr. vallásúak pedig a mezőkeresztési egyházakhoz tartoznak.

Egyedüli iskolája a ref. egyház által fenntartott, jelenleg 3 tanerős ref. elemi iskola, melynek 5 tanerősé fejlesztése most van folyamatban.

Általában értelmes és szorgalmas lakossága a művelődés iránt hajlandósággal és fogékonysággal bír. Szívesen látogatja a kulturális célokat szolgáló intézményeket, mint pl. a Falu Orsz. Szövetség kebelében alakult Olvasókört, az ismeretterjesztő téli előadásokat és az ember emlékezete óta mindig működő Ref. Egyházi Énekkart. A sportcélokat egyedül a Levente Ifjúsági Egyesület szolgálja dicséretreméltó eredménnyel.

Itt működik igen hathatósan a Hangya Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet, melynek a községben két virágzó üzlete van és a Cserépfalui Hitelszövetkezet, mint az 0. K. H. tagja.

CSERMELY

Irta : *Kerekes Ármin*

Csermely község a hagyomány szerint már a honfoglaláskor létezett. Szláv község volt, mint azt a neve is mutatja. A tizenharmadik században már paróchia volt és a vidék községei ide tartoztak.

A község birtokosairól csak a XVI-ik századtól kezdve vannak hiteles feljegyzések, nevezetesen a Máriássy, majd az Ujfalussyaknak lett Csermely adományozva. A XVII-ik században vétel, zálog és öröklés folytán a mai birtokosok, a Sturmán-család birtokába került.

Nevezetesebb esemény a községben sem a tatár, sem a törökjárás idején nem történt. A községet megközelíteni nem tudták, miután bent a Bükk nyúlványai között fekszik. Mutogatnak ugyan még ma is az erdőben gödröket, hová a tatárjárás idején a községi lakosok menekültek. Egyik a község határában levő utat ma is Király-útjának (Királyhuta) hívják, mert állítólag Béla király a tatárok elől erre menekült.

A község a Bükkhegység lábánál, nyúlványainál fekszik. Valamikor teljes erdőség vette körül, ma is a határ 70%-a erdőség, a többi kiirtatott és szántóföldül szolgál. Nevezetessége a községnek gyógyhatású ásványvize, mely azonban értékesítve soha nem volt, a község lakosai használják csupán ivóvízül. Ezen ásványvíz feltalálásáról egy monda van közséjén. Nevezetesen a vizet egy fehér ló találta fel. Ugyanis a pásztorok több századdal ezelőtt a határban őrizték lovaikat és feltűnt, hogy az egyik fehér ló mindig kiválik a többi közül és a több mocsaras víz közül mindig egy vízből iszik. A pásztorok megkóstolták a vizet és nagy örömmel állapították meg, hogy az ásvány (savanyú) víz. Ezen idő óta a községi lakosok más vizet nem tudnak inni. Ez a víz vegyelemezve volt és megállapított, hogy rendkívül jó gyógyhatású.

A község lélekszáma 1400. Majdnem mind bányamunkás. Az idősebbek földműveléssel foglalkoznak, nagyon kevesen vasgyári munkások. A lakosok mind róm. katolikusok, 11 lélek van izr. és néhány református. Közintézményei nincsenek. Házainak száma 284.

Az egyházközség élén Kövér József plébános áll. Egerben született, iskoláit és a teológiát ugyanott végezte. 1926. év óta van Csermely községben.

A községnek 3 tantermű iskolája van, róm. kath. jellegűek, 3 tanítója van : Váradai Sándor kántortanító, Viskolcz Tibor Pál és Nemes Sándor.

A község sportélete a leventeegyesület keretében érvényesül, mely egyesületnek elnöke a község jegyzője, oktatója pedig Viskolcz tanító, ki igen szép eredményeket ért el a sport és a testnevelés terén.

A község vezető jegyzője Kerekes Ármin, 1896. év óta áll Csermely község élén. A segédjegyző Fehér József.

DAMAK

Damak község eredeti neve Domak-Kis-Domak volt és ezen a néven volt ismeretes. A Hangácsi-család volt a földesura és az 1544-ik évi adórováskor a község a borsodmegyei szendrői, vagyis ahogyan akkor nevezték, a harmadik járáshoz tartozott. A török hódoltság idejében az egri basának adózik, míg az 1615-ik évben már a füleki basa adóztatja a falut. A község jelenlegi neve csakis a közelmúltban alakult ki. A község az 1848-ik évig mindvégig úrbéres község volt és lakosai mind jobbágyok voltak. A későbbi időkben a község földesura a Szathmáry-Király-család, majd az őgróf Pallavicini-család lett, akinek birtokát felparcellázták és a lakosok megvásárolták, így a községhez nagyobb birtok nem is tartozik, hanem mind a lakosok bírják a község egész határát.

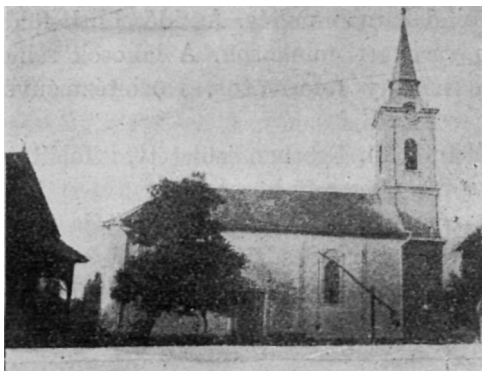
A község lakosai mind magyarok és reformátusok, számra nézve legutolsó népszámlálás szerint 380 lélek.

DISZNÓSHORVÁT

Irta : Salamon Gyula és V. Skultéty Gábor

A magyar Ruhr-vidék egyik szép völgyében, lankás domboktól körülvéve, a Suuha-patak közelében fekszik az ősrégi Disznóshorvát község, Izsó Miklós halhatatlan szobrászunk szülőfaluja, melynek lakossága színmagyar és 75%-ban református. Lakosai kezdettől fogva legnagyobb részt földműveléssel, ma már bányászattal is foglalkoznak. Az anyaközség lélekszáma 1488. Határában nagy kőszénbányák vannak, melyek öntik a fekete magyar gyémántot. A nevezetesebbek : Ormospuszta, maga is egy kis telep 863 lakossal, ugyancsak határában van a Rudolf-telep nevű bánya 1039 lakossal és így Disznóshorvát községének lélekszáma a két teleppel együtt 3390 lélek.

Van egy szép, 1928-ban nagy költséggel teljesen megrenovált ref. temploma. Magának a községnek van két iskolája, 3 tanerővel, egy felekezeti iskolája 1 tanerővel és egy községi, 2 tanteremmel és 2 tanerővel. Ormostelepen egy kincstári iskola 3 tanerővel, Rudolf-telepnek is van egy társulati iskolája 3 tanerővel.

Disznóshorvát múltját illetőleg kevés adat van birtokunkban. Annyi bizonyos, hogy a mohácsi vész előtt is létezett. Megbízható adataink csak a mohácsi vész kezdetével vannak. A hagyomány szerint a község nevét a reformáció előtt Szentgyörgyfalvának hívták. Az új vallásratéréssel a hagyomány szerint a község neve is megváltozott. A község jobbágy lakosai valószínűleg horvát települők voltak s

Ref. templom nagyban foglalkoztak disznókereskedés-

sel; a vásárokon csak úgy emlegették őket, hogy itt vannak a disznóshorvátok s így lett volna a község neve is Disznóshorvát. Disznóshorvát 1540 körül már a reformáció híve. Ref. egyházának építő- és nevelőmunkáját nagyobb kilengések nem zavarták. Lakosai békességben művelik földjeiket. A szomorú török hódoltság s az utána következő szabadságharcok ugyan Mucsony és Szuhakálló (ma mindkettő g. kath. vallású magyar község) Disznóshorvát községének ref. egyházához tartozó két filiálisát elpusztítja, Disznóshorvát községe azonban ezekben a küzdelmekben nagyobb károkat nem szenved. Vér, száműzetés, pestis, másfelvaló elköltözés jelzi a két magyar filiális elmúlását. Az elpusztultak helyén ma két virágzó, jólétben élő, felvidékről benépesített ruthén nemzetségű, de magyar lelkű és magyarul beszélő község áll.

Azon feljegyzésen kívül, hogy 1639-ben Dobroviczay Ferenc lelkészsége alatt a disznóshorváti ref. egyházban kanonikai vizitáció volt, a feljegyzések a tűz martalékaul esvén, a község és egyház életét is homály fedi. Az ellenreformáció hullámai ide is eljutottak, de úgy látszik, nagyobb hatást elérni nem tudtak, mert az 1736-tól kezdődő anyakönyvek szép ívelésű egyházi életről beszélnek. 1740-től kronologikus sorrendben a következő lelkészek szolgálták az Urat, mint disznóshorváti ref. lelkészek : Györkey György (1740—1749), Vataj Sámuel (1749—1771), Diószeghy János (1772), Varanay Mihály (1773—1778), Marton János (1778), Jósvay Mihály (1779), Katona András (1780—1790), Tunyogi Dániel (1790—1806), Szeremley Sámuel (1807—1812), Fazekas György (1813—1820), Fischer Gilányi János (1820—1826), Egresy Pál (1826—1829-ig és másodszor 1835—1838-ig Egresy Gábor színművésznek édesapja, aki itt halt meg), Egresy Béni a »Szózat« dallamának szerzője, Illés János (1829—1835), Demeter András (1839—1880), Barta Mihály (1880—1896), Bodnár János (1896—1898), mellétei Barna Gyula, (1898—1926). a jelenlegi lelkész Salamon Gyula, ki 1927-ben került a disznóshorváti lelkészi állásba. Segédlelkészek 1924—1925-ben Ozsvárt Zoltán, 1925-ben Nagy Sándor és Bakó Gyula, 1926-ban Joó Miklós, 1927-ben Molnár Béla és Horváth Imre.

A csehek idejében felépített ref. templom századokon át hozzánőtt a gyülekezet életéhez, úgyhogy midőn az enyészet teljesen kikezdte, 1864-ben történt lerombol - tatása alkalmával az akkori lelkész búcsúszavai hatása alatt, az egész gyülekezet fájdalmas könnyekre fakadt.

Az elbontott templom emlékirata megemlíti, hogy a templomnak keleti része cseh munka volt, a másik része nyugat felé Mária Terézia királynő idejében toldatott hozzá Varranay Mihály lelkészsége és Fodor István kurátorsága alatt.

Hosszú esztendők múltak el, míg végre a jelenlegi templom teljesen felépült és 1879-ben rendeltetésének átadatott.

A ref. templomnak 1896-ig csak csonka tornya volt. 1896-ban nyerte a mai alakját. Ezen templom 1927-ig szolgált Istentiszteleti helyül, míg végre az idők viharai által úgy külsőleg, mint belsőleg megemésztetvén, elhatározottat a templom javítása, amely az 1928. évben meg is történt.

Az egyháznak eddig 28 tanítója volt, legtöbbje évtizedekre visszanyúló szolgálattal. Legutolsó tanítója Smoling Gábor volt. Őt megelőzőleg Kőrössi Antal 40 évig (1887-től 1927-ig), előtte Kovács József 2 évig, Kerek Sámuel 43 évig és előtte Idrányi Gábor szintén hosszú ideig tanított. Értékes közéleti tevékenységet

fejtett ki négy évtizedes szolgálata alatt Kőtőssi Antal, ki megalakítja a községben a hitelszövetkezetet s annak ma is ügyvezető igazgatója, segítségére volt Barna Gyula ref. lelkésznek a Hangya fogyasztási szövetkezet megalakításánál.

A politikai község Szuhakálló és Kurityán községgel egy körjegyzőséget képez. A körjegyzői hivatalos helyiség, valamint a körjegyzői lakás is a multban bérelt szalmás házakban volt, a költözködésekkel a régi iratok elkallódtak, ami pedig megmaradt, egy nagyobb tűzvész alkalmával a tűz martaléka lett. Középülete a községnek csak 1887 óta van. A körjegyzői lak felépítését Liptovszky József volt körjegyzőnek köszönheti a község, ki 1881-től 1921-ig 40 éven keresztül vezette közszeretnek örvendve a körjegyzőség és község ügyeit. Halála óta vitéz Skultéty Gábor körjegyző áll a község élén. 1923-ban lett megszervezve az adóügyi jegyzői állás, melyre Simkó László okleveles jegyző választatott meg. A volt körjegyzők neveit eddig csak az 1848 előtti időkig visszamenőleg lehetett megállapítani. Liptovszky József körjegyző előtt körjegyzők voltak : Katona Miklós, Köteles Lajos és az 1848-as években, valamint azt megelőzőleg, Sipos István.

A község birtokában levő s 1818-ik évben készült térkép szerint a község ingatlanait a következő nemes családok birtokolták : Hubay, Gellén, Szőke, Rutényi, Sóry, Kubinyi, Eszterházi, Szerentcsi, Óvári és Fodor családok. Ezek közül ma már csak a Hubay és Fodor családok élnek a községben.

A község nagyobb fejlődést csak a községben keletkezett nagyobb bányatelepek létesítése óta mutat. 1906-ban nyitja meg a Borsodi Szénbányák R. T. (ezelőtt Magyar Általános Kőszénbánya R. T.) első bányáját s ma virágzó bányatelepe van a község határában Rudolftelep néven. A bányatelepnek 3 tanerős társulati iskolája van, továbbá kultúrháza színpaddal és mozgóképszínházzal, vendéglője, élelemtára. Van továbbá olvasóköre és leventeegyesülete. Ugyancsak a község határában folytat bányászatot a Diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár is, mely Ormospusztán létesített nagyobb bányatelepet. Ezen bányatelep rendezett utcáival, csinosan épített házaival mintegy üdülő telepkép tárul az utas szemé elé. Ezen kincstári bányatelepnek szintén 3 tanerős iskolája, úgyszintén kultúrháza van színpaddal és mozgóképszínházzal. Van továbbá olvasóköre leventeegyesülete és zenekara. A bányatelepek a munkaalkalom megteremtésével nemcsak a lakosság anyagi helyzetét javították meg, de a vasútak kiépítésével s több népjóléti intézmény létesítésével a kultúra iránti érzékét is kifejlesztették s nagy adófizetésükkel a község anyagi helyzetét is megjavították. A község a bányatelepek létesülte óta 2 községi iskolát, tanítói lakot épített, kiépítette továbbá a teljesen járhatatlan állapotban volt utait, épített egy vágóhidat, községi szeszfőzdet s körjegyzői lakás céljára megvette a Borsodi Szénbányák R. T.-a által a községben épített modern mérnöki lakást.

A község ügyeit az előjáróság, továbbá 10 választott és 10 virilis képv. testületi tag intézi. A község jelenlegi bírója Hubay Sándor, törv. bírója Szarka Sámuel

Megemlítésre méltó, hogy a községben született Izsó Miklós szobrászművész s hogy a község első között volt azon községek között, melyek hőseik emlékét megörökítették. 27 hősenek emlékét Somogyi Sándor szobrászművész által alkotott szoborra] örökítette meg.

A községi iskolánál tanítók voltak : Gaal György 1912-től 1916-ig, Bay Dezső 1916-tól 1919-ig, Pecár Gyula 1919-től 1921-ig, Árokszállásy János 1921-től 1928-ig, Istók László 1928. évtől. Másodtanító volt Ráduly Margit 1923—27-ig, Nagy Sándor 1927 óta.

Földbirtokosok a községben : báró Kuhn Béláné született báró Radvánszky Dóra (1100 hold), vitéz Sárkány Sándorné szül. Sárkány Anna, Sárkány Kornél és Sárkány Ilona (450 hold), Edelényi Árpádné szül. Szücs Gizella (150 hold), Buck Ferenc (140 hold), Hubay József (80 hold) és Vécsey Ferenc (80 hold).

A községben 1925. évi november 1. óta forgalmi adóhivatal működik, melynek vezetője Parragh István forg. adóhiv. főnök. Postaügynökség volt 1914-től 1928. évig, 1928. évtől rendes postahivatal állíttatott fel, melynek postamestere Köhuth Jenőné született Várady Margit.

1913. év óta vasútállomása van úgy Disznóshorvát községnek, mint a hozzátartozó Ormos pusztának. A disznóshorváti vasútállomás első elöljárója a költői lelkületű és író Székely László lett, halála óta Szabó Sándor állomáselöljáró az állomás vezetője.

A községben a két nagy bányatelepen kívül még két kisebb bányatelep is működik, egyik a Disznóshorváti Kőszénbánya Vállalat (Hevesi és Czeizler cég, második a Disznóshorvát Barnaszénbánya R. T. (Sugár cég).

A község lakossága tevékeny részt vett a Sajómenti Villamossági és Ipari Szövetkezet megalakításánál, s ezen szövetkezet útján építette meg 1925. évben villamosvilágítási hálózatát.

A községben 4 korcsmahelyiség, 1 kismértékbeni italárúsítás és 1 bornagykereskedés van. Korcsmárosok: Disznóshorváti Hangya ért. és fogyasztási szövetkezet, Hernyő Ferencné, özv. Grünbaum Lipótné, Szarka András. Kismértékben italmérő : Barcsák Károly. Bornagykereskedő : Hubay Sándor. Kereskedők : Hangya ért. és fogy. szövetkezet, Hernyő Ferencné, Neuvakler Jenő, Szarka András, Barcsák Károly, Verese gyházy Endre és lisztkereskedő Hubay Mátyás.

EGERFARMOS

Egerfarmos község eredete az Árpádház idejére vezethető vissza. Az eredeti jobbágytelepülés a mai Rima patak bal oldalán a Prónay-birtok környékén volt. A lakosok az itt birtokos gróf Klebelsberg, gróf Szathmáry, gróf Károlyi, Szapáry, Nemes Kandó, Subich és Brezovay családok földjeit művelték. Az egykori temető a mai község közepén terült el, mely köré a lakosság a XVI. században, a vallásháborúk idején, áttelepült. Ennek emlékét őrzi a község egyik dűllőjének máig is fennálló »Barátfertő« elnevezése. A község ekkori neve : »Egerfarnus«. A mai róm. kath. templom szentélye a XIII. században épült kápolna, s mint ilyen Árpádkori műemlék. A község gazdasági fellendülése késik, mert területe túlnyomórészt vizenyős, lapos, a Tisza közelsége folytán a község határában elhúzódó Eger és Rima patakok minden tavasszal kiöntenek s mocsárvilággá varázsolják a mai termőföldeket, úgyhogy a lakosság szénatermelésén kívül alig foglalkozik mással, mint halászattal. A helyzet csak az 1890-es években változik, az akkor történt vízszá-

bályozó munkák az egykori mocsarakat dúsantermő szántókká változtatja s megindul a rohamos fejlődés. Ma az egykori ősnemesek közvetlen leszármazói nem élnek, a községben a családok egyenes ága legnagyobbbrészt kihalt. A mai nemesi birtokosok : Vitéz, Oláh, Mocsáry és Prónay családok. A birtokmegoszlás elég kedvezőnek mondható. 250 földműves család birtokában 1500 hold ingatlan van, amely állandóan gyarapodik.

A lakosság tiszta róm. katolikus, józan, szorgalmas, vallásos nép, a rendre, tisztaságra nagy súlyt helyez. Lakóházai nagyok, csinosak, fehérremeszeltek. A lakosság ma 1200 lélek körül áll, kizárólag földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozik, háziipara csak a saját szükségletét fedező vesszőkosárfonásra szorítkozik. A régebben erősen űzött fonás-szövés kihalt.

Intézményei jelenben : 3 tanerős elemi iskola, Hangya fogyasztási szövetkezet, Levente Egylet és Róm. Kath. Énekkar.

EMŐD

írták : *Hammer János, Tatár Vince. dr. Demeter István, Tuhrinszky József és Sándor Gyula*

Emőd község alakulására vonatkozólag írásbeli adatok rendelkezésünkre nem állanak. Az egyházi levéltárban nyoma található annak, hogy az 1300. években már a községi alakulás megtörtént. A hagyomány szerint a község mostani helye már a harmadik. Valószínű, hogy az előző két helyen a tatárjárás, illetve a török dúlás pusztította a községet.

A község fejlődése elég lassan haladt az 1860. évig, majd a Budapest—Miskolci vasút kiépítésével valamivel élénkült. A háborús idő alatt a község fejlődése stagnált. A forradalom nagy pusztítást vitt végbe a községben, majd a kommun alatt is szerencsétlen helyzetbe került, amennyiben a cseh front Miskolcon volt s a vörösöknek Emőd volt a főhadiszállása. A kommun elmúltával csodálatos fejlődésnek indult a község. A gróf Erdődy Rudolf birtokából vagyonváltság címén elvett földterület a község lakosainak a kezébe került s ugyancsak ezen birtokból 284 házhely lett kiosztva. Az építkezés és a terjeszkedés lehetősége nagy élénkséget vitt a község fejlődésébe. Néhány év alatt közel 200 lakóház épült. A lakosság száma megközelíti ma már a 4000-et. A házak száma 500-ról 800-ra emelkedett. Az állattenyésztés, a földművelés iránya szakszerű utakra lépett s míg a régi időkben alig volt számottevő állatállománya, a falvak termése állandóan rossz volt, addig az utóbbi években állatállománya megháromszorozódott, a rendszeres gazdálkodás terén pedig annyit haladt, hogy ma már gazdasági kultúráról beszélhetünk Emődön. A község ily rohamos fejlődésének kettős oka van. Az egyik az, hogy a nép elég szorgalmas, értelmes s elismerten jó munkás. A másik az, hogy az *Emődi Mezőgazdasági r. t.*, amely Csonka-Magyarországon egyike a legszebben berendezett gazdasági üzemeknek, valamint az *Emődi Szőlőtelepítő r. t.* 300 holdas szőlőtelepítésével állandó munkaalkalmat ad a község lakosságának. A fejlődés erősen mezőgazdasági irányzatú, mert községünkben ipari és kereskedelmi fejlődés

désről beszélni sem lehet. Ennek dacára, majdnem minden iparág képviselve van. Van a községben két nagyobb vegyeskereskedés, az egyik a Hangya fogyasztási szövetkezet, a másik az Emődi Kereskedelmi Vállalaté, van ezenkívül 9 szatócs van egy szikvízgvár, van 4 italmérés. Ezek az adatok mind azt bizonyítják, hogy itt egy fejlődésnek indult községgel állunk szemben.

A község közegészségügyi viszonyai kielégítőek. A tuberkulózis a községben az országos átlagszázalékon alul van. A lakások zsúfoltsága megszűnt s folyton folyamatban vannak nagyobb építkezések. A községnek van orvosa, van állatorvosa, van gyógyszerháza, van postája, telefonelőfizetője 18, rádióelőfizetője 24.

A szaporodási statisztika a községben kiváló. Egykerendszer nincs, sok család van, ahol 6—8 gyermek van, van néhány, ahol 10 gyermek van.

1924. évben egy 10 helyiségből álló község-háza épült. A vármegyében a legelső között is első volt Emőd község közönsége, mely a hősi halottak iránti kegyeletét leróttá egy szép szobor emelésével.

A község kultúrája és népoktatása hosszú ideig alacsony nívón állott. Ezen nem lehet csodálkozni, ha tekintetbe vesszük, hogy a község a tatárjárás idején kétszer is elpusztult. Csak amidőn a mai, harmadik helyén alakult meg, lehetett kultúra és népoktatás alapozásáról szó.

1769-ben épült az első, 60 gyermek befogadására képes iskola. A 125 tanköteles-gyermek közül télen a szülők szegénysége, vagyis a ruhátlanság, nyáron a mezei munkában való segédkezés miatt csak 40—44 gyermek járt rendszeren iskolába. A plébános legkevesebb kétszer hetenkint bement az iskolába katekizálni. A katolikus gyermekeknek másvallású iskolába járni nem volt szabad.

1894-ben megszervezték az önálló másodtanítói állást s most már a mai két-tantermes iskolában rendszeresen haladt a tanítás.

A tankötelesek számának növekedése 1920-ban a 3., majd 1923-ban a 4. tanítói állás szervezését tette szükségessé. Ma a község tanköteles gyermekei közül a két tanteremmel bíró 4 tanerős róm. kath. iskolában 288 és az egy tanteremmel bíró 2 tanerős ref. iskolában 120 gyermek nyer rendszeres oktatást. Egy 2 tanerős, 1 tantermes községi és 4 tantermes r. k. iskola felállítása folyamatban van.

A községben nyilvános izr. iskola is volt, amely azonban pár évvel ezelőtt megszűnt.

1882-ben a községben nagy tűzvész pusztított, mely alkalommal a róm. kath. iskola is a lángok martaléka lett. Elpusztult minden, csupán az egyik tanterem fészületét mentette meg az akkori segédtanító.

A pápai tizedszedők adókönyvének tanúsága szerint*) Emődön 1332-ben már róm. kath. parochia volt.

Hogy milyen volt a hitélet, nem tudjuk, de abból a körülményből, hogy a parochia fennállását fenyegető veszélyek oly magasra tornyosultak, hogy azt meg is tudták semmisíteni, azt következtethetjük, hogy a hitélet a mostoha viszonyok között minimális lehetett.

Lehet, hogy a csehek, lehet, hogy a törökök, vagy pedig mindketten pusztítá-

*) Visitatio Canonica Parochialis Ecclesiae Emodiensis die 8-a Maji Anno 1829 peracta.

saikkal hozzájárultak a paróchia elpusztításához s így a kath. hitélet hanyatlásához.

A paróchia 1738-ban éledt fel újra, midőn Fáy Gábor kir. tanácsos a református vallásról ősei hitéhez visszatért és az idők mostohasága által elpusztított plébániát ismét felállította. Ezzel Emődön a kath. hitélet ismét megkezdődött.

A paróchia filiái voltak már akkor is: 1. Hejőkeresztúr, ahol túlnyomólag gör. kath. laktak, kiknek templomában latin szertartású oltár is volt, melyet körülbelül 1801-ben az akkori gör. kath. paróchus a templomból eltávolított. A 2-ik filia volt Hejőszalonta, ahol 1829-ben a Visit. Canon, szerint pauci catholici sunt — most pedig a lakosoknak több mint fele róm. kath.

A kis paróchiális kápolna csakhamar kicsinek bizonyult a hívek befogadására és a mostani nagy templomnak tették le az alapját abból a 600 forintból, mely gróf Erdődy Gábor egri püspök rendeleténél fogva éveken át kamatozott. Még sokan hozzájárultak adományaikkal az új templom felépítéséhez, kik közül főleg meg kell említenünk Fáy Ferenc de eadem nagyváradi kanonokot, továbbá Bellágh András emődi plébánost. A torony 1795-ben épült. A nagyharangja 776 font, a másik 453, a kicsi pedig 90 font volt. A háborúscélokra elvitt harangok helyett a hívek már egy 280 kg súlyú új harangot öntettek.

A hitélet emelésére szolgálnak a különféle ájtatos társulatok : a Jézus Szive Társulat, a Rózsafüzér Társulat, a Hitterjesztés Egyesülete, Jézus Szent Gyermekségének műve.

Egyházi zene fejlesztése községünkben tisztán a templomi szertartások végzésére és énekek tanítására szorítkozott. Nagy érdemeket szerzett e téren Emőd 24 éven át volt kántortanítója, Szegedy József, aki fáradságot nem ismerve, tanította a népet a »szép éneklésre«. Nagy hátrányára volt ez ügynek, hogy megfelelő eszközök nem álltak rendelkezésére. Az orgonát az 1860-as években vette a hitközség. 1920-ban megalakult a dalárda Kubasy, majd Urbán Gyula tanítók vezetése mellett, amely gyönyörű eredményeket ért el. Ma gyermekdalárda emeli az istentiszteletek és ünnepélyek fényét.

Az iskolán kívüli népművelés ügye is szép fejlődést mutat. Minden télen analfabéta-, ismeretterjesztő-, népies előadások tanfolyama működik. A nehézségeket Hammer János elnök, közs. vezetőjegyző agilis munkásságával küzdi le.

Műkedvelő előadások tartatnak a leventefejtség szerepeltetésével. Gyermek-előadások, ünnepélyek, tiltakozó és hősi kultuszt ápoló ünnepélyek ébresztgetik és ápolják a nemzeti megújodás, ébredés és Nagy-Magyarország gondolatát.

A leventeegyesület 1924-ben alakult meg. Ez időtől fogva a község ifjúsága a sporttal és atletikával állandóan foglalkozik. A leventeegyesület 1925-ben a Mezőcsáton megtartott járási versenyen az első helyezést nyerte. 1926-ban a járás községei közül a II. díjat nyerte. 1927-ben a Muhin megtartott körzeti versenyen községünk lett az első s a kegyeleti stafétára báró Urbán Pál által adományozott vándordíjat (Árpád korabeli kard) leventéink stafétacsapata nyerte. 1928-ban a muhi-i emlékstafétában az egész mezőcsáti járás résztvétele mellett a vándordíjat másodszer is községünk szerezte meg, sőt 1929-ben a mezőkövesdi járás bevonásával tartott versenyen az emlékkardot harmadszor is Emőd nyerte meg.

FELSŐZSOLCA

írták : *Hortáver Viktor és Andor Miklós*

Felsőzsolca a Kassa és Sátoraljaújhely felé vezető országút elágazásánál, Miskolc-tól keletre, a Sajó balpartján fekszik. Házainak száma **400**, lakosainak száma 2300 lélek. Vallásra nézve leginkább róm. kath. és gör. kath., csekély számban izr. és református. Foglalkozásra nézve ipari munkások, iparosok és napszámosok, $\frac{1}{3}$ részben földmívelők és szellemi munkások. Körorvosi, jegyzői székhely. Postahivatala van, vasútállomása : Alsózsolca.

A község őstörténete ismeretlen, feltehető azonban, hogy a tatárjárás idejében már virágzó község volt, mert a róm. kath. egyháznál fekvő régi jegyzőkönyvek szerint 1332-ben nagyobb község volt Miskolcnál és Diósgyőrnél, amennyiben a pápai kilencedhez amazokénál nagyobb összeggel járult hozzá. írásbeli emlékek ebből az időből nem maradtak fenn, csak annyit tudunk, hogy 1566-ban a János Zsigmond erdélyi fejedelem segítségére siető török csapatok Miskolcra, Sátoraljaújhelyig létező összes kis- és nagyközségeket, köztük Felsőzsolcai is, teljesen elpusztították.

Róm. kath. templom

A XVII. század végén és a XVIII. század elején kezdtek a ruthén és tót földről új lakosok bevándorolni, illetve a község földesurai, cserneki Dessewffy- és a jóbaházi Dőry-családok által telepítették ide, mint jobbágyok. Ezután a község lassan fejlődik, mert a följegyzések szerint 1786-ban oly kevés lakója volt, hogy sem a görög, sem a róm. kath. hívők önálló plébániához nem juthattak. 1815-ben a község lakossága mindössze 600 lélekből állt. Ettől kezdve a község fejlődése és népesedése élénkebb, de csak 1849-ig, mert Görgey visszavonulása alkalmával az előnyomuló oroszok az itt kifejlődött utóvédharcokban felgyújtották a falut és a község nagyobb része leégett. Az itteni csatában elesetteknek emlékére sírjuk fölé a vármegyei honvédegyesület 1867-ben emlékoszlopot emelt.

A község fejlődése szorosan összefügg Miskolc ipari és kereskedelmi fellendülésével, a kassai és sátoraljaújhelyi vasútvonalak kiépítésével, amennyiben a vasutasok és munkások nagyszámban telepedtek le a község területén.

A világháborúban a község lakosai teljes erővel résztvettek s leginkább a miskolci 10-es honvéd, a kassai 34. közös gyalogezredben, a 17-es honvéd tüzérezredben és a 15. k. huszárezredben voltak beosztva. A hősi halottak száma 35 ; ezeken kívül még számosan elhaltak a kórházakban harctéri sebesülésükből kifolyólag. Vitézzé eddig csak hármat avattak.

A vörös forradalomban különösebb kilengés és büntény nem fordult elő ; a csehek előnyomulása, majd visszavonulása alkalmával 1919 havában a község határában kétízben is erős ütközet fejlődött ki, amelyben mindkét részről számosan estek el, akik közül mintegy 35-öt az itteni temetőben temettek el tömegsírbán. De a község különösebb kárt nem szenvedett, egy pár ház megrongálásán kívül.

A békekötéssel járó nehézségeket természetesen a község is érzi, főleg ipari, kereskedelmi és gazdasági vonatkozásokban.

Amint már említettük, már az 1330-as években fennállott a róm. kath. egyház és szépen virágzott. A község pusztulásával az egyház is teljesen elpusztult és csak az újabb építkezésnél akadtak a régi templom romjaira. A plébánia 1817-ben alakult meg újra, ú. i. Szabó János nevű itteni lakos minden vagyonát a plébánia alapítására hagyta. A vallásalap, mint kegyúr, egy kis kápolnát építtetett, mely

Gör. kath. templom

egész 1900-ig állott fenn. Ennek helyébe 1900-ban díszes új templom épült. A róm. kath. hívők száma a községben 1450-re tehető. A róm. kath. egyháznak szép, két-tantermes új iskolája van, amely 1927-ben épült fel. Két új tanítói lakása is van az egyháznak. A jelenlegi plébános Hortáver Viktor, aki 1919. évtől tölti be állását.

A gör. kath. egyház 1805-ben alakult meg, előzőleg a sajópálfalvai gör.-kath. egyház leányegyháza volt. A templom 1851-ben épült fel, de a tornyot csak 1887-ben emelték. A hívők száma ekkor már 700 körül volt, jelenleg 550-en felül van. Jelenlegi lelkész Andor Miklós, aki már 1901 óta lelkésze az egyháznak. A kántortanító Kisida Ferenc.

Felsőzsolca 1897-ig mint kisközség Alsószolcával egy körjegyzőséget alkotott, ekkor lett nagyközséggé. A közigazgatást és az adóügyet két jegyző látja el. Vezető jegyző Petykó Mátyás. Adóügyi jegyző Kaiser Gusztáv. Községi bíró id. Németh István, törvénybíró G. Tóth János és pénztáros Gadnai Mihály. Tekintettel arra, hogy a község területén a miskolci gyárak és különféle üzemek munkásai telepednek le és itten házakat építenek, a község rohamos fejlődésnek indult s így a közigazgatásnak megfeszített munkával és teljes odaadással kell dolgoznia.

Felsőzsolcán még a róm. kath. plébánia megalakulása előtt volt a róm. kath. iskola, melyet báró Fischer István egri érsek alapított. Az első tanító egyúttal a község jegyzője is volt. 1921-ben szervezték meg a második tanítói állást. 1927-ben pedig teljesen modern, minden igénynek megfelelő kéttantermes iskola épült. A felépítés Hortáver Viktor róm. kath. lelkész, iskolaigazgató érdeme. Az iskolásgyermekek száma 135. Jelenlegi tanítók : Sallay István kántortanító és özv. Teleki Györgyné. Ugyancsak kéttanteres iskolája van a gör. kath. egyháznak is. Az iskolaalapítás egyidejű a gör. kath. egyházzal. A tanköteles gyermekek száma 90. Iskolaigazgató Andor Miklós gör. kath. lelkész. Tanítók : Kisida Ferenc és Gyermán Mihály.

Van a községnek óvodája is, melyet még 1887-ben alapított Szathmáry Királyi

A képviselőtestület

Pálné. Az óvodakötelesek száma 140. Az óvoda felügyelő bizottsági elnök Andor Miklós gör. kath. lelkész, Óvónő : Sasné Kalocsay Irén.

Az iskolán kívüli népoktatás célját szolgálja az évenként megalakuló népművelési főiskola, mely a hallgatóinak nagy száma miatt az 1927/28. években már párhuzamos osztályokkal működik. Előadók : özv. Teleki Györgyné, Sallay István, Kisida Ferenc, Gyermán Mihály tanítók. Az előadásokat októbertől—márciusig heti 4—4 órában tartották meg. Működött már a községben az analfabétatanfolyam is, olyan sikerrel és eredménnyel, mely a községet e tekintetben az elsők közé emeli, mivel néhány cigány és bevándorolt

Honvéd emlékmű

cseléden kívül a községben analfabéta nincs, ami özv. Teleki Györgyné, Sallay István és Kisida Ferenc tanítók érdeme.

A leventegyeselet 1923 június 1-én alakult meg. Tagjainak száma 217. Főoktató Sallay István róm. kath. kántortanító, oktató Kisida Ferenc gr. kath. tanító. Az egyesület igen eredményes működést fejt ki, amennyiben az ifjúság szellemi kiképzésén kívül a testi ügyességüket is kifejleszti.

Mindkét egyház kötelékében 40—50 tagból álló vegyes énekkar működik, melyek az istentiszteletek fényét nagyban emelik. Vezetőik : Sallay István és Gyermán Mihály tanítók.

Állandóan működik özv. Teleki Györgyné és Sallay István vezetése alatt a színi műkedvelők társasága, melyben a társadalom minden rétege képviselve van. Az előadások jövedelmét jótékony célra fordítják.

Legfontosabb társadalmi intézménye a községnek a temetkezési egyesület, mely szociális és karitatív jelleggel bír, mert az elhalt tag hozzátartozói a temetéssel járó összes kiadásokat az egylettől megkapják. Tagjainak létszáma 1200. Az egyesület egyetlen a maga nemében a vármegyei községekben.

Az önkéntes tűzoltóegylet 137 taggal működik, a felszerelés teljesen modern.

Az ipar és kereskedelem Felsőzsolca községben virágzó, amit bizonyít az, hogy a községben 8 vegyeskereskedő, 8 kocsmáros, 6 cipész, 8 sertéskereskedő, 7 gőzcséplőtulajdonos, 4 kovács, 6 hentes és mészáros, 2 kerékgyártó, 2 fakereskedő, 1 szabó, 1 molnár, 1 ács, 1 kőművesmester, 1 esztergályos, 2 asztalos, 1 fazekas és 1 pék működik. Van a községben Hangya fogyasztási szövetkezet is, mely az árkialakulásra jó hatással van. A község hitelügyleteit a községi hitelszövetkezet bonyolítja le, mely a hiteluzsorát teljesen letörte.

A község területe 2900 kat. hold, mely a község lakosainak számához képest kevésnek látszik, de tekintettel arra, hogy a község lakóinak csak egyharmadrésze foglalkozik földműveléssel és hogy a szomszédos községek és Miskolc határaiból mintegy 300 kat. holdat összevásároltak a község lakói, ez a terület megfelelő volna, csak a birtokeloszlás nem egészséges, mert a törpebirtokok száma elég nagy.

FINKE

Finke község keletkezése ismeretlen. Az 1333—1835. évi legrégebb plébániai összeírás szerint már az egri püspökséghez tartozó plébániája volt. 1544-ben az adórovó lajstrom szerint Borsodmegye harmadik járásához tartozott. A XVI. század végén a protestantizmus vert gyökeret a községben s ezt főképen a Finkei család terjesztette. 1599-ben a török és tatár rablóhadjáratok a községet teljesen elpusztították s csak a háborús veszedelmek elmúltával merészelt a mindenéből kifosztott lakosság visszatelepedni. Finkéhez tartozott a Ludmilla nevű vár-hegy, mely ma is ezt a nevet viseli, ahol neolitikus korszakbeli leletekre bukkantak. Finkétől északkeleti irányban 6 km távolságra feküdt Sáp község, mely 1599-ben a török-tatár hadjáratok idején szintén elpusztult s csupán mint pusztá maradt fenn ; mint ilyen Finke községhez csatoltatott s ma is Finke községhez tartozik.

Finke körjegyzőségi székhely. A község területének nagysága 2511 katasztrális hold. Ebből egy nagybirtok (1080 hold), egy középbirtok (550 hold). A többi kis- és törpebirtok. A színmagyar lakosság száma az 1920. évi népszámlálás szerint 727. Főfoglalkozása a földművelés. Vallására nézve 80% r. katolikus, 20% ref. A községben 1 r. kath. és 1 ref. elemi iskola van. R. kath. anyaegyház : Borsod-szirák, ref. anyaegyház : Edelény.

A világháborúban elesett hősi halottak száma : 16. A házak száma : 112. A községhez tartozó puszták : Sáp-pusztá és Miklós-tanya.

GELEJ

Irta : *Lukáts Gyula*

Gelej község keletkezésére nézve nincsenek hiteles adataink. Szájhagyomány szerint a község Gelej pusztából alakult a mostani nagyközséggé. A pusztát három nemesi család, a : Pásztor-, Forray- és Petra-családok birtokolták.

A község a Kisalföld keleti szélén terül el. Lakosainak száma : 1376. A lakosság református, csak később beköltözés folytán van benne néhány katolikus vallású, akik azonban a lakosság 1%-át sem érik el.

A nép kizárólag földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. Az 5581 kat. holdat kitevő terület a kisgazdák között oszlik meg, mert nagyobb birtok egyetlen egy sincs.

A református egyház élén Kenyeressy Károly lelkész áll. A két ref. iskolát Belényi Gábor és Nagy Zoltán tanítók vezetik.

A világháborúban a kis község 42 hősi halottat vesztett. A hősi halottak megőrkítésére a község szobrot emelt.

GÖRÖMBÖLY

Irta : *Komló Gábor*

Görömböly egy völgy torkolatában, északi széltől védett helyen, egy kis patak partján fekszik. Multjáról csak annyit tudnak, hogy nem is ezen a helyen feküdt régen, hanem vagy egy kilométernyire nyugatra, bent a hegyek között. Határa

nagyobbára alacsonyabb hegyekből áll, mit régen mind erdő fedett s a »Veres barátok« birtoka lehetett, kiknek Tapolcán, a fürdőtől délre emelkedő hegyen volt szerzetesházuk, amelynek ma csak romjai láthatók. A birtokot 1780 körül Mária Terézia a munkácsi püspökségnek adományozta, aminek első hasznélvezője az akkori munkácsi gör. kath. püspök : Bacsinszky András volt.

A község lakosságának nagyobb része gör. kath. vallású s csak kisebb része római katolikus, de mindannyian megmagyarosodott tót ajkúak. A lakosság keblében tót származása dacára, magyar szív dobog. Tanúságát adták ennek a hosszú világháborúban, ahova ebből a 2300 lelket számláló községből 300-an mentek el és harmincan áldozták fel életüket, a legtöbbje pedig igaz vitézséggel harcolt.

Görömbölynek az 1848/49. évi szabadságharcban is nagy szerepe volt. A »Gracza-féle Szabadságharc Története« szerint itt ütközött össze Görgey Arthur magyar fővezér csapatának egyik szárnya — melyet Pöltenberg tábornok vezetett — az orosz sereggel. Az ütközet egész nap tartott s csak az éjszaka vetett véget annak, mire mindkét sereg kifáradva visszavonult, számos halottat és sebesültet hagyva hátra. Görömbölytől délkeletre, a Heő patak mellett elterülő réten táborozhatott Pöltenberg magyar vezér seregével, amelyet a nép ma is »Tábori rét«-nek nevez.

A forradalom és kommunizmus alatt, mint legtöbb helyen, úgy itt is kapott a nép a tévtanok után, pedig fogalma sem volt arról, mi az a kommunizmus. Hogyne osztotta volna a nagybirtokot, mikor azt mondták neki, hogy ez lesz a világháború szenvedéseinek jutalma. Amikor a község nagyobb része napszámmal és gyári munkával tartja el szegényesen családját, ott szenvedett hidegben, melegben, esőben, fagyban nélkülözve a világháborúban és sokan még pótolták szenvedésüket egy pár évi fogsággal is, hogyne nézte volna sóvárogva azt a nagybirtokot, s hogyne lélegzett volna fel, mikor azzal ámították őket, hogy az övé lehet az, csak el kell venni, ki kell mérni. Megalakították a szakszervezetet, de azért feljegyezni valót nem követtek el. Munkájukat nagyban gátolta Orosz József gör. kath. lelkész, Kovács Endre rk. tanító és Vigyó András helybeli kispap. Az említetteket meg is hurcolták, mint ellenforradalmárokat és nem sokban múlt, hogy életben maradtak.

Mikor aztán a kommun megbukott, a községben levő emberek közül elfogták és lecsukták azokat, akik valami vezetőszerpet töltöttek be a vörös uralom alatt, erre Orosz József lelkész felterjesztést intézett a bírósághoz, melyben kifejtette, hogy az elfogottak nem hibásak, csak a nemzetfelforgató eszmék zavarták meg rendes gondolkozó képességüket, mire mind hazabocsátotta őket a bíróság. És tényleg az a nép, mely 1919-ben kommunistának s így ezzel istentagadónak lett bélyegezve, már 1920-ban gyönyörűen kifestették a templomukat, s a templomrenoválás alkalmával a világháborúban elhaltak emlékét, egy, a templom falában elhelyezett ablakra festve örökítette meg. Ezen emléktábla volt Borsod megyében a legelső, melyet a kegyelet és hazaszeretet ezen célra emelt. 1924-ben pedig gyönyörű harangokat szereztek be a templom részére a háborúba elvittek helyett.

A római katolikusok is hasonló áldozatkészséget fejtettek ki. Scheliga Mihály

plébános vezetése mellett 1923-ban kifestették a templomot, pótolták az elvitt két harangot, 1927-ben pedig a templomi orgonát szerelték fel új sípokkal, miket a háborúba vittek el.

A vallásosság mellett a lelkek művelése sincs háttérbe szorítva. A gör. kath. két-tanerős és kéttantermes iskola mellett, ahol Gerbery Szilárd és Komló Gábor tanítók végeznek lelkiismeretes munkát, vele egy színvonalon áll a római katolikus iskola haladása is, hol Schmidt Ádám és neje, Págyi Mária működnek. Munkájuk eredménye az, hogy nincs a községben analfabéta.

Az iskolán kívüli népművelés is elég fejlett. A műkedvelői előadásokat még 1920-ban elkezdte Szojka László gk. tanító, ki nagy sikereket ért el.

A vallásos és iskolai nevelés mellett a testi nevelés sem szorult háttérbe. 1924-ben megalakította Komló Gábor tanító Duttkay Dezső főjegyzővel karöltve a Levente Egyesületet, mely közel 150 tagot számlált és megkezdődött a rendszeres kiképzés. A fáradságtalan munka meghozta gyümölcsét; több versenyen vettek részt s díjat is nyertek.

A község lakossága jelenleg mintegy 2300 lelket számlál s ügyeit Kis József jegyző vezeti. A község elég nehéz anyagi helyzetben van, minek oka az, hogy a nagyobb része napszámmal keresi meg kenyerét s csak kevés azok száma, akik pár hold földdel is rendelkeznek. Egy rész a Diósgyőri Vas- és Acélgyárban kap elhelyezést, másik része a község belterületén levő két téglá- és cserépgyárban dolgozik.

Sokan abból nyernek megélhetést, hogy a kiegészített cserepet és téglát elszállítják a megrendelőkhez. A közigazgatásilag hozzátartozó Tapolca gyógyfürdő mellett a Magyar Általános Kőszénbányának mészkőbányája van, melynek kitermelése is sok helybeli munkást foglalkoztat. A kőbánya fölött az erdők között agyagbányát találunk, hol szintén görömbölyi munkások dolgoznak. Az itt termelt agyag nagyon értékes, mivel kevés van belőle és ebből készítik a nagyon magas hőfokot kibíró vasolvastó kemencéket.

A mezőgazdaság nem valami fejlett, minek oka az, hogy a község kevés földje magas partokon fekszik. A magas partok és a kevés földnek sok darabba való széttagozódása akadályozza a gazdasági gépekkel való megmunkálását és így lehetetlenné teszi az okszerű gazdálkodást is. Ezeken a partokon régebben nagyon sok szőlőt termesztettek, de aztán a filokszerá majdnem teljesen kipusztította és ma csak nagyon kevés szőlőültetvény van rajta. 1927-ben Komló Gábor tanító kezdeményezésére megalakult a Falu Országos Földműves Szövetség Görömbölyi Fiókja, mely célul tűzte ki a község gazdasági fejlődését minél magasabb fokra emelni.

Tapolca gyógyfürdő is a községhez tartozik, tőle északnyugatra 2–3 kilométerre, egy völgykatlanban fekszik. A völgy legmélyén bővizű, 38 fokos természetes melegvíz fakad, melynek gyógyhatása régóta ismeretes. A forrásra fürdőszobák vannak építve, melyeket valószínűleg még a törökök építettek. A Heő patak ezekből a forrásokból keletkezett. A fürdő Miskolc város tulajdona. A munkácsi püspökségtől vásárolták meg évekkel ezelőtt. Ide szokott kirándulni a város lakossága és környéke. A patak magáasta medrében csónakázók gyönyörködtek a vadvirággal szegélyezett víztükörben. Így volt ez hosszú időn keresztül, míg-

nem 1926-ban el nem határozták, hogy világhírű fürdővé fejlesztik. A patak helyébe széles csónakázó tó került, a sás és nád helyét parkírozott sétány foglalta el. Épült még egy modern szálloda és egy 150 méter hosszú strandfürdő is.

HANGÁCS

Hangács község a fennmaradt régi írások szerint már az 1457. évben létezett és eredetileg a Hangácsi-család ősfészke, birtoka volt. Eredetileg a község nem a jelenlegi helyén épült ki, hanem az u. n. Hangács dűlőben, a községtől 800—1000 méternyire, azonban itt a község elpusztult és a községet a jelenlegi helyére újból felépítették. Idők multával a községet a Szathmáry—Király-család kapta és ez a család volt a község földesura. A község 1848-ig mindig úrbéres község volt és lakosai jobbágyok voltak. A jelenlegi református templom is a Szathmáry—Király-család kastélya volt, ebből alakították át templommá. A földesurak között említést érdemelnek még a Miklós-, Fekete-és Dobozy-családok, akik a községben kiterjedtebb ingatlanokkal rendelkeznek.

A község lakosai vallás tekintetében megoszlanak a ref. és róm. kath. vallás, valamint a gör. kath. vallás között, a hívek számszerint többen vannak a róm. kath. és gör. kath. vallásban, mint a ref. vallásúak, de a vagyonosabb lakosok ref. vallásúak. A ref. egyház lelkésze Dávid József, aki az egyházközséget már 36 éve szolgálja. A róm. kath. egyház lelkésze Schönwiesner Rezső plébános, aki a hívek hitéletét a legnagyobb gonddal látja el.

Van a községben 2 felekezeti jellegű iskola. A róm. kath. iskolában Berkő Pál kántortanító, míg a ref. iskolában Katócs Géza tanító működik.

A község jelenlegi földbirtokosai közül legnagyobb területtel rendelkezik Fáy Árpád alsóvadászi lakos, Fekete Pál, aki Zalogos-pusztán gazdálkodik, Bakó József, Varga György, Kosztyó János, Kovács Lajos ny. községi jegyző a Balogtanyán, Laczkó András a Szedres-tanyán, ifj. Fazekas András a Kércsikut-tanyán, Jónap Miksa a Keresztpatak, Jónap Ferenc a Dicháza tanyán gazdálkodik, míg dr. Jónap Lajos a Szilfavölgy-tanyát bérli.

A község lakosai színmagyarok. A községben minden tekintetben az ősrégi magyar szokások dívnak. A lakosok száma 1159 lélek. A községben van 172 ház, a tanyákon 12 ház.

A község körjegyzői és anyakönyvi kerületi székhely, van telefonja, m. kir. postahivatala. A vasúti állomás a községtől 6-7 km-nyire fekvő Ziliz megállóhely.

A község közigazgatási ügyeit Kalas Tamás körjegyző látja el, aki a leventegyeseletnek is ügyvezető elnöke és az önkéntes tűzoltó egyesületnek jegyzője ; az adóügyi adminisztrációt Koroknay Lajos adóügyi jegyző látja el. A község bírása Román Mihály földműves kisbirtokos.

HARSÁNY

Irta : *Lukács István* főjegyző

Harsány község Borsodmegye déli részén terül el. Alsó része a kis magyar alföld felső nyúlványát képezi, felső része pedig a Bükk-hegység láncolatával ér össze.

Körülötte Kisgyőr, Bükkaranyos, Ernőd, Vatta és Borsodgeszt községek fekszenek alig egy félórai, egy órai távolságban.

Felülete északra és nyugatra erősen dombos, kelet és délirányban pedig sík, amelyen a híres, acélos borsodi búza terem. Erdőségeiben, amely a kassai püspökség tulajdonát képezi, keménykőzetű szürke és vörös színű kőbányák vannak.

A község egyedüli folyóvize a Csincse-patak, amely Ujhutától a Bükkben ered és Harsányon átfutva, Mezőkeresztesnél ömlik a Sály-patakba. Vannak azonkívül a községnek mesterséges halastavai, amelyekben pontyot tenyésztenek.

Harsány község minden valószínűség szerint őstelepülési hely volt. Erre mutatnak a bronzkorból származó kőedényleletek, amelyek a kath. temető egyik sírjában találtak és a kassai múzeumban találhatóak. A Felsőmagyarország felé vezető nagy közlekedési vonal mellett terülve el, kisebb közlekedési gócpont lehetett.

A Mátyás király előtti időkben husszita-telep volt, amit bizonyít az a néphagyomány, mely szerint az ú. n. »Püspöke« szőlőaljon egy husszita templom nyomai voltak. A husszita világnak Mátyás király vetett véget, aki utasította Héderváry László egri püspököt, hogy Rozgonyi királyi vezér katonáival egyesülve, szorítsa ki a vidékről Griska és Komarós cseh vezérek martalóc hadait. Ez alkalommal égették fel a községet és a környékbeli falvakat a cseh hadak.

Bakócz Tamás egri püspöknek a bécsi múzeumban őrzött számadási naplója szerint már ekkor nagyterjedésű halastavak voltak Harsány határában. Az egri püspökség birtokába úgy került a község, hogy egy Göry nevű nemes életfogytiglani tisztos eltartás fejé-

Ref. templom ben hagyta azt a püspökségnek.

A török hódoltság korában Harsány is sokat szenvedett. 230 forint adót vetett ki a török a községre, amely e pénzbeli járulék helyett kölest szolgáltatott a töröknek. A kölest a község határában elterülő ú. n. »szögedi szántás« és »Oláhkút« táján termelték.

Történelmi szempontból bizonyára jelentős hely volt Harsány vidéke is. Erre mutatnak a község határában található avargyűrűk. Halomvár, Leányvár, Tetemvár, mely várgyűrűkben rejtett földalatti helyiségek, barlangok, alagutak vannak.

A szabadságharc idején is sokszor volt a község hadak felvonulásának színtere. Klapka is táborozott itt.

A legutolsó kataszteri felmérés szerint a község területe 6367 kath. hold. Ebből szántó 3566 hold, kert 87 hold, rét 298 hold, szőlő 54 hold, legelő 653 hold, erdő 1471 hold, nádas 4 hold és földadó alá nem eső terület 232 hold. E területből a kassai püspökség tulajdona 2937 hold, a r. k. egyházé 140 hold, a ref. egyházé 56 hold, a községé, mint erkölcsi testületé 63 hold. A többi a kisgazdáké. A püspökség birtokát ezidőszent a vallásalap kezeli és pedig olyképp, hogy

bérbeadta felét Horváth Markó nagybérlőnek, másik felét 80 harsányi kiscgazdából alakult társaságnak. Horváth Markó a legmodernebb gazdálkodást űzi, gépekkel, műtrágyával dolgozik és a kiscgazdák is igyekeznek nyomdokaiba jutni.

Harsány község politikai jellegére nézve nagyközség. A község élén Budi

Szövetkezet

János bíró és Lukács István főjegyző

állanak. Körorvosi székhely. Hitelszövetkezete van és Hangya fogyasztási szövetkezete. Mindkettőnek Sólyom Gyula ref. lelkész az igazgatója. Posta-hivatala is van, ezt Hábel Emilia postamester vezeti.

A községben 567 jókarban levő ház van. Újabban modern lakóházak épülnek. A püspökség uradalmából a földbirtokrendezés során 140 házhely osztatott ki. Azonfelül 64 hold legelő és 146 hold szántó osztatott ki a nincstelen lakosság között.

A r. kath. plébánia már 1332-ben létezett. A mostani kath. templomot Wagner József egri kanonok építtette 1736-ban. A templom közelében az ú. n. Kakas-hegyen volt azelőtt az egri püspöknek egy régi kastélya, melyben Eger főpásztorai nyári pihenőre tértek. A kastélyt gróf Eszterházy Károly lebontatta.

A ref. egyháznak már 1670 körül voltak itt hívei. Régi temploma fából állott. Új templomuk céljaira az egri püspök adott telket és ezen épült az új templom és lelkészlak.

A lakosság lélekszáma az 1910-iki népszámlálás szerint : 2191. Az egyke itt ismeretlen. A természetes szaporodás állandó. A népesség tiszta magyar. Túlnyomó részben katolikus, ezeknek száma 1280, a reformátusoké 850, az izraelitáké 69, a luteránusoké 3 és a görög katolikusoké 8.

A lakosság 90%-a földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik, a többi iparos, kereskedő, tisztviselő. Többen a diósgyőri vasgyárban dolgoznak.

A r. kath. egyház élén vitéz Kún Iván János áll. A két iskola élén Szemán István r. kath. kántor és Sós Sándor állanak.

Lukács István

A ref. egyház vezetője Sólyom Gyula ref. lelkész. A reformátusok tanítói pedig Gergely Zoltán és Nagy Albert.

A község a világháborúban 31 hősi halottal áldozott. Megörökítésük most van tervbevéve.

A község ifjúsága a levante-intézményben szívesen vesz részt. A levante-bizottság elnöke Horváth Marko, oktatók pedig Soós

Sándor, Nagy Albert és Darab Zoltán.

HEJÓCSABA

Hejőcsabát, amely az Alföld legvégső nyúlványa, nyugatról a Bükk-hegység védi, észak, dél és keleti oldala teljesen szabad. Lakosainak száma : 5500 lélek. Ezek közül református 2500, róm. kath. 2100, gör. kath. 100, ág. h. ev. 20, izr.

780. A község a Kassa—budapesti országút jobb-és baloldalán fekszik. Reform., róm. kath. és gör. kath. és izr. temploma van.

Semmiféle írásos emlékből nem lehet megállapítani, hogy Hejőcsaba község mikor és hogyan keletkezett. A község környékén végzett ásatások és tudományos kutatások azt bizonyítják, hogy a kőkorszakban éltek e helyen emberek. Az ásatásokból kikerült tárgyak ennek kétségtelen bizonyítékai.

A monda szerint a község a Hejő elnevezést melegvizű patakjától, a Hejőtől kapta, A Hejő, amely a Tisza folyó jobboldali mellékvíze, a Bükk-hegység keleti szélén ered. Felső szakasza sohasem fagy be, mert a tapolcai meleg források befolynak. A folyót már Béla király névtelen jegyzője is említi Heugeu név alatt. A Csaba név pedig ugyancsak a monda szerint Csaba vezérrel van összefüggésben.

A község multjáról sem találhatunk írásos adatokat; valószínűnek látszik, hogy az 1241. évi tatárjárás, amely a környék községeit feldúlta, ezt a községet sem kímélte meg, úgyszintén az 1566-ban János Zsigmond fejedelem segítségére siető török csapatok is valószínűleg elpusztították a községet a többi utukba eső községgel együtt.

Hogy kik voltak a község földesurai a középkorban, azt sem lehet ma már írott emlék hiányában megállapítani. Csupán azt tudjuk egész biztossággal, hogy újabban a bárczai Bárczayak, a gróf Szirmayak, Hasszúfalusyak, Muraközy- és Szepesy-családok voltak a község földesurai.

Az 1848—49. évi szabadságharcban a község lakosai az oroszok elől a hegyékbe menekültek. 1919-ben pedig 28 napig volt a község cseh megszállás alatt, majd ennek elmúltával vörös és utána román megszállás alatt. A proletárdiktatúra idejében sem a községet, sem a lakosságot kisebb kellemetlenségken kívül, nagyobb bántódás nem érte. A község úgyszólván mentes maradt a vörös-uralom borzalmaiktól, mert lakossága a legnagyobb józanságot és polgári öntudatot tanusította.

Eredetileg a község körjegyzőség volt. Az 50-es évek előtt a jelenleg Miskolchoz tartozó Mindszent község úgynevezett Mindszent templomával Hejőcsabához tartozott, de idetartozott még az Erzsébet-kórház, a városi Népkert és a Tisztviselő otthontelep is.

A legutolsó átcsatolás 1912-ben történt.

A lakosság 80%-a a kinevezett tisztviselőket is beleszámítva, vasúti alkalmazott, 8%-a a Diósgyőri vasgyár munkása, 5%-a gazdálkodó (földműves), 3%-a földművelő napszámos, 1 %-a, az egyéb munkát végző napszámos, 2%-a iparos és kereskedő és 1%-a állami és községi tisztviselő.

Van a községnek 2 állami elemi iskolája, az egyik 10, a másik 8 tanerővel. Van azonkívül református, róm. kath., és gör. kath. felekezeti iskolája is. 1—1 tanerővel. Az állami elemi iskola élén Tóth Kálmán, illetve Simon András igazgató áll. A ref. iskola vezetője Tokaji Nagy Kálmán, a róm. kath. iskola vezetője, egyben kántora Vasas Dezső, a gör. kath.-é pedig Paulovics Lajos.

A kultúra növelésére szolgál a közművelődési egyesület, a földművesek és földmunkások keresztényszocialista egyesületének hejőcsabai csoportja, a róm. kath. fiú- és leány-, a ref. fiú- és leányegylet felszerelt kultúrházzal. Az állami elemi iskolában pedig egy 600 kötetből álló népkönyvtár áll a lakosság rendelkezésére.

A református egyházközség vezetője Szabó Dániel ref. lelkész. Magas művelt-

ségű, Angliában egyetemet végzett férfiú, aki nagy vallásos missziót fejt ki hívei körében. Az egyház főgondnoka dr. Kún József egyetemi tanár.

A róm. kath. egyház vezetője Szita Gyula róm. kath. lelkész, aki Görömböly községben lakik.

A közigazgatás élén Répás László községi bíró, ref. presbiter, birtokos, az O. K. H. pénztárnoka, a Hangya szövetkezet felügyelőbizottsági tagja áll, aki 5 év óta közmegelégedésre tölti be a bírói széket. A főjegyzői tisztelet Mészáros Sándor tölti be. Mészáros Hejőcsabán született, 1908 óta működik a községnél, előbb mint segéd-és adóügyi jegyző, 1922 óta mint vezető jegyző, ref. presbiter, a Tűzoltó-egyesület elnöke, az O. K. H. és Hangya igazg. tagja. A világháborúban mint főhadnagy vett részt 1914 aug. 1-től 1928 febr. 1-ig. Nagyezüst vit. érem és K. cs.-k.-je van. Az ő működéséhez fűződik a járdák építése, a Fő-utca burkolása, 2 áll. iskola felépítése, a Hősi emlék felállítása, a csatornázás, a villanyvilágítás bevezetése és a Tűzoltó-egyesület létesítése.

Mellette az adóügyi jegyzői tisztelet Keresztessy Sándor tölti be 1922 óta. A háborúban tényleges főhadnagy volt, aki bronz vit. érem, K. cs.-k. és seb. érem kitüntetést kapott.

A község körzeti forgalmi adóhivatali székhely. 1928-ban alapult a községben a járási Ipartestület. 2 magánorvos áll a közegészségügy szolgálatában 1 gyógyszerértárral.

1912-ben létesült a Magyar Általános Kőszénbánya 400 m hosszú mészégető körkemencéje, ahol 10 vagon meszet tudnak termelni. Ez az ország második legnagyobb mészégető kemencéje.

Az O. F. B. eljárás folytán 200 új ház épült. A M. A. V. is létesített egy kolóniát 76 kétlakásos ház építésével.

Van a községben szeszfőzde, téglagyár, kerámiai gyár, 2 mozgósínház. Önálló postahivatala, csendőrorse, közvágóhídja van.

A társadalmi élet fejlesztése körül jelentős szerepet játszik az 1928-ban alakult Úri Kaszinó.

A kereskedelmet 2 nagyobb fűszerüzlet, 21 szatócsüzlet, 11 korlátlan és 9 korlátolt italmérés, 3 rőfösüzlet, 7 hentes- és mészárosüzlet, 2 péküzem, 3 vízi- és műmalom bonyolítja le.

HEJŐKERESZTÚR

Hejőkeresztúr község Borsod, Gömör és Kishont egyesített vármegyék mezőcsáti járásának északi részén, a szomorú nevezetességű Muhi-pusztaságban, a Hejő-patak mentén fekszik.

Történelmi adatok szerint a község a legrégebbi időben az Ónodi Czudar-család birtokát képezte, mely család azt 1352. évben Nagy Lajos királytól kapta s 1387. évben a sajlóádi pálos kolostornak adományozta. A legrégebbi plébániai összeírás szerint a községben már 1333. évben a szent kereszt tiszteletére szentelt templom volt. A mohácsi vést követő időben 1544. évben a községet a török sereg felégette és elpusztította.

A községnek ezidő szerint 700 lakosa van, akik földműveléssel és állattenyésztés-

sel foglalkoznak. A lakosság $\frac{2}{3}$ része gör. kath. és $\frac{1}{3}$ része róm. kath. vallású. Van gör. kath. és róm. kath. elemi népiskolája Lukács István igazgató-tanító és Gallé Gizella tanítónő vezetése alatt. A gör. kath. egyházközség élén Rajkovich Sándor gör. kath. lelkész áll. A róm. kath. fiókegyház községnek anyaegyháza a szomszédos Ernőd községben van.

A községben működő hitel- és fogyasztási szövetkezeteket Lukács István igazgató-tanító vezeti.

Az ifjúság Csonka Illés ifjúsági oktató vezetése alatt a Levente Egyesület kötelekében részesül kiképzésben.

Hejőkeresztúr község Szakáld községgel együtt egy körjegyzőséget alkot, melynek közigazgatása élén 1914 január 23-tól Paukuch János körjegyző áll.

HÓDOSCSÉPÁNY

Hogy mikor keletkezett a község, honnét vette nevét, kik voltak régi birtokosai, ezekre nézve semmiféle hiteles adat nem áll rendelkezésünkre.

A község lakosainak száma 2353. A lakosság fele része földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik, másik fele része a közeli gyárakban és bányákban dolgozik. Felekezeti szempontból 95%-a róm. kath. és 5%-a más vallású.

A község élén Szántó Miklós jegyző áll 30 év óta. A róm. kath. egyházat Tarcsafalvy Lajos, a postahivatalt Zimányi Julianna vezeti. A négytanfolyamos róm. kath. felekezeti iskolában Kruppa Netusz igazgató, Bárdos Izabella és Kalap Lajos tanítanak.

A községben Leventeegyesület és önkéntes Tűzoltóegyesület működik. Mindkettő el van látva a szükséges felszerelésekkel és szertárakkal. A Leventeegyesület főoktatója Csipke Pál jegyző, oktatói : Kalapos Lajos tanító és Tóth József lakatos. A Tűzoltóegylet parancsnoka Csipke Pál.

IGRICI

Igrici nagyközség Borsod vármegyében, a Bükk-hegység délkeleti oldalától 14—15 km távolságra Ernőd, Gelej, Mezőcsát, Hejőpapi és Nemesbikk községek szomszédságában fekszik.

A község keletkezése a honfoglalás idejébe nyúlik vissza, legalább is ezt igazolja a község belterületének sátorszerű beosztása. A monda szerint nevét »Igrici« onnan nyerte, hogy a tatárjárás után Béla király igricei itt települtek le s kapták Béla királytól e községet. A Tisza szabályozásáig a községet erdők és mocsarak vették körül, úgyhogy innen kimenni, illetve elmenekülni csak útismerőnek lehetett. Ezért, a még nem is oly nagyon régi időkben, igen sok, az Alföldön elköltött csikó és jószág Igriciből indult s a Bükkön keresztül jutott Galíciába, az üldözők Igricig nyomon jöttek, de itt eltűnt a nyom, tovább üldözni már nem lehetett.

A törökvilágban, Eger város eleste után, a község a török portyázások miatt sokat szenvedett, sokan kiköltöztek, elhagyták a községet. E veszedelem elmulta

után, több erdélyi család telepedett itt meg. Tompa, Linka, Vajda stb. családok, kik közül több kihalt, vagy éppen kihalóban van már.

1848 előtt a nemesség $17\frac{1}{2}$ házhelyet, a szabad parasztok pedig $4\frac{1}{2}$ házhelyet bírtak. A nemesség élén hadnagy állott, míg a parasztoknak bírójuk volt. Külön jegyzőt tartottak és külön községházuk volt.

A lakosok a reformáció kezdete óta, az új hit követői, ma is reformátusok, csak egy-két beköltözött róm. kath. és zsidó van. Templomunk építését a cseh Husziták kezdték. Templomi kegyszereink egy jó nagy része az 1500-as évekből való. Egy úrasztali pohár 1513-ból. Sajnos, bár úgy látni, hogy a legtöbb nemesi család Erdélyből való, az erdélyi magyarság fajfentartó, egyszerű, természetes életmódhoz való ragaszkodása, mintha itten megszűnt volna, hatalmukba ejtették az alföldi, jóléthez szokott magyarságot megsemmisüléssel fenyegető *egyke* és vagyon, pénzimádás.

A világháborúból a lakosság odaadással, önzetlen hazaszeretettel vette ki részét, mert több száz holdas 30—40 év közti korú középbirtokos teljesített frontszolgálatot, esett el, sebesült meg s szereztek kitüntetések.

E régi, nagy, nemes község 50 év óta lemaradt és nem haladt előre. Régen két községházát tartott fenn, két jegyzővel, ma nincsen rendes jegyzői lakása, községházát is az 1928. évben, tehát a legsúlyosabb, legnehezebb időkben épített.

Külső területe a községnek a világháború óta sokat szaporodott. A mezőcsáti határból »Gajla« pusztát csaknem teljesen igríciék vették meg. Az emődi határból is a földhözjuttattak kb. 250 holdat birtokolnak. Nincs nagybirtokos, de vannak közép, 200—400 holdas birtokosok, életképes kisgazdák. Egy lélekszámmra aránylag 5 hold föld esik. A község területe 3517 kat. hold. A Gajlából több mint 1000 kat. hold s az emődi határból 250 kat. holdat bírnak az igríciék.

Lélekszám az utóbbi népszámláláskor a következő volt: róm. kath. 45, reform. 1111, izraelita 12, egyéb 4, összesen: 1172 lélek.

A nép főfoglalkozása földművelés és állattenyésztés. Régebben nagyban termeltek a csípős magyar paprikát, ezzel egyesek bejárták a Monarchia országait.

Földünk teljesen sík, csak itt-ott található homokbuckák, melyek régi időkben mesterségesen hányattak össze, mert a legtöbb ilyen homokbucka temetőhely volt.

A járási székhely Mezőcsát. Ugyanaz a posta-, távírda-, telefon-állomás. Vasút-állomásunk személyutazásra Nemesbikk megállóhely, teherszállításra Ernőd, Mezőcsát és Hejőbába állomások.

Községünkben a reform, egyház tart fenn kéttanerős elemi iskolát. Tanítók: Ihász Károly és Ferenczy Ilona. Úgy az iskolák, mint a tanítói lakások új, modern épületek. Lelkész: Gecse Albert, gondnok: Pásztor István.

Községi elöljáróság: Miklósi József főjegyző, Nyári László irodatiszt, Nagy Gyula bíró, Vásárhelyi Sámuel pénztárnok, Virág Lajos törvénybíró.

A község kultúrája, a nyomasztó gazdasági viszonyok miatt, visszaesést mutat, pedig a község a múltban sok érdemes tisztviselőt és nagybembert adott. Itt töltötte gyermekéveit Tompa Mihály — nagyszülőinél —; mocsaras nádasaink, gazdag növény- és állatvilágával, a legnagyobb hatással voltak Tompa költészetére.

LÁDHÁZA

Irta : *Eötvös Ferenc*

Ládháza kisközség. Mezőnyékkal és Mályival képez egy körjegyzőséget. Állomásának neve Mezőnyék-Ládháza. Miskolctól Budapest felé az első állomás. Ládháza község keletkezését a nép száján ma is élő legenda, a tatárjárás előttre Teszi, amikor is a ma is meglévő Paxy nemzetiség bizonyára dunántúlról ideszármazott s itt megtelepedett s közülök több Paxy vitézkedett a haza védelmében a tatárok ellen is, a közel lévő Muhi-pusztai siralmas összeütközéskor, sőt Eger vár védelmében is részt vett. Talán ma is él Paxy nevű régi cs. és kir. tábornok Karinthia valamelyik vadregényes kastélyában. A tatárjárás természetesen Ládházát, melynek régibb neve mi volt, nincs nyoma, elsősorban érte s bizony a közel lévő rákospusztai mocsár és nádas adott az életben maradt lakosságnak menedéket és búvóhelyet. A zaj elcsendesülésével, meg a hosszas éhségtől is gyötörtetve,

előmerészkedett bizonyára két Paxy a békás, zombékos, nádas mocsárból, mikor a nap már aláhajlott az égről s az esti félhomály derengett, megfigyelni, kikémlelni a vigasztalan helyzetet, de bizony a kétségbeesett keserűség vastag cseppekben sajtolta ki a könnyeket a két vitéz szeméből, talán a szívéből, a szerte heverő s oszlásnak induló ismerős magyar hullák megpillantásakor. Eközben az est beállt s ők hason csúszva közeledtek most üszkös, romokból álló régi lakhelyeik felé, amidőn hirtelen gyenge fény, mint szent János-bogárka csillámlott fel a szurok fekete sötétségben, mely jól betakarta a két kémlelő magyart. Mi lehet-e fénybogárka? Tatártól, magyartól ered-e? Szívdobogva közelebb merészkednek óvatosan hason csúszva, amidőn az egyik örömeiben hátra kiált fojtott hangon társának.

Nincs elveszve minden, *ládd ház az!* Istenem, valóban nagy csoda, egy épen maradt ház. Közelebb mennek s benéznek az üres ablakon; egy öreg anyóka térdenállva, összekulcsolt kezekkel imádkozik a csupasz földön. Nem zavarják. Visszamennek a nádasba megvinni az örömhírt, nincs itt a tatár, előjöhetnek! Nosza megy mint futótűz az örömhír nádasról nádasra s a kis berek meg a nagy berek bújdosóihoz, megnyílnak a rejtett vermek s előkerül egy kis burgonya, egy kis gabona élet (a házak előtt közvetlen vermet ásni s abban tartani ételmet, a mai időkig szokás volt a községben) s a kiéhezettek első gondja az éhség csillapítása, az életben maradtak számbavétele s a község újólag való felépítése közös segítséggel. Lassan, csendesen ez is sikerült, a mindig vallásos érzésű nép szívébe visszazállott a boldog reménykedés egy szebb jövőben s miután a közelben is kezdtek építkezni az emberek, nevet kellett adni annak a pár háznak, amely időközben felépült. De milyen nevet, amikor egyik-másik Paxy elhúzta-vonta magát, sőt még suttogva másokat is elvont a közös építéstől, amikor az ő háza már készen volt; tehát Paxy-falva nevet nem adnak neki azért sem, mert nem érdemlik meg a Paxyak,

hogy az ő nevük így megörökíttessék, hanem legjobb lesz az első kiejtett szó, melyből, mint forrásból pezsdült ki az élniakarás, az életlehetőség, mely visszaadta az életvágyat; mi is volt az az első szó, az a varázsige, mely a holtak látszó nádasokat, berkeket megelevenítette? *Ládd ház az!* Kimondták! Belenyugodtak. S azóta a kellemetlen zengzetű végső »z« betűt idők múltán elhagyva, lett a végleges neve ezen kis községnek : *Ládháza*.

Ládházáról 1778-tól vannak csak feljegyzések. Valamikor külön jegyzője volt. A legrégebb egyházi feljegyzések szerint Ládháza népe felvette a kálvini reformáció szerinti hitet már az 1600-as években. A legrégebb feljegyzések ezek : A ládházi Reformata Szt. Ekklesiának ezek voltak Preedikátorok eleitől fogva. Tiszteletes Tudós Vatai Úr, Sziklai István Uram, Gilányi János Uram kétízben, Katona István Úr, Sára Sámuel Úr, Soós István Úr itt halt meg, Fodor Márton Úr, Szombatin Gergely itt halt meg, Szathmári György Úr fél időre kitetetődött.

T. T. Tunyogi Sámuel Úr itt halt meg. T. T. B. Toóth Mihály Úr, aki is ezeket jegyzette ; mikor már 15 esztendőket töltvén itten, megholt 6-ta febr. an. 1805.

T. T. Dányi János Úr Papi káplánságú hozatván ide 1805-ben és kétesztendőket eltöltvén ment Csabára.

T. T. Pap József Csabáról hozatván ide, tsak két esztendőket, úgymint 1807 és 1808 esztendőket tölthetett el, rendeltetvén a Dorogmai Ekklesiába.

T. T. Szathmári Sámuel Úr idehozott 1809-dik eszt.-ben 11-a Áprili és itt meg is halt 4-a February 1814. esztendőben.

T. T. Csengery István Úr helyében hozatott Noszvaji káplánságú az Özvegy mellé időtöltő káplánnak február 12-dik napján 1814-dik esztendőben, — a következő gyűlésen Bábonyban az özvegy mellé administratorknak rendeltetett Martius 24-dik napján, 1815-ben pedig a Nyéken tartatott gyűlésben.

Április 5-dik napján rendes Preedikátorknak marasztatott T. T. Fekete György Úr ide hozatott 1832-dik esztendőben Áprilisknak 15-dik Napján — az akkoron tartatott Nemes Bikki Helyosztó Egyházi Gyűlés közelhatározásánál fogva, meghalt 1834 november 22-én.

T. T. Csengery István Úr 1835-dik Esztendő Április 24-én ismét vissza hozatott S. Keresztúrból, az Átányi gyűlés rendelése szerint. Meghalt 1847 Július 23.

T. T. Török József 1848-ban a Csabai gyűlésen lett ládházi lelkész, azelőtt 8 hónapig volt ugyanitt helyettes lelkész, jött pedig ide Miskolcra Főtisztelendő Szathmári József Püspök Úr mellől. Meghalt 1869 május 17.

T. Kodi Benő 1869-ik év augusztus 1-ső napján köszönt be, mint megválasztott lelkész, beerősített a heő-szalontán ugyanazon évben ősszel tartott egyházmegyei gyűlésen. Elválasztásakor volt alsó-zsolcai helyettes — ezelőtt pedig cserépfalusi segédlelkész. Meghalt 1900 június 24-én. Áldozatkész buzgóságának köszönheti a ládházai eladósodott gyülekezet új életre ébredését.

T. ifj. Maklár Károly 1900 nov. 4-én meghívás útján rendes lelkészül választott mint tiszánai s. lelkész. 1904 év nyarán Kiskun-Hegyesre hívatván meg lelkésznek — helyette 1904 év okt. 31-én Farkas István miskolci s. lelkész ki a Főtisztelendő Kun Bertalan püspök Úr káplánja volt, előzőleg a sárospataki főiskolának volt seniora — választott meg egyhangú meghívás útján. Lelkeszi állását 1905 ápr. 30-án foglalta el. 1911. év őszén választott Miskolcra lelkésznek.

Ma az alsó-borsódi ref. egyházmegye esperese. Imolai Eötvös Ferenc miskolci s. lelkész lett utódja, aki állását 1912 szept. 15-én foglalta el, megválasztván 110 szótöbbséggel 17 ellenében 17 pályázó közül. Beerősített 1912 szept. 3-iki Borsod-gezsi egyházm. gyűlésén dr. Tüdős István akkori esperes által, ki később püspök lett. Tóth Béla esperes káplánja volt Miskolcon egy évig, azelőtt egy évig pedig Kérészy Barna tiszánai lelkész mellett segédlelkészkedett kápláni vizsgáinak letétele után.

Ládházán a községi, illetve politikai élet szorosan összefüggött az egyházzal s ma is csaknem egészen így van, mert csekély kivétellel, az egész község református és a községnél ugyanazok az előjárók ma is, mint az egyháznál. Régesrégén fatemplomban imádták az Istent, de II. József császár edictum tolerantiae rendelete értelmében kőtemplom építésére kértek és kaptak engedélyt. Az idevonatkozó latin nyelvű relatió akkori magyar nyelvre fordítva így hangzik : Relatió annyit teszen mint, ami romladozásban lévő fatemplomunknak és a helyében kőtemplom építését akaró igyekezetünknek s költségünk felől való tudakozódásnak a nemes vármegye több Érdemes Űri Tagjainak, a kirendeltetett Űr személyek által való megvétele és bejelentése u. m. : Mi alább írtak. A Helvétiai Vallást tartó Ládházi Ekklesia kérése szerint az ő romladozásban lévő és szoros avvagy kicsiny Templomok helyében más nagyobb vagy bővebb és erősebb matériából lehető építkezését kérvén a Tekintetes Nemes Vármegye közönséges gyűlésén Kis Asszony havának 16-dik napján. Ezen dolognak valóságos megvizsgálása végett kirendeltetvén és küldetvén, minekelőtte ezen kiküldetett vagy rendeltetett hivatalunkhoz fogtunk volna, megszólítottam én mint rendszerint való főszolgabíró kötelességem szerint Tisztelendő Csomortányi Antal Canonikus urat és a harsányi paróchust vagy Plebanust nemkülönben a miskoltsi Vice Esperest, mint ezen felveendő dologban a tartománybeli vagy Diocefanusí képviseelő embereket. Ezek nevezetesen az elsőbb magát hivatalyának már levetkezésével, az utolsóbb pedig még hivataljában való be nem állásával mentetvén magokat, mivel nem hajlottak a mi kérésünknek és kívánságunknak. Mi tsupán tsak magunk, minden tartománybeli, vagy Diocefanus Ember nélkül az alább megírt Esztendőnek, Holnapjának napján, Ládháza helységében kimentünk és ott az ottan lévő és még fenn álló mostani templomot személyünk szerint megvizsgálván, az ő hajadozott falait három helyen megszakadozottnak, három helyen támasztékkal megerősítettetteknek, fedelét vagy zsindelezetét a zápor esőségeknek tárgyul kitétetetteknek és rajta szabadon átalmeheknek s eszerint a legközelebb lehető romláshoz vagy összverogyáshoz készülőnek találtuk. Annak felette gondolóra vettük azt is, ha a Heliységnek népességéhez képest bővsége a fent írt Templomnak elégséges e vagy nem, azértis előre való megméréssel szélit és hosszát, kihagyván a Czintermet próbáltottuk és találtuk nyoltzadfél bétsi ölnök hosszára, szélességére pedig negyedfél ölnök, mind öszve vetvén szélit-hosszát az egész temérdekségében ütnek százötvenhét és fél, avagy százötvennyoltzad fél bétsi öleket. Ezen belső tágasságában pedig két karoknál, amelyekben mindössze mintegy negyven Emberek és 30 székeiméi, hat-hat személyre valóknál nem találtunk. Ezeket az üléseket pedig és karokat, még a Czintermet is hozzá tudván, 66 személyekre nagynehezen és szorosan szabtuk. Következésképpen

ezen mostani templom bővségét a nép sokaságához képest elégtelennek találtuk.

Ugyanis ez a ládháza Helysége, ami ez előtt általunk véghez vitetett conscriptionk vagy főül-főre való felírásunk szerint áll, a Helvétiai vallást valló Gazdák és Gazdaasszonyok száma szerint 98 személyekből. Lelkekből pedig mindössze 440 hasonlóképen a Nyéki adfiliáltatott Gazdák vagy Háznépek vagynak 22-en, Lelkek mindössze 90-en, tehát ezen két helységekből a fentnevezett valláson levők Lelkek száma üt 530-at, ezeken kívül azokat gondolván, akik hitökről még vallást nem tehetnek, egy harmadrész hijján akik már vallást tehetnek a Lelkek száma felmegyen 354-re, amelyből megtetszik, hogy az általunk lefestetett Templom nem elégséges lévén a népsokaságának, ujjabbat és nagyobbat kellessék építeniök. És bizony nem látszott minékünk helytelennek azon ujonnan építendő Templomnak lefestett ábrázattya, mellyet minékünk előlmutattak, mellynek hossza kilenc bétsi, szélessége 5-tödfél bétsi ölek, sőt mi is meghagytuk, annakfelette a kiadandó költség felül is szorgalmatoskodtunk honnét tellyék ki. Az Ekklesiának költségeit meg így találtuk. A kőműves mesternek Klár Vencelnek előszámolása szerint kőfalrakásra az ő ditséretes le festése szerint a munkának egész végéig kelletik 513 Rhénusforint és húsz krajtzár 2 szor. Az átsoknak és asztalosoknak kelletik 420 Rforint és 45 krajczár. Mindössze 934 Rforint és 5krajtzár. Mellyeknek kifizetésére való tehetségek így adták elő. Az Ekklesia kurátoráinál Nemes Paxy János uramnál vagytak készen 318 Rforintok, 38 és $\frac{2}{3}$ -öd rész krajtzárok.

Az Ekklesia perceptora Nemes Paxy András által bé mutattatak 30 Rforintok 3-krajczárok és $\frac{3}{5}$ -öd rész xrok. Készpénzt hasonlóképpen bemutatott az Ekklesia búzájának Perceptora Szüts István 3 Rforintokat és 3 xkat. Előnkben adták ismét a kész akarva való ígéletbeli és contractuson kiadva lévő summát 351 Rforintokat. Contractusokon lévő a nevezett Perceptorok Nemes Paxy András és Szüts István által elő adtak meg mutogatva 170 Rforintokat 37 xkat. Ezeknek interese, melly a közelebb következendő szüretkor okvetlen beszédődik 38 Rforint 13 xár és fél. Ezeken kívül meg mutatták, amellyeket már a Hellységben behordták mintegy 30 öl köveket, mellyek egy Rforint és 16 xjával számláltatván tesznek 33 Rhforintokat. Vannak annakfelette meszők mintegy 40 hordóval, hasonlóképpen készen megvéve 14 Rforint és 40 xára. Ez így bé mutattak 959 Rforintig és 14-ed fél xrokig való fundust. Melly summa mind a kőművesekre nézve, mind az fábul építendő mesteremberekre nézve elégségesnek látszik. A lakatosokra és mennyezet csinálókra nézve pedig elvégeztetvén az áts munka ilyenforma fundust mutattak, hogy az ott lakó nemesek és nemtelenek hat köböl alá való földet fognak bé szántani az Ekklesia részére és ennekfelette a hetenkint való adakozásbúi Isten segedelme által reménlik ki pótolandók lenni. Mindezek felett mivel az instansokat a mostani düllő félben lévő Templomoknak más ujj Templom építésre szorittya állapottya, költség nélkül pedig nem szükséges magok megerőtlenítésén kívül mint akiknél addig is szabad isteni tisztelet gyakoroltatott egyező szívvel és értelemmel azt ítéltük, hogy ujjabb Templom építésre nékiek szabadságok lehessen. Költ Ládházán 7-ik szeptember vagy szent Mihály havának hetedik napján 1790-ik esztendőben. Tekintetes Nemes Borsod vármegyének Főszolgabírója Óváry Miklós m. p. Ugyanezen Nemes megye eskütt második Nótáriussá

és választott követtye Tallián Ignácz m. p. Nemkülönben a nevezett megyének rendes Assessora vagy Tábla tagja Nagy József de Sarló m. p.

A Tekintetes Nemes Vármegyének rövid szóval kiadott értelmé: A már fellyebb kitett hír szerint az Instansoknak , romladosásban lévő, de az ujjonnan építendő Templomok felépítésére elég-séges költségekkel bírónak az ujjonnan építendő Templomra

Eötvös Ferenc szabadság engedtetik. Költ a közönséges vármegyegyűlésén Borsod vármegyében Szent Mihály havának 16-ik napján 1790-ikben. Elolvas-tatott és kiadattatott ugyanazon Nemes megye második Nótóriussá *Eötvös Miklós* által.

Ez a Tttes Nes Várgye Tagjainak értelmek a Ládházi Rformátusok Temploma felől, mellyet akkori Curátor Paxy András fordított magyar nyelvre.

Minekutánna amaz Isten dicsőségéhez különös és példás buzgósággal viseltetett Kegyelmes Királyunk II. Jósef Eö-Felsége kegyelmesen méltóztatott a maga Birodalmaiban megengedni az Isten házának építtetését bizonyos környülrások között. 1788-ik esztendőben. Mindjárt az ekkori Tiszteletes Tudós Prédikátora Tiszteletes Toóth Mihály Uram kezdette serkentgetni az Ekklesia Elöl-Járóit különösen, közönségesen pedig az egész népet arra, hogy düllő félben levő Templomuk helyett gondolkoznánk és igyekeznénk a Felséges Királyi engedelem mellett kőből Ujj Templomot Építeni.

Mivel pedig sem a Felséges Rendelés a Tekintetes Nemes Vármegye híre nélkül, sem a magunk Tehetetlenségünk egyszeriben nem engedte kelletett folyamod-nunk a Tekintetes Nemes Vármegyéhez evégre hogy a mi ügyünköt és állapotun-kat méltóztatson megfontolni és vizgálni. Nem is halasztotta sokára ezen Tekin-tetes Nemes Borsod vármegye kérésünknek tellyesítését, hanem kiküldvén három elválasztott Érdemes Úri Embereket. Úgymint akkori Főszolgabíró Nemes Nemzetes Óváry Miklós, Jurassor Tallián Ignácz, Nagy József Urakat, dolgainkat megvizsgálván megvitték a Nemes Vármegye Érdemes több Úri Tagjainak.

De minthogy amint fellyebb is írárm tehetségünk nem vala, tehát kelletett vára-koznunk míg tsekély költségünköt valamennyire megszaporíthattuk éppen az 1790-ik esztendeig.

Mely esztendőben el kezdtük a követ hordani az Aranyosi kőbányából. Az akkori Curátor Nemes Paxy János Uram szorgalmatossága által és elhordtunk abban az esztendőben Husz Öi köveket az Aranyosi kő Bányából amint a szeke-rekkel szolgált Emberek megmutatták a 3-dik Paginán . . . 1791-ben semmi követ nem hordtunk. 1792 mártius 18-ik napján Nemes akkori idősbíró Paxy András fő- Curátornak, Kazai András Vice Curátornak, Nemes Balog István és Reho alias Tót János egyházfiaknak elkezdettük az Ujj és kő Templomot építeni illyenképpen : 1792 Szt. György havának 16-ik napján lejövén Miskolcra ottan lakozó kőműves Maiszter Úr Kleir Venczel, Pallér Mahatzek Jánossal és Plánéta Mátyással, ezen két legényekkel a fundamentumot megásatván az Ecclesia tagjai-val, valaki hozzáfért, betették a fundamentum követ dél felől a Hegy (Nyéki hegy) felől való végső szögletben. Annak utánna délután mintegy 3 óra tájban az egész nép, férfiak, asszonyok, gyermekek a fundamentumon körös körül kívül állván

Tiszteletes Tudós Toóth Mihály Uram akkori Prédikátorunk és Oskola Mesterünk Eperjessi Gergely Uram az oskolával egybe a fundamentomon befelé bémenvén, énekelvén és könyörögvén, isteni szolgálattal bétettük a fundamentumot és osztán bémenvén minden ember és gyermek megütötte kalapátssal a fundamentom követ. Alamizna osztogatás is volt az építők számára. — A templom 1801-ben lett kész s csak 1819-ben szenteltetett fel.

A kőműves Majster Contractusa szórúl-szóra így vagyon : Én alább is Subscribált Ns Miskolcz várossában lako kőműves Majster Kleir Vencel a Ládházi Nemes Ekklesiával az Templomnak egészen ujjonnan való felépíttetésére megegyeztem illy Conditiók alatt.

1-ször. Hogy a Templomnak hosszasága 9, azaz kilencz öl, szélessége ötödfél öl, a fundamentomon felül 3, azaz három öl, tehát én ezen módon, illendő fundamentumával és tzintermével egy Summában 350 Rhenes forintokért tisztességesen megépítem.

2-ször. Hogy őkegyelmek énnekem az építéshez semmit egyebet nem tartoznak adni állásnak való deszkán kívül, minden a magamé fog lenni, tsak napszámot adjanak.

3-ször. Ezen fen megnevezett Summában előre felvettem 30 Rhéneseket és a jövő Szt. György nap után, amikor a mész készen leszen és őkegyelmeknek tetzik, hozzá is fogok a munkához. A meg nevezett Summában pedig apródonkint is, amit mikor adhatnak tartozom fel venni. Mellynek állandóbb erősségül adtam ezen obligatorialis levelemet az Coramizált Nemes és betsületes személylek előtt Ládházán 19-dik Április 1791. Coram me Michaéli Tóth h. t. V. D. Mfstro Johanne Paxy Curator, Stephano Szüts Judice Andréa Böszörményi. Stephanode Paulo Paxy. NB. Ezen Contractust úgy értették a Coramisans személylek, hogy az álláshoz való minden készületet a Majster fogja adni, de talyigánál és kalapátsnál egyebet semmit sem adott, ezt pedig azért jegyzem meg, hogy a következő maradék a költséget meg ne sokallja. Sig. Ládháza 1792 15a Máji Andreas Paxy prim. Curator Ecclesiae Ladhasiensis.

A templom 1801-ben lett készen, bort, pénzt, terményt egymással versenyezve adakoztak a buzgó lelkű hívek, amellet, hogy az összes fuvarokat ingyen teljesítették. Böszörményi Kis József egy kalap pénzt olvasatlanul tett le a konsisztórium elé, amiért a templomban a 2-ik, illetve a 4-ik széket kapta. Böszörményi Kis András 24 Rforintot és 33 hordó bort adományozott, aranyakat, borjút, lovat, mindenféle értéket adtak össze, hogy a templom felépüljön. Kazay Mihály úr és neje 1797 január 1-én pl. egy lovat ajándékozott, nyéki ifj. Barkassy Gábor egy rúgott borjút. A Felséges Hertzeg Palatínus József egyszersmind Provincialis Comissárius nálunk megfordulván, Consiliarius Vágh István Úr Ő Nga, Tiszteletes Urunknál lévén ebéden, 50, azaz ötven Rh. forintokat ajánlott a Templomra, megadatott a Sós úr kassájából Váltó Rh. forintok, márvások, huszasok, garasok, polturák még az 1800-as években is rendre adódtak a hívek részéről a templomra. 1810-ben a Summa 1089 Rhf. 30 krajcár. 1811-ben még hozzájön 468 Rf. 16 kr.

Sok viszontagság után és miatt 1819 junius 20-án szenteltetett fel a kőtemplom P. Öry Fülep Gábor ref. püspök (superintendens) idejében Szathmáry József akkori esperes által, amikor keresztelt Molnár Mihály ónódi, úrvacsorát osztott Kovács

István cserépfalusi, sátor alatt kinntlevőknek praedikált Langh Dániel noszvaji, délután Fekete István csáthi praedikátor. A költség 64 V. forint 13 krj. volt. Perselybe gyült 105 V. forint. Csengery István volt a ládházai lelkész akkor, Tóth János a rector, Kováts János a kurátor, 1792-ben a nótárius Tunyogi István, oskola mester Eperjessy Gergely, egyházfi Nemes ifj. Paxy János. 1775-ben Ecelesia fundusa vala: Egy Paróchiális fundus, egy oskola Mester fundus a Nemes Paxy familia adományozta a templomfundussal egyetemben. Az harang uj, mintegy 90 fontos. 2-szor. 3 köblös föld, a város fölgyn nevezetesen a Praedicatoré (Miskolc városnak itt földje, rétje volt.), a Mesteré (Tanító) egy közönséges fundus. 3-szor. A Magyaros alatt is 2 darabba 3 köblös a Praedicatoré, egy köblös a Mesteré, ez is közönséges. 4-edszer. Nyéken is van a Praedicatornak közönséges fölgye uraság hagyta ki, 3 köblös, az akasztó Dombnál levő földéer a Praedicatornak. Alsó szomszédja Dengay József úr fölgye, felső a Nemes Paxy famíliáé, Böszörményi Kis András a Curátor, Toóth Mihály a praed, főbíró Kovács János volt. Főbíró esküvésének formája : Én N. N. ezen Helységben kiválasztatott Bíró esküszöm az egy élő igaz Istenre, ki Atya, Fiú, Szent Lélek a Szent Háromságban egy Isten, hogy ezen helységnek közjává s boldogulását a magam dolgainak félre tételekkel is munkálkodni igyekezem minden én felettem helyheztetett Felsőseimnek, u. m. Királyomnak, Vármegyének, Földes Uraságoknak engedelmeskedem, Parantsolatjokat véghez viszem. A Király Adóját híven beszedem és kézhez adom. Az Helységben a jó rendet feltartani s tartatni igyekezem. Atörvényítéletben tsak egyedül az Igazságra és egyenességre vigyázzván személyt nem válogatok, a gonosztevőket érdemek szerint megbüntetem, az ártatlanokat védelmezem.

Az Istennek képét viselvén az Ő népe között az Ő Felsege Dicsőségére néző minden dolgokra gondom fog lenni és valamint az Helységnek : úgy ez Helyben lévő Ekklesiának is javát s boldogulását előmozdítani igyekezem, Isten engemet úgy segéllyen !

Az Ekklának korcsmárosa ifj. Paxy András adós maradt 12 Rf. 36 krj. 1807-ben, amit 1808-ban solvit. 1807-ben Főcurátora az ecclának nyéki földes Uraság Négyessi Szepessy László. 1851-ben okt. 2-án konfirmált Súlyom János aranyosi és Török József ládházi lelkész előtt Négyessy Szepessy József földes Ur fia András, a ládházai templomban. Ebből a családból származik dr. négyessi Szepessy Orbán vármegyei főügyész Úr, ecclánk jelenlegi főcurátora, ki ref. iskolatelek céljára Nyéken 450 •-öl telket ingyen adományozott 1925-ben. *Casus Interventi etekanonati. As. 1793. Ns. Id.* Paxy Mihály a Consistorium előtt meggyőzetvén sok rendbeli istentelen káromkodásáról, mely szerint mindenk felett az élő Istent, Földes Urakat, Királyt, Papot, Bírakat káromlotta és hogy e dologban még Böszörményi András Curátor Ur idejében adott Reversalisát curátorságában az Eccla ládjából elsikkasztotta : az Nemes Ekklesiát és Tiszteletes Toóth Mihály Uramat megkövette és megengedtek oly conditio alatt, hogy többet oly istentelenségben nem fog leledzeni, de ha meg esne — melytől Isten ójja — az külső székre fog kiadódni. (Acinteremben szégyenszék.) Paxy András curátor, Tóth Mihály praedic, consistorialis személyek : Johannes Kováts, Stephanus Szüts, Steph. Paxy, Paulus Paxy, Johann Karantsi, Michaelis Kapi, Andreas Kazay, Johann Csengédi, mp.

1814 új harangot csináltattak. Fejér Dániel a rector. Kazay Mihály a kurátor, ki 1807-ben Főbíró vala. 1826-ban Csengeri István a főbíró.

1824-ben a Templom újra zsindelezetett. 1832-ben Jánosi Sámuel a rector, Kovács János a curátor. 1834-ben Kovács Sámuel a bíró. 1836-ban Kazay János a curator. 1847-ben ns. Kovács György és T. Kanisai Endre az iskola tanítók. 1850-ben Halászi Sámuel a ládházai jző, gondnok Paxy Miklós. 1852-től Füző József a rector. Curátor Horváth János, bíró Paxy Miklós, egyházfi Szabó Pál. 1859-ben Szabó Sándor segédtanító, 1860-ban Ács György az oktató. 1859-ben épül az új iskola Ládházán, melybe a nyékiek 105 frt. 01 krt., a ládházaiak 460 frt. 38 krt. régi pengő pénzben adták össze. 1860-ban új forint jött forgalomba s az iskola kerítésére 13 új forintot adtak össze a hívek. 1851-ben építették a haranglábat, a nyéki hívek 11 frt. 82 krt., a ládházaiak 28 frt. 85 krt. adtak, de kevés volt, kivetésből befolyt 82 frt. 5 kr. és 200 frt. kölcsönt kaptak a tiszáninneri egyházkerületi pénztárból. 1865-ben a templomgerendázat és mennyezet megújított. Török József lelkész idejében, 1848-ban nagyon sokan részt vettek a szabadságharcban, sokan elesetek a hazáért. 1849-ben a nyári hónapokban cholera járvány volt Ládházán.

1866-ban a tavaszi egyházmegyei gyűlés Ládházán tartatott. 1870-ben, Kodi Benő lelkész idejében, Kazay Mihály a bíró, Kazay Bertalan a csendbiztos, Tóth Károly a Curator. 1871-ben Horváth Pál a bíró, Paksy Áron a curátor. 1872-ben vasárnapi munkaszünet áthágásáért 1 frt. 50 kr.-ra büntetett az presb. egy valakit. Ezen évben vették meg az Apostol Pál-féle mályii földet 900 frt.-ért. 1874-ben Horváth Pál a curator, Tóth Károly magtárgondnok. 1875-ben Ns. Kórodi József úr 640 frt.-ot hagyományozott az Ecclának. 1875-ben a Tabdi András háza és a Takács Pálné háza új iskolának megvétetett. (A mai iskola porta). 467 frt. 23 kr.-ért. 1876-ban Tóth Károly a bíró. 1876—1878-ban új paróchiát építettek. 1877-ben Kiss Károly a curátor. A paróchiára nagyobb összeget adakoztak :

Miskolc városa 25 frtot, a tiszáninneri ref. egyházkerület 283 frt, Paksy Dániel mkeresztesi leánytanító 5 frt, Négyessi Szepessy András úr 100 frt, Dálnoky Nagy László gondnok (Mezőnyék) 80 frt, Bizony Miklós 50 frt, dr. Regéczy Miklós 20 frt, Paxy János 20 frt, id. Mészáros István 16 frt, Regéczy József körjegyző (Mezőnyék-Ládházán) 40 frt, nyéki Paxy András 16 frt, Kisszely Miklós 10 frt 50 krj.-t, Lehóczky József 20 frt, méltsgs báró Vay Béláné főispánné 10 frt, Horváth Pál gondnok (Ládháza) 40 frt, Kórodi Sámuel (Mezőnyék) 22 frt, Karsay Bertalan úr 50 frt, Paksy Áron (a Paxy-család javainak felügyelője) 24 frtot. A lelkészlakás felépítése 2000 frtba került, Feldmann Lipót miskolci vállalkozó építtette. Fa-iskolára 100 frtot adott a község. 1879-ben Papp László a bíró. 1863-ban volt a tagsítás. 1870-ben Dálnoky Nagy László mezőnyéki főgondnok úr indítványozta, hogy a Ládházáról Mezőnyék felé vívő úton a ládházai temető felé eső részen középben építtessék egy új templom, lelkészlakással és iskolával, hogy a két község összeépüljön. 3000 forintot ajánlottak fel reá a nyéki földbirtokos urak s minden áldozatra készek lettek volna, de Paxy Áron s a ládházai presbiterek ellenzése miatt, e szép indítvány — megbukott. Ma talán már egy szép kis mezőváros volna a két községből, ha az indítványt elfogadják. 1870-ben a hatezüst krajcárok kivonattak a forgalomból. Hogy az egyházat károsodás emiatt ne érje, a perselyek megvizs-

gáltattak, de nem volt bennök ilyen pénz. Mezőnyéken volt a husziták által épített ú. n. Puszta templom, melynek köveit Regéczy József körjegyző indítványára 1879-ben elárverezik. Egy haranggal egy harangláb maradt meg ott a mai időkig, de a huszita harangot a világháború idején lelopták. A nyéki ref. gyermekek Ládházára járnak iskolába, mert ott iskola csak 1925-ben épült, dr. Regéczy József ügyvéd földbirtokos nemes buzgólkodására a dr. Négyessi Szepessy Orbán vármegyei főügyész által adott 450 négyszögöl ingyen. Nevesebb emberek voltak Mezőnyéken, mint a ref. egyház presbiterei is, Bizony Tamás és Ákos, Bizony Miklós, dr. Regéczy Miklós és József (körjegyző), Dálnoky András, Dálnoky Nagy László, Paxy Gábor, Szabó Dániel, ki 1883-tól 40 évig volt hol bírójá Nyéknek, hol curátora a nemes nyéki gyülekezetnek. Mezőnyék és Ládháza nemesi tiszta reformátusok voltak azelőtt, valamint urai is és Mezőnyék nagyon sok borsodi úri nemes famíliának az ősi fészke, amint a régi egyházi jegyzőkönyvek és anyakönyvek bizonyítják. A cselédség és beházasodás útján ma már valamivel több a róm. kath. mint a ref. vallású. A legutolsó népszámlálás szerint Mezőnyék lélekszáma 1879, Ládházáé 650, Mályié 840. — 1877-ben az ismétlődő iskola beállítása elrendeltetik. 1879-ben a királyi pár ezüstmennyegezőjének megünneplése április 24-re következő vasárnapra rendeltetik. 1878-ban a miskolci vízkárosultak javára szépen adakoztak. Két presbiter járt gyűjteni a nép között, mely soha ki nem fáradt az adakozásban és áldozatkészségben. 1882-ben a templomtetőt renoválják 1300 frtért. A nyéki egyház 200 frt, az urak 10 frt segílyt adtak ekkor. 1883-ban id. Mészáros István a bíró. Ekkor határozatotott a templomot bekeríttetni. 1884-ben a nyéki ref., egyház társegyházzá alakult, 2000 frt tőkéje volt. 1885-ben Izbéky Dezső átányi s. tanító választatott meg a 24 évig szolgált s itt elhalt Ács György helyére tanítónak. Id. Kazay József után Nagy István lett a gondnok. 1891-ben már Andó Endre az oktató. 1915-ben Szabó Andor és 1923-ban Petyke Pál lett, ma is ő a tanító Ládházán. A Farkas István lelkész és id. Paksy Miklós gondnok idejében építtetett az iskola s bádoggal fedetett a templom. Eötvös Ferenc lelkész és Bánrévi Mihály id. gondnoksága alatt 1913-ban renováltatott teljesen a mályii ref. templom. 1916-ban Kazay Gyula gondnoksága alatt a ládházai templomba orgona állíttatott, a bíró Nagy István volt. 1918-ban kitört a Károlyi-féle forradalom, mely nagyobb változásokat az egyházi és községi életben elő nem idézett. A kommun idején a nép állandóan a vörös rémuralomtól, de a csehektől és oláhoktól is remegésben élt s állandó zaklatásoknak volt kitéve, amelyet a lelkész gyakori közbelépésével enyhíteni törekedett, hogy a felizgatott s túlfűtött kedélyeket lecsillapítsa s az akkori — vörös eszméktől elkábított — vezetőket józan irányba terelje s a józan középúton megtartsa, ami sikerült is. Ellenségei rosszakaratúlag ezt félremagyarázták, sokakat félrevezetvén a valódi tényállás és a nemes intenció felől s a lelkészt ártatlanul meghurcolták. Az igazságszolgáltatás kiderítette a teljes ártatlanságát, őt teljesen rehabilitálván s mindvégig hű, ragaszkodó híveinek kitartására az ige további hirdetésére felhatalmaztatott hosszas kálváriája után. 1925-ben már a mezőnyéki új iskola telkének megszerzésében sikerrel buzgólkodván, az új iskolát dr. Regéczy József s nyéki buzgó hívek és úri emberek nagyon áldozatos támogatásával felépíttette Bizony Sámuel gondnok és Paxyné Hörömpő Jolán

tanítónő idejében. (Némely úri emberekre 24, 20, 18, 16 millió korona esett.) 1916-ban Nyéken tanítói állást szervezett, ref. iskolát állított fel. Ládházán Petyke Pál tanító ajánlatára az énekkart megszervezte, mely harmóniumot, iskola-padokat s két új harangot adott—szerepléseinek eredményeként — az egyháznak. 1926-ban új harangra adakoztak a hívek, 1927-ben a templomot teljesen megújították s 23 hősi halottnak hősoktornyát építtetett a templom mellé a ládházai hívek áldozatkészsége a nyéki hívektől támogatva és segítve, B. Kiss András gondnok idejében. A hősök márványtábláját Barva István malomtulajdonos, a torony legfelső jelvényeit Molnár György miskolci kéményseprőmester adományozta. Seres Lajos a rendes rászó költségeken felül 76 pengőt adott, de úgy a ládházai, mint a nyéki hívek és úri emberek egymással versenyeztek a jószívű adományozásokban, hogy a hősök tornya felépítési terve megvalósuljon, id. Paxy János és Beregi István presbiterek indítványára. Sikerült is s ma büszkén áll kimagasodva, mintegy égbenyúló magyar reménység, mintegy megkövesült magyar imádság, hirdette, hogy ha ilyen áldozatokra képes egyházáért, hazájáért, elhunyt hőseiért egy-egy falu közönsége — lesz magyar feltámadás !

MEZŐCSÁT

Mezőcsát község már Mátyás király idejében fennállott. Később egy Csáth nevű földesúr birtokába került, aki azt ismeretlen okból a Pottornyay-családnak adta el. Hosszú ideig volt a Pottornyayak birtoka, a család egyik tagja azonban a török dúlás idején fogságba került s hogy a váltságdíjat megszerezzék, a birtok egy részét 8000 forintért eladták a szabad nemeseknek. Azóta a falu két részre oszlik, déli részen van a szabad nemesek úri faluja, az északi részén pedig a földnélküli jobbágyok vannak.

Mezőcsát, melynek korábbi neve Csáth volt, 1848 előtt mezőváros volt, 1871 óta pedig nagyközség. A járás székhelye Borsod vármegye délkeleti részén, a Tisza folyótól 10 km távolságra fekszik. Határával szomszédosak : Tiszababólna, Tiszadorogma, Ároktő, Tiszakeszi, Tiszatarján, Nemesbikk, Igriczi, Mezőnagymihály, Gelej, Emőd és Mezőkeresztes. Területének nagysága 15,826 kat. hold, melyből 8984 hold szántó, 2322 hold rét, 300 hold szőlő, 3297 hold legelő, 140 hold erdő, 71 hold nádas és 712 hold terméketlen talaj. Határa sík, magaslati, vízei nincsenek . . .

A község lakossága 6038 lélekből áll. Ezek közül 3762 reform., 1520 róm. kath., 750 izraelita. A lakosság magyar nemzetiségű. A házak száma 1500, melyek közül 1 ref. templom, 1 róm. kath. templom, 1 izr. templom, 2 ref. iskola, 2 róm. kath. iskola, 1 izr. iskola, 2 ref. lelkészlak, 1 róm. kath. lelkészlak, 1 izr. lelkészlak, a kir. járásbíróház, főszolgabírói hivatal, csendőrség, pénzügyőrség, adóhivatal épületei, a községháza, a főjegyzői lak, a járványkórház, a hullaház és a vágóhíd a középületek.

A községi közigazgatás élén a vezető jegyző áll, aki mellett 1 adóügyi, 1 segédjegyző, 1 orvos, 1 irodatiszt, 1 írnok, 1 végrehajtó, 1 rendőrbiztos, 1 óvónő és 1 bába teljesít szolgálatot a szegődményes alkalmazottakon kívül. A községi képviselőtestület 20 virilis és 20 választott tagból áll.

A község rendészetét egy lovas- és egy gyalogszendőrőrs és egy 5 tagú rendőr-személyzet látja el. A tűzrendészetet egy 106 tagú köteles tűzoltóság teljesíti.

Az egészségügyi szolgálat egy járási tisztiorvos, az itt székelő tiszakeszii kör-orvos és 2 magánorvos kezében van. Azonkívül egy községi és két magánbába is működik.

A községben van járásbíróóság, közjegyzői hivatal, adóhivatal, pénzügyőrség, posta, távirda és távbeszélő állomás, református elemi iskola 7 tanerővel, róm. kath. elemi iskola 2 tanerővel és izr. elemi iskola 1 tanerővel. Van ezenkívül egy iparostanonciskola, gazdasági továbbképző iskola és községi óvoda.

A községben 1000 holdon felüli birtokos egy sincs, 23.737 kat. hold közép-birtokosok és 8455 hold kis- és törpebirtokosok között oszlik meg. A birtokosok a nyomásos gazdálkodási rendszert alkalmazzák. Van 3 közös legelő, 2040 kath. hold terjedelemben. A legelőbirtokosságnak van szervezeti szabályrendelete és legelőrendtartása. Egy járási faiskola, 2 magyar hold területen áll fenn. A községnek magának 103 kat. hold birtoka van, ezidőszert bérbeadva.

A község állatállománya 650 lóból, 1443 szarvasmarhából, 860 sertésből és 4363 juhból áll. A lónál a melevérű, a szarvasmarhánál a magyar fajta, a sertésnél a mangalica faj az uralkodó tenyésztési irány.

A földbirtokrendezés során kiosztatott 172 házhely 41 kat. hold terjedelemben. Megváltás útján igénybevétele 455 kat. hold föld 262 egyén részére, melyből azonban csupán 85 egyén 140 kat. holdat vett igénybe, a többi igénylő vissza-lépett. A kiosztatott házhelyeken eddig felépült 93 ház, épülőfélben pedig 12 ház van.

A községnek 4 országos kirakó- és állatvására van, ezenkívül minden hétfőn és pénteken hetivására. A vásártartási joga volt földesuraké és az alsórészesi nemesi közbirtokosságé.

A községben levő hitelintézetek : az 0. K. H. mezőcsáti fiókja, a Mezőcsáti Takarékpénztár r. t., a Mezőcsáti Gazdasági bank r. t., a Borsodmegyei Takarékpénztár mezőcsáti fiókja, a Mezőcsáti Hangya fogy. és ért. szövetkezet.

A községben 75 kereskedő és 149 iparos van. Van 2 gőzmalom, 2 fatelep és 2 szikvízgyár is.

MEZŐKERESZTES*)

Mezőkeresztes Borsod vármegye délkeleti részén, Miskolctól 40 kilométernyire fekszik. Három hegyi patak, a Kácsi, Sályi és Csincse határolja.

Határainak területe 12.251 kat. hold, melyből a kisgazdák tulajdona 9620 hold szántó, 1143 kat. hold legelő, 577 kat. hold rét, 572 hold terméketlen föld, 257 hold kertés 82 hold szőlőterület. Az ev.ref. egyház 271, a róm. kath. egyház 70 hold szántóföld tulajdonosa.

Politikai tekintetben Mezőkeresztes nagyközség, amely a mezőkövesdi járás-hoz tartozik. Körorvosi, csendőrőrsi székhely. Önálló postahivatala van. Csupán egy patak választja el a községet az 1417 lakójú Keresztespüspöki községtől, amellyel való egyesülése többoldalról kezdeményeztetett.

*) Tóth Kálmán »Mezőkeresztes története« c. műve nyomán.

A község lakosainak száma az 1920. évi népszámlálás szerint 4656. Ezek közül mintegy 1500 család református, 2 család ág. ev., 10 család gör. kath., a többi róm. kath. és izraelita. A lakosság 90%-a földműveléssel foglalkozik, a többi iparos, kereskedő és tisztviselő.

A község eredetéről írott emlékek nincsenek. Borovszky szerint a keresztes lovagok szereztek itt birtokot és róluk nyerte a község elnevezését. Hogy eredetileg milyen nemzetiségű nép lakta, azt sem lehet kideríteni; kétségtelen, hogy a községben oláh telepítés történt és 1409-ben nagyobbára oláhok laktak, akik azonban a XV. században teljesen elmagyarosodtak. Ma már a község lakosai erős érzésű tiszta magyarok.

A török idők alatt Mezőkeresztes sok szenvedésen ment keresztül. 1544-ben több községgel együtt felperzselték Mezőkeresztest is. Ugyanez történt 1552-ben is. 1596 október 26-án itt vívták meg a nagy csatát a törökökkel az egi vár védelmében, amely a magyarok győzelmével indult, de összeroppant és a törököket juttatta végső győzelemhez. E hatalmas és nagyjelentőségű ütközetben Szendrey János szerint 15.000 keresztény és 20.000 török vesztette életét. Elpusztították ugyanekkor a községet is. A török uralom után az újra benépesült. A szabadságharcok idején Mezőkeresztes Rákóczi pártjára állott, ami miatt sokat szenvedett a császáriak részéről. Az 1849. évi szabadságharcból Mezőkeresztes is kivette a maga részét. Csapatokat küldött Vác és Kassa védelmére. A világháborúban a község 99 hősi halottat áldozott.

A mezőkeresztesi református egyház 1576-ban keletkezett. A hussziták idejében épült ref. templomot 1727-ben az egyház restauráltatta, 1782-ben kibővítették, 1788-ban tornyát építették fel, 1912-ben orgonával látták el és a világháborúban feláldozott harangok helyébe pedig a háború után új harangokat öntettek. A mezőkeresztesi ref. egyházat ma Szabó András és Vajda Sándor lelkészek vezetik.

A róm. kath. egyház már az 1332. évi pápai tizedjegyzék szerint mint önálló lelkészség szerepelt, régi egyházának kápolnája még gróf Barkóczy Ferenc püspök által emeltetett és 1769-ben gróf Eszterházy Károly által templommá átépített. Az egyház mai plébánosa Koncz Lajos alesperes, segédlelkésze Buday Alajos.

Az izr. felekezet temploma mintegy 50 esztendő előtt épült. A felekezet lelkésze 1928-ig Cseh József rabbi volt.

A községnek van református, katolikus és izraelita népiskolája.

A község közigazgatása élén Fekete Imre főjegyző áll. A község körorvosi székhely, a körorvosi tisztet dr. Csáky Tihamér viseli, aki mellett a községi orvos, dr. Lederer József és egy magánorvos, dr. Herskovics Henrik működik. A község Fekete Imre társadalmi életét a Ref. Egyház, Olvasókör, a Polgári Casino közs. főjegyző és az Iparos Kör élénkíti

MEZŐKÖVESD

Irta : *Dr. szigethi Györffy István*

Borsod megye nyugati oldalán, ahol a Bikk-hegység beleolvad a tiszamenti síkságba, fekszik Mezőkövesd, a matyó metropolis, melynemcsak Borsod megyének, hanem egész Magyarországnak méltó nevezetessége.

Okleveleinkben neve először 1324-ben fordul elő »Terra Kuesd« alakban, nem-sokára templomát is említik. A király vagy a királynő birtoka volt s eleinte Cserépvárhoz, később Diósgyórhöz tartozott.

Róbert Károly király 1326. évi adománylevele szerint Cserépvár határai Diósgyőr felé : *Bozzas hegy, Miklós luga*, Kács felé : *Koskó, Zuduskafee* (völgy), Cserépváralja—Tard felé *Balavelge, Heguz* (hegy) ; Bogács felé : *Zilag* erdő ; *Noszvay*; Sürz felé *Füzerkú, Thebelés* ismét *Bozzas hegy*.¹⁾ Az 1326. évi helynevek azt bizonyítják, hogy ezen a vidéken tiszta magyar nép lakott, mert a helynevek magyarok. 1437-ben Zsigmond király Fankussói Justhnak — a Justh-család őseinek — zálogadományaként adja a borsodmegyei Cherep várát a hozzátartozó Kövesd és Keresztes helységekkel együtt. 1439-ben azonban már Diósgyőr vár tartozékai között tűnik fel. Ez évben Dénes egri püspök a Káptalan iránti jóakarattól parancsolatot intéz az ő diósgyőri várnagyához, Csehi Imréhez, hogy a mezőkövesdieket tiltsa el a Káptalan bogácsi és szomolyai erdejének pusztításától.²⁾ Ugy látszik tehát, hogy Kövesdnek már ekkor sem volt erdeje s lakóai nem rettentek vissza egy kis hatalmaskodástól sem, mert 1456-ban már a tárkányi konvent is perel Kövesd királyi helységgel, melynek lakói (polgárai és bírái) élük az ő zsérci és noszvaji erdejüket. A király megbízásából a borsodmegyei főispán és a diósgyőri várnagy vizsgálatot tartanak Bogácson. A mezőkövesdiek részéről jelen vannak : Német Demjén bíró, Szabó Tamás, Gele Dömötör hitesek, Saláp Mihály, Horváth Pál, Zsadán János, Korpás János, Barta Jakab, Konth László, Olasz

Matyó menyecske

Kalmár, Kis, Báthor, Themák polgárok. A vizsgálat vége az lett hogy, a tárkányi konvent megnyerte a pert s a kövesdiek visszaadták az erőszakosan elfoglalt zsérci és noszvaji erdőket.³⁾

Kövesd lakosai azonban a hadban is megállották ám a helyüket! Mikor Mátyás király a csehek ellen hadat viselt, a mezőkövesdiek a hadsereg létszámát 20, saját költségükön fölfegyverzett katonával gyarapították, ezenkívül a hadak élelmezésére 40 szekér búzát, 20 szekér zabot, 20 font vaját és 10 köpü mézet ajándékoztak. Ennek viszonzásaképpen Mátyás király Szent Jakab hava 5-én kelt levelében *Mezew Kewesd* városát kiváltságokkal ellátva előbb szabad királyi várossá emelte, majd Budán 1464-ben kelt adománylevelében a városnak »tisztesleges« pecsétet adott, megenged-

1) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Fasc. 3. Nr. 1. 2) Kandra K. : Adatok az egri egyházmege történetéhez. Eger, 1885. 8° I. 414. 3) TJ. ott II. 16—17.

vén, hogy e pecsétet ezüstre vagy más ércre metszhessék s azzal örök időkig élhessenek, »akár függő, akár lenyomott pecsételés mellett.«¹⁾

Istvánffy szerint Mezőkövesd ma is ezt az ősi címert használja. A pajzs mezejében ötágú koronából egy kar emelkedik ki, mely három szál búzakalászt tart. A pajzs fölötti koronából ugyanilyen kar nyulik ki.²⁾

Nyolc évvel a pecsétadományozás után 1472-ben a király személyesen meglátogatja a mezőkövesdieket, hogy szemtanuja legyen annak az ínségnek és nyomornak, »melybe ellenségeink, a lengyelek betörései és pusztításai folytán annyira jutottak, hogy ha csak részükre segítséggel és királyi segedelmünkkel nem járunk, véginségre jutandnak.« Tekintettel tehát a lakosok szerencsétlen állapotára »Mezew Kewesd városban Szent László ünnepén az úrnak 1472. évében« kiadott adománylevelében a király a város adóját leszállítva »örök időkre« évenként kétszáz arany forintokban állapította meg s a várost önálló bíráskodási joggal ruházta fel, kijelentvén, »hogy mostantól kezdve bárminemű állású, méltóságú vagy tekintélyű egyéniség, szóval senki, most említett polgáraink és lakóink bármelyikét sem polgári, sem pedig egyházi ügyben ezen országunkbeli más bírák vagy bíróságok előtt perbe idézni... ne merészelje«. Aki pedig a város bírójának és esküdteinek bíráskodásában megnyugodni nem akarna, az ilyenek megengedi, hogy »ügyét csakis diósgyőri várunk időnkénti kapitánya elébe, innen pedig a Mi Királyi Táblánkhoz« fellebbezhesse.³⁾

1494-ben Ulászló király Kassán kelt levelében a Mátyás adta kiváltságokat megerősíti és Mezőkövesd lakosait minden vámfizetéstől mentté teszi. Mindezen privilégiumokat pedig 1520-ban Mindenszentek napján II. Lajos király, majd 1525-ben Boldogasszony hava 15-ikén Mária királyné is átírja és megerősíti.⁴⁾

Minden előfeltétel meg lett volna, hogy Mezőkövesd jelentékeny várossá fejlődjék, ha nem jött volna a török világ, mely alatt városunk rendkívül sokat szenvedett, mert útjában volt minden Eger ellen vonuló seregnek, azonkívül az egri vár is nagyon igénybe vette a várost. Csak a kövesdi nép példátlan szívóssága, szaporasága tudja megmagyarázni, hogy maradt meg ez a város a tengernyi sok szenvedés közepette, amikor egész környéke majdnem teljesen elpusztult és elnéptelenedett.

1544-ben »Kewesd« Balassa Zsigmondné, Portáinak száma 44. Malma is van. Két év múlva a porták száma emelkedik, de 1552-ben már csak 25 s 1556-ig sem emelkedik 28 fölé. A dikális összeírások szerint már hódoltság alatt vannak.

1563-ban »Mezew Kewesd« városban 92 egész telket, 36 zsellér és 16 pusztá helyet írnak össze.⁵⁾ Az összeírás megemlíti, hogy a régi királyok adományából a kövesdiek 200 arany lefizetésével váltják meg magukat az adózástól. Névszerint említi a város nemes lakosait: Tárkányi Szaniszlót, Kecskeméthy Jánost, Kispál Demetert, Kewwesdy Bertalant, Kowach Mártont, Wegh Jánost. Ekkor a város a diósgyőri várhoz tartozik. A lelkek száma 1564-től kezdve hol fogy, hol emelkedik. 1564-ben 35¹/₂ 1570-ben 45, 1572-ben 52¹/₂, 1574-ben 56, 1576-ban 65, 1578-ban 58, 1582-ben 48, 1584-ben 17¹/₂. A dikális összeírások szerint ez években

1) Istvánffy : A matyó nép élete. Miskolc, 1897. 120 l. 2) U. ott. 3) U. ott 120—121. 4) Pesty F. : Helynevek. Kézirat. Borsód megye. 269 l. Nemzeti Múzeum. 5) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Fasc. 5. Nr. 1.

Lakodalmas matyó házaspár

is a diósgyőri várhoz tartoznak, de török hódoltság alatt vannak. E nehéz időkből a következő bírák neveit ismerjük : 1564-ben Horváth Krisztofot, 1578-ban Vas Pétert, 1588-ban Szarka Sebestyént. 1595-ben az itt lakó nemesek 11 forint adót fizetnek.

A dicális összeírások 1596-ban csak annyit jegyeznek fel róla, hogy a törökök és tatárok elpusztították és néptelenül áll. Még 1599-ben is elpusztult állapotában van. Ekkor jó ideig nem hallunk róla. 1635-ben mint hódolt helyet említik, birtokosai, illetőleg lakosai közül ez évben nemes Kovacz Tamást, Kovacz Lukács szabadost és Sályi Jánost, a Nyáry István jobbágyát ismerjük.

Szörnyű időket élhetett át ez időben a város, de mégis átélte ezt a nehéz évszázadot is, körülötte már alig volt lakott hely. Közvetlen a török

uralom bukása előtti időkből, 1682-ből maradt fel egy névszerinti összeírás¹⁾, melyből megtudjuk, hogy ez évben 66 család lakja, mely a mai lakosság ősenek tekinthető. Ezek a következők : Alaj 1, Árokszállási 1, Bacsa 1, Balog 2, Bencsik 1, Borbás 2, Bugyi 1, Csák 3, Dali 1, Farkas 1, Fazekas 1, Fekete 1, Ficsor 1, Gogh 1, Kakulya 1, Kakuk 1, Kalmár 1, Kátai 1, Kovács 3, Koza 1, Lázár 2, Menyhárt 1, Mészáros 1, Nagy 3, Palócz 1, Panyi 1, Pénzes 1, Pethő 1, Pok 3, Ruszay 1, Sereg 1, Seres 1, Sisa 1, Somodi 1, Szabados 1, Szabó 5, Szenda 1, Szőcs 1, Szöllősi 1, Tajti 1, Tóth 3, Turi 1, Varga 2, Vas 1, Virág 1, Visontai 1, Zagyvai 2 család.

A török uralom bukásának évében, 1686-ban²⁾ már csak 22 adózó családot írnak össze, úgy látszik a lakosság kétharmad része futásban volt. A helyben lakók vagy ide húzódtak névszerint ezek : Antal 1, Bencsik 1, Berényi 1, Borbás 1, Cöke 1, Göbolyös 1, György 1, Kakullya 1, Kovács 1, Medve 1, Molnár 1, Nagy 2, Pap 1, Pok 2, Buhai 1, Szabados 1, Szöllősi 1, Turi 1, Viszneki 1, Zagyvai 1 család.

A törökök kihúzódása után is lassan népesedik a város, mert az egész környék pusztulásban van. A benépesítés a környéken sok esetben kövesdiakkal történik, ezért a XVIII. század elejéig inkább fogy a lakosság, mint szaporodik., 1697-ben például az adórovók azt jegyzik fel róla, hogy jó időben 200 lakosa volt, most csak 16 van.

Adózásukról 1686-ban a rovók azt írják,³⁾ hogy a diósgyőri várhoz tartozó »Mezőkövesdiek, aki maga ekéjével szánt taxában ad egy kila búzát, egy kila árpát ; az négy ökrös egy mérő búzát egy mérő árpát ; a két ökrös fél mérő búzát s fél mérő árpát. Hasonlóképpen kölest is, valamint a búzát és az árpát aggyák. Ezeken kívül tartoznak minden esztendőnként egy skarlát szőnyeget is adni.« Az adózás 1686-ban is ugyanolyan mint 1682-ben, azzal a megszorítással,

1) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Fasc. 5. Nr. 3. 2) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Fasc. 92. Nr. 2. 3) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Faso. 92. Nr. 2.

hogy ekkor 58 icce vaját is tartoznak adni. Bár ökor után taxálják őket, a rovatokból kiderül, hogy csak lovat tartottak régen is, épúgy mint ma.

1701-ben létesült a kétkövű malma a Hórvizén,¹⁾ ekkor már a sörfőzője is megvan.

1703-ban egész portáinak száma 28, félportája 28, $\frac{3}{4}$ portája 8, $\frac{1}{4}$ portája 26 van. Zselléreinek száma 23.

Mezőkövesd ősi kiváltságait a török világ alatt veszítette el, amikor adó alá fogták őket. A török világ utáni XVIII. században azután a város megpróbálta ősi kiváltságait visszaszerezni, de sikertelenül. Így folyamodott az ősi kiváltságokért 1779-ben is, de a nemes vármegye hiába pártolta az igaz ügyet, felsőbb fórumokon elbukott a remélt kiváltság. A természetbeni szolgáltatásokat a nemesekre már előbb kivetették. Így »a vajadás a város részére már 1806-ban ugya nemeseket, mint a nemteleneket egyformán illeti« 1818-ban a nemtelen közönség azért folyamodik a Helytartó tanácshoz, hogy a nemesek is adó és egyéb teher alá véteszenek. Nemesek ugyanis voltak elég számmal Mezőkövesden s még ma is nem egy család féltékenyen őrzi a kutyabőrét. Az 1720. évi összeírás a Farkas, Bencsik, Nemes, Lázár, Hubai, Gecse, Sebe, Szűcs családokat említi mint nemeseket. A város egyik régi jegyzőkönyve²⁾ feljegyzi, hogy »1525-ben Mária királyné kiváltságait meghagyta. Utóbbi időkben a következő történet háborgós világban Mezőkövesd várossa mint országútban fekvő s minden bajnak kitéve álló hely több ízben elpusztult és hol egy, hol más úrnak és hatalmasnak jutott kezére ... akik az elszegényedett és nagyrészt elszéledve szétbujdosott népnek kárára azzal visszaélni igyekeztek«. Végre Mezőkövesd visszajött a koronához. 1744-ben már az egri káptalantól, Almássy Jánostól, Fáy Lászlótól magát árendába kivette.

1784-ben a Kamara örökös szerződésre lépett a várossal, mely szerint $\frac{5}{4}$ vagyis egy egész helyes gazdaház taxában robotért, victuálék megváltásáért, életbeli vagy szállóbeli dézsmaváltásáért fizetett 25 forintot és az összesen 209 sessiótól 25 forintjával, 125 házas zsellértől 2 forintjával és 70 házatlan zsellértől 1 forintjával az örökös taxa 5539 forintot tesz ki.

Egy 1834. évi feljegyzés szerint a dézsmát az egri érsekséget illeti. Tized alá eső házhelyek száma $205\frac{6}{8}$. 3 nyomásban minden helyföld után 36 köblös föld és így 7407 hold, vagyis ennek termő $\frac{2}{3}$ része 4938 hold. Tized alá eső szálló 784 kapa. A dézsmát a lakosság megváltja. Ez a váltásösszeg 1834-ben 1450 váltóforintot tesz ki. Ebből egy holdra 5 forint esett. Egy kapás szállóra pedig 28 kr. Ellős juhra 3 kr. Összesen ez évben 5668 juhot tartanak. Ma már a juhtartás majdnem teljesen megszűnt.

1770-ben a családok száma 412, 1828-ban 630. A lakosság természetes szaporodása azóta is jelentékeny. 1870—1910 között, vagyis 40 év alatt, 87%-ra rúg a lélekszám növekedése. 1900—1910 között, vagyis 10 év alatt a születési többlet 18%.

Az 1910. évi népszámlálás szerint a lakosság lélekszáma 17.202, mely egy pár lélek kivételével mind magyar. Vallás szerint római katolikusok, csak 217 református és 669 zsidó él közöttük.

1) Orsz. Levéltár : Urb. et Conscr. Fasc. 5. Nr. 4. 2) A város levéltárában. 3) U. ott.

A város határa ovális alakú és 16.934 holdat tesz ki. Északról délre lassan lejt. Északi vége a tengerszíne fölött 182 m. magas. A község 126 m. magasan fekszik, a határ déli vége pedig 100 méter magas. A határ termőtalaja túlnyomóan vályog, vagy humuszos agyag, mely 50–100 cm. vastagságban fedi a diluviális kavicsot.¹⁾ Nem valószínű, hogy a város az imitt-amott felbukkanó kavicsos talajtól vette volna a nevét. Alkalmassint személynév lehetett kezdetben a város neve.

Mezőkövesd településformája tipikus alföldi nomád téli szállás forma. Ez a település-forma az ősi állattenyésztő alföldi magyarság igényei szerint alakult ki és főként az jellemzi, hogy eredetileg minden gazdának két beltelke van, de nem egymás mellett. A falu vagy város centrális részén van a kicsiny, szűk lakótelek a lakóházzal, a falu periferiális részén, több utcával kijebb van a tágas ólas vagy szállás kertje. Ez 8–10-szer akkora nagy, mint a lakótelek. Az ólas-kertben van az ól, a jószágállomány, a takarmány, tüzelő s itt végzik a nyomtatást, cséplést s minden mezőgazdasági munkát, mert ahol háromnyomásos mezőgazdálkodási rendszer van vetéskényszerrel, mint általában Borsod megye síkságán, a tanyarendszer nem alakulhat ki. Különben is a földek igen aprók és szét vannak szórva, úgyhogy csak a községből, mint központból lehet rajtuk gazdálkodni.

A mellékelt 1767. évi térképen szépen láthatjuk Mezőkövesd ősi, ma már elhomályosult település formáját.²⁾ A város közepetáján levő fekete pontok a házakat jelzik. Tisztán láthatjuk, hogy ekkor még sem utcák, sem udvarok nem voltak, hanem kiki odarakta a házát, ahova akarta s a házak között bárhol szabadon lehetett közlekedni. A város külső részén találjuk az ú. n. kertek tömbjeit. Ezek a kertek már garádjával³⁾ vannak felkerítve s közöttük utca is van, melyet a nép ősi szóval »Köz«-nek nevezett.

A község központi részén nem volt szükség kerítésre, mert a lakóház körül nem volt semmi, amit érdemes lett volna bekeríteni, a szélek felé levő ólak között pedig a trágya önkénynt kínálkozott kerítésnek. Eredetileg a kerítést hívták kertnek, a kert tehát nem jelentett művelt területet.

Ez a települési mód azáltal jött létre, hogy a nép kezdetben állattartásból élt és nagyszámú jószágállományát nem vonhatta a ház köré, mert a falu vagy város nagyon szétterült volna. Továbbá a házak között a rakomány, takarmány a tűzveszedelmet nagymértékben fokozta volna. A falu-város széléről a jószág a legelőt könnyen érte és a házak között trágyájával nem piszkított.

A város településéről egy 1837. évi jegyzőkönyv⁴⁾ azt írja : »Mezőkövesden a Házak rendetlenül össze-vissza vagynak építve, mert utolszori elpusztulásakor a ki visszahúzódott, ideigleni megmaradhatására akárhol tsak holmi kunyhót és földalatti Lakhelyet galyabitott magának, amiből osztán időmulva Istennek hála békesség idején házak építtettek.«

A kertekbe kezdetben nem volt szabad házat építeni, ott más épület az ólon kívül nem volt. Az ólban a férfinépség lakott a jószággal, az asszony pedig a házban a gyermekekkel. A régi matyó nép tehát valóságos kétlaki életet élt s ez magyarázza meg sok ősi szokását és hagyományát. A

1) Dr. Bodor A.: Mezőkövesd leírása. Föld és Ember 1921. 2) Orsz. Levéltár : Kamara térképek 830. 3) trágya, — szalma-kerítés. 4) Mezőkövesd levéltára. 1837. év 219. 1.

1825-ben a camerális prefektushoz fordulnak utasításért, mivel egynémelyek a lakosok közül is minden engedelem nélkül a kertjeikben már lakó házakat építeni bátorzkodnak, pedig az eféle vakmerő Cselekedetek által a földesúri juss megsértetik¹⁾ s a prefektust kérik, hogy adjon utasítást a vakmerő kiköltözők

Matyó-család

ellen

Azonban sem a prefektus, sem más hatalom nem akadályozhatta meg a nép kiköltözését, mert a belsőség a házak elszaporodása miatt annyira megszűkült, hogy kocsival a házak között járni majdnem lehetetlen volt, így lassanként a házak kimentek a kertbe s ma már alig van olyan gazda, aki külön házas és külön ólas telket bír.

A múlt század közepétől kezdve a házas telkeket felkerítették s így utcák keletkeztek. A házastelkek rendkívül aprók, nem ritkák a 40—50 négyszögöles házastelkek sem, ellenben a szélek felé levő egykori kertekből alakult udvarok némelyike ma is több hold nagyságú. Észrevehető az is, hogy a gazdaelem lassanként a szélső nagy telkekre vonul ki s a földnélküli szegénység foglalja el a központi, apró telkeket.

Ez a településforma nem mezőkövesdi specialitás. Ilyen volt a település az Alföld egyéb állattartó népénél is. Maga a tanya sem egyéb, mint a határba kitelepített ólas kert, mely Kövesden is elkerülhetetlenül bekövetkezik, mihelyt tagosítják a határt s áttérnek a szabad, korlátlan földhasználatra.

A matyóházban csak az asszony lakik a gyermekekkel s az öregekkel. A férfinép künn az ólban tartózkodik. A fiú, ha eléri a 12. életévét, kikerül a házból az ólba s egész életét ott tölti legalább is addig, míg megélemedett családapá legnagyobbik fiát meg nem házassítja. Ekkor már beköltözhet az asszonyhoz, ha van kedve. Egyébként azonban a férfiak csak ebédelni mennek be a házhoz.

A matyó nép csak a múlt század közepe óta foglalkozik intenzívebben a földműveléssel, azelőtt inkább állattenyésztők voltak. Borsod megye Tiszavidéke a gyakori kiöntések miatt, még a múlt század első felében is gyéren volt benépesítve és megművelve. A Tisza jobb oldalán beláthatatlan nagy legelők és rétek húzódtak a Sajótól egészen a Jászságig. Ezeket a pusztákat bérelték és állattenyésztéssel éltek a matyók. Tavasszal, nyáron résziben szénát kaszáltak, amit vagy hazahordtak a kezesjóságnak a kertekbe, vagy feletették a szilaj jószággal a réteken levő szállásokon. A szállásokon nem pásztorok gondozták a jószágot, hanem a család legény tagjai. A szállásban is tüzelő volt, mint az ólban, e körül tanyázott a legénység, egy-két öreg felügyelete alatt. A szél ellen a jószágnak szárnyéket, karámot építettek. Juhot is sokat tartottak. A fejős nyáját a község körüli legelőkön tartották épúgy, mint a csürhét vagy csordát, kezes ménest. A juhésztrengák bent voltak a községben a lakótelkek és a kertek közötti térségeken, de fejés, hálás után a nyáj ismét kiment a legelőre, csak ősszel hányták szét

1) Mezőkövesd levéltára. Levelezések jkve. 115.

a nyáját gazdáik között, mert egy nyájban 5—10 gazdáé volt együtt. (120 fejős juh volt egy *számban*, egy nyájban.)

A matyó igavonásra lovat használ, ökröt alig lehet látni. Nem lévén náluk tanyarendszer, az élet behordása, a trágya kihordása elég nagy probléma. Ezelőtt az éleket is lóval nyomtatták, ma azonban már mindenütt géppel csépelnek. Régen több rozstot termeltek, mint búzát, ma megfordítva.

A matyó házát sárból készült vályogból építi. A fecskerakást, vertfalat nem ismeri. A sarat a szérűn lóval gyúratja, mint ahogy az ágyáson az éleket nyomtatja, néha a jól megtaposott sarat ekével hosszában és keresztben is megszántja. Ha a sár kész, vályogokat szakaszt belőle s ebből nyersen rakja a falat. A vályoghoz kötőanyagot régebben nem használt, hanem a nyers vályogot csak megvizezte s az összetapadt. Az építést azonban 2—3 sor vályog felrakása után meg kellett szakítani, hogy a felrakott fal szikkadjon. Újabban mintába gyúrnak a sarat, mint egyebütt az országban, az ilyen vályogot, melyet a napon megszáritanak, *vályogtéglának* nevezik.

A tető zsúpból vagy nádból készült. A matyónak egy sajátos fedélformája van az *üstökös* vagy *buggyos*, *bugyborékos* tető. Ez a ház végét védte. A régi matyóházaknak nem volt tornácuk. A fejlődés során tornácot kaptak. A pitart a konyhától fal választja el, melyen ajtónyílás van, ajtó nélkül. Ebben a tekintetben a palóc a duna-tiszaközi házzal egyezik. A matyó-konyha sötét, csak az ajtónyíláson, részben pedig a szabad kéményen nyer egy kis világosságot. Újabban a tiszántúli tágas ajtónyílású világos konyha terjed. A konyhából fűtik a szobában levő boglyakemencét s a kemence szája előtti patkán tüzelnek, melynek két végén katlan van. A búbosnak nevezett kemence apró vályogból készül.

Köztudomás szerint a matyók Mezőkövesden élnek. Vannak azonban egyebütt is matyók, akik több-kevesebb joggal viselik vagy túrik ezt az elnevezést.

Száz esztendeje, hogy a matyó népnév legelőször a Kassai Szókönyvben felbukkan s hetvenkét évvel ezelőtt készült a matyókról az első leírás, mely eredetükről ezt mondja : »Mezőkövesd, Szentistván és még Tard népes községekben egy tájszólás, viselet, szokás, jellemvonás tekintetében mintegy különvaló faját képezi a magyar népnek. Nevöket Mátyás királytól vették, aki őket, Mezőkövesd lakóseit több szabadsággal megajándékozta, sőt egy okmányt részükre Mezőkövesden adott ki és írt alá, ahonnan Mátyás fiainak s végre Matyóknak nevezettek el később és nemcsak a kövesdi, hanem a tulajdonságaikat elsajátított két szomszédbeli lakosok is.«

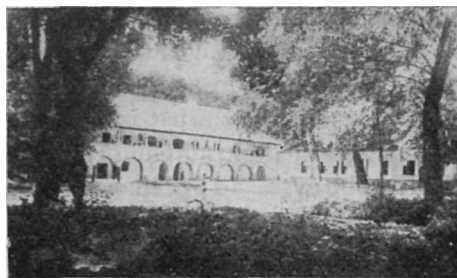

József főherceg és Anna főhercegnő
mezőkövesdi jelmezben

A matyókat még a múlt század második felében is gyakran *matyók* -oknak írják és mondják. A *matyók* pedig a Mátyás név becéző, jelen esetben nagyító alakja. Kövesden a *Matyók* mellett a *Terók*, *Gazsók*, *Erzsók*, *Mihók* keresztnévformák séltében használatosak.

A matyó név nem a Mátyás király nevéből származik, ezt a magyarázatot

csak újabban találta ki valamely literátus ember. A matyó név a Mátyás név becéző vagy csúfoló alakjából származott, mely név kálvinista vidéken meglehetősen ritka, ellenben katolikus vidéken, Mezőkövesden kívül is, elég gyakori. Az alföldi kálvinista nép a közte élő katolikusokat, tehát a nem mezőkövesdit is — *matyónak* csúfolja.

Részlet Mezőkövesd környékéről

Alkalmasint tőlük származik a matyó csúfnév is, melyet csak azóta vállal büszkén a matyó, mióta azt Mátyás királlyal hozzák kapcsolatba. Ahol a Mátyás királlyal való kapcsolat nem terjedt el, a katolikus lakosság ma is haragszik a matyó névért.

A mezőkövesdi matyó nép kétségtelenül szoros atyafiságban van a palócsággal, azonban nem annak egy kiszakadt töredéke, mint Istvánffy véli, hanem első települő helyén ülő nép, mely a honfoglaló magyarokhoz csatlakozott kúnok ivadéka. Településformájában híven őrzi a nomád téli szállás jelleget, míg ellenben a palóc egy európai településformát őriz, melyet nyilván az ott talált népektől vett át, amikor a honfoglalást követő időkben lassan oda húzódott. A matyók közé bessenyő elemek is kerülhettek, mert a szomszédban, különösen nyugat felé, a bessenyőknek bőven van nyomuk.

A matyó családnevek között is vannak törökös hangzásúak, mint pl. a *Bilszon*, *Bota*, *Csirmaz*, *Domán*, *Gecse*, *Tuza* stb. Az *Ali* és *Bajzat* családok valószínűleg ozmán ivadékok.

Ha a matyók helynévből képezett családneveit vizsgáljuk, úgy találjuk, hogy neveikben inkább felföldi községnevek szerepelnek, vagyis a beköltöző elem inkább felülről jön; ami érthető, mert a népfelleglő évszázadok óta a terméketlenebb Felföldről az Alföld felé szivárog. Ez a felülről lefelé irányuló belső elvándorlás a matyókon belül is észlelhető. A tardiak Kövesdre, a kövesdiek Szentistvánra húzódnak. Általában pedig az egész matyóság a Tisza felé tart.

A matyókat anthropológiai szempontból Bartucz Lajos vizsgálta. Szerinte »egységes matyó típus nincsen. A matyónak nevezett nép embertani szempontból épúgy több típus keveredéséből alakult, mint hazánk bármely más vidékének mai magyarsága. A különbség csak az, hogy a keveredés a matyóknál egyrészt jóval kisebbfokú s másrészt kevesebb számú típusra is terjed ki«.

A másik főmozzanat, amely e népet embertani szempontból különösen érdekessé teszi, bizonyos mongolszerű jelleg előfordulása. Gyakori ugyanis közöttük úgy a férfiaknál, mint még inkább a nőknél a rendkívül széles, lapos pofacsont, erősen benyomott széles orrgyök, széles orrcimpák, apró, valamint az ú. n. »mongol redő«-vel ellátott szemek, sárgás-barna szem és bőrszín, alacsony termet«. Bartucz valószínűnek tartja, hogy a matyó nép egyik alkotó elemét bizonyos tatárféle nép alkotja. »Úgy a férfiak, mint a nők között a fiatal korban sok szép egyén található. A nők azonban, a nagy gyermekáldás miatt, igen korán hervadnak. A matyók ugyanis általában igen szaporák. A 30—40 éves nőknél az átlagos gyermekszám kilenc, nem ritka azonban a 13—14 gyermek sem.«

A matyók táplálkozásában legnagyobb szerepe a lisztes tápláléknak jut. Ilyenféle étele a matyónak igen sok van. Általában a matyó konyha nagyon változatos, de azért az ételekben nem tobzódnak úgy, mint az Alföldön. Kásának a kölesen kívül a tengerit és az árpát is használják. A tengeri málé kedvelt eledelük. Az alig száz éve elterjedt krumplit oly sokféleképpen tudják készíteni és felhasználni, mintha több évszázad óta élnének vele. Az alföldi tarhonyát, — melyet ők *gombáidnak* hívnak, hosszabb időre előre elkészítik. A nyújtott tésztát laskára vágják s ezt ők csík-nak nevezik. Lakodalmakra készítik az alföldi csigatésztát is, mit *bordás csíknak* neveznek, mivel a szövőbordán sodorják. Úgy látszik, ezt az Alföldtől vették át. Az alföldi rántás nélküli vizes lebbencslevest nem csinálják, illetőleg az alföldi szokástól eltérőleg, rántással készítik. Száraz főzeléket sokat fogyasztanak. A lencsét azonban nem eszik, épúgy, mint az alföldi magyarság.

Juhhúst ma már nem esznek, mert nincs juh, de lakodalomra ősi soron, most is juhot vágnak. A káposztás juhhús a lakodalom főétele. A matyó nem sok hússal él. Leginkább disznóhúst, szalonnát fogyasztanak.

A matyóviselet a köztudatban úgy szerepel, mint valami ősi keleti, ázsiai örökség. Tarka színpompája mintha egyenes folytatása volna honfoglaló őseink keleti színdús viseletének. Ez azonban nem így van. Ami a matyóviseletben ősi, keleti eredetű ruhadarab, az egyebütt is megvan a magyarságnál. Ami pedig a színpompát illeti, az a múlt század vége felé, szinte a szemünk előtt fejlődött ki.

A matyók legrégebbi hímzései Tardon bizonyos geometrikus díszű főkötők, Kövesden ágylepedőbetétek, Szentistvánon pedig női kabáthímzések. A tardi főkötőhímzés kiveszett, ma nincs folytatása, épúgy, mint a szentistváninak. A legrégebbi ráncmaradt kövesdi lepedőbetétek legfeljebb száz évesek. Ezek piros és kék pamutfonallal hímzett igen egyszerű mintájú virágfélék. Ennek mintái azonban ma már nem használatosak.

A mai matyó hímzés nem ezekből a régebbi hímzésekben fejlődött ki, hanem a múlt század 60-as éveiben született, még pedig a szűcs-hímzésből. A matyó szűcs-hímzés eredetét azonban nem tudjuk. Lehet, hogy igen régi, amit az is alátámaszthat, hogy ornamentikája minden más magyar vidék szűcsornamentikájától különbözik, habár a magyar szűcs-hímzés minden bélyegét magán viseli. A tömeggyártás révén elfajult matyó hímzés reformálására újabban ismét visszatértek a szűcs-hímzés kiapadhatatlan forrásához és a matyó hímzés jó hírnevét visszaállították. Érdekes körülmény, hogy a matyó férfiak egészen napjainkig viselik a cifraszűrt, mégis annak ornamentikája alig hatott a matyó hímzésre. Még a szűcs munkákból is csak az asszonyok viselte *kuzsu* az, melynek mintáit átvették, a férfi ködmön virágait inkább a férfiak ingeire alkalmazzák, azonban színesen. Sajnos, úgy a szűrszabó, mint a szűcs mesterség utolsó óráit éli s az eredetileg férfi készítette szűcs-hímzés leányágon, az asszonyok kezén fog tovább élni. Ma hímzőművészetük leginkább a saját használatukra készült surcokon vagy kötényeken nyilatkozik meg.

A matyó a jászok mellett hazánk legszaporább népe. Rendkívüli szorgalma, munkabírása, józan, Vallásos, erkölcsös élete, hagyományaihoz való szívós ragaszkodása, művészete mindenképpen méltóvá teszi arra, hogy a magyar nép reprezentánsa legyen.

MEZŐNYÁRÁD

Irta: *Lenkey Dezső* főjegyző

Mezőnyárád község keletkezési ideje Szent István király idejére vezethető vissza. Az 1326. évben az egri káptalan volt a tulajdonosa, amikor a község neve Barát-Nyárád volt. Később a keresztes lovagok foglalták el, de Róbert Károly király annak visszaadását rendelte el. 1460. évben Sebestyén erdélyi vajda a husziták felett aratott győzelmi jutalmául kapja Mátyás királytól.

1544. év aug. havában a Miskolc ellen induló Mehemed török pasa útközben a községet felégeti, alig épült fel a község, az 1596. évben a mezőkeresztes csata alkalmával a törökök ismét elpusztították.

A község a Bükk-hegység és a Nagy-Magyar Alföld érintkezési pontja, a Budapest—Miskolci állami út és vasúti vonal mentén fekszik, határa s a Bükk felé emelkedő sík, jó búzatermő, szántó.

A község mai lakosságának száma 1378 lélek s főfoglalkozása a földművelés. Egy része mint gazdasági munkás még vidékekre is megy mezőgazdasági munkára.

Az egyházközség 1922. évben alakult önállóvá, addig leányegyház volt. Özv. Majthényi Adámné szül. Fáy Adrienne, alapította meg s tette önálló egyházzá. Jelenlegi vezetője Bányász Endre r. kath. esperes plebános.

A község jellege nagyközség. Jegyzője Lenkey Dezső, aki Imola községben, Grömör megyében született 1881. évben. Középiskoláit Rozsnyón s a jegyzői tanfolyamot Kassán végezte. A községet 1915 óta vezeti, községi bíró Orosz Ignác.

A községnek r. kath. elemi iskolája van két tanteremmel s két tanítóval, most van tervbe véve egy harmadik iskola építése. Jelenlegi tanítói Meész János és Gurdély Ferenc.

MEZŐNYÉK

Irta : *Dargay Bertalan*

Mezőnyék község Miskolctól mintegy 13 km-re déli irányban van a Budapest—Miskolc vasútvonal mentén. Ezen helység 1905-ig a Nyék (Borsod) elnevezést viselte.

A község keletkezése kb. 100—120 év előtti, azelőtt tanyaszerű falu volt, mit a hegy alatti pusztatemplom helye, illetve a rom maradványai jeleznek. E templom a cseh hussiták tulajdona volt.

A régi birtokosnemesek voltak : Szepessy, Bizony, Dalnoky, Nagy, Valkay, Garass, Meggyessy, Dráskóczy, Pócs, Pápay, Bódvay, Kiszely, Paxy, Regéczy-családok. Úrbéresek a községben nem voltak.

Ma a lakosok száma 1485, ebből 756 r. kath., 120 g. kath., 519 ref., 90 izr. vallású. Valamennyinek anyanyelve magyar és csak az intelligensebb elemek beszélik a német vagy más nyelveket is.

A község határa 3171 kat. hold, amelyből 2194 h. szántó, 206 h. rét, 272 h. legelő, 114 h. szőlőés 105 h. erdőmaradvány, t. i. kitermelt akácerdő, ma pincék és szőlők helye.

A Bükk-hegység a községtől mintegy 10 km.-re van nyugaton. A község jó

bortermő vidék, amely bor talaj-és egyéb mellékíz mentessége miatt, közkedvelt. A község határában folyik Mályi és Ládháza községeket elhagyva, a Hejő patak, a hejőkeresztúri határig mintegy 3 km. hosszúságban.

A községben a vasútállomás közelében, 1924. évben, évszázados leletre bukkantak és pedig embercsontváz és kőedénymaradványokra.

Van 2 r. kath., 1 ref. elemi iskolája. Vasútállomása Csát felé elágazással. M. kir. postája, távírda és telefonnal. Csendőrőrsparancsnoksága és körjegyzői hivatala.

A róm. kath. iskola vezetői : Gulyás Béla mályi plébános, Piacsek Béla vil. elnök, Seliga István egyh. gondnok, Csanády Géza tanító és Sánta Blanka tanítónő. A ref. iskola vezetői : Eötvös Ferenc ládházai lelkész, dr. Szepessy Orbán főgondnok és Paxyné Hörömpő Jolán tanítónő.

A máv. állomás vezetője, forgalmi részről : dr. Kövér Péter áll. főnök, a pályafenntartás részéről Bacsó Gyula pályafelügyelő.

A posta vezetője : Csanády Janda Olga postamesternő. — Csendőrőrsparancsnokság vezetője : Ruzsnyák Pál tiszthelyettes. — A községi elöljáróság vezetői: Dargay Bertalan jegyző, Káposzta Lajos adóügyi jegyző és Vitéz Fehér Ferenc bíró.

A körjegyzőséghez tartozik Mályi község és Ládháza községe.

A r. kath. egyháznak 100—120 főt befogadó kis kápolnája van, amelyben a mályi plébános 4 hetenként tart istentiszteletet. A ref. egyháznak nincs temploma, az izr. hitközségnek pedig imaháza van.

Mezőnyékhez közel, Mályi határban nagyszabású kavicsbánya van, mely évenként 2—3 ezer vagon kavicsot termel. A bánya Radó-testvérek tulajdona.

A Levente-egyesület kb. 100 tagból áll, az oktatójuk Káposzta Lajos a. ü. jegyző.

A község lakossága : 1. Földbirtokosok és gazdák : 171. 2. Földmunkások és napszámosok : 830. 3. Tisztviselők és érteim. fogl. bírók : 96. 4. Iparos, kereskedő : 128. 5. Még kereset nélküliek, gyermekek : 260.

4 fűszerkeresk., 1 vendéglő, 3 korcsma, 3 mészárszék és 1 szeszfőzde képviseli a község kereskedelmét.

A község mai nagyobb birtokosai : Lenz József, Piacsek Béla, vitéz Fehér Ferenc, Jakobb Tivadar, dr. Szepessy Orbán, Egry Zoltánné, Bizony Ákosné, Bizony Sámuel, dr. Regéczy József, özv. Pócs Gusztávné, Bónis Sándorné, Szepessy Irén, Szabó Dániel, Paxy Miklós, dr. Nyilas Ferenc.

MUCSONY

Irta : *Iff. Vaskovics Antal és Németh Imre*

Mucsony község keletkezéséről és eredetéről hiteles adataink nincsenek, de minden kétséget kizárólag e község már a XII. században is létezett s lakosai mint *hadakozó várjobbágyok*, a vármegye védelme és szolgálatában tevékeny és hősiességet vettek, bár őserdők közepette a Bódva—Sajó és Szuha patak kiöntéseiből keletkezett ingoványok miatt elég védett, sőt megközelíthetetlennek látszó helység volt, az országra 1241-ben behatolt tatárhorda e kis félreeső és elszigetelt

helységet is felkereste s mint másutt, úgy itt is az el nem menekült lakosságot kegyetlenül felkoncolta s házaikat felperzselte.

Hogy e kis helység lakói a védekezésben kitüntették magukat, igazolja azt a jelenlegi templomhegyen — az iskola építése alkalmával — 1909-ben foganatosított ásatás, ahol közös tömegsírban találtak nemcsak ép tatár turbánok, de ugyanott az akkori ittlévő népek szokásaiba felvett női és gyermek hajfüzérék kötései és díszei, melyek amellet bizonyítanak, hogy Mucsony elpusztítása idejében a tatárokkal együtt több tűzhelyét védő hősi halott is kapott elhelyezést a tömegsírban.

A tatárok elvonulása után a közelben fekvő Bükk- és Mátra-hegység szakadékaiba és barlangjaiba elrejtőző és visszatért mucsonyiak a teljesen lakatlan helységbe betoborozták a szomszéd elpusztított falvak megmaradt népeit s idegeneket is, mikor lassan újból kialakul a községi élet, azonban Fülel várának akkori parancsnoka abbeli dühében, hogy a hozzá közelfekvő vidék lakossága a budai béget fizeti, 1554-ben a községet megtámadtatta, lakóit megtizedelte. A megmaradt kevés számú lakosság 1582-ben a töröknek már csak 20 forint adót fizetett, holott ugyanakkor a szomszédos Sajókaza 250 forinttal adózott, mi amellet bizonyít, hogy Mucsonyban abban az időben csak igen kisszámú lakosság volt.

Kéznel lévő feljegyzések szerint egyházi és vallási szervezetet itt csak 1606-ban, Bocskay István idejében, találunk, ahová úgy a szomszéd, sokat zaklatott községekből : Viszló, Rakaca, majd Kassa vidékéről sokan ide átköltöztek, kiknek száma az 1697. év tavaszán Lengyelországból Magyarországra özönlött ruténekkel tekintélyesen felszaporodott s kialakult ugyanakkor a görög szertartású hitélet is, hová a régi hagyomány szerint a vidéknek már akkor megszervezett, egyedüli hitközségéből Dövényből (Divinyből) a reformáció idejében számos ősi szertartáshoz ragaszkodó család is ájtott — magukkal hozva fatemplomukat és egyházi intézményeiket — mely hagyomány ma is fentartja magát s Dövény község gör. kath. hívei ma is nyíltan hirdetik, hogy Mucsony községe Dövényből menekült elődeikből alakult ki és a hitközségi szervezetet azon időtől bírja, azaz Mucsony hitközség Dövényből lett ide áthozva és átszerveve. Ezen hagyományt megerősíteni látszanak Mucsony községében ma is elterjedt és nagyszámban lévő családi nevek : mint Divinszki, Viszloczki, Viszlai, Kassai, Rakacki és sok más, amely családi nevek mind azt igazolják, hogy hasonnevű községekből és vidékekről ide áttelepedtek. Rendes hitközségi szervezettel csak a XVIII. század elején találkozunk itten. Azon időbeli lelkészek a következők voltak : Tóth János, Artim János, Szafka János, Dzubai József, Répássy György, Bacsinszky István, majd ezek mellett működő segédlelkészek : Zapotoczky Endre, Megéla Elek, Tóth Viktor, Andráskó István, Zubriczky István. 1909 novemberében a hitközség vezetését átvette a jelenleg is itt lévő ifj. Vaskovics Antal, ki alatt az eddig általánosságban ósláv nyelven végzett istentiszteletek és hitszónoldatok magyar nyelvű végzést nyertek. Hasonlóképen az iskolák tanítási nyelve is kizárólag magyar lett. Az ő idejében épült 1910-ben a három tanerőre fejlesztett háromtantermes és két tanítói lakással bíró emeletes iskolaépület, mely díszére lehetne a megye bármely városának is. Ugyanakkor épült a jelenlegi lelkészlak is.

1878 augusztus 6-án az akkor dühöngött tűzvész nemcsak a község nagyobb részét, de templomát, lelkészlakát, iskoláját, községházát is elpusztította ; a kétségbeesett lakosság Isten után csak az emberbarátok irgalmasságában nyert némi vigasztalást, ekkor kapta a most is fennálló s 1914-ben megnagyobbított gótikus fogadalmi Mária kápolnáját a kurityáni uradalomtól, amelyet onnét áthozva, itt felépítettek.

Intézményei iránt érzékkel és jóakarattal viseltető nép a tűzvész után rövidesen nemcsak a maga házait, de a középületeket is rendbehozta. 1925-ben a régi kis templom tágas kereszthajó, szentély és sekrestye hozzáépítésével tetemesen kibővült, 1926-ban díszesen kifestetett s felszereltetett. Ez újonnan rekonstruált templomot, a hívek nagy örömeire, 1926 június 29-én az eperjesi egyházmegye itteni részének apostoli kormányzója, Papp Antal érsek, ünnepélyesen felszentelte s ugyanakkor a templom külső keleti falába elhelyezett hősök emléktáblája is dr. Soldos Béla főispán, számos előkelőség és ezrekremenő hívők jelenlétében nagy lelkesedéssel lelepleztetett.

Úgy a régi építkezések, mint a legújabbak is, ifj. Vaskovics Antal fáradhatatlan s kitartó buzgólkodását hirdetik, ki a község javát szívében viselő Németh Imre főjegyzővel egyetértve, Szémán Károly községi bíró és a hitközségi tanácsstagok kitartó munkásságával az építkezés ügyét dülőre hozta s be is fejezte. S hogy Mucsony községe ily ritka íródon anyagilag is előre haladt, ezt a hitközségi és politikai községi elöljáróság együttes és megértő munkájának köszönheti.

Mucsony község fejlődését illetőleg a gyors előhaladás már az 1910. évtől megkezdődött, amikor középületeit igyekezett mind rendbeszedni és fejlődésére nagy befolyást gyakorolt az 1911. évben a község felső végén mai napig is fennálló és Brát János által megnyitott kőszénbánya és az általa felépített téglagyár. Erősödni kezdett már ebben az időben is a község által kedvelt Hangya-szövetkezet, amely teljes egészében magához vonzza a község egész közönségét. Amikor a világháború kiütött, a községből mn-tegy 500 egyén vonult be a különböző fegyvernemekhez és hogy a bevonult férfinép mily katonának bizonyult, mutatja az, hogy a bevonultaknak $\frac{1}{3}$ része mind, mint számottevő altiszt szolgálta a magyar hazát. A bevonultak közül a községnek van 28 hősi halottja, akiknek emlékét a község díszes márványtáblával örökítette meg a helybeli templom falában.

A háború tartama alatt 1917. évben a község a kőszén jogát, amelyet bérlők használtak és nem gazdaságosan, a község lakossága, hogy megmutassa hűségét és magyarságát a magyar állammal szemben, a község szénjogának megvétele a magyar állami kincstárnak felajánlotta, aki azt még ez évben megvette és azóta, amióta a kincstár bányája megindult, van egy szép bányatelep, amely a községnek nagy ékessége és kereskedelmi szempontból is a lakosságra nézve nagyfontosságú, mert sok mindenét, amit távoli piacokra kellene elvinni, a bányatelepen tudja értékesíteni. A háború tartama alatt, amikor a községeknek a katonaság ellátására terményeket kellett beadni, a község lakossága a teherbírás szerint 2000 q ételneműt szolgáltatott be a katonaság részére és a hazafias áldozatkészségét mutatja az is, hogy az itthonlévő lakosság hadikölcsönben közel 200.000 koronát jegyzett.

A községnek ezidőszerint öt néptanítója van, akik mindannyian lelkes és buzgó hívei a magyar kultúrának, mert úgy levanteintézményt, mint az ifjúság gondozását, teljesen szívükön viselik. A megalakult olvasókör is erősen tevékenykedik.

A háború után bekövetkezett forradalom, amely tönkretett sok községet, a lakosságot itt is meglepetésszerűen érte, de a nép a fejét nem vesztette el, figyelt, gondolkodott és közigazgatási fejétől kért mindenben tanácsot, úgyhogy a községben semmiféle kára egyetlen lakosnak sem volt. A forradalom kitörésekor csakis Hangya-szövetkezetünket lopkodta meg a szomszéd bányatelepekről beözönlött éretlen tömeg, de ez is az előjáróság jóindulatú felhívására a kárt igyekezett megfizetni. Ezen nehéz idők alatt a lakosság nyugodt volt és nem feledkezett meg a törvénytiszteletről és igyekezett mindenben saját előjáróságára hallgatni. Mikor mások romboltak, itt a legsúlyosabb időkben csináltatta a község az összes betétszerkesztési munkálatait, amikor a bíróság hónapokig itt volt és minden munkáját a legnagyobb rendben a nép által tisztelve tudta befejezni és a munkálatok befejeztével az eljáró betétszerkesztő bíró a legnagyobb elismerését fejezte ki a község előjáróságának.

Amikor a községet idegen katonaság szállta meg, nagyobb bajok ekkor sem történtek, ami szintén az előjáróság intézkedéseinek köszönhető.

Kereskedelmi szempontból az egész községet és bányatelepeket uralja a községben a Hangya-szövetkezet és a külső területen a Diósgyőri Fogyasztási Szövetkezet itteni fiókja és mindkét szövetkezet szakszerű vezetés alatt úgy működik, hogy az teljesen kielégíti a publikum igényét.

A községnek és a telepnek is van kiváló levante- és külön football-csapata. Ezen csapatok a járás területén az első csapatok között foglalnak helyett, amit az oktatók nagy buzgalmának köszönhet a község lakossága.

A földbirtokreform során a lakosság megszerezte a még itt létező utolsó úri birtokot, amely birtokból a hadviseltek, az összes hadiözvegyek és hadiárva kapnak megfelelő mennyiségű földet és a házhelyigénylők kaptak 40 házhelyet és az építkezések az új házhelyeken csekély kivétellel, már be is fejeződtek.

A község lakossága kultúra tekintetében nagyon is igyekvő és ezt mutatja az, hogy a községben, amelynek 2000 lélekszáma van, igen tekintélyes része napilapot olvas. Hogy a lakosság törekvő és dolgozni szerető, mutatja az, hogy 4000 hold ingatlannal bír, de még mindig venné a birtokokat. A község lakossága vallását különösen nagyon szereti, ünnepnapjait szigorúan megtartja, mert a templomba nemjárást bűnnek tartja és ünnepnapon igás fogatát senkinek rendelkezésére nem bocsátja. Előjáróit úgy egyházi, mint világi téren megbecsüli, szereti és igyekezik mindenben támogatni. Munka tekintetében olyan, hogy az év egyes szakaszaiban elvégzendő mezei munkákat, amit más község lakossága kezdeni szokott, itt már be is fejezték és a vasszorgalma miatt a községnek igen sok irigye van a vidéken. A nép takarékos, a külsőre igyekezik sokat adni, de vagyonkáját szereti megbecsülni. Ami a nép komolyságát illeti, mutatja az is, hogy vezetőire valósággal büszke, igaz ugyan, hogy a nép vezetői is igyekeznek az istenfélelmet, hazaszeretetet és a becsületet a község lakosságába beoltani.

NAGYCSÉCS

Nagycsécs község keletkezésének idejére, adatok rendelkezésünkre nem állanak. Hogy a község helyén már a neolitik-korban emberek laktak, bizonyítják az ekék által kiforgatott azon korból származó csonteszközök és cserépedénydarabok. A községre vonatkozó 1333/35-ből származó adatok szerint, Csécsen már a fentemlített időben felépítve találtatott a Szent Jakab tiszteletére épített templom.

Karácsonyi János szerint a XII—XIII. században Csécs egy Miskócz nevű földesúr birtokába jutott, kinek a nevéől kapta elnevezését a mai Miskolc, amely család a XIV. század közepe táján lekerül a történelem lapjairól. A község 1248 után Diósgyőr várkerület fennhatósága alá kerül, az Ákos nemzetségbeli Ernye ispáné alá, IV. Béla király adományozása folytán. Ezen időtől a mohácsi vészig nem történik említés Csécsről mindazideig, amikor 1544 augusztus havában Mehemed budai basa adóbehajtás végett 8000 emberrel Miskolc ellen indul és ez útján 45 más útjába eső borsodmegyei helységgel együtt Csécset is felégette.

A község fekvésénél fogva, — ugyanis a Sajó partján fekszik és a gyakori kiöntések következtében kövér legelői voltak, — állattenyésztésre igen alkalmasnak bizonyult. Különösen a juhtenyésztés virágzott, mit az 1579-ben összeállított juh tizedlajstrom is dokumentál.

1641 őszén Borsod vármegye a szolgabírák útján vizsgálatot tartott arra nézve, hogy a zsitvatoroki béke óta, hány falvat hódoltatott meg a török? milyen adókkal róttta meg? mennyit tett az ki természetben. Az ez évről szóló szolgabírói jelentés a következő: »Nagy-Csécs 32 esztendeje, hogy haza szállván Egreu Pyso Huszainnál megsummáltak és annak utánna, hogy meghólt, jutottak Jejtihá birodalmába ; ez két urok semmiben nem háborgatta őket : hanem mintegy 12 esztendeje, hogy az mostani urok Kara Musztafa bírja őket, ez is az sommájokát nem nevelte, de sok szokatlan szolgálattal terheli, az kit az életben urok nem cselekedtek ; minden esztendőben veszen rajtok 32 szekér szénát, az fahordásnak szüneti nincsen, búzát veszen rajtok 29 kilát, vaját 29 itcét és egy vágó tehenet.«

Ezen jelentésen látjuk az első nyomát annak, hogy »Nagy-Csécs« néven szerepel a község, ugyanis addig csak mint »Csécs« fordult elő.

A mai Nagycsécs község a Sajó jobb partján fekszik. Északnyugatról Muhi, délkeletről Sajószöged községek határolják. Tőle nyugatra terül el Szakáld község, míg keleten a Sajó von határt. Területe : 1720 kat. hold. Lakosainak száma : 1000, kik közül kb. 80%-a római katolikus, 20%-a pedig a gör.-kath. vallást követi. Lakói földműveléssel foglalkoznak. Róm. kath. elemi iskolája van két tanerővel. Tanítók : Mészáros Antal és Fojtik Gyula, kik közül az előbbi a leventeoktatás vezetője. Körjegyzőségi székhely. Körjegyző : Értelmes S. Gyula, ki már 23 éve vezeti a körjegyzőség ügyeit.

NEMESBIKK

Irta : *Maklár Pap Ernő*

Nemesbikk község Borsod vármegye alsó részében, a Tisza folyóhoz 7 kilométerre fekszik. Földje termékeny, szép sík felülettel, lakosai tiszta magyarok. Büszkék

származásukra, hiszen mint a név is mutatja, a községet kiváltságos nemesek lakták. Magának a községnek eredetét kimutatni nem lehet, de egy, a ref. egyháznak tulajdonában volt úrasztali kendőbe beleszótt 1561. év azt mutatja, hogy e község az 1500. években már népes község volt s mindjárt a reformáció megindulása után felvette a református hitet. A község nem mai helyén állott, hanem a dr. Nagy Ferenc-féle birtokon, a mostani helyétől körülbelül 2 kilométernyire, mert ezelőtt még 25 évvel ott egy dombos helyen meg volt a régi templomnak romja, amelyből a 25 évvel ezelőtt élt 80–90 éves emberek vallomása szerint a lakosok sok követ-téglát hordtak el. Valószínűnek kell tartani, hogy ez a templom, a hozzá tartozott faluval együtt a tatárjáráskor és később a törökök által pusztult el. Erre vall a temérdek emberi csont, az agyagedények, nyílvevessző, sarkantyú töredékek, melyek ásatáskor nagy mennyiségben kerülnek elő a földből. De a Hó vize is — amely ma Hejőnek neveztetik — megduzzasztva áradáskor a Tisza vize által, elborította az akkori lapályos helyeket s mintegy kényszerítette a lakosságot, hogy magasabbfekvésű helyeken keressen védelmet az ár ellen, erre pedig a mostani alacsony lapály, ahol a község ma fekszik, nem volt alkalmas. Parasztbikken — amely ma már puszta — népes falu volt, mert Igrici Parasztbikknek volt filiája egyházi tekintetben s keresztelésre-esketésre oda jártak a lakosok. Sajnos, az egyházi irattár csak 1760-ban kezdődik s az akkori időkről semmi okmány nem maradt. A mai község temploma igen régi keletű lehet, mutatja azon egyházi feljegyzés, hogy a »templomra 1786-ban torony húzatott!« A község lakossága »nemes« volt s a törökök által 1583-ban Parasztbikk elpusztulván, a cselédeknek lett lakhelyévé. Földesura a községnek nem igen volt, hanem azt apróbb nemesek lakhatták, akikről nyerte »Nemes« nevét is, megkülönböztetésül a nem nemesek által lakott »Paraszt«-bikktől.

A községet sokat sanyargatta a török is, terhes adókat vetett ki rá s kétszer fel is perzelte. A község lakossága földműveléssel foglalkozott és foglalkozik ma is, bár a község elhelyezkedéséből, hogy az a »Hő« patak partján magas dombos helyen épült, míg a »Hő« kiömlése révén a lapályon dús legelő volt, arra következtetünk, hogy a földművelés mellett a szarvasmarhatenyésztés is fő jövedelmét képezte a lakosságnak, míg mellékfoglalkozásként a halászatot űzhették. A mai lélekszám körülbelül 1200 lélek, amelyből mintegy 1000 református. A birtok $\frac{9}{10}$ -edrésze a református lakosok kezében van, akik 2 ref. iskolát 2 tanítóval s díszes templomot tartanak fenn. A róm. kath. egyház 200 lélekkel Hejőbábának filiája s itt csak egy tanítója van egy iskolával. A község utcái, házai elég rendezetlenek, mert a régi »nemesség« parancsot nem tűrt, építkezési szabályokat nem ismert, úr volt a maga portáján és »csak azért is« odaépített, ahova akart, semmivel nem törődve, A község élén Tóth Dezső főjegyző áll, aki puritán egyszerűséggel, hangyaszorgalommal s példás becsületességgel vezeti az ügyeket, segédkezik neki Bodnár György adóügyi jegyző, aki mint leventeoktató megkedveltette a sportot. A ref. egyház lelkésze Maklár Pap Ernő, aki nemcsak mint lelkész, de mint »Levente« elnök, mint ember is évek óta buzgólkodik a község műveltségének föllendítésén. A község tanítói: Ragályi Dezső, dr. Gyenesné Kernács Ilona és Ürmenyi Mária. A lakosság művelt, jómódú, Istent félő. Hazát szerető. A »Hősök Emlék Oszlopának« még 1923-ban történt felállításával bizonyágot tett nemes jelleméről.

NOSZVAJ

Irta : *Kovács Lajos*

Noszvaj községben, melyről mint az Árpádház-korabeli politikai községről tesznek említést, és az 1805. évben Fényes Elek által kiadott Lexikonban az akkori földesurak névszerinti felsorolásával már mint 1800 lelket számláló község van felsorolva, — a községházának 1857-ben történt porig égése alkalmával minden okmány, minden irat elpusztulván, — a község történetére és fejlődésére vonatkozólag semminemű irat nem maradt fenn, s így múltjára nézve csupán néhány megbízhatatlan szóbeli hagyomány áll rendelkezésre.

Míg Borsod vármegye monográfiája Noszvaj községet már az Árpádház korában mint Noszvaj nevű községet említi, — addig szájhagyomány szerint Noszvaj község az ő elnevezését a XVI. század elején állítólag Noszvaj nevű török bég től nyerte, — aki itt, mint a község birtokosa, dominált.

Nevezett török bég halála után az egész községet mint uradalmat, állítólag valami De la Motte nevű francia tábornok kapta meg, — s ő volt állítólag az, aki a község nyugati szélén levő, 19 kat. holdas gyönyörű fekvésű, — most a Gallasy-család birtokában levő, teljesen parlagon heverő parkban, — egy 14 szobás, mesés szépségű, remek freskókkal díszített kastélyt építtetett.

Hogy a nevezett francia tábornok halála után a kastély és park kiknek a tulajdonába ment át, arról a ma élő emberek közül felvilágosítást adni senki sem tud. Annyit sikerült csupán megállapítani, hogy az 1848—1849-es szabadságharc alkalmával ez a kastély már Almásy Emánuel és neje : gróf Teleki Anna tulajdonában volt. Hogy azonban ezek mikor vették birtokukba, azt megállapítani nem sikerült. A Fényes Elek-féle Lexikon alapján megállapítható, hogy az Almásy és gróf Teleki-család már a XIX. század első tizedében, a Téglássy, Bónis, Beniczky, Platthy, Dőry és Jankovich-családokkal, mint Noszvaj község földesuraival együtt, mint az említett földesurak között legtöbb birtokkal rendelkező földesurak már Noszvajon laktak és hogy a birtokukban volt földbirtokokat az 1869. év szeptember havában történt nyilvános árverésen valamennyien elvesztették, abban az évben Noszvajról mindnyájan elköltöztek, s hogy az Almásy és gróf Teleki-család, valamint a Beniczky-család összes ingatlan vagyonát a jelzett árverésen Steinhauser István egri kereskedő vásárolta meg, a többi földesúr ingatlan vagyona pedig ugyanazon árverésen noszvaji kisbirtokosok tulajdonába ment át.

A remek kastély és park Steinhauser István birtokában és gondozása alatt még elég jó karban volt; Steinhausernek azonban az 1889. évben bekövetkezett halála után az egész Almásy és gróf Teleki-féle vagyon előbb leányára : Gallasy Gyuláné Steinhauser Bertára, majd Gallasy Gyula halála után ennek gyermekeire és unokáira szállott, kiknek birtokában azonban a drága műemlék és gyönyörű park évtizedeken át, 1904 óta lakatlanul, elhagyatva, nagyrészt pusztulásnak indult.

Noszvaj község, Borsod- és Heves vármegye határán, Heves vármegyétől illetve Eger város határától, ú. n. forró-patak által elválasztva, Eger városától $7\frac{1}{2}$ kilométerre, ajárás székhelyétől, Mezőkövesdtől pedig $17\frac{1}{2}$ km. távolságra

fekszik. Minthogy észak, kelet és nyugatról 300—666 méter magasságig emelkedő hegyek övezik, s csak délről nyitott, nagyobb szelektől teljesen védve van, s éghajlata, — a 4—6 km. távolságra fekvő szomszédos községek éghajlatához viszonyítva, — egész télen át 4—6 fokkal enyhébb. S ez a szél- és pormentes levegője, — tekintetbe véve még a minden irányban kiépített, mondhatni kitűnő vicinális- és közdűlő utait, — egyenesen képesítik és felhívják a figyelmet arra, hogy ez a község most már a csonkaország elsőrangú üdülő-telepévé fejlesztesse. A lakosság lélekszáma jelenleg 1712, melyből ref. vallású 1330, róm. kath. vallású 242, baptista 126, zsidó 14; — kik túlnyomóan, 97%-ban, földműveléssel foglalkoznak.

A község határának kiterjedése 3273 hold 711 négyszögöl, melyből uradalmi birtok 1320 kat. hold, a volt úrbéres gazdaközönség tulajdona 131 h. erdő, s 251 h. legelő és dűlő utak.

A községi lakosság tulajdona tehát a 402 lakóház helyével, beltelkével, utakkal, utcákkal, patakmedrekkel és vízmosásos területekkel együtt összesen mintegy 1510 kat. hold. Ezen területnek igen tekintélyes részét azonban a legnehezebb munkájú ú. n. veres nyirok és kőpor-dombok képezvén, a lakosság a legnehezebb földmunka dacára is, gabonaneműeket, kenyérmagvakat csak oly kis mennyiségben tud termelni, hogy a sovány, magasfekvésű, s meredek oldalakat képező föld hozama, a lakosságnak legfeljebb 4—5 havi szükségletét tudja fedezni.

Ennek következtében a lakosság már évtizedek óta a legnagyobb szorgalommal gyümölcsstermeléssel foglalkozik, — s minthogy cseresznyéje és berzencei szilvája elsőrangú és messze híres, — cseresznye- és szilva termését a Tiszán inneni és Tiszán túli kerület községeiben cserekereskedéssel, búzáért, lisztért és egyéb kalászosokért értékesíti.

A gyümölcsstermelők így biztosítják maguknak évi kenyérszükségleteiket, — míg a szegényebb néposztály, kb. 240—260 személy, — az ország legtávolabbi részeibe is, 6—8 havi summás munkára szegődik el, s onnan hozza meg családjának a télre való kenyérszükségletet. A lakosság állattenyésztéssel is szívesen foglalkoznék, — s akiknek ez módjukban van, — szép állatokat produkálnak is, a leküzdhetetlen akadály az állattenyésztésnél az, hogy legelő nincs, mert a közlegelő mindössze 230 holdat tevéen ki, ez a vízmosásos kopár legelőterület állattenyésztésre egyáltalán nem alkalmas.

A község tulajdonában összesen 130 h. erdőterület van, melynek talaja egy óriási kavicsbányát képez, melyről a tölgyerdő kivágatván, mint tölgyerdő megszűnt létezni. Miért is az egész erdőterület rendszeres évi ültetgetés útján eddig mintegy 450.000 akác csemetével ültetett be, mely a kavicsstalajban is elég jól díszlik.

A lakosság rendkívül takarékos, tisztaság-kedvelő, józan életű, a fényűzéstől tartózkodó, s mondhatni gyenge kosztón él.

Szomorú dolog azonban a községben az, hogy bár e tekintetben a legfelsőbb helyeken is mindent elkövettek, a községben még mindig 88 olyan család van, amely olyan földalatti pincelyukban lakik, melynek teteje szántó vagy legelő, ahova nap soha be nem süt, ahonnan a háztulajdonos ha szobájából kilép, a küszöbről már az utcára lép ki.

Vannak, akiknek annyi területük sincs, hogy a szabad ég alatt leüljenek

S ezektől a földalatti lyukaktól épügy házadót fizetnek ! Ebből következik aztán az a még szomorúbb tény, hogy éppen abban a Noszvaj községben, mely por- és szélmentes levegőjéről, útainak kiválóságairól, utcáinak és udvarainak kiváló tisztaságáról híres, s a községet és vidékét idegenek oly szívesen és számosan látogatják, éppen ebben a községben az elhalt tüdővészesek száma gyakran meghaladja a halálozások 40%-át. Iskolája kettő van, egy református és egy r. kath. iskola ; az előbbiben 2, az utóbbiban 1 tanerővel. E tanerők közül van egy női tanerő, aki több mint 100 gyermeket tanít.

Temploma csupán a reformátusoknak van, a róm. kath. hitközség a bükkzsérci r. kath. anyaegyházhoz tartozván, az isteni tiszteletet ott látogatják. Helyben pedig néha-néha a kath. tanítónő tart nekik vallási gyakorlatot.

Dacára, hogy nagyon szegény, s kenyerét télen-nyáron egyaránt a legnehezebb munkával keresi meg, a kommunista eszméknek a lakosság 99%-a határozott ellensége, s a vörös uralom idejében a vidéken tán ez volt az egyedüli község, ahonnan a tanácsköztársaság, — dacára annak, hogy hónapokon át vörös detektívekkel, s egész héten át egy egész vörös zászlóaljjal zaklatta, — egyetlen vörös katonát, sőt egyetlen vörös őrt se tudott bevonultatni.

Analfabéta a 6 éven felüli, mindkét nembeli lakosságnak legfeljebb 3%-a található. A népies előadásokat szívesen hallgatja, s a művelődésre hajlammal bír.

NYOMÁR

Nyomár község keletkezése teljesen ismeretlen, de a régi iratokból az vehető ki, hogy a Hangácson székelő Hangácsi-család ősbirtoka volt és a XIV. században már mint úrbéres község adózik. Lakosai jobbágyok voltak. Az 1610. évben a töröknek fizettek adót. Eredetileg Nyomár a Ziliz-Hangácsi törvényhatósági útnak a jelenlegi községgel szemben lévő oldalán a szőlők alatt épült, de elpusztulván, jelenlegi helyén épült fel újból. A község az 1848. év után felszabadult és megmaradt mint volt úrbéres község, melyhez hozzátartozik az ú. n. Kökényvölgy, vagy Hatház nevű tanya, mely jelenleg vitéz Lakos Gézáné és Irsay Imréné tulajdonát képezi.

A község lakosai vallás tekintetében megoszlanak a ref., r. kath. és g. kath. vallások között, ahol is a r. kath. és g. kath.-ok számbelileg túlsúlyban vannak, míg a vagyonosabbak a ref. vallásúakhoz tartoznak. A község lakosai tisztaszínmagyarok.

A községben van ref. és r. kath. templom. Van két felekezeti jellegű iskola, ahol is a ref. iskolában Gábor István ref. tanító, míg a r. kath.-oknál Kacsir János r. kath. kántortanító működik. Van a községben gazdasági irányú ismétlőiskola is, melynek elnöke Kalas Tamás körjegyző és vezetője Gábor István ref. tanító.

ÓNOD

Irta : *Sólyom Lajos*

Ónod történelmi nevezetességét a mellette terülő muhi pusztán, 1441 ápr. 11-én a tatárokkal vívott szerencsétlen ütközettől nyerte. Ez ütközetből maga a király is csak lovagjainak önfeláldozása árán menekülhetett meg. Ezeknek,

köztük a Madách- és Fáy-család őseinek köszönhető, hogy Béla király megmenekült. Egy nap odaveszett Magyarország színe-java, főpapjai, vitézei, Magyar ország úgyszólván megsemmisült.

Az ónodi Chudar-család már a XIV. század végén birtokában volt a mai Ónod körül elterülő nagy földterületnek. Hogy a rablások és fosztogatások ellen magukat megvédhessék, Ónodi Chudar Péter Zsigmond király engedelmével kezdte építeni a nevére nevezett Ónod várát. Valószínű, hogy a Chudarok telepítették be Ónod községet is, mely 1470-ben már mezővárosnak van említve. Tartozékai közt fel van említve Őrös, Bába, Szederkény, Igriczi és Nagy Bócs. A Chudarok után Ónod várát tartozékaival együtt a Rozgonyiak, majd az ő kihaltuk után Tótselymesi Tárczay János székelyek ispánja, 1511-ben Ákosházi Sárkány Ambrus pozsonyi ispán kapta királyi adományba. A mohácsi vész után Perényi Péter abaujvármegyei örökös főispán birtokába került, kitől fia, Gábor nádor 1567-ben örökölte. Róla örökösödés útján Báthory István országbíróra szállott, kitől Losonczy Anna Ungnád Kristófné váltotta magához.

A mindinkább terjeszkedő törökök 1582-ben Mohi városát (mely a mai Ónodról délnyugatra feküdt) egyúttal Ónodot is, felégették. Ezen harcok erős nyomokat hagytak maguk után, úgyhogy 1588-ban a nagy fontosságra emelkedett Ónod várkastélyaiak tűrhető állapotba helyezését javasolták, mert az egész vár siralmas állapotban volt. A vármegye részéről úgylátszik, történések intézkedések Ónod várkastélya helyrehozatala dolgában, mert 1590-ben a vármegye közigazgatási hatósága kénytelen volt Miskolcra elmenekülni. Ennek a várkastélynak falai között nyert a vármegye hatósága oltalmat Mohamed budai basa seregei elől, melyek Miskolcot feldúlták.

Midőn pedig Felső-Magyarország védbástyájának tartott Eger vára 1596-ban gyalázatos feladás által Mohamed szultán kezére került, az 1600. évi 16. t. c. gondoskodott arról, hogy Ónod várépítése és megerősítése eszközöltessék. Védőőrséggel, valamint éléssel ellátták. Eger elestével nőtt meg Ónod vár jelentősége. Az 1602. évi 14. t.-c. 2-ik szakasza »véghelynek« nyilvánította, építésére egész Abauj- és Zemplén vármegyének alsó járásait ingyen munkára rendelték. Ezt a határozatot 1604. t.-c. megerősítette (Lásd Soós Elemér Ónod vár története.).

Az ónodi főkapitány, Kátai János, 1624-ben újra sürgette az ingyen munkát. A szakadatlan munka a vármegye lakosságát a végvárak fenntartása ügyében, melyekhez Ónodon kívül Diós-Győr, Szendrő és Putnok is tartozott, már majdnem teljesen kimerítette, azonban a nádor a nemességet újabb áldozatkésziségre sarkalta. Tekintettel az eddig hozott nagy áldozatokra és elviselhetlen terhekre, a vármegye Darvas Gergelyt küldte ki Kassára, hogy erről jelentést tegyen. A hosszas tárgyalások, melyek a végvárak ügyében 1637–1638. években nagyban foglalkoztatták a pozsonyi országgyűlést, végre azt eredményezték, hogy a király beleegyezésével Ónod várőrsége szaporíttassék. Erre valóban nagy szükség lett volna, mert *az egri törökök 1639-ben okt. 10-én éjjeli rajtaütéssel meglepték Ónodot, a várat felgyújtották, öltek, vágtak mindenkit és akit élve elfoghattak, rabul vitték, a tömlőcből kiszabadították az összes török rabokat, ami lovat, marhát és barmot találtak, mind elhajtották, az egész várost rombadöntötték.* (Lásd Soós Elemér Ónod története.)

Az elpusztult várnak felépítése az ónodi vár főkapitányának, Keglevich Miklós-nak köszönhető, ki 1641 ápr. 2-án 100 forintot vett fel Ónod vár javítására. Nevezetes patrónusa volt Ónodnak I. Rákóczi György, ki 1644. a kapu felett ujonnan felépült házában lakott és innen rándult ki Vata környékére vadászatra. Ugyancsak nagy patronusa volt az ónodi ref. egyháznak is, melynek harangot öntetett, urvacsorai használatra aranyozott ezüst kannát és kelyhet ajándékozott, melynek árából az ónodi ref. egyház az 1882—83-ik évben a zsinati területből 62 kat. hold földet vásárolt, mely a szegény egyház fennállását örök időkre biztosította.

Az 1655. évi t.-c. 5. szakasza 500 lovas és 400 gyalogost rendelt az ónodi várban elhelyezni, mi bizonyosság arra, hogy a vár ekkor már teljesen kiépült, amit a nagy emlékéü fejedelemasszony, Lorántffy Zsuzsánna 20.000 frt. hagyományával elősegített.

1662-ben nevezte ki a király Petheő Zsigmond grófot Ónod várőrség főkapitányává és a király beleegyezésével magyar őrség szállotta meg Ónodot. Mindezek dacára a várost német katonaság tartotta megszállva és hogy a szegény nép meg legyen óva a németek zsákmányolásától, Sennyey Sándor kapitány szeretettel kérte Szentpéteri alispánt széna, abrak és kenyérnyújtás végett. *A felkelők ugyanez évben foglalták el Ónod várát és felégették.*

1671-ben már Spankau császári generális rendelkezik itt, ki Barkóczival 1674-ben, május havában a kurucokat megverte.

1676-ban május havában Wesselényi Ferenc, Felsőmagyarország főgenerálisa Strassoldó császári fővezér felett Ónodnál győzelmet aratott, mely ütközetben maga Strassoldó is súlyosan megsebesült.

Teleki 1678 aug. havában eredménytelenül vívta Ónod várát. A következő évben Gersey Petheő Ferenc, az ónodi kapitány, utánna Forrai Bálint;

1682 aug. 2-án a budai basa, Ibrahim, támadta meg az ónodi várat. Kétnapi lövetés után, harmadnapra a német védőőrség feladta, kiket Szendrő várába kísértek foglyul. A törökökkel szövetkezett Thököli Imre foglalta el és néhány évig bírta is Ónodot és a vár megerősítésére nagy buzgósággal törekedett.

1687-ben Csáky István grófot látjuk az ónodi kapitányságban. Következő év ápr. 7-én a *Thökölivel szövetkezett török csapatok teljesen felégették* úgynnyira, hogy egy év múlva is palánkjának csak az északkeletre eső felső oldala, a kővár-ból pedig csupán a puszta falak maradtak meg.

Ime tehát Ónodot, amint azt Horváth Mihály nagy történelmi munkájában szintén felemlíti, *többször felégették, elpusztították, ennek tulajdonítható, hogy Ónodon sem a községnél, sem az egyháznál olyan (régebbi időkből) történelmi okmányok nincsenek, melyekből Ónod község története megírható volna, ezért vagyunk kénytelenek idegen forrásmunkákat használni.*

A rombadőlt várfalakat ismét felépítették, mert Ocskai László 1703 szeptember havában a német lovasságot ennek a várnak falai közé szorította. A vár újra-építéséhez most már II. Rákóczi Ferenc fejedelem is kétszeres erővel hozzájárult. (Érdekes megemlíteni, hogy I. Leopold római császár és Magyarország királya 1700. évi Karácsony hava 19-ről Bécsben kelt adománylevelének erejével, Papi akkoriban puszta, most gazdag és virágzó helységet nyerte az Ónodi vég-várat őrzött több nemes család.)

Az 1707 május 1-én tartott országgyűlés Ónodnak országvilágra szóló nevezetességet szerzett. Az ónodi országgyűlésen, melynek a körömi mezőn felütött sáttortábor volt a színhelye, ebben a magyar világban nem sokszor látott pompával üdvözölték a rendek Rákóczit, de a fényes köntösök nem takarhatták el a nagy elégedetlenséget és egyenetlenséget. Több megye szóvá tette a háború nagy terheit és a kongó pénz okozta veszteséget. Turóc már a gyűlés előtt körlevéllel figyelmeztette a többi, hogy ebben egyértelemmel szólaljanak fel. Rákóczi ezt személyére nézve is sérelmesnek tartotta s emiatt a gyűlésen panaszt emelt. A rendek Rákóczinak elégtételt szolgáltatnak, Bercsényi hangosan kiáltja: »Haljanak a gazok !« Kardot ránt és Károlyival együtt Rakovszkira sujt, ezt megölik, Okolicsányit pedig elítélik és kivégzik. Turóc megyét a szomszédmegyék közt felossza, nevét is eltörlik. *«A saját királyaitól halálra sanyargatott nemzet ezen a gyűlésen mondotta ki elszakadását méltatlan uraitól, hogy hazájának, vallásának, becsületének és szabadságának védelmében semmi ne gátolja.*

Június 14-én proclamatum est : Eb ura fakó : mai napságtól fogva József nem királyunk, abrenunciálván mindenben ellene, inkább egy óra alatt elvesszünk, semmint örökös jobbgységben sínlódjünk. Azokat, kik két hónap alatt nem csatlakoznak, hűtleneknek nyilvánítjuk s a háború folytatására az adót is megszavazták. Királyt csak később akarnak választani, addig Rákóczi megmarad fejedelemnek.

Nagy esemény volt ez, melyhez hasonló csak még egyszer, 1849 ápr. 14-én fordult elő nemzetünk életében. A függetlenség örökké táplált vágya legalább szóban megvalósult. De a magasztos szónak nem felelt meg a tett. Magyarország nem tudta megvalósítani azt, mit kimondott. A forradalmat a vezetők viszálya és cselszövései fojtották meg. Most sem volt másképp, mint 1241-ben IV. Béla király idejében a Muhi pusztai ütközetet megelőzően és 1526-ban II. Lajos király alatt Mohácsnál. Lassú kimúlás következett a lelkesedés és hősiesség küzdelem szívemelő napjai után. Mint maga Rákóczi írja: a pénzhiány és a haditudományban való tudatlanság vetett véget a jól és merészen kezdett s míg a rézpénz forgalomban volt, gyorsan folytatott vállalatoknak. Pedig Rákóczi óriás uradalmainak jövedelmét is a háború céljaira fordították.

A fejedelem Lengyelországban járt a cár megnyerése végett és Bercsényi távolléte alatt Károlyi volt a fővezér. Ő már 1704-ben dolgozott ki egy tervet a megegyezésre, most meg éppen szükségesnek tartotta azt. Személyes érdekeiről sem feledkezett meg. A Confoederatio és az Ónodban kimondott határozat ellenére már 1711 március 14-én hűséget esküdött Józsefnek. Ez a tény legjobban mutatja, hogy nem csupán hazafiság vezette őt, minthogy 50.000 frt consolatiót kapott a császártól. Rákóczyhiába intette Károlyit, hogy az ő beleegyezése nélkül ne kössön békét, mert ő teszi felelőssé az egész kiontott és kiontandó magyar vérért, de Károlyi folytatta és be is fejezte az alkut és Szatmárban ápr. 30-án megkötötte az egyezséget. Május 1-én a majtényi síkon 12.000 kuruc letette a fegyvert és hűséget esküdött a királynak. A király teljes amnesztiát ígér Rákóczinak és társainak is, ha három hét alatt hűségre térnek. A fejedelem hosszabb megfontolás után nem fogadta el a békét s nem törődve magánérdekével, nemzete hasznára, a maga örök dicsőségére, inkább a száműzetés keserű kenyerét

választotta, semhogy lemondana a függetlenség eszméjéről. (Lásd Marczali Henrik: «Magyarország története» című munkáját.)

Rákóczi mindent bírt, amit e földön ember bírhat. Bírt sok milliókat érő uradalmakat, szép családot, hírt, nevet, dicsőséget, melyeket mind megtarthatott volna hazája szabadságának árán és ő mindezeket feláldozva, több bujdosó hívével együtt török földre, Rodostóba ment, hol 1635-ben halt meg.

A legnagyobb hazafi, kit valaha Magyarország földje szült, idehaza hazáruulónak nyilvánított, fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Természetes, hogy a magyar nemzet történelmének ezen kimagasló alakját el nem felejthette, az azonban örök szégyenfoltja marad, hogy ezen legigazabb fiának megbélyegzését majdnem 200 éven át tűrte.

Ónodon beteljesült az a magyar közmondás: »Nagy út mellett, nagy víz mellett nem jó lakni.« Nagy út mellett feküdt Ónod, mert a »hadak útjába« esett, s emiatt — mint fentebb láttuk — az ellenség többször felégette s elpusztította. Nagy út mellett is lakott, hol minden talpalatnyi föld az uraságé volt, a lakosoknak csak a szolgálat jutott. Ehhez még az is hozzájárult, hogy a nagy »muhi pusztából olcsón 1—2 forintért jutván olcsó bérlethez, robotos földet nem vállaltak és így a jobbágyság felszabadításával nem jutott nagyobb földbirtokhoz. Mindössze 8 telek föld volt az, mely jobbágyi kézen volt és midőn ez a föld felszabadult, nem fogadták el az uraság által felkínált megváltási ajánlatot, hanem perbe szálltak s az uradalom fiskálisával szemben a rövidet húzták.

Végre 1881—1882-ben, Tisza Kálmán miniszterelnöksége idejében, a »muhi puszta« már nem puszta, hanem legnagyobb részben művelt terület, mint kincstári birtok, eladásra került, kat. holdanként 150 forint vételárért, 20 évi törlesztésre. Meg volt adva az alkalom, hogy Ónod földhöz juthasson. Hiszen húsz év alatt a föld maga magát kitermelte. Voltak olyan okosok, kik a vállalkozókat azzal ijesztgették, hogy a földvételnek házuk is utánna meg s így történt, hogy a felajánlott összes terület csak egy részét vásárolták meg, a »Muhi« területből ismét megvásároltak az ónodiak 400 hold földet 280 forintjával. Majd a Mudrony birtokából a »Nagy Tullus« is az ónodiak kezére került. Végül Lencz mezőnyéki nagybirtokos által a Melczer L. birtokából megvásárolt 70 kat. hold 1927-ben ismét visszakerült az ónodiak birtokába. A »nincsetlenek« házhelyet a Melczer uradalomtól nyertek. Így mégis szögről-végről az ónodi lakosok földhöz jutottak; azonban így is csak két gazdának van 50 holdon felül, a többi 8—20 holdas kisgazda, jó részben pedig szegény napszámosok.

Ónod mindjárt a szatmári békekötés (1711 ápr. 30) után leányágon (Rákóczi Julia) Aspremont gróf kezére került, majd ő utána az Erdődy grófok bírták az ónodi várhoz tartozó uradalmakkal együtt. Ő alattuk használták fel a vár anyagának legnagyobb részét elsőben egy magtár, majd a község délnyugoti részében egy kastély építésére. A jelenleg fennálló róm. kath. templom is részben a vár anyagából épült.

Özv. Erdődy Károlyné halálával fiai, Erdődy Rudolf és Erdődy István az özvegy grófné unokájának, Draskovics grófnak adták el az ónodi uradalmat, aki igen jó vásárt csinált, amennyiben az uradalomhoz tartozó ónodi, aranyosi és

emődi erdőkből kitermelt fa árából kifizette a vételárat, előbb bérbe, majd egy év múlva a miskolci bankoknak eladta. A bankok az uradalmat parcellázták, ezektől pedig kelemesi Melczer László Ónod várát és a község délnyugoti végén álló kastélyt 2340 hold szántófölddel együtt megvette, melyben részben maga gazdálkodik, részben helybeli és sajópetrii lakosok bérük.

Ónod község lakosainak száma ma 2500, ezek közül 1400 r. kath., 800 református, 300 izraelita. A ref. egyháznak 2 iskolája, a kath. egyháznak 3 iskolája van. A községben a katolikusoknak és reformátusoknak van temploma, az izraelitáknak imaháza. A kath. egyház élén Nagy Béla lelkész áll, a reform. egyház lelkésze dr. Pápay István, az izraeliták rabbija Schuck Mayer. A lakosság szintiszta magyar. A kereskedőket és mintegy 40 iparost leszámítva, földműveléssel foglalkoznak. A községnek, amely kereskedelmi szempontból a környék centruma, van 12 országos vására és hetipiaca, van egy gyógyszertára, 3 orvosa, 1 állatorvosa.

ÓZD

Ózd nagyközség a régi Gömör határán, az Aggteleki barlang mellett, a trianoni határtól alig 3 km-re fekszik. A község a Rimamurány–sajgótarjáni vasmű ózdi gyár telepének létesítése előtt jelentéktelen kisközség volt, melynek lélekszáma a 400-at sem érte el és hegyes, dombos, alig számbavehető határa a kishatár lakosságnak is csak szerény megélhetést nyújtott; ma már az ózdi vasgyár közel 4000 munkást és tisztviselőt foglalkoztat.

Már Árpád fejedelem korában ismeretes volt a német és tót telepítvényesek által művelt vasipar. Később Mátyás király idejében a gömör-csetneki fegyverkovácsok szállították a nagy király feketeseregének felszereléséhez szükséges vasműveket és fegyverkezési eszközöket.

A Habsburgok uralkodása alatt 1598-ban II. Mátyás király hadat küldött Móri Ferenc, a csetneki várúr ellen, hogy a jolsvai és ohtinai lakosokat a vasércbányák művelésében és a vasgyártásban ne háborgassa.

Mikor II. Rákóczy Ferenc 1698-ban zászlót bontott, legelső dolga volt Lányi Pál sajógömöri földbirtokost a sajógömöri vasipar felügyelőjének kinevezni. Lányi állította fel az első vaskohókat Dobsinán és Nagyrőcén, ugyanő rendezte be a nagy fejedelem parancsára a rozsnyói és dobsinai kardgyárakat is.

A Rákóczy-szabadságharc után Ózd és környéke a tekintélyes földbirtokkal rendelkező Sturmman vasgyáros család kezébe került, akik már a hétéves háborúban Mária Terézia királynő hadseregének vasanyag-szállítói voltak. A királynő 1765-ben az ózdi vasműveket is megtekintette.

A Napoleon elleni háborúban, az 1809. évi nemesi felkelés előtt az összes gömöri és borsodi vasművek rendelést kaptak hadianyagszállításra II. Ferenc király kormányától József nádor közbenjárására.

A XIX. század elején bekövetkezett nagy vaskereslet újabb vasgyárak keletkezését vonta maga után. A Murányi Unió 1808-ban, a Rimai Koalíció 1811-ben alakult, hogy a nyersvastermelést néhány nagyobb olvasztóban központosítsák.

Az Unió alapvagyona a Csernus, Czibur, Latinák, Barthó, Sturmman, Benkár,

Czékus, Clementisz, Gömör-családoktól az egyesületnek átadott vashegyi bányabirtokokból és a nagyrőcei városi olvasztókból keletkezett.

A Rimai Koalíció alapvagyonát a báró Luzsénszky, gróf Forgách, Kubinyi, báró Prónay, Török, Farkas, Jankovich, Heincz stb. családok Nyústyavidéki olvasztóin és vasbányáin kívül az összes rimai erdőségek alkották.

A 30-as és 40-es években tapasztalható intenzív fejlődés hozta létre a gömörmezei vasművelők egyesületét, valamint a társulaton kívül álló Concordia-egyesületet.

A gömöri és a borsodi vasiparosok, mivel az ország szívében 1845-ben a vasutakat megkezdették építeni Pest—Vác, Pest—Szolnok—Debrecen felé, Ózdon nagygyűlést tartottak gróf Andrássy György, a későbbi országbíró és tekintélyes dernőlucskai vasgyárosnak elnöklete alatt. Andrássy gróf tiltakozott az akkori kormány azon intézkedése ellen, hogy az angol vasat és vasúti sineket nagy mennyiségben beengedte és ennek ellensúlyozására indítvány tétetett, hogy részvények jegyzése alapján Sajópüspöki községben, a Sajó és Rima folyók összefolyásánál, valamint tekintettel a sajóvárkonyi jó barnaszénre és az ott elterülő, azóta már kivágott nagy erdőségekből nyerhető faszénre, egy nagyobb szabású vasúti sineket gyártó vas- és acélhengermű létesíttessék.

Sajnos, ez a szép terv, mely a bérces Gömörben egyesítette volna a későbbben társult vasműveket, megbukott és csak 1846-ban Szathmáry Király Pál indítványára építettek Ózdon egy kisebb hengermű-gyárat, mely később a Gömöri vasművelő társulat címét vette fel.

Az 1848/49-i szabadságharc idején Kossuth Lajos 1848 november 20-án az összes gömör-borsodi vasműveknél egy szigorú hangú rendeletben húszezer különböző nagyságú ágyúgolyót és pattantyút (gránátburkolatokat) rendelt. Ismeretes, hogy 1848/49-ben rettenetes hideg és hózivataros tél volt és a társulat érdemes főügyésze, Marton Jánosnak elbeszélése szerint, a gömöri falukból 40—60 kirendelt számkó-forsponton szállították le katonai kísérettel Debrecenbe az ágyúgolyókat és pattantyúkat Rimabrézó, Ózd, Dernő és Nagyszlabosról.

A Rimai Koalícióhoz egymásután jöttek, előbb Mészáros Lázár hadügyminisztertől, később Lázár Vilmos honvédtábornoktól a váltott lovakon érkező katonai staféták, 1849 április 11-től a Debrecenből küldött igen sürgős rendeletek, hogy az 1849 április 2-i hatvani és április 6-i isaszegi győzelmes csatákban a 7 fontos pattantyúk elfogytak s ami készlet csak van, szekereken és váltott lovakkal rögtön útnak indíttassanak. Ha nincs készen 7 fontos, jó lesz a 6 fontos pattantyú is.

A különböző rimai és Unio egyesült vasművek fellendítése körül sok érdemet szerzett Ózdi Sturmán Mátyás, aki 1816—1845-ig a társulat elnöki tisztségét viselte. Sturmán Gusztáv Adolf svéd király marsalljának fia, országoshírű vasgyáros volt. Utóda Szathmáry Király Pál alatt alakult az ózdi fegyvercsőgyár.

Az 1856-ban végleg megalakult Rimamurányi vasművelő társulat 1855-ben nagy lendületet nyert, mikor Volny József lett a vezetője. Soha addig nem remélt virágzásnak indult a vasművek üzeme.

A hetvenes évek elején gróf Andrássy Manó megszerezte a betléri gróf Nádasdy Tamás-féle kohótelepeket és vasércbányákat, majd a Sajó völgyén lévő összes

elavult vasműveket, az ú. n. tótkemencéket, a gombaszögi uradalom vasműveit, a berzetei vasgyárat Henckon, Oláhpatakon és Alsósajón a Sárkány Károly és társai kohótelepeit.

1881 fordulópontot jelent a hatalmasan fejlődő társulat történetében. Ekkor egyesült a Rima az Andrássy által és a gömöri vasművek által 1869-ben alapított salgótarjáni vasfinomító társulattal.

1900-ban a társulat megszerzi gróf Andrássy Gézától a Sajóvölgyében fekvő tótkemencéket és vasgyárat és pár év alatt kiépítette a Rozsnyóbányai vasérctelepet.

Az egyesülés által oly hatalmasá lett társulat fejlődése és az összes telepek nagyszerű műszaki berendezésének megteremtője az 1923 szeptember 23-án elhalt köveskällai Borbély Lajos volt, aki több mint negyven évig állott a régi Nagy-Magyarország leghatalmasabb kiterjedésű vasipari vállalata élén, mely az 1914. és az ezt követő háborús esztendőök alatt 16 ezer embert foglalkoztatott. Borbély Lajos nevéhez fűződik az amerikai gyárvárosokra emlékeztető ózdi és salgótarjáni vas- és acélgyári telepek, valamint az Ózddal szomszédos nádaskai vaslemezgyár modern átalakítása és újjáépítése.

Borbély Lajosnak minden tekintetben kiváló igazgatótársa volt a társulat egyesítésének nagy munkájában hámosi Biró Ármin későbbi vezérigazgató. 1877-ben vette át régi Rimamurányvölgyi vasműtársaság kereskedelmi igazgatóságát, ő kezdeményezte ennek a vállalatnak a Salgótarjáni vasfinomító társasággal való fúzióját; ennek eredményeképpen 1881-ben megalakult a mai Rimamurány-salgótarjáni vasmű r.-t., melynek 1917-ben bekövetkezett haláláig vezérigazgatója volt. Negyven évi munkássága alatt fejlődött a társulat az ország leghatalmasabb és legjobban megalapozott vállalatává. Ő alapozta meg a vállalat pénzügyi erejét és építette ki kereskedelmi szervezetét, amelynek révén a vállalat gyártmányai a nemzetközi piacokra is utat talált. Az ő kezdeményezésére szerezte meg a Rimamurányi a Hernádvölgyi vasipar r.-t., az Unió vas- és bádogyár r.-t. és a Kaláni bánya- és kohómű r.-t. telepeit is.

Az apának a vezérigazgatói székben méltó utódja hámosi dr. Biró Pál, aki 1903-ban lépett a Rimamurányi szolgálatába, melynek 1912-ben kereskedelmi igazgatója, 1917-ben vezérigazgatója lett.

Közvetlen az ózdi vasúti állomás mellett épült 17 holdnyi területen 134 háromszobás lakás, kényelmes mellékhelyiségekkel. A terület mocsaras volt. A vadvízes talajból a vizet le kellett csapolni. A házak az ingoványos talajon különleges vasbeton-alapra készültek.

A házak egyenként 2 vagy 4 lakásból állanak. Egy-egy lakás 3 szép szobából, egy nagy konyhából, fedett előtérből, éléskamrából és pincéből, nagy padlásból és hallszerű lépcsőből áll, egy szoba alatt pincével.

A színház hivatása, hogy úgy az ózdi, mint a környéken lévő telepek, Borsod-Nádasd vaslemezgyár, Somsály, Mocsolyás, Szekeresbükk, Farkaslyuk, Center, Bánszállás bányatelepek stb. intelligenciáját és munkásait a magyar kultúra fejlesztésében, művelésében egyesítse. Az épület ezen feladatnak hatalmas méreteivel (41 méter széles, 63 méter hosszú), kényelmes helyiségeivel minden tekintetben megfelel.

Az ózdi vasmű Csonkamagyarország egyedüli vasgyára, mely vasércet kohósítása által készít a magas építkezés, gépgyárak és vasútak számára mindennemű alakvasat, kazánlemezeket, vasúti síneket, továbbá a társulat nádasdi lemezgyára és salgótarjáni acélgyára számára szükséges félterményt, Ózdon két külön mű van, még pedig a vasolvasztó-telep és a vas- és acélgyár. Fő vonásokban előbbenihez a vasércet megömlesztésére szolgáló kohók, utóbbihoz a kohókból kikerülő nyersvas finomítására szolgáló Martinmű és az általa termelt kovácsolható vas- és acéltömbök feldolgozására szolgáló hengerművek tartoznak. Mindkét üzemhez kiegészítő alüzemek csatlakoznak, még pedig a kohóüzemhez a vasércet és kokszt tárolásához szükséges berendezések, továbbá a nagyszabású gépházak, melyekben a kohók részére szükséges nagynyomású levegőt fűvógépek segítségével állítják elő, a szivattyúgépház, melynek szivattyúgépei a telep összes üzemi vízszükségletét keringeltetik, a nagy villamos központ, ahol a kohótelep és vas- és acélgyár összes villamos áramszükségletét, az ott felállított öt darab, egyenként 2500 lóerős, nagy kohógázgépek által hajtott áramfejlesztőgépek termelik, továbbá a salaktéglagyár, melyben a kohókból nyert salakot kiváló minőségű salaktéglává dolgozzák át.

A vas- és acélgyár áll a Martinműből, melyben tíz darab egyenként 30 tonna férőjű Siemens-Martinkemence és egy darab 300 tonna folyékony nyersvasat befogadó vaskeverő van elhelyezve, a gázfejlesztő telep, melyben 28 darab gázgenerátor van felállítva s ezek közül mindegyik 24 óránként 36 tonna barnaszenet képes elgázítani, továbbá a hengerművek, melyekben a Martinműben öntött három tonna súlyú acéltömböket villamos motorok és több ezer lóerős gőzgépekkel meghajtott hengersorozatok a kereskedelem által kívánt szelvényre kihengerlik és a segédberendezések segítségével, ollókkal és fűrészekkel melegen, vagy hidegen az előírt hosszakra feldarabolják. Az összes üzemágak kiszolgálására különféle, mindmennyi különleges szerkezetű villamos daruk állanak rendelkezésre, a 200 méter széles és 250 méter hosszú készárú rakterületet pedig két darab egyenként 74 méter nyomtávú síneken szaladó térdarú szolgálja ki, melyek segítségével a készárút 2—3 fogással az alájuk tolnak vasúti kocsiba elszállításra készen, néhány perc alatt be lehet rakni. Kiegészítő üzemek a központi gőzfejlesztő kazántelep, a nagyszabású gépjavítóműhely, továbbá a gyári és bányaiparvasutak összesen 18 darab különféle gőzmozdonyának és vasúti kocsijainak karbantartására szolgáló vasúti műhely és az összes kohászati kemencék tűzálló téglanyag-szükségletét fedező samottéglagyár.

A borsodnádasdi lemezgyár az ózdi félterményből finom lemezt gyárt, fekete, horganyzott vagy ónozott lemez formájában. A salgótarjáni acélgyár a félterményből szerárút, kapákat, ásókat, villákat, ekéket, kocsitengelyeket, kalapácsokat, üllőket, huzalokat, bútorrugókat, szegeket, továbbá vas- és acélöntvényeket gyárt.

Az ózdi gyártelep évszázadok óta fejlődött ki ilyen naggyá s a legutóbbi kiépítés 1923. évben fejeződött be.

Ózd római katolikus hitközsége egyházi adminisztráció tekintetében a sajtóvárosi plébánia filialéja volt és a régi temető szomszédságában épült kisdudvaros temploma szolgált a hívek istentisztelete helyéül a 90-es évekig. Iskolája már a XIX. század elején fennállott. A 90-es évek elején a számban tekintélyesen megsokasodott

községi és gyártelepi hívek egy új, román stílű templomot emeltek a társulat anyagi segítségével. A templom felépítésével egyidejűleg helyi lelkeszéggé fejlesztették a hitközség. Első lelkésze Dembrovsky Imre lett. Az iskolakötelesek száma ez időben 80-ra tehető. Az elemi oktatást ez időben Boskó József kántortanító látta el. A tankötelesek száma ez időtől folyton szaporodott, a legnagyobb számot, 175-öt 1920-ban érte el, azóta csökken. 1928-ban 86-ot tett ki.

1925 óta működik Ózdon az iparostanonc iskola is, melynek élén Brill Béla igazgató áll.

1923 óta működik a Levente egyesület, ugyancsak Brill Béla vezetése alatt.

Az iskolán kívüli népművelés ügye is szép eredményeket mutat fel.

A leventekönyvtár 240, az ifjúsági és népkönyvtár 226 kötetrel mozdítja elő a kultúra terjedését.

PUTNOK

Irta : *Juhász László*, ref. esperes

Putnok nagyközség, Gömör vármegye délkeleti határszélén a táborkari megállapítás szerint az északi szélesség 48° 17" s a keleti hosszúság 38° 5' 45" vonalán fekszik, a Hegyestető s Kuczkorondó hegy lábánál, a Forrásvölgy kétoldalán, le a Sajó folyó partjáiig. Wolf magassági mérete szerint 480 lábnyi (151 m.) magasságban a tenger síne felett. Határmegyéi Dövény, Dubicsány, Sajóvelezd, Sajónémethi, Hét, Málé, Kelemér, Alsószuha határáig terjednek.

Putnok már a magyarok bejövetelkor lakott hely volt. Birtokában a Krisztusi időszámítás óta néhány száz évig jazygok, quádok, az illyr osok s a gall cotinok, hunok, longobardok, gepidák, avarok s a palócz dialektust beszélő magyarok váltogatták egymást.

A magyar nyelv különböző dialektusai között a legszélsőbb eltérést a palóc idioma mutatja. Ma már a legmodernebb történetírás is elfogadja az ethnographusoknak azt a tudományos megállapítását, hogy ilyen nagy eltérés csak úgy érthető meg, ha feltesszük, hogy a ma palócoknak nevezett magyarok legalább is 500 esztendeig külön éltek az ősmagyaroktól, vagyis ha feltesszük, hogy történelmi igazság az a régi szájhagyomány, hogy a palócok Megyer, Tarján és Kaza vezérlete alatt már a IV. században költöztek a Hernád, Bódva, Sajó és Ipoly mellékre, mint harcias nomád nép.

Mikor Árpád honfoglaló hadai a IX. században Bors vezénylete alatt Gedóvár és Hajnászkő felé indultak, itt Putnokon ellenség helyett atyafiságot találtak, mert itt kitörő lelkesedéssel fogadták őket a már 500 év óta itt pásztorkodó, harcias palócok, Megyer palócvezér pogány hadai. Hogyne örvendettek volna a régi atyafiságnak, akik a körülöttük nyüzsgő nép hangyaboly között nekik ezután nagyobb védelmet nyújthattak.

Pogány életmódjukban akkor állt be nagyobb változás, mikor István király keresztyén hitre térítette a pogány magyart. De még azután is évszázadoknak lassú kultúrája kellett hozzá, hogy a szörnyűvölgyi, hegyestetői és zsuponyói tűzzel égő lóáldozatok helyét az egyház oltári szentsége elfelejtse velük.

A várost a pápai tizedszedők Puthnuk néven jegyezték fel. E név olyan helyet jelent, hová a vidékiek gyakran eljárnak. Az etymológusok azt mondják, hogy a

puttonosokról (buctini fer) kapta nevét. Kétségtelennek látszik, hogy az első magyar fejedelmek s az Árpádházi királyok idejében, fejedelmi birtok, királyi szőlőművelők telepe volt.

IV. László Árpádházi magyar király 1283-ban ajándékozta Putnokot Bathold Miklós comesnek, Gömör főispánjának, hadvezéri érdemeiért.

Az ő sarjadékai a Putnokyak 300 esztendőn keresztül bírták Putnok várát a hozzátartozó több mint 10 ezer holdnyi birtokkal együtt.

Mikor a könnyelmű Zsigmond király a 13 szepesi várost a lengyeleknek elzalogosította, egészen Putnokig csúszott le a határ.

1423-tól kezdve itt volt a vám és a királyi sókamara. A vámhely neve, ma 500 év múlva is fenmaradt a Vámvendéglő nevében. (Fájdalom, ma is közel Putnokhoz 6 km. távolságra Bánrévén van a cseh-szlovák vámhatár.)

A vám biztosítására szolgált, hogy 1427 óta Putnok vára a vármegye legnevezetesebb erőssége volt.

Árpádházai királyaink a szomszéd szentkirályi vadász-kastélyukból gyakorta felkeresték Putnokot, melynek gyönyörű nagy tölgyes erdeiben még a mult században is vadász solymok tanyáztak. Az egyik dombtetőt ma is farkashányásnak nevezik, habár azokon a szétszórt köveken hajdan valószínűleg táltosok gyűjtötték az égő áldozat tüzeit.

Hunyady János a csehek elleni hadjárat idején Putnokon is átvonult seregeivel.

Mikor Hunyady Mátyás, az igazságos király a rabló cseheket végkép kizavarta a gömöri és borsodi rablóvárakból 460 évvel ezelőtt, Putnokról intézte a diadalmas hadjárat sorsát. Mátyás király — a monda szerint — nemcsak Gömörön, de a putnoki »Kedves« szőlőben is megkapáltatta a magyar főurakat Putnok János idejében 1475-ben, hogy ezáltal őket a munka megbecsülésére nevelje. A szőlő mai tulajdonosa, Kováts Antal, márványtáblával jelölte meg ezt a történelmi nevezetességű szőlőt.

Ezen időtáiban született itt Putnokon Tomory Pál, a szerencsétlen mohácsi ütközetnek fővezére.

A mohácsi vész után Putnok Imre a nemzeti párttal Szapolyai Jánost ismerte urának.

Ennek a politikai állásfoglalásnak lett később a következménye, hogy Habsburg Miksa császár felsőmagyarországi hadvezére Schwendi Lázár Imre utódjától, Putnok Jánostól 1566-ban Putnok várát elfoglalta, német őrséggel rakta meg, Tömösvári Mihály parancsnoksága alá helyezte. Putnok János 1588-ban Karali fehérvári bég fogságába került. Török rabságban halt meg. Vele a Putnok János ős család végkép kiszorult Putnok várából.

Putnok megint végvárrá (confinium) válik, mint 150 évvel ezelőtt. Már 1567-ben a török foglalta el. A putnoki törökvilág maradványai ma is megvannak a Sahin és Hadzsi családokban. 1579-ben Zoltay János, majd Lóránthy Péter, 1595-ben Orlay Miklós, a szepesi kir. kincstár igazgatója, 1598-ban Pető László a várkapitány.

1607-ben Bocskay halála után Nagy András szolnoki hajdú veszik be a várat. De Rudolf hadai megint visszahódítják. Ez időtől fogva egy századig itt tartották a megyegyűléseket.

Már 1617-ben Orlay István, a szepesi kincstárigazgató fia, a városnak s a hozzácsatolt birtokoknak tulajdonosa. De még azután is gyakran változtatott gazdát.

1644-ben I. Rákóczy György vette be. De Ferdinand hadai Esterházy nádor vezérlete alatt még ez évben visszafoglalták. 1645-ben megint Rákóczié a vár. Ez év végén megint a Ferdinandé. Azután megint visszakerül az Orlayak kezére.

1653-ban robbant fel a vár lőportornya, mely az egész várat feldúlta és sok jó vitéz életébe került. Orlay András megint alaposan helyreállította az erődöt.

1661-ben Zombori Rác András a kapitány.

Wesselényi Ferenc nádor itt a putnoki várban a hú II. Orlay Miklóssal együtt szőtte I. Leopold abszolútizmusa ellen azt a nagy politikai tervet (1665), melynek célja a magyar alkotmányos szabadság és függetlenség restaurálása volt, amely oly szerencsétlenül a wiener neustadti vérpádon végződött.

Orlaynak is menekülnie kellett s a vár 1670-ben a Spork labancainak hódolt. 1672 szeptemberében a kurucok foglalták el. De még ugyanezen évben visszaveszik a Spankau labancai. 1678-ban Teleki Mihály itt az úr, így lett Putnok akkor Erdélyország végvára. 1682 július 12-én Thököly Imre 18.000 kuruca és Kara Mustafa 12.000 törökje, mint hú szövetségeseik tanyáznak benne a fővezérrel együtt.

II. Orlay Miklós nővérét Anna Borbálát ez időtájt vette nőül Serényi András. A Serényi grófok azóta, több mint 200 éve Putnok urai.

De a kuruc korszakban 20 évig törökök, osztrákok, magyarok, labancok, kurucok folyton ostromolják a várat s majdnem teljesen lerombolják. De megint felépítik s már 1706-ban II. Rákóczi Ferenc fejedelmünk parancsol benne, aki 1735-ben bús száműzetésben, a márványtenger partján fejezte be küzdelmes életét Rodostóban. A putnoki várbirtokot a királyi fiscustól Serényi András szerezte vissza.

A várerőd 1820-ban már a teljes pusztulás szélén állott. Romjaiból építtette gróf Serényi Alajos 1834-ben a grófi kastélyt, (melyet 1860-ban gróf Serényi László modern főúri lakássá alakíttatott.)

A Putnok, Orlay és Serényieken kívül az Ablonczy, Baán, Bedécs, Benyiczki, Betovits, Bódi, Bodnár, Dapsy, Draskóczy, Guthy, Tornay, Hanvay, Héthy, Hevessy, Horváth, Hubay, Juhász, Keresztesi, Kováts, Pongó, Szathmáry, Király, Sturman, Szeleczky, Szerencsy, Szüllő, Tornallyay, Vannay, Vattay, Veresmarti, Zsarnay-családok alkották Putnok őslakosságát.

Az a családi hagyomány, hogy horhi Juhász Péter, debreceni híres reformátor és püspök családja innen Putnokról származott volna át Tolnába és Somogyba, semmiféle írásbeli argumentummal nem támogatható, mert egy mult századbeli putnoki prédikátor kifejezése szerint »az sok revolúcióknak miatta az összes litterale dokumentumok elvesztenek«. Kétségtelen azonban, hogy Putnok Lászlónak a Dunántúl is voltak dominiumai. Egy 1344. évi családi osztálylevél szerint Gömör, Borsod, Bihar, Zala, Pozsony megyékben voltak jószágai, Zala megyei uradalmihoz tartoztak Patha, Micsli, Szentgyörgy, Csehi, Cserző, Kevesd, Hosszútóti. Ügy nem lehetetlen, hogy a harcos időkben valamely várjobbágy a putnoki Juhászok közül a tulajdonai jószágain időző és a török ellen harcoló várur kíséretéből Somogyban telepedett meg.

1849 februárban Dembinszky tábornok vezérlete alatt 10.000 honvéd vonult Putnokon keresztül. Utána Schlick császári dragonyosai ütötték itt fel táborukat.

Június végén maga a főhadvezér Görgey Artur csapatai jöttek Rimaszombatból Miskolc felé, Putnokon át. Három nap múlva az orosz hadak vandalizmusa pusztította és rabolta Putnokot. Augusztus közepén Grabbe ellenséges hadai szállták meg.

Hetven év múlva, 1919-ben a csehek szivárogtak be, utánuk a veres hadak lármáztak itt, majd a román megszálló csapatok. Végre 1920 június 3-án a nemzeti hadsereg 380 vitéze tette le az esküt a magyar nemzet alkotmányos szabadságára s Horthy Miklós hűségére a putnoki piactéren, ezreknek örömrivalgása között.

Ezer esztendő sok keserű küzdelme a tanubizonysága azoknak a viharos időknek, amelyek Putnok fölött áttomboltak. A viharok idején Igaion, Dienesfalva, Pokaly viruló községek teljesen eltűntek a föld színéről. Putnok megmaradt. De az erősebb előtt mindig meg kellett hajolnia. Innen ered a példabeszéd : »Hajlik, mint Putnok«.

Már csak dicső, viharos multjáért is, ma is városnak hívják. De hivatalosan a nagyközségek közé van sorozva.

741 házában 4500 lakosa van, kik közül 1925 róm. kath., 1500 ref., 79 luth., 15 gk., 980 zsidó.

Az Árpádkori keresztyén templom egészen 1830-ig állott Putnokon. Annak helyére 1832-ben építették a mai róm. kath. templomot.

A mohácsi vész után az egész Putnok — várúr és várjobbágy — (1530) a protestáns hitre tért. Ezután 20 évig semmi jel sem mutatja, hogy katolikusok is laktak volna Putnokon. Sőt az 1550-ben elhalt Putnok Györgynek testaméntuma a református Nádasdy Tamást, a ref. Balassa Zsigmondot nevezi ki gyermekeinek tutoraivá. Ez másként nem magyarázható, csak úgy, hogy Putnok György maga is ref. hiten volt. Történeti adatok beszélnek arról, hogy a reformáció századának elején Hangonyi Benedek, Rimaszécsi Demeter, Szegedi István gömöri nemes ifjak a krakkói egyetemen tanultak. Közöttük kell keresni Putnok első reformátorát.

A protestáns egyház gyász évtizedében az inquisitó és gályarabság minden borzalmai sem tántoríthatták meg hitében és hűségében Kálnay Péter putnoki gályarab lelkészt (20 gömöri gályarab-lelkész testvérével együtt.)

A zsidók 1848 után jelentkeznek Putnokon, hol ma már virágzó hitközségük van.

Ma Putnok a felekezeti békekességnek klasszikus földje. Itt ma senkiseni osztályozza embertársát aszerint, hogy melyik templomban imádja Istenét.

Ma a kath. egyházat Payer János esperes, Márkus Lajos lelkész, Szlabey János gondnok, a ref. egyházat Juhász László esperes, Németh Károly lelkész, dr. Székely József főgondnok kormányozzák. A zsidó hitközséget Tannenbaum Márton rabbi, Szoffer Jenő elnök igazgatták. Jelenleg Teitelbaum Herman a rabbi és Róth Lipót az elnök.

Az összes putnoki szentegyházakat magában foglalja a magyar hazának vihar-

vert égboltja. Van ebben egy közös oltár, a hazaszeretet oltára. És ez előtt megszűnik minden felekezeti különbség.

Putnok őslakosságának iskolája bizonyára nem igen volt.

Történetírók jegyzik meg, hogy a keresztyén világ nagy hősei törökverő vezéreink közül némelyek egész életükben hadilábon álltak az írás-olvasással, vagyis analfabéták voltak.

Őseink kardjukkal, nyilaikkal és buzogányukkal írták a történelmet, mikor itt viaskodtak a kelet és nyugat határán, az egyre özönlő ellenséges népek ellen. Az írás-olvasás mesterségét rábízták a kolostorok papjaira.

Kálmán királyt, mivel olvasgatni szeretett, könyves Kálmánnak nevezték.

Putnokon azonban, mivel az Árpádházi királyok tulajdon várbirtoka volt, valószínű, hogy már az Árpádházi szentkirályok idejében megnyílhatott az első iskola.

Hogy a reformáció óta folyton tartott fenn iskolákat, egészen valószínű.

És az is bizonyos, hogy mikor a reformátusok iskolát építettek, nekik épen az iskola volt a főerejük, nem sokkal ezután a katolikusok is megkezdték az iskolába járást. 1874-ben az izr. hitközség elemi iskolát s ugyanazon udvarban talmudtanuló iskolát is szervezett. Az óvodát 2 tanerővel ellátva gr. Serényi László alapította 1864-ben. Mai vezetője Olesz Róza és Dudás Jolán.

Az izr. iskolák ma is működnek.

Ellenben a két ker. felekezet iskoláját gróf Serényi Béla, Putnoknak második megalapítója, kinek Putnok mai kultúrájának nagyobb részét köszönheti, az államnak adta át 1905 okt. 4-én. Ezen iskolában, annak nagy emeletes palotájában a 400 tanulóval 12 tanerő foglalkozik, kik vallás szerint, két ker. felekezet között egyenlő számmal oszlanak meg. Igazgatója Sinikó Géza.

A polgári fiú- és leányiskolát (több mint 400 növendékkel és szinte 12 tanerővel) szinte gróf Serényi Béla hozta létre. Kicsiny hajlékokban szorongott sokáig de a városi 40-es tanács, élén Dayka Gyula főjegyzővel, oda vitte a dolgot, hogy dr. Soldos Béla főispán javaslatára a magyar állam az új kor minden követelményének megfelelő impozáns kultúrpalotát építtetett számára a már megvásárolt 8000 négyszögöl területen ; ahol 1,000.000 téglát várja a mesteri kezeket, hogy belőlük a magyar kultúrának új, hatalmas erődítménye emeltessék. Mindkét iskolának közigazgatója Gilde József.

A tanonciskolát 5 tanerő vezeti. A felügyelő-bizottság elnöke Juhász László esperes.

A putnoki kultúrintézmények gyöngye — a Gazdasági és Háztartási felső leánynevelő intézet — szinte gróf Serényi Béla alapítása. A Földművelésügyi minisztérium tárcájának terhére ma 50, a jövő évben 100 leány internátusi nevelését Lachmann József igazgató vezetése alatt 10 tanerő látja el. Ezen intézményhez hasonló nincs több az egész csonka országban. Olyan páratlan raritás, hogy messze földről csodájára járnak.

Putnokon született Péczely József költő és műfordító 1750-ben, Tóth Ede, a »Falu rossza« szerzője 1844-ben. Itt működött a lelkeszi pályán almási Balogh Béla, Putnok történetírója és Juhász László, a »Mélység és magasság« szerzője. Itt lakott élte fogytáig Tompa Mihályné.

A kultúra emelésére szolgált az 1922. évi putnoki kiállítás, melyet a Magyar

Nemzeti Szövetség gömörmezei és putnoki csoportja a palóc mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, művészet, irodalom és tudomány bemutatására rendezett.

Az 1863-ban alakult Műkedvelő Társaság, felolvasások, iskolán kívüli népművelési akciók, vallásos estélyek, egyesületek, gyűlések és vándorszínészet a lelki életnek, sportpályák, football-meccsek, levente egyesületek gyakorlatai a testi életnek kultúráját szolgálják. Az 1919-ben alakult Magyar Nemzeti Szövetség Juhász László, a Magyar Asszonyok nemzeti szövetsége Palecskó Lajosné és Balogh Ákosné, az 1830-ban alapított kaszinó Payer János és dr. Seress István, az Egyenlőségi Kör Forray András és Győr József, a Kereskedelmi Kör Molnár Jenő, az Ipartestület Polónyi Béla és Szlabey János, a Putnoki Iparosok Önképző Sportegyesülete és a Levente Egyesület Breznay Lajos és Simkó Géza, a ref. énekkar Szűcs Lajos, a Kath. kórus Borzy István és Breznay Gyula, az 1874-ben alakított Önkéntes Tűzoltó Egyesület Gööz Bertalan vezérlete alatt működik.

Az egészségügyért öt orvostudor fáradozik. Kórházában a világháború idején beteg és üdülő katonák nyerték vissza egészségüket. A járás orvosa dr. Ursziny Gyula vm. tb. főorvos, egészségügyi tanácsos. A körorvos dr. Krohn Ferenc. Az anya-gyógytár 1825 szept. 1-én nyílt meg. Akkor Szepessy János volt, ma Steinhaus Béla és Seress József a gyógyszerész.

A közigazgatás és igazságszolgáltatás hajdan ősmagyar szokás szerint egy kézben, a várúr kezében volt, kit természetesen a jus gladii, a pallosjog is megilletett. A bűnösöket a máig is a Bíróságnak nevezett utcából vitték a vesztőhelyre, a máig is nyársdombnak és nyakvágónak nevezett dombra, ahol a korszellem változása szerint a tüzes vas próba, a nyársba húzás, a lefejezés, az akasztás kegyetlen ítéletei végrehajtottak. Ezen bús vérmezőkön ma a pincék között kecskék, bárányok és libák békésen legelnek.

Ma már a jó rend és közbékesség feletti felügyelet több ágra oszlik.

1919-ben a cseh megszállás elől Putnokra szorult össze a vármegye, amely ezután 5 évig gyűléseit a putnoki városháza tanácstermében tartotta. Mikor a csonka vármegyéket az ép vármegyékbe olvasztották, minden tiltakozás ellen Gömört is Borsodhoz csatolták. Az a vármegyei gyűlés, mely utolsó volt Gömör-Kishont területén, 1923 december 4-én tartatott Putnokon.

A járási főszolgabírói hivatal az egész csonka Gömör vármegye területére terjedő hatáskörrel Molitorisz Zoltán főszolgabíró, a járásbíró dr. Özvegyi Ferenc vezető bíró, a városi bíraskodás Dayka Gyula főjegyző és dr. Balogh Ákos bíró, a közcsendi felügyelet 19 csendőr élén Bongár József és Bacskay K. m. kir. csendőrfőhdn. vezérlete alatt áll, a pénzügyigazgatás Kun Arthur, a pénzügyőrség Fok Béla és Mátray Sándor biztos p. ü. hites, az adószedő publikánusok előljárója, Soltész Adolf, az egyházi bíraskodás pedig a presbiteriumok vezérlete alatt osztja az igazságot. A hegyközséget Horváth Mihály, az úrbéri jobbágybirtokokat Payer János elnök, a közbirtokossági uradalmat dr. Balogh Ákos igazgatja.

Putnok határa kitűnő búza, rozs, zab, tengeri, cukorrépa és szőlőtermő hely. Tölgy erdőségeinek sűrű rengetegei a vadászok Eldorádója. A vadásztársulat elnöke ifj. gr. Serényi János. A mezőgazdaság Sipeki Balázs Vilibald, az erdészet Cserneczy Károly, a lótenyésztés Keczer László őrnagy, Füzesséry Jenő huszárkapitány, az állategészségügy Procházka Lipót felügyelete alatt áll.

RUDABÁNYA

Irta: *Kolos Jenő*

Rudabánya kisközség egykori bányaváros, Borsod vármegye edelényi járásának nyugati szélén, az Ormos-patak Csurgó nevű forrásvizének főként jobbpartján, dombon és keskeny völgyben épült.

A községhez délen az Ormos-patak mentén elterülő bányatelep csatlakozik, mely az Alsó- és Felsőtelekes kisközségekig húzódó vasércbányával együtt a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű R.-T. tulajdonát képezi. A község középső legmagasabb pontja (ref. templom) 267, a bányatelep közepe (Bányatársulati irodaépület) 213.17 méterre fekszik a tenger színe felett.

A községben lévő ref. templom a tágas, négyszögletes piactér északi végén, még a község alapításának idejéből, a XIV. századból való és csúcsíves stílusban épült. Nevezetessége az építési idejéből való vasajtaja, mely a legutóbbi idő óta már használaton kívül a templom belsejében a falhoz támasztva van. Rajta régi díszes kovácsolt betűből német felírás olvasható, melynek magyar fordítása: Mária (Anyánk) segíts! »Gáspár, Menyhért, Boldizsár.« Az egyes betűk között lévő különféle díszítések közül a legnevezetesebbek a Nagy Lajos király korabeli sisak és a régi üstsisakok alakjai, valamint hazánk kettős címere, mely az 1385. évi országos pecséten először fordul elő (Regnicolarum Hungariae). A templom további nevezetessége: 2 vörös márványkőből való művészi faragású címeres és felírással ellátott régi sírkő, amelyeknek tulajdonosai a templomban temetkeztek. A régebbi, az 1430. évben Cserbakón meghalt Perényi Istváné, aki Zsigmond király étekgólya és Cserbakó várának ura volt, a másik Sauer Frigyes nevű bányahivatalnoké, aki 1576. évben halt meg.

A templomtól délre külön áll az 1896. évben az azelőtt harangláb helyére emelt torony. A templom és torony közelében van az újonnan felépült ref. népiskola.

A piactéren alul (rajta havi kirakodóvásárt tartják) a völgy felé, az út mellett van a róm. kath. elemi népiskola és mellette a Hitelszövetkezet, lejjebb a Fogy. Szöv. felső boltja, mellyel szemben — tőle keletre — az 1725. október 16-án született gróf Gvadányi József lovasgenerális és író szülőháza állt. Az úton lefelé több ház elhagyásával, következik a Fogy. Szövetkezet alsó boltja, majd odébb a gyógyszerár. A község elején az út mellett van a község háza, amelyen alul az 1914. évben épült róm. kath. templom és előtte jobbra féloldalt a szép bekerített ú. n. Gvadányi-téren, az 1925. augusztus 20-án leleplezett Gvadányi bronz mellszobor áll. A róm. kath. templomon alul a bányatelep kezdődik, mely 1880 óta épült. A Borsodi Bányatársulat a legelső munkáslakásokat a községben a bányához közeli részén építette, melyek jelenleg is használatban.

A rudabányai bányatelepnek községfelőli részén legelői van a villamos központ és vele szemben a villanyerő által hajtott hengermalom; jóval lejjebb következik a gőzsütőde, majd még lejjebb ételmi- és anyagraktár, azokon alul van a bányatársulat irodaépülete; ennek, valamint az ételraktár és anyagraktár udvarában a lakatos-, asztalos- és ácsműhely, beljebb a deszkavágófűrész; a műhelyeken túl a vasércrakodó állomás és lejjebb a téglagyár, melynek közelében a faraktár és faaprító-körfűrész van. Az irodával szemben — nagy házban — van a m. kir.

posta, távíró, távbeszélő és postatakarékpénztár ; lejjebb a bányatársulat Gvadányi József elemi népiskola, A telep déli részén van a kórház, a keletin a csendőrség épülete.

A már említett villamosközpont a telepnek, a bányának és községnek egyrészt a világítást, másrészt a gépekhez a mozgóerőt szolgáltatja.

A község és a bányatelep főutcája a Gvadányi József-utca, amely észak felé Felsőtelekesre, kelet felé Szuhogyra vezet. Ezen utcába kapcsolódik nyugat felé a Felsőkelecsénybe vezető ú. n. szerpentin út, amelyen észak felé Zubogy, Ragály és Trizs községek érintésével az aggteleki barlangba, dél felé pedig Felsőkelecsény, Felsőnyárad és Kurityán községeken át a bányatársulat kurityáni kőszénbánya telepére juthatunk, melynek nagy villamos központja a jövőben nemcsak kurityáni telep és bányának, hanem rudabányainak is a villamosáramot szolgáltatni fogja, az odáig máris kiépített villamos drótvezetéken, amelyen eddig a rudabányai villamosközpont vezeti az áramot. Kurityánból a kőszén államvasúti vonat, Szuhakálló állomásra és onnan tovább szállítja.

A bányatársulat vasútvonalát 1925. év tavaszán Ormospuszta államvasúti állomásig rendes nyomtávolságra építette ki, amelyen az ércszállítást az állami vonat eszközli. Annakelőtte ezt a társulat keskenyvágányú vonalon saját vonatával Barczika állomásig szállította.

Rudabánya község és telep lakóinak száma a legutóbbi, 1920-iki népszámlálás szerint 2277 volt, kiknek nagyobb fele a telepre esik. Ezek nyelvre nézve túlnyomóan magyarok, kevés, a telephez tartozó tót és német ajkúval szemben. Vallásra nézve legnagyobb részben róm. kath., azután következnek a reformátusok ; vannak még ág. hitv. evangélikusok (főleg a bányatelepen), kevés gör. kath. és izraelita.

Foglalkozás szerint a községbeliek nagyobb részben földművesek, míg a telepiek főként bányászok (mintegy 500). Ezután van kevés hivatalnok, kereskedő iparos, stb.

Rudabánya község határának területe 2983 kat. hold, 112 négyszögöl (1688.24 hektár), a vasércbánya 519 kat. hold = 298.5 hektár kiterjedésű és a nagyobbik része a rudabányai határban van. A határban van szántó : 1958 kat. hold, 820 négyszögöl; kert: 69 kat. hold, 229 négyszögöl; rét: 156 kat. hold, 965 négyszögöl; legelő : 214 kat. hold, 70 négyszögöl; erdő : 1457 kat. hold, 456 négyszögöl; természetlenterület 77 kat. hold, 772 négyszögöl; összesen : 2983 kat. hold, 112 négyszögöl.

A földművesek főként gabonaneműt, kukoricát, burgonyát stb. és kevés kender termelnek, újabban a szőlőművelés ismét megindul. Szarvasmarhát, lovat, sertést, kecskét és juhot tenyésztenek. A mezőn, erdőn nyúl, őz, róka és vaddisznó a főbb négy lábú állat.

Ásványai közül a 35.45%-os barnavasérc (limonit) a legnevezetesebb, amely márga-, homok- és agyagrétegek alatt mészkőbe van ágyazva. Előfordul még kevés vörös vasérc (Haematit), vascsillám, vaspát, vaskovand (pyrit), kevés ólom stb.

Vízben szegény az Ormospatak vidéke, mely a Szuha (száraz) völgynek mellékága.

Rudabánya község nevét valószínűleg a Rudabányán és környékén előforduló vasércről nyerte, mert ruda szlávul, tótul vasércet jelent ; határa és környékének több szláv elnevezése is ezen leszármaztatás valószínűsége mellett szól.

Rudabánya bányászata a XIV. században — alapítási idejében — már virágzott.

Rudabánya község már 1378-ban királyi birtok és szabad bányaváros volt, »előjárói a polgárok és minden idegenek bírái«, illetve »esküdtei« címet használták.

Rudabánya bányászata igen régi, amit vasércelőforduló helyeinek végén levő üregekből, különösen pedig a még 50 méter mélységben is található kivajásokból láthatni, amelyekben eddig semminemű robbantószer nyomai ki nem vehetők.

Rudabánya bányászata a XIV. század után a XV. században is virágzott, amiről az a körülmény tanuskodik, hogy 1487-ben a felsőmagyarországi bányavárosok, köztük Rudabánya is, gyűlést tartottak, amelyen sajátos bányászati jogokat állami mintára megállapították.

Hogy Rudabányán a bányászat és kohászat a középkor vége és az újkor eleje felé igen fejlett lehetett, mutatják a Rudabánya bányatelepén található igen nagykiterjedésű vassalakhányók, illetve most már szétteregetett maradványaik, amelyekről a bányatelep főrésze még most is »Tarackos«-nak és az ettől nyugatra eső dombos, most szántóföld terület »Hutatető«-nek, a telephez északról csatlakozó és Rudabányától nyugatra, a fővölgyben levő rét pedig »Gátrétnek« nevezetik.

A XVI. században a felsőmagyarországi bányavidék, valamint az egész ország a visszaesés képét mutatják. A kisebb városok és szabadalmazott községek jogait az egyes hatalmas birtokosokkal szemben megvédeni nem tudták, később jogaiknak látszatát visszakapták, de előbbi virágzásuk fokát már el nem érték és a »boldog idők« emléke is feledésbe indult. Ezen időben, II. Lajos király alatt történt, hogy a 7 felsőmagyarországi bányaváros közötti szövetség felbontatott s ezen városok közül 4, köztük Rudabánya is, a Zápolyaiak birtokába került. Később I. Ferdinand király az összes Zápolyai-birtokot, köztük Budabányát is, az 1526. és 1527-ben keltezett adományozásokkal együtt Thurzó Elekre ruházta. A Thurzó-család kihalta után Rudabányát Bebek Ferenc vette birtokába s ekkor Rudabánya a szendrői várhoz, a szádvári uradalomhoz csatoltatott. Ezen vár birtokosai a bányászatra semminemű gondot nem fordítottak, amiért is az azelőtt oly virágzó bányászat elenyészett és a XVII. században egészen megszűnt. Ásványi kincsei ezután hosszú időn keresztül (2 évszázadon át) teljesen feledésbe mentek.

Csak 1868-ban történt, hogy a magyar kincstár vasérckutatóba kezdett és ezen vidék nagyrészt szabad kutatás révén magának biztosította, miközben figyelmét a szomszédos Alsó- és Felsőtelekesre és Szuhogyra is kiterjesztette.

Ezen példát 1872-ben ugyancsak Rudabányán és környékén hasonló sikerrel gróf Andrassy Manó követte, úgyhogy nemsokára mind a kincstár, mind pedig Andrassy gróf javára bányaadományozások történtek. A kincstár 1872-ben 15 bányamezőt kapott. Gróf Andrassy pedig 1874. és 1877-ben szintén több bányamező adományozásában részesült.

Rudabánya rendszeres legújabbkori bányászata azonban csak 1880-ban kezdődött, midőn gróf Andrassy Manó a bányamezőket részint vétel, részint pedig újabb adományozások útján szerezte és amikor 1880-ban a »Witkowitzi bánya-

és kohóművek«-kel szövetkezve, »Borsodi bányatársulat« elnevezés alatt bányatársulatot létesített, amelynek az ezen vidéken szerzett összes bányavidéket átengedte, illetve eladta, míg ettől az összes birtokot és jogot 1927. év végén a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. vette meg.

A rudabányai és telekesi bányában 1880 óta különféle leletekre bukkantak, amelyeknek legtöbbször a «Borsod-miskolci múzeum» őrzi. Ezen leletek : vas fűsisak, bányászszerszámok, bányászgarsó, ezüst pénzdarabok 1532-ből stb., továbbá mammuthfogak és csontok, réz stb.

SAJÓBÁBONY

Irta : *Elek József és Harsányi János*

Sajóbábony, régebben Bábony község keletkezésének idejéről hiteles feljegyzés nincsen. A község a Bükk-hegységhez tartozó és a Sajó folyóhoz is közelfekvő erdő közepében levő szép völgyben alakult meg. Bábony nevét, a történeti adatok szerint, az ó-szláv »baba« szóból vette, mely magyarul »vénasszony«-t jelent. Annyi tény, hogy a község a török hódoltság kezdetén már fennállott, mert már az 1579-ik évben kitűnt a méhtenyésztés terén. Bábonyon 11 család foglalkozott méhtenyésztéssel.

Az 1563. évben elhunyt özvegy Balassa Zsigmondné Fánicsy Borbála a diósgyőri uradalmat végrendeletileg I. Ferdinánd királynak hagyta s ennek a diósgyőri uradalomnak a tartozéka volt Bábony község is 13 egész, 2 fél és 12 zsellér telekkel. A török hódoltság idején Egren Musztafa volt az ura a községnek, ki a kivetett adón felül többször is sok bírságot vett a község lakosain, ami miatt a községet a lakosok elhagyták. A község későbbi ura Jakab Izpahia volt, amikor is a lakosok visszatértek a községbe. Ekkor az egri pasa magához hívatta a község lakosait és megkérdezte tőlük, hogy miért hagyták el a községet, mire azok elpanaszolták, hogy nem bírták már el a sok, szokatlan bírságot, amit régi uruk vett rajtuk az adójukon kívül. Az egri pasa parancsára aztán új urokkal békésen meg egyeztek.

Róm. kath. templom

A ref. egyh. birtokában levő feljegyzések szerint a község lakosai az 1590-ik évben már egyházat is alapítottak, mely mint ref. leányegyház Sajókereszturhoz tartozott. A község ekkor 68 családból állott, mely családoknak a névsora is megvan a feljegyzésekben. A ref. lakosok 1760-ig imaházban tartottak istentiszteletet, s ekkor hozzáfogtak a ref. templom megépítéséhez, melyet az 1784-ik évben fejeztek be II. József király és császár engedelméből.

A községben a ref. egyház hívei az 1600-ik évben iskolát is építettek, majd az 1813-ik évben ismét nagyobb iskolát és tanítói lakást is csináltattak. Az 1878-ik évben tűzvész pusztította el az egész közsé-

get, amikor az iskola és tanítói lakás is leégett és ekkor újból építették azokat.

A község mai napig is azon helyen, három oldalról erdők által körülvevett szép, kies völgyben fekszik a miskolc—bánrévei vasut mentén, a sajóecsegi máv. állomástól nyugatra $2\frac{1}{2}$ km. távolságra. A lakosok száma 850, kik földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak, A lakosok közül 650 ref., 160 r. kath., 4 izr. vallású, a többi pedig különböző vallásfelekezethez tartozik. Jelenleg a községnek 2 egyháza van, ú. m. ref. és r. kath. egyház. Mindkét vallásfelekezethez van saját temploma és iskolája. A ref. egyh. község élén Elek József espereslelkész áll 40 év óta, a ref. iskola élén pedig Harsányi János ref. tanító 20 év óta. A r. kath. egyh. község, mint filia, a sajószentpéteri r. kath. egyh. községhez tartozik, melynek élén Keller László esperesplébános áll 6 év óta, a r. kath. iskolát pedig 1 év óta Vancsó Gyula tanító vezeti.

Harsányi János

A polgári község élén állanak Pávay Miklós körjegyző 5 év óta és Jászka Márton községi bíró 9 év óta.

A községben a sportot a »Levente« egyesület űzi, melynek 62 tagja van.

Említésre méltó még a községben a 28 tagból álló ref. énekkar, amely már több mint egy évszázada működik.

SAJÓGALGÓC

Irta : *Szalay Jenő* r. kath. plébános

Az avar legelső rétegén hiába keresünk írásokat. Jósika regényének, »A csehek Magyarországon« alábbi sorait : »Komoróczy és Valgatha voltak a legveszedelmesebb kényurak és a két rabló, mintegy három évvel Mátyás választása előtt, jónak látta magának a hegyek kebelében várakat építtetni. Így emelkedett megfoghatatlan sietséggel Galgócz és Vadna, a Sajó két partján« — alátámasztja a falu fölött emelkedő hegyen egy ma már betemetett mély kút, amelynek emléke a lakosság előtt ma is mint »várkút« szerepel.

Vadnán is emlegetnek valami összedőlt nyílást, amely a két várat, a Sajó alatt összekötő alagút kapuja lett volna. Az ősi cseh eredetet igazolja egy följegyzés, amely szerint 1798-ban Vietórisz András plébánosnak fogyatékos szláv nyelvtudása miatt el kellett hagynia a gondviselésére bízott »kevert« népségű falut és a még manapság is életben levő Jónyér, Mizerák, Poduszló, Pitonák családnevek szintén idegen eredetről tanúskodnak. Írásos bizonyítékok azonban nincsenek. A mondák világának ingatag szederindájába kapaszkodik a vadnai vár rengeteg Komoróczy-kincse és annak a helynek a megjelölése is, ahol Mátyás király ült, első királyi ténykedésében intézve vitézeinek ostromát a galgóci vár rabló lovagjai ellen és amely sikeres ostrom »Királyhegy« elnevezéssel illeti most is a rablófészek helyét.

Az első följegyzés már békés munkájú faluról tesz említést, amely 1769-ben terül el a Királyhegy Sajó felé eső részének lábainál, a Szilvápáston, amely területet nemes Pál Erzsébet adományoz az egri főkapitálnak. Csete Pál, Galgóc

első plébánosa, gondozza a tisztán katolikus hívekből álló falut, amelynek kőtemploma mellett egy haranglábban elhelyezett 27 fontos harang küldi áhítatát a Sajó völgyre. A Sajó gyakori kiöntése miatt azonban a lakosság biztosabb letelepülést keres és régi temetőjéből magával hozva halottait is, a Királyhegy északi lábainál helyezkedve el, megalakul, völgykatlanba zárva, a mai Sajóalgóc az 1772. évben. 1785 szeptember hó 5-én megkezdődik az új templom építése, amelyet 1788-ban áld meg Miklóssy János nagyprépost Jézus sz. Neve, Sarlós Boldogasszony és Sz. Vendel tiszteletére. Sajóalgóc első plébánosát 1791 április hó 12-én már két harang kíséri utolsó útjára. A templom a kegyuraság fenkölt gondoskodásának, állandóan féltett, melegen ápolt tárgya. Az 1838. évi földrengés után többször kijavíttatja, Sz. István király és Sz. Vendel képével látja el annak két oltárát. Az 1868. évi tűzvész rombadönt mindent. Leég a templom, a község nagyrésze, iskola, harangozó- és kántorlakás. Segítségre áldozatos bőkezűséggel megint a kegyuraság siet, amelynek állandó támogatását az 1926. évi nagy restaurálás alkalmával a hitközség azzal köszönte meg, hogy a legteljesebb munkaalakalom hiánya mellett is több mint 15 millió költséggel, művészies festéssel belülről, maga hozatja rendbe a templomot, miután már megelőzőleg pótolta háborúba elvitt harangjait, orgonasípjait.

A plébániai épület 1780-ból való, az első iskoláról 1819-ben történik említés.

Sajóalgóc anyaegyház. Filiái voltak 1829-ig : Sajókaza, Kálló, Disznós-Horváth, Divény (Dövény), Dubicsány, Katzula (Kacola), Hosszú-Rét. 1829-ben Kálló és Disznós-Horváth az edelényi plébániához csatoltattak, Dövény pedig Felsőnyárádhoz.

Sajókaza templomos filia. 1762-ben lesz kihatva telek a templom és iskola számára. Ezen a telken a hívek 1783-ban egy kis faházat építenek, amelyben az oltáriszentség is csak a húsvéti sz. gyónások idején őriztetik. Sekrestye, kórus nincsen. Fából készült harangláb van előtte, benne két harang. A templom búcsúja Sz. Vitus mártír ünnepét követő vasárnapon van. Ebbe a kis paticsból épült házba jár Sajókaza 475 katolikus páros év hiányával majd száz esztendeig. 1878-ban azonban már oly rossz állapotban van a templom, hogy hatóságilag kell bezárni és a hívek az iskolában tartják az istentiszteletet. A mozgalom azonban már megkezdődik, az új templom építésére még ebben az évben, de a nagy szegénység miatt csak 1886 június hó 22-én jut odáig a dolog, hogy a főhatóságtól megérkezik az engedély az alapkö megáldására, amely szertartást Keresztessy József sajóalgóci plébános végez. A következő években már gyorsabban halad a munka, érseki és főkáptalani segítséggel 1887-ben már teljesen föl van szerelve ez új templom, 1887-ben Pamlényi Lajos sajóalgóci plébános megáldja a harmadik »nagy« harangot is, 1888-ban pedig megérkezik Egerből a templom védőszentjét ábrázoló Sz. József oltárkép is, amely valószínűleg Sajóssy Alajos egri festőművész alkotása. Érdekes, valószínűleg a szűkös anyagi helyzetet jellemzi, hogy a templom menyezete fagerendás. A békének csendes évei következnek ezután, majd a nagy háború a templomtól is áldozatot kér. Elviszik harangját, orgonájának homlokzatsípjait, a vörösek és románok háromnapos sajóparti ütközete alatt pedig oldalfalait, tetőzetét gépfegyverrel lövik. Külseje ma szárandó. A hívek törekvését, hogy a szükséges renoválást eszközölhessék, igen meg-

nehezíti azon körülmény, hogy a katolikusosságot nagyrészen földbirtok nélküli bányászcsaládok alkotják, amelyek munkaalkalom hiányában jóformán az életfentartáshoz szükségeseket is nélkülözni kénytelenek. Mivel azonban a nép jó, templomszerető, remény van reá, hogy felsőbb helyek megértő támogatásával is találkozva, rövidesen Istenéhez méltó templomot mondhat magáénak Sajókaza katolikusága is. A kántorlakás régebbi, mint amilyen évszámot — 1872 — viselt a homlokzatán. A katolikusok száma 1829-ben Sajógalgócon : 317, Sajókazán : 475. Iskolakötelesek száma 1829-ben Sajógalgócon : 44, Sajókazán : 84. Ma Sajógalgócon 397 lakos után 62, Sajókazán 1716 lakos után 201 az iskola-kötelesek száma.

SAJÓKAZA

Irták: *Bartha Gyula és Ligeti Ede*

A honfoglalás idejében történetírók szerint szláv eredetű a község s a Kaza elnevezést az ó-szláv Koza szótól származtatják.

IV. Béla király idejében az akkori vármegye első városai között játszik szerepet.

Az 1333—1335. évi borsodvármegyei plébánia összeírás szerint Szent Vid és Modestus tiszteletére már temploma és lelkészi hivatala is volt.

A vármegyében a püspökség részére felállított, a Szent István által adományozott hat tizedszedő hely közül a kazai tizedelő kerület is fel van említve, melyet »nagy borsodi« tizedelő kerületnek is hívták.

A vármegye területén keletkezett nemzetségek közül a Miskóc nemzetségnek volt birtoka, amelyektől leszármazottnak veszik a Kazai családot.

A Rátót nemzetségnek, melytől leszármazottnak veszik a kazai Kakas-családot, családi fészke és családi uradalma itt volt.

Az Anjouk korában Kaza már vásártartó helység volt.

A Rátót nemzetség Szent János evangélista tiszteletére rendházat építtetett. Építési idejére adat nincs, azonban 1343-ban két oklevélben is van szó létezéséről. A mohácsi vész idejében pusztulhatott el.

A Rátót nemzetséghez tartozó kazai Kakas-család 1371-ben osztozik kazai birtokán. 1412-ben a lakosaiban megfogyatkozott Kaza helységet a kazai Kakas-család újból telepítette.

A XV. században a Lórántfy-család is birtokos Kaza községben. Serkei Lórántfy György, mint a család megalapítója, 1435-ben Zsigmond királytól Kazán birtokot vásárolt. 1438-ban ugyanő Albert királytól adománylevelet szerzett, ebben Kaza új falu néven is szerepel Kacola pusztával.

1338-ban a Rátót nemzetségtől származott Putnoki-család is birtokos Kazán.

1589-ben a Putnokiaktól a Rákóczyak szereznek birtokot.

1555-től 1570-ig a törökök pusztításainak volt Kaza kitéve. A törökök pusztítása 1564-ben oly súlyos volt, hogy a lakosok a községet kénytelenek voltak elhagyni.

A reformáció idejéből Kaza már 1576-ban protestáns templommal szerepelt, először azonban itt is Luther tanai terjedtek el, 1567 után azonban úgy a papok, mint hívők a kálvinizmushoz csatlakoztak.

Iskoláztató hely már 1453-ban volt Kazán s az egész vármegyében összesen hat helyen.

1461-ben vásártartási jogot Mátyás királytól nyert.

A községben meg nem állapítható időben malom is volt. 1638-ban tűzvész által pusztult el.

Közigazgatásilag négy járásra oszlott a vármegye, a harmadik járás székhelye Szendrő volt, ehhez tartozott Kaza.

A XIV. és XV. században nemesi gyűlések tartottak Kazán.

1690. év körül Dőry András a Rákóczyak uradalmából szerez Kazán Kacola-pusztán birtokot.

1582-ből származó feljegyzések szerint Kaza 250 forint fejadót fizet ; a feljegyzések szerint ötödik fejadófizető a vármegyében.

A török megszállás idejében Juszaf agának adózik a község, éspedig 250 magyar forintot, mézet és vajat, melyet később ötven szekér szénával, azonfelül búza, árpa stb. fizetéssel súlyosbítottak, majd később a földjárandóságot is felemelték. A törököknek fizetett adó egyik legkeservesebb fajtája volt a rabságból pénzen való szabadulás. 1589-ben Putnoky Zsófia, hogy férjét, Zsóry Pált kiszabadíthassa, Kaza és még több községben lévő birtokát zálogosítja el.

A XV. és XVII. században Kaza a putnoki vár segélyére volt beosztva. 1614-ben az Orlay-család is birtokosként szerepel a községben.

A XVII. század szabadságharcai alatt a vármegye reformátusai is sok nehéz napot éltek át, 1662-ben Báthory Zsófia a kazai prédikátor jövedelmét is elvette. Az akkori mozgalmas időkben különösen Teleky Mihály fölkelése idején, mikor a nemesi fölkelés is el lett rendelve, a felsőmagyarországi főparancsnok pedig az ellenkezőjét rendelte el, ugyancsak a török is, azonban Teleky hadaival a vármegye határához közeledett, küldöttséget menesztettek eléje s ezen küldöttségben Kazáról résztvett Bokó Mihály.

1708-ban kapnak Kazán birtokot mint Rákóczi donációt a Radvánszkyak kik a Rátót nemzetségbeli kazai Kakas-leány leszármazottjai.

Sajókaza nagyközség jellegzetessége, hogy 4 temploma van. Református, római katolikus, ág. hitv. evangélikus és izraelita temploma. Négyféle elemi iskolája : kéttanerős református, kéttanerős róm. katolikus, egytanerős evangélikus és kéttanerős társulati iskolája. Van a községnek vasútállomása, postája, távirtdája, telefonja, csendőrsége, patikája, körorvosa és még egy privátgyakorlatot űző orvosa. Hitelszövetkezete, Fogyasztási szövetkezete és Villanyszövetkezete. Tűzoltó- és levante-egyesülete. Olvasóköre és népkönyvtára. A község piacán a 67 hősi halottat jelképező hősök szobra, mely báró Radvánszky Kálmán áldozatkészségéből létesült s B. Szabó József műve.

A lakosság főfoglalkozása a földművelés és bányászat. Újabban mindtöbbben szőlőket is telepítenek. Az asszonyok ősi háziipara a fonás és szövés.

1926-ban épült az új községháza és az új vasbetonból készült Sajó-híd.

A község legrégebbi épülete a báró Radvánszky-család kastélya, melynek alapfalait még Nagy Lajos király korában rakták le. Többször gazdát cserélt a történelem folyamán, míg végül ismét a Radvánszky-család birtokába jutott. Ezen épületben van Magyarország egyik legnagyobb magánkönyvtára több unikummal

(Turóczy-krónika, Radvánszky-krónika, Balassa Bálint költeményeinek első kiadásából a meglévő egyetlen példány, stb.). A könyvtár főként a magyar történelmi vonatkozásban gazdag.

Sajókazán kiemelendő a példás felekezeti békesség, melyet egyaránt nagyra becsül a község minden lakója.

Sajókaza, régen csak Kaza, már a XIV—XV. században is tekintélyes község lehetett, ahol nádori gyűlések is tartottak. Földesurai voltak a kazai Kakas, Feledi, Putnoki és Lorántfi-családok, melyek vallásos buzgóságára vall, hogy a XV. század második felében itt Ker. Szt. Jánosról nevezett Ágostonrendi klostrom épült. 1461-ben Mátyás király a községnek hetivásár jogot engedélyezett s ettől fogva város lett. Lakói még 1560-ban katolikusok voltak, mert ez évben Albert nevű plébánosukat említik az oklevelek. Úgy látszik, ekkortájt fogadták el földesurai, a Putnokiak és Lorántfiak, a reformációt, ami maga után vonhatta jobbágyaiknak is a református vallásra való térését. (Dr. Borovszky Samu után).

1576-ban tűnik fel az első református lelkész, *Alattyáni Mózes*, aki az egyház szervezőjének tekinthető. De bizonyos, hogy az 1596. évi egyházlátogatás már rendszeresen működő egyházat talált állandó lelkésszel és tanítóval. Hogy a róm. kath. egyház teljesen megszűnt-e akkor s hogy a klostrommal is mi történt, erre nézve nem áll adat rendelkezésünkre, de valószínű, hogy a földesurak oltalma alatt a sajókazai ref. egyház nyugodtan fejlődhetett tekintélyes nagy egyházzá, amelyhez tartoztak mint leányegyházak ezidőben : Galgóc, Divény (a mai Dövény), Ivánka és Harnóc. 1602-ben leányegyháza volt Dubicsány, 1606-ban Vadna és Kurittyán is, 1610—11-ben ide tartozott még Jákfalva is, 1622 és 1631 között azonban a leányegyházak száma kettőre apadt le : *Galgóca* és *Ivánkára*, a többi vagy önálló lett, vagy más egyházhhoz csatoltatott, vagy elpusztult. Ivánka még az 1711. egyházlátogatáskor Kazához tartozott. Galgóc is tekintélyes filia lehetett, mert az 1770. XII. 28-iki összeírás szerint 21 telkes és 12 zsellér családfőt mutat ki fizető tagok gyanánt a Sajókazai egyháznak. Ez a leányegyház azonban az egri káptalan birtokán lévén, ez földesúri teljhatalmával űzte ki onnan a reformátusokat az ellenreformáció idején. Utolsó volt a Nagy-család, melynek tagjai aratás alkalmával az Alföldre menvén kepe-re, az itthonmaradottak erőszakkal űzettek el s Kazán telepedtek meg. Az ideköltözöttek közül ma is fenntartották magukat a Nagy- és Mértén-családok. Nagyon valószínű, hogy ez a leányegyház, t. i. Galgóc, az 1770 és 1780 közötti években nyomatott el, amikor a Mária Terézia uralkodása alatt teljes erővel folyt az ország visszakatholizálása érdekében a protestánsok üldözése, ami az ú. n. Türelmi parancs idejében, a felvilágosult II. József császár alatt már nem történhetett volna meg !

Temploma már 1596-ban volt az egyháznak, amely azonban a török világban, főleg pedig a Tököly szabadságharcban elpusztult s a hívek később valószínűleg csak a romokban heverő templomot építették újjá. Iskolája a legrégebb időktől volt az egyháznak, a második iskola 1912-ben állíttatott fel.

Anyakönyve meg van 1726-tól, régiségei között van egy úrasztali kézihímzésű kendő 1616-ból, egy cinkanna 1659-ből, egy ezüst úrasztali pohár 1707-ből, egy

cinkanna a galgóci ref. szent eccla számára 1741-ből stb., amely adományok eleven egyházi életről tanúskodnak.

1639-ben öntött nagyharangját s az 1777-ben öntöttet 1887-ben eladta az egyház, amikor helyettük három harang öntetett, de ezekből csak a 417 kg-os nagyharang van meg, a másik kettőt a hadvezetőség vette igénybe 1917-ben.

A templom a legújabb időkben 1911-ben újjátartott a hívek költségén, melybe orgona 1906-ban állítatott ugyancsak közadakozásból.

Egyházunk népessége 865 körül van. Ezidőszerinti lelkésze Bartha Gyula, kántortanítója Palcsó Dezső, tanítónője Ihász Sándorné szül. György Vilma, főgondnoka báró Radvánszky Kálmán, gondnoka Bukó István.

Isten dicsőségét Sajókazán már 1681-ben hirdették ág. hitv. evangélikusok, Légrégibb, ma is meglévő emléktárgy egy ezüst ostyatartó 1728-ból. A »Türelmi Rendelet« következtében radványi és sajókazai Radvánszky Ferenc buzgólkodása folytán eleink 1782, május hó 14-én folyamodtak II. József császárhoz, hogy nyilvános egyházközséggé alakulhassanak. Az 1783 március hó 8-án kelt és ugyan-ez év augusztus hó 21-én kézhez vett engedély alapján az egyházközség 1784-ben nyilvánosan megszerveztetett Radvánszky Ferenc felügyelősége és Trenchényi Sámuel lelkészkedése mellett, amikor is az anyakönyvezés ezen egyházban kezdetét vette. 1787-ben lelkészlaképítés volt az első egyházfelügyelő által adományozott telken, ki 1791-ben adományozza az egyház első harangját is. 1803-ban választatott az első tanító : Medveczky András. 1804-ben épült az iskola és tanítólakás. Eredménytelen kísérletek után radványi és Sajókazai Radvánszky Albert egyházfelügyelő fáradozása következtében és az ő örökösei, valamint a Gusztáv Adolf Egylet hathatós támogatása folytán 1856-ban kezdetét vette a templom építése, mely munkálat 1869-ben befejeztetvén, a templom dec. 19-én szenteltetett fel. 1872-ben és 1905-ben az első harangot újraöntették radványi és sajókazai báró Radvánszky Géza és Béla. 1873-ban az egyház beszerezte a második harangot, melyet a hadvezetőség 1917-ben hadviselési célokra igénybevette. 1889-ben adományoztatott a keresztelőkő. 1903-ban az oltárképet adományozza báró Radvánszky Béla egyházfelügyelő, fiai Kálmán és Béla konfirmációja alkalmából.

1925—1926. évben az egyház gyökeresen átalakította és megújította a templomot és díszes feljárót létesített a templomhoz.

A hívek száma Sajókazán 340 lélek, az 52 községre kiterjedő szórványban pedig 680 lélek. A körzet az egész edelényi és szentpéteri járásra terjed ki, 1902-ig még az egész ózdi járás is ide tartozott. Ma Ózd külön anyaegyház. Sajókazához még két iskolával bíró leányegyház tartozik : Jákfalva és Kurittyán. A Sajókazai templomon kívül az egyháznak még Kurittyánban is van temploma.

Az ág. h. evangélikus egyház jelenlegi egyházfelügyelője Radvánszky Kálmán báró, lelkésze Ligeti Ede, tanítója az anyaegyházban ifj. Ihász Sándor, a leányegyházakban : Jákfalván Harsányi Jenő, Kurittyánban pedig ifj. Illés László.

SAJÓLÁD

Sajólád a miskolci járásban fekszik. A község keletkezési ideje ismeretlen. A hagyomány szerint már a tatár pusztítás előtt is virágzó község volt,

akkor azonban a község teljesen felégettett, elpusztított, lakossága vagy kiirtatott, vagy elmenekült. Hogy visszatértek-e a menekültek, arról mi sem tudható, csak a hagyomány és a felmaradott iratokból az tűnik ki, hogy 1387-ben a történelmileg is nagy hírű Zudar Péter és György ónodi grófok, mint a község földesurai a pálosrendű szerzetesek számára itt kolostort építtettek és nagy adománnyal ajándékozták meg őket, akik a tatár pusztításból megmaradt és visszatért kevés számú lakosságából újra községet alapítottak a régi helyen.

A pálosok vezetése és irányítása mellett a község nemcsak szépen fejlődött, de virágzott is, azonban ezeknek kiűzése után teljesen lehanyatlott. Történelmi tényként megemlítendő itt, hogy ezen szerzetesrend perjele, Martinuzzi Fráter György üldöztetése idején ide menekült, itt rejtőzött el. Sajnos azonban, mindezekre, valamint a község életére, fejlődésére vonatkozó feljegyzések sem a községnél, sem az egyháznál nem maradtak fenn. Valószínű, hogy a pálosok kiűzése alkalmával a császári zsoldosok minden idevonatkozó iratokat, okmányokat vagy megsemmisítettek, vagy magukkal hurcolták. A község lakosai tősgyökeres magyarok ehettek, legalább ez tűnik ki a pálosok idejéből fennmaradt anyakönyvi jegyzőkönyvből, amelyben Tasnády, Palocsay, Liptay, Bodollay, Korponay, Losonczy. Szikszay, Dobay, Hubay, Borsy, Bán, Huszár és Dobos magyar nevek fordulnak elő, de az is kitűnik belőle, hogy a földesuraság vagy a pálosok által a tatár pusztítás után telepítés is eszközöltetett, mert ezen magyar nevek között már több idegen hangzású, mint Herrgottka, Novakova, Hornyik, Rohács, Kuli, Kurina, Kozál, Pozsár, Marincsák, Polanka, Gerupinczki stb. idegen hangzású nevek is szerepelnek.

A pálosok kiűzése után folyton hanyatlott a község, melynek lakói robotot szolgáló, dézsmát adó szegény zsellérek voltak. Hogy a pálosok birtoka kiűzésük után kié lett, nem tudható. Ma a magyar kath. vallásalapítványé. S a hagyomány és emlékezet szerint ezen birtokot alapítványi tisztek által házilag kezelte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egész 1896-ig s ezen házi kezelés alatt a lakosság még inkább lerongyolódott, elszegényedett, úgyhogy 80 %-ban idegen községbe kellett jármok munkába és aratásra, hogy megélhetésüket biztosítsák. Az 1889. évben itt lakó Melczer László nagybirtokos ónodi birtokából többszáz holdat a sajlóádi kiscgazdák között osztott ki haszonbérbe, mely nagyban ösztönözte a község lakosságát a föld szeretetére és a termelés fokozására, ugyannyira, hogy 1896. évben már az alapítványi birtok szántóföldjének nagyobb része is a kiscgazdák kezére került haszonbérletbe s a szorgalmas munka, takarékos életmód, egyszerű viselet és öntudatra ébredés folytán mind jobban és jobban emelkedni kezdett a lakosság régi elhagyatottságából. Kezdték vagyonosodni, úgyhogy egyik-másik kiscgazda már nemcsak a község határában, hanem különösen a legközelebbi szomszédos Ládháza község határában kezdett földet vásárolni. A példa ragadós lévén, az egyesek után mind többen és többen merészkedtek földvásárlásra, alkalom pedig mindig adódott a szomszéd községekben, úgyhogy ma már 12 idegen község határában van földbirtoka a sajlóádi kiscgazdáknak. Amint az alapítványi birtok a kiscgazdák kezére került, a pálosok zárdaépületei, melyet eddig a gazdaságot vezető tisztek használtak, leromboltattak s belőlük a község ugyancsak a vallásalapítvány által adományozott helyen kétértemes nagyon szép

iskolát és két tanítói lakást építtetett. Ugyanekkor egy modern községháza és jegyzői lak építtetett. Ilyen és ehhez hasonló körülmények között állandó fejlődés közben találta a községet az 1914 augusztus 1-én kitört világháború, ahová bevonult egymásutáni sorrendben 115 férfi s közülök hősi halált halt 36, hazaérkezett ezideig 79, ezek közül vitézzé avatott 6.

A szerencsétlen forradalom által elkábított és a háborúból hazaérkezett tömeg itt is kilépett a rendes keretekből, azonban a józanabb elem nagyobb túlkapasoktól visszatartotta a mindenáron rakoncátlankodni akarókat. Rablás, fosztogatás nem történt a községben, de a körjegyzőt és s.-jegyzőt menekülésre kényszerítették. A kommunizmus ideje alatt sem volt semmiféle, későbbi megtorlásra okot szolgáltató nagyobb esemény. A kommunizmus ideje alatt községünk hadszíntér volt, amennyiben a Hernádnémeti, Belsőbócs, Külsőbócs és Berzék községeket megszállva tartó oláh horda állandóan tűz alatt tartotta. Lövedékei iskolánkat, a községházát és több magánházat megrongált, de emberéletben s állatban kárt nem okozott.

A politikai község kisközség, Sajópetri községgel társulva körjegyzői és anyakönyvi kerületi székhely, lakosainak száma 1575, házszáma 331, területe 1631 k. hold, melyből alapítványi birtok 616 k. hold, vasútállomása Alsózsolca, csendőrségi székhelye Alsózsolca. Van igen szép róm. kath. temploma, melyet állítólag még a pálosok maguk építtettek. Van kéttantermes iskolája. Körjegyzői lak és községháza egy fedél alatt. Lakossága tisztán, kivétel nélkül földműveléssel foglalkozik.

A községi lakóházak veretföld- vagy vályogfalazatúak s ma már csak cseréppel fedhetők. Az O. F. B. útján 37.300 négyszögöles házhely és 50 k. hold szántóföld osztatott ki, még pedig 88 drb 1200 négyszögöles és 64 drb 600 négyszögöles, részben hadirokkantak, árvák és özvegyek, részben pedig földnélküli szegényeknek.

A község leventeegylete 108 tagot számlál. A község határán keresztül folyó Sajó folyón vasbetonhíd áll fenn, melyet a vármegye építtetett. A község fő közlekedési útvonalán Felső- és Alsózsolca, Sajólád, Sajópetri, Ónod, Muhi, Nagycséc, Sajószöged, Sajóörös, Szederkény és Tiszapalkonya érintésével a polgári Tiszakompig és vissza naponként egyszeri autbuszjárat van. A lakosság józan életű, takarékos életmódú, hangyaszorgalmú, vallásos, lakását, udvarát, utcáját és tereit rendesen, tisztán tartja.

SAJÓPETRI

Sajópetri Sajóláddal társult kisközség. Körjegyzői és anyakönyvi kerületi székhely Sajólád. Posta Ónod. Vasúti állomás Mezőnyék. Területe 1740 kat. hold, melyből vallásalapítványi birtok 729 kat. hold. Lakosainak száma 1235, házszáma 250. Lakosai tisztán földműveléssel foglalkoznak, 80%-ban gör.-kath. vallásúak, van gör.-kath. temploma, róm. kath. és gör.-kath. elemi népiskolája, gör.-kath. lelkész lakja és községházája.

A község keletkezése, fejlődése, elpusztulása és újra felépülése, teljesen ismeretlen, még hagyomány sem tartja fenn, tény azonban, hogy a tatárpusztítás előtt is fennállott a község, de akkor teljesen eltűnt a földszínéről és csak azután telepítés

által alakult meg újra. Akkori lakosai tót anyanyelvűek voltak, úgyhogy lakói közül még ma is beszélnek e nyelven az idősebbek, az ifjabb nemzedék azonban teljesen magyar. Hogy a község tényleg nagyon régen keletkezett, mutatja az, hogy már 1326. évben pápai dézsmát is fizetett : »Villa de Sanctopetró« néven. (Egyik sematizmus szerint.) Más neve ismeretlen. A község lakósága szorgalmas, takarékos, józanéletű. A saját határán kívül mintegy 11 községben bírnak egy-két holdnyi szántófölddel. 1924. évben a magyar kir. vallásalap kezelése alatt álló birtokból 514 kat. hold szántó parcellázott bérletben a kisgazdák kezére került, de ezenkívül bérelnék még a Melczer László ónodi birtokából mintegy 100 holdat s Kistokaj község határában majdnem ugyanannyit, így a lakosság eléggé jómódú.

A község nagyon szépen fejlődött, vagyonilag gyarapodott, az 1914. évben kiütött világháború kezdetéig, ahová bevonult egymásutáni sorrendben mintegy 85 férfi s közülök hősi halált halt 16, hazaérkezett 69. Az 1918. évi szomorú emlékü forradalom által elkábított és a háborúból hazaérkezett tömeg a rendes medréből itt is kilépett és különösen a vallásalapítvány tulajdonát képezett jenkepusztai gazdaságot követelte magának. Azonban ez nem sikerült. A kommunizmus ideje alatt a községet megszállva tartó vörös katonaság mezei terményeket és a szomszédos Alsózsoltán lakó báró Vay-féle erdőből nagyobb mennyiségű fát elkommunizált.

Direktórium itt is megalakult, azonban ezek teljesen megbízhatók és hű hazafiak voltak, akik a szélsőséges irányzatnak ellenállottak. A kommün alatt semmiféle rablás, vagy gyilkosság nem fordult elő, úgyszintén bűnvádi eljárást maga után vonandó más bűncselekmény sem. Az O. F. B. útján 67 házhely osztatott ki egyenként 300 négyszögöles, a gör.-kath. lelkészi javadalmi földből, mely azonban a vallásalapítványi ingatlanból pótoltatott, még pedig 25% pótlással.

A község levante-egyesülete szép eredménnyel működik 95 taggal. A községet főközlekedési útvonalán Miskolc—Tiszapolgár között naponként egyszer autóbuszjárat érinti.

SAJÓVÁMOS

Irta : *vitéz Tury Ferenc*

Sajóvamos község őstörténetéről csak igen hézagos adatok állnak rendelkezésünkre s nehéz megállapítani mikor keletkezett, mióta él önálló községi életet, de megállapított, hogy már 1217 táján, mint Vámos falu szerepel, vámosi jobbágyokról van említés téve, sajnos nem előnyös, hanem tolvajság és rablási cselekményeik miatt, melyekért tűzpróbára ítéltettek. Ezen időtől kezdve mind többször találkozunk Várossal, melynek az idők folyamán a Sajó völgyében elég jelentékeny szerep jutott osztályrészül, mert mint neve is mutatja, országút vonalába esett s vámszedési joga volt, ahol az átutazók vámot tartoztak fizetni. Nyilván ezen útvonalon bonyolította le forgalmát a Nyírvidék Felsőmagyarországgal, ez irányú jelentőségét tehát csak a vasutak kiépülése és Miskolc rohamos fejlődésével vesztette el.

A népvándorlás korszakában valószínűleg gót nép lakta e községet s ezer év előtt a szomszéd Sajó- és Szirmabessenyő község nevére ítéve a Bessenyők törzsé-

nek jutott osztályrészül s mai nevén a vámosi Várdomb bizonyítéka annak, hogy itt hajdan erős küzdelmek folytak a Sajó völgyének elég gazdag birtokáért.

A község birtokosaiként időrendben : Márton comes és a tapolcai apát, a Bors vagy Miskolc nemzetség tagjait találjuk feljegyezve.

Könnyen elgondolhatjuk, hogy az ököljog zaklatott korában, az örökös háborúskodás mellett, gyakrabban cseréltek gazdát a birtokok s az előbbieket mihamarabb követték sor- és időrendben I. Detre, a »kopasz«, utána fia, Benedek, majd a Csetneki, Bebek, Vajdafi családok, akik már kisebb történelmi jelentőséget is szereznek Vámosnak. 1336-ig Bebek (Bubek) István lovag tartózkodott itt mint állandó lakos s valószínű innen veszi eredetét a Kőkosár-tanyának régi István-major elnevezése. Ezt a Cselényi vagy az Ákos nemzetségbeli Cselenfiak birtoklása követte. Majd őket Bebek Domonkos, fiai, II. Detre nádor és I. Imre erdélyi vajda váltották fel, aki állítólag pelsőczy előnevét mint ennek ura és birtokosa, vámosi előnévvel cseréli fel s mint Vámosi Vajdafi szerepel a vámosi rablóvárban. Vámos várfalainak lerombolását az akkori kassavidéki főkapitány, Bebek Imre akadályozza meg s a vámosi várnak köszönhető, hogy a cseh rablók a Sajó völgyében Vadna és Galgócnál lejjebb nem jöhetnek.

1335—45 közötti időben a borsodvármegyei nemesség évenként itt szokott összejönni igazságot szolgáltatni. Itt olvassuk Druget Vilmos nádor-főispán és szikszai Imrefi Péter vicispán ítéleteit. 1449-ben Vámos vár várnagya Bakó Ferenc. 1459-ben Keresztúri László saját urát, ennek Vámos nevű várából kivetette. 1469-ben Mátyás király tudósítja Kassa városát, hogy vámosi Vajdafi Pál magtalan halála után annak a koronára szállott várai és jószágai átvételére titkárát, László budai prépostot küldötte s ha a várnagy az átadásnak ellenszegülne, a prépost vagy diósgyőri várnagy kérésére minden népével és hadiszereivel segítségül legyen.

Valószínű, hogy Vámos birtokát Mátyás király ismét a pelsőci Bebek családnak mint atyafiaknak adta. 1527-ben I. Ferdinánd király Vámos (most már) városát, asszupataki Hencz Máté nevű érdemes hívének adta, s értesítette annak bíróját, esküdteit és lakosait, hogy őt uroknak ismerjék.

A török világ pusztulásra juttatta a vámosi várat, s helyette Szendrőt erősítették meg, s Vámos ennek lett jobbágy-helysége. 1558-ban 3—4000 török rablása Vámoson. 1576-ban Derecsényi Péternek engedtetett át Vámos és Pálfalva. 1585-ben Mladovics Péterszendrői provisornak jutott. 1595-ben hatvan ezer tatár rabol Vámos tájékán. 1630—60-ig töröknek adózik az Egerben lakó Tuni Musztafának a község.

1659-ben Vámosra is adományt nyer Vesselényi Ferenc.

1600 végén — Frank Károly sajóvámosi r. kath. plébánosnak 1891-ben a sajóvámosi plébániáról írott munkája szerint — a reformáció Vámoson már bejött, s a reformált egyházat az akkori földesúr : Magócsi Gáspár alapította, valószínűbb azonban, hogy e vidéken maguk a Bebek voltak a protestantizmusnak terjesztői, s hogy a vámosi ref. eklézsia öregebb a miskolcinál, mert Vámos az új vallásban a Bebek követője volt, akikről pedig tudjuk, hogy atyáik hitének üldözői voltak. Az így megszűnt sajóvámosi r. kath. egyház a gróf Szirmay Tamás által Szirmabesenyőn 1762-ben létesített plébániához csatoltatván, a gyakori

Sajóáradások következtében buzini gróf Keglevich Károly vámosi új földesúr által idetelepített kath. jobbágysági és alattvalói lelki gondozása nehézségekbe ütközött, s emiatt ezek a közeli Sajópálfalvai g. kath. egyházba kezdtek tömegestől átmenni, ez volt oka, hogy egyidőben Vámoson a görög szertartású katolikusok nagyobb számmal voltak, mint a rómaiak. 1803-ban ismét állandó r. kath. káplán, 1806-ban pedig már plébánia létesített, gróf Keglevich és a vallásalap sajóládi pénztára, illetve a m. kir. helytartótanács által.

Érdekes, hogy a mai 2000 lakosú Sajóvamos községben az 1829. évi, tehát éppen 100 év előtti r. kath. can. visitatio szerint 625 r. kath., 1273 g. kath., 1534 ref., 169 ev., 51 izr., összesen 3652 lélekszám van feljegyezve, mely azonban valószínűleg Sajósenye, Spálfala és Boldvai filiákkal együtt van számítva, másként nem volna érthető 1600 lélek 100 év alatti apadása.

1865-ben a sajóvámosi uradalom eladás útján a kath. vallású gr. Keglevich-család tulajdonából a néhai gr. Degenfeld Imre tiszántúli ref. egyházkerület főgondnok, majd örökség útján leánya gróf Degenfeld Anna férjezett herceg Odescalchi Gyuláné birtokába került.

A község lakossága a nagy viláégésben az őskor történetéhez méltó áldozatokat hozott, amennyiben mintegy 400 hadbavonult fiával vette ki részét a háborúból, kik közül 40 ember életét áldozta hazánkért, 14 hadirokkanttá lett, nyolcan I., tizenheten II. oszt. ezüst, 25-en pedig bronz vitézségi érmet szereztek, négy pedig név szerint : Ár Imre, Sávoji János, Berentés Lajos és Hunyadi János vitézzé avattatott.

Nem kisebb áldozatot hoztak az itthonmaradottak sem, anyagilag hadikölcsönben és még nagyobb munkában, mert a termelés a férfikezek hiánya dacára sem szűnt meg, hanem lankadatlan szorgalommal fennakadás nélkül haladt a mezőgazdasági munka, s a szorgalomnak meg is volt a látható eredménye, mert az eladósodott községi lakosság minden adósságától megszabadulva került ki a háború veszedelmeiből, hogy minden nagyobb megrázkódtatás nélkül élje át a forradalmat, kommunizmust és román, valamint cseh megszállás izgalmait, mely szerencsére emberéletben nem követelt áldozatot a községtől.

A község mai modernebb külsejét az 1884. évi tűzvész után kezdi felvenni, mióta hova-tovább eltűnnek a régi szalmás épületek, s helyettük a csinosabb kinézésű cserepes házak kezdenek kiemelkedni.

Ezen alkotó munkát megakasztó világháború befejeztével a megállott építkezések ismét megindulnak s a község jelenlegi földesurai : gróf Edelshein Gyulai Lipót, gróf Teleki Sándorné sz. gróf Edelsheim Gyulai Paula és Barcza Károlyné sz. gróf Edelsheim Gyulai Lilly helyes szociális érzéssel sietnek mindjárt a háború befejezése után házhelyek szabadkézből való juttatásával a lakásínségen segíteni s az építkezés megindítását előmozdítani. Ennek jótékony hatása rövid idő alatt meg is érzik, új utcák keletkezése teszi lehetővé a lakosság számának emelkedését s a község örömdetes fejlődésnek indul. Hogy ez a fejlődés nem nagyobb méretű, annak oka csak a vasut hiánya, mely a régi kicsinyes gondolkozású emberek miatt nem érinti a községet, ugyanis a Boldvavölgyi vasut építése alkalmával az eredeti terv szerint a vasut a miskolci tiszai pályaudvarról kiindulva Alsószolca állomáson való kiágazással, Sajóvamos közvetlen érintésé-

vei jött volna a jelenlegi helyére Boldva, csak hogy akkor ezt megakadályozták. Sajóvámos község népoktatásügye elmaradt állapotban van. A helyzet az, hogy van egy 1 tanerős ref. iskola 6 osztállyal, 100 növendékkal; van egy 1 tanerős róm. kath. iskola 6 osztállyal, 70 növendékkal és van egy 1 tanerős gör. kath. iskola 6 osztállyal, 40 növendékkal; a második tanerőt egy felekezet sem akarja felállítani, mert nem lehet őket reákenyszeríteni, a ref. és róm. kath. egyháznál pedig a második tanerő felállítása már égető szükség volna, de az iskolák akkor sem volnának sokkal jobbak, míg ugyanezen tanítói létszámmal községi vagy állami iskola mellett, háromszoros eredmény volna a tanulásban, anélkül, hogy a lakosság nagyobb iskolai teherrel volna sújtva. Képtelen helyzet, hogy gyengébb tüdejű és szervezetű gyermek 6 órát ül egy agyonzsúfolt tanteremben lévő rossz levegőben azért, hogy napi egy órát tanuljon.

Népünk ugyanis azt mondja erre, hogy ha az államnak jó, akkor neki is jó a jelenlegi iskola, mert ha az államnak nem volna jó, akkor bizonyára változtatna rajta.

Sajóvámos úgy látszik mindig szélsőséges volt a vallási kérdésekben, erre mutat a község őstörténetében ismertetett több évszázad leírása s a lakosság úgy látszik a vallási gyűlöletet örökölte őseitől, mert 1925-ben a jegyzőválasztáson is többször megtörtént s illetve minden kocsmái vagy utcai verekedés alkalmával megisméltődött, hogy az ellenfelek vallás szerint csoportosultak s végeredményben a verekedők katolikus vagy református vért akartak inni egymás bicskázása közben. Hála a csendőrségnek s a jelenlegi lelkipásztoroknak, kik célunk elérésében teljes odaadással támogattak s ezért úgy Várady József ref. lelkész, mint Jéger József róm. kath. plébános, valamint Demkó Sándor gör.-kath. plébános urakat a legnagyobb elismerés illeti, míg öt év előtt az emberek egymást ölték a vallási különbség miatt, ma már nem ritkaság, hogy a különböző vallásfelekezetűek egymás mulatságaira is elmennek s ott magukat igen jól is érzik. Ezelőtt 5 évvel azonban nem történt meg, hogy kath. vagy ref. iskolában rendezett mulatságon vagy előadáson más vallású egyént lehetett volna látni a közönség soraiban. S mióta ez így van, az egyes felekezetek között nemes verseny indul meg az áldozatkészség terén, egymást felülmúlni igyekeznek, míg azelőtt kigúnyolták, aki a más vallásut ilyen erények gyakorlásában utánozni merészelt.

Jelenleg a község fele református vallású, míg a másik fele körülbelül egyenlően oszlik meg a róm. és gör. szertartású katolikusok között s a hívek époly szépen megférnek egymás mellett, mint ahogy az ősrégi ref. és az 1887-ben épült róm. kath. templom állnak egymás mellett immár 40 éve a község csinos főterén s a gör.-kath. kápolna iskola a Kolozsvári-utcán.

Sajóvámos község nagyobbszabású gazdasági fellendülésének legnagyobb akadálya, ami a lakosság szegénységének is legfőbb okozója a tagosítás hiánya, apróra darabolt hosszú keskeny kis földszalagokból álló parcellák, hol intenzív gazdálkodás alig folytatható. Akinek 3 hold földje hatfelé fekszik 2—3 km-re egymástól, ott jövedelmező gazdálkodásról beszélni sem lehet. Az emberek egymás földjét szántogatják el, hogy egy barázdával szélesítsék azt. Örökös háborúskodás, rossz szomszédtság, veszekedés, több száz hold különben jó termőföld mint mesgye szerepel.

600 kat. holdnyi közlegelő nem egységesen, hanem négyféle érdekcsoportban négyfelé kezeltetik. Rendkívüli összeférhetetlen természete még a legfőbb oka a nép szegénységének. Perlekedő természete, ha a viszonyok nem változnak, teljesen tönkre fogja tenni. A posta naponta 2—3 újjnyi vastag kézbesítésekkel teli levelet hoz a miskolci kir. bíróságoktól, benne becsületsértés, rágalmozási és számos polgári pör idézések, melyekből azt látja az ember, hogy gyakran 3—4 pengős követelések helyett az illető 30—40 pengőket fizet ügyvédi és más költségek vagy tanudíjak fejében. Ez a veleszületett összeférhetetlen természet akadályozta meg a községet abban, hogy ma talán virágzó szénbányája legyen, megakadályozta abban, hogy villanyvilágítása legyen s eddig csupán két virágzó intézményt sikerült fenntartani Sajóvámoston : a vitéz Tury Ferenc igazgatása alatt álló Hangya - és Hitelszövetkezeteket, melyek még eddig nem estek áldozatul a vámosiak összeférhetetlen természetének, hanem szilárdabban áll mint valaha.

A Hitelszövetkezet pedig mint az O. K. H. tagja, mintegy 100.000 pengő kihe-lyezéssel dolgozik s ellátja Sajóvamos, Sajósenye és Sajópálfala hitelszükségletét.

A község legégetőbb problémái a Holt-Sajó élővízzel való ellátása, mely állam-szegély esetén megvalósulás stádiumában is volna, villanyvilágítás kérdése és leg-életbevágóbb a vasút kérdése, mely egy csapásra a fejlődés minden lehetőségét megnyitná a sem műút, sem vasúttal nem rendelkező egykor nagyforgalmú vám-szedő Vámos községnek.

SAJÓVÁRKONY

Irta : *Tyll László.*

Sajóvárkony ősrégi község. Már Szent István király idejében lakták jobbágyok. Az egész község az egri főkáptalan birtoka volt. A török uralom idejében, mikor Dobó István egyik híve, Mecskey István a környéken rekvirált, vitézei Várkonyon a lakossággal összeveszekedtek, mely verekedés folyamán magát Mecskeyt is agyonszúrták.

Lonovics érsek itt kezdte el papi működését mint plébános 1825-ben.

A község a Hangony-patak mentén elterülő síkság és erdőségekből álló mintegy 6000 kat. hold kiterjedésű és 4385 lelket számlál. Lakosai az ózdi gyár fennállá-sától kezdve mindinkább gyárimunkásokká váltak és jelenleg a lakosság 80%-a a gyárban dolgozik. Kevés szántóföldje, inkább kopár legelője és főképen erdeje van, melynek nagyrésze az egri főkáptalan tulajdona.

A lakosok nagyobb részt, 90%-ban katolikusok, míg a többi a ref., ág. ev. és izr. vallásfelekezetek között oszlik meg.

A hegyei alatt gazdag széntelepei voltak, azonban már leg-nagyobb részt ki vannak bányászva. A Rimamurányinak bánaszál-lási telepe, mely a községhez tartozik, egyike a legrégebb bányáknak.

A község fejlődése az Ózdi gyár fejlődésével indult meg. Területeinek nagyrésztét, mely hasznavehetetlen vízenyős rétek-ből állott, a Rimamurányi megvásárolta és felépítette rajta a kohótelepét. Ez ma Magyarország legnagyobb ipartelepeinek

Tyll László

egyike. A területeket Ózd községhez csatolták, ennél fogva Sajóvárkony község ennek semmi anyagi előnyét nem élvezte, csak azt, hogy a folyton szaporodó lakosságnak munkaalkalmat nyújtott.

A községhez tartozó Bánszállásbányatelepen van egy 3 tanerős társulati elemi iskola, olvasóköri és leventeegyesület, melynek elnöke és lelkes támogatója Urbányi Dezső bányafőmérnök. A községben van egy 4 tanerős róm. kath. felekezeti elemi iskola, igazgató-tanítója Komár Viktor tanító.

Az egyházközség vezetője : Farkas Pál esperes plébános esperesi kerületi tanfelügyelő. Kegyura az Egri főkáptalan. Van a községben Önkéntes Tűzoltó Egyesület, parancsnoka Lengyel Kálmán adóügyi jegyző, Munkás és Iparos dalkör, melynek éltetője Komár Viktor igazgató-tanító.

A Levente egyesület számos járási és körzeti versenyen szerepelt igen szép sikerrel, vándordíjat is nyert, vezetője Speckner Szilárd magántisztviselő.

A község vezetőjegyzője Tyll László, aki 1925. évben került a község élére. Azóta épült a községháza, mely a modern kor igényeinek megfelelő hivatalos helyiségekkel és jegyzői lakásokkal felszerelt emeletes épület és a községnek ékesége.

A község villanyvilágítással 1926. év óta van ellátva ; az áramot a Rimamurányi Ózd vasgyári telepe szolgáltatja és egyike az ország legolcsóbb áramainak (3 fillér hektowattja).

A községben fejlett ipar és kereskedelem van. Országos vásárai nagyforgalmúak. Fejlődését nagyban biztosítja az a körülmény, hogy az OFB eljárása folyamán 284 házhely lett kiosztva, melynek beépülése már megkezdődött, úgyhogy 2 év alatt több mint 100 ház épült.

SZIHALOM

Irta : Polgáry Sándor, Sikorszky József, Deme Antal és Póta Béla

Szihalom község keletkezésének ideje ismeretlen. Borsod várraegye monográfiája szerint — mely Anonymus történeti művére hivatkozik — már a honfoglalás idejében megvolt Scenuholm néven, hol Árpád hadai megpihentek.

A honfoglalás előtti időben valószínűleg szlávok lakták s abból az időből származik az úgynevezett Földvár, későbbi elnevezéssel Árpádhalom is, melyet a község lakossága ma is Földvár-nak nevez. E néven hívják a községnek ezen részen elterülő negyedét is. A Földvár a község délnyugati szélén van, mintegy 6 méter magas és 40 méter kerületű domb, melynek tetején egy, az újabb időben emelt kőkereszt áll. Körülötte ma már lakóházak vannak.

A község egy nagy, félkör alakú magaslaton fekszik s a félkörbe benyúló földnyelv, öbölszerű képet mutat. Az innen elterülő szántóföldek mélyen fekvő lapályt képeznek s lehet, hogy itten valamikor nagyobb kiterjedésű állóvíz volt nádasokkal, melynek bizonyossága, a határ ezen részén az állandóan munkált területen sok helyen ma is fel-feltörő nád és káka. Régi öregek mondása szerint valamikor sószállítás bonyolítottak le az itt elterülő vizén evezősbárkakkal s a mai sósrévi malom helyén kötöttek ki pihenőre. Innen eredhet a Sósrév elnevezés.

A község Földvár körüli része, Borsod vármegye legnevezetesebb őskori telepe-

Anonymus feljegyzése szerint az Árpádhalom úgynevezett konyhahulladéki halom, mely telve van a kőkor, nemzedékről-nemzedékre itt tanyázott embereinek felhalmozott izikével. Találtattak itt kősírok, szarvasagancsból készült eszközökkel, csontkésekkel, majd későbbi korból származó emlékek, mint csiszolt kagylók, szerpentin kőalapácsok, obsidiánszilánkok, cserepek, kőedények stb. A bronzkorból tokosvésők öntőmintái, fibulák, aranykarikák.

Legutóbb az 1870-es években eszközölt e helyen ásatásokat Foltin János, akkori szihalomi ideiglenes lelkész helyettes, később egervári kisprépost, kanonok, ki különböző kő- és bronzeszközöket hozott felszínre s azokat az egri érseki liceum múzeumában helyezte el. A Földvár körüli egyik utca árkában, alig fél-méternyire a föld felszíne alatt, találtatott 1916. évben egy csontváz, mely kelet felé fordulva jobb oldalán feküdt, térdben behajlított lábakkal, mellette volt egy szarvasagancs darab megkövesedett állapotban.

A község később Szénhalom néven ismeretes, mint Szent István király által az egri püspöknek adományozott birtok, melyet földesúri joggal bírt s ezen kiváltságban 1261. évben IV. Béla király megerősítette. Ebben az időben már plébániája volt. Hogy a község mai nevét mikor vette fel, arra vonatkozó adatok nem találhatóak.

Szihalom község mindig Borsod vármegyéhez tartozott. Egyízben pusztult el és pedig 1554-ben, amikor a füleki basa több más községgel együtt felégette azért, mert a budai basának lévén adófizetői, az új török parancsnokot elismerni nem akarták. Ebben az időben a község 40 házból állott s a török pusztítás következtében 9 ház maradt lakható.

Hogy mikor és hogyan épült újra a község, hogyan fejlődött később, arra vonatkozólag semmiféle hagyomány, történelmi emlék, vagy régi irat nem tanuskodik, úgyszintén a későbbi településekről sem rendelkezünk adatokkal. Földesura az egri püspök volt, későbbi időtől pedig a mai napig az egri főkáptalan.

Az 1848 előtti időben úrbéres község volt, 1871 után és azóta szabad község.

Szihalom Borsod vármegye délnyugati szélén, Heves vármegye határán fekszik.

Egész határa síkság, csupán az északkeleti részen láthatók kisebb emelkedések. Erdeje nincs, vizei a Rimapatak, a község nyugati szélén, az Ostorospatak a határ északi szélén, mely patakok vize kevés, nyaranként teljesen kiszárad. A határ nyugati szélén folyik még az Egerpatak, mely elegendő vízbőségű s malomhajtásra is alkalmas.

A község határának kiterjedése 6316 kat. hold, melyből szántó : 5306 hold, rét : 265 hold, legelő : 402 hold, terméketlen terület : 275 hold, melyben az utak, homokbányák, házak, udvarok is bentfoglaltatnak, kert 68 hold. Határában van a Káptalantanya és a Sósrévmalom.

Lakosságának száma az 1920. évi népszámlálási adatok szerint 2973, mely lélekszám azóta 3250-re emelkedett. Nemzetiségére nézve magyar, csupán egy orosz anyanyelvű lakos van, ki hadifogságból maradt vissza s itt családot alapított. Vallás szerint róm. kath. 3233, gör. kath. 2, ref. 8, izr. 7.

Foglalkozása a lakosságnak őstermelés, 2%-ban kereskedés és kisebb kézművesipar.

A lakóházak száma 607. Az utóbbi 10 évben mintegy 200 ház épült s ma már

alig van család, mely más családdal közösen lakna egy lakóházban. A földbirtok-rendezés alkalmával 183 házhely osztatott ki, melyek előreláthatólag 10 éven belül beépülnek s ezzel a lakásügy teljesen megoldást nyer.

A családokban az egyke csak nagyon elvétve fordul elő, ez is főként a vagyonosabb elemeknél, míg a szegényebb osztálynál nem ritka a 6—8 gyermek.

A lakosság rendszerető, vallásos, általában tisztaerkölcsű, szorgalmas, békés természetű. Jellegzetes népviselete nincs, az ezelőtt 25 évvel még dívott, sűrű ráncokba szedett vászongatyát, átalvetőzsinóros, pitykegombos mentét és magyaros szűrt teljesen elhagyták a férfiak, úgyszintén a nők is a rövid tarka szoknyát,

ingvállat s kontyot és ma már az úriosztálynak teljesen megfelelő öltözékben járnak.

A községnek egy jegyzője és egy adóügyi jegyzője van. Ezidőszerint az előljárásság tagjai : Koós Pál községi bíró, Polgáry Sándor vezetőjegyző Póta Béla adóügyi Jegyző. A községi esküdtek száma 10. Törvénybíró Kovács Jófesef, pénztárnok Varga Antal. Csendőrőse Mezőkövesden, járásbírósága ugyanott, törvényszék, kir. pénzügyigazgatóság, kir. ügyészség, kultúrmérnöki hivatal, erdőgondnokság Miskolcon, kat. felmérési felügyelőség Egerben van.

A község körorvosi székhely, körzetébe tartozik Borsodszemere és Egerfarmos. Szülésznőinek száma kettő, kik közül egyik községi, másik magánbába. A legközelebbi gyógyszertár Mezőkövesd és Füzesabony.

A forgalom a községen keresztül vonuló Budapest—Miskolc közötti állami úton s a Szihalom—Egerfarmos közötti törvényhatósági úton, valamint a Budapest—Miskolc közötti vasúti fővonalon nyer lebonyolítást. Összes útvonalai teljesen jókarban vannak. A vasútállomás közvetlenül a község déli szélén van.

Földbirtokosa a községnek csak egy van, az egeri főkáptalan, ki a községnek kegyura. Gazdaságának kiterjedése 1478 k. h. Ebből törpebirtokosnak kishaszonbérletbe van adva 105 k. h. Középbirtokos nincs, a kis- és törpebirtokosok száma 600, kiknek gazdasága 1—80 hold között váltakozik.

A lakosság, néhány iparost s kereskedőt leszámítva, mezőgazdasággal foglalkozik s szabad gazdálkodást űz. Főterménye a búza, árpa, tengeri és takarmánybűkköny, valamint here. A szántóföld általában kötött, agyagos talaj, közepes jóminőségű, melyen átlagos termése 6—8 m. Újabban a lakosság kis része műtrágyázási kísérleteket is folytat.

Az állattenyésztés a legkisebb mértékre szorítkozik, mert sem rétje, sem legelőterülete nem nagys állatait mesterséges takarmánnyal táplálja. Állatállománya : 356 ló, 509 drb szarvasmarha, 365 drb sertés, melyben a főkáptalani gazdaság állatállománya is bentfoglaltatik. Tejgazdasága a főkáptalannak van, a tehénlétszám 50, a tejterméket naponként Egerbe szállítják.

Gyár, nagyiparos nincs a községben. A kisiparosok száma 60. Van 6 szatócsüzlete, 1 fakereskedése, 1 terménykereskedő, 3 tűzifa- és kőszénkereskedője s 6 korlátlan italmérése. Háziiparral a lakosság nem foglalkozik, így földjének termésén, napszámkeresetén kívül semmiféle más jövedelmi forrása nincs.

A lakosság mintegy 20%-ban kizárólag napszám munkából él, a nyári hónapokra summásként szerződik el, ezenkívül vasúti pályamunkásként dolgozik. Helyben sem a nagygazdaságban, sem kisgazdáknál évi megélhetését biztosító munkát nem kap, így kénytelen más vidékre elszereződni. A vidéki munkaadók

e község munkásait igen kedvelik, így elhelyezkedésük évről-évre biztosítva van. Állandó piaca a községnek Mezőkövesd, bevásárlási helyei Mezőkövesd, Miskolc és Eger.

A községnek mint erkölcsi testületnek vagyona 45 k. h. szántóföld, melyet haszonbérbe ad évről-évre, ezenkívül 40 k. h. szántó, mint jegyzői javadalmi alap. Épületei, a községház és jegyzői lakás, egy tanítói lakás, a körorvosi lakás és egy régebben községház céljára szolgáló épület. Ezen összes vagyon értéke 160.000 pengő, a hasznosítható vagyonok évi jövedelme pedig 4000 pengő.

Jövedelme, az ingatlanok haszonbére, a vadászati jog haszonbére, a fogyasztásiadó, ált. keresetiadó, italmérési illeték. Évi jövedelme a községi kiadások fedezésére nem elegendő, miért is községi pótagót vet ki, mely pótagó az 50%-ot minden évben eléri. Bevételeiből csupán a legszükségesebb háztartási kiadásokat fedezi, községfejlesztésre, szociális intézményekre, szegény és népjóléti kiadásokra mit sem áldozhat.

Az évi összes adó 1928. évben 91.545 P. Ebből állami egyenesadó : 41.731 P, adópótlékok : 49.814 P. Az adó 1290 adózó között oszlik meg.

Nagy hiányát érzi a község az ivóutaknak, mert egészséges ivóvíz nincs, egészségügyi szempontból artézikutak létesítése volna nagyon kívánatos, ezenkívül járdaépítés, villanyvilágítás kérdésének megoldása volna a legfontosabb s legsürgősebb feladat, sajnos azonban, a mai gazdasági viszonyok s a szűk keretek közé szorított háztartási költségvetések miatt, ezekre gondolni sem lehet.

A község középületei még ezelőtt 5 évvel is igen szomorú képet mutattak. Régebben a községháza egy rozoga, nádfedeles ház volt, honnan az 1890-es években költöztették át a jegyzői hivatalt egy más, szintén ósdi épületbe. A tanítói lakás a főképtalan ajándékozása útján került a község tulajdonába, mely épület ezelőtt kovácsműhely volt.

Erős harcot kellett indítani a háború kezdetén a középületek rendbehozására. 50.000 koronás hadikölcsönt jegyzett a község abból a célból, hogy a háború befejezése után azt e célra felhasználja. Értéktelenné válván az említett kötvény, erre számítani nem lehetett, így nyolc évi küzdelmes harc után végre 23 vagon búza árért felépült az új községháza, jegyzői és tanítói lakás, mely épületek a modern kor igényeinek teljesen megfelelnek.

Amily nehéz volt az úttörés, olyan arányban fejlődött a képviselőtestület és iskolaszék modernebb gondolkozása és belátása is, mert azóta újabb két tanítói lakás, két új iskolaterem épült, sőt felbuzdulva a jó példán, a Hangya fogy. szövetkezet is új épületet emelt. A lakosság is törekszik mindinkább csinosabbá tenni lakása utcai részét s a falu képe évről-évre tetszetősebbé válik.

A ma élő emberek csak Györgymester Károly jegyzőre emlékeznek, mint legrégibb jegyzőre, az 1860-as évekből. Utána a jegyzői állást Visnyovszky Lőrinc, akkor itten segédkántori minőségben működő 21 éves ifjúval töltötték be, azt mondván neki: Tanító úr dolgozott már eleget, most megválasztjuk jegyzőnek, hogy pihenjen is. Viszont mikor több mint 40 évi jegyzői szolgálat után nyugdíjazását kérte, az akkori emberek hasonló célból a kántorságot ajánlották fel neki. Visnyovszky Lőrinc 1914. évben nyugdíjba lépén, 1915 január 1 óta a vezető jegyző Polgár Sándor.

Az 1918 október vége itt is zűrzavaros volt, a hazaözönlő katonák nagy része fegyverrel kezében tért otthonába s míg a töltnyekben tartott, állandóan lövöldözött úton-útfélen. A lakodalmakon dísztüzeket adtak le, nem ritkán gránátokat is robbantgattak, bár ezekkel többnyire a káptalani halastóban halásztak. A rend fentartásról gondoskodni kellett s november 2-án megalakult a nemzeti tanács, melynek elnöke egy komoly, értelmes, józan megfontolású kisgazda, Kovács József, a jelenlegi törvénybíró lett. A kommun bukásáig mindennap állandó gyűlésezés folyt a községházánál, hol mezőrendőri s kisebb polgári peres ügyeket intéztek, főgondjuk azonban, különösen a kommun alatt, a birtokfelosztás volt. Dicséretére legyen mondva a lakosságnak, az egész idő alatt nyugodtan viselkedett, soha semmi elítélendő cselekményt nem követett el s néhány kivétellel, a régi rendet óhajtotta. A diktatura bukása után sem igen esett bántódása senkinek, csupán néhány botlásban részesült az arra mégis érdemes.

A szihalmi plébánia alapításának éve bizonytalan, de a legrégebb pápai tizedekről szóló levéltári adatok szerint már 1332. évben plébánia volt Zenhalomban, Novaj és Hostoros közelében. Annyit sejtethetünk, hogy az akkori rettenetes háborús idők és vándorlások nem kímélték a szihalmi plébániát sem, sőt valószínűleg Egerhez való közelsége, fekvése miatt teljesen elpusztították, annyira, hogy csak 1677-től vannak adataink, amelyek a plébános nevét feljegyezték, tehát ebben az évben valószínűleg újra helyreállították.

1677-ből ismerjük az első plébános nevét Thol Gáspár személyében, aki 1683-ig vezette a plébánia ügyeit. Utána Pásztai Mihály 1710-ig, ennek utódja Bánóczi János 1721-ig, majd Termöghi István 1726-ig igazgatta a plébániát. Ötödik plébános, aki első ízben kezdi az anyakönyveket vezetni, Kelemen Miklós 1726-tól 1733-ig. Utána Képes Márton, Kasza Péter, Kopor János következett 1739-ig, majd Kelemen Lőrinc 1751-ig, Láncai András, Rhédey József 1762-ig, Bartók Ferenc 1790-ig, Szür Ferenc előbb ároktői plébános, Budai Pál később egri kanonok vezették a plébánia ügyeit.

A szihalmi templomot mai alakjában 1758-ban saját költségén Komáromi János egri prépost örkanonok építtette. Hogy ezelőtt milyen templomba jártak a szihalmi hívek adatok hiányában nem tudhatók. Valószínűleg a mostani templomnak szentélye volt a község kis templomocskája. Ezen templom impozáns magasságával, hatalmas oszlopaival, remek vastag falaival, tiszta barokstíljével, szép tornyával a szép templomok közé tartozik.

A plébániának kegyura az egri főkáptalan, Ő gondoskodik a templom külsejéről s úgy a templom föntartásáról, mint a plébános javadalmáról. A templom részére 65 kat. hold földeti, a plébános részére pedig 78 kat. hold földet hasított ki.

A plébániai épület külsőleg szép úri kúria. Van benne 4 szoba s a szükséges melléképületek. Hatalmas gazdasági udvar s belső kert a kegyúr bőkezűségét hirdeti.

A szihalmi hívek kivétel nélkül róm, kath. vallásúak. Általában véve, vallásosaknak mondhatók s habár ez sokszor csak külsőségekben jelentkezik, mondhatjuk, szeretik altemplomot. Két harangot gyűjtés útján szereztek be. Van Szihalom községének az abonyi út mentén, jobboldalon egy kedves helyecskéje, amely gyönyörű fekvésével, ügyes befásításával díszére válik a községnek. Ezt a 14 stációval keresztútját jelképező kálváriát Schmidt János volt szihalmi kántor

s egynéhány idevaló lelkes, vallásos lélek alkotta meg. Ezen kálváriát nemcsak vallási, de lelkes hazafiúi érzés is alkotta meg. Az említett Schmidt János nagy magyar lévén, 1848-ban büszke volt hadnagyi rangjára. Egyik segédje följelentette főnökét, hogy egyik lova a szabadságharcból származik s hogy az öreg kántornál sok Kossuth bankó található. Ezen feljelentésre másnap két Bach-korszakbeli csendőr jelent meg a kántornál s nemcsak a gyanus lovat s a községben talált Kossuth-bankókat, hanem a kántort s egy Boda Pál nevezetű szihalmi lakost is rabláncra fűzve Mezőkövesdre, onnét Egerbe, majd Pestre börtönbe hurcolták. Abörtönben úgy Schmidt János kántor, mint társa Boda Pál, ígéretet tesznek, hogy ha az Isten kimenti őket a fogságból, Isten dicsőségére kálváriát fognak létesíteni. Két évi raboskodás után otthonukba tértek. Boda Pálnak első dolga volt három keresztet kifaragni s azt a káptalan tulajdonát képező mai kálvária dombjára kitűzni. A kálvária létesítése sok akadályon ment keresztül. A vezetők részéről gúnnyal, lenézéssel találkoztak, de a kitartás meghozta az eredményt. A kántor az egész községet bejárta s a szent hely megalakítására pénzadományokat gyűjtött. A sok húza-vona után örömkönnyeket sírt Schmidt János kántor, amikor 1858-ban maga az egri érsek, Bartakovics Béla szentelte föl e szép helyet s átadta rendeltetésének. A régiek buzgóságát mutatja, hogy mindegyik stációnak meg volt a maga gazdája, aki fölépítette, gondozta és főtartotta s ahogy a följegyzésekből látjuk a szent kereszt búcsúk alkalmával a szomszéd községekből igen sok búcsús jött a szihalmi kálváriára, hogy imádják az Úr Jézus keresztjét. Kihalván a törzsstációtulajdonosok, a kálvária gondozása is semmivé lett. A háborús s az azt követő rettenetes időkben szomorú képet mutatott a gyönyörűsége helyecske, a schepulrum bedőlve, a remetelakás tönkretéve, a stációk meggörbülve romokban heverték. Győrffy László káptalani főtiszt vallásos érzületének köszönhető, hogy saját költségén a romokat eltakarítván, a kálváriát rendbehozatta. Az alapító tagok temetkezési helyéül a kálváriát választották s szihalomnak egy plébánosa is, nevezetesen Sinai József is a kálvárián nyugszik.

1758-ban épült a helybeli rk. templom s ezzel egyidőben az első iskola is, melyben már azon évben 100-on felüli volt a tanítványok száma. Az 1877. évi Canonica Visitatio szerint az iskolaépületet újjáalakították. A tankötelesek, kik az iskolába jártak, már 174-en voltak. 1862-ben felépül a másik tanterem is s már két rendes tanítója van a községnek. Ezután hosszú ideig nem történt nevezetesebb átalakulás az iskoláztatás terén. Az újabb időkben azonban a gyermekek nagy száma miatt az iskolák száma is gyorsan szaporodik. 1903-ban már egy nőtanítói *állást is* szerveztek. 1910-ben felépül a 4. tanterem s már négy tanító dolgozik a falu műveltségének emelésén. A háború tartama alatt mint az ország számtalan községében úgy itt is nagy hátrányt szenvedett az iskola ügye. A községben levő 4 tanító közül kettő bevonult katonai szolgálatra, az itthonmaradottak közül egy elhalt s a megmaradt egy tanító az oktatást ellátni nem bírta. A háború befejezése után a tanítói állások száma újból kettővel szaporodott s így hatra emelkedett. A tanítás a tanterv és törvény értelmében halad s általában jó eredményt ér el. 1922-től megkezdődött az iskolán kívüli népművelés, mely azóta évről-évre megújulva tart. Az első két évben 120 órás elemi ismeretterjesztő tanfolyam volt s igen nagy látogatottságnak örvendett. A következő 3 évben már csak 60 órás ismeretterjesztő

tanfolyamok tartattak. A mostani évben azonban a hallgatók nagy számára való tekintettel, kettő 60 órás, összesen 120 órás elemi ismeretterjesztő tanfolyam működik. 1928. év tavaszán a vall. és közoktatásügyi minisztertől egy 140 kötetes népművelési könyvtárt kapott a község.

A község műveltségi állapota kielégítő. Az analfabéták száma igen alacsony. A lakosság művelésének emelésére szolgál a már háború előtt megalakult *Róm. Kath. Olvasókör*, mely most a faluszövetség fiókjává alakult át s így a népnek jó újságokkal és könyvekkel való ellátását intézi. Ugyancsak megalakult a *Kath. Dalkör* is, mely rövid működése alatt is igen szép eredményt mutatott fel.

A Levente egyesület 1922-ben alakult meg s igen szép eredménnyel működik. 1926 és 1927. években a járási versenyen mint kiváló csapat a járás bajnokcsapata volt mind a két éven át, sőt a vármegyei versenyeken is egyszer vándordíjat s több érmet nyert. Az egyesület tagjainak rendelkezésére áll egy körülbelül 200 kötetből álló könyvtár. A népművelési előadásokon az egyesület tagjai állandóan és szép számmal vesznek részt. Az egyesület tagjainak száma évről-évre 300-on felül van s a község semmi áldozatot sem kímél erre a célra.

A községben emberemlékezet óta szervezett tűzoltóság nem működött. Tűz esetén a lakosság férfitagjai összefutottak s józan belátásuk szerint támadták meg a tüzet, a rendelkezésükre álló 2 darab régi rendszerű fecskendővel.

Az önkéntes tűzoltótestület 1925. év október hó 11-én alakult meg a községi előljáróság kezdeményezésére. Elnökké Szoó István malomtulajdonost választották meg. Parancsnoka Póta Béla adóügyi jegyző lett, ki az Egri Önkéntes Tűzoltó- és Mentő-Egyesületnél nyert kiképzést.

A kis csoport 23 működő taggal már az alakulás után egy héttel megkezdte munkáját s Póta Béla parancsnoktól nyert gyakorlati kiképzést, mit dicséretreméltó szorgalommal néhány heti munka után alaposan elsajátít.

Műszaki felszerelése a község viszonyaihoz mérten teljesen kielégítőnek mondható. Hamarosan rendelkezésre állott olyan pénzösszeg, melyből 25 teljes egyéni felszerelést vásárolhatott meg. A testület működő tagjainak mai megállapodott létszáma 33, kik ruházattal és felszereléssel mindnyájan el vannak látva. Megalakulása óta egy nagyobb s két kisebb tűzhöz vonult ki s minden esetben sikeresen működött, kitartó, lelkiismeretes munkájával megakadályozta a nagyobb anyagi kárt. A testület tagjai mindenben becsülettel végzik kötelességüket, »becsületből a közjéért«.

SZILVÁSVÁRAD

Irta : *Dorcsák József*

Szilvásvár, mely 1910 előtt még Szilvás nevet viselt, vármegyénk közepe táján, a Bükk-hegység lábánál terül el. Keresztül folyik rajta a Szilvás-patak, melynek eredete a községtől délre fekvő kies Szalajka-völgyben van. A patak észak felé folyik a Bán-völgyén és Vadna mellett ömlik a Sajóba.

Szilvásvár fekvése valóban gyönyörű, mert a Bükk-hegység úgy körülkoszorúzza hatalmas bükk erdeivel, mint a mirtuszkoszorú a menyasszony fejét. A Bán-völgyén, mely tudvalevően Vadnánál kezdődik és itt ér véget, hozzá

hasonló fekvésű községet nem találunk. A Pallavicini Alfonz Károly őgróf kastélya csak emeli a vidék szépségét. Ha az ember Eger felől közeledik a kastély felé, az Örömed nevű magaslatról élvezettel pillantja meg a kastélyt. Az őgrófnak 10.000 holdnyi terjedelmű vadaskertje van itt, mely szép számú vadban bővelkedik. Igaz, hogy a vörös uralom idejében igen megcsappant a vadállomány, de a gondos kezelés következtében ismét napról-napra szaporodik. Az őszi nagy vadászatok alkalmával hatalmas szarvasok és vaddisznók kerülnek terítékre. Magát a kastélyt is rengeteg szarvasagancs díszíti.

Mióta szegény hazánkat a gyászos trianoni békeszerződés megcsónkította, azóta Szilvásvárads igen kedvelt nyaraló- és kirándulóhely lett. Kár, hogy a községben alkalmas nyaraló-lakások nincsenek, bár az újabb építkezéseknél már erre is figyelemmel vannak. Évenként több nyaraló fordul meg itt a fővárosból, Miskolcra, sőt még messzebb fekvő vidékekről is. Turistáinknak, cserkészeinknek télen-nyáron kedvenc helye. Fontos nevezetessége ugyanis a községnek, hogy Csonka-Magyarországnak itt van — a második — legmagasabb pontja : a Bálvány, 957 méter magas. Ennél csak a Kékes magasabb (1010 m.) a Mátrában. Maga a Bálvány őgrófi terület ugyan, de már a szomszédos Nagyvisnyó községhez tartozik. Akik fáradtságot vesznek maguknak (pedig sokan vannak), hogy a Bálványt megmásszák, fent a tetőn kárpótlást nyernek, mert a kilátás — tiszta időben — a Bálványról elragadó. De a magyar szív mégis megdobban ott a magasban és a turista öröme lefokozódik, ha észak felé tekint : közel van a trianoni határ, amelyen túl ma a cseh az úr.

A turista a Bükk-hegységben nagyon érzi a víz hiányát. A Fekete-Sár teljesen víz nélkül van. Mikor a Máv. kirendeltségnek emberei itt laktak, vasuton, sodronypályán szállították fel a vizet a községből. Kis erdei vasut is vezet a Bükkbe, ezen szállítják le a fát a Fatelepre. A kőbányából sodronypálya hozza a mészkövet a Mészgyárba, amely egy részvénytársaságé. Állítólag szemet is rejt a vidék magában, a fúrások meg is kezdődtek, de egyelőre abbamaradtak.

Szilvásváradsnak ma már nemcsak a fekvése nyújt kellemes látványt, hanem nagy lendületet vett a község kulturája is. Van vasuti állomás, posta, táviró, telefon, körorvos, gyógyszertár, körjegyzőség, csendőrség, kath. és ref. templom és iskola. A koraiakban épült ref. templom különös jellegzetességet ad a községnek. A templomot Keglevich Miklós gróf építtette. A fennmaradt szájhagyomány szerint, tulajdonképpen a katolikusoknak szánta, de a nagy politikai harcokban (különösen 1833-ban és az azt követő években) oly ellentétbe került Pyrker egri érsekkel, hogy — az ő bosszantására — odaadta a templomot a református eklézsiának.

A katolikus templomot a kastély parkjában Pallavicini Alfonz Károly építtette a saját költségén. Jelenleg az egri Ferenc-rendi atyák járnak ki vasár- és ünnepnapokon istentiszteletet tartani. Újabban állandó lelkésze az uradalomnak Tamássy Pál t. kanonok.

A lakosok száma 1314, akik közül 300 katolikus, 28 izraelita, a többi református. Ezek békés egyetértésben iparkodnak élni, bár tagadhatatlan, hogy holmi vallási viták és ilyenmű nézeteltérések előfordulnak, de mindig békés úton intéződnék el.

Az iskolák munkáját évközben nem zavarja semmi, ami főképen a község jó levegőjének tulajdonítható ; betegségek csak szórványosan fordulnak elő. Mindkét egyháznak van külön-külön énekkara, mely temetések alkalmával és nemzeti ünnepeinken szokott szerepelni. Az iskolák eredményes munkáját dicséri az a körülmény is, hogy a községben bennszülött analfabéta nincs. A népművelés terén is megtette az iskola a kötelességét, mert több éven keresztül voltak iskolán kívüli népoktatások nagyszámú hallgatóközönsséggel.

A testnevelésnek nagy horderejét belátta a község, mert még 1924-ben megalakult a Levente-Egyesület 138 taggal. Az ifjak szorgalmasan járnak a foglalkozásokra és — egy-két esetet leszámítva — igazolatlan mulasztás nem fordul elő. Az egyesület kebelében több színelőadás és táncmulatság volt, mely úgy anyagi, mint erkölcsi tekintetben a legszebb eredménnyel járt. Az ifjúság úgy a házi, mint a Dédesben megtartott körzeti versenyen megállta helyét. A körzeti versenyen a szabadgyakorlatokból az I. díjat, gróf Serényi István vándordíját nyerte.

Dicséretére válik a fiatalságnak, hogy semmiféle civakodás, veszekedés, vagy szurkálódás soha nem történik közöttük, mint ez — sajnos — más vidéken elég gyakori. Itt az alvég nem ellensége a felvégnek. A kommun utáni vakgyűlölet itt is érezhető volt ugyan, mert a község határában az Örömeden vakmerő gyilkosság történt. Egy lovasgazdát gyilkoltak meg 12 éves fiával együtt. A gyilkos mind a mai napig nem került kézre, de a szilvásváradiakban erős a meggyőződés, hogy nem helybeli volt.

A község fejlődését mutatja, hogy aránylag rövid idő alatt két új falurész keletkezett, egyik az »Ujsor«, másik a Pallavicini-utca és a Horthy-utca. Az egész községre jellemző, hogy a házak mind kőből épültek. A követ a helybeli kőbányából fejtik, melyet Dobogó néven ismer a nép. Nevét onnan nyerte, hogy az úton átvonuló kocsitól dobog a föld, alatta üreget és benne a régi időbeli harcieszközöket és kincseket sejt.

A lakósok legnagyobb része földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik, de azért a kőművesmesterséget csaknem valamennyi érti. Erre vezethető vissza, hogy a szilvásváradi házak — főként az újabb korban épültek — csinosak, tornácosak. Nagy hibája a községnek, hogy a régi időben az építkezés terén nem terjeszkedhetett az urasági földek miatt. Ez az oka, hogy van olyan porta, melyen 8—10 család is lakik. Érdekes, hogy ezeken a portákon sehol sincs kapu, ami különben a környéken is így van. Amint mondják, ez azért van, mert a kapu közös tulajdon volna és a nyitással, zárással senki sem akar vesződni, de különben is egy napon nagyon sokszor kellene nyitni-zárni, ami így teljesen felesleges. Az újabb házak már mind külön portán épültek és ízléses kapukkal vannak ellátva.

A földművelésen kívül a lakósok ölfavágással, bányászattal, fuvarozással és szénéégetéssel foglalkoznak. Maga az őrgrófi uradalom is sok szegény munkásembernek ad kenyeret. A jelen időben sokan a lillafüredi munkálatoknál szorgoskodnak, ami rájuk nézve elég nagy teher, mert az utat minden hétfőn és szombaton gyalog teszik meg a Bükkön át.

A község északi határában elég nagyterjedelmű szőlőföld van, terem is szőlő, de a szilvásváradi bor nem a legjobb. Az éghajlati viszonyok miatt a szőlő nem érhet be és így savanyú bort ad.

A lakosok életmódja egyszerű, takarékosagra valló. Ettől csak akkor tér el, ha lakodalomban, vagy más mulatságon vesz részt, de akkor sem pazarló.

A fiatalság, mint mindenütt, szereti a táncot. Az újabb táncokat is kezdik kultiválni, ami hiba, mert nem magyar embernek való. Lakodalmi szokásaiból felemlítendő az ezen vidéken divatos »ágyvivés«. A menyasszony ágyát — az esküvő előtti napon — csengős kocsin szállítják a vőlegényes házhoz, többnyire az esti órákban. A lakodalom lefolyása különben olyan, mint máshol. Vőfélyek járják be a falut és hívják a vendégeket az esküvőre, a mulatságra. Minden meghívott ajándékot visz. Vacsora alkalmával minden ételt tréfás rigmusokkal tesznek az asztalra. Vacsora előtt a násznagyuram, a »szószóló« mindig imát mond. A szószóló rendszeren a vőlegény, vagy a menyasszony keresztapja. Ennek kell legtovább kintartani. Szilvásváradai szokás a »térfőtja«. Ezt a tisztséget a menyasszonynak legkedvesebb barátjának tölti be, akinek kötelessége, hogy az ételekből szed a menyasszony tányérjára, máskülönben szórakoztatja őt, ha a vőlegény uramnak máshol akadna dolga. A régi jó világban a lakodalmi mulatság szerda déltől péntek estig tartott, ma azonban csütörtök reggel véget ér. Éjfélkor van a menyasszonytánc. Aki a menyasszonnyal táncolni óhajt, annak fizetnie kell. Majd a menyasszony felkontyolása következik és hajnalkor a »hajnalégetés«. Ez abból áll, hogy szalmából tüzet raknak az úton és azt az egész násznép körültáncolja. Ugy köszöntik a hajnalt.

A fiatalság nem kocsmázik, nem dorbézol. Mondhatnók, hogy egyedüli szórakozását a fonóházban találja. Most már az is megszűnt, mert a csendőrség betiltotta.

Az 1850—55. évek körül, vagy talán még előbb elég nagyarányú vaskohó és hámor volt a szilvási völgyben. Ezt bizonyítja a halastó mellett lévő vashíd, mely itt készült. Rajta a következő tréfás felírás olvasható : »Tilos a halászat ebatta.« A halastóban már akkor is sok pisztráng lehetett, amire sok gyári munkásnak fájt a foga. Az egri főszékesegyház előtt lévő Szent Péter-szobrának a kardja is Szilvásváradon készült, mit a rajta olvasható írás is igazol. Az ózdi gyárnak a szilvási vasgyár volt a szülőanyja, mert mint az öregek mondják, a gépalkatrészeket és kerekeket innen szállították — tengelyen — Ózdra. A fennmaradt értesülés szerint a szilvási gyárat az érdekelt faktorok megbuktatták és a gyár így került Ózdra. Abban az időben a falu is a völgyben terült el. Azt a helyet ma is úgy hívja a nép : Tótfalu, ahol egy templomnak a talapzatai még ma is felismerhetők. Élnek még emberek, akik ezen a helyen születtek. A gyár megszűnésével a lakosság is kihúzódtott a szűk völgyből és áttelepedett a tágasabb helyre, ahol a község jelenleg is van. Az öregek papírgyárról is tudnak. Ahol a papírgyár volt, ma is »Papiros házaknak« mondja a nép. Az utolsó úgynevezett papirosházat pár évvel ezelőtt lebontották, mert már lakhatatlanná lett.

A halastavakhoz nem messze van egy nagy és tágas barlang, melyben — állítólag - IV. Béla királyunk is tartózkodott, mikor a tatár csorda elől a Bükk-hegységbe menekült. Hogy ez valóban így volt, mi sem bizonyítja jobban, mint a közeli Járdánháza község határában épült kápolna, mely azt a helyet örökíti meg, ahol IV. Béla királyunk menekülése közben megpihent. Nagy hírű geológusaink ásatásokat is végeztek e barlangban, ahol többszáz éves csontokat találtak. Ezek a csontok a miskolci múzeumban ma is megtekinthetők.

Ugyancsak a barlang közelében, attól nyugatra láthatók a »Török sáncok«. Hatalmas árokrendszerű erődítmény ez a Bacsó nevű hegygerincen, de hogy ez a török időkből való-e, azt a tudósok vannak hivatva bizonyítani.

Bélapátfalva és Szilvásvár között csapott össze a vörös hadsereg a cseh légionáriusokkal, amely ez utóbbiak vereségével végződött. A menekülő csehek sok hadianyagot hagytak hátra, ami a vörösök kezére került. E harcokban két vörös katona elesett és az itteni temetőben pihen.

Látjuk, mennyi sok viszontagságon, változásokon ment keresztül Szilvásvár, míg a mostani képe kialakult. Annyi bizonyos, hogy őseink csontjai porladnak a Bükk-hegység rengetegeiben, ahol már csak a kutató, a túrista és az ölfavágó jár. A hagyomány száll apáról-fiúra és ha a jelenkor embere megáll a szilvásvárad barlang előtt és látja e csontokat, lehetetlen, hogy a madárfütytös erdőben hálát ne adna a jó Istennek, hogy e hősöknek az utóda. És szent fogadást tesz magában hogy ő is szeretni fogja faluját, legyen az hegyes-völgyes, vagy sík. Szeretni fogja az egész magyar hazát, azt is, melyet most ellenségeink bitorolnak és mindenki megteszi a maga kötelességét munkakörében, az erdőn, a bányában és a gyárakban, a hegyen és a síkon, hogy ez a haza ismét az legyen, ami volt, a régi boldog és gazdag Nagy-Magyarország !

TARD

Tard község, hogy mikor keletkezett, nem tudható. Múltja visszanyúlik az Árpád-házi királyok idejébe, bizonyítja ezt az, hogy az egri egyházmegyei »Schematizmus« s a tardi plébánia egyház 1829. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvének igazolása szerint Tardon már az 1332. évben róm. kath. plébánia létezett.

A község jellege 1848 előtt úrbéres község, 1871 óta nagyközség.

A monográfiák és köztudomás szerint is a községben, illetve határában Kandra Kabos és Barthalos egyházmegyei volt áldozópapok, régészek végeztek itt ásásokat, mikor is kelta eredetű leletek kerültek elő, mely tárgyak az egri liceumban őriztetnek. Kelta urnák, sziklába vájva még mindig találhatóak, további kutatásoknak hálás talaja volna a község környéke.

A községet északkeletről Tibolddaróc, délkeletről Mezőnyárád, délnyugatról Mezőkövesd, nyugatról pedig Bogács községek határolják ; dombos részben erdős vidék. A község területe 7549 kat. hold, melyből Fülöp Józsiás Szász Coburg Góthai Herceg hitbizományi birtoka : 4248 kat. hold.

Róm. kath. templom belseje

A község lakossága a legutóbbi népszámlálás adatai szerint 2221 lelket tesz ki ; ebből 2082 róm. kath., 9 ref., 106 baptista és 24 izr. Belterületen van 1833, a tanyákon pedig 388 lélek. Népesebb lakott-helyek : Klementina-major, Fülöp-tanya, Ágoston-tanya, Klotild-tanya, Amália-tanya, Nagymajor, és az Újtelep. A községben a következő középületek vannak : Róm. kath.

templom, községház, iskola, lelkész-, kántori-, tanítói-, jegyzői- és harangozó lak, baptista imaház, továbbá, a tardi fogyasztási- és értékesítő szövetkezet háza.

A községi bíró : Pelyhe András ; tbíró : Hajdu András; pénztárnok : Ádám András ; közgyám: Molnár József; jegyző: Szokoly Gyula ; II. jegyző ; Czél Ferenc ; jegyzőgyakornok : Pelyhe István. Szegődményes

alkalmazottak: három kisbíró, éjeliőr és egy bába. A községi képviselőtestület létszáma 10 virilista, 10 választott tag és 3 póttag. A vármegye székhelye Miskolc, a járásé Mezőkövesd, az országgyűlési választókerületé Mezőkeresztes, a törvényhatósági bizottsági választókerület székhelye pedig Tard. A csendőrőrs Tibolddarócon van, a körorvosi székhely pedig Alsóábrányban. A törvényszék és kir. pénzügyig. Miskolcon, a kir. járásbíróság, kir. adóhivatal Mezőkövesden székelnek.

A községnek 24 tagból álló önkéntes tűzoltósága van, melynek parancsnoka Csumek Bertalan tanító.

Hangya szövetkezet

A községben hat elemi osztályú r. kath. hitfelekezeti, a politikai község által fenntartott, három tantermes és öt tanerős iskolája van. A mindennapi tankötelesek száma 240, az ismétlő iskolások száma pedig 117. A tanintézettagjai: Szovák Péterkántortanító, Csumek Bertalan, Császár Lajos és Kopper Erzsébet tanítók.

A levente egyesületet, mely 192 tagból áll, Csumek Bertalan tanító, mint főoktató vezetése mellett Novothny László tanító, Ináncsi András oktatók és Lukács János segédoktató vezetik.

A r. kath. egyház lelkésze dr. Kovacsóczy Kornél plébános, h. esperes, tanterületi tanfelügyelő, ki a helybeli iskolaszék elnöke és iskolai igazgató is.

A budapesti baptista hitközség tagjaként szereplő baptista-gyülekezetnek prédikátora Széll Mihály. A r. kath. egyház kegyura a tardi hitbizományi hercegi birtok mindenkori birtokosa, jelenleg Fülöp Józsiás szász Coburg góthai herceg ő fensége.

A községnek egyetlen kulturális intézménye van, ez a tardi r. kath. egyházi énekkar.

A községnek főközlekedési vonala a Tard—Cserépváraljai vicinális út, mely a Budapest—zborói állami útba torkollik. A község posta-, távirda-és távbeszélő állomás.

A nagybirtok mellett középbirtok nincs, a kis- és törpebirtokok nagysága

Községháza

Róm. kath. iskola

3—20 holdig terjednek. A gazdálkodás nyomásos, állattenyésztése a községnek a számot illetőleg elég tekintélyes, minőségben azonban gyenge. A község népe házi szövötteket készít, mely támogatás mellett szépen kifejleszhető lenne.

A községben van Hangya fogy. és értékesítő szöv. és Hitelszövetkezet is. Vezetője a két szöv.-nek Szovák Péter kántortanító. Iparosai közül 2 kovács, 3 csizmadia, 1 asztalos és 2 kerékgyártó. A malom szívógázmotoros hajtóerővel bír és 2 munkást foglalkoztat.

Tard községgel közigazgatásilag szövetkezési viszonyban van a Bükkhegy alján levő 824 lelket számláló Cserépváralja község, mely arról nevezetes, hogy a vár romjaiból 1788-ban épült kápolna kriptájában 1795. évtől gróf Eszterházy István özvegye szül. Forgáts Ludomilla fekszik. E község filiája Tardnak. Szép és festői kirándulólhelyei vannak.

TISZAKESZI

Tiszakeszi község az 1400-as években már Nagyfalú néven létezett, mely község Keszy Gergely birtoka lévén, később Tiszakeszi nevet nyert.

Hogy Árpád-korban a mai Tiszakeszi község helyén Szárd, Derzs és Sodan községek feküdtek, bizonyítják az akkori korból meglévő temetők és leletek.

A mai Tisza folyam medrében az úgynevezett Szóda domb (Sodan) alatt kőhidláb maradványai láthatók, mely körülmény népesebb községre vall.

Ezen községek feldúlása, illetve pusztulása után keletkezett Nagyfalú, melynek határában volt Keszy Gergely tanyája, a jelenlegi Keszi község alapja.

Szárd község helyén a Pusztatemplom nyomai láthatók, mely templom a tatárdúlás idején pusztulhatott el. Ezen r. kath. templom kiásott köveiből épült fel a mai tiszakeszi ref. templom.

Szárd is népes község lehetett, mert 1332-ben mint pápai adólajstromban szereplő adófizető tűnik ki.

Más feltevés szerint a honfoglalás korában a 7 magyar nemzetség Keszi nevű törzsének egyik ága telepedett itt meg és alapította Keszi községét.

Az Anjouk idején Nagyfalú a Rozgonyiak birtoka volt (Nagyfalut 1888-as árvíz söpörte el s csupán a Rozgonyiak háza van meg).

Rozgonyinak nem volt fia. Nagy Lajos király megszállt nála egy alkalommal s ivott a ma is meglévő s Tornallyay József tulajdonát képező portán lévő kútból s ennek emlékére a király fiúsította Rozgonyi leányát, Piroskát, kinek kezéért Toldy a csehhez párbajt vívott.

E címen itt lenne kereshető Toldy hazája; mert itt van, illetve volt Nagyfalú községe, a Ratold nemzetség is, a falu melletti nagy nádas is, hol Toldy a farkasokkal verekedett és a Nagyút is (Csörsz árka) és a hagyomány is ideneszel (Toldy szerelme). A jelenlegi község 2232 lelket számlál.

TISZAPALKONYA

Horváth Péter magyarázata szerint Palkonya magyar értelemben Lómező. U. i. pole tótul mező, kony pedig ló, összevonva Lómező (l. palkonyai róm. kath.

Egyház 1781, 1846. évi anyakönyvön levő feljegyzést.) Palkonya 1245-ben, mint a Borsodi-várhoz tartozó »elpusztult falu« van említve a Kandra Kabos »Borsod vármegye Főispánja« című cikksorozatban.

Az 1281. évben István bán fia bírja, 1290. évben Erne bán fia, István, míg az 1301. évben a Guthkeled nemzetségből való Dorog fia, Miklós, a nagyváradi Káptalan előtt Palkonya elfoglalása miatt tiltakozik.

Palkonya a XIV. században Dobó István őseié volt, amelyet már 1334-ben ezek az egri Káptalannak adtak (1. Egyházmegyei Közlöny 1900. évi 50. sz.)

A következő században bírtak ebből még Dobó László és György testvérek is, akik 1449-ben »megszorulván«, részüket az egri Káptalannak zálogba adták. A következő 1450. évben az említett két testvér gyilkosságot követvén el, hogy az említett rájuk kirótt vérdíjat megfizethessék, a »felső palkonyai határ«-t 170 tiszta arany forintért az egri Káptalannak örök áron eladták. Ettől — 1450-től — kezdve Palkonya teljes egészében az egri Káptalan tulajdonát képezte mindaddig, amíg az 1848-ban létrejött idevonatkozó törvény alapján az 1862. évi július hó 5-én megkötött s felsőbb helyen jóváhagyott, úrbéri örök megváltási egyességnek megfelelőleg az egész birtokból 1. a volt úrbéreseknak 365, 2. a nemesek részére $2 \frac{1}{16}$ telek ki nem adatott. (L. Bk. és ref. egyház feljegyzései.)

TISZATARJÁN

Hogy Tisza-Tarján mint község mikor keletkezett, nem állapítható meg, annyi azonban bizonyos, hogy Béla király névtelen írója már emlékezik irataiban Turjánról. Hogy nagyon régi települő hely lehetett, bizonyítja azon sok urna, az a sok kőcserép-edény, mely az urasági csűr keleti oldalán találtatott.

A halottak elégetése és hamvaiknak cserépedényekbe összeszedése és eltemetése a római népnél volt szokásban, így hihető, hogy a hajdani Turján egykor római települők helye, nagy római uralom alatt élő emberek lakhelye volt.

Későbbi időben II. Rákóczi Ferenc uralta Tarjánt. A kurucok leveretése után Tarján a fiskusra szállott s egy ideig a Tarcali, azután a Diósgyőri dominiumhoz volt csatolva. Az 1808. évben Vásáros Neményi Ötvös Ignác a királytól adományul nyerte. Az 1823. év Szent András havának 6 napjáig Tarján község volt, ekkor azonban I. Ferenc mezővárossá emelte és három vásár tartására az engedélyt megadta. A községet ezután 1879. évtől Dégenfeld grófok uralták, később pedig Dégenfeld Schomberg Emma grófnő, férjezett gróf Károlyi Tiborné. Jelenlegi nagybirtokos gróf Károlyi Ella, férj. gróf Almássy Dénesné.

A község az 1823. évig nagyközség volt, I. Ferenc mezővárossá emelte és 1871. év után nagyközség .volt 1890. évig, midőn körjegyzőséggé alakíttatván kisközség lett.

A még ma is fennálló a körjegyzői lak kertjében lévő százados gesztenyefa alatt írta báró Eötvös József a Karthauzit.

A község, Borsod, Gömör, Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék déli szélén, a Tisza folyó jobbpartján fekszik. Lakosságának száma : 1495 lélek, melyből 339 róm. kath. 5 gör. kath., 1120 ref., 1 ág. ev., 30 izr. Nemzeti-

sége : színmagyar. Foglalkozása: földművelés, mely egyedüli főfoglalkozásnak nevezhető.

Közüntézményei : a Polgári olvasókör és Gazdakör, mely a lakosság filléreiből történt adakozás útján létesített. Az egyházközségek élén állanak : a ref. egyház élén : Ferenczy Dániel ref. lelkész, a róm. kath. egyház élén : Vécsy Ferenc r. k. plébános, a ref. iskolát : I. M. Holnár György ref. tanító és II. Bartha Lajos ref. tanító, a róm. kath. iskolát: Hyross Géza róm. kath. tanító vezeti.

A község körjegyzője : Pereszlényi Fekete Gyula. Tulajdonosa a II. ezüst bronz K. cs.-k. és sebesülési éremnek. A község ügyeit 1927. évi márc. 7 óta vezeti.

A községben szép eredményeket ér el a Levente-egyesület, melynek 92 tagja van. Elnöke : a körjegyző. Főoktatója Hyross Géza róm. kath. tanító, az Önkéntes tűzoltóság S. M. Holnár Dániel parancsnoksága alatt áll. A község bírója : M. Holnár Bertalan.

VATTA

Irta : *Hosszúfalussy Dezső*

Vatta községet valószínűleg még Szent István alapította és adományozta a Miskouc-családból származó Vatha nemzetségének. Vatha vezér elvetve keresztény hitét, visszatért a pogányságba és az Oroszországból visszatérő András hercegnek azt mondta, hogy csak úgy áll pártjára, ha visszaállítja a pogányságot. I. Endre király rendbehozva az ország zavaros ügyeit, Vatha vezért teljesen mellőzte, de minden valószínűség szerint hallgatagon tűrte, hogy Vatha párthíveivel együtt régi pogány módra éljen. Az ős Bükk-hegység erdőiben gyűltek össze Vatha hívei, hogy az Eger fölött lévő Bélháromkút (tres-fontes) és Álmozó, valamint Hamukő tájékán áldozzanak a pogány isteneknek.

Bizonytalan időben Vatta község az egri püspök tulajdonába megy, később azonban több nemes család birtokolja határait.

A török hódoltság ideje előtt Borsod vármegye négy járásra oszlott és pedig : miskolci, szendrői, csáti és vattai járásra.

1545 körül a török először égeti fel Vattát a szomszédos falvakkal együtt.

1596-ban, a nagy keresztési ütközet után a török annyira elpusztítja a vattai járást, hogy beszüntetik s egyideig a csáti járásba olvasztják bele.

1616-ban Szirmay Ferenc szolgabíró ismét megszervezi a vattai járást. Ezután járási székhely marad 1848-ig.

1835-ben tolcsvai Nagy Gedeon szolgabíró rendeletei Vattáról vannak keltezve.

Két-három évszázaddal ezelőtt még Alsó-Vatha és Felső-Vatha községek szerepelnek. Valószínűleg, mikor 1640 körül az egri basa az adófizetési késedelem miatt Vatta községet felgyújtja, lakosait pedig lemészároltatja, a régi falunak megmaradt egy része, a mai »Testhalom« környékén, ez volt Alsó-Vatta, míg a mostani község helyén volt Felső-Vatta. Ezen két Vatta még a napóleoni időkben is szerepelt.

1812 augusztus 27-én született Szemere Bertalan Vattán, ki 1848-49. évben eleinte belügyminisztere, majd miniszterelnöke volt Magyarországnak

Báró Eötvös József »Falu jegyzője«-ből ismert »Viola« nevű híres betyár, Vatta

község határában sokat garázdálkodott s követett el véres utonállásokat szegénylegényeivel a ma is »Gyilkos«-nak nevezett híd környékén.

A község régi urai, birtokosai voltak: Szemere, Szepessy, Leöcheý, Hosszúfalussy, Fáy, Okolicsányi, gr. Deseffy, tolcsvay Nagy-családok.

Hosszabb ideig lakott Vatta községében és itt is halt meg Tóth Endre költő, ki itt írta halhatatlan költeményeit és dalait.

A jelenlegi Vatta község a budapest—kassai országút mentén fekszik a mezőkövesdi járás északi szélén. Keresztül folyik rajta az úgynevezett Csincse-patak. A község határa 4270 kat. hold. A szomszédos falvak : északon Borsodharsány négy km, keletről Emőd hét km, délről Alsóábrány hat km, nyugatról Sály hat km távolságra. A községhez tartoznak : Margit-tanya, Kis-tanya, Szepessy-tanya és a Rózsás-tanya. Lakosainak száma 1350, melynek fele róm. kath., fele ref. Kizárólag földműveléssel foglalkoznak. A községnek van három temploma, két felekezeti iskolája. A református anyaegyház élén áll Gere Lajos ref. lelkész, a református felekezeti iskola vezetője Horvát Lajos ref. tanító. A római katolikus leányegyház élén áll vitéz Kún János borsodharsányi róm. kath. plébános, a róm. kath. felekezeti iskola vezetője Perger Miidós róm. kath. kántortanító.

A község vezetősége és tisztikara : községi főjegyző Hosszúfalussy Dezső, községi bíró Iván István, törvénybíró Hollik János, pénztárnok Zádory Károly, közgyám Krizsán János, k. irnok Zádory Miklós, közigazgatási gyakornok ifj. Perger Miklós.

A községben van szervezett Levente-egyesület, mely a földműves lakosság ifjait egyesíti magában, kik nagy szeretettel vesznek részt a leventeoktatásokon, több versenyről kitüntetések is hoztak haza.

A község birtokosai és lakossága a község elesett 38 hőséneke emlékét méltóan örökítette meg 1926 október havában felállított emlékszóborral.

TÁRSADALMI RÉSZ

AGGTELEK

Bódis Bertalan közs. főbíró, Przemyslnél foglyul esett. — *Mészáros Károly* kántortanító, karnagy, 21 hó frontszolg., seb., Sing. Laudis, bronz, nagy ezüst v. é., K. cs.-k. — *Máté István* gazd., közs. esküdt, Przemyslnél fogságba esett. — *Palagh Szegő László* gazd., volt bíró, egyh. gondnok, tvbíró. — *Szegő Sándor* gazd., Przemyslnél sebesülten fogoly lett. — *Szűcs György* gazd., esküdt. — *Szebaszianovich Lajos* körjegyző.

ALSÓZSOLCA

Baksa Lajos ig.-tanító, közs. képv., egyháztanácsos, a Hitelszöv. igazgatója. — *Bánrévi Gábor* kispap, községi képv., hitelszöv. pénztárnok. — *Csiger Sámuel* kispap, a Hangya alelnöke. — *Csorba János* keresk., közs. képv., a Hangya üzletvezetője, orosz fronton seb., kis ez., br. v. é., seb. é., K. cs.-k. — *Farkas András* közs. pénztárnok, a Hangya igazgatója, az orosz fronton kétszer seb., fogságba esett. — *Fodor Károly* gazd., közs. képv., presbiter orosz frontszolg. — *Földes Dezső* számtartó, közs. képv., frontszolg. — *Pósa Erzsébet* ref. tanítónő 1927 óta. — *Korsza József* gazd., közs. bíró, orosz frontszolg., seb., kis ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Magas István* kispap. — *Id. Orbán István* gazd., közs. képv., esküdt, Hangya felügy.-biz. tag, presbiter. — *Orosz István* kispap, közs. képv., presbiter, Hangya ig. tag. — *Palocsay Károly* tiszttartó. — *Özv. Pecho Gyuláné* postamesternő, férje máv. felügyelő volt. — *Princz Lajos* uradalmi ispán. — *Id. Rózsa Károly* gazd., Hangya ig. tag, esküdt, presbiter. — *Román Ernő* ref. lelkész, Hitelszöv. ig. tag, énekkari elnök, iskolaszéki elnök, közs. képv. — *Id. Rozsák Lajos* kispap. — *Szabó András* ig.-tanító, énekkar vezetője. Orosz frontszolg., fogság. — *Szilágyi István* kispap, a csehek rekvirálták. — *Tatár Mihály* közs. tvbíró, presbiter, Hitelszöv. ig. tag. — *Tóth József főjegyző*, Lev.-egyleti vezető, testnev. bizotts. elnök. — *Tury Mihály* kispap, közs. képv., előlj.

ANDORNAK

Hangya fogv. szövetkezet. Alakult 1920-ban. Elnöke Lukics István, üzletvezető Nagy István, tagjainak száma 192. — *Szentei Hankó János* kántortanító, orosz frontszolg., seb., Ferenc József-rend, érd. k., K. cs.-k., seb. é. — *Magyar tufaművek, rt.*, 50.000 drb téglát gyárt naponta. — *Bocsári Mocsáry Lajos* földbirtokos, megyebiz. tag.

ARLÓ

Balázs József vö. gazdálkodó, közs. képv. — *Bárdos Gábor* gazd., közs. képv., 24 hó olasz fr.-szolg., seb. — *Bárdos Imre* gazd., közs. képv., iskolaszéki tag. — *Iff. Bárdos László* gazd. — *Beton- és műkögyár*, *Mandl Ernő* alapítása, társa *Weiner József*, 25–30 alkalmazottja van. — *Bianky Béla* üzemvezető, br. v. é., K. cs.-k.-je van. — *Bucherl Miklós* aü. jegyző, a Hangya volt ügyvezetője, a kis ez., bronz v. é., K. cs.-k. tulajd. — *Özv. Bussa Józsefné Refcsák Mária*, férje jeles kántortanító volt. — *Csernyi János* gazd., volt közs. képv. — *Csepányi Árpád* szatócs, 10 hó frontszolg., seb., K. cs.-k., seb. é. — *Bányai Gruber Imre* káplán, 3 bátyja hősi halált halt. — *Hangya szövetkezet*, alakult 1918-ban, 180 tagja van. — *Horti Károly* ref. lelkész, iskolaszéki elnök, Hangya felügy.-biz. tag. — *Hauer Miksa* kereskedő, közs. képv., tvh. biz. tag, hosszabb frontszolg. — *Kelemen Sándor* gazd., állatkiállításon elism. oklevelet nyert. — *Kistörő József* földbirtokos, közs. bíró, volt köz-aryám, szöv. igazgató, egyházi világi elnök. — *Kóczán Miklós* gazd., volt közs. bíró, közs.

képv. — *Kovács Ferenc* róm. kath. tanító, cserkészegy. vezető, leventeoktató. — *Iff. Kovács János* konfek. kereskedő, orosz fronton volt, seb., fogságban volt. — *S. Kovács Sámuel* kereskedő, az orosz fronton súlyosan megseb. — *Koós Mór*ic gazd. Hangya felügy.-biz. tag. közs. képv., 24 hó frontszolg. — *Taktakenesi Kövér Antal* földbirtokos, közs. képv., tvh. biz. tag. — *Krémer József* kereskedő, közs. képv., hitk. v. alelnök. — *Dr. Klodai Krzyzewsky Jenő* orvos, közs. képv., 32 hó frontszolg., ar. érdemk., kis ez., br. v. é., seb. é., K. cs.-k. Vöröskereszt ez. érdemérem. — *Leventeegyesület* alakult 1924-ben, 262 tagja van, vezetője *Motyvay István*, *Kovács Ferenc*, *Bianki Béla*, *Balázs József*. — *Mandl Ernő* betongyáros, résztvett a palesztinai és dardanellai ütközetekben. Seb. Br. v. é., K. cs.-k., török v. é. s. e. — *Motyvay István* közs. irodatiszt. Hangya-ügyvezető, hosszabb frontszolg., román fogságban volt. — *Nagy Ignác Lajos* gazd., közs. képv., Hangya ig. tag, 3 hó frontszolg., seb., 4 évi fogság. — *Balázs Papp Ferenc* birtokos, volt közs. bíró, tvbíró. — *Pekár János* malomtulajdonos, közs. képv., tvh. biz. tag, 8 hó frontszolg., orosz fogoly volt. — *Petró Dezső* Hangya-üzletvezető, 2 évi frontszolg., kétszer seb., fogságban volt. — *Polk István* kereskedő. — *Sipos Pál* kiskozda. — *Tobak József* közjegyző, lev.-egy. elnök, iskolaszéki elnök. Résztvett a világháborúban. — *Vass Dezső* gazd., résztvett a háborúban. — *Zágonyi Zoltán* tanító, orosz fronton volt, fogságba került.

ÁROKTŐ

Ároktő és vidéke Hitelszövetkezet, 1925-ben alakult meg. 350 tagja van — *Butor Lajos* gazdálkodó, közs. képv., Hangya elnök. — *Csizmadia Mihály* gazdálkodó, közs. bíró, a Közbirtokosság pénztárosa, a Szövetkezet felügy. biz. tagja. — *Czimmermann György* róm. kath. lelkész, törvh. biz. tag, közs. képv., Hitelszöv., Kath. Olvasókör elnöke stb. — *Dr. Fekete Sándor* orvos. — *Garamszeghi Géczy Károly* káptalani intéző. 30 hónapig volt a harctéren, kit. : kis ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. Közs. képv., iskolaszéki elnök, Hitelszöv. ig. tag. — *Hangya Fogv. és Ért. Szöv.* 1918-ban alapított, taglétszáma 634. — *Kiss Albert* ref. tanító. Levente-Egy. főoktató, Hitelszöv. könyvelő stb. — *Gömöri Kiss József* közs. főjegyző. Résztvett a háborúban. A testnevelési biz. elnöke, ref. presbiter. — *Petrovics József* róm. kath. kántortanító, közs. képv. — *Szabó Gyida* ref. kántortanító. Levente előadó.

BALAJT

Kiscsoltói és pelsőci Ragályi Miklós földbirtokos, ny. huszáralezredes, 42 hó frontszolgálatát van. Törvh. biz. tag, járási mezőgazd. biz. tag, közs. képv. stb. — *Szigethy Ferenc* ref. lelkész, közs. képv., iskolaszéki elnök stb. Több önálló munkája jelent meg.

BÁNREVE

Berecz Sándor kereskedő, 3 évi frontszolg., I. és II. o. e. v. é., br. v. é., K. cs.-k. — *Fölföldy Ottmár* körjegyző, lev.-egyleti elnök, Hitelszöv. igazgató, vadásztárs. elnök, egyh. főgondnok. — *Fölföldy László* hitelszöv. könyvelő, leventeoktató, cseh fogoly volt. — *Gilinger Lajos* aü. jegyző. — *Gilinger István* aü. segédjegyző, a harctéren ballabát elvesztette, fogoly volt. — *Gömöri József* asztalosmester. Hosszú frontszolg., kétszer sebesült. Br. v. é., kis ez. v. é., vas érdemker., seb. é., K. cs.-k. — *Grantner Vilmos* máv. főintéző, állomásfőnök. — *Hendrik József* gazd. közs. képv., volt kisbirt. pénztárnok, orosz frontszolg. — *Hendrik Nándor* gazd. közs. képv., orosz frontszolg. — *Kanabé János* csendőrtiszthelyettes, őrsparancsnokhelyettes. — *Kiss Bálintné* szatócs, férje 22 hónapig volt a fronton. — *Kruppa Gyula* gazd., közs. bíró, orosz és olasz frontszolg. — *Rausnitz Sámuel* kocsmáros, közs. képv., résztvett a háborúban. — *Révay Márton* gazd., közs. képv., volt bíró és iskolagondnok. — *Dr. Szoyka Kálmán* rendőrkapitány, a kirendeltség vezetője, Mansz igazgató. — *Szusz Ferenc* igazgató-tanító, leventeoktató, tűzoltóparancsnok. Kit. : Sign. Laudis, 2-szer nagy ezüst v. é., K. cs.-k. — *Toók István* csendőrtiszthely., őrsparancsnok. — *Vasas Györgyné* kereskedő, férje a Hitelszöv. felügy. biz. tagja.

BELSŐBŐCS

Dr. Fekete Gyula k. jegyző, 1923-tól jegyző, 1 évi frontszolg., 1915-től 1922-ig orosz hadifogságban. — *Dr. hegyaljai Kiss Géza* ref. lelkész. Résztvesz a Szöv., levente, isk. szerv. munkákban. Lorántffy 1. e. alap. tagja. Háborúban kiségitő lelkész.

BÉLAPÁTFALVA

Bagi János tvbíró, malomtulajdonos, Gazdaegyes. elnöke. — *Csemiczky Béla* aü. jegyző Orosz, olasz frontszolg., kis. ez. v. é. — *Krusniczky Kálmán* róm. kath. esperes, lelkész. — *Dr. Kubiss Géza* közs. főjegyző, a társ. egyesületek vezetője. — *Márkus Miksa* kéményseprő-

mester, a Tűzoltóegylet korelnöke és csővezetője. — *Martoncsik Béla* számvevőszéki tanácsos, forg. adóhiv. vezető, tűzoltó t. parancsnok. — *Mikó Dattya János* kőművesmester. Orosz frontszolg. és fogság, bronz v. é., K.-cs. k. — *Midler Károly* póstamester, a Fogy. Szöv. ig. tagja. — *Papp Sándor* kereskedő, 1/2 évi frontszolg., 5 évi orosz fogság. — *Sera Sándor* csendőrtiszthely., őrsparancsnok, 11 hó orosz frontszolg., nagy és kis ez. v. é., K.-cs. k. — *Szabó Alajos* róm. kath. kántortanító. — *Gábori Wig József* gépészkovács, a Ker. Kath. Ip. Olvasókör elnöke. Orosz frontszolg., K.-cs. k. — *Zudar Gábor* róm. kath. kántortanító, leventegyuleti oktató, résztvett a háborúban.

BOLDVA (ZILIZ)

Aradi Ferenc róm. kath. kántortanító, közs. képv., a róm. kath. egyház vezetője. — *Egyházasbástai íj. Báthly Barna* földbirtokos, közs. képv. Résztvett a háborúban, egyszer sebesült. Kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. — *Duzdon János* hentes- és mészárosmester, 12 hónapig volt a harctéren, egyszer sebesült. Kit. : br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Gyuricskó Mihály földbirtokos*, közs. képv., Hangya Szöv. elnök, 10 évig volt a község bírása. — *Hangya Fogyasztási Szövetkezet* helyi fiókja 1920-ban alapított. Elnöke : Gyuricskó Mihály, tagok száma 350. — *Kolláth Tamás* gazdálkodó, közs. bíró. Résztvett a háborúban. — *Kovács József* ny. máv. előjáró, 12 évig volt állomásfőnök. — *Kurdy Béla* ref. tanító. A harctéren megrokkant, Kit. : K.-cs. k. és seb. é. Közs. képv. — *Kurdy István* ny. ref. tanító, 42 évi érdemdús működés után vonult nyugdíjba. — *Lovász János* földbirtokos, országgyűlési képviselő, közs. képv., volt megyebiz. tag, író. — *Lovász Lenke* ref. tanítónő, 1923 óta lakik községünkben. — *Lugossy János* állomásfőnök. — *Majercsik Mihály* máv. pályafelügyelő. A cseh megszállók kiutasították. — *Kesselcökeői Majthényi Ernő* földbirtokos, megyebiz. tag, közs. képv. — *Nagy Péter* vendéglős. Tíz évet töltött Amerikában, 17 hónapig küzdött a harctéren. — *Felsőméri Ostorharis Horváth Elemér* ny. főispán. A szegedi Nemzeti Bizottmány jegyzője volt. közs. képviselő, a szolg. hadi érdemkereszt tulajdonosa. — *Simon András* gazdálkodó, közs. bíró. — *Simon István* kisbirtokos, közs. képv., 6 évig közs. bíró volt. — *Dr. Spiry Endre* orvos, író. Orosz fogságban volt, kit. : k. ez. v. é. és K.-cs. k. — *Szabó Lajos* körjegyző, a megszálló románok javaiból teljesen kifosztották és kiutasították. — *Szathmáry Király Pál* cs. és kir. kamarás, megyebiz. tag, közs. képv., tanácsbíró, 20 hónapig volt a harctéren, kit. : Sign. Laud. és K.-cs. k. — *Négyessi Szepessy Kálmán* földbirtokos, volt vm. biz. tag, városi képv., főgondnok stb. A háborúban mint tényleges tiszt telj. szolg.

BOLYOK

Özv. Baumohl Dezsőné, keresk. üzletét 1919. alap. — *Biles József* villanyszerelő. — *Bolyoki r. k. dalkör*. Alakult 1925-ben. Karnagy Vince Antal. — *Bolyky D. János* közs. bíró, közbirt. elnök. Hosszabb frontszolg., egyszer seb. — *Bolyky Katona Béla*, az Olvasókör elnöke, tűzoltó-egy. parancsnok. — *Bolyky Uri János* közs. pénztárnok. Orosz fronton seb. — *Englander Zoltán* fakeresk., volt megyebiz. tag. — *Fried Lajos* mészáros, az orosz fronton harcolt, orosz fogs. — *Galambosy Gyula* szabó, olv.-egyleti alelnök, a segélyegyl. alap elnöke. — *Grosz József* építész, okl. mérnök, képv.-test. tag. — *Groszmann Paula* kereskedő. — *Guttmann Jakab* keresk., 6 havi frontszolg. — *Özv. Hauer Jenőné* keresk. A cég 42 éves. — *Hentz Géza* szíjgyártóm., 7 hó frontszolg., seb. — *Hollander Sándor* keresk., 5 hó frontszolg., br. v. é., K. cs.-k. — *Ivacs István* korcsmáros, 16 hó frontszolg., nagy és kis e., br. v. é., K. cs. k., seb. é. — *Jordán Miksa* keresk., orosz frontszolg., nagy és kis e. v. é., K. cs.-k., seb. é. — *Kasza Sándor* cipésm. — *Kisik András* órás, a Kör könyvtárosa, 48 hó frontszolg., 2 kis e., br. v. é., K. cs.-k. — *Klein Simon* keresk. és földb., 24 hó frontszolg., közs. képv. — *Kónya Máttyás* tvbíró, közs. képv. — *Kovács Lajos Kálmán* közs. ig.-tanító, volt olvasóköri elnök. — *Ladányi Bálint* malomtul., 5 hó frontszolg. Öccse, Gyula, hősi halált halt. — *Ladányi Pál* birtokos, h. bíró, esküdt, közbirt. elnök, 40 hó frontszolg. — *Levente-egyesület*. Alakult 1927-ben. Elnöke Ladányi Bálint. 180 tagja van. — *Medve József* korcsmáros, 4 hó frontszolg., seb., kis e. v. é. — *Dr. Mandel József* ügyvéd, 5 1/2 havi frontszolg. — *Mészáros Irén* r. k. tanító. — *Müller László* közs. jegyző, az Olvasókör díszelnöke, a Lev. Egy. elnöke. — *Olvasókör*. Alakult 1911-ben, 125 tagja van. Elnöke : Bolyky Katona Béla. — *Polgári kör*. Alakult 1927-ben, 125 tagja van. Alelnök : Galambosy Gyula. — *özv. Quirin Károlyné* postamester, férje résztvett a háborúban. — *Schwarz Emanuel* órás. — *Schächter Izsó* keresk., résztvett a háborúban. — *Schächter Jakab* keresk., résztvett a háborúban. — *Schnitzer Ignác* bútorkeresk., közs. képv., résztvett a háborúban. — *Simon János* kötélgyártó. — *Sívó Gábor* szabóm., 12 hó frontszolg., 2 1/2 év orosz fogs., seb. — *Strausz Gyula* pékm., közs. képv., 6 hó frontszolg. — *Sturm Simon* keresk. — *Trencsényi István* szatócs, orosz és olasz frontszolg. — *Vince Antal* r. k. kántortanító, az Olvasókör alelnöke, a dalkör karnagya, képv.-test. tag, az orosz fronton harcolt. — *Weisz Andor* droguista, orosz és olasz fronton harcolt, seb. — *Weber Mór* cipésm. — *Weinberger Bernát* kereskedő, közs. képv., 28 hó frontszolg., br. v. é., K. cs.-k. — *Weinberger József* kereskedő, közs. képv. Fia, László, résztvett a háborúban.

BORSÓD

Bizell Margit ny. áll. képzőint. tanárnő, földbirtokos. — *Dernei József* h. körjegyző, résztvett a háborúban. — *Markovics Pál* malomtulajdonos, közs. képvis., volt megyebiz. tag. Végigküzdötte a háborút. Kit.: K. cs.-k. és seb. é. — *Szentmártoni Dániel* ref. lelkész törvh. biz. tag, egyházmegyei főjegyző, zsinati póttag, közs. képvis. stb. Az egyházirodalom terén fejt ki munkásságot. — *Tóth József* keresk., közs. képvis. Végigküzdötte a háborút. Kit.: br. v. é. és K. cs.-k. — *Vajda István* ref. kántortanító, közs. képvis. és leventeoktató. Orosz hadifogságban volt.

BORSÓDNÁDASD

Becker János áll. tanító, hitelszöv. könyvelő, 36 hó frontszolg., 1½ évi francia fogság, kis e., br. v. é., K. cs.-k. — *Boroviczény Nándor* r. k. tanító, cserkész- és leventeparancsnok, sportegyesületi elnök. — *Czentner István* raktári altiszt, 32 hó frontszolg., nagy, kis e., br. v. é., s. é., K. cs.-k. — *Dobrovai Dobrovicsky Miksa* körjegyző, lev.-egy. elnök (1. szövegben). — *Dienes Dezső* postamester. 1907 óta áll szolgálatban. — *Ersek Ignác* gyári alk., közs. képvis., hitelszöv. ellenőr. — *Fabini Henrik*, ig.-helyettes a Borsodnádasi lemezgyárban. — *Ferjentsik Sándor* üzemfőnök, főmérnök, közs. képvis., Munk. olv. egyesület igazgatója. — *Gallow Gyula* számtiszt, résztvett a világháborúban. — *Halmay Lajos* r. k. tanító, iskolaszéki jegyző, leventeoktató és ügyvezető. — *Dr. Hermann Jenő* osztályvezető, azelőtt ügyvéd volt. Résztvett a háborúban. — *Hrehocsik László* élelmezési üzletkezelő, a Kaszinó étkezési vezetője. — *Humenyánszky János* lemezgyári mesterhelyettes, résztvett a háborúban. — *Katzburg Izidor* kereskedő. — *Kovács Gyula* jbsági elnök, presbiter, 1903-ban tett bírói vizsgát. — *Kremnitzky Antal* főmester, a 6. tüzérezredben harcolt. — *Iffy Kurutz János Pál* építész, résztvett a világháborúban. Kis e., br. v. é., kat. érd.-kereszt, K. cs.-k., seb. é. — *Mánik István* számvevő, a tisztikaszinó pénztárosa, közs. képvis. — *Meszes Károly* műkertész. — *Dr. Nemes Bertalan* kir. körjegyző, résztvett a háborúban. — *Neuhöfer Ernő* főmester, közs. képvis. — *Nyitray Zoltán* művezető. — *Parizek Vencel* karnagy. — *Petrik Lajos* főmérnök, üzemfőnök. — *Puza Zsigmond* ig.-tanító. — *Pünkösty Ferenc* főmérnök, a lemezgyár tisztviselője. — *Quirin József* gyárigazgató. Résztvett a lembergi csatákban és Przemysl ostromában. — *Pauscher Ferenc*, az Olvasóegy. vezetője, 28 hó frontszolg., br. v. é., K. cs.-k. — *Répánszky János* főmester 1904 óta. — *Dr. Sáfár Imre* kórházi főorvos, az orosz fronton fogságba esett, K. cs.-k.-je van. — *Szikorszky Gyula* ny. főjegyző, hitelszöv. elnök, tvh. biz. tag, volt iskolaszéki elnök. — *Szabó Szoboszlav István* adóügyi jegyző, előbb a Rimamurányi tisztviselője volt. — *Szopata Sándor* raktári altiszt, volt közs. képvis. — *Sztanik József* mesterhelyettes, a zenekar tagja. — *Sztrókay Ferenc* felvigyázó, az Olvasókör pénztárnoka. — *Sztrókay Vilmos* főmester, volt közs. képvis., hosszas frontszolgálatra volt. — *Tompos János*, főmester 1926 óta. — *Varga Gusztáv* főgépész. — *Vancsakovszky István* irnok, azelőtt Kovács volt.

BORSÓDSZIRÁK

Csikszentmártoni Gergelyffy Béla r. k. plébános, volt törvh. biz. tag, közs. képvis., Hangya Szöv. elnök stb. — *Hangya Fogy. és Ért. Szöv.*, 1921-ben alakult meg. Tagok száma 106. — *Kacinszky Kálmán* közs. bíró, gazdálkodó, Hangya ig. tag.

BÜKKZSÉRC

Bakondi József, Hangya üzletvezető. — *Cégény Péter* ref. tanító. Az iskolánkívüli népművelés előadója. — *Herovits Ferenc* közs. vezetőjegyző, a Levente-egyes. elnöke, a Tűzoltó-egyes. főparancsnoka. 1915-ben miniszteri elismerésben részesült. — *Molnár Gyula* ref. lelkész. A háború alatt táborigazgató volt. — *Pathy János* r. k. plébános. 1894 óta vezeti községünk lelki életét. Közs. képvis. — *Toth Imre* közs. irodatiszt, leventeoktató. — *Tusay Dénes* r. k. kántortanító. Résztvett a háborúban. Közs. képvis., Hangya ügyv. ig., leventeoktató, az iskolánkívüli népm. vezetője. — *Vadászy Lajos* gazdálkodó, közs. bíró. — *Bereg-kászonyi Várady Sándor* ref. kántortanító, leventeoktató. — *Lády-Wittenberger Géza*, püspöki uradalmi erdőmérnök.

CSERÉPFALU

Bartha Dezső erdőfőmérnök, szakíró. — *Batta József* ref. kántor, ig.-tanító, Hangya-könyvelő. Résztvett a háborúban. — *Derda István* gazdálkodó, közs. bíró. — *Keresztész Árpád* kéményseprőm., a Faluszöv. alapító tagja. — *Kosik Lajos G.* gazdálkodó, közs. képvis., a ref. egyh. gondnoka, iskolaszéki tag, Hangya felügy.-biz. elnök. 22 hónapig küzdött a harctéren. Kit.: k. ez. v. é. és K. cs.-k. — *Mizser Lajos* ref. tanító, közs. képvis., leventeoktató, Hangya ügyv. ig., a »Magyar Jövő« tudósítója. 17 hónapig volt a harctéren. —

Paczek Pál géplakatos, malomtárstulajdonos. 22 hónapig volt a fronton. Kit. : k. ez. v. é. és K. cs.-k. — *Posa Péter* ref. lelkész. A Faluszöv. elnöke, a Hitelszöv. elnöke. Hangya ügyv. igazgatója, a Levente-egy. elnöke. — *Schmiedt Andor* kristályfaragó, a Hangya Szöv. főüzletvezetője. 48 hónapig volt a fronton. Kit. : nagy, kis e. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Toth Kálmán* közs. főjegyző, törv. biz. tag, egyházm. jegyző, Levente egy. alelnök, Faluszöv. vál. tag, tűzoltótest. parancsnok. Író. — *Vig Gusztáv* géplakatos, malomtulajdonos, közs. képv. Mint fegyvermester telj. szolg. a háború alatt.

CSERMELY

Holzmann Gusztáv bányamérnök, bányagondnok. — *Kerekes Ármin* körjegyző, vöröskereszt fiók elnöke, Leventeegyleti elnök. — *Papi dr. Körössy Dániel* földbirtokos. — *Kövérf József* r. k. plébános. Öccse, János, hősi halált halt. — *Musinszky Sebestyén* r. k. tanító, Lev.-egyesületi vezető. — *Várady Sándor* vez. tanító, 31 hónapig volt a fronton, két kis e. v. é.-e van.

DISZNÓSD

Braun Sámuel kereskedő, Lajos fia megseb. — *Elek István* birtokos, volt tvbíró, volt esküdt. — *Farkas Pál* birtokos. — *Heincz József* erdőmérnök, résztvett a háborúban. — *Kovács János Balog* birtokos, közs. képv., volt tvbíró, kurátor, volt közgyám. — *Németh Hadnagy Imre* közs. bír., birtokos. Agoston fia fogságban volt. — *Németh Gábor János* közs. képv., volt esküdt, br. v. é., seb. é.-e van. — *Német Imre Pitusz* birtokos, közs. képv., iskolaszéki tag. — *Német Kuli Károly* birtokos, volt közs. bír., közgyám, esküdt (harangot ajándékozott a templomnak, 2 keresztet emeltetett). — *Német János* nyáradai birtokos, közs. képv., esküdt, gazdasági elnök, iskolaszéki tag. — *Német Hadnagy János* birtokos, közs. képv., esküdt, iskolaszéki tag. — *Nyisznyánszky József* kántortanító, Lev.-egy. elnök, iskolaszéki jegyző, 24 hó frontszolg., seb., Sign. Laudis, kis e. v. é., seb. é., K. cs.-k. — *Sulán Géza* ny. csendőrtiszthelyettes, kereskedő, közs. képv. Kit. : br. v. é., K. cs.-k.

DISZNÓSHORVÁT

Árokszállássy János vezetőtanító, kétévi katonai szolgálata volt. — *Fodor Zsigmond* gazdálkodó. 18 évig közs. képv., 14 évig esküdt, 3 évig tvbíró, 6 évig egyházigazgató, 10 évig presbiter, iskolaszéki tag, Hangya ig. tag és pénztáros volt. Résztvett a háborúban. — *Gál István* gazdálkodó, közs. képv., tvbíró, esküdt volt. A ref. egyház gondnoka, a Hangya és Hit. Szöv. felügy.-biz. tagja. — *Ózv. Grünbaum Lipólné* gazdálkodó és kereskedő. — *Hangya Szövetkezet* 1905-ben alakult. Elnöke és ügyvezető igazgatója Kiss Vargha András. — *Hitelszövetkezet*, az O. K. H. tagja. 1899-ben alapított, elnöke Skultéti Gábor, ügyv. ig. Körösy Antal. — *Kocsis József* ny. csendőrtiszthelyettes. A háború alatt tábori csendőr volt. Levente-oktató. — *Körösy Antal* ny. ref. kántortanító. 26 évig közs. képv. volt. A szövetkezet ügyv. igazgatója. — *Levente-egyesület* 1925-ben alakult meg. 80 tagot számlál. Több versenyen nyert díjakat. — *Nagy Sándor* közs. tanító. Résztvett a háborúban és olasz fogoly volt. — *Parragh István* forgalmi hiv. főnök. A háborúban egyszer seb. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Salamon Gyula* ref. lelkész. A ref. iskolaszék elnöke. — *Ózv. Sárkány Kornélné* földbirtokos, megyei törvh. biz. tag, közs. képv. — *Simkó László* adóügyi jegyző. 13 hónap harctéri szolgálata van. — *Vitéz Skuliéty Gábor* körjegyző. 1915–18-ig az orosz és román fronton volt. Kit. : nagy e. v. é. kétszer, k. e. v. é. és K. cs.-k. 1926-ban avatott vitézzé. — *Kiss Varga András* földbirtokos. A község vezetésében mint bír., tvbíró és esküdt vett részt. A Hangya elnöke. Volt presbiter és iskolaszéki gondnok.

EDELÉNY

Baczkó György csendőrtiszthelyettes, őrsparancsnok. A háborúban ütközetekben is résztvett. Kit. : 1912–13. mozgósítási é. és kat. é. k. — *Id. Balogh István* ref. lelkész. Az egyház-irodalom terén fejt ki érdemes munkásságot. — *Iffj. Balogh István* ref. lelkész. 1916 óta tölti be lelkészi állását. — *Balog Kálmán* bankigazgató, a Borsod-Miskolci Hitelbank helyi fiókjának vezetője. — *Balogh Sándor* szabóm., a helyi Iparoskör megalapítója, a tanonc-vizsg.-biz. elnöke, közs. képv. — *Bárczai Bárczay László* nagybirtokos, kir. tanácsos. A Borsod-Miskolci Hitelbank edelényi fiókjának elnöke. — *Benkó Samu* gazdatiszt. A 2. gye.-nél szolgált, 1922-ben szerelt le. — *Bónis Aladár* járási főszolgabíró, a Levente-egy. elnöke, a Tűzoltó-egy. díszelnöke, a ref. presbiterium tagja stb. A kommunizmus alatt hazafias magatartásáért halálra ítélték és kirabolták. — *Borsod-Miskolci Hitelbank edelényi fiókja*. A járás egyedüli pénzügyintézet, 40 éve áll fenn. — *Dr. Csillag Károly* ügyvéd. Ügyvédi vizsgát 1903-ban tett. Szabadkán 20 évig újságíró volt, onnan kiutasították s minden vagyonából kifosztották. — *Deutsch József* vendéglős, közs. képv., a járási izr. ker. elnöke. — *Dobay Elemér* m. kir. csendőrszázados, szárnyparancsnok. Kit. : III. o. k. é. k. h. é. kard., K. cs.-k. és kétsávos seb. é. — *Dr. Erényi Manó* nagybérlő. A cseh megszállók megrabolták. — *Dör-*

gicsei és kapornaki dr. Farkas Gyula ügyvéd, országgyűlési képviselő, közs. képv., a román. kath. iskolaszék világi elnöke. Népf. századosként vett részt a háborúban. Kit. : III. o. kat. é. k. a h. é. és kard.. K. cs.-k. — *Fazekas János* gazd., közs. képv. Orosz fogságban volt. — *Fischer Mór* ny. áll. tanító, izr. hitk. h. elnök, iskolaszéki gondnok. Erdélyi menekült. — *Dr. Gajdos Alfréd*, orvos. Orvosi szakíró. — *Gyárfás Samu* adóügyi jegyző. Orosz fogságban volt, rangja zls. Kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Sárospataki Harsányi Géza* kir. járásbíró, a Kaszinó elnöke. A csehek kiutasították. — *Istók László* ref. tanító, a Kaszinó jegyzője, a népm. előadások vezetője, a Levente Egy. jegyzője stb. Pedagógiai író. — *Izsó Gyula* pénzügyi s.-titkár, a Levente-egy. pénztárnoka, 11 hónapig a fronton, 4¹/₂ évig orosz fogságban volt. — *Joó Vencel* román. kath. tanító, a román. kath. énekar vezetője, a Levente-egy. jegyzője. — *Juhász Ferenc*, m. kir. állampénzt. tanácsos, a Kaszinó alelnöke. Kit. : nagy, kis és br. v. é., kétsávos seb. é. és K.-cs. k. — *Karenits Antal* kir. járásbírósi elnök, a Kaszinó vál. tagja, 1807 óta van állami szolgálatban. — *Dr. Kenéz Miklós* ügyvéd, 39 hónapig volt a fronton, Kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Nemes vitéz Kiss Benedek János* román. kath. kántortanító, a Levente-egy. vezetője, a Róm. Kath. Olv. Kör igazgatója, az O. K. H., a Hangya Szöv. és a Futura ig. tagja. 1924-ben avattatott vitézzé, kit. : nagy, kis és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Kiss Lajos* dohánytőzsdés, az Iparos Kör elnöke. Résztvett a háborúban. — *Lefkovits Miksa* kocsmáros. — *Levente-egyesület* 1923-ban alapított, 250 tagja van. Elnöke : Bónis Aladár. Főoktató : Gadnay József. — *Melcher János* gazdálkodó. — *Moga Margit* m. kir. postamester. — *Molnár Zsigmond* m. kir. járási főállatorvos. Törvh. biz. tag, közs. képv., izr. hitk. vál. tag stb. Ismert szakíró. — *Somorjai dr. Nagy Barna* ügyvéd, Borsod vm. tb. főügyésze, törvh. biz. tag, közs. képv., a Kaszinó v. elnöke stb. — *Nagy Béla* községi vezető jegyző. Az Uri Kaszinó és a Tűzoltó-egy. tagja. — *Nemes Noszticius Zoltán* ny. m. kir. ezredes, a járási Nemz. Munkavédelmi hiv. vezetője. Háború alatt Kassán ténnyel parancsnok volt. Kit. : Sign. Laud., Vörös ker. tiszt. keresztje stb. — *Orosz Mihály* gazdálkodó, közs. képv. — *Papp László* járási szolgabíró, a Járási Levente Szervezetek vezetője, a Tűzoltó-egy. parancsnoka stb. Kit. : III. o. kat. é. k., K.-cs. k. és seb. é. — *Pakhusza István* gazdálkodó, közs. másodbíró, a Kath. Olvasó Kör igazg. tagja. — *Péter Adolf* vaskereskedő. — *Dr. Qnit-itanin Samu* járási tiszt. orvos, közs. képv., megyebiz. tag. — *Dr. Radó Gyula* ügyvéd, közs. képv., a Kaszinó ügyésze, Borsod vm. tb. alügyésze. — *Pama Béla* főintéző állomásfőnök, 1923 óta van edelőnyben. — *Római Katolikus Kör* 1902-ben alakult. Elnöke : Melcher János, taglétszáma : 130. — *Rozinay László* román. kath. tanító, a Tűzoltó-egy. alparancsnoka. — *Simkovits István* román. kath. tanító, a Sport Egyesület pénztárosa, a Fogy. és Hitel Szöv. könyvelője. — *Stark Jenő* mészáros, közs. képv., 38 hónapig küzdött a fronton, egyszer sebesült, kit. : K.-cs. k. és seb. é. — *Dr. Sülek László* gyógyszerész. — *Szabó Jolán* román. kath. tanítónő, 1926 óta működik községünkben. — *Dr. Óvári Szeőke Bálint* ügyvéd, a Tűzoltó-egy. ügyésze. Résztvett a háborúban, kit. : Sign. Laud., a k. é., K.-cs. k. és seb. é., Erdélyből menekült. — *Szémán János* román. kath. plébános, a Hitel Szöv., a Kath. Kör elnöke. — *Szunyoghy Dezső* állampénztári tisztv., állami szolgálatban 1923 óta van. — *Tamás István* hentes-, közs. képv., esküdt, a Róm. Kath. Olv. Kör vezetője. — *Turai Pál* gazdálkodó, községi bír. — *Vargha Géza* kereskedő, az Iparos Kör ellenőre, 3 évig orosz fogságban volt. A román megszállók elhurcolták. — *Weisz Jenő* izr. tanító, 1926 óta edelőnyi lakos.

EGERFARMOS

Berényi Gyula román. kath. kántortanító, levente főoktató, Hangya ügyv. könyvelője, a román. kath. énekar vezetője, tűzoltóalparancsnok. — *Brezovai és egerfarmosi dr. Brezovay László* nemessége 1700-ból datálódik, nagybirtokos, felsőházi tag, 1901—5-ig Mezőkövesd képviselője volt. — *Csírbusz Béla* közs. főjegyző, a román. kath. iskolaszék gondnoka, az egyházi énekar elnöke, az Önk. Tűzoltó Test. parancsnoka stb. Háborúból rokkantan jött haza. — *Dravnyik Jenő* román. kath. tanító. Orosz hadifogságban volt, kit. : k. ez. v. ó. és K.-cs. k. — *Hangya Fogyasztási Szövetkezet* 1907 óta áll fenn. Elnöke : Kovács Gábor gazd. — *Scheffer Lajos*, Hangya üzletvezető.

EMŐD

Ács Nándor postamester, közs. képv. — *Dr. Demeter István* román. kath. plébános, közs. képv., iskolaszéki elnök. — *Emődi Kereskedelmi Vállalat* (mint betéti társaság) 1927-ben alapított. — *Fischer Jenő* kereskedő. — *Hainrikffy Béla* uradalmi főintéző, közs. képv., az Uri Kaszinó elnöke. — *Hammer János* főjegyző, a Hitelszöv., az Önk. Tűzoltó Egy. és a Levente-egy. elnöke, a Kaszinó vál. tagja. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1903-ban alapított. Elnöke : dr. Szalay Károly körorvos. — *Ivaska Ferdinánd* főintéző, állomásfőnök, a Kaszinó vál. tagja. — *Kovácsnai dr. Kovács Zoltán* körorvos, a Betegsegélyző kinevezett orvosa. — *Neufeld Géza* közs. állatorvos. Résztvett a háborúban, kit. : br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Tatár Vince* román. kath. ig.-tanító, közs. képv., a Hangya volt könyvelője, a tanítói kerület elnöke. — *Tuhrinszky József* román. kath. kántortanító, a képv.-test. tagja a Hangya könyvelője, leventeoktató. — *Zahler József* aü. jegyző. Résztvett a háborúban, orosz fogságban volt s rokkantként jött haza.

FELSŐZSOLCA

Andor Miklós gör. kath. plébános, közs. képv., Hangya Szöv. elnök, óvoda biz. elnök stb. — *Barcsák Andor* kovácmester, Amerikában is dolgozott. — *Bárczay Ferencné* (szül. Szathmáry Király Ida) földbirtokos, megyebiz. tag, közs. képv., a miskolci Ref. Filléregylet másod-elnöknője. — *Béres József* gazdálkodó, közs. képv., a Hangya és Hitelszöv. részvényese. 45 hónapig volt a harctéren, kit. : k. ez., br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Bialkó János* gazdálkodó, közs. bíró, törvénybíró és pénztárosi tisztségeket töltött be a községnél, a Hitelszöv. alapító és ig. tagja stb. — *Bujdos Balázs* gazdálkodó, volt közs. hites és iskolaszéki tag. A háborúból 40%-os rokkantként jött haza. — *Dócza Gyula* ny. közs. főjegyző. Erdemeit miniszteri elismerések honorálják. — *Domonkos János* gazdálkodó, Amerikát megjárt modern gazda. — *Domonkos József* gazdálkodó, közs. hites. — *Farkas András* gazdálkodó, közs. hites. Édesanyja nagyharangot adományozott az egyháznak. — *Fodor János* gazdálkodó, volt közs. képv., közigazgatási elnök stb., 18 évig volt Amerikában. — *Gadnai Mihály* közs. pénztárnok, gazdálkodó. Két ízben volt Amerikában. A gör. kath. egyház és iskola gondnoka, az énekkar megalapítója, a Levente-egy. testnevelési biz. tagja, a Közigazgatás alelnöke stb. — *Kisgálósi Galgóczy Margit* postamesternő, 300 éves nemesi családból származik. — *Grósz Izidor* bérlő, közs. képv., a helyi izr. hitk. elnöke, a Chevra Kadisa elnöke stb. Résztvett a háborúban. — *Gyermán Mihály* gör. kath. tanító. Résztvett Nyugatmagyarország felszabadításáért folytatott harcokban. — *Hortáver Viktor* román. kath. plébános, közs. képv., Hitelszöv. elnöke, Hangya Szöv. ig. tagja, Egyházi szaklapok munkatársa, Temetkezési Egylet díszelnöke stb. — *Juhász Andor* kocsmá-, cséplőgép- és malomtulajdonos, a Közigazgatás jegyzője. — *Juhász Elek* malom- és cséplőgéptulajdonos, közs. képv., a Hangya Fogy. Szöv. egyik megalapítója. — *Kisida Ferenc* gör. kath. kántortanító, 1916-ban orosz fogságba esett. — *Kondi János* kerékgyártómester, 1912–1920-ig Amerikában volt. — *Kristóf Pál* gazdálkodó, közs. képv., a Közigazgatás pénztárosa. Végigküzdötte a háborút. — *Landszmann Ignác* kocsmáros, közs. képv., a hitközség elnöke. — *Dr. Ligethy Zoltán* h. jegyző. Végigküzdötte a háborút, kit. : Sign. Laud. a kardokkal, nagy ez. v. é., K.-cs. k. és 3 sávós seb. é. Kommun után Mezőkövesd katonai parancsnoka volt. — *Luszig Lajos* földbirtokos, közs. képv., 24 hónapig volt a fronton. — *Id. Német István* közs. bíró, gazdálkodó, a Hitelszöv. pénztárosa, az Első Magy. Ált. Bizt. Társ. ügynöke, a Hangya Szöv. v. alelnöke, a járási mezőgazd. kamara alelnöke stb. — *Iff. Német István* gazdálkodó, volt közs. képv., törvénybíró, esküdt, a Közigazgatás alelnöke. — *Németh József* gazdálkodó, közs. hites, román. kath. egyh. gondnok, iskolaszéki tag, Hangya Fogy. Szöv. ig. tag, Hitelszöv. felügy. biz. tag, 42 hónapig volt a fronton. — *Özv. Papcnu Józsefné* gazdálkodó. — *Papp Pál* mészáros és hentes. Résztvett a háborúban. — *Petykó Mátyas* s.-jegyző, Docza főjegyző nyugalomba vonulása óta dr. Ligetivel közösen vezeti községünk ügyeit. Késmárkon a csehek, hazafias magatartása miatt, bántalmazták. — *Id. Pfeffer Hermann* kocsmáros, mészáros és nagykereskedő, közs. képv. A háborúban mint őrmester vett részt. — *Iff. Pfeffer Hermann* mészáros és hentes. Résztvett a háborúban. — *Rapcsák Elek* gazdálkodó, 3 évig iskolaszéki tag volt. — *Rosenberg József* bérlő, megyebiz. tag, közs. képv. — *Sallay István* román. kath. kántortanító, leventefőoktató, törzskönyvvezető tűzoltóparancsnok, Hangya Fogy. Szöv. könyvelő, a román. kath. dalárda megalapítója, stb. Önként jelentkezett háborúba, honnan 70%-os rokkantként tért haza. — *Simárszky Demeter* gazdálkodó, a Temetk. Egylet jegyzője, a gör. kath. egyház iskolaszéki tagja, 30 hónapig volt a fronton, br. v. é. és K.-cs. k. kitüntetése van. — *Spisák Pál* ny. vasutas, kocsmatulajdonos. — *Szathmáry Király Domokos* ny. cs. és kir. osztrák magyar főkonzul. — *Szeifert Gyula* géplakatos, 1903 óta önálló. Mint birkózó szép eredményeket ért el. — *Özv. Szeifert Istvánné* kocsmáros, férjével — aki 1927-ben halt meg — közösen alapították üzletüket. — *Özv. Teleki Györgyné* román. kath. tanítónő. Férje a harctéren szerzett sebesülésébe belehalt. — *Tóth Árpád* gazdálkodó, a háború alatt 3 hónapig volt katona. — *G. Tóth János* gazdálkodó, a község törvénybírája, azelőtt a Közigazgatás elnöke volt. — *Tóth Pál* gazdálkodó, volt közs. képv. és iskolaszéki tag. Résztvett a háborúban. — *Tóth Sándorné* (szül. Fodor Borbála) közs. születnő. Férje orosz fogságban volt. — *Vanczák András* cipésmester, olasz hadifogságban volt.

FINKE

Fürj Alajos román. kath. kántortanító, közs. képv., Tűzoltó-testület elnöke. — *Kletz László* körjegyző. Az orosz és olasz fronton 15 hónapig küzdött, kit. : k. ez. v. é., K.-cs. k. — *Ozsgyáni József* ref. kántortanító, leventeoktató, tűzoltóegyleti parancsnok. — *Rosenberg Dániel* nagybérlő, megyei bizotts. tag, közs. képv.

GELEJ

Belényi Gábor ref. tanító, a ref. leányegylet vezetője. — *Dr. Bolla Béla* ügyvéd, földbirtokos, Borsod-Gömör vm. tb. ügyésze. Résztvett a háborúban s 100%-os hadirokkantként szerelt le. — *Forray György* földbirtokos, közs. képv., a ref. egyház gondnoka és presbitere, a Hangya elnöke, stb. — *Herczeg Lajos* Hangya-üzletvezető. — *Kenyeressy Károly* ref. lelkész, a Hangya Fogy. Szöv. ügyv. igazgatója, egyházmegyei tanácsbíró. — *M. Kiss János*

molnár. — *Lukács Gyula* közs. főjegyző, a Levente-egy. elnöke, a ref. egyház presbitere, a Hangya Szöv. felügy. biz. tagja. — *Nagy Zoltán* ref. kántortanító, a Levente-egy. főoktatója, a Hangya Fogy. Szöv. könyvelője, a ref. egyházi énekkar vezetője. — *Pásztor István* gazdálkodó. Régi nemesi család sarja. Közs. képv. Háború alatt az orosz harctéren volt. — *Pécsújfalusi Péchy Elek* közs. írnok, a Hangya egyik alapító tagja és ügyv. könyvelője.

GÖRÖMBÖLY

Duttkay Viktor Pál jogh. jegyzőgyak., 4 éve a jegyzőségnél van. — *Gerbery Szilárd* gör. kath. tanító, képv. test. és a Faluszöv. tagja, többször kitüntetve. — *Győri Mihály* téglagyári felügyelő, 1916—1918-ig a háborúban, mint szakszv. szerelt le. — *Kasztner Sándor* téglagyári üzemvezető, képv. tag, Hangya igazg., róm. kath. isksz. elnöke, Levente-egy. elnöke, három hónapig szolgált, a háborúban. — *Kiss József* közs. jegyző, a nemzeti hadseregben 1 évig, mint e. é. ő. — *Komló Gábor* gör. kath. tanító, a Faluszöv. titkára, leventeoktató volt 3 évig. — *Korda Pál* gazdálkodó, törvénybíró, közgyám, 1915—1921-ig orosz fogságban. — *Magyar Sándor* Hangya Szöv. boltkezelő, leventeoktató, 1914—1918-ig a háborúban, 2¹/₂ évig orosz fogságban, 1-szer seb. — *Orosz József* gör. kath. plébános, Hangya Szöv. elnöke, közs. képv. tagja, a kommun alatt forrad. törvszék elé állították hazafiasságáért. — *Schmidt Adám* róm. kath. tanító, népműv. tanf. vez., közs. képv. tagja. — *Stingl Mihály* okl. gépészmérnök, 28 hó olasz frontsz., 2 évig francia h. fogs. Kit. : Sign. Laudis, II. o. ezüst, br., K.-cs. k. — *Szita Gyula* róm. kath. plébános, Kath. népsz. eln. ig., H. ker. szoc. sz. t. eln., Dgy. Turán e. aleln. Háborúban t. tábori lelkész volt. — *Vincze János* részes cséplő, az orosz, román, olasz fronton harcolt.

HANGÁCS

Váradi Fekete Pál ny. földm. isk. igazgató, földbirtokos. Törvh. biz. tag, a vm. mezőgazdasági bizottság és a Gazdasági egyesület alelnöke, a járási gazd. biz. elnöke, a felsőborsodi ref. egyház tanácsbírája, a helyi ref. egyház főgondnoka. — *Kolos Tamás* körjegyző, a Levente-egy. ügyvezető elnöke. Résztvett a háborúban, orosz fogságban volt. — *Lőcsei Rádely Géza* földbirtokos, törvh. biz. tag, közs. képv., stb. Szépirodalommal foglalkozott, pályadíjas munkái vannak. — *Schönwiesner Bezső* róm. kath. plébános, 1914—18-ig tábori lelkész volt.

HÁMOR — LILLAFÜRED

Fried Lajos kereskedő, képv. test. tagja. — *Gedeon Géza* vasgyári mintakészítő, képv. test. tagja, 1914—1918-ig volt a háborúban, 7 hóig front., 1-szer seb. — *Haracsi Lajos* okl. erdőmérnök, áll. szolgálatban 1925-től. — *Klucs Ferenc* m. kir. erdész. Harcolt az orosz fronton 8 hóig, szolg. erd. k. kit. — *Kolyvek István* áll. tanító, Olv. K. dal. karmestere, a Hangya könyvelője. — *Körmendy I. Lajos* róm. kath. plébános, Olv. Kör, Hangya elnöke. Békében és a háborúban 1919-ig tábori lelkész volt. Kit. : Pies Meit., Vörös ker. II. hadiék. — *Rakaczky István* s.-jegyző, 1915—1917-ig volt a háborúban, 4 hó frontsz. — *Schwarz Lipót* vasgyári hengertergályos, képv. test. tagja, Hangya üv. igazg. — *Sikerle János* ny. vasesztergályos, Hangya ig. tag és intézője, képv. test. tag, vágóbiztos. — *Szalay György* mészárosmester, közs. képv. test. tagja, 52 hó frontszolg., lesz. 1918-ban. Kit. : K.-cs. k., bronz v. é. — *Szilágyi Ferenc* fűrómester, jelenleg a lillafüredi fűrásokat vezeti. Háború alatt a 17. m. századnál szolg. — *Topiczer Imre* vendéglős, 1905-ben alapította üzemét, melyet fia, Imre vezet.

HEJŐBÁBA

Fehér Géza postamester. Aktív katonatiszt volt. Résztvett a háborúban s mint szds szerelt le. — *Fried Izidor* földbérlő, gazdálkodó, törvh. biz. tag, közs. képv. — *Kacsmarik Ödön* róm. kath. kántortanító, a Hangya Szöv. ügyv. igazgatója, közs. képv., író. — *Konkoly Elemér* ref. kántortanító. — *Kovács Károly* Máv. állomás előljáró. Résztvett a háborúban. — *Krisztián György*, Hangya Fogy. Szöv. üzletvezető. A Nemz. hads.-ben telj. szolg. — *Orci Orczy Zoltán* földbirtokos, törvh. biz. tag. Edesatyja, Gyula, országgyűlési képviselő és szolgabíró vitt nagy szerepet, 1848-ban mint honv. huszár résztvett a szabadságharcban. — *Scheliga Mihály* róm. kath. lelkész, 1927 óta lakik községünkben. — *Szarka János* földbirtokos. — *Tóth Sándor* ref. lelkész, a Hitelszöv. elnöke, a Levente-egyl. alelnöke, a Nemz. Munkavédelmi helyi elnöke, stb. Résztvett a háborúban.

HEJŐCSABA

Amtzhauser Kálmán fűszerkereskedő, 1927-ben alap. — *Ifj. Ágoston Benedek* fűszerkereskedő, 1925-ben alap. — *Bajai Bertalan* cipészemester, ny. vasutas. — *Balogh József* gazdálkodó, képv. test. tag és presbiter volt. — *Bárány Lajos* vendéglős, 6 éve alapította üzemét.

Bev. 1915-ben, lesz. 1918-ban. — *Id. Bárdos Lajos* birtokos, képv.-test. tag, ref. egyh. gondnok, közb. t. eln. — *Bárfay és Roszkos* asztalosüzem, műbútor- és épületmunkákat készít. — *Bári István* kovácmester, 1905-ben alap. üzemét. — *Breuer Ábrahámné* fűszerkereskedő. 38 éve alapítva az üzem. — *Id. Buday Elemér* ref. isk. igazgató, a ref. énekvez. vez., M. rok-kant e. pénzt., Ip. dal- és olv. kör alapítója. — *Iffy Buday Elemér* áll. elemi isk. tanító, levente-oktató, Kaszinó titk., Hangya könyvelő. Résztvett a világháborúban. — *Czeisler József* vendéglős, közs. pénzt., volt képv. test. tag. — *Csema János* géptul., gépész, 1920-tól helyben. — *Csöry Károly* ny. vasutas, képv. test. tag. — *Dessert Mór* rőfőskereskedő. Bev. 1914-ben, 6 évig orosz fogságban. — *Farkas József* ácsmester, 1886-tól önálló. Résztvett a boszniai okkupációban. — *Friedmann Miksa* kocsmáros, hitk. t., 1914–18-ig résztvett a háborúban. 4 évig orosz fogságban. — *Friedmann Henrik* cipésmester, 35 éve önálló. Bev. 1916-ban 3 évig a szerb, albán fronton, lesz. 1918-ban. — *Gál Péter* ácsmester, 1910-től önálló. Bev. 1916-ban, lesz. 1918-ban. — *Gulub Sándor* segédjegyző 1923-tól, Levente-egyl. tagja, — *Grossmann Mór* mészárosmester, hitk. elnöke, közs. előlj. és képv. test. tag, 1896-ban alap. — *Gyevay György* fűszerkereskedő, 1914-ben alapítva, Közműv. e. tagja. — *Gyevay Györgyné* kereskedő, férje a Máv. asztalos. — *Gyurkovics István* szabómester, 1918-tól önálló. 1914–1918-ig résztvett a háb., frontsz., bronz, K.-cs. k. kit. — *Hajdu Pál* ácsmester, egyh. tan., Hangya ig. tagja, törvénybíró volt. — *Halász Zsigmond* szabómester, Ker. szoc. e. elnöke, Temetk. e. jegyzője. Bev. 1915-ben, 36 hó frontsz., kit. : kisezüst. bronz v. é., K.-cs. k., 1-szer seb., lesz. 1918-ban. — *Hangya Szövetkezet*, Bornemissza-u. 6. Eln. : Visegrády Gyula, alel. : Nagy József, pénzt. : Serfőző István, üzlv. : Vízelety Pál, f. b. eln. : Bezecky Elek. 1917-ben alakult. — *Hangya Szövetkezet*, Csaba vezér-u. Alakult 1916-ban. Eln. : Buday Elemér. Bárdos Lajos, Demkó Imre, Hajdu Pál, Mészáros Sándor, Makkai Sándor, Szabó Sámuel, Tóth László, Szojka Tivadar felügy. b. tag. ifj. Buday Elemér főkönyvelő. — *Dr. Havas Tibor* orvos, Munkásbiztosító pénzt. orvosa. — *Hegedűs Ferenc* ácsmester, 1910-től önálló. — *Hitelszövetkezet*, 1920-ban alakult, Ludvig Rudolf eln., Buday Elemér ig., Répás László könyvelő, Szabó Sámuel pénzt. — *Hollós Ilona* tanítónő. Tanulmányait Budapesten végezte. — *Janicsek Ilona* h. áll. tanítónő. Mansz tagja, 1927-ben októbertől helyben. — *Jefrem József* fűszerkereskedő, 15 éve alapította üzletét. — *Juhász Jenő* fodrászmester, 1912-től önálló. — *Karlez Károly* kovácmester, cséplőgéptulajdonos. Bev. 1914-ben, lesz. 1918-ban. — *Kaszinó*, alapítva 1927-ben. Eln. : vai Vay Zoltán, ügyv. ig. : Jeszenszky Lajos. — *Iffy Kecskés István* vendéglős. Résztvett 1914–1918-ig a háborúban. — *Kecskés Kálmán* fűszerkereskedő, 1914–1918-ig szolg. a hazát. H. S. E. tagja. — *Keresztesy János* adóügyi jegyző, 1914–1922-ig mint tényl. főh. Kit. : Signum Laudis, K.-cs. k. seb. é. — *Kovács Béla* malomüzem, 1912-től önálló. Bev. 1914-ben, 4-szer seb. Kit. : 4 kisezüst. bronz, K.-cs. k. seb. é. — *Kovács János* cipésmester, 1911-től önálló. 1912–1920-ig a háborúban, 1 évig h. fogságban. Kit. : 3 bronz, K.-cs. k., 6 éves sz. k. — *Kovács János* asztalosmester, helyben 1873-tól. Veje résztvett a háborúban. — *Klein Hermann* nyersbőr- és tollkereskedő, közs. előlj., 1917–1918-ig résztvett a háborúban. — *Knebel Sándor* cipésmester, 1888-ban alap., 1916–1917-ig vett részt a háborúban mint vártüzér. — *Kocsis Ferenc* elemi isk. tanító, 1922-től helyben. Bev. 1915-ben, 1915 dec.–1920-ig orosz fogságban. — *Kozák Jenő* várm. főtiszt, Önk. tűzoltó t. parancsnoka. Orosz frontsz., 4 évi fogság, K.-cs. k. — *Kozák Henriette* áll. tanítónő. — *Kreiner Izidor* vegyeskereskedő, izr. egyh. gondnok. — *Kristóf Imre* ny. Máv. főkalauz, képv. test. tagja, isk. gondnok. — *Kupferschmid Manó* szobafestő, mázoló-mester. Bev. 1914-ben, 1-szer sebesült, — *Lénárt János* kocsmáros, 1926-ban alap. — *Liebermann Mór* sütőmester, 1863-ban alapította édesapja az üzemet. — *London Zoltán* kereskedő, hitk. elnöke. Bev. 1915-ben, lesz. 1917-ben. — *Lux Sándor* cipésmester, 1925-ben alap. Máv. tem. e. és Máv. v. otthon tagja. — *Mann Ferenc* fűszerkereskedő. Bev. 1914-ben, kit. : vaskereszt. — *Mészáros Sándor* közs. főjegyző, Közműv. e., Levente-egyl., Tűzoltó-egyl. elnöke. Orosz frontsz., kit. : I. o. vit. é., K.-cs. k. — *Miskéri és Kröll* fűszer- és csemegekereskedés, 1927-ben alapítva. — *Molnár Kálmán* ácsmester, 25 éve önálló, 2 fia résztvett a háborúban. — *Molnár Lajos* gépész, 16 éve önálló. Bev. 1914-ben, lesz. 1917-ben. — *Morandy Pál* hentes- és mészárosmester. 1914–18-ig résztvett a háborúban. — *Mütter János* asztalosmester, 1915–1918-ig résztvett a háborúban. — *Iffy Nagy Gusztáv* cipésmester. — *Nagy József* vegyeskereskedő, 1924-től önálló. — *Nagy Zoltán* áll. tanító, 1915–1918-ig résztvett a háborúban. — *Oláh István* cipésmester, Tűzoltó-e. d., H. S. E. v. tagja. — *Óri Lajos* hentes- és mészárosmester. Résztvett, a háborúban. — *Paulovits István Lajos* gör. kath. kántortanító, Kaszinó titkára, Közm. e. t., Vöröskereszt e. alapítója. — *Özv. Páray Lajosné* vegyeskereskedő. — *Pávay Sándor* joghallgató. H. S. E. és I. H. E. v. tagja, — *Pollágh Géza* fodrászmester. Résztvett a háborúban, K.-cs. keresztje van. — *Pollágh Károly* vendéglős, hitk. vál. tagja. — *M. kir. postahivatal*. Postamester : Jeszenszky Lajosné, tisztv. : Korányi Mária, Szojka Júlia. — *Preisz József* szódavíz- és sörraktáros. Egyh. alelnöke. — *Özv. Prokay Jánosné* vegyeskereskedő, 1926-tól önálló. — *Rebecsák Sándor* asztalosmester, 6 havi frontsz. — *Répás Lajos* birtokos, fuvaros. Képv. test. tagja, presbiter. — *Répás Lajos* községi bíró, földbirtokos. Közm. e. v., Hitelszöv. ig. tagja és pénzt. Ref. e. presb. Fősz. esküdt ülnök. Bev. 1914-ben. — *Rozman Gábor* sütőmester, a Sütőszöv. vál. tagja, — *Iffy Róth Hermann* vegyeskereskedő, Szövetkezet elnöke, közs. képv. test. tag. Résztvett a háborúban. — *Róth Miksa* fűszer- és vegyeskereskedő. Hitk.

gondnok volt. — *Sauber Ignác* terménykereskedő, 1921-ben alapított, 1915—18-ig résztvevett a háborúban, szolg. érme van. — *Schaffer Péter* üzemvezető, 1913-tól helyben működik a mérsztelepen. — *Dr. Schwarcz Sándor* orvos, Máv. pályaorvos, Kaszinó tagja, h. közs. képv. Bev. 1916-ban. Kit. : arany érd. k. kard., K.-cs. k. — *Seelenfreund Adolf* rőföskereskedő, 19 éve önálló, hitk. tag. — *Selley János* szobafestő és mázoló-mester. 1924-től önálló. 1917—1918-ig a háborúban. Kit. : K.-cs. k., bronz v. é. — *Simon András* áll. isk. igazgató. Ifj.-egy. elnöke, képv. test. tag, Hangya könyvelője. — *Özv. Spiczter Salamonná* kocsmatulaj., férje 50 éve alapította. — *Nagyváradai Stépán István* gyógyszerész, Levente-egy. elnöke, képv. test. tagja. 1914—1918-ig a háborúban. Kit. : arany érd. k., vit. é. szal., Szalvátor e. é., hds. főp. dícséret. — *Szendrey Ida* áll. tanítónő. Kolozsváron végezte tanulmányait. — *Szepcsik Béla* fodrászmester, frontsz., 1-szer seb. — *Szabados András* malomtulajdonos. Elemi isk. eln. és gondnok volt 20 évig. — *Szabó Károly* művezető, cséplőgéptulajdonos. Tűzoltópar-nok, egyh. tan. tag, Közm. e. pénzt., 1914—1915-ig a háborúban. — *Szabó Sámuel* birtokos, képv. test. tag, isksz. gondnok, Hitelszöv. és Hangya ig. tagja, 1916—1917-ig a háborúban. — *Szalay Lajos* mészáros és hentesmester. Résztvevett a v. háborúban. Kit. : bronz, K.-cs. k., német kisézüst é. — *Szalay László* kerékgyártómester, 1915—1916-ig résztvevett a v. háborúban. — Ifj. *Szárász Sándor* fakeresk., darálómalom- és mozgósínháztulajdonos. Frontszolg. — *Özv. Szojka Béláné* hentes. Férje : kisézüst, bronz v. é., K.-cs. k. kapott. — *Szojka Tivadar* asztalosmester, Közm. egy. eln., hitk. eln., isk. gondnok, v. közs. bír. — *Szűcs Ilona* trafik-tulajdonos. — *Takács Lajos* malomtulajdonos. — *Taragos Márton* esztergályosmester, közs. képv., kúrátor. Gorlicénél megseb. — *Tóth Kálmán* isk. igazgató, közs. képv., Rokkant e. elnöke. — *Varga Lajos* szatócs. — *Vasas Dezső* isk. igazgató, Dalkör elnöke, Hangya felügy. biz. tag. — *Vajai Vay Zoltán* ny. főszolgabíró, a Kaszinó elnöke. — *Vincze József* ny. máv. alkalmazott, közs. képv., presbiter. — *Weiszberger Hermann* fa-kereskedő, egyh. közs. előljáró. — *Wolleszák István* építész, szerb, román, orosz frontszolg., 2-szer seb., kit. : 2 br. v. é., K.-cs. k., seb. é. — *Zahoránszky János* cipész-mester, egyházi, frontszolg. — *Zsiday Pál* kerékgyártómester, Temetk. egyh. alelnöke. Hosszabb frontszolg., seb., kis- és nagyez., K.-cs. ker.

HEJÓKERESZTUR

Lukács Zoltán gör. kath. kántortanító, közs. képv., Hitel- és Hangya Szöv. ügyv. igazg. — *Pankuck János* körjegyző, a Hitel és Hangya Szöv. megalapítója, a Levente-egy. elnöke. — *Rojkovich Sándor* gör. kath. plébános, Hangya Szöv. ig. elnök, közs. képv., O. K. H. felügy. biz. elnök. Résztvevett a háborúban. — *Tirkalla Ferenc*, Hangya üzletvezető. A haditengerészetenél telj. szolg. — *Tóth Béla* segédjegyző, a Levente-egy. előadója.

HEJÓKÜRT

Bak János róm. kath. kántortanító. — *Dániel Simon* kereskedő. Az orosz, olasz és francia frontokon harcolt. — *Vécsey Ferenc* róm. kath. plébános, 1917 óta működik a községben.

HEJÓPAPI

Szadai Asztalos Ferenc körjegyző, a Hangya Szöv. és a Testnevelési biz. elnöke. — *Benke József* ref. lelkész. A leventemozgalom elnöke, közs. képv., író. — *Blum János* földbirtokos, közs. képv., a Közbirt. r. tanács-tagja. Résztvevett a háborúban. — *Cséka Erzsébet* postaügy-nök. Bátyja : vitéz Cs. Ferenc és Cs. Aladár résztvettek a háborúban. — *Czeha Ferenc*, Hangya üzletvezető. 20 hónapig volt a harctéren, kétszer sebesült, kit. : br. v. é., K.-cs. k. Édesatyja hősi halált halt. — *Koródy Dániel* földbirtokos, kereskedő, közs. képv., 38 hónapig küzdött a harctéren, br. v. é., ném. é. k. kit. van. — *Marflag Lajos* ref. tanító. A ref. énekhar vezetője, közs. képv., író. Olasz hadifogságban volt. — *Nemesbükki Nyilas Béla* földbirtokos. A község bírása volt, közs. képv., törvh. biz. tag, presbiter, Hangya felügy. biz. tag. — *Szilvassy Pál* földbirtokos, közs. képv., Hangya ügyv. igazgató, volt közs. bír. a ref. egyház gondnoka, a Közbirtokosság elnöke. — *Tóth Kálmán* földbirtokos, közs. képv. A miskolci mezőgazd. kiállításon elism. oklevéllel tüntették ki. — *Papi özv. Vizsolyi Kálmáné*. Férje 1926-ban halt meg. Az állattenyésztés terén elért eredményeiért több ízben tüntették ki.

HEJÓSZALONTA

Bársony György ref. lelkész, közs. képv., a Kálvin Szöv. elnöke. — *Bögös Mihály* állomás-főnök, postaügy-nök. — *Galaci Buda Akos* ny. áll. főnök. A Hangya v. elnöke, most pénz-tárosa. — *Halász Albin* ny. Kóburg-főintéző. Résztvevett a háborúban. — *Kamenyiczky József*, Hangya üzletvezető. — *Kiss Bertalan* földbirtokos, közs. képv., ref. egyház főgondnok, volt

bíró, Kálvin Szöv. alelnök. Orosz hadifogságban volt, kit. : k. ez., br. v. é., K.-cs. k. — *Petyke László* ref. kántortanító, közs. képv., Hangya elnök, a járás tanítói egy., a Levente-egy. elnöke, a dalárda vezetője. Résztvett a háborúban. — *Tóth Pál* gazdálkodó, a község bírja. Orosz hadifogságban volt.

HÉT

Héthy Barnabás cipésmester. — *Héthy Héthy Barna Dezső* gazd., közs. képv., tvbíró, Lev.-egy. elnök. — *Héthy Héthy György* gazd., közs. képv., tejszöv. ig. tag, volt közs. bíró, volt egyházi kúrator. — *Bikszögi Lökös Sámuel* földbirt., közs. bíró, tejszöv. ig. tag, volt gondnok, ősi nemesi család sarja. — *Csicseri Orosz László* ref. lelkész, elemi iskolai tanító, ősi nemesi család sarja. — *Ujváry Sándor* gazd., volt közs. képv., presbiter, ősrégi nemesi család ivadéka. — *Özv. Várnay Jánosné*, régi ősnemes család tagja.

HÓDOSCSÉPÁNY

Csepányi Bárdos Ferenc gazdálkodó, közs. pénztáros, húsvizsgáló, 1 hó fr. sz., 45 hó fogság. — *Bilber Miksa* keresk., közs. képv. — *Felső Csepányi János* kereskedő, közs. képv. Orosz fronton fogságba esett. — *Csipke Pál* adóügyi jegyző, leventeoktató, tűzoltóparancsnok, az Olvasó Kör alelnöke. — *Csepányi Gazda Lajos* gazdálkodó, közs. képv., a Hangya volt elnöke. — *Ivác István* gazd., törvénybíró, a Hangya pénztárnoka, 44 hó fr. sz., 2 bronz v. é., K.-cs. k. — *Kalapos Lajos* róm. kath. tanító, olvasóköri jegyző, leventeoktató. — *Klein Adolf* keresk., közs. képv., résztvett a háborúban. — *Kruppa Netus* ig. tanító, leventegyuleti elnök, Hangya igazgató, olvasóköri igazgató, közs. képv., járási tanítóegyes, elnök. A szerb fronton megseb. Kit. : seb. é., K.-cs. k. — *Ochtinszky András* bányatulajdonos, közs. képv., Hangya elnök, egyháztanácsos. — *Önkéntes Tűzoltó Egyesület* alakult 1911-ben, újraalakult 1927-ben. Parancsnok : *Csipke Pál*. — *Csepányi Pál István* bíró, Fogy. Szöv. ig. tagja, 12 hó fr. szolg., fogságba esett. — *Steiner Márton* cipésmester, az orosz fronton megseb. — *Szántó Miklós* községi jegyző, Lev.-egy. biz. elnöke, Hangya ig. tag. 1900 óta működik, előbb 7 évig Bolyonkon volt. — *Szentkirályi és tarcsafalvi Tarcsafalvy Lajos* róm. kath. lelkész, közs. képv., orvasköri elnök, Hangya felügy. biz. tag, iskolaszéki elnök. Az olasz, orosz fronton volt. — *Uthy Bertalan* gazdálkodó, közs. képv., Hangya volt pénztárosa. — *Özv. Zimányi Lászlóné* kereskedő, férje az olasz fronton harcolt. — *Zimányi Julianna* postamesternő, 1914 óta vezeti a postát, azelőtt Tiszafüreden volt.

IGRICI

Harasztkerei Ferenczy Ilona ref. tanítónő. Az analfabétaoktatás terén elért eredményeier juttalomban részesült. — *Gecse Albert* ref. lelkész, a Kálvin Szöv. és a Ref. leányegylet megalapítója és elnöke, Körösi Csorna Sándor leszármazottja. — *Hangya Fogy. Szövetkezet*, 1918-ban alakult. Elnöke : *Csiszár Béla*, 331 taggal működik. — *Horváth János* adóügyi jegyző, résztvett a háborúban. — *Ihász Károly* ref. tanító, 1927 óta tölti be állását. — *Koós György*, Hangya bolt- és italmérés kezelője. Résztvett a háborúban, kit. : k. ez. v. é. — *Miklósi József* községi jegyző, a Levente-egy. elnöke, a Faluszöv. és a helyi vadásztársaság titkára. Résztvett a háborúban, kit. : k. ez. v. ó. — *Sz. Nagy Károly* földbirtokos, régi nemesi család sarja, közs. képv., volt bíró és pénztáros. A Hangya Szöv. ig. tagja, ref. egyháztanácsos és presbiter, stb. A harctérről 25%-os rokkantként jött haza. — *Nemzetes Pásztor István*, a ref. egyház kúratora, volt közs. képv., 44 hónapig küzdött a harctéren.

JÁRDÁNHÁZA

Vitéz Benőfi Pál tanító, leventegyuleti vezető, 14 hó fr. szolg., nagy ez. v. é., K.-C3. k. — *Felber János* kereskedő, hosszú frontszolg., kis ez., br. v. é., K.-cs. k. — *Lehoczky József* kántortanító, iskolaszéki jegyző, hosszú frontszolg., 40 hónapig fogság.

KERESZTESPÜSPÖKI

Bari Mihály gazdálkodó, közs. képv., az OKH. könyvelője. — *Halász Béla* róm. kath. tanító. Népművelési előadások vezetője. — *Keresztospüspöki Hitelszöv.*, mint az OKH. tagja. 1922-ben alapított, 311 részvényese van. Elnöke : *Kalivoda János*. — *Koncz Lajos* róm. kath. esperesplébános. A Kath. Népszövetség helyi csop. elnöke, a Kath. Olv. Kör elnöke, stb. — *Petényi István* közs. főjegyző A Testnev. biz., a Hangya Szöv. és a róm. kath. iskolaszéki elnöke, a tűzoltóság jegyzője. — *Szepesi Ferenc* róm. kath. tanító, a Hangya ügy. könyvelője.

KISTÁLYA

Szeredi Ambrus Dezső nagybérlet, a harctéren megsebesült, törvh. biz. tag. — *Bódy Béla* körjegyző, a Hangya elnöke, iskolaszéki elnök, Levente-egy. elnöke. — *Bódy Kálmán* segédjegyző. — *Demeter Bert*a tanító, a Szivgárda vezetője. — *Gisz József* tanító, leventeoktató, tűzoltóparancsnok. — *Hangya Fogy. Szöv.* Elnök: *Bódy Béla*, igazgató: *Szánthó László*, üzletvezető: *ifj. Czeglédy József*. — *Özv. Pollák Izidorné* szőlőbirtokos. — *Szánthó László* kántortanító, a Hangya igazgatója. Orosz frontszolg., fogság.

KISTOKAJ

Vitéz *Baja István* földbirtokos. Községi esküdt. 36 hó frontsz., kit. : 3 nagyezüst, kisézüst. bajor ezüst, 3 bronz v. é., seb. é., K. cs.-k. Avatva 1922. — *Gombos Ferenc*. ref. lelkész, képv. test. tag, ref. isk. sz. eln., Hangya alapítója és eln., Zs. Hitelsz. f. b. eln. 1915—1918-ig-ig mint táb. lelkész. Kit. : K. cs.-k. — *Özv. Nagy Józsefné* földbirtokos, képv. test. tag. — *Négyessy Árpád* földbirtokos, képv. test., Hangya tagja. 36 hó frontsz. Kit. : K. cs.-k., bronz, II. o. ezüst vit. é. — *Négyessy Barna* középbirtokos, képv. test. és törv. hat. biz. tagja. Egyháztanácsos, Hangya pénztárnok. 24 hó frontsz. Kit. : bronz v. é., K. cs.-k. — *Szécsi Ferenc* földbirtokos, községi bír. 1916—1918-ig orosz fogságban. — *Varjassy Ferenc* ny. kúriai bír., földbirtokos, törv. hat. biz. tag, a Fer. Józsa. rend köz. ker. kit.

KÜLSŐBŐCS

Bíró László ref. kántortanító, hit. szöv. főfelügy., Hangya felügy. b. t., népműv. tanf. vezetője. — *Gyűkér András* kisbirtokos, községi bír. Allattenyésztésért többször kitüntetve. — *Id. Gyűkér István* birtokos. — *Hideg Dániel* gazdálkodó, képv. test. v. tagja, községi pénztárnok. Hangya felügy. b. tagja. Harcolt az orosz fronton, 1915—1918-ig orosz fogságban. — *Homálya János* gazdálkodó, képv. test. t., Hangya igazg. tag, ref. egyh. presb., törv. bír. volt. Orosz frontsz. 1915—1920-ig orosz fogságban. — *Homolya Lajos* gazdálkodó, képv. test., Hangya felügy. b. tagja, ref. egyh. presb., törv. bír. volt. Orosz, román, olasz frontszolg. 22 hó, seb. egyszer. Kit. : bronz v. é., K. cs.-k. — *Id. Jáborszky János* gazdálkodó, képv. test. tagja. Fia, J. J., jelenleg törvénybíró, résztvett a v. háborúban. — *Juhász Béla* községi jegyző, Leventeegyesület elnöke. 1919-ben a kommunisták 2 napig fogva tartották. — *Kerekes Lajos* gazdálkodó, községi bír. volt, képv. test. tagja, Hangy. felügy. b. t. elnöke, Hitelszöv. ig. tag. Bev. 1914., 1915—1918-ig orosz fogság. — *Kozma István* gazdálkodó, képv. test. tag. Hangya felügy. b. tag, Gazd. bizt. helyi képv. 1914—1918-ig a háborúban volt. — *Somodi Mihály* gazdálkodó, képv. test. tagja. Fia: S. M., hősi halált halt.

LÁDBESENYŐ

Gyűlvézi István, ref. lelkész, közs. képv., iskolaszéki elnök. — *Szemán János* gazd., közs. bír., róm. kath. egyh. gondn., lev. oktató. Az orosz harctéren fogságba esett.

LÁDHÁZA

Barva István malomtulajdonos, képv. test. v. tagja. Háb. 11 hó után felm. — *Imolai Eötvös Ferenc* ref. lelkész, Leventeegy. eln., Énekkar eln., M—i j. Calvin szöv. aleln., presb. eln., isk. sz. eln., képv. test. tagja. — *Spitzer Béla* fűszer, vegyes, rőföskereskedő. Üzl. édesatyja alapította 1880-ban. — *Kolossay József* a Hangya szöv. üzletvezetője. Orosz frontsz., 2. seb. Kit. : bronz v. é., K. cs.-ker. — *Kerekes György* körjegyző, Leventeegy. eln., Hangya volt igazg. — *Kiss József* gazdálkodó, közs. vál. előjáró. Bev. 1916. — *Köteles Gyula* gépészkovácsmester, Hangya igazg. tag volt., Ker. Szoc. sz. tagja, 1915-től 1919-ig orosz fogs. — *Lőrinc Zoltán* aljegyző, Leventefőoktató, Levente és Népműv. könyvt. vezetője. — *Malincsek József* épület és butorasztalosmester. Orosz frontsz., 1. seb., kit. : kisézüst, bronz, K. cs.-k. — *Siegelbaum Jenő* fűszerkereskedő, 1920-tól önálló, képv. test. tag. Orosz román frontsz. egyszer seb. — *Siegelbaum Sámuelné* korcsmatulajdonos, képv. test. tagja. — *Szovák József* róm. kath. kántortanító, Hitelszöv. ügyvezető, Hangya ü. v. igazg. Dalárda vez. Résztvett a világháborúban. — *Uher András* kisbirtokos, törvénybíró, közs. képv. test., kath. egyh. tan. v. eln. Kath. Olv. Kör elnöke. Orosz, olasz, román frontsz. Kit. : kisézüst, II. o. vask., bronz, K. cs.-k. — *B. Varga Márton* kereskedő, Ker. Olv. Kör tagja. 1913-tól Amerikában. — *Zsimala Mihály* kádármester, 1922-től önálló. Román, orosz frontszolg. Kit. : Bronz v. é. és K. cs.-ker.

MÁLÉ

Bencsik Gyula róm. kath. tanító, leventeoktató, tűzoltóegyleti parancsnok, a Faluszöv. titkára. Hosszú frontszolg. kétszer seb., br. v. é., K.-cs. k. — *Harthay Imre* gazdálkodó, közs. képvis., volt közs. bír., 4 hó frontszolg. — *Novoszedlak Nétus* gazdálkodó, közs. képvis., volt közs. bír. Przemyslben fogságba esett. — *Pistárszky Mihály* csizmadiamester, közgyám. — *Vitéz Sáfrány Béla* gazdálkodó, közs. képvis., helyettes bír. Hangya felügy. biz. tag, 52 hó frontszolg., háromszor seb., kisez., br. v. é., K.-cs. k. — *Id. Varga Imre* gazdálkodó.

MÁLYI

Gulyás Béla róm. kath. plébános, Iskolaszék, Levente-egy. és Népműv.-egy. elnöke. Róm. kath. egyh. plébánosa helyben 1923-tól. — *Székely János* róm. kath. kántortanító, képvis.-test. vál. tagja. Bev. 1914-ben, fogs. esett 1915-ben, visszatért 1918-ban.

MEZŐCSÁT

Altmann Fábrián ker. főrabbi, résztvett a háborúban. — *Bagi Ferenc* gazdálkodó, 1927 óta lakik községünkben. — *Balázsy Lajos* kovácsmester. A járási Ipt. megalapítója és 35 éve elnöke, közs. képvis., 26 évig közgyám volt, stb. A ref. egyház presbitere. — *Barna Barnabás* cipézmester, az Ipt. és a M. S. C. tagja. — *Barna Mihály* cipézmester. — *Sz. Bartha József* földbirtokos, volt közs. képvis. és presbiter. — *Id. Berecz János* gazdálkodó. Tkp. pénztárnok, Gazda Kör elnök, ref. egyházi kúrátor, iskolaszéki tag. — *Blum József* irodaigazgató. A hírlap-irodalom terén működik. Résztvett a háborúban. — *Bodnár Gusztáv*, 34 évig volt az állam szolgálatában. — *Bodolay István* ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, az O. K. H. és a Hangya helyi fiókjának elnöke. — *Dr. Bodolay Jenő* orvos, 40 hónapig volt a fronton, kit. : ar. é. k. a kard., k. ez. v. é., K.-cs. k. és vör. k. II. o. tiszti díszjel. a h. é. — *Bogdán Sándor* aü. segédjegyző. Résztvett a háborúban, kit. : k. ez. és br. v. é. — *Boross Gábor* kerékvártómester, az Ipt. v. alelnöke és elnöke. — *Csapó Antal* csendőrtiszthelyettes, őrsparancsnok, egy. felügy., két ker. dics. okl. és három szolg. éremmel van kitüntetve. — *Császár János* műsz. keresk. és bérautó váll. tul. Résztvett a háborúban, br. v. é. és K.-cs. k. kitüntetése van. — *Iff. Csernaburszky Ferenc* kép. kőművesmester. Olasz fogságban volt. Kit. : br. v. é. és K.-cs. k. — *Id. Csernaburszky Ferenc* kőm. ip., 1879-ben önállósította magát. — *Czicze József* cipézmester, 1923-ban önállósította magát. — *Dobos Mihály* okl. kőművesmester, Ipt. vál. tag, volt alelnök. — *Dutka Lajos* malomtulajdonos, 130 HP gőzgéppel felszerelve. Közs. képvis., megyebiz. tag. — *Losonci Farkas Olivér* földbirtokos. A gazdasági egyesületekben vezető szerepet visz. Számos egyesület elnöke. — *Eisler Simon* szabómester, Ipt. előlj. tag. — *Engel Lajos* terménykereskedő, 1912 óta önálló. — *Engel Miklós* bankigazgató. Résztvett a háborúban, egyszer sebesült. — *Erőss Dániel* lakatosmester, az Ipt. háznagya. Az orosz harctéren súlyosan megsebesült. — *Dr. Fátyol Dezső* járási tisztiorvos, aü. tanácsos. — *Friedmann Hermann* kereskedő és kocsmáros, közs. képvis., v. törvh. biz. tag, hitk. alelnök, stb. — *Dr. Fűrész Viktor* ügyvéd, az Ügyvédi Kamara vál. tagja. Résztvett a háborúban. — *Gibás Ferenc* géplakatosmester, az Ipt. vál. tagja, iskolaszéki tag. — *Glattstein Aladár* kereskedő, közs. képvis., jöv. és adófelsz. biz. tag, izr. hitk. elnök. Keresk. és iparkam. tag, iskolaszéki elnök. OMKE vál. tag. — *Gottseger Zsigmond* szabómester. — *Halász György* cipézmester, az Ipt. vál. tagja, a Csizmadia Iptárs. elnöke, azelőtt jegyzője. — *Hahnóczky Ételka Gizella* róm. kath. tanítónő, a Szívgyárda vezetője. — *Heimfeld József*, a Krausz-féle fetelep üzletvezetője. — *Horváth István* kovácsmester. A járási Ipt. elnöke, azelőtt alelnöke, az Ip. Olv. Kör v. pénztárosa, a Hit. Szöv. alelnöke, közs. képvis., presbiter és iskolaszéki tag, az Iparostanoncisk. gondnoka, az OKH. helyi fiókjának alelnöke, stb. — *Joó Imre* fodrászmester, résztvett a háborúban, kit. : br. v. é., K.-cs. k. — *Kat. Ferenc* kereskedő, 1926 óta pékműhelye van. — *Kalás Barnabás*, az elektromos központ üzemvezetője. Az Ipt. előlj. és számvizsg. biz. tag, a Dalárda jegyzője. — *Kalás Miklós* műszerész, 1925 óta önálló. — *Kallós János* csizmadiamester, orosz fogságban volt. — *Kazay Lajos* szabómester. Végigküzdötte a háborút, egyszer sebesült, kit. : k. ez., br. v. é., K.-cs. k. — *Keller Béla* nyomdatulajdonos, 1920 óta önálló. — *Kerékvártó István* dohánytőzsdetulajdonos, résztvett a háborúban, kit. : br. v. é., K.-cs. k. — *Kerékvártó Vince* szíjgyártómester. Az olasz és román fronton volt, kit. : br. v. é., K.-cs. k. — *Keresztény Gyula* asztalosmester, 39 hónapig az orosz és román frontokon volt. Kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. — *Kertész Lajos* magyarszabómester, volt Ipt. vál. tag és pénztáros. Résztvett a háborúban. — *Vitéz Kiss Emil* közs. jegyző, 24 hónapig volt az olasz harctéren. Kit. : nagy, kis ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é., 1924-ben avattatott vitézzé, a Levente-egy. főoktatója, a tűzoltóság főparancsnoka. — *Özv. Kiss Györgyné* földbirtokos, gazdaságát fia, György vezeti. — *Kiss János* csizmadiamester, 1900 óta önálló. — *Kiss Lajos* főjegyző, 1922 óta vezeteli községünket. A Levente-egy. elnöke, a Tkp. ig. tagja, a Kaszinó vál. tagja, stb. — *Klein Andor* kárpitosmester, olasz hadifogságban volt. — *Klein Sándor* szabómester, 1926-ban alapította műhelyét. — *Kocsis Béni* lábbeli készítő, 1913-ban önállósította magát. — *Kocsis Mihály* csizmadiamester, 1906-ban önállósította magát. Mihály fia az orosz fronton

hősi halált halt. — *Kostenczky István* szabómester. A harctéren br. v. é., vasker. és K.-cs. k.-tel tüntették ki. — *Kovács Ignác* szígyártómester, Ipt. előlj. tag és v. pénztárnok. — *Kovács István* cipésmester, orosz hadifogságban volt. — *Kovács Lajos* asztalosmester, résztvett a háborúban. — *Krausz Márton* épületfakereskedő. A telep vezetője: Heimfeld József. — *Krisztinicz Aladár* postamester, 1897 óta van a posta szolgálatában, 28 hónapig volt a fronton mint őrmester. — *Kurucz János* kötélgyártómester, 1925-ben önállósította magát. — *Liebher József* cipésmester, orosz hadifogságban volt. — *Lénárt János* asztalosmester, Ipt. vál. tag. — *Marczinkó Lajos* cipésmester, Ipt. előlj. tag. A harctéren kétszer sebesült, majd olasz fogságba esett. — *Mehrel Jakab* tűzifa- és szénkereskedő. — *Melcher József* asztalosmester. A harctéren súlyosan sebesült, olasz fogságban volt. — *Mezőcsáti Takarékpénztár*, 1891-ben alapított. A bank birtokában van Kiss József költőnk szülőháza. — *Monoki Pál* kocsmáros, 1925-ben lett önálló vendéglős. — *Morvai Gyula*, fodrászmester. Háboru alatt orosz fogságban volt. — *Nagy András* cipésmester, 1919-ben önállósította magát. — *Nagy Károly* csizmadiamester, résztvett a háborúban. — *Nagy Lajos* cipésmester, 1903 óta önálló.

— *Navara Kálmán* róm. kath. kántortanító, a Levente-egy. vezetője. — *Orosz János* gyógy szerész, 1918-ig mint fhdnagy telj. szolg. Az úri kaszinó vál. tagja. — *Orosz József* cipésmester, 1919-ben önállósította magát. — *Paulik Rezső* cipésmester, róm. kath. egyházi. Résztvett a háborúban. — *Pásztor Béla*, iparát orosz fogságban tanulta, 1927 óta önálló. — *Pásztor Gábor* asztalosmester, temetk. vállalkozó, az Ipt. jegyzője, közs. képv., OKH ig. tag. — *Pázmány István* szabómester, 1927 óta önálló. Atyja a harctéren hősi halált halt. — *Csáti és pottornyai Pottornyay Miklós* ny. törvh. útbiztos. Vezető szerepet vitt a község életében. — *Dr. Roth Márk* ügyvéd, az Orsz. Ügyv. Szöv., az Ügyv. Kam., az Uri Kaszinó, az Erdélyi Egy. vál. tagja. — *Schwartz Béla* fűszerkereskedő, a hitk. v. pénzt. Résztvett a háborúban. — *Schwartz Ignác* kocsmáros és kereskedő, az izr. hitk. előlj. tagja. — *Scoberda Antal* kir. közjegyző. — *Siroki Mihály* cipésmester, 1905-ben lett önálló. — *Dr. Schmoczer Nándor* kir. járásbíró. 1905 óta van az igazságszolgáltatás szolgálatában, 1926 óta vezeti a mezőcsáti járásbíróskodást. — *Stefány Ágoston* technikus, géplakatos. A miskolci Keresk. és Iparkam. tagja. — *Iffy. Stefány Ernő* technikus és géplakatosmester, az Ipt. elnöke. Résztvett a háborúban. — *Sterk Adolf* szabómester, résztvett a háborúban. — *Sterk Géza* bádógosmester, 1914–1918-ig volt a fronton. — *Dr. Sugár László* orvos, olasz fogságban volt. — *Iffy. Szabó György* cipésmester, 1919-ben lett önálló. — *Szabó István* kovácsmester. Az orosz, román és olasz frontokon harcolt. Kit. : K.-cs. k. és vas. ker. — *Maklári Szabó János* gazdálkodó, János fia román fogságban hősi halált halt. — *Szabó János* cipésmester. Bev. 1915-ben, lesz. 1918-ban. Kit. : br. v. é. és K.-cs. k. — *Szabó Lajos* borbélymester. Szab. : 1903-ban, önálló 1926-ban lett. Olasz fogságban volt. — *Szabó László* vendéglős, a »Korona«-szálló és vendéglő bérletje. 1906 óta állami tisztviselő volt. Háború alatt orosz fogságba került. — *Szalóczy Pál* ref. lelkész, egyházkerületi tanácsbíró, az Orsz. Ref. Zsinat képviselője, törvh. biz. tag, a járási Kálvin Szöv. elnöke, a Ref. iskolaszék elnöke, közs. képv. — *Szent-Ivány Ferenc* tb. főszolgabíró. Eperjesen végezte a jogakadémiát. A közigazgatási pályára 1913-ban lépett. Résztvett a háborúban. Sárosm. szolgabírája volt, mikor a cseh megszállók kiutasították. — *Szilágyi János* kereskedő. Atyja a harctéren szerzett betegségében 1925-ben elhunyt. — *Szilágyi János* hentesmester, az Ipt. előlj. tagja, a Dalárda tagja. Az orosz harctéren volt, kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. — *Szilágyi Lajos* asztalosmester, temetkezési váll. tul., az Ipt. pénztárosa. Résztvett a háborúban. — *Szkurka Endre* kovácsmester, résztvett a háborúban. — *Szkurka Gyula* okl. kőművesmester, az Ipt. előlj. tagja. Résztvett a háborúban, kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. — *Szláby József* telekkönyvvezető, a Nemz. Munkavédelmi alkörzetparancsnoka. — *Szenetana Károly* kir. jb. elnök, 1903-ban tett bírói vizsgát, 1917 óta vezetője a járásbírósnak. Iskolaszéki tag, a Kath. Népszöv. világi elnöke. — *Teimann Máttyás* szabómester, az orosz fronton harcolt, kit. : k. ez., br. v. é. — *Teleky Bertalan* ny. máv. mozdonyvezető. — *Tóth Ferenc* kerékgyártómester, Przemyslnél hadifogságba esett. — *Tóth János* közs. végrehajtó, orosz hadifogságban volt. — *Zs. Tóth Lajos* gazdálkodó és szeszfőző, Dániel fia a harctéren volt. — *Iffy. Tóth Mihály* szabómester, 1926-ban önállósította magát. — *Özv. Ujj Jánosné* földbirtokos, férje 1908-ban hunyt el. — *Dr. Ulvizky Ferenc* róm. kath. plébános, 1927 óta vezeti a mezőcsáti hívek lelki életét. Fivére, József, az orosz fronton hősi halált halt.

— *Dr. Vaday Kálmán* közs. orvos, 1904 óta működik Mezőcsáton. — *Papi Veress Barna* gyógyszerész, községünkben 1917 óta önálló. — *Veres Sámuel* földbirtokos, közs. képv. — *Veres Karoly* gazdálkodó, közs. képv., 1914–1918-ig volt a fronton, ahol súlyosan megsebesült. Kit. : br. v. é., K.-cs. k. — *Vincze Dániel* cipésmester, Ipt. vál. tag. A háborúból 65%-os rokkantként jött haza. — *Vincze György* szücsmester, Ipt. előlj. tag, OKH igazg. tag. Résztvett a háborúban. — *Virágh Gyula* asztalosmester, az Ipt. háznagya volt. — *Winkler Miksa* j. állatorvos, résztvett a háborúban. — *Zombory Zoltán* főszolgabíró. A j. Levente-egy., a Vadásztársaság a Tűzoltó-egy. elnöke, az OKH felügy. biz. tagja, a Tkp. igazg. tagja, a Mezőcsat—Miskolc Hév. ig. tagja.

MEZŐKERESZTES

Ábel Béla cipésmester, Ipart. vál. tag. 25%-os hadirokkant. — *Ádám Béla* tűzifa- és szénkereskedő. Üzlete 2 éve áll fenn. — *Berecz György* segédjegyző, levanteoktató. — *Biró*

László lakatosmester, Ipt. jegyző. Résztvett a háborúban. — *Borsod—Mezőkeresztesi Fogyasztóm és Értékesítő Szövetkezet* 1903-ban alapított. 1100 tagja van. Elnök Szabó András. — *Braun Annin* keresk. és vendéglős, az izr. hitk. elnöke. 36 hónapig volt a harctérn. — *Csech József* kerületi izr. főrabbi. Egyházi irodalommal foglalkozik. — *Csek József* vendéglős, Ip. Kör vál. tag. Résztvett a háborúban. — *Csepreghy Károly* mészáros és hentesmester. Az Ipt. elnöke, az Ip. Kör pénztárosa, olasz fogságban volt. — *Csizi János* szíjgyártómester, ipartest. vál. tag, számv. biz. alelnök. Végigküzdötte a háborút. — *Demjén János* a Hangya italmérés kezelője. Résztvett a háborúban. — *Dosa Károly* kerékgyártómester. — *Faragó Samu* közs. állatorvos. Résztvett a háborúban. Kit.: arany é. k. a kardokkal. — *Ózv. Farkas Vilmosné* postamesternő, 1916-ban elismerő oklevelet kapott a királytól. — *Fekete Imre* közs. főjegyző, az Uri Casino vál. tagja, a Testnev. biz. elnöke, az Ip. tanoncskolaszék elnöke, a ref. egyh. presbitere, stb. Résztvett a háborúban. — *Gaál Géza* róm. kath. ig. tanító, a Hitelszöv. ügyv. ig. és könyvelője. — *Gomba Márton* gazdálkodó, 1920 óta közs. képvis. A ref. egyh. presbitere, a ref. Olv. Kör alelnöke, a Polg. Casino vál. tagja stb. — *Gulyás István* gazdálkodó, törvénybíró. Résztvett a háborúban. — *Felsőméri esterházi Horváth Gerő* ny. tábornok, Przemyslben 1915-ben orosz hadifogságba esett. Kit.: 2 kat. é. k. és Sign. Laud. — *Mezőkeresztes és vidéke ipartestület* 1921-ben alapított meg. Különös érdemei vannak ebben Varga József borbélymester és Biró László ipt. jegyzőnek. Helyben 90, vidéken 200 tagja van. Elnök a megalakulástól Kovács István. 1926-ban székházat épített a testület, melyben beépített színpad, táncterem és olvasókör van. — *Kaszonyi Ilona* ref. tanító. — *Kovács István* cipőfelsőrészkesztőmester, az Ipartest. alelnöke. Résztvett a háborúban. — *B. Kovács János* róm. kath. tanító, az Ip. Kör jegyzője, leventefőoktató, iparostanonc isk. tanító stb. 22 hónapig mint t. hadgy. volt a fronton. Kit.: Sign. Laud., a k. é. kardokkal, 2 k. ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Lengyel Ernő* géplakatos, 1922 óta önálló. Résztvett a háborúban. Kit.: K. cs.-k. — *Léderer Bertalan* kereskedő, az izr. iskolaszék elnöke. — *Magyar Gyula*, földbirtokos, vm. törvh. biz. tag, közs. képvis. Orosz hadifogságban volt. — *Nagy Dezső* ref. tanító. Szépirodalommal foglalkozik. — *Nagy Károly* ref. igazgatótanító. 26 hónapig küzdött a fronton. Kit.: nagy ez. v. é., K. cs.-k., seb. é. sával és porosz hadié. — *Nagy László* fűszerkereskedő. — *Olajos Gyula* közs. irodatiszt, birtokos. A műkedvelőelődások állandó szereplője. — *Olajos Kálmán* malomtulajdonos, közs. képvis., Ipt. vál. tag. Végigküzdötte a háborút. — *Orbán János* malomtulajdonos. Résztvett a háborúban. — *Pásztor Márton* szabómester, Ipt. vál. tag, tanoncvizsg. biz. elnök. Przemyslben orosz fogságba esett. — *Szabó G. László*, ref. tanító. — *Varga József* borbélymester, az Ipt. elnöke, a Casino pénztárosa, a róm. kath. egyh. világi elnöke, iskolaszéki tag stb. Résztvett a háborúban. — *Váradai Lajos* hentes- és mészárosmester. Amerikában tanulta az ipart. Mint altiszt vett részt a háborúban. — *Zsolnay János* csendőrtiszthelyettes, őrsparancsnok. 42 hónapig volt a harctéren.

MEZŐKÖVESD

Gazdálkodók : *Bárczy József* községi bíró, róm. kath. iskolaszéki tag, Kath. Kör vál. tag, Mezőgazd. Egy. pénztáros, Népbank és O. K. H. ig. tag stb. — *Barczy József* bódi, családjában 3 hősi halott van. — *Márton Albert* fia orosz hadifogságban volt — *Márton János* közs. képviselő. — *Vámos Albert* iskolaszéki tag, 4 fia küzdött a harctereken. — *Vámos Mihály* törvh. biz. tag, v. bíró, iskolaszéki tag, közs. képviselő, Népbank ig. tag, Hangya Fogy. Szöv. elnök stb.

Iparosok : *Agocs Pál* darálómalom és olajütő tul. Malmát fiával közösen vezeti. — *Bak József* borbély-és fodrázmester, 1908 óta önálló. — *Iff. Barczy Albert* csizmadiamester. Orosz hadifogságban volt. — *Ózv. Bárczy Mihályné* korcsmáros, 1914 óta, férje halála óta vezeti önállóan üzletét. — *Bán József* cement- és betonkészítőmester, 1912 óta önálló. — *Bán Mátyás* timármester. Résztvett a háborúban. — *Benda Emil* műszerész, az M. T. K. kerékpár szak. oszt. vezetője, versenyen kieszüst érmet nyert. — *Berez József* asztalosmester. 4 fia vett részt a háborúban, Imre és Gyula hősi halált haltak. — *Bertha Miklós* fodrázmester. Orosz hadifogságban volt. — *Biró Antal* asztalosmester. A harctéren egyszer súlyosan megsebesült. — *Braun Henrik* bádogosmester, 1919 óta önálló. — *Ózv. Braun Ignátné* korcsmáros, Ignác fia hősi halált halt, Izidor 100%-os hadirokkant, Henrik számos kitüntetés tulajdonosa. — *Braun Viktor* korcsmáros, résztvett a háborúban. — *Bubrik Gáspár* hentesmester, 1926 óta önálló, a Kath. Legényegylet vál. tagja. — *Babrik István* hentesmester, 1889-ben önállósította magát. — *Bukó János* szabómester, 1911 óta önálló. — *Vitéz Bukta Mátyás* mészárosmester, 1920 óta önálló. A harctérről 70%-os rokkantként jött haza, 1927-ben avattatott vitézzé. — *Csendes Ferenc* ipt. jegyző. Résztvett a háborúban. — *Csendes János* fodrázmester, olasz hadifogságban volt. — *Czipár Mihály* kalaposmester, 1903-ban lett önálló. — *Czipcer Bertalan* szabómester, ipt. háznagy és segédjegyző. 18 hónapig volt a harctéren. — *Czipcer István* vendéglős. Orosz hadifogságban volt. — *Czipser János* szűcsmester, a Kath. Legényegyl. v. dékánja, a Polg. Olv. Kör számvizsgálója. — *Dakovil József* kéményseprőmester, az ipt. alelnöke, a OKH. vál. tagja stb. Résztvett a háborúban. — *Dienes János* mészárosmester, 1927 óta önálló. — *Drotár*

István kádármester. Résztvett a háborúban, atyja hősi halált halt. — *Dudás Lajos* kocsigyártó és fényezőmester, mint segéd dícsérőoklevelet kapott. Olasz hadifogságban volt. Kit. : k. ez. v. é., I. o. vasker., K. cs.-k. és seb. é. — *Dudás Mátyás* szabómester és gazdálkodó, közös képv., Ipt. elnök. Végigküzdötte a háborút. Több kiállítási érem tulajdonosa. — *Erdődi Mihály* mézeskalácsosmester, 1891 óta önálló. — *Értelmes Gyula* az Ipt. díszelnöke. — *Értelmes Sándor* hentesmester, szak. oszt. elnök. — *Friedmann M. Nándor* cipézmester. — *Fügedi Mátyás*, végigharcolta a háborút. Kit. : 2 br. v. é., K. cs.-k. — *Fürst Géza* kékfestő, volt ipt. pénztáros, Polg. Olv. Kör ügyv. alelnök. Résztvett a világháborúban. — *Galambos György* bádogos és szerelő, az Önk. Tűzoltó Testület őrpáncsonka. Br. v. é. és K. cs.-k. kitüntetésekkel kapott. — *Glüch Imre* vendéglős és szállós. A háborúban megsebesült. — *Goldmann Mór* szabómester, volt ipt. vál. tag, izr. hitk. képv. stb. Résztvett a háborúban. — *Gulyás György* csizmadiamester, a harctéren súlyosan megsebesült. — *Kalló István* kertész. A háborúból mint 50%-os rokkant jött haza. — *Kalló János* hentesmester, az Ip. Olv. Kör vál. tagja. 2 br. v. é., vas ker., K. cs.-k., szolg. é. és seb. é. kitüntetésekkel kapott. — *Kardos József* faesztergályosmester, 1895-ben I. o. kir. é. k.-tel lett kitüntetve életmentésért. 1918-ban mint altiszt szerelt le. — *Katona Ferenc* hentes- és mészárosmester. A harctéren háromszor sebesült. Kit. : 2 k. ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Kiss Ferenc* sütőmester, 14 hónapig volt az orosz fronton. Kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Kiss György* bognármester. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Kiss Gyula* kárpitósmester, ipt. vál. tag, Kath. Kör vál. tag, Temetk. Egyes. ügyv. alelnök stb. Résztvett a háborúban. — *Kiss József* asztalosmester. Az olasz fronton kétszer súlyosan sebesült. Kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Kiss Károly* asztalosmester, az Ipt. és a Polg. Olv. Kör vál. tagja, a tanoncvizsg. biz. tagja. A harctéren egyszer seb. Kit. : nagy ez. v. é. és kor. é. k. — *Kiss Lajos* asztalosmester. Olasz hadifogságban volt. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Kocsis István* kosárfonómester, 1917 óta önálló. — *Kopacz Gyula* szabómester, végigküzdötte a háborút. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Korepta János* kalaposmester. Résztvett a háborúban. Kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Korepta József* szabómester. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. és vas ker. — *Korepta Károly* cipézmester. Orosz hadifogságban volt. — *Kosa András* csizmadiamester, József fia hősi halált halt. — *Kovács János* asztalosmester. Orosz hadifogságban volt. — *Kovács József* csizmadiamester. Résztvett a háborúban. — *Kreszing István* kovácsmester, a Tűzoltó-egyl. osztályparancsnoka. Przemyslben fogságba esett. — *Kresznyi István* kovácsmester, Tűzoltó-egyl. osztályparancsnok. Przemyslben orosz fogságba esett. — *Kriston József* darálómalomtulajdonos. Résztvett a háborúban. — *Kuli József* asztalos és temetk. vál. volt Ipt. vál. tag. A háborúban altiszt volt. — *Lázár Izidor* sütőmester. A harctéren kétszer sebesült. Kit. : br. v. é. és K. cs.-k. — *Linter Ferenc* szabómester, 1908 óta önálló. — *Maurer Nándor* csizmadiamester, 1927-ben önállósította magát. — *Mezei József* kovácsmester, Amerikában volt. Résztvett a háborúban. Kit. : ezüst é. k. életmentésért. — *Molnár Lajos* kalaposmester, tagja az Ipt. és a Tűzoltó-egyl.-nek. — *Nagy Árpád* szabómester, az Ipt., a Kath. Legényegyl. v. titkára, az Önk. Tűzoltó Test. működő tagja stb. A II. kézműves ip. tárlaton bronzéremmel tüntettetett ki. A harctéren háromszor sebesült. — *Németh Pál* asztalosmester, édesatyja végigharcolta a háborút, honnan betegen hazatérve, 1923-ban meghalt. — *Nyike József* malomtulajdonos. — *Nyirták Ede* mézeskalácsosmester. Az olasz és román fronton volt. Kit. : br. vit. é. és K. cs.-k. — *Nyitrai János* cipézmester. Przemyslnél orosz fogságba esett. — *Ócsay Pál* asztalosmester. Résztvett a háborúban. — *Paluff Zoltán* vendéglős, 1925 óta önálló. — *Papp András* szabómester, 1916–18-ig volt a fronton. Kit. : bronz v. é. és K. cs.-k. — *Papp István* kovácsmester. Végigszolgált a háborút. — *Papp István* mészáros és hentesmester, az M. T. K. szertárosa. — *Papp István* betongyáros. — *Papp János* kovácsmester. Az orosz fronton harcolt. — *Papp József* kerékgyártómester. Résztvett a háborúban. — *Papp József* csizmadiamester. 24 havi frontszolgálat után orosz fogságba esett. — *Papp Mátyás* csizmadiamester. 1915-ben orosz fogságba esett. — *Papp Mihály* hentesmester, tagja a Polg. Körnek. — *Pásztor József* borbélymester. Az olasz és orosz frontokon harcolt, egyszer seb. — *Pázmány Gyula* mézeskalácsosmester, 1914–18-ig az orosz fronton harcolt. — *Pető János* asztalosmester. A harctéren 7-szer súlyosan seb. — *Petrusoczký Péter* kéményseprőmester. Az orosz fronton harcolt, egyszer sebesült. — *Piros Gyula* sütőmester. Az orosz és olasz fronton harcolt. — *Póta János* órásmester, róm. kath. egyházra. Résztvett a háborúban. — *Rácz István* asztalosmester és szikvízgyáros. Résztvett a háborúban, orosz hadifogságban volt. — *Rigó Gáspár* cipézmester, 1915-ben orosz fogságba esett. — *Schlesinger Adolf* szálló- és vendéglős. 1922 óta folytatja az ipart. — *Sereg Ferenc* lakatosmester, a Kath. Legény-egyl. alelnöke. Végigküzdötte a háborút. Kit. : kor. vas ker. — *Iffy Sereg János* csizmadiamester. — *Sipeky Gáspár* kőm. és ácsmester. 1914–18-ig mint altiszt harcolt. Kit. : ez. é. k. — *Sipeky Pál* mészárosmester. Résztvett a háborúban. — *Skrampa Antal* korcsmáros és vegyeskereskedő. 1928 óta önálló. — *Spaller Aladár* lakatosmester és mérlegkészítő. Az Ipt. számvizsg. és vál. tagja, a Tűzoltó Egyes. p. tagja, a Polg. Olv. Kör vál. tagja stb. — *Stocker József* kovácsmester. — *Széman József* cipézmester, 8 évig a Kath. Leg.-egyl. dékánja volt. Az orosz, olasz és román fronton harcolt. Kit. : kis ez., bronz v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Szép Ferdinánd* asztalosmester. — *Özv. Szép Lajosné* asztalosmester. Férje az Ipt. jegyzője volt. — *Takács*

János csizmadiamester, András fiával közösen dolgozik. — *Tenkei János* kocsigyártómester. Résztvett a háborúban, orosz fogságban volt. — *Tóth István* szabómester. — *Tóth Károly* cipőfelsőrészkesztőmester, 1919 óta önálló. Orosz fogságban volt. — *Vámos Albert* hentesmester és dohánykísárus. Az orosz frontról 80%-os rokkantként jött haza. — *Vitéz László* okl. kőművesmester, a Kőm. M. Orsz. Szöv. szervezőbiz. vál. tagja, Ipt. vál. tag stb. Az orosz és olasz fronton harcolt, háromszor sebesült.

Kereskedők: *Ádám Mátyás* bőrkeresk. — *Balázs Ferenc* könyvkeresk. Az OMKE jegyzője. a Polg. Olv. Egyl. vált. tagja. a polg. isk. megalapítója, a »Mezőkövesd és Vidéke« c. lap szerk. és kiadója, stb. — *Beller Albert* dohánykísárus, 50 %-os hadirokkant. — *Berkovits Adolf* üveg-s porcelánkereskedő. Résztvett a háborúban. — *Biró József* vegyeskereskedő. Az orosz fronton harcolt, kit. : II. o. ném. ezüst é. és K.-cs. k. — *Böhm Ignác* gyógyszerész, közs. képvis., a Mezőkövesdi tkp. ig. tagja, stb. Résztvett a háborúban. — *Bukta Boldizsár* fűszerkereskedő és cipész. Az Ipt. számvizsg. biz. tagja, az OMKE, a Kath. Olv. Kör vál. tagja. — *Kardos Sándor* fűszerkereskedő. Az OMKE helyi csop. elnöke, a képvis. test. tagja, vm. biz. tag, Önk. Tűzoltó Egy. pénztáros. — *Kápolnai Andor* fűszerkereskedő. — *Kovács Kálmán* gyógyszerész, 1903-ban nyert oklevelet. Résztvett a háborúban. — *Luby Gyula* vegyeskereskedő, 1908-ban alapította üzletét. — *Benedekfalvi Luby Miklós* kereskedő, 1916—1918-ig volt a harctéren. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1899-ben alakult meg, kb. 1900 üzletrészes tagot számlál. Elnök: *Vámos Mihály* gazdálkodó. — *Alsódraskóci Morvay József* gyógyszerész, oklevelet 1910-ben nyert. A háborúban gyógyszerész-hdgyként szolgált, 1918 óta önálló. — *Nyirtsák Edéné* fűszerkereskedő, 1927 óta vezeti önállóan az üzletet. — *Plattner József* ruha-kereskedő, a Hitk. és az Iskolaszék elnöke, Chevra Kadisa pénztárosa. — *Iffj. Pongrácz Jenő* rőfőskeresk., az orosz és román fronton harcolt. — *Pota János* vegyeskereskedő, 44 hó fr. sz., kit. : br. v. é. és K.-cs. k. — *Pota József* terménykereskedő. — *Reich Emilné* matyó kézimunka-kereskedő, 1922 óta folytatja. — *Stern Istvánné* rőfős 1912 óta. Férje őrmester volt a háború alatt. — *Szabó József* bortermelő, István fivére hősi halált halt. — *Szabó Pál* fűszerkereskedő, az OMKE és a Kath. Kör tagja, 1912-ben alapította üzletét. — *Török János* fűszerkereskedő, 1925 óta önálló. Résztvett a háborúban.

Lelkészek, tanítók, tanárok: *Abramovits Jenő* róm. kath. elemi iskolai igazgató. A Fogyasztási Szövetkezet és az Industria igazgatója. — *Balogh Árpád* róm. kath. tanító, leventeoktató. Résztvett a háborúban, kit. : bronz vitézségi éremmel és K.-cs. k. — *Baniczky Dezső* róm. kath. tanító. A Kath. Sommás Otthon jegyzője, a Népfőiskola előadója, a Levente-egyl. főoktatója, 32 hó fr. sz., kit. : br. Sign. Laud. a h. é. és kard., nagy ez. v. é. kétszer, k. ez. és br. v. é. és K.-cs. k. — *Bayer Bertalan* kir. kath. Szent László reálgimn. igazgatója, közs. képvis., az Uri Kaszinó, Levente-egyl. alelnöke, Orsz. Stefánia Szöv. helyi csop. társelnök, Hitk. elnök, író, stb. — *Báthly József* róm. kath. tanító, a Kath. F. Olv. Kör ügyv. jegyzője, a Népfőisk. előadója, az iparostanoncisk. rajztanára, stb. — *Beneskó Andor* róm. kath. káplán, a Kath. Legényegylet elnöke, az Mtk. ügyv. elnöke stb. — *Benkő Erzsébet* róm. kath. tanítónő. — *Bertha József Béla* róm. kath. tanító, a róm. kath. egyh. k. karnagya. — *Bódy Géza* róm. kath. tanító, leventeoktató. Orosz fogságban volt, kit. : III. o. kat. é. k., k. ez. v. é., br. v. é., porosz v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Bódy Kálmán* iparostanoncisk. igazgató, cserkészparancsnok, a Levente-egyl. alelnöke, a Faluszöv. vál. tagja. Kit. : Sign. Laud., kor. ar. é. k., K.-cs. k. — *Páter Bota Ernő* (19.) a Jezsuitarendház főnöke, az Urak Mária Kongr., a Jézus Szíve Férfi Szöv. és Asszonyi Szöv. praesere, a Faluszöv. helyi fiókjának elnöke, a Magyar Parlag munkatársa, hittanár. — *Csernay László* tanár. Résztvett a háborúban, olasz fogságban volt. — *Csőngedy Ferenc* róm. kath. tanító, karnagy, a Kath. Olv. Kör v. titkára. — *Dala József István* h. tanár. — *Füstös Pál* szentszéki tanácsos, diósgyőri plébános, mezőkövesdi adminisztrátor, hitbuzgalmi egyesületek vezetője. A háború alatt tábori lelkészként működött. — *Gaál István* róm. kath. tanító, az egyh. énekhar alap. karnagya, a Műkedvelők körének elnöke, a közs. képvis. test. tagja, a Népbank ig. tagja, stb. — *Jungreis Izidor* izr. főrabbi, hittanár, vallási és jótékonyági egy. vezetője. — *Kárpáthy Teréz S. J. C.* a helyi Jézus Szíve Néplányok Társasága házfőnöknője, tanárnő. — *Király Jenő* reálgimn. tanár. — *Nagypitkei Kiss László* apátplébános, hitbuzgalmi társulatok és egyesületek elnöke. — *Kulcsár Klára* róm. kath. tanítónő, oklevelét a fővárosban a Ranolder-intézetben nyerte. — *Lénárth Ilona* róm. kath. tanítónő, Kassán az Orsolya Szűzek zárdájában szerezte oklevelét, felvidéki menekült. — *Molnár József* róm. kath. tanító, Miskolcon nyert oklevelet. — *Özv. Nagy Károlyné*, oklevelét Egerben kapta, jótékonyással intenzíven foglalkozik. — *Peczina Endre* reálgimn. tanár, az Uri Kaszinó ügyv. igazgatója, a Népfüük vezetője, a Faluszöv. vál. tagja, stb. — *Pogonyi Imre* róm. kath. tanító, Egerben nyert oklevelet. A gazd. továbbképző népisk. tanítója. — *Répászkó Tivadar* r. tanár, író. Öccse, István 1914-ben hősi halált halt. — *Streimmervögel Irma* róm. kath. tanítónő, a Vöröskereszt Egyl. vál. tagja. — *Szentgyörgyi István* róm. kath. tanító, a Stefánia Szöv. ügyv. titkára. Résztvett a háborúban. — *Szentgyörgyi József* pápai titkos káplán, r. tanár, a Szent László konviktus és a zárdai iskolák igazgatója, a Stefánia társelnöke, stb. Résztvett a háborúban. — *rimaszombati Szombathy László* ref. hitoktató, lelkész, a Műkedvelők körének titkára, a Magyar Sakk Szöv. vál. tagja, stb. A »Mezőkövesd és Vidéke« c. hetilap v. felelős szerkesztője, a »Mezőkövesdi Hírlap« főmunkatársa. — *Oszlangi özv. Tagányi Istvánné*, szül. nemes Bozsó

Amanda, polg. isk. fenntartó és igazgató. — *Taugner Mátyás* reálgyimn. r. tanár. — *Terenyi László* róm. kath. hitoktató, a Róm. Kath. Földm. Ifj. Egy. igazgatója, több hitbuzgalmi egy. praesere. Résztvett a háborúban. — *Páter Tímár Máté*, Jézustársasági atya, író. — *Tóth István* róm. kath. hittanár, a Fen. leányok kongr. praesese. Kit. : K.-cs. k. — *Daróczi Ujlaky Dezső* róm. kath. tanító. Végigküzdötte a háborút, kit. : nagy ez. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Ujváry Lajos* h. tanár, orosz fogságban volt. — *Venglarcsik Ferenc* r. tanár, 38 hónapig volt a fronton, kit. : kat. é. k., ez. Sign. Laud., br. v. é., K.-cs. k. — *Wachdeutsch Ödönné* róm. kath. tanítónő, a Szoc. Misszió Társulat jegyzője. — *Várallyay Gyula* róm. kath. tanító, résztvett a háborúban. — *Weisz Jakab* izr. el. isk. igazgató, a Szentegylet jegyzője. — *Zeley Etel* róm. kath. tanítónő, a miskolci Orsz. Háziipari Kiállítatni ezüst érmei nyert. — *Zeley Rózsa* ny. okl. óvónő, kézimunkáit ezüst és bronz éremmel jutalmazták. — *Zimay Szilárd* róm. kath. tanár, 26 hónapig volt a harctéren, olasz fogságban volt. kit. : k. ez. v. é., K.-cs. k.

Orvosok, ügyvédek: *Ávéd János* községi állatorvos, résztvett a háborúban. — *Dr. Blau Károly* orvos, végigküzdötte a háborút. — *Dr. Csák István* ügyvéd, a háborúban t. százados volt, kitüntetve: K.-cs. k. — *Fodor Ferenc* ügyvéd, a Miskolci Takarékpénztár ügyésze. — *Dr. Gál Imre* fogorvos, rendelését 1927-ben nyitotta meg községünkben. — *Dr. Herczeg Frigyes* orvos, ny. körorvos, az Orsz. Orvosszöv. vál. tagja, stb. Résztvett a háborúban. — *Dr. Horváth Fülöp* közs. orvos, az Orsz. Orvosszöv. vál. tagja, a Miskolci Tkp. ig. tagja, a Levente-egyl. felügy. biz. tagja, stb. — *Dr. Kalló Jenő* ügyvéd, az Uri Kaszinó titkára, a Polg. Olv. Kör, a Fm. Olv. Kör, az Ipt. és az Önk. Tűzoltó Egy. ügyésze, stb. Kit. : III. o. kat. é. k. a h. é., ez. és br. Sign. Laud. a kardokkal, nagy ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. sávval. — *Dr. Keresztessy Sándor* ügyvéd, a háborúban t. fhdgyként szolgált. — *Lipcei dr. Keczer Ákos* kir. közjegyző, törvh. biz. tag, a Népbank v. ig. elnöke. — *Dr. Király Béla Endre* társ. biz. orvos, résztvett a háborúban. — *Dr. Kiss Samu* ügyvéd, résztvett a háborúban. — *Dr. Klein Mór* ügyvéd, a szakirodalom terén működik. — *Dr. Korányi Árpád* hatósági orvos, résztvett a háborúban. — *Rády Béla* m. kir. Főállatorvos, kit. : kor. ar. é. k. — *Dr. Schreiber Lajos* orvos, fogorvos, 24 hó fr. sz. kit. : Sign. Laud. a kardokkal, vör. ker. é. k., K.-cs.k.

KÖZ- és magántisztviselők. *Barczy B. József* OKH pénztáros és földbirtokos. — *Burkár András* forgalmi adóellenőr, résztvett a háborúban. — *Csótó Pál*, az Egri egyhm. takarékpénztár főkönyvelője. Az összes harctereken volt, egyszer sebesült. — *Czibulás Zsigmond* járási számvevő, résztvett a háborúban. — *Dr. Czinege István* joggyakornok, végigküzdötte a háborút. — *Farkas Miklós* ny. irodafőmester, levente-nyilván tartó. A nagy, kis ez. és br. v. é., K.-cs. k., német kisharcos é. és 5 sávos seb. é. tulajdonosa. — *Fazekas János* kir. jb. elnök, a Nemz. Munkavédelmi j. parancsnoka, a Tűzoltó és Levente-egyl. elnöke, stb., 42 hónapig volt a harctéren. — *Dr. Gáncsov János* pü. titkár, adóhiv. főnök. Bev. 1914-ben, 34 hó fr. sz., kit. : III. o. kat. é. k., ez. és br. Sign. Laud., K.-cs. k. és seb. é. — *Gánócsey Elvira* áll. pénzt. kezelő. — *Gáspár József* közs. közgyám, közs. képv., a Szövetk. felügy. biz. elnöke, iskolaszéki tag és gondnok. Résztvett a háborúban. — *Féli Horváth Ödön* kir. jb. tkvi vezető igazgató. — *Kaló Jenő* ny. jegyző, Tkp. pénztáros, 40 évig volt a község jegyzője. Ő alapította a Fürdő és villany rt.-t. az Uri Kaszinó, a Szesz-főzde és a Miskolci Tkp. ig. tagja, stb. — *Kardos József*, a Miskolci Tkp. helyi fiókjának főkönyvelője, 32 hónapig volt a harctéren. Kit. : Sign. Laud., k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Karvajszky István* forgalmi adóellenőr, résztvett Nyugatmagyarország felszabadításáért folytatott fölkelésben s vitézi magatartásáért dicséret elismerést kapott. Szolgált a francia idegenlégióban. — *Kiss István* közs. pénztáros, közs. képv., a Mezőgazd. Kamara helyi elnöke, a Gazdatanács tagja, stb. — *Klász Béla*, a Miskolci Tkp. helyi fiókjának pénztárosa. — *Kopacsó József* jegyzőgyak., leventeoktató, Önk. tűzoltó segédtsízt, stb. — *Laboda Kálmán* forg. adóellenőr, a Polg. Kör és a Kath. Kör tagja. — *Lupták István* Hangya ügyv. ig., közs. képv. A kommunisták forradalmi törvényszék elé állították. — *Márton Lajos* forg. adóellenőr 1924 óta. — *Münster Jenő* csendőrszázados, a lovas csendőrszárny parancsnoka. Résztvett a háborúban, olasz fogságba esett. — *Nagy Lajos* jegyző, a Tűzoltó-egyl. főparancsnoka, a Műkedvelők körének jegyzője. Résztvett a háborúban. — *Németh Antal*, az Egri Egyházm. Tkp. igazgatója. Résztvett a háborúban. — *Nyikos József* segédjegyző, anyakönyvvezetőhelyettes, 1923-ban nyert oklevelet. — *Papp István*, a köztém. főkertésze. Résztvett a háborúban, 50%-os rokkantként szerelt le. — *Ikáchi és athiai Péterffy Béla* szolgabíró, járási tűzrendészeti felügyelő, résztvett a háborúban. — *Pota József* közs. jegyzőgyakornok. — *Regula József* aü. jegyző, a Népbank felügy. biz. tagja, író. — *Sebők Béla*, a Miskolci Tkp. ügyv. igazgatója. Hazafias magatartása miatt a vörösök üldözték. — *Strasszer László*, a forg. adóhiv. vezetője. — *Strányai György* közs. tisztv., orosz hadifogságban volt. — *Szabó Andor* postamester, 6 évig orosz fogságban volt. — *Szakátsy Sándor*, dohánybeváltó felügy. 1898 óta van az állam szolgálatában. — *Szeifert Ferenc* ny. számtiszt. A harctéren kétszer seb., kit. : kor. ar. é. k. a kardokkal. — *Toller János* kir. jb. irodaigazgató, a milleniumi é. k. tul. — *Tribusz Aladár* közs. jegyző, törvh. biz. tag. Résztvett a háborúban. — *Dr. Vághy Ferenc* kir. tkvi betétszék., bíró, 1927 óta lakik községünkben. — *Venczel Gyula* kir. jb. végrehajtó. György fia hősi halált halt. — *Dr. Zapotóczky Andor* tb. főszolgabíró, az Uri Kaszinó vál. tagja, résztvett a háborúban. — *Zádory Miklós* közs. számvevő. Az olasz fronton megsebesült, kit. :

K.-cs. k. és seb. e. — *Záhorszky Elemér*, a Miskolci Tkp. fiók főnöke, közs. képv., a Stefánia pénztarosa, stb. — *Szentléleki Zsory Lajos* főszolgabíró, az Uri Kaszinó, a Vadásztársaság, a Hitelszöv. elnöke, a Tkp. ig. tagja, a Ref. egyházközség főgondnoka, az alsóborsodi ref. egyh. tanácsbírája, stb. Egyike az ország legagilisabb főbírájának.

MEZŐNAGYMIHÁLY

Barna Gyuda malomtulajdonos. — *Bogárdi Lajos* gazdálkodó, közs. képv. és pénztáros, ref. presbiter, a Közbirtokosság v. elnöke. Przemvsnél fogságba esett. — *Gotthard László* róm. kath-, tanító, 1923 óta tanít iskolánkban. — *Hutter Gyula* gazdálkodó, állatállományával 4 kiállítási első díjat nyert. — *Kiss Lajos*, régi nemesi család sarja. 1921 óta hős. bíró. A Hangya ig. tagja, a ref. egyh. presbitere. Résztvett a háborúban s 50%-os rokkantként szerelt le. — *Tokaji Nagy Kálmán* ref. kántortanító, közs. képv., Ref. Olv. Kör alelnöke, az Énekkar vezetője, a Hangya ügyv. igazgatója. — *Vitéz Pálhegyi Lajos* ny. tiszthelyettes. 32 hónapig volt a harctéren. Kit. : nagy, kis és br. v. é., K.-cs. k., 1923-ban avatott vitézsé. — *Safar Ignác* keresk. és asztalosmester, 50%-os hadirokkant. — *Sinka Miklós*, Hangya üzletvezető. A harctéren kétszer sebesült meg. — *Szabó József* ref. lelkész. Résztvett a háborúban tábori lelkészként. Megszervezője volt a helyi ellenforradalomnak. — *Szlávik Gábor* róm. kath. kántor. Résztvett a háborúban. Közs. képv., a róm. kath. Énekkar és Olv. Kör vezetője. — *Tóth Dezső* köz. jegyzőgyakornok, leventeoktató. — *Végh János* géplakatosmester.

MEZŐNYÉK

Ádám Menyhért máv. tiszt., 1924-től helyben telj. szolg., 1918—1919 aug. szolg. hazát. Hazafiasságáért a kommunisták halálra ítélték. — *Sipeki Balázs Géza Béla* ny. máv. főfelügyelő. Kit. : kor. ar. érd. k., H. vör. ker. — *Csanády Géza* róm. kath. tanító, Tan. Egy. tag, leventeoktató. — *Egry Zoltán* ny. huszárezredes, törvh. biz. tag. 32 havi frontszolg. kit. : II. o. kat. érd. kr., K.-cs. k. — *Ernst József*, Mezőny, kavicsbánya üzemvezető. — *Vitéz Fehér Ferenc* földbirtokos, Levente-egyl. elnöke, iskolaszéki tag. Tiszapolgári tkp. ig. volt. Résztvett a világháborúban, vitézzé avatva. — *Hernády Béla* máv. tiszt. Háborúban Önk. jelentkezett. — *Jakobb Tivadar* földbirtokos, megyebiz. tag. építészmérnök, 8 hó frontszolg. Kit. : III. o. érd. ker., Sign. Laud. kardokkal. — *Jerem Géza* keresk., ny. máv. pályafelv., közs. képv. — *Dr. Kövér Péter*, M.-L. állomásfőnöke. Háb. érdemeiért soronkívül előléptetve. — *Krausz Emil*, a Hv. R. T. cégvezetője 1915-től. — *Királylehotai Lehóczky Géza* ny. városi tisztv., kereskedő, képv. test. és egyh. tan. tagja. K.-cs. k., kor. érd. k. — *Mego László* főjegyző, megyebiz. tag. — *Mezőnyéki kavicsbánya*, 1917-ben Nagy Izsó és Radó Antal néven alakult. Évi termelés 30—35.000 vagón. — *Ifj. Paxy Miklós* földbérlő, 1918-ban olasz fogs., nagy ez. v. é., K.-cs. k. — *Piacsek Béla* földbirtokos, képv. test. tag, az Iskolaszék elnöke. — *Hanvai Sándor Béla* ny. máv. felügyelő, nemesi okl. Mátyás kir. idejéből.

MONOSBÉL

Horváth László m. tisztv., tvbíró, 24 hó frontszolg. — *Kovács Barna István* földbirtokos, közs. képv., iskolaszéki elnök. — *Kovács Csikós Máté* földbirtokos, közs. képv., 3 évi frontszolg., br. v. é. — *Mészáros Sándor* közs. bíró. 5 havi orosz frontszolg., 3 ¹/₂évi fogság. — *Ózv. Zsiga Gyuláné, Alexy Gabriella* gazdálkodó.

MUCSONY

Baán Barna áll. tanító. 1920 óta lakik községünkben. — *Baán Jolán* tanítónő. 1927 óta tölti be állását. — *Brát János* bánya- és téglagyártul. Volt megyebiz. tag, közs. képv., a Hangya Szöv. alap. tagja. — *Breczkó József* kereskedő. 1923 óta önálló. — *Csiszárík Emil* kántortanító, a gazd. továbbképző isk. ig.-tanítója. — *Csoré János* gazdálkodó, közs. képv. — *Divinszky Mihály* katona-gazdálkodó. Közs. képv., Hangya Szöv. tag stb. — *Vitéz Drótos H. János* gazdálkodó. A fronton 30 hónapig küzdött. Kit. : nagy, kis, 2 bronz v. é. és K. cs.-k. 1924-ben avatott vitézzé. — *Hangya Fogyasztási Szövetkezet*. 1902-ben alakult meg, 220 tagot számlál. — *Ifj. Jobbágy János* gazdálkodó, közs. képv., iskolaszéki tag, szövetkezeti pénztárnok stb. Kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Ifj. Kassai Mihály* cipész-mester. — *Kellner Béla* az áll. bánya üzemvezetője, főmérnök. — *Keszler István* kovácm., vizsg. gépész. 20 hónapig volt a fronton. — *Németh Imre* községi főjegyző. A Hangya Szöv. elnöke, az Olv. Kör és a Lvente-egy. alelnöke. 1914 óta a község főjegyzője. — *Ózv. Orosz Pálné* postamesternő. — *Patt Gyula*, a Hangya vezetője. Kit. : kis ez. és br. v. é., kétszer és K. cs.-k. — *Tűzoltótestület* 1926-ban alapított. Elnöke Németh Imre, parancsnoka : Zsedényi Géza, tagok száma 70. — *Ifj. Vaskovics Antal* pápai kamarás, gör. kath. főesperes, tb. vikárius. Az iskolaszék, a Levente-egy., az Olvasókör elnöke, megyebiz. tag stb. — *Viszlai János L.* gazd., közs. képv., iskolaszéki tag. — *Zupkó János* (felső) gazdálkodó.

Közs. képv., kúrátor, volt gazdasági elnök. 8 hónapig harcolt a fronton. Kit. : kisez. v. é. és K. cs.-k. — *Id. Zupkó János* gazdálkodó, volt megyebiz. tag. 20 évig közs. bíró, 3 évig közs. pénztárnok. Gazdasági elnök. — *Zsedényi Géza* gör. kath. tanító, a Hangya ügyvezetője, leventeoktató. 27 hónapig volt a fronton.

NAGYCSÉCS

Értelmes Gyula körjegyző. A Levente-egy. elnöke, az iskolaszék világi elnöke, vm. jegyző, egy. vál. tagja. — *Forró Sándor* közs. irodatiszt. — *Groszmann Zsigmond* nagybérlő. Közs. képv., vm. törvh. biz. tag volt. A testnevelési biz. elnöke. — *Iff. Kalapos János* gazdálkodó. — *Susztik János* kovácsm. Résztvett a háborúban. — *Vörösmarty Imre* földbirtokos. Gazdasági akadémiát végzett. Mint t. hndgy küzdötté végig a háborút.

NEMESBIKK

Bajnok Bálint gazdálkodó, közs. bíró, azelőtt törvénybíró, Hangya ügyv. igazg., azelőtt pénztáros. — *Dr. Gyenes József* körorvos. Mint eu. hdgy a Sign. Laud., a kor. ar. é. k. és K.-cs. k. kitüntetések nyerte. — *Hangya Fogv. Szöv.* 1919-ben alapított, kb. 400 tagja van. Elnök: *Mihály Károly*. — *Kernács Ilona* ref. tanítónő, a Leányegylet megalapítója és elnöknője. Édesatyja, *József*, hősi halált halt. — *Kiss Sándor* földbirtokos, közs. képv., ref. egyh. gondnok, stb. Résztvett a háborúban. — *Klein Béla* okl. gazdász, bérlő. A háborúból t. hdgyként szerelt le. — *Konya József* kovácsmester, 1920 óta önálló. Az orosz, szerb és olasz frontokon harcolt, súlyosan sebesült. — *Lukács József* szabómester, orosz hadifogságban volt. — *Maklár Pap Ernő* ref. lelkész. Minden irányban kiterjedő buzgalma, számtalan értékes alkotása hálaára kötelezi az utókort. — *Marosán István* közs. jzógyakornok. — *Mátyus Gyula* kocsmáros, 1927 óta önálló, a harctéren megsebesült. — *Mátyus Sándor* földbirtokos, közs. képv., vm. törvh. biz. tag, a ref. egyház presbitere. Orosz hadifogságban volt. — *Mihály Károly* földbirtokos, 30 éve közs. képv., volt bíró és törvénybíró, a Mezőgazd. Kamara alelnöke, a Hangya elnöke, a ref. egyh. presbitere. — *Milecz Imre* borbélymester, 1926-ban lett önálló. — *Molnár Ernő* okl. gyógyszerész, a Nemz. munkavédelmi hiv. helyi vezetője, közs. képv., kor. ar. é. k.-tel tüntették ki. — *Ragály Dezső* ref. tanító, résztvett a háborúban. — *Rosenberg Sámuel* gazdálkodó és nagybérlő, vm. törvh. biz. tag. Végigküzdött a háborút. — *Suhajda Lajos*, Hangya üzletvezető, 1923 óta vezet a szövetkezetet. — *Tóth Dezső* körjegyző, a Testnevelési biz. elnöke, a ref. egyh. tanácsosa, stb. — *Ürményi Marianna* róm. kath. tanítónő, 1925 óta működik iskolánkban. — *Vitéz Várady András* gazdálkodó. A harcterről a nagy, kis ez., br. v. é. és K.-cs. k. tulajdonosaként jött meg, 1926-ban avatott vitézzé.

NOSZVAJ

Balázs Károly földbirtokos, községi bíró, Hitzszöv. ig. tag, Hangya Szöv. felügy. biz. tag. Résztvett a háborúban. — *Elek Sámuel* gazdálkodó, gazd. pénztáros, Hangya Szöv. ügyv. ig. Végigküzdött a háborút. — *Hangya Fogyasztási Szövetkezet* 1920-ban alakult, 500 tagja van. — *Kovács Dániel* ref. kántortanító, az énekkar vezetője. Felvidéki menekült. — *Kovács Lajos* jegyző, 1894 óta szolgálja a községet. A vörösök hazafias magatartása miatt bebörtönözték. — *Reisz Mihályné* róm. kath. tanítónő, 1924 óta működik községünkben. — *Szabó Andor*, Hit.-szöv. ügyv. könyvelő, résztvett a háborúban.

NOVAJ

Fürj Nándor róm. kath. kántortanító, a Levente-egyl. elnöke, az iskolaszék jegyzője, közs. képv. Orosz hadifogságban volt. — *Pap József*, Hangya Szöv. üv. Orosz fogságban volt. — *Polgár Lajos* közs. jegyző, a Testnevelési biz. elnöke, Tüzoltó-egyl. főparancsnoka, 20 éve működik a közigazgatási pályán. — *Szloboda Konrád* róm. kath. tanító, leventeoktató, Hangya Szöv. ügyv. ig., Tüzoltó-egyl. titkára. Résztvett a háborúban. — *Tóth Sándor* kereskedő, 42 hó frontszolg., kit. : br. v. é., K.-cs. k., II. o. vasker, és 6 éves szolg. ker.

ÓHUTA

Barna Rezső róm. kath. elemi isk. tanító, Lev. el. isk. i. oktatója, Hangya ügyv. ig. és könyvelője, közb. és isk. sz. jegyzője. — *Nagy Imre* segéderdővéd, ny. cs. tiszthelyettes, leventeoktató. 1896—1923-ig szolgált. Kit. : kor. ez. érd. k., vaskereszt, 2 dicsérő okirat.

ÓNOD

Bavankievicz Mária postamesternő, 1906-tól a postánál. — *Donáth Fülöp* rabbi, 5 havi olasz frontszolgálat. — *Dr. Grochmann Mór* orvos, Levente-egy. biz., közs. képv. biz. tagja Orosz és albán fronton telj. szolg. — *Dr. Janovich Gyula* körorvos, bpi kórh. volt alorvosa.

Orosz, román, szerb etappen mint népf. c. orvos 1918-ig. — *Keményfa Béla* közs. állatorvos., 44 havi frontszolg., kit. : Sign. Laud. karddal, ar. é. k., K. cs. k. — *Dr. Kertész Miksa* gyakorló-orvos, Orsz. Orv. Szöv., B. orv. sz., képv. test. tagja, — *Klein Vilmos* vendéglős, képv. test. tag, izr. hitk. elnöke. Bev. 1917-ben a 34. gye.-hez. — *Klein Zsigmond* gőzmalomtulajdonos. Bev. 1914-ben, szerb, olasz frontszolg., 5 év olasz fogs. Cégtársa : Klein Jenő. — *Molnár József* gazdálkodó, közs. képv. test. tagja, 1914—1917-ig vett részt a háborúban. — *Nagy-Béla* róm. kath. plébános, Hitelszöv. ü. eln., iskolaszéki elnök. — *Óváry Zoltán* gyógyszerész, Orsz. Gy. E. és M. v. Gy. E. tagja., — *Dr. Pápay István* ref. lelkész. — *Iffy Takács Demeter* róm. kath. kántortanító, 1925-től Ónodon működik. — *Tóth Miklós* ref. gy. tanító, Népkönyvt. vezetője, g. tov. k. isk. vez., Ref. énekkar karnagya. — *Vöröss Gábor* aü. jegyző, 1915—1918-ig mint t. hadnagy, kit. : br. kat. érd. é., II. o. t. e. v. é., K.-es. k., seb. é., II. o. német vask. — *Zombory Béla* főjegyző, törvh. biz. tag, Levente- és Tüzoltó-egy. elnöke.

ORMOSPUSZTA

Boros Sándor fogy. szöv. fiókárudakezelő. Résztvett a háborúban. — *Heinisch Sándor* tanító, a férfiénekkar vezetője, ünnepélyek rendezője, róm. kath. kántor. — *Hosztják Albert* bányamérnök, vasgyári főfelügyelő. A bányát 1909 óta vezeti, nevéhez fűződik annak megalapítása. Az összes helyi egyesületek és jóléti intézmények vezetője. — *Kiss Kálmán* fémüvezető. A Mun. Olv. Kör vál. tagja, a Leventeegy. ellenőre stb. — *Vitéz Kiss Elek* bányamérnök. Résztvett a háborúban, hol súlyosan megsebesült. Kit. : nagy ez. v. é., K. cs.-k., seb. é. 1926-ban avatott vitézzé, a járás hadnagya. — *Kovács József* áll. tanító. Kit. : K. cs.-k. és seb. é. A Leventeegy. főoktatója, a Munk. Olv. Kör titkára stb. Sportirodalommal foglalkozik. — *Kovács József* raktárnok. A szerb, orosz és olasz harctereken 36 hónapig volt. Kit. : k. ez. és br. v. é., kétszer, K. cs.-k. és seb. é., rang : szkv. — *Kuszkó István* bányafőfelügyelő. Kit. : k. ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Sabina János* bányafelőr, műsz. s.-tiszt. A Leventeegy. pénztárosa, — *Márton Tamás* pénztárnok. A Kaszinó pénztárosa, — *Stefánka István* műsz. s.-tiszt. — *Strázsa János* irodas.-tiszt, számv. evő. — *Vitéz Szigeti Gyula* vendéglős. 46 hónapig volt a harctéren. Kit. : nagy ez. és 3 k. ez. v. é., kor. ér. k. a v. é. szalagján és K. cs.-k. Olasz fogságba esett, 1925-ben avatott vitézzé. — *Tihanyi Géza* főaknász. 32 hónapig teljesített frontszolgálatot, egyszer seb. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. és kor. vas é.-k.

OSTOROS

Bán László gazdálkodó, közs. bíró, Hangya felügy. biz. tag. Przemyslnél fogságba esett. — *Gál András* gazdálkodó, közs. képv. Hangya Szöv. elnök stb. — *Korózs József* róm. kath. tanító, leventefőoktató. Résztvett a háborúban. — *Kozlánszky Ferenc* vezetőjegyző, a róm. kath. iskolaszék és a Leventeegy. elnöke. — *Kozlánszky Ferencné szül. Micsoch Otília* róm. kath. tanítónő, 100 arannyal jutalmazták irodalmi működését. — *Iffy Molnár László* épít. váll., közs. képv., Hangya Szöv. felügy.-biz. tag. 1925 óta önálló. — *Baka Szerencsi Kálmán* Hangya Szöv. üzletvezető 1927 óta. — *Dr. Szélessy Géza* orvos, 1915 — 1918-ig 33 hónapot szolgált. Kit. : nagy ez. és br. v.-é., K. cs.-k. — *Zapáty Endre* közs. s.-jegyző, Hangya ügyv. ig. és könyvelő. 1915-ben a király kitüntette.

ÓZD

Ádám Lajosné gyógyszerész, a gyógyszertárat férje alapította. — *Baumöhl Gyula* kereskedő. Résztvett árháborúban. — *Blaskó Vithold* kereskedő, közs. képv., temetk. egyleti igazgató. Frontszolg., 3 évi fogság. — *Botta Pál* épít. vállalk., közs. képv., iparoskört elnök, Hitelszöv. igazgató. — *Bozóky Imre* órásmester. A szerb fronton volt, 1 évig fogságban. — *Brecska Samu* cipésm. Ipartest. vál. tag. — *Csáky Dániel* órás és ékszerész. 9 hó frontszolg., seb. Kis ez., br. v. é., K. cs.-k., seb. é. — *Ózv. Decz Ferencné* dohánytőzsdetul. Férje a harctéren szerzett betegségében halt meg. — *Geund I. Mór* kereskedő. — *Guttmann Sámuel* órás és kereskedő. Az olasz fronton harcolt. — *Gedeon Endre* hentes- és mészáros. 1915—1918-ig frontszolg. — *Grosz Lipót-cég* (tulajdonos G. Simon és Géza). Géza közs. képv., megyebiz. tag. Mindketten résztvettek a háborúban. Simon megsebesült, Géza 3 évig fogságban volt. — *Groszmann Henrik* kereskedő, előzőleg nyomdatulajdonos. Hosszas frontszolg. — *Groszmann Sándor* szabóm., a mestervizsg. biz. tagja. Kit. : K. cs.-k. — *Hercska Gyula* asztalosm. — *Hennert István* kereskedő. 1916-ban Szerbiából menekült, ott vesztette egész vagyonát, — *Hoffmann László* szabóm. Az orosz fronton megsebesült, fogságba esett. — *Hipszky Andor* cipésm. 2 évi frontszolg. — *Ipartestület*. Alakult 1922-ben, tagjainak száma 418. Alapító elnöke Botta Pál volt, jelenlegi elnöke Szolga József, jegyzője Kassa József. — *Ivák István* ecetgyáros, az öreg cserkészek vezetője. — *Izr. hitközség*. Alakult 1926-ban 90 taggal, a bolgokiakkal egyesülve. Elnöke dr. Winter Jenő. — *Izr. nőegylet*. Alakult 1897-ben, 138 tagja van. Elnöke Weiner Jenőné. — *Dr. Kiss Endre* ügyvéd., a Szöv. ügyésze, izr. hitk. iskolaszéki elnök. Az orosz fronton súlyosan megseb. Kis ez. v. é., seb. é., K. cs.-k. — *Dr. Klein Zoltán* orvos. 2 évig az olasz fronton volt. Kit. : nagy és kisez.

br. v. é., K. cs.-k. — *Kögel Ignác* kereskedő. — *Kohn Ernő* vendéglős. Az orosz fronton harcolt. — *Iffy Klein József* címfestő. A szerb, orosz és román fronton harcolt, négyszer megseb. I., II. o. v. é., vasker., seb. é., K. cs. k. — *Kádár Elek* főjegyző, a Leventeegy., a Tűzoltóegy. vál. r. tagja, a Hitelszöv. elnöke. — *Komjáthy Aladár* ref. lelkész, képv.-test. tag. — *Kribusz Mihályné* hölgyfodrász. — *Dr. Lendvay Dezső* körorvos. Az orosz fronton harcolt. Kit. : br., ez. v. é., Fer. Józs.-rend, K. cs.-k. — *Lenkey Károly* asztalosm. A fronton kétszer seb., kis ez. v. é., seb. é.-e van. — *Lefkovič Hermann* kereskedő. A vasuti ezrednél szolgált. — *Iffy Misuth Ignác* fűszerkereskedő. Üzletét 1924-ben alapította. — *Madár János* asztalosm. Bronz v. é. és K. cs.-k.-je van. — *Özv. Mácsay Antalné Berecz Margit* kereskedő. Üzletét férje 1907-ben alapította. — *Mogyoróssy Bertalan* járási főszolgabíró, a Move elnöke, Vöröskereszt Egy. elnökhelyettese, a Tkptár, a Turul.rt. ig. tagja. — *Mikola Béla* kereskedő. Az orosz fronton fogságba esett. — *Marcell János* ev. lelkész, egyházkor. jegyző, előzőleg Budapesten volt segédlelkész. — *Mayer Sándor* bányaszámvevő. 18 hónapig volt a fronton, 6 évig orosz fogságban. — *Dr. Mayer Károly* orvos. Az orosz fronton harcolt. Kis e., br. v.-é.-e van. Orosz fogoly volt. — *Nagy József* dohányárudatulajdonos. A fronton háromszor seb. — *Nagy Bodor János* gazdálkodó. — *Nagy Bodor József* közs. bír. — *Natter Kálmán* szabóm. Az olasz fronton fogságba esett. Kit. : kis e., br. v. é. K. cs.-k. — *Özv. Pelles Józsefné* virágkereskedő. — *Pungur Albert* cukrászm., az Iparoskör igazgatója. A háború alatt Szibériában internálva volt. — *Dr. Roller Kálmán* társpszéktári orvos, közs. képv., megyebiz. tag. Az összes helyi társad. és kultúregyletek vezető tagja. A kórház belgyógyászati vezetője. — *Nagy Toth József* gazdálkodó. 2 évig volt a fronton. — *Schreiber Simon* bőrkereskedő, hitközs. pénztárnok, — *Slovenszky János* vendéglős. — *Dr. Schweitzer Gyula* járási állatorvos. A Takptár és az Özdi vill. rt. ig. tagja. Koronás ar. é.-k. és Vörösk. tul. — *Szabó Lajos* kárpitósm. Kit. : kis e., br. v. é. és K. cs.-k. — *Szedlák Pál* földműves. A przemysli várórségben szolgált és itt került orosz fogságba. — *Weiner József* fakereskedő. A várm. képv.-test. tagja, a helyi vill. rt. ig. tagja. — *Dr. Winter Jenő* járási tiszti orvos, tb. vm. főorvos. Várm. biz. tag, a hitk. elnöke. Przemyslben fogságba került. — *Zeley Oszkár* fényképész és fodrászm. A fodrász-kirakatversenyen 3. díjat nyert oklevéllel.

POGA

Brydl Gyula gazdatiszt, uradalmi intéző. Résztvett a háborúban. A kommunisták hazafias magatartása miatt üldözték. — *Husz Sándor* okl. áll. tanító, 1921 óta lakik községünkben.

PERECES

Antal János cipésmester. — *Dr. Csiky Tivadar* főorvos, főfelügy. — *Dramblikovits és Szilágyi* férfisabómesterek, mindkettő frontszolg. és sebesült. — *Dubrafzsky András* cipésmester. Orosz frontszolg., orosz fogság, sebesült. — *Fekete János* vendéglőkezelő. Orosz frontszolg., K.-cs. k. — *Foczkó Rezső* kereskedő, volt közs. képv. — *Gédl József* tisztviselő. — *Gödrich István* hentesüzletvezető. — *Heczke János* tanító. Orosz frontszolg., fogság. — *Huljak János* tanító, a Botanikai Lapok munkatársa. — *Jakubovszky János* segédtsiszt, h. bír., egyházi képv.-test. tag. — *Kolumby Pál*, szöv. vezetőhelyettes, Orosz és román frontszolg., seb. — *Kirschner András* segédtsiszt, volt közs. bír. — *Kocsis András* segédtsiszt. — *Kőrössy János* cipésmester. — *Laczfalvi Ferenc* mérnök, üzemvezető, kultúregyleti elnök, Fogy. Szöv. ig. tagja, tűzoltóparancsnok. — *Lauday János* ig. tanító, Hitelszöv. és Hangya felügy. biz. elnök, egyháztanácsi tag, szakíró. — *Lovász Lajos* irodakezelő. — *Menner Richárd* gyógyszerész, várm. biz. tag, közs. képv. — *Mihalecz Lajos* dohánykísáros. — *Minik János* műszaki segédtsiszt, vezető főfelőr, harctéri szolg. — *Iffy Podratzky János* vendéglős, orosz frontszolg., seb. — *Vitéz Suba Pál* hitoktató lelkész, frontszolg., seb., kit. : Sign. Laudis, nagy ez., kis ez., bronz v. é., seb. é., K.-cs. k. — *Tomcsányi Imre* irodatiszt, résztvett a háborúban. — *Tróberl János* főfelőr. — *Turek Ferenc* szöv. alkalmazott, résztvett a háborúban. — *Zeitlinger János* féművezető.

PUTNOK

Antal János Hitelszöv. igazgató, ügyészségi megbízott. A ref. egyház, a Gazdakör, a Céllövő-egylet pénztárnoka. Kit. : bronz, kiesz. v. é., Sign. Laudis. — *Bácskai András* csendőrtiszt-nelyettes, őrsparancsnok. — *Dr. Blechner Antal* orvos, hosszabb frontszolg., fogságba esett.

— *Bongár József* csendőrtiszt-helyettes, szakaszparancsnok. — *Vitéz Breznay Lajos* tanár, az Önképző és Sport-egy. elnöke, levante-főoktató. 22 havi orosz fogság, kit. : Sign. Laud. 2-szer nagyez. kiesz. v. é., seb. é., K.-cs. k. — *Vitéz Csoknyay Jenő* cégvezető, 36 havi szerb, olasz frontszolg., kit. : vaskoronarend, kat. érdemker., bronz v. é., K.-cs. k., seb. é. — *Dantsek Dayka Gyula* főjegyző, a Tűzoltóegy., Testnev. biz. elnöke, törvh. biz. tag. Olasz és orosz frontszolg., több kintüntetés. — *Dohnál Gusztáv* kocsigyártó, vár. képv., egyháztanácsi tag, iskolaszéki tag. Kit. : vaséremkereszt. — *Fazekas László* földbirtokos. Román és olasz frontszolg. 5-ször sebesült, kit.: nagyez., br. v. é., K.-cs. k., olasz hadifogság. — *Dr. Fornet Gyula* ly. alispán, a nagy Gömör és Kishont vm. utolsó alispánja, felsőházi pöttag, tkpénztári ig.

tag, közs. képvis. — *Friedl György* kormánytanácsos, igazgató. Fia, Györgv 3 havi frontszolgálatban megbetegedve, meghalt. — *Dr. Friedmann Jenő* gyak. orvos. A szerb fronton megsebesült. : Sign. Laudis, K.-cs. k. — *Gescheit Izidor* fakereskedő, közs. képvis., a Keresk. Korelnöke. — *Gilde József* polg. isk. igazgató, a Sportkör vezetője. — *Goőz Bertalan* asztalosmester, közs. pénztárnok, tűzoltóegyleti parancsnok, királyi díszoklevél és érem tulajd. — *Guzzány Antal* csendőrtiszhelyettes. Orosz frontszolg., kor. érd. ker. — *Győr József* kéményseprőmester, közs. képvis., v. ipt. jegyző, az Egyenlőség Kör alelnök. — *Dr. Hebrony Kornél* ügyvéd. Olasz és francia frontszolg., két bronz v. é. és K.-cs. k.-je van. Francia fogságban volt. — *Juhász László* ref. esperes, a MANSz. elnöke, közs. képvis., a »Szeretet« főszerkesztője. — *Dr. Krohn Ferenc* orvos. Olasz és orosz frontszolg., br. v. é., K.-cs. k. — *Szentpéteri és motsai Kún Arthur* pü. tanácsos, adóhiv. főnök. Irodalmi téren is működik. — *Lachmann József* leánynev. int. igazgató, a Gazdakör alelnöke, a »Garamvidék« szerkesztője. Több miniszteri elismerés tulajdonosa. — *Lux Gusztáv* polg. isk. tanár, Vöröskereszt egy. jegyzője, 3 hó frontszolg. — *Mátray Sándor* pügyőri biztos. — *Molitoris Zoltán* főszolgabíró, különféle társad, intézmény vezetője. — *Molnár Jenő* gőzmalomigazgató, résztvett a háborúban. — *Németh Károly* ref. hitoktató lelkész, önálló imakönyve jelent meg. — *Dr. Özvegyi Ferenc* jbg. alelnök, iskolaszéki tag, egyházigazgató. — *Payer János* püspöki magyar helynök, a Kaszinó elnöke, a helyi egyesületek vezető tagja. — *Polónyi Béla* képfestőüzemtulajdonos, ipartest. ellenőr, 18 havi frontszolg. — *Prohászka Lipót* állategészs. tanácsos. Kit. : kor. ar. érd. ker., br. v. é., Sign. Laudis, francia kit. Szakíró. — *Seress József* gyógyszerész, kor. ar. érd. ker. tulajd. — *Sinikó Géza* isk. igazgató, a putnoki jár. tanítóegyesületi elnök. — *Steinhausz Béla* gyógyszerész (Feketesas gyógyszerár), közs. képvis., megyebiz. tag. — *Szlabej János* ép. váll., iparostületi elnök, Egyenlőség Kör elnöke, egyh. főgondnok, közs. képvis., tűzoltófőparancsnok. — *Szoffer Jenő* kereskedő, üzletét még atyja alapította. — *Dr. Urszinyi Gyula* járási tiszti főorvos, a Kaszinó igazgatója, az óvoda v. elnöke, eu. tanácsos, szakíró. — *Kistétényi Walther Nándor* okl. gazda, nürnbergi család sarja. Résztvett a háborúban. — *Wattai Wattay Vilma* földbirtokos, ősrégi putnoki család sarja. Értékes levéltár birtokosa.

RUDABÁNYA

Batek Jolán postamesternő. 1920 óta vezeti községünkben a postahivatalt. — *Csiky Árpád* ref. tanító. 38 hónapig volt az orosz és olasz fronton. Kit. : k. ez. v. é. és K. cs.-k. — *Csiky József* ref. Wihész. Megyebizotts. tag, közs. képvis., O. K. H. helyi fiókjának elnöke, Hangya ig. tag stb. — *Dudáskó Árpád* bányaszámírt. Résztvett a háborúban. Kit. : k. ez. v. é., K. cs.-k. Közs. képvis., Levente-egy. jegyzője és oktatója. — *Eltcher Ede* tanító, a Kaszinó könyvtárosa. Résztvett a háborúban, háromszor sebesült. — *Eltcher Károly* főtanító, közs. képvis., a Vöröskereszt és a Kaszinó pénztárosa. 1914—1916-ig az orosz fronton volt. — *Farkas János* róm. kath. kántortanító. Az orosz fronton egyszer sebesült. Közs. képvis., Hangya és O. K. H. igazg. — *Fodor Margit* tanítónő. — *Foris Gusztáv* kereskedő, szövetk. üzletvezető. 39 hónapig volt a harctéren. Kit. : br. v. é., K. cs.-k. — *Vitéz dr. Görgő Tibor* kör- és bányorvos, közs. képvis., író. Przemyslnél orosz fogságba esett. Kit. : nagy ez. v. é., K. cs.-k. 1925-ben avattatott vitézzé. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1904 óta áll fenn. Elnök Kolos Jenő. Évi forgalma 160.000 P, taglétszáma 400. — *Jasko József* épület- és bútorasztalos. — *Kállay Géza* okl. bányá- és közgazdasági mérnök, bányai igazgató. 43 hónapot töltött a fronton, egyszer sebesült, a Fer. Józs.-rend lovagja, a Sign. Laud. a h. é., K. cs.-k. és seb. é. tul. Megyei törvh. biz. tag, közs. képvis., Kaszinó elnök, róm. kath. egyháztanács világi elnöke stb. — *Kecskés János* adóügyi jegyző. A közigazgatási pályán 1923 óta van. — *Kolos Jenő* főjegyző. 1899 óta van a községnél, 1902-ben választatott meg főjegyzővé. — *Levente-egyesületei* 1925-ben alakult meg. 180 taggal működik. Saját könyvtára van. — *Lollok László* gyógyszerész. Kit. : kor. ar. é.-k. a vit. é. szalagján. A képvis.-test. tagja, az O. K. H. ig. tagja. — *Putyer István* földbirtokos, közs. I. bíró. Az orosz és olasz frontokon harcolt. A háború előtt törvénybíró és esküdt volt. — *Budabánya és Vidéke Hitel-szövetkezet* mint az O. K. H. tagja. Másodszer 1921-ben alakult meg. Elnök Csiky József. 500 üzletrészes tagja van. — *Samu János* gazdálkodó, volt közs. esküdt, I. bíró és törvénybíró, kath. egyh. gondnok stb. Hangya ig. tagja. — *Varga József* gazdálkodó. A kisbirtokosság volt elnöke, a Hangya felügy.-biz. tagja. — *F. Vincze János* gazdálkodó, közs. képvis., Hangya pénztárnok és ig. tag, O. K. H. fiók felügy.-biz. tag, ref. egyházi presbiter stb.

SAJÓBABONY

Boros Ferenc földbirtokos, képvis.-test. tag, közbirt. vál., Hangya ig. t. 1915—1918-ig orosz fogságban. — *Id. Boros János* földbirtokos, községbíró v., közbirt. volt elnöke ex. pénzt., képvis.-test. tag. Első virilista. — *Elek József* ref. esperes, lelkész. Közs. képvis. tag énekkari elnök, társ. egyh. vez. Ref. Calvin Szöv. tagja, ref. egyh. elnöke. — *Glinik Henrik* kereskedő, dohánykísáros. Úzl. alap. 35 éve. — *Harsányi János* ref. elemi isk. tanító, Hangya ügyv. ig. Énekkar vezetője, népműv. előad. szervezője. — *F. Horváth Lajos* kisbirtokos, közbirtokosság pénzt. Nemz. v. t. Orosz frontszolg., 1915—1918-ig orosz fogságban. —

Jászka István gazdálkodó, közs. képv. t., közb. pénzt. volt. — *Jászka Márton* közs. bíró 1921-től. Törvénybíró és képv. tag volt évekig. — *Pávay Miklós* körjegyző. Leventeegy. elnöke. Orosz, román, olasz frontsz. Kit. : III. o. hde., kat. é.-k., br. Sign. Laud., I. és II. o. v. é. és br. v. é., K. cs.-k., 3 seb. é.

SAJÓECSEG

Kazay Béla törvénybíró, községi pénzt. volt. Régi nemesi familiából. Frontszolg., 1917—1918-ig román fogságban. — *Kazay János* gazdálkodó, községi bíró, törvénybíró és egyh. gondnok volt. Min. dicsérf. okl. kapott mintagazdaságára. — *Kazay József* földbirtokos. Mintagazdasága van. Orosz frontszolg., 1916—1918-ig hadifogságban. — *Kazinczy Nagy Imre* földbirtokos, közs.képv.-test. tag, mint esküdt működik. 1914—1918-ig a fronton. Kit.: Krigd. k., II. o. v. é., bronz v. é., 6 éves szolg. e., 1912—13. mozg. é. — *Bikkszögi Lökös Sándor* ref. lelkész, képv. test. tag, Levente-egy., Enekkar eln. H. társ. mozgalmak vez. — *Mády Papszász József* földbirtokos, első virilis, közs. pénzt. és törvbíró volt, Hangya alapítója, egyh. presbiter. — *Szeghő Ferenc* földbirtokos, képv. test. tag, ref. egyh. gondnok, Presbiterium tagja. Mintagazd. és állattenyésztés. — *Detrekővári Vattay Béla* közs. bíró, földbirtokos. Törvénybíró és előljáró volt. Hangya pénzt. ig. tagja, Önk. Tüzoltó-egy. parancsnoka. Orosz, olasz frontszolg. — *Cs. Vattay János* földbirtokos, presbiterium és közs. képv. test. tagja, Hangya részv.

SAJÓKAZA

Altay Nándor bányagazgató, okl. bányamérnök, közs. képv. A háborúban t. fhdgyként vett részt. — *Bader Adolf* máv. főintéző. Háború alatt Rimamurány állomásfőnöke volt. Hazafias magatartása miatt a csehek kiutasították. — *Bartha Gyula* ref. lelkész, a Fogy. Szöv. ig. tagja, az O. K. H. elnöke, az Egyházm. ref. lelkészegy. elnöke, egyházmegyei tanácsbíró, pénztárnok, stb. — *Bedő Zoltán* bányafőmérnök, közs. képv. Hadifogságban volt. — *Détári dr. Borbás Antal* orvos. — *Nemes Bukó Károly* földbirtokos, közs. képv. vr. jogon, Fogy. Szöv. elnök, O. K. H. ig. tag, közs. pénztárnok, közbirtokosság felügyelője, stb. 25 hónapig volt a fronton, kit. : K.-cs. k. — *Vitéz Dávid András* m. kir. csendőrtiszthelyettes, a csendőr-ör. h. parancsnoka. Kit. : nagy, kis és bronz v. é., K.-cs. k. és seb. é. ker. ez. és 2 kor. vas é. k., 60 éves jub. é. k. és szolg. jel. 1926-ban avatott vitézzé. — *Davidovics Ignác* malomtul., közs. képv. — *Jánosi Engel Aurél* nagyiparos (Budapest, VI., Andrassy-út 77.), 40 havi frontszolgálatot teljesített, kit. : III. o. kat. é. k. a h. é., ezüst és bronz Sign. Laud. a h. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Hassák Árpád* rom. kath. ig. tanító, az iskolaszék jegyzője, a Népm. egy. vezető tanító, stb. Résztett a háborúban. — *Ihász Sándor* tanító, közs. képv., 32 hónapig volt a tűzvonalban, kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k., seb. é. és bolgár é. k. — *Kisszántói Dobozi László* ny. pü. számvizsgáló, közs. képv., presbiter, stb. Családja nemességet 1462-ben nyert.

— *Ligeti Ede* ág. ev. lelkész, közs. képv., Levente-egy. alelnöke, Fogy. Szöv. ig. tag, evang. iskolaszéki elnök, író, stb. — *Marosán György* ny. vasgyári főművezető, a Fogy. Szöv. üzletvezetője, a MOKE titkára. — *Mogyorossy Károly* rom. kath. tanító. Résztett a háborúban. — *Vitéz Nemes Aladár* közs. főjegyző, 29 hónapig volt a harctéren, kit. : ez. és br. Sign. Laud. a h. é., nagy és kis ez. v. é. és K.-cs. k. Vitézzé 1924-ben avatott. — *Palcsó Dezső Károly* vezető tanító. Az olasz és francia frontokon küzdött, ahol kis ez. v. é. és K.-cs. k.-tel tüntetett ki. — *Palcsó Sándor* ny. ref. ig. tanító, közs. képv., O. K. H. igazgató, stb. Ő építtette a ref. templom orgonáját és tornyát, felállította a Népkönyvtárat, stb. — *Polonyi János* kereskedő, közs. képv. — *Polonyi Nándor*, forgalmi adóhiv. vezetője. — *Dr. Radvánszky-féle Sajókazai kőszénbánya váll. tul.* Mandell és Tsa (Budapest, V., Zoltán-u. 2.). A bánya 1886 óta áll fenn, 16 drb vill. motorral dolgozik. Napi termelőképessége 80 vagón. — *Réthy Bertalan* máv. állomás előljáró. A szerb és olasz frontokon harcolt. — *Sajókazai kőszénbánya társulat*, György-akna 1926 óta áll fenn. Napi termőképessége 30 vagón. Saját vill. erőművíztelepe van, kb. 250 munkással dolgozik. — *Simon Andor* író, a »Hét« c. folyóirat főmunkatársa, a »Miskolci Napló«, a »Reggel« és a »Nyugat« munkatársa. Számos önálló kötete jelent meg a könyvpiacra. — *Simon János* asztalosmester. Az orosz és olasz frontokon harcolt, kit. : nagyezüst v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Otrohóczi Simon Jolán* postamester, József fhgtól elismerő okiratot kapott. — *Sugár Tivadar* fakereskedő, gépész-, fűtő- és mentővizsgákat tett. — *Szalay Jenő* rom. kath. plébános. Szépirodalommal foglalkozik, önálló munkái jelentek meg. — *Tatár Lajos* máv. titkár, állomásfőnök, 1922 óta vezeti a Sajókazai állomást. —

Ürmöszeg Lajos bányafőmérnök, 23 hónapig volt a fronton, kit. : Sign. Laud. a h. é. a kardokkal, k. ez. v. é. kétszer és K.-cs. k. — *Varró József* cipézmester, a Tüzoltó-testület szakasparancsnoka, presbiter, az O. K. H. felügy. biz. tagja, stb. Kit. : k. ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é.

SAJÓKAZINC

Szentistván Baksy Andor ref. igazgatótanító, levetegyleti elnök, tanítószöv. igazg. tag. Orosz frontszolg. és fogság. — *Bende György* gazdálkodó, köze. képv., presbiter. Egyik fia a fogságban meghalt. — *Iff. Czövek István* birtokos, közs. képv., 45 hó frontszolg., kit. : kis-

ezüst v. é., Sign. Laud. K.-cs. k. A román megszálláskor fogságba esett. — *Kocsárdi Doktor Gyula* ref. lelkész. Egyik fia hősi halált halt. — *Kuttor Béla* gazdálkodó, közs. képv., egyház-gondnok. Résztvett a háborúban. — *Pogány György* gazdálkodó, közs. képv., presbiter, a szövetkezet v. elnöke. Veje hősi halált halt. — *Pogány Gyula* gazdálkodó, presbiter, közs. esküdt. A háborúban megsebesült. — *Pelláthy Béla* közs. jegyző, a Levente-egylet elnöke. Két orvos fia van. — *Wechsler József* üzemvezető főmérnök, testvéröccse hősi halált halt. *Veres Elek* ref. tanító, leventegyuleti jegyző. — *Zelena János* közs. bíró. Veje hősi halált halt.

SAJÓLÁD

Bona Pál cipésmester, 1919-től önálló. Hazafiasságáért a románok bántalmazták. — *Csont Endre* esperesplébános. Hitelszöv., Hangya és Levente-egy. elnöke. — *Durbák Imre* gazdálkodó, képv. test. tag, közs. bíró volt, 1914-től 1918-ig a román fronton harcolt. — *Dobos Gábor* birtokos, képv.-test. tag, Hangya volt üzlv. pénzt. Orosz frontszolg., egyszer seb. Lesz. 1915-ben. — *Durbák Károly* gazdálkodó, képv.-test. tag, közs. bíró volt. — *Durbák Ferenc* földbirtokos, községi bíró, képv.-test. tag, Hangya ig. tag., 32 hó frontszolg. — *Galuska Ferenc* kocsmáros, ács- és asztalosmester, képv.-test. tag, 1906-tól önálló. Bev. 1914-ben, 1915–1920-ig orosz fogs. — *Gál Mihály* cipésmester. — *Grün Sándor* mészáros és szatócs, képv.-test. tag. — *Gyűrük Bertalan* géplakatos és darálómalomtulajdonos. Kitüntette bronz v. é.

SAJÓÖRS

Dányi Ferenc malomtulajdonos, azelőtt hentesmester volt. Orosz hadifogságban volt. — *Endre Irma* róm. kath. tanítónő, 1924 óta tanít Sajóörsön. — *Gál József* asztalos- és ácsmester, közs. képv. — *Gubányi Ferenc*, Hangya üzletvezető. Orosz hadifogságban volt. — *Poprádi Husz Zoltán* földbirtokos. Intenzív állattenyésztéssel foglalkozik. — *Jakab János* gépész-kovácsmester, 1922 óta önálló. — *Kákóczy József* kereskedő. Az egész háborút a fronton töltötte. — *Klein Béla* mészárosmester, 1927 óta önálló. — *Ládi András* gazdálkodó, 10-ik éve közs. bíró, a Hangya volt felügy. biz. tagja. 48 hónapig volt a fronton, kit. : br. v. é. és K.-cs. k. — *Kellemezi özv. Melczer Aladárné* földbirtokos. Tagja és támogatója az összes megyei jótékonyági és kulturális egyesületeknek. Férje 1926-ban halt meg. — *Olter Károly* cséplőgéptulajdonos, géplakatos. Felsőipariscolát végzett. — *Sztupár J. István* róm. kath. tanító, a Hangya ügyv., a Levente-egy. elnöke, tűzoltóparancsnok. Résztvett a háborúban. — *Teimer Hugó* uradalmi főintéző, 1916–18-ig volt a harctéren.

SAJÓPETRI

Id. Bodnár József gazdálkodó, képv. test. tag, Hangya igazg. tag, 24 havi orosz, olasz frontszolg. — *Ifj. Bodnár József* gazdálkodó, közs. esküdt, 26 havi frontszolg., kit. : kisezüst, bronz v. é., K.-cs. k., szolg. v. k. — *Kardos György* cipésmester. A román, olasz fronton egyszer seb., kit. : kisezüst v. é. — *Kondráth Antal* gazdálkodó, képv.-test. tag, közs. esküdt. 26 hó frontszolg., egyszer seb., kit. : bronz v. é., K.-cs. k. — *Obrtovics József* gazdálkodó és kereskedő, képv.-test. tag, közs. bíró volt, a Hitelszöv. ig. tagja. — *Pálinkás József* gazdálkodó, közs. képv.-test. tag, törvénybíró volt, a Hangya felügy. biz. elnök, 28 hó frontszolg. — *Polyánszky Endre* gör. kath. tanító, a Hangya alapítója, a testnevelési és népművelési ügyek vezetője. — *Schwartz Éliás* mészárosmester, közs. képv. tag volt, C. C. tagja, szerb frontszolg. — *Somlyay Béla*, a Hangya Szöv. üzletvezetője. 1915–1918-ig orosz fogságban, kit. : I. o. ezüst v. é. — *Somlyay Gizella* róm. kath. tanítónő. Egerben 1899-ben végezte tanulmányait. — *Szász Sámuel* keresk. és kocsmáros, 1914–1915-ig szolgálta a hazát. — *Tóth András* gazdálkodó, közs. bíró, Hitelszöv. ig. tagja és pénzt., Hangya ig. t. és ügyvezetője. — *Cs. Veres János* gazdálkodó, képv. test. tag, törvénybíró volt, Hangya tag. — *Cs. Veres Mihály* gazdálkodó, törvénybíró, O. K. H. ig., Hangya pénzt. és igazg., orosz frontszolg.

SAJÓPÜSPÖKI

Busa Dániel róm. kath. tanító, ifj. egyleti elnök, a dalárda karnagya. Fia, István hősi halált halt. — *Kanyai Csizsár László* urad. bérlő, a Hangya Szöv. elnöke, közs. képv. — *Kiss Elemér* gazdálkodó, közs. képv., hosszabb frontszolg. — *Szántó Gyula* gazdálkodó, közs. bíró, iskolaszéki elnök, a Hangya ügyv. igazgatója. — *Tornay János* pápai prelátus, kanonok, egyházi író. — *Vámosy Ödön*, Hangya üzletvezető. Orosz és olasz frontszolg.

SAJÓSZEGED

Dr. Beniczky Andor tb. főszolgabíró. 22 hónapig volt a fronton. Kit. : tiszti kat. é. k. a hdm., nagy ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Fodor István* gör. kath. lelkész, közs. képv., mint t. fhdgy vett részt a háborúban. — *Murik István* gör. kath. kántortanító,

a Hangya Szöv. igazgatója, a Hitelszöv. felügy.-biz. tagja stb. — *Kertész Antal* cipésm. 1919 óta önálló. A harctéren négyszer sebesült. A Hangya Szöv. felügy.-biz. tagja. — *V. Nyilas Lukács* gazdálkodó, közs. bíró, a Hangya és Hitelszöv. ig. tagja. Mint jeles gazda több kiállításon I. díjat nyert. 28 hónapig küzdött a harctéren, román fogságban volt. Az összes legénységi kitüntetés birtokosa. — *Pregser József* Hangya üzletvezető, ny. vasutas. — *Schliöderbeck Károly* róm. kath. lelkész. Közs. képv., dalárdaelnök, Leventeegyl. ügyv. alelnök, Hangya v. elnök. — *Szternád Mária* m. kir. postamesternő. — *Torbik Rezső* róm. kath. kántortanító. — *Török István Lajos*, a Hitelszöv. vezetője. — *Vágó Ignác* főintéző. Az orosz harctéren egyszer sebesült. — *Zelenák Pál* gazdasági intéző. Ő vezette be a műtrágyázást az uradalomban.

SAJÓSZENTPÉTER

Dr. Ambrus István ügyvéd, az Urikaszinó vál. tagja. A takptár ügyésze. — *Balogh Lajos* gazdálkodó. — *Id. Balogh Pál* gazdálkodó, a gazd. szakcsoport vál. tagja. — *Borsodi szénbányák rt.* 1910-ben alapítva. Igazgató *Elsner Agoston*. — *Sajószentpéteri (Kaszinó) olvasókör.* Kb. 50 éves. 120 taggal. — *Czeizler Márton* vendéglős. Üzlete 30 éve áll fenn. A képv.-test. tagja. 10 évig az izr. hitk. elnöke. — *Dr. gyűlészi Dadányi Sándor* föld-birtokos. Közs. képv. és vm. törvh.-biz. tag. A háborúban a cs. és kir. 12-es huszárezredben szolgált. — *Dittrich Arthur* üvegyári igazgató. A társadalmi egyesületek vezető tagja. — *Dornbach György* ipartestületi titkár, ny. áll. detektív, c. felügyelő. — *Egri Ferenc* gazdálkodó. A háborúban a 10-es honvédeknél az orosz fronton szolgált. A kis ez. és K. cs.-k. tulajdonosa. — *Egri Lajos* gazdálkodó, közs. közgyám, közs. képv., presbiter, a Hitelszöv. pénztárnoka. — *Egri Sámuel* gazdálkodó. A képv.-test. tagja. 9 hónapig orosz fogságban volt. — *Elsner Agoston* bányai igazgató. Közs. és megyei bizottsági tag. — *Eperjessy Béla* ref. igazgatótanító. Az ismeretterjesztő tanfolyam vezetője. Az iparostanonciskola ig. 14 hónapig orosz fronton volt, kétszer sebesült. — *Fövenyessy Lajos* asztalosm., temetk. vállalkozó. 33 havi frontszolg., br. v. é. és K. cs.-k. — *Farkas Mihály* korcsmáros. Az Urikaszinó tagja, nyug. színiigazgató. — *Fischmann Sámuel* késműárkeresek. Az izr. szentegylet gondnoka. 16 hónapig orosz fronton. — *Gotthilf Jakab* cipésm. és keresk. Az Ipartest, vál. tagja. 2½ évig az orosz fronton volt. Kit. ; II. o. ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Dr. Grünwald Vilmos* orvos. A Tüzoltóegyl., posta, csendőrség orvosa. 19 hónapi frontszolgálat. Kit. : ez. és br. Sign. Laudis a kardokkal, II. o. tisztiérem és K. cs.-k. — *Dr. Gyárfás Dezső* ügyvéd. Az orosz és román frontokon 43 hónapig teljesített szolgálatot. — *Dr. Havas Izso* ügyvéd. Képv.-test. tag. A sajószentpéteri hitközségnek volt elnöke, jelenleg ügyésze. A világháborúban mint népfőlkelő hadnagy teljesített szolgálatot és tüdőlövés által 25%-os rokkant lett. — *Dr. Hebrony József* ügyvéd. Törv.-biz. tag, tb. tisztí főügyész. Két cikluson orsz. képviselő. 20 éven keresztül mint hírlapíró működött és a miskolci hírlapírók elnöke volt. — *Heinrich Jenő* ny. ig.-tanító és borkeresk. Az izr. hitk. elnöke, képv.-test. tag, a Keresk.-test. elnöke. — *Hazai mechanikai palackgyár rt.* Alapítva 1902-ben. Gyárigazgató *Dittrich Arthur*, keresk. igazgató *Neufeld Mór* aligazgató. 390 ipari és 5 irodai alkalmazottal. Bulgáriába, Jugoszláviába és Ausztriába exportál palackokat. — *Sajószentpéteri hitelszövetkezet.* Taglétszáma 366. — *Horváth László* ellenőrzegyző. Az Urikaszinó vál. tagja. — Az orosz és román frontokon 8 hónapig szolgált. — *Sajószentpéteri Iparoskör.* 1908-ban alakult. Elnök *Mányik Lajos*, alelnök *Fövenyessy Lajos*. 130 taglétszámmal. — *Sajószentpéteri Ipartestület.* 1923-ban alakult. 364 iparos taggal. Elnök *Mányik Lajos*, alelnök *Fövenyessy Lajos*. — *Sajószentpéteri aut. orth. izr. hitközség.* Kb. 150 éve alakult. Tagjainak száma 150. Elnöke *Hemlich Jenő*, a rabbija *Grünfeld Henrik*. — *Jungreis Adolf* épületfa- és építőanyagkeresek. 2½ évig volt a hitk. alelnöke. 20 hónapig frontszolgálaton. — *Jakab János* pékmester, Ipt. és Ipkör vál. tag. — *Klein Péter* vendéglős. Üzlete 40 éve áll fenn. — *Keller László* róm. kath. plébános. Közs. képv., törvh.-biz. tag. — *Kun Géza* bérlő. Közs. képv. Tenyészbikakiállításon díjat nyert. — *Karintur Imréné* kéményseprőm. — *Krausz Mór* hitk. jegyző, volt várm. tisztviselő. — *Levora Viktor* hentes- és mészárosm. 11 hó frontszolg., súlyosan seb., kis ez., br. v. é., K. cs.-k. — *Mányik Lajos* ép. váll., Ipt., Ipkör elnöke. — *Martonsik József* h. főjegyző, adóügyi jegyző, a Kaszinó titkára. — *Dr. Mezey László* orvos, a Kaszinó vál. tagja, 15 hó frontszolg. — *Markó Pál* gazdálkodó, közs. hites. Hangya és Hitelszöv. felügy.-biz. tagja. 28 hó frontszolg. — *Milicz József* gazdálkodó, közs. hites. 34 hó frontszolg., 1½ évi fogság. — *Mogyorósi Simon* vendéglős. Közs. képv., hitk. elölj, tag, iskolaszéki tag. — *Molnár Sámuel* gazdálkodó, közs. pénztáros, hitelszöv. ig. tag. — *Neufeld Mór* üvegyári aligazgató, közs. képv. — *Dr. Pazonyi Elek Imre* kir. közjegyző. Kor. ar. érdemkereszt, német vaskereszt, jubileumi érem, K. cs.-k. tulajdonosa. — *Petrovay Zoltán* gyógyszerész, közs. képv. — *Princz Sándor* kereskedő. 33 hó frontszolg., kétszer seb. Br. v. é., K. cs.-k. — *Pucsek Károly* kéményseprő-üzletvezető. Iparoskör pénztárnok, Tüzoltó-egyl. rajvezető. 1 hó frontszolg. — *Révay István* műsz. vállalkozó. 7 hó frontszolg., súlyosan seb. K. cs.-k., 4 évi fogság. — *Dr. Róna Gyula* várm. főorvos, vöröskereszt egyleti titkár, közs. képv. 42 hó frontszolg. Kor. ar. érd.-kereszt, Sign. Laudis, 2. o. vör.-ker., K. cs. k. — *Dr. Róna József* ny. járási tisztí orvos. — *Reinitz Mórné Kohn Biri* kereskedő. Egyik fia hősi halált halt. — *Roth Márton* kereskedő. Hosszabb orosz fron-

szolg., K. cs.-k. — *Rozsnyai Nándor* építész. 3 hó frontszolg., K. cs.-k. — *Dr. Ruszkai István* ügyvéd. — *Salamon Mór* szabóm., hitk. kúrator. Hosszabb orosz frontszolg. Br. v. é., K. cs.-k., seb. Orosz fogság. Ipt. előlj. tag. — *Sándor Barna* hentesm., volt Ipt. háznagy. — *Sutányi Sándor* hentesm. Iparoskör vál. tagja. A harctéren megseb. — *Dr. Schleiner Jenő* járásbírósi elnök, a Kaszinó vál. tagja. A cseh megszállás alatt kirabolták. — *Dr. Sichermann Sándor* ügyvéd. A dunai monitorokon szolgált. — *Stein Márton* bérlő. Fiai vettek részt a háborúban. — *Szabó Béla* tkptári igazgató. 8 hó frontszolg., 64 hó fogság. — *Négyesi Szepessy Gyula* főszolgabíró. 38 hó frontszolg., megseb. Br. v. é., seb. é., K. cs.-k., br. és ez. Sign. Laudis, III. o. kat. szolg. érem, vaskoronarend kitüntetése van. — *Szűcs József* gazdálkodó, volt közs. képv. — *Sajószentpéteri takarékpénztár rt.* Alakult 1902-ben. Ügyv. igazg. Szepi Béla. — *Dr. Szabó György* lakatos. Ipt. ellenőr. 24 hó frontszolg., súlyos seb., orosz fogság. — *Szoyka Sámuel* hitelszöv. könyvelő. Hosszabb frontszolg. — *Özv. Tófalussy Ferencné* kereskedő. — *Tóth Bertalan* főjegyző. Lev.-egyl. elnök, Tűzoltó-test. elnök, Hitelszöv. igazgató. A gorlicei ütközetben megsebesült. — *Dr. Valtner Bernát* kir. járásbíró, tűzoltóegyleti pénztárnok. — *Dr. Vidor Sándor* fogorvos. Résztvett a háborúban. — *Visegrády János* molnármester, old. gépész. — *Zelena András* gazd. tvbíró, közs. képv., Przemyslnél fogságba esett, kétszer seb. Kis ez. v. é. — *Waldmann József* kereskedő, téglagyáros.

SAJÓVÁMOS

András Ernő, Hangya üzletvezető. Résztvett a világháborúban. — *Vitéz Ár Imre* gazdálkodó, tejkereskedő. Hangya felügy. biz., róm. kath. iskolaszék tagja. Egy évi frontszolg., kit. : I. és II. o. ezüst v. é., K.-cs. k., seb. é. 1922-ben vit. av. — *Chavrák László* ny. alezredes, földbirtokos, közs. képv. test. tagja. 1914–1918-ig szolgálta a hazát. Kit. : K. érd. k., Sign. Laudis, seb. é., K.-cs. k. — *Csemuch Lajos* uradalmi intéző, róm. kath. iskolaszék tagja. Résztvett a világháborúban. — *Hangya*, alakult a háború alatt, kb. 300 tagja van, elnöke vitéz Túry Ferenc k. jegyző ügyvezető : Timaf Miklós gör. kath. tanító, üzletvezető : András Ernő, felügy. biz. elnök Vitéz Ár Imre. — *Hitelszövetkezet* (mint az O. K. H. tagja), elnök ; vitéz Túry Ferenc, könyvelő : Szűcs Gyula, 1900-ban alapítva. — *Járdánházy Sámuel* gazdálkodó, törvénybíró, közs. képv. test. tag, Közb. volt elnöke, Hangya pénzt., közs. árva-gyám, O. K. H. ig. tagja, könyv. és pénzt. — *Jéger József* róm. kath. lelkész, Hitelszöv. felügy. biz. tagja, közs. képviselő. — *Krakovics Jakab* kereskedő, közs. képv.-test. tag volt. — *Krisztián Márton* kereskedő, 1927-ben alapította üzletét. — *Kubinyi Elemér* segédjegyző, 1925-től a községnél. — *Lóránt Miklós* róm. kath. tanító, a róm. kath. énekkar vezetője. 1917–1918-ig az albán fronton harcolt. — *Maikovszky Ida* postamesternő, 1918-tól a m. kir. posta szolgálatában. — *Orosz János* gazdálkodó, géptulajdonos, közs. képv.-test. tag, orosz frontszolg. — *Szűcs Gyula* közs. joggyakornok, Hitelszöv. könyvelő. — *Timaffy Miklós* gör. kath. tanító, Hangya ügyvezetője, Hitelszöv. felügy. biz. tagja. 4 hó frontszolg. Kit. : bronz v. é., K.-cs. k. — *Vitéz Túry Ferenc* körjegyző, a Hangya, Hitelszöv., Tűzoltó-test., Levente, T. v. b. elnöke. 8 hó frontszolg., kit. : I. és II. o. e. v. é., K.-cs. k. — *Váradai Várady János* földbirtokos, törvényh. biz. és közs. képv.-test. tag, volt közi bíró. — *Várady József* ref. lelkész, Hitelszöv. ig. tagja. Olasz frontszolg.

SAJÓVÁRKONY

Antal Dóri István gazdálkodó, résztvett a világháborúban. — *Bartha Nagy József* gazdálkodó, volt törvénybíró. — *Braun József* bádogosmester, önálló 1925 óta. — *Csernoch Andor* asztalosmester, az olasz fronton megseb. Bronz v. é. van. — *Dernei József* gazdálkodó, mezőgazd. díjat nyert. Gazdasági előadó, közs. képv., törvénybíró. — *Dernei László* gazdálkodó, az orosz fronton kétszer sebesült. — *Farkas Pál* esperesplébános, ősi nemesi család sarja, iskolaszéki elnök, a dalárda díszelnöke, közs. képv. A kommunisták halálra ítélték. — *Kelecsényi Fehérpataky Jenő* gazdálkodó, közs. képv., Hitelszöv., Villam. rt. ig. tag, az ózdi mozgó elnöke. — *Galló László*, a Hangya üzletvezetője, a repülőgéposztangál szolgált. — *Gerő Béla* kereskedő. Az orosz fronton fogságba esett, kisez., bronz v. é. és K.-cs. k. van. — *Id. Hagyó Kovács László* gazdálkodó, közs. képv. Az egyházának egy harangot adományozott. — *Hangya Szövetkezet*, alakult 1921-ben, vezetője Galló László, elnöke Tyll László. — *Hegedűs János* kereskedő, alap. 1925-ben. — *Hentz Ádám* szabómester, az orosz fronton megseb. — *Izr. hitközség*, 32 éve alakult, 18 tagja van. Lelkész : Kasburgh Bernát. Elnöke : Weinberger Arnold. — *Karácsonyi János* kereskedő, üzletét fia, Kálmán vezeti. — *Kassa József* szabómester. A fronton megseb., seb. é. és K.-cs. k. van. — *Id. Kirinó István* gazdálkodó, közs. képv., volt bíró, tvbíró, megyei biz. tag. Sok közérdekű intézmény létesült bírósága alatt. — *Kiss Hentes László* gazdálkodó, állatkiállításon díjat nyert. Résztvett a háborúban. — *Komár Viktor* igazgató, kántortanító, olvasóköri elnök, közs. képv., a dalárda karnagya. — *Kovács Ferenc* kereskedő. Orosz fogságban volt, K.-cs. k.-je van. Atyját a vörösök agyonlőtték. A románok teljesen kifosztották. — *Kovács Hagyó József* gazdálkodó, közs. képv., közs. pénztárnok. A kárpáti harcokban megseb. — *Kukely János* vendéglős, a mestervizsg. biz. elnöke, ev. egyháztanács tag, háromszor sebesült. — *Lengyel Kálmán* adóü. jegyző, tűzoltóegyes. parancsnok. Az olasz fronton harcolt. — *Lenkey Zsigmond* kovácsmester, a vizsg-

bizotts. alelnöke, 15 hónapig olasz fogságban volt, kisez., bronz v. é., K.-cs. k.-je van. — *Róm. kath. egyház*, tagjainak száma kb. 3800. — *Kissolyosi Magyary Károly* cipézmester, Ipar-egyesület, Ipt. v. tagja. Sebesült, 33 hónapig fogságban volt. Munkáiért díszoklevelet és bronz-érmét kapott. — *Megyery Károly* borbélymester, az orosz fronton harcolt. — *Mészáros János* gazdálkodó, bíró és közs. pénztárnok volt. A vörösök kifosztották. — *Singer Lajos* kereskedő, közs. képvis., hitközs. kúrátor. A fronton megseb., kit. : kor. ez. ker., bronz v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Skarupka István* kereskedő, a vörösök elhurcolták. — *Id. Szabó Boda József* gazdálkodó, közs. képvis., volt közgyám. — *Szögedy István* gazdálkodó, közs. képvis., a tűzoltó-testületi pénztárnok. — *Szögedy Kálmán* gazdálkodó, községi bíró, az állatkiállításon díjat nyert, alatta épült a községháza. — *Özv. Tankó Ignácné* malom- és péküzlettulajdonos. — *Tannenbaum Izidor* kereskedő. — *Tyll László* főjegyző (1. a szövegben). Az orosz, román és olasz fronton harcolt, megseb., olasz fogságban volt. Kit. : 2-szer kisez. v. é., seb. é., K.-cs. k. — *Tornay Gyula* főkáptalani tanácsos. Egy fia orvos, másik bányamérnök. — *Turcsányi István* kereskedő, a Tűzoltó-egyl. jegyzője, a Levente-egylet könyvtárosa. Az orosz fronton fogságba esett, kit. : bronz v. é., K.-cs. k. — *Vargha János* borbély. — *Weinberger Arnold* kereskedő és vendéglős, közs. képvis., hitk. elnök. — *Weinberger Dezső* kereskedő, közs. képvis., hitközségi gondnok.

SÁLY

Barsi Lajos ref. tanító, leventeoktató, dalárdakarnagy, 6 hónapig volt a fronton. — *Erdélyi Gyula* közs. főjegyző, a Levente és Önk. Tűzoltó-egyl. elnöke. — *Riedlinger József* róm. kath. kántortanító.

SZALONNA (MARTONYI)

Babicza István gazdálkodó és malomtulajdonos, 1924 óta közs. bíró, Hangya Szöv. elnök, iskolaszéki tag. Az orosz és olasz frontokon 49 hónapig küzdött. — *Vitéz Dudás Sándor* körjegyző. Olasz fogságban volt. Kit. : nagyezüst v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Erdős Károly*, ref. kántortanító. Résztvett a háborúban, kit. : Sign. Laudis kétszer, kisez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. A Hangya ügyv. elnöke, a Levente-egyl. parancsnoka. — *Gedeon Dezső* földbirtokos, törvh. biz. tag, közs. képvis., iskolaszéki elnök. — *Lukács Béla* máv. állomásfőnök. — *Iffj. Masalkó József* gazdálkodó, közs. előljáró, 18 hónapig volt olasz fogságban. — *S. Molnár József* gazdálkodó, közs. képvis., iskolaszéki tag és gondnok. Hangya Szöv. ig. tag. — *Pataky László* aü. jegyző.

SZAKÁLD

Bartics István, Hangya üzletvezető. 1916–1919-ig volt katona. — *Kertész Miklós* uradalmi intéző. Atyja, Lajos, ezredorvos hősi halált halt. — *Krajnyák Szilárd* tanító, résztvett a háborúban. — *Okvát József* gazdálkodó, 1925 óta közs. bíró.

SZENDRŐ

Altmann Simon főrabbi. Hittudományi lapok munkatársa. — *Özv. Ádám Imréné* gyógyszer-tártulajdonos, 1922 óta bírja üzletét, melynek vezetője Grossz Henrik okl. gyógyszerész. — *Arvay Gyula* ny. csendőrtiszt., gazdálkodó. — *Bartos Kálmán* máv. előljáró, a csehek kiutasították. — *Bálint János* ref. elkész. közs. képvis. Hangya Szöv. felügy. biz. elnök, iskolaszéki elnök, stb. — *Beck Rezső* bányafőmérnök, 1924 óta lakik Szendrőn. — *Blumberger József* kereskedő, az izr. hitk. előlj. tagja. Résztvett a háborúban és a margitfalvai ütközetben. — *Borsod-Miskolci Hitelbank* szendrői fiókja 1910-ben alapított. — *Borsod-Szendrői Kőszénbánya Rt.* (tulajd. : Lipták-örökösök), 1921 óta van feltárás alatt. Saját áramfejlesztő telepe van. Vezető főmérnök : Beck Rezső. — *Brünn Henrik* bankigazgató, közs. képvis. — *Brünn Mór* kereskedő, közs. képvis., az izr. hitk. v. elnöke. — *Dr. Dénes Zsigmond* orvos. Kit. : Sign. Laudis a h. é., arany é. k., ezüst vöröskereszt é., bronz v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Domboroczky István* kötélygyártómester. A szerb és olasz frontokon küzdött. — *Dospoly Károly* ép. vállalkozó, a Kaszinó vál. tagja, közs. képvis., ref. presbiter, a közs. tűzoltótestület parancsnoka. — *Farkas Ferenc* róm. kath. tanító, a Kaszinó pénztárosa, a hitközségi magtár vezetője. Kultúrtevékenységéért elismerésben részesült. — *Fischer József* ny. máv. felvigyázó, a Kaszinó jegyzője. — *Gőző Béla* ref. tanító. Kit. : Sign. Laudis, bronz v. é. és K.-cs. k. A Kaszinó háznagya és könyvtárosa. — *Grossmann Jenő* fakereskedő, a Keresk. és Iparosok Körének elnöke 30 hónapig küzdött a fronton, kit. : br. Sign. Laudis a h. é. és kardokkal, br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Juhász András* asztalosmester, ipariskolát végzett, közs. képvis., a Kaszinó tagja. Kit. : k. ez. v. é., kor. szolg. jelvény, seb. é. és K.-cs. k. — *Klinszky Gusztáv* cipézmester. Résztvett a háborúban. A Tűzoltó-egyl. alparancsnoka. 15 évig közs. képvis. volt. — *Komár József*, Hangya üzletvezető, közigazdasági egyetemet végzett. — *Kovács Miklós* szőlőbirtokos, közs. képvis., Hitelszöv. ig. tag. Kit. : br. v. é. és K.-cs. k. — *Krausz Adolf* gazdálkodó és kereskedő, izr. hitk. elnök, közs. képvis. — *Melczér Sándor* esperesplébános, közs. képviselő. — *Molnár István* gazdálkodó, 23 hónapig küzdött az orosz fronton, közs. képvis. — *Nagy István*

gazdálkodó, közs. képvis., a római. kath. egyház világi elnöke, a Borsod-Miskolci Bank ig. tagja, a Hangya Fogy. Szöv. ig. alelnöke, a Közbirtokosság elnöke, a Magyar-Francia Biztosító helyi képviselője, háború alatt a község bírója volt. — *Németh Mihály üzletvezető*, a Hangya Fogy. Szöv. vezetője. — *Palásthy István* fodrászmester, a Kaszinó üzletvezetője. Résztvett a háborúban. — *Pelsőci Polgáry Erzsébet* postamester, 1922 óta vezeti a postahivatalt. *Özv. Reufer Gusztávné* földbirtokos, birtokát 1925-ben bérbeadta. — *Dr. Sándor Zoltán* körorvos, közs. képvis., izr. iskolaszéki elnök, stb. Kit. : Sign. Laudis a hdm. és kardokkal, II. o. vöröskereszt díszjelvény, br. v. é. és K.-cs. k. — *Besenyői Szabó István* római. kath. igazg.-tanító, kántor. Megyebiz. tag, közs. képvis., az Olvasó Kör és a járás tanítói körének elnöke. — *Dr. Szabon János* földbérlő, okl. gazdász, közs. képvis. — *Tamás József* hentes- és mészáros-mester, 1924 óta szendrői lakos. — *Tikász Károly* kéményseprőmester, közs. képviselő. — *Turza József* ácsmester, 50 hónapig volt a fronton. — *Ujváry József* cipész-mester. A harctéren háromszor sebesült, kit.: br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Zilahy Dezső* közs. főjegyző, a Tűzoltó-egyl. elnöke, az Olvasó Kör alelnöke.

SZENDRŐLÁD

Fekete Miklós római. kath. lelkész, közs. képvis., iskolaszéki elnök. — *Borsovai Lengyel Gyula* ref. lelkész, közs. képvis., iskolaszéki elnök. Irodalmi munkáival több pályadíjat nyert. — *Polonkay András* et eadem. cs. és kir. kamarás, ny. testőrezredes, földbirtokos. Törvh. biz. tag, közs. képvis. és számos egyesület elnöke.

SZENTISTVÁN

Bakos Antal római. kath. plébános, 1925 óta vezeti községünk lelki életét. — *Dr. Benyó Endre* körorvos, résztvett a háborúban, olasz fogságban volt. — *Fekete János* kántortanító, a dalárda és Olvasókör megalapítója. — *Juhász Alajos* főjegyző, a Hitelszöv. elnöke, az Orsz. Jegyzőárva-ház elnöke 1908 óta, stb. --- *Dr. Mayer Alajos* jegyző, leventeoktató, tűzoltó-parancsnok, végigküzdötte a háborút. — *Vitéz Mátray Dezső* aü. jegyző, levente-főoktató. A harctéren kétszer seb., kit. : nagy, kis ez. és br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. 2 sávval, 1925-ben avatott vitézzé.

SZIALOM

Ambrus György kántortanító, résztvett a háborúban. — *Deme Antal* vezetőtanító, orosz hadifogságban volt. — *Erdős László* tanító, Keleti Keresk. Akadémiát végzett, a Daloskör vezetője. Résztvett a háborúban. — *Szigeti Györfly László* jószágfelügyelő, t. hdgként szolgált a háború alatt. — *Dr. Handlovits Tibor* körorvos, 1925 óta működik községünkben. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1904-ben alakult. Elnök : *Liborszky József*. — *Polgáry Sándor* főjegyző, 1915 óta áll községünk élén. A testnevelési biz. és a Hangya felügy. biz. elnöke. — *Póta Béla* aü. jegyző, Hangya ügyv. ig., leventegy. jegyző. — *Római. kath. Daloskör* 1927-ben alakult. Karnagy : *Erdős* tanító, 32 tagja van. — *Sikorszky József* esperesplébános, a Hangya Szöv. elnök. — *Tábi János* római. kath. tanító, levente-főoktató, szöveg. könyvelő.

SZILVÁSVÁRAD

Aron Sándor gyógyszerész, résztvett a háborúban. — *Dr. Bachmann Kornélia*, *Király Lajosné*, bölcs. tanár. — *Kis Benedek József* malomtulajdonos, hosszú harctéri szolg. — *Görgő István* csendőrtörzsőrmester, 1 havi frontszolg. — *Jáhn Rezső* erdőmester, felvidéki menekült. — *Lovag József Miklós* ref. lelkész, 23 hó frontszolg., II. o. lelk. érdem, ker., Ferenc József lovagrend, II. o. vör. ker. érd. ker., német emlékérem. — *Király Lajos* erdőmérnök, 1 havi orosz frontszolg., 5 1/2 évi orosz fogság. — *Rozman Sándor* tisztviselő. A harctéren megsb. 6 1/2 évig volt orosz fogoly. — *Simon Irma* postamester. — *Tóth András* üzemvezető. — *Hálás László* erdőmérnök, 13 havi frontszolg. — *Végh Ida* postakiadó. — *Dr. Wohl Lajos* körorvos.

SZIRMA

Apostol Péter Pál gazdálkodó, képvis. test. tagja. Levente főoktató. Olasz, román frontsz. Kit. : bronz, K. cs.-k., seb. é., szolg. vask. — *Herczföld Lajos* korcsmáros, szatócs. Képv. tag, hitk. elölj. — *Kovács Ferenc* ácsmester, gazdálkodó. Ipt. tagja. 4 hó frontsz. — *Molnár Sándor* szirmai és kistokaji körjegyző. Helyi közm. egy. társelnöke. Testnev. b. eln. Népművt. eln. orosz frontsz. 3 seb. Kit. : Sign. Laud. — *Orbán József* ref. org.-tanító. Levente, és isk. k. okt. elnöke. Ref. dalárda karnagya. Áll. vál. b. eln. 19 hó frontsz. Kit. : I. o. vit. é. — *Ritsányi Elemér*, Hangya ügyvezetője 1927-től. — *Ritsányi Imre* római. kath. kántortanító, népműv. énekkar vez. Képv. test. tagja. — *Rózsa Sámuel Bertalan* gazdálkodó. Képv. és ref. egyh.-tanács tagja. — *G. Szabó Bálint* hentes, mészárosmester és gaz-

dálkodó. Képv.-test. tagja. Olasz, orosz, frontsz. Kit. : K. cs.-k., bronz v. é., vaskereszt. — *R. Szabó Bertalan* gazdálkodó, közs. képv. test. és róm. kath. isk.-szék tagja. — *G. Szabó József* községi bíró, róm. kath. egyházdondnok. 3 és fél évi frontsz. Kit. : K. cs.-k. — *R. Szabó József* gazdálkodó, esküdt és képv. test. tag. — *Id. S. Szabó József* gazdálkodó, képv.-test. tagja. Községi bíró és ref. egyh. gondnoka volt. — *K. Tóth János* gazdálkodó, képv.-test. tagja. Hangya felügy. biz. elnöke, róm. kath. egyh. tan. elnöke.

SZOMOLYA

Bárdos Imre róm. kath. tanító, 1924 óta működik községünkben. — *Bene István* közs. bíró, Hangya ig. tag. Résztvett a háborúban. Kit. : br. v. é. — *Daragó Gizella* róm. kath. tanítónő, 1919-ben nevezetett ki iskolánkhoz. — *Friedl János* főjegyző. Résztvett a háborúban, 1919. óta vezeti községünket. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1901-ben alapított. 106 tagja van. Elnök : *Kovács László*. — *Kovács László* közs. törvénybíró. A háború alatt 1915–18-ig szolgált. — *Nagy Ferenc* lelkész, 1916 óta működik Szomolyán. — *Pázmány Lajos* au. jegyző, tűzoltóparancsnok. Oklevelet 1922-ben nyert. — *Szaloky Márton* kőfaragómester, 30 éve végez régészeti kutatásokat. — *Vincze János* Hangya Szöv. üzletvezető. Résztvett a háborúban, kétszer súlyosan sebesült. — *Zsoldos György* róm. kath. kántortanító, leventeoktató, Faluszöv. vezető, O. K. H. ig. tag, Hangya ügyv. ig. stb.

TARD

Bodnár József segédjegyző, 1928-ban végezte a tanfolyamot. — *B. Béla* hősi halált halt. — *Császár Lajos* róm. kath. tanító, a Hit.-szöv. felügy. biz. tagja. — *Czumeck Bertalan* róm. kath. tanító, leventefőoktató, tűzoltófőparancsnok, gazd. isk. vezető stb. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1902 óta áll fenn. 300 tagja van. Elnök : *Szolnoki József*. — *Gaál János* gazdálkodó, a tardi baptistafelekezet prédikátora. — *Vitéz Gomány Balázs* gazdálkodó, iskolaszéki tag, közs. képv. 13 hónapig volt a harctéren. Kit. : nagy ez. és br. v. é., K. cs.-k. Háromszor seb. 1924-ben avatott vitézzé. — *Hajdu István* gazdálkodó, v. törv.-bíró. Hadifogságban volt. Kit. : k. ez., br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. — *Hitelszövetkezet*, mint az OKH. 350 taggal élén Szovick Péter róm. kath. tanítóval működik. — *Komáromy Ferenc* kerékgyártómester. Résztvett a háborúban. — *Dr. Kovácsóczy Kornél* h. espereslelkész, 1907 óta vezeti községünkben a hitéletet. — *Vitéz Körömi Imre* szatócs. Végigküzdötte a háborút, 1918-ban megsebesülve, jobbszemét elvesztette. Kit. : nagy, kis és br. v. é., K. cs.-k. — *Levente-egyesület* 1923-ban állított fel. 175 tagja van. A körzeti versenyeken több díjat nyert. — *Mérész János* kovácsmester, 1905 óta önálló. Résztvett a háborúban. — *Pelyka András* gazdálkodó, közs. bíró. A háborúban kétszer seb. — *Pelyka István* gazdálkodó, közs. hites, azelőtt pénztáros. György fia hősi halált halt. — *Pelyka László* gazdálkodó, v. községi bíró, Hitelszöv. ügyv. ig. stb. — *Vitézi Szendrey Bálint* gazdálkodó. Kit. : nagy ez. és br. v. é., kor. vas. é. k. 1924-ben avatott vitézzé. — *Szokolay Gyula* főjegyző 1900 óta működik a közigazgatási pályán. Tűzoltóegy. parancsnok. — *Szovák Péter* róm. kath. tanító, a Hangya és Hitelszöv. ügyv. könyvelője, tanítói, jegyzői oklevele van. — *Vitéz Takács József* gazdálkodó. 33 hó frontszolg. Kit. : nagy ez. és br. v. é., K. cs.-k. és seb. é. Avatása 1924-ben volt. — *Tóth Dezső* asztalosmester, v. közs. esküdt. 33 hó frontsz. alatt kétszer seb., Kit. : k. ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é.

TIBOLDDARÓC

Dankó Sándor kántortanító, Hitelszöv. könyvelő, dalárda vezetője, Leventeegyleti jegyző. — *Farkas Sándor* ref. tanító, leventeoktató, énekkarvezető. — *D. Herskovits Henrik* orvos, közs. képv. — *Pandula János* körjegyző, Leventeegylet elnöke, tűzoltóegyleti alelnök. — *Sajtos Zoltán* plébános, közs. képv., Leventeegyleti elnök, Hitelszöv. elnök, Hangya elnöke. — *Sánta Matild* tanítónő. — *Skóver Miklós* kántortanító, Leventeegyleti vezető. 1 évi frontszolg., orosz fogság. — *Szabó Gyula* malomtulajdonos, 24 hó frontszolg. Kit. : bronz v. é., K. cs.-k. — *Ózv. Szalay Pálné* malomtulajdonos. — *Szalay István* malomtulajdonos.

TISZAESZLÁR

Gyarmaty Béla ref. lelkész, 1925 óta működik községünkben, közs. képv. — *Kuik Károly* ref. kántortanító. A Leventeegyl. főoktatója. Orosz hadifogságban volt.

TISZAKESZI

Andó Eajos ny. ref. lelkész. 42 évig működött a lelkészi pályán. — *Balogh Bálint* tiszai gátőr. 3 évig közs. képv. volt. — *Bana László* főgépész, üzemvezető. Háború alatt a repülőknél volt. — *Borosovits Lajos* közs. főjegyző. Az orosz harctéren fogságba esett. Kit. : nagy ez. v. é., K. cs.-k. és seb. é. sávval, a Leventeegy. vezetője, a dalárda elnöke. —

Buchwalder Árpád földbirtokos és nagybérlő. Megyebiz. tag, kömmün alatt háromszor volt forradalmi törvényszék ele állítva. — *Czinege Ferenc* gazdálkodó. közs. képv. — *Dobos Ferenc* gazdálkodó. 1911—1918-ig volt katona, orosz fogságban volt. — *M. Dobos József* kisbirtokos, közs. képv., a róm. kath. iskolaszék tagja. — *Fried Ignác* nagybérlő, várm. biz. tag, az Omge, az Orsz. fb. egy., a Borsodmegyei Gazdakör stb. tagja. — *Genziczky Ida* postamester. Felvidéki menekült. — *Gondola Géza* méhészt. 31 hónapig volt a harctéren. Kit. : br. v. e., K. cs.-k. és seb. é. — *Gondola István* kovácsm. Közs. képv. 36 hónapig volt a fronton, br. v. é. kit. van. — *Gondola József* 1914-ben hősi halált halt. — *Gutlohn Adolf* földbirtokos. Megyebiz. tag. — *Gutlohn Sándor* bérlő, az izr. hitk. elnöke, közs. képv. Résztvett a háborúban. *Vitéz Hajdu Béla* közs. irnok, a Leventeegyl. pénztárosa és oktatója. 48 hónapig küzdött a fronton. Kit. : nagy, kis ez. és br. v. é., K. cs.-k. és német vask. Atyja hősi halált halt. — *Hajdu Zoltán* ref. tanító. Hangya ügyv., leventeoktató. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1920-ban alapított. Elnök Tornallyay József. Tagok száma 388. — *Horváth József* ref. lelkész. 1926 óta vesz tevékeny részt a község vallási és kulturális életében. — *Karakas Sándor* gazdálkodó, közs. képv., presbiter, gazdasági elnök stb. — *Karacsondi Karácsony József* földbirtokos, megyebiz. tag, volt közs. bíró, Erzsébet-kórh. biz. tag stb. Kit. : Vöröskereszt II. o. h. é. — *Kiss István* gazdálkodó, közs. képv., gazd. albiz. tag, Mezőgazd. kam. tag. Amerikában volt 10 évig. — *P. Kiss János* gazdálkodó, közs. képv., a tiszapolgári gazd. albiz. tagja. 1914—20-ig Amerikában volt. — *F. Kovács András* gazdálkodó. Közs. pénztáros, volt közs. bíró, O. K. H. ig. tag, Polg. Olvasókör alelnöke, presbiter. Résztvett a háborúban. — *Lukács Imre* csendőrtiszthelyettes, őrsparancsnok. Kit. : kis ez. és br. v. é., K. cs.-k. — *Mondd András* gazdálkodó, közs. képv., róm. kath. iskolaszéki tag, útbizottsági és árvízvédelmi gondnok, volt közgyám. — *Muchowich Lajos* róm. kath. kántortanító, lelkész hiányában egyházi funkciót is teljesít. A harctérről 35%-os rokkantként tért haza. — *V. Papp Lajos* gazdálkodó, közs. képv.. Hangya ig. tag, ref. presbiter. Résztvett a háborúban. — *Rácz Mihály* gazdálkodó (Karaczapusztá), Lajos fia résztvett a háborúban. — *Simaházi Simák János* földbirtokos, közs. képv. Résztvett a háborúban. — *Szalánczy János* ref. tanító. A harctéren egyszer megsebesült, kis ez., br. v. é. és K. cs.-k. kitüntetése van. — *Tinnina Irén* róm. kath. tanítónő. 1927 óta tanít községünkben. — *Tiszakeszi-i Polg. Oly. Egylet.* 1905-ben alakult. 350 drb könyve van. Elnök Ladányi István. — *Tornallyay Bertalan* földbirtokos. vezetõ szerepet visz a község társadalmi életében. — *Tornajai Tornallyay József* földbirtokos, közs. bíró, törvh. biz. tag stb. Gazdasági akadémiát végzett, Orosz hadifogságban volt. — *Papi Veress Dániel*, földbirtokos, közs. képv. Fia, László, 1917-ben hősi halált halt,

TISZAPALKONYA

Arnoth György, Hangya üzletvezető. Résztvett a háborúban. — *Arnoth György* csizmadia-mester, 1880 óta önálló. — *Acs András* róm. kath. tanító, a Levente-egyl. főoktatója, az Önk. Tűzoltó Egyes. parancsnoka, 33%-os hadirokkant. — *Bálint Endre* ref. tanító, 1928 óta működik iskolánkban. — *Bene György* malomtulajdonos, terménykereskedő, vm. törvh. biz. tag, közs. képv., a Kath. Kör jegyzője. — *Biella Balázs* aü. jegyző. A Levente-egyl. titkárja. az Önk. Tűzoltó Egyl. alparancsnoka, az O. K. H. ig. tagja. Résztvett a háborúban. — *Csizy Miklósné* ref. tanítónő, 1910 óta tanít iskolánkban. — *Csizy Miklós* ny.réf. tanító. A Nemz. Munkavédelmi alkörzeti vezetője. Résztvett a háborúban, kit. : k. ez. és br. v. é.. K.-cs. k. — *Friedmann Hilus* malomtulajdonos, résztvett a háborúban. — *Gyulaffy József Antal* róm. kath. kántortanító. A háború alatt ötször sebesült, kit. : nagy ez. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Holló József* csendőrtűzmester. Kit. : ez. és vaskor. é. k. a vit. é. szalagján. — *Kovács Károly* ref. lelkész, 1895-ben hivatott meg községünkbe. — *Ózv. Léwy Zsigmondné* fakeresk. és cementgyáros, közs. képv., megyei törvh. biz. tag. — *Lisztóczy Imre* borbélymester, orosz hadifogságban volt — *O. K. H.* 1911-ben alakult, 1921-ben csatlakozott a központhoz. A megalapításban nagy érdeme volt Polonyi Antal róm. kath. tanítónak. — *Pócsi János* szabómester, 1928 óta önálló. — *Seffer Emil* körjegyző, a járási jegyzői egyes. elnöke, a vm. jegyzői egyes. alelnöke, a Jegyzőárvaház ig. tagja, a III. oszt. szolg. hadi. ék. tulajdonosa. — *Tóth János* csendőrtiszt, őrsparancsnok. Kit. : kor. ez. é. k. a vit. é. szalagján és br. v. é. — *Truszka István* esperesplébános, a Hit. szöv. ügyvezetője, az Ifj. Oly. Kör elnöke. — *Tuka Imre* ny. csendőrmester, 1913—1920-ig teljesített szolgálatot,

TISZASZEDERKÉNY

Naszályt Angyalffy Ferenc közs. irodatiszt, a Hangya Fogy. Szöv. ügyvezetője, okl. gazdasztizt. Résztvett a háborúban. — *Dobos Sándor* ref. kántortanító, közs. képv., a Levente-egyl. főoktatója. — *Ózv. Goldstein Józsefné* fűszerkereskedő. Üzletét férjével 1900-ban közösen alapították. Férje 1925-ben halt meg. — *Horváth Bertalan* ref. lelkész, közs. képv., az Oly.-kör és énekkar elnöke, az alsóborsodi egyházm. tanácsbirája volt 25 évig, vm. törvh. biz. tag. — *Keresztes Jenő* ref. tanító, 1906 óta tanít iskolánkban. — *Pollák Zoltán* fűszerkereskedő.

a Hangya üzletvezetője. Olasz hadifogságban volt. Kit. : k. ez., 2 br. v. é. és K.-cs. k. — *Prókátor Dezső* aü. jegyző, tűzoltófőparancsnok. — *Prókátor Kálmán* körjegyző, a Hangya elnöke, törvh. biz. tag. A vezetése alatt álló 3 község társadalmi életének is vezetője.

TISZATARJÁN

Bartha Lajos ref. kántortanító, a Hangya könyvelője. — *Farkas Sándor* segédjegyző, 1928 óta dolgozik a községházán. — *Pereszlényi Fekets Gyula* körjegyző. Mint t. hdgy vett részt a háborúban, kit. : k. ez., br. v. é., K.-cs. k. és seb. é. — *Eörkényi Ferenczi Dániel* ref. lelkész. Tevékeny részt vesz a község kulturális vezetésében is. — *Hammer Ilona* postamesternő. Szolgálati érdemeit a minisztérium dicsérő okiratban méltatta. — *Hiross Géza* róm. kath. tanító. Mint zászlós a harctéren k. ez. v. é., K.-cs. k., seb. é. és német hadiérmmel tüntetett ki. Leventefőoktató, róm. kath. iskolaszéki jegyző. — *Molnár Bertalan* kisbirtokos, közs. bíró. A ref. egyh. presbitere, stb. A háborúban mint altiszt vett részt. — *Molnár György* ref. tanító. — *Pataky László* földbirtokos, közs. képv., presbiter. Résztvett a háborúban. — *Szalánczy Lajos* Hangya üzletvezető, 36 hónapig volt a fronton.

VATTA

Vitéz Balázs Pál birtokos, közs. képv., kisez., br. v. é., seb. — *Gere Lajos* ref. lelkész, azelőtt Bükkaranyoson működött. — *Hallik János* tvbíró, közs. képv., 12 hó frontszolg. — *Horváth Lajos* ref. tanító, 10 hó frontszolg., fogságban volt. — *Hosszúfalussy Dezső* főjegyző, a Levente-egyl. vezetője, Hangya ig. tag. Régi nemesi család sarja. — *Perger Miklós* róm. kath. tanító, a Hangya igazgatója, karnagy, 2 hó frontszolg., 76 hó fogság. — *Szabó Gergely* gazdálkodó, közs. pénztárnok, Adria bizt. ügynöke, 52 hó frontszolg., 2 bronz v. é., K.-cs. k., seb. é. — *Szibberth Endre* urad. intéző, képv. test. tag, 22 hó frontszolg. — *Vitéz Tasnády József* birtokos, leventekiképző, községi képv., háromszor sebesült, kétszer nagyvez., kisez., bronz v. é. K.-cs. k., seb. é. — *Zádori Bertalan* gazdálkodó, kocsmáros, 11 hó frontszolg. — *Zádori György* gazdálkodó, törvh. biz. tag, közs. bíró, azelőtt pénztárnok.

ZILIZ

Bakó István ref. kántortanító, résztvett a háborúban, közs. képv., Hangya ügvy. elnöke. — *Hangya Fogy. Szöv.* 1920-ban alapítottatt. Elnöke : Csomár Béla, kb. 60 tagot számlál 220 üzletrésszel. — *Taktakenézi Kövér Pál* ref. lelkész, az iskolaszék elnöke. — *Nozdrovici Nozdroviczky Károly* földbirtokos, törvh. biz. tag, közs. képv., Hangya elnök, stb. Kit. : ez. és br., Sign. Laudis. III. o. kat. é. k.

WODIANER F. ÉS FIAI GRAFIKAI INTÉZET ÉS KIAD
TELEFON: 895—11 BUDAPEST, IV., DALMADY-UTCA